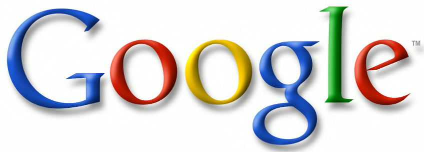
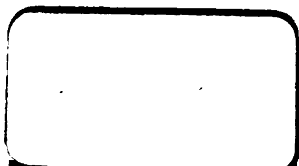
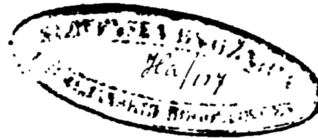

220

18.

SLOVANSKÝ SBORNÍK

statí

z oboru národopisu, kulturní historie a dějin literarního i společenského života.

„Poznejme se!"

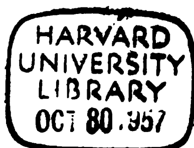
1886.

(Ročník V.)

EDVARD JELÍNEK.

V PRAZE.
Tiskem a nákladem J. Otty.
1886.

HARVARD
UNIVERSITY
LIBRARY
OCT 30 1957

SLOVANSKÝ SBORNÍK.

Ročník V. — 1886 — Číslo 1.

Ves v Polesí.

Ze vzpomínek o Polesí, Volyni a Litvě.*)

Napsal a illustroval J. I. Kraszewski.

Bývalý stav vesničanů v provinciích ruskopolských výmluvně líčí Grądzki. Twardowski ve „Vojně domácí“, kdy jest řeč o vzpourách ukrajinských, ano i cizozemec Beauplan. Spisovatel díla o „Reformacyi obyczajów polskich“ takto píše o velikém utlačení vesničanů na Rusi: „Naši předkové učinili na sněmích statuty, aby poddaní jak duchovních tak i světských pánů nepracovali než jednou v témdni. A který by pán učinil násilí poddané, anebo všecky poddané k tomu měl, aby odpovídali za jeho skutky, tedy celá ves mohla opustiti toho pána a přestěhovati se ku pánu jinému. Z toho patrno, že záleží na republice, abychom nerozkazovali našim poddaným jako nevolníkům, leč jako pomocníkům prací našich... protož veliká je toho potřeba, aby republika v to vhlédala příkladem jiných národův, aby páni poddaných svých, jak se jim líbí, nezabíjeli, neloupili z majetku jejich, jejž mají, aniž jim grunty, které sobě připraví, odnímali, aniž je také násilně těžkými pracemi obtěžovali jako němý dobytek, ale s nimi jako s lidmi lidsky zacházeli atd.“

Kromě toho klada za příklad cizí země, moudrý reformator radil, aby místo roboty vybíral se jediné poplatek.

Nelze zapříti, že nedostatek péče o stav v zemi tak zasloužilý, tak ctihodný, nedostatek zákonů jej chránících, stal se zárodkem mnohého neštěstí pozdějšího.

Již Jan Kazimír jakoby ve věští předtuše odevzdávaje zemi svou pod ochranu Matky Boží, vyslovil ze hloubi srdce dojatého, že všecko neštěstí je trestem za utrpení lidu, i učinil slib, že bude na dále brániti všemu obtěžování a utiskování. Leč bylo napsáno, že v tom směru nedovedeme ničeho vykonati; všickni uznávali potřebu, ale každý couval před osobní obětí. Toto vydědění z práv nejčetnější, nejpracovitější a nejpoctivější třídy společenské krutě se dalo cítiti v časech pozdějších.

*) Srovn. „Slov. sborník“ 1883., str. 15., 67., 124.

Legalní postavení lidu jak v Polesí tak na Rusi bylo zajisté nejnešťastnější; živobytí ovšem nebylo tak bídné, tak smutné, jak nám bývá líčeno. Lidskosť pánů nahrazovala právo, a většina poddaných tvořila s rodinou pánů jakoby jedinou rodinu tisícerými svazky spojenou. Ačkoli nebylo zákona nařizujícího bratrské zacházení s lidem, možná směle říci, že většina chovala se k němu bratrsky; ale kdež není výjimek? A kdež výjimky nevynikají nade všecko? Dnes podle nich z větší části posuzujeme minulosť snad příliš přísně.

Pochybuji, že i na Rusi bývalo mnohem hůře; leč zde různosť plemen přispívala ku vzájemnému vzdalování se i k nechuti. Budiž jakkoli, všeobecně však připisuje se útiskům prvá příčina bouří kozáckých, jež přivábily všechen lid za sebou a stály tolik slz, tolik krve. Spisovatelé polští rádi a souhlasně uznávají, že ves-

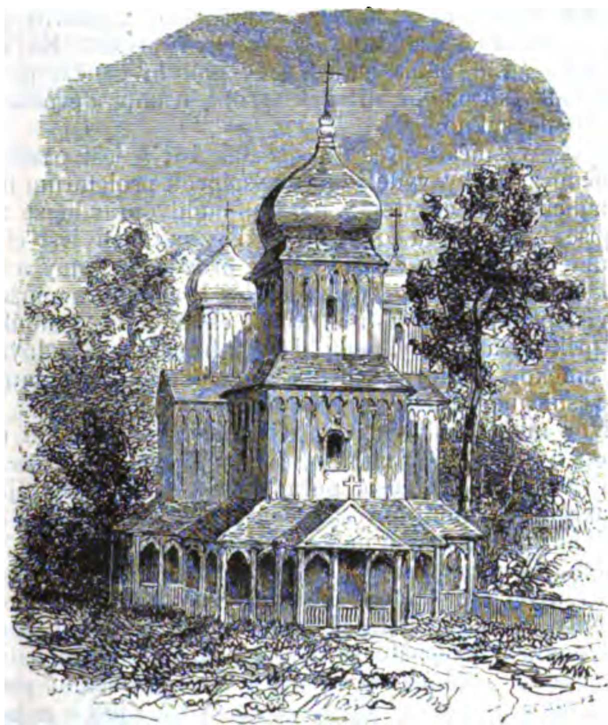

ničan přetížen byl nejrůznějšími daněmi, poplatky, činžemi, dávkami, robotou; musil vydržovati vojáka, ano i od narozencův a ženicích se dávati statkáři po „dydku“ — šesti groších. Ve mnohých podobných případech zachoval se obyčej nošení dárků do dvora téměř do poslední doby: černé slepice, plátna, koláčů, kusů masa atd.

Platy peněžité a jiné dávky — přes zápověď synod diecesalních — měli na mnohých místech židé v nájmu, a ti zajisté krutě jich vymáhali na ubohých vesničanech. Proto také krutě nad nimi se pomstili rolníci ukrajinští za času bouří pozdějších, a kdo ví, nezhynulo-li v těch sečích více židů nežli křesťanů. Žid, historik těch smutných časů, počítá na tisíce padlé mečem, ohněm, a všelikými způsoby smrti. Spisovatel Reformace píše o těchto nájmech takto: „V Rusku naopak všechen nájem židům dán do rukou, privilegované svobody některým byly zrušeny, ustanovena každoroční daň z hovězího dobytka (kterou dříve vybírali jenom za deset let, potom v sedmi, později v pěti, pak ve třech letech, až konečně počali ji vybírati každoročně) na jejich domácí po-

třebu; nikomu nedovoleno vyráběti pivo, kořalku a medovinu; vymyslili sobě desátek z lovu lišek, ryb, ptactva a divoké zvěři, odnímali půdu i chalupy, a dobře ještě, že s chudých lidí nedřeli kůži."

Dáme-li tomu, že tak bylo, jak spisovatel nám líčí, máme ještě jednu poznámku na svalení té viny s beder svých. Polští páni málo bydlili na statcích svých v Ukrajině a na Rusi; statky byly tedy obyčejně pronajaty anebo spravovány tak zvanými gu-

bernatory. Tito lidé, žádostiví obohacení, beze srdce, bez citu a lítosti byli zajisté prvou příčinou a nástrojem útisku. Ostatně budí podivení, že staré inventáře polské vykazují nejen malý počet polí vzdělaných, ale i příjmy značně menší nežli ze statků nynějších; kam se tedy obracela ta robota tak těžká i ty poplatky tak veliké, které nynějším zmenšeným se nevyrovnají?

Jsou to otázky, jež těžko zodpovídati; vyznejme tedy upřímně, že přes ta podání, jaká zůstavili spisovatelé polští o bývalém živobytí vesničanů na Rusi, přece ho neznáme hlouběji, nýbrž máme o něm pojem toliko povrchní. Těch smutných bouří kozáckých a povstání lidu bylo však příčinou spíše neuznání a nevážení silně rozvinuté národnosti, která se již nedávala přeměniti, odstrčení

a ponížení země, kterážto podmaněna a nepřisvojena ve staré nenávisti plemen nalézala ustavičné příčiny jitření.

V novějších dobách počato již s mnohými změnami spravedlivými. mnohé nadužívání bylo dobrovolně zrušeno, a namnoze přestalo i vybírání poplatků různého druhu, které zvláště na Polesí tížily vesničany. Ovšem pravda, že v jiných vesničkách kromě třídenní roboty, veřejných prací pro obec, nucené práce, hlídky, stráže, bezplatné práce v lese, konopě, pletí v zahradách, výroby plátna, bílení atd., skládáno ještě několikazlatové činže, dáváno hřiby, jahody, med, chmel, ořechy a desátek ze včel. Bylo těžko stačiti tomu všemu na poli několikajitrovém, zapraviti poplatek, odíti se, uvarovati se chudoby a jakž takž přežiti. Na mnohých statcích také ještě páni, mající vždy potřebí peněz, pronajímali židům chasníky ku plavbě dříví, k výrobě trámů, děvčata a hochy do továren na sukno.

Poleský vesničan přes to vše tak byl a jest pracovitý, tak měl rozličné způsoby vydělávání, že naproti proletářům francouzským, anglickým, a což teprv irským, mohl opravdu se zváti pánem. Spíše z návyku a obyčeje nežli z nutnosti jest chaloupka jeho neúhledna, oděv nečistý, pokrm prostý, ač hojný a posilňující. Ten chléb, na nějž Němec anebo Francouz nemůže pohleděti, aby nepocítil ošklivosti a hrůzy, chléb černy z mouky hrubě semleté, přikyslý a chutný, nemohl by nahrazen býti žádným jiným. Slanina, mléko, kroupy, zemčata se zeleninou jsou látky k pokrmům vesničana poleského i volyňského.

Kdyby mohl častěji míti maso, ničeho by se mu nedostávalo, a on by neměnil ani s nejvybranější kuchyní; ale i takto, kde jsou na blízku městečka, pořádnější hospodáři mívají jednou nebo dvakráte v témdni hovězí maso. Oděv také čistotou, ano i jistým vkusem značně vyniká nad šat Francouzův a Irčanů. Není tam tak chudého člověka, jenž by neměl na zimu kožichu, aspoň dvou svrchníkův a teplého oděvu. Budova vesnická, jakkoli neúhledná, jest přece uvnitř mnohem lepší těch vlhkých a blátem prosáklých příbytků zemních, v nichžto se chvěje nešťastné obyvatelstvo irské. Nízká, začazená chalupa bez podlahy jest vesničanu poleskému mila i pohodlna, poněvadž jí přivyknul. V zimě jest u něho tepleji nežli ve mnohých našich domech na pohled pořádných, a nemá-li lepší chalupy, je tím opravdu sám poněkud vinen, ježto nikde není nedostatek látky.

Chování lidu v tom kraji je dosti vlídné; jen v opilství časem se pohašteří, povadí a potlukou, ale v povaze jejich není nevázanosti ani krutosti. Život jest pln práce, a zkaženosť ženštin, ačkoli ne řídkou, třeba připsati spíše jakési lhostejnosti nežli letoře anebo zlému hluboko vkořenělému.

Náklonnosť mateřská, manželská nejlépe se jeví v neštěstí. Poslyšte. když někoho odvádějí na vojnu! Jaký to pláč, jaká to zoufalosť patrná, jaké lkání ze hloubi duše! Nejdivnější jest, že ženštiny v těch vážných chvílich smutku, místo aby mluvice plakaly, ustavičně plačtivě zpívají, jakoby mimovolně. Jdouce za vo-

zem ubohého chasnika, utírají slzy a jednostejně, smutným zpěvem jej provázejí až do městečka. Takým způsobem zajisté se zrodila prvá píseň na světě, z úst plynouc se slzami.

Nedivme se, jestliže bedlivěji zkoumajíce příčiny té náklonnosti, tesknoty a žalu toho, shledáme, že se zakládají na hmotných potřebách! Může-li býti jinak u lidu tak chudého, ještě tak nevzdělaného? Oni ženíce se, také nehledí na nic jiného, leč aby jejich nastávající byla dobrou hospodyní a z chalupy zámožné; ale bude-li láhev známého nektaru uvázána červeným šátečkem čili nic — na tom nemnoho jim záleží.

Svatby byly již tolikráte popsány, že neuznáváme toho potřebu, abychom je tu opět líčili; jsouť s malými místními změnami podobny svatbám v provinciích ruských. Vdané ženštiny v některých vesničkách nosí všedního dne jen bílé šátky tak jako děvčata; liší se dlouhými černými nebo bledými vrkoči visícími pod těmi šátky. (Dokončení.)

Jiří Križanić, patriarcha slavistiky.

Podává prof. J. Perwolf.

Chrvaté vynikali ode dávna živým vědomím slovanským, a jím jsou proniknuti a nadšeni mnozí spisovatelé, ať učenci nebo básníci, na př. Červa (Tubero), Orbini, Gundulić, Palmotić, Gjorgjić a j. Ale u nižádného spisovatele jihoslovanského starších dob slovanské vědomí nejeví se tak mocně, jako u Jiřího Križaniće [naroz. r. 1617., zemř. na konci 17. stol.]. *)

Jiří Križanić pocházel ze staré šlechtické rodiny chrvatské, osedlé v záhřebské županii v Rybnice a nazývající se, na rozdíl od jiných Križanićův, Nebljušskými (od Nebljuchy); studoval v Záhřebě, ve Vídni, v Bologni a Římě, theologii, právo, jazyky, mezi jinými také řecký a církevní slověnský; zvláště zajímal se unií církví latinské a řecké, a také přirozeným svým jazykem chrvatským, jeho opravením a očištěním. Přebývaje v Římě, kdež také vysvěcen na kněžství (r. 1642.), seznámil se s ruskými unitskými kněžími, kteří tehdy s Chrvatem Levakovićem „opravovali“ slověnský jazyk v chrvatskoglagolských církevních knihách, t. j. předělávali jej na ruský. Križanić horlivě se zabýval jazykem církevně slověnským čili, jak jej nazýval, ruským, pomýšleje již tehdáž na jeho „opravení“ podle svého náhledu, a vůbec seznamoval se s Rusí; takéť pohlížel i na unii obou církví jinak, rozuměje tím úplnou jich jednotu s vyloučením všelikého panování i poddání, a považuje hádky mezi Římany a Řeky v církvi křesťanské více

*) O Križanići psali Kukuljević (Književnici u Hrvatah), Bezsenov (Katol. svjaščennik J. K.), Markevič (J. K. i jego liter dějatelnosť), Solovjev a Kostomarov (v Historii Ruska) a j. Srovn. též rozpravu K. Jirečka v „Lumíru“ 1874. Bezsenov chystá vydání všech děl Križaniće.

za hádky politické; seznalť byl i Řeky z blízka, pobyv sám v Cařihradě, i přesvědčil se o jich nepřátelském smýšlení proti Slovanům, kterým onen církevní rozkol také nejvíce škodil. Hlubokými studiemi theologickými, historickými a filologickými, zasahujícími do všeho Slovanstva, velice se šířil duchovný obzor Križaniće. Horlivý slovanský patriota hleděl již ne na jediné Chrvaty, Jihoslovany; před ním jevilo se již celé Slovanstvo, rozervané i rozrývané domácími i cizími nepříznivci, od cizinců porobené i haněné; před ním jevil se největší národ a stát slovanský, Rus', mocná sice, ale jinak hrubá, nevzdělaná a za ostatní Evropou zdlouhavě se vlekoucí. Tuto Rus' chtěl Križanić poznati, jí sloužiti a tím i všemu Slovanstvu, a sice na poli literarním, v oboru osvěty a vědy, čehož bylo tehdy tak potřebí Slovanstvu vůbec a Rusi zvláště.

Když Križanić pojal takové myšlénky, na počátku druhé polovice XVII. století, slovanský východ — jediná část Slovanstva zachovavší sobě politickou samostatnosť — byl zmítán krutými bouřemi. Polsko, někdy nejmocnější říše slovanská, bylo ve velikém nebezpečenství; to nebylo již Polsko Sigmundův a Štěpána Bátora: vnitřní rozbroje i zevnitřní nepřátelé byli je dovedli na kraj záhuby. Na místo této již klesající říše slovanské vstupuje jiná zmáhající se slovanská říše: Rus!

Križanić byl již r. 1657. v Moskvě co missionář katolictví; bezpochyby nedařilo se mu valně v tomto povolání, a když podruhé odebíral se do Moskvy, měl již na mysli ne katolické missionářství, ale něco zcela jiného. Přebývaje ve Vídni, bydlel v témž hostinci, kde bydlelo ruské poselstvo. Ke konci r. 1658. odebral se skrze Uhry na Červenou Rus'; ve Lvově pobyl několik měsíců, studuje tu Polsko, jeho jazyk a literaturu. V měsíci únoru r. 1659. vypravil se ze Lvova na Malou Rus', zmítanou tehdejšími kozáckými vojnami, i klonící se znova na stranu Polska; tu pobyl půldruha léta, dobře seznav poměry maloruské. Križanić přísně odsuzoval tehdejší nechuť Čerkasů (t. j. Malorusů) proti carství ruskému, rozdmychovanou Poláky, vlastním i řeckým duchovenstvem. „Čerkasi, ačkoli vyznávají víru pravoslavnou, mají přece mravy a obyčeje zvířecí; oni sobě vzali do hlavy a vydávají to za čirou pravdu, že žíti pod tím přeslavným carstvím ruským jest žíti v nejhorším otroctví, zajetí a robotě, i hůře nad turecké tyranství, hůře nad službu faraonův i egyptskou robotu." Ale Čerkasům jest nevyhnutelně potřebí, aby úzce přilnuli k ruskému carství; neboť zůstanou-li spojeni s Polskem, budou musiti vždycky bojovati s Moskvou, s ruským pravoslavným carstvím jednoho rodu i jedné víry, „a to z té příčiny, jelikož mezi Lechy a mezi Moskvou na věky nemožno naditi se stálého smíření, a tak naše vojna na věky skončiti se nemůže. Ale tomu Turci, Tataři a Lechové budou se veseliti: neboť takovým způsobem náš ruský národ všechen zhyne, a těm řečeným nepřátelům v otroctví upadne." Čerkasi jsouce spojeni s Poláky, budou povždy pod panstvím polského krále z cizího rodu· neboť nijakým způsobem není možno,

aby tam v Polsku kraloval Lech nebo jiný našeho slovanského národu člověk.“ *)

Z Malé Rusi odejel Križanić r. 1660. do Moskvy. „Příčiny, ze kterých jsem já nezištný sem pod křídla Tvé milosti žití přišel. i dílo, jež mám na mysli, známy činím Tvému Veličenství se vší pokorou,“ dí Križanić v připise jednoho díla caru Alexějovi. „Nejprvé spozoroval jsem ještě ve svém mládí, že jazyk náš slovanský jinými jazyky velmi zle jest poskvrněn, zmaten, převrácen a málem do konce zahuben. Pročež vždycky jsem byl ochoten k tomu, aby jazyk byl jaksi vzdělán a k nějaké dokonalosti přiveden; abychom měli dobrou grammatiku a slovník, mohli pravidelně psáti a mluviti, i měli hojnosť slov, kolik jest jich potřebí k projevení myšlének ve všelikém rozmlouvání při obecných národních důležitostech. Podruhé spozoroval jsem, že slovanský národ dělí se na šest oddílů, na oddíl ruský, leský (polský), český, bulharský, srbský a chrvatský. Všechny tyto oddíly měly někdy domácí krále nebo vládce; a dnes jediný ruský oddíl z boží milosti žije pod Tebou carem a pánem svého jazyka, a ostatní všichni Slované jsou poddáni cizím národům. A při tom i jiné zlo spolu chodí, že totiž jsou toliko někteří a oddílní letopisci u Rusů, Lechův i Čechův, a o veškerém národě hodných a potřebných historií nebo pamětí a starých vypravování nikde ještě nebylo viděti. A Němci nepřestávají vymýšleti a každý rok novými knihami vypisovati ostudné klevety a lži o veškerém našem národě, nejvíce o ruském oddíle, závidíce národu carství a slávy dané od Boha. Já tudíž nehodný žádal jsem sobě viděti sepsanou o celém národě takovou historii, v níž byla by pokořena i překonána německá závisť se všemi klevetami i škaredými nadávkami. Nemaje u sebe dostatečně prostředků ke psaní takových knih, přišel jsem k Tvému carskému Veličenství, poníženě prosit platu potřebného k dokonání takového díla, které bych rád chtěl vykonati Bohu i Tobě. care, ke cti a všemu národu k mnohému užitku i potěšení. Třetí příčina mého příchodu byla tato. Čítal jsem v rozličných knihách a v obyčejných rozmluvách jsem slýchal vypravování o příbězích a poměrech tohoto přeslavného Tvého carství. Posly odtud do jiných zemí vypravené některé jsem sám viděl, a o některých mně vypravováno. Z toho, což jsem seznal, uvážil jsem i pomyslil, že některé věci, jež znáti jest velmi potřebno, nejsou ještě v tomto carství známy i pochopeny; jmenovitě a nejvíce mnohonásobné chytrosti, jimiž jiní národové obyčejně mámí nás Slovany, a zvláště, jak podvádějí a napalují každodenně toto přeslavné carství. Pročež abych mohl takové chytráctví a podvody z části objeviti, dal jsem si mnoho práce, a v těchto knihách sepsal jsem, což jsem prospěšným býti soudil. Nejsemť poběhlíkem a tulákem, jakž někteří mě nezaslouženě nazvali. Neboť přišel jsem k jedinému na světě

*) Viz obě rozpravy Križaniće: „Putno opisanje od Levova do Moskvy“, a „Besida ko Čirkasom“ (vyd. v moskev. „Čteních“ 1876., III.); rozpravy psány jsou latinkou, jazykem ruskoslověnským, s příměsí chrvatštiny a ne bez vlivu maloruštiny.

panovníku svého národu a jazyka, přišel jsem ke svému národu i do vlastní otčiny. Přišel jsem na takové místo, na kterém jediném mohou býti užitečny a plodny moje díla a práce, a na kterém jediném může býti oceněno i prodáno moje zboží, totiž grammatika, slovníky a jiné překlady knih na jazyk slovanský. Nikde jinde na světě nemohl jsem doufati, aby tyto moje práce s nějakou milostí byly přijaty. Spíše tedy v jakémkoli jiném díle světa mohl jsem býti tulákem a cizincem, nežli v tomto carství." *)

Križanić chtěl tudíž na Rusi pracovati o vzdělání slovanského jazyka sepsáním dobré grammatiky a slovníka, a všeslovanské historii, jakož i šířiti na Rusi potřebné a tam scházející vědomosti, a zvláště objasniti nepřátelské záměry cizozemců proti ruskému carství: cíl, který zdařil se horlivému tomu Slovanu jenom neúplně, a sice z příčin na něm nezávislých.

Križanić, muž vysoce vzdělaný a osvícený, nehodil se do tehdejší Rusi moskevské, která teprve začínala se probírati z dlouhověkých duchovných mrákot **) On byl latinským knězem, ale ne odpůrcem jiné víry: praví, že není „tako tverd Latinik", aby nepřijal pravoslaví; také, ačkoli nikdy nepřestal býti „Chrvatem", přece na Rusi raději sebe nazýval „Srbem" (Serbljanin), jménem národu pravoslavného na Rusi více známého. On vůbec nepřičítal veliké důležitosti zevnitřním formám, obřadům a písmenům, což tehdy v Moskvě mělo náramný význam mezi pravoslavnými a vznikajícími právě staroobřadnými rozkolníky: vždyť mnichům soloveckého kláštera bylo strašno i pomysliti, že podle nových církevních knih mají vyslovovati třislabičné Iisus místo posavadního dvouslabičného Isus. Križanić nazval příčiny tehdejšího rozkolu v církvi ruské přímo hloupými, a podotýká, že jest nehodné, dělají-li z takových malicherných příčin církevní roztržku, horší-li se z grammatických pobloudení a ruší-li duchovnou lásku. On káral rozličné zlořády v tehdejším ruském životě společenském, státním a církevním. rozličné pověry rozšířené na Rusi pod pláštíkem víry. Pohlížeje na Řeky ne tak se stanoviska církevního, jako spíše s národního, vyhlašoval je za nepřátele Slovanstva i zle si na ně vyjížděl; to ovšem nemohlo býti po chuti tehdejší Rusi, která viděla v Řecích a v řecké církvi svoje učitele. Takéť Rusové, pravoslavní i staroobřadní, pohlíželi na Križaniće s podezřením a s nedůvěrou, i co na cizozemce byť i mluvícího po slovansku, i co na „nekřtěného, ale oblévaného latinského kacíře", a ovšem nechtěli jeho přijati za svého učitele; oni vůbec nemohli ani porozuměti humanným myšlénkám osvíceného soukmenovce, jenž na každém kroku narážel na množství předsudků tehdejší Rusi. Vše to bylo příčinou, že Križanić pobyv v Moskvě sotva několik měsíců, vyslán na počátku roku 1661. ve vyhnanství do Sibiře, kde pobyl plných 15 let. Zde, odloučen od vzdělaného světa i od

*) V dílech Politika i De providentia Dei, o nichž v. níže.

**) O stavě tehdejší moskevské Rusi srovn. rozpravy A. Pypina: Moskovskaja starina v časopise Věstnik Evropy 1885.

vědeckých pomůcek, žije uprostřed lidí hrubých, horlivý Slovan přece neklesá myslí, nestává se nevěrným svému přesvědčení. V Sibiři, v Tobolsku, zabývá se dále, pokud možno, historií slovanskou vůbec a ruskou zvláště, zde píše znamenitá díla, filologická, historickopolitická, theologickopolemická, jazykem latinským a slovanským, t. j. upravenou jím směsí jazyka ruskoslověnského a chrvatského, což píše azbukou (cyrillicí) i abecedou (latinkou). Z jeho děl. sepsaných ve vyhnanství, nejdůležitější jsou Grammatika a Politika, o nichž tu šířeji promluvíme, pokud totiž v nich jeví se slovanské smýšlení nebo myšlénky, týkající se všeho Slovanstva.*)

V Grammatice ruského jazyka podává Križanić grammatiku svého idealného literarného jazyka všeslovanského, jak jej byl upravil na základě tehdejšího ruskoslověnského a chrvatského, přemýšlev o tom více než dvacet let; tento svůj nový jazyk nazývá „ruským", kterýžto ovšem nesrovnává se s obyčejným ruským „pismem". Jakož prý v řeckém jazyku jsou rozličná nářeči (otminy — změny), attické, dorské a obecné, jímž rozuměli všichni Řekové, tak i Križanić doufá, že i jeho „ruskému" jazyku porozumějí všechna pokolení a nářečí „ruského" národu, t. j. sami Rusové (Rusjani), Slovinci (t. j. Jihoslované), Lechové i Čechové; pročež zvolil prý jakýsi obecný jazyk, aby všichni jemu rozuměli; cizozemštiny v něm nižádné není, a formy zvoleny jsou prý takové, které jsou všem společné nebo mnohým nářečím obyčejné. Tento jazyk, jehož grammatiku Križanić sepsal, a „kterým knihy píšeme a boží službu konáme", nazývá se prý mylně slovanským a měl by se v pravdě zváti ruským. „Šestero někdy bylo království, ba podnes šestero jest národův, a šest slavnějších nářečí v našem národě, totiž Rusové, Lechové, Čechové, Bulhaři, Srbové a Chrvaté; tito tři poslední společným jménem zovou se Slovinci a Zadunajci. Mezi všemi těmi národními oddíly nejstarším a počátkem všech ostatních jest prý národ a jméno ruské; a to jediné bylo známo starým řeckým a římským spisovatelům, i čte se ve starých knihách napsáno. A ostatní ta všechna pokolení, jakož jsou z Rusů pošla, tak zajisté i jména jejich jsou prý mladší od ruského jména, a nemohla býti známa starým spisovatelům. Za časů císaře Mauricia nejprve Slovinci přešli za Dunaj, a zjevili se v zemích římského království (tak), ve kterých i doposud přebývají. Tedy zprvu zvali se tito jediným jménem Slovinci, a po

*) Grammatično izkazanje ob ruskom jeziku (sps. r. 1666.) vydáno Bodjanským v moskev. časopise „Čtenija" 1848., I., 1859., IV. (srovn. též Rád jugoslav. akademije XVI.); psáno jest azbukou. Politika čili Razgovory ob vladatelstvu (sps. r. 1663.—1664. jazykem latinským i slovanským, vydána necelá od Bezsonova): Russkoje gosudarstvo v połovině XVII. v. (Moskva 1859.—1860.); jelikož jest psána abecedou, měli ji na Rusi za českou, polskou i uherskou. Některé myšlénky, obsažené v Politice, vyskytují se také v jiném díle Križaniće rázu theologickopolitického De providentia Dei (sp. 1666.—1667., úryvky vydal Bezsonov 1860.). O theologických rozpravách Križaniće (O sv. kreščenju, Obličenje na Solovečskujn čelobitnu, 1668.—1669.) tu pomlčíme.

nějakém čase zaujavše obšírné země, rozdělili se na tři království, a ode svých vojvod nazváni byli Bulhaři, Srbové a Chrvaté. Ale jiné větve ruského národu vyšedše od východu na západ, osedli po té straně Dunaje v rozličných zemích, i založili leské a moravské čili české království. Jelikož Slovinci bez přestání s Řeky a s Římany bojovali, a nemálo jejich zemí dobyli, proto u posledních Řeků slovinské jméno stalo se více známým, nežli všeobecné všeho národu ruské jméno; a to jest příčina výše řečeného omylu, že Řekové ve svých knihách připomínají častěji slovinské jméno, a že naši letopisci pomyslili, jakoby náš národ začal se od Slovincův, i jakoby Rusové, Lechové a Čechové odonud byli sem přišli. Ale zatím jediné ruské pokolení a jméno jest známo starým spisovatelům, a ono přebývá v odvěké své otčině, na Rusi, a ostatní větve všechny z Rusi pošly, i zjevily se co noví hosté v zemích, ve kterých nyní přebývají. A proto, když chceme všeobecným jménem objati a rozuměti všech našich šestero pokolení a všech šest nářečí, nesluší se zváti je novým jménem slovinským, alebrž prastarým a kmenovým jménem ruským. I tak ruské nářečí není plodem slovinského nářečí, ale slovinské, české i lešské nářečí jsou prý ruského jazyka haluze. Ale zvláště ten jazyk, kterým píšeme knihy, není a nemůže v pravdě nazývati se slovinský, nýbrž ruský knižný čili starý jazyk. Nejprve, praví Križanić, proto, že toto nářečí jest ostatních pěti nebo šesti kořen, a proto bezpochyby zrodilo se u nejstaršího pokolení, u Rusů. Podruhé proto, že ten knižný jazyk mnohem podobnější jest dnešnímu ruskému obecnému nářečí, nežli kterémukoli slovinskému; vezmeme-li kterýkoli list církevních knih, všude najdeme desetkráte více míst, ve kterých knihy různí se od slovinské řeči, nežli takových míst, ve které by se různila od ruského obecného hovoru. A proto desetkráte více shodují se knihy s ruským obecným, nežli se slovinským hovorem." *)

(Pokračování.)

Vznik a rozvoj rusínského divadla.

Podává **František Řehoř.**

Počátky prvých divadelních představení rusínských v Haliči sáhají do konce let čtyřicátých, asi současně s obrozením národní

*) Križanić užívá tu slova „slovinský" ve smysle církevního „slověnského" jazyka, a potom ve smysle chrvatskosrbského jazyka, jenž obyčejně slul tehdy slovinským O „ruském" jazyku co pravém prý „slověnském" jazyku psali již dávno před Križanićem na Rusi i v poledních Slovanech. (Srovnej naši rozpravu ve varšavském Methodějském Sborníku 1885.) Uvodíme tu na ukázku jazyka v tomto díle Križaniće něco z jeho rozumování v původním znění: „Šestero bo nikogda bjaše kraljestvo, i daže do dneska šestero jest ljudstvo, i šest jezičnich slavnijich otmin v našem narodu, rekše Rusjani, Lechi, Čechi, Bolgari, Serbljani i Chervati, i ovi troji poslidnji občim sebi jmenom zovut se Slovinci i Zadunajci. Izmedžu vsich pak tich narodnich predilov najstarije, i ostalnim vsim začalno jest ljudstvo i ime rusko."

literatury. Byly to tehdáž vlastně jen improvisované dialogy charakterní, jako na př. rozmluva chlopa se židem, obchodníka s chlopem v trhu a p., jichž původ hledati dlužno v řeckokatolickém učelišti duchovním ve Lvově. R. 1839. neb 1840. byl rektorem řečeného semináře kněz Řehoř Jachymovič, toho času snad nejúčinnější muž v národním probouzení haličské Rusi. Z téhož semináře vyšli Šaškěvič a Vahilevič, Holovackij, Mohilnickij, Kozanovič, Moch, Ustjanovič a více jiných vzácných jmen, zapsaných zlatým písmem v historii národního vzkříšení. Bylo mezi nimi i několik talentů hereckých, zkoušejících se na prknech seminarního zátiší a obmezovaných v nadání tom příslušnými faktory s přísností v pravdě klášterní. V oboru těchto dialogů charakterních vynikli zvláště Moch, Kašubińskij a Tvardyjevič; jich příležitostná představení oživovala celý seminář a poskytovala látku k rozmluvám na celé týdny. Však nevinné tyto výstupy byly proti mysli předchůdci Jachymovičovu, rektoru Tylichovskému, který kde jen mohl, hleděl divadelní náklonnosti alumnů překážeti. Teprve za rektorování doktora theologie a filosofie Jachymoviče nastaly lepší časy. Nejen že nebránil alumnům v takových hrách, než nabádal je pořádati řádná představení divadelní. Jelikož obcovací řeč v semináři byla tehdy polština, hrány v řeči té, až tu napadlo někomu, sehráti venkovskou svatbu rusínskou se všemi obřady a původními písněmi. Představení provázeno s případnými obrazy, zdařilo se a zůstavilo v alumnech trvalý dojem, ač bylo pouze zkouškou a to ne poslední. Bohužel, že rektorování Jachymoviče trvalo jen krátce, po dvou letech povolán byl k vyšší hodnosti duchovní; s ním odešel svobodnější onen duch ze semináře a staré zásady, jako pronásledování za kouření z dýmky a přestrojování se alumnů byly na denním pořádku.

Následky krátkého rektorování Jachymovičova byly však pro literaturu vůbec a divadlo zvlášť blahodárné. Jeden z nejvřelejších účastníků divadla, Rudolf Moch, když opustil seminář stal se vesnickým knězem, napsal a vydal r. 1848. prvý pokus rusínské frašky pod jménem „Sprava v seli Kłekotyni“.

Kus tento nemůže se nazvati úplně prací dramatickou, pravidelně zbudovanou a pro jeviště určenou: jest to spíše dialogovaná historie jednoho dne v haličské vsi rusínské za času roboty. Práce ta postrádá přiměřeného rozdělení, výjev celý odehrává se v krčmě, ale jest dosti živý, má velmi plynný a případný dialog, líčíc pravdivě náhledy a utrpení veského lidu v době té. Četné postavy venkovanek, vojta, židův a drábů, vystupují ovšem s jednotvárností někdy až unavující, za to reelně pravdivě. Dodati sluší, že jest verš jadrný, plný prostonárodních obratů, plynný a vypracovaný. Neznámo, byl-li kus ten uveden kdy na prkna, však s některými změnami mohl by se ještě dnes provozovati.

Druhý odchovanec seminářského divadla, Celestyn Skomorovskij, v tu dobu přeložil ruskou tragoedii Chomjakovu „Jermak“, kteráž následujícího roku 1849. byla vytištěna. Třetí práce dra-

matická „Kozak i ochotnyk“ od Aitaleviče vyšla téhož roku. Není-li překladem z frančiny, jistě dle francouzského kusu jest napodobena. Časopis Pčoła uveřejnil pak roku 1849. překlad Molierové frašky „George Daudin“, přizpůsobenou duchu rusínskému obecně známým později knězem Naumovičem, pod titulem „Hryć Maznycia“. Mezi jednotlivé akty vložil Naumovič vlastní lyrickodramatická intermezza. Z uvedených prací jeviště nespatřila žádná.

Prvé divadelní představení rusínské dávalo se roku 1848. v Kolomyi. Hrála se „Natalka Poltavská“ od Kotlarevského, a přítomné obecenstvo složeno ze samých „popův a chłopů“, jak s pohrdou tenkráte nepřející strana se vyslovovala, zasypávalo herce potleskem po každé scéně, a když kus sehrán, mocí přálo si viděti auktora jeho, nevědouc, že několik let jest mrtev. Když ani vysvětlování některých osob v hledišti nespomáhalo a vyvolávání auktora trvalo dále, vstoupil na jeviště herec, chtěje obecenstvo vyvésti z klamu. Než obecenstvo nedalo mu přijíti k slovu a hold patřící vlastně nebožtíku Kotlarevskému dostal se herci.

V letech padesátých vinou částečně úřední reakce, částečně samými organisatory, národní život haličské Rusi utichl. Časopis „Zorja hałycka“ vydávána od roku 1848.—1859., již od r. 1850. zbočila z národního programmu, přinášejíc práce nadmíru jalové. O divadlo vůbec nikdo nedbal. Jedinou cennější prací z tohoto času jest fraška „Pjanycia“ Vasila Kovalského, dnešního zemského a říšského poslance. Pracována jest na shakespearovském motivu o přenešení pijáka v příkopě spavšího do panského domu, kdež poznati mu bylo život dosud úplně cizí. O pěkné této práci též neví se, byla-li kdy provozována.

Příval ukrajinofilských ideí na haličskou Rus a neméně současné udělení konstituce vzpružilo národní život Rusínů ze sna. R. 1862. utvořil se ve Lvově spolek „Ruska Besida“ za předsednictví maršálkova náměstka Ławrovského, s prvotním programmem pořádati deklamatorní večery, bály a společenské zábavy. Již na jedné z prvých schůzí Ławrovskij vytasil se s projektem založiti rusínské divadlo Jeho návrh přijat se zápalem. Ławrovskij zaopatřil úřední povolení pořádati sbírky po celé zemi ve prospěch nového rusínského divadla a sám složil nemalou částku k budoucímu divadelnímu fondu, zůstavšího pod opatrováním „R. besidy“, dále vymohl u společnosti „Národního Domu“ bezplatný sál, v němž zřízeno prvé rusínské jeviště. Ze Žitomíře povolán na Halič sběhlý umělec dramatický, Emil Bačiňskij, jemuž svěřen dohled a režie nového divadla. On a jeho paní, rovněž nadaná umělkyně dramatická, byli s počátku jedinými herci z povolání, berouce k výpomoci členy „R. besidy“, převážně akademiky lvovské university.

Přípravy „Ruské besidy“ pokročily již tak daleko, že mohla podati žádosť k místodržitelství o povolení stálého rusínského divadla. Místodržitelství žádosti nevyhovělo, jelikož prý podobné svolení uděleno býti může jen se schválením samého císaře. „R. besida“ vidouc plány své zmařeny, podala novou žádosť

o koncessi pořádati v neurčitých lhůtách čtyřicet představení. Povolení došlo s podmínkou, že z hrubého příjmu každé hry zaplatiti se musí $10^0/_0$ lvovskému divadlu německému na základě privileje téhož.

Posléze dáváno prvé rusínské představení ve Lvově r. 1864. Tenkráte sjelo se z celé země mnoho vynikajících vlastenců do Lvova. Divadlo zahájeno prologem, načež sehrána „Marusia", melodramat založený na pověsti Kvitky-Osnovjanenka téhož názvu.

Společnost Bačiňského hrála několik měsíců ve Lvově, načež kočovala po zemi, zajevši nejprve do Stanislavova, Kolomyje a Černovic. Repertoir její byl chudý, zejména obsahoval práce některých spisovatelův ukrajinských, jako „Natalku" Kotlarevského, „Svataňe na Hončarivci" od Kvitky, „Nazar Stodola" Ševčenky, dále několik frašek se zpěvy, nedávno povstalých na haličské půdě, jako na př. „Pidhirjane" od kněze Hulaševiče, k nimž hudbu složil Verbickij.

K rusínskému divadlu přilnul mezitím celou duší Pavel Svij, známý v polské literatuře pod jménem Pavla Stachurského a jehož vlastní jméno bylo Pavel Swięcicki. Jsa ukrajinským emigrantem a toho času gymnasijním ředitelem ve Lvově, miloval vroucně Ukrajinu a jako muž vysokého vzdělání dokonale vládnul mluvou ukrajinského lidu, znaje jeho obyčeje i historii. Pro rusínské jeviště podruhé přepracoval Molierovu frašku George Daudin pod titulem „Havryło Bambuła", zdramatisoval Ševčenkovu „Kateřinu" a jal se překládati v podolském nářečí „Hamleta".

Rusínské divadlo, ač v plénkách teprve, stávalo se pomalu střediskem prací mladších i starších spisovatelů dramatických. Mimo Pavla Svije byli to hlavně Ksenofont Klimkovič a Ostap Levickij; prvý uveřejňoval překlady ruských dramat Kvitkových ve své „Čitalni", jako „Šelmenko najmyt" a „Šelmenko vołosnyj pysar". Druhý přeložil výborně několik dramat německých. Ze starých skladatelů jmenovati sluší kněze Věrbického a Ławrovského, jichž pěkné kusy osnované na národních motivech těší se oblibě podnes. Hulaševič mimo Pidhirjan napsal drama „Selski plenipotenty" (týká se sporů servitutních), jež neudrželo se na jevišti.

V divadelní společnosti našlo se vždy několik vzdělaných a nadaných herců, kteří starali se nedostatky repertoiru doplňovati překlady. Budiž z nich připomenut Stečiňskij, Gembickij a Natorskij. Tímto způsobem uvedeny na jeviště „Revizor" a „Ženyt'ba" od Gogola, „Naši selane" od Sardoua a j. v.

Mělo-li se učiniti zadost hudebním požadavkům obecenstva, nezbývalo než předělávati také opery cizí na melodramata. Tak předvedena rusínskému obecenstvu Moniuškova „Halka" a Vebrova „Preciosa". Hlavní směr divadla stanovily pořád jen kusy, jichž látka čerpána ze života lidu, s překlady pak hledělo se zůstávati co možná na této domácí půdě, proto cizí dramata a frašky poměrům těmto se uzpůsobovaly. Tak povstalo melodrama Ukrainci, Bajki a t. p., jichž hlavní účinek spočívá v hudbě, v kro-

jich a typech národních. Třeba doložiti, že dramata polského skladatele Kořeňovského, jakož jsou brány ze života lidu, velké těšily se na rusínském jevišti oblibě. Rusínským šatem oděni byli zejména jeho Karpaccy górale v přepracování Mikolaje Ustjanoviče pod názvem „Verchovynci", dále téhož autora „Żydzi a ciganie" a jiné jeho kusy domohly se na rusínské scéně značné popularity.

Společnosť Bačiňského kočovala od r. 1864.—1867. po rusínské Haliči, dávajíc představení ve všech téměř čelnějších místech jejich. Bačiňskému přibývalo nových zdatných sil a hmotně dařilo se společnosti také dobře. Však nedbalostí a špatným zacházením s herci, Bačiňskij společnosť svou přivedl takořka na mizinu.

Za takých okolností zajela jeseni r. 1867. do Kamence Podolského. Haličská Rus zůstala po jeho odchodu bez divadla. Když v březnu r. 1869. Mołenckij, člen společnosti Bačiňského, vrátil se do Haliče a sestaviv divadelní sbor nový prvých úspěchů dobýval v Přemyšli, uzavřel smlouvu s „Ruskou besidou", jejíž pomocí společnosť byl sestavil. Dle smlouvy zavázal se dávati každého roku na podzim několik představení ve Lvově.

Před tím ještě, hlavně přičiněním místomaršálka Ławrovského, zemský sněm povolil rusínskému divadlu stálou roční subvenci 4000 zl. Když pak Mołenckij r. 1869. přibyl hráti do Lvova, stalo se intrygami, že zemský výbor utvořil dozorčí komitét nad divadlem rusínským. Komitét ten nenalezl ničeho, co by opravňovalo osočování, a podal o stavu a členech rusínského divadla zprávu uspokojivou, načež byl zrušen.

R 1871. vrátila se z Ruska společnosť Bačiňského a počala objížděti větší i menší městečka, dávajíc představení v polském i národním jazyce, ano praktický Bačinskij zajížděl i do sousedních polských okresů na západě, zápoliv se společností Mołenckého. Bačinskij podnes kočuje po zemi; hlavní podporou jsou mu jeho choť a komik Gembicki, rodem Polák.

Haličská Rus měla tedy dvě kočující společnosti divadelní. Společnosť Mołenckého vytrvale zápolila s Bačiňským, leč po několika letech následkem choroby ředitele přišla na mizinu, čímž za své vzala i smlouva uzavřená s „Ruskou besidou". Toho použiv Bačinskij uzavřel s „Ruskou besidou" smlouvu sám, užívaje podpory zemské, jako zástupce rusínského divadla. Společnosť Mołenckého ustavivši se pod ředitelstvím paní Romanovičové, odjela do Ruska. Ale smlouva Bačiňského s „Besidou" netrvala dlouho, neboť vrátivši se paní Romanovičové táž „Besida" svěřila zorganisování nové společnosti, vznesši na ni úřad ředitelský, který tato energická a zasloužilá žena k všeobecné spokojenosti několik let zastávala. Když se byla provdala, tu vzdala se své divadelní činnosti i se svou sestrou a řediteli stali se členové společnosti Biberovič a Hryňevěckij, kteří úřad ten posud zastávají. Společnosť jejich může porovnati se s nejlepšími toho druhu společnostmi, jaké kdy na Haliči působily. Hryňevěckij, muž vy-

soce vzdělaný, jest režisérem. Jeho přičiněním každý kus bývá důkladně nastudován a pečlivě sehrán, což s pochvalou oceňuje i lvovský polský tisk, jenž v posledním čase nikdy již nevystupoval proti žádné rusínské společnosti divadelní a divadlu vůbec. Dekorace, ač ne četné a vzorné, pro malé jeviště a venkovské divadelní obecenstvo úplně stačí Šatna vykazuje obleky zvláště národní velmi dobré a věrné. Mluva jest čistá a protříbená. Zásluhy tyto uznal i zemský sněm, zvýšiv r. 1884. stálou dotaci o 1000 zl.

Repertoir divadelní s ohledem na chudobu co do množství a jakosti rusínské literatury knižné, možno nazvati bohatým. Prvé místo zaujímají v něm původní dramata historická, jmenovitě „Oleh" a „Jaropołk" od Kornela Ustjanoviče. „Fed'ko Ostrožskij" kněze Ogonovského a „Nastusia" kněze Ilnického. Prvé dva kusy vyznačují se zvláštní silou dikce a vhodnou stavbou dramatickou. Bukovinského poety a skladatele Isidora Vorobkéviče, známého v rusínské literatuře pod pseudonymem Daniła Młakij provozují se frašky prostonárodní se zpěvy. Největší snad oblibě těší se jeho hry: „Hnat Prybłuda" a „Uboha Marta"; méně před kritikou obstál „Pan Mandator". V jednoaktových jeho operetkách „Janos Interhazy" a „Zołotyj mops" podává současné obrázky ze života různobarvé intelligence bukovinské.

Na tomto poli pracuje též se zdarem Mydlovskij, kdysi zdatný herec, nyní soudní adjunkt; jeho prostonárodní melodrama „Kapral Tymko" s hudbou mladého skladatele kněze Viktora Matinka náleží k nejzdařilejším pracím čerpaných ze života lidu. Opera „Ołesia", k níž hudbu složil a libretto napsal kněz Bažanskij, byla obecenstvem dost chladně přijata. Polohistorickým dramatem jest „Dovbuš", práce předního básníka a novellisty bukovinského, Jiřího Fedkoviče. Látku k ní čerpal Fedkovič ze života huculských hajdamáků v předešlém století. Ač některé její osoby jsou nepřirozené, přece bývá přijata pokaždé s nadšením. Novější drama téhož autora jest „Strylanyj chrest". Látka nejnovějších tří frašek Ceglińského vydaných r. 1883. a 1884. čerpána jest ze života městského, úřednického, posud dosti cizího rusínské společnosti. Látka všech tří frašek jest dosti všední, charaktery nevynikají. Tyto vady zakrývají živý dialog, vtip a množství zábavných situací. Také dekorace nemálo úspěchu pomáhá. Za to hodí se nadmíru pro obecenstvo s ne velkým požadavkem aesthetickým, odhalující zásadní posměch některých menších vad společenských. Ceglińskij stane se bezpochyby rusínskému divadlu silou nad jiné povolanou, zvláště jelikož svěřen mu jest jako členu „Ruské besidy" divadelní referát.

Z novějších ruských dramat hrála se v překladě několikráte Ostrovského „Bouře", než dostalo se jí pokaždé chladného přijetí. Gogolův „Revizor" pokaždé triumfuje.

Mnohem více polských prací dramatických udržuje se na rusínském divadle. Mimo práci Kořeňovského zasluhují zmínky „Sedláci aristokrati" od Anczyce. Z polských kusů společenských udržují se na rusínské scéně Baluckého „Gęsi i gąski" a „Grube ryby".

Tonka, matka bulharských povstalců.

Napsal Z. Stojanov.*)

I.

(Vychování mladé Tonky. — Povstalecké hnutí za Rakovského (1862.). — Bulharská legie. - Tři bratři. — Matčino podněcování. -- Výbuch. — Hlava Štěpána Míšy. — Exekuce v Ruščuku. — Noční návštěva. — Turecké výzvědy. — Syn Anděl. — Malá sestra vyzvědačkou. — Turecký soud; podplatnosť — Matka návštěvou ve vězení.)

Myslím, že nebude nezajímavo čtenářům, seznámím-li je částečně se životem této bulharské matky. která veliké účastenství měla v našich národních připravách za naše osvobození. Význam i vážnosť báby Tonky je tím větší, že. pokud víme, byla snad jedinou ženou v bulharském národě, která nejvíce pomohla v povstaleckých hnutích.

Bába Tonka Tichovica Obretenová, matka Nikoly Obretenova, který stál v čele povstaleckých prací v Ruščuku. narodila se r. 1812. z prostých ovčárských rodičů ve vesnici Červen, blíže Ruščuku. Podle tehdejších pověti a zvyků — protože nebylo ještě v modě posýlati i dívek do učiliště — rodičové její starali se pouze o to, aby z ní byla dobrá i pilná hospodyně. Byla jedinou dcerou matčinou, i rodičové její, byvše poměrně dosti bohati, opustili vesnici Červen i přestěhovali se do Ruščuku. O druhých povinnostech, jakými byla zavázána na příklad sobě, svým rodičům, Bohu i svým bližním nebo vlasti vůbec, nebyla tak šťastna, aby zaslechla od někoho, jenž by jí mluvil o tom způsobem poučení; a tak jí ostalo pouze to, co byla slyšela i zapamatovala si z hovoru starých lidí. Její matka byla dosti rozumná žena a často jí říkávala, by hleděla se odnaučit ostýchati se před hostmi, jak toho požaduje bulharský obyčej, poněvadž se neví, jestli se neprovdá do bohatého domu, kde by byla nucena vítati velké pány a kde hosti nejsou řídkostí.

I skutečně její rodiče měli pravdu v tom. Roku 1831. bába Tonka se provdala za Ticho Obretenova, který jmín byl toho času v Ruščuku za jednoho z prvních obchodníků. S ním prožila v lásce více nežli čtyřicet rokův a porodila sedm dětí, z nichžto bylo pět — chlapcův a dvě — dívky. Poněvadž pak její manžel byl jedním z těch lidí. kteří účastnili se různých pokusů v pospolitých řízeních, buď s Turky nebo s Bulhary, jak se tehdy častěji stávalo buď veřejně anebo tajně, a sice podle okolnosti: to bába Tonka ještě za mladých let se naučila ctíti i vážiti si tajemství, což i později svým dětem vštěpovala.

Okolo roku 1862., když bulharský spisovatel i povstalec Rakovský počal mysliti o osvobození své vlasti a po jeho příkladu počaly se organisovati tu i tam vlastenecké čety v Rumunsku i v Srbsku, tato blahorodá a pouze málo lidem do-

*) Viz „Zápisky o bulharských povstáních“ roku 1870.—1876. Plovdivo r. 1884.

stupná myšlénka, donesla se záhy i k ušim již ustaralé ženy. Všechny bujaré a patriotické duše, toho času v Ruščuku se nalézající, našly tehdy útulku v domě báby Tonky, kdež i její dva synové, Anděl a Petr Obretenovi, se cvičili ve zbraních a připravovali se, aby súčastnili se ve vlasteneckých četách, které měly vpadnouti do Bulharska z Rumunska i Srbska. Dříve nežli by však vpadnuly tyto čety do Bulharska, utvořila se v Bělehradě bulharská legie s povolením srbské vlády. Do této čety byl vyslán i Petr Obretenov, jeden ze synů báby Tonky, maje povolení své matky a soudruhův, aby se naučil vojenskému řádu, jemuž by po svém návratu i své soudruhy přiučil Téhož roku i starši syn Anděl, zároveň se Štěpánem Mišou, jemuž přezděli „pop", procestovali celé Bulharsko a Thrakii, chtějíce se seznámiti s různými místy své vlasti, spatřiti utrpení bratrů svých, roznítiti pokud jim bylo možno myšlénku svobody mezi svými rodnými, i poznati vůbec ducha i stav národa.

Roku 1868. povedlo se Hadži Dimitrovu a Štěpánu Karadžovu, jak známo, sebrati v Rumunsku okolo 124 junáků, kteří byli odhodláni odebrati se počátkem června do Bulharska Když tato zvěsť došla do Ruščuku, rozumí se pouze do chalupy báby Tonky, která byla již povědoma v povstaleckém táboru, tehdy oba její synové zároveň se svými soudruhy nacházeli se ještě téže noci na valašském břehu Dunaje. Toho času nacházel se sám Štěpán Karadža v městečku Ďurděvu, zároveň se svými zbrojenci. Po dvou dnech i sama bába Tonka odešla do Ďurděva, aby naposled uviděla své dva syny i potěšila se vůbec pohledem na bulharské junáky. Aby nepřišla s prázdnem, což podle bulharského obyčeje není dobře, vzala s sebou několik kytic a jeden „bilnik" (velkou láhev) s rakijí, jížto všechny pohostila vlastní rukou, přejíc jim zároveň mnoho zdaru na Balkaně. Rozumí se, že přítomnosť staré té ženy, přišlé z Turecka v takovém vážném okamžiku, i její slova, dodaly smělosti a naděje všem zápasníkům za svobodu, kteří jakmile viděli, že jejich úmysl se cení i od starých žen, myslili, že tak děje se ještě ve větším rozměru i v Turecku.

Pak se vrátila bába Tonka do Ruščuku, stála celý den na dunajském břehu (protože její obydlí je blízko Dunaje) a hleděla pozorně na blížící se parníky i koráby, zdali by nepoznala někoho z čety Hadži Dimitrovy, neb aspoň naposled se svými syny se viděla, kteří, jak přirozeno, pošlou své „s bohem" lůnu, v němž se zrodili i kde zanechávají starou matku. Ale vše nadarmo! Minulo několik dní, mnozí přestali již hleděti ku tichému, bílému Dunaji. Avšak zvědavosť, nepokoj i mateřská láska nepřestaly; na duši jí to tížilo, sen míjel od ní i nějaké temné předtuchy nepřály jí klidu. Není to žert, když dva synové, dva mladí sokolové odcházejí proti střelám. Noční dobou vycházela častokráte ven na dvůr i sedala mezi hustými stromy v zahradě, kdež naslouchala po několik hodin, zdali neuslyší nějakého hluku v městě, protože když byla v Ďurděvu, jeden z povstalců jí řekl, až půjdou do Bulharska, že nejprve zastaví se v Ruščuku a v její chalupě,

že pozvednou prapor... Dnem obcházela město, nejvíce kolem konaku (pašův dvorec), zdali by nespozorovala nějakého hnutí i příprav mezi Turky. Avšak ani tyto opatrné výzvědy báby Tonky nevedly k úspěchu, poněvadž každý si hleděl své práce a nikdo nechtěl věděti o pádu říše turecké. Arnautští četníci (zaptijové), kteří jsou nejlepším měřítkem obecného pokoje, pokračovali ve svém lenivém loudání okolo příbytku pašova i kroutili si svoje kníry. Bylo ještě pozdě.

Neminulo však mnoho času a i v Ruščuku dostali zprávu, že blízko u vesnice Vardin vylezli z jednoho kajiku (člunu) neznámí lidé s praporem i trubkou, ozbrojeni od paty do hlavy, kteří porubali pohraniční stráž i dali se cestou do vnitra k Trnovu. Tato zpráva roznesla se bleskem nejen po městech, kde měli telegrafické dráty, nýbrž i po nejnepatrnějších místech v Bulharsku. Vláda, jako každá jiná, poslala vojsko i zaptije pronásledovat znepokojenců, o kterých se pomalu vědělo všude, že jsou to Bulhaři. Turecké obyvatelstvo spílalo i vstávalo proti pokojné ráji; bulharští mladíci počali se sbírati ve skupiny i tajně se zápalem pojednávali i mluvili o sudbě junáků. Boháči pak (čorbadžii) se rozezlili, svolali několik mimořádných schůzí v obcích, počali zacházeti přísně i despoticky s mládeží a vzhledem ke vládě stali se uctivými a úslužnými. Jedním slovem povstání bylo všeobecné. Pouze malá menšina — a ti se mohli na prsty spočítati — znali chod věcí a stav čety.

Jak známo, tato četa byla brzo pobita a většina junáků padla na válečném poli. Jen menší část dostala se vládě do rukou. Do Ruščuku byla zanesena nejprve hlava Štěpána Míšy, druha synů báby Tonky. Turci poznali hned čí je to hlava, poznala ji i bába Tonka a na konec poznala ji i jeho matka. Tato poslední, nevědouc, kam se poděl její syn, a neznajíc pravý význam podniku, proč stal se obětí, a s druhé strany vědouc, že její syn od několika let dlel stále u báby Tonky, s pláčem a stenem odešla k ní, pobouřivši celou mapalu (předměstí) a počala pustošiti bábinu chalupu, klnouc přitom jejím synům, ano i ji samou zasypávajíc hanlivými a neslušnými slovy, protože prý se svými kouzly očarovala její dítě a přiměla je na křivou cestu. Později bába Tonka slyšela podobná slova i od druhých matek, jichžto synové byli podobně svedeni na „křivou cestu".

Minulo ještě několik dní a v Ruščuku pokračovali s donášením okrvavených povstaleckých hlav; dovedli i několik junáků z Hadži Dimitrovy čety, raněných i svázaných řetězy. Počali jich věšeti na ruščuckých ulicích. Bába Tonka poznala mnohého z nich, avšak ničeho nemohla se dověděti o svých dvou synech. Koho se ptáti? Zaptijské roty a svalnatí turečtí pochopové neušetřili nikoho z těch, kteří by se osmělili, nejen přiblížiti se k odsouzeným obětem, nýbrž i pouze, kdo by se na ně očima podíval, nemluvě o kadunách (tur ženách), jichžto fanatism v podobných případech není menší nežli u jejich mužů. Byla by bývala tisíckráte raději slyšela, aby byli rozsápáni od balkanských orlů, nežli

aby je viděla v Ruščuku za živa chyceny. I byla proto odedávna připravena vzdorovati všemu.

Jednou pozdě večer, kdy chtěla se již odebrati k lůžku, pohroužena v hluboké myšlénky a starosti, uslyšela ze dvora hluk a cinkání šavlí od lidí, kteříž se byli přiblížili ke vratům. I tlukou, aby jim otevřela. Hlavou báby Tonky přeletělo tisíc zlých myšlének. Tak na př. si představila, aby s pouhým otevřením nespatřila hlavy svých synů, napíchnuté na bodácích, nebo aby neshledla své syny svázané, jak je vedou a podobně. Avšak obavy takové utlumila v sobě a chladnokrevně, bez nejmenšího zmatku, otevírala vrata. Před ní stál ruščucký Taboragasa s několika mutefiši a zaptiji.

„A to vy jste byli s efendim? A já se uplašila, aby to nebyli nějací neznámí," zvolala radostně a usměvavě, jakoby byla viděla nějaké staré známé opět po dlouhém čase. — „Jen sedněte, prosím," pokračovala; „pro vás, tak vzácné hosti, můj dům je vždy dokořán otevřen. Myslím, že mi odpustite, že dnešního večera jsem trochu v nepořádku, a nebudete se horšit, když bych se dotknula nějakým nemastným — neslaným slovem."

Taboragasa byl popleten takovýmto přivítáním; jakkoli se namáhal zachovati svoji úřední vážnosť i přísnosť, nemohl se přece zdržeti smíchu, když bába Tonka dala se do vypravování rozličných anekdot a povídek, jakými se Turci častují. Pomalounku Turčínu zmizela myšlénka, proč vlastně došel na noční návštěvu, která podle vší pravdy, měla býti vlastně prohledáváním bábina bytu. Taboragasa spokojil se pouze otázkou, kolik měla synů, zdali bydleli u ní, či snad v některém jiném městě, i kde se nyní nalézají.

Po odchodu tohoto úředníka, ačkoli nic zvláštního se nepřihodilo, neznamenala přece tato noční návštěva nic dobrého. Bába Tonka ulehla sice, avšak nemohla po celou noc oči zamhouřiti. Druhého pak dne po celém městě se povídalo, že mezi ostatními povstalci, které přivedli do Trnova, nacházeli se i synové báby Tonky, kteří měli býti co nejdříve posláni do Ruščuku, aby je oběsili před vraty jejich rodného domu.

Po několika dnech dovedli do Ruščuku od Trnova celý jeden řetěz junáků, mezi nimiž byl i starší syn Anděl, ale mladšího, Petra, zde nebylo. Všichni skorem byli raněni a nepřevlečeni z krvavých šatů. O všech těch podrobnostech byla zpravena od své malé dcery, kterou každého dne posýlala na výzvědy na trnovskou silnici. Minulo ještě několik dní a nešťastná matka ani z domu ven nevyšla; zaslechla pouze, že jejího syna zároveň s ostatními povstalci každého dne vodili před valiho (sudí) a v krátce, že ho oběsí, jak aspoň zvědavé ženy z téhož předměstí povídaly. Konečně byla nucena vyjíti. Která matka také by zůstala zavřena doma, aby neviděla, jak věsí jejího syna? S jedné strany to a s druhé zvědavosť, aby zvěděla, co se stalo s druhým jejím synem, pudilo ji, aby zašla do ruščucké věznice prosit o povolení u náčelníka vězení, aby směla se viděti s vězni, které právě dovedli

z Trnova. Jelikož bylo řídkostí onoho času, aby někdo měl styk s carskými nepřátely, které každý přezíral, náčelník nemálo se podivil smělému kroku slabé ženy, i bez odpovědi na její otázku poručil zaptijům, aby ji vyhnali ven. Avšak bába Tonka nezoufala; přišla podruhé, potřetí; a po každé tytéž nadávky a spílání. Jeden desátník dovolil si též dáti jí několik ran dřínovou holí, protože byla známa, že měla ne jednoho, nýbrž dva syny, kteřížto opovážili se stříleti na carská vojska.

Bába Tonka nebyla z těch, kteří neznali slabou stránku tureckých úředníků. Sebrala tedy různé dary a peníze, které měla připraveny pro tetu Nouzi, a počavši tak u nejvyššího, skončila u nejnižšího strážníka ve vězení. Následkem toho jí bylo dovoleno viděti se osobně se synem i s druhými jeho přátely. Zaptijové i druzí hlídači nakupivše se kolem ní, aby viděli, jak matka syna k srdci přivine, jenž byl připraven pro šibenici, byli přinuceni vzhlednouti jeden na druhého a učiniti si zcela zvláštní ponětí o staré ženě. Na místě zoufalého pláče a hojných slz, počala při samém shledání posmívati se nejen synovi, nýbrž i jeho druhům.

„Ať vám jde k duhu to vaše bulharské carství," prohodila turecky. „Řekněte mi přece, kdo z vás chtěl býti bulharským králem, kdo pašou a tak dále, až byste vyhnali Turky?"

Potom se obrátila ku svému synu, jehož se ptala, jestli byl spitý, když ho obelstili, aby se dal na křivou cestu, a proč se nezeptal napřed své matky, aby mu řekla, že turecké carstvo je blahoslaveno od Boha a že Bulhaři jsou odsouzeni věčně býti ráji tureckého carství. Rozumí se, že toho často bylo potřebí tak mluviti. Přítomní tam Turci zajásali „mašalla*) babo" i poklepali bábě na ramena.

Od té chvíle žalářní dvéře byly bábě přístupny, a ona denně chodila tam, nosíc jídla a šaty nejen svému synu, nýbrž i jeho druhům, ano i několika tureckým vězňům, jichžto moc byla neobmezena a od nichž mnoho záviselo štěstí nebo neštěstí povstaleckých vězňů

Co se týče mladšího syna báby Tonky, Petra Obretenova, nebylo pravda, že ho dovedli živého do Trnova. Ten padnul na válečném poli hned ve druhé bitce, kterou svedla četa Hadži Dimitrova okolo Sivlijeva. Jen jeho hlava byla donešena do Trnova.

(Pokračování.)

*) Mašalla, tur. značí tolik jako „bravo"

O životě, spisech a literarním významu Ivana Andréjeviče Krylova.

Napsal H. Mejsnar.

V listě, r. 1834. poslaném Jakubu Tolstému do Paříže, píše M. Greč: „Mezi činnými básníky našimi Krylov a Puškin mají místo první. Jako bajkář první je v Evropě Krylov, ostatní znamenití jeho předchůdci proti němu jsou jako děti, on vedle nich muž; oni jsou prostoduši a vábni, on hluboký a pronikavý. Plné dostane se jemu slávy tenkrát, až ruský jazyk a jeho literatura předmětem budou studií Evropanů..." Ani u nás nebyl Krylov ještě náležitě oceněn. Pohříchu! za našeho literarního rozvoje a rostoucího národního uvědomění ani jsme téměř o něj nezavadili; jen Josef Kolář vydal deset bajek jeho k praktickému cvičení v ruštině, a Alois Durdík převedl několik bajek a uveřejnil v starším Lumíru. Svrchovaně tudíž je na čase, bychom i my poznali genia bratrského národa, a tvory jeho ducha svého způsobu mistrnými obohatili i rozum svůj, ušlechtili vkus, a své národní slovanské vědomí zvýšili a zmocnili. Vždyť nás dávno předešli jiní národové evropští, zejména spanilomyslní Francouzi, kteří již r. 1823. vydali 89 bajek I. Krylova s rytinami, a r. 1852. vydali všechny jeho bajky ve svém jazyce; ano důvtipní Poláci přese všecku politickou nesrovnalost neváhali již r. 1851. ve Vilně vytisknouti si bajky Ivana Andréjeviče svým převodem.

Ivan Krylov narodil se roku 1768., dne 2. měsíce února, v Moskvě. Otec jeho, Ondřej Prochorovič, byl armenským důstojníkem, jemuž z povolání často bylo se stěhovati, s nímž pak i rodina všecky svízele cest, všecky nepříjemnosti změn životných zakoušela. Matku Marii Aleksejevnu měl velmi pečlivou — prostou sice ženu, beze všeho školního vzdělání, ale rozumnou od přírody a vysokých ctností plnou, jež po ní zdědil syn. Z mládí Krylov, zavřen jsa více do sebe, uchnal se do učení. Matka všemi způsoby k učení ho lákala, ano za hodinu, proseděl-li celou na učení, i několik kopejek mu dávala, za něž si on kupoval potřeby nutné, i na šatstvo si dával. V domě gubernatora Tverského učil se francouzsky; ale ledabylo, jen mechanicky, ač mu matka za čtení a trpělivosť platívala, a laskavě připomínala, by vždy na úlohách do slovníku se díval a chyby opravoval, budíc v něm chuť ku čtení a vědění, jež pak při něm i zůstala. Pak pracuje smyslem rozuměl i psal francouzsky, ač neměl cviku mluviti volně. R. 1781. zemřel otec jako magistrátní úředník v Tveri a syn převzal po něm dědictví — kufr knih, pro něho vzácnějších a vydatnějších, než haldy losův a kuponů! Knihy ho vábily; bral napořád a četl bez rozboru, zvláště dramata si oblíbiv. Po smrti otcově bylo doma hůře; matka byla bez pense, beze jmění; duševní schopnosti synovy se rozvíjely pomalu, ale patrně. Nevědouce si rady, matka dala ho k úřadu v čtrnáctém věku jeho života. Mladý opisovač kancelářský dostal

se rok po smrti otcově k tverskému magistratu, kde byl sloužil jeho otec. Jako čtrnáctiletý hoch vyletěl Krylov spod ochranných křídel své dobré matky, sám a sám jsa, svoboden. Osud nepřál mu v dětství, nedal mu prostředků k náležitým postupným pokrokům ve školách, v literatuře a společnosti; on sám časem teprv nabyl, čeho třeba občanu a spisovateli. Do světa postaven takový hoch závisí na společnosti soudruhův a známých, jimiž jest obklopen; tu rozvíjejí se a dozrávají jeho vlastnosti, lepší se neb horší jeho mravnosť, a povaha nabírá ostrých záhybů, jež sotva kdy možno s osoby vyhladiti. První semena mravnosti, zasetá láskou něžné matky, hluboko v něm utkvěla, vášeň k učení a vzdělávání sebe čtením, ranné péro spisovatelské zachránilo ho od špatné společnosti a kluzkých cest života. — Ale nouze tlačila vdovu, že chtěla prositi za pensi a odebrati se do Petrohradu. Co přivezl s sebou patnáctiletý Krylov do hlavního města? Chudobu a touhu po činnosti a vědomostech, v mladé duši nevědomky chovaje rysy a výraz kořenného ruského života. Ač záhy do vyšší společnosti vešel, přece již poznal zblízka život národní, vzdělávaje se jeho duchem a citem, a osvojiv si jazyk čistě národní, mluvě a mysle z dětinství nikoli po vzorech cizích. I zachoval v duši své tyto ranní dojmy čistě a věrně. Čítaje pilně v knihách zděděných, napsal, maje 15 let věku svého, po vzoru staré ruské opery, operu „Kofejnica“, za niž dostal od knihkupce Breitkopfa 60 rublů. Nevzav peněz vzal si za ně knihy francouzské, hlavně Racinea, Molièra, Boileaua. Prvním oblíbil si hrdiny řecké a římské, a druzí rozvili jeho satyrický talent, který v něm měl vrch. Maje let 17 napsal tragedii „Kleopatra“. Seznámiv se a sdruživ s genialným ruským hercem Dmitrevským, s nímž na návštěvách pojídal oblíbená ruská jídla, veselil se a pospal po obědě, dal mu čísti Kleopatru, a bral u něho pak takřka první kurs slovesnosti, na němž příklady chyb na každé pravidlo tvorby dramatické vybírány byly z jeho tragoedie. A tolik vyskytlo se chyb, že cítil, že by snáze napsal novou než opravil starou, jak radil upřímně Dmitrevský. Ze starého Řecka oblíbil si látku k tragoedii „Filomela“ maje let osmnáct, ale i ta byla bez umělecké pravdy, bez barvy místa a času. „Psal jsem, hovoříval, co mi napadlo, jen byl-li papír a inkoust,“ a možno říci, že by byl i v tragoedii došel dokonalosti, kdyby ho šťastná hvězda nebyla vedla na cestu pravou přímou, kde si utrhl květ nesmrtelnosti. Dostal místo v účetní komoře s ročním platem 25 rublů! Matka mu umřela r. 1788. Dvacet let stár jsa stal se pánem svých osudů. Měl známostí již mnoho, ale nikde nevydržel dlouho, stále, bez úspěchu v službě, žena se vždy po novostech. Naučil se rýsovati, hráti na housle, hrával v přátelských kvartettech prvních virtuosů, ano i malíři slýchali s důvěrou a vážností jeho soud. Vášeň k divadlu doplnila jeho praktické vzdělání. Dostal se pak do služeb Jejího Veličenstva, ale nevydržel; po dvou letech odešel, chtěje býti samostatným a do roku 1801. zůstal bez služby, pracuje pro noviny. Mladý člověk, cítící vrozenou potřebu v duševních pracích a mající v sobě schopy k vyplnění vábných podniků, těžko

vydržel seděti za nudnými kancelářskými papíry v tu dobu, když cařice Kateřina II. nadchnuvši Rusko zbudila v něm nový život a poesii. V roce 1783. směl na Rusi soukromník míti tiskárnu. I spojil se Krylov s Rachmanovým r. 1789., zařídili tiskárnu a vydávali noviny „Pošta duchů". Tam listy uveřejňoval Krylov, mladík jedenadvacítiletý, vyrostlý v provincii, bez soustavného formalného vzdělání, bez obyčejných školních vědomostí. Překvapovala rozmanitosť jeho předmětů, podivná smělosť, s jakou pronásledoval bičem satyry, ironií říznou, hlubokou, vtipnou a trefnou stavy nejdráždivější. V básních ovšem otrocky se poddávaje vzorům, vypůjčoval si známé výrazy, hledal ozdoby, obraty, a tónem psal nepřirozeným, ale v próse na nikom nezávisel, jazyk byl pravidelný, silný, lehký, plný nových myšlének. Novinami těmito chtěje vlastenecky působiti k utvrzení otcovských mravů, k statečnosti u vychování a k lásce jazyka, tehdy velmi tísněného francouzským ve vyšších kruzích, psal na př. v listu „Zora" nadepsaném takto: „Neprošel ještě ani věk, co obyvatelé naši vychovávali děti své sami, o tom jen mluvíce, by byly čestnými lidmi, chrabrými na vojně a ve změnách štěstí pevnými. K tomu pomáhaly nezřídka příklady samých otců, kteří vždy hleděli děti své míti při sobě. Tehdy lidé naši, ač nebyli krasomluvci, mluvili pravdy jadrné a zdravé. Nyní pak, když přešly časy barbarské, nemůže prý býti nikdo dobrým občanem, kdo neumí tancovati, vrtěti sebou, hovořiti francouzsky a žvatlati celý den. K takovému vychování třeba bylo Francouzů. Rodiče ničeho nelitují, aby učinili děti příjemnými ve velkém světě, a proto učí děti se klaněti, fintiti, držeti nóbl a mluviti cizím jazykem. Peníze prý mohou nahraditi důstojenství a napraviti nedostatky, a učitelé učí měniti peníze na šviháctví a společenské titěrnosti." Byl hluboce proniknut přesvědčením, co mravného zla nadělá se v říši a zemi lživým pojmem vychování, a jakou měrou zadržují se úspěchy společenského vzdělání tím, že dává se přednosť jazyku cizímu. (Viz bajky: Sedlák a zmije, Vychování lva, Soudek.) Za rok pak vydával jiné noviny „Zritel", pravě v úvodě, „by porok, představovaný ve vší hnusnosti, vnukal odpor, a ctnosť, vyličovaná ve vší kráse, vábila čtenáře." Pak s Klušiným vydával „Sanktepeterburgský Merkur", kde hleděl zdokonalovati obsah a sbližovati se s potřebami obecenstva. Tak posuzuje komoedii Klušina „Smích a hoře" praví, „že strannická a nemírná chvála rozněžuje a oslabuje dary, břitká hana a výsměch je vrhá v zoufalosť a dusí v samém počátku; nestranné posouzení očišťuje vkus a ukazujíc jednou rukou na poklesky, druhou věnčí přednosti. Takový soud nedusí a neoslepuje samolibosti, ale zůstavuje ji na tom stupni, jehož je potřebí k roznícení schopnosti." (Viz bajku: Osel a slepice.) Nechal zase žurnálů, ale divadlo ho vábiti nepřestávalo, zvláště oddal se skládání komoedií v próse, jako jsou: Bláznivá rodina, Nezbedové, Spisovatel v předsíni, Trumf. Od r. 1795.—1801. jako by byl zmizel Krylov. Pustiv se do víru lásky mnoho času a obětí jí přinesl, náruživě hrál v karty, až car Alexandr Petrovič dověděv se o tom pravil: „Není mi líto peněz, které prohraje Krylov, ale bude

mi líto, prohraje-li talent svůj." Vstoupil do služby v Rize, ale na třetí rok opustil ji a šel s knížetem Galicinym na statek v saratovské gubernii poznat života venkovského velmože a učil jeho děti. Vraceje se do Petrohradu 1805. ke svým přátelům a pracím, zastavil se v Moskvě, a sblížil se s Dmitrievým, Karamzinym, Žukovským a j. toho času slynoucími slávou spisovatelskou muži. Za příležitosti převedl dvě bajky Lafontaineovy „Dub a rákos" a „Vybíravá nevěsta". Když je byl přečetl Dmitriev, pravil k němu tato význámná slova, přemlouvaje budoucího svého soupeře, aby nenechal toho druhu poesie, který mu přinese slávu, „to je opravdový váš druh, konečně jste jej našel!" I převedl Krylov ještě dvě bajky z Lafontainea, jež uveřejnil Dmitriev v moskevském Zriteli — a tak 39 let před smrtí, r. 1805. postaven byl osudem na cestu — k nesmrtelnosti. Přijev do Petrohradu oddal se zase vášni své k divadlu. Dvě komoedie „Modní krám" a „Úkol dcerám" vyrážely silný hněv na slepé stranníctví Francouzům a jich jazyku. Život v provincii zbouřil jeho žluč, tam neduhy stoličného města ukazují se hnusněji. Co zde směšno, hloupo, tam jako v skřiveném zrcadle skřiveno a nesnesiteno; pod záštitou panující mody není ostychu, není bolu z posměchu. R. 1808. šel v službu k mincovně; bajky objevovaly se v Dramatickém věstníku, plody to poesie, kterými se upokojily i požadavky literarní kritiky i naděje národního citu; vlastenecké snažení po samostatnosti poesie vidělo v nich základy své epochy. Dostal se do společnosti vzdělaných rodin hrabat Stroganova a Olenina, kde kvetly a zrály všecky znamenitosti vkusu, náležející věku Alexandra I. Přišla důkladná s ním změna; svých dřívějších prací, citoval-li mu kdo něco ze spisů jeho, ani nechtěl poznávati, říkaje, že psal co mu do hlavy skočilo, hlouposti, hříčky! Jako by se byl teprv narodil pro Rus ve svém roce 40. V ten čas poznal svůj cíl, napjav všecku poetickou činnosť na jeden druh: na prahu starosti zamilovala si ho gracie s moudrostí, a nic nepsal bez jich vůle. R. 1808. vyšlo první vydání bajek, počtem 23. Byl to slavný rok v ruské literatuře! Již prošel bouřlivou polovici života, byl připraven lety, učením i zkušenostmi života, by podal pravdy v jich svaté čistotě, a dal lidskému pokolení neomylně užitečné rady. Žukovský ve „Věstníku Evropy" umístil krásný rozbor jeho bajek; Chemnicer a Dmitriev učinili bajku již příjemným čtením a zamilovaným, určivše její sloh. Vše přálo našemu bajkopisci. Krylov prvními bajkami v krátký čas zdvihl tento druh na stupeň nejvyšší a sláva jeho s každou rostla bajkou.

Od prvního vydání bajek do vstoupení v službu v knihovně carské prošla čtyři léta, 1808.—1812. Dřívější vášnivý milovník divadla nešel po deset let v chrám Thaliin. Držel se kruhu nejlepších spisovatelů, kteří plně cenili jeho talent, jako Deržavin, Žukovský a j.

V domě pěvce Felice r. 1810. sestavila se beseda milovníků ruského slova; tam scházeli se všichni literáti, milovníci a ochránci náuk, v domě Deržavinově byla velkolepá síň pro tyto schůze měsíčné. Tam byly čteny poprvé hexametry Gnědičovy, zde poprvé

čteny Karamzinovy dějiny, Žukovského práce básnické; tam čítal Krylov bajky své. Každého měsíce byla vydána knížka, v níž vše bylo tištěno, co čteno bylo a schváleno v besedě. Krylov ovšem v učených pojednáních a zasedáních nenacházel mnoho podnětu a vábnosti svého genia, ano někdy jej čtení dlouhé učené nudilo. Tak jednou po dlouhém takovém čtení přečetl bajku „Kubova jícha“, jež se k přítomné chvíli výborně hodila. Deklamoval znamenitě, nenuceně, přirozeně a hudebně přednášel, opíraje se lehce hlasem na akcentech smyslu a naivně pronášeje zakončení.

Carská knihovna otevřena byla r. 1812. Tam dosazeni byli známí literáti, tam Krylov a Breitkopf se sešli, staří známí. Z doby té začal nový Krylovu život, tichý, spokojený, jednotvárný, téměř nehybný. Do r. 1841. nezměnil služby, ani literarního zaměstnání, ani bytu. Den otevření knihovny byl oslaven veřejným shromážděním a čtením nových prací; Krylov četl své „Potápěče“. Jméno i talent jeho staly se již národními. V první rok služby v bibliothece dal mu car Alexander kromě platu 1500 rublů roční pense, po osmi letech ta milost se zdvojila, r. 1834. carem Mikolášem ztrojnásobila. Stoupaje v činech a hodnostech r. 1830. dostal čin státního rady, obdařen byv dříve řády sv. Vladimíra a sv. Anny. Druhé vydání bajek v 5 knihách vyšlo roku 1816., pak r. 1825. v 7 knihách s obrázky; od r. 1830.—1840. vydány v různých formatech bajky knihkupcem Smirdinym, obrázky k vydání r. 1834. dělal Sapožnikov. O vydání z r. 1830. napsal red. Severních Květů Delvig toto: „Jsou lidé, kteří buď po rozpočtech zdravého rozumu, nebo po oekonomii samé přírody později jiných oddávají se rozkošem života, za to pak jsou tyto rozkoše trvalejší, smysly jich zachovají všecku živosť, city všecku svěžesť mladosti v taká leta, kdy jiní žijí již ze vzpomínek. Totéž možno říci o talentech, a hledě k nim přirozeně o nevyrovnatelném Krylovu. Talent jeho rozvil se u věku zralého mužství a za těch dob bez přítrže šel od úspěchu k úspěchu. Vybraný jím druh spisů velmi svědčil tomu pozdnímu rozvoji: bajka žádá poesie rozumu, rozmyslnosti ve tvoření, promyšlenosti cíle, pravdomluvnosti, hluboké pravdy v upotřebeních. zkrátka celosti a plnosti obou částí, výmyslu i mravných vývodů. V letech, kdy vášně přestávají znepokojovati nás, v dobu zkušeností a srovnávání, člověk jasněji vidí chyby a nedostatky lidské, plněji je postíhá, a věrněji podává ve svých poučných vypravováních. Tak jest náš půvabný učitel Krylov; divně v sobě spojil mladosť poetického daru s usedlými radami rozvážné zkušenosti. Divíš se a kocháš se verši svěžím životem kypícími a mládím kvetoucími a zároveň poučkami rozumu, dávno známého se životem a ze zkušenosti znajícího jeho převraty. Všechny bajky svědčí o šťavnaté zralosti talentu básníkova. Vydavatel Smirdin zaslouží dík Rusů, že tuto opravdu ruskou knihu, čtení po srdci každému, staral se učiniti čtením po kapse každého.“

(Pokračování.)

Perunova slavnosť v Rhodopách.

Píše J. A. Voráček.

Těžko dnes pochopiti význam, jaký se kdysi oddával jednomu z hlavních bohův u starých Slovanů. Přece však podle záchovaných úlomkův u všech skoro potomků matky Slávy, lze se domýšleti, že v Pantheonu slovanském, byl Perun uctíván, jako snad málo který jiný, protože slabé odstíny staroslovanských slavností, témuž bohu patřících, mohly se i přes pohromy a bouře věků, uchovati v pamětech potomků slovanských pradědů. Nejsou to sice nějaké velkolepé památky původních slavností, ale odstínem jejich zůstaly přece.

Podle dosavadního učení, mohlo by se mysliti, že Perun uctíval se jenom u severních Slovanů, jak tomu některé jazyky nasvědčovati se zdají, jako na př.: slovácké Peron, Parom, Param, polské Piorun, litev. Perkunas (*k* je parakliticky vsuté jako v litev. arklas, arkls; oralo, rádlo: auksas i ausas atd.), lot. Pehrkons, staropruské Perkunos, mordv. Porquini, ruské Perun atd., kdežto u jižních Slovanů s tímto jménem se nepotkáváme. Na místě Peruna nalézáme prostě opsané „Grmna boga“, nebo jeho křesťanského nástupce sv. Iliju (Eliáše). Existenci Peruna u severních Slovanů dokazují i národní spílání, jako: „Hrom tě zab'“, „Hrom do toho, do tebe“; slov. „Paromava strela v tja!“, rusínské „Bodaj tebe Perun ubiv“, běloruské „Kab' cebe Perun tresnuv“ atd. Jsou i písně, ve kterých se jméno téhož boha vzpomíná. Na př.:

Za oných časóv
za starých bohóv
za boha Paroma,
nesmiela žiadná
byť postělkyňa atd.

Zajímavějším ještě je litevský popěvek, který podle *aEn* v „Náučném slovníku“ zní takto:

Perkunas diewâitis!
nemuzsk zemiâytis:
bet musz Gudu,
keip szuniu rudu.

(Perune, bože, nebij do Žmudína, leč bij do Gothina, co do prašivého.)

Historicky doložiti lze Peruna pouze u Rusů, kteří podle Pojsdevského Sborníku (Archiv für Slav. Phil. IV., 422.) „вѣруютъ в Перуна и в Хорса, Ӯ в Москошь і в Сина, Ӯ в Рьгла“. Podobně i Procopius poznamenal o Rusech, že uctívají boha jediného, působitele hromu. „I ve smlouvách uzavřených v X. věku mezi Rusy a Řeky byzantinskými, Řekové a Rusové již pokřtěni přisahají u Boha evangelia, pohanští Rusové u Peruna i u Velesa, boha stád: Аще ли же кто отъ князь или отъ людій рускыхъ ли хрестьянъ, или нехрестьянъ, преступитъ се, еже есть писано на харатьи сей, будетъ

достоенъ оружьемь умрети, и да будетъ клятъ отъ Богга и отъ Перуна, яко преступи свою клятбу. Tato smlouva sepsána asi r. 945., o jiné pak čteme: Аще ли отъ тѣхъ самыхъ прежe реченыхъ не съхранимъ, азъ же и со мною и подо мною, да имѣмъ клятбу от Бога въ егоже вѣруемъ въ Перуна и въ Волоса скотья бога, и да будемъ колоти яко золото, и своимъ оружьем да усѣчени будемъ. Listiny zachovaly se nám v tak řeč. letop. Nestorově. Socha Perunova v Kyjevě byla zničena r. 988. na rozkaz knížete Vladimíra, když byl tento obrácen na křesťanství. (L. Leger: O slov. myth., „Slov. sborník" r. 1883., č. 9. str. 441.) Podobně jako v Kyjevě měl Perun svou sochu v Novgorodě nad jezerem Ilmenským. Sochy byly dřevěné, hlava stříbrná a vousy zlaté; v ruce měly ohnivý kámen v podobě hromu; oheň z dubového dříví nesměl uhasnouti u sochy.

V Polsce na hoře nad řekou Niewjaskou, byl též pálen věčný oheň Perunovi, až král polský, Vladimír, zrušil tento obyčej. Bělorusové*) vyobrazovali Peruna s lukem v pravé a v levé ruce s toulem šípů. I domnívali se, že kdykoli se popudí nepravostmi lidskými, že jezdí po nebi (vysvětlení bouře) a metá šípy ohnivé. Prostý lid v Čechach nerad užívá slova hrom. Místo „hrom udeřil", říkají starověrci „padla boží střela". (Podobně i slovo „čert" neradi vyslovují, opisujíce je zájmeny „ten" neb „on" a jinak.) Rusové též místo „молнія" upotřebují „стрѣла громовая" (Dal) a maloruská píseň začíná:

Oj vdarila strilka z vysokoho neba.
Kohož ona vbila? — vdovinoho syna

a na severu vyprávějí v posmrtných pláčích:

Strěla Božja tut vdrug da razletělasja.
(E. V. Barsov: Pričitanija.)

Slovanské jazyky vůbec záhy asi počali směšovati nebo rozčleňovati působnosť Perunovu, užívajíce k vyjádření nebeských zjevů buď slova „grom" (hrom, litev. grumena, skr. bhrama (praskavý oheň), řecké χρόμος, χρεμίζω βροντή, bulh. grьmъ, srb. grom, slovác. hrom, polab. grâm, pol. grom atd.), buď „молнія" (č. mluno, starosrb. mlьnija, srb. munja, hornolužь. milina, polab. måuňa), nebo „blesk" (bulh. blěskъ, blьskъ, rus. bleskъ, chorv. blisk, luž, blysk, pol. błysk) aneb i „перунъ" (fulgur, fulmen, starobulh. пероунъ, slovác. parom, hornolúž. pjerun, kašub. pjorun, pol. piorun, piorunek), kteréžto poslední odpovídá vendickému pardžanja, značícímu „mračno, bůh deště a hromu". Toto poslední s praslovanským původem „fulmen" mohlo, jak A. Budilovič podotýká, lehko uskutečniti přechod ke známému mythologickému zosobnění Peruna.

Vrátíme-li se nyní k prvotním pojmům staroslovanského náboženství, můžeme připočísti Peruna k nebeským bohům čili Svarožicům (Svarog, t. j. nebe a pak i zosobnělý vládce nebe a jeho

*) Náučný slovník, str. 276. a/b i 277. a.

choť Matka Syrá Země), mezi nimiž první byl „Солнце-царь, сынъ Свароговъ, еже есть Дажь-богъ“ (P. Sb. P. Letop. II., 5.). Narození Dažboha slavilo se později pod jménem Koleda [Колядa, Коладя, Kolęda atd]*) Nebeským bratrem Dažbohovým je — Perun, neboť on mezi světelnými zjevy otce Svaroga, jako mocný blesk a hrom, je zajisté zraku nejpřístupnější a nejdůležitější. O jeho dalších bratrech a sestrách, jakými mohli býti ještě ostatní světelné zjevy a hvězdy, prozatím pomlčíme.

O vlastnostech Perunových, čili o tom, jak se lidem svými účinky jevil, možno souditi třeba jen z toho, co v českém lidu až dosud se v pamětech uchovalo. Český lid totiž činí rozdíl mezi údary hromu, které mohou býti buď škodné nebo neškodné. Pokud se pamatuji, je prý devět hromů. Některý bije pouze a neškodí, jiný působí zkázně a jiný opět pálí a způsobuje požár. Oheň udeřením hromu vzniklý hasiti se nesmí, nejen že to není nic platno, nýbrž i proto, že by člověk chtěl působiti proti vyšší moci, totiž proti Boží moci. Proto jestli udeří do stavení a vzplane oheň, nemá se hasiti. Při každém zablesknutí lid křižuje se a odříkává: „Pánbůh s námi, Panenka Maria nad námi“. Kdo běží, zůstává státi pojednou, aby „do něho neuhodilo“. Na prahu státi se nesmí. Při zablesknutí nesmí též nikdo státi u oken. Proti udeření chrání uhel uchovaný od bílé soboty pod lemězem ve střeše. Mraky rozhání hlas zvonu a mořské škeble. Jsou ještě vesnice, které na počátku bouře zvoní a vytrubují proti mrakům. Někde též zaříkávají mračna. Pamatuji se u nás na jednoho starce, o němž pevně věřili, že pokud bude živ, že v té vesnici nepotluče, protože zná dobře z knihy zaříkávat. Jsou-li mraky děsné, scházejí se v každém stavení ku modlitbám,**) při rozžaté svíci, nazvané Hromnicí, uchované od Hromnic Nálada venkovanů při bouři je posvátná, a vládne poděšení jako nikdy jindy. Běda tomu, kdo by se odvážil nějakého úsměšku!

Tolik vidělo se mi předeslati, co známo u nás i odjinud. U Jihoslovanů, jak vysvitne dále, zachovaly se i oběti, které mají účel, aby podle potřeby naklonily si božstvi ku své pomoci. Přibližme se k věci. U Jihoslovanů dosud nezná se, že by žilo v lidu slovo Perun v prvém svém významu. U nich na místo Peruna vzpomíná se všude sv. Ilija, jako bůh (svatý) deště i hromu. Srbské a bulharské písně i národní podání jsou skorem doslovně na týchž základech zbudovány. Pro lepší důkaz uvedeme zde aspoň několik úlomků z bulharských písní. Poznamenání hodna je násle-

*) Viz článek: Koleda, čili Koleda-bog

**) Na severu Ruska venkované podle písně:

„So čista polja krestjana ubiralis;
vo svoich domach ony da sochraňalis;
s etoj strasti krestjana z perepólochu,
zatopljali svěšči do vosku do jarova,
tut mohli ony Boga ot želanica,
ony klaňalis vo matušku syru zemlju.

(Barsov: Pričitanija sev. kr. 247.)

dující píseň ze sbírky Miladinovců: Čtyři andělé, a sice sv. Ilija, sv. Nikola (Mikuláš), sv. Jovan (Jan) a sv. Petr rozdělují pozemské statky (blago) a k nim se slzami v očích i v „krásné, zlaté, svaté tváři" přijdou dvě sestry sv. Marja i sv. Magdalina, neosmělujíce se promluviti. Sv. Ilija optá se jich:

Proč roníte slzy po své tváři,
po svém krásném, zlatém, svatém líci?
Zdali věříte vy v jedno božství?
Zdali jste vy rodu křesťanského?
Magda tají, Marja netají však:
„Bratře milý, starý, svatý Iljo!
Od boha nám všechno v světě dobro;
všechna muka z rodu křesťanského.
V Lehenské jsme zemi byli, žili,
bůh ať tresce Lehenské křesťany!
Mezi starým, novým — rozdíl žádný
neslaví ni světců v roční době,
nesvětí ni Petku, ni Neděli.
Na svatou Neděli metou,
tvář ji zaprášili;
na svatou Neděli pekou,
zrak jí vypálili.
Otce mají jako dítě — blázna,
starou matku nohou odkopují,
sestry mají jako pracovnice,
bratra mají jako nepřítele,
svoji snachu jako prvou lásku;
kmotra na křtu ničí rozepřemi
zvolivše si k tomu křivé soudce.

Sv. Ilija vyslechne jejich žalobu a praví jim, aby počkaly, dokud si andělové nerozdělí práce (blago) mezi sebou, přislibuje, že si vyprosí od boha (нашъ христосъ), aby mu připadly klíče od nebe, aby mohl zamknouti mlhy a oblaky na tři roky, tak že by slunce nesvítilo, vítr nefoukal a žádné úrody nebylo. Andělé skutečně si práci rozdělili, a sv. Ilijovi, cože mu připadlo?

„Připadly mu letní blesky, hromy,
aby měl je, aby vládl jimi,
křesťané by před ním strachy měli."

Jakmile obdržel tuto pravomoc, zavíral mlhy i mraky, tak že tři roky nepršelo. Avšak Lehenští křesťané přece k bohu se neobrátili, osedlali si koně a chtěli se vystěhovati. Tehdy, jak píseň dí:

„Rozpukla se černá země,
propadají koně do kolenou."

Ještě však neobrátili na pravou víru. Teprve když bůh seslal sedmdesát nemocí a většina lidí vymřela,

„tehdy teprv Bohu oddali se,
slavili teď světce v celém roce,
měli v úctě Neděli i Petku.
Otce mají jako svoje srdce;
matku mají jako svoji duši;
sestry mají jako pravou ruku;

svoje bratry jako pravé oko;
svoji snachu jako pravou sestru;
kmotra na křtu jednoho jak Boha.
Kdyžtě tak se byli opravili,
ve chrám chodí Bohu modliti se,
ažtě tehdy děšť se zase vrátil,
co zaseli, vše se urodilo,
rodilo se obilí i víno.
Od andělů píseň pozůstala,
by se pěla, by se vyprávěla.“ (Mil, str. 28.)

Píseň tato, o jejíž velkém stáří není pochyby, zní jako poslední epopeja vymírajícího pohanství. Názory pohanské vpleteny do křesťanských. Plným právem mohli bychom ji vřaditi do Rukopisu Kralodvorského; ona svou krásnou formou i obsahem po boku státi může zejména onomu místu, kde Záboj naříká na cicince-křesťany, vedravši se do vlasti, aby rozkrušili staré bohy. Ano i ten desítislabičný verš souhlasí aspoň s počátkem Záboje. Co se kratších a nepravidelných veršů v Záboji týče, dovoluji si upozorniti na poslední dvě řádky bulharské písně. Tam výslovně stojí, že píseň ostala „by se pěla, by se vyprávěla.“

Slovo „pěti“ značí v bulharštině mimo „cantare“ také „narrare“ a „recitare“ vůbec. Uvedu příklad. Venkovan rhodopský, podávaje mi písmo od svého syna, prosil mne „да ми кажетъ, какво книга-та пѣе“, totiž, abych mu přečetl, co to písmo (list) povídá. Církevní zpěv a čtení nazývá se všady „пѣние“. — Podobná i skorem táž píseň nalézá se ještě na str. 61. Prvá píseň zapsána je v makedonské Strumnici a druhá ve thráckém Panagjurišti. Dialektické znaky jsou zřejmy. Jinou ještě píseň, do téhož oddílu spadající, zapsal v Kjustendilu prof. Kačanovskyj. Zmíním se ještě později o jejím významu. Podivno pouze, že v žádné z těchto písní neděje se zmínka o nějakých obětech, přinášených od lidí sv. Ilijovi, aby si ho naklonili. To pak je mi tím více podivno, protože oběti toho druhu skutečně u Bulharův (a snad i u Srbů) v národě se uchovaly. Jisto však, že křesťanství velice působilo k odstranění slavností, které, nehledě, že je konali již křesťané křesťanskému svatému, v samých základech přece jen pohanskými zůstávaly, tak že není těžko vyčísti z nich kultus starého Peruna, boha hromu a deště u severních Slovanův a Litvanův.

Uvedená již píseň výslovně připisuje sv. Ilijovi „hromy a blesky“, aby „křesťané (!) před ním strachy měli“. Jak viděti, národní poeta nevyzul se zcela ze starých pohanských názorů. Avšak o nějaké oběti, mimo modlitbu, v písních ani zmínky. Proto nemálo mne podivilo, že když před rokem, a to právě na Ilijův den, setkal jsem se cestou z Plovdiva do Nového Sela, s jedním uhlířem (Кюмирджия) ze rhodopské vesnice Javorova, an chvátal a popoháněl svého mula stále, aby, jak později se přiznal, dorazil ještě v čas do svého domova, kde celá ves prý hoduje a je shromážděna na vrchu sv. Ilija, jemuž toho dne býka, nebo krávu obětují. Zvědavosť má dostoupila vrchole, když ukazoval prstem na nejvyšší vrch v okolí, kde právě prý se lidé scházejí. Bylo již okolo

čtvrté hodiny odpoledne. Mul byl již umořen a cesta ještě daleká, tak že za nedlouho bylo viděti na tváři uhlířově, že je vše marno, aby přišel v čas na vršek, ačkoli rád bych byl jel s ním. Přestal popoháněti mula a počali jsme rozhovor o sv. Ilijovi. Teprve v Novém Sele slezl jsem u svých přátel, přislíbiv dříve rukou dáním svému průvodci, že napřesrok jistě dostavím se na ten den do Javorova. A tak minul celý rok. Těšil jsem se opravdu na tuto rhodopskou slavnosť, a súčastnil se nálady, jaká toho dne panuje mezi venkovany. Čím více blížil se Ilijův den, tím více rostla touhá má. Představoval jsem si již v duchu celou tu společnosť, která, nejsouc si toho vědoma, přináší oběť vlastně staroslovanskému — Perunu. Stalo se mi, že právě v poslední týden byl jsem nucen vrátiti se proti své vůli z rumelskotureckých hranic u Čepelare. Učinil jsem však tak rád, a moji přátelé, pan Š. a pan N., učinili vše možné, abych se ještě v čas mohl vrátiti do Javorova. (Pokračování.)

Z poesie slovanské.

Ty v horách rodných...

Napsal **Vlad.** hrabě **Tarnowski.** Z polského přel. **Fr. Kvapil.**

Ty v horách rodných, v zátiší tom tichém
jsi vyrostla jak v úhoře květ štěstí,
neznalas ani po jménu, co hříchem,
tvá mysl nešla světů nad rozcestí.

Klín měkký matky, slovo otce vlídné,
hlas zvonku vísky tvé, když v šeru hasne,
květ polní v ústraní, — to žití klidné
svět bylo tužeb tvých, tvé duše jasné!

V tom kruhu útulném tys kvetla, milá
jak víla úsměvu, jak zoře zlatá!
Tvá ruka pomocí vždy chudých byla,
když k nuzným chatrčím jich bída chvátá.

V tvé oči zář svou nebe ukrylo si,
tvou mysl Tvůrce divem zjasnil máje:
tvá mladosť byla jak svit ranní rosy,
jež slunce zvěstujíc již duhou hraje.

Leč tajný stesk, snad touha, která skrytě
jak jarní noc tvých očí blankyt ztměla,
v mou duši sedla, a má hlava, dítě,
na prsa klesla němá, zkamenělá.

Co v tobě uzřel jsem, co přesnil, tuší
jen zraněné to srdce moje mladé,
já s tebou setkal se, a v teskné duši
zní hymny jen a pláč a touhy všade.

Ty — přeběda — ten svět jsi stroskotala!
Květ klidu na čele tvém hyne zvadlý!
Má duše bolesti se bláznem stala
a ty — ty smutná — jsi již anděl padlý!

Tak čista příliš, démonem bys byla,
zlomenou peruť vlečeš od anděla,
a duše klid, v němž chvíle štěstí zbyla,
jak listí s růže — odletěl ti s čela!

Můj lide!

Napsal **Handrij Zejléŕ**. Z lužičtiny přel. **Adolf Černý.**

Já věčně zeleným bych skráně Tvoje
chtěl věncem, lide můj, Ti ovinouti
a Tobě dát bych chtěl já pozdřimnouti
pod zlatým křídlem štěstí, země moje.

Mne kolébala zlatá ruka Tvoje,
Tvé luhy těšily na trudné pouti —
chci, lide, k své Tě hrudi přivinouti
za všecku lásku, námahy Tvé, znoje...

Proč nevděčný syn otců domy ničí,
na bílou hlavu jejich posměch hází,
proč bez účasti v rodný kraj svůj zírá? —

Moc lásky nechť svůj prapor vztyčí,
ať lid můj úsměvem svým doprovází
na cestě ku hvězdám — ať neumírá!...

(Kolem r. 1830.)

Dopisy Jiřího Daničiće W. Maciejewskému.*)

1.

U Zagrebu 16/11 1868.

Gospodine!

Trebalo bi davno da sam Vam odgovorio na poštovano pismo Vaše od 23/7. Čekao sam da dodju knjige, o kojima pisaste da ste ih poslali, pa da Vam i na njima zahvalim. Ali knjige još ne dodjoše, pa mislim da Vas već duže ne smijem ostavljati bez odgovora, a u jedno Vas molim da mi oprostite što to tek sada činim.

Recensiju Vašu o Šemberinoj knjizi primilo smo i zahvalni smo Vam na njoj. Primivši je poslali smo je redakciji „Pozora", te je izašla prevedena u tom listu.

*) Přechováváme z pozůstalosti vynikajících osob různých národů slovanských ještě množství zajímavých dopisů, kteréž nyní hodláme pravidelně v původním textu uveřejňovati, čímž poskytnuta bude ct. čtenářstvu vedle obsahu literárně důležitého též příležitosť pročítati dopisy téměř ve všech řečích slovanských. Dopisy tyto pocházejí vesměs od předních učenců, spisovatelův a vlastenců slovanských. Red.

Naša bi akademija s radošću i velikom zahvalnošću primila što biste joj poslali od svojega blaga književnoga da štampa. Mi znamo toliko poljski da bismo lako mogli prevesti, samo bih molio da bude čisto i razgovijetno napisano, da se može lako pročitati.

Želeci Vam svako dobro ostajem

s dubokim poštovanjem

Gj. Daničić.

2.

U Zagrebu 9/6 1869.

Mnogopoštovani gospodine!

Poštovano pismo Vaše od 1 ov. m. i članak „Pogląd na prawodawstwa Słowian“ primio sam, i uzimam slobodu zahvaliti Vam u imě jugoslavenske akademije uvjeravajući Vas da ona za čast drži što će i Vaš dragocjeni trud izaći u njezinim knjigama.

Rad VI poslao sam Vam mjeseca marta, a aprila Monumenta historica I; danas ili sjutra poslaću Vam Rad VII i Floru hrvatsku.

S dubokim poštovanjem

Gj. Daničić.

3.

U Zagrebu 24/12 1869.

Mnogopoštovani gospodine!

Ovih dana poslasmo dosašnjim knjižarskim putem Rad IX i 50 eks. Vaše rasprave na pose stampanih. Nadam se da ste davno primili i Rad VIII i Starine i Floru.

Nagrada za Vašu raspravu odrediće se ovih dana; ali ja ne znam kako bismo Vam je poslali. Molim Vas, javiti mi kojim bi se putem to moglo učiniti.*)

Iz tajnikova izvještaja stampanoga u Radu IX vidjećete s kakovom je radošću akademija primila Vašu raspravu, a ja se usudjujem kazati da se ona nada da ćete skoru učiniti joj čast i drugom raspravom.

Žaleći Vam dobro zdravlje

ostajem s osobitmi poštovanjem

Gj. Daničić.

4.

U Zagrebu 27 marta 1871.

Mnogopoštovani gospodine!

Imao sam čast primiti Vaše poštovano pismo od 12 ov. m., a juče mi dodje i Vaša rasprava: „Poliści czyli Polanie głównie się przez rolnictwo do cywilizowania zachodniej Europy przyczynili“, koja će se štampati u Radu kad dodje na nju red kronologički. Ja se usudjujem izjaviti Vam zahvalnost jugoslovenske akademije i uvjeriti Vas da ona drži za čast što može priobćiti svijetu što god iz Vašega pera.

Nadam se da ste već primili ili ćete skoro primiti i ove knjige, koje smo Vam poslali: Rad VIII, Listine II, Stari pisci II, Službe sv. Cirila a Met.

Želeci Vam dobro zdravlje, ostajem s dubokim poštovanjem

Váš pokorni sluga

Gj. Daničić.

*) Na dopisu tomto nalézá se polský připisek: NB. P. Maciejewski pisał, że nie chce nagrody. — Nicméně byla mu zaslána. Red.

Příspěvky k dějinám slovanským.

Podává František Dvorský.

K instrukci, kterouž dal král Ferdinand I. poslům do Polsky. Ve Vídni 1556., 20. listopadu. MS. souč. v arch. g. č.

Post scripta: Již sme instrukcí i jiné příležící listy vypraviti byli ráčili a Vám odeslati chtěli a v tom jest nám z království Uherského psaní latinské, kteréhož Vám výpis slovo od slova posíláme, přinešeno, z něhož vyrozumíte, že králová Izabella sněm neboližto rakoš na den sv. Kateřiny rozepsala a města i jiné věrné poddané naše na týž rakoš obsílá: a protož když poselství své při J. L. králi polském díti budete, poroučíme Vám milostivě, abyste tolikéž při jiném o takovém rozepsání rákoše před J. L. králem polským, jakž toho potřebu poznáte, zmínku učinili a to J. L. předložili, že J. L. tomu, jakožto král rozumný dobře a snadně rozuměti muože, k čemu se to chýliti chce.

Též zprávy nás docházejí, že by nyní minulých časův nějaké veliké různice a nevole mezi obyvateli aneb stavy království Polského s jedné a hochmistrem v Liflandu povstaly, tak že jsou i do pole vojensky proti sobě vytáhli a nějakú bitvu spolu míti měli: protož Vám milostivě poroučíme, abyste se na to podtaji vyptali, kterak jest se to zběhlo, a jestli co toho, jakž sme spraveni, i také co sice jiného nového v Polště a v těch stranách slyšeti; a což tak tiše a důvěrně přezvíte, o tom nám o všem hned, neprodlévaje, psaním svým oznamte; na tom nám vděčnou libosť ukážete.

Léta 1739. dne 7. ledna zaslán byl z kanceláře císařské list místodržícím v království Českém, hejtmanu markrabství Moravského, knížetství Slezského a hrabství Kladského s oznámením, že (vedle doslechu) bratr známého Josefa Rákóczyho (po téhož úmrtí) z Francouzska, kdež dosavade se zdržoval, uprchl, aby opět Turku v „nekřesťanském“ jeho počínání byl pomocníkem: za kterouž příčinou nařizuje se na místě a jménem J. M C., aby jmenovaný Rákóczy, kdekoliv by v Čechách, na Moravě, v Slezsku nebo v hrabství Kladském postižen býti mohl, zatčen byl. Zároveň připomíná se, že není nemožné, aby slavný Orlík, rodem kozák, jenž svrchu jmenovaného Rákóczyho ke všem podnikáním navozuje a všech pohraničných krajin polských, valašských i tatarských velice dobře jest povědom, jej na cestě do Uher doprovázel, pročež i na něho aby pilný pozor dán byl. Poněvadž však zpráva o uprchnutí Rákóczyho úplně věrohodně nebyla zaručena, napomenouti se mají úřadové, zvláště poštovní úřad, aby všechna opatření v příčině zatčení potaji, beze všeho hluku učiněna byla a tudíž k zbytečnému mluvení příčina dána nebyla.

(Opis v arch. býv. spoj. kanc. ve V.)

Léta 1576 dne 27. října nařizuje císař Rudolf II komoře české, aby Krištofu Šelendorfovi, hejtmanu v Kladsku, povoleny byly útraty na vyživení tam uvězněných Polákův (z rozkazu císaře Maximiliána), kteříž pro Bátoryho municí, pušky skupovali a lid mladý verbovali, dále, aby zjednáni a zaplaceni byli dva jezdci, kteříž by Jana Kavaverského až ku hranicím polským doprovázeli, aby psaní a jiné věci, kteréž sebou vezl, v zemích Rakouských nezanechal, ale do Polsky je donesl. Zároveň s ním (Kavaverským) mají uvězněni Poláci býti propuštěni.

A l. 1577. dne 2. července vydán mandát císařský, kterýmž se oznamovalo: „Zpráva nás dochází, že by nějaký mladý Laski, Polák, podtaji v království Českém sem tam projížděti a rejtary i lid pěší pro Bátoryho verbovati měl, pročež aby ihned, kdež by postižen byl, obstaven a zadržán.“

(MS. v arch. č. g.)

Arcibiskup pražský Antonín purkmistru a radě města Nymburka: „Teď k Vám naschvále posla odsíláme, oznamujíce, že konečně příštích dnů kardinál biskup Jacinthi z Polska sem do Prahy jedouc tudy k Vám na Lym-

burk pojede, a jakož nepochybujem, že tu u Vás se zastavovati neb noclehem ležeti bude. Protož Vás následujíc žádáme, že nám hned bez meškání, jakžby se k Vám které chvíle nebo hodiny zahodil, ztížně po poslu našem, dnem i nocí, na náš náklad do domu našeho arcibiskupského věděti a znáti dejte, tak abychom o tom vědouce, věděli se v tom jak dále spraviti. A my se Vám toho zase volností naší odměniti chceme. Dán v Praze v domě našem arcibiskupském v neděli po sv. Ondřeji (2. prosince) 1565.
(V arch. česk. mus.)

Republika babínská.

Črta z kulturní historie polské.

Napsal F. A. Hora.

V jednom z ročníku „Slov. sborníku“ podali jsme ct. čtenářstvu obrázek spolku Šubravcův, jemuž co do tendence byla zajisté vzorem mnohem starší společnosť, v kulturní historii polské dobře známá jménem Republiky babínské. O vzniku a zásadách této společnosti psal nejprve Stanislav Sarnicki;[1]) jiných zpráv o ní lze se dočísti v četných jejích protokolech, jichžto část až do roku 1831. byla uložena v bohaté knihovně v Puławech,[2]) v tomto „čarovném zátiší“ knížat Czartoryských. Ze Sarnického čerpali pak později Mikuláš Chwałkowski[3]) a Hartknoch.[4]) Kromě těch psali o Rep. bab. X. Szaniawski,[5]) Kaz. Wójcicki,[6]) hrabě Tarnowski[7]) a j.

Nedaleko Lublína na cestě ke Krakovu jest posud rozsáhlá ves Babín, jež v XVI. věku celá náležela Stanislavu Pszonkovi, erbu Janina, sudímu lubelskému; v XVIII. věku byla dědičnou v rodu Tarłowských, později pak rozdělena v několik podílů různým majetníkům. Pszonka, proslulý vzděláním, vtipem a jměním, založil zde Republiku babínskou, t. j. společnosť skládající se z vybraných osob vážených a žerty milujících. Mezi nimi byl zvláště Petr Kassovius čili Kaszowski (sudí lubelský a několikráte poslanec na sněmu), s nímžto Pszonka byl spojen nejužším přátelstvím. Tito dva muži, vynikající ušlechtilými vlastnostmi duševními a příjemným zevnějškem, byli vůbec tak milováni a váženi, že hody a svatby, jimž oni neobcovali, byly pokládány za smutné, nešťastné a nepodařené. Nejpřednější osobnosti v zemi vítaly oba hodnostáře v domech svých s otevřenou náručí, těšíce se z přítomnosti hostí tak proslulých.

V Babíně tedy sjížděli se přátelé a pěstitelé pravého a zdravého humoru k nenuceným zábavám, a zde též jako v residenci po příkladě republiky polské volila sobě společnosť tato krále, senát, vojvody, kastelány, starosty, hetmany, kancléře, kněžské

---

[1]) Annales z r. 1587., str. 395. V lipském vyd. sv. II., str. 1215. [2]) Vz. „Slov. sb.“ z r. 1883., str. 85. [3]) Singularia quaedam Polonica. [4]) Respublica Polonica. [5]) Vz. Pamiętnik Warszawski r. 1818. Nr. 3. Čerpal zvláště z protokolů svrchu podotknutých. [6]) Przysłowia, sv. 2. [7]) Rzeczpospolita Babińska p. St. Tarnowskiego. Przegląd Polski 1882. N. 191.

a jiné hodnostáře. Na počátku rozdělili se důvěrní přátelé Pszonkovi o tyto hodnosti zvláště potřebné k zařízení Republiky. Pszonka sám byl purkrabím a Kaszowski kancléřem.

V rozdávání těch úřadů, jichžto počet byl neomezený, Republika si vedla velmi štědře; každý její příslušník musil přijati nějaký úřad, při jehož udílení bedlivě prohlédáno zvláště k moralním vadám osob a ku přepjatostem, které by se nesrovnávaly s vlastnostmi, jichž takový úřad ve státu skutečně vyžaduje. Republika babinská rozdávala se všelikou formalitou nově jmenovaným úředníkům a hodnostářům patenty, privileje a diplomy psané a voskovou pečetí opatřené.

Jestliže někdo rozprávěl mnoho o věcech vyšších, jemu nepříslušných, Republika jmenovala jej arcipastýřem svým anebo vůbec velikým pánem. Kdo mnoho povídal o politice, stal se senatorem anebo podobným hodnostářem; kdo se vyznamenával prostořekostí, vyprávěním věcí k víře nepodobných, byl jmenován řečníkem anebo kancléřem babínským. Jestliže někdo se vychloubal svou odvahou, anebo nevčas a na nepravém místě obšírně líčil své činy vojenské, stal se hetmanem anebo pasován byl na rytířství. Osoby, jež mluvily rozvláčně, se zápalem, mysliveckou latinou o sokolech, psech, koních a jiných zvířatech, aneb o různých způsobech hospodářství, byly jmenovány ptáčníky, lovčími, podkoními, starosty babínskými. Kdo buď u tabule anebo v zábavě s nevčasnou horlivostí, bez náležité vážnosti aneb nepřiměřeně mluvil o náboženství, toho nazváno kazatelem aneb inkvisitorem babínským.

Žerty Babinianů rozšířily se tak, že málokdo byl v senátě, duchovenstvu a na dvoře královském, jenž by nebyl jmenován úředníkem babínským. Společnosť čítala mnoho vojevůdců, kapitánů, rytmistrův, infantů španělských, maršálkův, ano i agentů, buřičův a větroplachů babínských. Z protokolů jejich z r. 1613. vysvítá, že Tomáš Zamojski, starosta knyszyňský, po svém otci slavné paměti hetmanu a kancléři korunním stal se totumfakem babínským. tudíž i slavný otec jeho byl úředníkem, t. j. totumfakem té Republiky. Ve protokolech těch jest dokonce zmínka též o charlatanu babínském.

Babinianė byli vesměs tak výteční znalci lidí, že žádný psycholog nebyl s to tak důkladně rozeznávati náklonnosti lidí, žádný moralista vyložiti tak jasně vady a zvyky jejich, žádný fysiognomik tak pravdivě vylíčiti charakter člověka z jeho řeči, postavy, pohybů, posuňků, chůze a všelikých známek zevnějších, jako vážení členové rep. babínské. Jestliže si někdo málo známý přál, aby se stal členem společnosti, hodnostáři váhajíce s přijetím jeho konali o něm porady, vyptávali se naň, a konečně požadovali, aby kandidát podal patrné důkazy své způsobilosti. Bylo mu pak veřejně řečniti, aby tak společnosť poznala, má-li uchazeč vlastnosti potřebné v úřadě, jenž mu měl býti svěřen. Úštipkář, pomlouvač, jenž si nevážil cizí slávy anebo křivdil jiným, nebyl přijat. Příjemný vtip, neškodné žerty, veselou mysl jevící se slovem i po-

suňkem pokládáno za zvláštní přednosti a zásluhy kandidatovy. Při rozdávání úřadů, často i nepřítomným aneb takovým osobám, jež nechtěly něco podobného přijati, volila společnosť ze středu svého znamenité muže, kteří vážně a s úctou přijímali úlohu, aby se slavnostními obřady odevzdali diplomy členům na důkaz, že byli jmenováni hodnostáři v Rep. babínské. Osoby chytré rády přijímaly úřady, pokládajíce si za česť, že mohou býti členy této společnosti. Jestliže však některý nově ustanovený úředník se durdil, nechtěje přijati hodnosť jemu nabízenou, společnosť o něm rozšířila tolik povídek a žertů jeho se týkajících, že konečně uznal za dobré raději se poddati vládě babínské.

Společnosť se scházela v místnosti zvané giełdou, což znamená tolik jako Gilde, bursu, v polštině však také vřavu, hlučnou zábavu osob četně shromážděných.

Sigmund August, král šlechetný, vtipný a veselý, velmi rád slýchával vyprávěti o Rep. babínské. Jednou se tázal několika tamějších úředníků, mají-li v Babíně také krále. Purkrabí Pszonka, nejvtipnější z nich, odpověděl rychle: „Uchovej bože, abychom za živobytí tvého, nejjasnější pane, mysliti měli na volbu jiného pro nás krále. Panuj, ó pane, v Polsce i v Republice babínské." Král pln laskavosti nejen nebyl uražen tou odpovědí, leč i srdečně se jí zasmál.

Babiniané žertem také se chlubívali, že mají privileje stvrzené od králů, císařův, ano i od papežů. V častých schůzích svých nejen že se bavili způsobem příjemným a ducha zostřujícím, ale žerty babínské, obyčejně velmi vtipné, také znenáhla a hravě přispívaly k opravě mravů věku tehdejšího. Bylyť namířeny proti vadám a pošetilostem lidským, a věru nejeden člen té společnosti vyléčen byl ze svých slabostí, pro kteréž právě tam nabyl určitého úřadu. Vlivem Rep. babínské šířily se také mezi mladším pokolením střídmosť, skromnosť, zdvořilosť a upřímnosť, vesměs vlastnosti, jež jsou základem opravdu příjemného života společenského.

Stanislav Pszonka, zakladatel společnosti babínské, zemřel ku konci panování Sigmunda Augusta (mezi r. 1560.—1570.). Ale nástupci jeho spravovali Rep. babínskou úplně ve smyslu původním. Jeden z nich, Adam Pszonka, nejprve korouhevní chelmský, pak podkomoří lubelský, proslavil se nejen učeností, leč i hrdinskými skutky ve válkách. V Republice babínské byl též purkrabím, a kdykoli nemohl konati povinnosti s úřadem tím spojené, zastávala jej manželka jeho Eva, rozená Lasorká.

Po smrti Sigmunda Augusta roku 1572. změnily se značně poměry v Polsce. Bezkráloví a později volba krále byla příčinou roztržek a znepokojení. Není tudíž divu, že duch času takového jevil se i v Rep. babínské. Členové její chtěli ještě býti vtipnými, leč dobrý vtip se jim jen zřídka zdařil, jakož patrno z protokolů této společnosti od roku 1601.—1677. V rukopise tom, psaném prosou i veršem, čteme namnoze již jen stručné zprávy, kdo a

kdy byl jmenován úředníkem babínským, a ze kterých příčin té osobě byl nějaký úřad svěřen.

Dokladem toho podáváme zde některé ukázky z protokolů babínských:

Anno Domini 1604. die 24. Maii. Pan Valerian Trepka stal se doktorem babínským z té příčiny, že radí vypiti v největší horečce několik mírek malvazí; praví, že tak vyléčil otce svého.

An. Dmni. 1606. Pan Stanislav Korciński stal se úředníkem babínským z této příčiny: Pravil, že v Římě jeden kostel nedostavěný stojí více nežli padesátkrát stotisíc millionův a ještě nebude dostavěn ani do dne soudného. Tentýž pravil, že ve Vlasku neporážeji telat než čtyřletých. To uvažujíc správa babínská udělila jemu úřad pokladníka, jakož i referenta v záležitostech cizozemských.

An. Dmni. 1617. 4 Novembr. Pan Mikuláš Stradomski pravil, že habrové dřevo dlouho máčené promění se ve křemen, a můžeme pak z něho oheň vykřesati, kdykoli nám libo; ježto ohně vždy potřebí, zvláště také v alchymii, dán tomu pánu úřad chemika babínského.

An. Dmni. 1664. die 23. Junii. Pan Stanislav Ciołek Drzewicki, stolník a poslanec vojevodstva lubelského, jsa v Babíně po ranním snídaní, když p. podkomoří lubelský a purkrabí babínský kázal připraviti oběd toho dne před sv. Janem Křtitelem, pravil, že není třeba v Babíně ryby loviti, nýbrž jen sádky ryb na dvoře zapáliti, začež Republika babínská jmenuje jej svým kuchařem.

Přestávajíce na těch několika ukázkách, podotýkáme k závěrku, že v babínských protokolech shledáváme vlastnoruční podpisy proslulých mužů z nejpřednějších rodin šlechtických, jakož jsou: Zamojští, Tarnowští, Potočtí, Ossolińští, Myszkowští a j. Kromě těch čteme mezi Babiniany jména „miodopłynnego pisoryma“ Jana Kochanowského, Reje z Nagłowic, Ondřeje Trzecieského, Paprockého, Sępa čili Starzyńského a mnohých jiných slavných spisovatelů polských.

Republika babínská udržela se po celý čas panování Štěpána Bátoryho, Sigmunda III., Vladislava IV., Jana Kazimíra a Michala Wiszniowieckého; zanikla v době bouřlivé, nepříznivé zábavám osob tak vynikajících, jakými byli členové společnosti babínské, ale památka její zůstává v lidu polském zvláště ve přísloví: „Musiał to w Babinie słyszeć“, jak Polák se vyslovuje o věci k víře nepodobné.

Prvé padesátiletí ruské archaeografické kommisse.

V tomto roce (1885.) slavilo se 50tileté trvání a blahodárné působení archaeografické kommisse ruské jednoho z oněch ústavů, které značně přispěly ku rozkvětu hlavně vědy historické.

Hlavní zásluhu o povstání archaeografické kommisse mají dva slavní v historii ruské osvěty mužové; bylť to Karamzin, jehož historie podnítila na Rusi vědychtivosť a horlivosť v historickém studiu, byl to i hrabě N. P. Rum-

jancev, jehož mecenášství povzbudilo ku hledání a uveřejňování ohromného počtu historických památek. Pracovníci na poli ruské historie měli v XVIII. stol. práci velmi namáhavou. Letopisů vydáno bylo málo, a k tomu nedosti správně; kritický rozbor jejich učiněný Schlözerem vydán byl teprve na začátku tohoto století. Akta officialní pak se tiskla ovšem též v malém počtu, hlavně v „Dřevní ruské bibliothece“ Novikova. Sbíral je sice horlivě Miller, avšak neuveřejnil jich, tak že Karamzin, píše své dílo, byl nucen užívati rukopisů v bibliothekách a archivech, z nichž jediný toliko moskevský „archiv cizí koleje“ měl obšírné popisy pořízené Millerem, Stritterem a Bantyšem-Kamenským. Pramenův svých použil Karamzin s velikou kritičností, napsal výtečné dílo a v poznámkách k němu uveřejnil mnoho úryvků z nevydaných dosud památek. Spis Karamzinův ukázal, jak bohatý material jest ještě neprozkoumaným, i způsobil, že uznána potřeba, uveřejniti listiny skryté v bibliothekách a archivech.

Péčí štědrého Rumjanceva se stalo, že počala vycházeti r. 1813. sbírka státních listin a smluv připravena zprvu pod hlavním dozorem N. N. Bantyše-Kamenského, později A. F. Malinowského pracemi K. F. Kalajdoviče a P. M. Strojeva. Zároveň sbíral hrabě Rumjancev staré rukopisy, a k tomu konci, jakož i, aby probadali staré monastýrské bibliotheký, posýlal znalce dřevní literatury do různých míst ruských. Způsobem takovým vznikla v nadaném mladém učenci P. M. Strojevu myšlénka, aby se zřídila společnosť, která by se starala, by staré památky se probádaly a staly známými. Již r. 1823. měl pamětihodnou řeč ve „společnosti historie a starožitností ruských při moskevské universitě“ o „nejvhodnějších prostředcích k objevení památek vlastenecké historie a o nejúspěšnějším způsobu jich zpracování“. Navrhoval, že by se měly prohledati monastýrské knihovny a archivy, a k tomu konci aby se zřídila učená expedice po Rusi, která by rukopisy prozkoumala a popsala. Strojev předložil i plán archaeografického cestování, avšak „společnosť historie a starožitností“ nemajíc prostředků, nemohla podobného podniku uskutečniti, uložila tedy Strojevu, aby učinil pouze zkušební projížďku do Novgoroda ku prohledání Sofijské bibliotheky. — Za pět let (r. 1828.) obnovil Strojev svou prosbu, obrátil se s ní však již na cís. akademii věd, která po návrhu svého praesidenta, S. S. Uvarova, vypravila archaeografickou expedici do severní a střední Rusi. Na dokonání té cesty počítala asi sedm let, a na cestovní výlohy ustanovila z vlastních prostředků po 10.000 r. každoročně. Vůdcem expedice vyvolen Strojev.

Návrhy akademie byly potvrzeny samým cařem Mikulášem Pavlovičem 14. července r. 1828., a v březnu následujícího roku vyjel Strojev se dvěma pomocníky na cestu. Na pouti své setkávala se expedice s četnými obtížemi, někde znesnadňován jí přístup ku památkám starým, jinde páleny tyto docela, aby jich expedice nedostala. Přese všechny překážky, podařilo se neohroženému vůdci za pomocí J. J. Berednikova (který byl r 1830. Strojevu k ruce přidán), že práce korunována velikým úspěchem. Během skoro šesti let (od r. 1829.—1834.) procestovala expedice čtrnáct gubernií severní a z části i střední Rusi a prohlédla v nich pozorně asi 200 bibliothek a archivů monastýrských, kostelních a soudních úřadů. Veškery výlohy obnášely 54.000 rublů. Výsledky, jichž se Strojev dodělal, přednesl akademii. Předložil jí: 1. sbírku asi 3000 historických a právnických aktů, 2. katalog rukopisův a starotištěných knih, chovaných v monastýrských bibliothekách.

Druhá práce (katalog) byla Strojevu vrácena ke konečnému zpracování, avšak sbírka aktů měla se vytisknouti. Proto navrhl hr. S. S. Uvarov, tehdy již ministr národní osvěty, aby byla zřízena zvláštní kommisse, která by vedla při vydávání těch aktů dozor. V říjnu r. 1834. podána tedy o tom císaři zpráva, který 24. prosince téhož roku pravidla kommisse potvrdil. Kommisse podřízena ministru, a na výlohy její určen ponejprv kapitál 40.000 rublův, utvořený ze summy, obětované nebožtíkem hr. Rumjancevým v disposici akademie náuk na vydávání letopisů. S počátku utvořena kommisse pod předsednictvím knížete P. A. Siřinského-Šichmatova ze členů: K. S. Serbinoviče, P. M Strojeva, N. G. Ustrjalova a J. J. Berednikova; brzy připojeny ještě tři osoby: V. D. Komovskij, A. A. Krajevskij a S. M. Strojev. Činnosť kommise v první dobu svého trvání zahájena vydáním historických a právnických aktův sebraných expedicí. Prvé vyšly r. 1836. ve čtyřech dílech, druhé r. 1838. v jednom díle.

Když se seznala důležitosť kommisse, byla r. 1837. zreformována a nazvána archaeografickou. Kruh činnosti i prostředky její byly rozšířeny a určeny jí ony prameny vlastenské historie, které měla vydati. Pravidla ta zůstala až do nynější doby s nepatrnými doplňky v platnosti. (Dokončení.)

Trpké zklamání.

Obrázek z Moravy.

Napsal šohaj Fab. Martinec.*)

I.

V jižní části naší milé Moravěnky leží malá vesnička, Kontrbovec zvaná, tuze málo známá. Leží na svahu od severozápadu k jihovýchodu, a jeden z pramenů říčky Stupavy béře svůj počátek v samém lůně Kontrbovce, uprostřed na dědině.

Jest večer, pastýř dohání stáda, hospodáři a pacholci jedou z oračky, dívky spěchají otvírat dobytku.

Také Pepka Máčalová vyšla otevřít svým stračenám. Ale dnes jakoby se byly proti ní spikly, živou mocí nechtěly jít do vrat; skákaly a funěly, a Pepka je mohla rozsekat, domů jít nechtěly.

„Pepko, co mně dáš, pomožu ti ich nahnat,“ ozval se posměšný hlas Antoša Kuřilového, který vykukoval přes sousední vrata.

„Děkuju ti, já si ich naženu sama,“ odsekla Pepka.

„Zas se bojíš,“ Antoš na to, „protože Francek ide? No ba, aspoň se trochu pozlobí, až uvidí, že ti pomáhám.“

A nemeškaje Antoš vyběhl ze vrat, zavolal hezky z ostra na krávu proti němu stojící. Co šlak nechtěl? Ta se ho ulekla, obrátila se a vyhodila. Milý Antoš, jenž stál u samé krávy, dostal ránu do prsou, že se ihned převalil „hore značky“, jak se říká.

„To je hanba. Antošu, dyž se tak převalíš pod nijakú ranú, co s tebe bude zejtra za voják,“ smál se Francek Skúpilův, jenž se právě přiblížil a na něhož ostatně Antoš byl prve Pepku upozornil.

„On chtěl udělat šikovného, a tak dostal!“ smála se také Pepka.

Francek s Pepkou měli se rádi, čímž Antoš oba a zvláště Francka vždycky škádlil, tak že Francek až se domníval, že Antoš má „na ni taky zuby“, jak říkával strýc Osička.

„No, Antošu, si napraven na zejtřek?“ pokračoval v hovoru Francek, co zatím Pepka zavřela vrata za kravami.

„No, enom ty se připrav, aji tobě se to može stat,“ odpovídal Antoš.

Měl býti totiž odvod a Francek ze žárlivosti myslil, že Antoše jistojistě odvedou k vojsku.

„Tomáš Michnův má snad první číslo,“ smála se Pepka, jež už byla zatím krávy i do chléva nahnala, „to bude kabrňák.“

Tomáš byl sotva metr vysoký, mrzáček.

---

*) Obrázek tento zdařilý napsal venkovský šohaj, i doufáme, že pro svou lidovou neporušenosť a pro původ svůj vítán bude laskavým čtenářstvem. Dostali jsme jej prostřednictvím spisovatele p. J. Herbena, jenž maličko jej upravil. (Pozn. red.)

„Esli teho neodvedů, tož žádného,“ řekl Antoš, odcházeje domů.

„Co zas mělas s tím Antošem,“ mračil se Francek, když zůstali sami dva.

„Co já za to možu, že mně šel pomáhat,“ vymlouvala se Pepka; „byla bych sama ráda, dyby ho zejtra odvedli, abys už ty mně dal radši pokoj.“

„To se mu aji stane,“ mínil Francek.

„Nech enom aji tobě ne, to by mě tuze neradovalo.“

„Mě taky ne, lebo bych moc ztratil.“

Pepka se sebevědomě usmála, neboť věděla, že tím moc míní ji samu.

Stáli spolu dlouho na dvorečku. Co si povídali, kdož ví. Ale když se rozcházeli rozechvěni, bylo slyšeti:

„Tak s Bohem, dobrů noc a zejtra vyhlídej, jak Antoš pojede vymašlený s cedulů za klobůkem.“

„Dobrů noc, Pánbůh dej, a Pánbůh dej aji temu Antošovi zejtra,“ přála zlomyslně Pepka a šla domů.

Francek se díval se zalíbením za ní. Když byla za vrátky, rozmýšlel se chvíli, zasmál se a začal po cestě pozpěvovati:

„Oj neodváděj, šak neodvedeš,
oj bude vojna, ty na ňu půjdeš,
ty na ňu půjdeš, ty na ňu mosíš,
ty mně mú milú zanechat mosíš...“

Tento Francek nebyl rozený v dědině Kontrbovci, nýbrž v sousední dědince, Vajce zvané; záhy však osiřel a matka jeho měla kromě něho ještě dvé menší děti. Její sestra však, tetička Franckova, neměla dětí žádných, a proto se uradila se svým mužem, aby si vzali Francka nejstaršího k sobě jako za svého. Tak se dostal Francek do Kontrbovce, a když dospěl, seznámil se v hody s Pepkou, která se mu zalíbila. Když jí svou lásku vyjevil, byla i ona srozuměna. Staří Máčalovi, když se to dověděli, také neodporovali. A tak Francek s Pepkou se vídali každý večer po práci, když byly dlouhé noci. Ale i v létě byl Francek u Máčalův aspoň ve středu, v sobotu a v neděli. V tyto dny se totiž chodí za děvčaty. Jen to nejvíce ho trápilo, že ten Antoš Kůřilův „tak nad Pepku omdlívá“, jak říkal.

Když třeba šla do kostela a Antoš vedle něho klečel, šeptal mu: „Francku, tá tvoja Pepka, to je ozdoba kontrbovských panen.“ Stála-li mezi děvčaty u muziky, šeptal třeba zas: „Tá tvoja Pepka, jak májové kvítí“, při tom obyčejně ještě si mlaskl jazykem. A podobných věcí věděl Antoš více. Jak se mu příležitosť naskytla, vždycky něco Franckovi řekl, což si tento vykládal tak, že je Antoš do ní k zbláznění zamilován. A proto by byl nejradši, kdyby se odtud už Antoš vyklidil, kdyby ho vzali na vojnu.

K tomu se nyní naskytla již blízká příležitosť. Již zítra jelo se k odvodu do Břeclavy, a Francek, ačkoliv šel také sám k odvodu, s radostí očekával, že Antoše vezmou k vojsku. Pepce taktéž již se to zmrzelo, že jí Francek vždycky Antoše vyčítá, a mimo to Francka opravdu milovala. Vědělo se o její lásce v celém Kontrbovci. Věrné děvče to bylo. Nu, den zejtřejší měl rozhodnouti!

II.

Druhého dne scházeli se chlapci u radnice, kdež na ně čekal vůz, co je měl do města dovézti. Francek, když šel okolo Máčalových zahrádek, zpíval si:

„Už je ráno, už je ve dne,
staň má milá, vyprovoď mě,
tam na tú cestičku, na tú hráz,
pospěš moja milá, už je čas.“

Duši za to může každý dát, že Pepka odněkud naň pokúkovala a dlouho vyhlídala, až půjde okolo, ale neukázala se.

A Francek pospíchal k radnici, kdež ostatní už čekali. „Vesele, Antošu!“ rozkřikl se, hned jak mezi ně přišel a ho uviděl.

„Já su dycky veselý!“ řekl tento.

„Však dnes nebudeš,“ myslil si Francek, ale neříkal nic. Až když byli u města a vjížděli do Břeclavy, povídal mu: „Antošu, mně se dnes v noci zdálo, že tě odvedli a já sem ti mosel všecky kosárky dát, to mě mrzelo!“

„To je pěkná naděj,“ prohodil Antoš s jakýmsi nuceným úsměvem.

Mezi chasou je takový obyčej, že odvedeným musejí dáti všecky své kosárky, jež nosí za kloboukem. Je to úcta a vyznamenání pro ty, kteří byli odvedeni. Neodvedení jedou z města bez kosárků.

Když přijeli do města, už na ně čekala kommisse. A což! Francka odvedli, Antoše neodvedli. Tomáš Michnův se Antoše ptal, co mu říkali.

„Co? Untauglich, škrach,“ řekl Antoš.

„Untauglich, škrach? Mně taky tak,“ Tomáš na to; při tom přikývl hlavou, rozložil ruce, jako asi velebný pán na kazatelně, když chce něco důrazně stvrdit, a dodal: „To znamená: tak dobrý až na rok.“

Zatím v Kontrbovci očekávali s největší dychtivostí, kdy chlapci od odvodu přijedou. Pepka už viděla Antošovi šavli po boku. Tu se rozlehne: „Rekruti jedú! Rekruti jedú!“ a slova ta měla takový účinek, jako v jihoslovanských obcích: „Turci jdou!“ Co mělo nohy, utíkalo k silnici Pepku pálila země pod nohama. I vzala putynky a šla jako pro vodu k silnici. Když jezdili kontrbovští rekruti od odvodu, zpívali a zpívají obyčejně jenom ti, kteří jsou odvedeni. Ostatní chasa sedí na vozích tiše. Pepku to zamrzelo, neboť nezpíval nikdo. Nebyl tedy odveden nikdo, ani ten protivný Antoš. A tam na žebřině sedí Francek za kloboukem maje jakousi cedulku. Antoš seděl na předu, podíval se na Pepku jaksi vítězoslavně a byl rozesmátý jako v hody.

„Francku, Pepka je u studně, bere vodu,“ šeptali ostatní chlapci smutnému Franckovi.

Kočí práskl do koní, Francek se vzpřímil na voze a obrátiv se v naznačenou stranu, a mávaje nad hlavou kloboukem, zanotoval tak tesklivě, že snad všichni kamarádi byli dojati:

„Bylo nás, bylo nás,
bratránku, jedenáct,
a včil nás odvedli
všeckých na jeden ráz.

Odvedli, odvedli,
vlasy ostříhali,
moje vlasy černé
do vody hodili.

Plyňte vlasy, plyňte
kolem do kolečka,
aby vás viděla
moja frajirečka.

Moja frajirečka,
ona vodu bere,
ona se podívá,
co to po ní jede.

Jedú vlasy, jedú
mojího milýho:
snad mně ho odvedli
pro Boha živýho?“

Víc Pepka neslyšela. Hlava se jí zatočila, noby jí klesly, v uších jí znělo: „Snad mně ho odvedli pro Boha živýho.“ Nechala putynky s vodou u studně stát, utekla do kravárny, lehla strace v bok a hořce plakala. Dlouho plakala. Až se vyplakala, vyšla se podívat, koho odvedli víc.

Tu přichází Antoš a volá z daleka: „No, Pepko, nepláčeš?“

„Měla bych taky zač,“ řekla přetvářeně Pepka, jakoby se nic nebylo stalo. Ale ještě se všecka chvěla.

„Vidíš, mě neodvedli a Francka ano,“ škádlil ji Antoš.

„Tebe by byli odvedli, ale by s tebú mohl ořechy rážat,“ odsekla Pepka. Tak se říká dlouhým lidem.

„Ty bys mohla rovně mlčet, jsi beztak hotová věž ze slonových kostí, celá Vagsmonka,“ zlobil ji Antoš, narážeje na ošklivou židovku Wachsmundku v Kontrbovci.

Když večer Francek k Máčalům přišel, zaťukal tiše na dvéře a stará tetka Máčalka vyšla otevřít: „Bože Francku, už si tu dlúho u dveří? Dlúho si tu? No pojď dál!“ vítala ho upřímně. Vešel do jízby.

Starý Máčal seděl slavnostně za stolem a kouřil. Rád by byl co nejpřátelštěji Francka uvítal, a proto řekl: „No vítám tě, Francku, tož odvedli tě?“ Řekl to hodně měkkým hlasem.

„No odvedli,“ Francek na to.

„Já kúřím,“ zase Máčal, „ze sváteční šrůfečky,“ při tom ukazoval svoji porculánku. „Ty, stará, podej Franckovi fajfku, ať si zapálí.“

To všechno mělo znamenat, že chce Francka nějak poctit a vyznamenat. Tak chudá byla zásoba jeho zdvořilostí.

Francek si zapálil, vykouřil a poděkovav odcházel. Pepka vyšla za ním na dvůr. Když byli sami, řekl jí Francek hlasem dosti tvrdým: „Ach včil se už jistě s tím Antošem skamarádíte, když já tu nebudu.“

„Ani vidět ho nechcu,“ rozkřikla se Pepka.

„Šak vy se ofúkáte,“ již mírnějším, ale ještě vyčítavým hlasem podezříval Francek.

„Ale díīí!“ řekla Pepka s takovým výrazem odporu, že Francek o její věrnosti už nepochyboval. To všechno stačilo místo zaříkání a zaklínání.

„Ten si něco myslí, dyž na sebe ty hadry navleče,“ pokračovala Pepka, aby přetrhla zamlknutí, jež nastalo na chvíli.

Těmi hadry Pepka mínila Antošovy žluté koženky, jež Antoš jediný ještě po starosvětsku mezi chasou nosil.

„Pepinko,“ začal Francek lichotivě, „počkej na mě, co budu na vojně tři roky; ty jsi krásná, já nejsú škaredej, to budem mívat krásny děti.“

Pepinka se trochu styděla při jeho upřímnosti.

„Až dondu,“ vykládal Francek dál, „prodám ve Vajce dům, žid z města dával tam jednomu devět tisíc; kdybych já dostal devět tisíc, tady si kúpím za šest tisíc čtvrtlán a ty taky něco dostaneš; snad nám nebude zle.“

„Tak slibuju,“ řekla Pepka vroucně. Tak Franckovi slíbila, že bude čekat.

Pepka i Francek byli trpce zklamáni odvodem. On nosí dvojí sukno, ona na něho čeká věrně. Ani k muzice nechodí, aby Francek o ní neměl strachu nebo starostí, kdyby mu to některý kamarád psal. Až se Francek vrátí, potom nastane jiná povídka. Tato je u konce.

Několik slov o zásluhách slovinského duchovenstva o slovinskou literaturu.

Napsal Jan Lego.

Týž význam, jaký má duchovenstvo naše v rozvoji národnosti české v tomto století, tentýž význam jeví i slovinské duchovenstvo u všelikém rozvoji národních věcí na Slovinsku.

Ku konci minulého a na začátku nynějšího století měli poměry slovinské s českými mnohou podobnosť. Avšak na naší straně bylo přece jen více vyhod a mezi nimi několik velmi znamenitých, jako na př. větší mohutnosť národa, proslavená minulosť, hotový, vybroušený jazyk spisovní, jejž poznati jen třeba bylo, účinek kralodvorského rukopisu, větší počet vůbec a vedle toho i značný zástup na slovo braných učenců (jako Pelzel, Dobrovský, Jungmann, Palacký, Šafařík) i vlasteneckých mužů z národní šlechty (jako Kinští, Šternbergové, Kolovratové, Chotkové, Černínové, Lobkovicové, arcibiskup Chlumčanský a biskup Hurdálek), kteřížto vesměs česť a slávu tohoto království za svou věc a svatou povinnosť sobě ukládali. Byliť to samí velikáni, jedni duchem, druzí snahou a obětovností. Jinak bylo tehdáž na Slovinsku. Tam probouzel se národ nečetný a na území svém jako poloostrov mořem tří neslovanských národností obklíčený, jehož předkové někdy to širé prostranství od břehů isterskobenáteckého zálivu na sever až po Dunaj, pak z polovice dnešního Tyrolska na východ až hluboko do rovin nynějšího Uherska — tehdejší Pannonie — obývali. Prostranství toto obývá nyní dvanáct millionů lidí; národ však sám čítá 1,340.000 duší, při tom ještě na osm zemí roztrhán jest, kdež všude, až na Krajinsko, živlu cizímu podléhá, čímž v rozvoji národnosti své tak ochromen jest, že mu naprosto nelze všechny síly své v jednotu a celek uvésti. Také dějiny tohoto lidu jsou jen elegií dlouhých čtrnácti set let, do nichž nikdy čistý paprsek slunce štěstí nezamihl, ale jemuž stále bylo krutě zápasiti. Oproti národu stál Hun, Tatar, Maďar, Vlach i Němec. Teprve r. 1848. zjevuje se spojité jméno „Slovénec“ a dle něho též pojmenování „slovenski jezik“

vyniká officielně, ačkoli jméno „Slovenija", jimž Slovinci svou národní celistvosť i na území své, třeba jen akademicky, přenésti chtěli, nebylo úředně uznáno, a proto také Kozlerova ethnografická mapa, která hranice národnosti slovinské vyznačovala, byla v době absolutismu zabavena, až r. 1861. nová vláda její plotnu zase vydala.

Za takových okolností ujalo se blahodárné činnosti slovinské duchovenstvo. Vědomo sobě, že z národa vyšlo, národu se navrátilo a ku blahu národa pracovati že úkolem jeho jest, přilnulo k němu láskou v činu i snažení, na poli literatury pak potud, pokud tomu duch doby přál. Neboť s politickou kleslostí národa stála na stejně nízkém stupni též jeho národní kultura a tedy i jeho literatura. Z té příčiny byla slovinská literatura od Truberovy doby, t. j. z polovice XVI. století, až 20 let před koncem minulého století hlavně náboženskou, a vyjmeme-li dvě nebo tři mluvničky, dva svazky Pohlínových spísanic a Edlingovy školní knihy, obmezovala se na překlady sv. písma, na některé homiletické věci, na modlitby, kostelní písně a podobné. Teprve ke konci minulého století počínaly se jeviti nesmělé pokusy v literatuře moderní, v nichžto nejšťastnějším byl už Vodnik. Tu vzešlo konečně slunce XIX. století, budíc národy k nové činnosti, a svoboda, chráníc každému jeho národnosť, stala se také heslem všechněch. Toho jitra národů procitli záhy též Slovinci, a sice hlavně směrem literarním. Cesty politické byly ještě naprosto nemožné! I přihlásilo se ihned mnoho nadšených pracovníků, jmenovitě v národním duchovenstvě.

V tu dobu dostavil se i vynikající muž, jenž jako vtělený genius národa v čelo horlivých pracovníku na roli národní se postavil, z nesnází je vysvobodil a na pravou cestu uvedl. Takovým geniem byl národu slovinskému baron Sigmund Zois, pravý a jediný to opak každého jiného šlechtice na Slovinsku. Baron Sigmund Zois spojoval v sobě veškeré vlastnosti ducha i srdce v té výši, jež člověka pravou ozdobou člověčenstva činí. On byl znamenitým učencem v rozličných vědách, právě tak v mathematice, jako v přírodovědě a jako v linguistice. Jakožto přírodozpytec byl právě tak jako náš Kašpar hrabě Šternberg proslavený. V linguistice nebyl snad jen dilettantem, nýbrž skutečným filologem, a se zvláštní oblibou pěstoval filologii slovanskou, tak že na př. glagolici hbitě četl, a poněvadž slovanské jazyky dobře znal, lišil se tím valně od svého vrstevníka v přírodozpytu, Kašpara hraběte Šternberga. On shromažďoval okolo sebe v Lublani všecky vědecké síly, a v jeho salonech projednávaly se věci vesměs akademické ceny, tak že jeho společnosť tvořila ohnisko, v němž přemnohé krásné myšlénky se rodily a odtud jako skvělé paprsky do nejširších kruhů slovinské společnosti se rozbíhaly. On poutal k sobě všecky mladé, nadějné muže, byl jim otcovským rádcem, laskavým povzbuzovatelem a ve hmotných potřebách ochotným a štědrým dobrodincem. Mezi těmi, kdož mu nejblíže stáli, byl Kopitar, jakožto jeho sekretář, Vodnik, první to a pravý básník slovinský, jenž baronu Zoisovi k mnohým díkům zavázán byl, a Ravnikar, klassický překladatel sv. písma, jenž později biskupem v Terstu se stal.

Baron Zois, vida v duchovenstvu slovinském nejzpůsobilejší apoštolstvo vzdělanosti a buditelstvo národnosti obracel k němu nejpilnější zření. Protož také každý nadaný a své národnosti milovný mladý kněz, jenž pozornosť barona Zoise k sobě obrátil, byl si jeho mocné přímluvy na rozhodujícím místě jist. Tím také netěžko si vysvětliti, odkud se vzalo najednou tolik sil. přispívajících do Novic, když Bleiweis tento list r. 1843. založil. Takto šířil se blahodějný ruch po vlastech slovinského národa, i posilňoval v práci národní i jednotlivé, mimo Krajinsko současně pracující starší síly z duchovenstva.

Byli to tehdáž, mimo jiné, hlavně tito zasloužilejší mužové: Farář Urban Jarnik, jenž účinkoval v Korutansku; Valentin Stanič, kanovník a vrchní dozorce nad školami v Goricku, farář Modrinjak, farář Ondřej Gutmann, děkan Petr Danjko, kanovník a vrchní dozorce nad školami Jiří Alič, kteří účinkovali v Dolním Štýrsku. — V práci, kterou baron Zois — ať tak dím — theoreticky započal, pokračoval prakticky veliký syn národa slovinského, biskup Antonín Martin Slomšek. Byl to pravý apoštol národa svého v plném významu toho slova, jehož život také není nic jiného, nežli nepřetržená řada skutkův, plných požehnání. On zasáhl do všech oborů potřeb jádra svého lidu, a to vždycky rukou šťastnou. Už jakožto spiritual semináře celoveckého pobádal bohoslovce ku překládání spisů pro mládež, jež pak sám opravoval a do tisku dával. On spisoval a dával svým nákladem tisknouti knihy rozmanitého obsahu ku vzdělávání odrostlejší mládeže a působil ku vzdělání lidu vším úsilím jakožto vrchní dozorce škol, pak jakožto opat celejský a konečně od r. 1846.—1862. jakožto biskup mariborský. Jako biskup získal si také tu zásluhu, že vyměniv německou část někdejší labudské diecése za slovinskou část, tuto k mariborské diecési přivtělil a přesídliv se z Labudska do Mariboru z dvojjazyčné diecése pouhou slovinskou učinil. Pod jeho záštitou založen též veledůležitý spolek družstva sv. Mohora. Ctihodný tento muž vynikal hloubkou a bohatstvím myšlének i formou jazyka, psal čistě a plynně v jeho duchu. Jakožto kazatel jest i našemu duchovenstvu dobře znám, a už k vůli jeho kázání učí se naši mladší duchovní slovinskému jazyku. Jeho sebraných spisů vyšly dosud čtyři svazky.

Z ostatních slovinských duchovních, kteří si hlavních zásluh o slovinskou literaturu buď podporou, buď literarní činností vydobyli, jmenuji na prvním místě oba lublaňské biskupy: Wolfa a Pogačara. Biskup Wolf věnoval 10.000 zl. na vydání německoslovinského slovníku, jenž r. 1860. ve dvou silných svazcích vyšel, biskup Pogačar pak 15.000 zl. na vydání ještě objemnějšího slovinskoněmeckého slovníku, jejž prof. Pleteršník snad již letošního roku dohotoví. V Lublani zvláště horlivě působil kněz Fr. S. Metelko, jakožto prof. slovinského jazyka na býv. tamním lyceu, vydav r. 1825. výbornou mluvnici „Lehrgebäude der slovenischen Sprache“ dle soustavy Dobrovského. Dále připomínám velezasloužilého slavistu Matěje Majara, býv. faráře v zilské dolině, pak učeného badatele v dějepisu a jazykozpytu slovinském, Martina Trstenjáka, fa-

ráře v Starém Trgu v Dolním Štýrsku, genialního Oroslava Cáfa, beneficiata nedaleko Mariboru, muže obšírnych a hlubokých vědomostí, jenž vyhlídnut byl za nástupce Schleichera na zdejší universitě, pak Ondřeje Einspielera, byv. katechetu na realce v Celovci, jenž duší jest národního živlu slovinského v Korutanech, Slovenskega prijatelja rediguje a Družstvo sv. Mohora spravuje. Toto družstvo čítá nyní téměř 30.000 členů, což jest více než 2% veškerého národa. Za roční příspěvek 1 zl. dostává člen tohoto družstva ročně 6 knih úhrnem o 72 arších, z nichž dvě knihy bývají obsahu náboženského, 4 pak obsahu poučného. Tímto družstvem rozšířila se v národu vysokou měrou chuť ke čtení a s ní také vzdělání ducha a srdce; neboť od roku jeho založení, t. 1852., rozesláno jest do konce minulého roku mezi slovinský lid přes půl šesta millionu exemplarů, a čež má zásluhu výhradně duchovenstvo. — Matice Slovenska v Lublani, kteráž hlavně ke vědě přihlíží čítá nyní 1456 členů, mezi nimiž jest 544 duchovních, t. j. 40%!

Jsouť ovšem i nechvalné výjimky. Vedle horlivých národovců, jakými jsou někteří biskupové a takměř veškeří nižší duchovní na Slovinsku, ukázati lze též k netečným, ba až i zpátečnickým členům kapitol, tak že mnohý nižší kněz pro svou vlasteneckou horlivosť mnoho nepříjemného od ordinariatu zakoušeti jest nucen, neujme-li se ho takový biskup, jakými byli Slomšek a Pogačar. Biskup Pogačar na př. neváhal účinně hájiti velenadaného a nyní nejlepšího básníka Šimona Gregorčiče proti nájezdům z řad kanovníkův a jich vrstevníků, když mu atheismus, pantheismus a j. v básních jeho vytýkali.

K závěrku této stručné črty zbývá mně jen podotknouti ještě, že duchovenstvo slovinské, o němž jsme se tuto rozepsali, smýšlení slovanské vždy krásně projevuje. Zejména k národnosti české a jeho literatuře chová náklonnosť upřímnou i vřelou, což nejlépe vysvítá z čilého šíření se známostí jazyka našeho, jmenovitě v mladším duchovenstvu slovinském.

Rozhledy v literatuře a umění.

Dr. Piotr Chmielowski. Autorki polskie wieku XIXo. Studyum literacko-obyczajowe. Dzieło ozdobione 6 portretami. Wydawnictwo spółki nakładowej warszawskiéj. Warszawa 1885., str. 541.

Ačkoli i v Polsce vymezeno bylo temným předsudkem stanovisko žen u veřejnosti, přece nelze popírati, že právě v Polsce záhy ozývali se hlasové, kteří vážně se ujímali příslušného jim stejného práva a uznávání všech schopností, jakými žena důstojně se staví vedle muže a jeho veřejného snažení. Již mistr Ondřej Glaber z Kobylina přeloživ „Problemata Aristotelis“ (1535.) v předmluvě tohoto díla znamenitě protestoval proti „obyčeji zdržování vědy z daleka od paní“. V jeho vývodech — praví p. Chmielowski — jsou zjevny vedle vlastního rozumování učeného muže též sledy mínění současných žen, „že mužové hlavně ze závisti nepřejí sobě, aby ženy náukami se zaměstnávaly“. — „Abowiem,“ praví, „wiedzą to dobrze z nauki Arystotelesa filozofa, powiadającego, iż ludzie subtilnego ciała, sprawniejszego bywają rozumu nad insze . . . Bacząc tedy mężowie składność płci panieńskiéj, iż jest bardzo sub-

tilna, a rozum ich ku nauce i wyrozumieniu wszelkiéj rzeczy ostry a prędki więcej niż otroczy; przeto oni, bojąc się swéj sławy utracić, aby białegłowy rozumem ich nie przechodziły, chcąc wiele umieć, bronią im czytania pisma głębokiego, chyba modlitew a paciorków . . ." O 30 let později zmohl se Górnicki ve svém „Dworzaninu" na statečné tvrzení, že ženám náleží to samé vzdělání, jako mužům, ano chtěl i „aby były doktorkami i prawniczkami". Tak připravovala se půda budoucnosti zajisté velice zdárně, čehož zjevné stopy spatřujeme již v každém budoucím zpruženém hnutí duchovního života v Polsce. Čím větší jevil se ruch, tím více počala do popředí vstupovati účasť polských žen. Nebyla sice ještě veřejna (kromě jednotlivých případův), ale uvnitř života počala již vykonávati rozhodný vliv. Zejména v poslední čtvrti XVIII. století vrhly se polské paní se značným zápalem na vědy přírodní, ano i na agronomii, oekonomii atd. Mužové, jako Krasicki, Czartoryski, Kołłątaj, Krajewski a j. horlili pro ženskou otázku.

Tu když na počátku našeho století rozvoj domácí literatury a duševní práce vůbec osvěženými silami novověku vybujel, nemohl nestrhnouti do svého proudu také účasť polských paní a dívek, kteréž od těch čas neustoupily již z vynikajícího stanoviska veřejné práce.

Dr. Chmielowski, jeden z nejopravdovějších spisovatelů polských, zvolil si vděčnou zajisté látku vylíčiti význam a činnosť polských spisovatelek tohoto století. Již r. 1821. vydal J. Sowiński knížku o učených Polkách (životopisy 56 spisovatelek), také H. Skimbrowicz a dr. K. Estreicher psali o témž předmětu po různu, leč přítomná kniha p. Chmielowského asi poprvé nám poskytuje rozhled po literarní a společenské činnosti žen polských v míře a formě tak obsáhlé. Dílo dra. Chmielowského jest sbirkou statí a studií tknoucích se jednotlivých spisovatelek polských. Přes to však, jak z povahy předmětu vyplývá, poskytuje se čtenáři rozhled netoliko po jednotlivostech, ale i po celku. Ct. spisovatel líčí životy jmenovitě těchto spisovatelek: Marie z Czartoryských kněžny Wirtemberské (spisovatelky prvního polského románu Malwina), Klementiny z Tańských-Hofmanové, Alžběty z hr. Krasińských-Jaraczewské, „Entuzyaski", Narc. Żmichowské. I z Molińských-Wojkowské, Eleonory z Gagatkiewiczů-Ziemięcké a Evy z Wendorfů-Felińské (matky Pauliny Felińské). Většina těchto jmen jest zajisté i čtenářstvu našemu s dostatek známa. Ostatně nepochybujeme, že se nám i příště nejednou naskytne příležitosť odvolávati se k záslužné práci dra. Chmielowského.

E. J.

La Bulgarie. Par Louis Leger, professeur au college de France. **Paris,** Léopold Corf 1885.

O Legerovi čtenáři „Sborníku" dostávají zprávy velmi časté, tak že netřeba jeho sympathického působení pro Slovanstvo teprve šíře líčiti. Právě těchto dnů vydal o Bulharsku knihu, která jest ovšem publikací časovou, ale zakládá se na zevrubných studiích. Leger jednal o Jihoslovanech již loni v knize „La Slave le Danube et le Balkan", které se ve spise letošním hojně dovolává, a nyní, když obecná pozornosť v Evropě obrátila se k Bulharům náhlým samovolným spojením Rumelie s knížectvím, vydal zvláštní studie o Bulharech, připojiv k nim se zřetelem k událostem nejnovějším článek o obou posavadních zemích bulharských a pozoruhodnou předmluvu, jednající o situaci balkánské.

Studie Legrovy tenkráte se týkají literarního obrození bulharského, stavu Bulharska za času, kdy vidinský paša Pasvan Oglu vládl mezi Dunají a Balkanem (podle memoirů biskupa Sofroniho), současné literatury bulharské a Bulharů macedonských. Nemáme-li však referát učiniti obšírným, můžeme věnovati bližší pozornosť jen částem, týkajícím se politické situace Bulharů. V předmluvě (datované 15. listopadu t. r.) p. Leger přičítá berlínskému kongresu hlavní odpovědnosť za mravní zmatek, o němž svědčí nynější chování Srbska. Vykládá, kterak Bulhaři uznávali Srby za starší bratry a předchůdce své, milujíce je, ano vážíce si jich, a kterak by bez onoho kongresu Srbové, Bulhaři a Řekové byli se rozdělili o území klidně podle jeho obyvatelstva, kongres však, otevřev Rakousku cestu do Bosny a Hercegoviny, že donutil Srby, hledati náhrady způsobem nepřirozeným.

Odpor srbský ovšem plynul aspoň z části spíše z politiky dynastické a vládní, než ze skutečného, přirozeného přání národa, ale úsudku Legerovu nelze proto upříti vnitřní pravdivosti. Rovněž tak jest hleděti k závěrku studie o obou zemích bulharských, řkoucí, že „bulharská revoluce daleka jest toho, porušiti mír balkanského polouostrova, poněvadž naopak jej utvrzuje“. Smysl těchto slov zůstane pravdivým, třeba by z porážky srbské vznikla přímo i válka evropská; neboť — jak dobře Leger vykládá — v nepřirozeném roztržení bulharského národa vězelo stálé nebezpečí, kterému jen spojením může nastati konec, ovšem již způsobem mnohem méně mírným a humanním, než Leger mínil uprostřed listopadu. Spisovatel v předmluvě své Bulharům s důrazem přičítá všechny vlastnosti národa poctivého, pracovitého, mírumilovného a přes všelikou nezkušenosť, pochopitelnou při lidu tak dlouho v porobě udržovaném, v podstatě i politického,“ a zavíraje předmluvu varuje Evropu, řka, že „zdržovati kroky národa křesťanského, postupujícího k pokroku a svobodě, bylo by dopouštěti se těžké chyby a připravovati do budoucna dlouhý řetěz zmatkův a převratův.“

O poměrech Bulharů k jiným národům Leger zajímavě se vyslovuje na dvou místech, zejména Francouzům pak vykazuje velké povolání v Bulharsku. Zavíráť článek o nynější bulharské literatuře úvahou o úkolu francouzského ducha mezi Bulhary a o postavení francouzského živlu na celém polouostrově, a o vlivu francouzském, na literaturu, jejž měří Vazovovou a Veliškovou Chrestomatií, vykazující znamenitou čásť překladům z franštiny, a končí slovy: „Německo prý se pokouší proklestiti si cestu až do Soluně; ve všech těchto krajinách bezpečně najde již Francii usedlou bez ozbrojení, pouze mírným šířením jejího jazyka a jejích myšlének.“ *V. Z.*

Летопис Матице српске. Уређује А. Хаџић. Књ. 141.—143. У Новоме Саду. 1885.

Z obsahu těchto tří knih zvláště vytknouti sluší následující: Prof. Dj. Magaraševič v široce založené rozpravě „Djura Daničić, srpski književnik“ probírá ve čtyřech částech veškerou literarní činnosť nesmrtelného Daničiće, srovnávaje ji důkladně se stavem filologie srbské a slovanské vůbec před Daničićem, čímž nabýváme velmi podrobného a dokonalého obrazu o učeném badání výtečníka toho. Na konec vylíčen jeho život v páté části rozpravy, která doplňuje vhodně známý slavnostní spis prof. Stojana Novakoviće „Ђуро Даничић“ atd., vydaný ve Vídni 1878. (zvl. otisk ze „Srbské Zory“ 1878, svazek 1.—3). — Současný básník srbský Dragutin J. Ilijć v literarněhistorické črtě „Бранко Радичевић“ charakterisuje Radičeviće co básníka a člověka, podávaje obsažný přehled básnické jeho činnosti a zprávy o původu jeho s mužské strany, které dosud v životopisech jeho se nenalézají. — Prof. A. Sandić podává v rozpravě „Диплома властелинска и родословъ породице Стратимировића-Кулпинскихъ“ bohatý material k historii slavn. srbského rodu šlechtického Stratimirovićů-Kulpinských, který třemi repraesentanty vynikl v historii národa srbského: Bogićem Vućkovićem při pokusu, aby Bosna a Hercegovina r. 1737.—39. ze své vůle připojila se k Rakousku; pravnukem jeho Štěpánem Stratimirovićem, metropolitou srbským r. 1790.—1836.; a konečně potomkem téže větve, generalem Djordjem Stratimirovićem za povstání r. 1848.—49. — Jakýsi Siniša přispěl důkladnou a kritickou studií historickou „Порекло Стевана Немање и прве године његове владе“ k původu Štěpána Nemanji, jeho životu a boji za sjednocení Srbska, kteráž rozprava obsahuje mnoho v dějepisech dosud neuváženého. — Interessantně a živě psána jest rozprava J. Miodragoviće „Култура и Српство у културној борби“, v níž uvažuje pisatel o kultuře vůbec a srbské zvláště, jakož i úloze Srbů v kulturním zápasu na balkanském poloostrově. Při tom oceňuje německý „Drang nach Osten“, tichý boj a nebezpečné pronikání Němců na Balkan, jež má za účel nadvládu nad balkanskými národy zprvu na oekonomickém, kulturním a konečně i politickém poli. Všeobecně vyvinuje následky kulturní přemoci jednoho národa nad druhým a přecházeje konečně na poměry srbské, varuje svůj národ před hrozícím bytu jeho nebezpečím. — Vladimír Krasić podává příspěvkem k dějinám srbské církve „Опис манастира Орацковице“, důkladný popis tohoto

znamenitého pravoslavného kláštera ve Slavonii, popisuje a uvádí veškeré psané památky v něm chované, starožitné zápisy, listiny a pod. — Důležita jest sbírka prostonárodních her, dosud na světlo nevydaných, snesená M. Medićem „Неке народне игре, до сада непокупљене или друкчије описане“, jež zajímava jest národopisci i filologu. — Připomínáme ještě rozpravy „O správě a dozoru školy“ od M. Neškoviće, oinologickou studii „Srěmské víno“ od M Petroviće, rozpravu „Nynější stav a budoucnosť elektřiny“ od A. M. Matiće, dále překlad Nikoly V. Djoriće Racinovy „Fedry“, báseň dr. J. Ilijće „Poslednji dani“, Bojislavův zpěv „Lada“ a konečně národní pohádku „Dítě a hříbě“ zaznamenanou v Srěmu M. A. Jovanovićem. — Hlídka literarní vykazuje důležité zprávy; M. Ban podává velepříznivou kritiku spisů J. Ristićových: „Србија и Порта после бомбардања Београда 1862.—1867“ a „Србија и српски покрет у Угарској 1848. do 1849.“, charakterisuje Ristiće co výtečného diplomata a duchaplného historika, který byv hlavním faktorem oněch událostí podává své memoiry, které jsou jedinými svého druhu v literatuře srbské, a v nichž nakreslen jest geniální rukou velkolepý obraz slavného knížete Michala. Rozpravu druhou doplňuje Ban interessantním dodatkem, dosud úplně historikům neznámým, o diplomatickém vlivu státu srbského na ruch jižního Slovanstva v Rakousku za oné doby, což z vlastní zkušenosti zaznamenal. — Milan Savić oceňuje básně Milorada P. Šapćanina „Žubori i vihori“, z nichž vytýká zvláště epický zpěv „Nevesta Lutice Bogdana“, který prý jest jednou z nejkrásnějších epických básní z celé literatury srbské. Tolikéž chválí I. sv. básní Dragutina J. Ilijce jako znamenitého lyrika, z jehož sbírky vyniká zvláště cyklus „Melodie“, vesnické idyllické písně „U tišini“ a j. — Vzpomenuto i dvou zemřelých literátů srbských: dra. Milána Djordjeviće, jenž v Praze r. 1869. povýšen na doktora filosofie a jako spisovatel i politik dobyl si v krátkém životě svém značných zásluh; pak Emila Čakry, jenž vynikal jako journalista, cestopisec a publicista vůbec.

Povšimnutí hodna jest recense o „bibliografii srbské a chrvatské literatury za r. 1883.,“ snesené a vydané Drag. Posnikovićem v 57. a 59. knize „Glasniku“ srbského učeného družstva, z níž se dovídáme, že od r. 1877. do dneška nikdo o srbskochrvatský knihopis se nepostaral. Statistické výwody z roční bibliografie té abstrahované jsou velmi zajímavy. Celkem vyšlo r. 1883. 708 děl, a sice cyrilicí 496 čísel (z nich 52 časopisů), latinkou 213 (z nich 33 novin), cyrilicí i latinkou dvé časopisů. Do r. 1877. obětavě a svědomitě pečoval o srbskochrvatskou bibliografii prof. Stojan Novaković, byv správcem „Národní biblioteky“ v Bělehradě, která s uznánihodnou horlivostí v nejnovější době opatřuje bez výminky veškeré srbské i chrvatské knihy současně vycházející, čímž jiné veřejné bibliotheky na jihu slovanském v Záhřebě, Novém Sadě atd. honositi se mohou. — Nyní slibuje pan Posniković vydati v „Glasniku“ dodatečně též veškerý knihopis srbský i chrvatský od r. 1877.—1882., čímž zajisté přátelům jihoslovanského písemnictví nemálo se zavděčí.

Josef Kouble.

Jméno Jos. Dobrovského ode dávna má na Rusi veliký význam. Již r. 1825. bylo přeloženo od Mich. Pogodina dílo Dobrovského o bratřích soluňských, a sice dle přání a na rozkaz říšského kancléře hr. N. P. Rumjancova. (Кириллъ и Меѳодій, словенскіе первоучители Историко-критическое изслѣдованіе. Москва 1825. 4°, str. 152.) V novější době znova ožila tato láska k „otci slavistiky“. R. 1882. prof. Kočubinský sdělil dle vypravování našeho nezapomenutelného A. Marka několik velezajímavých zpráv ze života J. Dobrovského a zároveň vyslovil podivení nad tím, že v písemnictví českém není důstojného životopisu ani Dobrovského ani jeho žáka, Šafaříka. (Viz článek „Въ краю у еретиковъ“ v časopise „Историческій Вѣстникъ“. Svazek IX., str. 364.) Oproti tomu třeba však podotknouti, že druhá mezera byla aspoň částečně již r. 1881. vyplněna, a sice rozpravou V. Brandla ve „Světozoru“ (č. 1.—26.); i můžeme se zajisté naditi, že tento článek vzroste časem pod mistrným pérem Brandlovým u větší knihu, která bude důstojným pomníkem slávy našeho velikého Šafaříka. První mezera pak zahrazena od téhož V. Brandla vydáním výtečného spisu o Dobrovském. Ale i literatura ruská nezůstala pozadu: skoro současně s Brandlovým životopisem vyšel v Kazani

o Dobrovském spis Sněgireva, o němžto svého času v těchto listech bylo pojednáno (1884. Leden, str. 53.). Nyní pak s potěšením zvěstujeme všem přátelům slavistiky, že právě od petrohradského akademika V. Jagiće byl vydán ohromný svazek, obsahující dopisy Dobrovského a Kopitara, s tímto názvem: „Письма Добровскаго и Копитара въ повременномъ порядкѣ. Трудъ орд. акад. В. Ягича. Съ портретомъ и двумя снимками автографовъ.“ V Petrohradě 1885. str. CVII. a 745. Zaznamenáváme zatím jen to, že v této knize jest hojnosť důležitých dát, týkajících se jak J. Dobrovského, tak zvláště prvních dějin slavistiky; tato dáta pak po pěkném úvodě Jagićově nabývají ještě více zajímavosti. Ku knize, která byla vydána nákladem císařské akademie věd, přidána podobizna Dobrovského. Podobizna tato jest shotovena dle tužkou kresleného obrazu, nalézajícího se nyní v ruském oddělení akademické knihovny a pocházejícího od umělce Kiprenského, který jej nakreslil r. 1823. v Marianských lázních. *L. Škorpil.*

Bohumila Lindeho korrespondence. Ve výroční zprávě gymnasia sv. Jana v Krakově za r. 1885 podává prof. dr. K. Petelenz sbírku dopisů psaných slavnému lexikografovi B. Lindemu. Korrespondence tato nalézá se v rukopisných sbírkách Jagiellonské bibliotheky v Krakově. První dopis, datovaný z Celovce r. 1803, zaslal kanovník Japel, k závěrku nalézá se zajímavý dopis Purkyňův z r. 1846. Pokračování této pozoruhodné korrespondence, v němž uveřejněny budou též přípisy otce slovanské filologie, J. Dobrovského, dojde uveřejnění v příští výroční zprávě jmenované školy. *J. B.*

Prof. F. Miklosich vydal právě pomocí V. Nikolského, St. Slovakoviće, A. Matzenauera a A. Brücknera: Краткій словарь шести славянскихъ языковъ (русскаго съ церковнославянскымъ, болгарского, сербскаго, чешскаго и полскаго) а такте французскій и нѣмецкій — по порученію его императорскаго высочества принца Петра Георіевича Олденбурскаго составленныи подъ редакціею профессора Ф. Миклошича. Dictionaire abrégé de six langues slaves (russe, vieux-slave, bulgare, serbe, tschèque et polonais) ainsi que français et allemand par le professeur F. Miklosich. С-Сетербургъ-Москва и Вѣна 1885. *J. R.*

Slavie, liter. a řečnický spolek v Praze (Činnosť v měsíci listop. 1885.) Spolkovou činnosť zahájil letos p. Lego, horlivý pěstitel vzájemnosti československé přednáškou „O ruchu v literatuře slovinské“. Po té následovala řada přednášek vlastních členů spolkových, z nichž sluší vytknouti: „Teofil Lenartowicz a jeho Kosciusko“, aesthetické ocenění (předn. Kubín); O Vlčkově „Elišce Přemyslovně“ (koll. Krecar); „O Jiřím Jakšići“ (koll. Nesý); „Jak se jeví víly u Srbů“ dle básní Sigf. Kappra (předn. Dolejšek). Výbor Slavie nespouštěl se zřetele, že spolek náš vedle literarního jest i spolkem řečnickým, a dobře uváživ, že nelze stránku řečnickou ve spolku našem zanedbávati, uvedl v debattu dvě otázky. První rozhovor: „O programmu Slavie“ rozpředl koll. Pover; druhý: „O důležitosti a potřebě studia jazyků slov.“ zahájil koll. Kubín. Podotknuto budiž též, že Slavie zamýšlí vydati „Slovinský sborník“, do něhož přislíbili příspěvky přední spisovatelé čeští. Sborník bude vydán ve prospěch „Divadelního družstva lublaňského“. *Jan Vlček* t. č. zapisovatel.

Bibliografie.

Trójniki. Zběrka powědańčkow wot Jana Radyserba. Budyšin. Z nakładom Maćicy Serbskeje 1885. — Ćichi pjatk. Podał J. Křižan, kapłan w Hodžiju.

Dzieła Józefa Szujskiego. Wydanie zbiorowe. Serya III. Tom I. Pisma Polityczne. Kraków 1885. — Vistule, Visla, Weichsel. V. dr. J. Hanusz. Berlin 1885. Wykład postępowania cywilnego rzymskiego w zarysie historycznym przez dr. W. Miklaszewskiego. Warszawa 1885. — Dr. Fr. Kasparek: Udział Polaków w uprawie prawa międzynarodowego. Lwów 1885. — Teodor Jeske-Choiński: Pozytywizm warszawski i jego główni przedstawiciele. Warszawa 1885. — Wiktor Czajewski: Historya literatury czeskiej od czasów odrodzenia do chwili bieżącej. Warszawa 1886. (str. 358). — Bułgarya, jej przeszłość dziejowa i jej obecne narodowe i religijne odrodzenie, napisał ks. Józef Hołubowicz. Kraków 1885. — Stosunki Polski z Soborem bazylejskim. Dyser-

tacya doktorska. Warszawa 1885. — Wspomnienia szkolne Leonarda Sowińskiego. Warszawa 1885. — Żyd ministrem króla Zygmunta. Szkic historyczny przez J. Wolfa. 1885. — Kobieta w poezji polskiéj. Głosy poetów o kobiecie zebrane przez autora „Antologji polskiej", z illustr. E. M. Andriollego. Warszawa. — Adam Mickiewicz, zarys biograficzno-literacki, skreślił Piotr Chmielowski. Warszawa 1885.

Гротъ Я. К. Филологическія разысканія. Томъ I. Матеріалы для словаря, граматики и исторіи русскаго языка. III Изд. С.-Петербургъ 1885. — Яковленко: Неразъсненный вопросъ въ древныхъ сказаніяхъ слав. первоуч. съ хозарскими евреями. Кіевъ 1885. — Преображенскій С.: Къ вопросу о литературныхъ бесѣдахъ. Варшава 1885. — Поповъ: Систематическій указатель статей, помѣщенныхъ въ разныхъ періодическихъ изданіяхъ съ 1883. г. по 1884. С.-Петерб. 1885. — Ссиповъ Г. В: Тяжелая память прошлаго. Разсказы изъ дѣлъ тайной канцелярій и другихъ архивовъ. С.-Петербургъ 1885. — Латкинъ В. Н.: Земскіе соборы древней Руси, ихъ исторія і организація сравнительно съ западно-европейскими представительными учреждениями. Истор.-юридическое изслѣд. С.-Петерб 1885. — Романовичъ П. П.: Фонетика русскаго и древне-церковно-слав. языка. С-Петербургъ 1885. — Саліасъ, граф.: Поэтъ-намѣстникъ. 1785.—1788. С.-Петерб. 1885. — Шверубовичъ А. И.: Вратья Кукольники. Очеркъ ихъ жизни: Біографія,служебно-литературная дѣятельность и хроника соврем. событій. Вильна 1885.

Kukuljević Ivan: Primanje hrvatskih spisa u Budimpešti god. 1849.—1851. Zagreb 1885. — Kako Ugarska izpunjuje ugovor sklopljen medju hrvatskim i narodom živećim u Ugarskoj i Erdelju (Preštampano iz „Pozora"). Zagreb 1885. Dubrovnik. Zabavnik štionice Dubrovačke. Uredjuje kanonik dr. Jovan Stojanović. Zadar 1885. Svezka I.

Целокупна дела Светозара Марковића. Књига II (o ženské otázce). Нови Сад 1885. — Српска књижевност прве половине XIV-ог века. Нап. Милан С. Буричић. У Београду 1885. — Српска народна епопеја. Два јавна предавања М. С. Буичића. У Београду 1885. — Разни путеви приповетка М. Савића. Наградила Мат. српска. Нови Сад 1885. — Подвала. Комедија у 5 чинова. Написао М. Б. Глишић (Наград. Мат. српска. Нови Сад 1885.

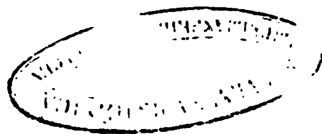
Zur rumänisch-ungarischen Streitfrage. Skizzen zur ältesten Geschichte der Rumänen, Ungarn und Slaven. Leipzig 1886. Duncker u. Humblot. S mapou IX. stol. východní Evropy a vyobraz. Novgorodu z r. 1186. (Obsahuje: I. Das rumänische Volksthum. II. Osteuropa im IX. Jahrhundert und die Wanderung der Ungarn. 1. Die Ethnographie Osteuropas im IX. Jahrhundert. 2. Die altslavische Wehrkraft zu Lande und zu Wasser. a) Die altslavischen Burgen. b) Die altslavische Handels- und Kriegsflotte. 3. Die Wanderung der Ungarn. III. Des Anonymus Belac Wahrheit und Dichtung.) (Pokračování.)

Co připravují slovanští spisovatelé.

Ludvík Dębicki pracuje na dějinách Pulav, druhdy sídla Czartoryských a památného ohniska duševního života polského (viz Slov. Sbor. 1883 str. 85.). — František Dvorský dal do tisku: Zuzana Černinová. Dopisy české šlechtičny z polovice XVII. stol. — B. Marjan má pohotově Jednotný slovník slovanský differenční (naproti bulharštině, polštině, ruštině, slovenčině a srbskochrvatštině). — V Petrohradě bude krátce vydán Sborník: „Noví básníci", jenž obsahovati má sbírku básní mladšího odrostu ruské poesie (Goleniščeva, Kutuzova, Merežkovského, Minského, Slučevského, Fruga, Fofanova a j.). — Primus Sobotka pracuje na díle: Živočišstvo v národním podání slovanském.

„Slovanský sborník" vychází vždy 15. každého měsíce a předplácí se v administraci (knihtiskárna J. Otty) Karlovo náměstí číslo 34. nové: na čtvrť roku 1 zl. 30 kr., poštou 1 zl. 40 kr., na půl roku 2 zl. 50 kr., poštou 2 zl. 70 kr., na celý rok 4 zl. 80 kr., poštou 5 zl.

Odpovědný redaktor a vydavatel: Edvard Jelínek. — Tiskem a nákladem knihtiskárny J. Otty v Praze, na Karlově náměstí č. 34. n.

SLOVANSKÝ SBORNÍK.

Ročník V. — 1886 — Číslo 2.

Jiří Križanić, patriarcha slavistiky.

Podává prof. J. Perwolf.

(Pokračování.)

„Ostatní neruští Slované," rozumuje dále Križanić, „kteří dostali se pod panství cizozemců, Němcův, Uhrů, Vlachův a Turků, pokazili sobě jazyk. Neboť není-li v národě ani spisovatelův, ani královských příkazův, ani národního zřízení nebo zákonodárství ve vlastním jazyku, tam jazyk nutně se kazí a hyne. Ale kde jest svoje království a národní zákonodárství ve svém jazyku zřízeno, tam jazyk stává se hojnějším a ode dne ke dni více uhlazeným." U Bulharů není čeho hledati: jestiť tam jazyk tak utracen, že zbývá sotva stopa; u Lechů jest polovice slov přimíšena z jiných jazyků; v českých knihách jest jazyk sice čistější než leský, ale jest přece nemálo zakalen; Srbové a Chrvati tak utratili svou dědovskou řeč, že vyjma o věcech domácích nemohou o ničem jiném hovořiti; ba oni hovoří všemi jazyky, a nehovoří ničeho: jestiť u nich první slovo ruské, druhé uherské, třetí německé, čtvrté turecké, páté řecké nebo vlaské nebo albanské.*) Ale přes tuto cizí, lexikalnou příměs, formalná stránka jazyka zachovala se čistá prý mezi Chrvaty po řece Kupě okolo Dubovce, Ozle a Rybnika, t. j. v otčině Križanićc, kamž zachránilo se staré chrvatské a srbské zemanstvo. Križanić také nejvíce porovnává tento svůj přirozený jazyk s ruskoslověnským, a, jak již podotčeno, sestavil na základě jich obou svůj idealný jazyk všeslovanský čili „ruský". Co se týče jazyka „běloruského", t. j. tehdejšího spisovného jazyka polskolitevské Rusi (Rusínův), ten prý jest pokažen ještě více nežli chrvatský a leský, a sice cizími slovy i obraty, vzatými z latiny, z němčiny a z polštiny; Bělorusové (t. j. Rusíni vůbec) následujíce prý ve všem příkladu Lechů, pokazili si jazyk dle pokaženého polského, a v kyjevských knihách jest plno takových zkaženin, jichž nelze čísti bez největší ošklivosti. Ale i ruský

*) Podotýkáme, že Križanićovi byla „slovinská" (t. j. chrvatskosrbská) literatura, květší v Dalmacii, hlavně v Dubrovníku, úplně neznáma. Přehnané a nespravedlivé stesky Križaníce na hrubosť prý a zkázu slovanských nářečí vyskytují se také v jeho Politice

jazyk není prázden cizích živlů, přijatých z řečtiny, latiny, němčiny; a Meletij Smotrický ve své slověnské grammatice dopustil se mnohých bludů, následuje vzorů řeckých a latinských. Z té příčiny Križanić již více než od dvaceti let přemýšlel o „opravení“ jazyka a záměr ten provedl v této své grammatice.

Co do písma, Križanić považuje mnohá písmena azbuky za zbytečná, a vymyťuje je z ní: mezi jiným také *y*, jelikož jeho neznají Jihoslované a Čechové, ba i Rusové (!); je-li prý nějaký rozdíl mezi *i* a *y*, jest velmi malý a nepotřebný; *y* mají prý jen Lechové, a po nich Bělorusové, jakož vůbec oni mají zvuky zvláštní, jichž ostatní Slované neznají, na př. nosovky *ą* (monkon) a *ę* (benden); ъ jest zbytečné a dopouští leda tam, kde zaměňuje hlásku, na př. *къ*, *въ*, *съ* = *ko*, *vo*, *so*; ь změkčuje předcházející souhlásku: *kralь*, *konь*, a někdy zaměňuje *j* (jotu), kterou Križanić zavedl do azbuky, píše, jako později Vuk Karadžić, *ja*, *je*, *ju*, místo obvyklých historických spřežek ѩ (я), ѥ, ю. Hlásku ѣ (ě) vyslovují Slované rozličně: *e*, *je*, *i*, *ja* (telo, tjelo, tilo, tjalo, t. j. polské ciało); sám Križanić, podle způsobu chrvatského, všude píše *i* (lito). Co do souhlásek, tu *r* jest v některých nářečích, českém a srbsko-chrvatském, samohláskou: smrt, Srbin, Chrvat; ale Srbi a Chrvati vyslovují též *ar* i *er* (Sarbin, Chervat), což všechno jest dobré; Rusové mají *er* nebo *or*: verba, gorlo, Serbin, Chorvat; Lechové rozličně: drva (! t. j. drzewa), grmot (t. j. grzmot), barzo (t. j. bardzo), Chrvat možno prý tu psáti ъ, což může každý Slovan; vyslovovati podle svého způsobu, tedy smъrt, Chъrvat, Sъrbin; ale přece lépe jest psáti *er*, jak také Križanić veskrze píše. Také *lъ* Slované vyslovují rozličně, Rusové pravidelně *ol* (volk), Chrvati *u* (vuk). Lechové rozličně (vilk, velna, dlug, Bolgarin, blocha!); o tvrdém ruskopolském *ł* Križanić neví. *G* vyslovují správně Rusové, Lechové, Chrvati, Srbi, kdežto Bělorusové a Čechové pozbyli pravého zvuku a vyslovují *h* (hlava); toho následují i někteří Rusové, majíce za krásné takové prý selské, bludné a přehanebné vyslovování. Mezi *ch* a *h* Križanić co pravý jižní Slovan nedělá rozdílu; Lechové prý vyslovují obojí jednostejně *ch*, a Rusové (!), Srbi, Chrvati zase jako *h*; pročež dlužno (v azbuce) všude psáti *ch*: chvala, chetman, Chispanin. Písmě щ vyslovují Rusové *šč* (ščuka), Srbi *ť* (noť) nebo *št* (plašt), Chrvati *č* (noč); správná výslovnosť jest chrvatská, *č*, a ne *šč*, *št*, *ť*, pročež prý mohlo by se i písmě щ vypustiti, a všude psáti jen *č*; své jméno píše Крижанищ, což tedy třeba čísti spíše Križanič, nežli Križanić, jak obyčejně se píše. Skupeninu *žd* (meždu) má Križanić za nepravidelnou, vzniklou prý vlivem řeckým; jiní Slované mají *dj*, *dž*, *ž*, *j*, ale pravidelné jest *dž*: gradžanin, medžu, tudžij.

V skloňování a časování Križanić drží se hlavně forem církevněslověnských, ale přibírá také chrvatské. Mnohé formy, obvyklé v rozličných slovanských nářečích, šmahem odsuzuje co „převrácené, pokažené, hanebné, selské“. Takovým jest prý genitiv a vokativ na *-u* (času, člověku místo: časa, člověče) v polštině; dativ *-ovi*, *evi*, jež mají Chrvati za selský. Nominativ plur. *-e*, *-je*

(prijatele, bratje) místo pravidelného prý *-i* jest zcela pokažený a hanebný. Koncovka genit. plur. *-ov*, *-ev* (rabov, vračev) jest jediná pravidelná, jak prý ji užívají Chrvati, zvláště šlechta dbající o čistotu řeči; ostatní koncovky (ot prorok, pastirej, christjan, srbské *-a*: od brata) jsou zkaženiny i nehodny následování; Rusové a Lechové matou genitiv a akkusativ (Turkov, Turki), čehož není v chrvatštině. Instrumental plur. muž. na *-mi* (perstmi) jest lepší než na *-i* (persti); ale zcela nepravidelná jest koncovka *-ami*, které užívají Lechové a Bělorusi; u nich obojích Němci a Židé náš jazyk pokazili hanebně. U jmen ženských genit. sing. má býti všude *-i* (ot ribi, ot riči); jižní Slované mají *-e*, a Lechové *-i* (ribi), *-e* (duše); instrum. sing. *-oju*, *-eju*, kdežto Chrvati, Srbi a Lechové mají *-om* (ribom, s čímž zmátl i polské: rybą). Duál nepřináší prý žádného užitku, jen zmatek, a chrvatští šlechtici mají jej za selský, sprostý; lépe jest užívati plurálu. Jména mužská s ženskou koncovkou (velmoža, mužčina, voznica, pijanica, poturica) jsou prý selská, sprostá, nesnesitelný blud; třeba psáti: voznik, pijanec, poturčenec. Pravidelny jsou formy Rusin i Rusjanin, Slovinec, Serbin i Serbelj, Chervat, Čech, Lech, ale ne Rusak, Rosin, Slovjanin, Slavenec, Serbenin; ženská pravidelná jsou Rusinja, Lechinja, Čechinja, Serbinja. Chervatica, Bolgarka, Slovinka. Nomin. plur. adjektiv u Lechů: polsci, všistci, jsou pokaženy, a taktéž forma zemstii (místo: zemski) jest „stranščina iliti leščina" (cizozemština nebo polština); adjektiva knež, člověč jsou prý selská, a dobré jsou jen koncovky *-ov*, *-ev*.

V časování uvodí se formy ruské i chrvatské (imaju — imam, spim — splju); chrvatské (i srbské) a ruské (imat ću — budu imal, ne však: budu imati, což prý jest zkaženina vzatá z němčiny); rusky: sjim (sjem), sjil, sjidaju, a chrvatsky: zjim, zjil, zjidam, a po selsku a po lesku: snim, snidam; příčestí: imal, a jen Srbi mají imao; jestli někteří Chrvati hovoří: imav, jest to selská výslovnosť; příčestí passiv. praes.: ljubim, vedom, spasajem, jsou prý vymýšlená dle řeckého, a mezi lidem neslýchaná, leda prý u Rusů: vidom, a u Lechův: znakom (! t. j. místo znajomy), čehož však nezná čistý slovinský jazyk. Formy: vozdvizam, pucam (místo: vozdvigam, pukam), govarival, sprašival (místo: govarjal) jsou prý selské, pokažené, hanebné atd. Z předložek *niz-* (nizveržem není slovinská, nýbrž od překladatelů vymyšlena; *vi-* (t. j. *vy-*) mají Rusové, Lechové a Čechové, ale pravidelně jest *iz-*, jak mají Slovinci. Přestáváme na těch příkladech, které dostatečně objasňují způsob, jak Križanić rozumuje ve své grammatice.

Přízvuk (vlak, zavlak) jest důležitou známkou slovanských nářečí, jakož se také mluví: zavlačit po rusku ili po serbsku. Slovinci mají čtyři přízvuky, vysoký (prâvda, gospodâr), dlouhý glāva, glubīna), rychlý (brát, práviti, t. j akut), a „jednaký" (t. j. gravis) tam, kde není oněch tří. Križanić také celou grammatiku akcentoval, a znalci jihoslovanských nářečí ať posoudí, pokud srovnává se akcent jazyka grammatiky s chváleným nářečím Chrvatů

přebývajících okolo Bihče, Dubovce, Ozle a Rybníka. Križanić maje přízvuk tohoto chrvatského nářečí za správný a původní ve slovanské řeči vůbec, vyhlašuje ovšem leský přízvuk (na předposlední slabice) za pokažený z němčiny; ruský přízvuk jest zmaten někdy z leského někdy z řeckého; Srbové shodují se v akcentech s Chrvaty, jenom že v dlouhém protahují hlas až přespříliš.

Obšírně mluví Križanić o kažení jazyka, míchaje tu však pravdu se svými výmysly. Nejprve brojí proti kmetščině, t. j. sprosté selské (kmetcí) řeči, jakéž užívají kmeti (sedláci), a ne šlechta, na př. južika místo plemennik, klevret m. podružnik, lobzati m. celovati. glagolati a molviti m. govoriti. Jiná zkáza jazyka jest bezjaščina, na př. paguba místo poguba, vižd m. vidi; takový způsob mluvení jmenují Chrvati bezjackým podle Bezjaků (okolo Záhřebu), kteří hovoří převráceně. Stranščina jest zavádění a užívání cizích (stranných) slov; Križanić uvodí mnoho slov, přijatých prý z cizích jazyků, ale počíná si tu často zábavně: z uherského prý vzali Slované na př. slova baran (místo brav), tovariš (m. podružnik); z tureckého a tatarského: asaul (poručnik), batko (otec), glaz (oko), kozak (lechkij konjanik), mejdan (polje); z německého: ataman (glavar), bukvi (knjigi), polk (ljudstvo), upovanje, ufanje (nadijanje), nebo jak Dalmatinci z vlaska mluví: upovanca, ufanca; z latinského: agnec (bravec), grad (tuča), lug (dubrava), luna (misec), spina (chrebet), utroba (vnutrina); z řeckého: elej (maslo drivno), idol (balvan), korabelj (ladja), mzda (plača), nine (sada). Mají-li Slované svá vlastní slova, netřeba užívati cizích; kterých však nemají nebo která vešla již v užívání, ta možno zůstaviti, na př. řecká: patriarch, archiepiskop, monastir; latinská (!): brada, večer, veper, volja, kobila, ogonj, mati, oko, dva, tri a jiná slova, která má Križanić za latinská na rovni se slovy oltar, vino, lev, ocet a j.; ale podotýká přece, že není známo, vzali-li je Slované od Latiníků, nebo tito od Slovanův, a dobře hádá, že to jsou asi starodávná slova vlastní oběma jazykům.*)

Broje proti cizozemštině i proti obezjanstvu (opičení) podle řečtiny, míchá opět pravdu s výmysly. On jest práv, kárá-li neskloňování cizích slov (David, cheruvim, koncilium), užívání prosté negace místo pravidelné v slovanštině dvojnásobné, zájmen *můj, tvůj jeho* místo slovanského *svůj*; právem kárá otrocké a chybné překlady z řeckého, jako na př. *ὀρθόδοξος* — pravoslaven místo pravoveren, *δόξα* znamená nejen slávu, ale i mysl, rozum, i není jedno: pravá víra, pravá sláva; kárá překládaná složená slova, na př. vselennaja (z řeck. *οἰκουμένη*) místo ves' svět, blagovolni, dolgoterpěliv atd. Také naříká na Řeky, že „naše jméno Slovinec (Slovan) kazí na Stlavos, Stlavinos, Sklavos, Sklavinos, i na naši národni hanbu nazývaji každého nevolného chlapa, i na

*) V „Politice“ žádá Križanić, aby i z vojenské terminologie vymýtěna byla všechna cizí slova, aby místo cizích jmen osobních užívalo se výhradně slovanských nebo aspoň vedle řeckých, aby ruský panovník nenazýval se cizím slovem car, nýbrž slovanským (prý) a starším a poctivějším král atd.

lodích přikovaného vězně našim národním jménem sklavos". Ale s druhé strany Križanić ve své diktatorské domýšlivosti vyhlašuje za opičení po řečtině mnohé formy a rčení, jez se mu nelibí, na př. dativus absolutus, subst. bogat místo bogatec, ruské obecné: ja cnodil m. chodil sem, pomístná jména: streča (m. srića), strebro (m. srebro), mnogo (m. vnogo), casa (m. čaša), jazik (m. narod), pismja (m. slovo, čertina) a j.; formy; povĕm, poučitsja (m. povídat choču, budet se učil), reče (m. rekel jest, rekao jest, on rekel, on rekl, jak mluví vůbec Slované) atd.

V oddíle o nářečích Križanić sebral v jedno, což byl o nich pověděl na mnohých místech grammatiky, i rozumuje o tom, v čem se různí nářečí slovanského jazyka, zvláště ruské (t. j. ruskoslověnské, písemné), chrvatské a srbské. Kde Rusové říkají: věter, otec, ogonj, lakot, mají Chrvati a Srbi: vitar, otac, oganj, lakat; rus. glavi, glavě, knezi, ljudej, vratěch atd. — chrv. glave, glavi, kneze, ljudij, vratich; rus. malij, malaja, maloje — chrv. mali, mala, malo; rus. velikogo (velikago) — chrv. velikoga; rus. imaju, imajem — chrv. imam, imamo atd. Dále vyčítá, v čem se různí chrvatské nářečí od srbského a v čem se shoduje s ruským; tam kde Rusové a Chrvati mají: pepel, pisal, bratov, drugi (plur.), vlachi, težaki, velikich — mají Srbové: pepeo, pisao, brata (genit. plur.), druzi, vlasi, težaci, velicěch; chrvatské tilo, vera — jest srbsky tielo (tijelo), viera atd. Z té příčiny — soudí Križanić — zdá se chrvatské nářečí pěknějším od ostatních, rovněž jako i v řeckých nářečích attické nářečí cení se býti pěknějším od ostatních čtyř nářečí, od jonského, aeolského, dorského a obecného, tím, že nemiluje mnohých dvojhlásek nebo hlásek vedle sebe stojících (t. j. srbské tijelo, psané: tělo), nýbrž spíše miluje skrácenou a ostrou výslovnosť (tilo, telo), jako prý u Řeků φιλέω, φιλέεις, i attické φιλῶ, φιλεῖς. Nejhůře pochodilo u jihoslovanského filologa nářečí leské a běloruské, na něž v grammatice sypou se nelítostné výčitky a potupy; ba běloruská řeč nemá se ani nazývati nářečím, ale spíše odrůdou leského nářečí nebo prostě zkaženinou, a leské nářečí tak jest od jazyka německého a jiných zmateno, že prý již málo zachovává v sobě podobu slovanského jazyka. Bělorusi ohavně vyslovují *g* jako *ch* (t. j. *h*): hod místo god; zmateně a chybně píší *y* místo *i*: maly místo mali; *li*, *ni*, *le*, *ne* místo *lji*, *nji*, *lje*, *nje* (krali, koni m. kralji, konji); po lesku *e* m. *o*: dobrě m. dobro; genit. domu m. doma; lestinou jsou formy: jesmi, bim místo: jesmo, bich, koncovka *-izna* m. *-ina* (trutizna), *-ostj* m. *-ost* (milostj), *-sci* m. *ski* (poljsci). Bělorusi mají prý také na předposlední slabice přízvuk, což jest pokaženo i převráceno, mají mnoho polských slov, která zavádějí se i do ruského jazyka atd.

Tyto ukázky stačí, abychom sobě učinili ponětí o této grammatice jihoslovanského filologa. Križanič chtěl sepsati grammatiku ne pozůstávajícího jazyka nebo nářečí slovanského, ale jakéhosi idealného jazyka všeslovanského čili ruského, jemuž by rozuměli všichni Slované. K tomu cíli vybíral ze slovanských nářečí, hlavně však ze slověnského církevního tehdejší ruské recense a z chrvatsko-

srbského rozličná slova i pravidla, jak se mu právě zdálo; zaujalť stanovisko čistě libovolné, subjektivné, ale ne vědecké: co se mu nelíbilo, to zavrhuje co bludné, zkažené, hrubé, ohavné, selské, cizozemské atd., i vymýtá ze své takto libovolně upravené grammatiky. Ze všech slovanských nářečí nejvýše staví svoje chrvatskosrbské, jmenovitě v koutě okolo Bihče, Dubovce, Ozle a Rybníka, své nejbližší otčině; nářečí to jest mu ve slovanštině tím, co attické v řečtině, a ono také, vedle ruskoslověnského, jest hlavním základem jeho nového všeslovanského „ruského" jazyka, naraženého na chrvatskoruské kopyto. Nejníže staví polštinu a běloruštinu, kteréžto nářečí má za nejvíce pokažená. Križanić přihlíží tedy k rozličným slovanským nářečím, k ruskoslověnskému (spisovnému i obecnému ruskému), chrvatskosrbskému, polskému, běloruskému, zřídka k českému i k slovenskému (korutanskému), a nikdy k bulharskému; jeho grammatika jest tudíž také trochu srovnavací, pokud totiž možno tak se vyjádřiti o filologickém díle XVII. století. Vědeckou srovnavací grammatikou díla toho ovšem nazvati nelze, i bylo by také podivno, aby od oněch dob, dávno před Leibnizem, očekávalo se něco podobného, bylo by nemístno, aby dílo to rozbíralo se přísně kriticky se stanoviska souvěkého jazykozpytu. Grammatika Križaniće má velmi mnoho chyb, ale také mnoho trefných myšlének; ale způsob, jakým provedl myšlénku o jazyku všeslovanském, jest zcela pochybený: podobnou míchaninou slovanských nářečí nelze zajisté účelu toho dosíci. Ale zvláště vytýkati to grammatikovi XVII. století jest zbytečno, uváží-li se, že ještě po dvou stoletích do nedávna bavili se takovými hračkami, i domnívali se, že možno smícháním slovanských nářečí utvořiti všeslovanský jazyk.*) Jiné dílo, jež úzce souviselo s grammatikou, t. j. slovník všeslovanský, měl Križanić sice na mysli, ale ve vyhnanství vykonati jeho nemohl.

(Pokračování.)

Ves v Polesí.

Ze vzpomínek o Polesí, Volyni a Litvě.

Napsal a illustroval J. I. Kraszewski.

(Dokončení.)

Oděv ve větší části Polesí skládá se z bělavého kabátce s kapsami u boků, z bot anebo střevíců lýkových, košile zapjaté lesklým knoflíkem, červeného pásu, ze zástěry a kousku barevného sukna, jenž jsa zastrčen za pás visí na předu a nazývá se naviskou anebo zapaskou. Leč tak málo mají zřetel k úhlednosti oděvu, že když nedostává se sukna sivého, ženštiny i mužští přidávají kusy hnědé na svrchník, nehledíce na to, kam se hodí,

*) Srovn. rozpravu Kulakovského ve varšavském Methodějském Sborníku (1885.).

a tak často nejdivněji takové osoby vyhlížejí ve svrchníku ze sukna napolo sivého a napolo hnědého. Ženštinám na krku visí medaillon anebo křížek mosazný a několik šňůr korálů. Dále na Volyni a v Ukrajině nosí ženštiny pravé koraly broušené a medaillony zlaté; ale tam jest lid mnohem bohatší

V Polesí jsem zřídka vídal holené hlavy, zato často dlouhé brady na lidech starších. Čapka bývá soukenná, na způsob tak zvané konfederatky, obšitá barevnými šňůrkami, na zimu vysoká, beránčí.

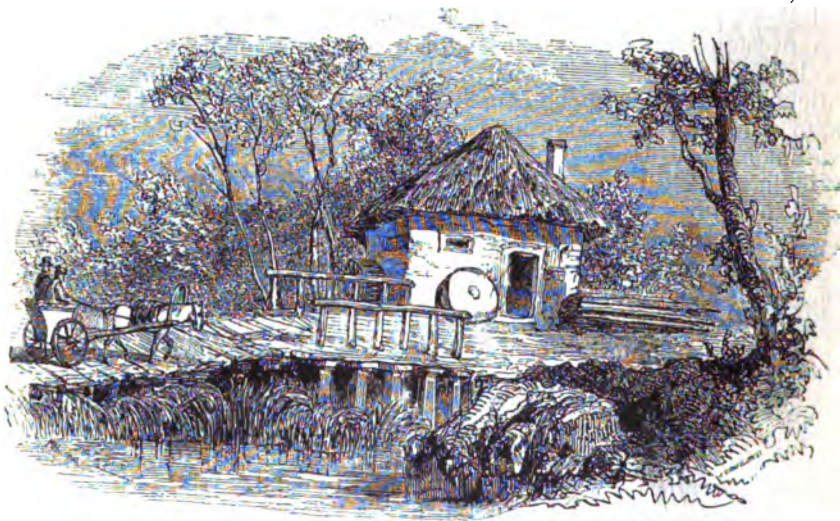
Slaměných klobouků není mnoho, a to jen u mladších anebo chudších. Nevyhnutelnou částí oděvu vesničana Poleského jest kožený pás posázený mosaznými knoflíky; s něho visí kožený pytlík, v němžto vždycky musí býti hubka, křesadlo, křemen a několik grošů bedlivě v uzlíček svázaných. S pytlíku visí na řemínku v kožené pochvičce malý nůž a hned při něm kus železného drátu na prošťoucháni dýmky. Bez pytlíku na tabák nehne se Polesák z chalupy ani na krok, bez ohně a dýmky nemůže žíti. Všude, kdekoli co dělá na poli, zapaluje si oheň, a dýmčičky s kraťounkým troubelkem, zeleně polévané anebo dřevěné se železným kováním ani z úst nepouští. Tabák hrubě nožem krájený ustavičně v ní hasne, ale on jen neustále zapaluje. Ano vídal jsem i staré ženštiny, any sedíce u kamen se vřetenem, měly dýmky v ústech. Ostrý, štiplavý, ošklivý zápach toho doma rostlého narkotika k ničemu nelze přirovnati; kdo mu není zvyklý, těžce jej snese. Polesák má u sebe tabákové listy v balíčkách, a teprve dle potřeby nakrájí si jich nožem tolik, kolik nacpati lze do dýmky.

Vesničan poleský anebo volyňský přišed s prosbou do dvora, dle starého obyčeje před pánem padá na tvář, czołem bije; na cestě pozdravuje: sława Bohu! anebo pomahaj Boh! Jest sice nemluvný, ale k cizím upřímný; oslovíme-li jej, rád se rozhovoří, aby jen mohl mluviti o pánech, správcích a o své bídě. V tom jest nevyčerpatelný.

Prostým rozumem těch lidí netřeba nikterak pohrdati; někdy pod zdánlivou hlouposti skrývá se chytrosť neobyčejná. Tančí snad pouze na svatbách, často zpívají, zvláště v létě při pracích. Nejobyčejnější tanec jest jakýmsi druhem valčíku: tanečník obejme svou tanečnici jen jednou rukou a pár za párem točí se v kole. Zpěvy lidu jsou dvojího druhu, smutné a plačtivé delší, anebo veselé (často nestoudné) dvouveršové. V žalostných zde dumách třeba hledati poesie, neboť ty jsou opravdu nadšené. Jaký v nich silný cit, jaké obrazy neočekávané, jaká barva pravdy! Patrno, že jich ze srdce vydobylo utrpení, jako křik, jako nářek, jako slzy. — Ty zpěvy dětí zdejších lesů líčí nejlépe stav vesničanů; leč kdo by z nich souditi chtěl o zkaženosti a rozpustilosti, pokládal by je za mnohem horši nežli jsou skutečně. Veselé popěvky, časem dosti vtipné, jsou kratinké na způsob krakoviaků, a jako tyto bývají při tanci zpívány mužskými. Z veselejších budí pozornosť zejména ty, v nichžto dívky naříkají na své zaprodání, louči se s chatou rodnou, oplakávají mladosť, jež nikdy se nevrátí.

I jim je ten věk pln kouzla — a ony jej také po celý život oplakávají. Kdo by neželel, kdo by neoplakával naděje?

Že v Polesí, zejména k Volyni, písně lidu jsou pozoruhodny též co do stránky hudební, tomu zajisté nikdo, jenž je slyšel, nebude odporovati. Jsou trochu jednotvárné, nejčastěji z tonů minorových. Časem neočekávanými fraseni překvapují, dojímají, budí pohnutí. Kdo je slyšel za tichého večera zpívané, ozývající se v lese, rozcházející se po rose, nemohl nepocítiti jich teskliváho výrazu. Často, když pastoušek jdoucí za dobytkem čistým hlasem zpíval v dálce jednu z těch smutných melodií odvěkých, zastavoval jsem se, abych jej déle slyšel, neboť v tom zpěvu bylo něco tak velebného, že ucho, když již rozplynul v povětří, ještě dlouho si

ho žádalo, ač by hudebník nadarmo se namáhal, aby si tu melodii pamatoval a někdy ji opakoval. Prostý ten zpěv potřeboval celé „mise en scène", kteráž mu tovaryšila: háje, stáda, pastouška, tichého večera, lahodného vání větru a — snad i mé nálady v posluchači.

Množství pověstí koluje tu mezi lidem; mají pramen a většinou i charakter týž jako jiné pověsti slovanské, malé odchylky vztahují se k místům. Často v nich vystupují jakási divná zvířata, jimžto lety a bláta poleská mají býti útočištěm. Různé druhy hadů hrají v nich neobyčejnou úlohu, a připítaná jim v těch bajkách činnosť připomínají česť v dávných časech jim vzdávanou, snad z Litvy sem přešlou. Nalezne-li někdo v zimě hada v chalupě, pod trestem největšího neštěstí nesmí jej zabiti; nejvýše smí jej vyhoditi. Je v tom stopa bývalé hostinnosti, kterou posunují až ku přijímání ohně s jistým obřadem.

Byl jsem kdysi svědkem požáru ve vsi; nikdo nechtěl pomáhati. Rozhněván, uleknut prosil i nutil jsem ku pomoci, jižto

se všickni vyhýbali, v koutech se schovávajíce. Ano nechtěli ani dávati vědra a háky. Co to bylo? Inu, nechtěli se protiviti a při-

jali jej jako hostě, tak že ženy vystavily naproti vratům díže a na stolech pokrytých ubrusy chléb a sůl, vítajíce tak přibylého. Všickni stáli se založenýma rukama, patříce na oheň za stoly, jakoby ukazovali, že jej přijímají ochotně a hostinně. Ale když i to i pomoc vynucená na mladších chlapících byla marna, baba čarodějka podjala se bránit dalšímu šíření se požáru. Svlekši se až do jediné spodnice, s rozpuštěnými vlasy vyšla mručíc jakési nesrozumitelné zaklínání a třikráte oběhla okolo požáru. Na štěstí byl oheň, díky našemu úsilí, obmezen, a čarodějka to zajisté přičítala svému zaklínání, jakož i vystaveným stolům se chlebem a solí.

Časté požáry v Polesí bývají následkem velmi neopatrného zacházení s ohněm. Dostačí, povíme-li, že za soumraku mlátice ve stodolách naplněných slamou, neváhají svítiti sobě louči; na pecích suší len, a na prvý posluch o dobytčím moru kouřidlo neustále vydává dým před každou chalupou. Zvyklí jsouce ohni, nevidí nebezpečenství.

Vesnice poleské jsou většinou zbudovány ve dlouhé řadě jednostejné, kteráž má časem několik ramen různě rozložených nad rybníkem, potůčkem anebo blátem. Dřevěná kopule starého kostela strmí nad černými jejich střechami mezi stromy, kteréž ji otírají — místy vyčnívají jeřáby studnic a žerdi bližších stohů. Dokola černým pásem prostírají se borové lesy, houštiny olšové, březové a lískové. Prostředkem vesnice jest blativá ulice a krčma více neb méně špinavá a nakloněná Chalupy jsou stavěny z borových trámů s mechem, ne ve sloupy, ale na ozub (zámky), obyčejně nízké, o jednom okénku na ulici se slaměnou rohožkou, kteráž je také okenicí. Střecha se skládá ze draní anebo slámy, na kolnách z drchanky aneb rákosu. Vrata do dvora vedou i do dveří chalupy, obyčejně na dvůr obrácených. Chlévy všeho druhu a stodoly spojeny jsouce s chalupou, tvoří tak zvané obejście — hospodářství. Viděl jsem staré budovy toho druhu, v nichžto dvorek čtvercový byl obklíčen kolnami a chlévy, a chalupa stála v pozadí. Hospodář mohl pode střechou obejíti celé své hospodářství, ale první jiskra ničila mu také celý jeho majetek.

Slovenští osadníci ve Srěmu, v Bačce a Banátě.

Podává Ladislav Alin.

Jako odjinud, tak i ze Slovenska lidé z krajů méně žírných stěhovali se tam, kde jim kynula lepší budoucnosť. Podnes vystěhovalecký ruch u Slováků neustal, jak zřejmo z houfného stěhování se slovenského lidu do Ameriky. Mimo to mnoho Slováků opouští svoje dědiny jen proto, aby si opatřili výživy a výdělku, majíce pevný úmysl, vrátiti se opět do své domoviny. S toho stanoviska hleďme na drátaře, jichž je po celém snad světě; k nim druží se slovenští podomní obchodníci a obchodnice se svými „šikničkami", prodavačkami krajek (čipek) a

zboží plátenického, jichž je značný počet po celém Srbsku, Bosně, Rumunsku a Bulharsku. Všichni tito, jakož i prodavači dřevěných kuchyňských náčiní vracejí se na zimu s výdělkem domů. Rolníci a řemeslníci jsou pro svou vlasť z velké části ztraceni. Tyto řádky hodláme věnovati osadníkům slovenským v jižních krajích koruny svatoštěpánské, zejména v srbském Srému, kde Slováci nacházejí se ve větších skupinách.

Záleží nám na Slovácích, ať jsou kdekoliv, ať obývají nebetyčné Tatry, ať plochou rovinu uherskou, úrodnou Bačku a Banát, ať okolí velekrásné Frušky, vinorodý Srém. Těmto posledním chceme věnovati tyto řádky.

Osad slovenských menších i větších je v Srému hojnosť. Rozumíme-li však osadou obyvatelstvo, které samo o sobě jest s to, aby tvořilo samostatnou obec, církevní neb politické společenstvo, máme v Srému jen tři osady slovenské: Starou Pazovu, Bingulu s Erdevíkem a Boljevce.

Jak jednotlivé osady vznikly, povíme ihned.

Stará Pazova, při uherské státní dráze, 28 kilometrů od Zemuně na severozápad vzdálená, má 4682 obyv., mezi nimi *3626* Slováků, 872 Srbů, 60 Němců katolických, 100 Chrvatů a 24 Židů. Slováci jsou zde vesměs evangelíky augsburského vyznání. Podle těchto číslic mají zde Slováci rozhodnou převahu, a není divu, že i většinu v obecním zastupitelstvě. Roku 1770. professor na srbském gymnasiu, jménem Jan Bohn, Slovák augsburského vyznání, vymohl si u císařovny Marie Teresie dovolení, aby směl v Srému usadit pilný slovenský lid. Na výběr mu dány tři pustiny: Pazovo, Tapavica a Kemendin. Bohn vybral Pazovo, chtěje k stávající dědině srbské čítající 6—800 duší připojit novou slovenskou. V květnu r. 1770. přitáhl asi s 200 rodinami, které s sebou hned přivedly faráře, před tím bulkesského, Sámuela Španuagela. Lid tento nepřišel přímo ze Slovenska, nýbrž přímo z Bačky, větším dílem ze Selenče, a až dosud jedna ulice v Staré Pazově jmenuje se selenčskou. Roku 1771. zase nový houf přišel a v něm asi 50 rodin maďarských, které během asi 40 roků úplně se poslovenčily, jen jejich maďarská jména dosud svědčí o této metamorfose.

Hned, jak si založili nový domov, pomýšleli zbožní Slováci o potřebě kostela, k němuž také téhož roku položeny byly základy. Stavba kostela trvala plných devět let a byla dohotovena roku 1780., avšak bez věže.

V letech 1786.—1787. i věž byla vystavěna.

Slováci pazovští nepochybně pocházejí ze stolice zvoleňské a turčanské. Na své pouti do jižních krajů nejdříve osadili dědiny: Ďarmaď, Süd, Domoň a Kis Körös, potom putovali ještě více na jih do Bačky a usadili se jmenovitě v Selenči (Bácsújfalu), kde jen několik let se zdrželi, až řečený Bohn je přiměl, aby se odtud vystěhovali do Srému.

Církev tedy staropazovská začíná od května r. 1770. Má nyní už devátého faráře, a sice z vlastenecké rodiny Hurbanů, k níž náleží i básník Hurban-Vajanský. Od založení těchto osad působilo zde 21 učitelů; poslední tři konají službu současně. Od r. 1770. do r. 1861. Slováci zdejší měli jen jednu třídu s jedním učitelem; od r. 1861.—

1876., dvě třídy s dvěma učiteli; od roku 1876. do nynějška více tříd; tři se slovenskou a jednu s chrvatskou vyučovací řečí.

Boljevce na Sávě (23 kilometrů od Zemuně jihozápadně) jest převážně srbská vesnice. Počet slovenských evangelíků páčí se na 442 duše (proti 738 srbským). Roku 1847. vystěhovalo se asi 30 rodin ze Staré Pazovy na Boljevce a založili tam „filii" k Staré Pazově příslušnou. Z tohoto původně staropazovského roje jen málo rodin se zachovalo, a mají převahu oni osadníci, kteří během času z Banátu sem se přistěhovali. Boljevská slovenská osada má svou školu a svého učitele. Škola slouží zároveň za modlitebnu. První učitel byl povolán r. 1858. a nyní tam vyučuje již čtvrtý učitel, jenž je zároveň levitou, jménem K. Babylon. Má velikou zásluhu, poněvadž v lidu slovenském vzbuzuje chuť k četbě, tak že v Boljevcích v mnohé rolnické chatě nalezneme mimo bibli i některý slovenský časopis.

Kromě těchto dvou osad obývají Slováci i více srbských dědin a udržují svou národnost církevní příslušností k filialce boljevské, a tím zároveň k hlavní církvi staropazovské. Takovéto malé osady v okolí Boljevcí jsou: Dobanovce, 28 duší slovenských (mezi 1600 srbskými), Kupinovo, 35 duší slovenských (mezi 1200 srbskými). Okolo Staré Pazovy takových roztroušenin není.

Mluvili jsme dosud jen o Slovácích srěmských, vyznání evangelického, i jest nám tudíž všimnouti si též srěmskoslovenských katolíkův. Osady tyto nemají žádného působivého středu k udržení své národnosti a rychle se pochrvatšťují, ne sice násilím, ale způsobem přirozeným. Veliká osada slovenských katolíků byla v Slankamenč; posavad jich tam jest asi 1000 duší; jedna celá ulice je dosud docela slovenská, avšak v celku převaha chrvatského živlu jeví se nad míru zřejmě. Slovenské děti jen chrvatsky mezi sebou hovoří, a děti těchto budou míti leda jen na svých jménech rodinných upomínku prvotního původu. Tito novoslankamenští Slováci pocházejí z větší části ze stolice prešpurské. V Nových Bánovcích jest asi dvacet pochrvatštělých slovenských rodin, a též ony, jež dosud za slovenské lze pokládati, rozplynou se jako jarní sníh. Dlouhého trvání budou míti jen slovenské osady evangelické. O katolících slovenských již nyní statistika mlčí; i o vesnicích a městech, kde dosud přebývají dosti značné katoličtí Slováci, jako v Novém Slankameně, dočítáme se, že tam jsou „Chrvaté (Šokci), Srbové a jiné národnosti".

V západním Srěmé nacházíme jen v Bingule a Erdeviku (dvě vesnice 2 kilometry od sebe vzdálené) v církevní sbor konsolidované Slováky evang. augspurského vyznání. V obou dědinách bydlí dohromady 843 Slováků vedle 2500 srbských a chrvatských osadníkův. Osadili se tu r. 1858. a jest to tedy jedna z nejmladších slovenských srěmských osad. Dříve Bingula s Erdevíkem tvořila „filii" příslušnou k Palance v Bačce, ale od roku 1864. tvoří samostatnou církevní obec. Fara a modlitebna je v Bingule; každé z obou míst má pro sebe školu s jedním učitelem.

Okolo Binguly jsou ještě následující slovenské osady evangelické: Ljuba 88 duší (proti 126 srbským a ? chrvatským), Šid 81 (proti ? chrvatským a 3226 srbským), Vizić 53 (proti ? chrvatským), Gregurevce 56

(proti 1248 srbským). Bačince 22 duší, Strošince 37, Kuzmin 50, Neštin 140 duší. Celkem žije v Erdevíku, Bingule a okolí 1370 Slováků evangelíků.

Malá „filie“ k církvi staropazovské jest v Mitrovici; čítá asi 130 příslušníků, mezi nimi 70 duší slovenských a 60 evangelíků německých. Tam jsou Slováci většinou nádenníci, bireši, sluhové atd.

V Illoku jest malá filie příslušná k Bačské Palance a čítající 230 slovenských duší evang. se školou a jedním učitelem. Zde větším dílem zabývají se Slováci vinohradařstvím.

Všech Slováků v Srěmě, bez katolíků, možno napočítati 5700.

V jazyku Slováci srěmští, zvláště starší osadníci, podstoupili mnoho změn. Poněvadž nepřišli sem rovně ze Slovenska, ale dlouhý čas v jižním Uhersku prodlévali, nabrali do své řeči mnoho maďarských slov; v Srěmu účinkovala na ně nemálo srbština, tak že Slováku ze Slovenska nejen že podivnou zdá se býti zdejší slovenčina, ale jí mnohdy ani nerozumí. Jinak má řeč každé slovenské osady jiný ráz podle toho, odkud původně její osadníci pocházejí. Staré sídlo Pazovanů jest Zvolen a Turec, Slováků bingulských Bačka a Nitranská stolice, Boljevčanů Banát; odkud se přistěhovali do Banátu, neví se zcela určitě.

Zaměstnání Slováků srěmských jest hlavně rolnictví. Nádennictvím živí se nedávno přišlí osadníci v okolí Mitrovice, Binguly a Illoku. Dobře se daří rolníkům v Bingule, v Staré Pazově, částečně i v Boljevcích, leč těmto posledním překáží nemálo poloha na Sávě, která povodněmi často hubí práci rolníkovu.

Kroj srěmských Slováků je dvojí. Novější osadníci nosí kroj, v jakém sem přišli, a kroj starších jest jaksi smíšeninou slovenského a maďarského. Lze asi říci: zimní oděv je slovenský, a letní, jmenovitě sváteční, je maďarský. Onen skládá se z vlněné huňky bílé, vlněných kalhot (nohavic) krpcí řemeny stažených, a čepice (čapica). Tento skládá se z vesty, široké košile, širokých gatí, vysokých bot a z okrouhlého malého klobúčku se zakroucenou stříškou. Na ženském kroji není nic zvláštního, za to jsou ale Slovenky zvláště staropazovské pověstné svou krásou; vůbec jest srěmský slovenský lid pěkný a zdravý.

Povahu krotkou a dobrotivou Slováci srěmští z velké části si podrželi, zvláště porovnáváme-li je se Srby. S horními Slováky nemožno je srovnávati. V mnohém opustili svoje staré slovenské obyčeje, a přijali na se mnohé srbské vlastnosti dobré i špatné. Zdejší Slováci jsou bezohlednější, materialističtější, ačkoliv přece řečenou povahu krotkou a dobrotivou úplně nezapřeli. Zpěvnosť, pravou vlastnosť každého Slováka, si uchovali, kdežto srěmští němečtí osadníci při veselí jen skomolené srbské písně zpívají, Slováci zpívají jen slovensky. Zpívají rádi, ale z krásných zpěvů slovenských znají jen zbytky. Melodií mají málo a texty si dělají sami. Obsah téměř všech zpěvů je lokalní, poesie v nich málo, a pozoruhodno je to, že původci těchto písní jsou z většiny děvčata.

Zvláště nadějné budoucnosti Slováci srěmští nemohou vyžadovati. Jedno jest jisto, že dokud mají svou víru, kostel, faru a služby slovenské — nevzdají se své národnosti. Slováci srěmští jsou národně uvědomělí; svůj jazyk a víru si nezadají; naučiliť se této uvědomělosti

od Srbů. Želeti jest jen, že se málo vzdělávají; mimo církevní knihy čtou pramálo, než doufáme, že slovenským učitelům a farářům podaří se vznítiti v tomto lidu lásku ke čtení, jako se to již částečně podařilo boljeveckému učiteli p. Babylonovi. Jinak Slováci srěmští zdejšímu původnímu obyvatelstvu slovanskému prokázali velikou službu, že se usadili na místech, která by jinak zalidnili osadníci němečtí, a že tato místa vytrvale drží.

Větším počtem než ve Srěmu Slováci zastoupeni jsou v Banátě a Bačce. Též zde má evangelická víra převahu. V těchto dvou krajinách můžeme s potěšením zaznamenati, že i katolíci zůstávají Slováky. Ne že by banátští a bačští Slováci byli probudilejší srémských, ale proto, že zde i katolíci nejvíce přicházejí ve styk s pravoslavnými, s nimiž se nemohou amalgamovat. Jen tam hrozí jich národnosti nebezpečí, kde se stýkají s Bunjevci (dle jedněch: srbští katolíci, dle druhých: Chrvaté), s Maďary neb Němci. Pokud jsou okolnosti známy, může se říci, že cestou přirozenou banátští a bačští Slováci nesnadno ztratí svou národnosť, avšak maďarisační stroj pracuje neustále, a co se nepodaří samo sebou, může se podařiti jinak. Než i tohoto apparátu příliš se nelekáme, neb máme statistické maďarské doklady, jak špatně se mu daří dílo odnárodňovací, zvláště tam, kde potísněný lid žije ve větším množství pohromadě. Tato poslední okolnosť jest též prospěchem banátských a zvláště bačských Slováků.

V Bačce jsou následující slovenské osady:

1.	Selenča	1519	Slováků	evang.	a 1400	slov.	duší	katolických.	
2.	Bajša	1093	„	„	a Srbů	480	duší.		
3.	Hložany	2387	„	„	„	359	„		
4.	Kysáč	3361	„	„	„	305	„		
5.	Kulpin	1052	„	„	„	1159	„	Němců?	
6.	Lalić	1124	„	„	„	1039	„	—	
7.	Palanka	643	„	„	„	3226	„	Němců?	
8.	Petrovec	6666	„	„	—	—	—	—	
9.	Pivnica	2628	„	„	a Srbů	1836,	Němců?	Maďarů?	
10.	Silbaš	803	„	„	„	2018	duší.		
11.	Nový Sad	920	„	„	—	—	—		

Tedy všech slovenských evangelíků čítá Bačka 24.076 a jak zřejmo, vystupují všude ve větším počtu. Kolik tam je katolíků, nebylo nyní možno zjistiti.

V Banátě jsou tyto evangelické slovenské osady:

1.	Kovačica (Antalfalva)	3526	duší
2.	Aradác	2118	„
3.	Veliký Bečkerek	520	„
4.	Butyin	300	„
5.	Ferdinandsberg	200	„
6.	Hajdušica (Istvánfalva)	960	„
7.	Veliká Kikinda	120	„
8.	Padina (Lajosfalva, Ludwigsdorf)	4178	„
9.	Šandorf	586	„
10.	Temešvár	200	„

Všech banátských slovenských evangelíků je 12.708 duší; katolíků málo. Jinak o Slovácích v Banátě a Bačce nelze jiného říci než to, co praveno bylo o Slovácích sremských. Ve všem jsou si stejní a příbuzní.

V Zemuni, 1885.

Z nové poesie polské.

Překládá Fr. Kvapil.

Vład. hrabě Tarnowski.

Modlitba.

Má modlitba — toť širé lidstvo kolem,
na velkém kříži záslub stenající:
mé srdce každým jeho trpí bolem,
a jeho slza po mé splývá líci.
Leč v hloubi duše cítím vždy a stále
cíl jeho snů i pokrok — a jdu dále!

Má modlitba — toť drahá vlasť je moje,
ten gigant, za blud lidstva který strádá:
mne každá mučí jizva toho boje,
a její syn, jsem hrd, čím víc jich vkládá.
Leč za to vzkříšení mne její sílí,
jež všecky tmy a mraky rozeptýlí!

Má modlitba — toť každý člověk všade,
jenž s neštěstím i s sebou v boj se dává:
každého slza v má se víčka vkrade,
jak zjitra rosy květů slza žhavá,
když s hory, modle se, duch k slunci zírá
a pluje v oceán pak všehomíra!

Adam Asnyk.*)

Mladým.

Hledejtež pravdy jasného vždy žáru!
Hledejtež nových, neodkrytých cest!
S tím každým krokem v taje žití, zmaru,
se šíří lidský duch v říš nových tvarů
  a Bůh sám větším vždy jest!

Ač střesete květ pestrobarvých mythů,
ač rozptýlíte legend zlatý mrak,
ač strhnete mhu bájí se blankytu,
nebude chybět lidem rajských citů,
  leč dále sáhne jich zrak.

Epocha každá vlastní své má cíle,
snů nedbá včerejších, ty prchly k tmám —
pochodeň vědy nesťe v duši čilé
a nový berte podíl věků v díle,
  dnů příštích zvedněte chrám!

---

*) Výbor básní Adama Asnyka v českém překladu vyjde v těchto dnech nákladem J. R. Vilímka.

**Nebeřte dávných svatyň v pýše svoji,
ač lepší máte vzbudovat a vznést:
hle, na nich ještě svatý žár se roji
a láska lidská na stráži tam stojí,
i vy jste dlužni jim čest!**

**S tím světem, který do temna již pádí,
i s duhou idealných snů a krás
pravdivá moudrosť ať vám k shodě radí —
i vaše hvězdy, vítězové mladí,
též ve tmách pohasnou zas!**

Tonka, matka bulharských povstalců.

Napsal **Z. Stojanov.**

(Pokračování.)

II.

(Turecký soud. — Opuštěné hroby. — Lebka Štěpána Karadžiho. — Soukromý komitet ruščucký. — Tajné sklepení — Syn Jiří, Nikola a Tanas — Dcera Petrana. — Arsenal. — Za Dunajem.)

Po uplynutí jednoho měsice zmenšil ruščucký turecký soud trest osmi povstalců, jižto byli: Anděl Obretenov z Ruščuku, Dončo Stojanov ze Zagóry, Sava Kânčeb z Trnova, Marin Nejkov ze Svištova, Todor Simeonov z Orěchova, Kristo Minkov z Kazanlyku, Ivan Pejev z Kazanlyku a Božil Dimitrov z Komanova. „Smalení“ záleželo v tom, aby na místě šibenice, byli odsouzeni k doživotnímu žaláři v Saint-Jean d'Arkasse, pevnosti to, kam byli také ihned posláni. Bába ráda se postarala podle svých sil, aby zaopatřila trpící na tuto cestu nějakými penězi i druhými potřebami. Takovým způsobem obětovala bába Tonka oba své syny, dva mladé sokoly, v prvém bulharském povstání, ve kterém nemálo se proslavil bulharský národ.

Jak je známo, nebylo od r. 1868.—1870. v Bulharsku nijakého hnutí, všude spalo. Toho času byla bába Tonka ve špatném položení. Její muž, obchodník i společník jednoho z ruščuckých čorbadžijů, umřel za noc, když se byl vrátil onemocněn od svého společníka, s nímž byl právě účty přehlížel. Byl otráven od svého spoluobchodníka za tím záměrem, aby zmocniti se mohl nemovitých jeho statků, osvojiv si dřive všechny obchodnické knihy.

Při tom všem bába Tonka nezapomněla na své povstalce, oběšené v Ruščuku, jako na příklad Štěpán Karadža, kteří byli rozstříleni na dunajském parníku „Germania“, a jiní ještě z čety Hadži Dimitra. Tito poslední byli pochováni za městem na bulharském hrobišti bez přítomnosti kněze i beze všech křesťanských obřadů. To právě znepokojovalo bábu Tonku, a to tím více, protože hrobové junáků zarostli buřanem a byli zapomenuti během několika let, tak že nezbylo nijakého znamení po nich a nikdo se o ně nestaral.

Tu jednou z rána, v sobotu, dokud nebylo živé duše na hřbitově, bába Tonka černě oblečena a s motyčkou v ruce, očistila hroby od divoké trávy a zasadila na jejich hrobech různé kvítí, keře a zapálila svíčičky. Hrobníci, oba starci, záhy to zpozorovali. Rozumí se, že i tito jako každý člověk, z pouhé zvědavosti, žádali zvěděti, kdo by byla ona žena, a co ji pudí na hroby hajduků, přezíraných i opuštěných od každého. Avšak jejich uvažování nezašlo daleko, protože objevilo se pro ně cosi lákavějšího. Byla to černá láhev, naplněná mokem, kterou jim bába Tonka podala a kterou oni ze zvědavosti obrátili dnem vzhůru, až se jim v očích slzy zaleskly. Ještě pak více jimi pohnulo to, když bába jim řekla, aby, až jim vyschne v hrdle, dali se vynajíti v její chalupě, kde vína i vodky s dostatek. Není pochybnosti, že po této příhodě obadva ruščučtí hrobníci stáli pod komandem báby Tonky a nejen že nemísili se do bábina ozdobování hrobů bulharských patriotů, nýbrž i na starosť si vzali zapalování svíček a nadzor nad týmiž hroby.

Podobnými prostředky dovedla bába Tonka i to, že i jeden kněz, jménem pop Christo, mnohokráte pročetl modlitby za oběšené.

Neminulo mnoho času i nade všemi hroby zjevily se krásenské bílé kameny, na nichžto bylo nadepsáno jméno každého junáka, rok i cíl, zač umřel. Tyto kameny byly objednány od báby Tonky u jednoho Bulhara ve vesnici Krásen, jemuž dala jeden revolver po jednom povstalci, kterého utvrdila v myšlénce, že také jeho cíl zaslouží chvály zde i na onom světě.

Rozumí se, že kdyby tento nevinný čin báby Tonky byl znám turecké vládě, byla by to velkým trestem pykala. Mimo to od dávna měla tato stará patriotka na mysli, aby vykopala hlavu Štěpána Karadži, avšak jednak zdálo se jí to ještě brzo, a jinak nebyla prosta stávajících pověr, a proto čekala, až by vypršela zákonitá křesťanská cesta, která záhy se jí naskytla. Ve městské nemocnici umřel jeden chudý, vzdálený Bulhar, o čemž bába Tonka se dozvěděla dříve než mu šli hrob kopat. Právě se nacházela za tou příčinou na hřbitově, a jakmile došli hrobníci, aby hrob kopali, nevědouce ještě kde, pro kterouž příčinu jeden druhého se dotazoval, bába Tonka použila té příležitosti i poukázala na hrob Karadžův. Sladkými slovy a jinak dovedla, že mohla si osvojiti hlavu Karadžovu, aniž by to zpozorovali.

Takovými maličkostmi zanímávala se do r. 1871., protože půda na něco vážnějšího nebyla připravena. Vše to, co bylo řečeno, svědčí, jak velice vážila si všech bulharských povstalců, kteří toho času všude byli zlehčováni.

Avšak vraťme se k věci a nechme mluviti skutky! Jak již dříve jsem podotknul, diakon Vasil Levský od dávna si přál zosnovati spolek v některém podunajském městě, a zejména v Ruščuku, což mělo značně ulehčiti přenos zbraní i jiných potřeb z Rumunska. Jeho myšlénka uskutečnila se až tehdy, kdy Anděl Kančev dospěl

sestaviti ruščucký „Soukromý komitet“, jehož první zasedání odbývalo se v domě báby Tonky.

Ti, kteří viděli a zasedali v této schůzi, vypravují, že bába Tonka toho večera byla nesmírně šťastna. Často přicházela ku mladým vlastencům, aby poslechla, co si povídají, a pobádala jich ve svatém jejich předsevzetí, vycházela ven, aby viděla kolem hradby, zdali nikdo neposlouchá, a po celou noć očí nezavřela. Na místo sklesosti, ženské zoufalosti a zármutku po svých dvou synech, z nichž jeden byl rozsekán na Sivlienských polích a druhý dlouho již úpěl v Akkijské pevnosti, radovala se i veselila, když viděla, že „sémě nepadlo na prázdno“.

Ano, bába Tonka byla zvláštní žena. Od nynějška súčastnila se zjevně v národních hnutích zároveň se všemi zbylými syny a dcerami, kteří, jak dále vysvitne, rozdělili si mezi sebou, k jaké práci se kdo nejlépe hodil a jaké nejlépe by mohl vyhověti.

Poněvadž nově sestavený povstalecký spolek uvědomil bábu Tonku, že do jejího domu různé věci se donesou, nad nimiž zvláštního dohledu třeba, proto přihotovila zvláštní místo v domě, o němž pouze domácí směli věděti. K tomu vybrala pokojík ve své prosté chalupě a pod deskami dala vykopati sklep, vymazaný a připravený jako světnička, kde mimo jiné věci, jako zbraně a knihy, mohlo se směstnati pohodlně i několik lidí.

Příprava této skrýše děla se noční dobou od domácích, kteří jeden po druhém vlízali a vyhazovali prsť, dávajíce zároveň pozor, aby tomu nepřišel nějaký cizí člověk na stopu.

Druhou povinností báby Tonky bylo nakloniti si několik rumunských loďařů, pomocí nichž mohlo by se přeplaviti to i ono z Rumunska do Bulharska. I v tom, díky mnoha okolnostem, se jí poštěstilo. Nejvíce ovšem pomohly plné sudy vína nejen u Rumunů, v jichž čele se nacházel nějaký Bulhar, jménem Dimitr, nýbrž i u jistého Anatolce, který byl strojníkem tureckého parníčku „Sejre“ a přítelem Aliho Efendi, nejkrutšího pronásledovatele všech povstalců.

Od této chvíle stalo se obydlí báby Tonky skrýší povstalců a ona sama jejich matkou. Jako napřed, kdy Hadži Dimitrova četa se osnovala, tak i nyní byl poslán nejmladší její syn Jiří (Georgi) Obretenov do Oděsy, aby pokračoval ve vojenském učilišti, a se připravil k budoucímu povstání; mladší syn Nikola stal se apoštolem povstání a třetí Tanas byl nucen ostati doma, aby obstaral to i ono, aby přijímal lodníky a bral od nich cokoliv by přinesli. Nejstarší dcera Petrana, mimo to, že vedla mnoho povstaleckých prací, přece kdy kázala nezbytná potřeba chodila s listy do Trnova i do Rumunska. Z jejích rukou vyšlo několik bulharských praporů r. 1875.—76.

Nehledě k tomu, že všichni apoštolové nacházeli útulku u báby Tonky, nenechala bez pomoci i jiné pracovníky, které z pouhého podezření turecká vláda zavírala. Strážníci vězeňští ničeho jí neříkali, protože už ji znali a dostávali od ní všelijaké dárky. Všem zaptijím byla známa pod jménem „Kodža komita“ (tur. veliká

povstalkyně), a ženy z předměstí jí říkaly „čaroda“, protože si nemohly objasniti, proč dochází k ní do domu tolik lidí. Myslili, že zná čarovati a vykládati, což právě každého z nich tam táhne.

Na podzim r. 1875., když vybuchlo Staro-Zahorské povstání, po celém Bulharsku hotovilo se také všeobecné povstání, které však z různých příčin se nezdařilo. V domě báby Tonky se pracovalo skutečně jako v arsenále. Její syn Georgi, byv o tom zpraven, opustil vojenské učiliště v Oděse a ocitnul se v Ruščuku, odkud záhy zase odešel do Trnova, kde měla sestaviti se největší četa.

Avšak toto povstání nemohlo se uskutečniti jediné v Staré Zagoře, v Šumenu a v Červené Vodě (u Ruščuku), kde sebralo se v čety pouze několik mladíků Turci záhy dali o sobě věděti, vzavše co nejpřísnější opatření, z čehož vysvítá, že dvůr báby Tonky měl nejdříve pocítiti jejich šlehů. I skutečně v domě tom rychle se vykonala policejní přehlídka, avšak díky postranním vrátkům, jimiž syn její Nikola s jinými svými soudruhy mohli uprchnouti. Také skrýše pod podlahou byla výhodou, neboť policie, ačkoli tam mnoho věcí uschováno bylo, nemohla nalézti zhola ničeho. Nikolovi podařilo se skrýti v domě Karamichajlova, úředníka při ruském vyslanectvě v Ruščuku a spoluúčastníka komitetu. Po několika dnech zmizel z města a ničeho se o něm nevědělo.

Podobně i mladší syn báby Tonky, Georgi, o němž podotknuto, že odešel do Trnova, ztratil se, neznámo kde; ztratila se dcera, Petrana, která taktéž měla příčinu krýti se před vládou, poněvadž shotovila bajrak (prapor) povstalecké četě. Bába Tonka ostala opětně sama. Můžete si představiti její stav, když čtyři její synové sťali se již obětí za jednu i touže myšlénku. Několikráte přišli od policie se jí ptát, kam odešli její synové, avšak ona věděla co mluviti a takovýmto způsobem obelstila úředníka, že všeliké podezření, „že i matka je účastnicí“, zaniklo.

„Po útěku Nikolově,“ vypráví bába Tonka, „celý jeden měsíc obcházeli zaptije můj dvůr, kryli se v trávě a hlídali celou noc. Nejvíce jsem se bála ne o sebe, ale o ně, aby se nezmýlili a nevrátili se snad noční dobou.“

Více nežli měsíc neměla bába Tonka zcela žádných zpráv o svých synech, což ji nemálo znepokojovalo. Jednoho dne po poledni, když jak obyčejně stála na určitém místě dunajského břehu, spatřila několik lidí na rumunské straně na písčině, ani si dávají nějaké znaky a konečně začali tančiti choro. Bába Tonka rozhlednouc se dalekohledem, poznala, že mezi skupinou na písčině jsou všichni její známí, ano i její dva synové — Nikola i Petr, kteří máváním bílých šátků pozdravovali svou matku přes zamúcené vlny Dunaje. Po několika dnech obdržela zprávu od svých synů, v níž jí oznamovali, jakým způsobem utekli z tureckého vězení Jeden z nich psal, že se oblekl za uhlíře a tak že mohl minouti turecké stráže a dostati se na německý parník; a druhý vypravoval, že celých dvacet dní se skýtal pěšky, nežli přišel na srbskou hranici. (Dokončení.)

O životě, spisech a literarním významu Ivana Andrějeviče Krylova.

Napsal H. Mejsnar.

(Pokračování.)

Družné měl styky s osobami vynikajícími, literarními i vládními. Přátelsky žil s Gnědičem, ať byl tento pravý opak jeho; bydleli v jednom domě. Krylov byl rozumu praktického, dalekovidného, srdce zkušeného, ale ochlazeného, povahy do sebe zavřené. život vedl neúpravný, způsobů byl prostých, prázdných vší světskosti; Karamzinu nepřál, že nadržoval cizině, zvláště Angličanům, a jazyk míchal cizími živly. Žukovskému přál bratrsky, rád u něho pobýval, a jednou, na důkaz, jak znal jeho cenu, hledaje papírek na doutník v jeho bytu pravil, významně zažertovav: Tady za každý papírek jest odpovídati před potomstvem! Doma a v obcování byl dobrosrdečný, hovorný, ale upřímně sdílný jen k svým známým; všem přál štěstí a dobra, ale nebylo v něm horoucích vznětů, by je pořídil svému bližnímu, jsa spíše muž rozpočtů, chladného rozumu, než hnutí srdečných snad z lásky k pokoji, z lenosti. Byl silných nervů, velké tloušťky; jsa bez svazků rodinných neznal starostí rodinných ani povinností, ani utrpení, ani radostí, neznal bídy a nouze v druhé polovici svého života, vedl život neženatý, klidný, šťastný; při vší filosofii rozumu a darech byl člověk jako jiný, prudký až výstředně, mstíval se za uraženou samolibosť; s mírnými mírně, ale s hádavými vcházel v smělý boj se zbraní svou — satirou. Vytýkána mu chladnosť egoismu — však třeba čísti jen bajku „Dva holubi" a znáti něžný svazek s Oleninými. Doma miloval pohodlí, umínivý byl, někdy až výstřední; za veliké peníze nakoupil nářadí, stromů, květin do bytu, rozestavil vše pěkně slušně a nechal po chvíli vše zajíti; nepřítelem byl rukaviček, koupal se v listopadu, lékům nepřál, a cítil-li churavosť nebo nudu, čítal špatné romány, a to ho pozdravilo; v létě svlékl se do košile a bavil se harmonií, postavil se k oknu, a nedbaje lidí ani kostymu svého nedbalého, myslí i srdcem unesen oddával se opojení melodických nápěvů; častoval holuby a vrabce, házel svítivými kuličkami jako Indián. Jedlík byl veliký, žaludek měl právě bohatýrský, ať jídal v anglickém klubu nebo na hostinách císařských, při nichž mu sama carová majestátnou rukou svou nakládala, znajíc jeho žaludek. Kdysi opozdil se přijíti na makarony u hraběte Puškina. Trest, jaký mu za to určen, statečně vydržel. Snědl vše, co mu na místě jeho u stolu naložili, doloživ, že by hotov byl znova se proviniti. Na večeři jednou se ho ptali, dobře li je večeřeti. Odpověděl, nakládaje si pořádnou porci sterledi: přestanu večeřeti v ten den, kdy přestanu obědvati. Odcházel od oběda, kde se dělaly vtipy a epigrammy na osoby. Řekli prý by, byl tam také Krylov, souhlasil s nimi; raději dále od zla! K jazykům měl zvláštní schopnosti. Znal francouzsky, německy, vlasky, anglicky; k latinskému jazyku měl nechuť; ale za to maje šedesátku na zádech, učil se

řecky, čítal originály řecké takřka bez slovníku, srovnávaje bibli řeckou se slovanským překladem; s Ezopem vstával i lehal, uče se od něho. Skoupil plný sbor řeckých klassiků a přečetl všecky; za dvě léta naučil se dobře řecky, aniž kdo o tom věděl. Jednou u hraběte Olenina na besedě, Gnědič, překladatel Iliady Homérovy, přiznal se, že jednomu místu dobře nerozumí. Krylov mu je dobře vyložil, a Gnědič strnuv rozevřel mu Iliadu a Krylov překládal. Překvapen padl před ním na kolena, objímal a líbal ho Gnědič, a u vytržení své plamenné duše měl ho k tomu, by převedl rusky Odysseji; ale Krylov neměl k tomu trpělivosti, necítě žádné lásky k tomu; našel se sice úryvek překladu Odysseje, ale hexametry mu dělaly obtíže; sám říkal „nemohu nic svésti s tím Goliášem". Pak k řeckým klassikům, poznav je, ochladěl. Jednou chtěje vytáhnouti si Ezopa, nenašel ho, jakož i jiných; služka jeho vytahovala pohodlně klassiky — zpod postele a podtápěla jimi. Nestaral se o čistotu a pořádek v bytu svém; ráno dlouho spal, kouřil doutníky ze špičky, jezdil k císařským hostinám v starém munduru, ztratil i vestu zpod fraku, když jel na hostinu, a jedl za deset bez obalu. V anglickém klubu, kde pravidelně jídal na svém místě, statkář kýsi vypravoval o velikosti ryby. Krylov, když délku ryby naznačuje statkář rozpřáhl se po celém stole, zvolal: Počkejte, odsednu, abych propustil vaši rybu. Rád si prohlížel tovary v krámech; i zvali jej kramáři do krámů; dal si všecko ukázati, pochválil, a když kramáře hodně navnadil a spotil, pravil: Máte hezké zboží; půjdu se také jinam podívati. V krámě, byv na ustřicích, zapomněl peněz, aby zaplatil, a nebylo kdo by za něj ručil. I pravil kramář: I vás zná celý svět! Jiný zase, když kupoval u něho notový papír, a peněz nemaje při sobě, pravil: Bydlím naproti, pošlete si pro peníze; vzal mu papír řka: Jak možno znáti každého! Vypůjčil si vzácnou knihu a polil ji kávou. Naliv na to vody vytíral a rozedřel. Na obědě u carové jedl Krylov notně. Kapnist mu pravil: Krylove, jíš za deset, carová na tebe hledí, chce tě pohostiti. — A což jestliže nepohostí? a jedl dále. Ke své slávě nebyl necitelen. Sotva který spisovatel měl za života tolik příjemnosti jako Krylov, sotva čí samolibosť byla tak hejčkána, on živý kochal se nesmrtelností. Kritika sotva se ho dotýkala, plno všudy chvály, pozdravův upřímných až někdy směšných a nehezkých. Otcové i matky na ulicích, potkávajíce se s ním, ukazovali ho dětem; v domech, kde býval, přibíhaly děti a říkaly mu z paměti bajky jeho tak mile a naivně, až slzel, na ulicích známí, neznámí smekali před ním. Nerad si s kým dopisoval, maje obtíže při nejmenším přípise, sotva v životě 76letém třicet dopisů psal; v listě jednom píše upřímně o sobě, že má mnoho slabostí a vad, ale nevděk že nevnikl v duši jeho; v jednom nazývá Petrohrad krasavicí fintivou, ale zívající. Nejvíce přilnul k osvícené a velkodušné rodině hrab. Olenina, tam třicet let pobýval; zvláště vtělená dobrota byla matka rodiny, jež ho nazývala Krylyško! a pod křídlem jejím rád spočíval, a pln citu a vděčnosti řekl jí jednou, až přijde jeho čas, že u nohou jejích chce zemříti A skutečně, když ho stihl

nával krve podruhé, dovlekl se nemocen do jejího domu. I císařová ho blahosklonně mateřsky ošetřovala v Pavlovské residenci, a z vděčnosti jí napsal krásnou bajku „Chrpa". I cizina uznávala důstojnosť talentu Krylovova. Bajky překládány byly do cizích jazykův, ale nikde taková pocta mu nebyla vzdána jako r. 1823. v Paříži v domě hrab. Orlova, kde se vzácná společnosť scházela. Hraběnka učinila společnosť pozornu na Krylova a navrhla převésti ho do franćiny. I spojilo se 56 talentův, aby zmohlo jeden. A tak v domě Orlových otevřen jako turnaj poetický a převedeno 89 bájek a vydáno s rytinami. Ale ruská prostota a svéráznosť nešla pánům Francouzům k duhu. Na př. vévoda Bassano v bajce „Dukát" místo 38 veršů napsal 69, hrabě Duval v „Trojženci" napsal dvacet veršů, aby převedl první dva Krylovovy (Какой-то грѣховодникъ женился отъ живой жены еще на двухъ — Kýs člověk prostopášný se při ženě své ještě na dvou oženil). Nepoměrně vyšší došel pocty bajkář ve vlasti své. Roku 1831. dal car Mikuláš na nový rok následníku mezi jinými dary poprsí Krylovovo! Co tu cítilo asi srdce básníkovo? V tom daru vysloveno vše, i láska i úloha i pocta! Za života svého kytky květin dostával od cařice Aleksandry Feodorovny. R. 1838. 2. února bylo Krylovu 70 let. I slaveno velkolepé jeho jubileum s dovolením carovým. Na 300 hostí vynikajících sešlo se, Olenin, Žukovský, kníže Vjazemský, hrabě Uvarov, kníže Odojevský, Pletněv, Karlhof a j. a j., v sále Dvorjanského sobrania k obědu. Dojeli pro Krylova; na slovo Pletněvovo pravil Krylov, že je tomu rád, ale aby nic zbytečného nedělali, že je jako mnohý plavec, kterému se proto nic nepřihodilo na moři, že se daleko nepustil do moře. Car mu poslal vlastnoruční přípis, jejž četl ministr hr. Uvarov, „za výborné úspěchy literarní a dlouholetou práci znamenitou a ušlechtilý ryze ruský cit ve spisech, jež staly se národními, činím vás kavalírem řádu sv. Stanislava II. třídy". Proti němu, an seděl v čele, stál stůl s poprsím, ozdobeným květinami a s knihami, na galeriích byly dámy. Zahráli „Bože, carja chrani!" (slova od Žukovského); potom ministr pověděl na zdraví Krylova: „Nechať jeho literarní dráha, vždy národní po svém duchu, vždy čistá po mravném směru, příkladem je vzrůstajících talentů, pobídkou přítomných, radostnou vzpomínkou potomstvu". Po jeho slovech zapěl pěvec Petrov na příležitostná slova knížete Vjazemského, z nichž zde stůj několik veršů: „Potomstvu náš poet narodnyj svoje potomstvo ukrěpil, jizba jeho dětmi bogata, a děti slavnyja rebjata, a děti vsě umny v otca. Mudrec igrivyj i glubokij, prostoserdečnoje ditja, i dočkam on daval uroki, i tatjušek učil šutja, isskustvom lovkago obmana gdě i kolnet iz pod pera, tam Petr kivajet na Ivana, Ivan kivajet na Petra. Gdě nužno, on navésť uměješ svoje volšebnoje stěklo, i v zerkatě jeho jasnějet surovoj stiny čelo; ves mír v rukách u čarodéja, vsě tvari daň jemu nesut, po dudkě našego Orfeja vsě zvěri pljašut i pojut. Zabavoj on ljudej ispravil, smetaje s nich porokov pyľ, on basňami sebja proslavil, i slava eta — naša byľ; i ne zabudut etoj byli, poka po rusky govorjat, jeje davno my zatverdili, jeje i vnuki zatverdjat". Pak pro-

mluvil Vasil Andréjevič Žukovský: „Děkujeme za sebe, za ty tak mnohé šťastné chvilky prožité s naším geniem, za jinochy minulého, přítomného i budoucího pokolení kteří s vaším jménem začali a budou začínati milovati vlastenecký jazyk, pojímati krásu a seznamovati se s čistou rozkoší života; za ruský národ, jemuž jste v bajkách tak věrně vyslovil jeho rozum a tak vábně dal tolik hlubokých poučení“. Ministr Bludov předčítal báseň příležitostnou V. Benediktova. Kníže Odojevský: „Učil jsem se čísti z vašich bajek; byli jsme ještě v kolébce, když díla vaše stala se již drahým majetkem Rusi a předmětem podivu cizozemců. Jsou plody znamenité, ale dostupné jen tomu onomu věku, větší menší vzdělanosti; nemnoho těch, které jsou blízky člověku ve všech letech, ve všech poměrech života. Vaše verše ve všech končinách naší velkolepé otčiny šeptá dítě, opakuje muž, vzpomíná stařec; je pronáší prostý člověk jako zásady skutečné moudrosti, jim učí se literát jako vzorům bystroduché poesie, krásy a pravdy“. Ctěn a pozdravován, radostným pokřikem ohlušován vstal Krylov a šel pod kůr. Ztad sypaly dámy na něj květy a vavřínové věnce. Ověnčený bělovlasý stařec pocítil v tu chvíli sladké a plné opojení slávy a po líci jeho slzy tekly radosti. Vzav jeden věnec vavřínový, rozdal z něho lístky na památku. S té chvíle určen jsa nesmrtelnosti nenapsal již ničeho, se službou opustil i dům carské knihovny, bydlel sám na Vasilejském ostrově. Nejlepší přátelé byli v hrobě, léta a tučnosť ho tížila srdce osirotělo, býval zarmoucen. Jak měl silný žaludek, a smával se, když někdo naříkal na pokažený žaludek, tak sám maje let 76, pokazil si jej, a maje ve zvyku allegorisovati bajkou, vyprávěl o své nemoci, kterak sedlák naložil velký náklad sušené ryby, mysle, že to hubená herka uveze. Tak bylo s ním, myslil, že snese kaši s protřenými jeřábky, politou máslem. Ulehl a přijal tiše poslední útěchu víry. Před smrtí chtěl s postele v křeslo, ale zvolal: Těžko mi, a na posteli brzo pravil slabym, přerývaným hlasem: Pane, odpusť mi hříchy, a hluboce vzdychnuv vypustil duši, ráno ve čtvrť na osm, 9. listopadu r. 1844., maje 76 let, 9 měsíců, 7 dní věku svého. Doprovodili tělo v chrám sv. Izáka a pohřbili na hřbitově Aleksandrovské lavry. Car dal 9000 rublů na pohřeb ze své kapsy; první hodnostáři říše nesli rakev, obraz jeho medaillonu byl místo erbu, studenti nesli baldachýn a řády. Hlavu jeho zdobil vavřínový věnec, kterým byl ověnčen v den jubilejní. Než zavřeli rakev, ministr národní osvěty vložil do ní medaillii raženou na poctu jeho 2. února 1838. Pohřben byl podle Gnědiče, nedaleko Karamzina; na hrobě prostý nápis: Blaženi — čistí srdcem. Druhý den po pohřbu dostalo se více než tisíci osob v Petrohradě po výtisku bajek, které začal tisknouti r. 1843. za vlastního dozoru, ale neposlal ještě do světa. V černé obálce rozeslány byly knihy se slovy otištěnými na prvním listě: „Dar, na památku Ivana Andréjeviče. Po jeho přání. Petrohrad r. 1844., 9. listopadu, $^1/_2$8 ráno“. Chtěje se zavděčiti osobám, účastnivším se jeho jubilejní slavnosti, sám již nedovedl provésti dar. Přání srdce jeho vykonavatel poslední vůle krásně vyplnil, věren jeho myšlénce. Všech bajek v tomto

vydání je 197, z těch dle vlastního přiznání Krylova je 30 obsahem vypůjčených, a 167 náleží jemu po výroku a slohu. Vypůjčoval sem tam výmysly jako Lafontaine na př. z Ezopa, Bidpaje, Fedra a jinde; ale co vypůjčil, to oblekl v ruské originalní formy v celku i jednotlivostech; ale převody ho neuspokojily, cítil vlastní sílu, mohutnosť hlubokého rozumu ruského, a šel sám svou cestou, a tu začala i jeho sláva i sláva ruské slovesnosti. Zajímavo, pravý cíl života jeho objevil se mu v Moskvě, v středisku ruského národního života. Bajka se zalíbila ruským spisovatelům; sám Deržavin, Žukovský, Batjuškov, Tredjakovský, Sumarokov, Chemnicer, Dmitriev, tito dva vynikající jeho předchůdci bajkáři psali bajky. úspěch Krylova vyzval nekonečný počet bajkářů; bajka, díky Krylovu, stala se organem národnosti i po duchu i jazyku. Jazyk bajek je národního věrný ohlas, zjemněný a očištěný zkušeným vkusem. Učil se mu 40 let, mísil se v tlupy lidu, na vsech navštěvuje večery, přástky a táčky, v městech rynky a trhy, přislouchal k rozmluvám národa, aby poznal lépe byt a mrav jeho, neostýchal se zajíti v místa, kde v minuty veselí bouřlivě si vede, aneb tiše se vylévá ochmelená duše obratného ruského národa. A jak pečlivě pracoval, piloval, zdokonaloval, sloh, spojení slov, tok verše zkoumal uchem a vkusem nejjemnějším. Byl neuprosným samokritikem; někdy desetkrát po sobě předělával jednu a touže bajku, zvláště mučil se bajkou „Dub a rákos". Přepisoval čistě každou sám na zvláštním lístku. Podstatou svou i formou zajisté svědčí bajka vlastnostem národního ducha. Ruský lid má praktický smysl, prostoduchý ostrovtip, rád se vyjadřuje úslovími a příslovími. Krylov po svém nadání satirickém hledav dlouho přímějšího a zřejmého výrazu, poznal jej ve formě bajky, kde možno spojiti umělecký dar s hluboce satirickým rozumem. Není bajka Krylovova slovesnou hračkou, ale v pravdě hlubokého obsahu, pro paedagoga pravý poklad nejen na odkrývání tajemství jazyka, než i opatření zdravé stravy rozumu. Co do satirického obsahu dělí se bajky na dva díly: jedny se týkají lidských nedostatků vůbec, druhé hlavně zvláštnosti ruské společnosti, jak se jeví během historie neb koření v národním duchu a povaze, na př. nemoc staré ruské společnosti — vziatočničestvo — úplatnictví, nač bije bajka: „Liška, mající peří na zobáku". Historické podněty stvořily bajku na př. „Štika a kocour", narážející na nešťastnou událosť při Berezině admirála Čičagova; „Orel a pavouk", narážející na pád Speranského; „Vlk v psinci" — Napoleon na Rusi; „Oboz" — omluvení kunktatora Kutuzova a j.

Možno odloučiti bajky celou skupinou, které spolu by učinily obraz současné Rusi. Není forma všude bajková. Příběhy z prostonárodního života vzaté jsou a slují byli. Zvláštního života dodává bajkám i bylem dramatická forma. Krylov naplnil myšlénkami svými hlavy a srdce millionů lidí, vkořenil se v jich duše, a zůstal na věky v jich rozumu a paměti. O něm lze opakovati, co staří povídali o Homéru: „On každému, i mladíku, i muži, i starci tolik dá, co kdo vzíti může."

(Dokončení.)

Perunova slavnosť v Rhodopách.

Píše J. A. Voráček.

(Pokračování.)

Ves Javorovo leží asi pět hodin jižně od Plovdiva, a sice mezi Stanimakou a Novým Selem. Obyvatelstvo je do jednoho bulharské. Vesnice je dosti úhledná, ležíc až pod nejvyšším vrchem, který dosud sv. Ilija sluje. Mají pěkně vystavěnou dvoutřídní školu a kostel, který v žádné takřka bulharské vesnici neschází. Obyvatelé živí se částečně polařstvím a vinařstvím, částečně dobytkářstvím a chudší pálením dřevěného uhlí. Jazyk je silně promísen turečtinou.

Přišel jsem ještě ve svatvečer před sv. Ilijou, abych seznal zdali se konají nějaké přípravy pro druhý den. Záhy však jsem se přesvědčil, ovšem pokud mi bylo možno, že není rozdílu nálady v obecenstvu, leda snad jako před jinými svátky. Bydlil jsem v metochu (farní hostinec a statek) a měl jsem příležitosť poznati, že mimo mne a jednu rodinu z Plovdiva, nikdo více z přespolních nebyl přítomen. Ve vsi věděli všichni proč a zač jsem přišel. Vrtěli nad tím hlavou, co vlastně chci, a některým to lichotilo, že se o ně interessuju. Pop i učitel, které poznával jsem již předtím, postarali se již mezi obecenstvem, aby rozhlásili, že jsem vlastně přišel „abych to sepsal". Vyzvěděv od hostinského plán na zejtří, ulehnul jsem záhy, abych ráno raníčko se probudil.

Okolo páté hodiny z rána hostinský sám mne probudil, abych, jestli chci, šel do kostela, neboť liturgie (mše) počne prý hnedle. Šel jsem, abych viděl, zdali bude co k poznamenání. Po skončené mši měl, vlastně četl, pop Kovačev exhortu, v níž uvedl několik příkladů z bible o kacířích a konec zněl: „A vy, pravoslavní křesťané, co vy děláte". Více snad říci se neodvážil, protože, jak mi vyprávěl, od svého obřadu za nijakou cenu upustiti nechtějí a není autority, která by je přesvědčila o opaku. Říkají: „Naši dědové činili tak a neškodilo jim to, nám to také neuškodí."

Vyšli jsme z kostela. Lidé se rozešli a pouze muži zůstali před kostelem. Ptám se, jaký kurban vlastně zakolí, neboť do té chvíle, nevěděl jsem, jestli zakolí býka nebo berany. Záhy však jsem zpozoroval, že jsou dvě partie. Jedni chtěli čtyři nebo pět beranů, jiní opět krávu. Nastalo smlouvání se (pazarenie). Ten dokazoval to, jiný ono. Konečně z čista jasna rozlehlo se silné plesknutí rukou. To značilo, že kurban je spazaren. Přistoupím blíže a dovídám se od kmeta, že koupil tříletou jalovici. Kupní cena dosahovala 320 grošů (1 gr. = 8 kr.). Tím druhá strana, hlasující pro skopce, byla poražena. Nemyslím, že byli pro skopce z náboženské lhostejnosti, nýbrž proto, že 1. jsou lacinější, a 2. že skopové maso v Bulharsku každý raději jí nežli hovězí. Poznamenávám to proto, abych upozornil na to, že za starodávna snad častěji kolili hovězí dobytek na ten den.

Kmet ještě „počerpil“ (počastoval) obě strany rakijí a veškeu spor utichl. Za nedlouho po tom přišel hostinský oznámit, že už vedou jalovici na zabití. Na otázku, kde ji zakolí, odvětilo několik hlasů najednou: „E, tam gorě na baira (vrchu).“ Při tom několika rozmachy rukou naznačili mi směr tak drasticky, že by to ani podle nejlepšího kompasu lépe určiti se nemohlo. Vyskočím na mula a polehtav jej svýma dlouhýma nohama, zaměřil jsem uličkou směrem západním ode vsi.

Bylo to v sobotu dne 20. července, čili po našem dne 1. srpna. Bylo osm hodin z rána. Napřed vedli jalůvku a za ní na mulech vezli čtyři kotly měděné (kazany). Mimo to ve dvou bečvách naložena potřebná voda. Jedouce kolem chalup, byli jsme všichni vydáni v šanc zvědavým zrakům bab a žen, vybíhajících před vrata. Já zejména byl jsem jim nápadným. Ano jedna z těch padesáti- až šedesátiletých krásek hlasitě se durdila, ulehčujíc si slovy: „Kakvo iska toz čeljak tuka? Ďavol da go zeme!“ Z toho komplimentu vyrozuměl jsem, že bábě není a nebylo to dvakráte milo, že „takový člověk“ vtírá se k jejich staré slavnosti. Za to však její kollegině u druhých vrat učinila zadost mé zvědavosti, pokřižujíc se a volajíc za průvodem: „Svety Ilja da ny je na pomosť. Do večer-ta da imame dežď.“ Sotva to dořekla, zaznamenal jsem ta slova věrně ve svém zápisníku. Význam jejich jest zřejmý. Podotknu pouze, že skutečně přes měsíc již nepršelo, a že zejména kukuřice podeschla neustálým vedrem. O něco později nežli za čtvrt hodiny přiblížili jsme se skrze slabý dubový lesík ku temenu vrchu, kde stávala dříve kaplička sv. Ilija. Na samém vrcholu nalézá se pouze několik na polo nebo docela uschlých dubů. Jenom na svahu tvoří se malý dubový hájek. Vrch sám je jedním z nejvyšších okolí, vyčnívaje jako odnož Rhodopy do plovdivské roviny. Vyhlídka z něho je rozkošná. Na sever tratí se v šeru Střední hora a za ní starý Balkan, čili Stará Planina. Uprostřed bělá se Plovdivo s okolními vesnicemi. Na východ ztápí se zrak v nekonečnu. Na severozápad viděti Tatar-Pasardžik a Rylské hory. Pohled skutečně velebný a povznášející. V celém okolí není význačnějšího místa pro světce, jakým sv. Ilija. Zde „na vrše skály“, porostlé menšími doubky, vyhlednuto místo „zanieti oběť bohóm svým spásám“. Muži postáli chvíli, složili kotly i bečvy s vodou a jeden mezitím rovnal kameny pro ohniště a jiný opět odsekával suché klesty a suky na oheň, neboť dříví s sebou nepřivezli. Prohlížel jsem si mezitím ubohé zvíře. Nebylo nijak ozdobeno, ba ani ty růžky nebyly pozlaceny, jak snad jindy to bývalo. Stála tak tiše, rychle oddychujíc, poněvadž stezka do vrchu velmi příkrá jest, a ničeho netušíc, odháněla ocasem dotírající na ni mouchy. Den byl krásný, parný a nebe nad hlavami čistě modré. Nikde ani mráčku... Paprsky ranního slunce odrážely se o kamení i jiné předměty. Načervenalá srsť připomněla mi mani slova Kralodvorského rukopisu „srsť červená po niej sě lskněše“. V tom však nastal pro ni osudný okamžik. Muži svázali jí nohy, podrazili, natáhli krk a kurbandžia (obřad-

ník, obětník) sejmuv kalpak (čepici) a s ním i všichni přítomní, pokřižoval se a se slovy: „Svetý Ilija da ny je na pomošt“, dal se do práce. Neměl však srdce k tomu, a proto i ruka se mu třásla. Povídali „če mu je těžka râka-ta“, t. j. že má těžkou ruku. A skutečně, jak byl kurbandžia sám předpověděl podle svého řezu, jalůvka dlouho a dlouho zápasila se smrtí. Stahovali ji takřka živou, vtipkujíce jeden druhého. Aby se maso o zemi neumazalo, položili kravku na hřbet, obloživše ji napřed velkými kameny po stranách. Nejprve odřízli hlavu i s koží Někteří navrhovali, aby ji dali jako „bakšiš“ (dar) popu. Jiní však byli proti tomu, dokládajíce, že prý pop je seljanin jako jiní Stáhnuvše kůži, sekali maso kus po kuse, počínajíce od hlavy. Odříznuté kýty a kusy zavěšovali na stromech. Nejposléze vyňali střeva a knihy se žaludkem. Drštky a střeva zůstávají podarkem operujících lidí. Okolnosť tato upomíná silně na Homérské oběti. I tam v pozdějších časech lepší vnitřnosti připadly obětníkům. Některé kusy posýlány též přátelům a známým. Při větších obětech častován byl celý národ.

Rozsekavše takto celou oběť, počali rozřezávati maso na malé kousky a házeli je do kotlů. Vaří pouze maso a droby. Slezinu (spina), poněvadž byla rozříznuta, zahodili. Střeva a drštky poslali vyprat a pak je mezi sebou rozdělili. Kůži dali stranou. Ta se prodá a stržené peníze odrazí se od kupní ceny. Nastalo vaření. Čtyři velké kotly postaveny na ohniště, udělané z kamenů, a právě chtěli zapálit. Nikdo však neměl sirek. Přechvátnul jsem se a dal jim sirky. Okolnosť tato byla mi však ihned nápadnou. Co by si byli počali bez sirek? Byli by si zajisté pomohli, jako i v jiných případech, kdy třeba připraviti tak zvaný „divъ ogъnь“, t j. ze dřeva nebo z kamene vyluzený. Litoval jsem toho ihned, že byl jsem tak ochoten. Muži bez rozmýšlení udělali oheň a přikládali pod kotly. Od desíti hodin dopoledne až do tří po polední vřelo to v kotlech, a muži dlouhými oklesky vrtěli masem v kotlech a dolívali vyvařenou vodu. Po celou tu dobu nebylo nic zvláštního pozorovati. Slunce pražilo, oheň praskal, a dým otáčeje se hned na tu, hned na onu stranu, vyrušoval nás z ležaté posice kolem ohně. Nyní vlastně měl jsem příležitosť dáti se do hovoru s přítomnými muži. Mimo několik dětí a kozaře, který na blízku kozy pásl, nikdo nebyl přítomen. Zvláště o ženách nikde ani pohádky. Mezi jiným vyprávěl mi Atanas Primov, že ještě před čtyřiceti lety kolili až deset skopců (ovenъ) a vypálili několik ok prachu. Jeden skopec stál tehdy 15 grošů, jedno kozle 5 grošů a hovězí kus 30 grošů Lidé prý scházeli se na vršek ihned z rána. Z ostatních rozprávek nebylo nic důležitějšího.

Okolo 3. hodiny odpoledne poslali hocha, aby zpravil vesničany, že kurban bude pomalu hotov („da izvěsti seljani-tě, če kurbanat se svr'šva“). A skutečně za nedlouho bylo slyšeti, že „klikačât je udaril klepaloto“, znamení to pro všechny vesničany, aby se sešli.

Mezitím než počali se jeviti první zvědavci cestou od vesnice k doubravě, pokračoval jsem u vyptávání kuchařů, kteří byli se mnou již velmi intimní a sdílní. Od nich dozvěděl jsem se, že podobný kurban připravují také na sv. Spase, kdy chodí v processí s korouhvemi a ikonami, obcházejíce všechny trosky starých kapliček (čerkva). Od jiného jsem zase zvěděl, kterak před všemi svědky vypravoval, že před rokem ubil hrom na témž místě třicet ovec i s ovčákem. Při tom ukazoval pravicí na místo asi deset metrů dole pod námi. K tomu dodal, že padne-li člověk při udeření hromu na znak, totiž obličejem vzhůru, není mu pomoci, padne-li však obličejem k zemi — je zachráněn. Něco podobného vyskýtá se i v Čechách. Tam totiž při každém zablesknutí obracejí se zády v tu stranu, odkud blesk přichází. Zejména stojí-li někdo u okna, obrací se obličejem do světnice.

V Bulharsku panuje vůbec obyčej padati při zablýsknutí tváří k zemi a křižovati se. Zajímavo je, že nezapaluje se svíce ve světnici. Před hromem chrání temno a tma. Stojí-li náhodou u okna, obracejí se do vnitř a zakrývají si oči. Bleskem zabitý bývá pochován řádně na hřbitově. Sebevrazi nikoliv! V Litvě padali lidé v čas bouřky na kolena a bili čelem o zemi. Hromem zabitý stal se svatým.

V severním Rusku podle písně

„Zatopljali svěšči da vosku jarova
Tut molili ony Boga ot želanica,
Ony klaňalis vo matušku syru zemlju“. (**Barsov, 247.**)

Podle písně na str. 249. radí sousedky ženě bleskem ubitého, aby prodala co může a dala náčelníkům, jestli nechce, aby dochtoři, to slavní lékaři, neřezali mrtvého těla a pochovali „tělesa (mrtvolu) vo matušků syroj zemlje“, protože prý

„duša grěšnaja pošla bez pokanja,
Tělesa ego ležat bez pominanja,
Nepridajut da jich ko matušků syroj zemlje“.

Podle toho bleskem zabitý býval snad pochován v nesvěcené zemi, toho však mohli býti příčinou pouze „dochturá da slavny lěkari“, kteří, jak o nich Barsov poznamenal, „za starých dob nebyli od toho, aby nesáhli rukou v kapsu sedláků“. (Pričitanja sěvernago kraja, I. Moskva r. 1872., str. XXIX.)

O půl páté přišlo asi deset dívek a žen i dětí s kotlíky (bakarče) v ruce.

Okolo tří čtvrtí na pět bylo již na vrchu plno žen a mužů s dětmi. Ženy nosí na hlavě bílou nebo barevnou plenu a na břiše vykládaný kovový opasek; dívky hlavu očepenou kvítím a hoši kytky za kalpaky. Děti z dlouhé chvíle začaly házeti a strefovati se do dubů. Muži okolo ohniště s klackem v ruce okřikovali je slovy: „Za tuj-li dodochte?“ (Proto-li jste přišli?)

Mezitím co „plápoláše oběť,

blížíše sě voj
k úvalu, i z úvala vzhóru v dúbravu“,

podobně jako vojíni ve staročeské básni. Báby přicházely a „krstily se“, pozdravujíce přítomné s „dobr den, svéty Ilija na pomošt“. S nimi přišel i kostelník s kaditelnicí, s kropáčem vody a se svíčkami. O šesté hodině počal vodosvět na způsob našeho požehnání.

(Dokončení.)

Dopisy Samuela Lindeho Purkyňovi.*)

1.

Varšava, 4. února 1839.

Vidíte, ctihodný příteli, jak pravdivá jsou přece stará přísloví, na příklad, že netušené přichází z nenadání. Hádejte, kdo jest doručitelem tohoto listu? Jest to pan Pogodin, nás všech a zejména našeho Šafaříka přítel o němž Jste se ve Svém posledním štědrovečerním listě, mně tak milém, s jakousi trpkostí [?]**) zmínil, a sice ne docela bez práva. Nepozoroval jsem ničeho, naopak, přilnul jsem k tomuto statnému muži se srdcem důvěry plným. Odevzdal jsem mu pro Vás tři svazky Puškina, neboť více jsem nemohl sehnati, také o ceně nedověděl jsem se. S naším knihkupeckým spojením dosud je bída. Slíbeného ruskopolského slovníka není ještě ani jediný arch hotov.

Ach, jak rád byl bych svědkem vašich slovanských besed s naším Pogodinem! Škoda jen, že hodlá jen tak krátkou dobu prodlévati v milé Vratislavi. Věnoval zde trochu pozornosti mé srovnavací ruskopolské práci; snad se vůči Vám o ní vyjádří. Mně samému pověděl mnoho lichotivého, avšak kdo ví, jak se k Vám vysloví. Dejte mně hodně brzy zprávu o Sobě, o svých dítkách, o našich slezských a českých přátelích Kéž jsou zprávy tyto potěšitelné! Mně se daří bohužel opět dosti špatně. Marianské zřídlo nepomohlo, od nového roku trpím velice často.. Moje dítky jsou Bohu díky dosti statečny; moje Anneta, Vaše veliká zbožňovatelka, řídí výborně mé převeliké hospodářství a všemožně mne zbavuje všelikých starostí a strastí. Toto děvče bude hodně pilné a vážné. Můžeme asi oba z plného přesvědčení říci: Blaze tomu, kdo dožije se radosti na svých dítkách. Bůh je zachovejž nám i Vám. Veliké ztráty jest mi očekávati každé chvíle; můj osmdesátiletý bratr, superintendant v Gdansku, jest smrtelně nemocen. Dosti na tentokráte, zármutek a bolesť přeplňují mne.

V radosti i žalosti

Váš

S. Linde.

J. Bl. p.

Dru M. Purkyňovi,

král. professoru fysiologie, členu mnohých akademií

ve

Vratislavi.

2.

Varšava, 15. prosince 1839.

Můj vzácný, milený příteli!

Svatosvatě předsevzal jsem sobě neobtěžovati Vás nečitelnou pisaninou dříve, než by Puškinova záležitosť vyřízena nebyla... Opět se blíží štědrý večer, jehož jste loni se statečným Emanuelem a dumavým Karlem tak znamenitě zažil; nezbývá tedy než gratulovati, a sice tak, aby letos bylo ještě lépe než roku předešlého, a netoliko pro tento rok, ale i pro mnohá mnohá léta příští...

---

*) Laskavě sdělil tajemník p. A. Šimek.
**) Toto slovo jest nedosti zřetelně čitelné.

Avšak nyní několik slov o jedné staré novotině, kteráž Vám snad poněkud známa bude již z novin. Předešlý měsíc zjevil se jako s nebe spadlý mezi námi ruský ministr osvěty a státní tajný rada hrabě Uvarov. Má maličkosť byla od tohoto výtečného muže přede všemi se zvláštním vyznamenáním přijata. K mému prostodušnému (naivnímu) nářku a stesku, že nyní můj polský slovník převýtečným Jungmannovým Československým slovníkem jest úplně zatemněn a do pozadí postaven, uměl mne hrabě Uvarov tak krásně chlácholiti, že přejal dokonale mé srdce. Pak jednalo se o Slovanech, jmenovitě o statečných Češích, mezi nimiž Šafařík prima donnou jest, pak mluveno o Jungmannovi, Hankovi atd. Našeho přítele Purkyně musil jsem mu velmi důkladně popsati, jeho způsob studování, slovančení, našeho řemesla provádění zpovídati, což mu také nedávno přítelíček Pogodin sdělil. Patrno ze všeho, jaké váhy jest u něho Pogodin. Bůh požehnej! Naše školnictvo a vychovatelstvo má nyní k vůli shodě více ruskému býti přizpůsobeno. Ruský ministr osvěty jest tedy nyní také naším ministrem. Naše gymnasia mají míti směr více filologický a rusifikace má býti prováděna jako zvláštní řemeslo.. Povstane tak více souladu, jednoty a jednoduchosti, ale předvídám svými zraky také nejednu kolisu. Leč to se musí časem podati.

Přítelíček Jungmann způsobil mně se svým tak krásně, tak znamenitě a tak vzorně ukončeným dílem pravé dobrodiní; každý den povznáší mne. Jest to můj slovanský kodex. Jak znamenitě jest vybaven, vně i zevně, na těle i na duši; jaký to vzor netoliko pro slovanskou lexikografii, ale i pro lexikografii vůbec. Který z žijících jazyků může se čím podobným vykázati?...

Buďte tak laskav a připomeňte mne mým vratislavským, slezským a českým přátelům, kterým nejsem úplně lhostejný.

Váš

S. Linde.

Prvé padesátiletí ruské archaeografické kommisse.

(Dokončení.)

Kommissi uloženo vydávati následující prameny vlastenské historie: 1. Spisy tvořící slovanskoruskou literaturu, zvláště historického obsahu, totiž letopisy, chronografy, rodopisné knihy, pověsti a jiné rukopisy v bezprostředním svazku s historií stojící; 2. akta státoprávní, jako: listiny, statuty, instrukce, soudní akta, vyšetřování a jiné dokumenty objasňující zákonodárství, správu a soudnictví, rovněž rodové, titulní a pozemkové knihy, denníky vyslanecké a p. Při tom nemá řada vydávaných kommissí dokumentův sáhati přes r. 1700. Mimo to kommissi uloženo zabývání se ruskou numismatikou a r. 1839. jí poručeno i vydávati historické dokumenty v cizích jazycích, vztahující se k ruské historii.

Od svého zreformování r 1837. až na naši dobu jeví se činnosť archaeografické kommisse ve dvou směrech; jednak objevovala a přiváděla se známosť nové, nebo dosud neprobadané prameny historie, jednak vydávala historické materialy.

Dříve ještě než vytištěny byly akty sebrané archaeografickou expedicí, uložila kommisse Berednikovu prohlednouti cís. veřejnou bibliotheku, rumjancovské museum a bibliotheky akademie věd a Eremitažní. Po vydání aktův expedice prohledávala kommisse opět archivy a bibliotheky těch gubernií, které nebyly navštíveny expedicí, tak nabyly zase značného počtu aktův, mezi jiným z hornoturského a jakutského archivu. Za pobytu svého v Moskvě vypisoval Strojev stále z archivů dokumenty. Ostatní členové konali podobné v Petrohradě, Moskvě a j. Tak prohlížel J. Grigorovič litevskou metriku, Matvějev pracoval v archivech astrachaňské gubernie, P. J. Melnikov v Nižním Novgorodu; kníže M. A. Obolenskij v moskevském archivu ministerstva vnějších záležitostí; tamtéž a v moskevském archivu ministerstva spravedlnosti pracovali N. V. Kalačov, N. J. Kostomarov, A. J. Timofejev a G. F. Karpov. Ve švédských archivech badal professor helsingforské university, Solovjev, a ukořistil tu bohaté

materialy z oné smutné doby, když ty dokumenty byly vyvezeny Švédy z Novgoroda. Ze Švédska dostala též kommisse r. 1840. rukopis spisu Řehoře Kotošichina o Rusi na počátku XVII. stol.

Kromě ohromného množství sebraných materialů věnovala kommisse také péči podrobným palaeografickým pracím, posvěceným popsání rozličných rukopisných sbírek, jako jsou katalogy rukopisné bibliotheky vygoleksinské a kazaňské university. Mimo to vydala obšírný katalog jí samé náležejících rukopisův.

Působíc tímto způsobem ku zdaru národních dějin, byla kommisse se všech stran podporována i hmotně i poskytováním starých dokumentův a rukopisův. I mimoruský učenec Zubrický poslal jí západoruské akty a J. F. Golovackij uhrovlašské a multanské listiny. Kommissi se též dostalo značné sbírky dokumentův cizojazyčných, objasňujících poměr papežské stolice ku ruské říši, vybraných z vatikánského archivu a j. italských bibliothek A. J. Turgeněvým. Nedávno teprve dostala kommisse též mnohé věci z benátských archivův od prof. T. J. Uspenského a z Čech sbírku zajímavých listin jezuitů, žijících v Moskvě na konci XVII. věku a na počátku XVIII.

Historické materialy, mající povahu officialní a pocházející z nejrůznějších dob a nejrůznějších míst ruských, tvoří onen obšírný oddíl vydaných děl kommisse, který nese jméno akty n. dokumenty. Počínajíc r. 1838. vydala kommisse: pět dílův aktů, vztahujících se ku historii jižní a západní Rusi; akty ruskolivonské; listiny, týkající se styků severozápadní Rusi s Rigou a hansejskými městy; dokumenty, objasňující historii západoruského kraje a jeho poměru k Rusku a Polsku; denník lublinského sněmu r. 1569.; tři díly aktův historických, vybraných z cizích archivův a bibliothek; tři díly aktův objasňujících právnický život staré Rusi; novgorodské pozemkové knihy; pozemkové knihy země ižorské; listy starých hosudařů XVI. a XVII. stol.; vychody (= poplatky tatarským chanům) hosudařův. K témuž oddílu děl vydaných kommissí vztahuje se i většina svazků rovněž od ní vydávané historické bibliotheky, kde jsou umístěny památky ruského církevního zákonodarství, památky západoruské polemické literatury a akty iverského monastýra. Druhý oddíl historických památek neméně důležitý tvoří letopisy, jež začala kommisse vydávati r. 1841. a vydává dosud. Veliká obtíž při vydávání jich způsobila, že prvé svazky „Úplné sbírky letopisův“ nebyly prosty citelných vad. Rozhodla se tedy kommisse vydati nejstarší letopisy ve zcela novém zpracování textu dle požadavku přísné historické a filologické kritiky. Mimo to vydavši podruhé tři nejstarší sepsání letopisů dle synodalního (sepsání) prostředkem fotolithografie, poskytla kommisse vhodnou pomůcku ku palaeografickým a linguistickým badáním. Ve sbírce letopisů vydány byly některé dříve nevytištěné, jako letopis ipatjevský a gustynský, novgorodský dvakrát, třikrát a čtyřikrát, pskovský, tverský letopisný sborník a letopisný zlomek z dob Ivana Hrozného, známý pod jménem alexandroněvského letopisu. Připravená nyní vydání letopisného sborníka, zvaného letopisem Abrahamkovým, a letopisů sibiřských budou též obsahovati památky většinou netištěné. Mimo akty a letopisy vydala kommisse archaeografická též jiné plody slovanskoruské písemnosti. V čele jich stojí Miněji Četiji, sebrané v XVI. stol. novgorodským arcibiskupem Makarijem. Sborník ten poskytuje nejdůležitější material ku historii vzdělanosti a duchovní osvěty staré Rusi. K témuž oddílu vydaných prací patří také: Cestopis do sv. země igumena Daniela na počátku XII. stol., připravený do tisku bývalým předsedou kommisse A. S. Norovým, dále zajímavý cestopis novgorodského arcibiskupa Antonia do Cařihradu na konci XII. stol. a spis podjačího Řehoře Kotošichina o stavu Ruska za caře Alekséje Michajloviče (byl vydán již třikrát). Ale tím není ještě vyčerpána činnosť kommisse; vydalať i spisy cizincův o Rusku. V originale byly vytištěny spisy psané o smutné době moskevské říše Němcem Konradem Bussovým, Švédem P. Petrejem a Hollanďany J. Massou a Gerkmanem; tyto vydány též v ruském překladě. — Mimo tyto věci postarala se kommisse i o to, aby se mohlo pohodlně užívati památek jí vydaných. Sepsala tedy ukazatele jmen k aktům historickým a doplňkům k nim, k aktům právnickým a ku prvým osmi svazkům „Plné sbírky letopisův“ a j.

Velmi důležitou pomůckou je též práce člena kommisse Kunika: Srovnavací chronologické tabulky, sloužící za pomůcku při kritickém rozboru a srovnávání ruské historie s byzantskou.

Do celé té dlouhé řady děl kommisse pojí se periodické „letopisy“ jejich prací, sborník to, v němž mimo protokolly kommisse a originaly některých památek umísťují členové učená pojednání, učené výklady památek vydaných kommissí. — Mimo všechny uvedené spisy vydala kommisse v pěti sešitech sbírku ruských památných peněz z XVIII a XIX. stol., a medaillony na památku vojenských událostí r. 1812., 1813, 1814. a 1815, nalezené hrabětem F. P. Tolstým. Taková byla činnosť kommisse archaeografické, ovšem jen v hlavních rysech načrtaná, činnosť tak důležitá, že se ani dosti oceniti nemůže Vedena jsouc svými bývalými praesidenty, knížetem Pl. Al. Širinským-Šachmatovým, A. S. Norovým a Pl. Al. Muchanovým, získala za členy nejpřednější učence, kteří pracovali pak ku jejímu zdaru.

Z prvých mučeníků.

(Z památního spisu chrvatského „Slava preporoditeljem“.)

Napsal Ksaver Šandor-Gjalski.

S věže starého kostela soumrakem rozléhá se „Anděl Páně“ a přilétá doznívajíc do mé tmavé již jizby. Blahou, andělskou melodií plují ke mně po tichém vzduchu zvukové oni — a já nevím, jak a proč — že ten zvučící kov budí cosi v duši mé, dotýkají se jakési tajné struny, kteráž nejasně, tklivě se zachvěje a hlavu mou ve stín zahalují daleké obrazy — vzpomínky — tužby! Ano — teď mi jest vše jasno. Ej, vidím jej, jakoby zde přede mnou stál — náš slavný, náš dobrý soused Mirko Uglješić. Ano — ano — tak i za oné osudné chvíle života jeho zvon vyzváněl!

Poprvé našel jsem jej u veselé společnosti našeho faráře Štefice. Jedním rázem získal si mne svým poctivým, dobrým lícem, pýchou téměř sálajícím, když nám zvonivým slovem vykládal o zámyslech Gajových, předčítal nám básně svých druhův illyrských, přednášel z Gundulićova „Osmana“ nebo slohy ze „Slávy dcery“ překládal. Ihned porozuměl jen málokdo, ale všichni byli nadšeni, povzneseni, hrdi a šťastni a cítili, že onen ohnivý mladík mluví o něčem velikém, velebném a slavném. Ba i magnificus Tomica R..., neuprositelný nepřítel Gajův, nemohl nevyznati, že v tom nižádné pošetilosti není, a když posléze pozdě do noci zahlaholila „Još Hrvatska ni propala“ ... až se zelené okenice a začazené trámy staré kurie od bouře hlasů našich otřásly, — tehdy magnificus vyvaloval oči, div že mu nevypadly.

Od toho dne stali jsme se druhy nerozlučitelnými a jediný předmět naší zábavy byl rozhovor o vlasti a slávě její. Když byl propověděl latinskou sentenci: „Dulce est pro patria...“ řekl to hlasem tak posvátným, vážným a pravdivým, že ani chvilku nemohl jsi pochybovati o upřímnosti oné věty; když zazpíval: „Jezika dar dade nam bog“, chvěl se mu mocně hlas láskou k mateřštině; každou, sebe drobnější píseň v „Danici ilyrské“ pozdravoval vděčně a vesele, a k nižádnému zjevu v literatuře nebyl lhostejným, ze všeho čerpal sílu a duši pojil novými nadějemi. Osvíceností a umem svým překročil všechny mezníky poli-

tické, rodové a víry se týkající a duchem pluje po nepřehledném prostoru mluvy, slovanské mluvy, všude hledal a nacházel bratry. Vše, co národ svého měl, téměř zbožňoval a surku s červenými portami a stříbrnými knoflíky nosil nikoliv z nadutosti jako z vnitřní potřeby, pro kterouž příčinu také jméno své Imbro změnil v Miroslava a syna pojmenoval místo Štěpánem Krunoslavem. Oh — kolikerou láskou — jakým, nikdy snad nebývalým nadšením šířil své myšlénky ve své společnosti! Měl také záhy k sobě silný zástup stejně smýšlejících — leč také záhy narazil s neshodou na stavy kolem sebe. K velikému neštěstí byl jeho důvěrník baron L... hlavním vůdcem protivné strany. Zápas prudký strhl se hned v prvé době a u vášnivém tom víření duševním pohnal baron Ugliešiće zodpovídat se. Process tím skončen, že Mirkovi prodali rodný dědičný krov a ubožáku bylo opustiti dům svých otců. Jakkoliv těžká byla tato rána, přece ji snesl, neb láska k národní věci povznášela mu a sokolila duši. „Buďsi — ale srdce a duše mi neprodali!“ zvolal s uslzenýma očima scházeje se schodů starého domu a padaje do náručí uplakané ženy, která na něho přede vraty u vozu na cestu již připraveného s dítkami čekala. Hocha povznesl, políbil na červené líčko a kázal mu opakovati Mihanovićovu sloku: „Liepa naša domovina!“ Od nynějška neposkytovala mu zvláštního přístřeší — ale přece zvala jej světice do všech svých koutů, do všech svých luhů!

Byl pak ve službě županijské. Restaurace vypadla pro něho i pro Illyry dobře — ale velikým županem učinili barona L.

Uglješić neustával, aby budil národní vědomí. I potom radil a mluvil jako dosud — šířil illyrské písně, prodával illyrské almanachy, roznášel „Illyrskou Dennici“, Vukotinovićovy povídky a Bogovićovy plody poetické.

Supremus comes předvolal jej proto „ad audiendum verbum“, kdež mu odcházejícímu bezohledně pravil: „Dignatur dominatio vestra vzíti si ad notam — ještě jednou něco takového — a suspense jest na krku. Mějme se na pozoru, amice!“

Uglješiće to nezaleklo. Vždyť služby své neporušil — co by mu tedy mohl kdo učiniti! — Leč opět pozvání k Jeho Jasnosti. Když k večeru odcházel z županova domu, čekal jsem na něho již u dveří. Zvonili klekání. Uglješić sňal klobouk, pokřižoval se a zašeptal: „Vezmi je, největší mučeníku, do své ochrany, — já jsem se již rozhodl!“ — a bled a vzrušen padl mi na prsa. Byl beze služby.

Chtěli na něm, aby dopustil se zrady proti svým stejnověrcům ve smýšlení, a když s hnusem odvrátil se od žádajících — vyhnali jej z chleba. Nyní neměl již nic — ale zabránil nebezpečný nápad na národní věc.

Bída doléhala na něho se všech stran. Byli dnové, kdy nic teplého nemohl dáti ubožákům dětem do úst, bylo mnoho neděl v zimě, kdy na krb ani polínka nepřiložil. Pýcha nedovolovala mu, by přijal pomoc od někoho a láska k vlasti zachránila jej, že zavrhl hanebné nabídky utiskovatelů svých. Duch veškerému neštěstí tomu nepodlehl, ale tělo těžce se roznemohlo, bez naděje se roznemohlo.

Poslední večer — bylo již z jara — seděl jsem u lože jeho. Sirá žena, zalem a zoufalostí zlomena, bědovala potichu v koutku, děti ne-

tušice ovšem ničeho, vesele si hrály a běhaly po jizbě. On těžko dýchal, čelo znojem z bolesti zabaleno a smutně šeptali mu bledí rtové: „Co bude z těchto — co bude z těchto malých!"

Zvony zazvonily klekání. Zdálo mi se, jakoby nikdy větší útěcha z nich v plných zvucích se nelila; také umírající Mirko poněkud se utišil.

„Jedné věci jsem přece dosáhl," začal pojednou, „ukázal jsem, jak pravý člověk má zůstávati věren svým náhledům a připraven na vše. Nechť mladí lidé se na mně zhlídnou! Pak budeme šťastni!"

V okamžiku tom synek Slavko ze hry zazpíval: „Oj, Illyři ještě žijí!" Mladý svěží hlásek zahlaholil do výše zvonivě, jasně, cherubínsky, nemocnému rozjasnila se bolestná tvář a pohlížeje k dítěti zrakem plným lásky, spokojenosti, hrdosti, lehce naklonil hlavu na podušku a za líbezného zvonění dětské písně — na věky usnul.

Přel. *Jan Hudec.*

Listí.

Črty Frana Mažuraniće.

Vlaštovka.

The smallest worm will turn, being trodden on;
and doves will peck, in safeguard oft heir brood.
Shakespeare, Third part of King Henry VI.

Když se na jaře r. 1883. vrátily do Celovce vlaštovky, našly na budově spořitelny ve svém hnízdě vrabce. Lupič se nijak nedal vyhnati z hnízda.

Vlaštovky odletěly. Za krátký čas se jich vrátilo celé hejno, každá z nich nesla v zobáku po kousku bláta. Před očima lidu zalepily vrabce v odňatém hnízdu.

Viděl jsem hnízdo to v celovském museu. Vrabci vyčnívá z hnízda jen zobák — — chtělť jej ve smrtelném zápasu proklovati — — — Tak činí vlaštovky na Slovensku — pomyslil jsem si, patře na to hnízdo — ale co činí bratří Slovinci, když je někdo o příbytek oloupí? — — Totéž, co i Chrvati: donesou lupiči ještě náruč slámy, aby ležel na měkkém!

Snih.

Nevinnost prý jest perla, proto ji ocet
každodenního života tak snadno rozpustí.
Jan Neruda.

Padá snih. Dívka stojí u okna, jsouc zamyšlena, a hledí ven — — Jest doma sama. Otec odešel za prací, a matky již dávno není. Jen anděl strážce stojí u ní.

Ostříhej jí, anděle! O samotě pokoušel satan i syna božího, o samotě svedl ďábel prvou ženu — — Ostříhej, anděle, toho krásného poupěte!

A jak jest krásná. Jako Vesna, čekající ve křišťálovém paláci, až mine zima.

Patře na ten snivý pohled a ta ústa, řekneš: dívka! Pohledna však na to jasné čelo a nevinnou tvář, řekl bys: dítě! Ale krásné, okouzlující dítě!

Jest zamyšlena, ani se nehýbe. Chvilkami vzdychne. Ústa se sevrou ku sladkému úsměvu, jako když očekávají prvý polibek...

Snad také myslí na onoho jonáka, který jí od nějaké doby nejde z hlavy. I dnes jej viděla, když se loučila s otcem.

Co pak jí řekl? — „Ale jak vám bude dnes večer nudno, až budete doma sama!“

Avšak jí nudno není. Vždyť myslí na něho! — — Dříve sotva na ni pohleděl. A jaký div! On jest synem bohatého šlechtice, a ona? Dítětem jeho zahradníka! — Avšak jak jest k ní od nějaké doby laskavým! — — — Vzdychla.

Anděl strážce vzdychl také.

Zatemnilo se. Sníh přestal padati. Dvůr jest pokryt čistým, netknutým sněhem. Čí noha jej prvá potřísní?

Hle, mladík jde zrovna přes dvůr do zahradníkova příbytku. Ústa mu pohrávají ďábelským smíchem.

Mladík vstoupil do světnice k dívce — — „On to je!“ — —

Anděl strážce odletěl ze světnice, plakaje — —

A dívčí duše jest jako čistý netknutý sníh.

Vrabec.

O prošlih jednom snivah dancih...
Vraz.

Na jaře 1875. stříleli v Praze z děl. Znamení, že se led na Vltavě prolomil.

Vody přibývá, bude povodeň!

Ohromné kry ledu naráží na mostové sloupy, že se ti most pod nohama třese.

Před každým sloupem utvořila se pravá ledová hráz — z ledových ker, které se onde nakupily, bráníce tím, aby led nevrážel přímo do mostu.

Most jest pln diváků.

Najednou nastal podivný šum: „Koukej, koukej!“ *

Lid se tlačí k okraji mostu.

Co je?

Na jedné z ledových ker, které se u sloupu nakupily, — jest viděti vrabce.

Ubožák jest mokrý a napolo zmrzlý. Poskočil, chce se zdvihnouti, aby odletěl, — ale nemůže! Stále padá nazpět na ledovou půdu.

„Chudáček!“ *

„Armer Teufel!“ slyšíš, jak ho litují v obou zemských jazycích, — co se v Čechách zřídka komu stane.

* Slova ta jsou v chrvatském originálu česky.

Ubohý ptáček hnul srdcem všech. Všichni se o něho bojí. Vysvobodí-li se pak chudáček? Nespadne-li do vody? Nestrhne-lí ho s sebou nová kra ledu?

Ale jak jej vysvoboditi?

„Pro pána boha, koukej!“ *

„Ist denn der Mensch wahnsinnig?“

A skutečně! — Hle! nějaký smělec odrazil člun od kraje — — Prvá kra ledu ho zdrtí — — — Diváci ani nedýchají — — — Obratně se vyhýbá ledu a pluje ku vrabci. Šťastně ho dosáhl a šťastně se vrátil.

Lid křičí radostí.

— — — Jak jsou lidé dobrého srdce, pomyslil jsem si — patře na ty radostné, jasné tváře, v nichž se — jaksi — duše zrcadlila.

— — — V tom zrcadle viděl jsem celý svět nevinný, tichý a šťastný.

— — — Jaký div! Byl jsem ještě mlád, velmi mlád! — — —

Přeložil *K. Kadlec.*

Ruský sbor pěvecký,

vedený p. Dimitrem Slavjanským Agreněvem, jenž má nemalé zásluhy o rozšíření originalních, typických národních zpěvů ruských, na své letošní velké umělecké cestě střední a západní Evropou zastavil se v prvních dnech nového roku také v městě našem a svými pěti produkcemi na jevišti Národního divadla dodělal se úspěchu neobyčejného. Tento úspěch národní hudby těší nás hlavně z té příčiny, že nejširší kruhy obecenstva naší Prahy tak zjevně a nelíčeně k ní přilnuly, a z nadšení, jímž přijaty byly zvláštní ty melodie ruského lidu, lze právem souditi, že zvuk slovanské hudby v lidu našem nabývá stále větší půdy, že ve zvuku tom vězí neodolatelná síla.

Ovšem na velké massy lidu činí také již zevnější vyzdobení sboru pana Slavjanského velký dojem, jakož i to, že překvapuje posluchačstvo oblíbenou jeho významnou písní, u nás tedy národní hymnou „Kde domov můj“ a jinde hymnami dotyčných národů. Prvnější stránku, totiž volbu nádherných, originalně vyzdobených kostumů ruských, úplně schvalujeme, poněvadž zjev ten znamenitě souhlasí s celým typem národních těch písní ruských, však nemůžeme se shodnouti s předzpěvováním těch neruských písní, jež v tom čistě ruském obrazu aspoň na náš cit vždy působí jako nemilá dissonance. Také cizokrajné ty melodie ruským hlasům velmi málo slušely, zněly trhaně a bez výrazu, zkrátka rázem tu mizelo ono kouzlo, jež vždy tak působivě zářilo se sboru při intonování vlastní národní ruské melodie. Písně ryze národní melodie ruské jsou velezajímavou specialitou sboru p. Slavjanského, jiných ať umělec ten vážený nedbá; hlavně ať se varuje takových, jež s duchem slovanské hudby vůbec nemají nic společného.

Našemu obecenstvu nejvíce se líbily písně veselého rythmu a z těch zejména „Kalinka, moje malinka“ a „Po ulici junák jde“, které jsem dle sluchu zachytil a v úpravě klavírní uveřejnil u zdejšího nakladatele hudebnin Em. Starého. Myslím, že mi p. Slavjanský mou smělosť odpustí. *V. J. Novotný.*

Přípisek. Litovati jest srdečně, že pohostinné výstupy tohoto sboru ruských zpěváků staly se podnětem velice nemilého nedorozumění s Poláky, čehož nevlídné ozvěny vyskytly se také v těchto dnech v některých časopisech polských. Vědouce, že jen dokonalý zasvěcenec neblahých poměrů přivede si vše na pravou míru a že několika slovy nelze objasniti stanovisko obapolné, podotýkáme toliko, že českému nadšení dán byl výklad nedosti správný. Co v projevech českých spatřovali přítomní svědci polští, nespatřovalo nikterak obecenstvo české, kteréž vítalo dobrodušně v povšechném smyslu

zvuky ruského lidu a nic více. O jakémsi *vědomém*, nemilém dotýkání se Poláků nemůže býti ani řeči, zejména pokud nařčení adressuje se povšechným slovem „Czesi“. Namítaných rozdílů v jednotlivostech, dotčených v korrespondencích, zdolal u nás prohloubati málo kdo a podstata polská širšímu obecenstvu známá není Co se týče spravedlivé výtky, že psáno bylo v novinách, jakoby zpívány byly *všechny* slovanské hymny, kdežto polská hymna na programmu se nenalézala a zpívána nebyla (není to p. Slavjanskému jako příslušníku ruskému dovoleno), z čehož citelně dotčení Poláci vyvozují, jakoby vyloučeni byli z rodiny slovanské a úmyslně ignorováni, budiž podotknuto, že se stalo tak bohdá jen nedopatřením, v proudu žurnalistického chvatu, což ovšem mělo býti vlídně objasněno, tím spíše, jelikož přímé vybídnutí samo naléhalo. Takt!

K tomu došla nás zpráva, že týž sbor ruských zpěváků p. Slavjanského zpíval na koncertu v Němcích, na cestě ze slovanské Prahy do Paříže „Wacht am Rhein“.

Pltníci Vislanští.

Podává Ferdinand Menčík.

Zajímavou figurkou v krajích povislanských jsou pltníci neb flisi (flisy), kteří oživují Vislu a její přítoky po celý téměř rok vyjma čas, kdy řeka jest zamrzlá. Právě jako naši plťaři Vltavští, dopravují na vorech do krajin přímořských nejen dříví buď v kládách neb rozřezané, ale i sůl a jiné zboží, avšak liší se od našich svým humorem. Sotva z jara řeky ledu jsou sproštěny, opouštějí robotníci tito chatky své, ve kterých za zimy nečinně trávili. a vydávají se na cesty své, jež ne tak jsou zcela bez nebezpečenství; ale činí to s radostí prozpěvujíce sobě:

O jak ja ci pójdę,
do Krakowa w górę
oj pojmę ja pojmę
Krakowiankę którę;
a jak powrócę
na Mazóry na dól
pociągnie mi babisko
to pluzysko jak wól.

Mají dvoje jméno: flisy jsou nazváni ti, jichžto rodiny již od nepamětných dob zanášeli se pltnictvím, orylové (orele), kteří jen na nějaký čas přidružují se k lidem těmto, svobodný život milujícím. Tvoří zvláštní cech; jednotlivé tlupy jsou pod svým starším, a jejich všecky obyčeje a způsoby jsou zcela zvláštní. I přijímání do družstva tohoto odbývá se svým vlastním způsobem, jako u každého jiného řemesla. Wincenty Pol ve svých Obrazech życia i natury (II. 293.) a Kolberg Lud (VI. 522.) vypisují, co mladému flisovi, jehož frycem nazývají, na ten čas jest zakusiti. Mladý junák požehnán byv od matky a duchovního, chápe se vesla a vstupuje na vor; jest to pro něho „první voda“, a starší flis, zvaný cvik neb starý šipr (Schieber) hledí rozličnými strašidly a báchorkami k tomu, aby přivykl na vodě. Ptají se ho, jak se vykoupí od strašidla, a jak se u vodníka vyprosti, až ho bude chytati do vodních zámkův a paláců; chudák činí všecko,

aby se vykoupil, dává jim svou misku s hrachem, ano i skleničku pálenky, jen aby měl pokoj, a přece ho zlobí, že ho prodají při ústí Narvy Litvanům, a i potom když přibližují se dále, každý ho polévá vodou ze své boty! A k tomu vypravují mu pověsť, proč se Visla na dvě ramena dělí. Byla jednou kněžna, nazývala se Vandola. Na její dvůr přišel bratr se sestrou a prosili za nějakou službu; on jmenoval se Bug, sestra Narev. Vedlo se jim u dvora dobře. Ale Narev stala se pyšnou a chtěla býti hezčí než sama kněžna. Šly tedy na soud k hoře, pod níž najednou zůstaly státi. Hora vyřkla, že paní jest hezčí než služebná panna! Tím jsouc Narev uražena a velmi výrokem rozhněvána, dala se stranou a jmenuje se Nogat; Vandola pak šla svou cestou do moře. Místo soudu nazváno Hněvem. Ještě před Toruní musí celovati dřevěnou bábu, to jest kus dřeva nahoře v podobu hlavy přikrojený. Útrpení mladého fryce končí se teprve v Toruni neb Gdansku, kde jest obyčejně cíl jejich. Tam rozpustí cihlu ve vodě, namažou jí bradu jeho holou, holí ho kouskem ze starého vesla a konečně hodí ho do Visly, aby se pořádně vykoupal. Potom je teprve musí vyčastovati a jest přijat do počestného cechu. Pltníci, jichž život na vodě často jest ohrožen, jsou národek velmi pobožný; na březích stávají často kapličky sv. Barbory, jich to patronky, a tu vždycky přistanou ku břehu, a pomodlí se k ní prosíce za šťastnou smrť a zazvoní tam na zvonek sv. Warwarki. Pokaždé, když slyší zvoniti k denní modlitbě, smeknou své maděrky a modlí se nábožně, a večer při klekání, když podtrhováním zvonečka vzpomíná se dušiček, konají modlitbičky za duše věrných zemřelých, kteří ve Visle utonuli i za dušičky, které odnikud pomoci nemají. Večer obyčejně někde u břehu přistanou, rozdělají oheň buď na vorech aneb na břehu, sednou kolem ohně, zapálí své dýmky a povídají a zpívají při průvodu na housle, které nikdy nescházejí:

Flisackowa żona
siedzi sobie doma
a flisacek neboraczek
robi na chłeb jak robaczek
płynie do Torunia.

Flisackowie z nieba
dajcież nam tez chleba.
Dawnoście tu niebywali
chlebaście nam niedawali
teraz tez bywajcie,
chleba nam dawajcie.

Dokonavše pouť a prodavše neb odevzdavše zboží, nakupují rozličných dárků, jako koralů jantarových a různobarevných šátků pro domácí a milenky, a vydávají se pěšky na zpáteční cestu. Na plecích mají lýčené neb plátěné kabelky s potravou a jdou vesele, čas sobě ukracujíce hrou na své skřipky. A přijdouce domů, sotva že dary odevzdali a v hospodě svým kmotrům příhody své vypověděli a se dověděli, co doma nového se stalo, neohřívají

se dlouho za pecí, ale opět znovu na výpravu se vydávají. Krásně jest vylíčen jejich život od Šebest. Klonovicze v jeho básni „Flis". O nich zmiňuje se i Daniel Krman, který r. 1709. Polskem ubíral se do Ruska ke králi švédskému Karlovi XII., chtěje u něho vyprositi pomoci stavům protestantským na Slovensku. Ve svém cestopisu uvádí flisáckou písničku; jest to jedna z nejstarších zmínek o národních písních. I on plul na vorech až do Varšavy, a při té příležitosti uslyšel od chlapcův a dívek na břehu zpívajících nejednu hezkou písničku, a uvádí následující, která tedy zachovala se až do časů nynějších:

Flisackowé milí
dawno ste doma nebyli;
my Boha bedjeme prosili
bistje se zdrawi do domu vracili.
Fliszkowe z nebe
dajce nam chleba:
jeśli niedacie, to potoniecie.

A ty mila swenta Barborko
wynieś ich, kdie je melko.
Fliszowa žena
sedi sobie doma,
flisar naboraček
grebje co krobaček.

Příspěvky k dějinám slovanským.

Podává František Dvorský.

Léta 1583. dne 19. prosince píše kněz Martin, opat Břevnovský na Broumově, arcibiskupu pražskému Martinovi: „Při tom V. kn. M. oznamuji, jakž sem z Prahy domův na Broumov přijel, paní Trepková z Polsky, sestřenice má ke mně přijela a teď po svátcích vánočních zase do Polsky jeti se strojí. V. knížecí M. bratr Jiřík s ní do Polsky vypraviti se míní, však bez vědomí a povolení V. kn. M. jeho propustiti nemíním, protož bylaliby V. kn. M. v tom vůle, aby se do Polsky Jiřík vypravil, že ráčite psaní učiniti panu Janu Plazovi ze Matičova a panu Janu Trepkovi, aby na něj laskavi byli. Bude moci při panu Janu Plazovi rok nebo půl druhého pobýti, něčemu dobrému se přicvičiti, tak že potom V. kníž. M. k poctivosti a k potěšení bude moci býti. Jaká vůle V. kn. M. v tom býti ráčí, psaním V. kn. M. mně oznámiti račte, jestli V. kn. M. ráčí jemu co odeslati, to při vůli V. kn. M. buď. Při tom V. kn. M. odsílám list, který mi pan Jan Trepka po manželce své odeslal, co mi strany Jiříka píše, že ho pan Jan Plazák (sic!) ke dvoru svému přijíti chce." oc

---

A r. 1589., 5. srpna: „O mimochodníky (koně) jakž mi psáti ráčíte, soukeníci Broumovští a z Nejrodu k svatému Stanislavu příštímu svátku pojedou se sukny do Krakova, jestli kterého mimochodníka dobrého přivedou, jakož jsem s nimi o to mluvil, aby přivedli, chci jej rád V. kn. M. odeslati." oc

Rozhledy v literatuře a umění.

Малоруско-нїмецкій словар, уложив Евгений Желеховский. (Ruthenisch-deutsches Wörterbuch, verfasst von Eugen Želechowski. Львів 1885. I. str. 589., II. 593.—840.

Již tomu tři léta, co učinili jsme ve „Slov. sborníku“ zmínku o novém slovníku jazyka maloruského (srovn. r. 1882.). Měli jsme tenkráte před sebou sotva několik archů, z kterých bylo však možno souditi o celku tohoto výborného díla. Uprostřed namáhavého zaměstnání učitelského a pak dlouhé i těžké choroby nepřestával spisovatel pokračovati u vydávání své práce, až posléz stihla jej nelítostná smrť při ukončení prvního svazku. Před rokem zesnul tichý a zasloužilý pracovník, zůstaviv po sobě pomník, kterýž povždy sloužiti bude ku cti jména jeho. Poněvadž zesnulý Želechovský zůstavil i II. díl svého trudu úplně již ukončený, obral se dalším vydáváním přítel zesnulého, p. Nědzělský, tak že nyní máme před sebou 53 archů tohoto díla. Část tato obsahuje slovník po písmenu r, schází tudíž ještě jen čtvrtina slovníka.

Každá stránka této pěkné práce svědčí, jak pečlivě sbíral autor jazykový material nejen z literatury, ale i z úst lidu. Bylo by ovšem možno ledacos ještě přidati, ale mělo by to více značení pro grammatiku, než pro slovník. Tak na př. vedle берда (wer da!) slyšel jsem v okruží Kolomii бердивни́к (strážník). U Čeremeše mluví se бурéтка (zemák) vedle бури́тка, дзюбенька a дзьевбéнька vedle дзьобенька, бóрдян vedle бердàн (výraz perskoturecký), кèлеф vedle кéлеп, лїтря (žebřík) vedle лї́тра, гòрботка a óбортка vedle óбгортка, острівьèнка s jistou odchylkou významu vedle острівяни́ця atd. Že jazyk maloruský není chudší velkoruského, o tom možná se přesvědčiti srovnáváním kteréhokoli slovníka ruského se slovníkem Želechovského. Srovnejme na př. nejnovější šestijazykový slovník Miklosičův (Dictionnaire de six langues slaves, St. Petersbourg, Moscou, Vienne 1885.), v kterémž jazyk ruský čelní a hlavní zaujímá místo, a porovnejme na př. písmem p (rus. п). Písmena tato obsahuje u Miklosiče 107 sloupců, u Želechovského však dvakráte tolik, 388 sloupců. Ještě větší rozdíl jeví se v podrobnostech. Na místě sedmi výrazů ruských: пава, павильонъ, павлинъ, павозокъ, паголенокъ, пагуба, пагубный, máme okolo 40 výrazů maloruských: пáбороди, пáбородник, нáборонок, пáва, пáвечерниця, пáвза, пáвзе, пáвзине, павзина, павзувáти, павидло, пáвни, павичка, пáвис, пáвиски, пáвиця, пáвич, пáвій, пáвір, павíте, павкотíти, павлáк, пáвлик, павлин, пáвляний, павлинець, Павлó, павник, пáводь, пáволока пáворочка, пáвýз, павýк, павутина, павýн, павýр, павучáти, пáвхати, павучки, пáвчик. Jestliže i uvážíme, že Miklosič nevyužitkoval dialektologii, tož lze souditi, že ani v tom případě nebyl by slovník velikoruský bohatší maloruského.

Fonetický pravopis Želechovského přesvědčí, zdá se, již každého, že maloruštinu nelze foneticky identifikovati s velkoruštinou. Jestliže odchylně znějí na př. výrazy: пивнiч, пiвнiчний, рiдбiй, пiдгiрний od velkoruského полночь, полуночный, подбой, подгорный! Již české: půlnoc, půlnoční, podboj, podhorní, jakož i polské: północ, północny, podbój, podgórny, více se přibližují svým zněním k výrazům velkoruským, nežli k maloruským. To samé jeví se při výrazech: пiп, пiт, пiст, плiд, рiв, рiг, рiй, рiк, рiт atd., kterýmž odpovídá ruské попъ, потъ, постъ, ровъ, рогъ, родъ . . . české pop, pot, půst, plod atd.

Srovnejme ještě пiврiк, rus. полгода (půl roku), пiвсьвiт (půl světa), rus. полусьвѣтъ, пiдбiгáти, rus. подбѣгать (podbíhati), пiддiльный, rus. поддѣлный (padělaný), пiч, rus. печь (pec), пiсóк, rus. песóкъ (písek), пiнá, rus. пѣна (pěna), пiснь, rus. пѣснь (píseň), пiсля, rus. послѣ, пóпiв, rus. пепелъ (popel) a mnoho jiných podobných výrazů, i spatříme, že fakta taková poskytují jazyku rázu úplně odchylného.

Tímto jazykem mluví přes 15 millionů lidí, kteří stýkají se s rozmanitými příbuznými i cizími národy, není tedy s podivením, že nalézá se v něm také mnoho výrazů cizích. Od východu přijali Malorusové množství výrazů tureckých a tatarských (бумага, димка, казан, курень, легiнь, могорич, неня, нанашко, цайка, рубатка, саламаха, чайка atd.), od západu pak sloučením s Polskem (od XIV. stol.) nemálo výrazů všeobecně evropských, jakož i pol-

ských, jako пазь (paż), пец (piec) vedle піч, пенд (pęd), пензель (štětka), пентоніжка, плентяти ся, рендзувáти (rzędzić, zrzędzić), нібулка, пулярес, розквитати, розквитлий atd. Zřídka dotýká se autor výrazů přisvojených. Tak na příklad vedle бесáги (Doppelsack) podává v záv. lat. bisaccium vedle вакáр, lat. vacca. Rozumí se, že Rusíni nepřijali těchto výrazů z latiny; slyšel jsem jich v Haliči u Čeremeše, dostaly se tam tedy patrně z rumunštiny (bisak, vъkar). Taktéž na př. пáзити (dbáti, pilnować) více jest sblížené významem svým k rumunskému ръзi (hlídati) než k velkorus. пазить (žlabkovati). Mezi huculským lidem slyšel jsem slovo ризинташка (Reisetasche), na Pokutí корунцмати; výrazů těchto nenalézám ve „Slovníku". Vyjádření „на рахманьский великдень" znamená: ad calendas graecas, Рахманин nemá nic společného s „bramanami", jest to slovo arabskoturecké rahman (lítostivý, Erbarmer).

Takových dodatkův, oprav a doplňků dalo by se učiniti ještě nemálo; avšak snadněji jest doplňovati hotové, než vše sám učiniti. Protož i těžko jest vymáhati od sil jednoho člověka více, než učinil zesnulý Želechovský. Budoucí maloruský Linde, Jungmann, Dal neb Daničić bude míti práci již usnadněnou, neboť kniha Želechovského poslouží výborně jako podklad. Již dnes jest hlavním zřídlem vědomostí o jazyku maloruském i hledíme proto vstříc ukončení díla tohoto s velikou netrpělivostí. Dr. *Jan Hanuš.*

Z akademických publikací polských.

Kdežto u nás pěstování vědecké literatury potkává se neustále s překážkami jedva přemožitelnými, kdežto naše akademie — král. Česká Společnost Náuk — ač nejstarší toho druhu ústav v Rakousku, pro nedostatek hmotných prostředků nemůže rozvinouti činnosť náležitou: Poláci rakouští statně v těchto věcech kráčejí vpřed. Královská akademie náuková vydává rok co rok sborníky a díla nákladná, jimiž mezi národy evropskými a zvláště slovanskými vždy četnějšího dobývá si uznání.

„Rozprawy i sprawozdania z posiedzeń wydziału historiczno-filozoficznego" dostoupily r. 1885. ku svazku XVIII., kterýžto v sobě zavírá tři práce právněhistorického od Piekosinského, Kasparka a Maurycýho a pak stať historickou „Drugi napad Tatarów na Polskę", od Ulanowského. Pojednání toto a právně historická stať Piekosinského „O sądach wyższych prawa niemeckiego w Polsce wieków średnich" také pro naše odborné kruhy nejsou bez zajímavosti a důležitosti.

Vedle „Rozpraw" založen při akademii krakovské roku 1878. zvláštní „Archiv do dziejów literatury i oświaty w Polsce", jehožto účelem jest vydávati prameny a material pro kulturní a literarní dějiny polské. V čele „Archivu" stojí zvláštní od akademie zvolená kommisse; předsedou jest prof. Stanislaw Tarnowski, sekretářem Wladislaw Wisłocki. — Archivu vyšly dosud tři hrubé svazky (1878., 1882., 1884.) zavírající v sobě čtrnácte publikací pramenů důležitých pro účele svrchu označené. Zvláštní zajímavosti mají z nich statuta university krakovské, staré zprávy ku dějinám školství, krásné literatury a divadla polského; velmi důležitý jest též popis rukopisů kapituly krakovské.

Ku konci prvních dvou dílů přidána jest znamenitá bibliografie (od Wisłockého) všech domácích i zahraničných prací k dějinám osvěty a literatury polské. Takového něco slušelo by také našemu Athenaeu. Velmi záslužnou jest sice Urbánkova bibliografie k jednotlivým číslům Athenaea přidávaná; ale co vedle knih a publikací samostatných doma i za hranicemi vytiskne se důležitých článků o zemích koruny české, které zůstávají ukryty a nedostižny, poněvadž se o nich téměř nikde nedozví. Poláci jsou v tomto směru desetkráte lépe opatřeni; ovšem oni mají vědecký ústav, kterýž na rozsáhlé práce toho druhu může poskytnouti nákladu, čehož u nás naprosto se nedostává! Ale na konec my, porovnávajíce se s ostatními národy rakouskými, nesmíme zůstati při planých nářcích, nýbrž přikročiti také konečně s největší rozhodností k tomu, aby se v těch všech věcech stala u nás náprava.

Poláci haličtí mohou nám v tom býti skvělým vzorem, jak dovedli si získati peněz pro kulturní své potřeby a jak nyní peněz těch výtečným způsobem využívají! — Každý nově vyšlý svazek publikací královské akademie jest toho dokladem nejzřejmějším! *A. R.*

Rád jugosl. akad. znanosti i umjetnosti. Knj. LXXI. Razredi filologičko-historički i filosofičko juridički VIII. U Zagrebu 1884. str. 236.

Dr. P. Matković v líčení cest po balkanském poloostrově v XVI. věku dospěl k cestopisu proslulého diplomata a humanisty, dalmatského rodáka Ant. Vrančiće (Verantius) z r. 1553. (str. 1—60). Nebylo tehdy muže, kterého by byl mohl Ferdinand do Cařihradu k portě vyslati za příčinou ujednání míru, nad osvíceného Vrančiće. Podnět cesty i život tohoto neobyčejného státníka co znamenitého na svou dobu učence v oboru geografie a ethnografie obšírně vylíčen. Osvětleny i ostatní spisy jeho, jmenovitě výtečný geogr. popis Sedmihradska, přemnohé listy a dialog mezi ním i bratrem jeho Michalem, kterýž vlastní cestopis znamenitě doplňuje. Tento má nesmírnou cenu vědeckou, a zvláště důležito je, že V. dle vlastního přiznání znal dobře jazyk lidu pravě, že „znade osim madjarskoga jezika i ilirski (tím mínil se chrvatský, ale také vůbec slovanský jazyk), a potonji mu je prirodjeni materinski jezik", z něhož prý mnoho vypůjčili si Maďaři i Vlaši! — Tím mohl V. dokonaleji popsati nežli předchůdcové jeho tuto za oné doby neobyčejnou a řídkou cestu rozuměje úplně domácímu jazyku. Cestopis ten poprvé Matkovićem důkladně probrán a po zásluze oceněn, neboť náleží mezi nejznamenitější po balkanském poloostrově z onoho věku.

Dr. F. Maretić pokračuje v rozpravě: „Nový příspěvek k historii akcentuace chrv. čili srb." (str. 61.—144.; viz Sl. sb. III., 560.). Probadav rýmy u starých básníků chrv., pokud tyto akademie vydala, a přesvědčiv se, že jsou spolehlivým materialem, na jehož základě možno utvořiti si obraz tehdejší chrv. akcentuace, ježto jmenovitě někteří staří básníci bedlivi byli čistoty a hladkosti rýmů a veršů, přináší v druhé části práce své alfabeticky uspořádané doklady; „novým příspěvkem" nazval ji vzhledem k stejnojmenné rozpravě Daničićově „Prilog za istoriju akcent. hrv. ili srp." (Rád, XX. str. 150.).

Prof. Luka Zore v rozpravě „Material k seznání eroikomického dubrovnického básnictví" (str. 145.—174.) vyličuje, že i v tomto druhu básnictví zrcadlí se shlížení se Dubrovčanů v básnických plodech italských, i dokazuje to zevrubným srovnáváním italských i slovanských příkladů. Eroikomický způsob básnictví, jenž objevuje se v Dubrovníce koncem XVI. neb počátkem XVII. věku, slavnostně vyličuje směšné předměty, buď velebným eroickým hávem zahaluje směšné věci neb odívaje v směšné roucho předměty vážné. Obojí tento způsob splynul v Dubrovníku v peknou jednolitou formu. Spisovatel stopuje vývoj této formy a vyhledává po vlaské literatuře analogie a parallely k dotyčným básním dubrov. poetů, kteří dle badání jeho v tomto směru slepě následovali svých italských vzorů. Zprvu básnictví toto pěstováno jazykem úmyslně pokaženým a promíseným, později pravidelným sice, avšak obsah jeho býval kluzký a nemravný, odporný pravému účelu literatury. V dalším vývoji a zušlechtění tohoto způsobu vedou si Dubrovčané úplně dle vlaských vzorů, tak že možno říci, že eroikomická báseň u Dubrovčanů není samorostlým, než z italských luhů přesazeným květem; toliko odvětví básnictví toho zvané „Maškarata" (básně recitované v maškarách), které se vyvinulo, když od allegorického roucha upuštěno a ráz opravdovosti básni dodán, a jež repraesentuje se básní „Dervišata", rozvinuli Dubrovčané zcela samostatně bez skutečného italského vzoru, ač zárodek jeho v italské literatuře kořen svůj má. Čubranićova Jedjupka a báseň „Dervišata" dostatečným je toho svědectvím, že Dubrovčané v té příčině daleko vynikli nad italské vzory.

Josef Kouble.

Časopis Maćicy Serbskeje 1885. Letnik XXXVIII. Zešiwk 1. a 2. Red. Michał Hórnik. Str. 224. Budyšin.

Letošní ročník Časopisu lužickosrbské Matice přinésti měl dokončení důkladné statistiky Mukovy, nemohlo se však státi jak slíbeno jednak pro rozsáhlost materialu a obtíž, jej shledávati (když vše nutno shromažďovati ne z knih nebo statistických výkazů vládních, nýbrž namnoze z vlastní zkušenosti neb pomocí přátel srbské věci v těch kterých krajích usazených) jinak pro churavost, kterou autor byl stižen. Přes to vše podána v seš. I. na

str. 1.—120. další část velezáslužného díla p. Mukova „Statistika hornjołužiskich Serbow pruskeho kralewstwa“. V úvodě vysvětluje spisovatel, z jakých příčin nepodává vylíčení stavu všech Srbův hornolužických najednou, nýbrž pouze Hornolužičanů v části pruské Lužice Horní obývajících, kdežto vylíčení stavu Srbů v saské Horní Lužici na další dobu ponechává. Hlavní příčinou jest rozsáhlosť materialu, který se spisovateli o Horních Srbech pod rukama nahromadil, což z přirovnání této části statistiky Srbův k části již loňského roku vydané (o Dolnolužičanech) patrno jest. Přítomná část vyznačuje se proti předešlé ještě detailnějším, bohatším provedením, přehlednějším urovnáním materialu atd. Napřed v přehledné tabulce udána čísla, značící počet Srbův (i Němcův) v jednotlivých osadách v letech 1880. a 1884 V následující tabulce přirovnávány výsledky starších sčítání Srbův okresu Wojerowského (Hoyerswerda) z let 1840., 1860., 1883. (z tohoto roku dle dvojích pramenů). Po té je zajímavá tabulka, přirovnávající počty Srbů v pruské Horní Lužici (ve všech třech krajích: Wojerowském, Rózborském i Zhořelském) dle sčítání (vládních) z let 1843., 1849., 1858., 1861., 1880. a dle vlastního sčítání z l. 1884. Čísla jsou zajímava: kdežto měla pruská Horní Lužice obyvatelů rodu lužickosrbského r. 1843. jen 30.401, měla jich r. 1849. již 31.635, r. 1858. pak 32.258, r. 1861. 32.334, r. 1880. zase jen 31.780, r. 1884. pak (dle vlastních badání dra. Muky) 37.303. Přičteme-li číslo toto k číslu 75.910, jež udává počet Dolnolužičanů, pozorujeme, že v Prusku jest 113.213 obyvatelstva lužického (s vyjmutím asi 500 Dolnolužičanů, kteří v Texasu a v Australii usazeni jsou). Spisovatel pak podává statistiku stavů (zaměstnání), po většině to hospodářskou statistiku, i statistiku církevní, načež přistupuje k podrobnému líčení stavu pruských Hornolužičanův, postupuje ode vsi ke vsi. Z líčení toho poznává čtenář, jakých nespravedlivostí, přímo ubíjení dopouští se na ubohých Srbech pruská vláda ve škole i církvi. A nejen o tom, než i o mnohých rozených Srbech učitelích a kněžích se dovídáme, kteří, zapomenuvše svého původu, počínají si buď obojetně, buď hůře než Němci sami, nepracujíce pro národ svůj ani v těch těsných mezích, jaké vláda Srbům povoluje! Což je to už naší kletbou, že, dosáhnuvše vyšších postavení, zapomínáme na svůj lid a odcizujeme se jemu, pracujíce slepě nepřátelům do rukou? Někdo mi namítne, že snad nemístně se rozčiluji. Prosím! Mladý jeden farář (vypravuje dr. Arn. Muka na str. 118.), rodem Srb, pravil jednou: „Konám povinnosti svého stavu, ale Srbstvo podporovati nebudu, toť hlouposť!“ atd. Kdož při takých příkladech chladným zůstane?... Bohudík, že takovéto smutné výjimky nejsou příliš četné, máť sesterská Lužice i hojnosť kněží a učitelů, kteří, zachváceni jsouce podobným zápalem pro věc národní, jako první křisitelé naši, všude a všemožným způsobem ve prospěch vlasti své a lidu svého působí. — Seznamy rodinných jmen pruských Hornolužičanů, které p. spisovatel v tomto oddíle práce svojí uvádí, budou vítaným materialem filologům, zprávy pak o národním kroji i zvycích jednotlivých osad přijdou zajisté velmi vhod každému ethnologu. — Zprávu o záslužném díle páně Mukově zavírám plnou chválou, jakéž jediné dílo to zasluhuje. Bohdá, že příští rok potěšíme se poslední části díla jeho, o Lužičanech v Sasku, ku kteréž připojena bude veliká ethnografická mapa obou Lužic, důkladná, jaká se na základě tak pečlivého badání dá očekávati.

Druhý sešit právě ukončeného ročníku má dlouhý článek filologa lužického, prof. dra. Pfula: „Wo wšelakich słowach serbskeje biblije“. Ve článku tom podává výklad některých archaistických slov, jež K. A. Jenč, spolupracovník, při novém vydání hornolužické bible, ze starého vydání téže vybral. K výkladu zastaralého výrazu „k dźěću“ (dźěć = tkáti = weben) přidávám, že v řeči našeho lidu (zvl. v Podkrkonoší) slyší se rčení: „To je nadělané plátno“ ve smyslu „dobře utkané“. Ostatně podrobný rozbor pečlivě sestaveného a obšírného toho článku (zaujímáť str. 125. až 177.) náležel by listu odbornému.

Velmi zajímavou jest p. Hórnikova „Rozprawa wo domje Maćicy Serbskeje“, kterou na str. 220.—221. podává a k níž připojen jest obraz „Maćičneho domu“. (Rozprava ta otištěna jest z „Časopisu“ i v posledním čísle IV. roč. „Łužice“.) Čtenáři „Slovanského sborníku“ znají vznik myšlénky o založení domu tohoto jakož i první kroky, které k uskutečnění idee té

*

učiněny byly, i strádání a nesnáze, jaké Matici pro myšlénku tu snášeti bylo. Zvlášť kritické bylo postavení Matice r. 1881., kdy Bašmakov, jemuž 6000 tol. dlužna byla, do konkursu přišel. Vždyť jeho věřitelé mohli dům matiční i s přilehlým pozemkem a sbírkami matičními prodati!... Zvěčnělý Smoler postaral se o to, že Matici snížena byla povinnosť na 4500 tol. Ale ani to nebylo jí možno odvésti. Tu pomohl — Polák p. Vilém Bogusławski, postarav se o snížení dluhu na 2000 tol Vyplacení jich pak umožnilo „Dobročinné tovaryšstvo v Petrohradě", kteréž dotyčnou summu Matici na 3 léta bez úroků půjčilo. Od té doby nastává obrat v záležitosti Matičního domu k lepšímu za pečlivé správy p. Mütterleina. Potřebí však ještě mnoho, mnoho podpory, po které spisovatel rozpravy volá, po níž voláme i my!

Druhý sešit má ještě tyto příspěvky p. P. Mich. Hórnika: „Dodawk k přisłowam a prajidmam", z rukopisu Kř. B. Jungbänela „Prěnja čišćana zběrka serbskich ludowych pěsni" (míní se tu sbírečka Čelakovského, vlastně Kucharského, uveřejněná zároveň s českým překladem v Časopise českého musea r. 1830. na str. 380. a sled.), pak „Nabožne spěwy z luda". Mimo to čtou se tu básně M. Kósyka (Dolnolužičana), Radyserba (vlastně Wjely) a překlad srbské písně (ze sbírky Wuka Stefanoviće Karadžiće) „Krala Wukašinowa žeńtwa" (= Svatba krále Vukašína) od Wjelana. *Adolf Černý.*

Charakterystyka kraniologiczna ludności galicyjskiéj. Seryja II.

Slovutný kraniolog dr. J. Kopernicki uveřejnil v IX. díle „Zbioru wiad. Komisyi antropolog. Akad. Umiej w Krakowie" (1885.) badání svoje kraniologická z Haliče, vzhledem k Polákům, Malorusům a Židům. V částech rozpadá se spis jeho ve tři odstavce: A) Charakteristika hlavy i tváře, B) Budova hlavy a tváře v podrobnostech a konečně C) Dodavek (obsahuje charakteristiku hlavy a tváře ženštin těchže kmenův). Vše je opatřeno přehlednými tabulkami. Z rozměrův veškerých částí lebek, které neunavný badatel pracně vyšetřil, jeví se býti velezajímavým zásadní poměr různoměrných lebek vůbec, z něhož vysvítá, že kratkovatý tvar v Haliči převládá. Pro zajímavosť předmětu jako i pro důležitosť jeho kraniologickou uvedeme pouze výtah ze zásadního poměru rozměrného.

Z prozkoumaných 1214 lebek polských, 313 maloruských a 100 židovských jeví se býti v procentech: a) výrazně dlouholebých polských 1·6, rusínských 1·4 a židovských 10, a podloužných pol. 6, rus. 5·1. žid. 6; b) středolebých pol. 20, rus. 16, žid. 23; c) krátkovatých pol. 39·1, rus. 40, žid. 42 a krátkolebých pol. 32·3, rus. 36, žid. 19 atd. — Kromě toho obsahuje spis dra. Kopernického mnoho vsutých názorů na rozličné obyvatele hor, rovin, nížin a pod. v Haliči, čímž úplnosť studia bohatě se dovršuje. *Břet. Jelínek.*

Z potulek po Slovensku. Píše Rudolf Pokorný. Díl II. V Praze. Nákladem spisovatelovým r. 1885.

Všechnu chválu o tomto spise, pokud se I. dílu týkala, můžeme vším právem opakovati doslovně o díle druhém, o něco menším sice, ale za to, jak se nám zdá, ucelenějším. Je to Baedecker o milém našem Slovensku, nevyhnutelný průvodce každého upřímného Čecha, jenž se do Tater vydá. Spisovatel potulkuje se předně po Liptově a Spiši. Cestou tou nás baví různořečím, provádí nás po městech Růžomberku, Liptově, Sv. Mikuláši, vábí nás k velebným krásám přírodním; neboť spolu s ním s utajeným dechem sestupujeme do jeskyně děmanovské jako rádi kochali jsme se v nádherném údolí děmanovském. A při těchto potulkách, kolik času zbývá, spisovatel vypravuje jako spolehlivý průvodce o Makovickém, o tajeplném básníku Královi, o Čajákovi a j. Pokorný píše feuilletonisticky a prostě. Je viděti, že do Slovenska je zamilován. A proto netřeba slovům jeho žádných příkras. Potom ukazuje nám cestu Gemerem a Malým Houtem. V Gemerské stolici leží Tisovec a Chyžné. V mysli české obě jména ta zajisté utkvěla od lonské návštěvy Tomášikovy v matičce Praze. Malý Hout je rodný kraj Šafaříkův. Přes Zvolen, Těkov a Velký Hout kráčíme se spisovatelem do Oravy, ve které se mu zvláště zalíbilo. V Oravě končí naše vlastenecká pouť, která začala Nitranskem v I. díle.

My tím spíše můžeme vyslovovati radosť ze spisu p. Pokorného, když sami Slováci projevují nejupřímnější nad ním potěšení. „Jak vidno, dílo objemné“ — psali oni — „a co do obsahu resultát velmi pilných studií spisovatelových. On zabral se na Slovensko s láskou nevšední, prostudoval naše písemnictvo, cestoval a zkoumal. Jen tak mohl podati takýto obraz našeho života, tolik dat nasbírati ethnografických, biografických a topografických. Mnohá jeho udání jsou nová a zajímavá. Na každý případ vědomosti o našem národě rozšíří se Pokorného dobrou knihou. O bohatosti nasnášeného materiálu svědčí věcný slovníček k dílu přiložený, který je na 29 stranách po dvou sloupcích. V obou dílech Potulek hovoří se téměř o všem, co se týká slovenského života, kraje, slovenských snah a utrpení. Pokorný prokázal nám knihou svou velmi dobrou úsluhu.“ Kniha tato je zajisté obohacením českého písemnictví, spisovatel se čtenářstvu zavděčil. *Jan Herben.*

O Pawle z Krosna i Janie z Wiślicy, napisał dr. Bronisław Kruczkiewicz, docent Uniwersytetu Krakowskiego.

Skvělou dobu polské literatury v XVI. věku, kteráž byla národní, ač se zakládala na starožitném klassicismu, předcházelo písemnictví v jazyku latinském. Nejprve užíváno latiny neklassické, středověké, ale literatura ještě nerozkvétala na každém poli květy krásnými; ale když do Polsky se dostal směr humanistický a s důkladnou znalostí starožitného světa také vzorný jazyk latinský, počali spisovatelé v tomto klassickém, vybroušeném jazyku psáti díla, kteráž jsou ozdobou polské literatury. Známoť, že dokonce ještě Kochanowski psal nejprve latinsky, následuje básníků římských a řeckých; řada těch latiníků polských končí se pak Sarbiewským, jehožto činnosť spadá již do prvé polovice XVII. věku (1595.—1640.). Z latinských básníků, kteří předcházeli dobu Kochanowského, byli nejznamenitější: Ondřej Krzycki, Jan Dantyszek a Klement Janicki kromě mnohých jiných. Poněvadž ta latinsko-polská poesie má skutečně pro Polsku velikou důležitosť jako květ humanismu vybujelý na nivách polských, a starší vydání těch básníkův jsou nejen velmi vzácná, leč i ne vždy správná, usnesla se Akademie věd v Krakově na tom, že vydá jich sbírku pod titulem: „Corpus vetustissimorum poëtarum Poloniae latinorum usque ad Joannem Cochanovium.“ Bude to zajisté sbírka velmi vzácná, a ježto vydání spočívá v rukou nejlepších, lze se nadíti, že bude dokonalé. Dr. Bronislav Kruczkiewicz, docent university krakovské, vydávaje v této sbírce poesie Pavla z Krosna a Jana z Wiślice, staral se podati co nejvíce zpráv zevrubných, jež týkají se života těchto básníků. Výsledek svého hledání, kteréž vyžadovalo mnoho času, uveřejnil právě ve XII. svazku Rozprav filolog. odboru akademie věd pod titulem: „O Pawle z Krosna i Janie z Wiślicy“. Přese všecky nesnáze, s nimiž badatel zajisté setkával se při každém kroku, podařilo se p. Kruczkiewiczovi sebrati značné množství nových zpráv o těchto dvou básnících polskolatinských, zvláště o Pavlu z Krosna. Dr. Kruczkiewicz sebrav, co bylo možná, ze zpráv týkajících se života těch básníků rozbírá také literarní jejich pozůstalosť. Pavel z Krosna vyniká vnitřní cenou svých plodů nad Jana z Wiślice, jenž co do formy neměl vždycky štěstí. *J. B.*

La Presse Italienne à propos de la mise en liberté provisoire de J. I. Kraszewski et son arriveé à Milan. Roma 1886.

Nejpřednější časopisy italské jako: Tribuna, Fanfulla, Capitan Fracassa, Popolo Romano, Pungolo, La Stampa, Il Secolo, Movimento atd. přinášejí celé články o zatímném propuštění Kraszewského na svobodu. Rozepisujíce se nadšeně o neobyčejné literarní činnosti tohoto nejpřednějšího spisovatele polského a jeho sympathiích s Italií, vřelými slovy jej vítají na své půdě domácí, přejíce mu žádoucího zotavení v mírném podnebí italském a ubezpečujíce jej o upřímné soustrasti svých čtenářů v jeho trpkém postavení. Kraszewski přebývá nyní v San Remo Sdílíme zajisté ve svrchované míře vše to, čím klassická Italie osvědčuje tak krásným způsobem své sympathie vůči nestoru spisovatelů polských!

Русскій филологическій вѣстникъ. Vychází redakcí A. J. Smirnova (universitního professora ve Varšavě). 1885. 1., 2. a 3. sv. (7. ročník).

„Ruský filologický věstník" vychází čtyřikráte do roka v sešitech od 10 do 15 archův. Kromě linguistických uveřejňují se v něm také články týkající se národní poesie a starých literatur slovanských, hlavně ruské. Ke každému číslu jest pak mimo to přidáno několik archův Paedagogického oddílu. Již pouhý obsah 3 čísel, která dosud ze 7. ročníku vyšla, svědčí nám o bohatosti a obsažnosti časopisu. Uvedeme tu články tam uveřejněné. Ve 1. čísle jest na předním místě Cestopis (chození) archimandrity Grefeňja, vydaný J. J. Gorožanským. Pod čarou jest celá řada poznámek spisovatelových, svědčících o veliké znalosti staroruské cestopisné literatury; odvolávát se spisovatel na cestopis Zosimův, Barského, Norova, igum. Daniela, Ignatia, Trifona Korobejnikova a j. — Pěkný jest příspěvek L. N. Majkova: Ještě několik bylin a písní ze Zaoněží. Tyto výtvory básnické národního ducha doplňují dřívější sbírky. Spisovatel je obdržel od K. M. Petrova, inspektora národních škol v Oloněcké gub., který je sám dostal od učitelův, sebravších je v lidu. Z několika bylin a písní těch zajímá nás nejvíce poslední, psaná ve prose: Podání o Husovi bohatýru. Vypravuje se o něm jako o náramném siláku, který 40 loupežníků zabil. — Těm, kdož se obírají národní poesii, doporučujeme obšírnou studii „Velikoruské byliny kijevského cyklu". Řada I. Bohatýři periody předtatarské (článek tento jest pokračování z lonského ročníku). Řada II. Bohatýři tatarské periody, ze kterých jest nám nejznámější Ilja Muromec. Řada III. Bohatýři moskevské periody (Slavík Budimírovič, Tugarin-Zmijevič a j.). Studie tato pochází z péra M. J. Chalanského. Spisovatel se neshoduje s míněním A. N. Veselovského a jiných, že se mohou všechny byliny kijevského (též vladimírským zvaného) cyklu jmenovati „jihoruskými", rovněž nepodobá se mu mínění N. J. Kostomarova, že byliny ty jsou výlučným plodem ruského severu. — Nad jiné vyniká článek znamenitého linguisty A. A. Potebni: Obzor poetických motivův koled a štědrovek. (Opět pokračování z minulého roku.) Spisovatel srovnává písně všech Slovanův; dokazuje mezi jiným podobnosť mnohých koled a písní obžinkových. — Velmi zajímavým příspěvkem jest též článek S. N. Brajlovského: O smrti a posmrtném trvání dle pohřebních žalozpěvů severního kraje. (Pokus studia ruské pohřební písně.) V úvodu článku toho praví autor, že přítomný spis jest pouhou částí zamýšlené jím práce — studovati pohřební žalozpěvy všech slovanských plemen. Překrásné jsou též „Běloruské písně vsi Berezovce, novogrodského újezdu, minské gub." — Mezi výhradně filologické články patří studie R. F. Brandta: „O jaťových a iotových slovesech", dále příspěvek A. J. Sobolevského: „K otázce o ruském počátečním o = c. slov. ѥ". Spisovatel podává více příkladů (vzatých ze spisu „Lautsystem der griechischen Vulgärsprache von K. Foy 1879." a j.). Ku své dřívější (z r. 1882.) stati Fil. věst., kde staročecké ε přešlo ve samé řečtině v ο. Týž spisovatel vyslovuje ve příspěvku: „Slovanské slovo tisíc", domněnku, že Germáni si vypůjčili slovo to od nás. — Učená jest studie V. A. Bogorodického (opět pokračování z předešlého roku) „Kurs grammatiky ruského jazyka". — Pestrá jest kritická a bibliografická část. Probírají se tu jak jednotlivé práce, jako maloruskoněmecký slovník Eugenia Želechovského, knihy o ruském pravopisu J. K. Grota a P. Krásnohorského, tak i rozličné časopisy, tak na př. „Periodický list bulharského kniževního spolku ve Srědci", slov. „Kres", české „Listy filologické a paedagogické", české „Athenaeum" a j. od P. K(ulakovského). — Četné jsou také v každém čísle bibliografické zprávy. — V Paedagogickém oddílu jsou články: „Methoda písemních prací v ruském jazyku na nižších třídách gymnasií" (V. Istomina), „O vyučování ruskému jazyku na Kazaňské tatarské učitelské škole" (V. A. Bogorodického), „O literarních besedách na středních ústavech ruských" (od S. Preobraženského), práce to z Paedag. oddílu nejlepší. — Konečně sluší se zmíniti i o tom, že „Ruský filolog. věstník" uvádí některými články ve skutečnosť myšlénku, aby se vymýtilo ze psaní ъ. Články A. Potebni, M. Chalanského, R. Brandta a K. Šejkovského jsou na př. psány veskrze bez ъ. *K. Kadlec.*

Družba sv. Mohora v Celovci slaví letos pětadvacátou ročnici založení svého. Vším právem těší a honosí se Slovinci touto literarní družinou. Jest to nejkrásnější pomník a nejplodnější odkaz nezapomenutelného vlastence biskupa Ant Slomšeka. Z tohoto živého zdroje prýští se již čtvrt věku stále nová a svěží síla, která neveliký národ slovinský ustavičně okřepčuje, osvěcuje a v obranném boji proti nepřátelům utvrzuje. Jest věru zjevem imposantním, když národ čítající pouze 1,200.000 duší, a to národ rozdělený v sedmi zemích politicky roztrhaných, národ odevšad ubíjený, vykazuje literarní podnik s téměř 30 000 údy. Tento imposantní zjev rozčílil vloni korutanské Slovanohlty v té míře, že na sněmu v Celovci pokusili se, ovšem marně, zničiti Družbu sv. Mohora. Odpovědí k podvratnému tomuto pokusu jest radostný vzrůst členstva Družby roku 1885. o 1088 hlav. Čítát letos Družba 29.590 údů. Příjmů měla t. r. 30.607 zl. 49 kr. (každý úd platí ročně 1 zl. příspěvku); výdajů 30.402 zl. 77 kr., tak že zbylo 204 zl. 72 kr. Základní matice dosáhla summy 16.941 zl. 79 kr. a rozmnožila se letos o 357 zl. Na rok 1885. vydány tyto knihy: 1. Življenje Marije in sv. Jožefa IV. snopič; 2. Sveta brata Ciril in Metod, slovanska apostola (sepsal veterán spisovatelů slovinských Matěj Majar Ziljski); 3. Zgodovina sv. katolíške cerkve, II. zv. (sepsal dr. Ivan Križanič); 4. Slovenski pravnik, III. snopič (sepsal dr. Ivan Tavčar); 5. Slovenske večernice, 39. zvezek (s pěknou povídkou „Dora“ od Pavl. Pajkové); 6 Koledar za leto 1886. Výbor Družby vypisuje na budoucí rok cenu 110 zl. na šest krátkých původních povídek a cenu 140 zl. na čtyři spisy poučné z oboru hospodářství, zdravotnictví, právnictví, nauk přírodních, cestopisu a životopisectví. Přejeme snaživé Družbě dalšího rozkvětu ku zdaru bratrského národa slovinského. *F. Ekert.*

V Sarajevu počal vycházeti nový srbský illustrovaný časopis Босанска вила, redakcí Božidara Nikašinoviče. První číslo obsahuje vedle podobizny metropol. S. Kosanoviće pestrý výběr článků z oboru poesie, belletrie a poučení. Ze spolupracovníků jmenujeme: Zmaje, J. Jovanoviče, Sávu Kosanoviće, D. Nikolajeviće, M. Dorděviće, M. Živkoviće, Milanova, Jovanoviće a j. Předplatné obnáší 5 zl. se zásylkou.

Překlady: Hraběnka Lucie Stadnická uveřejnila během min. roku následující překlady z češtiny: Rozptylené kapitoly Šmilovského (v časopise „Romans i powieść“ a „Gazeta Lubelska“), Zapis od Svat. Čecha („Gazeta Lubelska“), Pod Dobeninem od V. Řezníčka („Gazeta Lubelska“), Mandát posel. od Ed. Jelínka („Kronika Rodzinna varš.“). — Rumelia wschodna. Podług dra. Konst. J. Jirečka. Przez Zenona Przesmyckiego. Ateneum (varšavské) 1885. seš. 11. a 12. — Medju dva svieta. Božićna pripoviest od Jos. M. Hovorke, preveo M. Z. Vienac (záhřebský) 1885. č. 52. — Róża. Arabeska Jarosława Vrchlickiego. Z czeskiego przeł. Miriam. Bluszcz (varšavský) 1885. N. 50. — Česko kazalište u Pragu. Nap. Edv. Jelínek. Vienac (záhřebský) 1885. str. 554.

Londýnské „Athenaeum“ přineslo v čísle ze dne 2. ledna 1886. přehledy výroční literatur evropských. Co týče se literatur slovanských, přehled literatury české podal František Bačkovský, přehled polské Adam Belcikowski a přehled ruské Nicholas Storojenko. Jiné literatury slovanské nejsou tu zastoupeny.

Slavia. literarní a řečnický spolek v Praze. (Výkaz činnosti za měsíc prosinec 1885.) Z přednášek dlužno vytknouti: „Čert v národních podáních slovanských“ (koll. Pátek) a referát o slavnostním listě „Slava preporoditeljem“ (koll. Pover). Slavia vystoupila letos opětně před veřejnost, a to se Slovanským večerem dne 2. prosince 1885., jehož programm byl ryze slovanský. *Jan Vlček*, t. č. zapisovatel.

Statistika V království Srbském bylo minulého roku 1,859.060 obyvatelů; 1407 občin, 3160 vesnic, 66 měst. Církví bylo 527, klášterů 59. Národních škol pro chlapce bylo 689, pro dívky 91; učitelův a professorů 8?6, učitelek 295. Školy navštěvovalo 42.575 chlapcův a 7831 dívek.

Bibliografie.

Galerya współczesnych znakomitości, wysławionych v polityce, naukach, literaturze i sztuce. Z 33 portretami. Warszawa 1885. str. 240. (Tamtéž životopis a podobizna dra. F. L. Riegra, K. Světlé, V. Brožíka.) — Kraszewski J. I. Powieści historyczne XXIII. Bajbuza. (Časy Sigmunda III) Kraków 1885. — Zestawienie bibliograficzno-porównawcze utworów Adama Mickiewicza. Ułożył M. Stankiewicz. Kraków 1885. — Repertorium czynności galicyskiego sojmu krajowego od r. 1861.—1883. Zebrał Wl. hr. Koziebrodzki. Lwów 1885. (str. 410). Szkice literackie. Stef. Chłędowskiéj. Lwów i Warszawa. 2 tomy. 1885.— Piśmiemictwo polskie ostatnich lat 20. w oświetleniu Piotra Chmielowskiego. II. wyd. Warszawa 1885. — Mapa poglądowa królestwa Polskiego. Przez Jadwigę z Zakrzewskich Wójcicką. Warszawa 1885. (Mapa tato znázorňuje království polské v příčině ethnografické, historické, rolnické, lesnické, hornické, průmyslové, kommunikační, pěstování domácí zvířeny, rybolovství, železnic, cest a hydrografie.) Cena 15 rublů.

Сказанія русскаго народа, собранныя И. П. Сахаровымъ. С.-Петербургъ 1885. — М. Козловскій, Изслѣдованіе о языкѣ Остромирова Евангелія. С.-Петербургъ 1885. — Балугьянскій М. А., Статъ секретарь, сенаторъ, тайный совѣтникъ. Біографич. очеркъ. С.-Петерб. 1882. (Tato kniha byla vytištěna již r. 1882., ale byla odevzdána veřejnosti teprv nyní, po smrti spisovatete P. J. Baranova). — Бороздинъ К. А., Закавказскія воспоминанія. (1854.—1861.) С.-Петербургъ 1885. — Бѣловъ Н, Слова для музыки. Ялта 1885. — Лонгиновъ А. В., Червенскіе города. Историч. очеркъ въ связи съ этнографіей и топографіей Червенной Руси. Варшава 885. — Лонгиновъ А. В., Исторія славяно-болгарская. Люблинъ 1885. — Пыпинъ А. Н., Общественное движеніе въ Россіи при Александрѣ I. Изд.' II. С.-Петербургъ 1885.

Drevna priča (Stara baśń), historijska pripovjedka iz IX. vieka. Napisao ję J. I. Kraszewski, na hrvatski preveo Ivan Gostiša. Zagreb 1885.

Полаженик, Божични дар српској деци од Браца-Радована. У Нов. Саду 1886.

Občna zgodovina. Spisal J. Jesenko. II. V Ljubljani 1886. — Leopold Volkmer, veseli pesnik slovenskich goric. 1741.-1816. Objavil in zal. dr. J. Pajek. V Mariboru 1885.

Материали за живописане-то на братя Х. Миладинови Димитрия и Константина. Нап. К. А. Шапкаревъ. Пловдивъ.

Co připravují slovanští spisovatelé.

Slečna V. Z. Kościałkowská, dobře známá našemu čtenářstvu, pracuje o anthologii z české literatury belletristické. — V Petrohradě dána jest do tisku kniha: „Записки о моей жизни Н. И. Греча". — Tamtéž vyjde: „Старый Петербургъ. М. И. Пыляева" (dílo bohatě illustrované). — Srbský spisovatel D. Jevrić dal do tisku knihu: „Српски Цар Стеван Душан и Балканско полоуострово у XIV. веку. (V Janceni) — Dovídáme se, že známý překladatel z češtiny p. Z. Przesmycki (Miriam) ve Varšavě chystá uveřejniti v polském rouše několik básní Svat. Čecha, zejména Hanumana, Evropu, Ve stínu lípy, Dagmar a Petrklíč.

„Slovanský sborník" vychází vždy 15. každého měsíce a předplácí se v administraci (knihtiskárna J. Otty) Karlovo náměstí číslo 34. nově: na čtvrť roku 1 zl. 30 kr., poštou 1 zl. 40 kr., na půl roku 2 zl. 50 kr., poštou 2 zl. 70 kr., na celý rok 4 zl. 80 kr., poštou 5 zl.

Odpovědný redaktor a vydavatel: Edvard Jelínek. — Tiskem a nákladem knihtiskárny J. Otty v Praze, na Karlově náměstí č. 34. n.

SLOVANSKÝ SBORNÍK.

Ročník V. — 1886 — Číslo 3.

Kněžna Łowická.

List ze života společenského, národního i dvorního.

I.

(Úvod. — Veliký kníže Konstantin Pavlovič. — Jeho povaha a život. — Car Aleksandr I. — Veliký kníže ve Varšavě. — Rodina Brońců-Grudzińských. — Pan maršálek. — Matka. — Dcery Johanka, Josefka a Antonie. — Polská Jeanetta. — Její vychování a mládí. — Dva dopisy z dětských let. — První setkání Jeanetty s carevičem. — Zálety. — Vytrvalosť knížete a jeho ušlechtilé sebezapření. — Petrohradské překážky. — Podmínky. — Sňatek. — Vzpomínka paní Hofmanové-Taňské.)

Minulosti vždy spravedlivější potomnosť sama odčiňuje mnohé předsudky. Zejména ryzí ušlechtilosti, jejíž působnosť spočívá vždy více v úkrytu, než na veřejném kolbišti světodějných událostí, dlouho bývá čekati na pravé měřítko mínění. V divokém štvaní všedního toku života ztrácí se útlosť ušlechtilosti a teprv pozdější čas vynáší z kalu a bahna perly, kterýchž údělem bylo zanikati a nevynikati. Potomnosť, jako soudce nestranný a nestržený již do proudu povrchních vod, ovšem snáze může dostihnouti správného stanoviska, a to tím spíše, ježto jí nezůstává tajno, co současnosti zahalují nezřídka nepronikuutelné mlhy. Někdy sežloutlý lístek obsahu zcela soukromého rázem převrací náhled, uměle tvořený od osob třetí, čtvrté i páté řady. Klep, marnivosť, zlá vůle, vášeň, z větru vzatá informace propadá se vlastní svou ničemnosti a základem nového názoru stává se ode všech nevlastních přiměskův očištěná skutečnosť.

Okolnosti takové projevují se jmenovitě u osob, jejichžto životy vůči veřejnosti vymykaly se z prosté všednosti, jsouce zároveň spoutány a stisněny vzhledy na vše strany, čímž jevily se ve veřejném dějišti v podobě spíše maskované, nežli otevřené a věrné, ve své vnitřní podstatě.

Těchto několik všeobecných slov vidělo se nám předeslati, chtícím promluviti o kněžně Łowické, o nížto všeobecné mínění do poslední doby valně se rozcházelo a teprve v nejnovějším čase ve prospěch osoby její poněkud se ustálilo. Pramenů ku sledování života kněžny Łowické dostává se nepoměrně málo, a ačkoli vynikající tato dáma stála po celou řadu let uprostřed čilé a vy-

vinuté společnosti, přece ztratila se z ní téměř jen jako pouhé bolestné vzdechnutí, jen málo povšimnuté.

Opírajíce se o vlastní dopisy hraběnčiny*) a čerpajíce pokud možná také z jiných pramenů, zejména z pamětníků polských a několika tradic, hodláme rozvinouti před zrakem laskavých čtenářův obraz dámy zajímavé netoliko svým tragickým osudem, ale i poměrem, v jakém se ocitla ve společnosti, z níž vyšla a od níž ji sběh okolností téměř úplně odloučil. Ostatně nabývá život kněžny Łowické značné zajímavosti tím, že vpadá právě do pohnutých časů polského povstání z r. 1831. a že osoba její v blízkém byla styku s panujícím dvorem ruským. Život kněžny Łowické podává vůbec vzácnou příležitosť vniknouti poněkud do poměrů ruskopolských.

Nebude nám tentokráte ovšem možno líčiti působení polské dámy se stanoviska vlasteneckého, z něhož kněžna Łowická, dříve prostě panna Grudzińská zvaná, již postavením svým jaksi se vymyká; připadáť nám spíše zjeviti Polku, kterážto stala se ženou carova bratra, oprávněného pretendenta ruského trůnu a pozdějšího náčelníka velikého knížete Konstantina. Samo s věci jest, že vypravování naše uváděti bude čtenáře ze zátiší kněžnina přes ohromné propasti také do vřavy povstání a do salonů petrohradského dvora, jimž varšavská Jeanetta stejně byla blízka.

Dříve však, než přistoupíme k osobě Jeanetty, budiž podotknuto několik všeobecných slov o velikém knížeti Konstantinu, jenž stane se nerozlučnou částí našeho vypravování.

Také o velikém knížeti lze říci, že o něm úsudek rozchází se velice a že těžko jest si učiniti dokonalé ponětí o muži, jenž povahou svou i současníkům byl namnoze hádankou. Zjev to plný protiv a nejasností; vše, co o něm zlého v pamětích zachováno, lze popříti právě tak těžko, jak nemožno odmítati uznání dobrých stránek probleskujících v životě jeho nejjasněji a nejkrásněji ve svazku jeho s pannou Grudzińskou.

Současník Barzykowski**) praví o velikém knížeti asi toto:

Konstantin byl druhým synem Pavlovým, bratrem cara Aleksandra I., i dostalo se mu stejně pečlivého vychování, ač símě neujalo se tak, jako u Aleksandra. Za panování Pavla neměli synové účasti v politických záležitostech, neboť Pavel vládnul sám a synům vykázána byla přiměřená stanoviska při vojišti. Za Suvarova býval Konstantin účastníkem velkých vojenských pochodův, ale nevynikal ctnostmi bohatýra. Byl spíše náruživým vojákem ve stránce zevní, miloval vášnivě „mustruňky“, a anekdota praví, že byl nepřítelem válek proto, poněvadž kazí vojákům — uniformy. Knoflík nedobře přišitý, kopyto špatně začerněné, vous příliš dlouhý — to stačilo, aby bylo příčinou neštěstí generála,

*) Z Korespondencyi księżnej Łowickiéj Przegląd Polski 1882. sešit VIII. a IX.

**) Historya powstania listopadowego. Spisana przez Stanisława Barzykowského. Do druku przygotował Aër. Poznaň, tom I. - V. 1883.—1874. T. I., str. 82., 83.

důstojníka i prostého vojáka. Jinak byl bystrý, důvtipný, vynikal vzácnou pracovitostí a byl přístupný některým dobrým citům. Dobrým byl synem a manželem i milujícím bratrem, vedle toho však vášnivcem a výstředníkem.

V tomto úsudku souhlasí v zásadě také jiní dějepisci, z nichž dokládáme se jen ještě několika slovy Mochnackého: „Konstantin měl dobré srdce, souhlasí s tím všickni, kteří jej znali". *) Klademe na ta slova zvláštní důraz.

V Petrohradě nepožíval Konstantin mnoho lásky a on sám zanevřel záhy k domovu tak, že nic jej k lůnu netáhlo a on raději prodléval později uprostřed lidu mu cizího.

Aleksandr vstoupiv na trůn, přál si, aby také bratr jeho Konstantin měl účasť ve věcech vládních. Leč chování tohoto v Petrohradě nepřálo takovým úmyslům nikterak, neboť den co den ozývali se prý proti němu stížnosti všelikého způsobu, což také v zásadě nikterak se neshodovalo s úmysly cara Aleksandra, kterýž chtěl vládnouti mírně a lahodně. Praví se, že Konstantinova prudkosť jen překážela. Za takových okolností uznal Aleksandr za potřebné vzdáliti Konstantina z Petrohradu, prvotně snad jen na čas, aby první léta svého mládí prožil kdesi stranou, a tam, aby trochu se ustálil a dozrál.

Takovým způsobem dostal se veliký kníže do Polska, kde za ujal přední stanovisko v zemi. Již před tím stýkal se Konstantin s Poláky, poprvé tušíme v Paříži, i choval k nim, zejména ve Varšavě zajisté více náklonnosti, nežli k vlastnímu svému národu. Okolnosť tato vysvětluje se také tím, že Konstantin mohl býti ve Varšavě vším, kdežto v Petrohradě nebyl vlastně ničím. Rovněž Aleksandr spatřoval jej ve Varšavě na svém místě jako bezpečného strážce svých zájmův a zajisté ne nadarmo jmenuje jej Schnitzler „velkým mistrem policie svatého příměří". **)

Pokud se týče vlastních poměrů rodinných velikého knížete, budiž podotknuto, že prvně ženat byl s kněžnou Sasko-Koburskou, která však od něho se vzdálila, nemohouc snášeti jeho povahy; když pak přibyl do Varšavy, oblíbil si souložnici, jakousi Francouzku, s níž měl syna, ale nebyl jí dlouho věrným, znechutiv si velice rozháranosti takových poměrů. ***)

Odtud počíná se nová perioda v životě velikého knížete. Neobyčejně jasné kmity počínají pronikati jeho s o u k r o m ý život, kteréž ovšem v neslýchaném jsou opaku se vším, co veřejnosť jeho jevila. Tu a tam padá na tvář velikého knížete skutečně krásný paprsek; jeví se nám v podobě jiné, než přivykli jsme jej viděti a skutky jeho vážiti. Projevují se nepochopitelné protivy, nelogika, anachronism, skoro převrácení psychologických zásad.

*) Powstanie narodu polskiego w r. 1830. i 1831. Przez M. Mochnackiego. III. wyd. Berlin 1863. Tom I., str. 146.

**) La Pologne et la Russie. Paris 1831.

***) Barzykowski I., str. 84., 85., 86. Mochnacki I. 147. a j., Lelewel: Dzieje polskie od r. 1795, str. 39. a j.

V tu dobu žila ve Varšavě podivná rodina Broňců čili Grudzińských. Mravní cena její, pokud se týče rodičů, byla velice nuzná a představuje věru přemálo utěšených stránek. Za to však tím více vynikají dcery, ježto podivuhodným způsobem téměř nic společného neměly se svým roditelským domem. Pan Broniec byl dvorním maršálkem ještě z časů saského krále a car Aleksandr ponechal mu tuto hodnosť. Tento pan Broniec, jehož se nám bude v průběhu vypravování několikráte dotýkati, měl za ženu „rozvodku“, z prvního manželství paní Grudzińskou. Tak dostaly se na svět tři sestry matky Grudzińské, z nichž jedna, Johanka, jest hlavním předmětem našeho vypravování.

Jdouce nyní hlavně a z části i doslovně ve sledech jmenovaných již korrespondencí a poznámek k nim přičiněných,*) obracíme především zření k něžnému věku panny Jeanetty.

Přes pravdivosť přísloví, že jablko daleko nepadá od jabloně, těžko sobě představiti větší rozdíly těch, jež jeví se mezi paní Broňcovou a její dceruškami z prvního manželství, Johankou, Josefkou a Antonínou. Jak byla paní Broňcová obmezená, špatně vychovaná, nízkého ducha a názoru, tak vynikaly dcerušky její půvabem, ctností, pravou zbožností křesťanskou a výtečnou sběhlostí ve věcech společenských. Jejich zjevení se vyvolalo ve Varšavě všeobecný obdiv. Nepochopeno, jak mohla tak obyčejná paní, jako Broňcová, vychovati tak znamenité dcery. Vysvětlují to ovšem nyní zprávy o vlivu, jakému tři sestry bezprostředně více podléhaly, nežli vlivu vlastní matky. „Dobrý ton a pečlivé vychování,“ čte se v jednom rukopisném pamětníku, „jaké udílela Tekla z Bielinských-Łubieńská svým dětem, tak byly známy ve Varšavě, že paní Grudzińská (pozdější Broňcová) přiváděla k ní každodenně své tři dcerušky. Přijížděly pravidelně o 7. hodině z rána, prodlévaly do 4. hod. odpoledne, a mladší dcera domácí, Paulina Łubieńská, mnoho času věnovala vzdělání těchto slečen, jsouc téměř stejného s nimi stáří.“ Tato Paulina Lubieńská, pozdější paní Morawská, uvedla slečny Grudzińské do nejlepší společnosti varšavské a postarala se o to, aby všady byly dobře přijaty. Brzy pak staly se slečny Grudzińské ozdobou salonů varšavských, a to tím spíše, ježto se jich ujali ještě jiné vynikající paní „Řečipospolité“. Z nich sluší jmenovati zejména vojvodinu Małachowskou, ženu dvorního maršálka, kastelánovou Małachowskou z domu Stadnických a generálovou Pacovou (dceru paní Małachowské), které vždy v blízkém styku byly se slečnami Grudzińských. Kromě toho dostalo se ditkám v osobě Angličanky Miss Collinsové výtečné vychovatelky, což vše je jaksi chránilo od nákazy hrozící z nejbližšího okolí. Přízeň vynikajících a vzácných lidí nedala dítkám utonouti v nectnostech je obklopujících. V domě panstva Broňců panoval dokonalý nelad rodinný. Nejdříve vlekla se záležitosť rozvodu s panem Grudzińským, kterýž hlavně z příčin náboženských dlouho svoliti nechtěl. Rozumí se, že z toho prý-

*) Przegląd Polski 1882. VIII., str. 159., IX., str. 424. Spisovatel N.

štily jen domácí nepokoje, kvasy a hněvy, otravující mladá léta nevinných děvčat. Konečně podala matka ruky své panu Broňcovi, velkému maršálku dvoru království kongressového, jenž rychle promarniv vlastní a ženy své peníze, neuměl vystačovati se svými důchody jinak ohromnými.

Pan Broniec byl dle mínění současníků především dvořanem, který pro marnosť a živobytí nad stav, ničil a mařil značné jmění. Bylť on zbožňovatelem gastronomie, a ti, kteří pamatují dosud báječně rychle ztrácející se majetek a důchod páně maršálkův, vypravují, že v pravém smyslu slova „projedl vše, co měl“.

Jeden z tehdejších „rýmotvorců“ zvěčnil v rýmovaném listu zásady povahy páně Broňcovy; dostačí zajisté připomenouti jen závěrečný úlomek věnovaný panu Broňcovi:

Szczęśliwy, kto dostatnim opatrzony bytem,
Smak i strawny żołądek łączy z apetytem,
Choć w dzisiejszem zdarzeniu nie bez trwogi żyje —
Niech jé i pije.

Co do mnie, ufam szczęściu i jestem spokojny,
Choć na chwilę odwrócił twarz swoją bóg wojny,
Niech tylko dobrze trawię, tak piję i jadam
Jak Broniec Adam.

Není tedy divu, že dluhy rostly jako houby po dešti a že celá domácnosť upadala čím dále, tím více do nesnází a neladu. Nezřídka prý utíkaly se sestry k ministru Feliksu Łubieńskému, doprošujíce se u něho zastání proti dotěrným věřitelům, jakoby měl ministr k tomu právo. Vše tonulo ve propasti finančního úpadku, i peníze, které p. Grudziňský posýlal pro učitele a na vychování dcerušek. Dívky ocitovaly se nezřídka ve velikém nedostatku, ničeho nebylo možná dostati na úvěr, tím méně věci nezbytných ku veřejnému vystupování, k němuž byly donucovány. Vypráví se, že sestry zastiženy byly z rána při správě střevíčků, v nichžto z večera měly tančiti u příležitosti prvních plesů varšavských. Vše to bylo ve městě pověstno, odsuzováno a jako zlý příklad jmenováno, pan Broniec málo se však o to staral, jedl a pil, tak jak máti stejně málo pečujíc o urovnání poměrů, strojila se, bavila a processovala.

Za takových okolností dorůstaly jako lilie tři sestry. Památka jejich podnes vrhá jasné paprsky do lůna tehdejší společnosti polské.

Úděl jejich osudu byl velice rozličný. Nejmladší z nich vyspěla na vzor polské paní, snášející požehnání do jednoho z nejidealnějších dvorů šlechty, na nivě velkopolské“. Provdavši se za generála Chłapowského, vynikajícího muže té doby, sdílela s ním neohroženě vlasti posvěcený život nejryzejší oddanosti a družnosti. Sestra její Josefa, provdaná za hr. Gutakowského, slynula pro své nevyslovitelné půvaby ducha i těla; vynikala líbezností nade družky své, a obdivovatelé její vidouce ji tančiti, vždy opakovali: „On s'étonne de lui voir des pieds, car elle devrait finis par un nuage“.

Nejstarší z nich, Johanka, nevynikala sice nad sestry své krásou, ale za to dobrota srdce byla první její předností. Snad by ani nebývala obracela po sobě zvláštní pozornosť, kdyby ji nestavělo do popředí to, co Francouzové nazývají grâce. Vedle toho sladkosť v řeči, pohledu a ve všem obcování, jakož i jakási trpělivá lahoda — to byly hlavní známky Johanky Grudzińské. Niemcewicz, jenž ve svých zápiskách vše trpce hanil a odsuzoval, nevzpomíná Johanky ani jediným křivým slovem. Čteme tam toto (z r. 1819.). „Slečna ta, ze starého a vzácného rodu, byla prostředního vzrůstu; tvář její nebylo možná nazvati velmi pěknou: bělosť a příjemnosť byly celou její vynikající vlastností; nepřekvapovala vtipem, ale dojímala sladkostí, a v tom neměla sobě rovné“.

Z nejněžnějšího věku Johančina zachovalo se několik dopisův, jejichž obsah tkne se ovšem věcí více neb méně všedních; přes to hodláme z nich podati alespoň dva úryvky, z nichž také probleskuje ušlechtilá mysl dívky do veřejného života ještě nevstouplé. K tomu jest dodati, že Johanka nedlela se svými sestrami stále ve Varšavě, ale že občas zajížděla na venek, a sice i na dobu delší. Byly to asi nejšťastnější její okamžiky.

Roku 1813., kdy se dítky uchýlily před válečnou bouří do Velkopolska, píše Johanka takto: „Maminka odjela do Poznaně a my jsme poprvé zůstaly samy (na vsi). Cítíme stále lépe, že nám je ku štěstí nezbytně potřebí, abychom byly pospolu, v životě společném a jednotě srdečné. Čas zde máme úplně rozděleny tak jako ve Varšavě. Přes celé ráno jest každá z nás zaměstnána něčím jiným (mimochodem podotýkám, že mám svůj vlastní pokoj, jen pro sebe; pochopuješ jaké to štěstí!). Po obědě čteme společně, večer chodíme na procházku. Dni minou jednotvárně a tak nepozorovaně, jako život. Máme veliké tajemství. Zde za stavením jest stará zahrada obklopená vodou, plná vysokých stromův, ale zanedbaná úplně. Chopily jsme se tedy práce, abychom zahradu do příjezdu matky své zřídily. Každá má svůj rýč, své hrábě, zahradník nám pomáhá. Již jsou stezky vytknuty, květiny vysázeny, vše velmi krásné. Vidím již, jak se maminka potěší, cítím, jak mne přitiskne k srdci. Jaká to sladká naděje!“

Pravým opakem tohoto selankového dopisu, leč svým způsobem stejně rozmilým jest přípis jiný, pocházející z r. 1816., když Johanka byla již „dámou“ na jakémsi plesu varšavském.

„Ode tří dní,“ píše 8. srpna 1816., „žiji v samých slavnostech a radovánkách. Moje sestřenice zasnoubila se s panem Dzieržanowským, a poněvadž není přítomna matka, vystupuji sama v úloze sestry a přijímám všechny možné honory a komplimenty. Dnes přijíždí celá svatební družba — přes 30 osob — k nám na čtyři dni... Jaké to čtyři dni nudů, chtěla jsem říci radostí, příjemností, slavností a hluku, každý den jinde, dále o míli, o půl míle, o tři čtvrti míle od nás. Při té příležitosti byla jsem poprvé na veských radovánkách a na sňatku. Zajímavá to věc... Ale nejkomičtější jsou mládenci, kteří spatřujíce sňatek, ale ne svůj,

přisouvají se každý ku své slečně a předstihují se v něžnosti. A jsou-li kdy nemotorní, směšní a nesnesitelní, tož nejvíce když se snaží o závod býti něžnými a zdvořilými... Smiluj se, určí-li moje nešťastná hvězda, že matka Tvá list tento přečte, popros ji ode mne, aby se nehněvala, neboť vím z přesvědčení o své a z pověsti též o Tvé matce, že maminky nemají rády, když panny považují mládence za nesnesitelné."

Z jiného listu, psaného téhož roku, vyjímáme tato pozoruhodná slova: „Jest mi tak nesmírně bolestno hleděti na utrpení jiných, třebas i lidí lhostejných, že nevím odkud vezmu odvahy, jestliže mně někdy bude trpěti — ačkoli každým dnem se přesvědčuji, že Bůh dává každému tolik síly, kolik je mu potřebí. Maminka na příklad při všech starostech, nepokoji a těžkostech má se co nejlépe. Ale já bych to tak neuměla. Klid, stejnosť, pravidelnosť života — to je moje blouznění a mé heslo. Bez toho nemohla bych býti šťastnou!"

Daleko by nás vedlo, kdybychom se ještě déle zastavovali při útlém mládí slečny Johanky, jejíž pozdější věk beztoho dosti nám podá příležitosti vniknouti do hlubin ušlechtilého srdce jejího.

Čas, z něhož pocházejí úryvky dopisů výše položených, velmi jest blízký prvních styků nejstarší slečny Grudzińské s carevičem Konstantinem. Nelze s určitostí říci, kdy carevič příští družku života svého poprvé spatřil, a při jaké se to stalo příležitosti, tolik však je jisto, že sňatek sám byl pro varšavské kruhy společenské velikým překvapením. Stalo se to zcela znenadání, ač mluveno o tom tu a tam v salonech, zajisté jen velice zdaleka. Niemczewicz praví ve svých pamětnicích, že veliký kníže Konstantin poznal Johanku poprvé r. 1818. na dvorním plesu, pořádaném ku cti carevny. Přilnul prý k ní nepřekonatelnou náklonností hned po prvním setkání. Okouzlila jej okamžitě nevýslovným půvabem při tanci; ti, kteří pamatují Johanku Grudzińskou na plesech za časů knížectví varšavského a království kongressového, vzpomínají dosud, že uměla z „Gawota" stvořiti skutečnou báseň přirozené gracie a nádhery pohybů. Rád též naslouchal velký kníže plynné rozmluvě anglické slečny Johanky s Faushawem, ve kteréž spatřoval krásu nevyrovnatelnou. Jest však po mínění všeobecnějším pravděpodobné, že veliký kníže Konstantin stýkal se s Johankou již před tím v salonech varšavských, zejména v domě dvorního maršálka. O zmíněném plesu zachovala se následující vzpomínka: Když se zástup zvědavých lidí dral k oknům paláce (v Łazeńkách), vydal rozhněvaný veliký kníže rozkaz, aby zástupy byly rozehnány.

„Proč je vzdalovati? Vždyť se mačkají, aby spatřili matku Vaší Císařské Milosti, ils sont là pour admirer votre mère..." ozvala se vlídně slečna Jeanetta.

„Slečno, vy jste vždy andělem!" zvolal Konstantin a odvolal daný již rozkaz.

Od té chvíle začal veliký kníže bývati téměř každodenním hostem za prahem dvorního maršálka. Brzy potom netajil již

lásku svou ani slečně, ani rodině,*) a za nedlouho též všelicos mluveno již o tom po Varšavě. Příbuzenstvo Jeanettino hledělo, jak ze všeho vysvítá, na milostný zápal velikého knížete velmi nedůvěřivě. Zejména sestry nerady dívaly se na časté návštěvy carského hostě, a také pan Broniec projevoval mnoho váhavosti v té příčině. Jediná paní Broňcová, podléhajíc patrně osobním tužbám a nadějím, přála ženichu neobmezeně.

Zálety velikého knížete trvaly celá tři léta!

Nemáme dosti určitých zpráv, jaké bylo citové smýšlení půvabu plné Jeanetty v prvních dobách styku jejího s velikým knížetem. Není však pochybnosti, že náklonnost její k němu vyvinula se teprv časem a že byla zajisté valně povzbuzena vytrvalou a opravdovou oddaností knížete, jakož i tou okolností, že doma nikterak se nemohla cítiti šťastnou. Snad bylo v dívce trochu marnivosti a lásky sebe samé — ale jak vysoko uměla se Jeanetta povznésti na stanovisko vzácné, ušlechtilé ženy, uzříme níže. Snad také vlastenecké zájmy vedly Jeanettu ke kroku rozhodnému — ač nemáme toho zřejmých důkazů. Buď jak buď, tolik jest jisto, že vytrvalost a horoucnost knížete přibližovaly ji každým dnem víc a více k uskutečnění vřelých tužeb knížete.

Jeanetta neodmítla jeho ruky, dala svolení, že chce státi se družkou jeho života.

Není asi těžko pochopiti, že milostným úmyslům velikého knížete kladly se na překážku mnohé obtíže a zajisté nejednu trpkou chvíli bylo mu zakusiti, než dospěl k cíli svých tužeb. Konstantinova láska byla hluboká a vřelá — byl hotov vzdáti se všeho a vykoupiti si ruky polské dívky i za cenu nejdražší. A tu právě proniká nejjasnější paprsek života bratra cara Aleksandra! Odebral se do Petrohradu a domáhal se tam svolení, aby za ženu mohl pojati slečnu Grudziňskou. Barzykowski a jiní praví, že kladeny mu v Petrohradě po delším odporu následující podmínky: 1. aby se zřekl trůnu, 2. žena jeho nebude náležeti k rodině císařské, 3. děti nebudou míti práv posloupnosti. Konstantin odhodlal se, vzdáti se pro milenou ženu koruny, ale dlouho váhal přistoupiti k podmínkám ostatním. Ale Jeanetta přišla nastávajícímu svému choti sama vstříc, řkouc láskyplně: „Já žádných titulů nechci a nepotřebuji, dosti mám Tebe.“ **)

*) O prvním setkání slečny Grudziňské s velikým knížetem koluji také některé pověsti povahy anekdot. Stalo se na př. prý tak jednoho dne při vojenské přehlídce na Saském náměstí. V okamžiku, kdy velký kníže prohlížel šiky svých vojáků, vjel proti všemu nadání a řádu na prostranství toto jakýs povoz. Velký kníže, podrážděn touto nepříslušnosti, prudkým skokem svého koně hnal se k povozu. Spatřil v něm však dívku tak líbeznou a milou, že hněvem vzplanulá tvář jeho rázem se změnila. Salutoval dvorně a kázal svým šikům rozstoupiti se, aby neznámá dáma volně mohla projeti Byla to Jeanetta Grudziňská a první její setkání s velikým knížetem. Totéž vypravuje se v povídce „Cesarzewicz Konstanty i Joanna Grudzińska czyli Jakubini polscy.“ Przez Jana Czyńskiego. Lipsk 1876., str. 9—11.

**) Barzykowski, I. str. 87.

Mezitím vyjednával carevič také s panem Grudzińským, od něhož se mu skutečně dostalo dne 9. května 1820. písemného svolení.

Po dvou nedělích odbýván k nemalému překvapení celé Varšavy sňatek slečny Grudzińské s velikým knížetem. Bylo to dne 24. května 1820. Svatební obřad konán v zámku, a sice způsobem soukromým, nejdříve v ruské, pak v katolické kapli. Z rodiny byl přítomen otčím a matka nevěstina, obě její sestry, švagr plukovník Gutakowski, téměř celý štáb a jen několik osob civilních. Téhož dne přesídlila se nevěsta do Brühlova paláce, kdež přebýval velký kníže, a od toho okamžiku všady po jeho boku se zjevovala. Vizme však, co o tom vypráví ve svých Pamětnicích jemnocitná paní Klementina z Tańských-Hofmanová:

„Velký kníže Konstantin Pavlovič, bratr a nástupce Imperatora, oženil se 24. května t. r. (1820.) se slečnou Grudzińskou. Od několika let mluveno o tom, že se do ní zamiloval, a kdokoli jej poněkud znal, snadno mohl se toho domysliti; zlí lidé rozličné věci vyprávěli o této slečně. Sňatek napravil vše a přesvědčil o její ctnosti. Dlouho nechtěl tomu nikdo dáti víry; sama jsem náležela k nim, ale musily jsme uvěřiti vlastním očím.... Slečna Grudzińská přesídlila hned po sňatku ke knížeti, a odtud jest viděti je vždy pospolu v divadle i na procházkách.

Podivuhodno jest skutečně, že císař a matka udělili svolení; vypráví se, že velký kníže, přebývaje posledně v Petrohradě, po tři dni se jim vlekl se slzami v očích u noh, pokud neobdržel svolení. Dosud Jeanetta (tak ji u nás všickni nazývají) nemá žádného titulu. Když konala dámám, o překot tísnící se k ní v prvních dnech manželství, návštěvy na vzájem, všady ji ohlašováno jako ženu velikého knížete. Vypráví se, že jí císař s příjezdem na sněm udělí přiměřený titul.*) Celá tato historie jest posud předmětem všechněch rozmluv. Mnoho osob Jeanettě závidí — přiznám se, že ji spíše lituji." **)

Tak překročila Jeanetta práh nového života. Příští dráhu kněžny Łowické vystlal osud bolestným trním. (Pokračování.)

Jiří Križanić, patriarcha slavistiky.

Podává prof. J. Perwolf.

(Pokračování.)

V Sibiři zabýval se Križanić také ruskou historií, i sestavil zde, v Tobolsku, r. 1662. zkrácený svod ruských letopisův od nejstarších dob po r. 1652.; letopis ten psán jest obyčejným tehdy ruským jazykem letopisův, ale latinkou. Tamtéž sepsal Križanić

*) Stalo se, dostala titul kněžny Łowické.

**) Pamiętniki Klementiny z Tańskich Hoffmanowej. Berlin 1849. Tom I, str. 74.

latinsky Relatio de Sibiria, čehož užil Witsen ve svém hollandském díle o severní a východní „Tartarii" (1692.); taktéž sepsal krátkou rozpravu o obchodě s Činou, kterážto rozprava stala se známou v Moskvě, a byla příčinou, že vypraveno do Činy poselství.*)

Ruské a vůbec slovanské historie dotýká se Križanić častěji i v druhém svém hlavním díle, v Politice. On odsuzuje mnohé tehdy rozšířené názory a nazývá je směšnými báchorkami, jako na př. odvozování Slovanův od „Skythův", t. j. prý od Tatarův a Turků, pověstný „majestát" Alexandra macedonského slovanským knížatům, jímž udíli všech zemí mezi moři chvalinským a varjažským (baltickým): nemohlť zajisté udíleti zemí, kterých neměl a ve kterých nikdy nepanoval; ruskoslovanský národ bydlí v těchto svých zemích od starodávna, od času rozmnožení jazyků, pocházeje prý od praotce Slovena. Onen majestát vymyslil nedávno jakýsi český letopisec, dle něhož prý Alexandr daroval Illyrům zemi mezi Dunajem a Bílým mořem; místo obou těchto hranic napsal ruský letopisec svá moře chvalinské a varjažské. Avšak Illyrové nebyli Slované; tito teprve po osmi stoletích po Alexandrovi z Rusi hnuli se za Dunaj a zaujali Illyrii čili odtud zemi slovanskou, otčinu Bulharů, Srbův a Chrvatů. Báchorkou jest Križaniči též tak zvané povolání Varjagů, t. j. prý Litvanů, skrze Novgorodce podle rady Gostomysla; nemohliť Novgorodci býti tak hloupí, aby prosili od Varjagů tři knížat; spíše Novgorodci dobyli těchto svých zemí na Varjazích-Litvanech, a ruští knížata ženili se s dcerami pobitých varjažských knížat; později, za Vladimíra sv. začali tvrditi, že on pochází po meči od knížat ruských a po přeslici od varjažských. Co se týče odvozování ruského knížecího rodu od císaře Augusta, jest to hloupá a hrubá lež, a car Ivan mohl prý dobře přestati na pradědu Slovenovi, a nehledati slávy ve lživých, směšných a oplivaných báchorkách. Takéť Ivan nedobře se zachoval, opovrhnuv starodávným (prý) slovanským jménem král, a přijav cizí titul car, čehož cizozemci ani nevykládají skrze císař; dobře by bylo, aby „slovanské, starší a poctivější" král na Rusi se obnovilo. Nic nemůže býti záhubnějším národu a říši — rozumuje Križanić — jako když lidé opovrhují svými dobrými mravy, zákony, řády a jazykem, je opouštějí a přijímají cizí mravy a jazyky, a snaží se přetvořiti se v jiný národ. Knížata našeho národu, Bulhaři, Srbi a Chrvati, když začali opovrhovati svými mravy a jazykem, a nazvali se despoty, archonty, hercegy a cary: tu zahynuly všechny jejich dobré obyčeje, politický život i sláva, a brzy potlačen tam i národ. To budiž výstrahou i Rusům.

Dílo Politika připsal Križanić caru Alexěji, jemuž tu vykládá výše dotčené příčiny svého příchodu na Rus'. Významný

*) Rukopis letopisu chová se v bibliothece synodalné typografie v Moskvě, opis v bibliothece Ossolinských ve Lvově; dva rukopisy vypsání Sibiře (z roku 1680. a 1681.) v cís. petrohrad. veřejné bibliothece. Witsen nazývá Križaniće Fridrichem a mnichem polským. O rozpravě „O kitajskom Torgu" v. Novoje Vremja 1884., 22. června.

jest epigraf tohoto díla: „Pro patrocinio gentis communis. Volo exigere omnes alienigenos tribunos et officiales militares; suscipio vero omnes Boristenitas, Polonos, Lituanos, Sarbos et quoscunque gentis sclavinicae viros militares, quicunque volunt mihi militare. (Na obranu společného národu. Chci vyhnati všechny cizozemce plukovníky a důstojníky, ale přijímám všechny Podněpřany, Poláky, Litvany, Srby i jakékoli vojíny slovanského národu, kteří mně chtí válčiti.)“ V díle tom Križanić obšírně rozumuje o národním hospodářství, o materialném blahobytě i o jeho prostředcích, obchodě, průmysle, orbě, řemesle atd., o tom, jak bídně vše to provádí se na Rusi, a jak by se to mohlo povznésti, o vládní formě, o způsobě vladaření, o rozličných stavech, o vojenství, o národních obyčejích atd., vůbec líčí onen smutný a mračný materialný i duchovný stav, v jakém nacházela se tehdejší Rus', líčí jej ne co chladný cizí pozorovatel, ale pln lítosti jako vřelý patriot, i vroucně sobě žádá změny k lepšímu; on se domnívá, že tu může ruský samovládce mnoho sám ze své vůle změniti, že může zasáhati i do národního bytu i do všelijakých maličkostí, oděvů, vousův atd., zrovna jako to potom skutečně dělal car Petr. Všech těchto věcí, jinak velmi zajímavých, tu pomíjíme, a obrátíme se k oněm částem Politiky, které týkají se všeobecného stavu celého Slovanstva.

„Mnohokráte přemýšlím o těžkém položení národu našeho slovanského, v němž se počítá šest kmenů, Rusi, Leši, Češi, Bulhaři, Srbi a Chrvati; a uvažuji, jak jsme ponižováni ode všech národů, z nichž jedni nás zuřivě urážejí, jiní námi nadutě pohrdají; jiní nás vyjídají a požírají náš blahobyt před našima očima, a — což jest nejvíce urážlivé — nám nadávají a se posmívají, nás nenávidí a nazývají barbary, a spíše počítají mezi dobytek nežli mezi lidi.“ *) Nejsouť zajisté Slované odsouzeni nebo zrovna předurčeni k nevzdělanosti, jak by chtěli světu namluviti jich nepřátelé; mohouť i Slované učiti se jako jiní národové, zvláště nyní, kde Bůh ve svém milosrdenství a ve své štědrosti vyzdvihl na Rusi říši slovanskou na slávu i moc, jakéž za minulých dob v našem jazyku nikdy nebylo. Slované ovšem jsou ještě pozadu za ostatními vzdělanými národy, jsou u porovnání s nimi hrubi a neumělí, ale barbaři přece nejsou; cizinci přehánějí skutečné vady a nedostatky Slovanův, a kde jich není, vymýšlejí je a nestydatě lhou; píšíce o národě ruském nebo o jakémkoli slovanském, píší ne historii, nýbrž štiplavou hloupou píseň. Skutečné vady Slovanů jsou lenosť, hrubosť a nevzdělanosť u porovnání s jinými evropskými národy, pijáctví a marnotratnosť, ukrutnosť k poddaným, krajnosť vládní formy. Velikou vadou Slovanů jest nemírné honění se po cizáctví, podajnosť cizincům i proti vlast-

*) Križanić uvodí několik hanlivých pořekadel cizozemcův o Slovanech. Řekové nazývají otroka — sklavem, t. j. Slovanem, Bulhara — ne člověkem, a tak i Uhři Slováka; Francouzům jest Polák — medvěd, Vlachům — hlupák, Němcům — zloděj; Němci mají také pořekadlo: Die Ungarn und Krabaten haben einander lieb, wann der Böhm zu ihnen kommt, da sind drei rechte Dieb.

*

nim bratřím. „A my ve své hlouposti dáváme se mámiti, za jiné bojujeme a cizí vojny činíme svými; mezi sebou se nenávidíme, sobě nevražíme na smrť, bratr bratra vyhání beze vší potřeby a příčiny; cizincům vše věříme, s nimi přátelství a smlouvy zachováváme, a sami sebe a svého národu se stydíme a odříkáme. My bez rozvahy jdeme za cizinci a moříme se mezi sebou bez počtu a bez konce.“ Povolnosť a láska Slovanů k cizozemcům a ke všeliké cizozemštině přesahuje všechny meze.

Križanić nezavrhuje šmahem všeho cizího, jelikož dobré věci dlužno přijímati odkudkoli, ale podotýká, že cizozemci i pod záminkou, že přinášejí věci dobré, hledí Slovany všelijak odříti; pročež třeba jen opatrně užívati jich služeb, zvláště vojenských; Slované však, západní a jižní, mají býti postaveni na roveň s Rusy.

Největšími nepřáteli všeho Slovanstva jsou Němci a Řekové; ze všech rozmanitých ran i škod, jež Němci Slovanům přinášejí, jsou tři hlavní: kacířství, rozkoš, kažení monarchie, jak učinili Polákům v míře svrchované. Vášnivě brojí Križanić proti Němcům, připomínaje tu ve mnohém Dalimila a písemnosti z dob husitských, na př.: Manifest Pražanův z roku 1420., Sebrání z kronik českých r. 1437. a j. „Cizozemci nás vytiskli z celých zemí, z Moravy, z Pomoří, ze Slez, z Prus; v Čechách již málo co slovanského zbývá po městech, a u Poláků jsou všechna města plna cizozemců. Když cizozemští kupci a řemeslníci v nějakém městě tak se rozplodí a rozmnoží, že mají dostatečnou moc, tu naše lidi z měst vyhánějí nebo pobíjejí, město opevní, i stanou se samovládci, pány na naši hanbu i škodu. Tak jsou učinili v Gdansku, v Toruni, v Rize a v jiných městech; všude nás zahnali od moře, i od velikých splavných řek do širého pole země orati. My jsme jich chlapy, zemi pro ně vzděláváme, i vojny v jich prospěch vedeme, aby oni seděli bez díla ve městech, v kamenných domech, hodovali a nás nazývali sviněmi, psy a osly. Oni svým psím kousáním a trýzněním dohnali množství našich Slovanů, mezi nimi pomíchaně bydlících, až k zoufalství, tak že se stydí svého jazyka i rodu, a mnozí skrývají svůj původ a vydávají se za lidi jiného národu. Dobyvše panství v Uhrách, Čechách, Polsku a Litvě (t. j. švédská dynastie), hněvají se, vztekem skřípají a pukají, že nemohli ještě pod svou moc dostati i carství ruského, jež povždy jediný Bůh zachránil od přelitého nepřítele.

Aby nepřátele Slovany rozdvojovali, sejí mezi námi neustále vnitřní různice. Dlužnoť pomysliti, že my, Rusové s Poláky jsme lidé jednoho jazyka a synové jednoho otce; a pro tuto říši nemůže býti většího štěstí, jako kdyby byla mezi námi bratrská svornosť. Ale ďábel, který závidí lidskému pokolení všelikého dobra, nabádá ty dva národy, aby vším snažením i všemi silami povždy překáželi naší svornosti a hleděli vzbuditi v nás věčné spory, nenávisť a vojny; oběma zajisté velice užitečna jest naše nesvornosť. Věděť Řekové, že, kdybychom byli svorni, brzy bychom seznali jich podvody, oni by nemohli více požívati z Rusi oněch užitků, kterých posud požívali. Věděť Němci, zvláště Švédi, že, kdyby byla mezi námi

svornosť, nemohli by snadno podržeti, což byli Polákům vyrvali: kdyby však Poláci vedli s námi vojnu, tu Švédi doufají, že loupež podrží a uloupí ještě více. Jiní Němci, kteří píší se římskými císaři, ode mnoha věkův usilují zmocniti se polského království; ale vidí, že svého záměru nemohou vykonati, kdyby Poláci žili s námi ve svaté lásce. Pročež tito hrdopyšní, nadutí, směšní, planí páni všeho světa, i naši posměvači posýlají k nám posly a přetvařují se býti našimi přáteli. A všemi těmito svými poselstvími neměli nic jiného na mysli, neusilovali o nic jiného, než aby rozsévali mezi námi různice.“ *) Križanić také nenávidí Němců náramně, líčí jich charakter nejčernějšími barvami, a dí, že dlužno před nimi utíkati.

Neméně horlí Križanić proti Řekům, kteří taktéž pohrdají Slovany a převrátili jich národní jméno v potupný význam otroka (sklava). Řekové jsouce prý původci církevního rozkolu, jsou příčinou, že „nyní i jindy nesmírně prolévala se krev mezi námi a našimi bratřími Poláky, že posud v Polště nevládne někdo z rodu našich nejjasnějších carů“. Řekové snaží se všemožně dostati do rukou srbský patriarchát, oni vadí prý Rusy a Poláky (což ovšem spíše platí o „Římanech“), nazývají Bulhary ne-lidmi, Slovany vůbec barbary a sklavy, a potloukajíce se na Rusi, všelijak vydírají ruský národ pod zástěrou náboženství. Neobyčejně střízlivě soudí Križanić, katolický kněz, o rozštěpení křesťanské církve na východní a západní, které svými následky ukázalo se býti tak osudným zejména Slovanům. „Hloupě jedná, kdož se míchá do cizích sporů, ze kterých jemu nemůže vzejíti užitek. Co jest výše nás, to se nás netýče. Rozdvojení se stalo ze žárlení dvou národů z příčiny vrchmocí světského i církevního, římského císařství a papežství. Nechť zápasí ti, jimž jest ta moc Bohem dána, totiž Římané a Řekové. A nám, Slovanům, není ona moc dána, ani možná, ani potřebná. Bylo by bláhové a hloupé o tom mysliti, aby nám mělo do rukou se dostati buď římské císařství, buď vrchní moc v církvi. My Slované i Rusové jsme daleko od toho. Není ani pěkné, ani radno, honiti se za nedostižitelnými a nemožnými věcmi. My na věky nezmocníme se ani onoho císařství, ani papežství. Nechť bude římské císařství, daremné a Ježíšem Kristem zrušené, kde chce. Nechť bude církevní přednosť v Římě nebo v Cařihradě. Nezápasme a nežárleme pro cizí spor, z něhož nám prospěch vzejíti nemůže; ale raději po přátelsku vyslyšme obě dvě strany a hleďme je smířiti. Nejsme povinni brániti cizí moci. My jsme přijali od Řeků, Poláci od Římanů svatou víru a zákony církevní; ty věci jsme povinni chovati a brániti; a nemusíme brániti moci, ani podporovati klevet řeckých nebo římských. Jestli patriarcha a papež se hádají a škubou a za brady tahají za přednosť: my pro přednosť nemusíme dělati různice, ani zastupovati ty, kteří činí různici. Spíše jsme povinni smiřo-

*) Obracíme zvláštní pozornosť na tento trefný soud Križaniće vzhledem ke sporu ruskopolskému.

vati Řeky s Římany. Neboť od našeho národu, od Bulharů, povstala jedna z hlavních příčin různice: za příčinou Bulharů nejprve jsou učili Řekové proklínati Římany. Jestli náš národ byl příčinou zla, zdá se býti slušným, aby byl též příčinou dobra". (Dokončení.)

O životě, spisech a literarním významu Ivana Andrějeviče Krylova.

Napsal H. Mejsnar.

(Dokončení.)

Jsou lidé, kteří ho zovou jen básníkem pro děti. Ovšem ze žádných spisů děti nevezmou tolik prospěchu, ale myslící člověk vyčerpá z něho ještě více. Jeť moudrosť dostupna všem věkům, ale v hlubině své pojata býti může jen rozumem zralým; ano mnohé bajky jsou nedostupny dětem; čím více vnikáš v jich smysl, tím více rozvírá se objem jich a síla. Na příklad rozebeř bajky „Potok" (Krylovu zvlášť milou), „Liška-dobračka" a jiné. To co tvoří nejpodstatnější hodnotu spisů Krylovových nemůže pozbyti ceny své od změny vkusu, jazyka a potřeb časových. On vždy bude v modě, poněvadž úspěch jeho nikdy nezávisel na ní. On výše stojí svého druhu, dokázav že místo nekrášlí člověka, ale člověk místo, a slovo bajkář s obyčejným smyslem je málo čestno pro něho. Bajky jeho živý a věrný jsou obraz ruského rozumu s jeho důvtipností, pozorovavostí, prostosrdečným šelmovstvím, s hravostí a hlubokomyslností. Všecky věky, všecky stavy, několik pokolení se s ním seznámilo, těsně zblížilo, s dětství do starosti, vrstvy nejvzdělanější a nejnižší, kam nevnikne kouzlo umění; ale kde přirozená chápavosť jest, tam hlas pravdy a zdravého smyslu, oblečený v slovo životvorné, vždy je pochopitelným a vábným; on znám i těm, jež neznají písma; znajíť ho z doslechu, z ústního podání a přisvojili si bajky jako pokladnici přísloví. Spisy jeho šly a jdou z ruky v ruku, z rodu v rod v nesčetných vydáních, hlásajících slávu jeho nejdálnějším pokolením, pokud stane srdce ruského, ozvoucího se na zvuk rodného jazyka! Každý je na Rusi zná z paměti; staly se opravdovou potřebou národní. Nelze si mysliti něco idealně dokonalejšího, tón neodvislý, barvitý, výrazný ve všech odstínech a barvách, ostrý, jistý; vývody a závěry mají sílu neodolatelnou, epigrammatickou, jež každého odzbrojuje. Sloh lehký, plynný, čistý, vždy případný a příjemný; vypravuje volně, prostodušně, tu velkolepě, tu něžně, tu baví směšným výrazem a obratem. I praví o něm Gogol, že žádny z básníků neuměl učiniti myšlénku tak zřetelnou, přístupnou jako Krylov; vše tu malebno, ať představuje přírodu vábnou, nebo hroznou, nebo špinavou, do nejmenších odstínů rozmluvy podává vlastnosti jako živé. A věru velké je umění v tom, allegorii, jíž jest bajka, dáti všecku sílu pravdy,

očarovati jí. Bajky jeho, nehledě k poetickým krásám a rázovitosti národní, zůstanou vždy pokrmem myslícího a zvědavého ducha, kterémukoli patří národu a věku. Od mladosti pronikalo ho zdravé přesvědčení o svatosti povinnosti, o vysokém významu občanské poctivosti, a hluboká nenávisť ke všemu, co snižuje důstojnosť člověčí; pronásledoval kdekoliv zištnosť, licoměrnosť, chlubnosť, pochlebenství, klam, po celý život hleděl občanstvo svým slovem prosvěcovati a uváděti na cestu pravdy, povinnosti a cti. Od mládí zřekl se všech lakadel ctižádosti, zisku a marnivosti, vážil si nade vše duševního blaha a s ohněm vrhal se do učení. Jsa přesvědčení samostatného a ostrého, nedal se uchvátiti ani současnými svody ani jednostranným směrem, je kazatelem přísného pořádku, spravedlnosti, zákonité moci; vady, zlořády, úskoky, hlouposti našly v něm neúprosného žalobníka. Vlastním přemýšlením položil si základy náboženství, filosofie a politiky, s nichž nesvedl jej ani materialismus, ani cynismus, ani liberalismus. Bojoval proti výstřednostem, dobře znaje, jak blízko jest od nich do bídy, tepal bičem satiry i v nejchoulostivějších případech i lidi silné a nebezpečné. Slovem, knihy jeho bajek tvoří osnovu pravd všelidských, občanských, rodinných a každého člověka, kudy životem by chodil, nejlepší obrazárna charakterů věrných výrazem i šatem i krojem do posledních drobností. Byť sebe více mravopisny a mravoučny byly plody jeho, nestačily by na nesmrtelnosť; k tomu třeba bylo přistoupiti aesthetické kráse a výrazu ducha národního. Krylov člověk měl nedokonalosti v životě soukromém jako každý jiný, ale ten člověk v jeho bajkách je vysoký mudrc, plný pravidel cti a ctnosti, pronásledovatel vší lži a nízkosti, ochránce vědy a myšlénky proti nevědomosti a hlouposti, učitel a dobrodinec současníkův a potomkův. Kéž zlaté genialní jeho myšlénky vlijí se i v národ náš, a přejdouce v přísloví a nálezy rozumového soudu stanou se jeho věčným duševným majetkem!

Historie literarní zaznamenala jako prvního bajkáře Sumarokova, jenž se narodil r. 1718. Byl neunavný povídálek, hrubý, pestrý, formalný. R. 1744. narodil se Chemnicer, prostý, lehký, úsečný, jako staří moralisté, příjemný. R. 1760. narodil se Dmitrev, jenž ustoupil prvenství Krylovu v tvorbě, barvách a národním rázu, podav mu vzorec půvabu uměleckosti, vkusu a bystrosti rozumu.

Deržavin napsal o Krylovu: Ezop, vida Chemnicera, Dmitreva, Krylova, poslednímu řekl: Tys jemný, rozumný (Ты тонокъ и уменъ).

V Polární Hvězdě napsal Bestužev: I. Krylov povznesl bajku k originalně klassické výši. Nemožno dáti lepší prostoduchosti vypravování, větší národnosti jazyku, více citelnosti mravouce. Je podoben Lafontaineu, ale má svůj zvláštní charakter. Plán bajek jest originalní, jazyk povýšené prostonárodní nářečí, nenapodobitelné ve svém způsobě; přidáme-li k tomu výmysl, pečeť genia, tvrdíme, že je Krylov první originalní ruský bajkář. I bajky Dmitreva jsou půvabny, ale nejsou národně rusky; čistota slohu jest jich hlavní hodnota, sloh jeho jest jazyk vzdělaného světského člo-

věka; sloh Krylovův vyráží prostoduchost a s tím důvtipnost ruského národa; to je ruský rozum, národní ruský jazyk ušlechtěný filosofií a světskými způsoby, obsah jeho básní představuje gallerii ruských mravů ve způsobě vznešené historické malby, náležející ruské národní škole. V Synu Otečestva z r. 1829. napsal někdo: Krylov je baječník — baječný strom, kterým bylo třeba silně zatřásti, by padaly s něho plody; jinak oddával se neapolské rozkošné lenosti pod 60" severní šířky. M. Greč z r. 1834. napsal o něm: Před jeho zraky je plná pokladnice života, z které vybírá stále nové myšlénky a s nimi novou poesii. Opravdový básník je právě takový dějepisec jako historik, ten má přísnou soustavu v rozvržení událostí, onen navrhuje skupiny, nestaraje se o jich souvislosť. Krylov do všesvětové knihovny položil tvoření o své vlasti s překvapujícím pragmatismem zpracované. V Zvězdočkě z r. 1844. napsala dáma, osobně znající Krylova: Jakýsi čaroděj, jak praví podání, klíč k tajemství, jak zalíbiti se, v kouzelnou skříni skryl; jeho jen najíti může nadání. Krylov náš prostě sáhl — a našel. Jiný kdosi napsal o něm: Byl sám akademií, a všecky akademie světa nemohou pochlubiti se tak činným vlivem na rozumové, mravné, občanské, ano i náboženské vzdělání lidstva, jaký způsobil nepozorovaně, ale na všech místech stále genialný spisovatel. Krylov byl veliký jako překladatel, neboť své převody výše postavil krásných originalů slavného Lafontainea; veliký jako napodobitel, neboť překonal vzory, ale nejvýše stojí, když samostatně čerpá myšlénky z přírody, ze skutečného světa, tu je hlubokomyslný filosof, věrný přítel přírody, před nímž rozvírá ona svá tajemství, tu je poeta v myšlénkách, obrazech, formách jazyka i ve spojení zvuků. V „Bibliografických zápiskách" z r. 1861. čteme „Vidění na březích Léty od Batjuškova": O div divoucí! Krylov, zapomenuv pozemského hoře, šel obědovat přímo v ráj. Stín jeho zašel k Minou, a stěžoval si, že ho smrť vzala zrovna od oběda, že by hotov byl zkusiti vína a pekelných pirohů, že ho znají, že je Krylov. — Všecko zajásalo! I ptal se ho Minos: A cos dělal? — — Na konec stůj zde citát z „Dramatického věstníka" z r. 1808. o Krylovu. „Rozhovor obecenstva s časem".

Obecenstvo.

Jak, čase, tak jsi mohl prchnouť okamžitě?
Tak tiše šel jsi včera, tiše, málo hbitě. —

Čas.

Mně Krylov křídla dal,
když bajky své byl tobě předčítal...

Bohdan Zaleski.

Návštěva u Bohdana Zaleského.

Napsal Edvard Jelínek.

„Náš Bohdan stokráte je naším Bohdanem, neboť on jest duchem našeho ducha, kostí a krví naší země, z jeho písní vane šum našich lesů, jedlí a sosen, z jeho písní vyznívají vlny řek našich, čtveračivé úsměvy rusalek a hrobové steny hetmanů našich, stepní dumky černobrvých dívčin a skvostným balsamem vznáší se ve vzduchu vůně lučin a květin našich. Bohdan není všemocným orlem poesie, jako Adam Mickiewicz, ale skromným, vděkuplným její slavíčkem, ba slavíčkem půvabným, libozvučným... Ze zrna, kteréž on vrhnul na naši nivu, nevyrostly sice ohromné, duby, ani cedry Libana, ani storamenné palmy, spíše jemné kvítky, stolistky, fialky, nezabudky, konvalinky...“

Slova tato napsala polská ruka před několika lety k podobizně „pana Bohdana“, i zřejmo ze srdečné i vřelé ozvěny jejich, jak blízce přilnul ukrajinský slavík k srdcím polským.

Také nám Čechům není tento pěvec cizím: již před více než čtyřiceti lety snažili se Rittersberg, Čelakovský a j., seznamovati české obecenstvo s mladým tehdáž básníkem bratrského národa překládajíce a uveřejňujíce se zvláštní zálibou dumy jeho porůznu v časopisech českých. Záhy stalo se jméno Zaleského srdečně oblibeným ve všech kruzích současných přátel slovanské poesie a dávná jakási tradice zachovala netoliko sympathii v minulosti roznícenou, ale zvýšila ji i v dobách novějších, kdy mladší pokolení čím dále, tím lépe pociťovalo, že téměř každým dnem vzdaluje se nezvratně od času i lidí po nichžto zůstala jasná, hvězdnatá zář, vidná daleko a nezatemněná ani přesilením novověku. Také Bohdan Zaleski vyšel ze zástupu nejslavnější družiny polských pěvců a stál nejblíže nesmrtelné trojice, Mickiewicze, Słowackého a Krasińského. Všickni stáli při sobě, patřili k sobě a potomstvo hledí k nim, jako k jednolitému celku, kterýž utvořil společně, každý svou váhou a samočinností, periodu slavnou svou krásou, ušlechtilostí a velebností.

Z památné této družiny zůstal mezi námi téměř jediný Bohdan Zaleski.

Řekli jsme, že „patřili k sobě“. I v tom jest Bohdan Zaleski společný s družinou svou, že údělem osudu jest mu tráviti, po příkladu téměř všech jeho čelních soudruhů, život ve vzdálené cizině. „Rozprchnuvše se po světě, stali se bouřemi zmítaným listím“. Ty, kdož nejvřeleji lnuli k rodné zemi a každý dech v nadšení jí posvěcovali, odtrhl sběh okolností daleko od vlasti a zanesl ku prahům nového domova. Také „pan Bohdan“ usadil se daleko od kolébky své, ne pod tichou střechou šlechtického dvorku, ne v ovzduší stepnaté poetické Ukrajiny, nejužší vlasti básníkovy, nýbrž předaleko za horním Dněprem a Vislou, tam, kde teskným srdcem jest mu vzdechnouti:

Ach, rady nevíš sobě, kozáče —
což u nás jinak, jinak, jináče!
Ó Bože, Bože, slzy k Tobě řinu:
až umru, dejž mi v nebi Ukrajinu! —

Tak přihodila se vzácná příležitosť na vzdáleném západě, téměř v saméın středu volné Francie, pokloniti se „ukrajinskému slavíkovi", jehožto zpěvy a dumy i nás učily vřele milovati, co nejdražší a nejmilejší jest jemu samému. Tož dospěvše do Paříže, spatřili jsme v této příležitosti splnění jedné z nejvřelejších tužeb, a Paříž sama stala se nám tím milejší, vděčnější — — —

Ctihodný kmet Bohdan Zaleski přebývá ve vísce Villepreux. Netřeba snad ani dokládati, že k vůli takovým návštěvám neváhal by člověk zbočiti úmyslně až někam do Normandie nebo Provençalska, nad to do vzdálenosti sotva několika kilometrů za pařížské mraveniště, z něhož rádo se alespoň občas uniká. Pouť stává se pak tím příjemnější, čím více se dostává cizinci přátelské ochoty, jíž se nám tentokráte ve svrchované míře dostalo laskavostí rodiny pana Vladislava Mickiewicze, syna nesmrtelného tvůrce „Pana Tadeáše". Byla to právě nejvhodnější společnosť k návštěvě ukrajinského slavíka.

Krátce po polednách vyjíždí vlak z nádraží montparnasského směrem k Versaillím. Poláci často jezdí po této trati a také naši laskaví společníci polští nespatřovali po cestě nic nového. Pan Vladislav, dost málomluvný, jen zřídka se ozýval, za to obveselovala cestu mladší dceruška jeho, vnučka Adama Mickiewicze, kteráž, ač spíše jest již dcerou volné Francie a uprostřed jejího života byla vychována, přec jemnou tváří i vším chováním svým přemile připomíná dívky šlechtických dvorků litevských Tak se nám zdálo, že bychom v ní poznali Polku i bez mluvení.

Když se vlak vymotal ze zastaveného obvodu Paříže a zelených mezer mezi budovami přibývalo, jevil se poznenáhla rozhled po krajině. Nic zvláštního. Z této strany ani Versailles při vší své velkoleposti nepřekvapuje. Oko sotva dostřehne zadní terassy zámecké, ostatek skrývá se za šumnými korunami plnolistých stromů. Vlak letí dále po rovině a v několika okamžicích zastavuje u cíle naší cesty. Stanice pranepatrná, nepřipomíná již ničím, ale ničím světovou Paříž. Tak, jako bychom se vzdálili od tepny evropské civilisace ne na několik, ale na sta kilometrů.

A podivno, snad právě tato okolnosť činí ovzduší Villepreuxské dvojnásob milým. Čím více hořečnosti a nervosního trhání tam, tím světější klid zde. Náhlý přechod ze světového města do zátiší ještě světovější přírody činí dojem neodolatelný. Paříž nepůsobí cizinsky a chladně, všemu snáze přivykáme než kdekoli jinde, ale přicházíme-li z Paříže do Villepreuxu, pociťujeme teprv náležitě rozdílnosť. Rozhled po obou stranách cesty, vedoucí z nádraží do vísky, při každém kroku připomíná rodné strany. To jest právě světovosť přírody a zde zejména! Celá partie až k St. Germainu en Laye připomíná přes tu chvíli dobře nám známé partie z Čech, Moravy i Polsky.

Tichou cestou, za nádraží zkroucenou, obklopeni po obou stranách poli, kráčíme k Villepreuxu tak, jako chodíme cestami našeho venkova. Na souvrati pěkně vykvetlou květinu bez obav porušení městského řádu utrhneme a komu nejlíp sluší — podarujeme.

Zatím dospěli jsme do vísky. Trvalo to od stanice asi 20 minut. Polák řekl by „tak sobě". Dost nepravidelně roztroušená stavení nekryjí sice doškové střechy, ale neprozrazují také ničím sousedství Paříže. Pes zaštěkne, zaleze pak zase domů, dítě se přebatolí kam chce a za nenádherným plotem všelicos se ozývá.

„Zde bydlí pan Bohdan!" upozornil mne náhle pan Vladislav a vnučka Mickiewiczova předešla nás již o několik kroků. Stavení, k němuž laskavý průvodce pokynul, vznáší se do druhého patra, má malé nádvoří a po straně pěknou zahradu. Dříve však, než jsme se náležitě mohli rozhlednouti, obrátil všechnu naši pozornosť po sobě stařec, zjevivší se z nenadání proti nám. Kmet to sivovlasý, nevysokého vzrůstu, přimhouřeného zraku. Šedivý vous sahal mu až po pás a dodával starci výraz proroka. Na hlavě měl aksamítovou čapku, v ruce trochu polních květin...

Byl to pan Bohdan!

Tělo samo se schýlí k pokloně, ruka sama sejme klobouk...

Hned pak potom uvítal nás kmet srdečností a upřímností nepřekonatelnou, a uvedl do salonu ve přízemí.

Překročivše práh tohoto domu, ocítili jsme se rázem v ovzduší polském. Tak nám bylo, jako bychom zavítali pod krov litevského dvorku, kdež rozveselí se s příchodem hostě každá tvář, projevujíc zřejmě, že nevyhasla ještě odvěká tradice: „Hosť do domu, Bůh do domu " Jen vlašský komín, v němžto přítulně praskaly a svítily oharky, trochu připomínal jiné kraje, ač druhdy i v Polsce rádi se tak zařizovali. Za to však vše ostatní mile jen staré známosti osvěžovalo. Tu na stěně hned Mickiewicz, opodál Kościuszko a jiní bohatýři polské minulosti. Knihy a časopisy, noty a jiné věci rovněž zřejmě mluvily, kde jsme. Také nábytek a ostatní zřízení, ne výstředně moderní, ale pohodlné a milé, připomínalo útulné zátiší zachované rázem všemožně domácím.

Pan Bohdan — tak dovolujeme si i my jmenovati ukrajinského slavíka — bydlí u dra. Okienczyce, zetě svého, kterýž ovdověv před několika lety, podruhé se oženil. Po dceři zůstala vnučka Bohdanka, dívka nyní čtrnáctiletá a zajisté největší útěcha staříčkého básníka. Také druhé manželství zeťovo rozmnožilo rodinu Okienczyců, a tak proniká dům, v němžto tráví pan Bohdan léta nejctihodnějšího stáří, život dosti četné požehnané rodiny.

Při velice pokročilém stáří zachoval Bohdan Zaleski vzácnou svěžesť sil a čilosť skutečně hodnou podivu. Ani se nezdá, že osmdesátý a čtvrtý rok přemetnul jeho bedra, na nichžto statečně nesl po celý svůj život tolikeré zkušení. Dosud zajíždí v létě i v zimě do Paříže, navštěvuje známé a súčastňuje se i jinak života tamní kolonie polské. Paměť zachoval dosud výbornou a rozpřádaje rozmluvu, udržuje ji stále v proudu. Při tom rád si mávne rukou,

tak po kozácku, a zjevným důrazem zachovalé ještě síly barví slova i myšlénky své. Vzpomíná neunavnou a libeznou sdílností dávné minulosti, mluví o starých přátelích. o mládí ve vlasti prožitém, o božské své Ukrajině, o kozácích, o stycích svých z dávných let — jen nerad zabíhá ku vlastní osobě, o níž nejraději mlčí, leda že si zasteskne, že dokonalá slabosť zraku již od řady let povzbavuje jej možnosti všeliké práce. Ani psáti, ani čísti nemůže. Přes to ví stále o všem, co se děje ve světě, zejména ve vlasti. Citelný tento nedostatek nahrazuje mu poněkud šetrná péče, jakou jej obklopuje Bohdanka a rodina doktora Okienczyce. Vše důležitější předčítají mu z časopisův a knih neb mu vyprávějí.

Hned po prvních slovech naší rozmluvy zabočil stařičký básník k věcem českým, jimž již ve mládí svém mnoho vřelé věnoval pozornosti. Známo, že sám přeložil do polštiny „Růži“ a že stopoval živě ruch českého znovuzrození. Z řeči vysvítalo, že mu nebyly tajny ani nejnovější pokroky českých snah a zejména o Národním divadle a nové poesii české, alespoň v některých její částech dobře byl zpraven. Přebývaje často v Paříži stýkal se také osobně s vynikajícími osobami českého národa, z nichžto připomínal zvláště Palackého a dra. Riegra. Sdělil s námi v té příčině historickou episodku, kterouž již k vůli charakteristice nesmrtelného otce vlasti nehodláme zamlčeti.

„Roku 1867. byli Palacký a dr. Rieger v Paříži,“ děl ctihodný kmet, „a my jsme se rádi s nimi stýkali. Tehdáž chystala se u vás v Čechách pouť k moskevské výstavě jíž účastnili se také Palacký a Rieger. Odjeli tam přímo z Paříže. Ale udála se tentokráte v naší přítomnosti episodka, kterou zejména já si dobře zapamatoval. To bylo tak: Krátce před svým odjezdem byli mezi námi; byla také přítomna jedna česká dáma, velice blízká Palackému. Tato vzácná dáma vpravujíc se do našeho položení zrazovala Palackému a dru. Riegerovi, aby do Moskvy nejezdili a naléhala, aby raději zůstali. Rozmluva trvala dosti dlouho. ale Palacký stál důrazně na svém, odmítaje naléhání české dámy tonem stále umírněným a klidným. Konečně však jej vytrvalé naléhání do té míry rozmrzelo, že se nevrle obrátil a bez obalu krátce odpověděl: „E, dlouhé vlasy, krátký rozum!“ . . . Vidím podnes rozhorlenou tvář vašeho přísného učence a slyším jeho slova . . .“

Výrok Palackého citoval pan Bohdan v původním znění, po česku — tak utkvěla ta slova v paměti stařičkého básníka!

Zmínili jsme se již, že Zaleski nerad mluví o sobě, o své činnosti básnické. Děje se tak zajisté jen ze skromnosti, vlastní všem pravým „vítězům“. Skromnosť tato vine se jako zlatá nitka po celou jeho řeč a kde jen mohl, unikal básník tomu, přeskakuje vždy k osobám jiným, nejraději ke druhům svým z dob filaretských, a z těch první místo v srdci jeho zaujímá přední pěvec polský, Adam Mickiewicz, s nímžto žil v Paříži v nejbližším styku přátelském. Známo, že pan Bohdan náležel ke hloučku Mickie-

wiczových přátel, kteří r. 1834. v jeho bytě, v ulici Saint Nicolas, první vyslechli nehynoucí slávy epos „Pan Tadeáš".

Maní vyklouzla nám v průběhu rozmluvy otázka, kdy naposled byl „lyrník" ve vlasti.

Tu zalesklo se páně Bohdanovo překrásné, hluboké oko safírové a on zamlknul. Teprve po chvíli mávnuv rukou, vzdechnul: „To dávno, dávno... a chtělo by se ještě zavítati k rodným prahům... chtělo... ale rozprchla se moje družina a s těmi mladšími se již neznáme..."

Zadumán sklopil hlavu.

„Odpusťte," ozvali jsme se, „znáte se... znají vás všickni, dumky a písně vaše s rozkoší a vděčností odkazuje vždy starší pokolení novému. I na Litvě i na Ukrajině, tam všady, kde žije srdce vaše, měl jsem potěšení slyšeti vaše zpěvy... Deklamuje, čte a zná je celá Polska! Také u nás..."

Líbezně se usmál a přesmeknul hovor v jinou stranu.

Mezitím sešla se v saloně téměř celá rodina. V osobě hospodáře, dra. Okienczyce, spatřuje host hned v prvním okamžiku muže bodrého, srdečného, nehledajícího ve světě ničeho nade štěstí své rodiny a vlasti. Tvář upřímná, chování otevřené a milé, toť nejkrásnější uvítání, jakým přichází vstříc. Rovněž hospodyně. Dítek je několik. Z nich Bohdanka uprostřed menšího děctva rozvíjí se a dospívá jako růže na záhoně dobře hleděném a opatrovaném. Malý hošík statný jest jezdec na dřevěném koni a slečna sestra ještě s pannami velké má starosti. Tož veselo jest a staříčký pan Bohdan rád dítky vine k sobě, vyslýchaje nevyčerpatelný tok jejich dětské, polské mluvy.

Tu zdá se věru již, že nad námi se klene střecha neporušeného šlechtického dvoru na Litvě.

Po čaji, když venku úplně se již vyjasnilo, odebrala se celá společnosť do zahrady. Není to nádherný park, ale osvěžující zeleni a stromů listnatých tam tolik, kolik bývá v Polsce. Bohdanka rozběhla se po záhonech a uvila Mickiewiczově vnučce, s kterou jest nejlepší přítelkyní, z nejkrásnějších svých květin hezkou kytici. Dítky popěvovaly.

Pan Bohdan pohlednul k jasnému slunci, vdýchal osvěžující vzduch a vůni lesův i květin, a těšil se ze života jej obklopujícího.

Tak setrvali jsme ještě chvíli.

Ale poznenáhla přiblížil se okamžik našeho rozloučení.

S vřelým, hluboce procítěným přáním, aby Hospodin prodloužil ukrajinskému slavíku dni klidného žití ještě po mnohá, mnohá léta, opouštěli jsme milé jeho zátiší. Provodil nás se srdečným pozdravem české zemi a drahocenným projevem přátelství, jež hluboce vštěpili jsme sobě do vděkuplné paměti.

„Dlouhá léta, dlouhá léta!" šeptali jsme a téměř za každým krokem obraceli jsme zpět hledy své k vísce Villepreaux.

Poznenáhla, zmizelo zrakům i zátiší páně Bohdanovo i ves celá. —

Po hodině pojala nás opět do lůna svého horečná Paříž. Přímo z nádraží odjeli jsme do „polské čtvrti“ v Batignollech k prof. Gaszttowtovi, i u nás dobře známému. V hostinném jeho domě sešla se ten večer společnosť milá i vzácná. Z Čechů přítomen byl také umělec náš, Antonín Chittussi. Rozmluva rozpředla se sama a dotýkala se zblízka též ukrajinského slavíka. Jako o závod pověděl o něm každý vřelé slovo, prodchnuté projevem nelíčené lásky, úcty a oddanosti. Vždyť znali jej všickni, ctihodný lyrník již od tolika let jest prvním uprostřed polské emigrace ve Francii a neschází dosud při žádném jejím podniku. Vědí, že jest téměř posledním paprskem neblednoucího světla slávy a nesmrtelnosti epochy Mickiewiczovy!

Při vyslovení jeho jména uklonila šedivou hlavu přítomná jedna dáma, jejížto zjev mimo vůli líbezností svou poutala k sobě pozornosť.

Byla to paní Nabielaková, rozená Francouzka, vzorná družka života předního belvederčika, jenž v památné noci listopadové r. 1831. s družinou osmnácti soudruhů při samém vzniku povstání vpadl do paláce Velikého knížete Konstantina. Pocházíť dáma tato ze zasloužené Francii rodiny; bratr její dodělal se vynikajícího stanoviska viceadmirala francouzského loďstva. Také Nabielak, zesnulý r. 1883., strádal vyhnanecký život vedle pana Bohdana a horoval činně pro věci českopolské, čehož trvalé stopy zůstavil též v literatuře. Ovdovělá pak manželka, kterážto záhy přiučila se dokonale polštině, zůstala věrna ideałům svého chotě, a i po jeho smrti nepřestává plna horoucí lásky kráčeti ve šlepějích jeho misí.

Tiché sklonění hlavy této ctihodné dámy bylo tedy jen krásným doplněním vznešené harmonie neskonalé úcty, lásky a oddanosti, jakouž obklopují synové a dcery všech polských vlastí staříčkého svého lyrníka, pana Bohdana!

Perunova slavnosť v Rhodopách.

Píše J. A. Voráček.

(Dokončení.)

Tento obřad zavedl teprve nynější pop Kovačev, protože, jak se mi sám přiznal, chtěl dodati celé slavnosti církevního, pravoslavného rázu. Před ním, asi před třemi, čtyřmi lety, vykonávali vesničané celý obřad sami a budou bezpochyby, až pop odejde, vykonávati jej i dále.

Po „vodosvětu“ rozestavily ženy a děti kotlíky do dvou řad, a kuchaři, nebo vlastně obřadníci, nalévali sběračkou do každého kotlíku rovnou měrou. Každý dílek sestával ze silné polévky a několika kousků masa v ní. Polévka byla prostě osolena, bez zeleniny a jiné příchuti. Někteří odcházeli přímo domů s kotlíky v rukou a jiní zasedli na temeni vrchu i počali besedovati, ma-

jíce s sebou ve velkých „baklicích“ víno neb i rakiji a různá pečiva na způsob našich hnětynek. Všichni seděli à la Turka, se skříženýma nohama. Divili se nemálo, že na místo jejich pohodlného sezení, ulehl jsem prostě na břicho, neboť během víceletého pobytu zde, k tomu jsem to ještě nepřivedl, abych dovedl skřížiti nohy a seděti jako na pohovce. Byl jsem hostem vesnické elity, mezi níž zasedali pop s popadií, daskal s daskalicí, kmet, kehaja (pomocník představeného a polní hlídač), žandarm a jiní. Okloumal jsem se ze začátku, ale později rozhostilo se mezi všemi opravdové veselí. Všechny historky a žerty odedávna ve vsi kolující vplétány do hovoru, jen „aby bylo veselo“. Každý před sebou měl již jídla s dostatek, neboť mnozí již z domova se zásobili. Nepostačil jsem takřka děkovati. Hnětynka za hnětynkou, baklice vína za baklicí atd. Toť se rozumí, že odřeknouti se nesmí nikomu. Ani opravdu také jsem toho dne nikoho ani nejmenším uraziti nechtěl. Měl jsem radosť ze sváteční nálady a vůbec z toho, že mohl jsem se súčastniti nelíčené slavnosti na posvátném temeni vrchu, kde před časy obětováno bylo samému bohu hromu a deště, staroslovanskému Perunovi. Nebýti popa na místě, nebyl bych se snad udržel, přinésti přípitek samému Perunovi. Takto z toho sešlo Venkované jistě nebyli by mně zazlili. Věděli, že jsem „dobr čeljak“. Vyprávěl jsem již tomu i onomu, všelicos o starých Slovanech, jakož i o prvotním významu této oběti. Divili se nemálo. Jisto však, že budoucně tak lehko nikoho neuposlechnou, aby svého starého obyčeje zanechali. Soudím tak zejména z toho, poněvadž ihned začali se durditi na okolní své sousedy, kteří zanechali již tohoto krásného zvyku, který nikomu neškodí.

Neseděli jsme dlouho a choro počalo. Dívky svátečně oblečeny začaly samy, pějíce při tom. Záhy však i hoši súčastnili se národního toho tance. Zejména dívky tančily výtečně. Takovou pravidelnosť v pohybu nohou nikde jsem ještě nezpozoroval. K vůli úplnosti, přikládám v originale píseň, kterou dívky pěly, otvírajíce choro. Zaznamenal jsem jenom následující:

„Što si zamr'knala (opozdila se), Gano,
s rataji (sluhy) na niva?
Snope-li si brala
ili kupny vila?“
-„Ne sěm snope brala
neto kupny vila,
pr'sten sem zagubila
ta go sem tr'sila.
Majka ja (jí) rekla:
L'ži, kolko l'žeš,*)
majka, nedej l'ži;
majka-ta poznava,
po bjalo-to lice,
po černi-tě oči,
po tenka-ta snaga (postava, vzrůst)““ atd

*) Vyslov dvojslabičně.

Celé veselí trvalo na dvě hodiny. Blížil se večer. Někteří počali odcházeti a pomalu tratil se jeden za druhým. V krátké době pak měli se všichni k odchodu. Nemoha více očekávati, rozloučil jsem se srdečně se všemi, a posadiv se opětně na mula, ubíral jsem se směrem k Novému Selu přes kopce a strže...

Ilijův den však doposud nevyšel mi z hlavy. Pokud vím, slavnosť ku poctě sv. Ilija, nepřímo Peruna, je v Rhodopách, silně ve zvyku. Mnohé vesnice od Rhodopy až k Dospatu a ještě dále ku srbským hranicím, dosud ještě přinášejí oběti na ten den. Nejbližší, asi půl hodiny vzdálená od Javorova ves, je Pannaja s řeckým obyvatelstvem. Podobně i ve vzdálenějším Novém Sele kolili kurban toho dne u kapličky sv. Ilija. Tentokráte však, jak mi sdělil pan Šourek, jehož poprosil jsem, aby tam se podíval, konali prostě vodosvět. Na západ dále ve vsi Sotyru přinášejí oběť na ten den posavad. Podobně i ve vzdálenějších vesnicích.

Povšimnutí hodno jest i to. že v každé skorem rhodopské vesnici nalézá se zbořeniště, obyčejně na nejvyšším vrchu, kapličky sv. Ilija. V okolí Rhodopy, kde již po několik let prázdniny jsem trávil, uvedu kostelík sv. Ilija na vrchu mezi klášterem Moldavskou svatou Petkou a Stanimakou, zříceniny v Javorově, u Dobré Louky (Lâka), v Pannaji, u sv. Petky (na cestě do Čepelare), v Novém Sele, v Sotyře atd. Podle toho viděti, že kultus tento velice byl rozvětven, tak že již jen z toho souditi můžeme na někdejší veliký význam Perunovy ideje na balkanském poloostrově. Připoznáme-li dále identičnosť sv. Ilija s pohanským Perunem, čili lépe řečeno, s pohanským bohem hromu a deště, vyslovujeme tím zároveň myšlénku, že kultus Perunův zasáhal i k jižním Slovanům. Jedná se pouze o jméno. Vlastnosti však jsou, pokud známe, tytéž. Rakovský ve svém Pokazalci slibuje, že se zmíní o kultu Perunově u Bulharův, ale nepřišel k tomu. Pochybuji, ač ne úplně, že by se bylo jméno Perun zachovalo u Bulharů Posud ani nejmenší stopy o něm jsem neshledal. Vyskýtá se pouze slovo perunnika (Iris germanica). ale slovo to, jak někteří tvrdí, nesouvisí s Perunem. Podobně má se i s pásmem hor Perin-dagh čili Perin-Planina.

Nemohu zatajiti ještě jednu okolnosť. V Litvě totiž blíže města Ragnitu ukazovali ještě před lety Perunův obětní kámen, který prý on sám tam postavil, a pod ním byla zakopána zlatá miska a stříbrný pluh, na znamení, že Perun byl dárcem úrody zemské. Když byli lidé zlí, trestal je suchem a neúrodou. S tím souvisí, myslím, i následující bulharská píseň z okolí Kjustendilu: Ognjana Maria procházela se po Lehenském poli. Potká ji brat sv. Ilija, zároveň s bratem Georgim, a takto ji osloví:

Dobra srěšta, presveta Maria!
— Dal Bog dobró, brat svety Ilije.
— Kâde č' ideš Ognjana Maria?
Progovori Ognjana Maria:
„E, ty-ze-ka, brat, svety Ilije!

Če si idem pri milnogo Boga,
da mi dade kljúči i katanci (závory),
da zaključim nebo i pa zemňa,
devet godin kapka dóžda*) nema,
da si puknet zemňa devet laty,
da propadne ralo sos volove“ atd.
Kačanov. Čís. 45. str. 117.

Z toho vidno, že Perun bulharský byl rovněž dárcem úrody zemské, jako litevský Perkunas. Když lidé dobři jsou, sesýlá úrodu a vlahý déšť na vyprahlou zemi, a když, jak píseň vypráví, „syn otce za otce, dcera matku za matku, bratr sestru svou za sestru nepovažují“, tehdy „po devět let“ nepadne ni kapka deště, země puká a rádlo i s voly propadá. Tím podobá se latinskému Joviši (Jupiter pluvius).

Jako boha úrody opěvují hromovníka Iliju i maloruské koledy, tak zvané ščedrivky, jako na př.:

„Chodit Ilja
na Vasilja (nový rok),
nosit pugu
žiťanuju;
de zamachne
žito roste,
žito, pšenica
Usjaka pašnica“ atd.

Zbývá mi ještě jedna poznámka. Ve článku „Slovanský týden“ hleděl jsem obhájiti myšlénku, že i Slované kdysi nazývali dni v týdnu podle svých bohů. Zde přiložím ještě název čtvrtku „Perendan“, podle Schleichera Perûndân (Polab. Spr. 189.), totiž Perunův den, podobně jako lat. Dies Jovis (fr. jeudi), star. h. něm. Donar, starosask. Thunar, něm. Donarstag, angl. Thursday atd. Dle toho známe tedy aspoň jedno božství v staroslovanském týdnu. Můžeme z toho souditi též o někdejším významu Perunově.

Slivno, 15. října 1885.

Slovinské spisovatelky.

Podává **Jos. Kouble.**

Z novějších evropských literatur vykazuje se nejčilejším ruchem žen, jak známo, francouzská, po níž hned následuje písemnictví anglické. Také u sousedů našich, Němců, vyvinula se dosti znamenitá literatura žen a na severu Evropy nalézáme ve Švédsku, Dánsku, Nizozemsku výtečné spisovatelky, zaujímající vynikající místo v literaturách svých národů. Ve Španělsku teprv v tomto století proniká výtečná novellistka, a v Italii zjevuje se nám zároveň s Petrarkou, Dantem a Ariostem statný počet učených žen a básnířek, většinou vznešeného původu. Zpo-

*) Dóžda, myslím, že je přeslechnutí na místo pravidelného dožd, nebo dežd a da, čili jak národ mluví: doš (dož), da nema.

mínajíce takto letem literarní svět ženský evropských národů, zvědavě se tážeme, jaká jest literarní činnosť žen slovanských, žen onoho národa, jenž počtem, rozlehlostí zděděných vlastí svých, čistě lidskými přednostmi a láskou ku zpěvu obdivuhodnou nade všecky národy světa vyniká?

Kdybychom měli dolíčiti, proč dcery slovanské, ženám jiných národů kulturních duševními i mravními přednostmi v ničem neustupující, tak pozdě vkročily do velebného chrámu vědy a umění, a jmenovitě proč teprve v našem století hojněji vstupují na kolbiště literarní — musili bychom stopovati celý rozvoj kulturních i politických dějin slovanských, abychom vnitřních příčin zjevu toho se dopídili. Literatury slovanské krásně počaly se rozvíjeti, dokud Slovanům popřáno bylo těšiti se z blahodárného míru, dokud nedotkla se jich ničivá ruka nepřátel a nevraživého osudu. Na severu a jihu slovanském vykvétaly nejkrásnější květy ducha lidského, rozšiřujíce vedle prostých však nevyrovnatelně krásných kvítků lidové poesie, svěží, blahodechou vůni, opojující nevýslovným kouzlem idyllický, s přírodou těsně spojený život plemen slovanských... Byly tu u kmenů slovanských šťastně soustředěni všichni činitelé, aby u národa duševně tak obdařeného tvůrčí duch jeho projevil se uměleckými skladbami neskonalé krásy, nesmrtelné ceny. Praví-li se vůbec o básnících, že se liší od jiných smrtelníků hlavně tím, že se jim podařilo zachovati si prvobytnou přirozenosť lidskou, jakousi dětinnou mysl, která proudem žití a osudů neztrácí bujaré svěžesti a agilnosti mladého věku: tož zajisté nijediný národ na světě nezůstal v povaze a podstatě své tak přirozeným, nižádnému nebyla okolní příroda v té míře pěstounkou, jako právě Slovanům. Láska k přírodě, a z ní plodící se blahosť i čistolidskosť, skromnosť smísena s dětinným bolem označuje nejvýrazněji veškeren jejich duševní rozvoj, avšak moment tento byl jednou z nejhlavnějších příčin jejich státním pohromám. Utěšeně kvetoucí literatury jejich, které tak krásnými plody uroditi slibovaly po úžasných ranách a neblahých osudech politických jako mrazivým vichrem ovanuty svadly a téměř zanikly. Teprve, když dlouho tlumená národní síla slovanská opět procitla, když násilně zlomený duch slovanský vzchopil se opět z propasti bezvědomí k důstojnému životu, vzkřísily se přirozeně také ony výtvory, kterými se uvědomělý duch osvědčuje: písemnictví národní. Velikolepý onen moment v dějinách národů slovanských, který jsme „znovuzrozením“ nazývati uvykli, jest nám, nynějšímu pokolení, ještě velmi blízký. U nás Čechů teprve na sklonku XVIII. věku prolomila idea národnosti žárem svým ledové kry, tísnící ducha národního, a u Jihoslovanů ještě mnozí žijí a živými jsou svědky onoho šťastného obratu na jihu slovanském, kdy synové jeho s celým žárem jižní krve své přilnuli k osvobozující idei národnosti. Na slovanská plemena veškerý svět dorážel, útočil, hnětl je a ubíjel. A jmenovitě na jižní Slovanstvo dorážel zuřivou silou a prudkostí Turek i Saracen, Němec i Vlach, Španěl i Francouz, Řek, Tatar i Maďar: tolikými živly trpěla vlasť jejich, duše však přece nevypustila. Než ovšem tak žalostný stav musil nepříznivě působiti v rozvoj národního ducha, jehož přirozený pokrok byl násilně takřka až do nejnovější doby zdržován. Tím také vysvětlujeme si částečně onen úkaz,

*

proč ženy slovanské oproti jiným národům později veřejného života účastnými se stávají.

Nuže, kterak ozvaly se ženy v obrozeném životě slovanském, jak zazvučely struny srdce jejich u velebném koncertu národů světa?

Netřeba ani dokládati, že v družině žen slovanských v popředí kráčejí nadšené Polky, horlivě pomáhajíce v šlechetných snahách mužům. V Polsce již v XVII. věku spatřujeme básnířku, v XVIII. stol. spisovatelku divadel, a když Mickieviczem nový život v literatuře polské nastal, vznikla celá řada polských spisovatelek románův i novell, později zjevily se básnířky, autorky poučných i filosofických spisů, ba lze říci, že nyní ženě polské není takřka žádný obor literarní cizím. — V tak dlouho jařmeném Rusku zjevily se ženy teprve v novější době na literarním poli, a sice opět nejvíce v románu a v novelle; u nás pak, ve vlasti Boženy Němcové, jak bylo a jak jest v té příčině, jakými skvosty obohacena literatura naše pérem ženským, toho nám doličovati netřeba.

Než my jsme si obrali za hlavní úlohu vylíčiti, jak účastnily se ženy slovinské literarního ruchu svého národa.

Rozhlížejíce se vůbec po světě jihoslovanském, jmenovitě po literatuře chrvatské, srbské a slovinské, zajisté zvědavi jsme seznati, čím ženy onoho národa, jenž lidovými zpěvy svými proslul celou Evropou, přispěly jmenovitě k vrcholu slovesného umění — k poesii? Však ku podivu! Při také hojnosti lyrických, z něžného srdce ženského vytrysklých písní národních, jichž počet jen k hvězdám nebeským přirovnávati můžeme; při tak hojné, umělé básnické literatuře, která zvláště na březích jaderského moře již v XV., XVI. a XVII. věku ku skvělé výši se povznesla, hle, nalézáme jen poskrovnu ženských duchů, již výtvory svými k osvětě národa přispívaly, ač právě pro svou řídkosť tím více budí náš interess. Tážeme-li se po původu tohoto nedostatku žen v literatuře Jihoslovanů vůbec, snadno jej seznáme z dějin jejich a rozvoje života národního. Žena u Jihoslovanů za starších dob neměla nijakého podílu ve veřejném životě, ona s prestolu domácího života nesestupovala nikdy, jsouc strážným andělem rodinného krbu a pilnou opatrovatelkou hospodářství snahou mužovou nashromážděného. Žena neopouštěla domov, a mužové chtíce vyššího vzdělání nabyti, musili putovati do ciziny, aby obohacovali ducha svého věděním i uměním, ježto domácí půda neposkytovala jim k tomu příležitosti v té míře, jako jiným šťastnějším národům. Úzký zůstal tudíž kruh vzdělání ženy, žijící jen tichému domácímu životu, a nenalezší ni příležitosti, ni času, aby síly ducha svého též vědě a umění posvětiti mohla. Ve veřejném životě nenalezl ponuku ženský duch, aby se, odchováván jsa beztoho jen skromnými zbytky kulturních vymožeností, mohl projeviti ve své svěží a tvořivé síle. Kromě toho nesmíme zapomenouti na trudnou okolnosť v dějinách národního a literarního života jedné části Jihoslovanů — totiž Chrvatův a Slovinců — okolnosť, která jim přinesla mnoho pohrom a nenahraditelné škody, nesmíme zapomenouti na úmorné působení onoho řádu, jenž i nám Čechům byl zdrojem nesčíslných neštěstí. V XVI. věku, právě když zářivé slunce věd a umění začalo ohřívati i kraje jihoslovanské, hle, celé hordy tmářů rozlétly se po vlastech jejich, zmocnily se veškerých školních ústavů, literatury, ano i domá-

ního vychování, šířce všude latinské světoobčanství a vytiskujíce starodávného ducha slovanského docela i z rodinného života. Mnohý smutný zjev v literatuře i duševním životě Chrvatův i Slovinců můžeme si vysvětliti jen z úmorného působení jezovitismu. Od té doby, co Jezovité ve slavném Dubrovníku vždy větší převahy nabývali, klesá i znenáhla sláva chrvatské Musy v těch proslulých slovanských Athenách, a plody literarní ztrácejí vždy více svou jadrnost, svou sílu, zvrhujíce se v duchaprázdné asketické rozjímání.

Tento proud, zjevivší se právě v době, kdy vzdělanosť počala pronikati do širších kruhů, pustoše svobodný národní rozvoj a šíře buď latinism, neb italianism, neb germanism, odvracoval ovšem také ženy od všestrannějšího a hlubšího vzdělání, a tedy též od literarní činnosti, když pak přece nějaké vzácné péro ženy se objevilo, hned bylo lze rozeznati, pod čí ochranou stojí.

Prvá žena na jihu slovanském, o níž se ví, že mateřským svým jazykem chrvatským básnila, byla slavná Dubrovčanka Cvieta Zuzorićová, která žila před 300 lety a dobyla si slavného jména „Aspasie slovanské“. Družkami jejími byly Mára Gundulićová, Margita Menčetićová a později kněžna Jelena Ohmućevićová (ku konci XVI. v.). Věk XVII. přinesl Chrvatům vznešenou ženu Kateřinu Zrinskou, a století osmnácté má poměrně nejvíce chrvatských spisovatelek, z nichž zvláště vynikají Anica Boškovićová, Lukrecija Bogašinovićová a Marija Dimitrićová. Všecky spadají v dubrovnickou dobu chrvatské literatury, pějíce didaktické, tendenční básně všeobecného obsahu. Subjektivných citů lyrických, jako je láska, není v jejich básních. Tím také se ony, jakož i ostatní básnířky a spisovatelky doby té, jako Srećka Fantastićová, Barbara Vragovicová a Magdalena Nadaždy — přísně různí od oněch, které připadají XIX. věku. Kdežto u básnířek minulého věku spatřuje se vychování jezovitské, nadšení duše pro náboženské a mravní ideje, nikde pak není ani stopy ni po vlastenectví, ni po ženské lásce, tož se právě obětovná láska k domovině a ušlechtilá láska ku vzoru svému objevují jako hlavní dvě ideje v básních chrvatských i jiných jihoslovanských básnířek XIX. věku.

Z toho viděti lze, jak duch doby od času národního znovuzrození i ženské společnosti Jihoslovanů zcela jiný idealný svět otevřel, nežli jakého užívati mohla dívka a žena v minulém věku, ve věku mrtvé mdloby národní.

Krásným toho dokladem jest skvělá hvězda v literatuře chrvatské za doby jejího znovuzrození — Dragojla Jarnevićová, jíž zajisté právem přisuzujeme prvenství mezi všemi ostatními, a důstojná družka její Dalmatka Anica Vidovićová, velmi plodná básnířka. Zmínky hodny jsou též: Juliana Gajová, Jagoda Brlićová, Krunoslava Horvatová, Laura Slaburová a j., nehledě k oněm, které v přítomné době činnými jsou.*) U Srbů nalézáme teprve v XIX. století spisovatelky, mezi nimiž zvláště vyniká Milica Stojadinovićová, která vydala

*) O chrvatských spisovatelkách psal Alois Tomić (Vienac 1873. str. 121.) na základě příspěvků Ivana Kukuljeviće Sakcinského a Augusta Šenoy, s čímž srovnej stať Ferd. Menčíka „Chorvatské spisovatelky“, uveřejněné ve „Světozoru“ 1876. (str. 578. nn.).

r. 1852.—1854. své básně s názvem „U Fruškoj gori"; pak **Sofija Stefanovićová** ze Somboru, jež písně své uveřejňované v „Danici" vydala souborně s titulem: „Raviojla", a konečně **Danica Raškovićová** známá svou epickou básní „Slavopoj petdesetgodišnjoj svetkovini".

Rozhlédnuvše se takto kvapně po ostatním světě jihoslovanském, vracíme se k ženám slovinským, které tolikéž jako sestry jejich srbské, počínají se zjevovati na literarním poli teprve v naší době.

Dějiny nového slovinského písemnictví počínají se teprve reformací, jejíž stoupenci řečí národní zjednávali novému učení průchodu, šířice tím zároveň osvětu v lidu. Avšak památný onen rozkvět slovinské literatury protestantstvím vzbuzený, jenž k nejkrásnějším nadějím opravňoval, netrval dlouho. Reakce v první polovici XVII. století zadala Slovincům podobnou ránu, jako Čechům bělohorská bitva a následky její. Slovinská literatura odtud až po nynější století skládala se téměř ze samých náboženských a církevních spisů, kteréž zmrtvení literatury trvalo celé dva věky, až opět nová doba přinesla nové probuzení a s ním nové naděje. Nescházelo sice výtečných duchů v zemi domácí, avšak jazyk národní byl tak zanedbán, že němectví úplně dostalo vrch, a němčina stala se obcovacím i literarním jazykem všech vzdělaných tříd. Sedmnáctý věk zastal národnosť slovinskou v nevýslovné bídě, a sebevědomí národní čím dál, tím hlouběji klesalo tou měrou, že zapomenuto úplně i na jasnější minulosť.

Teprve ku konci XVIII. století po 250leté černé době v životě slovinského národa, povstalo několik mužů, které historie literatury s úctou zaznamenává; avšak činnosť jejich obdivuhodná v národě samém, posud neprobuzeném, nedobyla sobě kýženého ohlasu: byly to zářivé meteory, osvítivší jen na okamžik slovinské nebe, avšak trvalého světla nerozžehly. Tak slavný Vodnik ovoce své činnosti nespatřil, a za francouzské vlády (1810.—1813.) po krátké době tří let rázem přetrženo protežování slovinštiny a němčině vyhrazeno jediné právo existence. Tak zůstalo až do prostřed našeho století, kdy podařilo se nesmrtelnému organisátoru slovinskému Janezu Bleiweisovi dobyti literatuře slovinské nového životu v nezkaženém lidu, a bezpečného, širokého základu ve všech vrstvách národních. Nejčilejší pak ruch národní nastal u Slovinců po r. 1860., jevící se zvláště intensivní činností literarní ve všech téměř oborech umění i vědy, a mohutnou snahou po sjednocení politickém všech zlomků národních, roztříštěných po různých zemích — v jedinou politickou individualitu, kteráž touha nutným je výsledkem Bleiweisovy vítězně provedené literarní jednoty Slovinců.

Uvážíme-li tudíž neblahé osudy písemnictví národního Slovinců, nebudeme se zajisté také diviti, že do nejnovější doby u nich ženy v literatuře se neobjevují.

Již sice v letech padesátých našeho století počínají se tu i tam vyskytovati některé horlivé vlastenky, jimž kypící jaro národního života vtisklo do rukou i nadšené péro, aby projevily něžné city rozvlněného nitra. Avšak skutečných spisovatelek dostalo se Slovincům teprve v nejnovější době, a sice takých, že se jimi právem honositi mohou. A kdyby i nebyli veskrze spokojeni s dosavadním výrazem ženstva ve své literatuře, tož zajisté chovají pevnou naději, že dokonalejší ná-

rodní vychování v budoucnosti poskytne s dostatek příležitosti slovinské dívce i slovinské ženě, aby vynesla veškerou krásu srdce svého před svět. Již samy ty ženské vzory, jimiž se dosud Slovinci vykazují, a které skvělými perlami ducha i srdce svého písemnictví slovinské ozdobily, jsou zajisté mocným a neodolatelným kouzlem umným děvám slovinským, povzbuzujícím je ku každé přednosti, šlechetné lásce a vlastenectví.

Prvá Slovinka, která se zjevila na literarním poli slovinském, byla **Františka Hausmanová**. dcera novocelského statkáře († 1853.), která již r. 1848. v „Celských Novinách" (č. 18) ohlásila se něžnou písní, a později r. 1849. v časopisu „Slovenija" (č. 2.) opěvala „hvězdu Chrvatů", t. j. vojevůdce a bana chrvatského Jelačiće, jehož ženský svět jihoslovanský tenkráte přímo zbožňoval. Pamětihodno jest zajisté, že právě v té době, kdy plamen národního sebevědomí nejživěji vzplápolal, kdy nastalo hnutí takové, že mu nynější pokolení Jihoslovanů ani rozuměti nemůže, spěchaly v nadšenou družinu vlastenců slovinských i ženy, které jindy veřejného života úplně se stranily, žijíce pouze tichým penatům.

Však byla to doba poetická, doba nejkrásnějších snů mladistvého věku národního, přístupného nejvznešenějším ideálům, prosyceného nejposvátnějším žárem a vroucností takovou, že nemohla zůstati bez blahého vlivu na něžnou mysl žen a dívek. Nejevil se sice vliv ten literarními výtvory, avšak jinou rozmanitou činností vlasteneckou, která i pozdějším generacím zůstane věčně krásným vzorem. Toliko skromné básnické kvítky neb drobné prosaické články nalézáme po slovinských listech i časopisech, a ušlechtilé pisatelky jejich s vrozenou sobě skromností tají ostýchavě svá jména, jako ony libodeché violky hlavinky své ve stinném skrývají houští. Jsou to vlastenky: **Aloisie Oblaková** (A. O.) z Lublaně, čtrnáctiletá „**Ljudmila**" (J. L. G . . . . . ková) z Ptuje a **Lavoslava Krsnikov**á, přispívající vesměs do „Slovinské Včely" r. 1851., o nichž vypravuje Radoslav Razlag ve své „Zoře" (r. 1852. 165.). Dále spatřujeme v posledně jmenovaném časopisu **Milicu Ž.** (r. 1853., 58.), jež v písni „Želja za otroškimi lětmi" roztouženě zpomíná blažených let dětských, vděčně pamatujíc něžné péče své matky: „U rajskom okrôgu me mati rodila, med cvětjem pomladnim zvěsto odgojila, Slovenka me blaga za narod in dom". U. **Vičičová** v „Slovenském Glasniku" r. 1864. (str. 3.) opěvuje v písni „Ljuba pomlad" — milostnou vesnu; **Klára R.** znajíc slabou stránku družek svých píše „Ódu na kávu" (Novice 1864., 10.); **Majarčičová** (ibd. 25.) podává báseň „Miroslavu odgovor"; **Josipina Trnogorská** (ibd. 31.) obětuje píseň díků laskavé tetě Anně: „Na dan sv. Ane 1864. svoji predobri tetiki hvaležno zapela"; **Ivanka K.**, Lublaňanka (ibd. 1865., 24., 31.), zapěla písně „Svoji domovini" a „Pozdrav", pak v „Glasniku" (1865. 7.) podala báseň „Minljivo" (pomíjející); **Ljubniková** z Gorenska (Novice 1864., 25.) posýlá v próse „Otevřené psaní vysokoctěné vlastence Lujze Pesjakové" . . . jména blíže udána nejsou, a také nebude jich nikdy literarní historik zpytovati.

Stydlivé kvítky ty brzy se zavírají, aby nikdy více se nerozvily, až teprve v našich dnech v čile rostoucím sadě slovinské literatury několik poupat rozvilo se v nejkrásnější libovonné růže. (Dokončení.)

Tonka, matka bulharských povstalců.

Napsal Z. Stojanov.

(Dokončení.)

III.

(Nové poměry — Vracení emigrantů. — Klamání. — Bědy r. 1864. — Synové v Akkarské pevnosti. — Po svatoštěpánském míru. - Návrat. — Uvítání. — Závěrek.)

Povstání r. 1875. stalo se v měsíci září, a sice na 16.—18. t. m., a do konce měsice října ruščucké vězení bylo naplněno mladými Bulhary. zapletenými do tohoto povstání. Nejvíce bylo jich z šumenské čety. Touže dobou nacházelo se v rumunském městečku Ďurděvu okolo 15—20 duší emigrantů. Všichni byli holí i bosí a jedva že se jim podařilo utéci z turecké moci. Mezi těmito posledními byli: Stojan Stambulov, Panajot Volov, Georgi Apostolov; Stojan Zajmov, Christo Karaminkov, Ivan Hadži Dimitrov, Hilarion Dragostinov, dva synové báby Tonky i druzí. Bábě Tonce otevřelo se nyní veliké hlediště ku práci. Bylot jí třeba pomoci i vystěhovalcům v Ďurděvu, i vězňům v ruščuckém vězení. Avšak její prostředky byly již vyčerpány, tak že nebyla s to učiniti zadost povstaleckým požadavkům, aniž by se obešla bez cizího drobtu.

Časové nebyli již tací, jako roku 1868., když přecházela četa Hadži Dimitrova. To, co se odsuzovalo tenkráte, nad čím každý takřka rozvážlivý Bulhar plival, nyní, po sedmi letech, počalo nacházeti ctitelův i následovníků mezi čestným junáctvem. Za tou příčinou bába Tonka chodila od krámu do krámu, rozumí se ovšem, že jen po známých přátelích, aby sbírala pomoci ode všech pro ruščucké vězně i pro vystěhovalce v Ďurděvu. Tím stala se ještě známější mezi Turky jako „kodža komita“, avšak dovedla toho, že i nyní zůstavili ji na svobodě, mohouc se viděti s každým. Často docházela i do Ďurděva ku hochům, aby jim zanesla to i ono, i aby jim vyměnila košile, které právala v Russe a vyspravivši je, posýlala jich nazpátek.

Poněvadž emigranti ustavili vrátiti se opět do Bulharska, byla tedy za tím účelem vypravena pošta mezi Ruščukem a Ďurděvem pro psaní i jiné potřeby Každého večera přenocovalo u báby Tonky několik rumunských loďkářů, které byla ubohá nucena vyčastovati krmí i pitím. Loďkáři pochopili dobře význam své misse a proto také nebyli zrovna skromni, nespokojujíce se tím, co se jim předkládalo. Často až do rána pili i veselili se a bába Tonka jim posluhovala z úcty, ne sice k nim, avšak z úcty pro svatou věc, které sloužili.

Toho času přistěhoval se do domu báby Tonky jeden z tureckých předáků, zároveň se svým četným haremem. Byl naschvál poslán, aby dával pozor, co se děje v bytu staré té ženy. Minulo Narození Páně a vystěhovalci z Ďurděva počali přecházeti přes Dunaj do Bulharska. Většina z nich, t. j. všichni, kteří přešli přes Ruščuk, byli nuceni zastaviti se u báby Tonky a sice v růz-

ných potřebách. Jedné noci zastavili se tam i sám „vojvoda“ Stojil, Georgi Ikonomov a Christo Karaminkov. Nežli se jim mohl najíti vůz do Trnova, byli nuceni proseděti celý den v podzemní světničce, což nebylo málo nebezpečno, protože Turci žili v tomtéž dvoře. Aby však všeho podezření se vyvarovala, utekla se bába Tonka ke lsti. Vzala dvě skla do rukou a počala tančiti po dvoře, což v té době stalo se nejednou. Zvětřilé „kadâny“ (turecké paní) vyšly se podívat zároveň se svými muži a nemalé z toho měly veselí. Bylyť přesvědčeny, že se bába podnapila, avšak neznaly, jaký žár plápolal téže chvíle v její hlavě, když v tomtéž čase tři apoštolové národa, které turecká vláda i pod zemí hledala, hotovili se vyjíti každému nebezpečí vstříc s nataženými revolvery v ruce.

Třeba i to vám říci, že bába Tonka je veselé a žertovné povahy. Okolnosti ji naučily i té zásadě, že, ví-li a zná-li si člověk rady, mnoho a mnoho může vytěžiti z prostodušných Turků, kteří nepřestali ještě míti úctu před opilými a před blázny, ať si té neb oné národnosti.*) Potkal-li ji náhodou některý četník, který ji ještě neznal, a nadával i vyhrožoval jí, že jí připraví oprátku, protože má čtyři syny „komity“ (povstalce), ona se mu chlubila, že bude míti brzo veselku a že mu koupí žluté boty ze svatby.

Rozumí se, že takový vládní člověk nemohl pochopiti, jaká to je vlastně žena, a porovnával starou šedesátiletou stařenu i žluté boty a naposled se zasmál.

„Tyhle ti moji synové nejsou z dobrého kořene,“ říkala bába Tonka obyčejně před aristokraty; „avšak až se provdám, budu hleděti, abych nerodila více carských ‚dušmanů‘ (tur. nepřátel).“

Jako 1868., tak i 1876. rok byl nešťastný pro bábu Tonku. Synové její, stavši se hlasatelé povstání, a sice Nikola ve Vraščanském okruhu a Georgi v Slivensku. Tento poslední byl ubit od Turkův osmého května u vesnice Nejkovo, a jeho hlavu zanesli do Slivna s psaním v ústech.**) Nikola byl chycen živ a doveden do Ruščuku ještě s mnoha jinými junáky. Pak poslali ho do věčného vězení; avšak jeho odesýlání nebylo již tak chladným jako 1868. roku, kdy nesměla se bába Tonka ukázati na ulici pro kritiky hloupého, veřejného mínění. Nyní doprovázelo ji na sto mužů, žen a dívek s kyticemi v rukou, jimiž obsypávaly odsouzené junáky. Bába Tonka kráčela hrdě za synem, volajíc hlasitě, že má již čtyři syny v hrobě, dva totiž mrtvé a dva položivé. Avšak kdyby prý měla ještě čtyři syny i tehdy jí nebylo do pláče, že nosí prapor.

*) Takový případ vyprávěl mi i jeden z mých žáků, Makedonec rodem, o jednom anglickém geologovi, jehož jména neznal, že chtěli jej Turci ubiti, avšak poněvadž jen po skalách lezl a kameny sbíral, které i v jeho kapsách našli, propustili jej s přiměřenou úctou a dobrosrdečností, považujíce jej za blázna, neboť podle jejich rozumu člověk zdravých smyslů toho by nečinil.

**) Turci učinili tak naschvál, aby dodali významu povstalce. List vůbec měl značiti, že to není nějaký obyčejný „komita“, nýbrž učený, který je chodil zapisovat. Když odcházel Georgi z Ďurděva, bába Tonka upotřebila všech svých sil, aby ho odvrátila od jeho povolání, protože zůstávala již sama.

Po šesti měsících se dozvěděla, že oba její synové, Anděl i Nikola, ocitli se v Akkarské pevnosti. To vzbudilo v ní neočekávanou radosť, třeba byla zůstala nyní samotna, jako kukačka beze všech prostředků k živobytí.

Po svatoštěpánské smlouvě mezi Ruskem a Tureckem r. 1878., oba synové báby Tonky byli propuštěni z doživotního vězení. Nejprve Nikola a pak Anděl, kterému turecká vláda odřekla zprvu svobody, rovněž jako všem těm, kteří byli z Hadži Dimitrovy čety, počtem sedm duši, protože prý tato četa nebyla politického, nýbrž loupežnického rázu (!).

Když bába Tonka se dozvěděla, že i starší syn dostal se do Varny, nemohla po celou noc, ať již radostí, nebo zármutkem, oka zamhouřiti. Nikdy jsem ji neviděl v takovém stavu. Jakmile pověděla nám onu zprávu, a sice, kdy jsme právě spali, skřížila ruce za zády a šla přes široký dvůr ku břehu Dunaje, vzdychala, štkala, sama s sebou rozprávěla a pak zase vcházela domů, připravovala to i ono k uvítání, a konečně dala se do pláče.

Druhého dne, s kyticí v ruce a doprovázena celým zástupem, vyšla k uvítání svého syna; při všem domlouvání od účastníkův, aby svlékla černé šaty, které byla před desíti lety oblékla, neučinila po jejich vůli. Na ruščucké stanici, kdež mělo všech sedm heroů z Hadži Dimitrovy čety vystupovati, shromáždilo se mnoho lidu různých národností, nejvíce jen proto, aby viděli, jak přivítá ubohá matka svého syna po desíti letech, který jakoby se z onoho světa vracel. Všichni přítomní byli poraženi chladností výtečné té ženy. Zbytečně neslzela. Když spatřila smutný stav svého syna, oblečeného do arabských šatů s fesem na hlavě, sešedivělého od muk a žalářování — ona se smíchem a s veselou ho přivítala, volajíc už zdaleka: „Poznala jsem ho oslíka; sestárnul více než já!“ . . .

Všichni soudruzi syna báby Tonky sešli se do jejího domu a zůstali tam po tři dni, aniž by vyšli za město, protože arabské šaty bezděčně by byly vynutily smích i v duši nejbědnějšího žebráka. Čtvrtého dne časně z rána přijel rumunský parníček Dorabansului od Ďurděva a když se přiblížil k bábině obydlí, počala kapela, nalézající se ve vnitř, hráti Hadži Dimitrův pochod. Jaké to bylo udivení všech, když kapela otevřela dvéře u báby Tončina dvora a vstoupila dovnitř, kde pokračovala ve hraní téhož pochodu. Před hudbou kráčelo mnoho osob s černými čapkami. Byli to známí zesnulého Hadži Karadžiho a přátelé sedmi mučeníků s Ivanem Stojanovem v čele. Bába Tonka nemohla si dlouho vysvětliti, co to vše znamená, pojednou se jí však vše objasnilo, spatříc Ivana Stojanova, čili, jak mu říká, „Vanka“. Po chvíli odběhla a otevřela truhlu, ze které vytáhla hlavu Karadžovu, a všem ji ukázala. Obraz ten byl, ne-li dojímavý, tedy aspoň truchlivý. Hudba zahrála smuteční pochod a přátelé s černými čapkami a v arabských šatech se objali jako bratři. Mimo to Ivan Stojanov vtiskl každému ze sedmi mučeníků po pěti napoleondorech do ruky, za něž mohli si nakoupiti potřebných šatův a ode-

jíti každý do svého místa. Asi po půl hodině bába Tonka hrála v čele choro na dvoře, jako by byla mladou nevěstou.

Bába Tonka žije i do dneška, zapomenuta a opuštěna ode všech, zároveň se svými dvěma syny, vrátivšími se z vězení, pronásledovanými každým dnem od policie, která je každou chvíli volá, a obstoupenými špehouny. A jako za doby turecké vláda nedovoluje jim nijakých podniků, poněvadž prý nebyli dobronadějní! *) Bohatství této stařeny spočívá pouze v minulosti a ve vzpomínkách. Všem, kdo ji poctí návštěvou, vypravuje o zašlých utrpeních. Honosí se zejména hlavou Karadžovou, kterou chová ve truhle uzamčenu.

Přeložil z bulh. *J. A. Voráček.*

Statistika lužických Srbů.

Počet lužických Srbův udává se rozličně a známo jest, že právě úřední statistika ode dávna Slovanům nikterak nenadržovala. V Sasku počítají se sice „Srbové“ („Wenden“), ale sběratelé popisních listin nedbají všady žádoucí pečlivosti, nevyplňujíce mnohdy příslušné rubriky tak, jak by náleželo. Říkají: „však vy umíte dobře německy!“ a rubrika „Wenden“ zůstává nevyplněnou. V Prusku již dávno přestali při sčítání obraceti úřední pozornosť k „Neněmcům“.

Tím záslužnější jest práce, kteréž se ujal neunavný dr. Muka, redaktor „Łužice“ a professor na gymnasiu v Saské Kamenici. Zjistilť on vlastní pílí a pomocí některých kněží a učitelů spolehlivý počet Srbů v letech 1880.—1884. Přehled Dolnolužičanů uveřejnil již dříve (Časop. Maćicy Serbskeje 1884.), též Hornolužičanů v Prusku (Č. M. S. 1885.), a právě odevzdal do tisku statistiku Hornolužičanů v Sasku,**) z čehož se svolením pana spisovatele podávám několik následujících výsledků.

Lužičanů, užívajících slovanské (srbské, t. j. lužické) řeči, vykazují nejnovější výpočty:

A. Vnitř srbské vlasti:

1. v saské Horní Lužici	56.354	duší
2. v pruské Horní Lužici	37.303	„
3. v Dolní Lužici (zúplna pruské)	72.410	„
Tedy celkem . .	166.067	duší.

B. Mimo srbskou vlasť bylo nejméně

a) Hornolužičanů:	1. v Sasku	3402
	2. v Prusku	1000
	3. v cizině, hlavně v Americe (v Texasu) a v Australii	3000
	Tedy celkem .	7402

---

*) Psáno r. 1882.

**) Vyjde v Časop. Mać. Serb. 1886.

b) Dolnolužičanů bylo: 1. v Prusku asi 3000
2. v cizině 500
Tedy celkem . 3500

Tím neodchyluje se od pravdy, udává-li se počet:

Hornolužičanů na . . . . . 100.059 duší,
Dolnolužičanů na . . . . . 75.910 „
Všech Srbů lužických na . 175.969 duší*)

Kromě toho umí v Horní a zejména v Dolní Lužici mnoho lidí srbsky, ale tito vydávají se za Němce neb Poloněmce, čím ovšem národu srbskému v Lužici nikterak neprospívají, spíše škodí. Počet těchto Srbů udává dr. Muka takto:

v Horní Lužici saské 4712
v Horní Lužici pruské 3531
Celkem . . . 9856

Farnosti, kostely a vesnice srbské v Lužici rozděluje dr. Muka takto: 1. Saská Horní Lužice má 33 farností, 37 kostelů, 410 vesnic, 4 města; 2. pruská Horní Lužice 30 farností, 31 kostelů, 161 vesnic, 3 města; 3. Dolní Lužice 42 farností, 62 kostelů, 192 vesnic, 7 měst. V celku jest tedy v srbské vlasti 105 farností, 130 kostelů, 763 vesnic a 14 měst.

Přestáváme na tomto krátkém výtahu. Vse ostatní otázky zodpoví v podrobnostech práce páně Mukova, k niž tímto obracíme již nyní zření laskavých čtenářů.

Budyšín. *Michal Hórnik.*

Vae victis!

Ve „Slovanském sborníku“ bylo již obšírněji pojednáno, jakým způsobem stíhá velkoříšská germanisace těžce pronásledované Poznaňsko (1883., str. 263., 306.). Nejnovějším dodatkem k tomuto žalozpěvu o málo potěšitelných vymoženostech osvíceného století jest prohlášení železného kancléře Bismarcka, učiněné v těchto dnech v Berlíně.

Lidskosť se zhrozila.

Humanita pláče nad výsledky slavné „kultury“ německé, na kteréž nezbylo ovšem než pouhé — jméno, nevlastní a zneužité.

Jsouce přesvědčeni, že také našemu čtenářstvu s dostatek jsou známy z denních listů jedovaté střely berlínské, neváháme při této příležitosti podati několik případných komentářů, čerpaných z pramenů officielních, snad méně známých a právě nyní velice hodných uvážení.

Na doklad veliké rozšafnosti, jakou proniklá je idea velkoněmeckého státníka, stůjtež zde následující úryvky z pruských slibů královských a smluv mezinárodních. K vůli přesnosti zachováme hlavní odstavce v původním znění.

*) Asi polovice Srbů lužických obývá ve vesnicích, kteréž mají ⁹/₁₀ srbského obyvatelstva.

Okupační patent *Bedřicha II.* ze dne 13. září 1772. (první dělení Polsky!) obsahuje následující zajištění cti:

„Nos contra spondemus et promittimus, omnes et singulos in suis possessionibus et juribus, tam in ecclesiasticis quam saecularibus, praesertim Romano-Catholica Religioni addictos, in libero religionis suae cultu et exercitio tueri et manutenere, et generatim totam provinciam ita regere, ut recte sentientes incolae, felices et contenti esse queant, nec ulla unquam causa poenitentiae ex hac mutatione eos subitura sit.“

Také vídeňský kongress, v němž i Prusko zaručilo „ochranu a udržení polské národnosti“ (3. května r. 1815.) v art. III. 1. c. slovně takto se zavazuje:

„Les Polonais sujets respectifs des hautes parties contractantes, obtiendrons des institutions qui assurent la conservations de leur nationalité. d'aprés les formes d'existence politique, que chacun des gouvernements auxquels ils appartiennent jugera convenable de leur accorder.“

Dále nalézáme v art. I. dne 9. června r. 1815. vydaného a slavně také Pruskem ztvrzeného acte final du Congrès de Vienne následující pasus:

Les Polonais sujets respectifs de la Russie, de l'Autriche et de la Prusse obtiendrons une réprésentation et des institutions nationales, réglées d'après le mode d'existence politique, que chacun des gouvernements auxquils ils appartiennent jugera utile et convenable de leur accorder.“

Téměř současně, a sice 15. květua r. 1815. proslovil král Bedřich Vilém III. „Aufruf“, uveřejněný ve sbírce zákonů sub pag. 47., z kteréhož slovně vyjímáme:

„Auch Ihr (Polen) habt ein Vaterland und mit ihm einen Beweis Meiner Hochachtung für Eure Anhänglichkeit an dasselbe erhalten. Ihr werdet Meiner Monarchie einverleibt, ohne Eure Nationalität verleugnen zu dürfen. Eure Sprache soll neben der Deutschen in allen öffentlichen Versammlungen gebraucht werden.“

To vše se týká Poznaňska.

Když pak dne 3. srpna r. 1813. dělo se v Poznani holdování za příčinou přivtělení polských provincií k Prusku, promluvil zástupce králův jménem majestátu slavně takto:

„Eure geschichtliche Vergangenheit hat Euch den Stempel individueller Eigenart aufgedrückt. Diese Eigenart Euch zu erhalten, indem Ihr sie dem neuen politischen Dasein anpasset, kann allein Euer Wunsch sein. Die Euch kennzeichnenden Merkmale beruhen auf Eurer Sprache, Euren Gewohnheiten und Euren Sitten. Diese Eure Eigenthümlichkeiten sollen Euch verbleiben, weil sie ein Erbe Eurer Väter sind!

Král pruský Bedřich Vilém IV. vydal dne 6. srpna r. *1841.* (!) „nejvyšší Provincial-Landtags-Abschied“, v němž slovně čteme:

„Der Polnischen Nationalität ist durch die Wiener Traktate und den Zuruf vom 15. Mai 1815. Berücksichtigung und Schutz verheissen. Die rühmliche Liebe jedes Volkes zu seiner Sprache, seiner

Literatur, seinen geschichtlichen Erinnerungen, auch in den Polen zu achten und zu schützen, war der Vorsatz der Vollzieher der Wiener Traktate und auch unter Unserer Regierung soll ihr Würdigung und Schutz zu Theil werden"... Friedrich Wilhelm IV.

A nyní?

Vae victis! J.

Dopisy Petra Dubrovského Purkyňovi. *)

Varšava, 1839 g.

Milostivyj Gosudar!

Izvinite čto ja rješajus bezpokoiť Vas moim pismom i prosiť ob učastii w moich literaturnych predprijatijach.

G. professor Kucharskij poznakomil menja s slovjanskimi naręčami, kotorymi postojanno prodolžaju zanimatsja. Teper ja načal pisať istoričeskoje obozrjenie novějšej literatury slavjanskich narodow. Sdělajtě odolženě ukažitě mně istočniki novějšoj češskoj literatury, sobstvenno s 1872 g. — Uvědomljaju Vas ješče o slědujuščem mojem literaturnom predprijatij. V nastupajuščem 1840 g. ja naměren izdavať v Varšavě russkij žurnal, kotoryi sojediňal by v sebě trudy všech slavjanskich učonych našich soplemennikov. Dla togo ja priglašaju slavjanskich učonych sodějstvovať mně i prisylať inogda svoi stati, kotorye ja budu perevodit po russki i pečatať v svojem žurnalě. Varšavskije literatory g. g. Linde, Maciejowski, Kucharski i dr. uže soglasili byť moimi sotrudnikami. O russkich ja ně somněbajus. G. Pogodin nědavno proježaja čerez Varšavu takže oběščal pomogať mně. Pozvoltě že, milostivyi gosudar, nadějatsa, čto i Vy izjavitě svoje učastie v izdanij mojego žurnala.

Imějn česť byť s glubočajšim uvaženiem

Váš vsěpokornějšij sluga

Dubrovskij.

23 Jula 1843 g. Waršawa.

Dostopočtennyj i neocěnennyj soplemennik!

Waše pismo priwelo menja w newyrazimuju radosť. — Duševno błahodarju Was za prigotowlenije statej dla Dennicy: ona gorditsja i oživajet, što snowa Waše imia budet ukrašať jejo. Očeň by było k stati, jestliby Wy potrudilis prisłať mně otrywok iz Wašeho razsuždenija o wseslowjanskoj azbukě, tolko w takom rodě, w kakom napisan i tot otrywok, kotoryj pomèščen w Dennicě 1842 g. — Otnositelno wwedenija meždu Russkimi latinskaho pisma — ja dołžen byť ostorožen. — Otrywki iz Kraledworskoj Rukopisi i statiju o Kašubach budu ždať z bolšim netěrpěnijem. — Prošu zaswidětelstwowať moje głubočajšeje počtenije G. Smolerju, ja očeň sětuju, čto do sich por ně połučaju ot něho izwěstij i těch statej, kotoryja on peredał v Lipsk kakomy to knihoprodawcu.

Posyłaju Wam prekrasnuju i očeň zaměčatelnuju w polskoj literaturě poemu Kaszewskaho: Mindowie i literaturnyj sbornik w 2 častjach Kuban.

Daj Boh, čtoby Wy byli zdorowy i blahopołučnyj. Ostajuś duševno Wam predannyj i mnogo Was uważajuščij

Waš istinnyj počitatel

Dubrowskij.

P. S. H. Linde Wam klaňajetsja.

Adressa: Wielmożnemu Purkinjemu, Doktorowi i professorowi Uniwersytetu w Wrocłowiu.

*) Laskavě sdělil tajemník p. A. Šimek.

Varšava (bez datum).

Milostivyj Gosudar!

Vaše pismo, predannoje mně g. Maciejowskim, dostavilo mně veličajšeje udovolstvije i ja čuvstvitelno blagodarju Vas čto Vy meňa im udostoili...

Ja těper privožu k koncu moj sbornik pod nazvaniem „Starina i novosti Słovian". On sostavit odnu bolšuju knigu i buďet izdan v město predpolagajemago mnoju žurnala... Vot stati naznačennyje dlja mojego sbornika: 1. Serbskija narodnija predanija o Vampirach. 2. Polskija narodnya predanyja. 3. Različije meždu jazykami nyněšným cerkovno-slovjanskim i serbskim (iz Dennice V. Karadžića). 4 Strojeně slov. jazyka (s českago — soč. Kollara). 5. Guculi. 6. Vospominanija (Kraszewskago). 7. Narodnyja pěsni v istoričeskom otnošenij (g. Maciejowskago). 8. Obzor českoj literatury za 1839 g. — K etomu izdaniju takže priložena budet muzyka někotorych češskich narod. pěseň

Cěl moja — znakomiť Russkich, skolko vozmožno, s literaturoju zapadmych soplemënnikov.

Těper obraščajus k Vam s mojej všepokornějšej prosboju ně ostavtě ukrasiť moj Sbornik Vašim Iměnem i prišlitě mně choť čto — nibud o Slovjanščině... Vam vsěpokornějšij sluga

Dubrovskij.

P. S. Moj adress: Dubrovskomu, učitelju Varšavskoj gubernskoj gimnasii.

Z denníku jednoho z nejnovějších básníků srbských.

Z Abukazema.*)

1. května.

Dnes vyšly v časopisu moje tři milostné básně. Redaktor mne v poznámce nazývá svým „mladým přítelem" a předpovídá mi velikou budoucnosť; proto mu napíšu hnedle dnes ještě pět neb šest básní pro časopis.

6. května.

Co toho na nás chtějí ti naši professoři! Jeden nám uložil, abychom mu písemně odpověděli na otázku: Jaký jest rozdíl mezi dramatickým, epickým a lyrickým básnictvím? Kdo pak se bude zase s těmi hloupostmi zabývati! Věru, já se tím mučiti nebudu, ani mařiti čas. Kolik básní mohu za ten čas napsati!

12. května.

Omladina chce pořádati besedu; i prosila mne, abych napsal prolog ve verších.

Hned ku práci!

Především, jako obyčejně, abychom si udělali rýmy, tedy: květ — svět, rej — znej, rodu — svobodu, brvy — krvi, beseda — nesedá, hvízdá — hnízda, puká — ruka, nedá — hledá, bije — vije — pije — lije — šije — myje — kyje — tyje — nyje — ryje — rada — voda — padá — lada — záda — tramtarádadada! Půjde to již velmi krásně. A za počátek vezmu oněch šestnáct veršů, které jsem počal dříve psáti, abych mluvil na hrobě svého přítele, když byl tento nemocen, avšak jichž jsem později nemohl užiti, neboť se nemocný náhodou opět uzdravil.

*) Ognjanović, red „Javora" srbského

20. května.

Dnes vyšla v časopisu moje báseň, kterou jsem napsal na počest svému kollegovi, básníku N. N. Zajisté, že bude míti tolik zdvořilosti, aby i mně podobně odpověděl.

1. června.

Počasí jest deštivé, člověk nemůže jíti ani na procházku. Sednu a namočím péro, abych napsal báseň; ale dlouho jsem si nemohl vzpomenouti o čem. Ale nač to? Jest potřebí jen psáti s chutí, báseň z toho již nějak dopadne, jak jsem se již přesvědčil. Poslal jsem ji do tisku.

15. června.

Za krátkou dobu se skončí školní rok. Aspoň bude možno človčku od práce trochu se zotaviti, a co nejhlavnějšího — psáti básně.

20. června.

Opět professor s jeho úlohami! Nyní zase žádá, abychom mu písemně odpověděli na otázky: Co jest idea, morálka, tendence a obsah v nějaké práci; co jest tragoedie a komoedie; co jest tragický moment, co jest peripeteia, co katastrofa, a mnoho jiných takých hloupostí, co jsem nikdy neslyšel, ani nepotřebuji. Básnický duch můj, který nechce býti otrokem, žádá svobodu, zdaž jej mám tedy vázati řetězem učení — mučení? Hahaha!

31. července.

Zkoušek jsem nesložil, ale co se mne týče, budu čekati na podzim; snad se potom někdo najde a složí ji za mne v Šaryšském Potoku.

21. srpna.

Dosud ještě nevyšla v časopisu báseň mého kollegy N. N. mně věnovaná. Kdybych to byl věděl, nebyl bych psal ani jemu žádné!

Ze srbštiny přel. *K. Kadlec.*

Svěží rovy.

T. Gajdek, M. Čajkovský (Sadyk-paša), J. Subotić, I. S. Aksakov.

Dne 13. ledna 1886. zemřel v Záhřebě *Tomáš Gajdek*, kanovník záhřebský a dlouholetý předseda družstva sv.-Jeronymského. Tomáš Gajdek narodil se dne 20. prosince 1809. v Záhřebě, kdež také školy národní, gymnasijní i filosofii vystudovav, do semináře vstoupil. V dobách těch bylo právě v Chrvatsku nejvíce čilo, jelikož vší mocí bylo se Chrvatům opírati proti nátlakům vlády maďarské. Byla to doba všeobecného rozruchu, doba probuzení národního, doba vzkříšení Tomáš Gajdek postavil se také do řady prvních pracovníků, do řady Gajových věrných druhův a bojovníků. Získal pak si tu Gajdek největších zásluh hlavně v oboru školství. Jako kaplan v Selích a později jako farář ve veliké Erpeniji vší mocí zasazoval se o zřízení školy, a když úřadové k žádosti té mu svoliti nechtěli, vlastní péčí na obou těchto místech školu otevřel, sám dítky potřebami školními zaopatřoval ba z počátku sám i učitelem škol těchto býti musil. Blaho lidu bylo mu při tom všem účelem jediným, a o tom nepřestal pracovati ani potom, když za kanovníka záhřebského vyvolen a rektorem semináře ustanoven byl. Jestiť on jedním ze

zakladatelův onoho družstva sv.-Jeronymského, jež od r. 1868. tak blahodárně mezi lidem působí, a byl také pro tu všeobecně známou lásku a náklonnosť svou k lidu venkovskému, mezi nímž 30 let byl pracoval (od svého vysvěcení 1832.—1862.), za předsedu družstva toho zvolen. Na místě tom obtížném setrval Gajdek až do své smrti, a získal si o celé družstvo to zásluh nesmírných, jsa družstva toho pravou duší, neúnavným podporovatelem v každém směru. Jen přičinění, píli a péči jeho má věru družstvo děkovati za stkvělý rozkvět svůj. – Gajdek byl pravý kněz a pravý, upřímný Chrvat. Povaha jeho byla ryzí, nezištná, duše šlechetná, láskou dýšící, srdce vřelé, upřímné a dobrotivé. Řeči, které míval při schůzích spolkových, prodchnuty byly veskrz nezměrnou láskou k lidu a péčí o lepší jeho budoucnosť. Byl to muž lidu, muž srdce a citu. Jím ztratil národ chrvatský jednoho z nejstarších pracovníkův a křisitelův, lid ztratil v něm dobrodince, kněžstvo otce a družstvo sv.-Jeronymské nezapomenutelného předsedu. Pochován byl dne 15. ledna na ústředním hřbitově záhřebském za velikého účastenství všech vrstev národu. *J. Tumpach.*

V noci ze dne 17. na 18. ledna zastřelil se na svém statku v Borkách, Osterského újezdu v Černigovské gub. na Rusi, spisovatel *Michal Čajkovský* (Sadyk-paša). Skonal však teprve odpoledne dne 18. v 5 hodin odpoledne v těžkých mukách. Příčina smrti není dobře známa.

Michal Čajkovský narodil se r. 1808 na otcovském panství Gatežinci nedaleko Berdičeva. Prvního vzdělání dostalo se mu v občanské škole Berdičevské, načež se vzdělával v slavném toho času Křemeneckém lyceu. Čajkovský se oženil roku 1830. s dcerou polského magnáta Karla Rožyckého a potom vstoupil jako důstojník do služby polského pluku, kterému velel sám Rožycki. Tento pluk bojoval r. 1831 proti Rusům, tak že, když povstání bylo potlačeno, Čajkovský byl nucen prchnouti do Francie, kde počal psáti své romány a novelly z polského a ukrajinského života. R. 1840 navštívil Čajkovský Italii a žil po nějaký čas též v Římě. R. 1841. Čajkovský stal se diplomatickým agentem francouzské vlády v Cařihradě, a zároveň agentem knížete Čartoryjského. Jsa nadaným člověkem krátce obrátil na se všeobecnou pozornosť, i brzy dobyl si skvělého postavení u Porty. Vláda Sultánova Medžida-paše několikráte svěřila mu důležitá poslání. Tak navštívil a prohlédl osady zaporožských kozáků, kteří se přestěhovali do Turecka po zrušení Síče; zároveň Porta mu poručila organisaci svých nepravidelných vojsk, načež Čajkovský podal vládě několik návrhů v příčině reorganisace celého vojska. Počátkem r. 1850. ruská vláda usilovně žádala od Porty, aby Čajkovský byl vyslán z Cařihradu, poněvadž tajně pracoval proti Rusku. Příčinu nacházelo Rusko v tom, že Čajkovský pomáhal uprchlíkům z uherského povstání.

R. 1851. stal se Čajkovský mohamedánem i obdržel jméno a titul Mohammed-Sadyk-effendi, a zároveň povýšen na pašu i stal se „mirimiran“, t. j. velitelem tureckých kozáků (kteří jsou usedlí v Dobrudži). V Krymské válce 1853—56 Sadyk-paša účinkoval, stál na čele kozáckých vojsk v dunajské armádě, při čemž v mnohých bitkách dokázal svou statečnosť. Pevnosti Silistrii, obložené Rusy, Čajkovský dodal špíži, načež organisoval legii z ruských emigrantův a Poláků. Když Rusové odstoupili z Multanska a Valašska, Čajkovský byl naznačen gubernátorem v Bukurešti a velitelem tureckých vojsk, stojících na hranicích Besarabie. Po vojně povolán Sadyk-paša ku dvoru sultánovu a r. 1870 byl poslán, aby potlačil vzbouření Bulharů K jeho cti budiž doloženo, že příkaz ten vyplnil velmi *lidsky*. R. 1873. vrátil se Čajkovský do Ruska, byl amnestován, stal se pravoslavným, a ruská vláda vykázala mu pensi. Ačkoli mu bylo dovoleno bydliti v Kyjevě, raději se uchýlil do venkovského zátiší v Černigovskou gub, kde i život svůj dokonal. Poslední léta svého života Čajkovský úplně se oddal spisovatelství. On vydal touto dobou své vzpomínky, povídky a novelly, avšak již ruským jazykem, které se tiskly v Ruském Věstníku, Kijevljanině, Moskevských Vědomostech a jinde. Hlavní jeho spisy jsou: Powieści Kozackie, Paříž 1837.; Wernyhora, Paříž 1838.; Kirdžali, Paříž 1841.; Ukrainki, Berlín 1841.; Hetman Ukrainy, Berlín 1841.; Stefan Czarniecki, Paříž 1842; Dziwne życie Polaków i Polek, Bolgarya, Nemolaka. Z posledních jeho spisův upozorňujeme ještě na jeho „Vospominanija“

(Vzpomínky) a „Turecké anekdoty“. Mnohé z jeho spisů přeloženy byly do frančtiny, němčiny i angličiny. Českým čtenářům Čajkovský jest také dobře znám z mnohých překladů. Čajkovský, ačkoliv byl již 78letý stařec, mohl ještě dlouho žíti, neb byl pevného zdraví. Střední postavy, plný v těle, Čajkovský nosil krátce střižený plnovous a vlasy. Odíval se na polo po evropsku, na polo po turecku. Poslední čas nestýkal se s nikým, jen občas přijížděl do m. Kozelce, aby co čestný smírčí soudce měl podíl na mírových sjezdech (smírčích soudců).*)

V Kijevě. *F. Jareš.*

Dne 28. ledna t. r. zemřel v Zemuni muž o národ srbský všestranně zasloužilý: *Jovan Subotić*, spisovatel to veleplodný a politický bojovník neunavný. Subotić narodil se dne 11. února roku 1817. v dědině Dobrinci ve Srémsku, kdež byl otec jeho pravoslavným knězem. Vystudovav gymnasium v Karlovci a filosofii v Segedině, odebral se na právnickou fakultu do Pešti, kdež také r. 1836. na doktora filosofie a r. 1840. na doktora práv povýšen byl. Roku 1848. zastupoval již v zimním semestru na téže universitní fakultě professora římského práva. Bouřlivá doba roku tohoto strhla ovšem ve svůj vír i nadšeného Subotiće. Bylť v březnu roku toho zvolen za předsedu sjezdu srbských národovců, kteří se do Pešti sjeli, aby se tam na svých požadavcích usjednotili, ano zvolen jimi též, aby jakožto zástupce Srbův odebral se ku slovanskému sjezdu do Prahy, kdež také tajemníkem srbského oddělení byv ustanoven, bombardování Prahy přečkal. Když pak r. 1860. říjnovým diplomem v Rakousku ústava byla obnovena, byl Subotić zase mezi prvními, kteří jako nadšení národovci vystupovali, a maje býti roku následujícího županem srěmským ustanoven, činil vládě podmínky takové, že tato nemohouc na ně přistoupiti, od jmenování toho upustila. R. 1862. byl pak jedním ze septemvirátu záhřebského a zvolen též za poslance do sněmu, kdež vždy co nejvíce o svorné působení Srbův a Chrvatů se přičiňoval. Když však se roku 1867. na mezinárodní výstavu do Moskvy odebral, byl nucen mandátu svého se vzdáti, a po jeho návratu nedovoleno mu ani advokacii v Osieku vykonávati, tak že mu bylo do Nového Sadu se přesídliti, odkudž pak se v poslední době odebral do Zemuně, kdež také dne 28. ledna svůj život dokonal. — Subotić byl zdatným a vytrvalým pracovníkem nejenom na poli politickém, kde vždy na straně práva stál a neunavně pracoval, hlavně o svornosť mezi oběma bratrskými národy, Srby a Chrvaty, se zasazuje, nýbrž i na poli literarním, ba na tomto poli zaujímá jedno z nejpřednějších míst. Činnosť jeho literarní datuje pak se hned z r. 1834., kdy vyšly v „Srbském letopise“ tři jeho písně: „Blažený život“, „Život venkovský“ a „Rozchod“. Od doby té pak napsal toho veršem i prosou, zábavného i poučného plno, po dvakráte za práce své i ceny dosáhnuv „Maticí srbskou“ vypsané, a to za epickou báseň svou „Kralj Dečanski“ a podruhé za veliké dílo své „Gramatika srpská“, jež však — bohužel — až posud chována pouze — v rukopise. V r. 1837. vydala „Matice srb.“ sbírku jeho písní pod názvem „Lira“, r. 1838. vyšla epická jeho píseň „O potopě Pešti“ a r. 1843. nová sbírka básní „Bosilje“, jakož i „Nauka o srbském básnictví“. Byv r. 1842. ustanoven redaktorem „Srbského letopisu“ redigoval časopis ten až do r. 1847. a později znovu od r. 1850.–53., naplňuje většinou svazky jeho jenom pracemi svými. Později vydával ještě politický list „Národ“, který se po tři léta udržel proti Miletičovu „Praporu“. — Velikých záslub získal si Subotić též o divadlo; neboť nejenom že mnohá dramata pro ně byl napsal, jako: Vojvoda Vladislav, Nemanja, Zvonimir, Kraljica Jakinta atd., nýbrž i sám nejprve za pobytu svého v Záhřebě divadlo řídil a později v Novém Sadě předsedou družstva národního divadla byl. — Roku 1857. až do roku 1873. počal pak Subotić vydávati veškery práce ducha svého souborně, vydav je v devíti svazcích. Svazky ty obsahují kromě zmíněných již lyrických písní, dramat a „Krále Dečanského“ i četné jiné písně epické a lyrické, jakož i četné prology a epilogy (San na javi, Krst i kruna, Domovina na saboru,

*) Vůči Polákům stal se Čajkovský renegatem a udavačem, proto stihlo jej všeobecné opovržení.

Apoteoza Jelačića atd.) a četné povídky (Crni Mijajlo, Hudožnica, Kraljevski sastanak u Višegradu a Krstonosci). — Toť asi krátký nástin bohaté činnosti Subotićovy, jež tímto ovšem nikterak není vyčerpána; ale i z toho zajisté patrny veliké jeho zásluhy, jakých si ve příčině té více než padesátiletou činnosti svou o národ svůj získal. Literatura srbská ztratila v něm jednoho z nejlepších pracovníkův a národ obránce a zastánce svých práv.

Y. A. Mutov.

V Moskvě zemřel dne 8. února t. r. předák ruských slavjanofilů *Ivan Aksakov*. Očekávajíce z Moskvy od osoby povolané i dobře zasvěcené zprávy důkladnější o životě a působení zesnulého slavjanofila, přestáváme prozatím na této zvěsti.

Rozhledy v literatuře a umění.

Porwana z klasztoru. Kartka z dziejów obyczajowych Polski XVII. wieku przez Jerzego Mycielskiego, dr. fil., docenta historyi polskiéj przy uniwers. Jagiell atd. W Krakowie 1886. str. 220.

Pověstné násilí, jehož se dopustil v první čtvrti XVII. století dobrodružný šlechtic polský Alexandr Koniecpolski, zbadal důkladností neobyčejnou prof. Jiří Mycielski a vydal nyní výsledek svého pátrání v knize svrchu nadepsané. Vášnivé násilnictví Koniecpolského, kteréž svého času nemalou způsobilo „sensaci“ a v živých tradicích podnes se zachovalo, spracováno jest v knize prof. Mycielského tušíme poprvé způsobem vědeckým a tak obšírným. Autor zahloubal se do svého studia důkladností vší chvály hodnou a jestliže přes to zůstávají mlhami zastřeny mnohé závažné momenty pověstného „gwaltu“, spočívá toho příčina zajisté jen na prostém nedostatku jasnějších a hlubších pramenů. Přes to podařilo se ctěnému spisovateli načrtnouti velice živými barvami kulturní obraz dávno již zaniklého života, za nějž mu budou vděčni všickni, kdo seznámiti se hodlají s vnitřními pružinami společenské minulosti polské. Spisovatel knihu svou případně nazval „lístkem z dějin obyčejových“. A samo již s věcí jest, že spisovateli bylo sáhnouti do času — kterýž odsuzuje se sám.

Neutěšená postava Koniecpolského byla dítkem své doby a co za ni se skrývá, padá jako stín na časy souvěké. Tehdáž již zřejmě vystupovaly stopy mravní choroby, kteréž tak nešťastně podemlely další řádný rozvoj polské říše

Spisovatel rozdělil své dílo na VII oddílů. V prvním podává velice zajímavou exposici, líčí čas dějiště a stojí na stanovisku historika, který nestržen vlasteneckými ohledy odkrývá hříchy zbloudilých předků.

Druhý a třetí oddíl (29.—93.) věnován jest vylíčení dvou starých rodů polských (jehož nejmladší ratolístky jsou podkladem vypravování), totiž šlechtických rodin Koniecpolských a Dembińských. Obě tyto rodiny dosti vynikající místo zajímaly v polské šlechtě a přízniły se navzájem. Alexandr Koniecpolski trávil mladá léta u německého knížete v Heidelbergu, ale dle všeho špatně jej tam vychovali, tolik alespoň jisto, že dozrál pak na dobrodruha, urvalce a vášnivce, jakých málo. Mladý Alexandr chtěl za ženu pojmouti Žofii Dembińskou, šlechtičnu jemnou a krásnou, ale úmysl tento — ač rodiče nevěsty se sňatkem souhlasili — uskutečnil jen z části, a sice jen pomocí násilí před tím neslýchaného a hnusného.

Panna Žofie Dembińská neměla k dobrodružnému panu Alexandru náklonnosť a přese domluvy a naléhání vlastních příbuzných odhodlala se vstoupiti do kláštera. Dříve však, než klášterní prahy mohla překročiti, byla oddána proti své vůli panu Alexandru Koniecpolskému, který ji již úplně považoval za svou ženu. Mezitím jednala Žofie Dembińská prostřednictvím kardinala Bellarmina v Římě, aby mohla vstoupiti do kláštera Bernardinek (sv.

Anežky) na předměstí Stradomském v Krakově. Čtvrtý oddíl práce p. Mycielského líčí pobyt Žofie Dembińské v — klášteře, kamž se po mnohých svízelích se svou sestrou skutečně dostala a takovým způsobem před „mužem" svým skryla. Mnoho otázek v té příčině zůstává nezodpověděno — spisovateli nedostávalo se potřebných historických pramenů.

Za to vzácným příspěvkem kulturně historickým jest líčení tehdejšího Krakova (str. 96.) a života klášterního Domněnka, jakoby Dembińská za šerými zdmi kláštera nalezla bezpečný útulek, ukázala se záhy planou. Aleksandr Koniecpolski, podporován patrně s mnohých stran, domáhal se usilovně vrácení ženy. S počátku užíval prostředků mírných, ale když shledal nezdar všech domluv, umyslil se na rozhodném činu, který vyplašil netoliko celý klášter, ale i vše vůkolí z posvátného klidu. Udála se historie neslýchaná — jí jest věnován oddíl pátý: „Porwanie". Stalo se to v noci ze dne 16. dubna roku 1612. Smečka ozbrojenců plížila se temným Krakovem ke klášteru, měli „nabite rusznice, szable, miecze, czekany, szpady". Byli to pochopové, v jejichž čele kráčel sám Koniecpolski. Brzy pak udeřili na klášter, vnikli násilně uvnitř a za pekelného hlomozu a děsného poplachu zmocnili se po dlouhém marném hledání obou sester Dembińských, kteréž se v celách skryly a všemožně bránily. Mnišky zoufaly nad zneuctěním svého posvátného útulku. Smečka ozbrojenců, zmocnivši se posléze obou paní, vyvlekla je z kláštera, načež opět vše vůkolí kleslo v hrobové ticho. Koniecpolski byl opět pánem své ženy.

Tak zpupný čin nemohl zajisté zůstati bez trestu světské i církevní moci. Sám biskup krakovský, Tylicki, a později také sněm hnali před půhon vášnivého pána. Poskvrněný klášter a veřejné mínění domáhaly se processu (oddíl VII.), v němž pan Koniecpolski postaven byl před právo. On sám se vyhýbal soudu všemožně, prodlužoval jednání, ale neuniknul mu. Mezitím přebýval dobrodružný násilník (r. 1613.) ve Veluni a ubohá Žofie donucením byla mu ženou. Z manželství toho přišel na svět syn Jan, ale brzy potom čistá její duše po strastiplném zápasu na zemi uletěla do říše věčného smíru.

Biskup Tylicki svolal 2. dubna radu kněžskou a po důkladném uvážení všech hnusných okolností prohlásil v známé formě tuto kletbu: Boga wszechmogącego mocą, Apostolów śś. Piotra i Pawła, y Kościoła ś. powszechnego y naszą zwierchnością. **Wyklęty** jest Aleksandr Koniecpolski ze wszystkimi iako wyższej. Przeklęty niechay będzie w domu y na dworze, przeklęty w Mieście y na roli, przeklęty niechay będzie siedząc, stojąc, iedząc, piiąc, robiąc y spiąc. Przeklęty niechay będzie tak, iż w nim zdrowego członku nie będzie, od wierzchu głowy aż do stopy nożney. Niechay wypłyną wnętrzności iego, a ciało iego niech robactwo roztoczy. Niechay będzie przeklęty z Ananiaszem y z Zaphirą. niechay będzie przekłęty z Judaszem zdraycą, niechay będzie przeklęty z Abironem y z Dathanem, których ziemia żywo pożarła. Niechay będzie przekłęty z Kainem mężobóycą, niechay mieszkanie iego będzie spustoszone, niechay będzie wymazany z ksiąg żywiących, i z sprawedliwemi, niechay nie będzie pisany, i pamiątka iego na wieki niechay zginie. Niechay na ostatnim sądzie przekłąty będzie z Dyablem y z Anyoły iego, y na wieki niechay zginie, ieśli się nie upamięta".

Dne 18. března roku 1615. odbýván pak soud sněmovní, který neméně přísně odsoudil dobrodružného násilníka. Král a celý senát uznal vinu obžalovaného i prohlásil, že propadá trestu „infamii i proskrypcyi z ziem królestwa Polskiego".

Takový jest v hlavních rysech obsah pozoruhodné historicko-kulturní práce p. Mycielského,*) k níž se po možnosti ještě vrátíme. Násilný Koniecpolski a politování hodná Žofie Dembińská mimo vůli připomínají osudy Halszky z Oztrogu, podobné společenské drama polské, jehož smutný konec odehrál se v Jaroměři v Čechách.

Spisovateli náleží za toto dílo srdečný dík a uznání. *E. J.*

---

*) Práce Mycielského vyšla před tím také ve výborném krakovském měsíčníku „Przegląd Polski" 1885.

A. A. Потебня: Объясненія малорусскихъ и сродныхъ народныхъ пѣсенъ. — Zvláštní otisk z „Ruského filologického věstníku“. Varšava 1883. 8°, 268. Дополненія VIII. [Výklady maloruských národních písní]. *)

Spisovatel důležitého spisu tohoto, professor university charkovské A. A. Potebňa, ze současných učenců slovanských nejbystřejší a nejduchaplnější znatel prostonárodní poesie, ve stati své: Рецензія „Нар. п. Галицкой и Угор. Руси, собр. Я. Ѳ. Головацкаго“, Зап. Имп. Ак. Н. XXXVII., II. Отчет о 21 присужд. наград. Гр. Уварова, též ve zvláštním otisku vyšlé, jejíž jedna část může považována býti za vhodnou předmluvu k svrchu nadepsanému spisu, přislíbil, že poetické obrazy v národních písních maloruských ve zvláštní vědecké rozpravě methodou komparativní se zřetelem k ostatním slov. písním národním, jakož i k jiným příbuzným, rozebéře. Úkol to zajisté, hledě k maloruské poesii, která, jak známo, nade všecky slovanské nezměrným bohatstvím básnických obrazův a symboliky národní mnohdy nám již temné, oplývá, ohromný, ano nedozírný, vyžadující veliké píle, bystrého ducha a zároveň ohromně mnoho času. Z té příčiny není také divu, že u nás, jakož i u Polákův a Jihoslovanů posud nikdo tuto stránku a zároveň hlavní podstatu poesie prostonárodní nezvolil si za předmět důkladnějšího, specielního badání. U nás jmenovitě jen letmo takřka dotkl se oboru toho L. Štúr ve známém svém spisu o národních písních a pověstech slovanských, a též v jiných rozpravách časopiseckých u nás, neb i samostatných spisech jen jako mimochodem obrazy poetické se vzpomínají. (Viz práce Sobotkovy, Dunovského a mimo jiné Bratránkovu studii „Das mährische Volkslied“, Oesterr. Revue III.) Celkem dlužno říci, že se národní poesii dostalo u nás více nadšených obdivovatelů než střízlivých badatelů, čímž ovšem nemíníme ujímati ceny oněm rozpravám, které zajisté zvláštní úkol svůj dobře vyplnily, budíce lásku k národní poesii vůbec. Než i se širšího aesthetického stanoviska daleko ještě nejsou písně naše s náležitou důkladností prozkoumány, a co se týká básnických obrazů, ty dosud, jak řečeno, jen sporadického povšimnutí doznaly, ač i píseň česká a jmenovitě moravská hojným jich počtem, nevšední krásou a rozmanitostí vyniká.

V příčině té nesouhlasíme s tvrzením předního aesthetika našeho, že okres básnických obrazů v písni české jest velmi úzký, čili jinými slovy, že lidová poesie naše nevyniká zvláštním bohatstvím poetických obrazů. **) — O formě poetických obrazů v národním básnictví, zvláště slovanském, pokud zakládají se na metafoře (a jen takové jimi vlastně jsou), podal výtečnou rozpravu dr. Gebauer (Fil. listy 1874. Srovn. též „o začátcích, v jakých si libují nár. písně, zvláště slovanské. Ibd. 1875.), v níž však ovšem pojednáno toliko o formě čili schematu uměleckých forem básnických obrazů bez ohledu k obsahu, či k myšlénkám jimi zpodobených. Prof. Gebauer, shromáždiv sobě s mravenčí pílí ohromné množství dokladů z indoevropské, jmenovitě pak slovanské poesie k vědeckému rozboru a objasnění obsahové stránky básnických forem, ustal od další práce, naznačiv pouze jedním příkladem další pochod vědecké studie, a vyloživ velmi poučně, jakým způsobem technika básnických obrazů klesá a se kazí. Tolikéž prof. Jagić již před 24 lety zajímaje se tímto předmětem (srovn. „Pabirci po cvieću našega narodnoga pjesničtva“ programm záhřeb. gymn. z r. 1861.) přestal dle vlastního doznání na shromážděných kollektaneích. — O formě básnických obrazů (figurách, tropech atd.) v srbsko-chrvatské národní poesii podal rozsáhlý spis prof. L. Zima: „Figure u našem nar. pjesničtvu“, vydaný r. 1880. akademií jihoslovanskou, jejž po desítileté práci s takým úspěchem dokonal, že není posud spisu podobného v jiných slovanských literaturách. Kdežto však, hledě ku historii a genesi lidových písní, vzácné a důkladné spisy podali u Jihoslovanů Miklošić, Jagić, Novaković a Pavić, na druhé straně k probrání obsahu metaforických obrazů učiněny jen skromné počátky. (Srovn. rozpravy J. Jurkoviće: „O metafori našega jezika“,

*) Kniha tato došla teprv nedávno a tím se referat opozďuje.

**) Pisatel tohoto referátu chová od minulého roku v rukopisu obšírný spis, jednající podrobně a soustavně o obsahu básnických obrazů v národní poesii československé, na základě sbírek Erbenovy a Sušilovy.

Rád XXXI., O narodnom komusu," ibd. IX. a j.) Zdali neb pokud sem zasahuje spis dra. Lazy Kostiće „Osnova lepote s osobitim obzirom na srpske narodne pesme", poctěný cenou Matice srbské, neumíme pověděti, neměvše díla toho v rukou. Poněkud zaběhla na to pole rozprava mladého učence chrvatského, dra. T. Maretiće: „Studije iz pučkoga vjerovanja i pričanja u Hrvatâ i Srbâ" Râd 1882 LX., 117.—202.; LXII, 1.—44., jenž tolikéž již narazil na symboliku národní ve své posud málo povšimnuté rozpravě: „O hrvatskoj zagonetci" (tištěné v programmu gymn. požežského za r. 1880—81.).

(Dokončení.)

Z życia Słowieńców. Napisal dr. J. Leciejewski. Otisk z polské „Niwy". 1885.

Mladý tento učenec polský trvaje déle mezi Slovinci, přilnul k tomuto nečetnému sice, avšak vzácnému národu, jenž po věky vzpírá se návalům germanisace, a podává v nevelkém sešitu jasný obraz všech poměrů národního života pobratimců jihoslovanských. Vytknuv oblasť jazyka slovinského i leposť krajin, kde slova jeho zní, líčí povahu Slovinců skrz na skrz slovanskou, chválí jich pohostinství, lásku k rodnému jazyku, nábožnou mysl i způsobilosť k hudbě, a uvádí některé svérázné črty z patriarchalního života lidu. Ve druhé stati šíří se spisovatel o socialním životě slovinských vesničanův i měšťanův a chválí zejména poměrně vysoký stupeň vzdělanosti a národní sebevědomosti lidu sedlského. Stať třetí podává přehled slovinského písemnictví a spisovatel věští mu krásnou budoucnosť. V oddílu čtvrtém načrtán jest obraz politických poměrů slovinských. Ač Slovinci nemají vlastní samostatné historie, jsou přece doklady, že v pradávných dobách těšili se zvláštnímu slovanskému zřízení politickému. Spisovatel uvádí obřad, jímž bývali ještě v XVI. století nastolováni vévodové korutanští. O nejnovější době zmiňuje se spisovatel velmi optimisticky. Slovinci mají na říšské radě čtrnáct zástupců, od nichž očekává národ, že vyplní úkoly sobě svěřené. Celý spisek prodchnut jest láskou k národu slovinskému a vyniká znalostí látky, jasným slohem a přehledným uspořádáním. *Fr. Ekert.*

Spomenik slovanske uzajemnosti. Spisal in založil Anton Trstenjak. V Ljubljani, Narodna Tiskarna 1886. Str. XII. a 276.

V číslech 18—21 loňského „Slovana" vylíčil redaktor Ant. Trstenjak utěšenou pouť Slovincův a Chrvatů do Prahy a na Velehrad, a propletl cestopis ten vřelými úvahami o vzájemnosti slovanské. Stati ty sebral spisovatel a připojiv k nim stručné životopisy a podobizny 39 slovinských, chrvatských i českých dělníků na národa roli dědičné i obraz posvátného Velehradu, podává nám takto půvabný celek v knize naskrze slovanské. V I. oddílu líčí s velikým nadšením pouť, kterou s rodáky svými konal do Zlaté slovanské Prahy, podává všecky řeči konané za tou příčinou ve Vídni, v Brně, na nádražích českých i v Praze, líčí převeliké dojmy, jež na poutníky činila Praha i celý národ náš, a nabádá nadšenými slovy k následování čilého našeho ruchu národního. Oddíl II., věnovaný památce sv. Methoděje, popisuje Velehrad i Kroměříž a končí stati o slovanské vzájemnosti, v níž spisovatel vybízí krajanů svých, aby učili se jazykům slovanským, a mluví nadšeně o slíbené pouti Čechů do Lublaně. „Bude to poprvé v dějinách, že národ český zavítá se slovanským poselstvím na jih. Před oltářem lásky ku vlasti a vzájemnosti slovanské očekáváme drahých bratří Čechů. Na shledanou v bílé Lublani!" V oddílu III., posvěceném třístoleté památce smrti zakladatele písemnictví slovinského Primože Trubara čteme životopisy třinácti spisovatelů slovinských, z nichž obšírněji vylíčeni jsou Trubar (1502.—1586.), Janez Bleiweis (1808.—1881.) a Fran Erjavec (* 1834.). Oddíl IV. věnován jest oslavě padesáté ročnice obrodu chrvatské literatury a obsahuje životy devíti spisovatelů z doby illirské. Oddíl V., posvěcený „památce utvrzení vroucího bratrství s druhými bratry Čechy v zlaté matičce Praze r. 1885.", podává stručné životopisy sedmnácti spisovatelův a umělců českých. Dřevorytiny dodávají knize té nemalé ozdoby. Titulní list honosí se původní rytinou slovinského umělce Jurije Šubice. Spisovatel, vřelý pěstitel vzájemnosti slovanské a nadšený ctitel Čechů, zamýšlí „Spomenik" i budoucně vydávati, dojde-li tato kniha odbytu.

Fr. Ekert.

Życie dworskie Kochanowskiego (Przyczynek do biografii poety.) Napisał Stanisław Windakiewicz. Kraków 1886.

Pod tímto titulem uveřejnil prvotně v říjnovém čísle Przeglądu polského mladý spisovatel Stanislav Windakiewicz, odchovanec Jagiellonské university, důležitý příspěvek k životopisu Jana Kochanowského, kterýž od jistého času stal se v Polsce předmětem velmi horlivé pozornosti. P. Windakiewicz uveřejnil již dříve ve varšavských „Pracích filologických" velice důležitou práci, založenou na archivních studiích, totiž: „Nieznane szczegóły o rodzinie Kochanowskiego". I výše uvedená práce založena jest na materiále čerpaném jmenovitě z městských knih krakovských, tudíž cenným jest vědě příspěvkem Spisovatel přestává na vylíčení života slavného Jana z Černolesí v letech 1562. a 1563., potud ovšem důkladném, pokud tomu dovolují zprávy v pramenech, jež podařilo se mu sebrati. V občasí tom setkáváme se s Kochanowským nejprve krátký čas u dvora krakovského biskupa Padniewského, kde mu čas mezi učenými muži, humanitně vysoce vzdělanými, příjemně ubíhal; po té vstupuje básník do služby Jana Firleje, vévody belzkého a později lubelského, korunního maršálka, kde mu uprostřed jiného sice okolí, ale vždy přece dosti příjemně plyne život, třeba že nenalezl tu v pravdě toho, po čem toužil jeho poetický genius.

P Windakiewicz rozpravou touto obohatil literaturu o Kochanowském; nyní vyhledává tento mladý a snaživý spisovatel v Bologni a Padově nových pramenů k polské literatuře věku XVI. Spisovatel znám jest také našemu čtenářstvu z cenného příspěvku uveřejněného v lonském „Slov. Sborníku".

J. B.

Činnost císařské veřejn: bibliotheky v Petrohradě. V minulém roce vydala správa císařské veřejné bibliotheky v Petrohradě výkaz své činnosti za rok 1883.*) V tomto roce přibyly knihovně následující vážnější sbírky: 1. Soubor rukopisů koupených od Porfiria, jež tento nashromáždil během 18 let za svého pobytu v rozličných krajinách východu. Rukopisy ty zakoupeny byly za 15.000 rublů. 2. Část sbírky rukopisů Kibalčiča, kteroužto sbírku dostala knihovna od malířské akademie. 3. Soubor církevně-slovanských rukopisných evangelií z XV.—XVII. věku, jež daroval bibliothece archimandrita Amfilochij. 4. Soubor listin v tureckém jazyce, týkajících se Krymského poloostrova a darovaných od Th. Keppena. Do sbírek autografů přibylo zejména několik zajímavých zápisek císařovny Anny Joanovny. Tištěných knih, brožur a j. přibylo knihovně celkem 21.523. rukopisů s autografy 753, rytin a fotografií 1461, map a plánů 320 a konečně not 461. Zajímavo jest pozorovati přibylé množství knih z rozličných úřadů censorských, abychom poznali poměr literarní produkce v Rusku. Nejvíce knih dostalo se ovšem z censorského úřadu petrohradského, celkem 3396 spisů. Na druhém místě stojí Moskva, odkud přibylo 1175 spisů. Varšava zaujímá třetí místo (770 spisů), Kijev páté (414, Oděsa deváté (189 spisů). Co se týče spisův obsahu církevního, stojí na prvním místě Moskva, odkud přibylo 397 prací toho oboru. Návštěva knihovny v r. 1883. byla následující: vstupenek ke studiím v knihovně vydáno bylo 12.337 a čítárnu společnou navštívilo 121.896 osob. V čítárně bylo v oběhu 297.932 svazkův a 108.920 čísel časopisův a novin, na kteréž se poptávka toho roku více než zdvojnásobila. Co se týče poptávky na jednotlivé spisy, byly polské spisy hned za ruskými. Největší návštěva bibliotheky byla v měsíci říjnu, kdy navštívilo ji 15.486 osob a nejmenší v červenci (1429). *K. Š.*

Nový občanský zákon pro Černou Horu potvrdil v těchto dnech kníže Nikola. Tento zákonník sestavil věhlasný jihoslovanský právník Bogišić (rodák dubrovnický a prof. při universitě Oděsské), kterýž na základě národních obyčejů černohorských přizpůsobil právo občanské duchu národnímu. Kodex Bogišičův vyjde také v řeči ruské a francouzské. Při té příležitosti budiž mimochodem podotknuto, že též na Rusi pracuje zvláštní komise o „novém graždanském uložení".

---

*) Obšírnější článek o této knihovně viz „Slov. Sbor.", rok I., 1882.

Překlady. Idylla Obrazek poetyczny Jaroslawa Vrchlickiego. Przłoż. Wiktor Gomulicki Kurjer Warszawski 1886. No. 13. a 14. Drobne povesti. Češki spisal Sv. Čech. Poslovenil S. S. I. Endymion. Slovan (lublaňský). 1886, č. 1.

Bibliografie.

Зимній дворецъ. Опись предметамъ имѣющимъ преимущественно художественное значеніе. С.-Петерб. 1885 — Свѣдѣнія о Мишаряхъ. Протоіерея Е. А. Малова. Этнографическій очеркъ. Казань 1885. — Испѣхи русской литературы въ западной Европѣ за послѣднее врѣмя. Составилъ Н. Черняевъ. Казань 1885. — Смерть Лермонтова. Драма въ 3 дѣйствяхъ. Въ Одессѣ 1885. — Новый самоучитель татарскаго языка. Составилъ учитель Салиховъ Казань 1885. — Путеводитель къ славянскимъ минеральнымъ водамъ. Сост. М. С. Шляпошниковъ и А. В. Мандрикинъ, подъ ред врача К. М. Санжаревскаво. Харьковъ 1885.

Холуй. Эпизодъ изъ историческо-бытовой русской жизни первой половины XVIII. стол Н. И Костомарова. С.-Петербургъ 1885.

Історія Украины за часôвъ Петра Великого и Катерины II. Выд. товар. „Просвѣта". У Львовѣ 1886.

Materyały do słownika łacińsko-polskiego średniowiecznéj łaciny i starożytności polskich. Zebrał dr. W. Lebiński. Poznań 1885. — Synody prowincyalne, oraz czynności niektórych funkcyonaryuszów apoštolskich w Polsce do r. 1367. przez dra. Tadeusza Gromnickiego - Jana Lama „Dzieła". Tom I. Lwów 1885. Pamiętnik fizyograficzny Tom V. Meteorologja i hydrografija, geologja z chemją, botanika i zoologja, antropologja, miscelanea.) Warszawa 1885. — Encyklopaedya wychowawcza. T. IV. Zesz. I. Warszawa 1886. — Ostoja: Szkice i obrazki. Petersburg 1885 — Maryla i jej stosuněk do Mickiewicza, przez Wład. Bełzá. Lwów 1886. — Krok dalej, powieść przez Edwarda Lubowskiego, 3 tomy. Warszawa 1885. — Donkiszot żydowski, szkic z literatury żargonowej żydowskiej przez Klemensa Junoszę Warszawa 1885. — Zapiski herbowe z dawnych ksiąg ziemskich przechowanych w archiwach radomskich i warszawskich, zebrał K. Potkański. Krakow 1885.

Letopis Matice slovenske za l. 1885. Uredil Fr. Levec. V Lubljani 1886. (Ref. příště.) — Spomenica tisočletnice Metodowe smrti. Spisal dr. Fr. Kos. Založila in na svetlo dala Matica Slovenska. V Ljubljani 1886.

Priruční riječnik sveobćega znanja ili mala hrvatska enciklopedija Obradjuju dr. Jovan Zech i Josip Mencin. Osiek 1885.

Tri riječi Hercegovca Zabilježio dr. Friedrich Krauss U Mostaru 1885. Tisak i naklada don F. Miličevića, str. 42.

Pandžić Huso i Pavečić Luka pobra Pjesan naših muhamedovaca. Zabilježio dr. Friedrich L. Krauss. U Mostaru 1885. Tiskom i nakladom don Franje Miličevića, str 36.

Gudalo, srbský hudební měsíčník začal vydávati Milan Petrović. Při každém čísle bude vycházeti příloha. Předplatné bez přílohy 2 zl. na rok, s přílohou 8 zl. 80 kr. List ten chce činiti svazek mezi jednotlivými rozrůzněnými pěveckými spolky srbskými, a slibuje všímati si v první řadě hudebních výtvorů srbských i chrvatských. Gudalo jest prvním listem toho druhu v Srbsku.

Odpovědný redaktor a vydavatel: **Edvard Jelínek.** — Tiskem a nákladem knihtiskárny **J. Otty** v Praze, na Karlově náměstí č. 34. n.

SLOVANSKÝ SBORNÍK.

Ročník V. — 1886 — Číslo 4.

Jiří Križanić, patriarcha slavistiky.

Podává prof. J. Perwolf.

(Dokončení.)

Co se týče zevnitřní ruské politiky, tu radí Križanić, aby Rus' nešiřila se neustále na sever a na východ, ale aby obrátila hlavní zřetel na jih, na krymské Tatary, toto nebezpečné hnízdo loupežníkův, kteří odvlékají na sta tisíc ruského lidu, mužských i ženských, do otroctví, pustoší celou jižní Rus', která pro strach tatarský nemůže býti vzdělávána, a náramně překážejí i škodí ruskému obchodu s Tureckem. „Na všech vojenských korábech tureckých není téměř viděti ani jiných veslařů, kromě lidí ruského původu; ve městech po celém Řecku, v Palestině, Syrii, Anatolii a v Egyptě, po celém Turecku, jest tolik ruských zajatých, že ptávají se našich: Zbyli na Rusi ještě nějací lidé?" Dravé Tatary dlužno zničiti, a sice s pomocí sourodých Poláků, bohatý a úrodný Krym kolonisovati Rusy, Poláky a vůbec všemi Slovany, také jinými národy kromě Němců; Tatary, kteří by nepřijali křesťanství, vyhnati a carskou stolici přenésti do Perekopu. Toť bude první přípravou k většímu ještě dílu, k vojně s Tureckem a k osvobození jižních Slovanů: vždyť mezi Turky jest rozšířeno proroctví, že zahynou od severních, rusých národů, tedy Rusů, Poláků a vůbec Slovanů. Dílo to jest na ten čas ještě nemožno, ale třeba se k němu připravovati a ohlížeti po spojencích, jimiž budou i sousedé i sami křesťanští národové v Turecku; všeho toho jest potřebí, „aby konečně někdy slovanský národ byl osvobozen od jařma tureckého". Ruský car, samovládce, má k tomu dostatečně moci, jakož vůbec Križanić silnou monarchii na Rusi má za veliké dobrodiní; avšak spolu žádá, aby ruský car zavedl opravy ve správě, soudnictví a udělil svému národu jistých svobod; tím si získá i náklonnosť jiných sousedních národů, kteří milerádi stanou se jeho poddanými. Kdyby Slované lépe byli sobě vědomi svých sil a schopností, kdyby staří slovanští panovníci byli znali sílu svého národu a užili jí proti jiným národům, jak se náleželo, mohli by konati zázraky.

Križanić podává krátký obzor slovanské historie, chtěje ukázati pád a záhubu jižních a západních Slovanův i zmohutnění Rusi. „Za císařů Mauricia, Toky a Justiniana vyšli naši předkové z Rusi za Dunaj, i zaujali země bulharskou, srbskou a chrvatskou. Ne svou silou, ale božím posláním: na pomstu římských a řeckých hříchů zmocnili se oněch zemí. Ale nižádného dobrého řádu nezachovávali a svornosti mezi sebou neměli, a proto brzy dobytého panství pozbyli a jiným národům pod moc upadli. Druhý díl slovanského národu přebýval okolo německého moře, v Pomoří, Polsku, Slezsku, v Čechách a na Moravě. Ale i ti z veliké své nesvornosti i z obcování a sňatků s Němci upadli v moc německou a v hanebnou porobu, i poněmčili se, tak že nyní nejsou ani Slované ani Němci. A potom odehnali nás Němci z pomořských, pruských a livonských měst, i od celého onoho nyní německého a dříve slovanského moře. Potom za příčinou svých rozmnožených hříchů byli jsme náramně potrestáni hromadnou pohromou od divokého národu. Tataři totiž země ruskou a polskou lítě spustošili, ohromili a dlouho trápili a ještě poněkud trápí. Tím jest národ ukrutně ztrápen a sklíčen. Potom přišel čas, aby i tatarské hříchy poněkud byly potrestány a jich nadutosť s části byla oslabena, aby totiž nevykořenili do konce národu ruského a polského. I tehdy dal Bůh štěstí knížeti Dimitrijovi Ivanoviči Donskému, a potom caru Ivanu Vasiljeviči, že vytiskli Tatary z Rusi, z Kazaně, Astrachaně a Sibiře. Tak tedy z boží milosti opět jsme se rozšířili. Ale právě za onoho času, když jsme se roztáhli k východu, skrčili jsme se od západu: neboť nás Němci odehnali, ne silou, ale lstí, ode všeho břehu varjažského (baltického) moře a od velmi příhodných a potřebných přístavův. O zemích pomořské, slezské, české a moravské, a o přímořských městech, o Hamburku, Lubeku, Gdansku, Rize a o jiných tamějších, která někdy dávno byla slovanská, zdá se nám, že jest marné a daremné, abychom myslili o dobývání oněch zemí. Slušíť znamenati, že velmi zřídka se stává, aby se nějaký národ opět navrátil k oněm zemím, kterých byl někdy pozbyl, zvláště když jsou silnému nepříteli do rukou se dostaly. Tudíž i nám Slovanům jest radno, zavrci myšlénky o zemích a o přístavích varjažského moře. A naproti tomu tento čas zdá se býti příhodným, abychom se s boží pomocí šířili k Černému moři a k jeho břehům a přístavům mnohem výhodnějším a potřebnějším od varjažských. Národ, který za Dunaj odešel, již ztratil svůj jazyk; zadunajští Slované, Bulhaři, Srbi a Chrvati, již dávno ztratili ne špatné království, ale i všechnu sílu i jazyk i všechen rozum, tak že již i nerozumějí, co jest česť a vážnosť, a nemyslí o ní; a sami od sebe nikterak nemohou si pomoci, ale zevnitřní síly jest jim potřebí, aby mohli opět na nohy povstati, a mezi národy se postaviti. Ty, ó care, nemůžeš-li jim za nynějších těžkých časů k dokonalé opravě pomoci, ani onoho království k prvému bytí přivésti a ustrojiti, můžeš aspoň jazyk slovanský v knihách opraviti a osvítiti, a příhodnými rozumnými knihami oněm lidem oči otevříti, aby začali poznávati

česť a pomýšleti o svém povstání. Potom i Čechové a posléze nedávno i Lechové v jednostejnou se Zadunajci bídu jsou upadli, to jest, že jsou království i sílu i jazyk ztratili. Neboť ačkoli Lechové se chvástají klamným stínem království a rozpustilými svými svobodami, přece světu jest známo, že Lechové nijak ze své bídy a hanby sami sobě pomoci nemohou, ale zevnitřní pomoci jest jim potřebí, aby se na nohy postavili a dřívější cti nabyli. Tuto pomoc, opravu a národní osvícení, Ty, care, s pomocí boží, můžeš Lechům snadně učiniti.“ *)

Križanić nepřestává po celou dobu svého vyhnanství přemýšleti o budoucnosti Rusi i všeho Slovanstva; churavě i nuzuje se, on svými neobyčejnými vědomostmi jest raden i pomocen ruskému poslu Ivanu Spathariovi, odebírajícímu se do Číny, i často ukazuje na ohromné výhody ruského obchodu s východem; on ještě ve své závěti, psané v Tobolsku r. 1675., odkazuje své „filosofské promysly“ (myšlénky) — „světlému, slavnému ruskému národu, všechno Bohu na slávu a vám na prospěch!“ Križanić lekal se pořáde a všude, i v Sibiři, úspěchův úhlavních nepřátel Slovanstva, a své obavy vyslovil ještě krátce před osvobozením ze Sibiře, v listě k careviči Feodoru (Litterae pro liberatione, 1675.). „Nižádný národ pod sluncem nesnáší od cizáků tolik klevet, nadávek, han, škod, jako národ ruský a polský, ve svém domově a pod svým králem. Nepřátelé nejen vojnou, ale všelikou lstí shrabují každé království, kde lidé jsou méně prozřetelni a nedosti se vystříhají od jich přepadení a povodně. Neboť oni válčí pod prapory svých králů, nebo ve službě cizích králů, nebo jménem obchodu probíhají celý svět, po suchu i po moři, i v cizích zemích vydržují své obchodní zástupce, nebo bydlí stále jménem poslů rádi u jiných králů, nebo provozují umění lékařské nebo jakékoli jiné, nebo stávají se tlumočníky, nebo přijímají náboženství jiných národův, aby tím dosáhli výsad národu a stali se šlechtici, patricii a konečně knížaty. Když tedy Němci mají tolik rozmanitých způsobův a příčin, aby přicházeli do cizích zemí a a bydlili v nich, stalo se, že v rozličných královstvích němečtí otroci velice se rozmnožili, a když uzřeli, že jich jest v nějakém městě dosti mnoho, a naskytla se jim příležitosť, tu brzy ono město shrábli pro sebe... Někdy i pod jménem svatého vojska nebo křižáků s počátku tiše se vkrádají, potom však zrádně a ukrutně cizí země uchvacují a staré obyvatele vyhánějí nebo za-

*) Uvádíme tu na ukázku několik vět z tohoto díla Križaniće v původním znění: „A narod, kij je za Dunaj zašel, uže je svoj jazyk zgubil; zadunajski Slovency, Bolgary, Serby i Chervaty, uže davno jesuť zgubili ne licho kralestvo, no i silu vsju, i jazyk, i ves' razum, tako da uže i ne razumějut, čto jesť česť ili precěnba, i ne dumajut o nej, i sami ot sebe nikako sja mogut pomoč, no izvonska sila jim jesť potrebna, da běchu mogli opjať na nogi povstať, i v čislo narodov sja postaviť... Potom togo i Čechi, a najposlě da nedavno i Ljachi v jedinakovo okajanstvo so Zadunajci jesuť upali: to jesť, ježe suť kralevstvo i silu i jazyk i razum zgubili.“ Jazyk Politiky, ačkoli není obvyklý tehdy písemný jazyk východní Rusi, jest mu přece bližší, nežli jazyk grammatiky.

bíjejí nebo z řad šlechty vyvrhují ke vzdělávání polí. Tak udělali v Prusích a v Livonech, a málo scházelo, i byli by celé Polsko udělali německým. Kam spěje Rus' — Russia quo spectat?*)

Takové politické myšlénky hlásal Križanić na Rusi. Ony byly zajisté známy též u dvora carského; aspoň Politika nacházela se v bibliothéce obou carův, Alexěje i Feodora, a tu seznámil se s ní asi také car Petr. Není ovšem svědectví přímých, že by Petr byl znal Politiku; ale veškera činnosť tohoto cara zrovna jakoby prýštila se z „politických myšlének" Križaniće, začínajíc od usilovného šíření osvěty na Rusi i povolávání jiných Slovanů do ruské služby, a končíc příkazy o bradách a šatech. Križanić výtečně znal poměry tehdejšího Slovanstva, bolestně cítil jeho materialnou i duchovnou bídu, vřele sobě žádal jeho osvícení, povznešení a vybavení z cizozemského panství a vlivu. Jeho nemírné vyjíždky proti nepřátelům Slovanstva, Němcům, možno omluviti jeho horoucím slovanským patriotismem, ačkoli s druhé strany nemohl neviděti, že právě tito cizinci jediné mohli býti prostředníky šíření osvěty a vzdělanosti mezi hluboce pokleslým Slovanstvem vůbec a na Rusi zvláště; takéť Petr Veliký, nenacházeje mezi Slovany způsobilých lidí s dostatek, musil užiti cizozemců, zvláště Němců. Jedinou spásu klesléhо Slovanstva vidí Križanić v ruském národě i státě, jejž chce míti osvíceným, vzdělaným a mocným, aby potom mohl poskytnouti pomoci ostatnímu Slovanstvu. Mnohé myšlénky Križaniće jsou velmi smělé, přímo překvapující, v XVII. století neočekávané. Zvláštním řízením osudu jsou díla tohoto patriarchy slavistiky a panslavismu objevena teprve za našich dob, kde Slovanstvo myšlénkám Križaniće může mnohem lépe porozuměti, nežli před dvěma stoletími.**) Takéť za posledních dob Slované vždy více všímají si myšlének svého slavného rodáka, jenž předstihl svůj věk celými dvěma stoletími. Križanić jest neobyčejně sympathická osoba a právem požívá veliké obliby u všech stran mezi Slovany.

O dalších osudech Križaniće po jeho návratu ze Sibiře do Moskvy víme posud velmi málo. Bezsonov nedávno v nahodilé zprávě tvrdí, že Križanić pozbyv naděje v činnosť ruského cara ve smysle svých myšlének, obrátil se k druhému tehdejšímu slovanskému bohatýru, k polskému králi Janu Sobieskému, podal jemu své dílo, a provázel jej pod Vídeň a zde co kněz poskytoval útěchy raněným a umírajícím slovanským vojínům.***)

*) List ten (koncept Križaniće) chová se nyní v Českém Museu, kamž jej daroval Bezsonov. O závěti Križaniće v. Novoje Vremja 1884., 22. června.

**) První zprávu o Križanićově grammatice a o jeho rozpravě proti Solovčanům podal Kalajdovič v díle Joann exarch bolgarskij (1824., str. 120). Politika objevena teprve r. 1857.

***) V časopise Novoje Vremja 1882., 18. dubna.

Rozmluvy s hrab. L. N. Tolstým.*)

Podává Vogezskij.

I.

Před několika měsíci naskytla se mi příležitosť často se scházeti a rozmlouvati s hrabětem Lvem Nikolajevičem Tolstým. Představoval jsem si velikého románopisce za jakousi zvláštní, nedostižitelnou bytosť a pojednou jsem uviděl před sebou muže prostě oblečeného, laskavého, shovívavého. ku podivu klidného, zkrátka — dobrého a příjemného.

Užil jsem této vhodné příležitosti a vyptával se Lva Nikolajeviče na všecko, co se mně v jeho posledních spisech**) zdálo důležitějším a ne dosti zřejmým. Ničemu jsem nevěřil na slovo, nýbrž podroboval vše kritickému soudu, i musím se vyznati, že mi často bylo bráti útočiště k sofismům, chtěl-li jsem obhájiti své důvody. Po obvyklých slovích, kterými se začínají rozmluvy, odhodlal jsem se předložiti hraběti otázku, proč se jal s takovou horlivostí znova přehlížeti učení Kristovo, když přece toto učení dávno již je vyšetřeno a k vysvětlení jeho napsány folianty důkladných a zevrubných spisů. Jsa vychován v přísných pravidlech křesťanských, nechápal jsem, jak je to možná, aby někdo věnoval celou řadu let novému prozkoumání evangelia, jehožto pravdy jsem vssál do sebe s mlékem mateřským, tak že se staly druhou mou přirozeností. Tyto pravdy nemohly býti pro mne novými, já je znal a byl přesvědčen, že je znám tak, jak se patří.

Dříve nežli hr. Tolstoj odpověděl na mé další otázky, zeptal se, znám-li jeho života, a když jsem odvětil, že ne, vypravoval mně v krátkých slovích svůj životopis. Tento životopis měl mně objasniti jeho názory za padesáte let a ukázati, proč se v něm, dřívějším nihilistovi a atheistě, stala rozhodná změna ku prospěchu učení Kristova. Případ tento je velmi poučný. Nejeden veliký duch po dlouhém kolotání a mnohých pochybnostech skláněl se ku pravdám božského mistra, a ten průběh, který měly myšlénky v duši Lva Nikolajeviče působením obkličujících ho poměrů, nemůže býti pro žádného myslitele bez významu.

Sděluji přibližně to, co jsem uslyšel o životě a pochybnostech hraběte Tolstého.

„Někdy vám," počal Lev Nikolajevič, „podrobně vylíčím dějiny svého života, v nichžto je obsaženo mnoho i dojímavého i poučného, dějiny mého mládí za desęt let po odchodu z university. Nikdy jsem nevěřil do opravdy, než měl pouze důvěru k tomu, čemu mě učili, a k tomu, co vyznávali přede mnou starší. Ale důvěra tato byla příliš kolísavá. Věřil jsem i v Boha, čili lépe řečeno, nezapíral jsem Boha, nezapíral Krista, leč v čem záleželo jeho učení, nemohl bych pověděti. Jediná moje víra za toho času byla víra v zdokonalování sebe. Hleděl jsem se

*) S dovolením hr. Tolstého uveř. Petř. Недѣля 1885. N. 44. a n.

**) Upozorňujeme na překlad v Rusku zapovězeného spisu: „Worin besteht mein Glaube?" Eine Studie von Leo Tolstoi. V Lipsku 1885., spolu na řadu článků M. Ostroumova: „Наши новые философы и богословы" v charkovském časopise „Вѣра и разумъ". Říjnový sešit a nn. 1885.

zdokonaliti na duši i na těle; učil jsem se všemu, k čemu se jen naskytovala příležitosť a možnosť. Staral jsem se zdokonaliti svou vůli: sestavoval jsem si pravidla, kterými jsem se snažil spravovati. Všelikým zaměstnáním cvičil jsem svou sílu a obratnosť, a rozličným odříkáním přiučoval sebe k trpělivosti a vytrvalosti. Z celé své duše přál jsem si býti dokonalým; byl jsem však mlád, oslepen vášněmi, a hledaje dobro, cítil jsem, že jsem sám, úplně sám.

„Což pak jste nemohl najíti mezi svými přátely a známými člověka, jenž by vám porozuměl?"

„Pokaždé, kdykoliv jsem chtěl vysloviti to, v čem záležely mé nejupřímnější tužby, že totižto chci býti mravně dokonalým, potkával jsem se s úsměšky a opovržením, ale jakmile jsem se oddával hnusným vášním, obsypávali mne pochvalou a povzbuzovali mě. Ctižádosť, vládychtivosť, lakota, chlipnosť, hněv, pýcha, msta požívaly úcty. Pouštěje uzdu těmto vášním, cítil jsem, že jsou spokojeni mnou a že se podobám dospělému člověku. Nemohu si vzpomenouti na tato léta bez ošklivosti, hrůzy a bolesti srdce.

Tak jsem žil deset let. V tu dobu počal jsem psáti. Jsa dvacíti šesti let, přijel jsem po válce do Petrohradu a seznámil se blíže se spisovateli. Přijali mne jako svého, i sotva jsem se porozhlédl, když už názory o životě vlastní stavu těch lidí, s kterými jsem se seznámil, byly mnou přisvojeny a docela ve mně vyhladily dřívější pokusy státi se lepším. Názory těchto mužů, mých společníků ve spisovatelství zakládaly se v tom, že život vůbec jde ku předu při nepřetržitém vývoji a že v tomto rozvoji hlavní podíl máme my, lidé myšlénky, a z lidí myšlénky hlavní vliv přináleží nám, umělcům, básníkům... Tak jsem žil, oddávaje se této zpozdilosti, ještě šest let až do svatby. Pobyt v západní Evropě a moje seznámení se s tamějšími předními a učenými muži utvrdilo mne ještě více v oné víře ve zdokonalení se vůbec, ku které jsem se přiznával, protože jsem touž víru shledal i u nich. Víra tato označovala by se slovem ‚pokrok'.

„Vy tedy popíráte pokrok?"

„Nikoli, nepopírám ho. Avšak on nedával odpovědi na mé otázky životní. Tehda se mi ještě zdálo, že slovem ‚pokrok' se cosi vyjadřuje. Nepochopoval jsem ještě, co, trápě se jako každý člověk otázkami, jak bych lépe žíti měl a odpovídaje: Žiju-li ve shodě s pokrokem, jednám jako člověk, jedoucí na lodičce, který uchvácen vlnami a větrem na otázku: ‚Kam třeba zamířiti?' odpověděl by: ‚Vlny nás kamsi unášejí.'"

„Vždyť přece pokrok má určitý cíl, třebas by i nezávisel úplně na lidské vůli. Pokrok dle mého mínění jest zdokonalování se lidstva, snaha dosáhnouti štěstí pro všecky vůbec a pro jednotlivce zvlášť."

Lev Nikolajevič ukázal mně ke štěstí některých národů, kteří nekráčejí ku předu v nynějším smyslu tohoto slova a uvedl za příklad nepravého pokroku popravu, kterou viděl v Paříži.

„Za mého pobytu v Paříži pohled na popravu mně ukázal, jak nejistá je moje pověra v pokrok. Když jsem uviděl, jak se hlava oddělila od trupu, a obé v témž okamžení zarachotilo ve truhle, pochopil jsem — nikoli rozumem, ale veškerou bytostí — že nižádné theorie o rozumnosti lidské a o pokroku nemohou ospravedlniti tohoto skutku a že,

kdyby i všickni lidé na světě byli toho mínění, že to je nutné, já bych věděl, že to není nutné, že je to zlé a že takto soudcem toho, co je dobré a nutné, není to, co lidé mluví a činí, a také ne pokrok, nýbrž já se svým srdcem."

Zdálo se mi, že jsem porozuměl hraběti. V skutku, je-li posledním cílem pokroku lidské štěstí, nelze ospravedlniti jménem jeho celou řadu násilí, páchaného nad osobností lidskou. Pakli cílem pokroku není štěstí lidské, co tedy jím jest? Pokrok znamená postupování ku předu; ale kam? Vždyť chudoba a nadvláda kapitálu nade vši pochybnosť jsou výtvory nynějšího pokroku. Vypověděl jsem své myšlénky hraběti.

„Navrátiv se z ciziny," pokračoval on, „oddal jsem se spisovatelství a ohlušoval v duši veškeré otázky o významu jak mého, tak i všech života. Tak ubíhali dnové; avšak před pěti lety počal jsem zakoušeti cosi velmi podivného; přicházívaly na mne s počátku chvíle rozpaků, pochybností, řeknu zastávky života, jako bych nevěděl, jak mám žíti, co dělati, i pozbýval jsem rovnováhy a upadal v zoufalosť. Tyto zastávky proudu životního označovaly se vždycky stejnými otázkami: ‚K čemu? Dobře, ale co potom?' S počátku se mi zdálo, že to jsou zbytečné a nemístné otázky. Myslil jsem, že vše toto je známo a, pustím-li se do jejich rozřešení, že mne to nebude státi mnoho práce, že nemám nyní kdy zaměstnávati se touto věcí, ale až budu chtíti, že najdu odpověď. Otázky zdály se mi zcela bláhovými, jednoduchými, dětinskými. Leč jakmile jsem o ně jen zavadil a se pokusil o jejich rozřešení, hnedle jsem se přesvědčil, poprvé o tom, že to nejsou dětinské a hloupé otázky, nýbrž nade všecko důležité a hluboké záhady životní a, podruhé o tom, že, ať si přemýšlím, jak chci, nejsem s to, abych je rozřešil."

Nevytrhoval jsem hraběte a naslouchal jeho slovům.

„Dávno již," pokračoval hrabě, „je známa bajka o poutníkovi, kterého na poušti zastihlo dravé zvíře. Hledaje útočiště před dravcem, poutník vskočí do prázdné studně, vidí však na jejím dně draka s rozevřenou tlamou, chystající se jej pohltiti. Ubohý, boje se vylézti, uchytí se za větve vyrůstajícího ze skuliny studně divokého keře a drží se na něm. Ruce jeho slábnou, a on cítí, že brzo mu bude vrhnouti se v záhubu, která ho očekává z obou stran; avšak přece se drží a vidí dvě myši, jednu černou, druhou bílou, any stejně obcházejíce osu keřovou, na které visí, jí ohlodávají. Poutník to vidí a ví, že neodvratně zahyne; avšak dokud visí, hledá kolem sebe a nalézá na listech keře kapky medové, hledí je dostati jazykem a líže je. Tak i já se držím větví života, věda, že najisto mne očekává drak smrti, aby mne roztrhal, a já nemohu pochopiti, proč jsem se octl v takových mukách. I já se snažím občerstviti se tím medem, který mně byl dříve za pochoutku, ale ten med mne již netěší. Vidím před sebou pouze jedno — nevyhnutelného draka a myši, i nejsem s to, abych odvrátil od nich své zraky."

„Vás se tedy zmocnil strach smrti?"

„Naopak, život pozbyl pro mne svého půvabu. Dokavad jsem nežil samostatně, ale ciní život mne unášel na svých vlnách, dokud jsem věřil, že život má význam, ač nemohu určitě pověděti, jaký — veškeré

projevy života v básnictví i v umění naplňovaly mě radostí; mně bylo veselo, kdykoli jsem mohl viděti život v tomto zrcátku umění; když jsem však počal pátrati po smyslu života, když se ve mně ozvala potřeba žíti samostatně, toto zrcátko stalo se pro mne buďto nepotřebným, zbytečným a směšným anebo trapným. Věděl-li jsem, že život je nesmyslný a hrozný, hra v zrcátku nemohla mne těšiti. Nižádná sladkosť medu nemohla mně býti sladkou, viděl-li jsem draka a myši, ohlodávající mou podporu..."

Poslouchaje hraběte, nerozumněl jsem mu přece úplně, i zdálo se mi, že strach smrti v něm vzbuzoval teskllvé myšlénky; ještě jsem si nemohl vysvětliti, v jakém poměru by byl smysl života k smrti. Ale najednou jsem si představil jasně smrť, přivádějící na zmar všelikou bytosť, smrť, kterou se končí veškeren život, veškeren rozvoj. I předložil jsem si bezděky otázku Lva Nikolajeviče? „Jaký pak je cíl života?. Nežiju přece za tím účelem, abych se stal obětí smrti? Leč dovršuje-li smrť dříve nebo později každé bytí, tedy posledním cílem veškerého bytí je smrť. Je-li pak cílem mého života smrť, tož čím dříve já umru, tím lépe." Napřed jsem uhodl myšlénku hraběte. On pokračoval:

„Kdybych prostě pochopil, že život nemá smyslu, mohl bych to spokojeně věděti, mohl bych znáti, že takový jest můj úděl. Nemohl jsem se však tím uspokojiti. Kdybych byl jako člověk žijící v lese, ze kterého dle jeho přesvědčení není vyváznutí, mohl bych býti živ; avšak byl jsem jako člověk zabloudilý v lese, jejž obstoupila hrůza z toho, že zabloudil; v rozčílení vrhá se tento člověk brzo sem, brzo tam, hledaje pravou cestu, ví, že se s každým krokem více vzdaluje od cíle — a nemůže se zbaviti nepokoje. Právě v tom záležela veškerá hrůza. Proto tedy, abych se sprostil této hrůzy, chtěl jsem se zavražditi. Cítil jsem hrůzu z toho, co mne očekává, věděl, že tato hrůza je hroznější nad samo postavení, ve kterém jsem se nacházel, ale nemohl jsem trpělivě dočekati konce. Přes všecko přesvědčující rozjímání, že tak jako tak pukne srdce nebo se něco ve mně roztrhne a vše se končí, nemohl jsem trpělivě čekati na konec. Strach tmy byl příliš veliký, i chtěl jsem se co nejdříve zbaviti od něho provazem nebo kulkou..."

Vyslechnuv poslední slova hraběte, nemohl jsem se přece ubrániti myšlénce, že značný podíl v jeho zoufalství měl právě strach smrti, strach neznámé budoucnosti, nemluvě ani o pojmu života, prázdného všeho účelu. Vzpomněl jsem si na mínění jednoho mladíka, který po přečtení „Zpovědi" Lva Nikolajeviče přišel k závěrku, že spisovatel je člověk, který za svého mládí mnoho nahřešil a ku konci svého života se bál ohně pekelného. Však mladíka nenapadlo to, že člověk bojící se muk pekelných, nikterak nespěchá k nim, touže co nejdříve dovršiti svou pozemskou pouť. Pokrytec nemůže se nebáti smrti a předmětem a cílem jeho modliteb je prodloužení života na tomto i na onom světě. Samovraždy může se odvážiti pouze takový člověk, jenž pozbyl důvěry v sebe, člověk zoufající, jenž necítí pevné půdy pod nohama a hledá konec svému trapnému živobytí. Také já jsem s počátku neobracel zřetel na tyto věci. Tenkráte nebylo mně ještě známo to, co mně pověděl hrabě Tolstoj.

„Má otázka,“ pokračoval, „ta, co mne po padesáti letech přivedla na myšlénku spáchati samovraždu, byla zcela jednoduchá otázka, která spočívá v duši každého člověka, jak nerozumného dítěte, tak i moudrého starce, otázka, bez níž život není možným, jak jsem se ve skutečnosti přesvědčil. Otázka záleží v tom: ‚Jaký výsledek vyplyne z toho, co činím dnes, co učiním zítra, co vyplyne z celého mého života?‘ Jinými slovy otázka bude zníti takto: ‚Proč pak žiju, proč se kojím nadějí a přáním, proč pracuji?‘ Ještě jináče možná vyjádřiti otázku takto: ‚Jest v mém životě takový smysl, který by nepřišel na zmar nevyhnutelnou, očekávající mne smrtí?‘“

„Však těmito otázkami,“ přerušil jsem slova hraběte, „nemůže se, jak pravíte, mučiti každý člověk — ano i dítě. U většiny člověčenstva otázky životní rozřešují se náboženstvím, a jenom někteří zvláštní lidé pokoušejí se o to, aby vědou vysvětlili význam našeho žití. Vždyť je to táž záhada, která tísnila Fausta a přinutila jej v stáří začíti život svůj znova. Arciť on ničeho nedosáhl a ničeho se nedověděl. Však za našich dob možná již mnoho nalézti ve vědě, poněvadž od středověku věda učinila veliký pokrok. Zajisté jste se obrátil ke vědě, pokoušeje se s její pomocí rozhodnouti trápící vás záhady?“ (Pokračování.)

Kolo illyrské.

Od Jana Hudce.

Když Gaj v letech 1835. stanul v čele nové literatury chrvatské, přidala se k němu a doplňovala jej celá řada spisovatelův a zejména básníků. Bylo to „kolo illyrské“. Podavše si rukou ku vzájemné činnosti, utvořili opravdový kruh kolem svého vůdce. Kruh illyrský obsáhl všechny chrvatské země a rozšířiti se snažil i do Srbska a mezi Slovince. Řada ta četných a četných pracovníků kráčela ku předu jako mohutný šik, jenž zachycoval prsoma i střely politickým jedem kalené a chránil od mrazu a bouří mladistvý onen puk národního ruchu a života, jehož teplé slunko dosud neohřálo. Mužové ti pomáhali buditi národ, zbudili jej a ukázali mu ve snách budoucnosť, jakou má před sebou po nesčíslných svízelích a staleté otupělosti, a dali mu do rukou prostředky, jimiž cílů svých by jistě dosáhli. U mnohých talent nahrazován byl nadšením, mnozí pod břemenem poklesli na cestě, ale všichni měli přede zraky jediný posvátný účel: osvítiti národ. Budiž požehnána památka jejich. Až bude dostavena budova národní samostatnosti chrvatské, tak jak si ji národ v zákonech po prvých králích zachoval, mužové ti budou oněmi balvany, na nichž spočine veškerá síla a krása onoho věku. Větší část mužů těch pokrývá prach nezasloužené nevšímavosti, u mnohých nezná se než holé jméno. Ví se jen, že Gaj stal se zakladatelem literarního a částečně i politického obrození, ale za či pomoci, na to se rádo zapomíná. Proto věnována jim zde krátká vzpomínka.

Dr. Ljudevit Gaj. O Gaji dlužno přede všemi ostatními se zmíniti, poněvadž on byl středem onoho kruhu illyrského, jak

svrchu řečeno. Ačkoli všecky myšlénky a snahy nezrodily se mu ve vlastní hlavě, má přece tu zásluhu, že jich dovedl prakticky využitkovati a takové prostředky na rozšířenou jich hledati, jež byly nejsnazší. Gaj sám mnoho nepsal, nýbrž všemu dával jen směr. Měl v rukou největší téměř moc, co se dotýče řízení veřejného i politického. Ze spisů jeho uvádějí se „Krátká osnova chrv.-slov. pravopisu", „Dějiny staré Illyrie", jež tiskem nevyšly, jen úryvky z nich uveřejňovány v „Danici". Snaží se v nich dokázati, že staří Illyrové byli Slovany. Dále článek „Banologia, anebo o chrvat. banech". Ještě jako student složil německý spisek „Zámky krapinské". Pro Chrvaty založil politický časopis „Noviny chrvatské" a zábavný list „Dennice chrvatská, slavonská a dalmatská", kterážto se stala střediskem vzrůstajícího spisovatelstva. Gaj měl hojné vědomosti, ale nedostávalo se mu střízlivé soudnosti. Postaviv posléze Jelačiće v čelo bouřlivého ruchu let 1848.—49., sám ustupuje navždy do pozadí; a vynaloživ jmění své k účelům národním, zachraňuje rodinu tím, že se zaprodává do rukou Bachových. Zemřel roku 1872. u věku 63 let. Gaj pokoušel se také v básnění. Nebyl sice básníkem, ale napsal písně, v nichž jsou místy duchaplné myšlénky, bujný cit. Písně jeho „Još Hrvatska ni propala", „Doletiše ptice kukavice" a „Hajda bratjo, hajd junaci" přešly jakožto davorije (válečné písně) za burných dob illyrských v ústa lidu a znárodnělé udržely se v něm až podnes.

„Još Hrvatska ni propala", nyní tak nazývaná, byla napsána na hymnus Chrvatů proti Francouzům r. 1813. a slove původně: „Horvatov szloga y zjedinenye za szvojega vszelyublyenoga czeszara y kralya Franyu I. proti Franczuzom vu letu 1813." (dle starého pravopisu). Píseň ta jest asi takého významu u Chrvatů, jako u nás „Hej Slované". Gaj uveřejnil ji v 5. čísle „Danice horvatzke" atd. na začátku r. 1835. Při představení něm. kusu „Die Magdalenen-Grotte bei Ogulin" v záhřebském divadle (kdež se tehdy německy hrálo a jen výjimkou některý chrvatský kus se prodral) byla zpívána na jevišti zpěvákem Schveigertem a ve zvláštních otiscích lidu a shromážděným podělována. Literarní ceny, jak i náš slovanský hymnus, nemá valné, ale tradice, význam a služby, jaké prokázala, daly jí znak posvěcení. Nápěv její jest znám a píseň sama u českých vlasteneckých studentů dosti rozšířena. Gaj napsal jí dvanáct sloh, ale v chrvatských zpěvnících (pjesmaricích) tiskne se jich jen devět prvých. Ony tři poslední jsou chvalozpěvem císaře Františka I. Uvádíme z hymnu toho aspoň význačnější slohy v originale se slovným překladem:

Još Hrvatska ni propala, dok mi živimo; visoko se bude stala, kad ju zbudimo; ak je dugo tvrdo spala, jača hoće bit, ak je sada u snu mala, će se prostranit.	Ještě Chrvatsko nezhynulo, dokud my žijeme; vysoko se povznese, když je vzbudíme; jestliže dlouho tvrdě spalo, bude silnějším, je-li nyní ve spánku malé, rozprostraní se.

Jednoč čuje svoje sine
glasno pjevati,
složne glase u visine
tako dizati:
„Braća danas kolo vodi,
danak svetkuje,
Hrvatska se preporodi,
sin se raduje!“

Konečně slyší syny svoje
hlasitě zpívati,
svorné hlasy vzhůru
takto povznášeti:
„Bratří dnes kolo vedou,
svátek světí,
Chrvatsko se obrodilo,
syn se raduje!“

U kolu su svi Hrvati
stare države:
stare Slave vjerni brati
z Like Krbave,
Kranjci, Štajer, Gorotanci
i Slavonija,
Bosna, Srbi, Istrianci,
ter Dalmacija.

V kole jsou všichni Chrvaté
staré državy:
staré Slávy věrní bratří
z Liky, Krbavy,
Krajinci, Štyrau, Korutanci
i Slavonie,
Bosna, Srbi, Istrianci
i Dalmacie.

Svi Hrvati se rukuju
i spoznavaju,
istinski se zagrljuju,
rieč si davaju.
Neka znadu svieta puci
njihov novi vez;
hvalit će ih i unuci,
njihov narod ves.

Všichni Chrvaté podávají si rukou
a poznávají se,
opravdově se objímají
a slovo si dávají.
Nechť znají světa národové
jejich nový svazek;
chváliti budou je i vnuci,
jejich národ všechen.

Básní, jež následuje, Gaj zpersonifikoval sebe a národní vzkříšení:

Obrozeni.

Žal jen zpívá junák na planině,
vzdychá sobě ve tmách na pustině;
jeho dvory
jsou jen bory
u lesnaté hory —
a na loži
z trní, hloží
pokaždé mdlé údy složí.

Slyšeť nemohli ho sokolíci,
v dvory letěli s ním zlatostkvící;
a tam víly
jemu síly
rajské propůjčily —
pouta klatá
rozbit chvátá,
rodu vzešla hvězda zlatá.

Ostatní dvě davorije „Doletiše ptice kukavice“ a „Hajda bratjo, hajd junaci“ opět byly poprvé zpívány v divadle záhřebském v říjnu r. 1835. při kusu „Das schwarze Kreutz auf Medvedgrad“. Napřed zpíval „Obrozeni“ zpěvák Leser, ostatní pak dvě zanotily sbory.

I.

**Přiletěli ptáci, kukavice,
vzrostlo býlí, bují víc a více
Vzhůru ženci! pokosme tu
jedovatou trávu!
Domovinu, když ne v květu,
zachováme zdrávu!**

**Ptáci kukavice — naši vrazi,
jako býlí — cizí mrav se plazí,
ženci — jarý Chrvat každý,
syni staré Slávy;
pro svůj národ, pro vlasť navždy
kladli svoje hlavy.**

II.

**Vzhůru, bratří, v před junáci,
statní jezdci i pěšáci!
Brusme šavle, dlouhé kosy,
nechť se zlobě na strach nosí!**

**Kdo nám v pouta domov svírá,
pod kosou nechť hyne, zmírá,
kdo nám ničí svatá práva,
padniž také jeho hlava!**

**Když se vloudí zvěř k nám divá,
neuteče od nás živá,
a cizácké lité zmiji
bosou nohou zdupem' šíji!**

Za každou slohou přidán refrain:

**Vzhůru, bratří, každý rád
stav se pro vlasť v pevný řad!**

Veškery písně tyto mají svou historickou důležitosť a cenu. Za illyrského kvasení rozléhal se hlas jejich a ještě mnoha jiných davorijí, nejen po ulicích záhřebských, nýbrž i po všech městech a vsích uvědomělého Chrvatska. S pousmáním pohledneme na některou tu chudou písničku, podivíme se její prostotě... ba mnohý ji snad nevrle odhodí. Ale tehdy nebylo potřebí erotických, filosofických světobolných nářků, jež valná část moderní poesie jen vylhává, nýbrž nehledaných, srozumitelných slov povzbuzujících, když vlasti hrozilo smrtelné nebezpečí se všech stran. — Gaj nenapsal více básní, jen ještě asi dvě příležitostné.

Stanko Vraz (1810.—1851.). Prvý to pravý básník veliké Illyrie a jediný z Nechrvatů, již zůstali myšlénce illyrské věrni až do smrti Heslo, jež si na prapor činnosti své napsal, bylo: „Vse za domovino", a nikdy také od něho neodstoupil. Vlastní jméno Vrazovo bylo Jakub Frass, kteréž si změnil na ono druhé, Stanko Vraz, když poprvé navštívil Chrvaty. Jakožto kritik podepisoval se Rešetar (od rešetati, prosévati). Rodiště jeho jest neobyčejně krásný kraj cerovský v jižním Štýrsku. Rodem byl Slovinec. Ze svých prvých učitelů nejvíce pamatoval na Krempla,

zasloužilého dějepisce slovinského Štýrska, na faráře Mihovila Jaklina, ujce svého, na kněze básníka Cvetka a na prvého poetu rodného kraje svého, Modrinjaka. Byliť všichni druhové a dědicové vlasteneckých myšlének Vodnikových, a všichni buď radou, buď příkladem utvrzovali duši jinochovu ve šlechetnosti. Když umřel Modrinjak r. 1827., německý úředník sepisuje pozůstalosť jeho, na kousky roztrhal nalezené básně nebožtíkovy, jenž byl znám jakožto upřímný národovec. Čin onen tak rozhořčil mladého gymnasistu (byltˇ Vraz právě na gymnasiu mariborském), že se zapřisáhl státi slovem i životem ku své nešťastné vlasti, zvláště když přečetl Modrinjakovu báseň, náhodou u bratra jeho zachráněnou „Zadnji človek je na sveti, ki svoj rod za nič drži“. Překlad celé zní:

Poslední je člověk v světě,
jenž svým rodem pohrdá;
když byl vyrost' z mléka matky,
jež pro syna život, statky
ráda každá v oběť dá:
má pro ni jen slova zlá.
Jak Jidáši klňte jemu,
nechť je psům tam potravou!
nechť nechodí k bratru svému,
když byl zaprodal řeč svou.

Ve zmínce této stručně vylíčíme jen smýšlení a jednání jeho pokud se dotýče užší vlasti, illyrismu a Slovanstva vůbec.*) Nemalou také zásluhu o Vrazovo upřímné smýšlení vlastenecké měl ujec Jaklin, jenž pěstoval Vodnikovu myšlénku starého illyrství a schvaloval novou Gajovu. Vraz píše mu, když mu byl věnoval knihu svých básní „Gusle i tambura“: „Víš, jak Tě ctím. Co mám činiti, abych jen důstojně dal na jevo obdiv svůj k Tobě, jakožto nejstaršímu repraesentantu ducha slovinského v zemi naší? Ty Jsi práhl po světlých dnech národa Svého. Tys byl druhem jinochům, jichž srdce bilo za věc domorodou, jichž ústa zpívala písně i za nejnebezpečnějších okolností života, písně plny velikých posvátných tužeb, tak jako ptactvo pěje, když sníh ještě kryje hory doly, ale doba nedaleké vesny blíž a blíže proniká. — Leč zazněly trouby válečné, smrtonosná děla zahřměla a v hluku tom zanikl hlas vašich smírných slov. A když hlomoz válečný umlkl, lid náš obestřela peruť míru, leč lid to tolikerými trudy a žertvami umořený, lid zavírající srdce svá každému hlasu, jenž by jej rozněcoval. Ale národové slovanští odpočavše si, přece vzpružili se a ejhle, jsou již na bojišti čestnějším, na cestě spasnější. Co jste Vy tušili, to my nyní vidíme, když květ se již rozvíjí, a Bůh dá, že děti naše požívati budou již plodův. Opět rozléhá se hlas písní našich po domácích luzích a horách a neodolatelnou silou razí si cestu na prostranné pole veřejnosti.“

R. 1833. Vraz přišel do Hradce Štýrského studovat filosofii a potom práva na vysokých školách. Byl zapsán po několik let,

*) Delší životopis jeho uveřejnil r. 1882. J Kouble ve zvláštním spisku u J. Otty vyšlém a časopis „Ruch“, ročník III., kdež se o ostatních biograf. datech dočísti lze.

ale nedostalo se mu doktorského klobouku jako druhu jeho Prešernovi; nedokončil studií svých. Bylť již přišel na vysoké školy u zralém věku, v němž druzí je již ukončují. Bylť přišel již s rozvinutým, zvláštním a originalním životem a zůstal pro svůj věk jen spisovatelem. Za svých studií Vraz žil velmi skrovně. Ačkoliv byl z domu dosti podporován, přece jeden rok nejedl než suchý chléb. Ku skromnosti té nutkala jej mocná touha po slovanských knihách. Dobrovolně utrhoval si od úst, aby připravil si stravy duševní. Než ještě odebral se do Hradce, již dříve seznamoval se s písemnictvím a národní poesií slovanských i jiných národův a nebyl z těch posléze, jimž rozum a učenosť jsou tržným zbožím, již čtou knihy v cizích jazycích, cizí dějiny oslavují, by pak vlasť jejich byla obyčejně srdce dále, než kraje arabské a babylonské. Seznamuje se s vynikajícími krajany a jinými Slovany, tušíval jaksi, jak přátelům svým sděloval, že jest jeho povoláním jednotiti vzdálené kraje, rozloučená srdce a rozdílné náhledy pro společnou vlasť. Po několika nezdarech se slovinskými podniky literarními a potom tím, že idea Gajova šíř a šíře se rozletovala po slovanském světě, Vraz ustával ve své literarní činnosti slovinské a začíná horliti pro illyrismus. Mocným podnětem k tomu byla také dvojí návštěva v Chrvatech. Od roku 1838. Vraz přilnul úplně k Illyrům a na dobro přesídlil se do Chrvatska. Kdo znali všechen jeho život, nemohli mu vytýkati zrady na své užší vlasti. Bylť Vraz tak nadšen myšlénkou pro jednu a společnou domovinu, že ani malý stín domorodého separatismu nezatemňoval mu vytknutého cíle. Když se byl dříve úmysl jeho ustálil, Vraz psal druhu svému Prešernovi a jednomu z největších odpůrců nového hnutí. Když mu byl domluvil, proč ještě váhá a nehledí s jinými jak nejspíše prozkoumati skladbu slovinštiny, aby řeč ta nebyla hádankou, ani jim, ani jiným vzdělaným Slovanům, praví: „Domníval jsem se, že se přidáš k mým náhledům, a doufal jsem, že tak slovinská literatura bude živořiti ještě několik let. Ale poněvadž se tak nestalo, ustoupil jsem již s onoho nevděčného pole, jež jsem po pět let marně vzdělával. Přidal jsem se k nadšeným mladým Illyrům a nemíním již nikdy se od nich odtrhnouti. Se Slovinskem jsem již u konce od poslední cesty své (do Chrvat)." Častého příkoří dostávalo se proto Vrazovi od Prešerna. Napsal o něm kromě jiného v epigrammě svém: „Žádostivosť za penězi vleče spisovatele jinam... Vraz, úskok slovinský." Vraz rád cestoval, buď sbíraje národní písně, neb roznášeje v torbě knihy, pomáhaje zároveň svou energií, kde bylo v liknavosti potřebí. Pro to pro vše měl veliké nepříjemnosti s policií, že dělá propagandu panslavismu.

Roku 1842. s Rakovcem a Vukotinovićem začal vydávati vědeckozábavné „Kolo". „Kolem", jak Vraz sám napsal, měla se idea illyrská pojiti s ideou rozumného, přirozeného (literarního) všeslovanství, povznésti literatura chrvatská a přiblížiti se vkusu a duchu ostatních bratří slovanských, kteří evropské vzdělanosti bližší jsou.

(Pokračování.)

Kněžna Łowická.

List ze života společenského, národního i dvorního.

(Pokračování.)

II.

(První rok. — Závislosť. — Favoritka. — Syn Pavel. — Kněžnina korrespondence. — Oddanosť. — Rodinné nesnáze a obavy. — Matčina nešetrnosť. — Pobyt na venkově a ve Varšavě. — Tlumené stesky. — Chłapowski. — Jmeniny. — K charakteristice matky. — Život v Belvedeře. — Kněžna a společnosť varšavská. — Psychologické protivy. — Dopisy velikého knížete. — Láska. — Styky s petrohradským dvorem. — Car Aleksandr I, přítel Poláků. — Na vojenských cvičeních. — Kněžna v lázních. — Návrat do vlasti. — Schůzka sester — Něžná péče velikého knížete o ženu. — Umrtí cara Aleksandra I. — Rok 1830. — Masopust. — Před nocí listopadovou.)

List paní Tańské-Hofmanové zdá se nám býti dosti spolehlivou ozvěnou současného mínění, kteréž zajisté vrcholilo v tom, že příštímu štěstí kněžny Łowické nepřidávalo se mnoho důvěry. Vyznívá z něho zlá předtucha, a ačkoli v širší společnosti varšavské snad nejedna dáma hleděla na „povýšení“ Jeanetty okem alespoň poněkud závistivým, přece většina provázela i v širších kruzích oblíbenou dívku s upřímným zármutkem ke stupním oltáře.

Všeobecně má se za to, že první rok manželství byl nejtěžší zkouškou dívce nezkušené, vržené do proudu poměrů před tím netušených. Po prvních dojmech nového svého položení, uprostřed ohromných změn a nesmírné lásky vřele jí oddaného manžela z carského rodu, upadla v melancholii hraničící téměř s tichým šílenstvím. K vyvinutí tak žalostného stavu bylo dosti příčin — mravních i hmotných. Její poměry rodinné — jak níže zvláště poznamenáme — nemálo ztrpčovaly stav něžné dívky, jejížto život i tak zkalen byl tajenými ranami ušlechtilého srdce. Jeanetta vychována byla sice způsobem kosmopolitickým a nehledáme v ní také příliš mnoho vznětu vlasteneckého, ale nelze pochybovati, že také jí bolestně dotýkaly se bědy a osudy, kteréžto za vrchní moci velikého knížete Konstantina stíhaly vlasť a zejména její společnosť, s níž měla Jeanetta přece tolik společného a blízkého. Není vyloučena úplně domněnka, že Jeanetta ve sňatku s velikým knížetem doufala domoci se jakéhosi vlivu na osud svých sourodákův, a tak-li, pak zajisté přebolestně se jí dotkla zkušenosť, že nikomu ničím nemůže posloužiti. Velký kníže hned s počátku zakázal jí míchati se do věcí veřejných, anebo přimlouvati se za osoby potřebující jeho milosti. V té příčině postačí připomenouti následující historicky zaručenou scenu. Stalo se nedlouho po sňatku, že paní Morawská, kteráž ode dávna byla ve přátelském styku s Jeanettou, přimlouvala se u ní, tehdy již manželky velikého knížete, za jakéhos nešťastníka. Přímluvu odeslala paní Morawská své přítelkyni písemně, ale dlouho se jí nedostávalo žádné odpovědi. Za to povolán byl ke kněžně Łowické (tak již jmenovati můžeme Jeanettu) bratr paní Morawské, známý generál Tomáš Lubieński. Náhodou byl on toho dne

jediným hostem u novomanželův, ale kněžna neměla příležitosti o samotě promluviti s generálem. Mezitím však vyvolán byl velký kníže. Toho okamžiku užila kněžna; vzlykajíc vrhla se ku generálu Lubieńskému, řkouc: „Povězte sestře, že nic nemohu činiti a mluviti; nesmím se do ničeho míchati.“ Generál znaje popudlivou povahu velikého knížete chvěl se strachem, aby kníže v témž okamžiku se nevrátil a nevyptával po příčině ženiných slz.

Jednou jen koloval po Varšavě kněžnin hlasitější výrok, jenž také jinak svědčí o její duševní účasti se životem ji obklopujícím. Bylo to právě v čase zatýkání a politického stíhání. „Těžko jest mysliti na radovánky,“ ozvala se tehdáž kněžna, „když není domu, kterýž by nebyl dotknutým a neželel osudu příbuzného nebo přítele.“

Za takových okolností teprve poznenáhla přivykala kněžna svému položení. i sluší jí zajisté ku veliké cti, že bohatýrskou odhodlaností přemáhala vše, co ušlechtilé srdce její rozrývalo. Zapomínala mnohé, snášela tiše nejedno příkoří, z nichžto zajisté nejbolestnější bylo, že zároveň s manželem svým po nějaký čas navštěvovati musila dřívější jeho favoritku, jakousi Francouzku, známou pod německým jménem Friedrichsové, kteráž officielně bydlila v paláci Brühlově. Syn Friedrichsové, hrabě Pavel Alexandrovič (tak titulován), vychováván byl při knížeti. Když se stala Jeanetta chotí velikého knížete, přijala malého Pavelka za svého a pečovala oň péčí i vřelostí skutečně mateřskou, čehož četně důkazů zachováno též v jejích listech.

Vzácnými ctnostmi ryzí ženskosti poutala Jeanetta velikého knížete k sobě láskou den ode dne hlubší a — krásnější. Čím více ji poznával, tím více se jí stával osobně povolným, citlivějším, klidnějším a mírnějším. Sám ji nazýval andělem dobroty.

Vše to ostatně krystaluje nám v podrobnostech kněžnina korrespondence, z nížto neváháme již postupně podati alespoň tolik, kolik se nám zdá býti potřebí ku poznání života a povahy netoliko Jeanetty, ale i osob jí nejblíže stojících. Pokud možná neopomineme přidati k dopisům přiměřené doplňky neb vysvětlivky. Listy tyto psány jsou ve třech jazycích; sestrám psala kněžna Łowická francouzsky a anglicky, matce největším dílem polsky. Rozumí se samo sebou, že na obsah listů těchto jest hleděti s jakousi rozvahou a že nelze v nich spatřovati dokonale věrný obraz kněžniny duše, neboť — jak jsme již dříve napověděli — nebylo možná vše svěřovati nejisté korrespondenci.

Nedlouho po svém sňatku psala kněžna své sestře Antonii toto: „Antolko moje milá! Očekávám netrpělivě zprávy od Vás, o cestě Vaší... Pamatuj, že jsi mně slíbila sdíleti co nejvíce podrobností, kteréž se mne dotýkají nyní tak jako před tím. Nezměnilo se nic mezi mnou a tebou...“ O týden později píše kněžna: „Obdržela jsem oba Tvé dopisy, kteréž mne nesmírně potěšily. Jsem ráda, že se Ti slunečník líbil... Krásna byla výroční slavnosť přísahy (vojenské). Jela jsem tam sama v povoze.

Můžeš sobě představiti mou osobu a strach, když mně bylo klaněti se na pravo i na levo, a posléze sedati vedle knížete náměstka (Zajęczka). Paní mne ujišťují, že jsem nevyhlížela zmatenou, tím lépe, ale srdce mně bilo mocně a cítila jsem se nejistou na nohou... Byla jsem v Bloni a Łoviči (při vojenských cvičeních). V neděli odjíždí můj manžel na Volyň, a já dva týhodny přebývati budu v Novém městě. Veliký kníže obává se, abych takovým cestováním se neschvátila, a já předvídám, že by jej tato obava zdržovala ve spěchu, v jakém hodlá cestu konati, nechci ho tedy ani prositi, aby mne vzal s sebou. Osmnácte dní potrvá naše rozloučení... Očekávám netrpělivě Tvé dopisy. Co ty tam stále děláš?... Velký kníže jest velmi spokojen s vojskem, ležení jsou jako vymalovaná. Jezdím s ním každý večer do táboru. Není slavnější chvíle nad večerní modlitbu... Slíbila jsem Ti zpravovati Tě i o všech drobnostech. Tož po čas vojenské přehlídky v Łoviči odebrala jsem se do kostela právě v okamžiku, kdy jsem se domnívala, že se vymknu nepozorovaně. Ale mezitím čekalo na mne již křeslo a koberec v jedné kapli. Domyslíš se, že jsem tam vůbec ani neusedla, dosti bylo cti nohou dotknouti se koberce. Kdybys věděla, jaká to strašná zkouška kráčeti takto uprostřed řad důstojníků, připravených na přijetí Jeho Císařské Milosti a zvědavě hledících na zjev, jejž veliký kníže si zvolil! Turno mne osvobodil, neboť zavedl mne přímo do komnat pro mne připravených. Ale na vše zapomínám, jen když veliký kníže vchází vždy stejně dobrotiv a laskav... Již jsem učinila téměř všechny návštěvy, tak že nyní mám více času pro sebe. Byla jsem též již u kastelánové Polaniecké. Buď zdráva, my dear, dear love. Kéž bys Ty někdy mohla býti tak šťastna jak já se cítím, neboť takového jak On nemůže býti na světě. Adieu! Vyzvi matku, aby listy mé zamykala. Nejlépe ať je spálí, nač je schovávati? Já tak špatně píši po polsku."

Z listu tohoto vychází zajisté již zřejmě na jevo vedle veliké oddanosti velikého knížete ke své ženě též obava, jakou chovala kněžna vůči matce své, kteráž ji svými malichernostmi stále do nesnází a starostí připravovala. Paní Broňcová téměř ode dne sňatku nehezky zneužívala domnělého vlivu své dcery a ztrpčovala jí tak nesmírně život sevřený nedostřežnou spoustou ohledů, kteréž ovšem v listech dosti jasně ze stínů vystupují. Ubohá kněžna byla nucena stále prováděti politiku proti matce, chlácholiti ji a zdržovati. Cítila dobře, že nepřislušno manžela osobními záležitostmi (hmotnými) obtěžovati. Ostatně zdá se, že sám veliký kníže projevoval v té příčině mnoho shovívavosti, ano i účinnosti. Kněžna praví se býti nesmírně šťastnou. Není pochybnosti, že v té chvíli bylo tomu tak, pokud se týkalo nejužšího poměru osobního knížete vroucně milujícího ku kněžně, jemuž psaná tato slova alespoň nahodile mohla býti přístupna, což věděla také kněžna, píšíc dopisy své sestrám a jiným přátelům. Kněžna dobře uvažovala důležitosť psaného slova a unikala všem možným nepříjemnostem neb nedorozuměním.

Z jiného listu k sestře, rovněž v té době a z Nového města psaného, vyjímáme toto: „Ne, dušičko má, nestala jsem se lhostejnou k ničemu, co jsem druhdy znala a milovala. Uprostřed mnohých vad té jsem alespoň neměla nikdy a žádná dřívější známosť nyní cizou se mně nestane... Maminka píše: ‚Přijeď do Varšavy v mé záležitosti‘ (hmotné). Jest z toho patrno, že nespatřuje věci z blízka. Dovolím sobě s ní sděliti: nejdříve, že nepojedu do Varšavy beze svolení velikého knížete, a pak, že jakkoli nejsem známa a nepozorovanou chtěla bych zůstati, přece nemohu uniknouti pozornosti pošt. Všady čekají officielně představení pošt. Musím s sebou bráti všechno služebnictvo, jež mně dal veliký kníže, což hned tvoří karavanu. Vědí, kdo přejíždí, kam a proč. Nejsem to již já, ale žena velikého knížete, kteráž by ráda, aby jen on o ní věděl, ale není možná. Leč maminka rozkazuje ‚přijeď do Varšavy!‘ Ne, nehnu se nikdy bez svolení muže svého. Znepokojuje mne myšlénka, že si s maminkou nerozumíme, že jí vyhověti nemohu... Piš mnoho a miluj vždy svou sestru a přítelkyni. Veliký kníže píše v jednom ze svých listův: Embrasse Antoinette! Jaké to štěstí pro tebe, že to činí jen listovně.“

K matčině charakteristice i dceřině slouží také následující sdělení kněžnino: „Maminka mne zpravila o velikém zármutku, jenž ji stihl. Psíček její, Titynka, zdechl. Celý její list věnován jest Titynce; vypravuje o jejím pohřbu a prosí mne, abych se jí postarala o novou Titynku, tamté podobnou — kteráž by měla velké oči, dlouhý ohon atd. Chagrin, consolation, compensation. Vynasnažím se všemožně, abych mamince vyhověla, nicméně se však těším, že ta katastrofa s Titynkou udála se v mé nepřítomnosti.“

Po té přesídlila kněžna brzy do Varšavy, čímž vznikla v korrespondenci malá mezera. Za to objasňuje nám list, psaný sestřenici kněžnině a přítelkyni z dětských let, Anděle z Kołaczkowských Křyžanowské, nejednu stránku duševní rozháranosti, ve předešlých listech zřejmě tajenou. Bolesť a zármutek vyznívá téměř z každého slova.

„Belveder, 3. srpna 1821.

„Drahá má Andělo, dobrá, milená sestro! Nezačínám omluvami, jichžto naše obapolná přízeň nepotřebuje, ale vypověděním, že přežila jsem tento první nešťastný rok svého manželského života uprostřed nového položení, útrap, změny losu, zármutků neodlučných od toho, co se dělo v zemi, jakož i při podrážděnosti neb rozháranosti nervů, že jsem ani vlastní matce nic pověděti neuměla. Vystačí to, aby Vám objasněno bylo mé mlčení. Nyní však, kdy síly mravní i tělesné poznenáhla zase se vracejí, užívám jich především k tomu, abych vyslovila mé drahé Anděle, jak ji miluji... Byt můj, le chez moi, jest hezký, jsou zde všechny příjemnosti a výhody nejznamenitějšího života. Ale sotva od několika dní pozoruji to. Dosud vše zdálo se mně býti ponu-

rým a hluchým, aneb odpuzovalo mne též nadbytkem nesnesitelným. Tak dalece jest pravda, že když oči duše jsou zamknuty, zrak těla nic nespatřuje jasně. Mnoho, velmi mnoho přetrpěla jsem. Zdá se mi, že celé mé živobytí dohromady nepřipravilo mně tolik bolesti, co tento jediný rok, zvaný medovým, jenž by spíše rokem hořkosti jmenován býti měl, cette année gu' on dit devoir être de miel, et que j'appelle plaisamment mais avec raison de fiel. Ale to vše již minulo, není mně ještě úplně dobře, ale mnohem lépe. Velký klid mne uzdravil. Po nějakém čase možná teprv navzájem se poznati, což před sňatkem jest nemožné, jak to samy nejlépe víte. Třeba tedy navzájem se snášeti, odpouštěti sobě a posléz jeden druhému vyhoví. Toho tedy i já se domnívám, ano užívám již i dní šťastných. Vaše přátelství a zachování jeho ozdobí ještě život můj, potěší srdce tak, že blahořečiti budu i minulým měsícům.

Moje nejdražší, vyrozumíš zajisté předobře, dodám-li, že list tento jest také pro Tvou matku, ale pro nikoho více. Pište mně — to přispěje k mému úplnému uzdravení. Pište mi o svých mužích, o svých domech, o svých dětech, vše se mne dotýká, vždy jsem tatáž a miluji Vás tak, jako když jsem přebývala v nezapomenutelném Vojnově. Adieu, adieu!

Jeannette P. de Łowicz.

Tento list zajisté již s dostatek objasňuje smutné položení kněžnino. Záslona poznenáhla spadá. Zvláštních poznámek potřebí není.

Po krátkém čase ozývá se zase dcera k matce způsobem následujícím: „Smutno jest mi slyšeti o všech nepříjemných událostech, kteréž se Vám, matinko, ve Sladově sběhly. Boha vždy prosím za Vás. Tolik již učinil Pán Bůh pro Vás... Veliký kníže odjel, dnes se vrací, ale smutek zůstane u nás, neboť Pavelek od včerejška onemocněl...“ Jak vřele sdílela kněžna los svých sester, vysvítá z dopisu psaného v červnu roku 1821., v němžto srdečně se přimlouvá u matky za Chłapowského, ženicha mladší sestry: „Milená maminko, což stále jsi ještě proti Chłapowskému? Není ve světě dokonalosti, ale zdá se mně skutečně, že mezi mládeží, řekla bych mezi všemi muži, jež znám, o žádném lepšího nemám ponětí... Zajisté i on má své vady, ale stokráte více ctností... Má maminko, piš mně často, ale odpusť, jestliže prosím, abys nepsala způsobem příliš rozčilujícím...“

Dne 5. srpna t. r.:

„Pověz mi, maminko, jak se daří Tvým záležitostem (hmotným), ale pravdivě, ne tak ‚po swojemu‘. Prosím za odpuštění za slova ‚po swojemu‘; ani nevím, jak mi to z péra vyklouzlo...“

Patrno z toho opět, že matka ráda přeháněla a že stále dceru znepokojovala svými processy a nepořádky.

„Chtěla jsem,“ píše kněžna 27. srpna roku 1821., „poslati Vám, nejmilejší matinko, ku jmeninám svou podobiznu, jak Jste sobě přála, na koni a v amazonce, ale podobizna nebyla v určitý

den hotova... Přikládám tedy zelený šál. Snad se Vám bude zdáti nedosti pěkným ale té barvy byl jediný... Přes nejlepší vůli, abych Ti zaslati mohla to nejlepší, co na této zemi jest, nemohla jsem lépe učiniti, neboť důchod můj, ačkoli velice jest značný, nevystačuje vždy na výdaje. Přijmi tedy ten šál, drahá maminko, jaký jest, s dobrým srdcem a s dobrou intencí. Pro Antolku přikládám knížku! To jest teprve present!"

A skutečně, kněžna ocitovala se nejednou v peněžitých nesnázích.

„Co do přání velikého knížete a slov Tvých, že nikdy šťastným nebyl, dovol mi pověděti, že to úplně na něm záleží. On mohl již býti velmi šťasten a může se šťastným státi; nebyl-li dosud šťasten — jeho to vina. Dobře to nyní cítí, a to ve mně budí naději, že, dovolí-li Bůh, šťastným bude."

I z těchto slov vychází výmluvný paprsek, jenž osvětluje nám vnitřní položení kněžnino.

Skoro z téhož času pochází řada lístků, jež byla psala kněžna Łowická matce své z Belvederu varšavského. Vysvítá z nich opět neuhasínající cit sesterský a rodinný vůbec. Jmenovitě matce snažila se kněžna každou chvíli projevovati něžnosť své oddanosti, vzpomínajíc na ni se vším a při každé příležitosti. Posýlá matce nejlepší ovoce, jaké belvederské sady zrodily, a zve ji k obědu, při čem však zvláště na to klade důraz, že veliký kníže nerad čeká a že miluje „akuratnosť". Paní Brońcová totiž vždy se opozďovala dle obyčeje tehdejších dam elegantních a bezohledně podmiňovala čekání, z čehož dceři vznikala nepochybně nejedna nepříjemnosť.

Jinde píše kněžna: „Zítra udeřením desáté hodiny sloužena bude mše svatá v mé kapli. Potěší mne Tvá přítomnosť, ale předem podotýkám, že nemůže čekati ani kněz, ani veliký kníže, který hned potom snídá. Nejvýše mohu půlhodinné opozdění pro Tebe, maminko, vyjednati. Tedy o ½11. počne bohoslužba. Nebude mou vinou, jestliže se maminka opozdí. Sluha, který tento list dodá, vezme s sebou hodinky, aby sobě maminka mohla podle nich zregulovati hodinky své."

Jinak naskytla se ovšem alespoň občas příležitosť zapomínati na trpkosti života, a kněžna ráda i o takových okamžicích podávala zprávy. Tak píše na př. sestře Antonii dne 22. února 1822.

„Jest již půst, ale přes to máme vždy zábavy, ovšem velmi nevinné a dobročinné. Uspořádáno zde divadelní představení, v němžto představovány živé obrazy, šarády, dětský ples atd. Včera vystoupila slečna Parysová velmi hezky v úloze panoše, popěvujíc polsky. Máš-li historické zpěvy Niemcewiczovy, pohledni na str. 18. (Duma o Konst. Ostrogském). Neobávej se o Parysovou, plášť ji zahaloval celou, splývalť až k zemi. Starcem byl sám Niemcewicz. Pohledni dále na str. 371. (Duma o Štěpánu Potockém). To byla Zoška Ossolińská, lépe vypravena nežli na obrázku. Slečna Zaleská zpívala za kulisami. Asi třicet hošíkův a děvčat vystupovalo v představení..."

Tu přichází téměř mimo vůli otázka na mysl, jaké stanovisko zaujímala asi kněžna Łowická ve společenském životě vždy čilé Varšavy. Soudě z tradic a z pamětníků, zdá se, že nejedna ze současných dám varšavských více ve veřejnosti o sobě nechala znáti, nežli skutečně první z nich! Kněžna Łowická již sama o sobě byla povahy tiché a kromě toho těžkosť položení činila ji velice závislou ve věcech společenských. Nicméně s velikým taktem a citem ryze ušlechtilým zachovávala kněžna všechny své styky ze dřívějších let, činila návštěvy všem, ale vše se zřejmým příznakem zachování dobré vůle.

Zvláštního povšimnutí zasluhuje poměr paní Broňcové, matky kněžniny, k velikému knížeti Konstantinovi. Carův bratr dopisoval ženině matce při každé důležitější příležitosti, a forma těchto dopisů vyniká neobyčejnou oddaností vzorného zetě; spatřujeme v nich novou protivu ve psychologické stránce velikého knížete. Dopisy jeho psány jsou výbornou frančtinou, písmem ne sice příliš zřetelným, ale elegantním a svědčí o nepopíratelně pečlivém vychování, jakož i o upřímné a nezměnné lásce k ženě. Dne 17. května 1822. píše veliký kníže matce své „Jeanetty“:

„Madame!

Měl jsem potěšení obdržeti list, v němžto mne vyznamenáváte vzpomínkou u příležitosti mých narozenin. Račte přijati mé poděkování a ujištění, že jsem velice povděčen za tento důvod Vaší laskavosti. Dobrotivě zaslaná kasetka s krásnou kresbou jest překvapení, kteréž mne naplňuje nejhlubší vděčnosti. Kresba uvádí mne zpět do období, kdy jsem pod ochranným křídlem Vaším ustálil svou budoucnosť a ve kteréž neocenitelná má žena počínala mne již činiti šťastným. Náklonnosť moje k ní stále roste, ona jest příčinou mého štěstí, a jediným účelem mým jest, snažiti se, aby i ona stejně šťastna a spokojena byla. Díky Bohu, její zdraví jest výborné a tak zůstává vždy tou milou a půvabu plnou Jeanetkou, jakou Jste druhdy znala... Přijměte laskavě ještě jednou poděkování za list a dárek, jakož i výraz úcty a náklonnosti.

Zůstávám vždy upřímně oddaným

Konstantinem.“

Ještě jeden list velikého knížete:

„Madame!

Budiž mně dovoleno složiti Vám svá blahopřání ku jmeninám. Buďte zdráva, šťastna a spokojena — to jest, čeho Vám z hlubin srdce přeji... Jest mi ještě poděkovati Vám za list Váš zaslaný mně z Berlína. Těší mne nevýslovně zpráva, že jsou Vaše záležitosti vyřízeny a že Jste se zbavila dřívějších starostí. Děkuji také za doutníky laskavě mně poslané, vzpomínkou na mne zdvojnásobila se jejich cena.

Co do mne, díky naší milé a nejlepší Jeanetce, nepřestávám užívati domácího štěstí, o jakém jsem jen blouzniti mohl. Cítím se doma šťasten a prosím jen každodenně Boha, aby mně do smrti tento stav zachoval. Díky Bohu, zdraví ženino jest dobré... Buďte jista mou vděčností a oddaností.

Konstantin.“

Vracíme se opět ku kněžně. Jak velice povznešena byla nade všechnu marnosť toho světa, vysvítá z těchto slov: „Rozveselila jsi mne,“ píše přítelkyni, „podškrtnutím výrazu paní kněžna. Zní to skutečně podivně, dokud tomu člověk nepřivyknul. Já jsem tomu již tak přivykla, že mi to tak zní, jako dřívější panna Jeanetta, a necením sobě jednoho výše nade druhé. Doufám, že mi věříš... Kníže Trubeckij, ubírající se s rodinou do Karlových Varův a Italie, ještě zde dlí. Veliký kníže Michal odjíždí ve středu. Nepřítomnosti jeho budu postrádati, těch ostatních pánů ne. Tolik jsem se musila každodenně strojiti, tolik mluviti s každým o ničem, že již unavena jsem tělesně i duševně. Potřebuji klidu, Car je n'en peux plus.*)

Rozumí se samo sebou, že kněžna jsouc manželkou carova bratra, nezřídka byla v blízkém styku s petrohradským dvorem, o jehož vynikajících členech často činí zmínku ve svých dopisech. Zvláště charakteristické jest, co píše kněžna o caru Aleksandru I. Vladař tento získal si i ve Varšavě důvěry širších kruhův, a zejména kněžna Łowická to byla, kterážto srdečně k němu přilnula, zpomínajíc naň vždy slovy nadšené vděčnosti a libeznosti. „Nám se zdá,“ praví doslovně vydavatel dopisů kněžniných, p. N., „že ze všech cizích mocnářův Aleksandr byl snad jediným, kterýž upřímně chtěl dobro Polsky a miloval Poláky; jestliže nemohl jim dáti vše a vrátiti najednou. bylo to vinou spíše položení a osob, kteréž jej obklopovaly, než jeho samého.“ Vizme, jak se kněžna vyjadřuje o carovi:

„Císař byl tedy zde a již odjel. Ptáš se, jak jsem jej shledala. Nuže, pravdivé štěstí. že zde byl a že jsem jej poznala. Dokonalý člověk! Vždy, vždy dokonalý! Nevědí, co mluví ti, kteří tvrdí, že v něm není pravdy. Jest v něm i pravda i dobrota v celém významu tohoto slova. Získal si též celou mou vděčnosť a též celou mou oddanosť. Císař vyptával se též na Tebe, Antolko, i na štěstí Tvé. Vypravovala jsem mu také o Tvém muži způsobem, kterýž by Tě byl uspokojil... A nyní s vámi sdělím, co jsme zde činili. Byla přehlídka, dvě vojenská cvičení, vše šlo v největším pořádku. Pak následovaly vojenské odměny, udílení pomoci potřebnějším atd. Císař přicházel k nám každého dne na oběd i večer, s výjimkou jediného dne, kdy zas on nás chtěl míti u sebe...“

O velikém knížeti Michalu praví: „Milý to a dobrý mladík. Ducalité à part.“

*) Byl tehdáž ve Varšavě vojenský sjezd.

Vracíme se opět k rodinným poměrům, kteréž patrně čím dále tím více ztrpčovaly kněžnin život. Matka její byla ženou skutečně bezohlednou, za to však dcera podivuhodnou silou zachovávala stanovisko taktu a důstojnosti. Píše r 1823. toto:

„Matka chtěla, abychom císaře prosili o pensi 5000 tolarů ročně pro ni jako matku mou. Býti matkou mou neudílí žádného práva, ani zásluh, neboť nejsem ničím jiným, nežli ženou svého muže. Byla jsem dokonale nešťastnou následky vyplývajícími z této proposice učiněné Konstantinovi. Takové věci nenapomáhají mému štěstí, far, far from it."

Přes to vše zachovávala kněžna i nyní ještě k celé rodině city nejněžnější a hleděla do budoucnosti s nezměněnou důvěrou a láskou. Píšeť sestře: „Nezřídka hledím do budoucnosti; pojď, pohledni do ní zároveň se mnou. Spatřujeme starou maminku, Antolku, při ní synka Staška a jeho sestřičky. Vcházeji šedivé tetky, Josefka a Jeanetta (míní sebe). Shrbený věkem Desidery (manžel Antolčin) podává jim chvějící se rámě a představuje jim ne děti své, ale... nevěstu synovu... Adieu, adieu! dušičko moje!"

Ke tklivosti těchto slov netřeba poznámek.

Z Břeště, kam kněžna provázela svého chotě na vojenská cvičení, což ostatně velmi často se opakovalo, píše takto: „Obě armády, polská i ruská, přátelsky se stýkají pod jedním vůdcem; Polák stojí v čele gardy, Rus v čele linie. Kéž by všude, netoliko ve vojsku přijíti mohlo ku shodě. Litevský sbor vyjímá se stkvostně. Mně zde bylo dobře a mile... Nepopisuji Ti Břeště, o němžto víš tolik, co já, když jsem sem přijela. Chtíc poněkud se obeznámiti s dávným městem, odebrala jsem se ke knížeti Adamu Czartoryskému... Bohužel! losu všech míst našich dočítati se, dohledati a dohleděti se třeba v minulosti..."

Mezitím ztrácí se nitka korrespondence jinak dosti pravidelné. Příčinou toho byla nepochybně kněžnina choroba, kteráž i velikého knížete již po delší čas znepokojovala. Tu náhle spatřujeme kněžnu v Emži, kamž na radu lékařů do lázní byla poslána.

Věrný a pečlivý manžel sám podával zprávy o průběhu choroby paní Broňcové, a hned první jeho list (2. srpna 1824.) vyslovuje naději, že Jeanettě brzy zase se vrátí zdraví. A skutečně kněžna zotavovala se rychle, tak že v určený čas zase nazpět mohli cestu nastoupiti.

O pobytu ve Frankfurtě píše kněžna toto: „Všady přicházíme k trhům, což zvyšuje ruch obchodních měst. Přes to však ničeho nekupujeme, neboť cesta, léčení a doktoři tolik stojí, že, chceme-li dosíci účelu, nelze valně si všímati bronzů, hedvábův atd."

Návrat do vlasti poskytoval dávno touženou příležitosť uskutečniti rodinný sjezd, jenž po dlouhém čase jmenovitě sestry měl opět spolu sblížiti. Schůzka tato odbývala se v Kališi, k čemuž též veliký kníže rád své svolení udělil. Není sice zachováno nic bližšího o setkání se milujících sester, ale tolik jest jisto, že okamžiky tyto k nejšťastnějším v životě kněžny lze přičísti. Ostatně souvisí s pobytem v Kališi vzpomínka generála Chłapowského, kteráž —

zakládá-li se na skutečnosti — líbezně dotvrzuje horoucí lásku velikého knížete. Jednoho dne, když Chłapowski (manžel kněžniny sestry) záhy z rána vstal, nemálo se podivil, potkav na chodbě samého velikého knížete, jenž v županu nesa sporé břemeno dříví, tiše se kradl ke dveřím své manželky. Byv otázán, odpověděl, že sám dělá oheň v kamnech, a sice z obavy, aby nemotorný sluha povykem před časem neprobudil jeho choť.

Dopisy, pocházející z následující zimy, neobsahují nic zvláštního, proplétány jsouce jen podrobnostmi ušlechtilého srdce a zprávami o stále vadnoucím zdraví. Kněžna přebývala téměř výhradně v Belvederu, vycházela z něho jen zřídka a přijímala jen málokdy návštěvy. Zároveň však jde na jevo, že dobrotivosť a pečlivosť velikého knížete vůči ženě čím dále tím více srdce její proň rozněcovala. Není pochybnosti, že v tomto čase nejedna ostrá hrana jejich manželského života již nadobro byla odstraněna a že vzájemné porozumění den ode dne rostlo. Také bratrství a jemnosť cara Aleksandra, jakož i přízeň celé rodiny císařské (jmenovitě velikého knížete Michala, velikých kněžen Anny a Marie) nemálo přispěly k ukonejšení rozrušených citů důstojné paní.

Úmrtí lahodného cara Aleksandra působilo hluboce na vše politické i společenské ústrojí v Rusku i v Polsce. Zejména v duši kněžny Łowické spatřuje se zármutek hluboký a upřímný. Zdá se, jakoby všickni předvídali následky nevlídných zásad cara Mikuláše. Mimochodem budiž podotknuto, že zpráva o úmrtí milovaného panovníka se opozdila, neboť podivuhodnou náhodou oba zvláštní kurýři, poslaní do Varšavy se smutnou zprávou, zemřeli na cestě. Velký kníže Konstantin obdržev první zprávu o úmrtí bratrově, zemdlel, pak rozplakal se a zamknuv se ve svém paláci, dlouho s nikým neobcoval. I Varšava jinak vždy veselá, ztichla tak, jak bývá před bouří. Jak bolestně se vše to dotklo kněžny, vysvítá z jejího listu ze dne 1. února 1826.: „Ztratila jsem přítele, lépe řečeno toho, kterýž mně byl zároveň otcem, bratrem, přítelem v plném významu toho slova. Nic nevyplní mezery této, leda jen Bůh, u jehož šlepějí myšlénkami hledám drahého svého císaře, těšíc se, že již tam v lůně Věčného užívá klidu, jakého svět poskytnouti nemůže. Vzpomínáš v posledním svém listě dobrých intencí císařových, kteréž ne vždy mohl uskutečniti; odpovídám Ti na to, že jestli komu, tož jemu jest Evropa povinna díkem za mír posledních desíti let. Vím, že sobě v té záležitosti neporozumíme, má drahá Antolko...“ O téže věci píše matce: „Jsme oba zdrávi, ale štěstí uhaslo nám na zemi od okamžiku ztráty, jaká nás stihla...“

Zatím nastala jakási změna mezi sestrami, kteréž ovšem velice od sebe různá zajímaly stanoviska ve své společnosti. Jeanetta vpravujíc se a přivykajíc poměrům svého obklopení, a lnouc nad to oddaností a láskou dobré ženy k velikému knížeti, odchylovati se musila v názorech od svých sester, zejména od paní Chłapowské, jejíž manžel tak vynikající místo zaujímal v bouřných letech polského povstání. A právě nyní kvasilo již ve všech útrobách

společnosti polské. Z toho vznikala přirozená nejistota, snad i nedůvěra, vzájemné nerozumění. Situace stávala se dvojnásob trapnou. Vše, co zmítalo a nadšeným zápalem naplňovalo mladší sestry, odmítala nebo tlumila v sobě Jeanetta. Proto přichází v lístech tak často zmínka, že „sobě nerozumíme".

Nemohlo ani jinak býti — dějiště samo vyoralo propasti. Vlastenecké hnutí spělo k rozhodnému okamžiku. Korrespondence kněžnina obsahuje od těch čas méně všeobecně zajímavých stránek, nastávají v ní dosti značné mezery, kteréž vysvětlují se také častými chorobami trpce zkoušené paní. Jen tu a tam dotýká se osudů politických, ale slabý hlas zaniká. Také rodinné všednosti vyplňují sežloutlé lístky a jsou jen trvalým důkazem, že nepřestávala nikdy cítiti vřele s rodinou Ale vzájemný styk a poměr stěžoval se každým okamžikem víc a více. R. 1829. byla kněžna opět nucena odebrati se do Emže a odtamtud píše sestře: „Nevím, jak dlouho se zde ještě zdržíme, ale poněvadž se zima přibližuje, za nedlouho nám bude opustiti hory a vrátiti se k našim rovinám chladným, ale drahým, neboť jsou naše."

Vracejíc se pak do vlasti, setkala se naposled v Kališi se svou sestrou. Tklivou radostí líčí toto poslední setkání.

Brzy na to vítá památný rok 1830. slovy: „Kéž v roce tomto vůle boží splňuje se na nás i námi beze všeho zlého! To jest přání, kteréž mám pro sebe i Tebe, pro svého i Tvého muže, pro Tvé dítky..."

Ještě dne 12. března 1830. píše kněžna do Kališe: „Slyšela Jsi zajisté již o slávě letošního karnevalu velice oživeného ostatně ve všech našich městech. Následek to zajisté klidu, největšího dobra v zemi..."

Jaká to ironie osudu!

Kněžna sama ztrávila karneval dosti tiše; vycházela z Belvederu jen zřídka, nejdůležitější plesy navštěvovala jen k vůli zachování dobrého tonu. „Ostatek dní trávila jsem doma se svým mužem".

Mezitím přivlekla se ponurá noc listopadová. Lehla na Varšavu téměř nepozorovaně. Vypuklo povstání. Plamen vyšlehnul skoro za dveřmi kněžny Łowické. Bylo údělem osudu, aby právě ona zaslechla první výkřik povstalcův a první třesk zbraní!

Událost stihla palác belvederský docela nepřipraveně. Ani veliký kníže, ani kněžna neměli tušení o přípravách a skutcích „listopadové noci", jejíž hlavní dějiště propuklo a děsnou rychlostí stalo se právě ve zdech obývaných kněžnou. Vylíčíme sběh těchto netušených okolností ve stati příští. (Dokončení.)

„Przez twe swiąte z martwych wstanie".

(Staropolská píseň posvátná, v pražském rukopise nalezená.)

Pojednává K. Konrád.

Vzácné literarní poklady chová v sobě bohatá kapitolní knihovna u sv. Víta v Praze, jež přes mnohé a těžké bouře vždy věrná kapitola pečlivě dochovala věku našemu, jak zvláště dějepiscům našim dobře známo. Svědčí o tom nejedno unicum rukopisné i tištěné. K nim náleží také, pokud známo, nejstarší notovaná melodie polské písně „Przez twe swiąte z martwych wstanie", jež náleží k nejstarším posvátným písním polským. Byla teprve v nejnovější době objevena neúmornym badatelem p. Ad. Paterou v rukopisné knížce malého formátu 4⁰, číslo B. 5. (1) na listě 51. a. Přední listy rukopisu obsahují glossovaný text knihy Přísloví („Incipit liber proverbiorum"), zadní glossovaný text knihy „Kazatel" (Incip. lib. Ecclesiastes"). Mezi oběma texty na prvé prázdné straně psána řečená píseň týmž písmem jako „Liber Ecclesiastes", však jinou rukou. Byv o ní zpraven a o ni dožádán dp. drem. Surzyńským z Poznaně, vyhledal jsem ji laskavou pomocí vdp. kanovníka a bibliothékáře, dra. Kl. Borového. I byl jsem nemálo překvapen, shledav, že mám před sebou nejstarší notovaný nápěv řečené písně, jehož marně jsem hledal v knihovnách krakovských. Pochází buď ze středu, neb nejdéle z druhé polovice XV. věku dle písma a notace; však pravopis jeho jest rozhodně starší, ten, jímžto psávalo se v XIV. a na počátku XV. věku. Písař tedy patrně opsal tu píseň z předlohy této doby. Nález tento pak důležit jest proto, že se jím potvrzují dosavadní domněnky a tradice o této písni, jak jsme je shrnuli ve svém pojednání o posvátné písni polské.*) I nabývá proto nemalé důležitosti pro staropolskou hymnologii a literaturu.

Praví o ní X. H. Juszyński ve svém „Dikcionarzi poetow polskich" (r. 1820. tom. II.): „Taż sama piesń jest w księgach kościelnych, zwanych Processionale, i była w Agendzie Mikolaia Trąby".**) A pravopis našeho rukopisu právě do té doby náleží. Tudíž ovšem mohl Juszyński o té písni dále říci, že již „přes čtyři sta let v polských kostelích se zpívá"; neboť byla-li na počátku věku XV. již v notách psána, k čemuž jinému, než k zpívání? V ten čas tedy již se zpívala. Proto pojal ji také Przeworszczyk do svého kancionálu z r. 1435. A citoval-li Juszyński

*) Ve sborníku král. české společnosti náuk r. 1885.

**) M. Trąba, arcibiskup hnězdenský, byl jedním z nejznamenitějších repraesentantův obecné církve za času kostnického sněmu. Když jednalo se zde o volbu nového papeže, dán byl značný počet hlasů též jemu; však nepřijal jich, řka: „Si ego papa, Krakovia Roma". Zemřel r. 1422. (Viz: „Encyklop. powszechna", Warszawa, 1821. tom 25. str. 515.). — Sowiński pak o něm dokládá ve svém životopisném slovníku „Les Musiciens polonais et slaves" na str. 544.: „Tromba Nic. a fait réunir les chants religieux, écrits en vieux polonais dans les premiers siècles de la chrètienté". — Viz tu zprávu i u Wiszniewského v Histor. liter. pol. VI. 414.

text této písně z Przeworszczyka správně, pak jest tím zjevnější, že text našeho rukopisu pochází ze starší, poněvadž jednodušší předlohy, nežli text Przeworszczykův. Vizme a suďme. Přepíšeme-li notové písmo staré mensury XV. věku, jež jeví se v našem rukopise, notami moderními, a opíšeme-li text s pravopisem originalu, jeví se nám píseň rukopisu B. 5. (1) takto:

Przeſ twe ſwÿanthe z martwÿ wſthanÿe bozÿ ſſÿnv

odpuſczÿſ nam naſche zgrzeſchenÿe thÿ ÿes then swyath

ſſam ſlawÿl zÿwotheſ naſſ naprawÿl ſzmÿer-

czÿſ wÿeczneÿ naſſ zbawÿl ſzwąſ mocz zgÿawÿł.

V této transskripci dokládáme: „Original má veskrze ÿ *) a dlouhé ſ, vyjma jediné kulaté *s* ve slově „swyath‘. To svědčí o stáří předlohy písařovy, jak jsme udali. Nosové *ą* označuje čarou přes *a* (*ą*), ve slově ſwÿanthe na zbyt i přidaným *n*; *š* píše důsledně *ſch* a *s* několikrát dvojí (*ſſ*); *t* z pravidla píše s přídechem *h* (*th*). Také nejstarší rukopis „Bogorodzice“ z r. 1407. píše przebi*th*, pobi*th*, místo *ž* klade *z*; slovo „martwÿ“ stojí chybně místo martwÿch; tvrdé *ł* označuje toliko v slově „zgyawÿł“ čarou přes *l* (*ł*).

Dle toho zdá se, jakoby tu píseň byl ze staré předlohy XIV. věku opsal německý písař. — Písmo jest gothické. Vzhledem k notovému písmu znamenáme ty notové známky, jimiž psali hudební mistři již prvé školy nizozemské kolem roku 1370. (◇ ♪ ⊟) a jimiž pak dlouho ještě psaly se melodie až do XVII. století. Noty našeho rukopisu jeví na sobě hrubší tvary doby nejstarší.

Však nejsou v něm noty a slova tak pravidelně psána, jak v naší transskripci se jeví. V originale jsou noty těsně psány vedle sebe toliko na dvou řádcích kratších tak, že text až do slova „ſſam“ byl písař nucen položiti na třikrát pod sebe, a k druhému řádku notovému od slova „ſlawÿl“ na dvakrát. Zdá se tedy ta píseň toliko na kvap do rukopisu býti vepsána. Pro snazší čtení nápěvu rozdělili a přidělili jsme k sobě ty noty a ta slova, jež k sobě náležejí.

*) Pamatujme, že puntíčkované ÿ jeví se již v našem „Mastičkáři“.

Srovnáme-li nyní text našeho rukopisu k onomu, jejž cituje Juszyński z Przeworszczyka,*) shledáme tyto rozdíly v textu:

Juszyński má:	Rukopis B 5. (1):
twoie,	twe;
z martwich,	z martwy
Tyżeś,	thÿ yeſ;
dzień,	swyath;
wsławił,	ſlawÿl;
smierći,	ſmÿerczyſ;
Pan Bóg swoie moc ziawił,	ſwąſ mocz zgÿawÿł;
dvě alleluja,	žádné.

Přirovnáme-li pak k oběma těmto textům ten, jejž Mioduszewski ve svém zpěvníku z r. 1838. podává,**) dospíváme snadno k poznání, že text našeho rukopisu jest nejstarší. bezpochyby též původní, poněvadž původní předloha jeho z doby vzniku pochází. To znamená i na nápěvu.

Porovnáme-li nápěv našeho rukopisu s nápěvem Mioduszewského, bije do očí, že máme v prvém original před sebou. Dle Mioduszewského zní takto:***)

„Przez twoie swiétę z martwych powstanie Boży Synu!

odpuściż nam nasze zgrzeszenie: wierzymy, żeś z martwych powstał,

żywoteś nasz naprawił, śmierci wiecznej nas zbawił,

swoją swiętą moc zjawił."

Ač oba nápěvy hlavními frasami melodickými se shodují, přece jeví se podstatný rozdíl mezi nimi v rhythmickém ladu a

*) Juszyński (l. c.) podává text takto:
Przez twoie swięte z martwych wstanie
Boży Synu! odpuścisz nam nasze zgrzeszenie. Alleluja!
Tyżes ten dzień sam wsławił,
Żiwoteś nasz naprawił,
Śmierći wieczney nas zbawił,
Pan Bóg swoie moc ziawił. Halleluja.

**) Na str. 128.: Viz jej níže. (Více o ní viz v pojedn. „Posv. píseň polská" l. c. na str. 23. sl.)

***) Viz: „Posv. píseň polská" atd. str. 23.

skladu. Náš původní nápěv jeví na sobě ještě ráz obecného tvoření chorálných melodií, jak jsme jej shledali také na nejstarším nápěvu „Bogarodzice" sv. Vojtěcha z r. 1407.*) Však nápěv Mioduszewského jeví na sobě již ráz specificky polské tvorby, polského ducha, jak jsme jinde (l. c.) dovodili. Frygická tonina tu i tam, však melodický a rhythmický háv této jest bohatčjší, figurovanější, oné jednodušší, jadrnější a důstojnější, ač jako onen nápěv vystupuje též mocným vzruchem mysli až na oktávu základního tónu *e*, však vážnějším krokem. To vše svědčí bezpečně o starobylosti a řekl bych i původnosti našeho rukopisného nápěvu, jak shledali jsme při svých badáních též na jiných písních povšechně. —

V tom pak utvrdíme se ještě více, porovnáme-li pravopis originalu této písně s pravopisem nejstaršího známého opisu „Bogarodzice" z roku 1407., jenž obsahuje se na zadní desce rukopisu jagellonské knihovny v Krakově čís. 1619. Mám před sebou věrné snímky originalů obou těchto písní, vlastnoručně zhotovené. Nápěv „Bogarodzice" psán starším notovým písmem neumovým, jímžto psávalo se v XIII. a XIV. věku, však pravopis textu náleží již do XV. století. Rukopis naší písně velikonoční jeví na sobě naopak pravopis XIV. a notové písmo XV. století. Text její má veskrz dvojpuntikované *ÿ* za *i*, však „Bogarodzica" z r. 1407. již často krátké *i* a po řídku *y*, jen jednou puntikované *ÿ*. A těmito výsledky badatelskými tuším, že potvrzují se naše udání, že opsal někdo píseň „Przez twe swiąnte" do rukopisu B. 5. (1) z předlohy, pochodící z druhé polovice XIV. století. Snad byla tedy složena buď od opata Witowského, nerozlučného druha krále Vladislava Lokýtka, neb od poznaňského biskupa XIV. věku Stan. Ciolka, o nichžto dí Juszyński v předmluvě svého „Dykcionarze poetów polskich" (1819.), že skládali polské písně posvátné, neb od Mik. Trąby, jejž nazývá Soviński (l. c.) též „básníkem". Pak bychom si také snadno vysvětlili, proč ji přijal do své agendy.

Tím ovšem ztvrzuje se, co jsme z rozboru této písně pouze na základě nápěvu Mioduszewského v řečeném pojednání poznali a usoudili, neznajíce ještě tohoto rukopisného nápěvu starého. Již tenkráte pravili jsme: „Tento rozbor nápěvu svědčí, že tato melodie jest velmi stará a skladatel její že byl mistr." **) Nyní, poznavše původní, mnohem starší a ryze choralní tvar té melodie, utvrzujeme se v úsudku tomto plnější měrou a bezpečně. — A praví-li Juszyński o této písni:***) „Następująca zaś pieśń wielkonoczna pozostała w pierwiastkowości swoiey, i tęż samę przez 400 lat bez najmnieyszey odmiany spiewa pospólstwo w naszych kościolach": víme nyní, do jaké míry tento výrok platí. Literar-

*) V pojedn. „Posv. píseň polská" l. c. str. 35.
**) „Posv. písni pol." (l. c.) str. 24.
***) L. c.

ním dějepiscům polským bude tedy na příště i tuto velkonoční píseň přijímati do rozboru „polske poezie kościelnej".*)

Jak oblíbena byla tato píseň, o tom svědčí také ta okolnosť, že dvorský hudebník polského krále Zykmunta III. sedmnáctého věku, Wincent Liliusz užil melodie této písně za thema ke skladbě svého „Sanctus", v jedné čtyřhlasné mši **) Základní thema tohoto „Sanctus" jest původní nápěv naší rukopisné písně „Przez twę swiąnte". Zpívala se tedy ta píseň v XVII věku ještě dle původního nápěvu.

* * *

Pohnuti výsledkem badání o této z nejstarších písní polských vzácné památce, nelze nám neopětovati též na tomto místě domněnku, žeť i v jiných knihovnách, archivech, museích atd. bude skrývati se ještě nejedna podobná památka staropolských písní, jichžto krásu a cenu na jiném místě jsme vylíčili a dokázali.***) Podařilo se již nejednu z prachu zapomenutí vynésti na světlo. Stojí tedy za to, by také na dále přesné, pravé nápěvy a texty těchto písní byly vyhledávány, kriticky ohledány a na veřejnosť podány, aby platnosti pozbyl stesk Mioduszewského: „Máme w prawdzie w niektórych książkach dochowane piesni dawne, ale ztrudna natrafiamy, ktoby ich prawdziwe i pierwotne znał melodye." †)

Slovinské spisovatelky.

Podává Jos. Kouble.

(Dokončení.)

Že dívky a ženy slovinské zvlášť pamětlivy jsou zlaté mládeže své, která bohužel tak záhy v nanejvýš nepříznivých poměrech národních jazyku svému a vlasti se cizí, toho důkazem jsou hojné články z per ženských básnického i prosaického obsahu, které zdobí ušlechtilý dárek mládeži slovinské, rozkošný časopis „Vrtec" (zahrádka). Než stůjtež tu i jména oněch spanilomyslných Slovinek, věnujících se úloze tak krásné, útlým srdcím mládeže vštěpovati první lásku k otčině. Jsou to vlastenky Barbka Höchtlová, Katarina Groserová, Meta Puklová, Matilda Tomšićová, Anna Križmanová, Eliza Steinmetzová, Gabriela Gallová, Leopoldina Krsniková, Antonija F., Roza Kósová a Josipina Miklavčićová.

Než i chvályhodná činnosť těchto vzorných žen a dívek nemá ovšem jinak pro literaturu slovinskou významu, ač přece obdivu svého

*) Ani dr. Mikol. Bobowski nepojal jí do svého kritického rozboru: „Polska poezia kościelna od nejdawniejszych czasów aż do wieku XVI." (Odbitka z „Przeglądu katolickiego"). Warszawa 1885. Zmínil se zde o ní, však kriticky nerozebral jí, jako jiné písně staré.

**) Viz o tom v časopise „Muzyka kośc." 1885. str. 91.

***) Ve zprávách o zasedání královské české společnosti náuk" r. 1885.

†) V „przedmówie" jeho zpěvníku z r. 1838.

odepříti nemůžeme, že v národě počtem tak nepatrném zjevuje se tolik horlivých, obětavých dělnic, které síly umu svého posvěcují účelu tak vznešenému.

Také v umění výtvarném objevila se u Slovinců na začátku XIX. stol. malířka Alojzija Mar. Petrićová, a nejvíce povzbuzoval ženy slovinské k pěstování umění proslulý malíř slovinský Matěj Langus († 1855), z jehož školy vyšly výtečné žákyně: Josipina Strusová, Amalija Oblaková, Terezija Lipićová a jiné.*)

V poesii však a krásné literatuře s pýchou mohou Slovinci ukázati na vznešený trojlístek svých výtečných básnířek a spisovatelek, Josipiny Turnogradské, Lujzy Pesjakové a Pavlíny Pajkové.

Žel, že prvá z nich, jež jako hvězda dennice zazářila na zachmuřeném nebi slovinském, v nejkrásnějším mladistvém jasu znenadání shasla, zůstavivši po sobě nehynoucí paměť, dokud tlouci budou srdce opuštěných Slovinců.

Josipina Turnogradská jest zjevem tak neobyčejným a památným, že zajisté se zavděčíme laskavým čtenářům, seznámíme-li je blíže s během mladého a mnohočinného života jejího.

Pod vysokým Storžičem blíže starobylého Tříhlavu ve městě Turnu krásné gorenské krajiny, která tak mnohé znamenité Slovince zrodila, spatřila světlo světa též naše Josipina 9. července 1833. Po rodném městě svém přijala básnické jméno „Turnogradská", jež každému Slovinci zaznívá libým, kouzelným zvukem.

Vynikajíc již v útlém mládí vzácným bystroduchem a neobyčejnou něhou srdce, vychována byla pečlivou mateří, statkářkou Marií Urbančićovou ve svém rodném zátiší, a ve školách prospívala již tak obdivuhodně, že osvojila si hned z mládí mnoho znalostí v přírodovědě, historii, zeměpisu, mathematice i geometrii, a později vynikala neobyčejnou znalostí literatur slovanských i cizích, seznámivši se i s klassickými plody římskými a řeckými, jejichž jazykům, jakož i všechněm slovanským úplně rozuměla. Horlivě pěstujíc studium klassických děl literarních staré i nové doby, zajímala se i jinými obory, které zvláště ducha ženského vysoce šlechtí, jmenovitě uměním hudebním, a tu osvědčila se za své doby co výtečná umělkyně na klavír.

Hle, jak snadno by jiná dívka, jež povznesla se tak vysoce a s takým vzletem nad všední život a na výsluní evropské osvěty se ohřála — jak snadno by opustila domácí úhor a přilnula k žírným a šťastnějším luhům cizím! Však ušlechtilé, živé srdce Josipiny mladistvým žárem milovalo rodnou vlasť i rodný jazyk, a tak vidíme ji jako prorokyni lepších dnů slovinského národa a pravou Slávy dceru drahocenné dary ducha i srdce svého skládati na obětník vlastního národa. S pýchou hleděli Slovinci na ten krásný květ, vypučelý na rodné půdě, jenž kraje slovinské osvěžoval mladistvou, blahou vůní a oslňujícím jasem jej ozařoval. Horlivý vlastenec slovinský, dr. Razlag, chvále duševní i tělesné přednosti neobyčejné dívky té, dochoval nám i některé črty bytosti její, řka: Vzrůstu je vysokého, jak mladá jedle, štíhlá a

*) Srovn. rozpravu Petra Radiče: „Umételjnost in umételjna obrtnost Slovencev". Letopis Matice slovenske, 1880.

étherická jak pohorská víla — duchaplné tváře, pravý vzor slovinského typu, zářivých modrých očí, zlatolesklých bohatých vlasů; duše jemnocitné, povahy blahé a vzorné... čarovná dívka mezi dcerami slovanskými! Hluboké, bystré oko pohledu otevřeného a líbezného, běloskvoucí jasné čelo prozrazovalo ti mžikem bujné, křišťálné vlny vnitřního duševního života a ony nebeské, idealní výšiny, k nimž jasný duch její orlími perutěmi se vznášel. Při vší nádheře duševní i tělesné byla povahy skromné, líbezné a vážné, obcování a mravů šlechtických i rozmilých.

K jak krásnému a šťastnému životu pozemskému spěla tato vzorná, milostná panna, seznavši se s mužem, rodákem, důstojným ducha i srdce jejího — horlivým národovcem a básníkem slovinským drem. Lovrem Tomanem, s nímž vstoupivši v něžný svazek manželský, ve kterém dvé duší sobě příbuzných harmonicky splynulo, hleděla vstříc po boku mladého chotě svého nejutěšenějšímu a nejpoetičtějšímu jaru lidského života. Duch dvacítileté ženy té s ještě mohutnějším vzletem se povznesl a zazářil neobyčejným leskem v slovinském písemnictví. Avšak jako královně květin, růži, souzeni jen krátcí dnové, tak i Josipina v nejluznějším rozkvětu svadla již za prvého jara svého vzorného života. Roznemohši se horečkou k žalosti národa svého, jenž ji jak bytosť nadpozemskou zbožňoval, a na velikou ztrátu písemnictví slovinského, jež právě počalo se utěšeně rozvíjeti — shasla navždy 1. června r. 1854. v 21. roce svého života. Hrob její na hřbitově v Štýrském Hradci, kde s chotěm svým, drem. Lovrem Tomanem, krátkému štěstí se těšila, zdobí krásný pomník, v jehož mramorovém hranolu stkví se významný nápis: „Kdo duchem žije, neumírá!"

Jen krátkou dobu tří let účastnila se literarního ruchu, a přece dobyla si zásluh takových, že z paměti národa svého nikdy nevymizí. Již co 18letá dívka objevila se s krásnou povídkou ve „Slovinské Včele", překvapivši redaktora jejího, Antonína Janežiče, jak svou osobou, tak ušlechtilým obsahem svého rukopisu, jejž provázela listem, vysvětlujícím podnět jejího přístupu v družinu slovinských spisovatelův, a znějícím takto: „Vážený pane! Slávy den líbezně se zastkvěl. Synové její spěchají, by každý jí svůj dárek přinesl, každý jí touží dle sil svých prokázati, že jest jejím důstojným synem. A proč by také její dcerky rovněž takých tužeb nechovaly? — Ta myšlénka je příčinou, že i já pokusila se v drahém mateřském jazyku něco napsati, že jsem se osmělila jednu povídku ze sbírky své na bílý den poslati a vás prositi, byste ji ve svou pilnou „Včelu" přijal... Josipina Turnogradská nechť je moje jméno, an „Turnski grad" je rodištěm mým... Přijměte poručení upřímné Slovinky Josipiny Urbančičové. Na Turnu, 11. ledna 1851."

Rozradostněný redaktor odpověděl na lístek dívky nadšeně v časopisu svém: „Blahomyslné slečně J. Turnogradské! Výtečnou prací slavíte vstup svůj do kruhů našich spisovatelů. Vytrvejte na cestě tak krásně nastoupené. Buďte hvězdou, vůdkyní a stkvělým vzorem našim drahým dcerám slovinským."

A vskutku, mladistvá spisovatelka probuzena úsvitem národního znovuzrození nepodala efemerní výron rozbouřeného nitra, než stkvělý počátek celé řady vynikajících plodů, jsouc věrnou tajemnému vnuknutí

šlechetného srdce svého, jež ji mocně pudilo, aby na dráze zdárně nastoupené vytrvale působila. Žel, že většina jejích plodů zůstala v rukopise a jen menší část uveřejněna byla ve slovinských listech. Ještě bohatší a nevyčerpatelnější byl však zajisté onen myšlénkový poklad, byly ony vznešené ideje, jež duchaplná dívka vzala s sebou neuprosný, přeraný hrob!

V Janežičově „Slovin. Včele“, vydávané v Celovci, uveřejněny novelly a povídky její: „Nedolžnost i sila“, „Musa izdajnik“, „Slavjanski mučenik“, „Zvestobo do smrti“ a „Svatoboj puščavnik“; ostatní pak vydány v almanaších „Zory“: „Boris“ (1852.). „Tvrdislav“ a „Rožmanova Lenčica“ (1853.). Po smrti její pak vydána r. 1859. v známém Vodníkově památníku „Vodnikov spomenik“ povídka její „Marula“.

Kromě těchto tištěných spisů napsala Josipina ještě asi dvacet belletristických prací, dle úsudku znalců vesměs výborných, které však bohužel dodnes nespatřily denního světla, jsouce toliko dle názvů známy, a to jen z menší části, jako „Vilica“, „Svobodoželjna Slavjanka“, „Rodoljub“, „Sudba Bretislavova“, „Spitignjev i vdova“, „Nikola Zrinji“, „Správa“, „Moč vesti“, kteréž významné názvy choť její v popisu literarní pozůstalosti Turnogradské uvádí, dokládaje, že kromě toho zůstavila ještě daleko více povídek, jedva počatých, neb jen v hlavních konturách načrtnutých. Vysoce nadaným duchem svým vedena byla k zpracování též vyšších úkolů belletrie, měvši v úmyslu podati celý cyklus povídek s názvem „Zrcadlo srdce“, majících za účel podati psychologickou kresbu srdce lidského a vylíčiti onen věčný, nikdy nedobojovaný zápas mezi ctností a zlobou. Však i z toho zůstala jen kostra.

Z poesie její vyniká nevšední cenou báseň „Zmiraj krasna je narava“ (Slov. Včela 1852.), jež je znamenitým dokladem, jak žena srdcem svým dovede se hluboko ponořiti v krásy přírody a s jakým vzletem a neobyčejnou živostí umí dojmy své vylíčiti. Mezi prosaickými spisy připomíná Toman zvláště stať její „Metrika prosy“, o níž praví: „Každý podiviti se musí práci této. Že zvěčnělá spisovatelka prosou tak úměrnou psala, jako málokterý spisovatel, o tom svědčí každá řádka jejích povídek; že pak onu vlastnosť, metricky psáti, kteráž je s důsledností myšlének úzce spojita a duchu vrozena býti musí, také v návodech, pravidlech a důkazech, a sice tak důsledně, promyšleně, mistrně a jednoduše vytknutých, vyjádřila — to musí i nejodbornějšího znalce překvapiti a obdivem naplniti!“

Z jiných prosaických prací uvádí stati její: „Na hrobě Prešernově“, „Graecia — Slava“, „O kipich Velesovskih“, „Hoja iz Predvora na Turn“, „Pusti grad“, „Jesen“, „Donava“ (o svatbě císařově) atd. Také z toho oboru zůstavila mnoho počatých spisů, mezi jiným též tragoedii „Vilica“, jejíž předmět totožným jest s uvedenou již stejnojmennou povídkou a jejíž počátek tušiti dává o vzácné výtečnosti obsahu.

Vynikající místo mezi literarními plody Josipininými zaujímají konečně — její soukromé listy. Pravil-li Göthe, že mnohý, jehož ani jména neznáme, ve svých listech více výtečného zanechal, než daleko proslulí spisovatelé — platí to plnou měrou o Josipině Turnogradské, i kdyby nebyla nic jiného než jediné listy psala. Ni řádky, ni slova ona nenapsala bez hluboké úvahy a promyšlení; a uvážíme-li, že v dopisech

svých, zasýlaných přátelům i přítelkyním blízkým i vzdáleným v cizích krajích, zpytovala všecky poměry člověka, rozjímajíc o nejvyšších ideách, o Bohu, svobodě, lásce, o vlasti, historii národů, přírodě, o vědách i uměních, uvážíme-li, že takých dopisů vzrostlo na více set, snadno si pomyslíme, jaké drahokamy, jaké poklady duchovního zlata a stkvělých perel z nevyčerpatelné pokladnice ducha jejího v dopisech těch uloženy jsou.

Pravili jsme, že Turnogradská i hudební umění s láskou pěstovala, vynikajíc jmenovitě co výtečná pianistka. I ten moment jest významný; slovesné umění nemůže do té míry nejjemnější záchvěvy duše zobraziti jako hudba, a tak vidíme i Josipinu něžné srdce její vlévati do hudebních výtvorů, v nichž opět skvěle zrcadlí se krásná duše její. Žel, že i z těchto jen některé nám dochovány. Jeden nápěv její „Občutki“ (Pocity) zdomácněl Slovincům, a i ostatní jsou výtečny: „Tri rožice“ a „Napitnica“. Delší dobu zajímala se skladbou opery „Črtomir i Bogomila“, z níž mnohé zpěvy přátelé znali, které však chovány byvše jen v paměti skladatelčině, nikdy napsány nebyly. Obzvláště výtečným byl solový zpěv Črtomíra, když tento svým vojákům před útokem na nepřítele připíjí „na Slávu i vlasť“, a pak zvučný sbor chrabrých vojínů. Nevýslovně libým a významným jest dále solový zpěv rybáře, jenž z rána po ztracené bitvě vesluje zarmoucen po hladině bochyňského jezera, zpívaje: „Plavaj, plavaj prosta ribica, vjela boš se v mrežica“ atd. — Z hudebnin jejích, jež v největší části se životem jejím na věky dozněly, nebyvše napsány, zachovány pouze tyto: „Rodoljubica“, „Zoranka“ (polka) a „Milotinke“ (Gorenské krasavice), které vesměs vynikají ušlechtilostí a originalitou.

Dr. Lovro Toman dlouho upravoval a chystal k tisku pozůstalosť průvodkyně svého života, chtěje vydati veškeré spisy její spolu se životopisem a podobiznou; konečně však i on vyrván byl neuprosnou smrtí z řad Slovinců, a šlechetný úmysl jeho dodnes čeká svého vyplnění: trpký to a častý osud malých národů slovanských!

Než ačkoliv se touha Slovinců, aby památka prvé jejich „dcery národa“ důstojně oslavena byla, dosud nevyplnila, přece krásný, ač krátký, však činuplný život ženy té vtiskl se hluboko v srdce národa slovinského, v němž duch její věčně žije. Té pak zasloužené cti již za života se jí dostalo, že krásné výtvory ducha jejího vzbudily nadšený ohlas i v dalekém severu slovanském, pod nebetyčnými Tatrami i na ledné Něvě. Výtečný Slovák, M. J. Hurban, s pochvalou referuje ve svých „Slovenských Pohľadech“ (1851. sv. 4.) o povídce její „Slavjanski mučenik“, v níž vylíčena je žalostná smrť mladého Slováka Vitka Šulka, a praví ku konci: „Vyslovujeme svou hlubokou poklonu, plnou díkův a úcty k ušlechtilé dámě, která tam v dáli rozmilou vzpomínku věnovala z milostného svého srdce bratru od severu Tatranského — umučeného pro věrnosť k panovníku, pro lásku k jeho národu, k nešťastné matce Slávě!“ — A ruský časopis „Sěvernaja Pčela“ v Petrohradě (1852. č. 66.) rovněž nadšeně velebí vlasteneckou mysl „molodoj děvušky“, která napsala povídku z ruských dějin „Boris“, pronášeje ku konci významný úsudek o Turnogradské: „Eto javljenije rědkoje v tom kraji!“

ticích anebo květináčích. Cítil, že chybuje, ukládal si zato různé tresty, ale — růže přijímal.

Nazývali jej jako mnoho jiných „podivínem“.

Rada Pafnucius měl kromě žlutorůžové vášně také rheuma v levé ruce. Dostal je ve službě, ježto celých čtyřicet let byl seděl u okna. Nechtěje přerušiti službu, léčil se mastí a lihem, důkladné vyléčení odkládaje do času své výslužby. Pak teprve chtěl odjeti do zahraničných lázní a tam se zbaviti toho nemilého nájemníka v kostech svých.

Nastala chvíle toužebně očekávaná. Oči se mu slzami zalily, když se loučil s oblíbenými svými růžemi žlutými na okně a v zahrádce; přátelé jej obdařili kyticemi ze žlutých růží, a neuprosná pára již jej unášela do světa dalekého.

Cestovní soudruzi, vidouce v jeho očích slzy a slyšíce těžké vzdechy jeho, byli přesvědčeni, že šedý stařec opouští aspoň několik dětí svých a několik vnuků . . . ale on zatím opouštěl jen své růže!

Parní stroj konečně se zastavil, a rada Pafnucius byl u cíle své cesty.

Opatrně sebrav uvadlé růže, pokynul posluhovi.

„Milý příteli,“ pravil, „rád bych dostal byt, při němž by v zahrádce byly žluté růže.“

Posluha, přeměřiv pana radu od paty ku hlavě, zabručel něco a pokynul drožkáři. Když pak Pafnucius i se žlutými růžemi umístěn byl ve drožce, sám usednul vedle vaku na kozlík.

Za několik minut zastavila se drožka před malým domkem, stojícím v zahrádce. Pod okny kvetly žluté růže.

Rada Pafnucius rychle vyskočiv, spěchal přímo k růžím. Každou prohlížel a vyslovil její jméno, jakoby vítal dobré známé. Vraceje se k domku, spatřil mezi záslonami svraštělou tvář stařeny, kteráž jej měřila zrakem nevlídným. V síni potkal hospodyni.

„Rád bych se zde ubytoval,“ pravil, „ale za tou podmínkou, aby ty žluté růže pouze mně náležely. Bez mé vůle a mého vědomí nesmí je nikdo trhati.“

Hospodyně se usmála jaksi s podivením.

„Patrně,“ odpověděla, „mají Poláci rádi žluté růže. Tutéž výjimku učinila paní, kteráž bydlí po pravé straně.“

„Má-li se věc takto, nemohu zde přebývati. Buďte zdráva!“

Němkyně nechtějíc pozbyti naděje, počala mu přimlouvati, že možná tu záležitost urovnati, stařenka že za příčinou nemoci zřídka vychází do zahrady, ano že dokonce brzy se vrátí domů.

Důvody tyto nebyly sice mocné, ale vůně a krása oblíbených růží mluvily panu radovi k srdci tak, že konečně nechal se přesvědčiti a najal byt po levé straně domku.

Ještě téhož dne vyšla stařenka o dvou holích do zahrady; dala si vynésti křeslo a usedla pod svým oknem.

Totéž učinil rada na druhé straně.

S počátku nestalo se nic zajímavého. Oba však po oku hleděli na sebe. V pohledech těch bylo viděti záměry nepřátelské. Obě strany patrně čekaly, která z nich dříve začne.

Očekávání prvních výstřelů vzbudilo ve stařence netrpělivosť. Povstala. Totéž učinil rada. Stařenka přistoupivši ku keři, sáhla po kvetoucí větvičce.

„Doufám,“ zvolal rada znepokojený, „že neráčíte tu růži utrhnouti!“

„Byla by to ukrutnosť,“ odpověděla stařenka přívětivě se usmívajíc, „kdybych tak spanilé zjevy předčasně zbavila života!“

S pohnutím pohleděl rada na sousedku. Před chvílí ještě krutý nepřítel nevyhlížel nyní tak strašně. Byla to žena, kteréžto již skoro sedmdesátka uhodila na záda, tlustá, vzrůstu malého. Bílý čepec pokrýval sněhobílé vlasy pečlivě zkadeřené. Na plné její tváři jevil se úsměv dobrosrdečný.

Panu radovi se zdálo, že s takovým nepřítelem lze uzavříti modus vivendi. V nejhorším případě by mohl býti vlk syt a koza celá.

„Jste-li takového mínění,“ odpověděl již v lepší míře, „můžeme svorně spolu žíti. Spřízněné myšlénky sbližují lidi i tam, kde se zdá, že zájmy jejich se křižují.“

„A kde by, ctěný pane, zájmy naše mohly se křižovati?“ tázala se stařenka.

Rada ukázal na růžové keře.

„Květinu tu jsem si oblíbil již v nejútlejším svém mládí, a dnes na sklonku žití svého ještě více ji miluji. Cítím bolesť, kdykoli nějaká ruka se vrhá na ni, jako na přítele celého žití mého.“

Stařenka odpověděla, že si tu květinu oblíbila též ode chvíle, kdy se cítila velmi šťastnou, a nyní těšíc se žádoucímu štěstí má tu květinu ráda jako nejmilejší vzpomínku.

Srdce páně radovo bilo živěji. Stařenka s námahou se přivlekši, podala mu ručku, jížto rada se chopil pravicí.

Sousedé uzavřeli spolu srdečnou allianci na ochranu žlutých růží proti všeliké cizí invasi.

Tak minulo čtrnácte dní. Mezi spojenci panovala přízeň a svornosť veliká. Z rána sbíral rada housenky na růžích, počítal nová poupata, stařenka pak přišedši před polednem, trhala s keřů svadlé listí. Oba hosté přáli si při tom dobrého dne, rozmlouvali o růžích a nových poupatech, až došlo na rheuma, jakož i asthma, z nichž jedno trápilo radu, toto pak stařenku. Ano i kuru konali ve stejných hodinách, pili vodu z jediného pramene a koupali se na téže chodbě. Po kuře vyjížděli do lesíka v jediné drožce, a kdo je viděl, byl přesvědčen, že jsou manželé.

Možná, že rada Pafnucius míval podobné přeludy. Poslouchaje stařenku, hleděl se zálibou v její sivé oči, čtverácky přimhouřené, a často se mu zachtělo načechrati si vlasy, jen kdyby byl nějaké měl. Také míval jistý příjemný pocit, že někdo v malém domku naň čeká, když po hydropathické operaci se vracel domů.

A v tom domku skutečně naň čekala ctěná sousedka. Opírajíc se o dvé holí, hleděla netrpělivě do dlouhého stromořadí, vedoucího k léčitelně. Veselý úsměv zahrál na její plné tváři, když na dalekém obzoru objevila se vysoká, hubená postava radova s pravou rukou pozdviženou. Hned nato stařenka pokud možná nejrychleji se vrátila do pokoje, aby připravila čaj a prohledla zákusky na stole rozložené.

(Dokončení.)

Rozhledy v literatuře a umění.

A. A. Потебня: Объясненія малорусскихъ и сродныхъ народныхъ пѣсень. — Zvláštní otisk z „Ruského filologického věstníku“. Varšava 1888. 8°, 268. Дополненія VIII. (Výklady maloruských národních písní.) (Dokončení.)

Ze všech tuto jmenovaných spisovatelů tuším nejdůrazněji ukázal Maretić, že k vysvětlení a rozboru metaforických obrazův i k aesthetickému jich ocenění nestačí pouze symboliku národní zkoumati z písní, než i z ostatní tradicionalní literatury, jmenovitě z obyčejů, pověr a obřadů prostonárodních. Ano teprve tyto dopřávají nám mnohdy domakati se jádra zdánlivě temných obrazů v písních. Povážiti důžno, že mnohé starobylé názory jsou nynějšímu pokolení naprosto cizí, ano nepochopitelné, a tak mnohé obrazy v písni byly by nám hádankou, kdybychom se neuchýlili ku starobylým obyčejům a pověrám, které nám žádoucí světlo na starobylé národní názory vrhají.

Také v díle prof. Potebni neběží o formalnou stránku výrazu metaforického, nýbrž jde jedině o zevrubný výklad a ztlumočení obsahu básnických obrazů, v kteréž příčině Potebnja shora uvedený slib svůj z veliké části vyplnil. Zajímavo jest, jaké methody užil Potebnja k spracování svého díla, čili jak roztřídil básnické obrazy v symbolice národní. Při vysvětlování obsahu jde především o to, obrazy podle jejich podobnosti vnitřní čili obsažné spojitosti jejich spořádati, což již samo sebou jest úkolem velice namáhavým, avšak velevděčným, neboť jedině tímto způsobem dochází bujně vyvinutý národní symbolismus překvapujícího světla a přehlednosti. Potebnja vycházeje ze všeobecné zásady, že ku spojení obrazu s významem jeho slouží představa, t. j. vzatý z obrazu příznak, odvozuje odtud dvě hlavní kategorie poetických obrazů. Víme, že žádné slovo pojem, jejž vyslovuje, úplně nevyjadřuje, nýbrž jen charakteristický attribut jeho, při čemž byl vždy jenom onen attribut volen, který podobnému názoru a poznání nejcharakterističtějším býti se zdátl a ježto z pravidla ku představě náleží více attributů (rysů), jak při různých úvahách dle různodobého pojetí brzo jeden, brzo druhý z oněch attributů, k slovnému vyznačení veškerého pojmu případnějším se zdál, tož jest přirozeno, že pro týž pojem neb představu více obrazů existovati může. Z toho následuje: a) že obrazy, rozmanité dle sloučení svých příznaků, mohou býti téměř totožnými dle představ (aneb dle hledisek, ze kterých se uvažují) a dle významů svých. To jsou obrazy synonymické neb řekli bychom, synonyma metafor, která stejnou představu, avšak vždy po jiných znacích neb attributech vyrážejí; b) že jeden a týž obraz může míti rozmanité, druhdy přímo disparatní významy dle toho, jak z něho mohou býti abstrahovány rozmanité představy, čili jinými slovy: obraz může býti uvažován a srovnáván s předmětem s tolika hledisek, kolik jest v něm příznaků.

Z těchto praemissí vyvozuje Potebnja methodologické pravidlo: při vyšetřování, jak roztříditi čili určiti klassifikaci symbolů, vésti si jest netoliko dle obrazů samých (na př. rozmanité zjevy a úkazy přírodní, slunce, měsíc a hvězdy, říše živočišstva, rostlinstva atd.), kterouž methodu bychom zevnější nazvali, nýbrž též dle představ v jich vniterné neb obsahové spojitosti, t. j. dle parallelných řad představ (methoda vnitřní). — Prvé methody výhradně užil N. J. Kostomarov, jenž u Rusů badáním na tomto poli položil základ svou rozpravou „O historickém významu rus. nár. poesie“. Charkov 1843, pod jejímž vlivem napsal Potebnja své dílo: „O některých symbolech v slovanské národní poesii“. Charkov 1860., str. 151. (Srovn. též Kostomarovu rozpravu: Istorič. znač. juž. russ. pěs. tvorč. Besěda 1872., IV., na př. roza, ruta, mjata, barvinok atd.)

Potebnja naproti tomu nyní drží se toliko methody druhé, která ovšem jedině vědecky oprávněna býti může. Porovnávacím rozborem pak a duchaplným seřaděním a srovnáním parallelných dokladů dospívá prof. Potebnja k určitým, pevným resultátům, hledě k významu dotyčných básnických obrazů. Zvláště připomenutí hodno že střízlivá interpretace jeho jest celkem rázu slovného bezprostředně a přirozeně plynouc z povahy obrazů samých, kdežto vytýkání mythologických momentů při analysi obrazů mnohdy do pozadí ustupuje, ač i těmto dopřává autor místy práva. — Nemůžeme nastíniti obsah ce-

*

lého spisu, ačkoliv jsme si učinili z výkladů Potebnjových zevrubný výtah, který by však zaujal mnoho místa. Postačí zajisté, upozornili-li jsme dotyčné kruhy na jádro tohoto přebohatého spisu, což bylo naším hlavním účelem, jakož i vyčtení literatury předmětu toho, pokud nám povědoma jest. Komu by o to šlo, seznati blíže obsah P—a díla, odkazujeme jej na oznámení Jagićovo v Archivě pro slov. fil 1885., svazek 2, kdež obsah spisu šířeji je naznačen, ač nikoliv úplně Potebnja dílem svým podal nově důkaz, že poesie slovanská oplývá největším bohatstvím básnických elementů, ačkoliv jen jistou část básnických, metaforických obrazů, které za konstitutivní elementy slovanského ducha národního pokládáme, do úvahy vzal omeziv se jmenovitě metrickým rozměrem písní, jenž ovšem v úzké jest spojitosti s obsahem písně. Přes to však jest spis P—ův přebohatý, žel též poněkud nepřehledný, ač dodaný ukazatel v mnohém jest nám bezpečným průvodcem v krásném a mnoho nového obsahujícím i vší pozornosti hodném spisu Potebnjově. — Podobným způsobem daly by se vykořistiti i jiné skupiny metaforických obrazův a bádání právě v tomto okresu otevírá se ještě širé pole. *J. Kouble.*

Polština v horní stolici Oravské. Napsal J. Polívka. (Listy paedagické a filologické. XII., str. 463.—471.)

Spisovatel navštívil a jazykozpytně vylíčil severní část oravského hrabství v Uhrách, osídlenou polským obyvatelstvem v počtu 27.000 duší, v kterémž čísle nalézá se též hrstka Slováků. Z místních knih kostelních vypsal spisovatel několik set rodových jmen tamního obyvatelstva, kteréž jsou z větší části polská: Z nich zajímavy jsou zvláště jména tak zvaná metronymická čili pocházející od jména matky (srovn. Archiv f. Slav. Philologie V., 112.—116.); typem mezi ním jest Wdowiak; jiná jsou: Boženiak, Jadwidzak (zní zajisté Jadwidžak), Jadwidžar, Katrak, Katruszak (zní zajisté Katrusiak), Mareniak, Orszulak, Zoszak (zní z. Zosiak), od Božena, Jadwiga, Katarzyna, Marja, Urszula, Zofja. Ta i jiná jména, spisovatelem uvedená, nalézají se také v jiných krajinách polských. Ale v práci p. Polívkově nalézají se jména odjinud mně neznámá a zajímavá, na př. Odumorek (cf. Posthumus), Martauz (martalous, staropol. ludokrajca), Žigmon (Sigmund) a j. v. „Mluva obyvatelů (vylíčeného okolí) jest co do svého základu ryze polská, a sice dosti blízká podřečí zakopanskému“ praví spisovatel a dodává, že spatřuje se na ní silný vliv slováčtiny. „Lid není si nikterak vědom své polské národnosti,“ dí dále spisovatel, „ano, když se mu o tom vypráví, popírá toho rozhodně.“ Dále opisuje p. P. dopodrobna znamení řeči těchto uherských Polákův, kteří ač nikdy nenáleželi k Polsce, přece zachovali jazyk svůj téměř beze vší zkázy. Jak jsme již pověděli, nerůzní se tato mluva valně od nářečí zakopanského [opsaného důkladně pp. Kryńským a Kosińským v Rozpravě fil. Akad. Krak., díl X.],*) tím leda, že svědčí též k značnému vlivu slováčtiny. Ku konci podává autor jednu pověsť z úst lidu, aby poznáno bylo dle tohoto příkladu jmenované nářečí.

Práce p. Polívkova jest vítaným příspěvkem v oboru dialektologických studií polských a slovanských vůbec, tím spíše, ježto dotýká se krajiny dosud vědecky nevykořistěné Vyznačuje se zevrubností a vědeckou důkladností, jako práce pocházející z péra nadaného jazykozpytce. *J. Karłowicz.*

Seoske bajke i bajalice. Crtice od Nikole Tordinca. U Djakovu 1885., str. 136.

Nikola Tordinac, popularní spisovatel chrvatský vydal ve svazku tomto jedenáct črt z vesnického života, črty to, jež nejenom po stránce zábavné, nýbrž i po stránce vědecké povšimnutí a úvahy zasluhují. Tím, že črty tyto, dříve ve „Vienci“ a „Pozoru“ uveřejněné, vydal autor pohromadě, nemálo čtenářstvu se zavděčil. Jako všechny práce Tordincovy mají i tyto vždy za substrát kus opravdového života venkovského, jmenovitě pak obyčeje, zvyky a pověry jeho, líčíce vše tak opravdově a přirozeně, slohem lehkým, průzrač-

*) V. „Slov. sborn.“ 1884., str. 225 a j.

ným a plastickým, že osoby té které črty jako živy před námi stojí. Pro tuto stránku črt Tordincových, že nic smýšleného v sobě nechovají, nýbrž na skutečnosti založeny jsouce, zachované zvyky veského lidu v rouše zábavném nám podávají, jsou črty tyto i pro ty důležity, kdo studiu národopisnému se oddávají. Zvláště povšimnutí ve příčině této zasluhuje črta „Tale budaline ili čauš u narodnoj pjesmi", kdež veškera činnosť tohoto nezbytného a hlavního činitele při všech jihoslovanských svatbách jakož i jeho vlastnosti, ústroj atd., pěkně líčeny jsou, a na Talovi, hrdinovi to čaušovském písní národních, ukazovány, k čemuž četných užito z národních těch písní dokladův. — Co týče se pak črt dalších, tu — stránky zábavné se nechcemo dotýkati — z črty první: „Nekopano, nekovano blago" (poklad), dovídáme se o pověře po celém Slovanstvu rozšířené, že komu na sv. Jana o půl noci, kdy kapradí uzraje a opadává, sémě za opánek padne, ten poklad nalezne ba i řeči ptáků porozumí — Črta druhá „Vatra" (Oheň) sděluje se s námi o pověru, jak možno žháře vypátrati tím tajemným způsobem, že vezme se jednoduše sitko, položí na prst a říkají se zaříkávající slova: Nuže, síto vševědoucí, semper de semper, všichni svatí i světice boží; rci mi pravdu, sv. Petře a Pavle, zda mi vypálil N."; pohne-li se síto při vysloveném jméně toho neb onoho, je týž dle mínění lidu žhářem. — V črtě třetí „Vukodlak", dovídáme se o způsobu, jak lze lehkým způsobem zbaviti se vlkodlaka, v nějž se člověk bezbožný po smrti promění, aby i potom ještě lidi znepokojoval: Dostačiť useknouti trojhranný hlohový kůl, jíti za bílého dne na hřbitov, hrob rozkopati, otevříti rakev, prohnati vlkodlaku prsa kolem tím — a vlkodlak vícekráte se nezjeví.

Jiná črta „Baklje (hořící dračky) u predvečerje polonoćnice" poučuje nás opět o starém, již z dob pohanských pocházejícím zvyku, že na štědrý den z večera pastýři i pastýřky ze svých salaší společně se vracejíce, hořící dračky do výše metají, pod padajícími podbíhají, druh s druží, k níž lásku pocítil se doháněJí, popěvky různé, jež jim samoděk ze srdcí tryskají, při tom prozpěvujíce. — „Blagoslov kuća o sv. tri kralja" povídá nám o mravu křesťanském, jenž i u nás do nedávna ještě panoval a jenž v Chrvatsku posud, jenom že s některými svými zvláštnostmi, se zachovává. — V obrázku „Ružini griesi" (hříchy) o kouzlech dovídáme se, jakým přiučí stará čarodějnice Manda mladou nevěstu, jež neberouc si juna, rodiči jí vybraného z lásky, k této na radu přišla, aby zvěděla, jak by se muže nemilovaného zbýti mohla a matkou dítek jeho nikdy státi se nemusila. — Všechny tyto uvedené črty kromě poučení i zábavu poskytnou, psány jsouce slohem jasným a lehkým. Obsahu pak po výtce jen zábavného jsou velmi pěkné vesnické obrázky, jako: „Crkvenjak" (Kostelník), „Pismo" (Psaní), „Selska ludjakinja" (Šílená venkovanka) a „Crkveni god" (Chrámová pouť), tak že všechny tyto sebrané črty co nejvřelejšího zasluhují doporučení. *Jindř. Apol. Mutov.*

Записки Императорскаго Новороссійскаго Университета. Одесса. Díl 43. Stran 596.

Zápisky císařské novoruské university v Oděsse dospěly ku čtyřicátému třetímu dílu, jenž vydán jest redakcí známého prof. A. A. Kočubinského, a obsahuje pět vědeckých statí, zasahujících do oboru věd právních, chemie, dějepisu, fysiky a mathematiky. Jmenujeme zde několik důležitých příspěvků. Mimořádný prof. V. N. Palauzov podal v obšírném článku (186 str.) své srovnávací výzkumy ku „stanovení otázek porotcům dle ruského práva", řád. prof. V. M. Petrijev „Materialy k otázce vyměřování síly chemického příbuzenství" (k pojednání přiloženy čtyři listy nákresův) a řád. prof. Th. J. Uspenskij otiskl v tomto díle Zápisek „Návod cara Ivana Vasiljeviče Hrozného knížeti Jeleckému a soudruhům", kterýžto návod má ruským dějepiscům, jakožto pramen, dáti poněkud světla ku porozumění, jakou diplomatickou úlohu hrál Possevin. Nejrozsáhlejší ze všech statí jest pojednání (280 str.) kandidata oděsské university G. De-Metce „Nástin anomalné disperse světla v účincích i theorii od vzniku otázky až po naše dni". Pojednání toto bylo sepsáno na themu fakulty a dostalo se mu vyznamenání zlatou medalií. K textu přidáno 42 obrazy a pět listů nákresů. Závěrečnou statí čtyřicátého třetího dílu Zápisek jest pojednání soukrom. doc. D. N. Ovsjaniko-Kulikowského „K otázce o ‚býku'

v náboženském představování starého Východu". Mimo uvedené vědecké články přidáno jest k tomuto dílu Zápisek novoruské university v Oděsse svědectví prof. Th. N. Švedova a N. A. Umova o spisech, jež došly na themu fakulty, a z nichž, jakž jsme podotkli, pojednání akademika G. De-Metce bylo poctěno zlatou medalií. *K. Štěp.*

Полное собраніе сочиненій князя П. А. Вяземскаго.

Úplné vydání spisů knížete P. A. Vjazemského dospělo letos k dílu desátému, jímž vydání toto jest ukončeno. Spisy P. A. Vjazemského mohou slouti právem „histoire anecdotique" nynějšího věku. Verše jeho jsou na Rusi popularní a jeho monografie obsahují veliké množství materialu jak z historie literatury tak z národního života XIX. věku. Vjazemský znal mnoho vynikajících osob, stýkal a dopisoval si s nimi, proto též svědectví jeho o nich jest tím více zajímavé a závažné. Jmenovitě „Stará zápisní knížka", zabírající tři díly úplného vydání spisů Vjazemského, jest velmi zajímavá v tomto ohledu, neboť obsahuje velmi mnoho anekdot, charakteristik, dojmů, úsudkův a historických i biografických podrobností. Obsahem závěrečného dílu desátého jest zmíněná již „Zápisní knížka" od r. 1853 až do r. 1878, abecední seznam vlastních jmen a překlad románu Benjamina Konstana pod názvem „Adolf". Překlad tento, jenž přidán jest k desátému dílu jako příloha, vztahuje se ještě k roku 1829. a věnován jest Puškinu. Mimo to díl tento ozdoben jest pěkně provedenou podobiznou spisovatelovou. *K Štěp.*

Letopis Matice Slovenske za leto 1885. Uredil Fr Levec. Založila in na svetlo izdala Matica Slovenska. V Ljubljani 1885., str. 496.

I tento ročník prvé slovinské revue svědčí výmluvně o úsilné snaze, aby Matičný Letopis stal se vědeckým střediskem literarní družiny slovinské a aby rozpravami jeho důstojně byl repraesentován především slovinský národ sám, jak to instituci tak ryze národní, jakou je Matice Lublaňská, také plnou měrou přísluší.

Řadu příspěvků, naskrze velecenných, zahajuje dr. J. Vošnjak zevrubnou rozpravou z oboru národohospodářského „Socialný problém a stav rolnický" (str. 1.—93), hledě ovšem především k poměrům slovinským, čímž nabývá spis jeho zvláštní důležitosti. Probrav všestranně dotyčný předmět, rozvinuje myšlénky své o nápravě socialných zmatkův a přisuzuje v budoucnosti — nejčetnějšímu na světě národu slovanskému čestný a důležitý úkol v řešení této palčivé světové otázky. — Vzácným a pozoruhodným příspěvkem k folkloristice slovinské jsou oba články zesn. Frant. Remce „Svatební obyčeje na Gorensku" (str. 94—110.) a D. M. Obaloviče „Svatební obyčeje v okolí Terstském" (str. 110.—116). Dosavadní literatura předmětu toho je u Slovinců dosti skromna; vyjímaje nepatrný spisek Lovra Stepišnika (v Mariboru 1884.) a příslušnou část posud netištěného díla prof. Valjavce, lze jmenovati jen několik statí, uveřejněných v „Novicích". Popis Remcův skytá mnohé zajímavé podrobnosti, jakož i tomu zřetelně nasvědčuje, že svatební obyčeje Slovinců nejsou ještě duchem německým tak prosákly, jak se to s jisté strany tvrdilo.

Svatební obyčeje v okolí terstském, jak nám je velmi půvabně vyličuje Obalovič, byly ještě v obyčeji asi před 25 lety a poskytovaly některé charakteristické zvláštnosti jinde Slovincům neznámé; nyní se však starobylé obyčeje ty působením italského živlu již opouštějí a také malebný národní kroj mizí spolu s národní ryzostí vůčihledě. — Zvláštní zmínky hodna jest široce založená studie zasloužilého již slovin. spisovatele, J. Navrátila, ředitele u nejvyššího soudního dvoru ve Vídni, která zajisté je plodem mnoholeté práce: „Slovinské národní báje a pověry přirovnané jiným slovanským a neslovanským" (str 117.—183.). Podán teprve počátek, ale již z tohoto souditi lze, že jest to prvý zajisté pokus methodou srovnavací a systematicky uspořádati a vědecky vyložiti všecky prestonárodní báje a pověry, jak se vzhledem k oněm národa slovinského u ostatních slovanských a též jiných národů příbuzných objevují. Specificky slovinské pověry a báje jsou z velké části sebrány po všech slovinských krajích spisovatelem samým neb prostřednictvím přátel jeho, kromě

toho dokládáno se ústní literatury, jmenovitě písní, a pak ovšem veškeré literatury o pověrách různých národů. Počátek rozpravy tvoří „víra v osud" a pověry na ní se zakládající. Tím přichází spisovatel k „osudným dobám" (jednotlivým dnům v týdnu), načež sleduje úvaha o týdnu a jeho dnech, při čemž dotýkáno se i Voráčkova příspěvku v našem „Sborníku" uveřejněného (1884., 565. nn.). Nato následují výklady o šťastných a nešťastných denních dobách (dotyčně hodinách), šťastných a nešťastných dnech v měsíci a roce, o „dvanácterých nocích" neb „svatých večerech", o štědrém večeru a době vánoční, jejíž rozmanité pověry, zvláště u Jihoslovanů nadmíru bohaté, s velikou pílí jsou sneseny a vyloženy. Na pokračování záslužné práce této čekáme zvědavě.

Ivan Vrhovec vykládá po archivalných pramenech „topografii Lublaně a dějiny městského zastupitelství lublaňského v minulých stoletích" (str. 184.—270.). Spisovatel vyličuje dopodrobna vznik a povlovný vzrůst Lublaně, načež provádí nás Lublaní, jakou byla před sto lety, líče její památky stavitelské, umělecké a historické vůbec. Vylíčení osudův a právomoci „Mestného zastopu" lublaňského, jenž repraesentoval privilegovanou třídu měšťanskou proti šlechtě, ukončuje znamenitou tuto historickou a kulturní monografii o Lublani.

Ivan Tomšič sděluje ze zápisků zesn. Jakoba Peharce „Pamětihodné příběhy v Tržišti na Gorensku z francouzské doby" (str. 271.—287.). Zesnulý učitel J. Peharec zaznamenával si se zálibou události v Tržišti za francouzské okkupace v Kraňsku sběhlé, a zápisky jeho poskytují mnoho velmi interessantních pamětí, které zvláště kulturnímu historikovi nejsou bezcenny. Počínají příchodem Francouzů r. 1797. do Tržiště a končí odchodem jich z Kraňska (1813.).

Zasloužilý historik slovinský prof. Simon Rutar v rozpravě „Jakou důležitosť mají Pavla Dijakona knihy ‚De gestis Langobardorum' pro starší dějiny Slovinců?" (str. 288.—331.) vylíčiv život a literarní význam tohoto za své doby vynikajícího dějepisce († 799.), kriticky tříbí dotčené historické dílo jeho, které ovšem zprávami svými o Slovincích a vůbec Jihoslovanech má jen relativnou cenu. Za pomoci historické kritiky a po uvážení veškerých jiných pramenů dějinných dospívá pisatel ku skvělým resultatům badání svého o tom, jak vážným a důležitým faktorem byli Slovinci v historii oné doby.

Konečně Josef Apih, prof. v Novém Jičíně na Moravě, podává zevrubné pojednání o „Žigovi Herbersteinovi" se zvláštním ohledem k Slovanstvu (str. 332. až 370.). Ž. H., pýcha rakouských státníkův a diplomatů v XVI. věku, ač Němec, rozený v Kraňsku, zaujímá znamenité místo v dějinách Slovanstva hlavně jakožto „druhý objevitel Ruska", z jehož spisů západní svět po celá století čerpal své vědění o východním Slovanstvu. Vylíčiv jeho život, vytýká lásku jeho k slovanštině a vede parallelu mezi ním a Križanićem, který o 100 let později putoval na Rus. H. učil se slovinštině horlivě od mladosti, začež mu již tehdáž snášeti bylo mnoho příkoří, sám pak rád tím jazykem mluvil, říkaje, že mu velmi mnoho prospívala slověnština (lingua slavonica), „quae cum ruthenica et moscovitica lingua eadem est". Sleduje na to obšírný rozbor zvláště spisů, které se týkají Ruska a východní Evropy vůbec, při čemž vyličují se jmenovitě zajímavé kulturní obrázky a příběhy z ruské pouti Herbersteinovy.

(Dokončení.)

Bibliografie.

Bossakiewicz Alexander: Rys oświaty i funduszów edukacyjnych w Polsce. Kraków 1886. — Buszczyński Stefan: Duch światła, wieszczba z dziejów. Kraków 1886. — Duchiński Kijowianin: Drugi mój 25letni jubileusz, niektóre szczegóły z pierwszego z r. 1860., moje żywioły krytyczne jako drogi mego tryumfu, z mojego życia w Kijowie i z dzieciństwa, pierwsze lata tułacze. Paryż 1885. — Dzierzbicki C.: Zbior wyroków senatu departementu kasacyjnego cyw. z lat 1877.—82., zapadłych w sprawach z sądów królestwa polskiego, zebrał —. Radom 1885. (titul a předmluva polská, text ruský). — Kopernicki Iz., dr.: O etnografii i etnologii, ich przedmiot, rozwoj i znaczenie naukowe. Warszawa 1885. (Otisk z Encyklop. wychow.). — Piekosiński Fr., dr.: Prawa, prywileje i statuta miasta Krakowa. 1507.—1795

Kraków 1885. (s. XXII. 625.—1204.). — Struwe Henryk: Estetyka barw. Warszawa 1886. — Tadeusz Korzon: Wewnętrzne dzieje Polski za Stanisława Augusta. Tom IV. I. Kraków 1885

Н. Страховъ. Критическія статы объ И. С. Тургеневѣ и Л. Н. Толстомъ (1862.—1885.) Ст.-Петербург 1885. — Дневникъ Ольги Николаевны. Кн. В. П. Мещерскаго. Т. I. С.-Петербургъ 1885. — Тѣни прошлаго. Разказы о былыхъ дѣлахъ. И. Н. Захарьина (Якунина). С.-Петербургъ 1885 — Воспоминанія о Спасо-Бородинскомъ монастирѣ и его окрестностяхъ. К. А. Борисова. Москва 1885. — Сборникъ статей, разъясняющихъ польское дѣло по отношенію къ Западной Россіи, составилъ и издалъ С. Молковичъ. Вилъно 1886.

Литеватурный Сборникъ, издаваемый галицкорусскою Матицею подъ редаксіею Богдана А. Дѣдицкаго 1885. Вып. I—III. (Pokračování.)

V Záhřebě začal letos vydávati Ivan Krajač nový veliký illustrovaný chrvatský list „*Balkan*“, jejž rediguje Ivan Kokotović. Spolupracovníky jsou: E. Barčić, dr. Marijan Derenčin, Desiderius, Jos. Draženović, Fran Folnegović, Aug. Harambašić, dr. Hinko Hinković, Jovan Hranilović, Nikola Kokotović a j. Dosud vyšly čtyři svazky. List vychází dvakráte za měsíc.

Ruský literarní historik a bibliograf Popov vydal soustavný přehled článků uveřejněných ve dvanácti předních časopisech od r. 1830.—1884.

Komitet konkursu dramatycznego imienia „Wojciecha Bogusławskiego“ v sezení 23. února l. r. přistoupil ku přisuzování odměn. Pro značný počet cenných kusů ustanovil komitét mimo dvě odměny, původně oznámené, ještě odměnu třetí. — Cena první přiznána jednohlasně kusu: „Albert wójt Krakowski“, drama v 5 jedn. od Stanisława Kozlowského. Cenu druhou obdržela hra „Minowski“, veselohra ve 4 jedn. od Tadeusza Zaremby (pseudonym), cenu třetí: „Obsaczony“, veselohra v 5 jedn. od Edwarda Lubowského.

Les origines de l'unité des frères bohêmes. Par E. Denis, professeur à la faculté des lettres de Grenoble. Angers 1885. Znamenitý tento Francouz podal nám ve jmenované knize opět jednu výbornou práci, založenou veskrze na původních pramenech. Studie jeho sahá až ku r. 1526.

Jan Žižka, the modern Hannibal, nazývá se rozprava, kterou A. H. Wratislaw, farář manorbierský ve Walesu, vydal v anglikánském círk. měsíčníku „The Churchman“, vycházejícím v Londýně Jak spisovatel v závěrečné poznámce sám oznamuje, jest to výtah ze knihy prof. V. V. Tomka o slavném vůdci táborském. Toliko s počátku jest samostatná úvaha, kterou se odůvodňuje epitheton novověkého Hannibala, dané v nadpise Žižkovi.

Překlady: Przeklęta dola epigonów. Arabeska Jarosława Vrchlickiego, przeł. z czesk. Miriam. Kraj (petrohradský). 1886. N. 7. — Dziesięć minut. Nowela kolejowa Jana Liera Przeł. Z. P(rzesmycki). Kraj. 1886. N. 8.

Pan dr. *Karlowicz*, přebývající delší čas v Praze, počal uveřejňovati v petrohradském „Kraji“ Listy z Prahy, v nichž mluví o poměrech česko-německých způsobem, který zavdal u nás podnět k nevoli přirozené a jasné. Promluvíme o těchto listech zvláště a objasníme okolnosti. Zároveň podotýkáme, že obhájíme slušné stanovisko české v „Kraji“ samém, a doufáme, že nám tento petrohradský časopis, jako dřívějšímu svému spolupracovníku a dopisovateli, popřeje místa k výkladu věcnému. Čekáme jen na pokračování dotyčných listů. Ta věc se vyrovná. *E. J.*

„Slovanský sborník“ vychází vždy 15. každého měsíce a předplácí se v administraci (knihtiskárna J. Otty) Karlovo náměstí číslo 34. nové: na čtvrt roku 1 zl. 30 kr., poštou 1 zl. 40 kr., na půl roku 2 zl. 50 kr., poštou 2 zl. 70 kr., na celý rok 4 zl. 80 kr., poštou 5 zl.

Odpovědný redaktor a vydavatel: **Edvard Jelínek.** — Tiskem a nákladem knihtiskárny **J. Otty** v Praze, na Karlově náměstí č. 34. n.

SLOVANSKÝ SBORNÍK.

Ročník V. — 1886 — Číslo 5.

Ruský mužik.

Črta z národního života ruského.

Napsal Čeněk Hernov.

Mužik je pojem relativní. Je to vždy to nejnižší v místě. Na venkově sedlák, ve městech nádenník, dělník. Nosí dlouhý kabát ve svátek, a červenou, páskem připjatou košili, visící zevně přes kalhoty, nohavice do vysokých bot — jsou-li jaké — vlasy se zálibou střižené podle rendlíku, ve všední den.

Chladný Angličan, cestovatel Otto Wahl, praví:

„Mužík, nebo-li prostý člověk, je obyčejně přívětivé, bezstarostné stvoření, prosté všeho vědění z knih, pověrečné a devotně loyalní. Pro pokolení za pokolením jeho předků tvořila církev oporu proti každému cizímu nátlaku a útočiště v době nouze a bídy; proto cítí mužík pro své náboženství vděčnosť a lásku, jako žádný druhý národ pro svoje. Jinak zanechalo u něho pohanství, jež ještě před tisíci lety v celé zemi vládlo, vliv mocný, který na jeho víře silně spolupracoval, ba tak silný, že je to mnohdy zcela nemožno, hranice mezi starým pohanstvím a novým křesťanstvím nalézti. Právě tak těžké ovšem bývá, o dobrých a zlých vlastnostech mužikova rozmaru rozhodnouti; určiti, kde přestává trpělivá oddanosť a začíná umíněnosť, kde jeho veselosť v protivné rozpustilství přechází atd.

Ale po celé živobytí zůstává mu jistá dětinská vlastnosť; každou maličkostí potěšen a pobaven, a zřídka vážného přemýšlení schopen, potácí se ku hrobu, snad nikdy vyšším dojmem nedotknut, nikdy se o osobní důstojnosť a volnosť nestaraje. Má-li býti šťastným, musí sice přátelsky, ale pevně býti veden; zřídka se cítí spokojeným, necítí-li moc uzdy nad sebou. To jsou přední tahy mužika ve městech i na venkově, jen že na něho vliv měst škodlivě působí.“

Z toho vidíte, že mužík nemá žádného určitého zaměstnání, že sídlí v městě i na venkově; zkrátka: obecný lid, jak praví Wahl. Ono množství, jež tvoří základ každého národa, a ač mu

toho názvu vyšší stavy ruské přiřknouti nechtí: ruský národ. Budoucnost ruského národa, ruského státu.

Neobávejte se, že jeho kožich zapáchá, neodvracejte se od něho proto, že celý zapáchá juchtou; přikročte blíže, a poznejte ho, — za poznání stojí. Nesmíte ovšem hleděti na něho jen z okna svého hôtelu, ze saní, na nichž se proháníte ulicemi Moskvy: musíte vstoupiti s ním do jeho továrny, pozorovati a poslouchati jej, když pracuje; stopovati jej do jeho obydlí a neštítiti se zasednouti s ním do některého přeplněného, parami a zápachem přesyceného „traktíru", v němž zapíjí strasti svého jednoduchého života; musíte přidružiti se k němu za bujného gulјání, doprovázeti ho na Děviči a do Sakolniků. Ovšem, musíte to učiniti opatrně, nechcete-li se vydati výsměškům vzdělaných svých známostí ruských, ba vlastních demokratických českých krajanů...

Základní ráz povahy mužíkovy je dobrota srdce, ona měkkost povahy, jež je znakem všech slovanských plemen, a která, byť úsilím potlačená nebo nátlakem věkův a poměrův utlumená, prokmitne vždy zas v okamžiku nestřeženém. Dobrota srdce, z níž vytryskují všechny ty dobré vlastnosti: pohostinnost, láska k vlasti a rodnému jazyku, vroucí víra, vznět pro každou věc dobrou, jež tak charakterisují ruský národ. S touto vlastností jde zároveň báječná bezstarostnost mužíkova, tím horší, že poměry jeho jsou beztoho smutné a tímto nestaráním se o zítřek ještě se zhoršují. U mužika je neznám rozpočet do budoucnosti, tím co má a může přijíti, nikdy hlavy si netýrá. S největší lehkovážností utrácí veškeré zásoby, aby snad již druhého dne třel bídu; pokud však má, přemýšlením a filosofováním si veselost nekazí.

Poměry městských mužiků nejsou nikterak utěšené. Mzda jejich v továrně obnáší 6—10 rublů měsíčně, 12 rublů dostává již starý, spolehlivý pracovník. Divíte se, že může s touto nepatrnou částkou žíti, ještě více se musíte však diviti, když vidíte, jak po výplatě značnou část svého pakatýlku v traktíru, ve společnosti stejně veselých druhů, za ohlušujícího bujného rozmaru utrácí.

S těží se odhodláte, připomenouti mu zítřek.

„A, zítra? Bída bude, baťuško, bída. Co dělat? Byla, jest a bude až do skonání světa. My to nepředěláme."

A pije dál, čaj, vodku, vše za sebou, je zase jednou do chuti bujně veselý, je zase jednou dle svých názorů „člověkem"...

A zítra skutečně třeba se nenají, zítra svou celodenní práci zakousne houskou a zapije čaškou čaje. Ale nezareptá, bude klidně žíti a pracovati dál až do „prázdníku", do neděle, kde bude opět „člověkem", bude-li moci. Podivuhodno je přitom, že jeho tělo vydrží toto namáhání při tak špatné obsluze.

„S mužíky je to zvláštní," pravil mi jednou můj přítel, ředitel továrny v okolí Moskvy; „nestůňou nikdy, nepolehávají; ale ulehnuvše jednou, jsou ztraceni, padají jako hniličky."

Zvyk každonedělní opičky datuje prý se z doby Ivana III., který chtěje pití lihovin učiniti přítrž, krčmy jen v nedělní době

otevříti dovolil; nařízení, jehož mužíci každé neděle k ukájení svých týden zadržených chutí použili, kterýž zvyk se až na naše doby, byť zákaz carský zrušen, udržel.

Pohled na napilého mužíka není nikterak odporný, spíše směšný a veselý. Hádky a pranice z opice neuzříš, ovšem bujnou veselosť; rozpustilosti, jež neurážejí, ale přivádějí život do pohybu. Jdou obyčejně tři, čtyři, vedouce se za ruce a objímajíce se okolo krku; zpívají, hulákají, tropí taškářství; bouří, guljají...

Vzpomínáte na Lermontova. „Mám rád mužíky, kdy za neděle bouří“... Ano, zdá se, tu rozpoutává se veškerá jejich krotká energie, a běda tomu, kdo přijde jim do rány a nevyhne se... Zobjímají jej, zhubičkují jako bratra. Toť také rozdíl opilého Němce a opilého Slovana; první se pere, rve, druhý objímá lidi a prolévá — slzy potěchy. U Němců neobejde se jedna muzyka bez rozbitých hlav a polámaných kostí, u Rusů bez nerozumných střeštěností, jež nikomu neškodí. Zbývá tu otázka: která ta veselosť je lepší, a druhá: jak daleko jsme se my již odchýlili od slovanského svého původu a přiblížili k Němcům.

To ovšem zapírati nelze: opilý mužík nezná mezí, jemu to hárá v žilách v mase, v kostech. Tančí-li, činí to s takou vytrvalostí a důkladností, jakoby si chtěl duši z těla vytančit; z ničehož nic dá se do běhu a běží, běží, až hlava hoří a nohy se pletou; za poslední kopejku dá se voziti po ulicích moskevských za zpěvu, lomozu, hýkání soudruhů, čím rychleji, tím lépe. Anebo pije dále. dále, až klesne v traktíru nebo na ulici, kde je musí gardovoj sbírati a odnésti, aby jich nikdo nepřejel. Divili jste se zajisté, když jsem vypravoval, jak malou odměnu béře mužík za svou práci; jak, ptáte se, vždyť cizinci tak štědře jsou tam placeni?

Ano, toť pravda; ale když ptal jsem se svých známých po příčině toho zjevu, řekli mi, že práce mužíkova za více nestojí, či lépe řečeno, že on se více než za těch pár grošů namáhati nechce. Ty stačí prý mu na živobytí, na zaguljání, a kdyby měl více za větší práci, vyšly by také, a jemu by nezbylo tak jako tak nic. Nač se tedy dříti?... Snad je něco pravdy v tom šibeničném humoru, v té beránkové oddanosti do osudu, ale vám, jako Slovanu, stahuje srdce, mrazí v kostech: neboť tento zjev je hlavní příčinou slabosti Ruska na poli průmyslu, proto tyjí z něho cizinci, aniž je nejmenší vyhlídka, že v brzku bude lépe.

Ruský mužík je nadaný, dovede vše; ale nesamostatný, nestálý, musí být veden. Poněvadž toto vedení, tato péče namnoze schází, vidíme celé důležité odbory, které by výtečně zastati mohli domácí, v rukou a v obsazení cizinců... a jakých cizinců... kteří neznají než Rus vykořisťovat a smát se všemu, co ruské a slovanské. Rusku schází intelligence, vlastní intelligence, neboť ta směs domácích i cizích, jež tvoří vzdělanou třídu, je příliš nepatrná na tak velký národ, o její duševní hloubce ani nemluvě.

Vzdělání mužíkovo, vyjma to, jehož život a zkušenosť poskytuje, není žádné; sotva stý umí číst nebo psát. Není to snad nedostatkem nadání, ale nedostatkem škol a jich návštěvy. Měl

*

jsem k obsluze mužíka, dobráka Ivana. Chlap jako hora, hbitý, obratný, ale nevědomý, ač všechno vypravování poslouchal se zálibou. Vytýkal jsem mu, že neumí čísti.

„Tak, pane, tak,“ přisvědčil mi; „neposýlali mne do školy, ničeho neumím.“

„Nuže, uč se!“

„Jsem starý na to, starý.“

„Kolik je ti let?“

„Třicet, gospodine, třicet.“

Chtěl jsem mu připomenouti moudrosť, kterou do nás ve druhé gymnasialní třídě vtloukali, a která začíná slovy: Cato, sedmdesát let stár... ale mlčel jsem. Koupil jsem slabikář a učil jsem ho. Chápal ku podivu rychle. Za malou dobu četl den co den jako každý báryn svůj „Moskovskyj Listok“, a dnes sžírá ho jistě už moderní nemoc vzdělaných lidí — nemoc novinářská. Toto samoučení je asi příčinou, že v Moskvě není čtoucí mužik právě řídkostí, a že už se mnozí znají v tomto umění, ačkoli z těch, kteří právě přišli z venku, nenalezl jsem ani jednoho čtoucího.

Charakteristickou známkou nejen mužíka, ale každého i vzdělaného Rusa jeho nábožnosť, již přičítám, jak jsem se již zmínil, hlavně jejich vlastní církvi. Neboť pocit a přesvědčení, že rozkvět neb úpadek vlastní církve má do jisté míry za následek i prospěch neb škodu národa; dále vědomí, že tato církev, spojená tisícerými svazky s životem národa, byla pro ruskou říši i ruský lid stokráte jedinou, poslední jeho spásou: to vše musí zajisté přispívati ke vzpružení ducha náboženského.

Mám za to, že je co litovati toho zjevu u nás, zjevu i jeho příčiny; neboť znamená a znamenati musí ochuzení lidské duše o jeden krásný, vznešený cit.

Nábožnosť, která přechází u obyčejného mužíka až v pověru, má v sobě na první pohled mnoho theatralní nádhery a vnějších formalností. První, co vám z těchto formalit do oka padne, je okázalé klanění se a křižování před každým chrámem, kaplí i svatým obrazem — okázalé snad jenom pro vás, pro cizince, nicméně divné a překvapující. Pochybuji, že toto klanění má hlubší význam, mám za to, že při všech těchto pohybech rukou a těla duše zůstává chladnou, netečnou; nicméně nelze je přičísti na vrub oné formalní pobožnosti, která zakrývá u nás tak často pravou zbožnosť, ano i víru; vidíte ze všeho, že výkon děje se z přesvědčení náboženského, které je zkaleno všedností zvyku. S tímto křižováním a klaněním potkáte se všude. Sednete na saně a izvóščík kloní se před každým svatým obrazem, kapli, chrámem, monastýrem, co je jich v ulici — a je jich v každé ulici několik — a nejen to, on projeciruje všechny blízké svaté obrazy, kaple, chrámy a monastýry do směru své cesty a klaní se opět, konečně na rohu každého pereuloku, s nímž se ulice jeho křižuje, pokloní se všem takovýmto památkám. Jdete po ulici s přítelem, a váš spoludruh kloní se také tak jako dříve

izvóščík, a to ne jednou. ale dva-, tři- i vícekráte za sebou, podle jakési stupnice, již svaté obrazy v Moskvě mají, a v niž prý jeden je obdařen dokonce třiciti poklonami. Vstoupí-li kdo do krámu, pokloní se obrazu; učiní-li kdo návštěvu, neopomine vzdáti tuto česť v příčném úhlu visícímu ikonu. Sednete konečně na železnici, do plného vagonu výletníků, a když veškeré nutné křiky i lomozy urovnány, a vlak má se hnouti, udělají všichni zbožně kříž a ukloní se. Ba, jeden přítel můj, sládek v Moskvě, vypravoval mi následující dosti rozmarnou, ale charakteristickou událosť. Ve sklepě pivovaru ztrácely se mosazné pípy od velkých sudů, z nichž přetočeno pivo, byly uraženy a prodány bezpochyby železníkovi. Podezření padlo na zaměstnané ve sklepě mužiky. Aby se přesvědčili, nechal se sládek ještě se dvěma v místnosti zavříti. Netrvalo to dlouho, zloděj se dostavil; byl to, jak se domýšleli, jeden z pracovníků. Zloděj stanul po opatrné chůzi u sudů, rozhlédl se kolem — pokřižoval se a vyrážel pípy.

Víra v ochrannou moc božskou a snad dávný zvyk byly tak mocny, že se mužik dovolával pomoci boží i v tomto ne právě bohulibém počínání. Než třeba přiznati: nejen podobný druh „pracovníků", ale všichni, kdož něco konají, pokřižují se dříve, než započnou. Totéž činí při jídle a pití, tak že nic snad nepřijde na tělo nebo do těla pravoslavného Rusa, nad čím by se byl důkladně „nepokrestil". A toto „krestění" dodává ruskému životu zvláštního, nám nezvyklého rázu, který se vám líbí, přivyknete-li jen trochu. (Dokončení.)

Kněžna Łowická.

List ze života společenského, národního i dvorního.

(Dokončení.)

III.

(Povstání polské — Veliký kníže Konstantin ve věcech politických. — Varšava. — Výbuch. — Přepadnutí Belvederu. — Vypsání noci listopadové. — Zmaření podniku uniknutí velikého knížete. — Kněžna při vyjednávání s prozatímní vládou. — Věrnosť a oddanosť její. — Pobyt ve vsi Wierzbově a nedostatky. — Cestou do Petrohradu. — Opuštění vlasti. — Úmrtí velikého knížete ve Vitebsku. — Vdovství. — Denníček. — Úryvky z posledních dopisů. — V Carském selu. — Styk s rodinou císařskou. — Choroba. — Slova na rozloučenou. — Vzpomínky kněžny Lubomirské. — Předtucha — Výroční den listopadové noci. — Závěrek.)

Vybočovalo by z rámce našeho vypravování a vedlo by nás příliš daleko, kdybychom zevrubněji rozpisovati se chtěli o pohnutkách polského povstání z r. 1830. a 1831. Patří to jinam, i dotýkáme se té věci jen mimochodem, pokud jest v bezprostředním spojení s vypravováním o kněžně Łowické. Veliký kníže Konstantin, jako carevič a náměstek království polského zaujímal zajisté uprostřed politických okolností toho času v Polsce ne-li nejpřednější, tedy alespoň jedno z nejdůležitějších stanovisk, kteréž mělo rozhodující vliv na přetváření a dospívání všeobecných

poměrů. Na otázku, jakým byl choť kněžny Łowické ve smyslu politickém a jaké stanovisko zaujímal naproti společnosti polské, kterážto svěřena byla jeho vrchnosti a v jejímž lůně před jeho očima téměř netušeně vypuklo povstání tak velikých rozměrů — na tuto otázku odpovídáme slovy českého „Slovníka Náučného“ zříkajíce se vlastních dodatkův. Ostatně bylo pověděno několik slov o povaze a zásadách velikého knížete hned na počátku této stati, čímž to i ono se doplňuje. V „Náučném Slovníku“ čteme: Konstantin stal se vrchním velitelem neorganisovaného vojska polského s velikými privileji, kteréž učinily jej skutečným místokrálem Polska, kdežto Zajęczek byl civilním náměstníkem... Konstantin rád se vzdal trůnu, považuje sebe sama za neschopna ku vládě; tuto neschopnosť dokázal ovšem už v záležitostech polských. Než brzo nastaly v Polsku nepořádky: privileje nového království byly porušeny, svoboda tisku vždy více obmezována, tajná policie a špehounství systematicky zaváděno, svobodné spolčování se zamezovalo a i nejvznešenější důstojníci, kteří byli sobě vavřínů dobyli pod prapory Kościuszka, Dąbrovského a Napoleona, svrhováni jsou s důstojenství svého od Konstantina drzým způsobem. I vojsko své trýznil Konstantin zbytečným cvičením a podivínskou kázní: chtěje aby bylo nejcvičenější na světě, odcizil si jeho přízeň, až i sám lid počal reptati proti němu... Stav se ještě neodvislejším pod novou vládou (Mikuláše), popudil na sebe lid ještě více neustálým pronásledováním domněle spiklých, a hlavním jeho zaměstnáním byly porady s policií, jež míval den co den ve 4 hodiny ráno. Polsko bylo úplně připraveno k revoluci, když r. 1830. první plameny vyšlehly v Paříži a Bruselu...“ *)

Za takových okolností připravovalo se povstání. Jitření a kvašení pronikalo široké kruhy a na srdci měl asi každý, co hlasitě vysloviti nebylo možno. Varšava sama, ač byla tepnou národního vzrušení, neprozrazovala se ničím. Dnové před samým výbuchem byli klidnější a tišší dnův jiných Několik hodin stačilo, aby vzplanuly jiskry utlumené... Mauric Mochnacki, jeden z nejpřednějších účastníků povstání, líčí výbuch a vpád do Belvederu, kde právě kněžna Łowická s manželem svým, velikým knížetem Konstantinem přebývala, takto:

K večeru dne 29. listopadu r. 1830., když se blížil umluvený čas činnosti, odebrali se spiklenci, kterým poručeno započetí ruchu přepadnutím Belvederu, po dvou nebo po třech rozličnými cestami do lesíka łazienkovského, jedni s ukrytou zbraní palnou, druzí beze zbraně, poněvadž všichni domýšleli se, že dostanou karabiny ze školy podchorонžích. Celý ten den bylo nebe zachmuřeno. V Łazienkách měli se sejíti tito bojovní mladíci po pravé a levé straně pomníku krále Jana a sice půl hodiny před určenou lhůtou. Mělo jich býti všech čtyřicet; ale rozličné okolnosti počet tento o polovičku zmenšily.

*) Slovník Náučný. Redaktor dr. Frant. Lad. Rieger. Spoluredaktor J. Malý. Díl IV. V Praze 1865. Str. 800.

Za heslo společné a současné činnosti měl sloužiti požár pivovaru na Solci, o čem všichni byli v předvečer zpraveni. Teprve po tomto znamení z jihu Varšavy doporučoval plán zapřísáhnutých podpálení dřevěných stavení na protější straně: v blízkosti kasáren volyňské gardy... Tento plán dobře byl promyšlen, uvážen důkladně a soudě z většiny polských sil, snadno bylo jej vykonati. Ale zlý los málem vše nezmařil při samém vzniku. Šly-li hodiny łazienkovské spěšněji městských, aneb jestli dva podchorunží, kteří vysláni byli k založení požáru v Solci, příliš rychle chtěli dosti učiniti své povinnosti, nepovědomo, tolik však jest jisto, že heslo ku společné činnosti příliš záhy a nedostatečně bylo dáno, to jest nezdařilo se v čase umluveném. Oheň na Solci zablysknul půl hodiny před šestou a shasl o šesté... Oheň se vzňal s velikou těžkostí a k tomu ještě mnohem dříve, nežli všickni účastníci belvederského oddílu mohli přibyti k Łazienkám. Tato okolnosť je ovšem pomátla a přiváděla na rozličné domysly... Nabielak a Goszczyński (oba později známí spisovatelé, druhý z nich pěvec Zámku Kaniowského) nejprve spozorovali předčasný oheň a v Łazienkách shromáždila se teprve částka z těch, kteří se měli dostaviti. V témž okamžiku vzniknul poplach v nedalekých kasárnách. V okamžiku povstal vůkol nesmírný ruch. Poslové na koni i pěší přebíhali lesík ve všech směrech, z Belvederu do kasáren a naopak: přibývalo světel mezi dveřmi, zvoněno na hlídkách. Za časů careviče Konstantina bylo hasičstvo dobře zřízeno... Z hrsti přišlých akademiků sotva několik zůstalo uprostřed tohoto zmatku. Naposled se i tito rozprášili na vše strany, aby nepadli do rukou vojákův a policistů. Tento poplach trval v Łazienkách přes půl hodiny.

Předčasný a slabý požár v pivovaře uhašen beze všech obtíží. Tato okolnosť, ačkoli nepatrna, byla příčinou všech zlých následků, jakéž nevyhnutelně vzniknouti musily z nedostatku současné činnosti na tak obšírném dějišti...

Nicméně utichlo po jakési chvíli zase vše v Łazienkách. Rozptýlené oddíly znova se počaly shromažďovati. Spiklenci vystupujíce z úkrytů za stromovím, doptávali se navzájem na svá jména, ale co dále činiti při tak skrovném počtu a po vyplašení nepřítele — nevěděl nikdo. Po krátké poradě usnesli se „belvederčíci", aby Nabielak šel na výzvědy do nedaleké školy podchorunžích. Šel, ale brzy vrátil se s nepořízenou... Minula trapná hodina plna vzájemných obav. Chybný signal měl vzrušiti celé město a nyní zela vstříc jen čirá nejistota. Nevěděli o sobě, co se ve které části města dělo, zejména ve škole podchorunžích, na kterou tolik spoléháno. Nabielak a Goszczyński vypravili se přese vše nebezpečí ještě jednou na výzvědy — ale marně. Vracejíce se potkali teprve Wysockého, jenž přicházel z města s několika soudruhy. Wysocki se odebral se dvěma druhy do školy a od toho okamžiku nový duch vzpružil odhodlanou družinu. Ze školy dostalo se všem potřebných zbraní, a když Nabielak a Goszczyński sčítali zbrojnou sílu určenou ku vpádu do palace velikého kní-

žete — napočítali osmnáct mladíků. Rozdělili se ihned na dva oddíly, z nichžto první pod vůdcovstvím Trzaskowského měl poručeno vniknouti do Belvederu hlavní branou, kdežto druhý oddíl, lidé poněkud slabší, měl obsaditi zámek se strany zadní. Vše pak šlo nesmírně rychle.

Oddíl Trzaskowského prudce vraziv hlavní branou do zámku, vniknul hlučně a s pokřikem na chodby. Několik osob tam se nalézajících prchlo ihned a zavřelo prostřední dvéře. Tu jeden z družiny udeřil hlavní do dveří a pomocí ostatních je vypáčil. Vrhli se dále...

Kol vůkol ticho! V celém paláci nestavěl se jim nikdo na odpor. Vyběhli do prvého patra, vylamovali dvéře jedny po druhých, přebíhali z komnaty do komnaty — nikde živé duše. Za ohromného povyku vše převraceli, co k stopám velikého knížete svědčilo — leč osoby jeho nenašli. V předsínce audienčního sálu skrýval se za poloотevřenými dveřmi vysoký jakýs muž. Poznali v něm Lubowidzkého, starostova náměstka města Varšavy. Proklán bodáky padl k zemi. — Careviče Konstantina stihlo povstání při spánku. Na první pokřik budil jej komorník Kochanowski. Veliký kníže rozespalý vyskočiv z lůžka prchnul do kabinetu, z něhož tajné schody vedly do levého pavillonu kněžny Łowické. Stalo se to v okamžiku, kdy družina vnikla i do zmíněného kabinetu. U kněžny odehrála se pak scena zoufalého okamžiku. Dvorní dámy byly již shromážděny, když carevič vběhnul do komnaty kněžny, hledaje tam úkrytu. Kněžna poručila všem pokleknouti kolem velikého knížete a modliti se na hlas. Byla si jista, že takto nestihne chotě jejího žádné neštěstí.*) Veliký kníže ztratil ducha, zbledl a chvěl se. Ještě po hodině, když sedal na koně, chvěl se jako list... Družina splenivši dolní i hořejší byty kromě pavillonu kněžny Łowické a nenalézajíc tam, koho hledala, vyřítila se pak chvatně jako vítr ze zámku. Při východu padl ještě generál Gendre, první rádce velikého knížete. Družina zůstavivši po sobě takové stopy v Belvederu, namířila nyní rychlým krokem stranou botanické zahrady k mostu krále Sobieského. Tam se spojili s četami, kteréžto zbrojně mezitím již vystoupily ze školy podchorožích. Sotva se vzdálili o několik set kroků od paláce, zaduněl dusot koňský na cestě k Łazienkám. Byli to kyrysníci poslaní careviči na pomoc. V této chvíli věděli již všickni, že prodlení jen několika minut bylo by je vrhlo jisté smrti vstříc. Ani jediný nevyšel by snad živ z paláce belvederského. — Tolik dle vypravování Mochnackého.**)

Líčení ostatního běhu polského povstání nenáleží již do rámce našeho vypravování, i vracíme se tedy opět k soukromí

*) Barzykowski praví: Spiklenci vrhli se do ložnice, nalezli tam však jen prázdné lůžko. Vyráželi dvéře, přebíhali v největším chvatu po salonech, komnatách i chodbách, ale ušetřili při tom apartementu kněžny Łowické, jako ženy.

**) Powstanie narodu polskiego w r. 1830. i 1831 przez Maurycego Mochnackiego. Wyd. III. Berlin-Poznań 1863. Tom II, str. 99.—106.

kněžny Łowické, kteráž hned po vypuknutí varšavských bouří přítulný zámek v Łazienkách s chotěm svým na kvap opustivši, do Wierzbna se uchýlila.

Veliký kníže prodléval se svou chotí ještě nějaký čas poblíže zbouřené Varšavy a měl vyjednávající styk s některými vynikajícími osobami polskými (hr. Zamoyski), než nastoupil osudnou svou cestu do Petrohradu. Kněžna dala při této příležitosti mnoho duševní síly na jevo a neopouštěla chotě svého v ničem, ano, vždy zjevně při něm stojíc, mísila se i poněkud do politických záležitostí, opírajíc se vlastní osobou všemu, co shledávala za nemožné pro svého manžela. Úmluvy mezi velikým knížetem a prozatímní vládou polskou konaly se ve Wierzbně, v nepatrném domku zahradnickém, kdež také kněžna bydlila. Chatrný byt skládal se ze dvou světniček. Všem úmluvám byla kněžna přítomna.

Nedostává se zpráv, dle nichžto by se mohl sestaviti spojitý náčrtek trpkých dnů bezprostředně následujících po osudné noci listopadové. Opět jsou to jen listy kněžniny, kteréž vrhají trochu světla na podrobnosti jejího utrpení a zápasu. Dne 18. ledna r. 1831 psala matce: „Milená maminko, píšu Ti, aniž bych měla jistoty, že list tento dojde do Tvých rukou. Ale souží mne myšlénka, že se pro mne znepokojuješ. Můj muž jest bohudíky zdráv, neslézá téměř s koně a má dobrou naději, opíranou na čistém svědomí a šlechetném jednání (une conduite clémente) . . . Pošli nám laskavě své mateřské požehnání, poslouží životu tomuto i onomu, jestliže se již nemáme spatřiti.“ V ostatním obsahu listu žádá kněžna matku svou, aby pověděla sluhovi Michalovi, by jí přinesl její prádlo a některé denní potřeby, „neboť nemám ničeho, kromě toho, co jsem měla na sobě toho smutného dne“. V téže době připadaly jmeniny pana Broňce. Ani ve krutém svém položení nezapomněla na svátek rodinný a připomíná v listě se zármutkem, že ku srdečnému přání žádného dárku přidati nemůže: „má nynější chudoba pozbavila mne všech prostředků, neboť co jsem měla, odevzdala jsem milenému svému muži, který z Belvederu nic nevzal s sebou.“ Několik dní později zemřel pan Broniec a sám veliký kníže spěchal vysloviti soustrasť nade ztrátou touto. Srdečný svůj list, psaný kněžnině matce končí těmito slovy: „Kéž Bůh zachová Vás uprostřed této bolestné zkoušky! Račte zachovati v paměti své toho, kterýž se cítí býti šťastným manželem anděla, jehož Jste mu dala za ženu.“ Následující dopisy, pocházející již z cesty do Petrohradu, kteroužto kněžna nastoupila se svým chotěm, obsahují množství důkazů jemnocitu a nezměrné ušlechtilosti. Probleskuje jimi často také stesk na nedostatek a zejména na — uhasínající zdraví. Buďtež zde podány alespoň dva úryvky:

„Děkuji Ti, matinko, za péči ve příčině zásylky mých věcí... Poručila jsem dopsati hr. Janu Łubienskému, kterýž patrně měl vše zapečetiti v Belvederu, že se ničeho nedomáhám a že o nic nežádám . . . Švadlena poslala mi trochu prádla, prozatím to postačí. Zaručila se, že to ohlásila, komu bylo potřebí.“

„Sebrala jsem sedm lístkův ode svých lidí (služebných) jejich ženám, zůstaveným ve Varšavě. Odesýlajíc tyto dopisy své pradleně Polsterové, kteráž bydlila v Brühlově paláci, hned ve bráně na pravo, mohu býti jista, že ona je rozdělí a roznese. Ó, tak ráda bych posloužila svému služebnictvu.“

Tragedie rodinná dostupuje svého vrcholu. Dvě sestry odděluje dějinná propasť, jíž sotva jiná toho způsobu se vyrovná. Jeanetta ustupuje při boku carova bratra k severu právě v okamžiku, kdy druhá sestra, generálová Chłapowská, loučí se se svým manželem, opouštějícím tichý krb rodinný, ženu i děti, aby na poli války bojoval za volnosť a válčil proti těm, v jichžto středu dlí milená sestra ženy jeho. Nedostřežná bolesť rozrývá ušlechtilé srdce, zármutek proniká do hlubin — ale není ani odvolání, ani dovolání. Sudba osudu razí sběhům cestu sama dál a dál — až do konce. Vřava válečná a zoufalý zápas uchvátil již celou Polsku, kdy veliký kníže Konstantin přibyl se svou chotí do Vitebska. Půl cesty do Petrohradu, plné namáhání a svízelů měli již za sebou! Tu veliký kníže náhle ochuravěl a po několikahodinné nemoci vypustil ducha. Zemřel ve 53. roce svého života.

Jeanetta ovdověla. Velikou věrnosť a oddanosť, jakou po celý život v míře tak ušlechtilé osvědčovala přes nejtrudnější poměry choti svému, zachovala i po jeho smrti. Tklivým toho dokladem jest malý zápisník, v němžto kněžna ode dne úmrtí svého manžela zapisovala nejstručnějšími slovy postup své další cesty. Denník ten začíná dnem 26. června 1831: „Vitebsk. Neděle. Poslední s ním procházka.“ Druhý den, 27. červen, vyznamenán jest pouhým křížem. Pak čte se 3. července: „První týden po neštěstí.“ Příští pondělek: „Oktáv neštěstí.“ Dne 9. července: „Navštívila jsem jej a pocelovala truhlu.“ Dne 15. července podotýká, že poslala carovi prosbu, aby směla mužovy pozůstatky provázeti do Petrohradu. Dne 16. t. m.: „Kněz mi řekl: buď naší Esterou.“ Mezitím došlo svolení a již 29. července zaznamenala: „Opouštíme Vitebsk.“ Dne 2. srpna stanul průvod ve Velkých Lukách, odkud kněžna poprvé zase psala své matce. Vyjímáme z tohoto dopisu několik řádků:

„Velké Luky 2. srpna r. 1831.

Nejdražší maminko!

Dcera Tvá jest velmi nešťastna. Ztratila toho, jenž ji připoutal k životu, jímž nyní sama kráčeti má, bez muže, opatrovníka a přítele svého. Ó matko, nikdo nepochopí, jaký zármutek pocítila jsem při tomto rozloučení . . . Začíná se srpen, dne 15. jsou Tvoje jmeniny. Za šťastnějších dní začala jsem v Belvederu vyšívati pracičku, kterouž jsem se chtěla Tobě připamatovati. Snad sobě připomínáš, že jsem se tou prací zaměstnávala jistého dne, když jsi u nás byla na obědě. Pak jsme vyšli na terasu, můj muž kouřil, p. Neselrod předčítal . . . Služka má sebrala tuto práci v čase našeho smutného odchodu z Polsky, byla tedy se mnou při všech bědách. Ve Vitebsku kázala jsem z toho učiniti

podušku, abys se ráčila opírati o mou práci. Snad tobě nebude lhostejný tento důvod dbalosti mé uprostřed tolika mravních utrpení a strastí... Blankyt atlasu bude Ti snad pohnutkou, že pohledneš k nebi, do něhož, doufám, povolal Bůh mého muže, a černé obruby jsou již barvou mojí na zemi, dokud zlíbí se Pánu mne tu zůstaviti. Skládám tedy tento dar u nohou Tvých zároveň s přáním, láskou a vděčností... Již od 7. března byla jsem chorobna a vlekla jsem se s těžkostí...“

Podepsáno

Jeanette Psse de Łowicz.

Vraťme-se nyní opět ke kněžnině zápisníku:

4. srpna (tedy opět na cestě). Bogdanovskaja, ves Filosofova. Tělo pod mým oknem.

6. srpna. Porchov. Tělo pod mým oknem

12. srpna. Gačina. Po obědě setkání se s carem a nástupcem trůnu.

13. srpna. Idem.

14. srpna. Idem. Našla jsem poslední vůli sepsanou v měsíci po našem sňatku.

15. srpna. Jmeniny mé matky. Návštěva kněžny Galicynové, rozené Kutuzové.

25. srpna. Opouštím Gačinu, jedu s tělem do Krásného Sela... Jela jsem Petrohradem na noc do Zelagína, kdež jsem se setkala s p. Černiševem a kdež mne přijal p. Jaroslav Potocki. Car přibyl tam o půl osmé, setrval půl hodiny. Nazejtří provodí car Konstantinovy pozůstatky na pevnost.

27. srpna. Byla jsem na mši svaté v pevnosti, v malém úkrytu, jaký mi připravili vedle hrobu, v němž položen bude můj muž. Dnes jest druhý měsíc od smrti mého nejmilejšího muže.

29. srpna. Pohřeb mého dobrého, nejlepšího muže.

31. srpna. Přijela jsem večer do Carského Sela. Viděla jsem se s carem.

1. září V Carském Selu. Jsem chora.

Odtud opakuje téměř každý den krátký přípisek, že je chora. Malade, malade!

V polovici následujícího měsíce chvějící se rukou napsala: „Stále jsem chora. V noci ze 13. na 14. přijala jsem poslední svátost.“

Posledek sil svých užila dobrá Jeanetta ještě k několika krátkým dopisům matce a sestře. Jsou to již jen slova na rozloučenou, trhaná, bolestná. Kněžna nepozbývala sice všech nadějí, ale ponurá předtucha svírala ji zajisté. K tomu sluší dodati, že dle všeho došla kněžna co nejpečlivějšího a nejšetrnějšího přijetí ve kruzích petrohradského dvora, kterýžto zachoval k paní tolikerým neštěstím stížené všechnu úctu. Považována byla obecně za člena císařské rodiny a jednotliví její členové přicházeli jí velmi srdečně vstříc, čehož milý důkaz spatřujeme opět v dopisech. Sám veliký kníže Michal, který býval v lepších časech

návštěvou ve Varšavě, psal matce kněžnině mimo jiné následujícím srdečným tonem: „... nevím jaké má kněžna nyní záměry, ale každým způsobem mohu Vám zaručiti, že i císař i my chováme ku tvé dceři náklonnosť příslušnou sestře, ze srdce i duše upřímně milené.“

Ve zmíněných již lístcích na rozloučenou píše kněžna matce dne 27. září olůvkem: „Žiju, ale jsem velice chora, velice seslábla, tak že bez pomoci ani na lůžku obrátiti se nemohu.“ Dne 8. listopadu: „Žiju, milená maminko, ale nevím skutečně jakým způsobem.“ Konečně 10 listopadu poslala ještě list své vroucně milované sestře, v němžto krásně praví, že „spatřovala zásadu náboženství ve vykonávání povinností“ a že ráda přijímá pohostinství v lůně jí milené rodiny císařské, aby jí nebylo odstoupiti ode hrobu, v němžto „složila jsem všechny své pocity pozemské“.

Jinak dostává se nám ještě o průběhu choroby uhasinajícího již života kněžny Łowické poněkud zpráv též z jiných dopisů, na př z listu kněžny Doroty Lubomirské, kterážto psala z Petrohradu toho času toto: „Kněžna Łowická nalézá se mezi životem a smrtí... Smutně končí svou pozemní pouť uprostřed ctí a velikostí, neboť zacházejí s ní úplně jako s Velikou kněžnou. A přec jest osamocena, a není žádné ruky spřízněné, která by ji zatlačila oči.“

Dospíváme k závěrku tohoto vypravování. Přese všechnu péči a přese všechny snahy, jak rodiny císařské, tak lékařů, nebylo již možno prodloužiti dni života bouřemi a strachem skolotané Polky. Plamínek, živený jen skrovně a nuzně již dohoříval. Sama kněžna předpovídala k posledku, že nepřežije výročního dne povstání, a sama tvrdila, že dne 29. listopadu vypustí ducha. Marné byly výmluvy, marně poručil car Mikuláš ku potřebě kněžnině předělati příruční kalendářík, aby sklamala vlastní svou zlověstnou předtuchu.

Stalo se!

Kněžna Łowická zemřela dne 29. listopadu 1831; počala umírati v hodině povstaleckého vpádu do Belvederu.

Pochována byla v katolickém kostele, kterýž vystavěti dal car Aleksandr I. v Carském Selu. Dvorní smutek trval dva týdny.

Brzy pak na to ohlásily varšavské časopisy v části úředních zpráv kněžnin nekrolog těmito slovy.

Dne 29. listopadu umřela v Carském Selu manželka J. C. M. bl. p. carevice Konstantina Pavloviče; Johana, dcera Antonína, kněžna Łowická (roz. hr. Grudzińská), po dlouhé nemoci, kteráž již od několika let ničila postupně její zdraví. Duše její plná ctností, skolotaná pocity bolestného žalu a vřelého zármutku po úmrtí nejdražšího manžela, přenesla se do lůna věčnosti. Zármutek příbuzných, slzy chudých, blahořečení všechněch, kdož ji znali, předcházejí ji ke trůnu Nejvyššího jako kadidlo nejčištší oběti.“ —

Země se uzavřela. V carskoselských stromořadích zaúpělo. Hvězdy mizely ve chmurách.

To jest vše, co našli jsme o něžném kvítku, jenž dorůstal v plném půvabu jménem skromné Jeanetty v lůně Varšavy, a zmíral již jako kněžna Łowická v carských palácích pobliže břehů chladné Něvy. *E. J.*

Kolo illyrské.

Od Jana Hudce.

(Pokračování.)

R. 1845. splnilo se dávné přání Vrazovo navštíviti Prahu. Příčina cesty té byla dvojí: aby vyhnul se maďarské censuře a mohl tu vydati nový svazek básní svých a pak aby se přimluvil u kompetentních instancí o místo illyrského jazyka při akademii záhřebské. Místa toho však nedostal, nýbrž Babukić. Vraz, aby se mu nějaké náhrady dostalo, jmenován byl tajemníkem nedávno založené Matice illyrské. Nadešel r. 1848 - 49. Když všichni byli strženi do politického víru, ani Vraz nevzdaloval se ho a sledoval jej s plnou účastí duševní. Přijal tudíž rád pozvání Erbenovo na kongress pražský. Ale třetího dne bouře pražské musil úprkem utíkati zanechav tu crvenkapu i šavli. Přišed do Záhřebu, chopil se také zbraně proti Maďarům. Dal se k národní gardě. Ale přímý nezdar snah illyrských a nad to doléhající těžká choroba prsní (úbytě) ztrpčovaly mu poslední dobu života. Za živobytí neviděl ovoce námahy své, proto zarmoucen umíral. Básnické práce jeho jsou: čtyři díly Djulabií, básničky to na způsob krakovjáků. Proplétá se jimi láska k milence, láska to hluboká, ale smutná, potom láska k užší i širší vlasti a ku všemu Slovanstvu. Djulabie byly pravou manou pro omladinu mužskou i ženskou. Ani dnešního dne nepozbyly své přítažlivosti. Dále Glasi iz dubrave Žeravinske (balady a romance) a Gusle i Tambura (básně lyrické, překlady a básnické povídky). Matice illyrská vydala svým nákladem úplné jeho spisy v pateru dílech a před pěti lety táž Matice Chrvatská — když se tak místo illyrské nazvala, výbor jeho básní. Publikace Vrazovy byly kdysi v Čechách velmi četně odbírány, když jednotlivě vycházely (některé práce jeho tištěny i v Praze). A nebylo divu! vždyť Vraz korrespondoval a znám byl se všemi téměř representanty tehdejšího života a literatury české. Uvedeme jen některá jména: byli to zejména Frant. Lad. Čelakovský, P. J. Šafařík, Jan Kollár, Karel Jar. Erben, Moric Fialka, Al. Vojt. Šembera, Karel Zap, dr. Václav Staněk, dr. Josef Frič, Václav Hanka, Frant. Palacký a j. Českou literaturu a český jazyk v řeči i písmě znal důkladně. Některé ukázky stůjtež tu z vlasteneckých jeho Djulabií. Prvý díl jich jest všechen posvěcen lásce. V druhém díle teprve druhý význačný moment v nesčetných dvojslohách těch, moment patriotismu vystupuje do popředí a doplňuje krásu celku. Básník prodlévaje

ve Štyrském Hradci nemůže odolati smutným vzpomínkám na slovanskou minulosť toho města, nyní poněmčeného. Pěje:

„Dobrý den,“ leč nikdo
tomu nerozumí.
„Pánbůh pomáhej ti —“
tupě každý čumí.

Vím, o vím, proč hořce
pláče Sláva máti —
města nevěrna jsou,
syni renegáti.

Oj ty město zpupné,
stav již běh tak vratký,
a zpět vrať mi všechny
synky jedné matky!

Nebo bez nich, zdá se,
že jsi krásná hlava,
v níž ni myšlénečka
jedna není zdráva.

(12.—13. II. díl.)

Z Hradce básník ubírá se na jih do svého venkovského rodiště, do svého rodného útulku a kreslí nám dvojí obraz jeho: v prvém žaluje družným ptákům, bílým břízám, štíhlým topolům svou žalosť a bolesť srdce, kdežto v druhém podána jest vlastenecká oda na slovinské Štyrsko.

Od 53.—98. dvojslohy básník rozvinuje před námi obraz tento v procítěné odě. S kopce Jerusalema (místo blíž rodiště Vrazova) zírá na ony hory, jež lemují slovinskou část Štyrska a dělí je od krajů bohužel již poněmčených. Ode vrahů tam

duše slávských dětí
v kolébce hned rvána,
dřív než přišli pěvci
slovanského rána.

Na jihu však spojují je s bratry Chrvaty ku společné obraně od násilí cizáckého. Čarokrásný obraz rodiště svého ukončuje slovy, že to jest ráj od přírody, jejž Bůh uštědřil Slovinci za ztracený ráj zlaté svobody. Potom básník zastavuje se u několika míst v duševním i politickém boji znamenitějších a vzpomněv si na bitvu s Maďary u slovinského Chlumu, předvádí si na mysl minulosť Slovanstva. Třikráte byl svět krví slovanskou vykoupen a za to nevděčně zdvihá ruce na ubohou Slávu:

Oj nevděčný světe,
robe omámený,
třikráte*) slovanskou
krví vykoupený!

Jak na Boha stejně
zvedáš ruce klaté,
abys blátem třísnil
tváře Slávy svaté.

Marny však ty trudy
tisícerých rukou!
Přijde Gjurgjev danak
s hroznou pro vás mukou.

Bědná pro vás matka
po krvavém hloží
s křížem nepoklesne,
až jej na vrch složí.

Tehdy s nebe šlehne
slunko v zlaté záři,
zář ta rozleje se
ztýranou jí tváři.

Krví potřísněný
klesne oltář země,
Bohu pak a Slávě
chrámy vznesou témě.

(82.—84. II. díl.)

*) Básník míní zde 1. pobití Tatarův u Olomouce od Jaroslava ze Šternberka, 2. Zachránění Vídně a západu pod Sobieským, 3. porážku Napoleonovu u Lipska hlavně pomocí Slovanů.

Potom hledě na murské údolí, básník vypisuje, co národu jeho bylo trpěti od divokých hord hunských, avarských, maďarských, tureckých a v nedávné době, když ocel nelidského Turka byla zlomena pomocí slovanskou, jak zase Maďar za pomoc prokázanou sápe se na nejdražší poklad každého národu, na jazyk. Líčení to se ponenáhlu stupňuje, až na konec vyšlehne šlechetným hněvem na vrahy ty přímo vyzývajícím:

Slyšte trouby zvučné:
Vzhůru na kůň, vzhůru
pouta lámat s rukou,
s hrudí lednou kůru!

Ve prach sešlapeme
lité šiky vrahů —
nevetrou se již nám
chýžek slávských k prahu!

(97. II. díl.)

Třetí díl Djulabií ukončen jest třemi většími samostatnými celky. Prvý z nich jest dojemná óda na Illyrii. Básník líčí opět utrpení její (kdykoliv označuje širší vlasť svou slovy „matka“, „Sláva“, pokaždé mívá básník na mysli rozsáhlou Illyrii), ale nadejde doba, kdy přijme staroslovanský vladařský znak svůj, lípový věnec a vlásti bude člověčenstvu v míru a slávě. Zajisté všelidský to úkol Slovanstva!

Kolik jen, o kolik,
svatá moje máti,
cizího zla, hoře
v útrobách tě schvátí!

Jak raněna juna,
nad nímž vrány krouží,
čekajíce až mu
hrdlo bolesť zouží.

Co jsi, bědná země,
zřela od svých synů
— kletba buď jim těžká —
zrádných, podlých činů!

Napřed v cizí náruč
prchli v cizí dáli,
a když vrátili se,
hruď tvou rozeklali.

Zbyla však ti víra,
hvězda v temnu černém,
ta ti bude svítiť
v žalu bezeměrném.

Provázeť tě bude,
těšiť, podpírati,
až se opět sláva
i svoboda vrátí.

* * *

Kolik let již, řeko,
se břehu tě vítám,
v prošlé věky hledím,
naše strasti čítám.

Za mnohé již dary
děkuje svět Bohu,
chudá však vlasť naše
za věnec jen z hlohu.

V šarlatě a zlatě
vrah si její kráčí,
ona — zůstavena
v těžkostech a pláči.

Ale stav i slzy
v hoři, v žalu tuhém,
třeba's bědna, nikdo
neviže tě dluhem!

Na hlavě máš věnec
lípového květu
a ruce tak čisté,
jak dech dětských retů.

Vrah tvůj zářnou zdobu
korun velké ceny —
ale ruce krví
čistou potřísněny.

Přijde Gjurgjev danak,
nebe otevře se,
hlaholem trub zlatých
zvuk se dolů snese.

Potom dosti korun
nabídne se tobě,
ty však lípový jen
vínek vezmeš sobě.

Nebude pak v světě
hnusných válek víru,
ty dáš lidstvu vládu
lidskosti a míru.

(Mezi 79.—97. III. díl.)

Dvojslohy 114.—116. vzpomínají dvou hrobů na území slovinském a to mladého pastýře, Poláka Korytka, sběratele národních písní slovinských, a potom hrobu mohutného orla, jenž v letu obepjal všechny slovanské krajiny, Valentina Vodnika.

Leť mé duše dítko,
písni tenkokřídlá,
tam kde hvězda velká
s výše právě vzhlídla.

Pod ní pastýře tam
mohylečka sírá,
a na ní již tleje
opuštěná lýra.

Polož na hrob věnec
lípového květu
a na každý lístek
napiš zlatou větu:

„Kdo i den jen bránil
řečí, mečem Slávu,
každému ozdobí
hrdý vavřín hlavu."

A ten věnec nes pak
dále na mohylu,
tam kde uzříš v slzách,
v pláči slávskou vílu;

Mohutného orla
dřímou tamo kosti,
jenž svět objal slávský
ve své mohutnosti.

(114.—116. III. díl.)

Ostatní pak dvojslohy tohoto dílu vyličují nám vznik a vzrůst myšlénky illyrské. Svobodný ruch francouzský vzbudil rodáky básníkovy k novému životu, objevil se Vodnik se svou „Illyrií oživenou", ale reakce, mrazivý severík, ledovým dechem zničila útlý kvítek svobody. Vodnikovi druzi pomírají, Vodnik sám v chudobě skonává, jediný jen muž ve slovinském Štyrsku neklesá duchem, Mihovil Jaklin. Leč na jihu v Chrvatech idea illyrská opět se obrozuje, všechen národ mocně se zachvívá a osvěta až se rozšíří, vstane lid z hrobu jako Marko a Zrinský. Napřed však potřebí jest připravovati se na dobu onu duševní prací; nikdo nesmí duchem klesati v dlouhých přípravách, aniž lidskými nadějemi se těšiti.

Horký dníček vzchází,
v krev se rosa tvoří,
dělový hrom hučí
jak když svět se boří.

Ejhle, bratři, dcera
nebeského rodu!
Vizte vraceti se
blaho i svobodu!

Myšlének meč zlatý,
duch přetne svá pouta,
by spěl v domovině
do každého kouta.

Jako včely ze sna
probudí dech jara,
tak i v našich luzích
žitím všechno vzhárá.

Před dům vyběhne pak
veliký i malý,
volný jako motýl
nesoucí se dálí.

V dolinách i horách
ozve se zvuk sladký,
sílu lejeráznou
do srdcí i chatky.

Nad všecky se vznesl,
křídla přemohutná,
pod nebe náš orel
přervat léta smutná.

Ale chladný sever
jako dav zlých duchů
rozvál zpěvné ptactvo,
zavál sladkou tuchu.

Jak to ptáče, v hnízdo
když mu lehnou sněhy,
zmlklé sedí s okem
plným žalné něhy:

tak nám zhynul prorok
svaté vzájemnosti —
ve hrob vložili s ním
naději i kosti.

Jenom ty jsi zůstal
u vichřici hrubé,
ty náš Mihovile,
věkoletý dube!

Když však přiletěl zas
teplý větřík z jihu,
zabušila srdce,
střásla smrtnou tíhu.

Na slovanském nebi
sto hvězd zamihlo se,
sto slavíků pěje
v lesích v jarní rose.

Vstane nám, ej, Marko,
vyčkav pravou dobu,
povstane i Zrinský
se svým vojskem z hrobu.

Posvátný meč v rukou,
od rodu si k rodu
půjdou, nesouce nám
víru i svobodu.

Ale bratři, pozor
na onen den bílý,
ať vás neschvátí sen
ve smrtelnou chvíli.

Shromažďujte olej
pro své lampy za dne,
neb nevzejde jitro
z trojí noci chladné.

Pokosí mráz v poli
motýla i včelu,
již při prvém slunku
opouštějí celu.

Nebuďte vy tudíž
jak ten motýl, včela;
každý třpyt je zmámí,
smrť pak dáví těla.

Není každá jiskra
sluneční žár sletlý,
není každá záře
již i dníček světlý.

Ale až se sluncem
rozhřeje dno hrobu,
vězte, že to jaro,
vizte svoji dobu!

(Mezi 117.—127. III. díl.)

Čtvrtý a poslední díl Djulabii skládá se ze dvou celků, z nichž druhý obírá se opět vlasteneckými dojmy. Báseň tato napsána jest asi za burných let 1848.—1849. a smířlivě dokončuje rozvoj vlasteneckých citů Vrazových v rozsáhlých Djulabiich. Zde objevuje se již trpká satira proti různým křiklounům novinářským a pisálkům cizozemským, kladouc úplatnou podlosť jejich a nízkosť v pravé světlo.

Prázdné hlasné trouby
cizinského stolu,
husy teutonských
sterých kapitolů!

Proč tak skřehocete,
jako v bahnech žáby,
proč tak blabolíte
jako spité báby?

Darmo vaše křiky,
hněvy, kletba hrozná,
kdo vám v duši pozří,
hanbu v ní jen pozná.

On, jenž neodvrací
od národů tváře,
neslyší psy štěkať,
ni výť novináře.

Střely, jež v své pýše
šlete v naše těla,
odskočí nám s hrudí
do vašeho čela.

A řetězy, které
metáte nám na šíj',
skujem' v klíče chrámu
svoboděnky naší.

Na slabšího bratra
kdo své pěsti vloží,
padne pod soud nebes,
i pod ruce boží.

Kdo pod jařmo kleté
bratrovu šíj metne,
po věky neuzří
dny svobody květné.

Všichni národové
vespolek jsou bratří,
na něž jedno nebe,
i jeden Bůh patří.

A jak jedno slunce
vychází nade všemi,
tak buď jedno právo
nad národy v zemi!

(14.—18 IV. díl.)

Vraz byl prvý lyrik chrvatský své doby a nejslavnější dílo básnické, kterým proslul, jsou právě Djulabie. Jest jich celkem 368 dvojsloh, z nichž mnohé a mnohé se opakují. III. a IV. díl jejich byl vydán až po smrti básníkově. Život svůj všechen posvětil písemnictví a službě pro vlasť. (Pokračování.)

Z nové sbírky „Slivnica".

Od J. Vazova. Z bulharštiny přeložil J. Voráček.

Vracejícím se vojínům.

Z radosti teď pozaplač si,
milá máti moje,
a vy, dívky, věnce vijte
rekům přišlým z boje.

Slyšte novou píseň moji:
Zora slavně vstává,
po všem světě roznesla se,
ta bulharská sláva.

Rozneslo se naše jméno,
národ opět živý,
z mrtvých vstala naše země,
tak že svět se diví.

Vyletnuli junákové
z pobalkánských strání,
vlasť i česť by zachránili,
aby padli za ni.

Přes Balkany přeletěli
v sněhu přespávali,
přes hory a přes hranice
s písní*) minávali.

Rachot děl a pušek jeky
k smíchu připadaly,
jedno místo a hned druhé
s „hurrá"**) dobývali.

Kdeže, máti, div byl taký?
V světě někdo zná-li,
aby takřka děti spraly
statné generály?***)

Naši prostí zahradníci
sudbě na odvetu:
roznesli nám naši slávu
do dvou širých světů.

„Statní lvové" — o Bulharech
teď se dočítáme —
Dejte, bratři, chrabré ruce,
ať je zulíbáme.

Vaše čelo zkrvaveno,
prapor prostřílený,
dejte k ústům přitisknouti
vavřín docílený.

---

*) Jak známo, Bulhaři přešli hranice směrem k Pirotu za zvuku národní hymny „Šumi Marica"...

**) Útoku s pokřikem „hurrá" připisují Bulhaři v této válce veliké značení.

***) Bulharští důstojníci byli většinou kapitány (hétmany) a těm svěřeny byly celé oddíly vojsk. Generála vůbec v bulharské armádě nebylo a ještě není. Francouzský dopisovatel časopisu „Temps" nazývá proto tuto válku: „La guerre des capitains contre les généraux".

Naše jméno spasili jste,
s ním i rodnou zemi,
slávu naši pozvedli jste
v nebeské až lemy.

Svoboda se rozepěla,
ku svátku nás zove...
Rozkvetly nám na Balkanech
háje vavřínové — —

Nuže, dívky, vijte věnce,
pozaplač si máti;
světu divno, jaktě mohla
vlasť nám z hrobu vstáti!

Ne, já nechci radosť krvelačnou...

Ne, já nechci radosť krvelačnou...
vítězné ty laury přišly draze;
každý ples mi v srdci chmurou mračnou,
tak že ránu nožem snésti snáze.

Kolik slz-tě každá píseň stojí!
Každý zápal okeanem zloby,
který v cizí hrudi sopti, brojí — —
Každý vavřín — triumf nade hroby.

Ne, já nechci radosť nedoumnou,
naše krev to, kterou lejem v tísni...
Ach, jak pěti píseň smavou, šumnou?
Tam kde pláč, tam pěvec se svou písní.

Vám snad divným ten hluk ve zápolu
a ta sláva ve junácké touze,
avšak hroby, slzy matek v bolu
dovede znát, cítit pěvec pouze.

V okopu.

Konec boji krvavému,
ustoupil den noci tmám — —
Srb i Bulhar v umírání
ve příkopu leží tam.

Druh zde druhu smrtnou zbraní
smrtnou podal odpověď;
síly slábnou — záhy oba
opustí již tento svět.

„Milý brate," vzdychnul Srbin —
„tak mi zdá se, že tě znám —
Já jsem Jovo, buď mi vítán,
znov se vidět Bůh dal nám."

„„Líto mi tě, nešťastníče,
Bůh buď otcem dětem tvým.""
— „Díky, brate... Paměť slábne...
Kdo jsi? Rci mi, ať to vím.

Kde jsme spolu viděli se?"
— „„Alexinský*) boj to byl — —
Turků krev tam cedili jsme.""
„Petko? Tys to tam se bil?

*) Město Alexinac v Srbsku bylo svědkem krvavých bojů, v nichž Bulhaři pomáhali Srbům r. 1876. v srbskoturecké válce.

Odpusť... odpusť... Dobře pomním;
nebýt tebe, hnil jsem již...
máť má často za tvé zdraví
prosby slala v hvězdnou výš..."

„„Díky, Jovo... netřeba víc...
tys mi splatil — eh, ký div!
Jako dravci sbili jsme se,
Bůh nám budiž milostiv.

S bohem, Jovo — umírám již —
Oheň! žízním! jaký žár!"" —
„Tu máš vody dvě, tři kapky,
pij — i já už cítím zmar."

„„S bohem, Jovo... na shledanou...
smrť na blízku cítím vát — —""
„Petko, Petko! — já jdu s tebou —
vedle sebe budem spát."

Setmělo se... Bojné pole
pokrylo se noční mhou — —
Pod příkrovem chladné mlhy
oba jsou již mrtvolou!

Nechlubme se příliš laury svými.

Nechlubme se příliš laury svými,
na nás čeká ještě trpký osud;
čas je začít s věcmi rozhodnými,
sudba naše neskončena posud.

Smrť, ni hroby, ani kruté seči
nedávají pravý život lidu.
Sláva těm, kdo chrabro řinčí meči,
sláva, kdo v před umem kráčí v klidu.

Sláva všem, kdo na národa roli
sémě ducha skromně v půdu sejí;
sláva všem, kdo prací jakoukoli
náš lid k výši, k blahu povznášejí!!

Z dějin osvěty na Litvě.

Napsal A. H. Kirkor.*)

První tiskárna na Litvě založena byla ve Vilně r. 1520. péčí purkmistra Babiče, kde Skoryno z Połocka tiskl svůj ruský

*) V „Живописная Россія". T. III. (Литовское Полѣсье. С.-Петербургъ 1882.) Stať tato psána jest ovšem se zřením na tiskové poměry ruské. Jinak srovn. Vilenská mládež. Črta z dějin od Edv. Jelínka. Lumír 1879., str. 356.; Vilno, obraz z cest od Edv. Jelínka, Akadem. Listy 1878., str. 81.—105.; Adam Mickiewicz v Rusku, napsal Edv. Jelínek, Lumír 1878., str. 86.; Na Litvě ticho! Napsal J. Pravda, Slov. sborník 1883., str. 566.; Šlechta na Litvě. Napsala W. Z. Kościałkowska, Slov. sborník 1884., str. 12. atd.

překlad latinské vulgaty. Tiskárna ta trvala do druhé polovice XVII. věku, stavši se majetkem rodiny Mamoničů. V ní vytištěn byl redakcí Lva Sapiehy slavný Statut litevský. Z bibli jiného vyznání, poprvé tištěných po polsku jmenujeme bibli evangelicko-reformovanou, nákladem knížete Mikołaje Radziwiłła Černého vydanou ve Břešti litevském r. 1563., arianskou, vydanou v Nesvěži r. 1570. V litevském jazyku tištěna ve Královci r. 1590, v jazyku Lotyšův ještě dříve, totiž r. 1587. v Rize. První polská tiskárna založena byla ve Vilně r. 1576.; v XVII. věku počet jich vzrostl již na sedmnáct. V XVI. věku zakládány též první tiskárny i na jiných místech Litvy péčí a nákladem tehdejších magnátů. Mikołaj Radziwiłł Černý založil ve Břešti litevském tiskárnu (r. 1558). k účelům reformačním. (Tato darována jsouc synem jeho kardinalem Jiřím jesuitům, stala se první tiskárnou jesuitské akademie.) Chodkiewicz tiskl slovansky v Zabłudově, v gub. grodenské (r. 1568.). Tiskárna byla též v Supraśle při klášteře OO. Basileánů. V Evii, v gub. vilenské, založil tiskárnu kníže Bohdan Ogiński (r. 1611.). Konečně byly tiskárny v Derečině (v gub. grod., založena od Sapiehy r. 1585.), v Kejdanech (v gub. kovenské, založ. knížetem Janem Radziwiłłem r. 1611.), v Sejnech (založena Jak. Marevičem r 1603.), v Ošmiani, Knyšíně a Slonímě (vydržovaná v. lit. hejtmanem Ogińským), a v Grodně založena tiskárna r. 1777. litevským pokladníkem Tyzenhauzem. Shledáváme tedy, že od počátku XVI. do konce XVIII. věku byly tiskárny ve čtrnácti místech i toť mluví dosti příznivě na důkaz tehdejšího stavu osvěty na Litvě.

První školy zakládány byly při klášterech. Ve Vilně vznikly současně se stavbou kostelů při kathedrále a kostele sv. Jana Kromě těchto děkují za počátek svůj péči Radziwiłła Černého a Ryšavého, jakož i jiných pánů přejících reformaci, školy ve Vilně, v Biržích (v gub. kovenské), ve Břešti litevském, Semětyčích a Zabłudově (v gub. grodenské), v Šidlově a Kejdanech (v gub. kovenské). Vilenská a biržanská škola měly titul gymnasií. Za takého stavu věcí přibyli do Vilna jesuité, založili tam r. 1569. svou kolej, kteráž jsouc později rozšiřována a reformována vzrostla na ústav prvého řádu, na školu znamenitou, proměněna byvši v universitu. Z počátku byl jesuitům boj nesnadný. Děti nejprvnějších pánů vychovávány byly totiž v gymnasiu kalvínském. Leč, kdy za času strašné nákazy morové r. 1571. Lukáš a Vincenc Krassovští, Stanislav Mělecký a Jiří Bosko, přísluší ke koleji, zhynuli u loží osob nákazou postižených, konajíce poslední služby duchovní, tu jesuité získali si sympathie. Nedlouho potom přibyl do Vilna Petr Skarga s celou silou svého talentu, slávy a moci. Působíce všichni spolu dobyli si pevného stanoviska navrácením Horia, Chodkiewičův a všech synů Radziwiłła Černého; jich podporou jsouce pak posilněni snažili se dosíci privileje na změnu koleje v akademii; dosáhli ho od Štěpána Bátoryho 7. července r. 1578., a následkem toho akademie na roveň postavená s akademii krakovskou nabyla práva udíleti učené

stupně bakaláře, magistra, licenciáta a doktora svobodných věd theologie a filosofie.

Následujícího roku navštívil Bátory Vilno a dal jesuitům druhý privilej, jímžto potvrdil prvý. Privilej byl již napsán i podepsán, bylo jen třeba opatřiti jej pečetí. Ale veliká pečeť byla v rukou kancléře Mik. Radziwiłła Ryšavého, kalvína, menší měl pak vicekancléř Eustach Wołłowič, křesťan pravoslavný. Oba nechtěli přiložiti pečetí. Tehdy pravil Bátory k Wołłowičovi: „Vydej mi pečeť, přiložím ji sám; ty pak ji již neuvidíš.“ Wołłowič přiložil tedy pečeť.

Kol téhož roku založeny byly úsilím jesuitů dva duchovní semináře, na něž pamatovali odkazy svými papežové Řehoř XIII. a pak Sixtus V. Jeden z těchto seminářů, založený péčí Possevina, určen byl později pouze pro pravoslavné. Prvním rektorem akademie byl Petr Skarga, kterýž úřad ten zastával čtyři léta a zároveň jmenován byl rektorem nově založeného kollegia v Połocku.

Na počátku XVII. věku bylo na vilenské akademii 6 professorů theologie, 5 prof. filosofie, 4 kanonického práva, 7 poetiky a retoriky, 1 hebrejského jazyka, dohromady 23. Krom jazyka latinského, řeckého a hebrejského vykládány též připravujícím se k missionářství na východě jazyky východní, zvláště arabský. Do akademie této přijímáni byli bohatí i chudí bez rozdílu, všichni bezplatně.

Uvedeme zde, několik slovutných professorů. Kazimír Sarbiewský (1593.—1640.) byl znamenitý básník, samým papežem Urbanem VIII. osobně věncem poctěný, což tenkráte za nejvyšší vyznamenání pokládáno. Na rozkaz téhož papeže byly některé jeho hymny vytištěny v breviáři. Nejlepší plody jeho přeložil z latiny do polštiny Syrokomla. Vojtěch Vjuk Kojalovicz, Žmuďan (nar. v Kovně r. 1609., zemř. ve Vilně r. 1677.). Jeho dílem jest Historia Lithuana a mnoho jiných, mezi nimi některá po polsku psaná. Konst. Szyrwid, autor grammatiky jazyka litevského a slovníku polskolatinskolitevského. Bedřich Barczcz, Polák, autor mnoha spisů polemických. Z pozdějších byl professor theologie Mazur, vyznamenav se přeložen do Říma. Tam byli též professory dávní učitelé Zikmunda III.; Blecki, Grodziňski a j.

Krom akademie měli jesuité ve Vilně čtyři a později pět kolejí, v jiných městech litevských osm. Vilenská akademie měla znamenitou bibliotéku, která vznikla ze vzácné bibliotéky Zikmunda Augusta, odkázané závětí akademii, a z jiných biblioték týmže způsobem; byly to knihovny biskupů: Protasievicze, Wołłowicze (1630.), Mikuláše Paca (1619.), pak znamenitá knihovna kancléře Lva Sapiehy z Rážan o 3000 svazků. Literatura této doby přestávala větším dílem na vášnivých bojích mezi zástupci různých vyznání víry; odtud oplývá též mnohými spisy rázu polemického, jež ostatně ani hloubkou myšlének, ani příliš velikou vzdělanosti se nevyznačují.

Od dob Vladislava IV. počíná sláva akademie chýliti se k úpadku. Vycházíť na jevo nedostatek lidí bystřejších, čímž vědecké snahy přecházejí v mrtvou šablonu, rodí se makaronismy. pamflety, dedikace chvalořečí různým magnátům, i P. Ježíši; tohoto nazývají v nich jasně velmožným, jsou slovem rozličné výstřednosti, jazyk kazící. K tomu pak velmi citelným se stával nedostatek výkladů přírodních věd, mediciny a právnictví. Zásluha o obnovu pokroku přísluší řádu piaristů s knězem Konarským v čele. (Kon. narodil se r. 1700., zemř. r. 1773.) Školy řízené v jeho směru a s jeho působením získaly si uznání a přinesly i znamenitý prospěch. V nich mohls najíti zevrubné výklady fysiky a mathematiky; a spisovatelé, jako Naruszewicz, Krasicki, Kopczyński vrátili jazyku jeho původní ryzosť, připravujíce pozdější skvělý rozkvět literatury. Z jiných členů, činně pomáhajících Konarskému, chceme ještě uvésti znamenitého autora „Polskolitevského kodiku diplomatického“, Matěje Dogiela.

Mimo jesuity a piaristy měly též jiné řády své školy, které šířily osvětu v okolním kraji; ženské řády, jmenovitě Basiliánky a jeptišky řádu Navštívení Panny Marie, s úspěchem zabývaly se výchovou ženských. Papežská bulla z r. 1773., jíž Klement XIV. zrušil řád jesuitský, měla v zápětí i konec jesuitské akademie, která se statky příslušícími k řádu přešla ve správu zvláštní kommisse vychovávací; kommisse ta se ustavila na sněmě r. 1775. dle návrhu Joachima Chreptowiče. V uskutečňování záměrů kommisse této činně se účastnili Hugo Kołłątaj a Tadyáš Czacki, svého času proslulí mužové. Sekretářem kommisse byl Karel, otec Joachima Lelewela.

Vilenská akademie byla změněna ve hlavní školu velkoknížetství litevského; ve správě své měla všechny vědecké ústavy v zemi. Rektorem jejím jmenován r. 1789. bývalý jesuita Martin Odlanicki Poczobut (nar. v gub. grodenské), mathematik a astronom, těšící se z evropské pověsti. Díky dlužno vzdáti jen jemu a bedlivému Chreptowičovi, že škola v tak krátkém čase rozkvetši. získala si obecnou důvěru jakož i čestné místo v počtu vyšších ústavův evropských. Poczobutovou péči stavěla se místo astronomického observatoria, založeného již r. 1753. kněžnou Alžbětou Puzyninou z Ogińských, nová budova z fondu vykázaného kommissí vychovávací, a nové toto observatorium udržováno bylo neustále; když pak universita ve Vilně byla zavřena, odevzdáno bylo ve správu cís. petrohradské akademii věd. (Před několika lety shořelo na prach.)

K akademii vilenské připojen byl též oddíl lékařský, založený dříve spolu s ústavem porodnickým ve Grodně, odkud zároveň s prof. Gilibertem přeložen byl do Vilna. Nově zpracovaný řád hlavní školy potvrzen byl cářem Pavlem I.; toho času počali při ní působiti znamenití učenci: Ondřej Śniadecki, botanik Jundziłł, při nově pak založené kathedře krásných umění Szmuglewicz. Dne 4. dubna r. 1803. změnil cář Alexandr I. školu tuto v universitu o čtyřech fakultách: fysicko-mathematické, lé-

kařské, moralno-politické (s theologií) a literarní (s krásnými uměními). Mnohé kathedry svěřovány byly cizincům; když byl rektorem Strojnowski (1797.—1806.), založil lékař Petr Frank kliniku, syn jeho pak Josef spolu s Ondřejem Śniadeckým položili ve Vilně základ přísné vědě lékařské.

Perioda rektorství Jana Śniadeckého (1807.—1814.) vyznačuje se přesnou vědeckostí a praktičností, při čemž universita značně se zdokonalila. Perioda tato podstatně se liší od následující, kdy rektorovali Malewski a Twardowski (1815.—1825.). Byla to doba poesie a citu, které se staly vládnoucím směrem, podmanivše si nejen Litvu, nýbrž i království polské a všecky země, kde jen zazníval hovor polský. Posledním rektorem byl Václav Pelikán, ale již nevolený, nýbrž jmenovaný vyššími úřady.

Pokud škola i universita trvaly, přednášeli v nich mnozí mužové zasloužilí a učení. František Narwojń byl professorem vyšší mathematiky, Jan Bedřich Niszkowski byl prvním znamenitým operateurem a professorem chirurgie, Bojanus přednášel anatomii, Lebenwein zakladatel anatomického musea, vykládal srovnávací anatomii a zvěrolékařství, Becu (nar. ve Grodně), professor fysiologie, zabit byl bleskem ve vlastním obydlí. Smrť ta, již Mickiewicz ve svých „Dziadech" vylíčil jako trest za souhlas s Novosilcovou činností (ostatně to nebyla pravda), byla příčinou nepřátelství mezi Mickiewiczem a Słowackým, jehož otčím byl Becu. Otec Julia Słowackého Eusebius zastával kathedru literatury po Filipovi Golańském, kterýž ten předmět prvý přednášel polsky. Po smrti E. Słowackého stal se professorem „poesie a výmluvnosti polské, jakož i srovnávací grammatiky" Leon Borowski, který byl skutečným učitelem Mickiewiczovým. Byltě zjevným jeho ctitelem již tenkráte, kdy většina professorů se Śniadeckým v čele pokládala jej za pobláznivého.

Na medicinské fakultě jsou kromě Petra a Josefa Franků a Ondřeje Śniadeckého, výše jmenovaných, velmi dobře známí Konst. Porcyganko, professor chirurgie, Adolf Abicht, prof. pathologie, Adam Bielkiewicz, anatom, Serverin Gałęzowski, dvorní chirurg brasilského císaře, později v Paříži známý. Veliké slávě a vážnosti těšil se na universitě této Grodeck (nar. ve Gdańsku r. 1804.), prof. starých jazyků a literatury, učený muž, přítel Lelewela, na nějž i jistý vliv měl.

Pokud trvala hlavní škola, přednášel všeobecnou historii kněz z řádu missionářů Tomáš Hussarzewski. Když pak r. 1807. zemřel, kathedra historie zůstala uprázdněna. Potřebu přesných přednášek historických dobře cítil kníže Adam Czartoryski, kurator vědeckého oboru. Proto Jan Śniadecki povolal z jeho iniciativy na kathedru tuto Joachima Lelewela, kterýž již prvým svým výkladem mohutný způsobil dojem. Jeho přednáškám počaly obcovati veliké zástupy; tu však nepohodnutí se Śniadeckým ze protivného tábora jakož i návrh, aby se ujal varšavské kathedry, přiměly jej, že Vilno opustil. Po něm přednášel historii Żegota Onacewicz, ale po čtyřech letech vrátil se Lelewel znova.

Byl uvítán s radostí První přednáška určena na den 9. ledna r. 1822. Lelewel s rektorem Malewským vešli do auditoria, a tu objevilo se tolik obecenstva, že prostora síně nestačila ani desetině. Rektor zvolil tedy větší síň, ale obecenstvo neústupně domáhalo se síně, kde konaly se universitní akty, takže rektor přinucen byl povoliti. Ale i v této síni směstnala se stěží částka posluchačů; v počtu jich byl též učitel při kovenském gymnasiu a bývalý Lelewelův žák, Adam Mickiewicz. Den na to celé město četlo nadšené jeho verše o Lelewelovi. Přednášky Lelewelovy neustále byly jaksi podivuhodnou zvláštností, ač předmět sám nebyl vábivý, ba spíše suchý. Ale posluchači viděli a chápali, že v historické literatuře nastal veliký převrat, že mají před sebou hlubokého myslitele, nové názory a nestrannou historickou kritiku lidí i skutkův jejich.

S Ignácem Daniłowiczem, professorem historie práva (zemřel později na pomatení smyslů), jakož i s pravoslavným kanovníkem, známým archeografem Michalem Bobrowským, dal se Lelewel do zkoumání statutů wiślického a mazovského, a potom spolu s nimi jal se konati přípravy k vydání litevského statutu ve třech jazycích: běloruském, ruském a polském. Třetí muž, kterýž obcoval s Lelewelem, byl prof. filosofie Gołuchowski. Na konferencích fakult vždy ve všem se srovnávali. Na jedné z takových schůzí usilovně snažili se rektor Twardowski a všemohoucí tehdy již Pelikán. aby za děkana filosofické fakulty zvolen byl prof. Jan Znosko, který však netěšil se veliké vážnosti. Tu Lelewel jal se s přátely proti tomu odpor klásti, a .Znosko propadl. Ta okolnosť byla však pokládána za neposlušnosť, a všichni, t. j. Lelewel, Daniłowicz, Bobrowski, Gołuchowski, byli svých katheder zbaveni Týž osud zastihl též adjunkta a bibliothekáře Kątryma, jemuž i přístup do Vilna byl zapovědĕn.

Odstranění professorů těchto z university způsobilo trpký dojem. Znosko jmenován jest děkanem, a na místo Lelewelovo dán Pavel Kukolnik, bratr básníka Nestora. Oposice proti Znoskovi byla jediné záminkou k zapuzení znamenitých professorův universitních. Dáloť se to tehdy, když ujednáván tajný spolek filaretův, a tudy všichni oblíbenci filaretův pokládáni za nebezpečné.

(Dokončení.)

Rozmluvy s hrab. L. N. Tolstým.

Podává Vogezskij.

(Pokračování.)

„Hledal jsem odpověď v lidském vědění. I shledal jsem jako jiní, že vzhledem k této otázce veškeré vědění lidské se dělí takořka na dvě protivné polokoule, na jejichžto opačných koncích se nalézají dva poly, jeden záporný, druhý kladný; však na žádném z nich nenajdete odpovědi na otázky životní. Jedna řada vědění takřka neuznává této

otázky, ale zato jasně a zevrubně odpovídá na své, samostatně předložené otázky; je to řada věd empirických a na jejím konci stojí matematika. Druhá řada vědění uznává otázku, ale neodpovídá na ni: je to řada věd spekulativních a na krajní její točce nalézá se metafysika. Hledal jsem ve všech vědách, a nejen že jsem nenašel, ale přišel k tomu přesvědčení, že všickni, kteří hledali, zrovna tak jako já ve vědě pranic nenašli. I nejen že nenašli, nýbrž zřejmě vyznali, že právě to, co mne přivádělo v zoufalství, jest bezsmyslnosť našeho bytí. Hledal jsem všude a dílem tím, že jsem ztrávil svůj život v učení, dílem že pro své styky s učeným světem jsem měl přístup k učencům všech rozmanitých odvětví lidského vědění, s ochotou odhalujícím mně všecky své vědomosti nejenom ve spisech, ale i v rozmluvách, poznal jsem všecko, co odpovídá na otázku životní věda. Do té doby přestával jsem na těch padělaných odpovědích, které poskytuje věda. V oboru empirickém říkal jsem k sobě: ‚Všecko se rozvíjí, rozlišuje, kráčí ku zdokonalení, i jsou zákony, kterými se spravuje tento běh. Tys částí celku. Poznáš-li, pokud je to možná, celek a bude-li ti zřejmým zákon rozvoje, poznáš také své místo v tomto celku jakož i sama sebe.‘ Rostl jsem, rozvíjel se a cítě v sobě tento zrůst, přirozeně jsem byl přesvědčen, že právě toto jest zákon všehomíra, v němžto také naleznu rozřešení záhad mého žití.“

„A nenalezl jste jich?“ otázal jsem se. — „Zavrhl jste mínění Františka Bacona o marném hledání posledních příčin? Jej nade všecku pochybnosť trápily tytéž otázky, které soužily vás, ale jeho duch nebyl s to, aby se trápil a zůstával na témž místě. Rozhodl se pro totéž jako vy, že totižto život je les, a člověk zabloudilý v lese. Netřeba se vrhati na všecky strany, nýbrž pátrati krok za krokem po cestě nebo docela na ni nemysleti. Nutno seznamovati se induktivně s okolím a možná, že cíl životní někdy bude nalezen.“

„Dlouho jsem nemohl uvěřiti tomu, že věda nic jiného neodpovídá na otázku životní než to, co odpovídá,“ pokračoval Lev Nikolajevič. „Dlouho se mně zdálo, kdykoliv jsem blíže přihlížel k vážnému a opravdovému tonu, s jakým věda pronáší svá tvrzení, nemající nic společného se záhadami lidského žití, že něčemu nerozumím. Dlouho jsem se strachem vzhlížel ke vědě, i zdálo se mi, že nesrovnalosť mezi odpovědí a mými otázkami nevyplývá z nedostatečnosti věd, nýbrž z mé nevědomosti; leč nebyla to věc žertovná, ani ne kratochvíle, ale otázka veškerého mého života, i nabyl jsem chtěj nechtěj přesvědčení, že moje otázky jsou oprávněné otázky, sloužící za základ každého vědění, a že nejsem vinen já se svými otázkami, nýbrž věda, osobující si právo odpovídati na tyto otázky. Nastala doba, kdy zrůst můj vzal konec, kdy jsem zpozoroval, že se nerozvíjím, ale naopak že se sesychám, že mé svaly slábnou, zuby vypadávají, i poznal jsem, že zákon rozvoje a zdokonalování sebe nejenom ničeho nevysvětluje, ale že takového zákona nikdy nebylo a býti nemohlo, a že jsem pokládal za zákon to, co jsem shledal v sobě v jistou dobu mého žití. Snažil jsem se zevrubněji určiti tento zákon; bylo mně zřejmo, že nemůže býti zákonů nekonečného rozvoje; bylo patrno, že říci: ‚V nekonečné prostoře a čase všecko se rozvíjí, zdokonaluje, skládá (усложеняется), rozlišuje,‘ značí

asi tolik, jako neříci zhola nic. Všecka tato slova jsou bez významu, neboť v nekonečnosti není slov: složený, jednoduchý, dřívější, poslední, lepší, horší. Hlavní pak věcí je to, že má osobní otázka: ‚Co jsem já se svými tužbami?‘ zůstávala docela bez odpovědi. I já jsem porozuměl, že vědění toto je velmi zajímavé a vábivé, že se však přesnosť a určitosť tohoto vědění má opačně k jich použití v záhadách životních: čím více se ono snaží rozhodnouti otázky životní, tím více pozbývají tyto určitosti a zajímavosti.“

„Odpusťte, Lve Nikolajeviči: mluvíte o vědách experimentalních; avšak lidé dávno hledají vysvětlení záhad životních ve filosofii, nikoli pouze v abstraktní, nýbrž ve zdravé filosofii, která je založena na známosti všech věcí a jejich povahy. Ostatně nejnovější filosofové odříkají se od záhad konečných. Zato však staří myslitelé a také mnozí, poměrně blízcí k naší době, věnovali celý svůj život vyšetření cílů našeho bytí.“

„Ano, spekulativní věda — pouze v tom případě věda ukazuje velikosť lidského ducha, když odstraňuje otázky o posloupnosti příčinných úkazů a vyšetřuje člověka pouze vzhledem k poslední a závěrečné příčině. Věda tato určitě činí otázku: ‚Co jsem já a co je vesmír?‘ ‚K jakému účelu jsem já, k čemu je vesmír?‘ Od těch pak dob, co existuje věda, odpovídá vždycky stejně. Ať si filosof jmenuje myšlénku, substanci, ducha čili vůli jsoucností a podstatou života, její pozoruji v sobě i ve všem, co jest, filosof dává vždy jednu a touž odpověď: že tato jsoucnosť jest a že já jsem táž jsoucnosť (сущость); leč proč ona existuje, on neví a neodpoví, alespoň je-li důkladný myslitel.“

Při těchto slovích hraběte jsem se přesvědčil, že nařknutí jeho v neznalosti filosofie jest úplně bezpodstatné. Je to u nás již takový obyčej, že považujeme básníka, umělce za člověka nezpůsobilého vniknouti hlouběji v důležité otázky. Dle našeho mínění může on porozuměti citům jiného, ale sám cítiti nemůže. Proto někteří popírají v umělci každé vlastní silou dobyté vědění a cit, nepovažujíce ho za způsobilého k vědeckému myšlení. Dříve bylo rozšířeno alespoň to mínění, že básníkovi jest vědomě učiti lidstvo, nyní i toto mínění vyšlo z mody. „Věcí umělce-básníka jest znovu vytvořiti a jako v zrcadle nám představiti obklíčující nás život“, hlásají rationalisté našeho věku, „ale mysliti jest věcí učencovou; nyní nás poučují a dávají nám směr filosofové, političtí ekonomové.“ Na základě takových mínění nejeden z našich krajanů popíral v hr. Tolstém každé známosti vědecké, zbavoval jej práva zanášeti se záhadami metafysickými. Za poslední pak doby počali docela tvrditi, že Lev Nikolajevič, jakoby k potvrzení výše zmíněné theorie, popírá bez výminky každou vědu. A hle, tento muž pojednou praví, že Platon, Spinoza, Schopenhauer ho neuspokojili, a tvrdí, že jejich učením nelze vysvětliti smysl našeho žití. Dle jeho mínění není filosofie nic jiného nežli veverka v kotouči, vracející se ustavičně k témuž místu, odkud se započal její běh. Výrok tento zdá se býti smělým těm lidem, kteří hledí na filosofii jako na vědu, která existuje pro vědu (наука для науки) — nic více. Avšak věda slouží životu, nikoli život vědě.

Hrabě Tolstoj pokračoval:

„Tážu se, za jakým účelem jest toto bytí? Jaký výsledek vyplyne z toho, že ono jest a bude? Filosofie nejen že neodpovídá, ale sama pouze se na to ptá. A jest-li to je opravdová filosofie, veškerá její práce záleží pouze v tom, aby jasně a určitě vyřkla tuto otázku. I jest-li se přísně bude držeti svého úkolu, nemůže odvětiti jiným způsobem na otázku: ‚Co jsem já a co jest vesmír?‘ nežli všecko a nic; na otázku pak: ‚K čemu?‘ — ‚Nevím‘. Takto, ať si obracím spekulativní otázky filosofie jakkoliv, nedostanu nic, co by bylo podobno k odpovědi — ne snad proto, že jako v určitém, experimentalním oboru odpověď nenáleží k mé otázce, nýbrž proto, že zde, ačkoli veškerá duševní péče směřuje právě k této otázce, není žádné odpovědi, a místo odpovědi dostáváme touž otázku, jenže v složitější podobě.“

Poslouchaje poslední slova nebyl jsem s to, bych něco namítl. ‚Vždyť positivisté odkládají co možná nejdále otázku o konečných cílech, zatemňující jasné myšlení lidské,‘ pomyslil jsem si. Jsem-li člověk věřící, cíl života mého jest určen náboženstvím; pro křesťana cílem a nadějí jest věčné bytí; pro nekřesťana, na př. buddhistu, cílem jest nebytí. Otázka je rozhodnuta. Pak-li jsem však myslitel, pak-li neuznávám náboženství, může-liž filosofie v jejím nynějším stavu dáti odpověď na otázku o cíli životním, když právě tuto otázku pečlivě vymítá ze svého oboru? V okamžik nerozumného zoufalství bezděky zachytím se za náboženství, budu celý svůj život pracovati spolu s metafysiky o úloze svého bytí, ale nebudu míti tolik sil, abych, přidav se k učení positivistů, zůstal viseti ve vzduchu, nemaje půdy pod nohama. Nač pak mám jíti, nevím-li, kam půjdu, a jest-li i ti, s nimiž se potkávám, toho nevědí? Vědění podporuje mne v chůzi, živí mě, odívá, není však příhodné k ukázání cesty. Z dalších slov hraběte jsem srozuměl, že on bojoval proti spekulativní vědě, existující k vůli vědě.

„Spekulativní stránka vědění,“ pokračoval Lev Nikolajevič, „když se přesně přidržuje svých zásad a přímo odpovídá na otázku, všude a za všech dob odpovídá a odpovídala stejně: svět jest cosi nekonečného a nepochopitelného. Život lidský jest nevyzpytatelná část tohoto nevyzpytatelného celku. Nemluvím o kompromissu mezi spekulativními a empirickými vědami, ze kterých se skládá veškerá přítěž tak nazvaných juridických, politických a historických polověd. V tyto vědy uvádějí se opět týmž způsobem nepravidelně ponětí rozvoje a zdokonalování se s tím toliko rozdílem, že se tam jedná o rozvoj všeho, zde pak o rozvoj lidského života. Nepravidelnosť je tu táž: rozvoj, zdokonalení se v nekonečnosti nemůže míti ni cíle ni směru a vzhledem k mé otázce nic nepraví. Však tam, kde spekulativní vědění je přesné, totiž v opravdové filosofii, nikoli v té, kterou nazývá Schopenhauer filosofií professorskou, sloužící pouze k tomu, aby všecky zjevy skutečnosti byly rozděleny dle nových filosofických rubrik a pojmenovány novými názvy, — tam, kde filosof nepouští se zřetele hlavní otázky, odpověď bude vždycky táž, odpověď, vyřknutá Sokratem, Schopenhauerem, Šalomounem, Buddhou: ‚Přibližujeme se k pravdě pouze tolik, kolik se od ní vzdalujeme.‘“ (Pokračování.)

Slované v literatuře staroněmecké do roku 1500.

Podává dr. **Arnešt Kraus.***)

Zmínky o jazyku, výrobcích, zvycích a vlivu Slovanů.

1.

Hartmann von Ouwe (r. 1190.—1205.). Erec (1192.?)
(ed. Haupt).

1987 diu geville wâren grâ,
daz niemen anderswâ
dehein bezzer mohte hân
ze Riuzen noch ze Pôlân.

(Kožešiny byly šedivé; lepších nemohl nikdo jinde míti, ani v Rusku a Polsku.)

2.

Wolfram von Eschenbach. Parzival (r. 1205.—15.)
(ed. Lachmann).

Treverezent vypravuje Parzivalovi o svých dobrodružstvích; klál ve všech dílech světa, mezi jiným:

496, 15 und dô ich für den Rôhas
durch âventiure gestrichen was,
dâ kom ein werdiu windisch diet
ûz durch tjoste gegenbiet.

(a když jsem přijel k vrchu Rohatci, hledaje rytířský boj, vyjel ctný slovinský lid, aby mi nabídl klání).

Slovinci dle této zmínky a jiných, jež hned uvedeme, znali první ze všech Slovanů klání a mrav rytířský vůbec.

3.

Uolrich von Lichtenstein. Vrouwen dienest (r. 1255.)
(ed. Lachmann).

Štyrský rytíř a velmož Ulrich Lichtenšteinský podnikl ku cti své dámy dobrodružnou cestu od moře až do Čech. Byl přestrojen za královou Venuši a klál každodenně s rytíři, kteří si toho přáli: každému, který zlomil na něm oštěp, aniž byl svržen s koně, dal zlatý prsten. Jede také skrze Korutany; u Tor (Vrat) očekává jej kníže se svým rytířstvem:

*) Podávajíce tuto zajímavou ukázku z obšírnější práce dra. A. Krause, doufáme, že tyto drobotiny historicko-kulturní z literatury staroněmecké vhod přijdou badatelům i pozorovatelům dávné minulosti slovanské. Nejedno z těchto zrnek zasluhuje povšimnutí. V jiných částech probírá dr. Kraus též dějinné motivy a j., netoliko z pramenů něm. poesie, ale i staronordických Sag. Podotýkáme, že v závorkách nalézají se letopočty spisovatelů, kdy žili a působili, a (pokud možná) překlady původních staroněmeckých textů.

192, 17 der fürste und die gesellen sîn
mich hiezen willekomen sîn.
ir gruoz was gegen mir alsus
‚buge was primi gralva Venus.‘

(Kníže a společníci jeho přivítali mne; takto zněl jejich pozdrav ke mně:)

Jednou jest mu ohlášeno, že se chce potýkati s ním slovinská žena; jest to ovšem také přestrojený rytíř:

218, 29 ez het der hôchgemuote man
seht, eine gôdehsen an,
daz ist ein windisch wîbes cleit.

(Muž hrdé mysli měl na sobě gôdehse (?), to je slovinský ženský šat.)

Také v Čechách je rytířstvo již známo; jede až za Tyji a nápadno je, že neznamená žádného českého rčení jako před tím slovinského:

287, 11 dâ ruoft vil maneger ‚herâ her!‘

(Tu mnohý volal: „Semo, sem [oštěpy].“) Rytířů se sešlo ke stu; mezi nimiž jmenováni jsou: Dieterich von Dobrach (Dobrá) 472, 27. a Zlâwat (Slavata) von Valkenstein 473, 5.

4.

Wernher der Gartenaere. Meier Helmbrecht (1236.—1250.)
(ed. Lambl. Erzähl. und Schwänke III.)

Selský synek Helmbrecht chce býti pánem a proto odejde z domova na hrad loupežného rytíře, odkud se vrátí domů na krátkou návštěvu; všickni jej vřele vítají, ale on odpovídá čeledi sasky, sestře latinsky.

726 zem vater sprach er ‚dêû sal‘;
zuo der muoter sprach er sâ
bêheimisch ‚dobraytrâ‘.
si sâhen beide einander an
beidiu daz wîp und der man.
diu hûsfrowe sprach ‚her wirt,
wir sîn der sinne gar verirt:
er ist niht unser beider Kint
er ist ein Bêheim oder ein Wint‘.

(K otci řekl: „dieu vous salue“, k matce řekl česky: „dobra jitra“. Podívali se na sebe muž a žena; hospodyně pravila: „Pane, my jsme se zmýlili, to není naše dítě, to je nějaký Čech nebo Slovinec.“)

Zajímavý jest již tvar pozdravu; rukopisy píší de braytra a do braytra; obě slova byla dle toho vyslovována za jedno, a měla koncovku *a*, která jest dle německého zvyku dloužena. Ze staré literatury jest dost často doložen tvar dobro jitro, který Šembera, podezřívaje pravosť „Mastičkáře“, považoval za nesprávný,

jak ukázal Gebauer („Listy filologické" VII. 90.—121.; Passional 366., Hrad. Ruk. 112., *b*., Mastičkář 229.); zde zdá se bezpečně doložen tvar starši, genitivní. Ve mnohem pozdějšim rukopise Seifrida Helblinga shledáváme tvar ‚tobroytra', povstalý snad smisením obou starých tvarů.

5.

Heinrich von Meissen nazvaný Frauenlob (1278.—1318.)
(ed. Ettmüller).

135, 13 **In Kernden ritterschaft ich sach**

(V Korutanech viděl jsem boje rytířské.)

6.

Boppe (r. 1270.—1287.)
(ed. Hagen, Minnesänger).

25, 13 **der Bêheim und der Pôlân, der**
windischen hêrren gâb ich selten mâle

(Dary Čechův a Poláků, pánů slovanských, zřídka znamenávám.)

7.

Seifrid Helbling (1289.—99.)
(ed. Karajan.).

Jako činil mladý Helmbrecht, tak se vůbec, zvláště v Rakousku misila slova saská (vlaemen) a také česká do řeči. Na zlozvyk ten naráží básník didaktický z konce století, posmívaje se takové řeči:

XIV., 20 **der Bêheim sît uns nicht vergie,**
daz wir iehen müezen
unser vriunde grüezen
‚tobroytra' des morgens.
dâ was niht ane borgens,
wir kunden unser lachen
grôz bêheimisch machen.
ich sag iu, dem was alsô:
‚huersyna so eso eso'.
dô was unser lachen ouz
‚witaipan, popomouz'.

(Čech pak neprominul nám, že jsme musili říkati, pozdravujíce své přátely, dobrojtra z rána, s tím nám nebylo čekati; dovedli jsme znamenitě svůj smích učiniti českým, pravím vám, zněl takto: huersyna so eso eso (??), tu byl už smíchu našeho konec; vítaj, pan! bóhpomoz.)

Druhé české rčení nedovedu vysvětliti, snad je to napodobení zněni češtiny. Ve třetím rčení je p a n vokativ, a bóhpomoz jest skomoleno k vůli rýmu. Karajan vykládá i slovo n a p i s c h e l (XV., 432.) za napodobení českého „napij se" (?).

8.

Tentýž.

Jak česká, tak i slovinská slova vnikla prý do němčiny:

XIV, 44 taepischiu maere
kunne wir sagen dâ nâch
ûz der Kerendenaere sprâch,
ze Kreine sîn wir des gebeten,
daz wir windischen treten
nâch der blaterpfîfen.

(Dovedeme říkati nemotorné věty z řeči Korutanů; v Krajině jsme zváni, abychom po slovinsku tančili dle dud.)

Zdali zde rozdíl mezi řečí Korutanův a slovinskou značí snad opravdu nějaký rozdíl dialektický, nemohu uhodnouti.

9.

Tentýž.

Mimo výrazy a rčení i zvyky a módy české vnikly do Rakous, mimo to polský účes, totiž ostříhání vlasů, jež Rakušané nosili dlouhé. Seifrid brojí proti těm novotám; pochváliv starý zvyk:

I., 502 sîn hâr er schône wahsen lie
dar in rehter lenge

(nechal si růsti vlasy v pravé míře), praví na jiném místě:

III., 225 waz wil dû, Pôlân hôchbeschorn?
den Ungern waere daz vil zorn,
der ir langem hâre erkür
die hôhen pôlânischen schür.

(Co chceš, Poláku, ostříhaný? Uhři by se velmi hněvali, kdyby někdo vymyslil na jejich dlouhý vlas ostříhání polské.)

Ale Rakušané nechávají si to líbiti a tak se vyskytují předivné národnosti:

III., 338 von Bruk bürtic ein Pôlân

a III., 347 ein Bêheim von sant Pölten.

10.

Tentýž.

VIII., 736 die Bêheim tragent ir gewant,
als site ist in Beheimlant,
die Sahsen und die Pôlân
tragent ouch gewant an
dâ bî man si erkennet
nâch ir lande nennet — —

(Češi nosí oděv, jak jest zvyk v Čechách; Sasi a Poláci nosí též oděv, podle něhož je poznáme a jmenujeme dle jich zemí), ale Rakušané:

zejména v našich pohnutých dobách, psal vždy s velikou opatrností a rozvahou. Není to thema lehké, ta nejznamenitější theorie snadno vede k omylům, neboť zdánlivě lehce se soudí a radí, ale těžce, velmi těžce se žije! I nejbystřejšímu cizinci skryto zůstává mnoho zárodků vnitřního života. Zájem dobré věci žádá také všeobecně a vůbec, aby neholdovalo se příliš v systematickém pachtění se za věcmi záhadnými, přitemnělými. Což jsou u nás a u nich jen samé stíny, opravdové neb domnělé?!

Za to prosíme v zájmu věci také proto, poněvadž jsou vůbec lidé, kteří žádostivě číhají, aby nehezky vykořistili namanulé motivy způsobem, pro nějž hoří.

Věc trpí, prospěchu nemá nikdo.

Na širším pak obecenstvu je, aby nedalo se ledabyle strhnouti k bezuzdné nevoli neb opaku nevole, jako stádo — papoušků.

Edv. Jelínek

Žlutá růže.

Povídka od Jana Zacharjasiewicze.

Přeložil *F. A. Hora.*

(Dokončení.)

Jednoho dne se stalo, že rada nepřišel v obyčejnou dobu. Nadarmo stála stařenka celou hodinu u dveří. Různé předtuchy počaly ji trápiti. Co se s ním stalo? Snad ochuravěl? Či snad nalezl nějakou příjemnou společnosť?

Vrátila se do pokoje. Ze samovaru pěkně vystupovala pára, šunka byla úhledně nakrájena, sýr vydával vůni opojnou, housky posypané mákem, oblíbená lahůdka páně radova, byly čerstvounké!... Nikoli, nemohl zapomenouti, že to všecko je proň připraveno... nemohl si zajisté ani na chvilku pomysliti, že by čaj v léčitelně mohl lépe chutnati!

A nemýlila se. Rada ublácený a upachtěný konečně vstoupil do pokoje. Líce jeho jen hořela. Ani nesmeknul, ježto ruce jeho nebyly prázdny. V jedné držel ohromný květník s rozkvetlými žlutými růžemi, ve druhé podobný s poupaty.

„Neobyčejná kořisť, paní sousedko!“ zvolal na prahu, „ejhle Maréchal Niel, a ta druhá jest Gloire de Dijon!“

Stařenka vyslechnuvši romantickou historii těch dvou květníkův a pozorně ohledavši květy, nalila čaje.

Rada byl v lepší míře než obyčejně; mluvil mnoho a usmíval se v patrném uspokojení. Sousedka také se rozehřála a sladčeji se usmívala. Krátká starosť o ctěného souseda podrážďivši její nervy způsobila, že subtilná slovíčka váženého rady vždy více jí dojímala.

Rozmluva byla čím dále tím důvěrnější.

„Povězte mi, rozmilý pane rado,“ ozvala se po druhé sklence čaje, „ode které chvíle aneb události datuje se vaše záliba ve žlutých růžích. Není možná, aby taková vášeň neměla zajímavého počátku... Já od nejmladších let měla ráda žluté růže, neboť jsem byla... brunetka.“

Zasmušile podíval se rada na sousedku. Zdálo se mu, že náhle sáhnul někdo zločinnou rukou po jeho skrytém pokladě — po jeho tajemství.

Čelo jeho čím dále tím více se mračilo, v očích počaly se jeviti zlověstné blesky. Nastala chvíle, kdy chtěl vstáti, převrátiti křeslo a utéci od ženy, kterážto chladnou rukou chtěla se dotknouti tajemství jeho života...

Za chvíli změkly ostré tahy v jeho obličeji, oči se sladce smály. Rada s pohnutím vzdychnul, jakoby v duchu hleděl na nejsladší své vzpomínky.

„Máte pravdu, ctěná paní sousedko,“ odpověděl hlasem rozechvělým, „že každá neobyčejná vášeň anebo podivínství má svůj pramen, jenž po celý život nevyschne. Vidím jej často před očima duše své, ano hledím naň i tenkráte, kdy svět nejméně se toho do mne naděje!“

Nastala pausa. Sousedka jí nerušila, ač nemalá zvědavosť vyhlížela z její tváře.

Za nějakou chvíli vážného mlčení počal rada vypravěti:

„Je tomu padesát let. Byl jsem ještě mlád, dokončiv tehdáž právě studia práv. V srdci mém se budil cit lásky, ale neznal jsem nikoho, komu bych to srdce někdy byl měl oddati. Ve snách vídal jsem různé postavy etherické, leč na zemi jsem nespatřil té, kteráž by se jim byla podobala.“

Stařenka se pohodlněji usadila ve křesle, vidouc, že lze očekávati jakousi zajímavou historii.

„Jednoho dne jsem šel do veřejné zahrady, kde hrála hudba. Bylo to ku konci května. V zahradě jsem spatřil mnoho cizích tváří. Byli to z větší části hosté spěchající do lázní zahraničných. Dlouho jsem chodil v zahradě, pohlížeje na malebné šaty našich touristek. Náhle pocítil jsem dojem, že někdo na mne hledí. Obrátiv se v tu stranu, odkud elektrický ten proud vychází, uzřel jsem — mladou dívčinu. Měla tvář svěží, okrouhlou, veliké modré oči a husté kadeře černých vlasů. Držela v ruce žlutou růži...“

Rada se zamlčel a vzdychnul.

„Stál jsem nějaký čas jak omámený. Nemohl jsem jíti ani vpřed, aniž couvnouti; oči neznámé dívky přikuly mě k zemi. Cítil jsem na své tváři ty jasné zřítelnice, ano zdálo se mi dokonce, že mne pálí jako paprsky sluneční umělým sklem soustředěné!“

„Zamiloval jste se, pane sousede, jedinou ranou!“ zvolala sousedka smějíc se.

„V té chvíli nevěděl jsem ničeho o sobě. Zdálo se mi, že jsem přestal býti sám sebou, že jsem se stal na věky otrokem!“

„Můj bože!“

„Byl bych tak stál do večera, kdyby náhodou nebyla se uprázdnila stolice za mnou. Mechanicky sklesl jsem na ni, neodvraceje očí od neznámé, na jejížto tváři pohrával jakýsi úsměv nevýslovný. Trvalo to dosti dlouho. Hudba hrála, přestávala, a já hleděl ustavičně na dívku!“

„Totě velmi zajímavé!“

„Dojem, jemuž jsem se oddával, zajímal společnosť neznámé dívčiny. Sestávala ze starší dámy a dvou mladších slečinek, nepochybně mladších sestřiček. Postřehl jsem nepokojný ruch mezi nimi. Jedna z mladších štěbetala něco té starší se žlutou růží. Ta pokrčivši rameuoma pohledéla na růži. Stařena se na to dívala dobrosrdečně se usmívajíc.“

Pafnucius učiniv přestávku máchnul rukou před očima, jako by rozháněl mlhu zastírající mu tuto zpomínku.

„Pohyby ty a úryvkové rozmluvy sester opakovaly se několikráte. Patrně se týkaly mne. Byly příčinou divného snění mého. Zdálo se mi, že ta dívka se žlutou růží jest jednou z těch etherických postav, jež tak často jsem vídal ve snách. Daemonické její pohledy mocně mne vábily; byly jaksi odpovědí na tajené touhy duše mé..."

„Jak hezky to vypravujete, pane sousede!"

„Po nějakém čase proud navštěvovatelů zahrady zaslonil mi neznámou. Neviděl jsem, co se tam toho času stalo; již jsem počal býti nepokojný, leč náhle spatřil jsem před sebou malou dívčinku se žlutou růží. Podavši mně s okouzlujícím úsměvem růži, zmizela. Byla to nejmladší její sestřička."

Stařenka povstala trochu z křesla, očekávajíc jaksi nepokojně ostatní slova radova. Pafnucius nějakou chvíli mlčel; na tváři jeho jevilo se pohnutí.

„Nevím," pokračoval pak tichým hlasem, „nevím, jak dlouho jsem tam ještě seděl drže tu růži v ruce. Snil jsem bděje, nikoho před sebou nevidě a hudby neslyše! Byl to nejšťastnější moment žití mého — žlutá růže, kterou mi přinesla malá sestřička neznámé dívky, byla jasnou odpovědí na všecky sny srdce mého!"

Stařenka podepřevši hlavu oběma rukama, zadívala se v uzardělou tvář radovu.

„Když uplynul proud navštěvovatelů zahrady," pokračoval Pafnucius smutně, „podíval jsem se na protější lavici, ale neznámé dívky tam již nebylo! Vyskočiv prošel jsem celou zahradu, ale nikde jsem jí nepotkal; zůstala mi jen žlutá růže, závdavek srdce jejího!"

Nevýslovný úsměv pohrával ústy stařičké sousedky. Sivé její oči zablyštěly světlem jasnějším.

„A co jste učinil s tou růží?" otázala se za chvíli.

„Schoval jsem ji jako spis drahocenný a mám ji posud. Té, která ten spis vložila do rukou mých, podnes jsem nenalezl. Nevím, jak se nazývá, odkud přišla a kam se poděla!"

„A myslil jste ustavičně na ni?"

„Každoročně v době lázeňské chodil jsem na místech veřejných, pátraje po neznámé. Snil jsem o ní, a v bezesných nocích se mi zdávalo, že ji vidím před sebou, že hledí na mne, že drží v ruce žlutou růži."

Stařenka mlčky se dívala na radu, jako by čekala na dokončení té historie.

„Minula léta," pokračoval rada, „neznámá se žlutou růží přebývala v srdci mém. Časem počala blednouti její tvář, oči zvolna hasly jako na fotografii, zůstala jen žlutá růže jako symbol jediného štěstí mého, které přede mnou zablesklo a — zmizelo!"

„A věřil jste, pane rado, že ona rovněž vás měla na mysli?"

„Věřil jsem a posud věřím; vždyť by jinak nebyla mi mladší svou sestřičkou poslala žlutou růži. Naším neštěstím bylo, že jsme se nikdy více neshledali."

„A zpomínce té jste věnoval celé své žití?"

„Ano, ctěná paní sousedko, té zpomínce jsem zůstal věren a věnoval jsem jí celé žití. Žlutá růže se stala mou milenkou!"

Stařenka hleděla na souseda nějakou chvíli s jakýmsi pocitem nevýslovným. Zdálo se, že v ní bojuje smích se slzami.

„Nepoznal byste jí," tázala se za chvíli, „kdybyste ji spatřil nyní po padesáti letech?"

Rada pokrčil ramenoma.

„Já sama byla tou neznámou!" zvolala stařenka, podávajíc mu ruku.

Rada se zachvěl: tvář jeho polila se krví, oči měl vytřeštěné.

V této chvíli zajel kočár před domem. Stařenka pohleděla skrze okno a vykřikla.

Do pokoje vstoupil svěží stařeček bělovlasý. Za ním kráčela ženština prostředního věku, vedouc dvé chlapečků. Konečně vstoupil prošedivělý muž nesoucí rozličné škatule.

„Měli jste přijeti až zítra," zvolala stařenka objímajíc starého pána.

„Chtěli jsme babičku překvapiti, jak pravil dědeček," odpověděl jeden z chlapečků.

Nastalo vítání. Rada ustoupil v pozadí. Zdálo se mu, že bděje sní, že to, co přede chvíli slyšel, a to, co nyní vidí, jest pouhý sen!...

Na tvář stařenčinu vrátil se dřívější veselý úsměv. Políbivši vnuky přistoupila k muži svému a vrátila se s ním k radovi.

Pafnucius ještě tu stál jak otupělý. Celou minulosť jeho, počínajíc prvním sněním, jemužto zůstal věren, zaujala náhle neznámá posud skutečnosť, kteráž nyní jevila se před ním!...

„Pamatuješ se," tázala se stařenka muže svého, „na onu událosť se žlutou růží, když jsme se na cestě do lázní zahraničných zastavili ve Krakově? Je tomu padesáte let, jak by uťal!"

Stařeček hleděl na ženu i radu, ale nemohl se již upamatovati.

„Zpomeň si jen na ten výstup," pokračovala usmívajíc se, „pro nějžto hněvals se na mne, pokud jsem tě neodprosila nejkrásnější žlutou růží ze své zahrádky!"

„Jaký výstup? Na nic se nepamatuji."

„Když ve Střelecké zahradě malá Bronislava, vzavši mi z ruky růži, odnesla ji neznámému mladému člověku..."

„Jenž tak pronikavě na tě pohlížel... Ah, teď se již pamatuji!... Smály jste se mu celých čtrnácte dní!"

„Můj drahý —"

„Poněvadž na tebe tak zevloval, nazývalas jej vždy panem Zevlounem. A což ten pan Zevloun?"

Stařenka přistupujíc k radovi přerušila řeč mužovu slovy:

„Pan rada Pafnucius!"

Stařeček se podíval na radu s jakýmsi podivením, ježto výstupu tomu nerozuměl. Za chvíli však podal Pafnuciovi ruku a z nedostatku slov zasmál se svým hlasem zdravým a hřmotným.

Rada také neměl slov v zásobě; zabručel tedy něco o potřebě odpočinku pocestným, poklonil se a odešel.

Nespal celou noc. Na úsvitě vstav, vyházel všecky žluté růže z okna a vzkázal hospodyni, že se vystěhuje. Za hodinu již ho nebylo v malém, žlutém domku.

Ubohý rada Pafnucius!

Ó stepní husle...

Duma **Bohdana Zaleského.** Přeložil **Fr. Kvapil.**

stepní husle! (drum, drum, drum, drum,)
v rozlehlém chóru vlastenských dum
vám biju v struny — sám vždy s tou písní:
v lup větrů pějte žal, co nás tísní!

O husle! vždy jsme sestra a brat —
tak smím vás od let dětských již zvát,
vždy oba sami, smutni a spolu
zde v poušti lkáme písněmi bolu.

Co v srdci zkvetlo, o čem duch snil,
myšlénka dražších, zašlých už chvil
kde se jen staví — teskná neb jará
ať s dumkou, šumkou, na rtech již hárá.

V mé rodné zemi — ach tam, ó tam,
mé husle, blaze bylo by nám:
zas věští Bojan, hetmanů davy
by pro nás, pro ni žili věk slávy.

Kosť z kostí otců — Slovan a Lech,
Slované, Leši jako v mých snech,
jak v notě mé a písně mé v slovu
zas bratři rovní byli by znovu.

Hoch, jenž v boj teskní dumkou a v dál,
dívka, jež dumkou tiší svůj žal,
po písni druh, jenž s mohyl tam zvoní,
bratrsky hlas k nám sdruží a skloní.

Zvuk šumky s polí jako roj včel
by z úlu v úl pak šuměl a zněl,
a stále nová za četou četa
by ssála krásu květů a léta.

Teď musím, cizí kde zve mě zem,
svým věštím mlčky strádati snem:
mne slávských davů potlesk jen bodne,
nic netěší mne bez Polsky rodné!

A jestli někdy zpívám v těch dnech,
jen zkouším, v ňadru posud-li dech,
a jako dřív zdaž lehký a čistý
zahraje větru stepního svisty.

Kéž bych co nejdřív, kéž bych tu, ach!
směl s nohou cizí setřásti prach:
já Bojan mladší bych jak ten sivý
rodákům z duše rajské pěl divy.

O stepní husle! (drum, drum, drum, drum,)
v rozlehlém chóru vlastenských dum
vám biju v struny — sám vždy s tou písní:
v lup větrů pějte žal, co nás tísní!

Josef Bohdan Zaleski.

Dne 31. března t. r. zesnul ukrajinský slavík, polský lyrník Bohdan Zaleski. Ztráty této nad jiné citlivě želí netoliko Polska, ale i celý svět slovanský. Odešel poslední z plejady Mickiewiczovy, velký pěvec vlasti Památka jeho potrvá s národem.

„Daj mu, Boże, Ukrainę w niebie!“

„Slovanský sborník“ podal v letošním ročníku, sv. 3. „Vzpomínku na Bohdana Zaleského“, k níž laskavé čtenáře odkazujeme.

Z Paříže došlo nás toto úmrtní návěští:

Vous êtes prié d'assister aux Convoi, Service et Enterrement de

Monsieur JOSEPH-BOHDAN ZALESKI
Ancien Nonce à la Diète de Pologne
Lieutenant dans l'ancienne armée Polonaise
Officier de l'Ordre Virtuti Militari
Président honoraire de l'Association Polonaise des Imposés volontaires
Membre du Conseil d'Administration de l'École Polonaise

décédé à Villepreux (Seine-et-Oise), le 31 Mars 1886, dans sa 85e année, qui se feront à Paris, le vendredi 2 avril, à l'Église Polonaise de l'Assomption, 263, rue St-Honoré, à midi précis.

L'inhumation aura lieu au cimetière Montmartre

On se réunira à l'Église

De Profundis.

Oslava nehynoucí památky Bohdana Zaleského v Praze. Péči našeho Akademického čtenářského spolku a čilého liter. řečnického spolku „Slavia“ uspořádán byl již dne 8. dubna v sále Měšťanské Besedy Večer Zaleského, kterýž proniknut duchem čisté a ničím nekalené vzájemnosti slovanské vydařil se velmi pěkně. Česť a vřelé uznání nadšenému dorostu české intelligence, kteráž tímto projevem opět dokázala, jak neposkvrněným a posvátným zápalem lne ke všemu, co vznešené a krásné. Nemohouce obšírně rozepsati

se o programové části večera, podotýkáme jen stručně, že skládal se vesměs z čísel zdařilých a věci důstojných. Po starostově vřelém zahájení schůze přednesl slavnostní řeč Rudolf Pokorný, překladatel básní ukrajinského slavíka, v níž případnými slovy složil hold slavnému pěvci bratrského národa. Pak zapěla slečna Leona Seylerová, pražská žačka, se svrchovaným úspěchem několik polských písní, náš Slukov recitoval výborně několik básní oslavencových, načež p. Lamač v části zpěvné a p. Šrógl přednesem dvou čísel houslových umělecký požitek dovršili. Všem ochotným spoluúčinkujícím dostalo se bouřného potlesku. Po programu prosloveno bylo několik řečí a přípitků myšlénkám krásným a lidem zasloužilým. Dr. Karłowicz připil přítomným bratřím Slovákům a Bulharům. Společenský pak zpěv veskrz národních písní udržoval shromážděné v harmonii milé a vždy žádoucí.

Večer ten byl vůbec krásným projevem naší mladé intelligence, skupené ve spolku Akademickém a „Slavii.“ Také veškeré časopisectvo české projevilo se při této příležitosti jednohlasně. „Zlatá Praha“ přinesla právě nejnovější podobiznu a životopis polského lyrníka.

P. A. Lavrovskij.

Dne 12. března t. r. ztratila slovanská věda na Rusi jednoho ze předních svých repraesentantů, národ náš pak jednoho z nečetných svých přátel v cizině; zemřelť Petr Alekséjevič Lavrovskij. — Zesnulý nar. se dne 31. března r. 1827. ve tverské gubernii. Vzdělání nabyl ve petrohradském hlavním paedagogickém ústavu, odkud vyšel r. 1851., osvojiv si důkladnou znalosť jazyků slovanských. Ihned byl jmenován po slavném slavistovi Srezněvském docentem slovanských jazyků na universitě charkovské, kdež setrval sice jen rok, avšak působil nadmíru blahodárně. R. 1852. stal se magistrem slovanské literatury v Petrohradě, a rok na to doktorem slovanskoruské filologie, načež stal se mimořádným, r. 1857. pak řádným professorem. R. 1860. vyslán byl ruskou vládou na cestu, jíž máme děkovati, že se s námi seznámil a Čechy si velice oblíbil, o čemž svědčí četné spisy, nás se týkající („Zpráva o nynějších poměrech Čechův“, 1860.; „Zpomínky na Hanku a Šafaříka“, 1861.; „Čechové a Amur“, 1861.; „Úpadek Čech v XVII. věku“, 1863. a 1868.; „Cesta po vnitřních Čechách, na jaře r. 1860.; r. 1860. napsal do Časopisu Čes. Musea článek „O stavu slavistiky na Rusi“). Dne 11. srpna 1869. povolán byl Lavrovský za rektora nově zřízené university varšavské, kdež pobyl až do r. 1875. Na to byl jmenován kuratorem školního okruhu orenburského a pak oděsského, až posléze r. 1885. se odebral na odpočinek. Literární práce jeho, jichž se počítá na 60, začínají se od r. 1852., kdy napsal článek „O remešském evangeliu“. Z vynikajících prací nebožtíkových zasluhují kromě jmenovaných větší pozornosti tyto: „Výzkumy o mythických názorech Slovanův“, „Původní význam v názvech příbuzenství u Slovanů“, „Svazky někdejší Rusi se slovanským světem“, „Cyrill a Methoděj jako pravoslavní hlasatelé u Slovanův“, „Byli-li Cyrill a Methoděj Slovany či Řeky“, „Slovník ruskochrvatský“, „Slovník srbského jazyka“, „O zvláštnostech tvoření slov ve starém jazyku ruském“, „O zvláštnostech starého jazyka polského“, „Zvláštnosti jazyka maloruského“, „O jazyku severoruských letopisův“, „O Lomonosovu“, „Ethnografický obraz Kašubův“ a j. Spisy jeho spadají do oboru filologie, literatury, historie, starožitností a ethnografie. — Lavrovský byl dopisujícím členem petrohradské akademie, spolku ruské literatury v Moskvě, členem jihoslovanské akademie atd. — Trvalá mu budiž česť a paměť!

K. Kadlec.

Rozhledy v literatuře a umění.

Zuzana Černínova z Harasova. Dopisy české šlechtičny z polovice 17. století. Vydal František Dvorský. V Praze nákladem Ed. Valečky. 1886 str. 335

Pan Dvorský obohatil národní naše písemnictví již nejednou knihou — neoceněnou a nepovšimnutou dosti. O nejnovější jeho publikaci pravíme hned předem, že litujeme srdečně, není-li nám možno rozepsati se o ní tak obšírně, aby obsah i duch její drahocenný vešel do srdcí všech našich čtenářů. V české literatuře nemáme nic podobného a také v jiných literaturách bylo by pohledati. Souhrn dopisů Zuzany Černínové z Harasova, jakož i historický úvod o rodině Černínů, najmě o paní Zuzaně, z péra Fr. Dvorského odkrývá nám obraz české dámy ze šlechtické rodiny polovice sedmnáctého století, kterýž velkolepým zadostučiněním jest za tupení, jehož se minulosti naší tak často ve všech směrech dostává. Jsme srdečně povděčni panu Dvorskému, že zachoval nám i potomstvu našemu obraz i památku znamenité ženy české, dámy i šlechtičny, kteráž všemi ctnostmi svými stkví se před námi jako zjev vzorné paní netoliko v příčině společenské, ale i národní. Pročítajíce dopisy urozené paní Zuzany Černínové, této vzácné ratolesti neuvadlého ještě rodu českého, a uvažujíce, že dopisy její pocházejí z časů, kdy na národ český chmura bědy již dávno lehla, jmuti jsme v srdci vřelou její láskou k vlasti i jazyku, jakož i vší její ušlechtilostí, kteráž sama téměř z každého listu paní Zuzany skvěle mluví. Hrdě můžeme poukázati k tomu, že **taková** byla dáma česká, že **tak** cítila, myslila a milovala paní česká.

Češka tato ryzí, nezanešená ještě do proudu a vlivu drahé „kultury", v dopisech svých sama ukazuje, jak vypadala česká rodina šlechtická, jaký byl vnitřní, mravní, citový, ethický podklad života paní našich. Mysl zbožná, duch přejemný a názor praktické hospodyně spojuje se zde v harmonický celek krásy věru řídké. Jinde, na místě volnějším, poukážeme k podrobnostem, k perlám vzácné řídkosti, v knize této tak štědře nahromaděným. Podotýkáme již jen, že i ve stránce jazykové jsou dopisy paní Černínové vzácným pokladem literárním. Jeť to téměř jediná památka skvostné řeči národní v Čechách té doby. *E. J.*

Полный народный пѣсенникъ. Составилъ Николай Лопатинъ. Съ рисунками графа Ѳ. Л. Соллогуба. Москва. (Str. 226. + VIII.)

Vedle pedagogické kommisse, jež vydává na statisíce výtisků národního čtení, vedle Petrohradského Komitetu Gramotnosti a Moskevské společnosti pro rozšiřování užitečných knih existuje ještě v Moskvě při císařském hospodářském spolku zvláštní Komitet Gramotnosti, jehož péčí jest též vydávati knihy pro lid. A jedním z posledních takovýchto vydání Komitetu jest shora uvedený Úplný národní zpěvník, jejž sestavil Mikuláš Lopatin Na Rusi rovněž počínají bujeti pouliční písně, jež vyskytují se v rozličných bezcenných zpěvnících, vydávaných nesvědomitými a mnohdy ani písma neznalými sběrateli, a proto tím více jest pozoruhodným tento národní zpěvník, jenž stejně co do obsahu i co do zevnější úpravy vypraven jest svědomitě a pečlivě a jejž zdobí velmi pěkné obrázky poprvé zde na veřejnosť vystupujícího hraběte Th. L. Sollogaba. Celkem zpěvník tento obsahuje 226 písní národních, jež rozpadají se na devět oddělení; první oddělení skládá se z písní panenských (49), druhé z ženských (17), třetí z mužských (26), čtvrté z rekrutských (3), páté z vojenských (41), šesté ze svadebních (23), sedmé ze sborových (11), osmé z podmísečných (7) a konečně deváté z písní ruských básníků (41). V tomto posledním oddíle umístěny jsou plody Merzljakova, Cyganova, Dělviga, Kolcova, Puškina a Lermontova. Závěrkou obsahuje Úplný národní zpěvník píseň z opery „Život za caře" a ruskou hymnu dle slov Žukovského. *K. Štěp.*

Bugarske pjesme. Preveo August Harambašić, Zagreb 1886. (str. 92).

Chrvatský básník Harambašić, jehož „Ružmarinke" a „Slobodarske" jeden každý jistě s největší četl zálibou, a jehož „Idylly" v letošním „Vienci"

uveřejňované zvláštní lahodou vynikají, vydal v rouše chrvatském junácké a milostné písně bratrského národa bulharského, věnovav je na důkaz úcty hlavnímu zastánci duševního spojení všech Jihoslovanů, Erasmu Barčićovi Všech písní přeložených jest 40, z nichž 29 jest junáckých a vlasteneckých, ostatních 11 pak písní milostných, jimž předesláno nejprve věnování a poslání básníkovo. Vybrány pak jsou ve sbírce této básnické plody všech vynikajících pěvců bulharských: Slavejkova, Boteva. Stambolova, Miševa, Karavelova, Ivanova a Vazova. Písně všechny šťastně jsou voleny, a nesnadno věru říci, která z nich nejlepší nazvána býti může, neboť ve všech jeví se ten zvláštní, Jihoslovanům a Bulharům in specie vlastní tón, který srdce čtenářovo brzy k pláči, brzy k nadšení uchvátiti musí. Nejvíce přece zamlouvají však se písně následující: „Davosija“ od Slavejkova na str. 13., „O vješanju Vasilja Levskoga“ od Boteva na str. 21., Stambolův „Guslar“ na str. 25. a téhož „Písně“ na str. 35., dále píseň Miševova „Šumi Vardar“ na str. 31., „Boj u Šipky“ od Ivanova a „Tážete se, kde je zora“ od Vazova, ačkoli, jak řečeno, i písně ostatní své krásy mají. — Úprava celé knihy jest velice pěkná a cena velice levná (60 kr.). Připojena též velice zdařilá podobizna Barčićova *Jindř. Apol. Mutov.*

O imionach własnych polskich miejsc i ludzi. Przez Jana Karłowicza. Warszawa 1885. str. 60.

Autor obral si za vděčné thema objasniti vlastní jména polská míst a lidí, a dospěl ve své studii zajisté k výsledkům velice vítaným. V té věci badáno ve slovanské literatuře poměrně málo, tím vítanější jest svědomitá práce p. Karłowicze, kteráž i badatelům jiných národů slovanských výtečným se státi může vodítkem. Po prvé objasňuje několik set rodových a místních jmen polských, ukazuje, jak se jména tato vyvíjela a jak historicky se přetvařovala. Všech vlastních jmen polských (rodových i místních) počítá p. Karłowicz asi sto tisíc, bylo tedy nad síly jednotlivce propracovati ohromnosť materiálu úplně, ale i za to, co podal (probíraje hlavně zajímavá jména t. zv. křestní) vděčnosť mu náleží. Jda v sledech Miklosiče řídil se jeho zásadami a vyplnil tak alespoň poněkud mezeru, kterouž vyplniti jest ještě ostatním literaturám slovanským, čímž jediné dospěje se k celkovému názoru o slovanských jmenech vlastních vůbec. Zvláště ceníme v studii p. Karłowicze, že věnoval mnoho péče srovnávání, zejména s jazykem českým, čímž ostatně práci svou učinil také nám důležitou a užitečnou. Z polských pramenů nejvíce mu sloužily: Zinbergův Skorowidz Królestwa Pol., Słownik gieograficzny a díla Baudouina de Courtenaya a K. Stadnického. Z českých probral zejména Tomka Dějiny Prahy V. (díl rejstříkový), práci Hulakovského (Č. česk. Musea 1860.), Brandlovo Glossarium a j. Kromě toho užil též pramenů ruských, litevských a německých.

Co do křestních jmen praví, že jsou v polštině čtverého původu: slovanského, hebrejského, řeckořímského a germanského (Bolesłav, Łukasz, Ambroży, Marcely, Fryderik). — Práci této nemálo k praktické potřebě přispívá zvláštní rejstřík, bez kterého by se neměla žádná podobná práce vydávati Upozorňujíce těmito stručnými slovy příslušné naše odborníky na studii p. Karłowicze, vyslovujeme jen ještě, že svědčí o důkladnosti, jakou vynikají jen práce ceny vědecké a trvalé. *E. J.*

Dr. Jan Hanusz: O dobie litewsko-słowiańskiej w stosunku do prajęzyka indoeuropejskiego. Odbitka z tomu XI Rozprav filol. Akademji krakowskiej. Kraków 1885. str. 24.

Od časů Schleicherových ustálilo se mezi jazykozpytci mínění, že některé z jazyků indoevropských jsou spolu příbuznější, zejména jazyky germanské s litevskoslovanskými. Skupinu tuto nazval Schleicher slovanskoněmeckou čili severní, a bližší příbuzenství jazyků, z nichžto se skládá, určil a popsal v I. sv. svých „Beiträge,“ jakož i ve zvláštní brošuře, přeložené z rukopisu do ruštiny a uveřejněné v Petrohradě s názvem „Kratkij očerk doistoričeskoj žizni ševerovostočnago otděla indogermanskih jazykov“ r. 1865. str. 64.

Nějaký čas nebylo pochybováno o pravdivosti jeho mínění; ale konečně sebralo se proti němu mnoho námitek, jež byly vysloveny zvláště od učenců, jako: Leskien, Delbrück a Brugmann. Neupírali úzké souvislosti jazyků slovanských s litevskými, ale podkopali theorii bližšího jich příbuzenství s germanskými. „Nabylo vrchu přesvědčení,“ dí p. Hanusz, „že jazyky litevskoslovanské nikterak nejsou bližší germanským nežli indoiranským anebo dokonce řeckým nářečím,“ ježto bylo pozorováno, že množství známek společných v tak zvané „skupině severní“ není zvláště veliké, takové jako jest na př. ve skupině slovanskolitevské anebo indoiranské.

P. Hanusz ve své rozpravě odůvodňuje a příklady dovozuje zvláštní blízkosť jazyků slovanských a litevských, probíraje pořadem jich zvukosloví, morfologii a etymologii, aby ukázal, že byla kdysi společná doba litevskoslovanská. „Kdyby jazyky germanské,“ dí na str. 17., „měly aspoň polovici týchže novotvarův, bylo by nám pokládati je za bližší jazykům litevskoslovanským nežli jiným indoevropským... Jeden aneb několik těch zjevů mohlo snadno vzniknouti na půdě germanské právě tak nezávisle, jako na půdě italské aneb armenské.“

Druhá otázka, kterou spisovatel sobě dává jako úlohu, zní: Kterak by bylo možná určitěji označiti čas, kdy Litvané a Slované ještě mluvili jediným jazykem? Na to odpovídá na str. 17. až do konce rozpravy. Jazyková shoda slovanskolitevská stávala patrně jen v době předhistorické; stopy její jsou skrovné a nejisté. Spisovatel to ukazuje na Herodotových názvech Neurův a Budinů, vypravuje přitom mínění Fierlingerovo, což ostatně p. H. zevrubněji a se zdarem vykonal ve varšavských „Pracích filologických“ (I., str 168.—180.) a v „Zeitschrift für vergl. Sprachforschung“ (XXVIII., str. 210.—214.).

Nejzajímavější a nové pole badání otvírající jest poslední část rozpravy p. H. (ode str. 21.). Známo, že plemena uhrofinská od tisíců let se stýkala se Slovany, Litvany a Germany; stopy těch styků zachovaly se ve slovnících a v živé mluvě plemen těchto, a co je nejdůležitější — některá slova slovanská i litevská shledáváme tam ve způsobě velmi starožitném, a to tak dalece, že jest možná míti za to, jako by ta slova pocházela z doby předslovanské a předlitevské, čili z doby slovanskolitevské Spisovatel podává několik příkladů takových, ať tak dím, skamenělin jazykových a posléz končí (na str. 24.): „Dle všeho toho třeba souditi, že praotci Uhro-Finů stýkali se již s praotci Litvanův i Slovanů; že to však bylo ještě před početím naší ery, možná skoro na jisto tvrditi na základě sestavení s fakty jinými.“

V Praze, 1. března 1886. *Jan Karłowicz.*

Záhady dějepisné. Rozluštuje Fr. V. Sasinek. Seš. 1. Historickoetymologické pokusy. Nákl. Fr. A. Urbánka 1886 str. 36.

Spisovatel předsevzal sobě objasniti starožitná jména slovanská, v jejichž pojímání vyskytuje se dosud velmi mnoho různých náhledů. Ve svazku právě vyšlém pojednává p. Fr. V. Sasinek zejména o těchto slovech: Don, Labe, Čech, Quadové, Beleknegini, Vltava, Lech, Visla, Rhenus, Hercynský les, Venetal, Sclavini, Antes, Sarmatae, Bílé Horvatsko, Syrmium, Serbi, Magyar, Vojtěch, Germania. — Věcné ocenění této práce odporučujeme odborníkům. Také my se k ní ještě vrátíme. Podotýkáme jen, že o slovu Visla vydány byly v poslední době některé uvážení hodné studie polské (v. Prace filologiczne Warszawa 1885). Jinak citujeme poznámku p. Sasinkovu na str. 18.: „Češi velmi chybně píší Tatry místo Karpaty. Karpaty jest celé pohoří, Tatry jen vrchy mezi župou Liptovskou a Polskem. Je-li v poesii pars (Tatry) pro toto (Karpaty), nesmí to býti ani v zeměpise ani v dějepise.“

Poezje Adama Mickiewicza. Wydanie zupełne w 4 tomach. Lwów, księgarnia Polska 1886 str. 403, 302, 314, 310.

Stýskáno si spravedlivě na to, že díla nejznamenitějšího básníka polského, nesmrtelného Adama Mickiewicze pro drahotu svou vůbec nejsou rozšířena tak, jak by zasluhovala a jak by bylo přirozeno. A zajisté, mnohý postrádal tohoto drahocenného pokladu polského písemnictví, na kterém téměř

do poslední doby vydělával nejvydatněji nakladatel — německý v Lipsku (Brockhaus). Také pařížské vydání Mickiewiczových děl nebylo všem kruhům přístupné. Teprv nyní vyšlo první národní vydání pěvce Pana Tadeáše v úpravě slušné a ceně nejširším kruhům přístupné. Cena čtyř svazků, obsahujících Pana Tadeáše, Dziady, Grażynu, Konrada Wallenroda, Krymské sonety, ballady a romance, jakož i všechny ostatní básně drobnější, obnáší 1 zl. 60 kr.! Vydání toto je nepochybně v každé stránce správnější a dokonalejší vydání lipského. Odporučujeme tedy lvovské vydání všem, kdož pořiditi si nemohou edice pařížské, vydávané rodinou básníkovou. (Obsahuje také „Dějiny literatur slovanských, korrespondence“ a j.). Mickiewiczovy básně chyběti by neměly v žádné knihovně rázu slovanského. *J.*

Letopis Matice Slovenske za leto 1885 Uredil Fr. Levec. Založila in na svetlo izdala **Matica** Slovenska. V Ljubljani 1885., str. 496. (Dokončení.)

„Bibliografie slovinská“, pořádaná co rok Ivanem Tomšičem, vykazuje za rok 1884. celkem 177 čísel, z nichž jest 35 časopisův a periodických publikací; liter. spolky (Matice slovin., Dramatické družstvo, Družba sv. Mohora a j.) vydaly celkem patnáct různých publikací a spisů. Krásná literatura má vykázaných 27 čísel, z nichž sedm náleží však zcela jinam a k nimž přičísti opět dlužno tré čísel jinde jmenovaných. Školská literatura má šestnáct čísel, školních zpráv je jedenáct, náboženských a církevních knih je třicet, různých menších publikací, kalendářů atd. 32, hudebnin a hudby se týkajících spisů devět. — Věříme, že knihopis je úplný, avšak uspořádán je ku podivu nesoustavně; nezáleží tak na tom, kdo knihu vydal, nýbrž co kniha obsahuje! Jest věru s podivením, že bibliografie — věc takřka mechanická a beze všech obtíží vykonatelná, jmenovitě u Jihoslovanův a bohužel též u nás Čechů je vskutku pravou popelkou! Co se pak literatury slovinské týče, jest tato rozsahem svým tak skrovna, že bibliograf její mohl by velmi snadno v roční rozvaze své též připojiti názvy veškerých rozprav v časopisech vědeckých, poučných i belletristických uveřejněné, jak to dělají v jistém směru a do jisté míry Němci, Francouzi i Angličané, v novější době i Rusové, čímž velikou úsluhu prokazují známosti své literatury. — Valná část publikací v bibliografii slovinské je takého druhu, že literarního historika nezajímají, a důležité, mnohdy znamenité rozpravy z časopisů se v bibliografii neuvádějí, nebyvše pak zvláště otištěny, po letech upadají v zapomenutí tak sice, že ani literarní historik v pozdějších dobách o nich ničeho se nedoví. A to jest také vedle nedostatečných knihoven slovinských (které jsou vesměs v rukou Němců) hlavní příčinou, proč nemáme dosud dokonalých a zevrubných dějin slovinského písemnictví, jak makavými toho svědky jsou mimo jiné spisy Macunův, Pypinův i nejnovější Kleinmayerův! Doufáme, že Matice odkoupivši rukopis G. Križnikův „Slovenska bibliografija od 1832.–1867. leta“, se přičiní, aby po případě v onom směru doplněn byl, a tak i Neslovincům obraz o veškeré duševní činnosti Slovinců podán býti mohl.

R. 1884. ukončila Matice slovinská prvé dvacetiletí svého trvání, a za tou příčinou líčí spolkový tajemník Eugen Lah stručně dějiny a literarní působení tohoto prvého slovinského literarního závodu. Koncem r. 1864. měla Matice okolo 500 členů, r. 1872. téměř 2000. R. 1884. obnášel počet členů 1457. Jmění měla koncem r. 1864. 7700 zl., a koncem r. 1884. i s nemovitostmi okolo 62.000 zl. — Na venek je Matice ve spojení s nejdůležitějšími (celkem třiceti) učenými ústavy slovanskými, v Čechách pak zaměňuje spisy své s devíti českými korporacemi, a sice od r. 1866. s „Maticí českou“, „Besedou uměleckou“ a „Spolkem právnickým“, vesměs v Praze, s „Maticí moravskou v Brně“ (od r. 1869.), prvým „Spolkem Gabelsbergerských stenografů v Praze“ (od r. 1870.), pak od roku 1884. s „Král. českou společností nauk“, spolky českých filologův, architektův a inženýrův a konečně „Jednotou českých mathematiků“, vesměs v Praze. *Josef Kouble.*

— — —

Ruský spisovatel Šolkovič vydal ve Vilně *Sborník statí* týkajících se otázky rusko-polské. Jsou to namnoze již známé rozpravy spisovatelů: Samarina, Hilferdinga, Palackého, Riegra, Proudhona, Kojaloviče, Katkova a j.

Asnykovy básně překladem Fr. Kvapila a nákladem J. R. Vilímka vyšly v těchto dnech. Pro nedostatek místa byli jsme nuceni odložiti obšírnější referat do svazku příštího.

Dovídáme se, že synové zesnulého Bohdana Zaleského vydají úplné souborné vydání básní ukrajinského slavíka. V pozůstalosti nalezeny byly ještě některé práce neotištěné.

Vid Vuletić-Vukasović oznámil z Korčuly, že vydá nákladem knihkupectví Karla Pretnera v Dubrovníku knihu: „Smajl agić Meho, píseň našich Muhamedanův", kterou na příkaz anthropologického spolku vídeňského napsal dr. Bedř. S. Kraus. Jak praví Vukasović, jest to nejdelší (má asi 2150 veršův) a i obsahem nejkrásnější píseň, kterou se může vykázati srbská národní literatura.

Slovinský časopis „*Kres*" přeměnil se letos ve vědecký čtvrtletník na způsob našeho „Musejníka". Hlavními spolupracovníky budou: Dr. Řehoř Krek, Davorin Trstenjak a dr. Sket.

Bajky J. Krylova, jehož život a působení obšírně vylíčil H. Mejsner ve Sborníku slov., vyjdou v těchto dnech nákladem H. Wiesnera. Stať výše podotknutá bude tvořiti doslov celého vydání.

Pan Alfons Parczewski, spisovatel polský a vřelý mecenáš Srbů lužických, měl dne 18. a 19. března t. r. v Poznani (ve velkém sále polského bazaru) přednášku p. n. „Początki odrodzenia czeskiego", k níž sešlo se velmi četné obecenstvo netoliko z Poznaně samé, ale i z vůkolí. Pan Parczewski studoval dějiny českého znovuzrození již delší čas, navštívil několikráte Čechy i jde jeden hlas, že přednáška jeho vynikala vzácnou důkladností — Ku cti p. Parczewského uspořádán druhého dne banket, při němž kníže Zdislav Czartoryski pronesl přípitek „Kochajmy się!"

Varšavská Biesada literacka uveřejnila z péra Bronislava Grabowského vřelé vzpomínky na návštěvu českého Národního divadla p. n.: „Pielgrzymka do złotego domu". Svěží vypravování známého přítele našeho, kterýž již tolik vykonal ve prospěch poznání Čechů v Polsce, vyniká netoliko znalostí věcí a poměrů českých, ale i vřelou sympathií. Práce tato vyjde také zvláště. Promluvíme potom o ní obšírněji.

Výkaz činnosti liter. a řečnického spolku „Slavia" za měsíce leden, únor a březen. Mimo slavnostní přednášku p. Zákrejsa: „O literárním jubileu Václava Vlčka" byla řada zajímavých přednášek, z nichž zejména vytknouti sluší přednášku p. dr. Píče: „O Slovanech v Uhrách". Jinak přednášeli: Kol. Hrstka: „Několik obrázků z lékařství prostonárodního u horalů jihoslovanských". Kol. Teige: „O nejstarších českých rodech vévodských". Kol. Soukup: „Zdali stavěli staří Slované ze dřeva nebo z kamene". Kol. Traeger: „O národních pohádkách". Kol. Kadlec: „O vzájemnosti slovanské za posledních dob". Kol. Štěpánek: „O vzájemnosti českoruské zvl. za posledních let" (2). Kromě toho předneseno bylo několik referátů a čteny některé slovanské básně.

Jan Vlček, jednatel.

Překlady: Teresa Manfredi. Nowella Juliusza Zeyera. Z czeskiego przełożył Miriam. Ateneum (varšavské) 1886 III. — Приморска зора. Приповиjетка Отокара Мокрога. Съ чешког превео Никола Шумонеа. Босанска Вила (sarajevská) 1886 č. 4. — Ziemia ofiary. Z pieśni Jana Nerudy. Przekład Melanii Parczewskiéj. Diennik Poznańsk 1886 N. 25. — Pomysł malarza, humoreska Świętopełka Czecha. Przeł. Miriam. Kraj. 1886. N. II. — (Bibliografii slovanskou přineseme příště.)

„Slovanský sborník" vychází vždy 15. každého měsíce a předplácí se v administraci (knihtiskárna J. Otty) Karlovo náměstí číslo 34. nové: na čtvrť roku 1 zl. 30 kr., poštou 1 zl. 40 kr., na půl roku 2 zl. 50 kr., poštou 2 zl. 70 kr., na celý rok 4 zl. 80 kr., poštou 5 zl.

Odpovědný redaktor a vydavatel: **Edvard Jelínek.** — Tiskem a nákladem knihtiskárny **J. Otty** v Praze, na Karlově náměstí č. 34. n.

SLOVANSKÝ SBORNÍK.

Ročník V. — 1886 — Číslo 6.

O národní písni polabských Bodrcův.

Napsal Hanuš Máchal.

Ke vzácným zbytkům, jež se nám z řeči vyhynulých Slovanů polabských zachovaly, patří mezi jinými památkami obsahu nejvíce náboženského také žertovná píseň národní Lüneburských Slovanů, kteří byli haluzí velikého kmene Bodrcův. Zaznamenal ji Chr. Hennig von Jessen, kazatel ve Wustrowě nedaleko Lüchova († r. 1719.) a připojil ji i s notami k rukopisnému dílu svému „Vocabularium Venedicum", jež se v král. hannoverské knihovně nalézá. Mimo to podal o ní také zprávu prof. J. J. Eccardovi, který ji ve spise svém „Historia Studii Etymologici linguae Germanicae hactenus impensi, ubi scriptores plerique recensentur atd.; occedunt et quaedam de lingua Venedorum in Germania habitantium. Hannoverae 1711.8 " s některými jen změnami otiskl Po té byla už častěji tiskem vydána ve sbornících památek řeči polab. Slovanů od Hilferdinga str. 38., Pfula (Čas. Mać. Serb. r. 1863 str. 103 a dle Eccarda str. 113 sq.). v Pjesničkách Łuž. Serbow od Hawpta I. 229 atd.

Herder přeložil ji znovu do němčiny a Goethe volně ji zpracovav užil jí za konec své zpěvohry „die Fischerin". Také Čelakovský ji vydal ve sbírce národních písní slovanských.

Poněvadž jest to jediný zbytek národní poesie polab. Slovanů, v mnohém ohledu zajímavý, nebude snad na škodu, promluvím-li o něm poněkud obšírněji. Původní text, k němuž přidávám český překlad, zní ve fonetickém přepise*) takto:

1.	1.
Kátĭ mĕs [1]) njênka [2]) bait?	„Kdo má nevěstou být?"
— Tělka [3]) měs njênka bait! —	„„Sova má nevěstou být!""

*) Prameny cituji dle Schleicherovy „Laut- und Formenlehre der polabischen Sprache". — Celý kroužek na *a* nahražujeme polovičatým kroužkem pro nedostatek této litery.

[1]) Překládá se v písni „soll", jest však impf. [2]) Slovo to psáno u Leib. neênka, u Plat nencka a souvisí se slc. ňaňa teta, ňaňo tatík, rus. njanuška kojná, srovn. uher. néne starší sestra. [3]) Ecc. má teêlka, têlka; Pful myslí, že znělo pův. kjilka a přirovnává luž. kiwkać (sowa kiwka) a kawka. Myslím, že povstalo z něm. Dohle, střhn. talle, sthn. tâhala.

Tëlka rícė
Vápak kā naimó kā dvëmó:
Joz jis vílk'ä grësna zéna,
Nemüg [4]) njénka bait,
Joz nemüg njénka bait.

2.

Kätü mës zantik [5]) bait?
— Strézik mës zantik bait!
Strézik rícė
Vápak kā naimó kā dvëmó:
Joz jis víl'kä mólý k'arl, [6])
Nemüg zantik bait,
Joz nemüg zantik bait.

3.

Kätü mës treuvnik [7]) bait?
— Vórno mës treuvnik bait!
Vórno rícė
Vápak kā naimó kā dvëmó:
Joz jis vílk'ä córný k'arl,
Nemüg treuvnik bait,
Joz nemüg treuvnik bait.

4.

Kätü mës k'euch'ór bait?
Väucka [8]) mës k'euch'ór bait!
Väucka rícė
Vápak kā naimó kā dvëmó:
Joz jis vílk'ä gléupý [9]) k'arl,
Nemüg k'euch'ór bait,
Joz nemüg k'euch'ór bait.

5.

Kätü mës šenkir bait?
— Zojanc mës šenkir bait!
Zojanc rícė
Vapak kā naimó ka dvëmó:
Joz jis vílk'ä dralý [10]) k'arl,
Nemüg šenkir bait,
Joz nemüg šenkir bait.

6.

Kätü mës spelman bait?
— Büt'an [11]) mës spelman bait!
Büt'an rícė
Vápak kā naimó kā dvëmó:
Joz jis vílk'ä däng'ürat,
Nemüg spelman bait,
Joz nemüg spelman bait.

Sova řekla
Zase k nim ke dvěma:
„Já jsem velmi hříšná žena,
Nemohu nevěstou být,
Já nemohu nevěstou být.“

2.

„Kdo pak má ženich být?“
„„Střízlík má ženich být!““
Střízlík řekl
Zase k nim ke dvěma:
„Já jsem velmi malý chlapík,
Nemohu ženich být,
Já nemohu ženich být.“

3.

„Kdo pak má družbou být?“
„„Vrána má družbou být!““
Vrána řekla
Zase k nim ke dvěma:
„Já jsem velmi černý chlapík,
Nemohu družbou být,
Já nemohu družbou být.“

4.

„Kdo pak má kuchař být!“
„„Vlček má kuchař být?““
Vlček řekl
Zase k nim ke dvěma:
„Já jsem velmi mladý chlapík,
Nemohu kuchař být,
Já nemohu kuchař být.“

5.

„Kdo pak má šenkýř být?“
„„Zajíc má šenkýř být!““
Zajíc řekl
Zase k nim ke dvěma:
„Já jsem velmi hbitý chlapík,
Nemohu šenkýř být,
Já nemohu šenkýř být.“

6.

„Kdo pak má hudec být?“
„„Bočan (čáp) má hudec být!““
Bočan řekl
Zase k nim ke dvěma:
„Já mám velmi dlouhý zoban,
Nemohu hudec být,
Já nemohu hudec být.“

---

[4]) Aor. jednod. přeložen „ich kann nicht“, srovn. mük „können“ J., jose müik „ich kann“ J. Praes.; význam aor. tohoto povstal asi analogií něm „mag“, srovn. Schleicher str. 268.—269. [5]) Psáno též v jiných památkách santek J. P. dem. od ssankt, sankt J. P. stsl. zętь. [6]) J. P. S. tjârl, Pf. D. tschariol jest něm. Kerl. [7]) J. P. dreywenik, srovn. dreywoje P., dreywója J., er traut; z něm. trauen. [8]) J. wuetzka, P. wûtzka, Pf. D. wutska je dem. od wauck M. wuhk S. [9]) J. P. gleipe, stsl. glupъ znamená v polab. mladý vlivem něm. tump, jež v střhn. značí nejen „dumm“, ale i „unerfahren, jung“. Srovn. Schleicher 19. [10]) Dněm. drall, jež „silný, hbitý, čilý“ znamená. [11]) Pf. bütchan, Ecc. bûtgan, M. bnûtjen, D. büchan, srovn. p. bocian, hl. boćon, dl. bośon, bośan, č. bočan = čáp černý, slc. bokán.

7.

Kåtű měs daiskó [12]) bait?
— Laiska měs daiskó bait!
Laiska ríce
Våpak kå naimó kå dvëmó:
Rüzplastaitě [13]) műjan paizón, [14])
Bóndė våsa daiskó,
Bóndė våsa daiskó!

7.

„Kdo pak má stolem být?"
„„Liška má stolem být!""
Liška řekla
Zase k nim ke dvěma:
„Rozplácejte si můj zadek,
Bude vaším stolem,
Bude vaším stolem!"

Zajímava je též poznámka Hennigova, kterou k přednesu písně této připojil. Po slovech liščiných začali prý všichni, co jich kolem stolu sedělo, pěstmi hlučně a živě na stůl tlouci, zakončujíce tím způsobem celou píseň. Mimo to poznamenává ještě, že píseň tato, měla-li zpívána býti pravidelně, rozděliti se musila mezi tři osoby. Prvá z nich tázala se na př.: Kåtű měs njěnka bait? Druhá odpovídala: Tëlka měs njěnka bait! Následující slova: „Tëlka ríce våpak kå naimó kå dvëmó" zpívaly všechny tři osoby; aby zpěv byl ladný a harmonický, zpíval jeden mezi discantem a basem prostředkující hlas. Slova „Joz jis vilk'ã grësna zéna, nemüg njěnka bait" zpívala osoba třetí. Poslední pak verš zanotovali všichni tři zpěváci společně.

Píseň tato nabývá ještě také proto zajímavosti, že lze k ní uvésti četné analogie z národní poesie slovanské. V české písni „Svatba dudkova" jmenuje se ženichem dudek, nevěstou sojka, družbou zlatohlavý strnad, družičkou křepelka; radostný skřivan zval na svatbu, krkavec je oddával, jestřáb stál za svědka, havran byl za kuchaře, slavík dělal muziku, švítorná straka ustílala nevěstinu postel (srv. Erben str. 346). V týž obor písní patří také „Svatba vlkova" ve sbírce Erbenově str. 347.

Polská píseň o svatbě dudkově zní:

Ożenił się dudek w lesie,
Na ramieniu żonkę niesie,
Wszystkie ptaszky pozwoływał,
Ino sowy nie zawołał.
A sowa się dowiedziała,
Na wesele pojechała;
Siadła sobie tam na łożku,
Kazała grać po francuzku. —
Wziąwszy dudek sowę v taniec,
Ułomał jéj wielki palec
„A ty dudku opętańcze,
Porwałeś mi wszystkie palce!"
— „Gdybym nie miał w domu gości,
Porwał bym ci wszystkie kości."

Żegota Pauli, str. 178. č. 5., srovn. též Wójcicki II. 373.

---

[12]) Povstalo asi ze sthn. tisc, disc, nyní Tisch. [13]) Přeloženo „schlagt von einander", srovn. rus. rasplastatь. [14]) Ec. wapeis; paizon je acc. sg. od paiza srovn. nsl. pizda vulva, č. pizda, říť, pr. peizda podex, stsl pьzděti, č. bzdíti. Wapeis jest téhož kmene.

O svatbě stehlíkově pěje píseň rusínská (dle polského originalu):

A szczygeł dumaje,
hromadu zberaje,
szo ne maje z kim meszkaty,
ženyty sia maje.

Poswataw synyciu,
wrobłewu sestryciu,
charoszoju, prybranoju,
potisznuju ptyciu.

Szoso rano ustaje,
porady zberaje,
worbel z snihurcem
konyki sidłaje.

Sokit buw za družbu,
jastrib za piddružbu,
starostoju oreł,
pidstarosto' žurawel.

Soroka śurtyłka,
swacha perepyłka,
husak kracze, łebid' skacze,
prybrana muzyka.

Czorny kruk upyw sia,
na wisilu byw sia,
poczaw bujku z czornohusom.
czornohus wtomyw sia

Zažuryw sia szczygeł,
ta staw, ta dumaje,
oženyw sia, utratyw sia,
ta žinki ne maje.

Solowij mu kaže,
kaže rozmawlaje:
Szukaj jeji na kropywi,
tam wona sidaje.

Zažuryw sia szczygeł
po sami kolina,
szukajuczy na synyciu
dobroho polina.

A sowula tańciowała,
až sia utomyła,
ne chotiła medu pyty,
brahy sia napyła.

W. z Oleska, str. 475. č. 367.

V delší lužické písni opěvuje se svatba straky s krkavcem. Krahujec byl řezníkem, čáp číšníkem, vrabec kuchařem, sova słonkou, žluva, kavka a žaludnice družkami, kulík a špaček svaty, vlaštovice hrála na housle, konopka na flétnu, skřivánek na klarinet a střízlík na dudy. Hostmi byl kos, křepelka, volavka, káně, čížek, sykorka atd. (Pjesnički I. 256.)

Podobné ještě písně nalézají se v sbornících národ. písní od Sacharova, Iliće, v Čelakovského písních litevských. Narbutt v Hist. Nar. Lit. I. 155. podává vyňatek z podobné písně litevské. Dle ní sedlala kvíčala koně, bobr byl kočím, zajíc běhounem, slavík zpěvákem, straka pořádala tanec, vlk hrál na dudy, medvěd štípal dříví, havran nosil vodu, vlaštovice byla majerkou, veverka prostírala na stůl a liška seděla při nevěstě (srv. Zbiór wiadomósci atd. III. [III.] 221.).

Prof. Gebauer klade všechny písně tohoto druhu pro jejich obsah do okresu bájí zvířeckých a pokládá je za plod domácí československý, poněvadž je ve všech úplnějších sbírkách slovanských nalézáme.

Ruský mužík.

Črta z národního života ruského.

Napsal Čeněk Hornov.

(Pokračování.)

Nábožnosť obecného i vzdělaného Rusa je tak hluboká, že o ni roztříští se všechny pokusy nivelisujícího proudu protináboženského, jenž vane ze západu na ruskou říši; a také ona ohromná protiva, jaká je mezi duchem domorodého obyvatelstva a duchem na Rus přesazeného a štěpovaného vzdělání podle cizího vzorku, byla a je prý hlavní příčinou, že vzdělání na Rusi mezi obecným lidem tak málo se šíří, a mezi intelligencí na scestí přivádí. Lid nedůvěřuje cizímu proudu, v němž tuší cosi nepřátelského, a mladá intelligence, uvrhnuvši se jemu v náruči a přetrhavši s minulem všecky svazky, stává se nespokojenou, revoluční.

„Mluví se tolik o vzdělání a vychování ženské mládeže“, psal loni na jaře Katkov. „Rusko věnovalo tomuto předmětu všemožnou péči. Máme celé množství ústavů pro dívky vzorně zařízených. A co z těchto ústavů vychází? Polovina nihilistek, hlav nespokojených za každou cenu, něco ženštin lehkých pro vyšší stavy a něco oněch fádních, nedívčích, neženských gouvernantek, jež vídáme v našich domech a o nichž nevíte, kdo je více ubohý: ony či ti, kdo se s nimi stýkati, kdo se jimi vychovávati musejí.“ To bylo řečeno o ženských; ale platí to mutatis mutandis o mužské mládeži studijní rovněž. Příliš veliký rozpor, jaký panuje mezi tím, co přednáší se na svobodných stolicích universitních, a těmi theoriemi, jimiž proniknuty a vedeny jsou stát a církev ruská, musí vésti k těm neblahým výsledkům, nad nimiž trne Evropa.

Zbožnosť a víra lidu ruského jsou, jak jsme viděli, obrovské; je to zbožnosť až asketická, víra, jež hory přenáší. Nicméně stanou se v nich samých případy, jež nutí k smíchu, stejně i více veselé než onen se zbožným zlodějem píp. Uvedu jen jednu ze skutečných událostí, které mne potkaly, které by zněly anekdoticky, kdybych je vypravoval, nač ostatně zde ani místa není.

Jedním z nejpřísnějších ustanovení pravoslavné církve jsou posty, které se zachovávají do krajnosti, zejména velký půst před paschou, před svátky velikonočními. Neznám zpaměti seznam všech potravin, které se nesmějí požívati, utkvělo mi pouze v paměti, že dovoleny jsou všeho všudy houby, zelí a nemastná moučná jídla, při nichž nesmí býti použito ani vejce, ani mléka k zadělání; tedy skorem nic. Půst ohromně krutý, a také vypadají po něm všichni Rusové jako seschlé šindele. V tomto postu chodí pravoslavní ke zpovědi, aby se káli za spáchané hříchy, a je přirozeno, že zejména před vykonáním zpovědi přísně zachovávají ustanovení náboženská. Sváděl jsem několikráte naše služebné duchy, pravověrnou Mášu, její mladší neteř Pášu a dobráckého Ivana různými lahůdkami ke „hříchu“, ale marně.

„Nělza, gospodin, jeto grěch," zněla stereotypní odpověď. Dobrá, myslím si, když hřích, tak hřích; nač kaliti jejich čisté svědomí.

Ale po nějakém čase zpozoruji, že mlsná Páša není již tak zcela neustupnou v této příčině; a když jsem celé tajemství počal se smíchem vytahovati z neruské kuchařky, dozvěděl jsem se různých deliktů proti příkazům přísného postu. Člověk mívá různé zábavy na světě. Já těšil se v tomto okamžiku na to, jak budu moci zdrtiti mladou hříšnici i starou její tetu vlastními jejich zbraněmi. Vzal jsem si Pášu na zkoušku. Ale jaké bylo mé překvapení, když mi zaražena, ale přece s pocitem neviny pravila:

„Ó, já jsem již byla u zpovědi, mladý pane; pop všecko odpustil."

Tak, tohle je hezký vynález, byla má první myšlénka. Drží půst týden, pak se pěkně vyzpovídá, domluvy popovy snáší a potom může celý půst labužnicky hřešit!

„A co Máša?"

„Máša... Máša... ta neví o ničem; neřekněte jí ničeho, prosím vás, báryn."

Avšak — pověděl jsem přece! Máša notně jí domluvila a já rozjímal pak o prospěšnosti kajícího navrácení.

Ale sotva jsem tyto pěkné myšlénky v hlavě dopředl, zavrzly dvéře a vyplakaná Páša vstoupila opět do mého pokoje a pravila tlumeným hlasem, aby ji někdo neslyšel:

„Ó, báryn, nemohu to snést, abych vám nepověděla pravdu. Máša byla také u zpovědi a také jí jako já. Bojí se jen, abyste se jí nesmál a ostatní taktéž, a proto nosím všecko já do naší komnaty, pro mne i pro ni."

„A Ivan?"

„Dělá to jako my."

Možná, že byla situace velmi málo směšna, ale já nemohl jsem se udržeti déle a dal se do hlasitého smíchu.

Mám za to, že tento případ, s nímž jsem se náhodou setkal, patří k řídkým, velice řídkým výjimkám. A přes to, že věc vypadá velice směšně a na zbožnosť lidu divné světlo vrhá, musím říci, že nedotekl se ani dost málo zbožné víry osob, jichž se týče; neboť zejména stará Máša byla žena až pověrečně nábožná. Spíše snad připadá věc na vrub jiné, nepěkné vlastnosti ruského lidu, určité lstivosti, která se míchá s dobrotou srdce u Rusa tak podivuhodně, že marně tapáte po vysvětlení té záhady; lstivosti, která využitkuje každého člověka, který se dá — a pop není v očích lidu ničím více než člověkem. Hluboká pobožnosť hraničí u všech méně vzdělaných lidí s pověrou; tak je i u ruského mužika. Těžko říci, co je v něm hluboce vkořeněno: pravé pravoslavné náboženství či celá spousta až z pohanské doby pošlých pověr; to, co hlásá se mu v kostele a ve škole, či to, co dědí již ve stém snad pokolení u krbu otcovského, z vypravování děda a báby. Zdá se vám, že zavedením křesťanství nevymizelo v sarmatské rovině staré náboženství; kde dříve panovalo pohanství,

žije nyní vedle sebe křesťanství a pohanství; toto podřízené, ale přece znatelné, v křesťanském rouše, ale s celou svou poesií oživené přírody, zosobněných živlů.

Ruské lesy, pole i řeky jsou dnes jako před tisíci lety přeplněny bytostmi nadpřirozenými, ruská příroda obcuje dnes jako dříve mateřsky se slovanským obyvatelstvem. Tak je tomu na venkově, tak je i v městech, ač v těchto staré báje a bajky méně jsou vyvinuty. Vypráví-li venkovský mužík o rusalkách, vílách, vlkodlacích, má městský jeho druh své pověsti a pověry o „damovoji“, skřítcích a běsech; konečně ikony bogorodice, jež visí v každém domě v příčném koutě síně, silně připomínají i svou polohou i obvyklou poklonou při každém vejití a vyjití na staré bůžky slovanské, o nichž již v Záboji pěno: „pokloní se bohům“. A stěhuje-li se Rus, neopomine nikdy přenésti nejdříve rodinný ikon, chléb a sůl; ikonek zavěsí do kouta proti dveřím, chléb i sůl obětuje domácímu duchu „damovoji“ a všem dobrým skřítkům, jež prosí o ochranu.

Druhou vlastnosť, jež vedle pobožnosti charakterisuje ruského mužika, nazval Wahl „devotní loyalností“, bezmeznou, nerozumující oddaností, jakou chová ruský lid k svému caru, a možno dodati: ke své říši, vlasti.

Baťuška gosudar, „samodržce vší Rusi“, jak se officielně nazývá, je v srdcích mužiků a v mínění lidu božstvem na zemi sestouplým, jež třeba milovati; není to bázeň, jež jej k caru poutá, ale stará, dědičná, tradicionelní láska.

Car, který je od času Petra Velkého náčelníkem moci světské i duchovní, je lidu bytostí nade vše povýšenou; jako ten dobrý Pánbůh v pohádce. On nemůže mýliti se, nemůže chtíti něco proti blahu svaté říše ruské, a stane-li se co, zejména v záležitostech církevních, co pravoslavným Rusům nejde pod vousy, pak z toho není nikdy obviňován baťuška gosudar, ale jeho rádci, v tomto případě náčelník svaté synody. Mezi carem a národem je dosud úplně zachován poměr rodinný, jaký panuje mezi otcem a dětmi; neobmezená důvěra a oddanosť, chcete-li, také slepá poslušnosť k němu proniká zdola nahoru všecky vrstvy ruského národa zákonem aerostatickým: tratí se směrem vzhůru řadou geometrickou.

Slovanské vědomí v našem smyslu u mužika není žádné; nalezneme sice nápis „slovanský“ dosti často po ulicích moskevských, ba můžete tu i čísti „slavjanskija meblirovanyja komnaty“, ale kdybyste se optali někoho, co je slovanské, nedostali byste mimo opětovné krčení ramen nic podstatného za odpověď.

„Kakoj vy zemljak? — Jaký jste krajan?“ ptá se vás mužík, zpozorovav z vašeho cizího přízvuku, že nejste „nastojašči“ Rus.

„Já Čech.“

„A —?“

„Já Čech,“ opakujete ještě jednou.

„A — Němec?“

„Nět, já Čech.“

„Da, da, já ponimaju; vy Němec.“

Ustanete od dalšího, marného vysvětlování.

Ale nejen tato „lidová“, i vyšší třídy na Rusi, na př. úřadnická a kupecká, nemají o existenci našeho interessantního národku (jak nás západ jmenovává) ani tušení. Tatáž konversace, kterou jste prodělali s mužíkem, opakuje se i tu. Jen že vy odvážíte se k další rozmluvě a uvedete ostýchavě:

„Já Slavjanin, gospodin, já Čech.“

„A Slavjanin,“ rozsvítí se mu v hlavě; „jeto drugoje dělo — to je něco jiného.“

Ale nechce vám zase věřiti, že jste jako Slovan — katolíkem, neboť to jsou dle jejich pojmů věci neslučitelné. Slované jsou dle mínění obecného lidu v první řadě Rusi, zvláště Rusi minulých dob; v druhé řadě oni potomci národů slovanských, kteří mají pravoslavnou víru, tedy zejména Bulhaři, Srbové.

Pátráte-li dále a vyptáváte se po těchto záležitostech, dojdete jako skoro u všeho — ku dveřím kostela, kterýž je dosud jediným pramenem vědomostí obecného lidu. Tu tedy bylo by třeba reformovati v první řadě — věc těžká, tuze těžká. Nemožná.

Za nedostatek slovanského vědomí mají Rusové velice vyvinuté vědomí a hrdosť národní. Je to přirozeno u národa, jenž svůj majestát si udržeti dovedl, u lidu, jehož myšlénka národnostní nikdy nebyla utlačována, ale vtělena v samu formu státní vždycky buzena a pěstována. Není však toto národní vědomí, o kterém mluvím, nic umělého, nic vypěstovaného, vychováním do lidu vniklého, jako u nás, ale prýští se mocně a neodolatelně i z prsou osob kulturou v tom smyslu netknutých. Rusovo: „já rúskij“ nezadá hrdostí pověstnému historickému: civis romanus sum. Rus je vlastencem obětavým, aniž by měl vědomí, že přijde do novin, aniž by čekal, že chvála jeho bude roztrubována do všech končin vlasti. Tuto horoucí nezištnou lásku k vlasti, jíž není si sám vědom a o níž nevede dlouhé učené rozhovory, vssál každý mužík do sebe s mlékem matčiným, s prvními zvuky rodné mluvy, s prvními náukami národní církve; tento idealní cit je živen vedle pyšného vědomí státní myšlénky ruské i znalostí slavného života, bohatýrských činů předků, znalostí, již najdete u každého mužíka, byť neuměl čísti ani psáti. Každý zná „své staré cary“ i pověsti o nich zpaměti. Proseděl jsem mnohdy celé hodiny mezi mužíky a poslouchal jich vypravování o Igoru a Olze, o Vladimíru svatém a jeho řecích, o Solovém razbojníku; o caru Dimitriji Donském a bojích s Tatary, o Ivanu Vasiljeviči Hrozném; o dobytí Kazaně, carstva Krimského, o vojnách s Turky. Obdivoval jsem se jejich paměti, s jakou podrželi u sebe i nepatrné podrobnosti této více legendární než opravdové historie, i vřelému tónu a účasti, již jevili dětským téměř způsobem nad vypravovaným.

Výsledek této neobmezené lásky k otčině je znám z dějin. Rusové navzdor všem neobyčejně krutým protivenstvím svůj stát udrželi, co všichni ostatní Slované klesli do poroby cizáctva; nejjasněji pak zazářila nekonečná jejich obětavosť v plamenech osudného roku 1812., kdy neváhali zničiti ani svůj nejmilejší sen, idol svého srdce, matičku Moskvu. — (Dokončení.)

Večernice na Rusi.

Obrázek dle přírody.

Napsala Lucina hraběnka Stadnická.

Niemirov, v březnu 1886.

Je strašná, bouřlivá noc prosincová. Vichr duje a ječí žalostně, prudce zdvihá od země oblaky sněhu čerstvě napadlého, a zmítaje jimi na vše strany, rychle před sebou je žene a u plotů, v záhybech ulic tvoří z nich valy vysoké, měkké a kypré, zasypává cesty, zatarasuje dvéře lidských příbytků, zaslání okénka chaloupek, jichžto nízké střechy vyhlížejí už jen jako bílé hřibky porůznu stojící na prostranství jednotvárném, nekonečném. Ve vsi ustal všechen ruch, jakoby tam máku nasel. Rodiny vesnické kupí se okolo krbů, v nichž u plápolavého ohníku hospodyně vaří večeři.

Řádění vichru budí neveselou mysl v pověrčivých vesničanech.

„Zajisté se někdo oběsil," šeptají bázlivé kmotřinky, nábožně se žehnajíce při každém hlasitějším zavytí zuřivého větru; „nepochybně zkazil křesťanskou svou duši, a zlý duch ji nyní táhne do pekla."

Mužští přisvědčují, skormouceně kývajíce hlavami; zpomínají totiž na oběšence, proměněného v „létavce", jenž vysvobodiv se záhy z pekla, nepochybně počne znepokojovati hříšné lidi, ježto démonickým přioděn kouzlem za světla měsíčního másti bude hlavu dívkám rozespalým... Konečně jednotlivě počínají hasnouti světélka, jež posud skrze drobné tabulky oken vyhlížela jako hvězdičky mlhou zahalené; potěšitel sen sestupuje na upracované a jako dobrá matka béře je v teplé, měkké objetí.

Tiše, stěží otvírají se po dlouhé chvíli dvéře jedné chaty, zaváté velikou, leč kyprou ještě kupou sněhu: na prahu stojí štíhlá dívka sivooká... Bázlivě se ohlíží; udivená, leč i zvědavá očka neobyčejně se rozevírají, opálená a upracovaná, ale drobná ruka trochu se chvěje, tisknouc něco skrytého pod šátkem přehozeným na ramena.

Je to snad milenka „létavcova", kterážto vábena světlem měsíčným chce vyběhnouti, aby se vrhla v náruči strašného milence? — Tiše zavrzly dvéře druhé, a na práh blízké sousední chaty vystoupila také dívčí postava, ale smělejší, mnohem odhodlanější.

„Tys to, Maryjko?" táže se první hlasem temným.

„A tos ty, Jaryno?"

„Tiše! Matinky by slyšely..."

„Ej, neuslyší, spí jako zabité.. "

„Půjdeme?" táže se první jaksi váhavě.

„A proč ne?" netrpělivě zní odpověď.

„Ale co řeknou matinky?" ptá se bledovlasá Jaryna hlasem nejistým.

„Nebyly snad také mladé?" šepce hlas smělý.

„Inu ovšem, ale je to přec jen chyba neposlouchati jich; ony vždy dobře radí.“

„Těm starým je teď dobře seděti v chatě, a vyprávějí samy, že ve svém mládí — jako děvčata chodily také na večírky a zajisté hochy milovaly; nu což?“

„Inu budiž, ale když v jejich mládí byli nepochybně lidé jinší a lepší, a nebylo hanba choditi na večírky — ale teď...“

„Co teď, moje holubičky?“ ozval se náhle za nimi veselý hlas jinocha jako dub statného. „Co teď? Je-li pak vám teď zle na světě? Milujeme vás, a možná, že lépe nežli ti staří dědové milovali vaše babky, — hle, v neděli pošlu k tobě, Jarynko, zezulko, námluvce — uvidíš — a na světě, obyčejně jako na světě, jsou lidé zlí i dobří. — A pro Bůh! Děje se na večírku něco zlého? Není přece hřích, že se zasmějeme, pobavíme; což tam není staré Pyłypychy, která vás hlídá jako kvočna kuřata? Nu, nestůjte tu nadarmo, sice pomrznete; uslyší-li nás někdo z domu, oj bude hore,*) a do Harpyniny chaty je dobrý kus cesty. Tam již je hromada našich chlapcův i děvčat, i Hanka molodyca, i Dmytro a Ilnyč, přišel i truhlářský chasník Jakub, aby se aspoň podíval na ubohou Hanku, kteráž nesmí ani se hnouti, oj nemůže pokochati svého chlapce; jen vy tam ještě scházíte.“

A bez ceremonie popadnuv dívky v pasu táhl je do vesnice.

Nejednou bylo jim broditi se ve sněhu až po kolena, nejednou také brzy jedna brzy druhá dívka v žertu strčena silným ramenem mladého průvodce upadla nenadále na bílou, měkkou závěj jako na prachovou peřinu; ale smějíce se a pokřikujíce: „Ach padku mij!“**) — rychle vstávaly a přes to, že vichr zuřil, rázně si razily cestu.

Na druhém konci vesničky stála prostranná chalupa rekrutky***) Olany. Z okének zářilo již zdaleka jasné světlo; ode dveří záhy byl sníh odhrabán, a ve světnici bylo plno a hlučno. Malá naftová lampička, několik stearinových svěc zastrčených do svícnů ve spěchu zhotovených z buráku osvětlovalo na lavicích malebně skupené hromádky hbitých jinochův a mladých ženštin, z větší části velmi hezkých.

Oděv těch dívčin byl krásný, fantastický. Sukně různých barev, opásané pasem jiskravým, košile sněhobílé, řasnaté, rozmanitě vyšívané, u krku ozdobené množstvím červených koralův a barvených bůstek, jichžto skelný lesk však hasl při blesku očí, zářících zpod brv černých, přímých, hedvábných — šatily je po královsku a dodávaly jim tvářnosti jakýchsi mythických Rusalek anebo odalisek.

Světnice byla veliká; na stěnách visely lesklé pánvice jakož i obrazy svatých ve slohu byzantském, po straně stálo lůžko postlané haldou peřin pestře vyšívaných, a nad ním visela žerď plná

*) Zle.
**) Výkřik obecného lidu, značící asi: „Ach, běda mně!“
***) Žena vojáka ve službě.

široko vyšívaných ručníků. Okolo té světnice, naplněné vůní máty, bazalky a mnohého jiného koření, svěcených na den bratří Makabejských a zastrčených ve velikých svazcích za obrazy, stály široké lavice a u nich na nohách skřižovaných dlouhý stůl, nyní pokrytý bílou skaterkou*) s rohy ze tkaniny barvené. Na stole dle obyčeje slovanského ležel nikdy tam nescházející veliký bochník žitného chleba s ostrým nožem do něho zabodnutým a se hrudou soli pro hosti.

„Prosíme na chléb a sůl!“ to jsou v chatě zdejšího vesničana první slova na uvítanou, načež: „Čím chata bohata, tím ráda...“

Na ohništi plane veliký oheň, a u něho hbitě se točí dvě nebo tři molodyce černooké, švarné, usměvavé, veselé. Nevšímají si toho, že jsou již lavice plny hostí, hlasitě hovořících a žertujících; vyhrnuvše až po lokty rukávy svých vyšívaných košil, připravují pro ně večeři ze sbírky potravin, jež hosté byli přinesli. Žádná ze přítomných ženštin totiž nepřišla s prázdnýma rukama; jedna poskytla zabitou a oškubanou již slepici druhá tlustou husu, jiná půl kopy ano i více vajec, tato kus slaniny anebo mísu mouky, a ochotné ženy paří, škvaří, vaří, pekou pirohy, trou česnek; pára vystupuje z hrnců, slanina syčí a prská na ohni, ale vůně toho všeho ani trochu neuráží čich shromážděných hostí, naopak — každý se záhy těší tou předchutí výborné večeře.

Jsou-li konečně pokrmy připraveny a do kamen (pecí) vloženy, aby nevychladly, počíná se všeobecná zábava s prací spojená. Hospodyně rozdává přeslice s předivem těm ženštinám, kteréžto si jich nepřinesly, a stará hadačka Pylypycha počíná vypráveti pohádky. Jsou to pohádky již tisíckráte slýchané, ale vždy stejně zajímavé: o čapce „newydymce“, v nížto člověk zažije příhody nejrozmanitější, a to vždy bezpečně, ježto ho nikdo nevidí; o sedmimílových botách, kteréž v jediném okamžiku přenášejí šťastného jich majetníka „na kraj světa“; o pokladech zakopaných loupežníky, o zakletých penězích, jež nočního času hoří modravým plamenem, a jichžto hlídá „nečistá síla“; o Černomorci, jenž zanechav doma mladé ženy, vydal se na Černé moře, aby hledal pokladů. Plavil se po něm sedm let, sedm měsíců a sedm dní, a žena věrně naň čekala. Když konečně se měl vrátiti z té dlouhé cesty, žena vyšedši uvítat jej na břehu, spatřila jej, an vystupuje z lodi, vede za sebou sedm koní se zlatými sedly a na tom osmém sám sedí. Černomorec vidí také ženu, ale ještě jednou chce napojiti koně v moři, až od hory kamenité černé mračno přilétuje, drobný deštík nakropuje, voda náhle přibývá, Černomorce zalívá. Běží žena, zprávu dává, lid na pomoc přivolává, ale než jej přivolala, voda muže jí sebrala. Plyne, plyne tam za vodou, žena se stala sirotou; plyne dále tam řekami, žena zůstala s dítkami; plyne, plyne bystřinkými, oj zůstala s malinkými...

*) Ubrus.

Ze dramatického akcentu přechází hlas Pyłypyšin v tón žalostný; stařena lomíc rukama kostnatýma, potřásá šedou hlavou, vzdychá úpěnlivě, a celé auditorium stejným citem je prodchnuto.

„Lépe umříti nežli nešťastně žíti! Je-li pravda, Hanko, srdce moje?" ozývá se z kouta pod obrazem energický, ač přitlumený hlas, jenž čím dále tím více se snižuje, mění se v šepot vášnivý, jen jedinému uchu slyšitelný. „Oj, proč nás rozloučili, na věky zničili? Proč mi tebe nedali? Proč, proč?"....

„Takový již náš osud nevlídný, nešťastný," hlasem tichým, s resignací odpovídá švarná molodyca, černooká brunetka. „Ej, Jakube, ani nevíš, jak to těžko žíti s nelubem;*) tys aspoň svoboden jako ten pták, ale já jsem ve dne v noci otrokyní! Oj, kdyby věděl, že jsem zde, ubil by mne jako psa; vykradla jsem se jako zloděj, abych na tebe alespoň pohleděla, na chvilinku alespoň zapomněla na svůj zlý osud — ale kdyby se tak náhle vrátil domů! Oj běda mně! Proč jsem nebyla takovou jako jiná děvčata, jimžto žerty a zábavy našich chlapců jsou milé a příjemné! Ale mně nešťastné zachtělo se lásky panské! Když jsem sloužila ve dvoře a pohleděla druhdy na svou paní, jak jí náš mladý pán nosí na rukou, v oči jí hledí a snaží se, aby uhodnul každou její myšlénku, klečí před ní celé hodiny a smetá prach pod jejíma nohama, myslila jsem si: kéž by někdo alespoň týden tak mě miloval, potom — byť bych i zemřela. A jako jindy jdu do krčmy, a Sáva, jenž za mnou již tehdáž běhal, strčí mne v bok, anebo škubne za ruku a našim způsobem obejme okolo krku — tehdy mráz po mně jde, a já bych raději se položila do hrobu, jen aby toho nebylo. Tys mne jinak měl rád, ale tys šlechtic, syn truhlářův, otcové nedovolili, a hle, já jsem nešťastna na celý věk! Oj běda mně!"

Tichý jich šepot nebylo ani slyšeti v rozmluvě vždy živější. Pyłypycha unavená umlkla, děvčata zpívala nyní ve sboru; na vřetenech jejich přibývalo vždy více příze, svíce v horku se rozplývaly a vždy patrněji se menšily. Náhle třikráte se ozvalo v síni kokrhání kohoutovo zvučné, pronikavé. Hospodyně povstavše od přediva, přiskočily k misníku u kamen stojícímu, na němžto byly řadou rozestaveny čisté, polévané mísy, lesknoucí se jako sklo. Hbité molodyce chopivše se mis počaly je rychle rozestavovati na stole. Vůně baršče smíšeného se slaninou, balabušků s česnekem a škvarky, pirohů se zelím, jakož i pečeného masa rozšířila se po světnici. Chlapci vytahovali pod lavicemi láhve kořalky a medu, jež byli přinesli, a počala se hojná hostina. Hospodyně berouce maso do rukou krájely je nožem na malé kousky do společné mísy, z nížto každý si bral prsty, ježto lžícemi jedli jen baršč a vidliček se zde posud neužívá.

Nastaly hlučné hody, ozvaly se opět žerty, vtipy, smích, a mezi tím bylo slyšeti hospodyně upřímně pobízející: „Jezte! pijte! prosíme!"

---

*) Nelub = člověk nemilovaný.

V koutě pod obrazem v polotemnu, na celý svět boží zapomínajíce, ustavičně spolu šeptali oba zamilovaní: „Srdečko, holubičko! můj sokole jasný!"

„Čas již domů, čas — pozdrželi nás!" zvučně se ozval hlas mladý a svěží. Krásná, štíhlá molodyca nachových rtův a černých očí, planoucích v plné, bílé tváři postaví se uprostřed světnice, způsobně si opře ruce o boky a prozpěvuje hlasem zvučným:

I šumyt, i bude, dribnyj doščik ide,
a chtož mene moloduju taj do domu zavede?

Na vyzvání toto rychle odpovídá rázný veselý sbor hlasů mužských:

Obizvav sja kozak na solodkim medu,
hulaj! hulaj čarnobrova, ja do domu zavedu!

A resolutní molodyca prozpěvuje opět:

Ne vedyž ty mene, oj prošuž ja tebe,
bo lychoho muža maju, bude byty dobre znaju!

Ale při zpěvu posledního verše zazněl v jejím hlase místo strachu jasný tón sarkastický. — Krásná molodyca černobrvá zasmála se hlasitě, jaksi pohrdlivě.

„Oj pravda!" prohodila jízlivě, „můj — byť bych mu i kliny na hlavě tesala, neřekne mi špatného slova. Ale je-li čas, tedy čas," dodala rozhodně.

„Buďte s Bohem!" ozývá se ve hromadě povstávající.

„Buďte zdrávi! Prosíme na podruhé," upřímně odpovídá Olana.

Mužští hledali čapek, ženštiny zavazovaly hlavy barvenými vlněnými šátky; hlučně, spěšně počali všickni vycházeti z chaty. Nějaký čas šli pospolu žertujíce a ještě se smějíce; ale každou chvíli ubýval někdo ze společnosti, mizel cestou brzy za vraty chalup podél ní stojících, brzy v zákoutí menší uličky. Jen krásná molodyca, jež první pobízela k návratu, šla ještě stále pevným a rychlým krokem, jsouc obklíčena rojem mladých ctitelů, k nimžto se často obracela, blýskajíc černýma očima a smějíc se ústy červenými. Konečně se přiblížila k veliké chatě stojící na návrší opodál ode mlýna. Dvéře chaty právě se otevřely, a na práh vystoupil člověk již nemladý, hubený a vysoký.

Krásná molodyca se zastavila, a obrátivši se k soudruhům za ní jdoucím, počala zpívati hlasem plným smíchu uštěpačného, vyzývavého:

Na bik chłopci, na bik chłopa,
bo čort muža nese;
jak pobačit, ščo ja s vami,
jeho trašča*) zatrase.

Chlapci přizvukovali jí hlasitým smíchem, a ona pevným krokem přestoupila přelézku, kteráž její dům oddělovala od ulice.

*) Trašča = zimnice.

Člověk stojící na prahu smutně svěsil hlavu.

„Proč tak pozdě, Małanko? Děcko již celou hodinu pláče."

„A k čemus ty?" směle odpověděla ženština; „upadly ti snad ruce, či není dosti mléka v hrnečku? Kolíbej, já chci spáti!"

Bouchla dveřmi a zastrčila závoru.

Na ulici zůstali již jen dva lidé; jdouce nemluvili spolu, jen sníh jim pod nohama skřípal smutně, jednotvárně. Po půlnoci vichr byl se utišil, a měsíc v úplňku plynul nyní nad nimi, chladně, bez lítosti hledě na jejich líce umdlená. Nedaleko chaty krásné Małanky se zastavili a pohleděli sobě v oči s výrazem bolestné, beznadějné odhodlanosti.

„Již nebude jinak, Hanko, mé srdečko," ozval se jinoch hlasem tichým; „zajisté nám již tak souzeno — třeba se rozloučiti. Žijíce zde v jedné vsi, nevydržíme bez sebe, on to uvidí; snad již dnes vrátil se z města s tím transportem — bude se těšiti z tvého trápení, já bych jej mohl usmrtiti a duše naše zahubiti. Zezulko má, ubožátko! Z rána, na úsvitě půjdu do Jampola, kde verbují proti Turkům; snad pán Bůh dá, že mne první kulka nemine, potom na mne zapomeneš, a snáze ti bude žíti na tom světě. Buď zdráva!"

Nachýliv se objal ji, přivinul k srdci a na ústech jejích zůstavil vřelé políbení. Potom skočiv do poboční uličky, zniknul jako jelen stíhaný.

Ona mu nevrátila políbení; se svislýma rukama tu stála jako zkamenělá, beze slz, beze vzdechu, na smrť bledá pozdvihla jen smutných očí a s tichou stížností upřela je na stříbrnou tvář chladného měsíce. Náhle přivalil se černý mrak, jenž zaslonil jasnou lunu; nastala tma děsná — ženština zoufale, křečovitě stiskla sobě hlavu.

„Toť můj osud!" zašeptala zbledlými ústy a znikla v černé síni blízkého domu.

Z dějin osvěty na Litvě.

Napsal A. H. Kirkor.

(Dokončení.)

Již r. 1819. z jara utvořili si studující spolek „Promienistych". Zakladateli jeho byli: Tomáš Zan, Fr. Malewski (rektorův syn) a Jan Czeczot. Hlavním účelem stanovil si spolek: šířiti zálibu ve vědě a národnosti, moralnosť, vzájemné bratrství a pomoc v každé nehodě. „Promieniści" scházeli se ku poradám, chodili spolem na procházku, nejvíce do vsi Pacovské hory, kde zpívali, předčítali své plody a rozprávěli. Spolek trval již dvě léta, ale, ačkoli nazýván byl tajným, přece jsoucnosť jeho a všechno působení nikoho nebylo tajno. I generalní gubernator Rymskij-Korsakow o něm věděl. A nejspíše na jeho rozkaz rektor Malewski, zvěděv adressu domu, kde konány schůze spolkové, do-

stavil se k sedění v polovici máje r. 1821. a rozkázal, aby spolek ihned se rozešel a nikdy již se nescházel. Zan a všichni přítomní skládali pak slib poslušenství.

Spolek „Promienistých“ byl skutečně rozpuštěn, ale místo něho utvořil se jiný, opravdově již tajný s názvem filaretů (milovníků ctnosti). Současně utvořil se též oddíl spolkový s názvem filomatů. Zakladatelem i předsedou spolku stal se týž Tomáš Zan. Hlavními členy byli: Adam Mickiewicz, Jos. Jeżowski, Jan Czeczot, Fr. Malewski, Adam Suzin, Jos. Kowalewski, Ant. Edv. Odyniec, Jan Wiernikowski. Spolek byl tím způsobem organisován, že o vlastních jeho účelech věděli jediné výborové. Ostatní pokládali spolek doslovně za vědecké zaměstnání, zálibu ve mravnosti, bratrské pomáhání. O tom pak, co byla podstata spolku, co vlastní snahy, nevěděli kromě hlavních vyvolenců ani údové spolku, ani rodina, ani nejbližší přátelé. Organisace byla pevná. Neprávem pokládají někteří filarety a filomaty za dvě zvláštní družstva, byltě to jeden spolek. Filomaty nazývali se hlavní činitelé, kteří starali se o poskytování prostředků chudým studujícím a za úkol měli vyhledávati jim práce, kteří zabývali se buzením záliby ve vědě, v polské literatuře, v polské národnosti. Ve skutečnosti pak byli filomaté vůdci nejen ke zjevným ale i k tajným základním cílům spolku. Byli to lidé silné vůle, jichžto tajemství nebyla uhodnuta. Jundziłł, který neměl rád filaretů, všemožně se snažil vyzvěděti pravdu od bývalých filaretů, kteříž jej znali a s ním se stýkali, leč dověděl se jen, že o ničem nevědí, kdežto filomaté vědí o všem. Jen v poesii Ad. Mickiewicze a jeho školy probleskují tu a tam ohnivé snahy filomatů. Do spolku filaretů vstupovali netoliko studující, ale i osoby požívající důvěry, měšťané, advokáti, učitelé, literáti. Duší spolku byl Kazimír Kątrym, kterýž, jak se zdá, k němu nenáležel.

R. 1823. sběhla se událost, jejížto následky záhubné působily v osud university. Gymnasialní žáci napsali v V. třídě na tabuli křídou: Ať žije konstituce 3. května. Nápis ten nebyl po několik hodin smazán. Zavedeno vyšetřování; vinníci a s nimi i rektor university Twardowski, gymnasialní prefekt Jos. Skoczkowski a dva učitelé byli zavřeni. Když pak 7. července přibyl do Vilna senator Novosilcov, rektor, prefekt a učitelé z rozkazu jeho jsou sproštěni vazby, ale vinní žáci a s nimi i dozorce V. třídy Kaj. Maksiewicz odvedeni k vojsku. Kurator kníže Czartoryski sestavil pak zvláštní kommissi z professorů Łobojky (uč. ruské literatury), Bojana (uč. zvěrolékařství) a Kłągiewicza (uč. theologie), jíž účelem vytknul pátrati, zda nejsou při universitě nějaké tajné spolky. Kommisse nabyla toho přesvědčení, že od toho času, kdy rozpuštěn spolek „Promienistych“, žádný jiný se neutvořil. O filaretech a filomatech nebylo ani slechu.

Zatím policie ve Swisłoči přišla na stopu nějakému tajnému spolku. Vyšetřování hned samým Novosilcovem zavedené trvalo od listopadu r. 1823. do dubna r. 1824.; když bylo skončeno, protokoll o výsledcích vyšetřování podán byl senatorem Novosil-

covem caři Alexandrovi I. Ten přikázal hraběti Arakčejevovi, ministru Šiškovovi a Novosilcovu zkoumati ještě protokoll a vydati pak poslední výrok. Soud jejich potvrzen byl 14. srpna r. 1824. Dle něho byl původce spolku, Tomáš Zan, odsouzen k ročnímu vězení a k nucenému pobytu v Orenburku. Jan Czeczot a Adam Suzin potrestáni šestiměsíčním vězením a odesláni do vnitř Ruska; někteří z ostatních odesláni do středních gubernií carstva, jiní dáni v policejní dozor. Knězi Lwowiczovi (o němž píše Mickiewicz v Dziadech) a Brodowiczovi zakázány přednášky, oba pak dáni pod dozor církevní moci. Kowalewski, Kułakowski a Wernikowski, kteří projevili přání učiti se východním jazykům, posláni jsou do Kazaně. Mickiewicz a Ježowski odjeli do Petrohradu, odtud do Moskvy, ku konci pak do Krimu a do Oděssy. Mickiewicz přebývaje tu od 24. října r. 1824. až do července r. 1829., učinil přátelství s Puškinem a seznámil se se všemi ruskými literáty. Z cesty na Krim vznikly jeho znamenité „Sonety Krymskie". V Oděsse jal se psáti Konrada Wallenroda, kterého, navrátiv se do Moskvy a Petrohradu, dokončil a dal do tisku r. 1829 V červenci téhož roku odjel za hranice a již se nevrátil. Tenkráte byl do Petrohradu poslán také jeden ze hlavních vůdců filaretských, Fr. Malewski, syn rektorův. Tento usadil se trvale v Petrohradě, kdež i zemřel, dosáhnuv před tím hodnosti tajného státního rady. Z jiných vynikajících osob příslušeli ke spolku a potrestáni jsou: známý historik Mik. Malinowski, Alexandr Mickiewicz, Adamův bratr, později professor při universitě v Kijevě a Charkově, Dominik Chodźko, Ignác Domejko, pozdější rektor university v Chili a president universitní rady v St. Jago.

Jundziłł zaznamenal ve svých memoirech 123 filaretů, z nichž dnes na živě jest jen jeden: J. Domejko. Zan byl v Orenburku vězněn rok, potom počal dávati soukromě hodiny, mezi jinými i v domě generala Nieratova, kterýž jej představil generalnímu gubernatoru Perovskému; tento velice si jej oblíbil a vida jeho velikou zálibu ve vědách přírodních, vybídl jej, aby zkoumal orenburskou zemi po stránce geologické a botanické. Návrh ten vykonal Zan dokonale. R. 1837. dostal péčí Perovského dovolení vrátiti se na Litvu, kde také zemřel, jsa stár 61 let. roku 1855.

Z rozsudku tuto podaného lze viděti, že politické přečiny filaretů na jevo nevyšly. Patrno bylo jen jedno — snaha po rozvoji a šíření národnosti. Již velikosť trestu, vyměřeného hlavním vinníkům, důkazem jest, že provinění jejich nebyla příliš veliká. Ale následky těchto smutných událostí rozhodný měly vliv na další osudy university. Téhož času jmenován byl kuratorem místo Czartoryského Novosilcov a rektorem Václav Pelikán, nikoli pak již volbou, ale vládou. Za tohoto posledního rektorství ráz života universitního velmi se změnil. Z vychovanců university této stalo se 36 professory při témž ústavě (celkem jich bylo 47), jiní zaujali vysoká místa v jiných universitách, jako na př. Sękowski, Mianowski, Muchliński, Iwanowski v Petrohradě, Siewruk v Moskvě, Kowalewski v Kazani a potom ve Varšavě, Al. Chodźko a

Adam Mickiewicz v Paříži, Alexandr Mickiewicz a Walicki v Charkově, Domejko v Chili, Pietraszewski v Berlíně — nemluvíme-li o Kijevě a Varšavě. Uvážíme-li pak ještě, že všichni okolní advokáti slynuli vzdělaností, a výmluvností a že tento ústav paedagogický každým rokem propouštěl zkušené a dobře vycvičené učitele, gymnasialní i jiné: nemožno upříti, že hlavní škola i universita byly po celý čas své 50leté činnosti skutečnými šiřitelkami osvěty a vlastenectví v zemi.

Poněvadž někteří chovanci účastnili se r. 1831. povstání, universita mocí rozkazu zavřena jest 1. května r 1832. Značná částka sbírek převezena do kijevské a charkovské university, některé zůstaly při medicinské akademii. Dvě fakulty, medicinská a filosofická nechány ve Vilně a přeměněny v akademii medicinsko-chirurgickou a ve školu duchovní. Valná částť škol zavřena spolu se zrušením 190 klášterů (1832.)

Presidentem akademie medicinskochirurgické stal se Tomáš Kuczkowski. bývalý vrchní vojenský lékař velikého knížete Konstantina (byl svědkem jeho smrti ve Vitebsku). Členy jejími stali se všichni professoři medicinské fakulty. Přednášelo se rusky a latině. Jazyk ruský zaveden pak i na jiných ústavech, vůbec jím vykládány všecky předměty kromě náboženství. Polština, dřívější řeč vyučovací, později úplně odstraněna. Akademie medicinsko-chirurgická zavřena jest r 1841. Po dobu devíti let svého trvání vzdělala kolem 300 vojenských a 500 privatních lékařů.

Dne 1. července r. 1833 otevřena jest ve Vilně duchovní akademie římskokatolická, utvořená z vyšší duchovní školy katolické a pravoslavné. neboli z bývalé theologické fakulty při universitě. Prvním jejím rektorem stál se infulovaný prelát ołycký Alois Osiński (autor polského slovníku, historie biskupské a jiných obšírných děl dosud netištěných). Po něm stal se rektorem professor při bývalé universitě, prelát Ant. Fijałkowski. V srpnu r. 1842. byla duchovní akademie přestěhována s celým svým ústrojím do Petrohradu, kde rektorem jejím stal se známý polský spisovatel a později biskup Ignác Hołowiński. Od těch dob nemá Litva žádného vyššího ústavu vědeckého.

Zámek Rapperswyl.

Črta ze švýcarských cest.

Od Edvarda Jelínka.

Ocitnul jsem se v jedné z nejlíbeznějších krajinek volného, šťastného Švýcarska, téměř při samém rozhraní tří kantonů, na břehu curyšského jezera, jehož tiché vody stříbrným svým svitem rozlévaly se přede mnou v tisícerých paprscích skvostuplné nádhery jarního slunce. Ještě nezdřímly ve mně hluboké dojmy vzniklé v Kostnici a Basileji; posvátná mohyla Husova a památka českého po-

selství Prokopa Velikého všady ještě tlumily dojmy nové... méně účinné. Žádný obr velehorstva alpského nevypne se nad chudý kámen Husův a Jeronymův, a oslepující bělosť zasněžených štítů ledovců nezastíní jasný paprsek české slávy šlehající světovými dějinami z lůna sborové Basileje...

Vzduchem proniklo hvizdnutí, a nevelký, ale elegantní parník rychle se vzdaloval od curyšského nábřeží. Oko sice rádo těšilo se z nových obrazův, ale duše mimo vůli zůstávala v objetí vlastenecké dumy, kterouž nerozptýlilo cele ani mohutné pásmo hor, zahrazující jezero a vystupující z ranních mlh vždy zřetelněji, jasněji a mohutněji. Tak trvala jízda asi hodinu. Teprv za nepatrnou stanicí Kählhofem vzrušil účinnější zjev mysl alespoň poněkud k jinému rozjímání.

Znenáhla vystupovaly z tichých vod šedé zdi a věže starého jakéhosi zámku. Kdyby jej neobklopovala hrstka bílých budov a přívětivá vížka kostelní, s níž tak často rozlévá se po jezerní hladině idyllický hlas stříbrozvukého zvonku, činil by dojem zajisté pochmurný, jejž by snad ještě přitemňovali alpští obři zatarasující z dálky jeho pozadí. Jasnosti a veselosti dodává tomuto obrázku velmi bujná zeleň deroucí se až k výšinám šedivého zámku, jakož i odlesk čistých jezerních vod.

Toť Rapperswyl!

A dříve než bylo možná naditi se, ubíral jsem se z přístaviště přímo do zámku. Cesta šla do vrchu, z počátku mezi uličkami městečka, pak podél šedivých zdí podhradí... Zabočiv dvakráte nebo třikráte, ocitnul jsem se po několika minutách před branou, tak starou a vážnou, jako celý zámek.

Poutník pohlížeje před sebe mimo vůli zastavuje své kroky.

„Muzeum hystoryczne Polskie“

hlásá zlaté písmo na mramorové desce, jíž střeží neklamné podoby Kazimíra Velikého a Hedviky, uměle tesané v kameni.

Tážete se, jaký sběh okolností poskytnul na břehu švýcarského jezera, na půdě volné Helvecie, tak vzdálené od vlasti, příbytek, útulek a schraniště dějinným památkám jednoho z nejušlechtilejších plemen slovanských?!

Hrabě Vladislav Plater, jehož rodina tolikerým vlasteneckým skutkem v dějinách polské vlasti pronikla, jest zakladatelem národního polského musea v Rapperswylu. Nespatřivše dosti záruky pro zachování národních památek v lůně vlasti, uchýlili se Poláci na cizí půdu, aby na ní shromáždili a přechovali vše, co srdci polskému je drahé a co cizinu s to je přesvědčiti o civilisačním významu a historickém právu druhdy mocné říše polské. Švýcarsko samo vlasteneckému tomu podniku ochotně šlo vstříc, poskytnuvši mu netoliko bezpečnosť hostinnosti, ale i usnadnivši přechování národních památek polských propůjčením rozsáhlého a krásně položeného starožitného zámku Rapperswylského na jezeře curyšském. Hlavní pak péčí hrab. Vl. Platera a obětovnosti mnohých vlastenců nahromadilo se brzy tolik památek polských,

Zámek Rapperswyl.

že národní tento ústav již r. 1870. slavnostně byv otevřen, veřejnosti mohl býti odevzdán. Od té doby pak doplňovány jsou sbírky tou měrou a správa jejich konána tak svědomitě a uvědoměle, že navštěvovatele netoliko překvapují, ale i představy jeho netušeně překonávají.

Ale vstupme raději již do vnitřku zámku. Překročivše práh brány, ocitujeme se na nepravidelném nádvoří obklopeném vysokými zdmi, po nichž malebně se vine věčná zeleň břečtanu a divokého vína.

Hned pak v několika krocích před námi pne se pomník posvěcený památce stoleté války za nepodlehlosť a volnosť Polsky. Vysoký železný sloup nese zeměkouli, na nížto spočívá bílý orel k letu na východ křídla rozpínající. Čtverhranný podstavec tohoto pomníku ozdoben také polskými znaky, opatřen jest čtverojazyčným nápisem (francouzsky, latinsky, německy a polsky), jenž zní:

Nieśmiertelny geniusz Polski
po stuletniéj walce
niepokonany jeszcze
przemocą
wzywa
na wolnéj ziemi Helwecyi
boskiéj i ludzkiéj
sprawiedliwości.

Lidé, kterým bylo v životě pro sebe nebo pro jiné „vzývati“ spravedlnosti lidské, zadumají se při čtení těchto slov a jaksi pod tíhou přetrpkých sklamání vzdychnou mimo vůli „Vae victis!“

Kolem nás všady je ticho a pusto. Zvonec zavěšený u dveří šikmo proti pomníku sám vybízí k trhnutí. Zvuk rozléhá se již po chladných chodbách a v okamžiku otevírají se brány .. Elegantním schodištěm vstupujeme do prvního patra. Tam při vchodu vítají poutníka polské znaky a prapory polských vojsk s nápisy:

„Za waszą i naszą wołność“.

Leč dříve ještě, nežli náležitě jsme se rozhledli, vstříc přichází nám stařičký muž, v jehožto přívětivé tváři, zdobené šedinami a konfederatkou, poznáváme opatrovníka a správce těchto míst, pana Radomińského. Celý život jeho posvěcen jest vlasteneckému ošetřování národních památek polských, zde nahromaděných a v pořádku zřídka tak znamenitém přechovávaných. Každý krok učiněný sbírkami rapperswylského musea mile nás přesvědčuje, že zde vládne ruka, jíž vede a povzbuzuje spíše vroucí láska, než cokoli jiného... Tato okolnosť zasluhuje tím většího uznání, že rozsáhlé sbírky v tak vzorném pořádku udržuje muž jediný, bez jiných úředníkův a pomocníků.

Díky líbezné ochotě pana Radomińského podnikáme procházku musejními sály a komnatami. Každé místečko příhodně je

využitkováno a na každém zjevuje se nám neklamné svědectví o skvělé minulosti národa polského.

Hned první obrací po sobě pozornosť znamenitá sbírka numismatická, jsoucí sama o sobě výmluvným obrazem brzkého rozvoje civilisace polské, jejího průmyslu, svazkův obchodních i státních. Sbírka seřaděná chronologickým způsobem začíná desátým stoletím a obsahuje 2000 kusů. Tam spatřiti lze též papírové peníze polské z let 1793. a 1831, jakož i poukázky národní půjčky z r. 1863. K tomuto oddělení náleží zajímavá sbírka pečetí polských králů, knížat, biskupův a měst. Zároveň druží se v nádherném hlavním sále sbírka mečů vynikajících mužů polských, jako krále Stanislava Augusta, Josefa Poniatowského, Chodžky a j. Meč pocházející dle podání z rodiny Tarnowských (ze XVI. stol.) vyzdoben je nápisem: „Pro Deo et patria“

Polské válečnictví připomínají i jiné zbraně, zejména ulánské bambitky z časů Napoleonských, halapartny a j.

Neobyčejnou bohatostí a tklivostí vynikají památky po národním bohatýru a bojovníku za volnosť dvou světů, Tadyáši Kościuszkovi Střeží je samo bronzové poprsí nesmrtelného vlastence, opatřené případným nadpisem: „Nie walczył tylko za wolność i prawa człowieka“. Zvláště vzpomenuto budiž alespoň lůžko, na němžto Kościuszko zemřel (1817.), a květinový košík, kterýž mu solurské dámy ku jmeninám podaly na důkaz vděčnosti za jeho dobročinné skutky i ve Švýcarsku konané. Košík tento opatřen jest tímto nápisem:

La valeur et la modestie,
Forment le bouquet de sa vie.
Et les autres fleurs
Sont le Tribut de nos coeurs.

Kromě toho připomínají polského bohatýra vlastní jeho práce řezbářské, šachy a j. Po stěnách rozvěšeny aneb na zvláštních podstavcích položeny jsou památky veskrz národní a vlastenecké, jmenovitě medailony vynikajících osob (Czarnieckých, Rejtanů, Koperníků. Lelewelů, Mickiewiczů), prapory, žerdi válečné (též z povstání r. 1849.), staropolské pasy słucké a Pashalia, zbraně a j. Prapor polských dam v Paříži, shotovený na památku unie Litvy s Polskou, skví se nad ostatními a nápis jeho hlásá heslo: wolni s wolnymi. V témže saloně vyložena jsou na stolech fotografická alba, plná národních typů polských, vlasteneckých děl polských a jiných památností

Ale zvláště dojemný pohled skytají stěny mezi okny... nejblíže při světle. V jednom z nich spatřujeme za sklem v rámci pečlivě urovnané šedivé vlasy nejpřednějších vlastencův a výtečníků polských: Adama Mickiewicze, Chopina, generála Kniaziewicze, Kościuszky, Niemcewicze, Goszczyńského, Klaudiny Potocké a mnoha, mnoha jiných.

Oko zarosilo se mimo vůli, neboť mysl v okamžiku zpět zaletla k dojmům a vzpomínkám do prsou vdechnutým při kolébkách

i při mohylách těchto lidí. Ohromné prostranství od litevského Novohrádku až ke hřbitůvku v Montmorency pronikl zrak duše jako vidmo.

V jiném okně překvapuje vzácná a umělecká sbírka kameí, do nichž jemně jsou řezány téměř úplné dějiny Polsky, od časů Piastových až do výjevů sibiřských, počtem 271. Představují netoliko výjevy z dějin, ale i podobizny vynikajících osob, králů, všech hetmanův a mnohých bojovníků z r. 1831. Je to dar hraběnky Jindřišky Dzieduszycké-Capelli z Florencie, vzácné příznivkyně musea. Sotva lze jinde něco podobného postřehnouti.

Ve světlosti protější uloženy jsou třísky z rakví polských králů...

Leč vstupme již do jiných komnat, neméně zajímavých a bohatých. Tu zasluhuje přede vším pozornosti několik skříní, v nichžto se přechovávají nyní již velice řídké stejnokroje „bývalých vojsk polských", kroje vyslanců polských, fez Mickiewiczův atp.

Zvláštní oddělení věnováno jest polským věcem předhistorickým, jakož i národnímu průmyslu a hospodářství. Neschází klas polských rolí, žito, len, příze, výrobky dřevěné, kroje lidu, modely veských chat, pluh polský a selský vůz! Vše doplněno názornými obrazy činí celek velice utěšený a poučný.

V jiném sále umístěna jest galleríe obrazů, neveliká sice, ale zajímavá svým národním rázem a několika cennými uměleckými děly (Rubens). Také velikou zajímavostí vyniká sbírka polských medaillí, ražených při rozličných příležitostech, jakož i neobyčejně bohatá sbírka rytin, v níž nejznamenitější je skupina prací Jeremiáše Falka, Gdančanina, evropské slávy umělce ze XVII. století, jenž hrdě se podpisoval na svých pracích „Polonus". Všech rytin čítá se přes 3000.

Z památek sochařských trvalý dojem zůstavuje v navštěvovateli podoba umírajícího vyhnance sibiřského, práce i našemu obecenstvu známého básníka polského Teofila Lenartowicze. Básník-sochař uměl té němé tváři dáti výraz tak hluboký, že čte se v ní více než ve mnohé knize. Není navštěvovatele, jenž by při pohledu na práci Lenartowiczovu — nesmeknul.

Po různu pak je tu ještě množství památností, kteréžto zajisté rozšířením místností musejních systematicky budou rozloženy.

Zbývá ještě připomenouti některá jiná zařízení rapperswylského musea. Při sbírkách je zvláštní polská knihovna o 40.000 svazcích a chronologicky sestavená sbírka rukopisů ve 1200 dílech, obsahující množství akt historických. Část korrespondencí slavných mužů rozvěšena je po stěnách. Ve zvláštní čitárně a pracovně vyloženo je téměř půl sta současných časopisů polských.

Rapperswyl navštěvuje ročně v průměru 2500 osob, což zajisté ve svrchované míře svědčí o jeho úspěšnosti co do šíření vědomostí o polském národě v cizině. Museum jest majetkem národa a mělo již v lůně svém mnoho obětovných příznivců. Vedle zakladatele hr. Vl. Platera nejskvěleji osvědčil mu přízeň svou šlechetný Krystin Ostrowski, básník, vojín a vyhnanec, odkázav

zvláštnímu odboru musea 400.000 franků; jiný odbor pojištěn jest kapitálem 180.000 franků.

V té a jiné příčině vznikl sice v posledním čase spor, ale nelze pochybovati, že záhy bude odstraněn, a to tím spíše, ježto za šedými zdmi rapperswylského zámku každý Polák má právo spatřovati svatý zájem národní.

Genius vlasti střeží a chrání ho!

Když pak přehlednuvše všechny památky a vrátivše se do hlavního sálu pod korouhve a žerdi bojovných vojsk polských, rozmlouvali jsme ještě nemalou chvíli s laskavým a neunavným opatrovníkem těchto míst o věcech polských i českých, tu náhle proniknul chodbami zvuk zvonce.

Nový navštěvovatel!

I poděkovav již vřele a vděčně panu Radomińskému za prokázanou dobrotu a ochotu, rozloučil jsem se s ním srdečně.

Na prahu setkal jsem se s novým navštěvovatelem polského musea — poznal jsem v něm proti všemu nadání krajana — Moravana.

Po několika okamžicích uhostila mne skvostně rozkošná terassa hotelu Belle-vue, při samém břehu jezera. Ale již valil se parníkový dým po vodní hladině a za nedlouho volal lodní signal k další cestě. Setrval jsem pak na palubě hledě zpět k vážným zdím starožitného zámku a přál si vřele, aby četní čeští navštěvovatelé Alp neopomínali na svých švýcarských potulkách překročiti také tiché prahy polského musea na romantické výšině utěšeného Rapperswylu.

Je to partie velice vděčná a krásná!

Kolo illyrské.

Od Jana Hudce.

(Pokračování.)

Hrabě Janko Drašković Trakošćanský (1770.—1856.) jest rodák záhřebský. Je to prvý velmož chrvatský, jenž přidal se ke hnutí illyrskému. O národ získal si zásluh nesmírných a nesmrtelných. Jinochem jsa, studoval práva. Potom oddal se vojenství. Jakožto vysoký důstojník bojoval pod Loudonem proti Turkům a posléze proti Napoleonu. R. 1817. stal se c. k. komořím. Vzpomínkami života svého stoje vysoko nad mladými vlastenci, rodem vynikaje nad soukmenovce, obohacen zkušenostmi mnohaletého pobytu v Paříži mezi diplomaty a světovými autoritami, snadno mohl dociliti, aby hlas jeho stával se rozhodujícím v záležitostech a poměrech skličované vlasti. Když Maďaři roznícení myšlénkou o slavné budoucnosti, výslovně žádali na králi, aby jazyk maďarský jediný byl ve školách a úřadech obecným po všech zemích koruny svatoštěpánské, tedy i v Chrvatsku, jemuž nepřikládali jiného postavení státního proti Uhrám, nežli že jsou

to prostě maďarské županije, poslanci chrvatští hráli neustále smutnou roli obhájců jazyka latinského, bojíce se, by nebyl zaveden maďarský. Ráznější, svobodnější hlavy mezi nimi nebylo, kteráž by odvetu dávala citlivějším způsobem na chvástavosť maďarskou, než pouhou appellací k dávným právům. Tu jako na zavolanou zjevila se brošura Draškovićova Rozmluva pánům poslancům,*) prvá to psána domácím jazykem a to štokavštinou. Je to úkaz pozoruhodný, svědčící o neobyčejné zkušenosti a důmyslu a tím záslužnější, an Záhřeb dosud byl kajkavským. Drašković jakoby byl prorockým duchem předvídal, v čem záležeti musí literarní spása jeho vlasti. Spisek tento jest dvojím způsobem důležit: prvé, že jsou to rozohňující a vůdčí slova k domorodým poslancům, a potom, že jest psán novým jazykem. V předmluvě praví spisovatel: „Volím k rozpravě své jazyk náš přeje si dokázati, že máme jazyk národní, jímž lze vyjádřiti vše, čeho srdce i rozum si žádá. Zvolil jsem si nářečí toto, v literatuře starodávné obyčejné a plnější. Přiložená tabulka nasvědčuje, že jest i nejběžnějším u Slavo-Chrvatů, jakožto národa našich království. Jeť zajisté také nejpravější, poněvadž jím stejně mluví Slavoňan, krajinský Chrvat, Přímořan, Pokupan, Dalmat, Bosňan, Černohorec a ti Chrvaté, kteříž se Wasser-Kroaten nazývají a po zemi maďarské rozptýleni jsou...“ Potom obrací se k poslancům samým: „Vám, pánové moji, příštím vyslancům na sněmě chrvatském, uštědřena jsou tato slova lásky a naděje. Vy, které Chrvatsko a království Slavonské na zákonitý sněm náš pošlou, vy budete míti moc dle starých výsad našich a instituci uherských jménem Dalmacie, Chrvatska a Slavonie úradky své k obecnému dobru přiváděti a prospěch dětem zachovati, neb aspoň křivdu odvraceti od přemilé naší domoviny — Vás tedy, filosofy a příští zákonodárce, k nimž příliš mluviti netřeba, jakožto milované bratry své od srdce a zřetelně touto stručnou rozpravou upozorňuji na ona nebezpečí, která z některých ustanovení uherských a z jiných nezákonností, veškeré říše se týkajících, vycházejí. Poněvadž za toto troji království po zákoně sjednocené státi budete, proto zapřisáhám vás, abyste dobře toho dbali, že za všechen národ bez rozdílu vyznání neb rodu zde i na velikém sněmě uherském mluviti i jednati budete; připomeňte si, že ukázati máte, že jste z národu jednoho, jehož ctnosti, chrabrosť a neohroženosť od věků trvají. Je-li hoden některý národ, aby zasloužil si důstojné důvěry a slávy, je to zajisté náš pro svou věrnosť, oddanosť v utrpení. Vy znáte přirozenou povahu, potřeby a obyčeje svých okresů, vidíte um nynějšího zemana a umíte posouditi, co zákonu jest příhodno. Pamatujte, že jest nyní nejpilnější potřebou osvěcovati rozum národa, by poznal, čím byl, a posoudil, co umí, a aby láskou k domovině byl osvícen. — Doufejte, že se opět Dal-

*) Brošura ta vyšla v Karlovci r. 1832. a titul její zní: Dissertacija iliti razgovor darovan gospodi poklisarom zakonskim i budućem zakonotvorcem kraljevinah naših za buduću dietu Ugarsku odaslanem, držan po jednom starom domorodcu kraljevinah ovih.

macie, jakož dříve s námi spojí, načež budeme národem, jedné krve, jehož bude pak přes dva milliony. Časem vrátiti se může snad i Bosna v náruč naši. Jaké to stkvělé vyhlídky pro národ náš! A jako každému srdci volno jest doufati a každému jazyku prositi, tak by po přelaskavé dobrotivosti našich králů též ona část mohla se spojiti s námi, kteráž dnešního dne slove Illyrie (země slovinské), v níž mluví se nářečím našemu příbuzným. Nelze pochybovati, že by takovéto království illyrské majíc čtyři a půl millionu obyvatelstva, jménu svému česť, ústavě sílu, koruně užitek na věčné časy připravilo a těžiště proti Maďarům s úspěchem na stranu naši posunulo. — Vracejíce se k našim sporům s Maďary rádi uznáváme, že každému národu přináleží právo a svoboda mluviti svým vlastním jazykem, psáti a ve spisech tisknouti, by mu každý domorodec v každé veřejné záležitosti rozuměl, a aby o každém předmětu literarním bylo lze jím pojednati. Národ, jenž toho nemá, nemá morální domoviny, neboť jazyk jest duševním pojidlem zemí a národů. Maďaři slavně pro sebe vykonali svou povinnosť, ale z toho nenásleduje, že jim volno jest vnucovati jazyk maďarský jinému spojenskému národu, jenž mluví svým vlastním, starým jazykem; neb smlouva spojenská tomu se příčí. Maďaři by rádi zavedli jazyk svůj do úřadův a škol. I my povinni jsme říditi se krásným příkladem Maďarův a uznati po našem domnění záslužnosť jejich počínání. Ukažme, že i my máme svůj vlastní jazyk, způsobilý a hodný všelikého zušlechtění, přijměmež jej za všeobecný jazyk svůj, usilujmež zaváděti jej do vědy, jak právě Maďaři učinili: věřte mi, tím odpovíme nejlépe na usurpatorský požadavek, aby jazyk jejich u nás byl zaveden. Z toho vyplývá, abychom nejvyšší moc politickou, své královské náměstnictví, od krále si vyžádali, jak jsme je již dříve mívali, abychom se o sesílení jeho postarali i peněžními obětmi; ustanovmež zároveň, aby zemský tento úřad a županije naše vyřizovály všecky veřejné záležitosti jazykem tím. Budiž k tomu potřebí obětí sebe větších, obětí těch nesmí se štítiti žádný syn vlasti, jenž i život svůj povinen jest pro ni položiti, zvláště když pomyslí, jaký užitek tím uchystáme našim dětem a našim mladším přátelům."

Úvod tento v malé knížce podobá se více manifestu za nejposvátnějších okamžiků národa, než předmluvě nějaké. A byl to také manifest, jakého do tehdejška nedožili se současníci šlechetného hraběte. Ode dob císaře Josefa II., kdy maďarský jazyk směleji a směleji vrážel do hradeb chrvatských jako klín jedem kalený, nikdo nepromluvil na obranu domácí mluvy slova tak rozhodného, aby tím začat byl zápas nejen proti cizáctvu čudskému, nýbrž aby také prolomena byla čínská zeď latiny, hrudi zemanstva chrvatského dusící.

R. 1832. Drašković zvolen byl za poslance na veliký sněm uherskochrvatský, aby sám ústy svými hájil, zač bojoval pérem. Záhy po své „Rozmluvě" dal také tisknouti německou brošuru Sollen wir Magyaren werden? O jejím obsahu každý hned

poučí se z nadpisu. Vůbec genialní politik a velmož ten vše upravoval a přizpůsoboval, aby Chrvaté na sněmích společných neohroženě zasazovali se o jazyk mateřský a práva zemská, vycházejíce z té zásady, že trojjedno království chrvatskoslavonskodalmatské jsou zeměmi konfederovanými, kteréž s Maďary mají raditi se o dobru obecném, ale zároveň svými vlastními právy a výsadami se spravovati. Zasazoval se také, aby Rjeka, kterou Marie Terezie bezprostředně spojila s mateřskou zemí, byla vrácena Chrvatům a úřad banský aby rozšířil se i na Hranici.

Tak hrabě Drašković upravoval Chrvatům cestu do sněmů společných a do veřejného života. Politickou otázku stanovil na této hlavní větě: „Království trojjedno jest konfederováno; s Maďary jako s bratry raditi se má o širší, politické vlasti, ale co se dotýče užší, mějž před očima zvláštní svá práva."

Drašković jakožto dobrý znatel všech nedostatkův a běd své ubohé domoviny vedle politiky měl pilný zřetel i ku společenskému životu. Věděl, jak mateřský jazyk víc a více klesá — muži „vzdělaní" křísili a mučili mrtvý jazyk bývalé velříše římské, a ženy a slečny v domácnostech i ve veřejnosti vtěsnávaly svůj plný zvuk a krásný měkký hlas do šablonovité, vyschlé uniformy onoho samospasitelného jazyka, jenž Slovanům jen kletbu, hanbu a smrt duševní přinesl. Genialní velmož chrvatský viděl rozevírající se propast, trpce zplakal nad zvrhlým pokolením a ve svrchovanou dobu jako nějaký obr překlenul děsnou hloubku onu. Zatřásl základy liché vzdělanosti a cizácký materiál řítil se dolů v hloubku. Spisek jeho „Ein Wort an Illyriens hochherzige Töchter über die ältere Geschichte und Regeneration ihres Vaterlandes", v Záhřebě r. 1838. vyšlý, učinil pravý rozruch. Ženy a dívky získány pro národní věc. Vyličuje slávu, starobylost, velikost Illyrův a nový obrod — také on se domníval, že staří Illyrové byli Slované — Drašković píše v předmluvě:*)

„Dějepis všech časů potvrzuje tu pravdu, že vzdělanost každého národu dle vyššího aneb nižšího stupně, na němž úcta k mateřskému jazyku a k paním stojí, nejlépe lze posouditi, a že přízeň těchto je nejmocnější pružinou všeho lidského konání, bez nížto se nic velikého nedaří; blaze tedy národu, pro jehožto zájmy také paní zahořívají.

Odkud ale to pochází, že právě naše velikodušné paní země té, v níž první světlo života spatřily, národního jazyka svého až posud tak málo sobě váží? Viny toho kromě nás mužů nikdo jiný nenese. Uvedením jazyka latinského do všech řízení a dikasterialních záležitostí ve veškeré skoro Illyrii zůstavili jsme láji náš mateřský jazyk a krásná plet musila tuto skromně u cesty kvetoucí fialku — mluvu mateřskou — minouti, jsouc takořka přinucena v cizích literaturách duševní potravu hledati, ana vlast naše bohužel buď málo co takového anebo zhola nic neposkytala.

---

*) Brošuru tu přeložil do češtiny r. 1845. dr. Čejka pod názvem „Starší dějepis a nejnovější literarní obnova národu illyrského".

Tímto, moje nejdražší, stalo se, že ačkoli cizinu výborně znáte, přece ledva víte, z jakého národu jste vlastně pošly; ano již jen pouhému jménu Illyrie musily jste se podiviti, ačkoliv nejen v klassických spisech z dávnověkosti, nýbrž i v letopisech všech věků, ba i v našich zákonnících pod tímto názvem všichni Jihoslované bez výjimky se vyrozumívají. Jak ale mohlo jinak býti, když skoro všecky svrchu řečené prameny psány jsou řeči vám od jakživa nepřístupnou, totiž latinskou?

Díky Bohu, že se konečně opona roztrhla, a pravda tvář svou nám objevovati počíná! V nynějším osvíceném věku, kde veškera Evropa za svou povinnosť uznává, blahodějné výsledky vzdělanosti co možná k největší povšechnosti přivésti, nemohla ani u nás láska k jazyku mateřskému mocněji neprocitnouti, anať sama dobrotivá vláda naše neopominula povzbuditi nás tím, že nám k vydávání národních novin illyrských a k založení tiskárny nejmilcstivější povolení uděliti ráčila. I musíme skutečně vyznati, že rozšiřováním nejvzdělanějšího z illyrských nářečí, totiž dubrovnického, v němž se znamenitá díla zachovala, již teď o založení všeobecného spisovného jazyka, bez něhož pravé národní osvěty ani pomysliti nelze, s čilou pilností se pracuje.

Není pochybnosti, že toto snažení nejkrásnějšími výsledky odměněno býti musí, poněvadž máme na blízku zjevné příklady nepochybného zdaru podobných podnikův a k tomu u národů, jižto z dávnověkosti buďto nic, anebo mnoho méně nežli my, čerpati mohli, a poněvadž se na první pohled přesvědčiti můžeme, že naše jednotlivá podnářečí mnoho méně od sebe se liší, než, abych zkrátka řekl, u národů kmene na př. germanského. Komu libo, ať srovná nářečí tyrolské se saským, rakouské s nizoněmeckým, a zajisté vyzná, že je mezi nimi nesmírně velký rozdíl; přece však mají všickni tito národové jeden německý literarní jazyk.

Tím způsobem přijali velice rozdílní od sebe Benátčané, Longobardové, Neapolitáni, Římané a j. podle pěkného vzoru toskánského nářečí jeden obecný spisovný jazyk, jejžto bez ohledu na krajinná jména čistonárodně italským nazvali.

Proč by se tedy jazykové nesrovnalosti Chrvatů, Krajinců a Srbů, které vlastně ani za nářečí považovati nesmíme, jednomu všeobecnému illyrskému spisovnému jazyku podříditi nedaly? O zdaru věru pochybovati nelze, jen když vy, paní naše, národní věci všemocného účastenství neodepřete, o čemž zajisté nikdo z nás, komu vaše všeho velkého a krásného schopné srdce známo, pochybovati nebude, jakmile se vám předmět ten v pravém světle okáže.

K tomu cíli jsem si umyslil seznámiti vás ve stručném nákresu se starým dějepisem a s nejnovější literarní obnovou naší vlasti, a tak povstala tato brošura, jižto vám s nejvroucnější úctou věnuji. Poznáte z ní, že naši předkové s nejslavnějšími starověkými národy o palmu slávy zápasili, že cizinci jazyk národu našeho tak za krásný a lahodný, jako jsou vnadné dcery jeho, pokládají, a že se nám nikoli, jak se mnozí v čas lethargie do-

mnívali, literatury nedostává, nýbrž naopak že máme literarní poklady převeliké důležitosti. Čehož nám ještě potřeba, abychom spanilejších duší k našemu cíli získali? Ne, ne, déle nepochybuji! Až listy tyto přečtete, vím, že k národní věci s onou svatou vroucností přilnete, která je výhradným vlastnictvím vašich jemnocitných srdcí; vy zajisté v nejvznešenějším citu — lásce k vlasti — nezůstanete státi za velikodušnými paními, jiných vzdělaných národův, ale činem světu dokážete, že jste hodné dcery nejstaršího kmene národu toho, který jméno své má od Slávy."

Téhož roku Drašković dal základ ku „Čtenářskému spolku illyrskému", z něhož zrodily se i Matice illyrská, museum, divadlo, hospodářský spolek atd., samá to družstva a ústavy pro život národní veledůležitá. Kromě toho byl nejštědřejším podporovatelem illyrských umělců. V době, když každý, kdo psáti uměl, skládal verše, i Drašković vzal do ruky lyru a ohlásil se hned v prvých dvou ročnících „Danice". Verše jeho, zvláště „Mladeži ilirskoj", kteréž vlasteneckým ohněm jen srší, vyplnily svou úlohu. Pocházely od nejpřednějšího velmože chrvatského a byly znamenitým příkladem pro vlažné spoludruhy a mladší odrost. Drašković byl rodák záhřebský (narodil se r. 1770.). Studoval práva, ale v burných dobách tehdejších raději se uchopil meče. Bojoval pod Loudonem proti Turkům a jakožto plukovník proti Napoleonu. Posléze zvolen byl za poslance na společný říšský i domácí sněm. R. 1852. stal se tajným radou. Drašković, jenž vůbec znám byl pode jménem „hrabě Janko", znal dobře všecky slovanské i romanské řeči.

Blahoplodný a požehnaný život svůj dokonal r. 1856. na cestě k Radgonji ve Štyrsku a pochován byl ve Ptuji. — Z rodu tohoto za hnutí illyrského proslula ještě dvě jména: hrabat Ivana Nep. a Alexandra Draškovićův. Ivan Nep Drašković, synovec svrchu dotčeného Janka Draškoviće, na věčné časy zapsal památku svou do mysli národu chrvatského jakožto přeštědrý mecaen a pravý lidumil. Umiraje v závěti zůstavil summu 10.000 zl. Matici illyrské jakožto základní kapitál pro ceny poučných spisů, 10.000 zl. na stipendia pro chudé žactvo a j. Druhé ze jmen těch, Alexandra Draškoviće, přibito na sloup národní potupy a kolem něho černá se rámec odrodilství. Byl vůdcem strany maďaronské v Chrvatsku, kteráž na úkor vlasti nadržovala Maďarům a přikazovala učiti se jazyku onoho „svobodomyslného" a „kulturního" národu, v žilách jehož víří již přes polovici odnárodněné krve slovenské a chrvatskosrbské.

Při této příležitosti stručně dotýkáme se záslužné činnosti ostatní vyšší šlechty chrvatské, která přichvátala pod prapor Gajův. Jsou to zejména: Baron Franjo Kulmer (bojoval statečně kromě jiného v národním povstání pod Jelačićem); baron Dragojlo Kušlan (zdatný obhájce národních práv a jazyka na sněmích r. 1847. a 1848. Dále vydával časopis „Prijatelj puka" a „Slavenski jug"); hrabě Josef Jelačić, známý vlastenecký ban chrvatský; hrabě Albert Eug. Laval Nugent (ohnivý pod-

porovatel illyrských snah); hrabě Jiří Oršić (kanovník a velmi uvědomělý aristokrat); baron Mirko Ožegović (kanovník a posléze biskup duvanjský, vřelý přítel národní osvěty a národních snah); baron Metel Ožegović (synovec předešlého, smělý zápasník za chrvatská práva proti Maďarům na sněmích společných i záhřebských v l. 1842.—43. a 1847.); kníže Medo Pucić (Dubrovčan a horlitel pro svornosť srbskochrvatskou); hraběnka Edödyová, provdaná Rubido (nadaná zpěvačka a vlastenka. Roku 1846. poprvé zpívala Ljubici v opeře Lisinského „Ljubav i zloba"); baron Ambrož Vranicani (mecaen a přítel literatury); baron Nikola Vranicani (bratr Ambrožův, svědomitý vlastenec a spisovatel drobnějších článků v Danici illyrské); baron Peharnik (pokusil se v Danici také o vlastenecké verše) a někteří jiní ještě. (Dokončení.)

Rozmluvy s hrab. L. N. Tolstým.

Podává Vegezskij.

(Pokračování.)

Má rozmluva s hrabětem nabývala vždy víc a více zajímavosti. Pochopoval jsem už částečně, proč bylo Lvu Nikolajeviči zakončiti své pochybnosti křesťanstvím; ale mne zajímal postup jeho myšlení, i přál jsem si jej prozpytovati.

„Věda tedy nerozřešila vašich záhad," optal jsem se, když hrabě přestal mluviti; „leč jak pak jste je rozluštil?"

„Nenaleznuv rozřešení ve vědě, počal jsem je hledati v životě doufaje, že je najdu ve svých bližních; i jal jsem se pozorovati takové lidi, jako jsem já, jak žijí vůkol mne a jak se zachovávají k té otázce, která mne přivedla k zoufalství. Shledal jsem, že lidé mého stavu čtyřmi způsoby vycházejí z toho hrozného postavení, v němžto jsem se nalézal. Prvý způsob jest způsob nevědomosti. Záleží v tom, abychom neznali, nechápali toho, že život jest zlo a nesmysl. K této třídě patří z většího dílu ženy a docela mladí nebo velmi tupí lidé, kteří ještě neporozuměli té životní otázce, která vznikla v duši Schopenhauerově, Šalomounově a Buddově. Druhý způsob je způsob epikurismu".

„Co pak jmenujete epikurismem? Po mém mínění epikurism lidí vašeho stavu není pouhý epikurism, pečující jenom o udržení rovnováhy ve vlastním organismu. Myslím, že panský epikurism jest něco nepravidelného..."

„Zakládá se na tom, že člověk, znaje beznadějnosť života, užívá všech výhod, kterých mu poskytuje svět. Tak udržuje možnosť žití většina lidí našeho stavu. Poměry, ve kterých žijí, způsobují, že v jejich životě je více blaha nežli zla, mravní pak zabednělosť pomáhá jim zapomínati, že výhodné postavení jejich závisí na pouhé náhodě. To, že někteří z těchto lidí tvrdí, že tuposť jejich mysli a obrazotvornosti jest filosofie, které říkají positivní, nevylučuje po mém soudě těchto

lidí z řady oněch, kteří, aby neviděli otázky, líží med indické bajky. Třetí cesta je cesta síly a energie."

„A v čem záleží tato cesta?"

„V tom, že člověk pochopiv, že žití jest zlo a nesmysl, přivádí je na zmar. Tak jednají neobyčejní, silní a důsledni lidé. Lidí pak našeho stavu, kteří tak jednají, přibývá vždy víc a více. Viděl jsem, že to je nejdůstojnější způsob vyváznutí, a chtěl jsem tak jednati."

„Proč jste tedy nezvolil této cesty? Což pak nejste dosti silný a důsledný?"

„Že jsem se nezavraždil, toho příčinou byla jakási předtucha, že snad mé myšlénky a vývody nejsou správné. Neopouštěla mě nejasná pochybnosť o pravdivosti mého uvažování. Kdyby nebylo života, nebylo by také mého rozumu: je tedy rozum synem života. Život je všecko. Rozum je plodem jeho a tento rozum zamítá samo žití. Cítil jsem, že zde není vše v pořádku. Život jest nesmyslné zlo — o tom není pochybnosti, pravil jsem k sobě. Avšak já jsem žil, žiju dosavad, a i lidstvo žilo a žije. Jak se to dá vysvětliti? Proč pak žije, může-li nežíti? Veškeré lidstvo nepochybuje o významu života. V skutku, z těch dávných, dalekých dob, co existuje svět a pokud sahá naše známosť, lidé žili znajíce myšlénku o marnosti života, která přede mnou otevřela bezvýznamnosť jeho, a přece žili, vidouce v životě jakýsi smysl."

„Jak jste tedy vyvázl z těchto odporů, jaký čtvrtý způsob jste nalezl?"

„Čtvrtý způsob je způsob slabosti. Záleží v tom, že člověk, chápaje zlo a bezúčelnosť života, nepřestává živořiti, ačkoli ví napřed, že z takového života nic nebude. Jest to slabosť, neboť vím-li o něčem lepším a je to v mé moci, proč nedávám tomu přednosť před horším? Nyní poznávám, že, jest-li jsem nespáchal samovraždy, příčinou toho bylo neurčité tušení o nesprávnosti mých myšlének. Ačkoliv se mně zdál zcela přesvědčujícím a nade vši pochybnosť postaveným chod myšlének mých i myšlének lidí jiných, které v nás vzbudily přesvědčení o malichernosti života, přece v duši mé zůstalo neurčité pochybování o nepravidelnosti mého rozvažování. Vývod rozumu přivedl mě k poznání, že život jest bez významu — můj život se zastavil a já jsem chtěl zničiti sebe. Když jsem se však ohlídl na lidi, na veškeré lidstvo, viděl jsem, že lidé žijí a tvrdí, že znají smysl života. Jak jiným, tak i mně smysl života poskytovala víra. Když jsem se porozhlédl dále, po lidech jiných zemí, po současných mně i předchozích, uviděl jsem totéž. Všude, kdekoli je život, jenom víra dává nám možnosť, abychom žili, a hlavní obrysy jsou všude jedny a tytéž."

„Vy jste se tedy odhodlal věřiti t. j. dospěl jste k tomu místu, se kterého vám bylo možná vypraviti se na výzvědy o znepokojujících vás otázkách? Víra vám tedy dala náležitou odpověď?"

„Ano. Ať si dává víra odpověď komukoliv a jakkoliv, každá odpověď víry přidává konečnému bytí člověka význam nekonečnosti, nepřicházející na zmar utrpením a nedostatkem. Víra jest síla života. Žije-li někdo, zajisté v něco věří. Kdyby nevěřil, že k vůli něčemu třeba žíti, nežil by. Pochopil jsem, že moje stanovisko, podobně jako Schopenhauerovo a Šalomounovo, přes všechnu naši moudrosť jest

hloupé: jsmeť přesvědčeni, že život je zlo a přece žijeme. Není pochyby, že to je hloupé; však je-li život nesmyslný, já pak miluji všecko rozumné, potřebí zničiti život, aby nebylo, kdo by jej zavrhoval. Znamenal jsem, že se všecko naše přemítání točí v kouzelném kruhu jako zubaté kolo, nezachycující se za zuby kola vedlejšího. Ať si přemítáme sebe líp a sebe víc, nemůžeme dostati odpovědi na otázku; vždycky bude $0 = 0$, a proto naše cesta je dle všeho mylná. Počal jsem chápati, že v odpověděch dávaných vírou spočívá přehluboká moudrosť lidská, že jsem neměl práva zamítati je na základě rozumu a že pouze tyto hlavní odpovědi odpovídají na otázky životní."

„A vy jste uvěřil?"

„Jal jsem se zkoumati rozličné víry, nejvíce však křesťanství — i dle knih i dle živých lidí, které jsem viděl vůkol sebe. Obrátil jsem se především k věřícím lidem svého stavu, vyptával se jich na to, jak věří a v čem nalézají smysl lidského žití. Ale čím více, čím podrobněji mně vykládali svou víru, tím určitěji jsem viděl jejich zbloudení, tím více jsem se vzdával naděje, že bych v jejich víře mohl najíti vysvětlení významu životního."

Poslouchaje řeč hraběte, počínal jsem pod sebou ztráceti půdu. Zdáloť se mi, že hnedle pochopím jej a že jsem uhodl výsledek jeho pochybností — a hle, on pojednou znova se uchyluje od naznačené cesty. Na mou otázku, vyřknutou v tento smysl, hrabě pokračoval:

„Mne odráželo to, že život těchto lidí byl týž, jako můj, s tím toliko rozdílem, že neodpovídal týmž zásadám, ku kterým se přiznával. Pouze takové skutky, které by dosvědčovaly, že v jejich životě jest smysl, a sice takový, při kterémž strašná mně nouze, nemoc, smrť nejsou jim strašné, jenom takové skutky mohly by mne přesvědčiti. I viděl jsem, že víra těchto lidí není ta víra, které jsem se domáhal. Aby veškeré pokolení lidské mohlo žíti, aby mohlo pokračovati ve svém životě přidávajíc mu smysl, musí býti tyto myriady lidí proniknuty jiným, opravdovým poznáním víry. I počal jsem se seznamovati s věřícími z chudé, prosté, nevzdělané třídy lidí, s poutníky, mnichy, sedláky ..."

„Jakou pak odpověď jste obdržel a jaký smysl života jste shledal ve středu těchto lidí?"

„Smysl, je-li možná naznačiti jej slovy, byl tento: Každý člověk přišel na tento svět dle vůle Boží. Bůh pak stvořil jej tak, že může každý přivésti svou duši buďto ke spasení nebo k zatracení. Úkolem člověka, pokud je živ, jest — přivésti duši svou ku spáse; abychom pak dostihli tohoto cíle, jest nám žíti dle vůle Boží, jest nám odříkati se všech radostí, jichžto nám poskytuje život, jest nám pracovati, pokořiti se, trpěti a býti shovívavými. Bůh jest život. On jest to, bez čeho se stává život nemožným. Znáti Boha a žíti jest totéž. Hle, čemu jsem se naučil od lidu. Veškeren život věřících našeho stavu jest na odpor jejich víře, ale veškeren život lidí věřících a pracujících jest potvrzením toho významu života, který podává znalosť víry. Přiblížel jsem k životu a víře těch lidí a čím blíže jsem přihlížel, tím více se utvrzovalo ve mně přesvědčení, že víra jejich je jim nevyhnutelně potřebna a že kromě ní nic jiného nepřidává životu smyslu a nečiní ho možným. Kdežto jsem viděl, že v naší společnosti trávívají veškeren

život v zahálce, v radovánkách a v nespokojenosti s životem, pozoroval jsem, že lid až do poslední chvíle jest zaměstnán těžkou prací a že je spokojen svým životem. I viděl jsem ne dva, tři nebo deset, ale sta, tisíce, milliony takových lidí, kteří porozuměli smyslu života a dovedli žít i umírat. Všichni pak bez konce rozmanití povahou, nadáním, vzdělaností, postavením, všickni jednostejně, zcela jinak nežli já ve své nevědomosti, porozuměli významu života a smrti, bez reptání se lopotili, snášeli bídu a psotu, žili a umírali, vidouce v tom nikoliv marnosť, nýbrž blaho. Proto jsem si zamiloval tyto lidi. Čím více jsem vnikal v jejich život, totižto v život lidí živých a zesnulých, o kterých jsem četl a slyšel, tím více jsem je miloval a tím snadnějším se mi zdálo mé žití. Všecko jednání lidí bohatých, učených, jejich rozumování, vědy a umění ukázaly se mně v novém světle. Pochopil jsem, že hledati smysl v těchto věcech je věcí nemožnou. Život všeho pracujícího lidu, všeho člověčenstva objevil se mně v náležitém významu. Chápal jsem, že tento význam jest sám život, a že smysl daný tomuto životu jest pravda, i přivinul jsem se k němu. Poznal jsem, že jsem se ocitl na bezcestí ne tak proto, že jsem nepravidelně myslil, jako proto, že jsem špatně žil.“ *)

Družstvo S. Jeronyma v Záhřebě.

I povrchnému pozorovateli současného písemnictví Chrvatů zajisté neujde onen utěšený úkaz, že veškerá činnosť literarní u nich velmi prakticky je zorganisována a na pevných základech založena. Tak literatura vědecká má pevnou oporu v jihoslovanské akademii, jež jest takřka regulatorem vší vědecké činnosti Chrvatů. Kromě toho některé specielní odbory vědecké, jako právnictví, lékařství, archaeologie, paedagogie, technické vědy atd. mají své zvláštní orgány, vydávané dotyčnými vědeckými spolky. Tím zabezpečen je zdárný pokrok a vývoj jednotlivých věd. Než literatura má všem vrstvám národním prospívati a dbáti potřeb i širších kruhů intelligentních a konečně nesmí zapomínati též nižších tříd a prostého lidu. I v této příčině postaráno jest u Chrvatů mezi jinými liter. jednotami jmenovitě „Maticí“, jakož i soukromými nakladateli, a čtenářstvu nejširšímu výtečné služby prokazuje literarní družstvo svatojeronymské, o němž a jeho dosavadní působnosti v oboru písemnictví populárního chceme laskavému čtenáři podati zprávu.

Spolek ten má za účel šířiti osvětu mezi prostým, jmenovitě selským lidem vydáváním populárně psaných knih, jeho materielní blahobyt rozšiřováním praktických vědomostí pozdvihovati a ducha jeho mravně zušlechťovati — na základě křesťanském. Co taký nemá ovšem tento spolek sám o sobě specielně pro nás obzvláštní důležitosti, než některé publikace jeho jsou tak vynikající ceny a obsahem svým nám tak se zamlouvají, že neváháme, majíce na zřeteli úlohu „Slov. sbor-

*) Redakce časopisu „Недѣля“ (č. 46) sděluje, že za příčinou zákonů o tisku, v Rusku platných, byla nucena mnoho vynechati z této první hlavy „rozmluv“.

níku", i o něm šířeji promluviti, a zejména o jeho výhodné organisaci, která i pro nás je velmi poučna.

Podnět ku vzniku toho spolku dala známá okolnosť, že selský stav u Chrvatů oproti jiným národům z velké části daleko je v osvětě pozadu. Platí to jmenovité o některých krajích, ku př. Istrii, Přímoří a Dalmacii. Tuto jmenovitě byl prostému lidu po dlouhou dobu, ano do nedávna jedinou čítanou knihou slavný Kačičův „Razgovor" a jedinou literaturou — národní píseň! V Slavonii takým šťastným mužem byl Relkovič. Tradicionální literatura a jmenovitě národní písně, pověsti a přísloví ovšem zdárně plnily svůj ethický a vzdělavatelský úkol. Než moderní doba klade daleko větší požadavky, a tu bylo třeba chopiti se s rázností propagandy k šíření národní osvěty i v oněch vrstvách, které byly sice nejzanedbanější, avšak proto přece zůstaly nejdůležitějším podkladem národního celku.

Důležitosť takového liter. spolku uznána zvláště tehdy, když u blízkých Slovinců podobným družstvem sv. Mohora docíleno znamenitých a neočekávaných úspěchů; získányť blahodárným působením jeho celé nové vrstvy v národě slovinském, které druhdy v ruchu národním zcela passivně se chovaly.*)

Hledě ku zvláštnímu směru družstva prozváno toto jménem sv. Jeronyma, narozeného na půdě Chrvatské,**) a za účel mu vytknuto vydávati populární knihy rázu poučného vzhledem ku zvláštním potřebám a k zaměstnání prostého lidu, všeobecně vzdělavatelného, nábožného a belletristického. Správu spolku toho vzalo do svých rukou duchovenstvo, a spolek sám počal svou činnosť r. 1868. Protektorem je Záhřebský arcibiskup, předsedou byl nepřetržitě zasloužilý kan. Tomáš Gajdek až do své nedávné smrti, a devítičlenný výbor z členů duchovních i světských spravuje činnosť spolkovou. Členů jsou čtyři kategorie: zakládající, kteří jednou na vždy zaplatí 50 zl., členové I. třídy platí 20 zl. na vždy, členové II. třídy 10 zl. a členové III. třídy 5 zl. na jednou na celý život. Členů ročně přispívajících, jako to při podobných spolcích bývá — není, a to, jak uvidíme, k velikému prospěchu družstva. Výbor totiž uváživ dosavadní zkušenosti přesvědčil se, že by trvání

*) Slovinský liter. spolek ten „Družba sv. Mohorja" (Hermagoras), založený v Celovci již r. 1851 hlavním přičiněním A. Slomška a zreorganisovaný r. 1859 zásluhou A. Janežče, čítal r. 1884 celkem 28.502 členy, počet to ohromný, jímž žádný jiný lit. spolek jihoslovanský vůbec honositi se nemůže. Každoročně vydává po šesti knihách, jichž náklad uhražuje se z ročních příspěvků, které loni obnášely as 31.000 zl Fond základní obnáší přes 17.000 zl. Knih tištěno bylo r. 1884 celkem 29.000 výtisků. Vydáno bylo dosud přes 120 knih různého obsahu.

**) Sv. Jeronym (či Jerolim = Hieronymus), otec církevní, nar. 346 v bývalém Stridoně u vzniku řeky Krky do Dalmacie. Jméno sv. Jerolima přivádí se ve spojení se starobylým Illyry, a tudíž Chrvaty a Srby. Známa je papežská odpověď z 13. stol. (Theiner, monum. č. 98. str. 78.), kde je již identifikován sv. Jerolim (Ilir) s později přišlými Slovany, t. j. Chrvaty a Srby. A není pochyby, že právě slavné jméno Jerolimovo nejhlavnějším je původem, že se mínění o Slovanství Illyrů později takou měrou rozšířilo a pevný kořen zapustilo. Proto se též neustále vedly spory o vlasti Jerolima, jenž nejen v církevním, než i v národním smyslu stal se pýchou „illyrského" národa, tak že se kolem jeho jména otáčela bádání nejvýtečnějších domácích duchů, právě tak, jako se probuzený duch Slovanstva se zálibou baví působností sv Cyrilla a Methoda.

spolku nebylo na vždy zajištěno, kdyby se působnosť jeho opírala o roční příspěvky členů. Leckdo prvým rokem přistoupí, pak opomine platiti příspěvky a konečně vystoupí ze spolku. Kromě toho je sbírání příspěvků mezi selským, venkovským lidem věcí velmi obtížnou, a zároveň se předvídalo, že spolek od chrvatských venkovanů nebude ihned tou měrou podporován, aby zdárně prospívati mohl. Pročež volen onen způsob, jenž spolku ihned položil bezpečný základ. Členům zakládajícím a prvé třídy vydává se po čtvero výtiscích všech publikací, členům II. třídy po dvou; tito pak členové vesměs se zavazují, rozdati spisy ty mezi prostý lid. Takového moudrého zařízení tušíme ještě žádný liter. spolek u nás nemá. —

Brzo po zařízení družstva toho objevila se agitace proti náboženskému jeho směru, jež vrcholila v úmyslu, zaraziti jiný literarní podnik bez přídechu církevního. Avšak tu zabezpečena budoucnosť spolku velikými dary peněžnými hodnostářů církevních, z nichž na př. biskup Strossmayer daroval 2000 zl., kardinal Haulik slíbil po 300 zl. ročně p., seňský biskup Mirko Ožegović po 50 zl. atd. R. 1868 měl spolek 98 členů zapsaných, a kapitál obnášel již 4000 zl. Předseda T. Gajdek na svůj náklad shromáždil populárně psaných jinojazyčných knih k pomůcce spisovatelům, vlastenečtí biskupové Dobrila a Vitezić odporučovali spolek po Istrii a Kvarnerských ostrovech, po Vojenské Hranici pak odporučovalo jej lidu samo vojenské velitelství, v němž tehdy mnoho platil hlas chrvatského plukovníka a slavného básníka Ivana Trnského. — Členové hojně přistupovali, avšak lid venkovský velmi poskrovnu. Již druhým rokem po založení spolku ztratil tento dva veliké dobrodince své, Mirka Ožegoviće a Juria Haulika. Kromě toho opět činěny útoky na družstvo z té příčiny, že je příliš „popovské“, než přes tyto různé překážky vzrůstal stále počet členů, a množilo se hojnými dary spolkové jmění. Z dobrodinců, kteří darovali větší obnosy, zmiňujeme se o značnějších, aby i u nás bylo známo, jaké v Chrvatsku každý vlastenecký podnik doznává podpory. Kardinál Jurij Haulik ve své závěti odkázal 1300 zl.; nástupce jeho Josef Mihalović zajistil spolku každoročně po 300 zl.; neznámý dobrodinec posýlal mu po více let za sebou po 100 zl. a kromě toho nashromáždil za 100 zl. knih, jež pak rozdělil mezi lid. Kněz Šimon Balenović odkázal 100 zl., biskup Strossmayer přenechal spolku r. 1873 všecky své diety, jež dostával co člen kralevinské deputace, což vyneslo 2440 zl., opat Tumpić odkázal mu 1000 zl., baron Ludvík Vranicani daroval mu 200 zl., kanovník Kalabar odkázal 1000 zl., farář Dragutin Herceg odkázal mu ve své závěti polovinu všeho svého jmění, což vyneslo několik tisíc zl., kanovník Belobrk odkázal 1000 zl., ranhojič Filić 200 zl. a obchodník Ant. Jakić 500 zl. Kromě toho dostává se družstvu každoročně menších legátů.

Po příkladu vojenského velitelství také chrvatská zemská vláda a místodržitelství dalmatské odporučily družstvo Jeronymské obecním školským úřadům, chrvatští biskupové pak horlivě ho připomínají ve svých pastýřských listech.

Od r. 1875 počala Chrvatská zemská vláda Jeronymskému družstvu poskytovati pravidelnou roční podporu 200 zl., až zemský sněm

r. 1877 obnos ten zvýšil na 1000 zl. Podobně vede si i vojenské velitelství, jež mu dává podpory v hotovosti, aneb shromažďujíc tisíce výtisků spolkových publikací rozděluje je mezi lid v bývalé vojenské Hranici. Když spolkový redaktor prof. C. Rubetić podal návrh, aby se přičinliví žáci za ony peníze, jež by obvyklé odměny jejich stály, raději zapsali mezi členy družstva, tu dva nejvyšší církevní hodnostáři v Chrvatsku, arcibisk. Jos. Mihalović a ďakovský vladyka J. J. Strossmayer schválili návrh tento; prvý dovolil, aby se v každé faře z církevních peněz smělo každoročně po jednom pilném žáku zapsati mezi Jeronymské členy, a druhý nakázal, aby se touž cestou nashromáždilo ročně po 10 zl. knih, které by se rozdělily mezi školskou mládež. — Takovým způsobem družstvo Jeronymské rok od roku prospívalo netušenou měrou. Kdežto při začátku svém r. 1868 mělo 98 členů a 4000 zl. jmění, již po desíti letech r. 1878 bylo členů 4131 a jmění přes 52.000 zl. Nyní pak do konce r. 1884 bylo zapsáno 6537 členů! Zajisté počet to na malý národ Chrvatský a poměrně krátké trvání družstva dosti znamenitý, a zvláště ten úkaz je utěšený, že s takou rychlostí rok od roku počet členstva značně stoupá. Přes to však vlastencům Chrvatským zdá se býti i tento počet ještě skromným vzhledem k úloze družstva, které proniknouti má do nejnižších a nejchudších vrstev národních, a vzhledem k nepatrnému doživotnímu příspěvku 5 zl., který se jednou pro vždy platí, a proto stále ještě přemítají, jakým způsobem a jakými prostředky by se dospěti mohlo ještě k zdárnějším výsledkům, ježto hlavní kontingent národa Chrvatského tvoří právě lid selský a dělnický. Proto letošního roku tištěn bude úplný seznam všech členů družstva, z něhož nejlépe bude poznáno, v kterých stavech a kterých krajích vlastí Chrvatských třeba družstvu dobývati půdy a získati nových členů. Noví členové přistupují nyní nejvíce z Dalmacie, Přímoří a Istrie, zjev to, z něhož se Chrvati velice radují. — Spolkové jmění obnášelo koncem r. 1883 — 84.389 zl. a koncem r. 1884 již 90.354 zlatých!

Uvážíme-li, že členové vesměs jsou dosmrtní, jichž počet se nemůže vlastně umenšiti, pochopíme, jak o budoucnosť spolku jest postaráno.

Než přes to, jak praveno, někteří poukazujíce jmenovitě na to, že slovinské družstvo sv. Mohora má daleko více členů, žádali, aby také roční členové po příkladu slovin. spolku do stanov pojati byli, načež r. 1871 uzavřeno, že ročním členem může se státi ten, kdo na rok platí 50 kr. Ohlásilo se na to přes 2000 takových členů, většinou studentů a žáků; avšak družstvo mělo z toho materielní škodu i musilo roční příspěvek zvýšiti na 1 zl. Na to zase odstoupili skoro všichni roční členové, z nichž zbylo jen as 300. Zkušenosť tato ukázala, že ustanovení dosmrtných členů je poměrům Chrvatským nejpřiměřenější.

Z počátku, dokud hlavní úlohou bylo, spolek uvésti v život, psali vlastenečtí spisovatelé příspěvky své do spolkových publikací — zadarmo. Když však ukázala se potřeba větších děl, musilo se pomýšleti také na honorář. R. 1873 předseda Gajdek dobře prohodil, že právě tak směšno je žádati od spisovatelů, aby zadarmo psali, jako by bylo pošetilé nutiti tiskaře, aby knihy zadarmo tiskli. Na to uzavřeno, aby

*

se založil zvláštní fond, z něhož by placen býti mohl spisovatelům pravidelný honorář; ihned docházely k tomu účelu dobrovolné příspěvky. Tehdejší ban Ivan Mažuranić dal 50 zl., generální velitel baron Mollinary 100 zl., baron Nikola Vranicani 200 zl., conte Buratti 50 zl., Záhřebská opatrovna 50 zl, baron Ludvík Vranicani 100 zl. atd. Antonín Jakić, i jinými vlasteneckými dary a odkazy proslulý záhřebský kupec, odkázal 500 zl. co zvláštní fond, a záhy zemřelý posluchač práv, i v Praze známý, ohnivý a šlechetný jinoch Dušan Kotur, odkázal k tomu účelu 2500 zl. R. 1880 obnášel dotyčný fond k honorování spisovatelů již okolo 7000 zl., Koturův fond 3381 zl. a Jakićův 545 zl., takže toho roku obnášel kapitál pro honoráře as 10.600 zl., který nyní po pěti letech ovšem valně se rozmnožil.

Tímto seznámivše čtenářstvo se zařízením družstva a jeho materielními prostředky přecházíme nyní k věci hlavní, totiž k jeho literarní působnosti. Úplně dle obsahu probrati všecky dosavadní publikace, aneb aspoň ty, které pro nás zajímavy jsou, bohužel nemůžeme, nemajíce jich; učiníme však tehdy, až — jak se nadějeme — slavná správa Jeronymského družstva po příkladu „Matice Chrvatské“ a „Jihosl. akademie“ redakci tohoto listu ve jménu slovanské literarní vzájemnosti dosavadní nákladem svým vydané knihy dle možnosti laskavě zašle.

První spis, který družstvo vydalo, byl kalendář s letopisem roku 1869. Na to od r. 1870 až do r. 1885 každým rokem vydává se výtečně redigovaný illustrovaný kalendář „Danica“, vynikající výbornými články populárními, zábavnými a poučnými. Roku 1884 tištěno bylo 25.000 výtisků (o 2000 více než r. 1883) tohoto kalendáře, jenž je u lidu tak oblíben, že ve dvou měsících bývá náklad rozebrán, což zajisté o výtečném uspořádání svědčí, jakož i o té okolnosti, že se mu konečně podařilo vytisknouti z chudého venkova ony všelijak slátané, tak zvané „Zagrebačke šostare“, které nejvíce zaplavovaly skromné chaty. Do „Danice“ přispívají nejlepší spisovatelé Chrvatští, jakož v letošním ročníku zpozorovali jsme historika Radoslava Lopašicé, hygienickými rozpravami chvalně známého dr. A. Lobmayera a mn. j. I belletrie zastoupena prvými jmény. Vyličovati obsah všech šestnácti dosud vyšlých ročníků — ovšem nám nelze.

Dosud vydalo družstvo Jeronymské 56 knih, které rozděliti můžeme na tyto obory:

1. Spisy poučné. Z těchto největší cenu má pro nás znamenitý spis známého historika Věkoslava Klaiće: „Opis zemalja, u kojih obitavaju Hrvati“, vyšlý ve třech obsažných svazcích, I. roku 1880, II. r. 1881 a III. r. 1883. Jest to dílo, k jehož pochvale nemůžeme nalézti dosti slov, a které vřele odporučujeme každému, kdo by se zeměmi a národem Chrvatským na základě nejnovějších výzkumů seznámiti se chtěl. Vyniká dílo to, jsouc se vzornou pílí sepsané, jak neobyčejnou důkladností a spolehlivostí, tak výtečným, přehledným uspořádáním materiálu při formě veskrze bezvadné, ano mistrné. Máme po ruce právě druhý svazek, v němž popsána je pouze Dalmacie; a můžeme říci, že v knize té je skoro polovina staré chrv. historie: politické, kulturní i literarní; neníť skoro místečka neb ostrůvku, o němž by tu nebylo dějinných črt. Zader, Dubrovník, Splět atd. popisují se tu

velice obšírně, jich vznik, rozvoj, úprava i historický význam. Není také divu, že tu sneseno tolik historického materiálu; jeť Dalmacie kolébkou národa Chrvatského, a každé místo v ní má svůj historický význam. — Ostatní spisy poučné odbyti musíme jen bibliografickým výčtem. Zvláštního povšimnutí zasluhují prostonárodní „Dějiny Chrvatska“ od S. Balenoviće r. 1870, výtečné spisy prof. dr. Lobmayera: „Domácí opatrování nemocných“ r. 1882 (s obrazy) a „Prvá pomoc nemocnému“ r. 1883 (s obrazy); pak populární spis „Živočichové naši i cizí“ od známého přírodopisce M. Kišpatiće; dva díly (s obr.) roku 1871, 1872; třetí díl r. 1880 od Šebišanoviće. „Přírodní zákony“, tři díly r. 1873, 1875 a 1876 (s obrazy) od osvědčeného v oboru tom Bohuslava Šulka. „Teplo a jeho úkazy“ od Jiří Kralje r. 1871. Konečně spisy zušlechťující: „Práce člověka povinnosť i dobrodiní“ roku 1870 od výtečného stylisty Ivana Fiamina, spisy „Křesťanská manželka“ od Pauliće r. 1884, „O vychování“, od Filipašiće, „Mladá matka“ dle F. Kodyma r. 1872, spis proti opilství „Pijanac“ z češtiny dle Štelziga, „Večerní rozmluvy o víře“ od Simončiće 1879 a životopis biskupa Jurja Dobrily, dobrodince Istrie, od C. Rubetiće r. 1882.

2. Spisy hospodářské. V oboru tom vydány spisy, které vesměs chváleny byly publicistikou chrvatskou i srbskou. Milan Kučenjak sepsal „Včelařství“ r. 1877 a „Chov dobytka“ r. 1879; Fr. Kuralt „Vinařství“ r. 1882 a „Ovocnictví“ r. 1884; Pajo Krömpler „Zelinářství“ r. 1878, Stražimir „Rolnictví“ r. 1880, a Ondř. Hajdinak „Domácí drůbežnictví“. Veškeré tyto spisy ozdobeny jsou hojnými illustracemi.

3. Spisy zábavné. Z těchto jmenujeme Ivana Trnského povídku „Učitelj Dobrašin“ 1871, Petra Bučara: „Vesnické povídky“ 1875, od Stražimira: „Mijat Briguša“ 1878 (s obrazy) a „povídky z chrvatské minulosti“ od Ferkici 1879. — Minulého roku vypsalo družstvo konkurs na sepsání prostonárodních povídek z dějin chrvatských, a napřed již vyznačuje spisovatelům nejvýraznější momenty z bohaté historie chrvatské politické i kulturní (celkem 25 nejdůležitějších a velezajímavých dějinných událostí), jež mají sloužiti za substrát belletristických prací. Směr jejich má býti takový, aby prostý lid zajímavým a účinným způsobem poučen byl o šťastných i černých dnech, jež prožiti musili jeho předkové, aby z nich čerpati mohl poučení i potěchu pro budoucnosť svou. Belletristické plody ty mají býti psány zcela objektivně, a spisovatel má se varovati všeho, čím by mohl uraziti jiná křesťanská vyznání. K tomu dovolujeme si připomenouti, že na př. v Bosně a Hercegovině „Matice Chrv.“, jež rázem si tam dobyla půdy, ztratila mnoho členů — slovanských Mohamedánů — proto, že tito v některých spisech Matičných dočetli se proti víře své surových urážek. V té příčině všem Slovanům musí vždy před očima tanouti heslo: „brat je mio, koje vjere bio!“

Tím podali jsme stručný přehled literarní činnosti družstva Jeronymského, jež zajisté při obezřetné správě a při tak rozsáhlém účastenství, z jakého se v kruzích, jemuž určeno je, těší, bezpečně hledí krásné budoucnosti vstříc a velkých zásluh si dobude jednak o duševní povznešení a uvědomění chrvatského lidu, jednak i o materielní blahobyt jeho, bez něhož v nynější době žádného duševního pokroku býti nemůže.

J. K.

Pěstouni Gogolovi. *)

Svoboda slova udělená ruské literatuře v prvé polovici minulé vlády dovolila jí, aby se probrala ze dlouhého spánku doby předešlé, a pohnula ji zároveň na dráhy nové, posud zakázané. Znenáhla počínají se jeviti paměťníky, zpomínky, kteréž objasňovaly a veřejnosti podávaly nejedno kancelářské „tajemství“, posud tak bedlivě střežené; kromě toho byly vydávány po tu dobu neznámé listiny, akta atd., látky, kteréž opět byly příčinou kritických studií, rozprav a náčrtků dob minulých. K nejzajímavějším náležejí všeliká díla, pojednávající o bývalé censuře v Rusku a o rozmanitých fazích jejích, a to tím spíše, ježto více nebo méně známy jsou potíže, které kdysi každému spisovateli bylo překonávati.

V rysech z dějin censury v Rusku, zevrubném díle A. Skabičevského, kteréž vycházely v „Otěčestvěnných zapiskách“, shledáváme mnoho podrobností posud neznámých. Nejzajímavější jsou zprávy o jednom z nejpopulárnějších spisovatelů ruských — o Gogolovi.

Nejvíce utrpěl Gogol ze příčiny dvou svých arciděl: „Revisora“ a „Mrtvých duší“. Revisor teprve následkem nejvyššího rozkazu mohl býti představen v divadle, když totiž císař Mikuláš jej sám byl přečetl a představení jeho dovolil. Mrtvé duše, předložené výboru censurnímu v Moskvě r. 1841, nahnaly mu strachu panického. Gogol dal svůj rukopis prohlednouti nejprve censorovi S., jenž za dva dni oznámil spisovateli, že dílo neobsahuje nic takového, co by mohlo vzbuditi pozornosť censury i nejpřísnější. Ale z ničeho nic S. změnil své mínění a předložil rukopis výboru, jak oznamuje Gogol příteli svému Pletněvovi listem ze dne 7. ledna r. 1842. Tehdejší předseda výboru G. slyše název „Mrtvé duše“, zvolal hlasem starého Římana: „Ne, k tomu nikdy nesvolím! Duše jest nesmrtelna, mrtvých duší nemůže býti; spisovatel se staví proti nesmrtelnosti.“ Když pak po mnohém úsilí vysvětlili nedůvtipnému předsedovi, že tu jde o revisi duší, nastal ještě větší hluk, a předseda i členové výboru volali, že spisovatel se staví proti poddanství. Sám S. pozoruje, že záležitosť postoupila příliš daleko, počal vykládati, že to plod nejnevinnější, neobsahující nižádných škodlivých myšlének. Nic platno. „Předsevzetí Čičikova je trestu hodné!“ volali všickni. „Ale spisovatel nikterak nedokazuje nevinu jeho,“ podotknul S. — „Ano, neomlouvá ho, ale vylíčil jej, a nyní jiní počnou ho následovati a budou kupovati mrtvé duše.“

Takové byly úsudky, leč úsudky censorů, mužů starých, přežilých, majících již pouze několik let do výslužby. A co říkali censoři „Evropané“ t. j. mladí lidé, kteří před nedávnem se vrátili z ciziny? „Mluvte si, co chcete, ale cena, kterou dává Čičikov,“ pravil jeden z nich, p. K., „cena půltřetího stříbrného rublu, dávaná za duši, pobuřuje. Cit lidský ozývá se proti tomu, ač ovšem ta cena se dává za pouhé jméno, napsané na papíře; ale v každém případě to jméno jest — duší, lidskou duší, která žila, stávala; k tomu ani ve Francii, ani v Anglii, nikde nelze svoliti. Vždyť potom žádný cizozemec k nám nepřijede.“ — To byla tedy hlavní mínění, která zabránila vydání rukopisu v Moskvě.

Po mnohém a mnohém úsilí r. 1849. dovoleno konečně v Petrohradě tisknouti rukopis, když byl prošel censurou Nikitenka, jenž učinil v něm mnoho změn, oprav a nemálo také vyškrtnul. Hned prvá oprava týkala se názvu. Místo „Mrtvé duše, poëma od Gogola“ napsal censor: „Příhody Čičikovy, čili Mrtvé duše, poëma od Gogola“. Z celého množství změn v textu podáváme tu jen několik takových příkladů, jež nejlépe charakterisují dobu i censora. Tak na př. ku větám: „po obědě u Sobakěviče usednuv na křeslo, přistoupil Čičikov ku věci, a počav z daleka, upozorňoval hostitele, jenž lehce naklonil hlavu, na přehlední duše, které skončivše život vezdejší počítány jsou do času nové revise na rovni se živými,“ přidal censor: „ačkoli za to i novorozené nejsou pojaty do zádušních seznamů“. Dodatek tento se posud tiskne ve všech vydáních. Kromě toho místo: „on (policejní úředník) jest u vás divotvorem,“ a „policejní úředník

*) Rusové oslavují právě padesátileté jubileum „Revisora“.

r. 1869 přešel na stolici slovanských nářečí a setrval na ní až do smrti (tedy po celých 17 let.) — Ze prací jeho jmenujeme: O původu Varjaho Rusů (dokazoval tu myšlénku potvrzenou později Thomsonem, že Varjaho-Rusové byli skandinavského původu), Jiří Poděbradský, volený král českého národa (vytištěno v Univ. zprávách 1868.), Tübingské akty slovanského tisku ve Vürtembersku (tamtéž; v pojednání tomto byly poprvé rozebrány velmi zajímavé akty XVI. věku, týkající se Primože Trubera, slovinského překladatele Nového Zákona), Praktická rukověť ku naučení se nářečí staroslovanskému, polskému a českému, České čtení (chrestomatie z české literatury, namnoze dle rukopisů pražské university), podobně i Čtení polské, srbské a círk. slovanské, Archaeografický obzor části Sborníku Svatoslavova z r. 1073. vydané Spolkem historie a starožitností atd. Nejznamenitějším spisem jeho však sliboval býti Bulharský slovník, jehož loni vyšel první sešit a který by zasluhoval, aby z jeho pozůstalosti byl vydáván dále. *K. K.*

Rozhledy v literatuře a umění.

Dialektologie moravská. První díl. Nářečí slovenské, dolské, valašské a lašské. Sepsal František Bartoš. V Brně, nákladem Matice Moravské 1886., str. IV. a 365

Máme před sebou dílo vzácné, ceny značné. Odborný náš časopis ve věcech filologických rozepíše se o něm zajisté obšírně, na nás jest jen obrátiti k němu zření badatelů řeči slovanské vůbec, kteří v této práci znamenitě osvědčeného prof. Bartoše naleznou alespoň část toho, čeho dosud v písemnictví českém postrádali. Dialektologie česká ležela do posledního času v plenkách, ale prof. Bartoš učinil rázem konec chudobě, která ode dne ke dni byla citlivější. A sáhnul také k prameni netoliko velmi málo známému, ale i nad jiné bohatému a zajímavému, z něhož vynesl plno ryzího materialu potřebného všem, kdož ušlechťovati dovedou národní řeč českou. Není bezpečnějšího a rozumnějšího prostředku k očišťování řeči od všelikých kazů nad vzory takové — nedělané uměle, ale vynikající z lůna lidu, na jehož mluvu nedotírala stoletá záplava nevlastních živlů. V prvním svazku moravské dialektologie rozebírá prof. Bartoš nářečí slovenské, dolské, valašské a lašské, z nichž každé v několikero různořečí se rozvětvuje. Přední zřetel bral spisovatel, jak také sám praví, k zákonům hláskovým, jakož i tvaroslovným, k nimž připojena jest společná náuka o tvoření slov, skladba, slovník abecední a první polovice slovníku věcného. Na konec přidány jsou příklady (z nich několik pravopisem fonetickým).

Druhý díl obsahovati bude nářečí hanácké, horácké a české. Samo sebou se rozumí, že kniha p. Bartošova také psychologům skytá mnoho zajímavého.

Prací touto zasloužil se literatuře české ctěný spisovatel, jakož i Matice Moravská v míře svrchované. *J.*

Zbiór wiadomości do antropologii krajowéj. wydawany staraniem komisyi antropologicznéj akademii umiejętności w Krakowie, tom VIII., str. 99. + 12. + 325.; tom IX., str. 14. + 92. + 302., Kraków 1884. i 1885., z mapami i rycinami.

Od vydání prvého svazku této sbírky r. 1877. dostávali jsme každoročně jeden a víme, že brzy vyjde svazek X. Nechtíce ve „Sborníku“ příliš mnoho místa vyplniti uváděním obsahu prvních sedmi svazků, přestaneme na krátké zmínce o dvou posledních, ubezpečujíce čtenáře, že svazky předešlé vynikají stejnými přednostmi a obsahem podobným jak ostatní.

Každý svazek této sbírky skládá se ze tří částí; první jest věnována archaeologii, druhá fysické anthropologii, třetí pak sbírce látky ethnografické: písní, pověstí a t. p věcí národních, jakož i popisům nářečí polských. Plán celé sbírky nezahrnuje ostatně jen národ polský, ale obsahuje též anthropologii a ethnografii jiných národův, usazených ve hranicích bývalé říše polské;

shledáváme tedy ve sbírce popisy a národní plody Litvanů, Bělorusův a Ukrajinců.

V archaeologické části dvou posledních svazků čteme o badání v jeskyních okolí Ojcowa (ve kraji Olkuském), jak známo, velmi zajímavých z příčin geologických i archaeologických, jakož i zprávy archaeologické z Ukrajiny a východní Haliče, kteréž podalo pět spisovatelů.

Část ryze anthropologickou vyplňují dvě práce: trvání života ve Křešovicích (u Krakova) a fysická charakteristika obyvatelstva haličského, pokračování výzkumův uveřejněných v I. svazku sbírky.

Ethnografická část jest nejbohatší ve vzácném tom díle. Ukrajině věnována je největší část ve dvou svazcích posledních. V VIII. shledáme bohatou a velezajímavou sbírku písní, pověstí atd., sebraných dvěma spolupracovníky; ve sv. IX. jsou pohádky, sebrané paní Moszyńskou, kteráž již dříve látkou ukrajinskou obohatila I. a V. sv. této sbírky. Kromě toho obsahuje VIII. sv. písně velkopolské, otisknuté z rukopisu po Jos. Lipińském, jenž r. 1842. uveřejnil „Piosnki ludu wielkopolskiego", pák ethnografický popis jedné vesnice mazurské od paní Ulanowské.

Svazek IX. obsahuje kromě dříve uvedených příspěvkův ukrajinských: ethnografické poznámky z okolí Pińczowa (Kielecké), hádanky z Lubelského a od ct. Cinciały národní písně z okolí Těšína, známé ze zmínky ve „Sborníku" r. 1885. str. 596.

Látka podaná příspěvky prve uvedenými dodává nesmírnou zásobu badatelům národních tradicí k zajímavému přirovnání Pohádka ukrajinská (IX. od 117.) „Pro cará Iljona" jest jeden z četných variantů legendy o hrdém knížeti Jovinjanu, tak zdařile oděné v poetické roucho Longfellowem v balladě „King Robert of Sicily".*) Pohádka „Pro sestrů ubytu" (tamtéž ode str. 113.) je zajímavým variantem pověsti známé všem Slovanům o krásné sestře, kteráž byla zavražděna dvěma staršími ošklivými. Na str. 55. čteme něco podobného o soudu Parisovu. Na str. 89.—94. shledáváme pohádku, kteráž mnohými rysy připomíná tak zvané nejstarší tradice egyptské o dvou bratřích atd.

Pro české čtenáře dodávám, že poslední písně IX. svazku jsou v míchaném nářečí moravskopolském.

V Praze. *Jan Karłowicz.*

Славяне, ихъ взаимныя отношенія и связи. Сочиненіе Іосифа Первольфа. Томъ I. Очеркъ исторіи Славянъ до XVIII. вѣка. Варшава 1886., str. IX. a 208.

Ctěný spisovatel, řádný professor cís. ruské university ve Varšavě, pracuje již od mnohých let na zbadání vzájemných styků národů slovanských. V časopisech českých i ruských uveřejňuje různé články povahy historické a kulturní, kteréž nalezly zajisté také u nás vždy dosti ochotného i vděčného čtenářstva. Thema prof. Perwolfa jest samo o sobě velice zajímavé a dotýká se důležitě téměř všech národů slovanských. První, tušíme, samostatná práce jeho v tom oboru „Славянская взаимность съ древнейшихъ временъ до XVIII. в. (Petrohrad 1874.) předstihnuta jest nyní dílem všestranně důkladnějším a obšírnějším, jehož první svazek, právě vydaný, obsahuje toliko čtvrtou část celku. Tento první svazek p. Perwolfova díla obsahuje náčrt dějin Slovanů do XVIII. století a rozděluje se na XI. hlavních kapitol.

Již v předmluvě poukazuje prof. Perwolf k tomu, že historickým faktem stala se rozdílnosť plemen jednotlivých národů slovanských, vzniklá, vypěstěná a podpíraná vždy vlastním jazykem a literaturou, vlastními dějinami i tradicemi, snahami a ideami. Historie a praktický život nezná již slovanského národa, nýbrž jen národů slovanského původu, Lechů (Poláků), Čechů, Chrvatů, Srbů, Bulharů, Rusů. Slova tato, jasná a logická, ohromný a rozhodující mají význam pro luštění vzájemné politických věcí slovanských. Z tohoto „faktum historického" jde, že lešství, češství, rusství atd. je podstatou

*) Srovn. H. Varnhagen: Ein indisches Märchen, Berlin 1882., téhož: Longfellows Tales, Berlin 1884.; Atheneum (varšavské) 1883. II. 95.—103.; polskou versi v Kolbergově „Lud", Krakowskie, IV., 102.—103.

nynějšího faktického Slovanstva a že bez těchto individualit, tak zřetelně již vyvinutých, Slovanstva býti nemůže. Vychází z toho také logicky, že jakékoli brojení, seslabování neb svírání těchto vyvinutých i oprávněných individualit jest jen na škodu nynějšího **faktického** Slovanstva, jehož společné zájmy soustřeďují se v jednotlivostech. Hlubší pojetí tohoto zákona a **respektování jeho významu** *navzájem* odčiní bohdá přechmaty páchané na životních otázkách „Lechů, Čechů, Rusů“ atd.

Účelem knihy prof. Perwolfa jest podati hlavně obraz vzájemných poměrů slovanských národů, na kolik se jeví v literatuře a v životě praktickém, politickém i kulturním, a sice od časů nejdávnějších do novějších. V první stati mluví ctěný spisovatel o nejstarších dějinách Slovanů, v druhé o Slovanech baltických a polabských, v třetí o Češích, ve čtvrté o Polácích, v páté o Slovencích, pak o Chrvatech, Srbech, Bulharech, Slovanech v Uhersku a Rumunsku, a o Rusech. Nejobšírnější stať (XI.) jedná o **bytu Slovanů** i jest čtenářstvu našeho „Slovanského sborníku“, kdež před tím česky byla uveřejněna,*) zajisté dobře známa V ruském vydání jest stať tato některými dodatky poněkud rozšířena

Jsme přesvědčeni, že záslužná práce prof. Perwolfa platně rozšíří vědomí o věcech slovanských na Rusi a jest si také přáti, aby i v jiných zemích slovanských došla zaslouženého povšimnutí. Formou svou vyniká dílo p. Perwolfovo všeobecnou přístupností.

Ponechávajíce sobě rozbor jednotlivostí k příležitosti pozdější, podotýkáme již jen, že druhý díl p. Perwolfova díla obsahovati bude studie o vědomí plemenné jednoty Slovanů v literatuře, třetí o vzájemných stycích slovanských národů, čtvrtý o znovuzrození Slovanů a rozvoji slovanské ideje v čase posledního století. Těšíme se na vydání celého i ukončeného díla, tím spíše, jelikož teprv pak náležitě bude možno postihnouti ct. spisovatele v jeho vývodech. K práci této, tak blízce nás se týkající, vrátíme se rádi zajisté ještě několikráte. *J.*

Adam Asnyk: Poesie Autorisovaný překlad Františka Kvapila. S podobiznou básníkovou. (Nová bibliotéka spisů veršem i prosou. č. 12). V Praze 1886. Str. 145.

Překladatel Krasińského, Frant. Kvapil, obdařil nás novou soubornou sbírkou z poesie polské i dokázal opět, že umí sáhnouti k tomu, co jest nejhodnější a nejvděčnější. Kvapil liší se charakteristicky od jiných překladatelů tím, že jde za určitým cílem a že nepřekládá šmahem vše, co na literarní trh přichází Toto jeho kritické stanovisko lze jen schvalovati, neboť jest na prospěch netoliko literatuře české, ale i polské Tím pak, že předsevzal sobě seznámiti širší kruhy české s duchem nejpřednějšího z žijících básníků polských, učinil skutek záslužný a pěkný.

Z poesií Asnykových dýše k nám hlavně melancholie. To jest základní ton jeho básnické povahy, který mu v písemnictví polském zabezpečuje vlastní místo a jeho všecky práce obestírá zvláštním, originalním kouzlem. Se zádumčivým úsměvem na rtech dívá se Asnyk na boje a zápasy člověčenstva. Někdy ozve se z jeho strun žalobný výkřik, jindy bolestná resignace, jen zřídka probleskne nadšená, jásavá důvěra v budoucnosť. Leč i tu znáti jistý přídech smutku, který vlastního štěstí nehledá, jemuž ku spokojenosti stačí blaženosť jiných. Tím dochází v Asnykovi básník i myslitel míru, jímžto hlavně poslednější písně jeho jsou prodchnuty.

Asnyk je hlavně lyrikem — v tom oboru byl nejšťastnější. Lyrik to čistý, ryzí, myšlének křišťálově průsvitných. Vždy ukazuje cestu k idealu, horuje pro vše, co je krásné, šlechetné a veliké. Vedle lyriky prosté stejně často u něho se ozývá kontemplativní. Ideje, za které lidstvo válčí v naší době, zanechaly ve výtvorech Asnykových hluboké stopy. Jde vždy ku předu, ale bludičkami okamžitých úspěchů nedá se sváděti, spíše častěji pozvedá hlasu výstražného a horlivce nerozvážné varuje. V cyklech „Z alba písní“ a „Mosaika“ nacházíme k tomu překrásné doklady. Kouzelnou náladou jímají

*) Staroslovanské řády a obyčeje. Piše prof. Josef Perwolf. „Slovanský sborník“ 1884. a 1885

nás Astry, smutek ovívá nás z básně „Těm, kteří smutni“. Resignace plná míru dýše z básně „Vy naříkáte“, víra v budoucnosť z písní „Moc dala jsem ti“, „Hledejtež pravdy“ a j. Báseň XIX. věku vyniká hloubkou, neméně zpěv „Kdož pravdu ctíte“, vlastenecké rozhorčení burácí v „Apostrofě“.

Deskriptivní poesie nalezla v Asnykovi rovněž mistra. Jeho básně toho druhu mají lesk a lahodu akvarel. Několika rysy dovede vykouzliti před námi krajinu stápějící se v červánky západu nebo v brillianty ranní rosy. Náležející sem cyklus „V Tatrách“ skvělým toho jest dokladem. K akkordům již uvedeným druží se ještě jiný a lze říci, že poesii Asnykovu nejskvěleji karakterisující. Míníme jeho antické motivy, které nalézáme ve „Freskách starožitných“. Zde je Asnyk nejhlubší a individualita jeho se v nich jeví nejrázovitěji. On svojí subjektivností takřka proniká antické tvary a dává jim profil nový, neočekávaný. Neznáme tak snadno básně, která by takým vzletem a myšlénkovou perspektivou se honosila, jako je na př. „Torsu Psychy od Praxitela“. Rovněž „Z egyptského ritualu mrtvých“ a „Lykofron k Fatum“ oslňují hloubkou filosofickou a velkolepým pojetím. Jsou to poetické skvosty nevšední ceny. Také „Pigmalion“, „Ašera“, „Memnon“ a j. byly by ozdobou každého velkého básníka. Zcela moderně vyznívá „Julian Apostata“, jedna z nejmohutnějších prací této knihy. Při ní (a také jinde) volil básník epickou formu, aby svojí myšlénce dodal ostřejšího reliefu. „Tajemné božstvo“, „Dva andělé“, „Duhová báj“, „Pohádka“ i „Myrty“ jsou romance plné originalnosti a kouzla.

Neváháme říci, že Asnyk náleží k největším současným básníkům světovým. Vnitřní cena jeho prací činí jej hlavou souvěké polské poesie. Nikdo mu tam není roveň ani silou, ani harmonií básnických inspirací.

Co do překladu zbývá nám podotknouti, že Fr. Kvapil znám jest také našemu čtenářstvu ze zdařilých převodů co nejlépe. Několik básní Asnykových podal Fr. Kvapil před tím též ve „Slovanském sborníku“. Pronikuul polského mistra cele. Ostatně Kvapil je již odchovancem času, kdy forma českého verše dostoupila k vrcholku krásy. A pročítajíce Kvapilův překlad Asnykových básní, vydaných právě v úpravě velmi sličné, jsme oprávněni říci o něm se Žukowským: „pánův vzkaz vyřídil nám správně a hezky“. Za to dík a uznání! *R.*

Исторія родовъ русскаго дворянства. Составилъ П. Н. Петровъ. Томъ I. С.-Ретербургъ 1886. Stran VII + 400.

Skvostná tato kniha, jež jest ozdobena celkem 167 obrazy představujícími většinou erby šlechtické i zemské a říšskou pečeť jakož i říšský prapor, rozdělena jest na čtyři části. V první jest obsažen rod Rurikův a to jak knížata rodová tak i pocházející od nich dvořané, druhá obsahuje čelnější ruské panstvo z jiných rodů, třetí dvořanstvo podělené od panovníků ruských tituly knížat a hrabat a konečně čtvrtý oddíl obsahuje ruské dvořanstvo netitulované. K tomuto prvnímu dílu, jenž vydán jest na velikém formátě, přiložen jest abecední seznam příjmení a 32 rodoslovné tabulky. Celkem tento díl obsahuje 339 názvů a jest velmi důležitým příspěvkem pro literaturu historickou, neboť jest v něm velmi mnoho historického materialu a svědectví, jež nabývají v mnohém ohledu zajímavosti. Odtud možná čerpati zprávy o každém rodě šlechtickém (ruském) od samého vzniku. Tak na př. dovídáme se odtud, že hodnosť knížecí zavedl na Rusi Petr I. a prvním knížetem byl jmenován Alexandr Danilovič Menšikov. Na prvního hraběte povýšen Boris Petrovič Šeremetov. Spisovatel této knihy P. N. Petrov, jenž jest čestným členem císařské akademie umění a skutečným členem císařské archaeologické společnosti, vysvětluje se zde též název „vyjezžij (vystěhovalý) iz Prus“. Dle jeho mínění tento výraz neznamená vystěhovalce z Pruska, ale ukazuje na původ z Novgorodu, kde byla jedna ulice nazvaná pruská. Obyvatelé její sluli pořáde Prusy a poněvadž byli ustavičně v oposici proti aristokratické části sněmu, byli nuceni velmi často stěhovati se do Moskvy. *K. Štěp.*

Периодическо списание на блгарского книжевно дружество въ Срѣдецъ. Ред. Т. Пѣевъ. Книжка XVII. Срѣдецъ 1885.

Obsahuje: Material pro geologii a mineralogii v Bulharsku od J. N. Zlatorského, Bulharsko-řecký církevní spor od R. Vıtelova, Příspěvek k starodáv-

nému bulh. zákonodárstvu. Dále obsahuje národní vypravování „Razkaz na jedna babička", seps. Veselin a nové příspěvky ke sbírce národních bulh. písní a dum (S. Vacov a Ofejkov). K závěrku nalézá se vedle praktického knihopisu literarní návěští A. Teodorova o „Bulharsko-ruském časopisu", kterýž redakcí V. V. Šarkova, počátkem r. 1886. má vycházeti v Sofii. V prospektu tohoto nového časopisu je vytknuto vzájemné se poznávání Rusův a Bulharů ve věcech literarních, politických, historických, etnografických, statistických, národohospodářských atd. Litujeme, že nás nedošlo dosud ani jediné číslo tohoto časopisu.

Rad jugoslavenske akademije znamosti i umjetnosti. Knjiga LXXVII. Razredi filologičko-historički a filosofičko-juridički. U Zagrebu 1885., str. 228.

Vedle pokračování filologické rozpravy M. Valjavce, o kteréž již promluveno bylo, obsahuje svazek tento důležitou stať Nadka Nodila: „Religija Srbâ i Hrvatâ, na glavnoj osnovi pjesama priča i govora narodnog", v niž spisovatel rozebírá podstatu náboženskou u starých Srbů a Chrvatů. Dobře považuje spisovatel náboženské zárodky u Srbů a Chrvatů za společné i dokládá se logickou průpovědí: „Srbi svi i svuda" a „Hrvati svi i svuda". Studie p. Nodilova, jejíž první část nadepsána jest Sutvid i Vida, skytá zajímavý rozhled po slovanském starověku vůbec a odkrývá mnoho mythologických záhad. Práce tato odporučuje se všem badatelům slovanského starověku. Až bude ukončena, vrátíme se k ní dle možnosti. — Druhý nad míru zajímavý příspěvek tohoto svazku akademického Radu obsahuje životopisnou studii Armina Paviće „Djuro Daničić" († 17. listop. 1882). Jest to jedna z nejdůkladnějších zpráv o působení a významu znamenitého jihoslovanského učence. Tamtéž obšírně jest promluveno též o Karadzičovi. K závěrků připojeny jsou zprávy o schůzích Záhřebské učené společnosti. *R.*

Litevské črty.

Nákladem J Otty v Praze vyšel právě nový svazek Salonní bibliotheky: „Litevské črty". Napsal Edvard Jelínek. Obsah: Pan Ščensný, V palaciku a dvorku, Žerď vojska polského, Sluha paní maršálkové, Kontuš pana Krištofa, Při bílém mazuru, V šlepějích náhody, Pro Tyldu, Vlk, Na panství Něsvěžském, Malá Kaška, Almužna, Černý koník (200 str.)

Ze života bulharského, zajímavé črty dle vlastní zkušenosti a kronika války srbskobulharské dle hodnověrných pramenů podává Ivan Belov. S četnými původními illustracemi a mapami. (Sbírka časových listův atd.) Pořádá Josef Kachník. V Olomouci, nákladem R. Prombergra 1885., str. 140.

Knížka tato náleží k časovým publikacím, bez nichž neobejde se žádná válka, žádná sensace. V první části líčí spisovatel vnitřní poměry bulharské, v druhé státní převrat v jižním Bulharsku a válku srbskobulharskou a v třetím episody zpravodaje z bojiště. Vypravování Belovo vyhovuje časovým požadavkům obecenstva, kteréž nalezne v jeho knížce snůšku zpráv o událostech nedávno vzplanulých i utlumených. Obrázky a mapky doplňují text vhodně

\-

Vazov. O nové sbírce bulharských básní „Slivnica" od J. Vazova došel nás tento úsudek: „Básník povznesl se na objektivní stanovisko; činí zřejmý rozdíl mezi srbským národem a vládnoucí stranou politickou. Těžce nese válečnou „vzájemnosť slovanských bratří", vzpomíná starých přátelských styků mezi Bulhary a Srby, spatřuje chybu na straně Srbův, ale vinu připisuje hlavně falešným a hrdým „učencům". Několik ukázek z této nejnovější poesie bulharské v českém překladě podal již v předešlém svazku „Slovanského sborníku" p. J. Voráček.

Velice zajímavou knihou překvapen bude brzy literarní i politický svět. *Michal Czajkowski* zanechal obšírné memoiry dobrodružného života svého, jež

co nejdříve budou vydány. Nejzajímavější, jak se ujišťuje, jsou části týkající se styků Czajkowského s úředními politickými osobnostmi evropskými.

V Londýně vyšel právě anglický překlad *Pana Tadeáše*: Master Thaddeus, or the last Foray in Lithuania, by Adam Mickiewicz. Translat from the original by Maud Ashurst Biggs, with a preface by W. R. Morfill, and notes of the translator and Edmund S. Naganowski. (London, Trübner et Comp.) Překlad ten chválí se všeobecně.

V Novém Sadě vychází od 1. dubna nový časopis *„Ženský svět"*. Vydávají jej novosadské Srbkyně.

Bibliografie.

Z czasów saskich spraw wewnętrznych, polityki i wojny. Przez Kazimierza Jarochowskiego. Poznań 1886. (str. 544.) — Ludwik Nabielak. Opowieść historyczna przez W. Zawadzkiego. Lwów 1886 — Adam Bełcikowski: Ze studyów nad literaturą polską. Wydanie pamiątkowe ku uczczeniu 25letniej działalności literackiej autora. Z życiorysem, skreślonym przez dra. Chmielowskiego. Warszawa 1886. — Szkice i obrazki Ostoi. Nakladem redakcyi „Krajn". Petersburg 1886. — Jan Zacharyasiewicz: W dole i na wyżynach. Nowele i powiastki. Warszava 1886. — Iwonicz i jego okolice, opisał Wład. Bełza Z 6 widokami. Lwów 1885. — Duch światła. Wieszczba z dziéjów, przez Stef. Buszczyńskiego. W Krakowie 1886. — Posłannictwo Słowian i odrębność Rusi. Przez Stef. Buszczyńskiego. Kraków 1886. — Listy Zygmunta Krasińskiego do Stanisława Małachowskiego. Kraków 1885.

Біографическій лексиконъ русскихъ композиторовъ и музыкальныхъ дѣятелей. Соч. А. Рубецъ. С.-Петербургъ 886. — Бѣлорусскій Сборникъ. Том I. Губернія могилевская. Кіевъ 1886. (Obsahuje hlavně písně, přísloví a hádanky!) — Незабвенной памяти графа А. С. Уварова. Москва 1885. — Н. Бахтинъ: Проектъ новой системи азбуки и орѳографій. Кіевъ 1886. — Великій князь Георгій Мыхаиловичъ: Описаніе и изображеніе нѣкоторыхъ рѣдкихъ монетъ моего собранія. Спб. 1886 — Благово: Разсказы бабушки. Изъ воспоминаній пяти поколѣній, записанные и собранные ея внукомъ. — Законодательство и нрави въ Россіи XVIII. вѣка. В. Гольцева. Спб. 1886. — Сборникъ Стихотвореній И. С Аксакова. — Повѣсти и разсказы П. Гнѣдича. С.-Петербургъ 1886.

Kirurgijske crtice iz bugarsko-srbskoga rata od dra. V. Subotića. U Zagrebu 1886. — Jana Amosa Komenskoga Informatorijum za školu materinsku. S českoga originala preveo Mařík V Zaboj. Zagreb 1886. — Martić Grgo Fra, Pravedni Josip, sin Jakova patriarcha. Spjevao pop Petar Vuletić Kasteljanin U Djakovu 1886. — Vjenčić Milovan. Posvećuje mili mu narod, napisao prof. Josip Riboli. U Zadru. — Trideset godišnja povjest knjiiževnoga družtva redovničke mladeži bosanske.

Раваница. Један поглед у народну прошлост. Од М. П. Шапчанина. У Београду 1886. — Љубомир у Јелисиуму или Светозар и Драгиња. Роман Милована Видаковића. К нга I.—III. У Новоме Саду 1886. — Исторично критичка црта о Вићентију Јовановићу, правосл. митропол. Београдскомъ и Карловачкомъ (1731.—1737.). Нап. Д. Руварац. У Земуну 1886.

(Pokračování.)

„Slovanský sborník" vychází vždy 15. každého měsíce a předplácí se v administraci (knihtiskárna J. Otty) Karlovo náměstí číslo 34. nově: na čtvrt roku 1 zl. 30 kr., poštou 1 zl. 40 kr., na půl roku 2 zl. 50 kr., poštou 2 zl. 70 kr., na celý rok 4 zl. 80 kr., poštou 5 zl.

Odpovědný redaktor a vydavatel: **Edvard Jelínek.** — Tiskem a nákladem knihtiskárny **J. Otty** v Praze, na Karlově náměstí č. 34. n.

SLOVANSKÝ SBORNÍK.

Ročník V. 1886 Číslo 7.

Umění našeho lidu.

Náčrtek

od Jana Herbena.

I.

Umění na vsi má takový význam jako v naší společnosti. Je potřebou i rozkoší. Národopis učí, že dovednosť umělecká a nadání umělecké u všech surových národů přírodních nad jiné nadání předčí.

Učí-li dějiny, že bohatství je podmínkou rozvoje a rozkvětu uměleckého v národech, nauka ta i pro národy přírodní platí. V jistém smyslu zajisté většina národů přírodních je bohata. Jak to? Denní starosť hněte divocha tak málo, že největší čásť dne i života věru může věnovati zábavě. Umění je mu zábavou. Náčiní, zbraně, obydlí vyzdobuje si velmi pohodlně, pro rozkoš očí.

Táž věda shledala, že v národech přírodních budívá se nejdříve smysl stavitelský, ovšem pokud stavitelství je divochům věcí potřebnou. Za stavitelstvím že kráčejí prvopočátky sochařství nebo plastiky Malířství vyvinuje se nejpozději ze svých družek.

O malířství hlásala se do nedávna chybná nauka, která tuším, zpozdění to chtěla vysvětlovati. Myslilo se na základě chudého označování barev u národů přírodních, že národové ti mají zakrslý smysl pro barvy. U mnohých pro černo a modro shledán na př. jediný název. Ale zkušenosť ta zvrácena, jak přirozeno. Život věru právě ve stavu přirozeném vyžaduje bystřejších smyslů nežli život národů vzdělaných. Vzmáhá-li se vzdělanosť, smysly se otupují. Vždyť i zvířectvo vládne smysly daleko jemnějšími nežli člověk. Nedostatek jejž jsme uvedli, byl nedostatek jazykový. Avšak i týž národ přírodní, ač měl jeden název pro dvě barvy, rozeznával zajisté barvu modrou od černé, jinak by ji vedle sebe nebyl položil na jedné řezbě, v jedné a téže komposici.

Milou zábavou jest každému a milým studiem býti může odborníku zabloudíti na naši ves, českou, moravskou i slovenskou, a shledávati prvky umění, v němž vyslovena jediná snaha: okrášliti své neveselé živobytí.

Tu na vsi není umění ještě výkvětem duševní, zjemněné síly šťastného národa, nýbrž v pravdě jen horoucí snahou proměniti všednosť ve svátečnosť. Zušlechtění forem, hledání vyššího významu nad všedními trudy a tvořivá snaha, které v umění našem hrají velikou úlohu, jsou na vsi pouhými jen prvky a zárodky. Vše to vyjadřujeme prostým názvem nadání národního. Je to tajemný pud jako ten, jenž vnukává vlaštovkám stavěti hnízda tak dokonalá, včelám rovnati plásty a bourcům tkáti tak jemné pavučiny hedbávné, jak by toho umělecká ruka a důvtip nedovedly.

Venkovan provází uměním celý svůj život.

II.

Tužbu po formě, kráse a ozdobě uzříš, jakmile noha tvá do vsi vstupuje, především v říši umění výtvarného. Pravda, architektura nemůže povstati v lidu. Jaké jsou ty mocné základy výtvarného umění? Lid stavěl pro svou potřebu, pro hospodářstvo: aby měl kam hlavu klidně položiti s rodinou a čeledí, aby statek ukryl před dešti a mrazy. Avšak žádný lid nezapomněl vyzdobiti si svůj stánek, svědka svých radostí, tužeb i žalů. Povaha půdy rozhodovala pak o způsobu výzdoby, povaha lidu o ceně a kráse její. Turek v obydlí svém dává přednosť vodě před vzduchem, ozdobuje své síně cypřišem a mřížemi. Ves německá v Čechách nemívá návsí, tohoto „forum romanum" našich živých a čilých vesniček. Návsí nebývá, ale tím více zajímavých koutův a útulných cípů, jindy jsou domy zhola roztroušeny a sad má převahu nad stezkami a uličkami. Uvnitř domu nelze mluviti ani tak o čistotě jako o pořádku při stísněnosti a náplni, kterou stav, kolovrat třeba i soustruh řemeslný způsobují. Ovšem jest i v německých obcích veliký rozdíl. Co Šumavan obtěžkává nízké střechy a vodu po korytech svádí do žlabu před dům nebo stáj jako v Alpách, trousí se po úbočí údolů Krkonošských celá hejna obílených bud, z nichž každá vyrostla, kde právě mohla. Nejúpravnější obydlí a nejpokročilejší lid shledáváme na severu Čech, nejpůvodnější je vše v Chebsku; obydlí jsou tu napořád trámy rozdělena na pole, nezřídka titěrná svou symmetrií s velikým krucifixem v průčelí; podle něho kromě obrazů Marianských bývá celá pestrá výstava svatých a patronů v řezbě i ploše. — Ale celkem zůstane rázem obce německé vždy jistá volnosť a rozptýlenosť, neřku-li rozházenosť, již nezaviňuje vždy půda sama, ale působí, tuším, přirozená lidu náklonnosť... A kdyby již ten luh a sad ve vsi, aneb háj a lesina na blízku neprozrazovaly, jakého původu jest německá ves, ukazují zhusta samy názvy obcí, končíce slovem -grün, -reuth, -rod, -schlag, že vznikly na paloucích a z pasek lesních...

Není to zjev významný?

Česká ves také není jednotna, i ji bylo by třeba rozděliti na pohorskou a středočeskou čili celkem na jižní a severní. Obec středočeskou lze vystaviti za typ české vsi vůbec...

(V. Krupka). Netřeba podrobně českým čtenářům české vsi líčiti. Naše obrázkové časopisy v poslední dobu ochotněji všímají si starých lidových památek stavitelských. Nicméně onen kruh umělecký, jenž si druhdy vzal za úkol, zachrániti české vesnice pro umění po celých Čechách, neměl by přestávati na těchto ukázkách. — Středem obce a života je na návsi v dědinách českých, kolem něhož kupí se domy a druží sousedsky k sobě.

V tom liší se stavební plán vesnic moravských od českých, že většinou jsou bez návsí. Proto ani samo slovo „náves" všude nemá na Moravě domácího práva. V tom moravská ves je vlastní sestrou ovšem české, že vznikla také na polích a z polí. Jinak nejobecnější její ráz je ten: dvě řady domů, uprostřed nich jako mezi břehy široká prašná cesta. K domům přiléhají zahrady čili humna, na jichž konci táhne se zase řetěz stodol. Jednotvárnosť odstraňují chalupy, jež při obou koncích podélné ulice rozvětvily se v křivolaké nepravidelné uličky a mezírky.

Horské vesnice v pohoří českomoravském podobny jsou českým, nejposlednější jsou slovácké vesnice na Dolňácích a aristokracii repraesentují vesnice hanácké. Hanácká vesnice! — píše O. Bystřina — mnohým, kdo jste dosud neměli příležitosti ji spatřit, tane jistě na mysli skromná řada tichých, útulných chalup se střechami dochovými, s dvěma okénky jako dlaně, s přívětivým žudrem přede dveřmi a s pazderovým návratím... A před každou buď vysoký topol, nebo trouchnivá stará hruška, uprostřed vsi pak neveliká louže s množstvím štěbetavých housat a řadou nízkých vrb. Dále nízká krčma poblíž ní, zvoucí v svůj klín chumáčem hoblin a velmi neumělým štítem, na němž sotva rozeznati holbu s pěnivým, přetékajícím pivem a úzkohrdlou láhvičkou, i ten jakýsi strašný pravopis... Dávné minulosti patří již tyto vaše představy — toť bývalá naše starosvětská Haná... Tiché, útulné chaloupky ustoupily vysokým, nádherným domům; louže dávno vysušeny, topoly a hruše odstraněny, aby vyhlídky nebraly, na místě bídné krčmy pyšní se ve vsi nejméně pět výstavných, vším pohodlím opatřených hostinců.

V nedávné době tuším vesnice moravské až na malé výjimky měly základní ráz týž a lišily se ne tak uměním stavitelským jako architekturou dle ducha uměleckého jednotlivých kmenů moravských. Tak jako se lišil kroj a vyšívání krajin, tak rozdílnou podobu a jiný půvab mělo upravování starých výklenků před vchody do domů (žudr), vikýře, kominy a řezby na trámech. Ten dojem činí na cestovatele dosud přechod z krajiny hanácké do romantičtějších vesnic slováckých. Dobromyslný ethnograf i tu vypátrá počátky stavitelské naší individuality, je-li u nás jaká, cestovatel aspoň ocení tu snahu po zušlechtěni, zlepšení a výzdobě. Pohleďme ještě jen na dřevěné domky v Horní Oravě. jak čistě tesány, správně poukládány jsou klády, z nichž pozůstávají hlavní stěny. Front domu jest okrášlen řezbami, nad širokou čelusťou, též protkanou symmetricky rozloženými, cifrovaně vykrojenými okénky, pne se štíhlý vikýř. V dol-

ních krajích slovenských, kde stavějí z cihel, které nejsou tak podajny — ženy starají se s děvčaty o okrasy domu. Jak šumně umějí pestrými barvami obroubiti okénka!...

Tolik tuším bude i povrchnímu potulkáři patrno, že i stavitelské naše umění má v umění lidovém nějaký podklad. Pro národopisného sběratele bude ornamentika novým příspěvkem k poznání povahy kmenové nebo národní. Všeobecně pak týž ethnograf asi vycítí, co mluví z toho rozdílu vsi slovanských od germanských a romanských? Naše nejstarší vsi české, jak učí věda, byly roztroušeny a nepravidelny. Každý obyvatel vystavěl dům svůj na svém poli. Dům býval otevřen, přes dvůr vedla cesta dále do vsi. Znám vsi takové dosud. Břestek u Velehradu překvapuje touto starobylostí. Německé vsi cizích osadníků u nás začaly se stavěti na malém, stísněném prostranství, jež přichozí buď koupili nebo jim od majetníků vykázáno bylo. A jich domy byly uzavřeny dle přísloví germanského: „Můj dům je můj hrad“.

III.

Umění výtvarné tím není ve vsi vyčerpáno. Naopak! Umění se stavitelstvím příbuzná hrají větší úlohu, totiž malování, vyšívání, řezby, posýpání žlutým pískem před okny a mezi zahrádkami, rýsování a j.

Malování ozdobuje příbytek. Jako ženy a dívčence na dolních krajinách slovenských pestře ozdobují okénka, barevnou pruhovanou obrovnávkou obkličují dům při zemi na ulici i v síni, tak slovenská děvčata moravská ozdobují kde jaký otvor malbami, arabeskami a fantasiemi přebujnými.

Náš lid ani si nemohl představiti domu nemalovaného a proto písně oplývají doklady:

„Vdova dům buduje,
kolem ho cifruje.“ (Suš. 144.)

A jinde děvče si stýská a zpomíná svého milého zaměstnání:

„Budú za mnú plakat
užičky, taléřky,
že už včil nemajú
takové maléřky.“ (Suš. 672.)

Píseň ta je dokladem, že naši předkové mívali malované lžice a talíře (nejspíše dřevěné), jako posud prý užívají mužíci rušti. Ba náš lid ani si nedovedl c. k. aerarní kasárnu jinak než malovanou představiti, neboť prý:

„U Dunaja u Prešpurka
je kasárňa nová,
je od spodu až do vrchu
malovaná celá.“ (Bartoš.)

Zdá se, že po malování lidovém v Čechách málo zbylo stop. Bohatší bylo vyšívání české. Ornament a bohatá ozdoba kro-

jových českých památek ukazuje docela samostatný ráz český. Nenajdeš snad již nikde živého proudu, ba ani Musea nezachránila bohaté sklizně tohoto uměleckého prostonárodního odvětví, jen drobty.

Vyšívání plachet, košil, podušek v prešpurské stolici patří mezi zřídkavé, vysoko umělecké produkty domácího průmyslu. Roku 1883. budilo vyšívání slovenské obdiv na trnavské výstavě. Fantasie. vkus. vzorky upomínají prý na perské koberce — a všude lze zbadati styl týž, svou samostatnou národní povahu. Znalci vyslovovali se s obdivem o nich.

Nejbohatší a nejbedlivěji také střeženo jest vyšívání moravských Valachů, Slovákův a Hanákův. Otvírať se přičiněním olomouckého spolku zrakům našim netušený a neznámý poklad umění lidového, poklad nejdokonalejší techniky a krásy, z něhož prý na základě zákonů aesthetického vývoje může se zroditi renaissance moderního umění a zlatá doba vyšívacího průmyslu. Tak vysoko povzneslo se umění naše z pouhých prvopočátků uměleckého instinktu.

Odborník pak, dvorní rada v. Falk, takto napsal o výstavě moravských ukázek v rakouském Museum:

„Zvláště hojně jest Morava zastoupena a nejen hojně, nýbrž i zvláštními krásami... Tyto práce, co do jemnosti nejkrásnější, byly dosud skoro neznámy. Náležejí zanikajícím krojům a musejí se z truhel starých lidí vytahovati. Umírající pokolení béře je s sebou do hrobu a mladí jich více neshotovují. Pozorujeme-li tyto výšivky a spojené s nimi krajky, tážeme se v obdivu, kterak může těžká ruka selky, která přes celý den na poli pracuje, při skrovném světle, jež v zimě drobnými okénky vniká do jizby, kterak může tyto práce příjemného, nade vše jemného způsobu shotoviti, jež by nejcvičenějším rukám dámským ke cti sloužily?

Než co více, odkud béře se ta plnosť a původnosť oněch vzorků, které skoro klassickými nazvati se mohou a jež jsou docela ornamentalní ve svém způsobu, jež jsou stejné povahy a přece rozdílny? A to vše: cit pro barvy, kresby, provedení jak výšivek tak i krajek jedině ženám hanáckým, valašským a slováckým náleží! Není u nich žádného kreslíře, žádné učírny, žádné školy, vše je zcela vlastní, samo vynalezeno a vlastnoručně děláno.

My se své strany můžeme jen přijíti, viděti, obdivovati a učiti se a pro své umění využitkovávati. Tak se to i stává. Jak jemně se vyjímají tyto výšivky žlutým a černým hedvábem na bílém poli, jak dovedně a správně je vše uspořádáno, jak okrasa uzavřená i stlačená, tak i otevřená a květinová!"

Ani nevěděla dívka, k jaké cti přijde, když ji maměnka napomínala:

„Vyšívaj ty, vyšívaj,
šohajovi ručník,
vyšívaj ho, vyšívaj
drobnými kvítečky!" (Suš. 283.)

Poklad rodinný se chrání z otců na děti. Umění se dědí se statkem.

Ano i v chudobných krajích nacházíme tu snahu uměleckou. Valach, odloučený i od skromné vesnické civilisace, od lidské společnosti, celé léto jsa odkázán na společnosť jedlí, ovec a horského ptactva, nejen že obijí svůj opasek, svoje gajdence a píská si dojemné písně na fujaře, on krášlí kresbami i svůj čerpák na vodu, svou valašku zdobí řezbami, na kterých zbadáš týž styl jako na bohaté košile šuhajově od Trnavy. Slovenští prostonárodní řemeslníci umějí řezati krásné věci v dřevě, starých hrnčířův slovenských práci bude ještě nyní obdivovat, kdo má smysl pro formu. Viděl jsem — dí Vajanský — prastaré džbány, dědictví po pradědech, které mě překvapily svojí vásovou, ušlechtilou formou, upomínající na nádoby řecké. Na starých mísách, též ušlechtile formovaných, shledáš modravé neb i barnavé vzorky, fantastickou zvěř, divně opeřené ptactvo, arabesky a okrasy. Že jen umělecky naladěná fantasie mohla je vytvořiti, netrpí žádné pochyby.

IV.

Nové studium našeho vesnického umění vedlo badatele k netušeným objevům. Slovutný náš archaeolog dr. Wankel shledal prý na vykopaných starožitnostech, na nádobách jmenovitě, tytéž ozdoby a týž styl, který na krojích moravských posud jest obvyklý. Tím ona keltomanie, na kterou staří již naříkali, vzala by dokona za své.

Kroj národní je tak výronem tvůrčího ducha lidového jako národní píseň se svou melodií, jako pohádky a hry, jako zvyky a přísloví. I jest ku podivu, jak pozdě přistoupilo se ku sbírání památek krojových.

Kroj arci podlehne tuším neuprosné štětce časové, jež ho setře, aniž vzdělané třídy mohly zužitkovati ho, jako svět umělců dále budoval na písni a národním ornamentě. Naše dějiny od nepaměti zapisovaly výtky předkům našim, kteří měnili kroj napořád, „kam vítr — tam plášť“. Lid venkovský však asi tak pohlížel na škorně šlechty jako venkované ruští ve „Vzteklém Jirkovi“ (přeložil P. Durdík):

„Asi za půl léta začal hospodařiti (ve Voskresensku) nový statkář, muž nebožčin; i on přijel jen na krátko. Nebožku nazval hloupou ženštinou, slíbil, že nové řády zavede — ztratil na procházce jakousi podivnou hračku — z ruky zelenou rukavičku — a odejel. O Jirkovi nikdo se mu nezmínil a Vlasa nebylo. Jen hoši a holky na vždy vyprávěly si o nalezené hračce, nemohouce se dovtípiti, k čemu ta hračka byla — říkali, že to bude snad mašinka na chytání blech.“

Nyní zachovali kroj svůj nejryzeji jen moravští Slováci. Nevím, zdali kroj Chodů českých dosud ve své ryzosti zachován.

(Dokončení.)

Z poesie slovanské.

Chtěl býti holoubkem.

Napsal **Handrij Zejleř**. Přeložil z luž. **Adolf Černý**.

Šel jinoch ráno přes horu,
jíž pláštíkem byl černý les,
mu nad hlavu se nahoru
holoubek mnohý šedý vznes'.

„Jak rád bych lehká křídla měl,“
les hocha slyšel povzdychnout'.
„Což k milence bych odletěl
a opustil svou nudnou pouť;

K ní na okénko posedět
bych přilétával každý den,
vnitř, do světničky zaletět,
jí s víček plašit zrádný sen.

A při okénku při světlém
by ona vždy mne čekala
a jako teď, kdy v horách jsem,
by o mne se víc nebála

Já tiše vždy bych přiletěl
v komůrku svoji milenky
a, holoubek, bych odletěl
až s rudou září jitřenky...“

1829.

Ruský mužík.

Črta z národního života ruského.

Napsal **Čeněk Hornov**.

(Dokončení.)

Viděli jsme mužíka v životě veřejném, na ulici, abych tak řekl; věnujme trochu pozoru také jeho žití domácímu.

Mužikova rodina... rodina moskevského mužíka... toť, přiznávám se, kapitola dosti trudná k napsání. Je-li život mužíka samotného, až na řídké výbuchy šibeničního jeho rozmaru, neveselý, jaké že může býti žití rodinné než plno strádání a bídy, strádání nekonečného, jež pro nepamatování na zítřek nikdy nepřestává, bídy. která netlačí s plnou krutostí jediné proto, že jsou jí lidé zvykli, že otupěli? Několik jasnějších dní o svatbě, tolik světlých chvil, mnoholikráte se udá výplata, a jeden jasný paprsek každé neděle — to jsou, summárně vzato, pěkné dni mužíkovy rodiny, ostatek temno, nouze, čím dále tím hůře, že ke snesení toho je právě třeba ruského mužíka, onu velikosť v trpění, jakou nám v dějinách i přítomnosti ruský lid tak imponuje. Ba, sotva že přešlo bouřlivé svatební veselí, o němž scházeti nesmí ničeho

a na něž vydáno snad to poslední, co mladí dva blázinkové zvali svým, nastává již dlouhá, jednotvárná kapitola, o níž jsme se právě zmínili, tím krutější, čím více přibývá časem krků ku živení, a těch pravidelně přibývá opět tím více. čím jsou poměry smutnější... osudný circulus vitae!...

Vychází-li domácnost mužická navzdor tomu poměrně dosti dobře, je to jen následkem úžasně malých požadavků životních a snášelivostí hor kavkazských větší. jakou jeden člen manželstva oproti druhému projevuje. Neboť mužík neopomine ženat užívati těchže rozkoší, kterým holdoval za svobodna, a jež už známe, traktírných zábav, na které praskne mnohdy všecko, co po delší dobu nalopoceno: žena užívá zároveň s ním, pokud to jde, a když to nejde — sama; vždyť co do záletnosti ženě ruské málo která se vyrovná. Jen stačí-li příjmy denní na nepostrádatelný nápoj národní, na čaj, pak zasednou si zase rozvaděné a v zápalu zápasu třeba si vybivší strany ku středu ruské říše (jak jej kdosi dosti vtipně nazval), ku samovaru a srkají v sladkém požitku ruský nektar tak dlouho, až prázdné břicho lesklého stolního potentáta žádné horké vody k opětnému propaření zeleného listí propustiti nechce; mohou-li si manžel se ženuškou, anebo aspoň tato zapáliti ještě cigarettu, pak neschází nic ku doplnění laciného štěstí.

Muž jest pánem domácnosti, ale ne takým, jak si to u nás často představujeme; žena zakusí ve zlém rozpoložení jeho mysli pravda jeho pěstí, někdy až příliš citelně, ale vedle toho ponechána jí volnosť tak značná, jak toho s představou nějaké otrokyně nikterak srovnati nelze. Ostatně známo, že Slované ode dávna, kdy u jiných, chloubou kultury překypujících národů žena nebyla ničím více než užitečným domácím zvířetem, že Slované již tehda přiznávali ženě veškerá práva lidská. Pokud se tedy u nás slýchá a píše o špatném postavení manželek mužikův a o zlém nakládání těchto s oněmi, padá to více na účet povahy a chvilkového rozpoložení dotyčného jednotlivce nežli snad všeobecného pravidla; neníť se také v poměrech, v nichž žijí tyto třídy, lecjakýms výstřednostem diviti.

Výchově dětí nemůže se za takových okolností věnovati žádná zvláštní péče, a návštěva školy s jejich strany zůstává stále ještě výjimkou. Tím stává se, že vzdělání pokračuje sotva znatelným krokem, že synové vstupují cele do šlepějí svých otců, praotců, dědů, pradědů, že ohromná třída lidí, o níž mluvíme, k duševnímu obohacení ruského národa — ač nadaná — pranic nepřispívá. Vzpomeňme sobě, čím je na př. nám veský náš lid, jak téměř on sám dal národu našemu jeho duševní obrození, kolik je mezi prvními muži našimi „chaloupkářů“, a oceníme snadno ohromnou ztrátu, jež Rusku, Slovanstvu, lidstvu plyne z nynějšího postavení ruského lidu. Za nynějšího postavení nevyšinou se děti nejnižší ruské třídy k postavení vyššímu, nadaní jednotlivci netvoří tu most mezi těmi, ze kterých pošli, a těmi, jimž by svým nadáním náleželi; následkem toho zeje mezi vyššími, majetnými třídami a — dle naší západní fraseologie — tímto proletariátem ohromná pro-

pasť, která je nyní již citelna, ale na jejíž překlenutí nikdo nepomýšlí.

Hoši mužičtí zaujímají po čase totéž místo, jež vyplňovali dříve jejich rodičové, stávají se továrními dělníky, raznoščíky, izvoščíky nebo podobnými ryze moskevskými „hodnostáři"; děvušky... děvušky... víte, zase taková trudná kapitola, jak jsem byl s hora řekl. Stávají se šičkami, pracují ve „švejnoj mastěrskoj" — šicí dílně, jejíž majitelka je najímá od rodičů za peníz hanebně nízký, aby jich mladých sil využitkovala krajní měrou, aby je vyssála, tělo i zdraví jim zničila, ani najísti se nedala... Ne malou skizzu, ale román by bylo lze napsati o strádání těchto nevinných duší, román s hrozným koncem, až neestetickým... Lze nazvati jediným slovem položení této třídy moskevské mládeže... slovem: otroctví... Co divu, že tolik děvušek vybavuje se z tohoto postavení způsobem tak politování hodným, že prchají odtud, aby se dostaly... na místa hanby, která jsou v jejich očích jistě spásou, vysvobozením?... Péro se zdráhá, črtati dále tyto stíny našeho obrázku.

Rodinný poměr rodičův a dětí zachoval se až dosud na Rusi v oné patriarchalní prostotě, jaká už u nás dávno zmizela. Děti patří k rodině až do smrti otce a jsou povinni své rodiče nejen poslouchati, ale i živiti, byť sami byli třeba ženatí a rodinou obdaření. Beze svolení rodičů nesmí se dítko od nich vzdáliti a, vzdálivši se, musí je podporovati. Za svého pobytu v Moskvě četl jsem o jednom processu před palatou o této záležitosti. Venkovské děvče odebralo se, když matka svolila, do Moskvy, a posýlalo odtud měsíční podporu své roditelce. Starucha, oddaná pití lihovin. žádala podporu větší a větší, a když dcera více platiti nechtěla, žádala matka o soudní zakročení, a soud — přinutil dívku, aby se odebrala do své děrevni „k výživě matce". Že případ tento není ojedinělý, lze tvrditi bez obavy: vždyť většina moskevských mužíků pochází z venkova, odkudž se na čas nebo navždy do města odebrali; matuška Moskva je tímtéž hrozným, vše pohlcujícím netvorem velkoměstským, jako Petrohrad, Paříž a u nás Vídeň, obrem, který se živí a roste na úkor venkova, jehož síly do sebe vstřebává.

Většina mužíků továrních jsou ptáci stěhovaví; přicházejí do Moskvy podzimem, když venkovské zaměstnání jich více neváže, a odcházejí odtud, aby se chopili opět polních prací a pomáhali rodinné domácnosti, když hřející sluníčko počne svou hlavičku vystrkovati výš a výše nad obzor. Na jaře, týden před Velikonocemi, vidíme při procházce boulevardy poblíž některého nádraží moskevského houfy statných, silných postav v beraních nebo medvědích kožiších, s ranci na zádech, ubírati se na vokzál té které dráhy a tudy domů — jako hejna vlaštovek, když na zimu od nás se stěhují; vidíme mladíky, vracející se k rodičům, mladé muže, spěchající k svým rodinám, tu i tam muže se ženou, stařečka již, a tak dále. Mnoho jich zůstává ovšem také v Moskvě, každý rok zbude jich tu několik; zanechají doma rodiče, rodinu,

mnozí i děti anebo — mladou ženušku. V tom případě béře pak věc na sebe často vesele nebo smutně románovou tvářnosť. Vyptával jsem se jednoho mužíka, který žil ve staré stolici déle již nežli osm roků, na jeho rodinu. Zvěděl jsem, že patří k nejposlednějšímu, mnou uvedenému druhu.

„A jaká je tvá ženuška, mladá?"

„Da, sudař, mladá."

„Nu a jak, tento, krásná?"

Mužík se hrdě zachechtal. „Krasavice, baryn, krasavice."

Usmál jsem se. Mužické krasavice bývají opravdu hezké.

„Nu a co... když přijdeš domů po tolika letech... nebudeš míti doma rodinu?"

Rozesmál se na plné kolo.

„Nestává se to?"

„Stává."

„Nu a co ty tomu řekneš?"

„Je to ničevó, baryn" — to nic nedělá, pane — „sa vsěm ničevó" — zhola nic — odvětil tak zcela po mužicku. „Budeme pracovati dále, aspoň rukou dosti bude ku práci." To je asi také hlavní důvod podobné resignace.

Ostatně jsem se nedivil příliš jeho shovívavosti, mělť ji sám co nejvíce potřebí; žil s nějakou Sášou či Mášou, jak se u nich každá druhá ženština jmenuje.

Mužíci milují zpěv a hudbu, a ač tato záliba více passivním posloucháním než aktivním vyniknutím lidu ruského na nějaký oblíbený nástroj se jeví, neschází neumělý zpěv a ještě chudší hudba nikde, kde několik se jich sejde, a nedělní zábavy na Děvičím poli, pění chorovodův a jiné jich rozmarné kousky neobejdou se bez nich. O kterém místě si hoši nebo děvušky řeknou: „tam charašo pějut" — tam krásně pějí — tam zajisté není nikdy nedostatek „národu", zpívajícího všemi silami zároveň, až v uších brní, zkrátka: krásně. Z nástrojů v nynější době ohromné oblibě se těší a jméno národní zasluhuje — tahací harmonika, jejíž obrovské rozšíření je však právě v opačném poměru s virtuositou, s jakou ji „umělci" ovládati dovedou.

Zbývá mi na konec promluviti ještě o jedné krásné, snad nejkrásnější vlastnosti ruského lidu obecného, o staře pověstném slovanském a dosud pověstném ruském pohostinství. O něm samém bylo by lze psáti celou kapitolu. Jeť to zjev v životě národů vůbec tak krásný a milý, že nelze najíti lepšího kriteria dobroty srdce některého národa nad úctu k hosti, šetrnosť k cizinci, nad pohostinství. Kolikrát krasnější musí však býti tato výtečná vlastnosť u té třídy lidí, jež sama v nejtrudnějších poměrech žije, jež si to, co hosti ochotně obětuje, od úst utrhuje, za to sama strádá? A mezi takové přímo do první řady patří ruský mužík, který ukazuje pohostinstvím až přílišným své nejzlatější srdce, nejlepší koutek své duše. Na základě této jediné vlastnosti možno otázati se těch, kteří se v cizině, zejména u nás v Rakousku o ruský lid tak

drzácky nevědomě otírají: může to býti, aby nebyl dobrým lid, jenž je tak pohostinný? — —

Nazval jsem pohostinnosť ruského mužika přílišnou; jest jí vzhledem ku nepatrným jeho prostředkům, vzhledem k celému jeho způsobu života, přesvědčil jsem se sám o tom osobně několikráte. Host-li v domě, podá se mu vše, co nejlepšího domácnosť má, ba — poněvadž toho u chudého mužika nemnoho — vše, co vůbec opatřiti lze. Několik jídel, kolikero zákusek, více druhů nápojů — zkrátka hostina, která nás až překvapuje, a jejíž možnosť v té chudé chatě nelze nám ani pochopiti. Aby uctil svého hostě, prodá neb zastaví mužik svou nejmilejší věc, všeho se odřekne, hosti nic nesmí scházeti; a neplatí pak žádná výmluva, třeba jísti a píti, třeba nám bylo divno u srdce nad tím, jak to vše, co předloženo jest, pořízeno bylo.

„A — což jsem Němec?“ řekne s výčitkou mužik, kdybyste ho na nenutnosť takových výloh upozornili. A nutí, nutí dále, že nám mimoděk přijde na paměť známá Krylovova „Děmijanova polévka“.

Poznali jsme nyní pěkné i špatné vlastnosti moskevského mužika, které jsou více méně společné všemu ruskému lidu. Sestrojíme-li z nich celkový obraz, musí každý nepředpojatý říci, že světlé rysy této kresby mají převahu, a že na mnohých, mnohých stínech mají spoluúčastenství i jiní činitelé, že tedy odstranění jich nezávisí na ruském lidu samém. Chci se jen dotknouti ještě jedné věci, o níž jsem již částečně promluvil; je to smutná materielní stránka jejich postavení a heroická trpělivosť, s jakou všecky své trudy snášejí. Za těchto poměrů by jinde třídy, jejich postavení zaujímající otřásali státem; mužici ruští jsou naopak největší oporou veleříše ruské, největší hrází proti všem snahám podvratným. Vidíme, jak chovají se u nás, v Německu a nejnověji v Belgii třídy dělnické — ať oprávněné nebo neoprávněné — a poměry jejich jsou ještě daleko lepší poměrů ruského mužika. Kdyby nebylo žádné jiné vlastnosti, tato velkosť v trpění, jež jediné umožňuje existenci ruské velmoci, stačila by, abychom přiznali ruskému mužiku přijmí největšího vlastence který se sám všeho odříká, aby své vlasti škodu nezpůsobil

Lublaň a okolí.*)

Podal B. Popelka.

Čím je Praha Čechu, Záhřeb Chrvatovi, tím je Lublaň Slovincům jak kraňským, tak i korutanským a jistou měrou zajisté i štyrským, t. j. srdcem, z něhož se proudí život do ostatního těla národního. Jako jest ústrojí člověčímu potřeba zdravého srdce, tak jest i národu třeba uvědomělého zdravého, hlavního města. Hlavní

*) Viz „Vienac“ r 1883. čl. „Po koju iz kranjske“.

město a samospráva zemská jsou předními podmínkami existence toho či onoho národa; město pak lze pokládati za měřítko jeho osvěty, samosprávu a způsob, jakým se jeví a provádí za měřítko jeho svobody. Těžko je národu, kterému se jedné z těchto podmínek neb i dokonce obou nedostává. Smutný toho příklad vidíme na rodných bratřích našich Slovácích, kteří nemají svého velikého města, o něž by se v nerovném svém zápase s výbojným maďarstvím mohli opírati, jako my se opíráme o zlatou svoji matičku Prahu. A za netušený rozvoj národního života a národní osvěty, jejž nyní zříme v Chrvatsku, sluší Chrvatům děkovati především svému hlavnímu městu Záhřebu. Co se týká Slovinců, tu nastal obrat k lepšímu teprve za doby nejnovější a z toho se netěší ještě Slovinci všichni, nýbrž pouze část jich, Slovinci kraňští čili krajinští. Jeť sice na Slovinsku dosti měst, ale téměř všechna jsou v rukou jich nepřátel národních, vyjma téměř jedinou bílou Lublaň.

Lublaň má nyní kolem 26.000 obyvatelův a jest téměř ryze slovinským městem, neboť oněch několik set skutečných Němců nepadá tu příliš na váhu, aspoň nyní, kdy je správa městská v rukou národní strany slovinské. Že přese všechnu ohromnou svoji většinu Slovinci nemohli v Lublani dostati správu městskou do svých rukou, toho příčinou a vinou byla vláda, jejíž německý jazyk stal se vlivem jejím zároveň jazykem lublaňské intelligence a dostal se téměř do všech rodin úřadnických. Ale i tak ohromná většina obyvatelstva mluvila obyčejně pouze slovinsky. Ba i ti, kdož se na veřejnosti stavěli, jakoby byli Němci, mluvili s člověkem německy neznajícím velmi dobře slovinsky a tak mluvili i doma s čeledí a dětmi svými. Nechť jsi vešel do kteréhokoliv krámu neb závodu průmyslového, neb i konečně do kteréhokoliv hostince, všude mluvili s tebou slovinsky, ač jestliže jsi nezačal sám napřed mluviti německy.

Vzácností lublaňskou lze nazvati, že v předměstích zachoval se dosud národní kroj, jmenovitě ženy zachovaly jej lépe, nežli je tomu na venkově. Jakož pak jsou Lublaňané dobrými Slovinci, tak jsou i dobrými křesťany. V pěti farních kostelích se každou neděli třikrát káže zbožnému lidu, jímž bývají po každé všechny chrámy naplněny jak u nás při slavných službách božích na výroční svátky. Německé bývá v celé Lublani kázání pouze jedno, a to prý bývá, jak tvrdí Slovinci, jen poskrovnu navštěvováno. Významno jest, že celovská jednota sv. Mochora, podobná našim „dědictvům“ cyrillomethodějskému a svatojanskému, má v Lublani na 1000 členů.

Již to, co jsme uvedli, svědčí s dostatek o tom, že národ slovinský neutone tak brzy ve vlnách germanisace silně naň dorážejících, nýbrž naopak že povstane a zároveň s nejbližší svou bratí ve Štyrsku a v Korutanech zaujme důstojné místo mezi ostatními osvícenými národy, bude-li pečlivě a obezřele veden. Že i Slovinci dnes v národním ohledu prospívají, že národní uvědomělosť zapouští mezi lidem slovinským kořeny stále hlouběji,

známo jest i povrchnímu čtenáři novin. Postačí tu uvésti — nehledíc ku Slovincům kraňským vůbec a lublaňským zvláště — aspoň jeden příklad. Korutanští Slovinci byli až dosud na říšské radě zastupováni napořád jenom německými poslanci a neměli při dosavadním volebním řádě ani naděje, že by se tak brzy zmohli na svého poslance a hle — nescházelo mnoho a již by ho byli měli letos. Že ho nemají, stalo se jenom náhodou — tak aspoň tvrdil „Slovenec", jemuž nemáme proč nedůvěřovati — že totiž pro veliké závěje a metelice sněhové, které trvaly od vánoc až přes polovici ledna, voliči slovinští v Podklošteru a Medborovnicích nedostavili se k volbě volitelův a tak Němci zase dostali vrch, o nějž užuž trnuli. Tak místo národního kandidáta P. Einspielera zvolen (při náhradné volbě) německý liberál Ghon.

Kraňská zemská vláda, která má v Lublani sídlo, ničeho nečiní ku zvelebení a povznesení národní osvěty a ještě by i to dobře bylo, kdyby tu a tam nepracovala ve smyslu národní osvětě slovinské protivném. Úřední jazyk jest u všech veřejných úřadů německý a německé jsou i všechny střední školy. Slovinské parallelky, které byly za nynější „smiřovací" vlády při gymnasiu lublaňském zřízeny, mohou býti sice jakousi útěchou pro budoucnost, ale existence jejich závisí od stálosti nynějšího směru, jímž se béře té doby politika vídeňská, a mohly by býti opět zavřeny, kdyby zase — več arciť doufati nechceme — nastal obrat k horšímu.

Nejbezpečnější zárukou slovinského jazyka na veřejnosti jsou zemský sněm kraňský a městské zastupitelstvo lublaňské, které všude, pokud jich kompetence sahá, zavedly slovinštinu jakožto jazyk úřední. Kdyby však nepřízní zlého osudu se stalo, že by se tu Němci opět dostali k veslu, není pochyby, že by zase prohlásili němčinu za jazyk úřední, jako se to už stalo. Dejž Bůh nynějším národním většinám života co nejdelšího, aby se už nikdy nevrátily někdejší trpké zkoušky národa slovinského!

Ku zvelebování slovinského jazyka, ku povznesení národní uvědomělosti a národní osvěty je v Lublani pěkný počet zábavných i literarních spolků. Jest tam „Národní čtenářský spolek" s odborem pěveckým, tělocvičná jednota „Sokol", „Slovinská matice", „Dramatičný spolek", „Hudební matice" a „Spolek pro vystavění důstojného národního domu v Lublani", jenž, jak známo, zařídil ve prospěch domu toho věcnou loterii, jejíž losy byly hojně kupovány také u nás. Vlastenci lublaňští dobře soudí, že takovýmto soustředěním spolků v hlavním městě sesílí život národní, jenž rozštěpováním sil na mnoho stran poněkud byl oslábl. Povážíme-li, že je v Lublani také značný počet spolků německých a že se v jistých kruzích s nevolí pohlíží na jakýkoliv, i nejmenší ruch národní. pochopíme, že slovinské spolky neprospívají tak, jak sobě jich zakladatelé přejí. Mimo četné jiné překážky padá tu však nejvíce na váhu nedostatek potřebných prostředků peněžních.

Matice slovinská má sice slušný kapitál, ale za to churaví nedostatkem členstva a měla by ho ještě méně, kdyby nebylo

vlastenců, kteří ve prospěch její agitují. Pomýšlí se však na její obrožení a horlivě se o ně pracuje. Na literarních plodech společnosti této viděti už také skutečně za posledních let patrný pokrok. K rozvoji dramatického spolku a hudební matice třeba mimo větší hmotné prostředky ještě i jiných podmínek, kterých jim Lublaň zatím poskytnouti nemůže. Slovinci i Slovinky mají sice zvučná hrdla a milozvuké jich písně zaznívají i v sousedním Chrvatsku, a s oblibou je zpívají i české jednoty pěvecké, ale kdo by z toho soudil, že by z té příčiny zdárně prospíval jak pěvecký odbor lublaňského čtenářského spolku tak i hudební matice, klamal by se. Přese všechny chvály hodné snahy obou právě jmenovaných družstev slovenské hudební umění za posledních dvacet let valně se nezvelebilo. A není také divu. Zemský hudební ústav ocitl se v rukou německých, slovinský spolek sv. Cecilie vytkl si za úkol pěstovati a zvelebovati výhradně zpěv církevní, a kromě toho není v Lublani ani národní opery ani stálého orchestru.

Zmínivše se o spolcích, které v srdci slovinském pracují ku povznesení ruchu národního, pokládáme za potřebno promluviti několik slov také o periodické literatuře hlavního města, v němž vycházejí skoro všecky důležitější slovinské časopisy. Kromě politického denníku „Slovenski narod“ slouží výhradně politice i konservativní „Slovenec“, kdežto hospodářský týdenník „Novice“ pěstuje politiku jenom jako mimochodem. „Ljubljanski Zvon“ přináší kromě zábavných i vědeckopoučné články, „Slovan“ náleží k časopisům literarněpoučným; „Danica“ je týdenník církevní, „Crkveni glasbenik“ (církevní hudebník) je organem jednoty sv. Cecilie, „Cvetje“ (Kvítí) organem bratrstva sv. Františka, „Slovenska bčela“ organem spolku včelařského, „Vrtec“ (Zahrádka) je list pro děti, „Učiteljski tovarš“ ku zvelebování obecného školství, „Slovenski pravnik“ rozpráví o právnických otázkách a „Brencelj“ je list humoristický. V jednom městě 12 časopisů, jichž existence všech je zabezpečena, je nejlepším důkazem národní probudilosti bratří našich Slovinců a chloubou Lublaně. Poněvadž se podle krásné literatury cenívá obyčejně pokrok literarní toho kterého národa, mohou sobě Slovinci gratulovati, ježto Ljubljanski Zvon počítá kromě 80 spolupracovníkův na 2000 odběratelů. Jedno i druhé je důkazem vnitřní ceny listu, jímž by se mohl i každý jiný národ chlubiti.

Shrneme-li všechno, co dosud bylo o Lublani a Slovincích stručně řečeno, v jedno, uvidíme, že můžeme s klidnou myslí pohlížeti na budoucnosť národa slovinského.

Lublaň jest z nejstarších měst v říši rakouské. Již za časů římských byla Lublaň — jmenovala se tehdy Emona — důležitým místem obchodním a stanicí vojenskou. Za středověku byla přes slovanské své jméno a slovanské svoje obyvatelstvo městem německým. S císařstvím německým pojily ji záležitosti politické a poněkud i obchodní, průmyslové a kulturní vůbec. Tento svazek

byl také příčinou, že v XVI. stol. v Lublani luteránství tak rychle zapustilo kořeny. Náboženský tento ruch však byl s užitkem literatuře slovinské. Reformátoři totiž položili pevný základ k národní literatuře, k níž potom přilnouti musili i protireformátoři, chtíce, aby se jim práce dařila. Protireformací a náboženskými válkami v Německu vedenými byl značně seslaben německý vliv v krajinách slovinských. Ale politická konstellace rakouských zemí nebyla ani tehdy podle toho, aby Lublaň byla mohla vyniknouti jako národní město slovinské, ba když zrušením tvrze a starých nákladných budov pozbývala tvářnosti středověké, objevil se v ní jiný cizí vliv, totiž vlašský, což bylo přirozeným následkem vítězství katolictva nad protestantstvem. Vlašský tento vliv objevil se nejprv ve stavitelství. Nejdříve Jezovité přestavěli a zvětšili starý chrám augustinský, který je podnes krásnou ozdobou města. Jmenovitě sluší vytknouti mramorové oltáře se sochami uměle vyřezávanými. Brzy potom si Augustinci nákladem pobožných mecenátů zbudovali nový chrám, nynější františkánský, v němž (kolem roku 1850.) slovinský umělec Langus zvěčnil jméno své překrásnými malbami, na něž navštěvovatele Lublaně upozorňujeme. Ve chrámě tom stojí veliký mramorový oltář prostřed chrámu, za oltářem je zbudována lauretánská kaple, v níž jsou malby představující Trsat a chrvatské poutníky v národním kroji. V polovici XVII. věku (1652.) vystavěl si hrabě V. Auersperg veliký palác ve slohu vlaském, který se jmenuje obyčejně „knížecím dvorem". Tato největší budova v Lublani podnes za to stojí, aby si ji člověk prohledl, ačkoliv neslouží původnímu svému účelu a dílem nedbalostí, dílem přestavováním, aby se hodila k různým potřebám, pozbyla někdejšího lesku svého, z něhož zachovaly se pouze malby a krásné chodby se sloupovím. Druhdy však tu býval život docela jiný. Všelikou rozkoš, jíž sobě srdce panské mohlo přáti, nalezlo v těchto prostorách. Kromě čarokrásné taneční síně, uměleckých sbírek a bohaté knihovny bylo v prostorách těch také upraveno překrásné domácí divadlo, v němž se roku 1660. hrála první vlaská opera. Za palácem byla prostranná zahrada s vodomety, umělými jeskyněmi, střelnici a jinými věcmi k zábavě určenými.

Plodem vlaského vlivu byla i společnost pro vědu a umění, již na způsob tehdejších vlaských akademií ku konci XVII. věku založili odchovaní v Italii bohoslovci, právníci a lékaři lublaňští. Ze společnosti této, jejímž zbytkem můžeme považovati dnešní hudební ústav, vyšla i myšlénka, aby se starý gothický kathedralní chrám zbořil a na místě něho vystavěl nový, jenž také skutečně v letech 1699.—1703. ve slohu vlaském byl postaven. Jest to veliký chrám v podobě kříže s vysokou kopulí a malbami na stropě od Vlacha Quaglie. Z prací řezbářských byli v chrámě tomto dva krásní cherubové na oltáři svátosti oltářní, kteří však za doby francouzské okupace byli odvezeni do Paříže. Z památek historických je ve stoličním chrámě drahocenné mešní roucho shotovené z roucha Hasana paše, jež v bitvě u Sisku (1593.) ukořistil

hrabě Auersperg. Každého roku v den té bitvy (22. června) slouží se v tomto rouše mše sv. na oltáři sv. Acháce.

Do počátku XVIII. století nabyl vlaský vliv úplné převahy v Lublani, kde co chvíli vznikaly nové památníky vlaského umění. Roku 1714. dal si německý řád od benátských stavitelů vystavěti nynější svůj chrám, a roku 1726. byl nákladem pobožného lublaňského patricia Šelenburga postaven klášterní chrám Uršulinek, který svoji výškou vyniká nade všechny ostatní chrámy lublaňské. Absida se zakončuje kopulí, pod níž stojí velekrásný oltář z afrického mramoru. Obrazy, které jsou na oltářích a na stěnách, pocházejí všechny ze štětce dovedných slovinských jeptišek. Vlaskému vlivu podlehla i městská radnice, která svou starou gothickou tvářnosť zaměnila za moderní; známky gothiky však se přece nedaly všechny smazati.

Na náměstí před radnicí pozorujeme kamennou studni s obeliskem a krásnými allegorickými sochami. I to je ovocem tehdejšího (1750.) proudu, mistrovské dílo slavného vlaského sochaře Frant. Robby, jenž nabyl v Lublani práva měšťanského a potom provedl ještě některé menší práce. Lublaň se nám na první pohled zdá starým městem, ale z důležitějších budov není skoro žádná, která by nebyla vynikla teprv v novější době. Ba i chrám sv. Petra, nejstarší, má vzezření novější.

Také za nynější doby okrašluje se Lublaň novými památníky stavitelskými, ač celkem neprospívá tak jako na př. Záhřeb, nebo kterékoliv jiné větší město v naší říši. Skoro ze samých příspěvků zbudovali pobožní Slovinci (1854.) v trnovském předměstí krásný farní chrám ve slohu byzantinskorománském a před několika málo lety dalo se do stavby nového gothického chrámu bratrstvo sv. Vincence.

O okrášlení města nemalých zásluh dobyla si také první kraňská spořitelna. Ústav tento je rázu humanního. V čele mu stojí bezplatné doživotní direktorium, které se samo doplňuje. Z vkladů platí kraňská spořitelna 4 %, a z půjček hypotekárních béře $4\frac{1}{2}$—5 %, ba v novější době učiněno bylo chvályhodné usnesení, aby malorolníci z půjček do 300 zl. neplatili více nežli 4 %. Pro chudého rolníka je to velikým dobrodiním. Z výnosu se uhražují správní útraty, udílejí se podpory a stipendia a ostatek přikládá se k reservnímu fondu. který během 50 let zrostl na více než million zlatých. Z tohoto fondu postavena překrásná reálka, která stojí kolem půl millionu zl., zbudovala se krásná nová spořitelna a na památku sňatku korunního prince vystaví se Rudolfinum, v němž bude umístěno zemské museum a příští obrazárna. Všeho toho, co zemi nestálo ani krejcar, by nebylo, kdyby spořitelna byla založena bývala na akcie. (Pokračování.)

Příspěvky k dějinám slovanským.

Podává František Dvorský.

Zdeněk Lev z Rožmitála Jindřichovi z Riesenburku o zprávách z Polska, o chystaném sjezdu krále českého s polským.

Službu svú oc. Muoj milý pane švakře! Ještě nemám žádného po našem odjezdu z Uher psaní a nevím, čím se to prodlévá, než včera přinesena mi psaní od pana vajvody Krakovského z Petrkovského sněmu a tomu jsem vyrozuměl, že král Polský J. M. k tomu jest nachýlen, při čemž také náš úmysl jest, což se krále J. M. pána našeho a tohoto království dobrého dotýče i také svobod a práv našich, aby v své váze to státi mohlo, jakž spravedlivé býti má a šíře Vám to potom, dá-li pán Buoh, oznámiti chci, neb se naději, že buohdá brzo některý den na Blatné budu. A což se dotýče sjezdu J. Mti královo, o tom mi ještě nic jistého pan vajvoda nepsal, než tomu jsem porozuměl, že král Polský J. M. k tomu jest sjezdu nachýlen, jestliže se uprázdniti bude moci, a za to mám, že v Petrkově ještě se sněm drží a páni Litevští že jsú žádostivi krále, aby mezi ně přijeti ráčil, a v zemi Pruské že jsú obce ve městech s konšely v ruoznici o víru a že bez přítomnosti krále J. M. s těžkem se to snadně srovná. I to máte ten řád té nové lutrovské aneb lotrovské nevěry. A pán Buoh všemohúcí rač dáti můj milý pane švakře šťastně se shledati a ve zdraví. V sobotu dne sv. Fabiana a Šebestiana 1526.

A t. l. dne 21. ledna oznamoval týž knížeti Karlovi Münsterberskému: „Co se dotýče sjezdu J. M. králův ještě nevím, kterak se to sejde, neb mi psáno, že jest ještě pan Trepka v Petrkově na odpověď čekal, jakož snad pan vajvoda V. M. šíře píše. Pak, buď sjezd neb nebuď, tehdy my od svých práv a svobod pustiti nemůžeme, jakož té naděje jsem, že Jich M. nám toho přejí, než rád bych proto tomu sjezdu, co by se s menší těžkostí zjednati mohlo. Než-li tomu jsem také srozuměl, což se sněmu obecného tohoto království dotýče, že se králi Polskému J. M. za slušné zdá, aby zde (v Praze) držán byl.

(MS. v arch. Třeboň.)

Léta 1538. dne 20. června oznamuje král Polský Zikmund listem v Krakově daným Joštovi z Rožmberka a na Krumlově, že k žádosti jeho, aby mohl sobě v Polště jistý počet lidu lehce ozbrojeného naverbovati, svoleno býti nemůže, poněvadž sněmy bylo zakázáno, aby žádný z obyvatelův království Polského v cizí služby vojenské se nevydával a poněvadž také Polska sama lidu proti nepříteli potřebovati bude.

(V arch. Třeboň.)

L. 1562. dne 20. května oznámeno z kanceláře královské: Jakož sobě Ondřej Dimidovec z Vilna ztížnosť do poddaných slovutného Mikuláše Skalského z Dubu, písaře soudu komorního, strany nějaké ztráty klade a J. M. C. poníženě v tom za spravedlivé opatření

prosí: J. M. C. jemu tuto odpověď dávati ráčí, že J. M. C. v té věci od téhož Mikuláše Skalského zprávu vzíti ráčil, kteráž v sobě obsahuje, že týž Ondřej Dimidovec chovaje se lehkomyslně takové ztráty sám příčina jest; avšak nicméně, poněvadž se dotčený Mikuláš Skalský k tomu poddává, jestliže týž Ondřej Dimidovec kterého poddaného jeho bude z té ztráty neb z čehožkoli jiného viniti bude chtíti, že mu chce od nich nebo od něho za spravedlivé učiniti. (Archiv č. m.)

L. 1584 dne 17. prosince přimlouvají se purkmistr a rada města Rokycan k radě města Lvova (senatui reipublicae Leopolensis in Russia), aby Aug. Vladecius, stavitel a měšťan Rokycanský, mohl sobě zůstalé jmění po nebožtíku otci svém, spolusousedu Lvovském, bez překážky vyzvednouti a brzy opět do Rokycan se navrátiti. (Arch. města Rokycan.)

Bratr Bonifacius dává M. Zelenkovi průvodní list, aby z poušti Hory pokoje v knížectví Litevském do vlasti své, do Čech, navrátiti se mohl.

Bratr Bonifacius Michael Ravenenský, svato-svatého písma doktor, řádu poustevnického svatého Romualda Kamaldulenského v království Polském a velkého vojvodství Litevského komisař a vikář jenerální oc. Tobě v Kristu duchovnímu bratru Matějovi Jakubovi Zelenkovi, řádu našeho Kamaldulenského skutečně přivtělenému, rozenému Čechu, vlasti Milivské v kraji Pražském, zdraví a požehnání otcovské v Pánu. Veřejně ke všem Bůh řekl: Svatí buďte nebo já svatý jsem, a tak chrámové boží jsme, aby pak to veřejnější bylo, by osvícení a velicí, že to toliko slovy řečeno bylo, opravdově věřili, na jiném místě řekl: „Nechte maličkých ke mně jíti;“ zajisté maličký jsi a v sprostnosti vychován, v níž jsi až posavad chodil, nicméně ku konci, k němuž všickni stvořeni jsme, vždycky s velikou žádostí jsi hleděl vedením vnitřním pravého světla, kteréž osvěcuje každého člověka přicházejícího na tento svět; odkudž také od mnoha let samotnosť v vlasti tvé české k svatému Janu Křtiteli pod Skalou v oděvu svatého Ivana, předřečeného království Českého patrona a poustevníka, jsi ctil bez jistého pravidla neb regule a nařízení, jakožto nejpřednějšího ku konci přijití, v němžto k nám a k duším našim pán Bůh mluviti ráčí. Aby pak v nějaký blud život tvůj uveden nebyl, což se snadně v duchu chodícím zvláště pak sprostějším přihází, utekl jsi se k důstojně velebnému a v Kristu pánu duchovnímu P. pateru Janovi Křtiteli od svaté Marie Majdalenské toho času v klášteře pouště Hory Stříbrné řádu našeho Kamaldulenského převoru, jemuž jsi žádosť svou a povolání své vyjevil, tu na poušti živu býti a vedle své nejvyšší, ač velmi mdlé, možnosti našeho svatého otce Romalda následovati pod regulí svatého otce Benedikta, a také po dobrém examenu hábit náš poustevnický Kamaldulenský sobě udělený v chrámu Páně kláštera našeho a pouště Hory Stříbrné jsi přijal s snešením a dovolením velebných a v Kristu pánu důstojných pánův paterův a fraterův předřečeného kláštera našeho,

od nichž také obyčejným způsobem propůjčen jest tobě byl jeden rok na probě v noviciatu, jakžto v našich ustanoveních se spatřuje, při čemž také i professí učiniti tobě dovolena byla. Když pak potom máteř tvoje, ztratíce manžela svého, svých ostatních přátel a příbuzných zbavena v vlasti své České jsoucí do největší chudoby v starosti své jest přišla, dovolení s náležitým vysvědčením od důstojnébo a velebného předřečeného Pana pátera Jana Křtitele, převora Hory Stříbrné kláštera našeho, jsi požádal i za tu milost prosil, aby z provincie naší Polské do tvé vlasti České odejíti a svou mateř věkem sešlou a nedostatečnou živiti mohl a tu v Čechách nějakého místa na poušti k obývání sobě hledal k dokonání života v přemyšlování duchovním, v oděvu neb sukni bílé spodní tobě od téhož sv. řádu našeho kamaldulenského udělené, svrchní pak oděv sv. Ivana poustevníka nejprvnějšího povolání tvého patrona tobě nositi dovolen byl: v čemž týž velebný svrchu doložený p. páter s velebným konventem naším, ani abys ten svrchupsaný oděv svatého Ivana navrch nositi ani té našeho sv. řádu Kamaldulenského bílé spodní sukně neb tuniky (když jsi již od J. Excel. p. p. Norberta sv. římské říše hraběte z Šternberka v zámku Bechyňském z jeho křesťanské lásky a dobrotivosti místo k obývání svému sobě vyžádal) odjíti, odporen nebyl a netoliko to, ale také s náležitým tobě uděleným vysvědčením, vidouce, že by při kapli sv. Jiří v jmenovaném zámku Bechyňském takové pohodlné místečko k obývání a k vykonávání duchovních přemyšlování pohodlné bylo, propustil, abys tu na témž panství svůj život poustevnický a služby boží horlivě vykonával. — Pročež tebe všem v Kristu věřícím zvláště pak tvým patronům a dobrodincům komendirujeme poníženě prosíce, aby tobě z lásky křesťanské přáli, otcovskou a bratrskou láskou tebe darujíce přijali, za kteroužto křesťanskou tobě prokázanou lásku a dobročinnost my dle ustanovení aneb regule naší povinni jsme všem našeho řádu dobrého přejícím ne těmito časnými věcmi, neb to řádu našemu nepřísluší, ale věčnými, z udělených božských nám darův a milostí bratrskou duchovní láskou vespolek se milujíce, odsluhovati. Pro důvěření pak k tomuto listu pečeť větší řádu našeho a shromáždění jsme přitiskli a se podepsali. Dáno na poušti Hory pokoje v Velikém vajvodství neb knížectví Litevském dne 3. měsíce Augusti 1683.

Zikmund hrabě Kolonič, biskup Vídeňský, schvaluje a stvrzuje nadací, kterouž byl učinil hrabě František Josef Černín z Chuděnic při kapli svatých Václava a Jana Nepomuckého při břehu Dunaje v Leopoldově ve Vídni vystavěné a za veřejnou vyhlášené, aby v ní každodenně čtena byla mše svatá, v neděli pak a svátky pro potěchu národa českého kázání českým jazykem aby odbývána byla.

Nadace (kteráž na věčné časy trvati měla, sice by rušitelé její před přísným soudem Hospodinovým v soudný den zodpovídati se musili) z německého na český jazyk převedena zní: „Já František Josef svaté římské říše hrabě, vladař domu Hradeckého a Chuděnického atd. známo činím tímto listem přede všemi a vyznávám za

sebe, dědice i potomky své, jakož vysoce důstojný a vysoce urozený pán a pan Zikmund z boží milosti arcibiskup Vídeňský, svaté římské říše kníže a hrabě Kolonič, k žádosti mé kapli od někdy otce mého Heřmana Jakuba hraběte Černína z Chuděnic v zahradě při břehu Dunaje v Leopoldově ve Vídni dobře vystavěnou a dvěma oltáři sv. Václava a sv. Jana Nepomuckého vyzdobenou a vížkou se zvonem opatřenou posvětil, za veřejnou prohlásil, k tomu svolil, aby v ní každodenně jedna nebo více mší slouženo a v každou neděli a svátek ráno pro potěchu národa českého kázání českým jazykem držáno bylo s tou však výminkou, aby v kapli té žádné „actus parochiales“ odbývány, příspěvky sbírány nebyly a aby zápisem stvrzeno bylo, že kaple ta všelijakými aparamenty a jinými náležitými potřebami vždy opatřena bude: i slibuji, zavazuji se, své dědice i budoucí, že nejen ustanovenému té kaple beneficiatu mimo příslušné stálé obydlí na vychování jeho 325 zl. ročně ve čtvrtletních lhůtách odváděti, ale kapli na stavení opatrovati a všelikými aparamenty, světlem, vínem opatřovati budu. Za kterouž příčinou činím nadací 8500 zl. na uhražení výdajů a zajišťuji ji vším svým jměním „in genere“, zvláště ale v gruntovních knihách vídeňských jako v zástavu zapisuji jmenovanou zahradu v Leopoldově se vším příslušenstvím; vymiňuji si však, že takovou fundací i na jiném zboží zjistiti mohu. oc. Dán ve Vídni dne 17. prosince léta 1722.

Kolo illyrské.

Od Jana Hudce.

(Dokončení.)

Vjekoslav Babukić (1812.—1875.). Čím byl Daničić Vukovi, tím byl asi také Babukić Gajovi, háje pravopis jeho proti četným útokům a vysvětluje jej čtenářstvu Danice. Činnosť jeho byla ohromná; možno říci o něm, že byl pravou rukou Gajovou. R. 1830. přišel do Záhřebu do druhého roku filosofie a rok ten byl pro něho veledůležit. Poznav se v hlavní stolici trojjedné kraleviny se mnohými nadanými jinochy, kteříž byli nadšeni myšlénkou slovanskou a illyrskou, přidal se i Babukić k nim a od té doby stával se ponenáhlu z nejrozhodnějších a nejčinnějších pracovníkův a šiřitelů literatury a ideje illyrské. Za neúnavné pile prostudoval díla tehdejších slovanských velikánů českých: Dobrovského, Kollára a Šafaříka, zapomínaje při tom na svůj budoucí chléb, na své povolání. Přátelé radili mu, aby se uchýlil do theologie, ale živá touha, by zůstal pořád na blízku Gaje, vedla Babukiće jinam. Dal se zapsati na práva, bídně vyživuje se opisováním a kondicemi. Co pak se vědomostí dotýče, znal již z mlada dobře minulosť Slovanův a Illyrů; kromě toho byl také z těch nemnohých vyvolenců, kteří uměli pravý jazyk chrvatský. Po veškerých deset let od založení Danice stál mezi předáky duševního ruchu, přispívaje do časopisu onoho jak moha. Nejhlavnějším

však trudem jeho bylo, by rodáky své naučil novému pravopisu a nové mluvnici. V druhém ročníku Danice začala vycházeti mluvnice jeho „Osnova slovnice slavjanske narečja ilirskoga“ (č. 10.—15.). O díle tomto pracoval čtyři léta maje před očima mluvnice staroslovanské, české, polské, ruské, slovinské a j. Dílem tímto Babukić povznesl se na přední místo nových učencův illyrských. R. 1836. složil právnickou zkoušku a stal se suplentem uherského práva na akademii.

R. 1838. založen byl illyrský čtenářský spolek a Babukić jakožto tajemník byl jeho živou duší po osm let. Se Stankem Vrazem rozesýlal illyrské knihy do všech koutů slovanských. V Praze prodával mu je Šafařík, Hanka a Erben, v Pešti Kollár, v Požuni Ljud. Štúr, v Lipsku dr. Jordán, v Chrvatsku, Dalmacii a Slovinsku nesčetní Chrvaté a Slovinci. R. 1845. rozprodal sám přes 1200 illyrských knih. Roku 1842. stal se tajemníkem Matice illyrské a po třech letech professorem jazyka a literatury chrvatské na záhřebské akademii. Konkursu o stolici tu súčastnili se kromě jiných oba Mažuranićové, Topalović a Stanko Vraz. Na akademii působil po čtyři léta šťasten ve středu svých přemnohých posluchačův a ctitelů.

Roku 1850. však hvězda slávy i štěstí Babukićova začala hasnouti. Tehdy zrušena byla stolice staré filosofie na akademii a Babukić musil jako učitel na gymnasium. To však nebylo ještě takovým neštěstím, jaké teprve na něho čekalo. Bán Jelačić nařídil mu, by sestavil pro školy velikou mluvnici, slíbiv mu za arch po šedesáti zlatých. Babukić dal se do práce, dokončil mluvnici a vydal ji svým nákladem. Leč ministerstvo videňské neschválilo ji — že prý jest zastaralá a nesprávna. Rána ta schvátila Babukiće duševně i hmotně. A když mu ještě zděděný stateček v rodné Požeze vyhořel, byl zničen do čista. Po dvacet let potom živořil vzpomínaje si jako na zlaté sny na doby jinošství a svých ideálů. Téměř zapomenut zemřel ten, jenž prvý učil rodáky správnému pravopisu a mluvnici, jenž první učil je správnému mateřskému jazyku. Na poli mluvnice illyrské před Babukićem i po něm působili také Ig. Al. Brlić (Grammatik der ilyrischen Sprache, Budín 1833.; od r. 1836.—55. vydával „Občinski ilirski kalendar“, potom sbíral obyčeje slavonské a přeložil Kralodvorský rukopis); Jos. Drobnić („Ilirsko-njemački-talianski riečnik sa osnovom gramatike ilirske“ od Vj. Babukića, ve Vídni 1849.); Lavoslav Firholzer („Hrvatsko-slavonska slovnica za početnike“, ve Varaždíně 1847. a 1851.); Rudolf Fröhlich („Ilirsko-njemački i njemačko-ilirski rukoslovnik“, ve Vídni 1839.; „Mali Ilir“, ve Vídni 1840.; „Riečnik ilirskoga i njemačkoga jezika“, ve Vídni 1853.; „Theoretisch-praktische Grammatik der ilyrischen Sprache“, ve Vídni 1850.); Antun Mažuranić („Temelji ilirskoga i latinskoga jezika“ 1839.; „Slovnica hrvatska I.“ 1859.); dr. Matija Smodek (přednášel na záhřebské akademii r. 1831.—40. chrvatský jazyk); dr. Jakub Užarević (s Iv. Mažuranićem vy-

dal r. 1842. „Njemačko-ilirski slovar"); Fr. J. Volarić (Ilirska slovnica" 1852.).

Stanko Vraz, hrabě Janko Drašković a Vjekoslav Babukić vedle Gaje byli úhelnými kameny myšlénky illyrské, proto podána o nich zmínka obšírnější.

Do světa uvedl Gajovu Danici r. 1835. básní svojí „Danicza" Dragutin Rakovac (1813.—1854.). Káže národu chrvatskému, by s dennicí procitl a pracoval, svorným krokem kráčel, aby mu pak nezhynulo, co bylo jeho od starodávna. Báseň ta psána ovšem ještě kajkavsky. Rakovac neuveřejňoval mnoho básní a neměl také básnického posvěcení, jakož valná část tehdejších příležitostných veršovců: Vukotinovića, Mihanovića, Zdenčaje, Rusana, Tordinca a j. Veršovci tito podobají se ve přemnohé příčině „básníkům" našim z dob prvého probuzení, kdy se šmahem všechno chválilo a všemu důležitosť přidělovala, co napsalo se v mateřském jazyku. Památka však Rakovcova v literatuře nevymizí. Také jeho davorija (válečná píseň) „Hajdmo napred" přešla v ústa národu. Básnické ceny však postrádá. Každá sloha začíná a končí se tímto dvojverším:

„Hajdmo braćo, mi napreda,
vječni zakon zapovieda!" *)

Zmínky zasluhují také milostné písně jeho „Síla lásky" a „Vlasy mojí milé". Jinak byl Rakovac upřímný vlastenec-Illyr a zásluhy jeho o národní probuzení jsou nemalé. Pln obětavosti a beze vší sobeckosti věnoval své síly národu. Když r. 1841. ustavil se „Hospodářský spolek", Rakovac byl v něm prvým tajemníkem a redigoval také hospodářský měsíčník spolku toho po osm let. R. 1842. s Vrazem a Vukotinovićem jal se vydávati známý časopis již „Kolo". Aby se mysl lidu vytříbila a národní vědomí rozšířilo, napsal téhož roku populární „Mali katekizam za velike ljude". R. 1846. vydal tři svazky „Predavanja za seljaka" (Přednášky pro sedláky), od r. 1847.—50. vydával „Koledar za puk" (Kalendář pro lid). Konečně jemu a ctihodnému starci Vinku Sabljarovi mohou Chrvaté děkovati, že mají dosti zajímavé národní museum. Zejména Sabljar zůstavil mu soukromé sbírky své starožitnické a povzbudil tak i jiné, by ho následovali. Rakovac byl prvním kustodem musejním a po smrti jeho uvázal se v hodnosť tu vřelý přítel jeho, dotčený již Sabljar.

Ivan Mažuranić, druhý ze stoupenců Gajových, vyjmeme-li Babukiće, kteříž ohlásili se v Danici básní. Povolání věnoval se právnickému a v důstojnostech tak postupoval, že od roku 1873.—1880. byl i bánem chrvatským. Narodil se r. 1813. v Novém v chrv. Přímoří a nyní žije v Záhřebě. V dobách illyrských stával mezi prvými v zápase proti Maďarům a r. 1848. napsal také duchaplnou a vlasteneckou apologii domorodých práv a tužeb „Hrvati Magjarom". Největší slávy však získal si básní „Smrt

*) „Vzhůru bratři, ku předu jen,
věčný zákon rozkazuje!"

Smail Age Čengića", kteráž vyšla v almanachu „Iskra" r. 1846. Básní tou stanul v čelo epických básníků domácích. Čengić Aga a Horský věnec jsou nejznamenitější epopeje jihoslovanské. Mnoho básní lyrických Ivan Mažuranić uveřejnil v Danicích; doutnala v nich ovšem ta i ona poetická jiskra, ale básně ty přece nedojímaly, jsouce na moderni věk psány buď rozměrem antickým, buď obsahujíce mnoho živlu řečnického. Základ ku své slávě literarni, jež právě vrcholí v Čengići, položil si doplniv 14. a 15. ztracený zpěv z Gundulićova Osmana, když jej Matice illyrská chtěla vydati a r. 1844. také vydala.*) S bratrem Antonínem sestavili také slovníček, jenž vysvětloval neznámější slova v Osmanu a jenž vytištěn byl zároveň s Osmanem. Ivan Mažuranić jest z nejvzdělanějších mužů jihoslovanských. V literatuře chrvatské známi jsou celkem tři bratři Mažuranićové. Kromě dotčených již básníka Ivana i filologa a lit. historika Antonína vystoupil na veřejnosť ještě Matija Mažuranić, vydav r. 1842. pěkný příspěvek k historii a geografii bosenské „Pogled u Bosnu" (do češtiny přeložil V. D. Lambl).

Ljudevit Farkaš-Vukotinović, šlechtic, byl v dobách illyrských z nejplodnějších spisovatelů. Činným byl ještě dříve, než Danica byla založena. Do Danice podal mnoho básní a zejména milostných. Škoda, že cena prací jeho literarních na poli poesie, dramatiky a novellistiky daleko nedosahuje počtu napsaných věcí. S větším úspěchem Vukotinović zabýval se hospodářstvím a přírodopisem. Stal se r. 1867. pravým členem jihoslov. akademie a napsal s drem. Schlosserem veliké dílo „Flora Croatica". Potom ustrojoval terminologii hospodářskou.

Narodil se r. 1813. v Záhřebě; oddal se právům a zastával vysoké hodnosti. R. 1841. byl velikým sudím, r. 1847. poslancem na chrvat. sněm, od r. 1861.—1868. velikým županem křiževským. Nyní žije v Záhřebě na odpočinku. Vědecká činnosť jeho náleží již dobám poillyrským. Pro národní život a jazyk přinesl veliké oběti.

Pavel Stoós**) (1806.—1862.) jest z nadanějších básníků doby illyrské a neprávem na něho zapomíná se v pozdějších letech. Stoós jest již poeta pravý, citem, vřelostí a něhou elegickou dojímající. Z počátku psal kajkavsky. Vrchol básní jeho jest dojemná elegie „Kip Domovine" (Obraz vlasti), napsaná již r. 1831. a uveřejněná v Danici roku 1835. V bouřlivém roce 1848 dal se strhnouti opravným ruchem, co se dotýče kněžstva Upozornil tím na sebe všecky kruhy kněžské, ale také u vyšší instance tím si uškodil. Proto nebyl dlouho jmenován kanovníkem záhřebským, jak si toho přál, až teprve rok před smrtí. Povahy byl lidumilné jakožto kněz, o čemž nasvědčují mnohé příležitostné verše jeho, jež složil, jakoby zakázkou, na smrť vysokých osob anebo na po-

*) Obšírnější životopis s ukázkami a rozborem básní vyjde na místě jiném

**) Pod báseněmi tištěno jméno jeho původně Stóosz, Stoós; jiní zase píší jej Stoos nebo Štóos.

děkování jim za něco. Byla to pravá epidemie poklonkářská v poesii, kteráž v ostatek také u nás, jakož i v jiných literaturách dosti dlouho bujela. K tomu přece poesie není!

Matija Topalović (1812.—1862.) přistoupil do kruhu Gajova prvý ze Slavonců. Byl kněz biskupství djakovského a zemřel v hodnosti římského kanovníka. Danici podporoval velmi horlivě. Roku 1842. vydal v Osеku svazek básní svých „Odziv rodoljubnog srdca", „Tamburaši", národní písně po Slavoňiji skupené, r. 1849. „Misli rodoljubne c. kr. austr. vojsci" a j. Z básní velmi krásná jest zejména „Bog i molitva", pravá to elegie a vzor básně nábožné.

Menšího významu jakožto pomahači Gajovi jsou kanovník Juraj Tordinac (psal verše do Danice); šlechtic Ant. Mihanović (předchůdce Gajův, jenž chtěl již r. 1818. vydávati „Oglasnik ilirski". Po všechen život byl ve službě diplomatické jakožto gubern. tajemník a konsul v několika východních městech. Žil od r. 1796.—1861. Památku jména svého však pojistil si navždy básní „Liepa naša domovino!" k níž Lichteneger složil nápěv. Báseň ta ovšem nenáleží ku všedním výtvorům podobného druhu, ale významu nabyla jako valná část illyrských davorii a básní vlasteneckých pouze znárodněním. Národ a mládež neměla tehdy jiných lepších textův a slov, proto přijímala. co jí bylo podáváno); opat a kanovník Jos. Marić (psal verše do Danice); kněz Drag. Seljan (geograf a liter. historik doby illyrské. Napsal „Početak, napredak i vriednost literature ilirske", v Záhřebě 1840. a potom kromě jiného r. 1883. I. díl „Zemljopisa pokrajina ilirskih"); Dragoila Jarnevićova (psala verše, dramata a dobré novelly posléze); šlechtic Fr. Žigrović-Pretočki (psal verše, dramata a vlastenecké brošury, jako německou „Über das Verhältniss Croatiens zu Ungarn", v Lipsku 1846. a j.); Ognjoslav Utješenović Ostrožinski (vydal sbírku básní r. 1845. „Vila Ostrožinska", z níž známa jest pěkná báseň „Jeka od Balkana"; činnost jeho náleží již více dobám pozdějším).

Šlechticové a básníci Petr Preradović a Ivan Trnski jenom začátkem náležejí illyrismu. Preradović vystoupil zrovna jako hotový básník, kdežto Trnski psal z počátku věci prostřední.

Tomo Blažek, politický básník doby illyrské. Básně vydal mu pobratim Niemčić a měl dosti opletání s censurou, než vyšly u veřejnost. Blažek mnoho nepěl, ale některé z písní jeho zasluhují uznání.

Ivan Kukuljević-Sakcinski. Literarní činnost tohoto ctihodného starce jest podivuhodna a úžas vzbuzující. Ačkoliv i básně jeho: „Slavjanke" r. 1848., obsahem politické a plny vlasteneckého ohně a hněvu a některé práce dramatické pojistily mu jméno, tož hlavní činnost jeho na poli literarní historie a dějin zapsala památku jeho zlatými písmeny. Již v rodině jeho žila láska k památkám chrvatské minulosti. Mnohými monografiemi snažil se osvětliti tmu chrvatské minulosti. Cestoval v rozličných dobách po všech vlastech svého národa, aby nejen život jeho a

obyčeje seznal, nýbrž aby starožitné památky, pokud možno, od záhuby uchoval. Druhý směr této činnosti byl politickohistorický. Kukuljević nejvíce přispěl, že založena jest „Společnosť pro dějepis" a organ její „Arkiv za jugoslavensku povjestnicu". Bohatou činnosť jeho rozvrhnouti lze tudíž ve čtvero směrů: 1. směr básnický (básně, dramata, novelly), 2. historickoliterarni, 3. historickopolitický, 4. směr vztahující se k historii umění.

Dr. Dimitrija Demeter (1811.—1872.) byl z nejduchaplnějších přívrženců Gajových. Pocházel z rodiny řecké, kteráž se přestěhovala z Macedonie do Chrvat. Redigoval po několik let „Danici", almanach „Iskru". V „Kole" r. 1842. napsal krásnou báseň „Grobničko polje". Psal také povídky, dramata a libretta: „Ljubav i zloba" a „Porin". Hlavní zásluha jeho jest, že věnoval život i jmění své dramatickému umění chrvatskému. Od něho jest také poetická a ohnivá davorija „Prosto zrakom ptica leti" (Volně vzduchem pták si letí).

Šlechtic Ant. Niemčić (1813.—1849.) není pouze básníkem příležitostným, nýbrž dle svého vzdělání a nadání básníkem pravým. S pobratimem Blažkem stál ku Gaji hned z počátku. Znal také cizí literatury. V životě veřejném a zápasu netlačil se do popředí, ale byl všude, kde ho bylo třeba. Za restaurace r. 1845. byl také na Markově náměstí a jedvaže ušel kulkám Hallerových vojáků. Byl poctivec od hlavy do paty a povolnosti chrvatské nijak nemohl pochopiti. Pro nešťastnou lásku odešel posléze do Italie hledat duši úlevy. Přátelství a pobratimství velmi dbal. Niemčić jest lyrik a nejlepší z básní jeho jsou „Turice", v nichž veškerým žárem opravdové duše opěvá nešťastnou lásku svou. Ve mnohé příčině podobají se Vrazovým Djulabium. Předčasná smrť zachvátila jej prostřed nadějného života.

Mirko Bogović, nadaný básník chrvatský; vydal básně „Ljubice" r. 1844., potom „Smilje i kovilje" r. 1847., politické „Domorodni glasi" r. 1848. Oddal se výhradně literatuře. Psal také dramata (Frankopan, Matija Gubec) a historické povídky.

Dr. Bogoslav Šulek, rodem Slovák, jest jedním z nejhorlivějších spisovatelů, kteří vytrvali. Přišed do Záhřebu byl nějaký čas v tiskárně Gajově, jemuž nejen v tiskových, nýbrž i v literarních záležitostech pomáhal. Dlouhá léta redigoval Danici. R. 1844. napsal brošuru: „Što namjeravaju Iliri". Znepřáteliv se s Gajem, redigoval r. 1848. a 1849. opposiční list „Slavenski Jug" a r. 1851. „Jugoslavenske novine". Později žil jakožto soukromý spisovatel v Záhřebě. R. 1855.—60. vyšel ve dvou svazcích jeho „Njemačko-hrvatski rječnik". Potom pracoval v oboru botaniky a hospodářství. Vypsal také ústavu chrvatskou „Ugarskohrvatski ustav". On byl prvý žurnalista chrvatský; přesnosť jazykovou spojoval se srozumitelností. Narodil se r. 1816.

Fran Kurelac (1810.—1874.) přítel a druh Gajův, znamenitý jazykozpytec, znalec chrvatského jazyka a povzbuzovatel národního uvědomění proti Maďarům. Napsal zejména „Recimo

koju“, „Flumenensia“, „Odgovor na one magjarske hartije, što je tužna Rothova vojska poniela“, „Kako da sklanjamo imena?“ a j.

Šlechtic Albert Ognjan Štriga pěvec divadla záhřebského, byl zvláštním zjevem za hnutí illyrského. Nová idea národnostní tak jej zaujala, že nedával si pokoje dnem ani nocí, přemýšleje, jak by národní věci pomohl. Často se svými druhy obcházel záhřebské ulice, nadšení vlévaje měšťanům davorijemi illyrskými. Spřáteliv se s Lisinským pohnul jej, aby napsal chrvatskou operu „Ljubav i zloba“. Cestoval s druhy po Chrvatsku, Slavonii, Banátě, Srbsku, Rusku, všude šíře známosť hudebního světa chrvatského. Zpíval také v Praze na stavovském divadle. Jeho úsilí lze hlavně děkovati, že r. 1869. oživla opět chrvatská opera. Narodil se r. 1821.

Ivan Krizmanić, opat (1766.—1852.), slavný mecen illyrských literátův a podporovatel Gajův, Vrazův, Lisinského a j.

Vatroslav Lisinski (1819.—1854.) jest nejznamenitější skladatel hudební za dob illyrských. Složil nápěvy k písním „Prosto zrakom ptica leti“, „Dusi, koji rod svoj ljube“, „Oj talasi“, „U ilirsko kolo mili“ a j., kteréž hýbaly pak vším národem. Prvá chrvatská opera jím složená zpívala se v Záhřebě r. 1846. od ochotníků, mezi nimiž byli Sidonija Rubido a Štriga. Od r. 1847.—1850. byl v Praze na konservatoři pod Kittlem a Pičem.

Šlechtic Ferdo Livadić (Wiesner) (1798.—1879.) byl druhým Tyrteem rozruchu illyrského. Od něho pocházejí nápěvy ku přemnohým vlasteneckým písním a davoriím. Nejlepší tlumočník jich byl opět Štriga.

Ferdo Rusan (1810.—1879.), třetí skladatel nápěvů k písním a davorijím chrvatským. Zemřel úplně hluch. Psal sám písně a skládal k nim nápěvy. Od něho pocházejí nápěvy k davorijím „Složno, složno braćo mila“, „Nosim zdravu mišicu“ (svaly) a přemnohé jiné. Ku těmto třem lze připočísti ještě skladatele a citeristu Ivana Padovce. R. 1848. oslepl a prožil dlouhá léta v neštěstí a bídě až do r. 1875.

Hřivnou svojí k illyrismu přispěla i Dalmacie i Bosna. Tam dlužno jmenovati Puciće, Kazaliho, bratry Kaznačiće, Bana a j. a tuto namnoze mnichy františkánské Jukiće, Martiće, Nediće a j.

Něco o bohu Velesu.

Podává Č. Zíbrt.

O slovanském bohu Velesu vedle jiných napsali vědecky důkladné články Řeh. Krek, Arch. für slav. Phil., I. 134.—151., a Jos. Jireček, Č. Č. Mus., 1875., 405.—416., kdež sebráno hojně dokladů spolehlivých a objasněn význam tohoto božstva starých Slovanů. České zprávy o Velesu jsou čtyři: v Mater Verborum, v Tkadlečku, v latinsko-českých kázáních kněze litoměřického z roku 1471. (v univ. knih. pražské

sub IIF3) a v Rešelově Syrachu. P. Josef Jireček uvádí na zmíněném místě slova Rešelova: „Takž budeš potom to (že's tak zle koupil, t. j. zlou ženu vzal) teprva litovati a s takovou neodbytnou koupí sobě postyskovati, a vinšoval by sobě a ženě své zlé toho přál, aby divokou husí byla a někam k Velesu za moře zaletěla a věčně se domův nenavrátila.“ (Č. Č. Mus., l. c. str. 408.) Na základě těchto slov tvrdí (str. 415): „Z Rešelovy zprávy viděti, že si Čechové za XVI. věku Velesa myslili jakožto bytosť, ana v zámoří přebývá, kam se na podzim stěhují divoké husy.“ — Nemálo byl jsem překvapen pročítaje českou postillu Mart. Philadelpha Zámrského (z r. 1590.) slovy: „Při mnohých hned brzo po svadbě se stává: on sobě vinšuje, ženě pak své přeje, aby divokou husí byla a někam k velesu pryč na moře zaletěla a věčně se domů nevracela“ (str. 135.). Zde tedy přichází jméno Veles v známých posud českých památkách po páté. Ovšem že Zámrský opsal toto místo téměř doslovně z Rešelova Syracha (roku 1561. ponejprv vydaného) neudav toho po straně, ačkoli jinak vede si velmi bedlivě při citování dokladů. Byl bych se rád dopátral, odkud čerpal Rešel názor svůj, že by Veles „v zámoří přebýval, kam se na podzim stěhují divoké husy“. Náhodou čtu originál, z něhož Rešel místy doslovně, místy volně překládal, totiž Kašpara Huberina „Spiegel der Haußücht, Jesus Syrach genandt, sambt einer kürtzen Aüszlegüng“, Norimberk, 1554. Na str. HhV píše o zlé ženě: ... ünd woltest das ein solch böß weyb wer ein ganß, ünd Flüge über Meer, ünd keme nimmermehr heim.“ Rešel překládaje slova tato přidal do věty „Flüge über Meer“ „někam k Velesu“. Dle zprávy Tkadlečkovy a dle oněch kázání stotožňováno jméno Veles (v pokleslém již významu) se zmekem, čertem (Tkadl.), ďáblem (kázání uvedená). Tím snad byl Rešel sveden překládaje ona slova německá, že přidal „k velesu“ rozuměje tím, aby zlá žena šla někam k ďasu, čertu, ďáblu. Možná že při tom také narážel na jakýsi zvláštní význam Velesa, jako bytosti bájeslovně důležité, „v zámoří přebývající, kam se na podzim stěhují divoké husy“ (Č. Č. Mus., l. c. 415.), ale po přečtení originálu něm., kde Kasp. Huberin prostě a jednoduše praví, že muž si přeje, aby zlá žena „wer ein ganß, ünd Flüge über Meer“, možno též tvrditi, co výše pověděno, že totiž k oněm slovům německým přidal Rešel zmínku o Velesu beze vší úmyslné narážky na jakýsi zvláštní význam téhož boha.

Z ruské vědecké literatury.

Píše Lad. Škorpil.

(Журналъ Министерства Народнаго Просвѣщенія. С.-Петербургъ 1885. Dvanáct knih = části 237—242. Redaktor L. Majkov.)

Časopis tento, který vychází již šesté desítiletí, jest zajisté jedním z předních publikací ruských, a kdo chce stopovati rozvoj vědeckého písemnictví na Rusi, najde k tomu zde nejvhodnější příležitosť a pomůcku. List tento vychází měsíčně ve velkých svazcích, z nichžto vždy dva a dva tvoří jednu část. Z předu se uve-

řejňuji ministerská nařízení, pak následuji rozpravy. Nemenší pozornosti než oddíl druhý zasluhuje „Kritika a bibliografie", kde se více méně podrobně oceňuji vědecké spisy nejenom ruské a vůbec slovanské, ale i cizí. Čtvrtý oddíl věnován paedagogice, pátý pak, „Současné letopisy", zaznamenává veškeré důležitější zjevy v životě vědeckém, jako jsou sjezdy, činnosť učených společností, zprávy o universitách a j. V posledním oddíle pilně se pěstuje klassická filologie. Časem bývá připojena ku konci knihy příloha. Tak byla vytištěna v tomto ročníku část studie N. A. Ljubimova o Descartovi, tak k VI. knize přidána řeč prof. Nadlera: „O panování cáře Alexandra II." Ze všech odstavců chceme si zde všimnouti jenom té části, kde se tisknou rozpravy, a sděliti stručně, pokud je to možno, obsah aneb alespoň předmět jednotlivých statí.

A. J. Kirpičnikov: „Co víme hodnověrného o zosobněných božstvích slovanských?" (Kn. IX.). Rozprava obsahuje výklad a kritiku známých míst z Prokopia, Ditmara, Adama Bremského, Saxona Grammatika a j., kde se činí zmínka o bozích slovanských. Místy polemisuje spisovatel s Famincynem, o jehožto spise pojednal vloni na tomto místě dr. Polívka (Slov. Sborn. 1885., str. 331. a 389.).

V kn. IV. uveřejnil známý dějepisec bulharský M. S. Drinov zajímavý článek: „Nová církevněslovanská památka se zmínkou o slovanských apoštolích". Podává se nám dosud nevydané svědectví o bratřích soluňských, jakož i o čtyřech pokračovatelích svatého jejich díla: „Klimentu, Sávě, Gorazdu a Naumu; nová památka nevyniká sice obsáhlostí, zahrnuje však v sobě některá nová data. Nemenší pozornosti zasluhuje i výklad této památky; upozorňujeme na př. na výklad slova ‚Velický'. Dle slov Šafaříkových (Spisy III., 174.) povýšil cář Simeon Klimenta na biskupství Velické, kteréžto ve přední Macedonii, v krajině Dragovičů, tam kde nyní říčka Velica od hory Velice vedle soujmenné vsi do Strumice teče, ležící, místo starodávného biskupství Tiberiopolského zaujalo." Golubinský nazývá Klimenta Bělickým. Avšak Drinov při vysvětlení slova nové památky „Klimentu, učeniku jego jepiskopu velikije Moravi", vyslovuje a dokazuje domněni, že slova řeckých rukopisů (*ἐπίσκοπος*) *Βελίτζας* čili *Βελίκας* jsou zbytkem slova „Veliké" (t. j. Moravy). Slova rukopisu řeckého, že Tiberiopolis je tolik, co Velica, vyvracejí se svědectvím starší památky, kde se výslovně praví, že Tiberiopolis se jmenuje po slovansku Strumici.

O článku Petra Lavrovského: „Byl-li svatý Cyrill Soluňský biskupem?" učinili jsme zmínku již vloni. (Slov. Sborn. 1885., str. 446.)

V. G. Vasiljevský: „Obnovení patriarchátu bulharského za cáře Jana Asěna II. l. 1235.". (Kn. III. a IV.) Článek tento má za účel vylíčiti a novými fakty osvětliti dobu, kdy samostatnosť církve Trnovské byla uznána i od východních patriarchů. Rozprava nabývá zvláštní důležitosti tím, že tu použito nevydaných ještě listin

z řeckého rukopisného sborníku XIII. nebo XIV. stol., který přináležel kdysi klášteru sv. Kateřiny na hoře Sinajské a nyní se nalézá v císařské veřejné knihovně petrohradské. Spisovatel slibuje seznámiti v 'edné z budoucích svých statí obecenstvo s obsahem právě dotčeného sborníku, nyní pak obrací hlavní zřetel k listině s nápisem: „K cáři (πρὸς τὸν βασιλέα), a vyslovuje na základě obsahu domněnku, že slovem „cář“ nemíní se tu nikdo jiný než Jan Asěn II. (1218.—1241.).

V kn. VII. uveřejnil professor oděsské university, Th. J. Uspenskij, dokončení rozpravy z oboru byzantského a jihoslovanského práva s názvem: „Sledy gruntovních knih v Byzantii“. Zvláštní pozornosti zasluhuje hlava poslední, kde se vysvětluje a určuje význam některých terminů právnických a kde se mluví o organisaci pozemků, udělovaných takovým rodinám, které byly v čas války povinny posýlati jistý počet branců k vojsku. Upozorňujeme také na zajímavou zprávu, sestavenou dle starobulharské pozemkové knihy, kterou vydal spisovatel r. 1883. v Oděsse (Матеріалы для исторія землевладѣнія въ XIV. вѣкѣ) a týkající se území soluňského: „Již po době značného vzrůstu řeckého živlu v Thrakii a Makedonii, po rozmanitých prostředcích, užitých císaři Komneny k vytlačení Slovanů z pobřežných zemí od moře egejského, v polovici XIV. století nalézáme v nejjižnějším koutě Chalkidiky, v sousedství s Athoským poloostrovem šest dědin, z nichžto čtyři mají beze sporu slovanská jména: Gradec, Lužьca čili Lužьsko, Kamenica a Konьdogrica“ (str. 2. a 3.).

Zvláště pilným spolupracovníkem dotčeného časopisu jest odjinud dobře známy A. N. Veselovský, jenž vynikl svými důkladnými studiemi srovnavacími v oboru národních pohádek, legend a písní. Z jeho péra pocházejí čtyři články, a sice: „Ondřej Kretský v legendě o krvosmilníku a pověsť o apoštolovi Ondřejovi“ (kn. VI.); „Lednové rusalie a gothské hry v Byzantii“ (kn. IX.); „Dvě poznámky k otázce o pramenech srbské Alexandreidy“ (kn. X.) a „Drobné poznámky k bylinám“ (t. j. národním písním epickým, v kn. XII.). Třetí článek jest dodatek k obšírné rozpravě: „K otázce o pramenech srbské Alexandreidy“, která vyšla v témž časopise r. 1884. V první „poznámce“ jedná spisovatel o pověstech týkajících se narození Alexandrova a čerpá hlavně látku ze známé sbírky Verkovičovy, kterou spolu s Geitlerem a jinými uznává za úplně pravou. Druhá část článku věnována otázce o záhadném národě „Chanelius, Kanelieъ, Chanané-Kynokefalové atd.“, jichžto jméno se vyskytá v památkách starofrancouzské a provençalské poesie, jakož i v památkách řeckých a slovanských. Ze čtyř dotčených statí zasluhuje obzvláštní zmínky druhá. Zprvu uvádí spisovatel stará svědectví o tom, jak a kde se slavivaly národní svátky řečené „Rusalia“ čili „Rozalia“, které se dosud zachovaly v Albanii a v albanských osadách v Kalabrii, pak v Rumunsku, Srbsku, u Slovinců a Rusů. Název rusalií byl dosud přenášen obyčejně na svátky letničné: tak na př. církevněslov. „на роусалию“ εἰς τὴν ἁγίαν πεντηκοστήν; rum. rusale, rusáli = pentecôte. (Srovn. Šafaří-

kovy spisy III., str. 85. a n., Jirečkovy Dějiny nár. bulh., str. 82). Jen pořídku vyskytovaly se zprávy, že rusalie byly slaveny také o vánocích, a právě touto výmínečností stávaly se pochybnými. Nyní však pochybnosť tato úplně mizí, poněvadž v jižní Makedonii byl objeven velmi zajímavý obřad, konaný o vánocích a označovaný starobylým názvem „rusalii“. Zásluha tohoto nálezu přináleží K. Šapkarevu, jenž vydal r. 1884. v Plovdivě bulharský spis s názvem: „Rusalie, starobylý a velmi zajímavý obyčej bulharský, zachovaný podnes v jižní Makedonii“. Veselovský uvádí u výtahu popis právě dotčeného obyčeje a přirovnává jej ku „gothské hře“ byzantského dvorního ceremonielu, o nížto se zmiňuje Konstantin Porfyrorodný.

P. A. Rovinský: „Poměr Černé Hory k Rusku za doby vladyk“ (kn. VI.). Spisovatel kreslí na základě nových, dosud nevydaných listin postavení, jaké zaujímala Černá Hora k říši ruské, spolu pak dějiny, jak z několika kmenů, kterých si kdysi málokdo všímal, utvořila se ta malá říše bohatýrů, která tolikráte dovedla vzbuditi k sobě úctu celé Evropy. Ačkoli se Rusko několikráte, jako na př. za Kateřiny II. a Alexandra I., odvrátilo od Černohorců, přece se vladykové nespustili pevného přesvědčení, že jim nelze očekávati spásy od nejbližších sousedů, nýbrž od té říše, která jest obydlena národem též víry a téhož původu. Jak Černohorci na tento poměr hleděli a zajisté i nyní hledí, vysvítá nejlépe ze slov, vzatých spisovatelem našeho článku z odpovědi nejsvětější synodě (z počátku tohoto století): „My, lid černohorský a brdský, nestojíme v poddanství říše ruské, nýbrž v její moralní ochraně. Prokazujeme-li tedy ruskému dvoru oddanosť, věrnosť a horlivosť, činíme tak pouze pro stejnou víru a původ. I budoucně a na věčné časy chceme zachovati touž horlivosť k ruskému dvoru, vyjímajíc arci ten případ, kdyby samo Rusko nás od sebe odpudilo, čehož my však nikdy neočekáváme. My, lid černohorský a brdský, pokud na Rusi trvati bude pravoslaví, zůstaneme na věky věrnými a upřímnými k Rusku, leč s tou podmínkou, že nikterak nehodláme vstoupiti v poddanství Ruska, v němžto se nalézají národové obývající v něm.“ Rovinský končí svou zajímavou rozpravu rokem 1830., dokládaje, že další dějiny této otázky mohou býti napsány teprve tehdy, až budou dostupny dějepisci listiny z doby cís. Mikuláše I. a Alexandra II.

V kn. II. uveřejněna rozprava slovutného znalce slovanského práva, V. V. Bogišiče: „O jednoduché rodině vesnické u Srbův a u Chrvatů“. Spisovatel rozeznává u tohoto národa čtyři druhy rodiny, a sice: 1. tak zvanou „zadrugu“, t. j. vesnickou společnosť rodinnou, skládající se z několika bratří, bratranců a vzdálenějších příbuzných s jejich manželkami a dětmi, mají-li jaké; 2. prostou rodinu selskou, sestávající obyčejně pouze z muže, ženy a jejich dítek (tento druh jest mezi filology a právníky znám pode jménem „инокосна“ [příd. jm.] čili „инокоштина“); 3. rodinu městskou, která se v podstatě neliší od rodiny veškerých měst evropských, a 4. rodinu moslemskou. V článku svrchu dotčeném obrácen

hlavní zřetel na druhý způsob a dokázáno, že prostá rodina vesnická nemá nic společného s rodinou městskou, jak se učenci dosud domnívali, vidouce v ní pravý opak tak zvané „zadrugy“, ale že „zadruga“ i „inokoština“ spočívají na témže základě a jsou jen dvě rozličné fase téhož zjevu. Dále sdílí Bogišić, že on i mnozí jiní pozorovali v jihoslovanských zemích, že lid neužívá slova „zadruga“, ale že říká prvnímu druhu: „кућа“ (familia); s tímto významem vyskytuje se slovo toto již ve XIV. stol. v zákonníku Dušanově) „задружна“, druhému pak „кућа инокосна“.

S. P. Timofejev: „Pověsti o kulikovské bitvě“. (Kn. VIII. a IX.) Je to historickoliterarní studie o ústních, rukopisných a tištěných památkách, jednajících o krvavé bitvě, v nížto r. 1380. zvítězili Rusové nad Mamajem. Činí se zmínka také o Erbenově vydání slova o výpravě Igorově a Zadonštiny a vytýká se vydavateli, že se příliš držel vysvětlivek J. Srezněvského. V poznámce uvádí se případný příklad na důkaz tohoto tvrzení.

S. N. Šeredonin: „Anglické zprávy o Rusku ve druhé polovici XVI. století“. (Kn. XII.) Pro dějiny Ruska od r. 1533. do r. 1591. mají velikou důležitosť zprávy tehdejších anglických kupců a cestovatelů po Rusi, a sice takovou, že se mohl Bodjanský, arciť cum grano salis, vyjádřiti, že 4. hlava X. sv. Karamzinových dějin není nic jiného nežli překlad anglického spisovatele Fletchera. Angličané poprvé vstoupili na ruskou půdu r. 1553. u ústí severní Driny; cář Ivan Vasiljevič dověděv se o jejich příchodu, velice se zaradoval a laskavě přijal kapitána a mužstvo cizí lodi. Naskytlať se mu takto příležitosť učiniti spolek a nabyti styku se západní Evropou, která se svou sběhlostí ve válečnictví mu byla tak potřebnou v zápase s nejbližšími sousedy. Okolní říše řevnivě stopovaly styky moskevského cáře se západem a nepropouštěly svým územím cizinců, kteří hodlali vstoupiti do služeb ruských. Lze tedy pochopiti spokojenosť a radosť Ivana Hrozného, když se dověděl, že Angličané vynašli cestu do Ruska, na které nikdo nemohl překážeti jeho stykům se západní Evropou. Proto obdařil anglické kupce rozsáhlými privilejemi a otevřel cestu mnohým kupcům do Ruska. Jeden z následků toho bylo to, že se objevila celá řada spisovatelů, kteří hleděli své krajany seznámiti s ruskou zemí, s její obyvateli, náboženstvím, obchodem atd. Spisovatel výše dotčené rozpravy podrobuje všecky tyto spisy důkladné kritice a ukazuje, pokud každý z nich zasluhuje víry. Zvláštní zřetel obrácen arciť na nejdůležitější dva muže a jich spisy: „Travels of Horsey“ a „Of the Russe Common Wealth“, pocházející z péra Fletcherova. Podotýkáme, že v článku možná najíti veškerou literaturu, nesoucí se k tomuto předmětu.

A. S. Lappo-Danilevský: „Cizozemci v Rusku za panování Michaila Fjodoroviče“. (Kn. IX.) Rozprava je rozdělena na čtyři odstavce. V prvním jde řeč o tom, jací cizinci a za jakými účely přijížděli do Ruska za cáře Michaila (1613.—1645.). Byli to hlavně Angličané a Holanďané, kteří co kupci, válečníci, řemeslníci a lékaři dílem sami, dílem na vyzvání cářovo do Ruska přijížděli.

Ve druhém odstavci jedná se o cestách, po nichžto se cizinci sjížděli do moskevského cářství: jedni putovali přes Archangelsk, jiní přes Narvu a Novgorod, jiní přes Vilno a Smolensk (této cesty užívala pouze cizí poselstva; za války pak s Polskem v prvé polovici XVII. stol. jízda těmito místy skorem úplně přestala), jiní zase, najmě Řekové, Valaši a Srbové přes Voroněž. V hlavě třetí mluví se o právech a povinnostech cizinců, ve čtvrté pak o veřejném mínění jaké se v ten čas utvořilo na Rusi v příčině cizinců, jakož i o prospěchu a škodě, jaké z tohoto četného přicházení plynuly.

V. P. Naumenko: „Chronografy (kroniky) jihoruské redakce". (Kn. V.) Literarní historikové rušti nejednou ukazovali na ten zvláštní zjev, že se v Malorusku zachoval tak nepatrný počet chronografů, mezi tím co ve Velkorusku jich nalezeno více nežli sto. Proto také nebylo dosud na jisto postaveno, zdali v Malorusku vznikly kroniky zvláštní redakce. Kromě známých čtyř chronografů jihoruských popisuje spisovatel ještě pátý rukopis, jejž si zaopatřil z jedné privátní knihovny, a ukazuje, že i v Malorusku samostatně vznikly kroniky. Ku konci rozpravy vysvětluje spisovatel, proč se zachovalo tak málo rukopisů, dokládaje se slov polského spisovatele Jaroševiče (Obraz Litwy pod względem jéj cywilizacyi. Wilno 1844., str. 107. a 108.) o řádění jezuitů, kteří pálili a ničili všeliké knihy a rukopisy; zároveň pak vyslovuje naději, že se podaří ještě najíti chronografy, maloruským jazykem psané.

J. A. Šljapkin: „K dějinám polemiky mezi moskevskými a maloruskými učenci ku konci XVII. století". (Kn. X.) Vliv Polsky na sousední Malorusko jevil se v nejednom případě: jazyk. hudba a umění vůbec, taktéž i církev poskytují celou řadu případných dokladů. Spisovatel svrchu dotčené rozpravy vybral si za úkol polemiku, která se rozpředla v druhé polovici XVII. stol. v příčině otázky o tom okamžiku mše, kdy se mění chléb a víno v tělo a krev Kristovo. Maloruští učenci hájili mínění, kterého se přidržuje západní církev. Spor se skončil vítězstvím mocnějších protivníků moskevských.

J. V. Barsov: „O vlivu apokryfů na církevní obřady a malbu". (Kn. XII.) Spisovatel uvádí některé malby a církevní písně a vysvětluje je apokryfickými spisy prvních století křesťanských.

M. A. „Ljubovič: Albrecht, vévoda pruský, a reformace v Polsku". (Kn. VIII.) Jak už z názvu vysvitá, jedná se v této rozpravě o šíření učení Luterova mezi Poláky, kteří se na počátku nechovali na odpor reformaci. Hlavním ochráncem této propagandy byl Albrecht pruský, který se snažil zprvu zbraní vyzouti se z lenní povinnosti a závislosti na Polsce, po porážce však se rozhodl šířiti nad Vislou učení Luterovo, k němužto se i sám přiznával, a takto si získati mezi polskými pány přívržence, kteří by mu dopomohli svrci se sebe nepohodlné jho. Za tímto účelem utvořena celá protestantská literatura polská, proto založena roku 1544. v Královci protestantská universita, kde mnozí Poláci

nalézali laskavé přijetí a hojnou podporu ke vzdělání; dvůr pruský byl dokořán otevřen všem, kdo v sousedních říších pro protestantism zakoušeli příkoří a utrpení. Bratří čeští našli útočiště v Prusku. Za čtyřicet let pracoval Albrecht o této úloze, ale dospěl hlavně přičiněním kardinála Hosia k tomu přesvědčení, že všecko jeho namáhání je marné. Poněvadž se v tomto článku nejednou mluví o bratřích českých, doporučujeme jej našim čtenářům, podotýkajíce, že je to první podrobnější práce o tomto předmětu a že spisovatel užil při svém badání nevydaných listin, nalézajících se v archivu královeckém. Dovolíme si uvésti jeden výňatek· „Poláci-protestanti pochopovali úplně prospěch polských překladů církevních knih, které se skládaly v Prusku, a chovali se k té věci přátelsky... Velká část těchto knih byla vytištěna v Královci od Čecha Alexandra, který byl zprvu tiskařem v Litomyšli a po vydání králem Ferdinandem I. r. 1548. ediktu proti bratřím českým odešel se mnoha jinými do Pruska. Roku 1554. mezi jiným vydal překlad českého kancionalu*) čili sborníku duchovních písní a v dedikaci této knihy králi Zikmundovi II. Augustovi vysvětloval pohnutky, které ho k tomu přiměly, následovně: „Po vytištění polského překladu Nového Zákona, uchystaného Seklucianem, někteří nábožní lidé a křesťanští pánové žádali ode mne, abych horlivě pokračoval u vydávání podobných knih, přispívajících k uspořádání církve, a aby se takovým způsobem slovo Boží ještě více šířilo a rozkvétalo mezi národem polským..." Překlad z češtiny byl obstarán Valentinem Březovským.

Zcela nezávisle na předešlé rozpravě vznikl článek N. J. Karějeva, nesoucí se k témuž předmětu: „Otázka o náboženské reformaci XVI. století v Rzeczi pospolité v polském dějepisectví". (Kn. XI.) Spisovatel stopuje a oceňuje stanovisko dějepisců polských, z něhož tito jednali o šíření učení Luterova v Polsku. Zaznamenává, že je to pro vědu velikým pokrokem, že mezi Poláky v příčině zmíněné otázky nabývá vždy více platnosti známé heslo: sine ira et studio, že počínají stejně uznávati dobré stránky učení nepřátelského katolicismu. V článku tomto možná najíti seznam a ocenění spisů polských. ruských, německých a j., které si vybraly za účel vylíčení náboženského hnutí mezi Poláky v XVI. století Činí se zmínka o Tomkově článku: „Snahy domu rakouského o nabytí koruny polské v XVI. stol." (Č. Č. M. 1851.) a o Perwolfově stati: „Čechové a Poláci v XV. a XVI. stol." (Osvěta 1873.)

J. K. Grot: „Sprengporten, švédský vystěhovalec za Kateřiny II.". (Kn. I. a V.) Spisovatel seznamuje nás s pracemi nejnovějších dějepisců finských o pověstném Sprengportenovi a živými barvami líčí počátek války Švédů s Rusy (roku 1788.), jakož

*) Z názvu kancionalu, který jest úplně uveden na str. 185. v 2. pozn., dá se souditi, že dotčený Alexandr nebyl nikdo jiný, než A. Aujezdský, o němžto se činí zmínka v Jungmannově historii II. vyd. str. 62. pod čís. 48. Na posledním listu polské knihy jsou vytištěna tato slova: „Roku... MDLIIII wydrukowan a dokonan iest tento cantional... przez mię Alexandra z Augezda a Zwolenic, impressora z Litomyśla z wielką pracą..."

i snahy Finů odděliti se od nadvlády švédské a utvořiti samostatné území pod ochranou říše ruské. Článek není dosud ukončen.

Ku konci uvedeme ještě tři články, které jsou vytištěny v druhém odstavci: Th. D. Baťuškov: „Saga o Finnbogovi Silném". (Kn. II. a VII.), N. M. Blagověščenský: „Sedmá satira Juvenalova" (kn. I.) a V. A. Žukovský: „O postavení Parsů čili Hebrů v Persii" (kn. I.).

Srbské učené družstvo v Bělehradě.

(Извештај управе српскога ученог друштва о књижевном раду и новчаном стању у години 1885.)

Jako my máme svou Král. učenou společnost, mají Srbové svoje Srbské učené družstvo, jehož úkolem jest, aby vzdělávalo jazyk a povznášelo vědu, jazykem srbským pěstovanou. Právě vydalo družstvo toto svou zprávu o literarní činnosti a finančním stavu za minulý rok. Ze zprávy se dovídáme, že družstvo vydalo r. 1885. šest knih Glasnika, organu to svého, (čís. 61.—66.) ve 144 arších; při tom však podotknuto, že, ačkoli pro nastalou loni válku nebyla doba pro literaturu příznivou, dostalo se družstvu přece tolik prací, že šest jich musilo odložiti na příští rok. Většího rozboru knih těch „Izveštaj" nepodává, za to však přináší krátké dějiny družstva. — Srbské učené družstvo bylo založeno již koncem r. 1841. (tenkráte ovšem nazývalo se: Družstvo srbské slovesnosti), avšak pro nepokojné poměry srbské počalo svůj organ „Glasnik" vydávati teprve r. 1847. Celá činnosť spolková mimo onu přechodnou může se rozděliti na dvě periody, a sice od r. 1847. do r. 1866 a od r. 1877.—1886. V prvé periodě není tolik spisovatelů jako ve druhé, pracuje se jen o jazyku a historii srbské, politické i literarní; teprve na sklonku pěstují se vědy přírodní a jiné. Státní podpory dostávalo družstvo tenkráte na rok 1200 denárů, a Glasniku vycházela ročně vždy jedna kniha (r. 1848., 1850. a 1864. nevyšla žádná, avšak r. 1862., 1863. a 1866. za to dvě knihy). — Ve druhé periodě pěstují se rozličné vědy i umění (jsou totiž při družstvu čtyři odbory: přírodovědecký, filosofický, historický a umělecký), spisovatelův jest mnohem více, a podpora státní se zvětšila na 12.284 denárů. Druhou periodu možno opět rozděliti na 3 doby: V prvé, 7leté (od 1867.—1873.), vyšlo 23 knih „Glasnika", ve druhé, 9leté (od 1874.—1882.) vyšlo 21 knih, ve třetí pak, 3leté (od roku 1883.—1885.) vyšlo 19 knih, tak že průměrně přijde šest knih na rok. Z číslic těch nejlépe viděti, že družstvo utěšeně zkvétá, mohouc za 3 léta vydati tolik, co dříve za 7 nebo 9 let. — Pro obmezenosť místa nelze nám vypočítávati dle jména všechny spisovatele, kteří v učeném družstvu pracovali, podotkneme jen, že v prvé době bylo jich 46, ve druhé 45, ve třetí pak 68 (z českých spolupracovníků jmenujeme K. J. Jirečka a Edv. Jelínka). — Ve druhé své části podává „Izveštaj" seznam prací svých členů za minulý rok ve všech 4 odborech, z nichž uvedeme pouze některé. Z odboru filosoficko-filologického zasluhují pozor-

nosti práce Lj. Stojanovićovy (o některých starých rukopisech a sbornících srbských), A. Vasiljevićovy „Psychologické zvláštnosti srbs. národa“ a j., z odboru historického práce metropolity Savy Kosanoviće (týkající se archaeologie a dějin Bosny), Marka Dragoviće (Materialy ku historii Černé Hory), dra. Jovana Ristiće (Zevnější poměry Srbska. Pád oligarchie, 1856.—1858.) a j. Odbor tento jednal též o cestě Vitkoviće do Uherska ku prozkoumání pramenů, týkajících se srbské historie, jakož i o archaeologicko-ethnografické cestě prof. Risty Kovačiće po Baru a jižní Italii. V odboru bylo také navrženo, aby byla vláda požádána za podporu na prozkoumání pramenův pro srbskou historii ve vatikanském archivu, který jest nyní přístupným. Podobně i z odboru pro umění vyšly pozoruhodné práce z péra Vida Vuletiće-Vukasoviće (Některé zvláštnosti o kultuře jižních Slovanů), dra. Milana Jovanića, M. Valtroviće a D. S. Milutinoviće. V odboru pro umění konaly se plány pro pomníky Dositeji Obradovići, Vuku Karadžići a J. Daničići.

Všecky čtyři odbory se na tom usnesly, aby byl konán v Bělehradě sjezd (kongress) jihoslovanských spisovatelů. Rovněž byl složen program pro 50. ročnici literarní činnosti řádných členů Maletiće a Bana, prvou to slavnosť toho druhu v Srbsku. Za správní dobu utrpělo družstvo citelnou ztrátu smrtí několika svých členů; zemřeliť kromě Viktora Huga P. Jovanović, dr. Jovan Subotić a J. S. Aksakov, jejichž životopisy Izveštaj podává. — Příjmů mělo družstvo lonského roku 17.188·86 den. (z toho připadá na státní podporu 15.283·80 den.), vydalo však 17.268 95 den., tedy o 80·09 den. více než přijalo. — Končíme trefnými slovy Izveštaje: „Při poměrně velikém počtu srbských spisovatelů s obou stran Sávy i Dunaje, při jejich činnosti ve všech oborech vědy a umění, při jejich nadání, vědomostech a citu pro jazyk, při jich vlasteneckém vědomí a pracovitosti, mohli by Srbové zaujati ve vědě a umění nejpřednější místo mezi jižními Slovany, kdyby v jich osvětové práci bylo trochu více plánu, materielní podpory, svornosti a sdružování se, aby svoje rozstrkané literarní fondy a jednotlivé literarní spolky shromažďovali pod mocné křídlo srbské akademie pro vědu a umění a tak spojeni aby počali pracovati plnou silou. Srbský národ zasluhuje úplně, aby jeho intelligence o té idei trochu se zamyslila, aby ji pěstovala a aby ji hleděla co nejdříve uskutečniti.“

K. Kadlec.

Stanko Vraz vld. p. far. J. Roštlapilovi.*)

Bog Vaſ ſprimi, dragi v' duhi ſlavenſkem brate!

Ne zhudťe ſe, kaj Vaſ liſtek is rok besimenitih doſegne in is krajov, odkud, kak Vaſh in moj uzhitelj (Bog mu daj Mosesove leta!!) pravi, — neposláno — geště nikoho to ke Sláwě, — ač gim dáwno mjsta přichystáno. — ne zhudťe se, kaj i v' teh rajſkih puſhzhah ſlavenſkih glaſov (ak ravno ſlabih!) zhuti, in nehajte mi sameriti — ah ne bote mi ne, ker mi ſerze pravi,

---

*) Za laskavé sdělení tohoto zajímavého listu znamenitého básníka děkujeme panu archiváři města Prahy, drn. J. Emlerovi, kterýž jej obdržel pro Museum české od vld. p. P. Roštlapila.

kaj ſva oba ſina jedine matere, brata v' duhi, naſha shivota in shile ſoſtatki jednega mosga in jedne kervi.

Na ſprehaji ſem vzhera ſrel vaſhega prijatelja g. Petra s' nekim Dalmatinzom vred, kterega ſem she dolg zhaſ posnal. Sh-njim neke beſede govorivſhi o naſhega odzeſtovanja, ſi taki je Vaſh prijatelj sgolzhal, kaj naſkorema odhajal bo proti ſevru, t. i. na Zheſko. Kak na vſakega Slavena rad po njegovem narezhji (— na kelko mi je snano) sgolzhim, ſim taki na njega po mojem zheſkem sgolzhal — al vſtrit mojej vzhaki ſem svedil is njegovih uſt, de mu je narodna ſlovesnoſt jako prijeta. — Po gorlivih rezhih vgodiva na časopis museum českého, na zheſke ſpiſatelje, na Čelakowskega, Kollara in po njem na Vaſ!

Ker mi je pravil, kaj ſte Vi naj bersh moj verſtnik (ὁμηλίκιος), ſem nakanil Vam itaki in s' prepolnega ſerze mojo prefilno naklonoſt do Vaſ piſati; al sdaj ſe mi od radoſti miſli tak po glavi pletejo, de nevem kaj bi Vam roka moja trepezha nasnamila, kaj bi Vam bilo naj drashe in prijatneshe.

Dobro snam, blasheni Zheſhe! de Vi zheſtitelj in uzhenez Kollarov ne ſamo s' Zhehmi ſmilenje mate, kda je nesgoda obide, ter ſe vſakim ſlavenſkega imena bratom, kda ſe njim sle pripeti, tak bote i ſmilenje meli s' naſhim vbogim Slovenſkim narodom v' Stajari, kterega narezhje ſhe je prezej zhi.to. al ga doſdaj njegovi ſpiſatelji oſkrunjavali ſo. Naſhe mladenzi ſo po nemſhkem sredjeni, — in tak na pol Nemzi. Malo naſ je, ki ſmo ſe nemzhini odetergali. — Vlaſtenſke miſli in vnetnoſte beſede do narodnoſti je pri naſ v dolnem Stajari blasenje. — Spiſatelji ſamo a b e z e d e smiſhlavajo, v' vlaſtnem narezhji nizheſar s' vun nekih po nemſhkem ſkopizhenih (k. kopito) molitev ne piſhejo, kaj njih malokda ſelanez rasumi. Severnih Slav. jesikov, brez kterih pomozhi saſtonj na ispaſenje zhekamo, ſe ſkoro noben ne vuzhi. ‚She bi Vam lahko vezh tak shaloſtnih obraskov ſtatka na:hih Slovenzov piſati mel, ali neham vaſhega zhutlivega ſerza sh' njimi trapiti. Miſlé, de u vaſhem knishſtvi malo zhe ne nobene Slovenſke al Hrovatſke knishize najti nebo, Vam te drobtinize naſhe ſlabe slovesnosti, in neke peſmizhke Horvatſkih pevzov pridenem, s' tem raj, de menim, de Vam bo prijeta mojega brata Gaja vlaſtenſka peſem, kteri Vam v' 456 znělki Sl. Dc. pridrushen ſtoji.

Oſudek Zhelakovſkega o n a ſ h e z h b e l i z e, ſte, dobro snam, v časop. m. česk. zhteli; tam ſo i neke Preſhernovih peſem preloshene, lahko je tak originalu priravnate. Rad bi Vam i pervi in drugi svesek poſlal, al, bogushal! njuj nemam, in u Gradzi njuj taki ne dobiti; tedaj proſim to sa dobro vseti, kaj ſem sdaj premogel. — Htel ſem v' Dunej mojih prijatlov obiſkavat, ali nedvorliva polizija mi je ne htela mojega zeſtovnega piſma v' Dunej prepiſati; in po takem je moje veſelje ſkaljeno in she dolgo gojena nadaja prezh, ſe tam s nekimi vlaſtenzi drugih slav. narczhej siti, — in, ako bi mogozhe bilo, v' Peſht k' nogam naſhega proroka romariti. Sklenem moje neſporedjeno piſanje s' pobratinskô proſhnjô mojo dersnoſt ne sa sle vseti (sic, in zhe mi dovolite, proſiti Vaſ sa odpiſek. — Bog Vaſ ſpremi na radoſt Vaſhega sveſtega brata

J. Stanovita Frasa
Slovenza.

Moj adreſ je:

N. N. uzhenzu modrosnanſtva drugega leta. — Stanujem v' Murvorstadt, Mariahilfviertel Nro 510. 1. Stock. Piſal v' Gradzi, na den ſv. Hyneka 1834.

Polští hosté v Národním divadle.

Sesterská Polska tou dobou honosí se dramatickými silami pěveckými, z nichž mnohé k sobě dovedly upoutati pozornosť celého světa hudebního. Pí. S e m b r i c h - K o c h a ń s k o u, jež se těší nejzvučnější pověsti ze všech a jež právě v těchto dnech celý Berlín udržuje v permanentním nadšení svými pohostinskými hrami v Krollově divadle, dosud jsme bohužel u nás nepoznali; z ostatních známých jmen před rokem jsme u nás měli slč. H e r m a n o v o u.

jejíž v pravdě znamenitou specialitou byla Bizetova „Carmen“; s hrdinným tenorem p. Mierzwińským jsme se právě rozloučili po trojím vystoupení v Národním divadle a nyní dokonce nás pí. Tereza Arklová ze Lvova svým stříbrozvukým hlasem a pozoruhodným uměním tak okouzlila, že jsme si ji zde připoutali ve svazek operního personalu našeho.

P. Mierzwiński zpíval u nás své nejoblíbenější partie: Arnolda z Rossiniho „Viléma Tella“, Manrica ve Verdiově „Troubadouru“ a Raoula v Meyerbeerových „Hugenotech“. Jest to velký, pravý hrdinný tenor s barytonově plnými tony ve střední poloze a při tom s tóny fenomenálně zářivými v poloze nejvyšší až k pověstnému cis!

Bohužel neměli jsme z jeho výkonů požitek celý, nezkalený; náš ctěný host byl totiž stižen silným chrapotem a byl již na to připraven, že pro tentokrát své pohostinské hry u nás odloží a vrátí se k nám až později při dokonalé vládě nad svým orgánem. Zatím však po čtyřech dnech odpočinku chrapot povolil tou měrou, že se p. Mierzwiński odhodlal k vystoupení.

Stopy chrapotu však zcela nezmizely a jevily svůj patrný vliv v nevolném tvoření mezza voce, v nepřirozeném tísnění tónů střední polohy a následkem toho v pravidelném distonování — a přes vše to p. Mierzwińskému přece se podařilo proniknouti vítězně a uchvátiti veškeré posluchačstvo k nadšenému obdivu, ovšem pouze v jistých místech a sice takových, jež smělým obloukem fráse melodické se pnou k nejvyšší poloze tenorové, jížto vládne polský pěvec s tak neslýchanou silou a neobyčejnou vytrvalostí, že v ohledu tom v přítomné době málo najde sokův.

Takové skvělé momenty měl při „Vilému Tellu“ v prvním dvojzpěvu s originálním podáním místa „O Mathildo“ a zvláště ve velkolepém trojzpěvu ve scéně lesní; v „Troubadouru“ zvítězil hlavně strettou do C-dur, již musil opakovati a v „Hugenotech“, v nichž byl poměrně nejlépe disponován, pronikl efektním zakončením první své romance, pak ve scéně souboje a hlavně ve velkém milostném dvojzpěvu s Valentinou. Obecenstvo jásalo polskému pěvci vstříc, zasypávalo jej kvítím a skvostnými věnci.

Zároveň s ním téhož večera vystoupila poprvé v partii Valentiny u nás pí. Arklová ze lvovské opery. Vystoupila beze všech předchozích reklam, úplně neznáma; tím větší bylo překvapení naše, když jsme ve velkém dvojzpěvu s Marcelem shledali v ní sílu vzácného hlasu lehké výšky, sílu pokročilé routiny v pěveckém i hereckém ohledu, temperament ohnivý, zjev ve všem sympathický. Partii tu zpívala českým jazykem zcela správně ve výsiovnosti i akcentuaci, čímž příznivý dojem byl ještě nemálo zvýšen.

Druhým výstupem v „Aidě“ a třetím v Gounodově „Faustu“ v partii Markétky rychle získanou přízeň ještě stupňovala, tak že ředitelstvo s ní vešlo ve vyjednávání, jež se zdařilo. Národní divadlo naše jest bohatší o novou skvělou ozdobu. *V. J. Novotný.*

Román v devíti dopisech.

Napsal F. M. Dostojevskij.

Z ruského přeložil *K. Štěpánek.*

I.

(Petr Ivanyč Ivanu Petroviči.)

Velectěný pane a nejdrahocennější příteli Ivane Petroviči!

Již tomu třetí den, co, abych tak řekl, honím se za vámi, můj nejdrahocennější příteli, maje s vámi promluviti o velmi nutné záležitosti, a nikde vás nenalézám. Moje žena včera za naší návštěvy u Semena Aleksejiče velmi vhodně ztropila si z vás vtip, řkouc, že se z vás s Taťánou Petrovnou vyloupl párek neposedů. Ještě nejsou tři měsíce,

co jste ženati, a již nedbáte o domácí své Penaty. Všichni jsme se smáli velice — ovšem že z úplné vroucí náklonnosti k vám — ale mimo vtipy, můj nejdražší, způsobil jste mi starosti. Semen Aleksejič mně praví, nejste-li v klubu Sjednoceného Spolku na plese.

Zanechám ženu u manželky Semena Aleksejiče, sám pak letím do Sjednoceného Spolku. K smíchu a k pláči! Představte si můj stav: jdu do plesu — a sám, bez ženy! Ivan Andrejič, setkav se se mnou v bytě vrátného a spatřiv mne samotného, neprodleně vyvodil z toho závěrek (zlomyslník!) o neobyčejné mé náklonnosti k tanečním společnostem a vezma mne pod paží, byl by mne chtěl vléci do taneční síně, řka, že mu jest ve Sjednoceném Spolku těsno, že mladičká duše nemá kde se rozehřáti a že od pačchouly s resedou hlava se mu rozbolela. Nenalézám ani vás ani Taťány Petrovny. Ivan Andrejič ubezpečuje a zapřisáhá se, že jste zajisté v Aleksandrinském divadle na „Hoři z rozumu". Letím do Aleksandrinského divadla, ani tam nejste. — Dnes ráno myslil jsem vás nalézti u Čistoganova — ale chyba lávky! Čistoganov posýlá mne k Perepalkinům — rovněž tak. Jedním slovem nondal jsem se docela; suďte, jaké jsem měl starosti! Nyní vám píši (jiného nezbývá)! Moje záležitost není nikterak literní (vy mi rozumíte), lépe by bylo mezi čtyřma očima; je velmi nutno dorozuměti se s vámi, a to co možná nejdříve a proto zvu vás k sobě dnes na čaj a na večerní besedu spolu s Taťánou. Moje Anna Michajlovna bude nanejvýš potěšena vaší návštěvou. Jistě se mi, jak se říká, až do hrobu zavděčíte. Právě mne napadá, můj nejdražší příteli — když to došlo ku psaní, tedy vše se hrne na řádek — vidím se nucena již nyní obtěžovati vás, ano i vyčítati vám, velectěný příteli můj, jeden na pohled velmi malý úskok, kterým jste si se mnou zle zažertoval. Vy jste zlomyslník, nesvědomitý člověk! Okolo polovice minulého měsíce uvedete do mého domu jistého svého známého, totiž Eugena Nikolajiče, podporujete jej přátelským a mně ovšem nejposvátnějším odporučením svým; raduji se z náhody, přijímám mladíka s otevřenou náručí a zároveň tím dávám hlavu do kličky. Klička, neklička, ale vylouplo se, čemu říkáme pěkný kousek. Objasniti to nyní nemám času, a pérem není to příhodné, ale jenom mám k vám nejponíženější prosbu, škodolibý druhu a příteli, není-li vám možná nějakým způsobem, tak trochu delikatně, v závorkách, do ouška a nepozorovaně pošeptati vašemu mladíku, že v hlavním městě je více domů než náš. Nemohu si pomoci, příteli! Prosím vás na kolenou, jak říká náš přítel Simoněvič. Až se uvidíme, vše vám vypovím. Nemluvím v tom smyslu, že mladík nedbal na příklad na zevnějšek, nebo že duševními vlastnostmi aneb v něčem jiném zůstal pozadu. Naopak, on je až dosti příjemný a milý; avšak jen posečkejte, uvidíme se. Zatím však, jestli že se s ním setkáte, tedy mu to pošeptejte, pro Boha, můj velectěný. Já bych sám to učinil, ale znáte ten můj karakter: nemohu ani tolik. Vy pak jste jej odporučil. Ostatně večer v každém případě zevrubněji se dorozumíme. A nyní na shledanou! Zůstávám atd.

P. S. Maličký mi již asi týden postonává a s každým dnem hůř a hůře. Stůně k zoubkům; vylízají mu. Žena pořád jej chová a rmoutí se, ubožák! Přijeďte! Jistě nás potěšíte, nejdražší příteli můj.

II.

(Ivan Petrovič Petru Ivanyči.)

Velectěný pane Petře Ivanyči!

Dostanu včera váš list, čtu jej a jsem na rozpacích. Hledáte mne Bůh ví v jakých místech a já prostě byl doma. Do desíti hodin očekával jsem Ivana Ivanyče Tolokonova. Ihned pak beru ženu, najmu drožkáře, odjedu a navštívím vás v době okolo půl sedmé. Vy doma nejste, ale uvítá nás vaše manželka. Čekám vás do půl jedenácte; déle není možná. Beru ženu, odjedu, najmu drožkáře, zavezu ji domů a sám odeberu se k Perepalkinům, domnívaje se, nesetkám-li se s vámi tam, ale opět se zmýlím v rozpočtě. Přijedu domů, celou noc nespím, celou noc jsem v nepokoji, ráno dojíždím k vám třikráte, v devět, v deset a v jedenáct hodin a třikrát odcházím, najímám drožkáře a opět mne zanecháváte s nosem.

Při ctení vašeho dopisu podivil jsem se. Píšete o Eugenu Nikolajiči, žádáte pošeptati mu a nepřipomínáte proč. Chválím opatrnosť, ale listina a listina je rozdíl, a já potřebných listin ženě na papillotky nedávám. Jsem v pochybnosti konečně, v jakém smyslu jste mi to všecko ráčil napsati. Ostatně, jestli že to tak dopadlo, proč tedy mne mícháte do té věci? Já svůj nos nestrčím do všelijakých věcí. Mohl jste sám mu odříci; vidím jenom, že musím se s vámi dorozuměti co možná krátce, rozhodně, a k tomu též lhůta prochází. Jsem stísněn a nevím, co si počnu, nebudete-li dbáti smluv. Mám na krku cestu, cesta něco stojí a tu ještě žena reptá: ušij jí svrchník podle modního vkusu. Co se pak týká Eugena Nikolajiče, spěchám vám připomenouti: učinil jsem včera, nemaře času, konečně poptávky za své návštěvy u Pavla Semenyče Perepalkina. Má vlastních 500 duší v Jaroslavské gubernii a od babičky je naděje, že dostane do 300 duší na statku u Moskvy. Kolik má na penězích, nevím, ale myslím, že to musíte lépe věděti. Konečně prosím vás, abyste mi naznačil místo schůzky. Potkal jste včera Ivana Andrejiče a píšete, že vám sdělil, že jsem v Aleksandrinském divadle se ženou. Já však píši, že on lže, a tím více nelze mu dávati víry v podobných věcech, poněvadž, není tomu déle než tři dni, ošálil svoji babičku o osm set rublů v assignacích. Zatím mám čest zůstati atd.

P. S. Moje žena obtěžkala; k tomu je též lekavá a časem pociťuje melancholii. Do divadelních představení někdy uvádějí střelbu a uméle stroji připravovaný hrom. Proto tedy obávaje se polekati ženu, do divadel ji nevodím. Sám pak divadelních představení nejsem veliký milovník.

III.

(Petr Ivanyč Ivanu Petrovičí.)

Nejdražší příteli můj, Ivane Petroviči!

Odpusťte, odpusťte, tisíckrát prosím za odpuštění a pospíchám se ospravedlnit. Včera v šest hodin a to právě touž dobou, když jsme s opravdovým srdečným účastenstvím na vás vzpomínali, přiletěl schvální

posel od strýčka Štěpána Aleksejiče se zprávou, že s tetičkou je zle. Obávaje se polekati ženu, neřeknu jí ani slova a předstírám vedlejší nutnou záležitosť a jedu do domu tetiččina. Najdu ji sotva živou. Právě v pět hodin ranila ji mrtvice, již po třetí ve dvou letech. Karel Fedoryč, medik jejich domu, sdělil, že možná nevydrží ani jednu noc. Považte můj stav, nejdrahocennější můj příteli: Celou noc na nohách, v starostech a hoři! Sotva bylo ráno, vyčerpav své síly a jsa utrápen tělesním i duševním vysílením, uložil jsem se u nich na pohovce, zapomněl říci, aby mne v čas probudili, a probudil jsem se o půl dvanácté. Tetičce je lépe. Jedu k ženě; ubohá, trápila se, očekávajíc mne. Hodil jsem do sebe kousek něčeho, obejmul chlapečka, upokojil ženu a odebral jsem se k vám. Nebyl jste doma. Nacházím u vás Eugena Nikolajiče. Odeberu se domů, chopím se péra a nyní vám píši. Nereptejte a nezlobte se na mne, upřímný můj příteli. Bijte, srazte hlavu s ramen, avšak nezbavujte mne své náklonnosti. Od vaší manželky zvěděl jsem, že večer budete u Slavjanových. Budu tam jistě. S největší netrpělivostí vás očekávám. Nyní zůstávám atd.

P. S. Náš maličký přivádí nás do skutečného zoufalství. Karel Fedoryč předepsal mu rebarborku. Vzdychá, včera nikoho nepoznával. Dnes však počal poznávati a žvatlá ustavičně papa, mama, bu... Žena je celé dopoledne v slzách.

IV.

(Ivan Petrovič Petru Ivanyči.)

Velectěný pane můj, Petře Ivanyči!

Píši vám u vás, ve vašem pokoji, na vašem psacím stole a dříve, než jsem se chopil péra, očekával jsem vás více než půltřetí hodiny. Nyní dovolte však, abych vám přímo řekl, Petře Ivanyči, své otevřené mínění ohledně této ošklivé okolnosti. Z vašeho posledního dopisu uzavírám pro sebe, že vás očekávají u Slavjanových, vyzýváte mne tam, dostavím se, sedím pět hodin, ale vás tam nebylo. Snad mám podle vás lidem býti na posměch? Račte dovolit, ctěný pane... Navštívím vás ráno, maje naději zastati vás doma a nechtěje napodobiti takové způsoby některých podvodných osob, které hledají lidi Bůh ví po jakých místech, když možná zastati je doma v každé příhodně volené době. Doma nebylo po vás ani potuchy. Nevím, co zdržuje mne nyní vypověděti vám všecku ostrou pravdu. Řeknu jenom to, že jak se zdá, vidím vás na zpáteční cestě ohledně vašich známých úmluv. A nyní toliko, uváživ celou věc, nemohu se nepřiznati, že rozhodně divím se zchytralému směru vašeho rozumu. Nyní vidím jasně, že svůj nepřátelský záměr choval jste od dávných dob. Za důkaz pak takové mé domněnky slouží to, že jste ještě minulé neděle skoro nepromíjitelným způsobem zmocnil se onoho dopisu na jméno mé adresovaného, v němž jste sám vyložil — ačkoliv i dosti temně a nesouhlasně — úmluvy naše, pokud se týká velmi známé vám okolnosti. Bojíte se dokladův, ničíte je a máte mne za blázna. Avšak já nedovolím, aby mne někdo měl za blázna, neboť za takového mne dosud nikdo neměl a všichni, co se týká této okolnosti, z dobré stránky na mne pohlíželi. Otvírám

oči. Chcete mne zmásti, zatemňujete mne Eugenem Nikolajičem a když já s nepochopeným mnou dosud dopisem vaším od sedmého tohoto měsíce hledám dorozuměti se s vámi, naznačujete mi lživé schůzky a sám se ukrýváte. Nemyslíte snad, ctěný pane, že nejsem s to všechno zpozorovati? Slibujete dáti mi odměnu za velmi dobře vám známé služby ohledně odporučení rozličných osob a zatím — neznámo, jakým způsobem — zařídíte to tak, že sám ode mne peníze béřete beze směnek ve značných obnosech, jako stalo se ne déle než minulé neděle. Nyní však vezma peníze skrýváte se a ještě odříkáte se mé služby prokázané vám ohledně Eugena Nikolajiče. Možná, že počítáte na můj brzký odjezd do Simbirsku a myslíte, že nebudeme moci do té doby s vámi skoncovati. Avšak sděluji vám slavně a dokládaje se při tom svého čestného slova, že dojde-li k tomu, budu schválně hotov ještě celé dva měsíce žíti v Petrohradě, ale věci své se domohu, cíle dostihnu a vás vyhledám. I my umíme také časem působiti hrotem. Ku konci pak vám sděluji, že nedohodnete-li se dnes se mnou uspokojivě, nejprve listem a potom osobně, mezi čtyřma očima, a nevyložíte ve svém dopise znova všechny hlavnější smlouvy, jež se mezi námi staly, a neobjasníte konečně své zámysly ohledně Eugena Nikolajiče, tedy budu nucen utéci se k opatřením vám velmi nemilým, ano i mně samému odporným.

Dovolte zůstati atd.

V.

(Petr Ivanyč Ivanu Petroviči, 11. listopadu.)

Nejmilejší velevážený příteli můj, Ivane Petroviči!

Do hlubiny duše své byl jsem zarmoucen vaším dopisem. A nestyděl jsi se, drahý ale nespravedlivý příteli můj, jednati tak s nejlepším svým příznivcem. Pospíšiti si, neobjasniti celou záležitosť a konečně dotknouti se mne takovým urážlivým podezříváním?! — Avšak pospíchám odpovídat na vaše obvinění. — Nezastal jste mne Ivane Petroviči včera proto, že jsem náhle a zcela neočekávaně povolán byl k loži umírající. Tetička Eufemie Nikolajevna skonala včera o jedenácté hodině. Všeobecným přáním příbuzných byl jsem vybrán za pořadatele veškeré plačtivé a žalostné ceremonie. Práce bylo tolik, že jsem ani dnes dopoledne neměl času shledati se s vámi, ani zpraviti vás aspoň řádkem dopisu. Lituji srdečně nedorozumění, jež se mezi námi stalo. Moje slova o Eugenu Nikolajiči, pronesená mnou žertovně a mimochodem, bral jste docela naopak a věci samé dal jste hluboce mne urážející smysl. Zmiňujete se o penězích a líčíte svůj o ně nepokoj. Avšak beze zdráhání jsem hotov vyhověti všem vašim přáním a požadavkům, ačkoliv zde mimochodem nemohu vám neuvésti na paměť, že peníze, 350 rublů stř., vyzvedl jsem u vás minulé neděle na známých smlouvách, ale ne ve způsobě půjčky. V tomto případě beze vší pochybnosti byla by směnka. Nepouštím se do objasnění ostatních bodů, vyložených ve vašem dopise. Vidím, že je to nedorozumění. Vidím v tom vaši obyčejnou ukvapenosť, rozohněnosť a přímosť. Vím, že vaše velikodušnosť a otevřený karakter váš nedopustí, aby zůstala ve vašem srdci

pochybnosť, a že konečně sám nabídnete první mně svoji ruku. Zmýlil jste se, Ivane Petroviči, co nejvíce jste se zmýlil.

Nehledě na to, že váš dopis tak hluboce mne poranil, já první a ještě dnes byl bych hotov vás navštíviti s polovicí, avšak jsem v takových starostech od samého včerejšího dne, že nyní jsem docela jako zabitý a sotva stojím na nohách. K dovršení mých trampot žena ulehla na lože; obávám se vážné nemoci. Co se pak týče maličkého, tedy je mu chvála Bohu trochu lépe. Avšak odkládám péro... práce mne volají a jest jich celá halda.

Dovolte, nejdražší příteli můj, zůstati atd.

VI.

(Ivan Petrovič Petru Ivanyči, 14. listopadu.)

Můj ctěný pane, Petře Ivanyči!

Čekal jsem tři dni, snažil se užiti jich s prospěchem, — zatím uznávaje, že uctivosť a slušnosť jsou první ozdobou každého člověka, od nejposlednějšího dopisu svého ze dne desátého t. m. neuváděl jsem vám na paměť sebe ani slovem ani skutkem dílem proto, abych popřál vám vykonati spokojeně vaši křesťanskou povinnosť ohledně tetičky vaší, dílem pak proto, že pro některé kombinace a výzkumy o známé záležitosti potřeboval jsem času. Nyní však pospíchám s vámi posledně a rozhodným způsobem se dorozumět.

Přiznávám se vám otevřeně, že při čtení prvních dvou dopisů našich vážně jsem myslil, že nechápete, co chci; proto tedy nejvíce jsem vyhledával schůzky a dohodnutí se mezi čtyřma očima, obával se péra a obviňoval se z nejasnosti ve způsobu vyjadřování svých myšlének na papíře. Je vám známo, že vychování a obyčejů uhlazených nemám a lichozvučné šviháctví je mi cizí, poněvadž z trpké zkušenosti jsem poznal konečně, jak klamný bývá někdy zevnějšek a že pod květinami někdy ukrývá se zmije. Avšak vy jste mi rozuměl; neodpovídal jste mi tak, jak se patří, protože z věrolomnosti své duše záhy jste se odhodlal změniti své čestné slovo a stávající mezi námi přátelské styky. Dokázal jste to pak zcela hnusným chováním svým ohledně mne v poslední době, chováním záhubným pro můj interess, čehož jsem neočekával a čemu jsem nikterak do nynějšího okamžiku věřiti nechtěl; neboť jsa poután hned z počátku naší známosti rozumnými vašimi způsoby, jemností vašeho jednání, znalostí věcí a výhodami, jež měly mně kynouti ze spolku s vámi, měl jsem za to, že našel jsem jistého druha, přítele a příznivce. Nyní však jasně jsem poznal, že jest mnoho lidí, kteří pod lstivým a skvělým zevnějškem skrývají jed ve svém srdci, kteří užívají svého rozumu na obelstění bližního, na nepromíjitelný podvod, a proto bojí se péra a papíru a zároveň s tím užívají slohu svého ne ku prospěchu bližního a vlasti, ale k uspání a k omámení rozsudku těch, kdo vešli s nimi do rozličných styků a smluv. Věrolomnosť vaši, můj ctěný pane, ohledně mne možná jasně viděti z následujícího.

Předně, když jsem vám vylíčil v jasných a zevrubných výrazech listu svého, můj velectěný pane, svůj stav a zároveň s tím tázal se vás

v prvním dopise svém, co chcete vyrozumívati některými výrazy a záměry svými, obzvláště však ohledně Eugena Nikolajiče, tedy jste se staral zamlčeti to a pobouřiv mne jednou podezříváním a pochybnostmi, stranil jste se spokojeně věci. Potom ztropiv se mnou takové věci, jichž ani vhodným slovem nazvati nelze, počal jste psáti, že jste rozhořčen. Jak to ráčíte pojmenovati, ctěný pane? Potom, když každý okamžik byl pro mne drahým a když jste mne přinutil honiti se za vámi na prostranství celého hlavního města, psal jste mně pod rouškou přátelství dopisy, v nichž schválně zamlčuje hlavní, mluvil jste o docela vedlejších věcech, zvláště o nemocech své, v každém případě mnou vážené manželky a o tom, že vašemu chlapečku dali rebarboru a že pak po tomto případě vylezl mu zoubek. Všecko připomínal jste v každém dopise svém s hnusnou a urážlivou pro mne pravidelností. Ovšem, ochotně přisvědčuji, že utrpení vlastního dítěte hněte duši otcovu, ale proč to připomínáte tehdy, když mělo se jednati o něčem zcela jiném, nutnějším a zajímavějším? Já mlčel a trpěl; nyní však, když lhůta prošla, viděl jsem se nucena dohodnouti se. Konečně několikráte mne oklamav lživým označením schůzky, přiměl jste mne hráti, jak patrno, úlohu vašeho blázna a šaška, což jsem nikdy neměl v úmyslu. Pak též pozvav mne předběžně k sobě a jak se patří mne oklamav, dáváte mně věděti, že jste byl povolán k nemocné tetičce své, jež byla raněna mrtvicí právě v pět hodin, a sdělujete to takovýmto způsobem i zde s hanebnou určitostí. Ku svému štěstí, můj ctěný pane, za ty tři dni měl jsem času učiniti poptávky a dověděti se z nich, že tetičku vaši ranila mrtvice již večer před osmi dny, nedlouho před půlnocí. Z toho případu vidím, že zneužil jste svatosti rodinných poměrů na zklamání docela vedlejších lidí. Konečně v posledním svém dopise zmiňujete se též o smrti své příbuzné, jako by se byla přihodila právě v tutéž dobu, když jsem byl nucen navštíviti vás k poradě o známých záležitostech. Ale zde hnusnosť rozpočtův a výmyslů vašich předčí i všecka pravděpodobnosť, neboť podle spolehlivějších dotazův, ku kterým za příčinou velmi šťastné pro mne příhody nabyl jsem času se utéci a to právě vhod a v čas, seznal jsem, že tetička vaše dokonala právě celých čtyřiadvacet hodin po bezbožně vámi v dopise vašem pro její skonání ustanovené době. Neukončil bych, kdybych vypočítával všecky známky, dle nichž jsem seznal o vaší ke mně věrolomnosti. Dosti jest i toho pro nestranného pozorovatele, že v každém svém dopise jmenujete mne svým upřímným přítelem a nazýváte roztomilými jmény, což jste nedělal dle mého rozumu k ničemu jinému, než s tím úmyslem, abyste uspal moje svědomí.

Přistoupím nyní ku hlavnímu ohledně mne podvodu a věrolomnosti, jež zakládá se hlavně v ustavičném zatajování v poslední době všeho toho, co týká se společného našeho interessu, bezbožném zmocnění se dopisu, v němž — ačkoliv temně a mně ne docela srozumitelně — vyjádřil jste naše oboustranné smlouvy a souhlas, v barbarsky násilném vydlužení si 350 rublů stř. beze směnky, jež jste vypůjčil ode mne, jako byste měl býti se mnou podílníkem, a konečně ve hnusné pomluvě na společného známého našeho Eugena Nikolajiče. Jasně vidím nyní, že se vám chtělo dokázati mně, že od něho, abych tak řekl, jako od kozla není ani mléka ani srsti a že on sám není ani to ani ono,

*

ani ryba ani maso, co jste mu též vytkl za chybu ve svém dopise od šestého tohoto měsíce. Já však znám Eugena Nikolajiče jako skromného a mravného jinocha, čímž obzvláště může vzbuditi, vyhledati a zasloužiti úctu ve světě. Známo mně též, že jste každého večera v průběhu celých dvou neděl kladl do své kapsy po několika desítkách a někdy až do sta rublů stříbra, maje bank za Eugena Nikolajiče a zastupuje jej. Nyní však všecko zapíráte a nejen že nezdá se vám poděkovati mně za péči, ale i přisvojil jste si nenavratně vlastní mé peníze, sveda mne předběžně tím, jako by vám patřilo býti podílníkem se mnou, a obelstiv mne rozličnými výhodami, jež měly připadnouti k mému podílu. A přisvojiv si nyní způsobem nejnezákonnějším moje i Eugena Nikolajeviče peníze, vyhýbáte se poděkovati mi, upotřebujete k tomu pomluvu, kterouž jste též nerozvážně očernil v mých očích toho, jehož jsem vlastní péčí a úsilím dovedl do vašeho domu. Sám pak naopak, podle sdělení přátel, dosud jen jen se s ním lížete a vydáváte všemu světu za nejprvnějšího svého druha, nehledě na to, že ve světě není tak zpozdilého hlupáka, jenž by na poprvé neuhodl, k čemu chýlí se všecky vaše úmysly a co zejména znamenají ve skutečnosti vlídné a přátelské styky vaše. Já tedy řeknu, že znamenají podvod, věrolomnosť, zapomenutí slušnosti a práv lidských, jsou protivné Bohu a v každém ohledu mrzké. Stavím sebe za příklad a za důkaz. Čím jsem vás urazil a proč jste se mnou takovým bezbožným způsobem jednal?

Končím dopis. Já se vyjádřil. Nyní uzavírám: jestliže, ctěný pane můj, v nejkratší po obdržení tohoto dopisu době úplně mně nenavrátíte můj vám daný obnos 350 rublů stř. a podruhé všecky dále dle vašeho slibu patřící mně obnosy, tedy uchopím se všemožných prostředků, abych přinutil vás ku zaplacení třebas i veřejným násilím, za druhé ochrany zákona a konečně sděluji vám, že mám v moci lecjaká svědectví, jež, zůstávajíce v rukou vašeho nejponíženějšího sluhy a příznivce, mohou zničiti a poskvrniti vaše jméno v očích celého světa.

Dovolte zůstati atd.

VII.

(Petr Ivanyč, Ivanu Petrovičovi, 15. listopadu.)

Ivane Petroviči!

Obdržev váš hrubiánský dopis a zároveň s tím podivné poslání, chtěl jsem jej v prvním okamžiku roztrhati na kousky — avšak uschoval jsem jej pro řídkosť. Ostatně srdečně želím nedorozumění a nepříjemností našich. Nechtěl jsem vám ani odpovídati: Avšak káže nutnosť. Zejména těmito řádky sděliti vám nutno, že viděti vás v mém domě bude mi velmi nepříjemno, rovněž i mé ženě: má slabé zdraví a zápach dehtu jí škodí. Má žena odesýlá s díky vaší manželce knížku, jež zůstala u nás — Don Quichotta. Co pak týká se vašich kaloší, jako by zapomenutých u nás v čas poslední návštěvy, tedy s politováním vám dávám vědomosť, že jich nikde nenašli. Dosud je hledají; avšak nenajdou-li je docela, tedy vám koupím nové.

Ostatně mám česť zůstati atd.

VIII.

Šestnáctého listopadu Petr Ivanyč obdržel místní poštou na své jméno dva dopisy. Otvíraje první paklík, vyndal lístek pečlivě složený na bledě růžovém papíře. Ruka jeho ženy. Adresován je Eugenu Nikolajiči, datum 2. listopadu. V paklíku nic víc se nenalézalo.

Petr Ivanyč čte:

Milý Eugene! Včera nikterak nebylo možná. Muž byl doma celý večer. Zítra však přijeď jistě právě v jedenáct. V půl jedenácté muž odejde a vrátí se o půl noci. Zlobila jsem se celou noc. Děkuji za poslání zpráv a korrespondence. Jaká kupa papíru! Skutečně ona vše to popsala? Ostatně má sloh. Děkuji ti, vidím, že miluješ mne. Nezlob se na včerejší a přijď zítra, pro Boha. A.

Petr Ivanyč rozpečetil druhý dopis.

Petře Ivanyči!

Má noha by bez toho nikdy nebyla ve vašem domě; nadarmo jste ráčil papír zbytečně čmárati.

Budoucí neděle odjedu do Simbirska; nejdražším a nejmilejším přítelem zůstane vám Eugen Nikolajič. Přeji zdaru a o kaloše buďte bez starosti.

IX.

Sedmnáctého listopadu Ivan Petrovič obdržel místní poštou na své jméno dva dopisy. Otvíraje první paklík, vyndal lístek zběžně a v rychlosti napsaný. Písmo jeho ženy. Adresován je Eugenu Nikolajiči, datum 4. srpna. V paklíku nic víc se nenalézalo. Ivan Petrovič čte:

S Bohem, s Bohem Eugene Nikolajiči! Odplať vám Bůh i za to! Buďte šťasten, mne však čeká krutý osud; strašné! Kdyby nebylo tetičky, já bych se vám tak svěřila. Nesmějte se ani mně ani tetičce. Zítra nás oddají. Tetička je ráda, že našel se dobrý člověk a béře bez věna. Já poprvé pozorněji naň pohleděla dnes. Zdá se, že je to takový dobrák. Na mne naléhají. S Bohem, s Bohem... můj holoubku!! Vzpomeňte si na mne někdy; já na vás nikdy nezapomenu. S Bohem! Podepíši též tento poslední jako svůj první... pamatujete?

Taťána.

Ve druhém dopise bylo následující:

Ivane Petroviči!

Zítra obdržíte nové kaloše; nepřivykl jsem nic vytahovati z cizích kapes; rovněž nemiluji sbírati po ulicích všelijaké hadříky.

Eugen Nikolajič odjede co nejdříve do Simbirska za svými záležitostmi a žádal mne, abych postaral se o spolucestovatele: nechtěl byste?

Rozhledy v literatuře a umění.

Дешевая Библіотека. С.-Петербургъ, изданіе А. С. Суворина.

Княжна Тараканова, историческій романъ. Уманская рѣзня, историческая повѣсть. Сочиненія Г. П. Данилевскаго. С.-Петербургъ, 1886. Str. 442. Cena 1 rubl 50 kop.

Suvorinova Laciná knihovna vychází v nevelikých svazečkách po 15—20 kopejkách a tvoří již nyní dosti velikou sbírku lepších plodů literarních, jež vybírány jsou jak ze spisovatelů starších tak novějších a mezi nimiž popřáno též místa spisům literatur cizích Ze starších spisů vedle jiných vydána v této knihovně Gribojedova veselohra „Gore ot uma", Fon-Vizinův „Nědorosl", historie Karamzinova, plody Marlinského a historické pověsti Kukolnikovy, kterěžto dva poslední spisy během času staly se bibliografickou zvláštností. V nejposlednějších čtyřech svazečkách této knihovny, jež nabývá čím dál, tím více obliby a rozšířenosti, byly vydány dvě práce G. P. Danilevského a sice „Istoričeskije razkazy" a „Ukrajinskija skazki", kterěžto poslednější uveřejněny zde již v šestém vydání. dále pověsť od Kochanovské „Poslě oběda v gosťach" a J. Bogdanoviče veršovaná pověsť „Dušeňka". Cena všech čtyřech svazečků, obsahujících 342 stran, jest 70 kopejek.

Mimo již uvedené dva spisky vydal G. P. Danilevský, známý z některých překladů též u nás romanopisec ruský, v tomto roce o sobě historický román „Kněžna Tarakanova" a historickou pověsť „Umanskaja rězňa", kterěžto obě práce mají do sebe ráz ostatních historických prací tohoto vynikajícího spisovatele. Román „Kněžna Tarakanova", budící zvláštní pozornosť, jest rozdělen na dvě části. První část podána jest ve formě denníku, psaného poručíkem ruského loďstva, Koncovým, který byl účastníkem a svědkem oněch událostí, líčí polapení kněžny Tarakanovy, jež vydávajíc se za dceru carevny Alžběty, činí si právo na trůn a kterouž hrabě Orlov podvodně líčenou svojí láskou zavleče do připravovaných osidel. Druhá část líčí další osudy zajaté kněžny a její smrť, které po mnohých útrapách konečně podlehla v pevnosti brzy po porodu syna nazvaného podle otce Orlova Česmenským. Před smrtí při zpovědi setrvává kněžna na svém tvrzení, že jest dcerou Alžbětinou z tajného sňatku carevny s Razumovským. Román tento jest psán velmi poutavě a touto vlastností honosí se i druhá historická pověsť „Umanskaja rězňa" neb, jak jinak ji nazval Danilevský, „Poslednije Zaporožcy". *K. Štěp.*

Maryla i jej stosunek do Mickiewicza. Szkic literacko-biograficzny przez Wl. Bełzę. Lwów 1886., str. 70.

„Mickiewiczova literatura", kteráž den ke dni netušeně roste, obohacena byla novou knížkou o první milence slovanského arcibásníka. Známý lvovský spisovatel a překladatel Hálkových „Večerních písní", p. Vladislav Bełza, podává v této utěšené publikaci sympathický obraz litevské dívky, kteráž roznítivši srdce Mickiewiczovo v nejpoetičtějším období jeho života, populárním se stala zjevem téměř v celé Polsce. Sám Mickiewicz zvěčnil jméno její nejedním veršem milostného nadšení a horování, i obestřel ji tak září, kterou vděčné potomstvo spatřuje nyní jasněji a zřetelněji, než současníci. Mickiewiczova první milenka, Maryla Wereszczakova, zesnula téměř úplně pozapomenuta před více než 20 lety, tehdáž ani jediný časopis nevěnoval jí pohrobní vzpomínky. Teprv nyní, kdy snáší se s uznání hodnou péčí vše, co tkne se života nesmrtelného Adama, našla i Maryla pečlivého biografa, který vylíčil nám milostný její poměr netoliko na základě dat historických, dosti pracně sebraných, ale i způsobem velmi sympathickým.

Ovšem, zasloužila si toho dívka, o níž Mickiewicz vzpomíná: „Ach, tak, tak ją kochałem!"

Maryla Wereszczakova pocházela ze zámožné rodiny, jejíž statky rozkládaly se kolem Tuchanovic na Litvě. Obývali tam přítulný dvorec šlechtický, pověstný svou hostinností i spořádaností. Mickiewicz zavítal pod krov tohoto dvoru jednoho letního večera r. 1818. a sice ve společnosti druha svého To-

máše Zana, filareta. V tu chvíli nikdo nebyl ve dvoře. Mickiewicz nahlednul do „dívčí komnaty“ a spatřil tam:

— — — — — — — — — — fortepiano,
Na niem nuty i książki, wszystko porzucono
Niedbale i bezładnie; nieporządek miły!
Niestare były rączki, co je tak rzuciły.
Tuž i sukienka biała, świeżo z kółka zdjęta
Do ubrania, na krzesła poręczy rozpięta.
A na oknach donice z pachnącejmi ziołki:
Geranium, lewkonia, astry i fijołki...

A byl tehdáž pan Adam idealně vznětlivý, jak sám dí:

Młody, cnotliwy, nie śmiały,
Obce dlań były wyrazy miłosne,
choć czuł miłosne zapały!...

A zamiloval se... vřele, horoucně, jako básník

O luba! zginąłem v niebie
kiedym raz pierwszy pocałował ciębie. (Dziady.)

Také Maryla, Litvinka neobyčejně sličná, libezná a duchaplná nebyla k Adamovi lhostejna; naopak „romans“ utěšeně se rozvíjel na tichých cestičkách a v besídkách zalehlého šlechtického dvorce.

Přes to zamilování Mickiewiczowo nebylo šťastné a nevedlo jej ke stupním oltáře. Záhy zjevil se na milostné pláni protegovaný panic hrabě Vavřinec Puttkamer, hoch zámožný, velmi slušný, z nedalekého sousedství. Přáli mu zejména rodičové, dívce namlouvali, přemlouvali ji... Sám Mickiewicz, zřídka jen zavítavší do Tuchanovic, poznenáhla ustupoval. Roku 1821. zasnoubila se Maryla s panem Vavřincem.

Toť suchá kostra pontavého vypravování p. Vl. Bełzy, protkaného množstvím krásných motivů a episod. Knížka vyzdobena jest nad to několika případnými obrázky, jmenovitě podobiznou sličné Maryly, pohledem na jezero Świteź, dvůr i rodnou osadu první Mickiewiczovy milenky.

Při té příležitosti dodáváme, že právě v těchto dnech založili Poláci ve Lvově po příkladu společnosti Shakespearovské v Anglii a Goethovské v Německu zvláštní spolek jména Ad. Mickiewicze, jenž za úkol si obral sbírati a spořádati vše, co přispívá k poznání života i tvoření velikého pěvce litevského. Řádným členem spolku může býti jen ten, kdož znám jest jako badatel Mickiewiczova života. Spolek započal již svou činnosť a mezi předními lvovskými členy (řádnými) nalézáme jmenovitě dra. Małeckého, Tretiaka, Pawłowicze, Siemieńského, Bełzu, Czerwieńského, dra. Zippera, dra. Pilata, Konarského a j. *J.*

„Slovanstva ve svých zpěvech“ vyšel prací neunavného Ludv. Kuby sešit 20. a 21. obsahující písně velkoruské (překládá J. V. Bohuslav) Tento dvojsešit obsahuje 40 velmi krásných velkoruských písní. Těšíme se srdečně, že publikace tato vychází pravidelně a že dochází náležité podpory i v širších kruzích obecenstva. Mimochodem podotýkáme, že pan L. Kuba navštívil právě Lužici, kdež ve vsích sebral množství nových národních nápěvů. Gratulujeme k úspěchům tak utěšeným.

V Krakově počala vycházeti *„Gazeta rybacka“*.

Jindřich Łukaszewicz chystá do tisku obšírný *„Słownik litewsko-polski“*.

Bibliografie.

Estreicher Karol: Gwiazda spadająca (životopis Terezy z Damsů Markowské). Kraków 1886. — T. Czesław Lukawski: Obrazki z Karpat (v tisku?). — Korespondencya poufna eks-agenta dyplomatycznego z damą dworu (1813.—1819.) przez Baudouin de Courtenay. — K. Obrębowicz: Krótki zarys budownictwa wiejskiego. — Hilary Nussbaum: Jakób Izraelewicz. Szkic powieściowy z życia żydów. Warszawa 1886. Józef Bliziński: Szach i mat. Komedya w 4 aktach. Warszawa 1886. — Sejm Czteroletni. Napis. X. Waleryan Kalinka. Tomu II. cz. II Lwów 1886. — Monumenta musicae sacrae in Polonia. Poznań 1885. — Filip Kucharzewski: Filip de Girard i jego prace w Francyi i Polsce.

Характеръ отношеній Россіи къ православному Востоку въ XVI. и XVII. в. Н. Каптерева. Москва 1885. — Стихотворенія С. А. Андревскаго. 1878.—1885. С.-Петербургъ 1886. — Очерк юридическаго быта Мордвы. В. Майнова. С.-Петербургъ 1885. — Вураковскій С.: „Ревизоръ“ Н. В. Гоголя. 1836.—1886. Новгородъ 1886. — Гоголь, Н. В. Ревизоръ. Комедія въ пяти дѣйствіяхъ. Первоначальный сценическій текстъ, извлеченный изъ рукописей Н. Тихонравовымъ. Москва 1886.—Дювернуа А.: Словарь болгарскаго языка II. Москва 1886.

Подробный конспектъ исторіи русской словесности. С.—Петербургъ 1886. — Губскій Б.: Московскія трущобы. Романическая хроника. Москва 1886. — Порфирьев И.: Исторія русской словесности. Часть I. Древній періодъ. Казань 1886.

Sliepac Tomo, izvorna pripoviest, napisao Stjepan Širola. U Bakru 1886. — Gjorgjević-Prizrenac M.: Četiri božićnje pripovetke (Polažajnik, Preporodjena, Iz inata, Božićnja ikona). U Zagrebu 1886. — Glasnik hrvatskoga naravoslovnoga družtva. Uredjuje S. Brusina. Godina I. Zagreb.

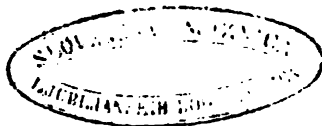
Псалтир словенски ради вежбања у црквено-словенском читању номењен народним основним школама. Сложно Миша Нешковић. — Старинар српског археолошког друштва. Год. III.

Listárna redakce.

K několika dotazům odpovídáme, že nové vydání Mickiewiczových básní, oznámené na str. 242. „Slovanského Sborníka“, stojí skutečně jen 1 zl. 60 kr. (čtyři svazky), ovšem bez poštovného v knihkupectvích haličských. Vyšší cena týká se jiných vydání. — Ct. p. Fr. Z. v P. V příštím svazku uveřejniti nemůžeme. Jsou na řadě příspěvky jiné, které došly dříve. Poznenáhla dojde na vše. — Ct. p. K. V. v L. Srdečné díky.

„Slovanský sborník“ vychází vždy 15. každého měsíce a předplácí se v administraci (knihtiskárna J. Otty) Karlovo náměstí číslo 34. nově: na čtvrť roku 1 zl. 30 kr., poštou 1 zl. 40 kr., na půl roku 2 zl. 50 kr., poštou 2 zl. 70 kr., na celý rok 4 zl. 80 kr., poštou 5 zl.

Odpovědný redaktor a vydavatel: **Edvard Jelínek.** — Tiskem a nákladem knihtiskárny **J. Otty** v Praze, na Karlově náměstí č. 34. n.

SLOVANSKÝ SBORNÍK.

Ročník V. — 1886 — Číslo 8.

Písně o svatbě boha slunce s krásnou dívkou.

Příspěvek ke sporu o pravosti Verkovičovy „Vedy“

Od J. A. Voráčka.

Srovnávaje shodná místa ve spisech Rakovského s Verkovičem nalezl jsem mimo jiné věci i píseň „Slъnčova ženitba sъ chubava Grozdanka“, umístěnou v prvním oddílu Pokazalce (str. 127—129). Dlouho však nemohl jsem se přesvědčiti o její pravosti. Na výletu, který jsem naschvál podniknul do Kotle a jeho okolí nabyl jsem sice přesvědčení o písních v Pokazalci se nalézajících, že jsou pravé, avšak o právě dotčené písni ničeho jsem neslyšel. Obsah písně té, podle Rakovského, je následující: Slávce narodí se velmi krásné děvče, které nazvala Grozdanka „da mu e grъzno ime tó“. Grozdanka rostla, až vyrostla v dorostlou pannu. Slunce nikdy jí nespatřilo. Jedenkráte vyšla si do oteckých sadů a rodných dvorů a tam ji slunce uvidí. Slunce nad její krásou tři dny nezacházelo, tak že to i matce boha Slunce podivným připadalo, kde Slunce prodlévá. Když se Slunce vrátilo, matka vyzvídá a přeptává se:

> „Matčino milé Sluníčko!
> Kde jsi mi, Slunko, meškalo,
> večeře až vystydla,
> večeře — kráva jalová
> a devět pecí se chlebem!“

Sluníčko na to vypráví, že zahledlo „na dolné zemi, na světě“ krásnou dívku, kterou jest-li nedostane, že nebude tak jasně svítit, jak svítívalo, a vyzývá matku, aby odešla „pri Boga“ i zeptala se, jest-li si ji může živou vzíti. Dědo „Gospod“ (a ne Bogъ) odpovídá takto:

> „Staruško, matko Slunčeva,
> může to být i přísluší.
> Spustíme zlaté houpačky
> nad rodné dvory Grozdanky
> na slavný den, na Gergjov-den,
> by malí, velcí spěchali
> na zdraví své se pohoupat.

Nejposléz půjde Grozdanka,
do sítí sobě zasedne,
do sítí též se pohoupat.
My potom chytnem houpačky,
vzhůru ji k sobě zvedneme."

Jak řekl bůh, tak se i stalo. Malí velcí přišli se houpat a naposled i Grozdanka. Jakmile však usedla na houpačku, spustily se černe mlhy a zvedly ji i s houpačkou (люлка). Matka pláče a volá za svoji dcerou, dávajíc jí radu, aby devět měsíců nemluvila,*) protože devět měsíců ji matka kojila. Grozdanka podle rady matčiny nemluví (gověla, vlastně „postí se") na otce, ni na svou novou matku, ani na svou prvou lásku Sluníčka. Nad tím se Slunečko trápí, protože prý je Grozdanka němа, i chce se oženiti s druhou. Svatba skutečně se stane a Grozdanka byla kmotrou (kumica), která měla nové manžely oddávat a novou nevěstu závojem zastřít. Při tom závoj (bulo) se vzňal a nová nevěsta vytýká Grozdance, že ona sama závoj zapálila. Grozdanka se zasměje a povídá nevěstě:

„Já nejsem toho příčina,
že ‚bulo' tobě shořelo,
nejsem ni němou němačkou,
nejsem ni slepou slepačkou!"

Přitom vypraví, že dělala se němou po devět měsíců podle rady matčiny. Když to uslyšelo Slunečko i jeho matka, vrátili druhou nevěstu i oddali Grozdanku se Sluncem. Takovým způsobem píseň se šťastně končí. Píseň tato, jak již podotknuto, nalézá se v Pokazalci a byla vydána r. 1859. v Oděse. Rakovský diví se jejímu hlubokému obsahu, hledá její původ opětně v indické mythologii a slibuje, že k ní připojí svým časem filologické poznámky. Avšak to se nestalo. Roku 1875 vydal francouzský konsul Dozon podobnou píseň ve svém sborníku „Chansons populaires Bulgares" str. 17. Přepis té písně učinil prý P. R. Slavejkov. Není však udáno, kde byla sebrána. Nemajíce na ten čas Dozonova sborníku po ruce, obrátíme se raději k jinému variantu téže písně, sebrané a vydané r. 1876. v „Periodičesko spisanie na bъlgarskoto knižovno družestvo" (Brajla, god. I., kn. XII. str. 153—157) professorem M. Drinovem. O této písni lze se vší jistotou tvrditi, že je prava. Professor M. Drinov, rozený Bulhar a bývalý knížecí ministr bulharský, zapsal ji v Panaguríšti, kde ji slyšel od několika žen a nejlépe i nejúplněji od báby Vasilie Jovčovice. Jak sám sběratel podotýká, přepis jeho písně „je něco úplnější nežli přepis Slavejkův, i je zejména proto zajímavý, že udává i druhé jméno vrácené nevěsty Slunečka," která se na-

*) Rakovský na str. 126. připomíná, že za stara nevěsta nosila po celých devět měsíců bulo (závoj), totiž až porodila. V té době „gověla", totiž nemluvila na tchána, ani na tchyni. Tento obřad ještě prý se zachovává na mnohých bulharských místech. Někde prý ani na kmotru a kmotra nemluví. Podobně prý ani na ženicha nepromluví, dokud jí tento neodpustí za prvý večer a neobdaří ji nějakým darem, který nevěsta opatruje pak po celý život.

zývala „chubava Dena Denica“. U porovnání s písní Rakovského jsou však i jiné odchylky. Tak ihned na počátku je rozdíl ve jménech. Na místě Grozdanky máme tu Marii, do které se zamilovalo Slunce. Marija kryje se i nevychází, aby ji Slunce nezahledlo. Avšak Mariina matka-macecha (bez jména), vykoupavši své „mâžko detence“ a rozvěsivši vyprané plénky, posýlá nevlastní svou dceru, aby je sebrala, protože se objevilo mračno i začalo poprchávat. Dcera poslechne, vyjde a Slunce spatřivši ji tři dny stálo a hřálo, až všechny dívky i kvítí na luzích popálilo (izpogori malki momi). Slunečkova matka radí nyní, oslovíc svého syna: „Synku můj, jasné Slunečko, dosti si stálo, dosti si hřálo,“ atd. i dodává: „až bude slavný Velik-den, | slavnější ještě Gergjov-den, spusti pak dolů houpačky, | houpačky křivou na vrbu, | ať chodí dívky, ženy též | i černobrvé nevěsty (mladé paničky) | v houpačkách sebe pohoupat. | Až ale přijde Marija, | i ta ať vsedne v houpačku, | v houpačce ať se pohoupá — | A ty pak zvedni houpačky.“ Slunce uposlechne a když přijde „Velik-den i ještě slavnější Gergjov-den“, spustí houpačky a dívka Marija na radu matčinu chvátá s druhými se pohoupat. „Jakmile ale vsedne, | sám Pámbů (Gospod) zvedne houpačky.“ Za odcházející dcerou volá nyní matka-macecha: Dceruško, dcerko Marije, slyš, co já chci ti připomnít: | až ty mi budeš, Marije | na krásných dvorech Slunečka, | na tchána nemluv, na tchyni; | nepromluv devět celých let. | Na svého družbu (dever) Ognêna, | i na něj nemluv do čtyr let, do čtyr let a ještě půl; na všechny potom ostatní | po roce, ještě po půlce.“ Marija poslechne a na nikoho nepromluví. Avšak Slunce nesnese toho ani rok a půl i zasnoubí se s Denou Denicí. Marija má je oddávat a stát sestrou Slunečkovou. Při obřadu (oddavkách) drží Marie hořící svíce a nepromluví ani tehdy, kdy svíčky dohořely i do prstů ji pálily. Teprve když se jí nová nevěsta vysmívá, začne mluviti a vypráví, proč po celou tu dobu nepromluvila, spravujíc se podle rady své matky. Jakmile uslyší ženich její slova, poprosí boha a slibuje, že „nechce Denu-Denici“. Opuštěná Dena odchází a prosí boha, aby ji učinil laštovkou, aby mohla letět — vyletět ze dvorů Slunčevých. Slunce spatřivši krásné ptáče, odřeže mu střední péra na zádech, tak že, jak bába Jovčovica vysvětlila, od té doby vlaštovčin ocas podobá se nůžkám, protože Slunce vystřihlo jí střední péra. Od té doby také, jak píseň končí, se zná a vypráví, že to ptáče bylo opuštěnou nevěstou Slunce.

Podle krátkého toho obsahu viděti, že píseň Rakovského je totožna s písní Drinova, ač nacházejí se dosti vážné odchylky. Celkem však se doplňují. Pouze konec silně se rozchází, protože v písni Rakovského metamorfosa s vlaštovkou úplně chybí. To však můžeme ihned zde poznamenati, že písní p. Drinova dostalo se nám skutečného potvrzení o slovech Rakovského, který již před tím poznamenal, že až dosud na některých místech zachoval se obyčej „nemluviti“ (da gověje) nejen na tchána a na

tchyni, nýbrž i na ostatní příbuzné. O stránce formalní promluvíme později.

Podívejme se nyní do Verkovičovy Vedy Slovanů. V prvém oddílu, vydaném v Bělehradě r. 1874. nalézá se rozvláčná píseň „Sonceva ženitba so moma Vâlkana“, která, jak již p. M. Drinov poznamenal, „velmi málo se naší podobá, i vidí se, že je zosnována, neb aspoň přemistrována od některého upřílišněného bulharského vlastence“. Z toho důvodu i my zůstavíme tuto píseň prozatím bez vnímání. Všimněme si raději druhé, kterou vydal nedávno zesnulý professor Záhřebské university Dr. L. Geitler, a to již roku 1878. ve svých Poetických tradicích Tráků i Bulharů. Vydání to přichází tím více vhod, protože ve druhém svazku Verkovičovy Vedy o ní pražádné zmínky není. Pomácká tato píseň, vyskytující se dosud ve Verkovičových rukopisech, nadepsána je „Dcera Bagenského krále proměněná v laštovku“ (Дъщеря-та на Багенскый краль прѣобърната на ластовица). Obsah její celkem podobá se písni Rakovského a konec opětně spíše podoben je písni páně Drinově. Mnohé verše opsány jsou takřka z Rakovského. Forma, jak většinou u Verkoviče, je nepravidelná i nesouměrná. Delší i kratší verše zdají se upomínati místy na prosaické vypravování. Nářečí je ryze pomácké. Výkladu při ní není. Interpunkce pochází od Dra. L. Geitlera. Délka i epická rozvláčnosť převyšuje všecky ostatní písně téhož cyklu. Pro úplnosť a možnosť srovnání sloužiž následující výňatek: Bagenský král se zamiluje do Judy samovily, která mu porodí děvče krásné „jak by s nebe spadlo“. Matka divíc se, jaké jí jméno dáti, pojménuje ji Adilenka i nepustí ji z domu, protože by Slunce se do ní zamilovalo. Adilenka roste, až vyroste v dospělou pannu. Slunce jí dosud nezahledlo, avšak ona ztrácí již trpělivosť i prosí svou matku, že chce si vyjít na dvory, porozchodit se i spatřit, co je na zemi. Matka zbraňuje jí, aby nevycházela, protože prý Slunce je prvním jejím nepřítelem, že se zamiluje do ní a pak že ji odnese na nebe. Dcera neposlechne své matky, odejde na otecké sady porozhodit se po oteckých dvořích. Prochází se tři dny a tři noci, a právě když chce odejíti k matce, zahledne ji Slunce. Tři dny a tři noci plápolalo i nezacházelo, až je povolala vlastní jeho matka do paláce, kde se ho vyptává, proč tak dlouho nepřišlo, tak že vystydla i večeře, sestávající z jalové krávy a devět pecí chleba, dar to od krále Harapina, který jej poslal, protože se mu narodilo „mâžku dete“. Slunce zpovídá se své matce, že vidělo krásnou dívku v bagenské zemi a jest-li ji nedostane, „že nechce více zářit na nebi, jak dosud zářilo“. Posýlá pak matku „pri Boga“ optat se, zda-li je možno vzíti ji za ženu. Matka odejde i ptá se boha, jak ji syn uložil. Dejne-bog (Vyšni-bog) odpovídá, že to může být, i radí, až bude Kolen-den (Koledov-den), aby spustili s nebe na zem zlatou houpačku, a až konečně i dívka Adilenka přijde se pohoupat v ní, pak aby ji zvedli na nebe. Jak Pánbů (Gospod) řekl, tak i stalo se. Jakmile vsedla Adilenka do houpačky, spustily

se tmavé oblaky (magli) a drobná rosa zarosila, tichý větérek zafoukal a houpačka se zvedla na horu. Za odlétající dívkou volá vlastní matka: „Adilenko milá mamina, devět roků si tkala tenké dary, devět měsíců třeba „govětí“, na prvou lásku nepromluviti, kletbu ti přisahám při matčině prsu, kterým jsem tě tři roky kojila.“ Jak matka řekla, dcera zaslechla, že má devět roků „hověti“, devět roků nepromluviti. Nad tím se Slunci „želba naželi“, že jeho láska (milá) je „němá němica“, a proto si zalíbí druhou, která by nebyla „němou němicí“. Adilenka je kmotrou (kumica) při nové svatbě. Při oddavkách zapáli se závoj (bulo) a nevěsta (bulka) ji osloví:

„Adilenko, mladá kumice,
když jsi němá němačka,
nejsi přec slepá slepačka,
ty jsi mi závoj spálila.“

Adilenka se zasmála i odpovídá jí, že není němou ani slepou, ale že podle rady matčiny devět měsíců nepromluvila. Jak to uslyšelo jasné Slunce i jeho stará matka, vrátili zpět novou bulku (nevěstu), aby mohla zůstati Adilenka. Avšak ta nedala se usmířiti, prosíc boha, aby ji učinil ptáčetem, aby mohla létati na nebi i na zemi, protože se jí Slunce vysmálo, že byla němou. Gospod (a ne Dejne-bog) jí vyslyšel i proměnil ji v černou laštovičku. Popřávši Slunci zdraví odlétá, a Slunce ji odprošuje, avšak ona neposlouchá. Právě když ji chtělo Slunce uchopiti za kštici, ona stává se laštovkou. „Od té chvíle vlaštovice ostala, a píseň také ostala, by se pěla.“ (Dokončení.)

O školách křemeneckých.

List z dějin polské osvěty.*)

Napsal Josef Dunin Karwicki.

Kdož neslyšel o Křemenci či spíše o slavných školách křemeneckých, jež existovaly v prvé polovici tohoto století? Byl to nejpřednější vědecký ústav, z něhožto skoro celé pokolení, kteréž nás předcházelo, bralo blahodárné světlo vědy. Pracovali v něm výteční a poctiví lidé, pocházející ze středu obyvatelů volyňských, se sebezapřením, s obětivostí, zvláště pak s takou láskou ke studující mládeži, jaké dnes již nikde neshledáváme. Jména nesmrtelného Tadeáše Czackého, Filipa Platera, pak Jana Wyleżyńského a představeného Drzewieckého úzce jsou spojena se zpomínkami na Křemenec. Všickni tito výteční muži byli Volyňané, leč je samé, jakož i celý sbor professorský, ano i celou společnost, kteráž tak stkvěle nějaký čas se bavila v Křemenci, oživovala jedna mysl, jeden duch; všickni zde stále anebo dočasné přebý-

*) Viz „Szkice obyczajowe i historyczne“.

vající měli před sebou vytknutý jediný cíl, od něhož nikdy neodbočili. Cílem tím bylo zdárné vychování mládeže pod vlastním dozorem a směrem, jenž se vždy shodoval s úmyslem představenstva školního. Mládež nevzdalujíc se skoro ani z domu, žijíc žitím rodinným, pod dozorem počestných matek sdílejíc zábavy a poněkud i vědy se sestrami a nejbližšími příbuznými, uzavírala poměry kollegialní s těmi, s nimiž je později osud pojil na další dráze života. A jinoši dokončivše studia na nejpřednějším ústavu vědeckém, necítili se cizí v zemi, jejíž občany stávali se dle práva i rodu svého. Kollegialní cit byl zde skutečně znamenitě rozvinut; ještě dnes, setkáme-li se náhodou se dvěma bývalými Křemenčany, a bohužel ubývá jich čím dále tím více, milo jest patřiti, jak srdečně oba se vítají, jak si zpomínají na žerty, jež spolu tropili, na společné zábavy v domech svých příbuznych, aneb na výklady professorův, jichžto tehdejší Křemenec měl počet značný. Slovem — vyplývá z toho přesvědčení, že všickni tam byli svoji, že tvořili jedinou velikou rodinu, leč oživenou city nejkrásnějšími a nejšlechetnějšími.

Křemenec měl tedy v počátcích tohoto století dobu slávy nepopíratelné a zasloužené. Přes půvabnou polohu, ježto město leží ve hluboké dolině, obklíčeno všude vysokými horami, z nichžto hora královny Bony, skoro visící nade městem, se zříceninami zámku a naproti hora Čertova nejvíce vynikají, tvoříce totiž část pásma hor medoborských, jež od břehů řeky Smotriče na Podolí táhnou se směrem severozápadním až na Volyň, přecházejí zde hranici rakouskou a pohořím, táhnoucím se v Haliči v okolí Podhorce a Oleska, spojují se s výběžky Karpat; — přes čarokrásnou tedy polohu, jíž sama příroda dodává tolik krásy, ježto rostlinstvo všude jest bujné, pahorky pokryty jsou stromy a zahradami ovocnými, říčka Irva nedaleko ode města vlévá se do řeky Ikvy u královského mostu, mládeži dobře známého z pěkných procházek; přes to vše činí Křemenec nyní dojem nejsmutnější. Dnes jest to jedno z nejnepatrnějších krajských měst na Volyni; přebývají zde jen chudí židé, zabývající se drobným obchodem a podloudnictvím, k čemuž je velmi vábí blízkost hranice rakouské a nevyhnutelná vláda krajská, sestávající z korunních úřadníků. Je zde sice posádkou štáb jednoho pluku dragounského a v bývalých budovách policejních jest umístěn seminář pro alumny církve východní; leč to nikterak neoživuje město, kteréž nemá skoro žádného stálého obchodu přes to, že tu nyní žije 11629 obyvatelů.

Ale jest to přec jedna z nejstarších osad na Volyni. Někteří spisovatelé tvrdí, že stávala již v dobách předhistorických; byla to tak zvaná *stace křemenná*, a odtud jaksi pochází název města. Není naší úlohou vyšetřiti pravdivost národního toho podání, o kteréž ovšem mnoho vážených historiků se opíralo. Podle našeho zdání mohl býti Křemenec pojmenován dle množství křemene, jež se nalézá na polích jej obkličujících. Dříve, když vojsko užívalo zbraní s křesacím kamenem, kvetla zde vyroba křemínků čili pazourků, kteréž byly v sudech rozváženy do různých skladův

intendantských v celém císařství. Nyní však sám sebou klesl i tento průmysl. Ve XIV. století jsou již určité zprávy o Křemenci. Kazimír Veliký, podmaniv Rus, odevzdal jej r. 1340. Jiřímu Narymuntovići, knížeti litevskému; r. 1366. byl postoupen Polsce a r. 1382. vrácen opět Litvě. Vladislav Jagiello odevzdal jej z počátku bratru svému Dimitru Korybutovi a po jeho smrti Swidrygiellovi, jenž tu r. 1418 vydržel dlouhé obležení Witoldem, velikým knížetem litevským. Stává dokonce podání, zajisté skoro historické, že Witold zajav ustavičně se bouřícího Swidrygiella, zavedl jej do tuhého vězení v zámku křemeneckém, kde proseděl $8^1/_2$ roku; teprve Theodor, kníže ostrožský, zmocniv se lstí zámku toho, vysvobodil Swidrygiella z té dlouhé nevole. Roku 1536. odevzdal Sigmund I. zámek křemenecký manželce své Boně; leč pochybujeme, že nynější zříceniny na hoře zámecké pocházejí z té doby, ježto se nám zdají býti mnohem starší. Národní podání pokřtilo je však jménem zámku královny Bony, a tak potrvaly do našich časů. Roku 1648. dobyli kozáci Křemence a vydrancovali jej, a od toho času počíná se skutečný úpadek města. Bylo zde zámecké starostvo, kteréžto se skládalo z města a sedmnácti vesnic okolních. R. 1771 byl zámeckým starostou křemeneckým Josef kníže Sanguzsko, dvorský maršálek velikého knížete litevského; platil z něho kwarty 7798 zl. p. 28 gr. a hyberny 405 zl. p. 24 gr.

Po této stručné zmínce historické poslyšme, co pro Křemenec učinil Tadyáš Czacki, kterýž povznesl město z toho zapomenutí a stavu úpadku, v němž je zastihnul počátek XIX. století. Není nikterak naším úmyslem psáti životopis toho znamenitého muže, jenž úplně zasvětil život svůj dobru obecnému, zvláště pak vychování mládeže. Byla by to úloha přesahující naše síly; ostatně mnoho mužů zasloužilých na roli vlastenecké literatury vzdalo mu hold náležitý. Jediné na důkaz, že Volyň má plné právo jím se chlubiti, povíme, že byl synem Felixa Šťastného, starosty novohradského, znamenitého státníka polského, jenž zemřel r. 1790. ve Brusilově na statcích svých kyjevských. Tadyáš narodil se r. 1765. na statcích otcovských v Porycku na Volyni a umřel bohužel záhy v Dubně r. 1813. Rodiště, celý život věnovaný službě veřejné a místo úmrtí náleží tedy bez odporu Volyni. Pomíjejíce jeho první vychování nejprve ve Gdansku a později v Porycku, v domě otcovském péčí zkušených učitelův, jež vybral učený otec jeho, — pomíjejíce jeho učené práce o uspořádání korunních archivů, vykonané s Albertrandim a Naruszewiczem, práce jeho v různých kommissích, v nichžto byl členem činným a neunavným, jeho studie v bibliothece Zaluských, jichž ovocem bylo nesmrtelné dílo jeho o právech litevských a polských, a mnoho jiných známých chvalně v polské literatuře, — nedotýkajíce se tedy nikterak jeho zásluh literarních, chceme zde mluviti jen o tom, co učinil pro školy křemenecké a pro mládež tří polských provincí.

Navrátiv se do Porycka r. 1803. po událostech v zemi, byl brzy na to vyzván tehdáž panujícím císařem Alexandrem I., aby společně s knížetem Adamem Czartoryským obnovil universitu

vilenskou. Tenkráte byl jmenován školním dozorcem v gubernii volyňské, podolské a kyjevské, čím se stal přirozeným pěstounem školní mládeže polské. Cítě, že Vilno je příliš vzdáleno, umínil sobě, založiti vyšší vzorný ústav vědecký, a byl dosti šťasten, že návrh jeho, mající známku vroucí lásky ku mládeži, nabyl nejvyššího potvrzení císařského dne 29. července r. 1805. To tedy je skutečné datum narozenin křemenecké školy, chvalně známé a slavné v dějinách osvěty národní. S neunavnou horlivostí zabýval se Tadyáš Czacki sbíráním základního jmění pro budoucí ústav vědecký, k čemuž jemu znamenitě pomohlo utvoření vyšší kommisse vychovávací, kterouž vláda ustanovila jeho péčí za příčinou revindikace tajných anebo sporných fondův jesuitských, jež byly určeny pro veřejné vychování. Rozumí se, že sám se stal prvým předsedou této kommisse, kterážto sestávajíc ještě ze tří kommissařů čili poslanců, zvolených z občanstva usedlého a váženého, rozhodovala v záležitostech jí příslušných bez appellace. Tajemníkem kommisse vychovávací byl Bilski, později Rudzki a pokladníkem Kruczkowski. Po smrti Tadyáše Czackého stal se předsedou kníže Dimitr Czetwertyński, a po něm r. 1826. Felix Czacki, synovec Tadyášův a syn bratra jeho Michala, velkokorunního čišníka, narozeného z Beaty Potocké, dcery pana Ignáce, paní vysoce vzdělané. Leč Tadyáš Czacki nespokojil se s fondy pozůstalými po Jesuitech, tak zvanými vychovávacími; zvětšil je četnými sbírkami, o kteréž se staral neunavně. Četné úpisy, váznoucí na statcích těch tří guberníí a přenesené později (r. 1833.) na universitu sv. Vladimíra v Kyjevě, jsou toho nejlepším dokladem. Nadání tak rozsáhlého vědeckého ústavu, jenž se skládal ze čtyř gymnasijních tříd a tří kursů dvouletých, kde vyšší vědy byly vykládány způsobem universitním, — stvoření (skoro z ničeho) četných a později tak bohatých sbírek vědeckých a kabinetů, zvláště pak zabezpečení trvalé existence tohoto ústavu veskrze vzorného bylo jedinou myšlénkou, jediným cílem toho muže hodného a šlechetného. Seslabil vlastní majetek, zanedbal rodinné záležitosti vlastnické, konal často dlouhé a nákladné cesty do hlavního města, kde nejednou bylo mu překonáhati veliké překážky; všecko to však snášel, nade vším zvítězil, až měl potěchu viděti konečně milené své dítě, t. j. lyceum křemenecké, v tom stavu rozkvětu a stkvělosti, v němž je znali vrstevníci a jehož nám záviděly provincie sousední.

Hlavní jeho snahou bylo vybrati kruh učených a ctihodných professorů, kteří by milovali své povolání. Za tou příčinou nešetřil ani práce, ani úsilí; proto také Křemenec mohl se jimi honositi. Prefekt Antonín Jarkowski byl skutečně otcem studující mládeže; přísný jsa, leč nikoli do krajnosti, uměl sobě získati lásku těch, kteříž jeho vedením se zde vzdělávali.

Slavný tento humanista, rodilý ze Krakovska, jako bývalý professor latiny měl zvyk dávati polským slovům zakončení na u m; říkával tedy mládeži: k o c h a n k u m, což podnes je proslaveno v podáních křemeneckých. Dovoloval studentům choditi do veřejných zábav a plesův u občanů, kam také býval zván, ježto všickni

si ho upřímně a vysoce vážili; ale na těch zábavách pilně dohlížel, aby mládež slušně se chovala. Netrpěl zábav a pitek studentských, hanil jim kouření z dýmek, — doutníky a cigaretky totiž nebyly tehdáž ještě známy, — v Křemenci tudíž nebylo těch knajp studentských, kde mládež obyčejně se oddává obžerství. Jen zřídka dovolili sobě starší studující ze třetího kursu potajmo sejíti se k důvěrné rozmluvě a zakouřiti si z dýmky při sklence lehkého punše; ale starý prefekt Jarkowski, jenž někdy náhodou je zastihl při té zábavě, s níž, jak se samo rozumí, pilně se tajili, nazýval vždy samovar na punš: perpetuum mobile. Studenti chodíce za město na procházku, schovávali dýmky v rukávech; ale když potkali prefekta, nebylo lze pozdraviti jej, což bývalo příčinou rozličných žertovných výstupův, jež staří Křemenčané sobě podnes vypravují. Když konečně starý Jarkowski šel na odpočinek, stal se prefektem Bokszczanin, leč ten si nikdy nezískal popularity svého předchůdce.

Pavel, vlastní bratr prefekta Jarkowského, byl od samého založení školy, t. j. od r. 1805. až do jejího zrušení r. 1832., knihovníkem lycea; později vykládal všeobecnou grammatiku a bibliografii. R. 1834. odešel za křemeneckou bibliothekou do Kyjeva, kde jako universitní knihovník zemřel r. 1835. Literaturu řeckou vykládal Michal Jurkowski, známý filolog polský, bývalý professor jazyka řeckého na gymnasiu krakovském, a literaturu latinskou i polskou až do r. 1824., t. j. odjezdu svého do Vilna, prelát Alois Osiński, expiarista, infulát ołycký, později rektor římsko-katolické duchovní akademie vilenské a suffragán dioecese łucké. Byl to muž velezasloužilý na poli domácí literatury, zvláště pak velmi pracovitý; pozůstavil po sobě mnoho vědeckých spisův, a dle některých zpráv 102 svazky rukopisů! Jediná dvě díla: Slovník spisovatelů polských a Slovník jazyka polského obsahují 14 velikých svazků. Byl to professor milovany studující mládeží; nikdy a nikomu neškodil u správy škol a byl blažen u zkoušek, vida, že jinoch ve školním roce pilně pracoval. Byla to postava ku podivu originalní; maje tvář náramně rozumnou a oči bystré, byla shrbena, skloněna, skoro na dvé zlomena. Po skončených lekcích professor Osiński rád rozmlouval s dorůstající mládeží, kteráž jej také hromadně na chodbách obkličovala. Opíral se, či spíše sedal na své tlusté holi, kteráž jej všude provázela, a pak pokaždé se sypaly rozumné žerty a vtipy nepočetné. Zdálo se, že staroušek mládne mezi mladíky, s nimiž každodenně se bavil nějakou půlhodinku. Měl ovšem také své slabé stránky, neboť kdož jich nemá na tomto světě? A to byly nároky na příjemný hlas a pěknou hru na housle. Kromě toho vyžadoval, aby jej vždy nazývali prelátem. Hochům, kteříž jaksi nerozuměli, co značí ten titul, vysvětloval, „že prelát jest jako plukovník, a plukovníkovi neříkáme: pane důstojníku, nýbrž pane plukovníku.“ Starší, chtějíce jej uvésti v dobrou míru, říkali mu často: „Ale, pane preláte, včera jste krásně zpíval při mši svaté; všecky dámy v kostele to pozorovaly a byly k slzám pohnuty.“ — „Jak mi Bůh

milý, pozorujete?“ (obyčejná jeho průpovídka) „to může skutečně býti,“ huhňavě odpovídal potěšený professor čtveráckému jinochu. Žerty toho druhu neměly konce.

Tyto rozmluvy se studenty na chodbách rozhlásily se v celém městě; mládež upřímně milující svého professora čekávala na jeho východ z posluchárny, a obcujíc s ním nabývala jemnosti a zručnosti v obecné řeči polské, ježto Osiński jako klassik pilně bděl nad ryzostí mateřského jazyka a žádnému studujícímu neprominul ani nejmenšího poklesku jazykového. Vážnější osoby, kteréž nenáležely ke studující mládeži, počaly později obcovati těm rozmluvám s prelátem, jenž byl celou křemeneckou společností upřímně vážen a milován. V Římě dokonce byl mu zhotoven diplom jako rytíři zlaté ostruhy, a deputace skládající se z dam a domácích občanů slavnostním způsobem při jeho přednášce o literatuře latinské ve třetím kursu podala mu tento diplom na důkaz, že sv. Otec uznává jeho zásluhy na poli domácí literatury. Osiński k slzám pohnut pravil, že není hoden tohoto vyznamenání; ale bylo patrno, že mu způsobilo radosť skutečnou a neklamnou. Později často opakoval: „Jak mi Bůh milý, pozorujete? I v Římě vědí o mých skromných pracích.“

Po něm nastoupil na místo učitele latinské literatury Maxmilian Jakubowicz, vychovanec vilenský a později professor university kyjevské a moskevské, na místo učitele literatury polské pak proslulý Alois Feliński, spisovatel dramata „Barbara Radziwiłłówna,“ nar. v Łucku na Volyni r. 1791. Po skončených studiích na školách piaristských v Dąbrownici na Polesí vzdělával se ve Varšavě vedením Tadyáše Czackého, jemuž měl za všecko děkovati. Z té doby pozůstaly verše, kteréž líčí jeho neskonalou vděčnosť k učiteli:

„Czacki, którego czułe nademną staranie
Nikdy zgładzone z serca mego nie zostanie,
A którégo zasługi i cnotę niezłomną
Wdzięczni Polacy zawsze z uwielbieniem wspomną;
Czacki, co chęcią sławy zagrzany szlachetną,
Na usługach krajowych młodość pędził świetną,
Przykładem mi do pracy dodawał ochoty,
Kierował moje kroki do nauk i cnoty!“

Nezcela za půl druhého roku po náhlé smrti Felińského nastoupil na jeho místo Josef Korzeniowski, známý polsky romanopisec, jenž po zrušení lycea křemeneckého přestoupil na universitu kyjevskou a vykládal tam do r. 1838. literaturu polskou, dějiny starověku a římských starožitností. Mathematice učil ve Křemenci nejprve J. Czech, známý spisovatel díla: Euklidových počátků geometrie knih osmero, a na to vyšší mathematice v kursech professor Wyżewski, algebře a geometrii Řehoř Hreczyna. Přírodní vědy a chemii vykládal Zienowicz, fysiku Jenc a Abłamowicz, jazyk a literaturu ruskou Alexandrowski, všeobecné dějiny Josef Uldyński, jenž přestoupil na tu kathedru z gymnasia podolského ve Winnici a byl do posledních časův jediným předsta-

vitelem dávného sboru professorského, ježto všemi vážen a milován zemřel ve Křemenci teprv r. 1863. Botanice a zoologii učil znamenitý Besser, známý ze vzácných děl o floře polských krajin; byl později do r. 1837., t. j. do výslužby, professorem botaniky v Kyjevě, načež vrátil se do mileného Křemence, kde zemřel r. 1842., hledě na zničení botanické zahrady, kterouž byl vypěstoval. Ve výkladech mu pomáhal neméně na tom poli zasloužilý adjunkt jeho, Antonín Andrzejowski, jenž na místě professora nieżyńského lycea, knížete Bezborodka, dočekal se výslužby r. 1839. On také kromě četných děl vědeckých vydal ve Vilně r. 1861. Ramoty Starego Detiuka o Wołyniu, dílo totiž, jež velmi dobré světlo vrhá na společnosť polskou na počátku XIX. století, ačkoli můžeme mu vytknouti, že podal mnoho nepravých podrobností, opíraje se doslovně o vypravění osob špatně zpravovaných.

(Pokračování.)

O vlivu češtiny na jazyk polský ve knížectví těšínském.

Napsal dr. Jan Bystroń.

Ve článku „K jazykové a národnostní otázce ve Slezsku“, otisknutém ve IV. seš. Slov. sborn (r. 1884.) vyjádřil jsem mínění, že důkladné vylíčení ethnografických poměrů ve Slezsku bylo by vědě velmi vítáno. Slezsko, hraničící bezprostředně s ethnografickým prostranstvím českým, bylo zajisté podrobeno vlivu jazyka českého — a nestranný průvod vlivu toho zdál se mi vždy úlohou důležitou i zajímavou. Známo totiž, že ve světě vědeckém není posud shody v mínění o vzájemném poměru jazyků. Bývalo rozšířeno zdání, kteréžto mnozí posud sdílejí, že možná s jistou přesností vytknouti hranice mezi dvěma sousedními jazyky, že mezi nima není přechodu, ale že jednotlivé větší skupiny jazykové se rozdělují na menší tak, jako strom rozrostává ve větve a větvičky (theorie rodokmenová). Mnozí jsou jiného zdání. Jan Schmidt, původce tak zvané theorie vlnění, tvrdí, že přechod jednoho jazyka do druhého koná se prostředně a nepoznale, že tedy mezi sousedními jazyky, kteréž patrně se liší, třeba přijati menší nářečí, tvořící jaksi posuvný pomost z jednoho jazyka ke druhému. Podle této theorie bylo by lze naditi se takového přechodného nářečí polsko-českého, vztažně česko-polského v západní části knížectví těšínského, a vztažně v severo-východním koutě Moravy, přechodného nářečí polsko-slovenského v jižní části knížectví těšínského a vztažně na severu Slovenska atd.

Otázka ta mne tak zajímala, že pocházeje skoro ze hranic moravsko-slezských a jinak nepříliš daleko od hranic slovenských, umínil jsem si přesvědčiti se sám o vzájemném poměru těch jazyků. Odebral jsem se tedy minulého roku do slovenského městečka Čácy, jak známo vzdáleného sotva dvě míle od hranice slezské a ethnografického prostranství polského. Domníval

jsem se, že v jazyku v okolí čáckém naleznu snad tak zjevné stopy polštiny, že bude možná toto nářečí pokládati jaksi za přechodné z jazyka polského ku slovenskému. Chce-li někdo v této příčině podati rozhodný úsudek. nelze mu zajisté spoléhati na první dojmy, ale třeba. aby důkladně a všestranně poznal nářečí, jež chce jaksi klassifikovati. Neměl jsem bohužel příležitosti k takovému důkladnému poznání nářečí z okolí čáckého; ale soudě dle prvého dojmu a dle skrovných zápisků písní a pověstí národních mohu vysloviti zdání, že tam nemůže býti ani řeči o přechodném nářečí, nýbrž nářečí čácké že jest rozhodně slovenské, na něž nářečí polské, k severu s ním hraničící, mělo dosti nepatrný vliv, jejž by slušelo teprv zevrubně dokázati.

Pan dr. Polívka podobně v hořejší části oravské stolice hledal takového přechodného nářečí polsko-slovenského či slovensko-polského, ale — jak o tom píše v Listech filologických (a paedagogických) XII. 463. — hledal ho nadarmo, neboť přechodného nářečí nenalezl; ale zato se přesvědčil, že v několika vesnicích této hořejší části oravské stolice zachovalo se poměrně dosti dobře nářečí polské vedle sousedních nářečí slovenských.

Ku článku mému prve citovanému podotkla redakce Slov. sborn., „že se vůbec nedá ustanoviti pevná pohraniční čára mezi jednotlivými nářečími (čili jazyky) slovanskými, naopak nelze neviděti, jak znenáhla přechází jedno nářečí ve druhé, tak u nás (v Čechách) čeština v polštinu ve Slezsku, slovenština v Uhrách rovněž jednak v polštinu, jednak v maloruštinu“ atd. Já též v onom článku (str. 178) mluvím o přechodném nářečí polsko-českém čili česko-polském na západním konci knížectví těšínského, a dr. A. Cinciała ve předmluvě ku svým „Pieśni ludu śląskiego“ (Krakov 1885.) rovněž se zmiňuje o přechodných nářečích v okolí měst Frydku a Ostravy.

Vzhledem k tomu, co podává dr. Polívka, že totiž nenalezl přechodního nářečí slovensko-polského, kteréž by dle theorie mělo býti v hořejší části stolice oravské, jakož i že já — ovšem soudě dle prvého dojmu — také nenalezl jsem takového přechodného nářečí na severu ethnografického prostranství slovenského, bylo by však vším právem možná tázati se, může-li býti řeč o přechodném nářečí polsko-českém čili česko-polském ve knížectví těšínském, aneb eventualně v severo-východním koutě moravském. Patrno, že na otázku tuto nelze odpověděti jinak nežli s hlediště přesně vědeckého bez nejmenších vzhledů vedlejších.

Ve knížectví těšínském jsou lidé, kteří nevěří, že by nářečí frydecko-ostravské mělo býti české; naopak jsou tací, kterýmžto se zdá, že nářečí lidu, ne-li v celém knížectví těšínském, tedy aspoň v jeho západní polovici jsou patrně česká. Polemika holými slovy s jedněmi i se druhými nikterak by neprospěla, aniž by vedla k nějakému výsledku. Třeba tedy především podati zvláštnosti těch nářečí pohraničných, a na tomto základě pak bude možná již učiniti úsudek více neb méně určitý.

Dle skrovných sil svých snažil jsem se ve své rozpravě „O mowie polskiéj w dorzeczu Stonawki i Łucyny w księstwie Cieszyńskim“ (uveřejněné ve XII. sv. rozpraw Wydź. filol. Akademii Umiejętn. w Krakowie) vyličiti zvláštnosti jednoho z nářečí polských nejvíce na západ posunutých. Poněvadž mi šlo pokud možná o všestranné představení jazykových známek toho nářečí, bylo mi patrně prohlédati také k tomu, jaký vliv naň měla sousední nářečí moravská. Možná, že dokazuje tento vliv český, nevytknul jsem všech, i nejdrobnějších jeho zjevův, ale že v mé práci na každém kroku lze setkati se s připuštěním tohoto vlivu, což by někomu, jenž ku všemu chce přikládati měřítko politicko-patriotické, mohlo se zdáti příliš velikou koncessí jazyku českému — o tom snadno se lze přesvědčiti. Vzhledem k tomu velmi jsem se podivil mínění, jež recensent této skromné práce uveřejněné v Opavském Týdenníku (XVII. č. 5., str. 3.), že totiž „český vplyv v knize páně Bystroňově velmi macešsky jest odbyt“ — což, jak možná souditi ze slov téhož recensenta, stalo se následkem politických tendencí spisovatelových. Neboť recensent má spisovatele v podezření snad takové tendence, ježto píše: „Proto též marným jest počínání těch, kteří by nám rádi dokázali, že polské dialekty na Těšínsku jsou polštější než polština sama; mají ony v sobě tolik české látky, že žádné ignorování nedovede ji zakryti. Přiznáním, že ten onen tvar, to ono slovo jest české, nepočeští se ani jedna dědina; jakož zase umlčováním češtiny zajisté ani jedna obec nepřestoupí od jazyka českého k polskému.“ — Nemínim tu ovšem vyvraceti učiněnou mně výčitku tendencí politických a „vědecké předpojatosti“, aniž dokazovati, že vliv český na nářečí, o němž jsem chtěl pojednati, neodbyl jsem způsobem macešským, neboť bych recensenta nepochybně tak jako tak nepřesvědčil, a nestranný kritik může sám o tom si utvořiti úsudek. Místo toho rád bych se tu obrátil ku všem těm, kteříž by nějakým způsobem se mohli přičiniti o zevrubnější poznání nářečí pohraničných na Moravě a ve Slezsku, aby tak učinili. Čím více příspěvků, tím lépe a nestranněji bude konečně možná něco říci o vzájemném poměru jazyků na těchto zajímavých hranicích. Mnoho světla vrhne na otázku tuto nepochybně práce tak znamenitého znalce nářečí moravských a slezských, jakým jest p. prof. Fr. Bartoš. Ve své Moravsko-slezské dialektologii, která tuším co nejdříve vyjde tiskem,*) povšimne prý si spisovatel též národních nářečí v Těšínsku. Kromě toho dovídám se soukromě, že různořečím frydeckým zabývá se p. J. Kubitius, učitel ve Frydku, a snad ještě někdo se přidruží.

Zatím nebude snad na škodu zde trochu promluviti o vlivu českého jazyka na polská nářečí ve knížectví těšínském, byť jen

*) Dialektologie již vyšla. Jest to dílo skutečně velmi důležité pro poznání národních nářečí v západní části Těšínska. Opíraje se o ni zamýšlím zabývati se taktéž studií o nářečí ostravsko-frydeckém. J. B.

proto, aby někdo jiný nabyl chuti k podání **doplňků**, ukáže-li se jich potřeba. Učiním to zvláště na základě své dialektologické práce, o níž jsem se prve zmínil, a doplním někde článek tento látkou již dávno sebranou.

O cestách, jimiž ten vliv se dostával na ethnografické prostranství polské v Těšínsku, byla řeč již ve článku: „K jazykové a národnostní otázce ve Slezsku;“ zde tedy můžeme přímo přikročiti k sestavení jednotlivých jeho zjevů.

Z fonologie: Přirovnáme-li slezské tvary, jako: dá*v*ej, k*r*ej, špi*v*ej — v́*it*ej, vo*ł*ejmy, uće*k*ejmy, spoči*v*ejmy, — *d*ejće, stá*v*ećje atd. k českým: dej, spočívej atd., mohli bychom z toho souditi, že toto *e*, jemuž v těchto tvarech odpovídá ve spisovném jazyku polském *a*, vzniklo vlivem jazyka českého; uvážíme-li však, že tytéž tvary shledáváme jednak v různých jiných nářečích polských, a jednak v jazyku českém bylo v týchže tvarech kdysi také *a*, řekneme snad, že v jazyku českém i polském **nezávisle** na sobě působily v té příčině rovné zákony jazykové, že jen v jazyku českém bylo toto působení mnohem silnější nežli v jazyku polském, v němžto dotklo pouze nářečí, aniž porušilo jazyk spisovný. Jinak již budeme pohlížeti na takové tvary slezské jako: *nej*lepši, *nej*m'eňši atd., kteréž, pomineme-li délku koncového i a šetříme-li akcentu, znějí úplně jako české: nejlepší, nejmenši a j. Tu totiž očekávali bychom jako známku superlativu: ná-, kteréžto skutečně se vyskytuje v jazyku staropolském, podnes pak nejvíce v nářečích; že však ve slezských nářečích nepřichází ná-, nýbrž *nej-*, to možná přičísti vlivu českému.

Nemoha se zde pouštěti do podrobností podotknu zde jen, že jsem ochoten uznati vliv český ku př. na slovo jegła — pol. igła, č. jehla; že tvary slezské: p*osłech*, p*osłešny* (ob. posłóchać, pol. posłuchać) třeba sestaviti z česk.: poslech, poslechnouti; že slezské tvary mo*ji*go, tvo*ji*go, svo*ji*go a taktéž v́elk'igo atd. bylo by možná vysvětliti jako vzniklé následkem působení analogie tvarův jako náměstkový novotvar je*ji*go, česk. je*jí*ho atp.

Že z češtiny jsou vzata slova: bł*a*na (pol. błona, česk. blána), hł*a*vny (pol. główny, česk. hlavní), chł*a*p ob. chłop, chł*a*piec; mładen'iec (pol. młodzieniec, česk. mládenec); vłada, sładek; vłaga; oškrab'iny; krapka, pavłač; opraty; zdravaś — v nichžto podle zákonů fonetiky polské má býti *o* a v češtině *a*, podávám v §. 34. 2. Je to nepochybný vliv český, jehož nikdo neupře, byť i obracel pozornosť na to, že i ve spisovném jazyku polském jsou tvary s *a*: *Władysław* místo stpl. *Włodźisław*, neboť i *Władysław* vzniklo vlivem jazyka českého.

Jestliže v polském nářečí v Těšínsku místo tak zvaného **temného** čili čárkovaného *á*, znějícího skoro jak *o* a vztažně jak *ó*, jeví se někdy čisté *a* — což bývá velmi často zvláště v písních národních — tož by bylo možná viděti v tom jednak vliv spisovného jazyka **polského**, v němž — jak známo — není již dávného temného *á*, aneb i vliv jazyka českého. Tak na př. tvar *kołače* aneb *skáče* v písni:

Čérvene p'ivo, b'iłe kołače;
Jak to hersk'i dżev'če při muzyce skače —

jimžto v obyčejné, prosté mluvě odpovídají tvary *koláče* (kołoče), *skáče* (skoče), bylo by možná pokládati za vzniklé vlivem spisovného jazyka polského, v němž jsou: *kołače*, *skače* úplně tak jako ve zvratce prve citované. Ale tomu není tak; naopak dlužno tvary tyto pokládati za české, poněvadž se vyskytují v písních, kteréž byly jednoduše z moravských krajin přeneseny do Slezska.

Charakteristické jsou v jazyku polském nosovky, kterýmiž jazyk ten se liší ode všech jiných živých jazyků slovanských (vyjímaje jisté nepatrné zbytky v pohoří rhodopském). Tudíž je velmi zajímavo ukázati, jak se v té příčině věc má v nářečích slezských. Prof. L. Malinowski věnoval otázce té zevrubnou a důkladnou rozpravu „*Studyja śląskie*“ (Rozpr. Akad. Umiej. W. fil. T. IX.); žádoucím by bylo ještě zvláště prozkoumati nářečí ze západního konce knížectví těšínského, nářečí frydecké a ostravské, zejména pak na základě látky co nejhojněji a nejvšestranněji sebrané odpověděti na tyto dvě otázky:

1. Zdali v těch nářečích (frydeckém a ostravském) ve případech, kdy v jazyku polském jest nosovka *ą* aneb *ę*, vyskytují se také tyto samohlásky aneb nějaké zvuky s nimi sblížené, na př. iñ, uñ, eñ, on atd.!

2. Eventualně: Jaké samohlásky v těch nářečích odpovídají nosovkám v jazyku polském, zdali tytéž, jaké jsou v češtině v jejím historickém rozvoji, aneb zdali snad jiné?

Vím z vlastní zkušenosti, že ad 1. jeví se v nářečí frydeckém a ostravském (aspoň v některých krajinách) přechodné jakési zvuky na př. *in* v *pińć*, pol. *p'ęć*, česk. pět, ad 2. že přecházejí v těch nářečích částečně jiné reflexe nosovek nežli v jazyku českém. Tyto poznámky snad povzbudí někoho, jenž lépe zná ta nářečí, k zevrubnému sestavení látky týkající se té otázky, což by bylo velmi žádoucí.

V nářečí laském*), jehož rozboru jsem věnoval svou studii dialektologickou, vyskytují se nosovky ve své plnotě, což kromě mnohých jiných charakteristických zvláštností toho nářečí bylo příčinou, že je přičteno k nářečím určitě polským. Přes to však nelze upříti, že v dosti četných případech, kde bychom se nadáli nosovky, není této samohlásky v nářečí laském. Dlužno to v jistých případech přičítati jakési, ať tak dím, nedbalosti obecného jazyka vůbec, v jiných případech pak vlivu jazyka českého.

O tomto vlivu češtiny jest zevrubná zmínka v §. 57., kde jsou podána slova tato: svaty (pol. śv'ęty) ve rčení svaty duch masopust a m*a*sař ob. m'ęso, hov*a*do ob. ov'ęzi řetázek, t*á*hnóć, na sp*á*dž (česk. zpátky) ob p'ęta; pořad — číslovky od 11—40: jeden*á*ct, ... p*a*tnást, dev*a*tnást, dva*ce*t, třicet atd. (pol. jedenaść z jeden na dżeśęće ... p'ętnaśće, dżev'ętnaśce, dvadżeśća

*) Hranice jeho podávám určitěji ve své práci na str. 1. 2.

třidžeści atd.) — pozdravení: pochvalen *budź* (pol. bądź, česk. buď); na mu dušu (pol. mą duszę, česk. mou dušu [i]), puknóc. (pol. pęknąć), fusy (pol. vąsy, česk. vousy), *hóśle* (pol. gęśl). Netroufám si tvrditi, že tu byly podány všecky příklady sem náležející; byly-li některé vynechány nestalo se tak zajisté z příčin politicko-národních, leč jednoduše následkem potíže v sebrání všeho, co se vztahuje k některému zjevu zvláštnímu.

Jako vůbec v národních písních, jež pocházejí beze změny z krajin moravských, mnohem více jest čechismů nežli v jazyku obyčejném (Přir. §. 90. — pozn. dra. Cinciały v Písních str. 109. 100. — a můj článek ve Slov. sborn. l. c. str. 177.), tak především ten český vliv se jeví nedostatkem nosovek buď úplným, aneb alespoň částečným. A to by zasluhovalo zvláštního povšimnutí a objasnění, kterak píseň původně česká znenáhla se měnila v ústech lidu polského, přizpůsobujíc se ku hláskovým zákonům polským. (Dokončení.)

Z Jalty do Simferopolu.

Z cest **Josefa Kořenského.**

O překrásní vy břehové Tauridy,
jak skvíte se, když možná vidět vás
z korábu, v svitu jitřenné Cipridy,
jak já vás nejprv spatřil v ranní čas.
Já spatřil vás jak ve svatebním lesku:
na modrém nebi, hořícím jak v blesku,
se hrdě vaše hory tyčily.
A přede mnou se mírně šířily
tu vísky, les a dolina tam dlouhá,
leč Tatarův kde chýše dřímaly,
jaké to žáry mě tam pojaly,
jaká to tesknost, jaká divná touha!

Puškinův: Eugen Onégin.

„Pozdravujte milé krajany v Čechách!“

Těmi slovy opouštěl mě můj hostitel. Pocházeje z Falknova, usazen jest již po mnohá léta v Jaltě jako mnozí jiní němečtí rodáci, kteří vystěhovavše se z vlasti, usadili se trvale na Krymu.

První kolonisté němečtí požívali tu zvláštních výhod. Každému dostalo se po šedesáti desetinách (neboli asi po 55 hektarech) pozemků, kteréž po dnes nerozdílně přecházejí dědictvím od pokolení na pokolení nebo se celistvě odprodávají a pronajímají.

Němečtí osadníci krymští, stavše se poddanými říše ruské, osvojili si jazyk domácí, ale proto přece nezapomínají své mateřštiny.

Nejeden vystěhovalec, jenž chud přišel na starobylou půdu tauridskou, rozhojnil statky své a dětem svým k lepšímu blahobytu pomohl. Mnohé hostince na Krymu náležejí potomkům někdejších německých kolonistů.

Takovým jest i majitel „hôtelu krymského“ v Jaltě, kde ubytovati se můžeš ještě nejlevněji, bera ovšem za vděk skrovnou světničkou. Ale i za ni zaplatiti jest asi dva rubly, jakkoli hôtel leží v poboční uličce. K tomu všemu spokojiti se musíš s vyhlídkou do těsného nádvoří.

Zvoliti za obyt hôtel „Rossia“ při moři, kde sotva laciněji lze přenocovati než za pět rublů a více, nedovoloval náš měšec, vyčerpaný bez toho již až na dno ve krajích thráckých a maloasijských.

Vydřidušství na Krymu stalo se teď pověstným. Ne nadarmo přezdívají Krymu hladový ráj. S vyvalenýma očima díváme se na prodavače žádajícího za obyčejnou housku tři až čtyři kopejky, za jablko asi pět kopějek. V hôtelu pak počítají si dokonce za chléb patnáct kopějek!

Při tom všem člověk cítí se v Jaltě brzy unaven. Nejsou to plné života lázně trouvillské nebo brightonské, dokonce pak vypadá Jalta po maloměstsku u srovnání se světovými lázněmi ostendskými, poskytujíc příliš málo rozptylení, tak že prodlením dvou dní okusiti lze všech půvabů krymského Trouvillu, jakož Rusové rádi nazývají Jaltu.

Z rána opouštěl jsem někdejší byzanckou osadu Galitu, učiniv cílem svým Aluštu a potom Simferopol.

Od nějaké doby vyjíždějí z Jalty do Simferopolu pohodlné omnibusy o prvé a druhé třídě, vykonávajíce tuto cestu asi za 12 hodin.

Též užiti lze poštovní kolesky za mírný poplatek. Pár koníků tryskem cválá po výborné silnici jihokrymské, vedoucí ze Sevastopolu do Balaklavy (odbočkou), do Baidar, potom stále závratnými výšinami a divočinami skalními podél břehů černomořských do Kikineisu, Alupky, Oriandy, Livadie, Jalty, Massandry, jež opouštějíc v Aluště pobřeží, vine se širokým údolím a přes úbočí strmého Čadyrdaghu do Simferopolu.

Ale i v kolesce ruské nesedíme jako v peřinách. Uvykli jsme sice všelikým útrapám na cestách, ale na kolesce krymské popadali jsme sotva ducha. Nemocný mohl by si na ní odbyti poslední hodinku. Ó jak zpomínal jsem na zádumčivé a svěží kraje norské, kde lehkou kariolou projížděl jsem se po horách i dolinách jako na velocipedu!

Nicméně děkoval jsem v duchu jasnému původci poštovního spojení po přímořském jihu krymském, knížeti Michalu Semenoviči Voroncovi, jenž, založiv znamenitou silnici na srázném úbočí krymských jail, otevřel člověčenstvu pohled do velikolepé přírody, nevídané krásy a netušené velebnosti.

Rovněž i omnibus jako letem ujíždí v malebném kraji. Čtyři koně, zapřažení vedle sebe, neustávají ve trysku nechť s vrchu nebo do vrchu.

Zasedl jsem v popředí vozu, kde vykázána jsou tři místa prvé třídy, chtěje nabažiti se úchvatných půvabů a skvělé scenerie při březích krymského Pontu.

Zazněla trubka, rozezvučela se celým městem, a vůz ujížděl jako o závod do příkré stráně. Konduktér, jenž provází cestující, nepřestává troubiti v každém záhybu. Všecko vyhýbá se již z daleka jako nějakému rychlíku.

Za nedlouho vyměňují se koně za jiné, a opět co nejrychleji spějeme k cíli. Vozka pobádá spřežení k ohnivému běhu bez biče, pouhou oprati, přátelským slovem, bez bičování, bez týráni. Jsme na východě, v zemi národa jenž s dobrým ořem dělí se o přátelství, jsouce si na vzájem milými druhy. A jako laskav jest jezdec ke svému oři, tak zase oř ovládati se nechává jezdcem jako oddané dítě. Živost a oheň neopouštějí tatarského koně ani v pozdním věku, mizíce teprve smrtí jeho. Surového nakládání tatarský koník nikdy nepocítí, a přece jako vítr pádí po stepních pláních, úvalech a dolinách.

Po straně levé trčí vysoko do jasného ovzduší holé stěny jurských vápenců, trosky jejich kupí se v divoké rozvaliny a shluky, mezi nimi pak vypínají se kmeny lahodných pinií s tmavými korunami, tvořice ve strmých výšinách pohorské háje a lesy.

Cesta vroubena jest zádumčivými cypřišemi, košaté koruny ořešáků zastiňují vyprahlou půdu, a olivy v zahradách povznášejí se nad ohnivou révou, dozrávajíce v chutné olivky, jež nám cestou nabízejí se naložené k občerstvení.

Vedle sadů olivových kvete tabák na rozsáhlých polích. Listí jeho suší se ve blízkých chatrčích na tyčkách nebo rozvěšuje se na napjatých provázcích, ponechávajíc se účinku palčivého slunce.

Po pravé straně boky horské příkře nachylují se k moři, v propastech a údolích jejich kmitají se osamělá stavení, villy a dědiny tatarské s drobnými chaloupkami, jejichž vodorovné střechy zdají se splývati se zemí. Hluboko v úvalech všudy pnou se keře révové, zelená se lupení tabákové nebo štěpnice, a olivové sady pečlivého docházejí ošetřování.

Na březích a v moři samém spočívají ohromné balvany jako příšerné nestvůry, jichž těla vlnobití rozbouřeného Pontu příliš často rozrývá, ohlodává a nově utváří.

Brzy vyzíráme v horské divočiny, brzy zase obracíme zrak v širou pláň mořskou, jež v dáli spojuje se s blankytem nebes, tonouc v jasném azuru. Klidná hladina moře zářila odleskem ranního slunce, které skvěle osvěcovalo daleké břehy zátoky Feodosijské, vroubící moře v malebném polokruhu. Jediný koráb bělal se na hladině, ubíraje se ke břehům kavkazským

Víc a více ocitujeme se v závratných výšinách pobřežních jail krymských, a mohutněji jeví se přímořské panorama s věncem nachového horstva.

Tam v zátoce v dáli asi sto kilometrů starobylá Kaffa (tur. Kefé) neboli Theodosie, pozdější Feodosie (t. j. dar boží) se skrývá, bývalá to obilnice klassického Řecka. Tam Miletšti již pět set let před Kristem vdechli kraji nový život, a starotaurická Ardauda, město zasvěcené sedmi bohům, povznesla se přičini-

vostí k obživlé slávě, dospěvši svého výkvětu za doby kupčivých Janovanů čtrnáctého věku. Ne nadarmo nazývala se tehdy Kūčūk Stambul t. j. Malý Stambul (Cařihrad) Teď ovšem, když Turci opustili popleněné ty kraje, Feodosie stala se skrovným městem. pozbyvši svého četného obyvatelstva (za Janovanů asi 150 000, nyní ani ne 9000).

Od moře vítr vanul a mírnil teplý den Celí blaženi požíváme radostí krásného jitra, ssajíce do sebe svěží vzduch krymského jihu.

Cestou potkáváme Tatary na koních. Otec zasedl na buclatého vraníka i se synkem, jenž již za útlého mládí zvyká jízdě na koni, sedě na něm jako přirostlý a maje za obuv něžné střevíčky z červeného safiánu a na hlavě s milou tváří obvyklou chalpu, nízkou beranici.

Při cestě táboří Cikáni, putujíce světem, jako by souzeno jim bylo nenalézati nikde poklidu a spokojení.

Tam u prostřed stepi potkal jsem
nad ostatky starých stanův
vozíky vetché kočovných Cikánův,
těch dětí tiché, mírné svobody.
Však ubohé vy děti přírody!
i mezi vámi štěstí není,
a pod roztrhanými stany
váš spánek není prost všech utrpení,
a třebas došli v nejkrytější strany,
ni v pouštích není od běd vyproštění. Puškin: Cikáni.

Pohorská silnice vine se hadovitě ve žlebech, úvalech a po stráních, otvírajíc pohled do nitra skalních útrob. Geologické profily které vytvořeny byly silničními zářezy, ukazují zřejmě k povaze horské skladby jihokrymské. Vrstvy skalní, prvotně vodorovně usazené, jeví se v profilech divoce zohýbaných a přelámaných. Tu v okolí vřelo to kdysi v podzemním nitru, ohněrodé skály vynořily se z pokrají břehů černomořských, vyzdvihly těžký příkrov a násilně prodraly se jím do výše jakožto ohromné kupy vulkanického kamení. Tu bylo středisko velikolepé errupce, již vznikly na pobřeží krymského Pontu hory porfýrové a zelenokamenové, černající se z daleka jako mořské příšery. Vítr, mráz, lijavec a palčivé slunce nezdolně rušily povrch jejich a čas vtiskl jim vrásky stáří a pomíjejicnosti. Zvětraly, zčernaly, rozpadávajíce se v úrodnou prsť, na níž teď křoviska místy bujejí, zakrývajíce dávnou minulosť vyvřelého kamení.

Tu pod námi hluboko při březích mořských vyčnívá ohněrodý ten velikán, Aju dagh, vysoký přes 600 metrů, jehož Puškin zpomíná slovy:

Ves cit se budí, ohví se duše,
když poutník rána spanilého
v horách po břehu velebném
přijíždí sem, a komoň ruče kluše.
A zelenající se vláha
tu před ním šumí v lesku malebném
kol příkrých srázů Aju dagha.

A kolem černavé té hory několik jiných ale menších gigantů utápí se ve vlnobití. Vzešly rovněž ze žhavého lůna podzemního, kupíce se jako mláďata kolem hrozné nestvůry horské, přirovnávané k obrovskému medvědu s ratolestmi svého rodu. Odtud jméno vulkanické té hory. Znamenáť a j u nebo turecké a j y medvěda a d a g h vrch, horu, tedy Medvědí horu

K Aju daghu přiléhá tatarská víska Gursuf nebo též Ursuf, pojmenovaná nepochybně dle latinského u r s u s (medvěd), za starověku Kriu metopon nazývaná. Když Turci byli pány na Krymu, tehdy nejkrásnější květy spanilých dívek čerkeských vyvážely se do Gursufu, a vnady jejich draze platily se na krymském tržišti, odkudž zásobovaly se haremy moslimských velmožů a sultánů.

Teď vládne v Gursufu klid jako v každé dědině krymských Tatarů.

Rozkošně leží Gursuf na úpatí horském! Malé chaloupky tatarské jako něžná hnízda slepeny jsou z bláta a kaménků. Jedna za druhou stupňovitě se zvedá, vodorovné střechy jejich splývají v jedno s horskou strání, skrývajíce se pod mohutnými ořešáky. Soulad a pořádek již z venčí se obráží, neřku-li v nitru útulného domečku, kde dýše všecko čistotou a lahodou.

Asi za hodinu zastavil omnibus u studánky, kde vozka koně napojil a nápravy vozové, valně ohřaté, ochladil.

Hlouček tatarských dětí provozoval tu své hry a zábavy. Drobní Tatařici rádi přijímali skrovné dárky, ale neobtěžují nikdy cizince dotěravostí a žebrotou.

Zastavujeme u proslulého sadu botanického, v Nikitě, kde ušlechtilé štěpy a révy všech druhů a všech krajů zkušebně se pěstují rukou dovednou. Znamenitý sad nikitský založil botanik Steven, jenž již na počátku našeho století o to usiloval, aby ve krajích ruských, prázdných vší vegetace, stromoví se pěstovalo ve školkách a vysazovalo se po okolí. Brzy na to svěřeno mu bylo založiti takový sad na Krymu, z něhož blahodárný prospěch vzešel celé jižní Rusi.

Steven šťastně dílo počal a botanický sad zvelebil znamenitě prodlením desítiletého svého působení. Povolán byv do Petrohradu, by radil, co učiniti pro zvelebení ovocnářství na Rusi, prospěl nevšedními zkušenostmi celé říši radou i skutkem.

V sadě nikitském bují stromoví všech pasů, v něm žloutne se ovoce oranžův a citroníků, tam cedry libanské velebně rozkládají své haluze vedle brasilských araukarií, laplatských mahonií, amerických agav, chilských eskallonií a j. Ale olivám nechce se tu dobře dařiti přes všecku péči, tak jako neprospívají ani na protějších březích černomořských v Malé Asii. Neočekávané mrazy dubnové zhoubně působí v choulostivém těle oliv, které potom snadno berou za své. Také chladné noci jarní poškozují mladé výhonky a ratolesti olivové.

Vedle tuhých mrazů řádívají tu také kruté vichřice, vyvracejíce z kořene nejstatnější kmeny a odnášejíce divokým vírem půdu i balvany.

Hrozné vichřice a orkány, jimiž kraje černomořské bývají stíhány, zajisté byly příčinou, že v dávných dobách slulo Černé moře Pontos axenos t. j. nehostinné, k živelným jeho nepohodám pojily se odstrašující pověsti o ukrutných Lajstrýgonech v zemi Kymmrů, kde podle Homéra

kimmerských zemanů byl národ a město
obhalených mrakavou a mlhou, jichž nikdy a nikdy
slunce jasotřpytné neshlíží se svými paprsky.

Ke břehům těm Odysseus s loďstvem přirazil a vyslal z lodi tři plavce vyzvědače. Ale tu Lajstrýgoni vrhli se na posly a loďstvo, vyřítil se jarý Antifatér vládce, jenž „choť měl jak kopce vrchol vysokou“ a

chvatně lapiv z poslanstva si jednoho připravil oběd,
ti dva potom překotem pádíce ke loďstvu přinikli.
Avšak onen městem strhl poplach, i postřehujíce
kráčeli velmocní Laystrýgoni se strany různé,
bezčetní, to mužům nepodobní, nébrž hrozitánům.
Se strání skalnatých jsou balvany tíhu se mužekom
házeli, náhle lomoz hrozný na korábech udál se
od drcených to mužův jako troskotaných ze korábův,
jak ryby je vpichujíce na hostinu nesli je truchlou.

Načež Odysseus vynikl ze skal výstrmných na moře širé.

Teprve když osady řecké počaly zakládati se v Tauridě, jméno axenos zaměněno jest za euxeinos, t. j. hostinné.

Na stanici Ai Danil, vzdálené od Jalty 11 verst, vyměněni byli koně, a s nimi i nový vozka zasedá na kozlík omnibusu. Konduktér však doprovodí cestující až do Simferopolu. Pochází z rodičů německých, kteří z Kurska vystěhovali se do Tiflisu. Jazyk svých rodičů téměř již zapomněl, uměje pouze několik běžných frásí.

Osada Ai Danil má své jméno od horského hřbetu, jenž tu vyniká od centralních jail k moři. Slovo Ai, pocházejíc z řeckého hagios, znamená na česko svatý. Byzančtí Řekové rádi nazývali předhoří jménem nějakého svatého, byť tam ani kostel nebo kaplička nestávala. Předhoří mezi Jaltou a Alupkou sluje rovněž Ai Todoro, t. j. svatý Theodor.

Za Ai Danilem máme tatarskou dědinu Gursuf i přímořské balvany stále před očima a zřetelně rozeznáváme kamenné trosky někdejších sídel Řeků, Vlachů, Gothů, Římanů, Turků, Tatarů a jiných národů, kteří vystřídali se na březích krymských od nejstarších časů až po doby nynější.

Druhou poštovní stanicí mezi Jaltou a Aluštou jest Bjuk-Lambat t. j. Velký Lambat (tur. böjük = veliký), vzdálený od Jalty asi 28 verst. Bjuk Lambat jest dědinou veskrz tatarskou, ležící pod rozvalinami skalními. Tabákové listí sušilo se v každé chaloupce.

Z Velkého Lambatu do Alušty jest něco více než 13 verst. Brzy za Lambatem sklání se silnice níž a níže, vinouc se mezi chlumnatými stráněmi, porostlými duby, babykami, hlohy, jasany, planými hruškami a j. Odtud zříti lze ještě krymské břehy, choboty a předhoří, zvláště Meganup, při němž leží starobylá osada kupecká Sudak.

(Pokračování.)

Umění našeho lidu.

Náčrtek od Jana Herbena

(Dokončení.)

V.

V duši člověkově vězí mocná snaha vypravovati jiným tajemství srdce svého, kus duševní historie. Je to hluboce zakořenělý pud v bytosti lidské, jenž mysl nesnesitelně tíží a tísní. Dejte tísni té slovo, dejte jí hlas a tíseň ta ztlumočí se ostatnímu světu v tom slově, v tom tonu. A potom je člověku blaženěji, lehčeji, volněji: jeť „sdělená radosť dvojí radosť a sdělený žal žalu půl“. Tento vnitřní duševní pud stvořil poesii a hudbu.

Poesie ve slovech vložená tlumočí myšlénky, touhy a sny lidu. Poznáte z nich povahu, strasti a ideály lidu, t. j. vybásněný svět, do něhož lid touží se povznésti z lopot denních. Povahu a strasti poznáš v písních, jimiž se baví, plesá, rmoutí; ideály složil v báchorkách, pohádkách, pověrách, které se povznášejí nad řády tohoto světa.

V poesii zjevila se prohlubeň slovanských citův a plamenná duše našeho lidu! Poesie českého lidu náleží k nejkrásnějším výronům básnické duše lidské. Čtveračivé písně české, jemné písně moravské a dumná elegie kmene slovenského jsou naší chloubou. Na nich budou se odkájeti pokolení mnohá ještě a obrozovati svět umělecký, neboť z nich dýše pravý cit a ne citlivůstkářství. Z dravé, hluboké cítění, elegický závoj i ryčný ples lidu zní z písní. Slovo je názorné, výraz mohutný, duch ohlasem přírody.

Poslechněte si píseň českou (Erben 188):

Ty hvězdičko malá,
kdybys lásku znala
a měla srdíčko,
má zlatá hvězdičko,
jiskry bys plakala!

Jaký mistr básnický mluví z těchto překrásných veršův! A zase vezměte píseň moravskou s něžným nádechem a prostotou:

Pod našema oknama
rozmarýn rozkvítá,
chodívá k nám šuhajek,
ode mňa ho pýtá.

**Nepýtaj ho ode mňa,
ode mňa od samej,
lež ho pýtaj od otce
od mamičky mojej.**

**Já mám takých rodičů,
co mia rádi majú,
přindi si k nám šuhajku,
oni mia ti dajú.**

Kdo dojemněji a čistěji vylíčí něžný poměr dcerky k rodičům, kteří ji vychovali, kdo důvěru k matičce? „Takové písně — tuto skládalo děvče — vytryskují jenom ze srdce nejčistšího a očišťují zase srdce lidská ze všední smyslnosti“ (F. Bartoš).

A co mluví z modlitby roztrpčeného chuďasa slovenského, když zpívá:

**„Bože muoj, otče muoj
z vysokého něba,
keď si mi dau zuby,
dajže mi aj chleba?“**

Obrazy a přirovnání naší lidové poesie jsou nehledané, věrné a často překvapující svou vhodností a silou. Zvláště zajímavé jsou obrazy z přírody lid obkličující, které dávají nám znáti blízký styk s matičkou přírodou Jazyk v našich písních je čistý, zvučný jako hudba, verš obratný a křepký jako tanec.

Básnický vtip lidu zasáhl však i do říši přístupných králům poesie. Oděl v básnické roucho i myšlénky básnické aristokracie a nejjemnější duchaplnosti. Právem se řeklo: „Nám pěje lid.“

Hle, slavný německý básník Jindřich Heine má ve svém cestopise z Mnichova do Janova překrásnou jednu reflexi. Pohlíží na les a raduje se z něho. Ale dole v roklinách alpských vidí skácené staré, hrdé, mohutné jedle, jež věk byl schvátil a vítr skácel do propasti. Básníka zmocňuje se soustrasť s nimi a zároveň lítosť, že snad ještě dojdou posměchu. Místo to zní asi v tato slova: „V noci pak vylezou ze skalních děr potměšilí kulichové a sýčkové a budou se jim posmívati: Hleďte, vy silné jedle, myslívaly jste, že se můžete měřiti s horami a s vrchy, a zatím nyní ležíte zlomeny dole a vrchy čnějí dosud nad vámi neotřeseny. Orlovi, jenž v tu chvíli trůní na své oblíbené skále v samotě a slyší takový výsměch, jest při tom zajisté teskno a soustrastně. Ani on neví, jak hluboko mu jednou bude ustláno. — Spoluzvířata jeho a lidé věří, že orel neumí zpívati; neboť nevědí, že orel zpívá jen tehdy, když jest od nich vzdálen. Z hrdosti nechce býti slyšen leč od slunce. A má pravdu. Mohlo by tu dole někomu z jeho příbuzenstva pernatého připadnouti, aby jeho zpěv recensoval.

Zkusil jsem sám (básník), jak takové kritiky znívají. Kvočna postaví se na jednu nohu a kdáče, že pěvec nemá pravé míry mysli; krocan hudruje, že mu chybí pravá opravdovosť; holub vrká, že nerozumí lásce; husa štěbetá, že není vědecký; kapoun sypí, že není s dostatek plodný. Jen slavík nepřidává se ke kritikům.

Ten nestará se o spolusvět, jen ohnivá růže jest jeho jedinou myšlénkou a jedinou písní — —“

Ono jedno místo z reflexe je rozkošně podobno motivu lidové naší písně. Táž duchaplná myšlénka u básníkův obou:

„Vyletěl sokol na zelený bor
a sobě zazpíval, až se háj rozlíhal“.

(Suš. 755.)

A v jiné variantě:

„Vyletěl orel hore nad oblaky,
zazpíval on nade všecky ptáky,
a jak on si vesele zazpíval,
tak se ten hlas po hájích ozýval.“

Jaký to básnický přepych u lidu!

VI.

A zvláště hudba, hlahol povznáší duši lidskou v jiné světy, očišťuje ji od všedních lopot a hlíny. Milujeme všichni onu hudbu čarovnou, jež brzy povznáší celou naši bytosť na jakési světlé, božské výsluní, brzy rozmarně s námi laškuje, vlní v nás jemné struny srdce a zase v nepochopitelné tísni ponořuje nás v hlubiny neznámé, jakobychom klesali do propasti — obraz lidského života!

Snad nikde jako u Čechův ona snaha — vyprávěti tajemství srdce svého hudbou — nenalezla takové síly a hloubky. Národ muzikantů! V našich melodiích slyšíš všechny hlasy přírody: řvaní divokých šelem, jasný hlas ptačí, šelest drobného listí a jemný van večerního větérku, šplounání vln jezerních, rachot hromu, zuření vichřice, hukot krupobití, let plamene zhoubného po krovech, hlahol zvonův i tlukot lidského srdce. Bohatství a poklad zvuků neobsáhlý, jaký ani říše umělých hudebníků jiným národům nedovedla zbudovati.

Nejbohatší melodičností vynikají písně slovenské. „Dobrú noc, má milá“ je serenáda, kterou pěje šohaj pod okny své krasavice. Začínajíc ticho, polohlasem uprostřed mění se melodie ta ve výraznou, silnou mluvu a ku konci opět tichne jako modlitba nebo prosba: Nech sa ti snívajú sladké sny. Hudebně aeolický to lad.

Také aeolického rázu je „Pošiel milý, pošiel prečka“. Jak o ní mluví světový kritik? „Je pozoruhodná prý jak v melodickém, tak rhythmickém ohledě. Začíná se tonikou, povýší se na tercii a spouští se na svižnou kvintu; tyto čtyři (první) takty zpívají se dosti pomalu a tiše, následující čtyři takty však strměji a melodie mění svůj charakter. Dále po dvou taktech zpívá se v rychlém zdvižení, melodie opět tichne a potom končí se ještě bystřejším zdvihem. Tento nepokojný charakter písně objasňuje se samým jejím obsahem: v ní se zvláštní obrazností národního jazyka mladá děvuška žaluje si, že milý odnesl klíč od jejího srdce.

Ale šohaj vymlouvá se, že to učinil proto, poněvadž věděl, že ona nikdy nebude jemu náležet. Proto ji odňal' pokoj. Tak vidíme tu celé malinké drama ze života lidu, vyslovené zvuky. Velmi krásná a charakteristická je přestávka v druhém taktě na sekundě; neméně krásný je přízvuk na druhém čase třetího taktu" (v petrohradských Izvěstich).

A dle téhož kritika „mezi slovenskými písněmi vyskytla se jedna melodie, která přenáší fantasii na východ, do krajů žhoucího slunce a náruživé lásky. V Persii, v Indii, u Arabův, u starých židův frygický lad nepochybně měl velikou úlohu. Je to jeden z originálnějších a nejvíce se různících od nynější stupnice ladův. V tomto ladě zpívá se graciosní píseň „Ej, klinček, klinček, fijalôčka". Melodie jest originální: začínajíc na vrchní tonice, řádem oddělných period spouští se do nižší toniky . ."

Na písních našich prostonárodních odkojily se již řady hudebníkův světových, domácích i cizích.

Na našich luzích hudebních cizí zlodějská ruka natrhala mnoho hudebních květin a podloudně udávala je za své.

Divadelní umění v prostonárodní říši umělecké přestalo na pouhých pokusech a prvcích. Mám na mysli vánoční hry valašské a příležitostné dramatické hry vůbec, jež se v Čechách i na Moravě před časy provozovaly. O hrách velkonočních poučil nás Hanuš, o jiných Fejfalík, vydav sbírku moravskou, kdež Tři králové na příklad (báseň je z Rosic) jsou skoro úplným divadlem s celou řadou osob v kostumech, děj částečně provázen hudbou. Vystupují tu: prorok, Kašpar, Melichar, Balthasar; Valenta, Kmoch, Mikeš a Kuba (pastýři), anděl, Maria, Josef, dva trabanti, Herodes. dva písmáci (učenci), smrť, židovka a tři čerti. Zjevy tyto representují naše „divadelní operní umění moderní".

V koledách valašských vystupují osoby biblické, jež přítomny byly narození Páně, a nejvíce zastoupen je lid pastýřský — Valaši sami. Narozením Páně byl zajisté stav pastýřský oslaven. Dialog i děj vyvinul se dosti složitě. Jsou-li německé pašiové hry Amerganšské lidového původu, naskytuje se zajímavá obdoba k nim našich lidových her. Na Valaších rozkošné idylky, oslavující událosť jásavou, při níž radoval se celý svět, duch německý volil utrpení a smrť, při níž pukaly skály a opona chrámová roztrhla se na dvě půle.

VII.

K umění, jehož si také všimnouti chceme, patří umění života. Ethika dle našich názorů filosofických je částí aesthetiky. Vězíť zdroj mravnosti v zálibě nebo v nelibosti, která se pojí k lidskému chtění a konání.

Ethika našeho lidu uložena je v mudrosloví jeho čili v příslovích a pořekadlech. Poklad ten jest ohromný. Mravní zásady a praktická filosofie přísloví našich jsou tak bohata jako poesie samy. —

Matka ukládala dítko do kolébky nebo věšela na kolebač a říkala mu:

„Pán Ježíš buď mi v hlavách,
panna Maria v nohách,
andělíčkové boží
po všech všudy stranách.“ (Erben.)

Jak na obraznosť dětskou, když se otvírati a chápati začala, musilo působiti takové matčino slovo, dovedeme si málo dnes představiti.

Dětské hry jako „Na žebráka“, „Na paní Růžovou“ a j. končívají často závěrem ne-li mravním, tedy aspoň závěrem zkušenosti, jenž má bystřiti rozum. Taktéž říkačky dětské napomínaly děti ku štědrosti, dobrotě, šlechetnosti.

„Pitám, pitám, žádám,
pod poličku skládám.
Kdo mi dá,
tomu Pán Bůh požehná“ atd.
(E. Peck, valašské.)

Mravní úsudek tříbil se na báchorkách a pohádečkách dětských. Pro věk dospělejší vypravovaly se jiné zase pohádky. Vzor dětské je tato známá: „O kohoutkovi a slepičce“.

„Kohoutek a slepička vyšli si spolu do obory na oříšky. Kohout řekl: „Co kdo z nás najde, bude oběma na polovic.“ „Tak dobře!“ odpověděla slepička; hrabala, hrabala a vyhrabala jadýrko a upřímně se o ně s kohoutkem rozdělila. Potom vyhrabal kohoutek také jádro, ale byl lakomý, chtěl je čerstvě sám pohltit, aby slepička nevěděla, a jádro mu uvázlo v krku. „Běž honem, slepičko, přines vody, sic umru...“

Potom se vypravují úzkosti a nesnáze dobré slepičky, než jí studánka vody dala. a z ducha pohádky jistě i srdečku dětskému se vštěpuje výstraha: „Nebuď ošemetný a nepřejný!“

Když se pěly písně nebo říkaly pohádky o lidech ve stromy a zvířata zakletých, lid lnul ke zvířatům a stromům více od malička, neboť jako děti věřily tomu a do smrti šetrnosť jim zůstala. Nebylo potřebí spolků na ochranu zvěře.

A tak vyrůstala mládež v kázni otcovského domu i celé vesnice. Mládež rostla pod očima všech dospělých. Jak pěkně a moudře velebí svého milého dívka pro jeho vzorné chování (Sušil 328):

„Kdyby tě, synečku,
z kameňa tesali,
tak ťa nevytešů,
jak ťa vychovali!“

Mudrosloví našeho lidu jest jednou z nejkrásnějších praktických filosofií. Ono obsahuje veškeru přírodu, nebe i zemi, poměry lidské a všechny příhody životní. Vše, co lid myslí a cítí, več věří a doufá, čeho se bojí a hrozí, vše shrnul ve své filosofii,

kteráž byla laciná a z pokolení šla lehce na pokolení, neboť se jí učilo na ulici, na vsi.

Rozmanitosť názoru, proměnlivé štěstí na př. vyjadřoval považlivou sentencí: Boj se dobrých lidí, zdravých pokrmů a velkého štěstí. (Dobří lidé byli svědkové, zlé pověsti! kdykoli chrániti měli poddaného před pánem. Zdravý pokrm radí se nemocnému a „velké štěstí!" říká se, když někdo spadna zlomil si třeba jen ruku. Velké štěstí to zajisté, neboť si mohl zlomiti vaz.) Štěstí nocléhy mění. — Zřídka jsou štěstí a rozum pohromadě. — Štěstí, sklo a led, rozsype se hned.

Příkladem vtipu jsou hry slovní: Lepší Tomáš (moravsky také Tumáš), nežli Adam. Napřed Sobkovi, potom Tobkovi. Musil je větší pán nežli Nechtěl. Ženich z Drážďan a ne z Berouna.

Satira, ironie, sarkasmus měly v našem lidu břitké ostří: Když se oslu dobře daří, jde na led tancovat. Nové koště dobře mete. Lékaři, pomoz si sám. Mají se rádi jak pes a kočka.

Náš lid mnoho zachoval i ze svých historických pověstí, na nichž se vzdělával dílem pro poučení dílem pro výstrahu potomkům. Z takových pověstí starých je krásný obraz svornosti, znázorněný pruty Svatoplukovými.

Ironické slovo jako „okřídlené slovo" utkvělo v paměti lidu: „Vyhrál jako Kec (Goetz) u Jankova" (1645.), „Pořídil jako sedláci u Chlumce" (1775.).

VIII.

Jaký jest původ umění lidového a vlastně umění vůbec? Nalezneme dobrou odpověď v drobounké knížečce Miroslava Tyrše, v níž obsažena jest jeho zahajovací přednáška o dějinách umění výtvarných.

Jak daleko zpět v minulosť člověčenstva se hroužíme, vždy potkáváme se v ní s uměním do jisté míry vyvinutým, ba z části již hotovým. Na prahu dějin nejstarší říše světa stojí sfinx, stojí pyramidy. Ba před počátkem dějin veškerých, v hrůzných temnotách doby praehistorické, v jeskyních, v nichž prvotní člověk hledal útočiště proti větru, dešti a šelmám pralesů, nalézáme již předměty skulptované a překvapujícími kresbami pokryté, zbraně uměle ozdobené a šperky, jimiž diví pralidé se zdobili.

Tak setkáváme se již v nedozírné minulosti s citem uměleckým, jenž počíná všude snahou ozdobiti své tělo, obydlí, náčiní a zbraně, ba i věčně klidné byty mrtvých plní ozdobnými předměty. Člověk, který ještě zákonů a stálých zařízení společenských nemá a nezná, má již své umění.

Kde máme širší podklad onoho prvotního pudu uměleckého hledat, jenž právě tam počíná, kde nad hrubou potřebu se povznášíme a jistým formám před jinými přednosť dáváme?

1. Vědy přírodní a především anthropologie nám dí, že pudy ty sluší vřaditi pod jeden obecnější zákon, jenž jest zákon amelioracе, zákon, dle něhož každá bytosť ústrojná snaží se

všechny okolnosti potřebám co nejvíce přizpůsobiti a stav svůj co nejvíce zlepšiti. Již bylina hledá, kde jí živněji. Z těsna a temna tíhne strom všude ke světlu a vzduchu a kloní vyrůstaje peň i větve tam, kde obé nejhojněji v ústrety mu kyne. A též zvíře vyhledává nejvýhodnějších podmínek existence pro sebe a pro potomstvo své. Člověk pak nemá pouze potřebu vzrůstu a potravy, on jest smyslně jemněji organisován, on jest vyšším vnitřním životem nadán a onen nevyhladitelný „pud k lepšímu", pud ozdobiti si živobytí projevil se v takové míře, že dal základ umění a uměnám — Musám a Bohyním — o nichž se bájilo, že jsou původu božského.

2. Náš lid český projevil pak takové nadání, vkus a jemný smysl na všech polích umění, že odvětví ta vysoko povznesla se nad pouhý zákon amelioraci. Prostá naše procházka po vsi poučila nás, že lid náš zplodil z duše své ty písně něžné a ty nápěvy tklivé, kterým se posud kořime my i cizina. Lid náš zachoval svou sílu, svou svéráznosť tím, že se hradil před cizinou ve svůj kroj a již od oka chtěl rozeznávati své od cizích. S národním krojem a jeho ozdobami vynořila se v dobách nejhorších i láska k řeči mateřské; lid rolnický nevzdával se jí, když u stavů vyšších vytržena byla z kroniky živých. Lid náš jmenovitě mudrosloví svým zbudoval si takovou filosofii v pohádkách, pověstech a bájích, že vychovával pokolení zdravá a že nám vychoval i naše výtečníky v době všeobecné bezbarvé kosmopolitisující mizerie. Proto vytryskla z duše básníka posvěceného píseň vděčnosti tak vroucí:

„Chaloupky naše, buďte požehnány!"

3. Je-li ve všech odvětvích našeho vesnického umění tolik síly, bohatosti, krásy a svéráznosti, kolik v prostonárodním básnictví, tolik kouzla, lahody a něhy, kolik v melodiích lidových, pak věru s vděkem může se umění naše vraceti k tomuto zřídlu a občerstvovati se při něm, když bude blednouti pod štětkou vše nivellisující doby. Aspoň horovali nám cizinci o renaissanci uměleckého vyšívání, kteréžto proroctví vyprýštilo při pohledu na poklady našeho národního umění.

Lublaň a okolí.

Podal B. Popelka.

(Pokračování.)

Když jsme se již zmínili o rozvoji hlavního města slovinského, sluší se také dotknouti kraňské stavební společnosti. Tato akciová společnosť koupila před několika roky v Lublani nejkrásnější stavební místa a jala se na nich stavěti nový díl města. Poněvadž však vystavěných domů nemohla tak rychle prodati, jak si myslila, upustila od tohoto plánu a pojala úmysl vystavěti kol krás-

ných procházek celou řadu útulných malých domků se zahradami, každý pro jednu rodinu.

V Lublani je také zemské divadlo, podobné záhřebskému, ale o něco menší. V něm se v zimě hrávají od kočujících společností německé kusy a občas i nějaký slovinský od slovinského dramatičného družstva. Krásnou budovu s vhodnými místnostmi má kasino. které by se mohlo státi středištěm lublaňského společenského života, kdyby ta společnosť nebyla německá a kdyby nebyla v neustálém odporu se slovinským čtenářským spolkem.

Pěknou ozdobou Lublaně jsou veřejné procházky (sady), které činí pobyt v městě tom velmi příjemným. Proto není ani s podivením, že mnoho Trščanů v něm tráví letní čas. V samém městě je procházkový sad „Hvězda", v němž se stinné cesty křižují na způsob hvězdy a který je svou polohou jediným místem, kde se za různých dob denních prochází lublaňský svět. Uprostřed sadu je poprsí generála Radeckého od Fernkorna. Druhou a každým způsobem nejkrásnější procházkou, jíž by se honositi mohla i Vídeň, je stromořadí Latermannovo. Stromořadí toto spojuje město s letohrádkem nazvaným Tivoli a lesíkem, jímž vedou úhledné cestičky do Růžníka půl hodiny odtud vzdáleného. Krásnou tuto procházku založili Francouzi (1809 do 1812) a vysušili už i bařinu, která dělila město od zmíněného lesíka, když musili zase opustiti „Illyriji" právě vzkříšenou. Úmysl jejich byl proveden od rakouského gubernatora Latermanna. Příroda a člověk proměnili Tivoli v pravý lublaňský ráj. Tu se v létě vše hemží, jak nejdrobnějšími dětmi tak i šedovlasými starci, kteří si buď hoví pod stinným dubem nebo se posilňují před švýcarnou, jejíž hospodyně se postarala, aby mohla vyhověti přáním svých různých hostí. Mnohý snad se podiví, an uvidí na místě ohraženém kvítím před letohrádkem opět pomník Radeckého z litého železa, představující slavného generála v přirozené velikosti. Lublaň, kde se přes 25 let s nevalným úspěchem sbíraly peníze na pomník prvnímu lepšímu básníku slovinskému, Val. Vodníkovi, postavila za tu dobu dva pomníky jednomu generálu! To však je pouhá náhoda. Když totiž byli „otcové" města Lublaně objednali pomník stojící ve Hvězdě, daroval jim kdosi onen druhý pomník, jejž prý koupil na výstavě v Londýně. Tehdejší starosta dal vpravdě velkomyslný dar tento z příčin nepochopitelných zavříti do sklepa na radnici, až jej po mnoho letech z nezaslouženého vězení vysvobodili moudřejší otcové a určili proň místo, kde nyní stojí.

Nebudeme toho zajisté litovati, jestliže se z Tivoli vydáme zeleným hájem do proslulého „Růžníka". Zvláštní zeměpisnou známkou okolí lublaňského jest, že se z veliké náplavné roviny na způsob ostrovů zdvihají menší větší chlumy. Takový chlum se také vleče od Tivoli do Růžníka. Na místě, které se druhdy jmenovalo „na Rožnách", vystavěn byl v polovici minulého věku milý kostelíček Matky boží, do něhož pobožní Lublaňané, aby spojili „utile dulci", chodí na pouť i na procházku. Pod brdem,

jako v nějakém horském kotle, stojí domek zvoníkův obklopený dílem ovocným stromovím, dílem lipami a jinými stinnými stromy. Důmyslný Slovinec poznal hned šťastnou polohu svého domku a jal se lidem procházkou chodícím vařiti kávu. Tak stal se ze zvoníka kavárník a domek jeho „pod Rožnami“ nejmilejším cílem krásné i slabé pleti lublaňské, jež staré slovinské jméno přetvořila v „Rosenbach“, až zase za novější národní doby Rosenbach překřtěn na „Růžnik“. Růžníku podnes náleží první mezi místy výletními, jichž v okolí vzniklo několik a zvoníkově rodině působí nemilou konkurenci. V létě tu možno od časného rána do pozdního večera stále pozorovati, jak se obecenstvo střídá a mění. Nejprve přicházejí od kostelíčka poutníci, pobožní to lidé z nižších stavů, kteří se po vykonané pobožnosti málo kdy vracejí do města, aby se u zvoníka neposilnili sladičkou kávou. Po šesté hodině pak spěchají domů, aby dospěli zavčas do práce. Po nich přicházejí úředníci, kupci, sami mužští, a to každého dne titíž, a baví se, až i je povinnost zavolá do města. Nějaký vysloužilý důstojník a tu a tam některá starší paní jsou potom dopoledne jediní řídčí hosté zvoníkovi. Tím bujnější však se pod Růžníkem rozvije život po poledni. Ještě neminula třetí hodina a již přicházejí cestou z lesa celé zástupy ženských a dětí a za hodinu je všech 25 a více stolů kolem domku zvoníkova obsazeno a nevyprázdní se do večera. Ale neprávem by soudil, kdo by myslil, že se tu boží den ubíjí v zahálce. Nikoliv, nýbrž každý ženský host má s sebou jakous takous „ruční práci“.

Tento Růžník je něco, čeho jiná města nemívají. Místo abys seděl v uzavřených zdech, sedíš celé odpoledne na zdravém, čistém vzduchu, vidíš mnoho lidí, bavíš se, dovídáš se různých novinek, srkáš nejsladší kávu, děti tvé skáčou bez nebezpečenství po zelené trávě a za všechno to neplatíš po zlatkách, nýbrž po groších. Není na škodu růžnickému zvoníku ani na škodu lublaňského obecenstva, že se za jeho chvályhodným příkladem tu a tam mezi Tivolim a Růžníkem usadili i jiní podnikaví jednotlivci, poněvadž zvoník samojediný by nemohl vyhověti rostoucím potřebám a množícímu se obyvatelstvu. Na vrchu u samého kostelíčka postavil si jiný slovinský venkovan zrovna takovou „kavárnu“, z níž se ti otvírá překrásná vyhlídka na celou rovinu lublaňskou, a když se po hřebeni horském ubíráš nazpět k Tivoli, můžeš jasně rozeznávati jednotlivé vrcholky korutansko-kráňských Alp od štyrských hranic až do Triglava, jehož zasněžené vrcholky se divokrásně lesknou v záři zapadajícího slunce.

Nedopustíme se žádné chyby, vystoupíme-li i na druhý vrch čili na tak zvaný „hrad,“ někdejší to lublaňskou tvrz a nynější zemskou káznici pro mužské. Cesta je sice trochu příkrá, ale námaha se ti nahoře nahražuje překrásnou vyhlídkou netoliko po blízkém, nýbrž i po vzdáleném okolí hlavního města kráňského Zrovna pod námi rozprostírá se celá Lublaň, jež v polokruhu objímá vrch, na němž stojíme. Zřetelně možno rozeznati každou ulici a učiniti sobě zevrubný obraz města. Řeka Lublanice pro-

téká město právě prostředkem a dělí je na východní starší a západní novější díl. Na jihu prostírá se dvě čtverečné míle veliká bařina, která je příčinou oněch hustých mhel, které na podzim zahalují město a otravují vzduch. Již Valvasor*) se zmiňuje o tomto zlu a podává plán, jak by tento močál mohl býti vysušen. Avšak teprve za císaře Františka I. byl podle plánu toho vykopán příkop, jímž přebytek vody odtéká za městským vrchem do dolního toku Lublanice, kde je spád její značnější. Tím se předešlo i častým zátopám, kterým obyvatelstvo lublaňské bylo za starších dob vydáno v šanc. U vysušování se pokračuje podnes, a většina močálu jest už přetvořena v plodonosnou půdu a za posledních let močál proslaven ještě i tím, že v něm nalezeny byly zbytky staveb kolových tak zvaných, a sice nedaleko vesnice Iga, zrovna na břehu bývalého jezera lublaňského.

Mnoho z vykopaných věcí uschováno jest v zemském museu, v němž opatruje se mimo bohatou sbírku přírodopisnou i hojnosť zajímavých starožitností, a z té příčiny stojí za to, aby si je člověk prohledl. V archaeologickém oddíle je veliká dřevěná deska, na níž je vypuklou řezbou zobrazena bitva u Sisku (1593.). Ze sbírek přírodopisných nejzajímavější je nerostopisná, někdejší to majetek známého čtenářům tohoto listu slovinského mecenáta barona Zóisa. V též budově, ve velikém to druhdy klášteře františkánském, v níž umístěno jest gymnasium a průpravna, jest i veliká knihovna počítající asi 50.000 svazků a mnoho vzácných slovanských rukopisů. Ač není v Lublani university ani jiného vyššího ústavu, jest knihovna přece každý den v určitou dobu otevřena a každému vzdělanému člověku přístupna. V čele knihovny stojí c. k. knihovník s důstojností a platem universitního professora, jemuž přidělen jest příruči, který postaven jest na roveň gymnasijnímu učiteli. Za této příležitosti nebude snad zbytečno zmíniti se také o tom, že je v Lublani už dávno botanická zahrada pěkně upravená se stálým zahradníkem. Ředitelem zahrady té bývá obyčejně odborný professor gymnasijní za slušnou náhradu, týž jest však povinen přednášeti v létě dvakrát týdně o botanice v zahradě samé.

Z uvedených drobností možno poznati, že Lublaň byla povždy důležitým kulturním střediskem na slovanském jihu, a že se v té příčině za dřívějších dob činilo více nežli dnes, neboť tehdy nebylo ani při jednom podniku promyšlených záměrů germanisatorských, pro které dnes mnohý jinak chvályhodný ústav nemůže prospívati tak, jak by jinak mohl.

Chrvatům Lublaň nebyla nikdy městem cizím. Dokud nebylo železnic, hemžívalo se na trzích lublaňských všechno chrvatskými torbami. Ještě by se as našel mnohý hraničářský důstojník, jenž prvního svého vychování vojenského požíval na někdejším

---

*) Jan Vikhart baron Valvasor (1641—1693) slovinský učenec. Psal však latinsky a německy. Památno je dílo jeho „Ehre des Herzogthums Krain“.

vojenském paedagogiu lublaňském. Ostatně je v Lublani dosud dosti chrvatských jinochů, kteří se vzdělávají na Mahrově soukromém ústavě obchodnickém. Nechť se proti ústavu tomu mluví, co mluví, tolik je jisto, že bude vždy dobře navštěvován, dokud nebude lepšího neb aspoň podobného v Chrvatsku. Avšak netoliko z Chrvatska a ze Slavonie, nýbrž i z Bosny a Hercegoviny, ba až z Bělehradu docházejí do Lublaně synkové obchodníkův, by si tam za dvě léta osvojili tolik odborného vzdělání, kolik jest jim ho při obchodě nevyhnutelně potřebí.

Se stanoviska sociálního jeví se nám Lublaň městem výhradně demokratickým, a nechybil mnoho a zajisté nikoho neurazil onen Němec, který v jistém listě videňském nazval Lublaň městem selským. Většina obyvatelstva náleží k tak zvanému střednímu a nižšímu stavu. Starých patricijských rodin v Lublani není, jakož tam není ani vyšších úředníkův a vyšších důstojníkův. Šlechta kráňská žije napořád buď ve Št. Hradci nebo ve Vídni. Všecka lublaňská intelligence pochází bezprostředně z lůna lidu. Následek toho jest, že v Lublani není onoho velkopanského lesku, jenž i nižší stavy svádí k nemírným rozkošem a marnotratnosti v životě vezdejším, že je tam více výrobníků nežli konsumentův, že lid je šetrný a živobytí laciné.

Poněvadž je tam mnoho a to laciných sil pracovních a poněvadž je národ slovinský vůbec nadaný, pilný a průmyslný, mohla by míti Lublaň jako město průmyslné velikou budoucnosť. Již nyní je maloprůmysl i velkoprůmysl dosti rozvit. Papírna lublaňská a zvonolijna má dobrou pověsť i za hranicemi. V Chrvatsku užívá se hlavně lublaňského papíru a nový ďakovský chrám se honosí harmonickými zvony z lublaňské zvonolijny. Pivovar bratří Kozlerů lze nazvati továrnou první třídy; v Kráňsku vytiskl skoro všechnu cizí konkurrenci. Laciné síly pracovní přiměly stát k tomu, že v Lublani zřídil továrnu na tabák. Znamenita jest i přádelna bavlny a pěkně prospívá i továrna na sukno a ostatní menší továrny. Zajímavo jest, že v Lublani není židů a jsou-li tam přece jací, jest jich zajisté tak málo, že se přítomnosť jejich v městě necítí.

Podle prvního dojmu, jejž Lublaň na cizince činí, soudil by, že je to město klidné, ne příliš čilé a mnohem menší, nežli je ve skutečnosti. Příčina zjevu toho je ta, že v Lublani není průmysl a obchod nikde soustředěn, že je tam poměrně méně vojska a úřednictva nežli v hlavním městě kterékoliv jiné země a že tam není žádné vysoké školy. A to jsou právě živlové, kteří jinde veřejná místa oživují.

Prohlednuvše sobě Lublaň a seznámivše se tam se vším, což důležitějšího, podnikneme pouť po bližším i vzdálenějším okolí lublaňském.

Drahou korunního prince Rudolfa čili, jak lid praví, „gorenskou železnicí“ jedeme nejkrásnějšími kraji kráňskými. Dráhu tuto můžeme jistou měrou pokládati za „danajský dar“, jejž Slovinci dostali za to, že hlasovali pro dualismus.

Majíc bohatá ložiska železné rudy a silné potoky a řeky horní Kráňsko (Gorensko) slynulo dosti znamenitým průmyslem železářským a za dřívějších časů vytěžilo i pěkný peníz vývozem železa do horní a střední Italie, jmenovitě do Romaně. Jižní drahou však zaťata kráňskému průmyslu železářskému smrtelná rána a kráňští majitelé hamrů padali druh za druhem. Nebožtík slovinský vlastenec a politický vůdce Slovinců dr. Lovro Toman poznal, že by jenom přiměřená železná dráha mohla krajanům jeho pomoci opět k dřívějšímu blahobytu a v tom smyslu také na říšské radě neúmorně pracoval a dožil se toho, ač ne dlouho před svou smrtí, že tento šlechetný záměr jeho byl uskutečněn. Dráha se sice dosud valně nevypláci, ale blahobyt národní se pomocí její přece rok co rok vzmáhá. Mnoho stanic a veliké zatáčky dávají svědectví o tom, že dráha byla stavěna, aby se jí pomohlo pracovitému a průmyslnému obyvatelstvu z nezasloužené chudoby. Oko naše těká bez ustání po obrazích krásné hornaté krajiny každým okamžikem se střídajících, po bílých domech a útulných místech a byli bychom rádi, kdybychom se mohli na každém na chvíli zastaviti. Pod samou Lublaní spatříme nejprve pod bujně zeleným návrším ves Šišku*), spojenou s městem Latermannovými procházkami. Šiščané jsou zámožní rolníci, kteří každou plodinu hospodářskou dobře prodají v sousedním městě, a jakož jsou známi svým osvědčeným vlastenectvím, tak jsou zdravé dcery jejich proslulé svojí krásou.

Šiška s dobrými svými hostinci a stinnými zahradami jest od jakživa Mekkou obyvatelstva lublaňského, jímž se v neděli ve vsi všechno hemživá. V dějinách ruchu národního Šiška je známa i tím, že se tam roku 1758. narodil první čelní básník slovinský, Valentín Vodnik, jak nám to hlásá pamětní deska na rodném jeho domě zasazená. Zámožní Lublaňané v Šišce mají své letohrádky.

Jako Šiška tak i jiné okolní vesnice vynikají dosti značnou zámožností, k níž jim ovšem napomáhá nejvíce blízké hlavní město. Největší je Sv. Vít za první železniční stanicí Vižmarjem.

(Pokračování.)

Dopisy Václava Hanky J. E. Purkyňovi.**)

I.

Drahý Přjteli!

Pan Kucharský, gehož sem gako zběhlého slowozpytce seznal, odewzdal mi Waše milé psanjčko, na kteréž, gakož i na giné cedulíčky Waše swau odezwu činím. Wčera byly též Waše spisy totiž O zraku druhý djl a Programmu Panu Blumenbachowi skrze Calwowské knihkupectwj w Museum odwedeny, začež we gménu téhož Ustawu djky wzdáwám. — Přálbych srdečně rád abyste

*) Srov. Slovanský Sborník 1883., str. 312.
**) Sdělil s námi laskavě ct. pan tajemník Adolf Šimek.

toho štěstj dosáhl a Wratislaw zněmčenau opět seslowanštil, aneb aspoň pro ducha Sláwy schopněgšj Wrátil; snadby se předce na Předky upamatowati dali. Kohokoli mně sem pošlete, wždy naň polsky gadać začnu, a neumjli, zdwořilau a opatrnau kapitolu mu dáwám, že z kmene slowanského pochodj; což mi geště žádný odepřjti nemohl, ale wždy stydliwostj se zarděl a dále co mluwit newěděl.

Pan Professor Büsching, gehož uctiwě pozdrawugu, požádal mne o přepis Rpisu Klary Hetzlerowé, kterýž nynj až na Kolacinirowanj hotow gest. Gá sem mu as před 4mi nedělmi o tom psal, nedostáwám ale žádné odpowědi od něho, tedy račte tak milostiw býti s njm o to promluviti, zdaž psanj moge obdržel čili nic. Kdyby ho byl neobdržel, tedy mu račte wyřjditi, že Wýbor Musegnj Přepis učiniti dowolil, a poněwadž P. Dundr práwě prázden, očekáwage dosazenj na školu, w to se uwázati chtěl, dal sem mu to zhotowiti — gest toho 178 archů we fol. a regstřjků dwa archy, smluwil sem s njm po 5 k. w střjbře od archu, neboť mi žádný lewněgi psáti nechtěl. Račte mu to tedy powědjti, a geho knihy, kteréž do Museum poslati chtěl, že sme posawad neobdrželi. Aby mi tedy buďto sám (při čemž Wy mi ljstek přiložjte) aneb po Wás odpowěď udělil, gakau přjležitostj bych to poslati mohl.

Moge Žena Wás upřjmně pozdrawuge, a slyšela od P. Kucharského, že prý Korn tak krásné modljcj knjžky polské má, že by se ráda polsky P. Bohu modlila, že gi snad spjše uslyšj než w skaciřelém českém gazyku, načež bez toho swatý Wogtěch klatbu wydal a polský požehnal.

Gabych zas rád měl dzieła Jana Kochanowskiego, mohlbych Wám za to něco v ceně českého poslati.

Nowý časopis: Poutnjk Slowanský počal wycházeti, měgte se dobře.

Wáš

Wáclaw.

Dne 12. unora 1826.

Adressa:

(pl. tit.) Herrn, Herrn

Jan Ev. Purkynie,

Doctor an der Universität u. k. Professor der Medicin

Wohlgeboren

zu

Breslau.

II.

Drahý Přjteli!

Po Panu medicinalnjm Radowi Prof Ottě poslal sem s Wašjm nápisem rukopis staroměstských básnj Panu Prof. Büschingowi, abyste tak dobrotiw býti ráčil, gemu geg odewzdal a penjze přigal. P. Büsching mne sice odkázal na knihkupectwj „Härtel & Breitkopf“, odtamtud sem wšak dostal odpowěd. že P Prof tam wjce nic požadowánj nemá, kteraužto odpowěd sem Wám po P. Prof. Bentkowském poslal. Gest toho takowá částka weliká, že mi w tom penjze wězj, kterýchž potřebugu.

Pan Bibliothekář Hofmann má fragmenty českého passionalu, gemu mnoho na tom záležeti nebude a my w Museum takowé zlomky schraňugem, snadby nebylo nesnadno geg k tomu přiwesti, aby to darowal, bude za to w časopisu ohlášen a djky obdržj.

Tak dlauho o sobě nic slyšeti nedáwáte, aniž snad wjce po českých liternjch wěcech bažjte. „Krok“ opět obnowenými silami wycházeti počjná, a Museum wydáwá časopis německy měsjčně a česky čtwrtletně; což nic z toho wěděti nechcete?

Pan hrabě Berchtold, kterýž právě tu wedle mne sedj, Wás pozdrawuge, a napomjná, abyste na nás nezapomjnal, gežto na Wás zagisté častěji zpomináme než Wy na nás.

Měgte se na wšem dobře a deyte mi co neydřjwe zprávu o wěcech, o něž Wás wýše žádám,

Wáš nezměnitedlný

Wáclaw (Hanka) v. r.

Na Hradčanech, 8. února 1827.

Sr. Wohlgeboren

Hrn. Hrn. Johann Purkynie,

Dr. M. u. Professor an der königl. Universität etc. etc.

in

Breslau in Schlesien.

Boj na Kosově.

Napsal Václav Marek.

Pod názvem „Narodne pjesme o boju na Kosovu god. 1389.“ vydala r. 1877. jihoslovanská akademie věd a umění zajímavé dílo prof. Arm. Paviće, pokus to z národních písní srbských a chrvatských, pokud se k boji na Kosově vztahují, sestaviti jednotný celek. Není to však celek takový, jakým jest na př. Ilias proti jednotlivým písním, z nichž povstala, tedy něco nového, novou a to poslední fasi u vývoji národního pěvectví znamenajícího, nýbrž celek, jaký dle mínění Pavićova hned po události samé o ní celé povstal, ale během času pro svou větší délku, než písně národní mívají, na částky se rozpadl a nyní jen v jednotlivých písních i v pouhých zlomcích existuje. Jest to rekonstrukce staré písně.

Proti hypothesi této vystoupil St. Novaković a v kritické studii uveřejněné v Jagićově Archivu 1879. III. sv. snaží se dokázati, že Pavićovo mínění a tak i celá práce jeho jest pochybena na pravdě se nezakládajíc. Jedním z hlavních důvodů, jež Novaković proti Pavićovi uvádí, jest příliš velká rozmanitosť obsahu jeho písně, jaká v jiných písních národních se neshledává.

Ostatně pamatuje-li se nyní v celku píseň o ženitbě Maxima Črnojeviće o 1126 verších, ba dokonce i píseň mohamedánská o Smaïl-agići Mehovi o více než 2100 verších, proč by píseň o události v dějinách srbských nejdůležitější v dobách minulých, kdy básnictví národní více kvetlo než nyní, byla se rozpadla, nemohouc snad v celku býti pamatována, ač nebyla by delší bývala než 1500 veršův?

Avšak ať již základní myšlénka Pavićova jest dobra či pochybena, tolik uznává sám Novaković, že spracování samo, pojímá-li se jako moderní literarně-aesthetická kombinace, má cenu nepopíratelnou a že před pokusem d'Avrilovým i jeho mnohé má přednosti.*)

---

*) D'Avril totiž i Novaković, jakož i Kapper, Bezsonov a Medo Pučić snažili se z písní zachovaných o boji Kosovském sestrojiti jednotnou novou epopeji. D'Avrilův francouzský pokus považuje Novaković za nejzdařilejší; jeho pak práce vyšla r. 1871. a do r. 1877. vydána byla čtyřikráte.

Dělí pak se dílo Pavićovo na dvě části; prvou tvoří kriticko-historické pojednání o všech známých písních kosovských, druhou pak vlastní poetická rekonstrukce. Mezery obsahové mezi písněmi se vyskytující vyplnil Pavić prosou, fakty to čerpanými z rozmanitých pramenů historických; dialekty rozličných písní převedl na obyčejnou řeč spisovnou, metrum pak nechal, jaké písně mají, a tak vedle obyčejného desaterce vyskytuje se tam i verš patnáctislabičný s obměnami.

Ve stati následující podává se výtah z rekonstruované písně s některými místy charakteristickými buď od Koláře (v Lazaricích) nebo od pisatele této stati přeloženými.

I.

Car Murat vpadl na Kosovo a caru Lazarovi poslal do Kruševce list:

„Oj, Lazare, hlavo srbské země!
Nebývalo, aniž může býti:
jedna země a dva hospodáři,
jedna ráje*) dvojí harač**) platí;
carovati oba nemůžeme,
proto pošli klíče mi a harač,
zlaté klíče ode všech tvých hradův,
celý harač za všech sědm rokův;
jestliže mi poslati to nechceš,
nuže, přijdi na Kosovo pole,
šavlemi ať zemi rozdělíme!" [Kolář.]***)

Lazar obdržel list právě při hostině, kterou dával svým vévodům; tak byli tam Branković Vuk, jakož i druhý zeť Lazarův, totiž Miloš Obilić, dále Ivan Kosančić, Toplica Milan, pak devět bratří carice Milice, statní to Jugovićové, i s otcem svým Jug-Bogdanem, ban Strahinić, Musić Štěpán a jiní.

A když Lazar dostal drobné psaní,
psaní četl, hrozné slzy ronil. (Kolář.)

I sdělil s vévodami, co mu sultan píše, a žádal jich o radu. Vuk Branković radil, aby se vzdali. Návrh ten všichni rozhořčeně zamítli. Lazar myslil, aby se hned vytrhlo do boje a všichni s nadšením souhlasili. I Miloš souhlasil v zásadě, s opovržením odmítaje radu Vukovu, ale radil k rozvaze. Car ať napřed požádá Murata o strpení, až by vyslechl radu svého panstva. Žádost tu Muratovi ať zanesou Ivan Kosančić a Toplica Milan a při tom ať prohlednou, jak silno jest turecké vojsko. Vévodové přítomní ať se rozejdou a seberou co možná nejvíce vojska, pak ať do určitého dne do Kruševce se dostaví, aby společně na Kosovo vytrhli. Dále ať se pošle i k uherskému králi o pomoc; bosenský král

*) ráje: tak Turci nazývají křesťany.
**) harač: turecké slovo, daň, poplatek.
***) Kde jsem měl po ruce překlad Kolářův, použil jsem ho. Jinde překládal jsem sám.

Tvrtko, u něhož jest právě i ban Ivan, pak Záhumec Radić a Lećanin Baoš ať se požádají, by přitáhli přímo na Kosovo.

Tato rada Milošova Lazarovi se zalíbila, i ustanovil, aby do soboty před Vítem všichni se shromáždili s vojsky v Kruševci, odtud pak že v neděli vytáhnou na Kosovo a tam ve čtvrtek s oněmi třemi vojsky se sejdou.

„Kdo nepřijde k boji na Kosovo,
bohdejž by mu nic se nerodilo,
ani bílá na rovině pšence,
ani vinná na pahorku réva!“ (Kolář.)

Tak se všichni zaklnuli a rozešli se. Jen ban Strahinić nemohl domů, ježto statek jeho byl na Kosově, kde již Turci byli; i zůstal u svého tchána Jug-Bogdana. Lazar se svými zeti Vukem a Milošem také odjedou do knížecích dvorů. Oknem dívají se na ně, ani se blíží, ženy jejich a carice Milice si libuje, jak to Lazaru mezi zeti hezky sluší. Ale žena Vukova pohaní Miloše a když žena jeho se ho zastane, tu rozhorlená žena Vukova udeří ji na ruměnné bílé líce a diamantem v prstenu do krve ji raní. Milošova odejde do zahrady pod zelený pomeranč a tam předouc hrozné slzy prolévá a černou krev otírá. V tom přijeli muži; Miloš dověděv se od ženy své, co se stalo, velice se zarmoutil i uchopil Vuka za junácké štíhlé hrdlo, o zemi jím mrštil a nohou dva zuby mu vyrazil, — stěží ho Lazar uprosil, by od sváru upustil.

II.

Ban Strahinić, meškající u tchána svého Jug-Bogdana, obdržel jednoho jitra list z Baňsky, své to domoviny, v němž mu matka klne, že si hoví u tchána, co zatím car turecký vpadl na Kosovo. Vůdce jeho

„Vlah Alija na Baňsku udeřil
a Baňsku ti, synu, v bídu uveď,
živým ohněm celou ji popálil,
základní též kameny rozházel,
věrné sluhy tvé rozehnal všecky,
starou matku tvoji v bídu uveď
koněm kosti vetché jí rozlámal,
věrnou milku tvoji zotročil si,
odvedl ji na Kosovo pole,
líbá tvoji milku pode stanem,
a já, synu, kvílím v spáleništi,
a ty víno piješ ve Kruševci!
Zlem ti víno konečně se stalo!“

Zpráva tato bana ovšem zarmoutila i sdělil s tchánem, jenž zármutek na něm pozoroval a po příčině se ho tázal, všecko a žádal ho, aby mu dal devět synů svých, že by s nimi vypravil se na Kosovo, hledat milky své, jejich to sestry; a aby otec beze starosti byl o ně, chce je přestrojiti za janičary a sám stavěti se jejich delibašou. Ale Jug-Bogdan nechce o tom slyšeti:

„Strahiň-bane, ty můj zeti milý!
Poznal jsem dnes, rozumu že nemáš
žádaje si devět mojich synů,
abys syny vedl na Kosovo,
na Kosovo, by je kláli Turci.
Nemluv dále, ty můj zeti milý,
nedám synů vésti na Kosovo,
bych už dcery nikdy neuviděl...“

Tak nový bol zmocnil se srdce banova; ihned osedlá si bělouše, vyhoupne se naň a

pohlíží pak na svých devět svatů,
a svatové hledí na zemi černou...
Když se pije víno a rakije,*)
tu se všichni junáctvím honosí,
honosí se zeti, bohem klnou:
„Milejší's nám, Strahinići bane,
nežli všecka naše carevina.“
Ale pohleď na tu bídu v nouzi!
Ban dnes ani přítelíčka nemá:
Není snadno na Kosovo jeti.
Vidí ban to, že mu druha není,
Sám se pustí polem Kruševeckým.

Ohlíží se ještě, jestli se snad svatové nerozmyslí, ale nadarmo; v tom si vzpomene na svého chrta Karamana, který jest mu milejší než dobrý bělouš, zavolá naň a Karaman se přižene za pánem, jenž se zase rozveselí.

Přijel na Kosovo a hledal Vlah-Aliju, ale nemohl ho najíti. Konečně u řeky Sitnice nalezl stan zelený; na něm bylo zlaté jablko, před ním pak bujný vraník ku kopí přivázaný. Ihned připadlo banovi na mysl, že to stan Vlah-Alijův, a již vezme kopí s ramena a otvírá bránu stanu. Ale nebyl tam jeho nepřítel, než byl tam starý derviš a statně víno popíjel, až po oči byl pitím krvav. Jak spatřil bana, přivítal ho jménem jeho, což bana zarazilo. Stavěl se sice tureckým bojovníkem, ale derviš se mu vysmál, podotýkaje, že by ho poznal mezi vším carským vojskem, i jeho bělouše i jeho chrta. Na to mu připomíná, jak ho jednou banovi panduři jali a on do vězení ho uvrhl a v něm plných 9 let držel; jak konečně si ho dal předvésti a tázal se ho, mohl-li by se vykoupiti? Vězeň mu odvětil, že má doma tolik statku, aby se vykoupil, i Bohem se zaříkal, že se s výkupným vrátí, jen aby ho propustil. Ban tak učinil, ale vězeň vrátiv se domů, nalezl dvůr svůj morem vyhubený a zboží od Turků vyloupené. Tu se ovšem do vězení nevrátil, nýbrž odešel k sultanu a ten do vojska ho přijal. I myslil derviš, že ban přijel, aby výkupné na něm vymáhal. Tu i ban poznal svého vězně, odpustil mu dluh, pobratřil se s ním a poprosil ho, aby mu ukázal nepřítele jeho a Turkům by ho nezrazoval. Derviš vzpomínaje si na mírné vězení, v jakém ho ban byl držel, slíbil mu sice, že ho nezradí, by i polovici tureckého vojska potřel, a o Vlah-Alijovi mu oznámil, že na vysoké planině

*) rakije = kořalka, pálenka.

golečské bílý stan rozepjal; ale přece ho varoval a radil mu, aby se Turkům s Kosova vyhnul, by pošetile nezahynul. Než ban rady té neuposlechl a na konec ještě požádal derviše, by mu pověděl, kde je brod přes vodu Sitnici. A derviš mu odpoví:

„Strahin-bane, ty sokole sivý,
tvému koni a junáctvu tvému
všude brody, kde jen dojdeš vody.“

I přebrodil ban vodu a dostal se na golečskou planinu ku stanu Vlah-Alije jenž, ač již slunce Kosovo ohřívalo — vyspával. Ban se na něho obořil, Turčín ihned na koně skočil a proti banu k boji se postavil. Ten vrhl na něho kopí, ale Alija rukou je zachytil a bana pohrdlivě odbyl:

„Však já jsemtě silný Vlah-Alija,
jenž strach nemá z cara ni z vezíra,
a co car má vojska z říše svojí,
zdá se mi to všecko carské vojsko
jako v trávě zelené mravenci.“

A hned sám metl kopí na bana, ale Bůh pomohl tomuto; kůň jeho dobře vycvičený padl na kolena a kopí přeletělo. Na to chopili se bojovníci buzdovanů.*) Alija vyrazil sice bana ze sedla a srazil jej koni na uši, ale Bůh opět banovi pomohl, a kůň pána svého opět do sedla vhodil. Než ani ban s Alijou nic buzdovanem nepořídil. A tak polámavše buzdovany, vytasili břitké šavle. Turčín máchnul a ban v půli mu šavli přerazil, ale ani tak nedovedl ho přemoci; i zahodili kusy šavlí a za bílá hrdla se chopivše do poledne po planině sebou mýkali. V tom vzpomněl si ban na svého chrta, zavolal naň, ten se přihnal a na Turka se obořil; tu i sám se vzchopil, napjal Turčínu hrdlo a do něho se mu zakousl; a tak ho usmrtil jako vlk jehně. Hned na to vyvedl ze stanu milku svou, posadil ji za sebe na koně a šťastně Turkům uniknuv, dostal se do Kruševce k tchánu, kde byl mile přivítán.

Po malu je takových junáků,
jakým býval statný ban Strahinić.

(Dokončení.)

Sudička.

Slovinsky napsal **Janko Kersnik.**

Nahoře v lese v temném zátiší pod velikou skalou, tam vám je krásně. Kolem do kola stojí mnoho starých stromů dubův a smrků, několik hrdých jedlí, a na skále usídlil se tlustý vráskovatý buk. Tam býval časem podivný hovor, zvláště na večer, když chladný vítr táhl větvemi; chodil jsem tam poslouchat a smával jsem se hranatým vtipům obstárlého, zimomřivého dubu, který kosmatou omšenou větví po-

*) Buzdovan: okovaná palice.

koušel se hladiti štíhlou jedlici vedle sebe. Kývala se sem i tam, a sklonila-li se lehce na stranu, zachřestělo to nahoře v dubové, na polo suché větvi; slyšels, jakoby chromý stařec zastenal bolestmi, načež ostatní družinou kolem táhlo šumění, škodolibému smíchu podobné. Ano, ano, smáli se vrásčitému, zamilovanému starci, a ten jim potom drsnými vtipy odpovídal. Ano i tlustý buk na skále tvářil se při tom usmívavě, ačkoli závisť a žárlivosť odnímala mu dobrý rozmar.

„Na tebe se musím vrhnouti, bychť i zahynul, ty svatoušku.“ zasyčel buk, pohroziv jedli: „O jen počkej. až skočím se skály, rozškrábu ti tvou hladkou kůži a také trochu vlasů ti vytrhám, ty lichotivá hrdopyško!“

A stál opravdu jaksi hrozivě na skále To bude drcení, až se bude váleti dolů; šťastna bude jedle, ztratí-li jen málo kůže a několik větví.

Avšak buk stojí pevně přirostlý na skále, jedli není třeba starati se o jeho hněv. Proto také klidně vymknula se z objetí dubu: jen vzhůru, vzhůru zatoužila.

Blíže ní ze skalní rozsedliny vyhnalo lískové křoví. Skoro po zemi se plazilo, jen několik tenkých proutků vyhánělo vzhůru.

Jeden mezi nimi byl zvláště silný a dlouhý, takže malí sousedé stali se pozornými.

„To bude něco zvláštního,“ pravil rudý keř, který rostl na kořeni buku. „Proč pak my nemůžeme tak vysoko?“ A zlostně vryl se ještě více v kořen matčin.

„Bude, bude!“ přikývla blízká trpasličí borovice; ubožák byla zkřivená a zakrsalá, plazila se skoro po zemi. „To bude něco zvláštního,“ potvrdila a chtěla předpovídati, jak to staří lidé dělávají.

„Co asi bude?! ozvala se s druhé strany s opovržlivým posměchem stará dřínka. „Mnohého jsem již viděla růsti a růsti a snažiti se vzhůru, a ze země přece jen nemohl. Tehdá teprve, když ho posekali! A pak ještě ten ubohý trpaslík, — co bude to vzdychavé ubožátko? Děti jím budou strašiti.“

„Znamenitým se stane!“ odvětila borovice a chtěla silně se rozhoupati. Avšak byla příliš nehybnou.

Stará dřínka se opovržlivě smála. — Přišlo druhé jaro a s ním veliká noc. Vesnický pastýř dělal dětem „košťata“,*) aby je nesly na květnou neděli do kostela, i šel do lesa hledat a řezat drobných proutků.

Také tam pod skálu přišel; a zvědavě, zcela ustrašeny hleděly na něho stromy. Dřínka u vědomí svého tvrdého života tvářila se velmi zlobně, borovice však téměř se postrašila. Pastýř nosil v ruce ostrý nůž.

Ano i veliká, hrdá jedle za okamžik stala se pozornou. A hle, pastýř vybral si onen pěkný, štíhlý lískový proutek a odřízl jej. Borovice tiše zavzdychala, dřínka smála se ještě dále, i ústými temnými větvemi táhlo něco jako hluboký, tichý vzdech, avšak jen na okamžik, potom pak královna stromů vznášela opět hrdě svůj vršek nad nízkými sousedy.

* * *

*) t. j. z kočiček, jívových proutků, tak jak se i u nás na venkově děje.

Koporcův Jirka dokonal právě čtyřicátý rok, když mu otec umřel; to byla u veškerém dosavadním jeho životě nejvážnější a nejvýznamnější událosť kromě oné, kdy se byl, stár sotva dvacet let súčastnil nešťastné rvačky v hribovské vsi.

Tehdáž ho na několik měsíců zavřeli, neboť jeden z jeho soků odnesl si rozbitou lebku — avšak posléze přece se jen uzdravil. Když se Jirka vrátil z vězení domů, vzal jeho otec těžký, silný cep do rukou a po svém způsobu syna potrestal; stloukl ho, že ubohý Jirka po tři dny v kozelci na seně ležel a stenal. Potom šel opět otci pomáhat při práci; bylo to zrovna o žních.

S otcem však dlouho, dlouho nemluvili, ačkoli byli sami v domě a skorem ustavičně pohromadě. Matka Jirkova byla již dávno pod zemí, bratra ni sestry neměl; stará hospodyně, bydlící u Koporce, obstarávala nejnutnější hospodářství.

Jirka potom jen zřídka kam do vsi chodil; hochův a rvačky se nebál, avšak starého svého otce, a byl přece zajisté silák, že se ani tří nelekl.

Jedenkráte přišla Jirkovi do hlavy nová myšlénka, i nosil ji dlouho, dlouho v srdci a již i skoro na jazyku; posléze ji přece vyhavil. Byl stár tehdáž okolo třiceti, a otec jeho téměř šedesát let.

Bylo to v zimě, před ostatky.

Starý zalezl po večeři na pec a lehl na kožich, a Jirka seděl v koutě za stolem a zapaloval si dýmku.

„Lazarovic šli dnes na námluvy," pravil a spolkl silně tabákového dýmu.

Starý neodpověděl.

„Čtyři sta bude míti, pak jednoho bulíka, toho mouratého," pokračuje syn po krátkém mlčení.

„Lazar je bude asi zdlouha počítati," ozval se nyní otec a obrátil se na svém loži.

„Povídají, že jí strýc přidá!"

„Bude-li hloupý."

Nastalo opět mlčení a Jirkův tabák přes stálé zapalování nechtěl hořeti.

„Otče!" řek' mladý za okamžik a opřel si oba lokte o stůl.

„Co?"

„Já bych řekl — nějaká tři nebo čtyři sta by se také dostala."

Starý ani nemukl.

„Chalupa je dobrá, pole není špatné, a něco dobytka máme. Plavka na druhý měsíc se otelí."

„To bude pro řezníka," praví Koporec a zhluboka zazívá. Věděl, kam míří syn.

„Otče", pokračoval Jirka a odvaha jeho stále rostla; „já bych řekl, že by bylo také dobře pro všecko, kdybych se... oženil!"

Posledního slova sám se ulekl; sehnul se pod lavici a vyklepával svoji dýmku.

Starý na peci se ani nehnul a tak opět nějakou dobu mlčeli.

„To smrkoví stáhneš zejtra s kopce!" řekl potom Koporec a obrátil se ku stěně.

Jirka sfoukl světlo a odešel do chléva. Od toho večera s otcem o ženitbě více nehovořili.

Nyní pak zemřel starý a zanechal Jirkovi statek — malý sice, avšak přece nezadlužený a dobře obdělaný.

Za tři měsíce po otcově smrti se Jirka vskutku oženil; byl stár čtyřicet let, nevěsta pak měla třicet let a čtyři sta zlatých věna. Stará hospodyně Voršila zůstala v domě.

Tři léta nebylo zvláštní události v životě Jirkově; po třech letech však dostal synka, a ježto se narodil o hodě vánočním, pokřtili ho jménem Štěpán.

To byl divný den pro otce; sám nevěděl, je-li vesel nebo ne; avšak vesel byl, jako nikdy. Nařídil čeledínovi — neboť nyní měl již čeledína — aby vypil sklenici vína v krčmě na jeho řád, a večer šel sám do krčmy, co se sice zřídka kdy přihházelo. A tam zaplatil za víno. Vracel se pozdě domů — vesel i starostliv zároveň; kráčel těžce po sněhu.

Tam v liščím lese se mu něco podivného přihodilo.

Musil na okamžik se zaraziti, neboť před sebou zrovna tam, kde byl zahledl málo před tím vysoké, košaté a sněhem pokryté křoví, viděl vysokou bílou ženu; hrůza ho obešla.

„Sudička! To je sudička!“ šeptal těžkým jazykem i zdálo se mu, že ona odpovídá: „Ano, já jsem Sudička! Věz, Jirko; tvůj syn — ten bude znamenitým mužem a, až zemře, sám císař půjde na jeho pohřeb.“

Jirka ustrnul, avšak potom tápal dále a druhého dne vzbudil se s těžkou hlavou doma ve chlévě na čeledínově posteli.

Z počátku nevěděl, snilo-li se mu jen o Sudičkách, aneb co? Vzpomněl si na vysoké, borové, sněhem pokryté křoví, které se v okamžiku bylo proměnilo ve vysokou bílou ženu — Sudičku; přemýšlel sem i tam, až na konec uvěřil, že bude jeho Štěpán ještě zvláštním znamenitým mužem.

„Studovati musí!“ pravil sám k sobě, „rozumí se, že ‚na pána‘; co pak, kdyby byl ještě biskupem?“

Hlava mu šla skoro kolem — buď radostí aneb od včerejšího pití.

Během týdne objevil se u Koporcových vesnický slouha Omahnež. Byl zároveň také ‚advokátem‘ a čarodějníkem; uzdravoval lidi i dobytek a předpovídal; časem také zloděje honil.

S dlouhou palicí v ruce vkročil do Koporcovy chalupy: palici držel dvě pídě pod hořejškem a vysoko ji zdvihal a daleko před sebe postavil.

„Nu, Jirko, copak je s tvým synem?“ řekl mocně a hodil prázdný pytel na lavici před pec.

„Je zdráv!“ odpověděl otec.

V tom vstoupila matka s dítětem.

„Pravda, jest,“ pokračoval Omahnež a jen na okamžik hleděl na dítě. „Ale dobře ho opatruj! Nařež vrbových prutův a vlož mu je do kolébky. Z vrby se čert šklebí a chrání před nepřítelem.“

„Již jsem mu dala pod podhlavnici babí hněv!“ dí matka starostlivě.

„Tím se neuzdraví, ani nenají, což je přece první potřeba,“ odvětil Omahnež pohrdlivě.

Jirka netroufal si slovíčka prohoditi.

„Bude živ?“ tázal se po nějaké chvíli plachým hlasem, když všickni mlčeli.

„Ukaž kluka!“ velí Omahnež.

Ohledal dítě a zvláště ruce, čelo a uši. Potom sedl opět na lavici a nikdo z rodičů netroufal si dále se ho tázati.

„Máš trochu tabáku?“ přerušil po chvíli ticho Omahnež a vytáhnul dýmku.

Jirka mu jej rychle nabídnul.

„Jen buď vesel, Jirko; ten kluk vyrovná se všem co jich je ve vsi a osadě.“

Netřeba se zmiňovati, že se téhož dne Omahnežovi dobře vedlo u Koporcových; a když odcházel, nesl ještě několik přehrsli mouky a kus másla v pytli.

Z malého Štěpána stal se vskutku silný hoch. Když poněkud odrostl, otec Jirka nezapomněv Sudičky ani Omahnežova prorokování, dal chlapce do města do školy.

Co mohl, platil na něho; vína si nepřál a matka si utrhovala, co mohla, aby posýlala do města za Štěpánem.

Avšak tento nenaplňoval, čeho se nadívali otec i matka do něho. Za málo let musil zůstati doma; se školou to více nešlo.

Jirka se nezlobil na syna, neboť pevné naděje své ještě nepozbyl.

„Však on ho ještě císař oslaví!“ říkal časem svým sám sobě a jedenkráte ve slabé chvíli také sousedu toto své přesvědčení sdělil.

Ve vsi si tropili žerty a smáli se tomu Koporcově domýšlení, avšak jeho to nermoutilo.

Štěpán uměl čísti a psáti, i německy se byl naučil; v blízkém městysi bylo několik úřadův, a tam vypravil Jirka svého syna za písaře.

„Uvidíš, Jirko, z tvého kluka ještě něco bude,“ říkal Omahnež vícekrát, a Jirka mu v radosti přikyvoval.

„Co je stromem zrozeno, drží se stromu; těžká země sama z radlice padá.“ pokračoval starý slouha.

Věděl, že nemluví zadarmo.

Pár let opět minulo, a lidé ve vsi nehleděli již tak s úsměškem na syna Koporcova. Písař při úřadě je někdy znamenitou osobou.

Tu Štěpán dokončil dvacátý rok a byl odveden k vojsku.

Matka plakala a bědovala, otec však hrdě chodil kolem.

„Snadno ukážeš, co znáš a víš!“ řekl synu a dal odcházejícímu poslední dva tolary, které byl léta a léta schovával pro zvláštní příležitosť. A když hoch zmizel za úvozem, sedl si Jirka bezděky na špalek před chlévem a zaťal pěsti; zřel před sebe nahoru vzhůru proti jasnému podzimnímu nebi, avšak neviděl ani modrého nebe, ani před sebou holých, jen na jednotlivých větvích ještě sežloutlé listí nesoucích jabloní; vše bylo jako v mlze. Večer seděli se ženou dlouho, dlouho u bílého, javorového stolu; málo hovořili. Teprve, když se pomodlili a ubírali k odpočinku, ozval se Jirka skoro vesele: „Jen mlč, náš Štěpán bude ještě něčím. Nevíš-li, co povídala Sudička o císaři?“

— — — — — — — — — — — — — —

Bylo to několik měsíců později, na jaře — ve Vídni.

Z vojenské nemocnice kráčel malý zástup vojínův a hudba před nimi; za nimi pak jel umrlčí vůz. Pohřbívali prostého vojáka, a kromě jediného důstojníka, jenž šel za vozem, a kromě malé hrstky vojákův nebylo v průvodu nikoho.

A když zahnuli z těsné ulice na prostranství, jel mimo dvorní kočár. Vznešený muž, vojensky oblečen seděl v něm. Když shledl pohřební průvod, kázal kočímu zastaviti; sám pak vystoupil z vozu a po vojensku pozdravil průvod.

Byl to císař, jenž pozdravoval svého mrtvého vojáka.

O, Sudičko — Sudičko!

— — — — — — — — — — — — — —

O týden později zvěděli u Koporců, že Štěpán zemřel na horečku. „Sám císař mu salutoval,“ psal kamarád Štěpánův, jenž oznamoval zprávu tu v domácí ves.

Co vám mám ještě vypravovati jak matka plakala?!

Co vám mám vypravovati o Jirkovi? Neplakal — avšak jaká jest bolesť toho, jenž nemůže si uleviti pláčem!

„Sudičko! Sudičko!“ vzdychal a stiskal pěsti.

Sestarali — Jirka a jeho žena; jsou slábi a churavi, více než by musili býti dle svých let. Schovanku vzali si do domu, a o příštím masopustě snad ji vdají na své hospodářství. Sami vyhradí si výminek — doma sice, avšak přece jen při cizích lidech. Přel. *Ognjislav.*

Aleksandr Nikolajevič Ostrovskij.

Veliké ztráty utrpěl letos národ ruský smrtí nelítostnou jsa navštíven. K obětím dřívějším nejnověji přidružila se ne méně žalostná: Aleksandr Nikolajevič Ostrovskij nežije více, vypustiv ducha dne 2. (14) června t. r. Zbyl tu téměř sám ze všech svých vrstevníků, básníků čtyřicátých let. A jako tito předstihli všechny pozdější románopisce a belletristy, vynikl Ostrovskij nade všemi dramatiky současné literatury ruské. Bylť to zdravý jeho realismus, úplné osvojení si řeči, originalnosť myšlénky a při všem tom obzvláštní rozmanitosť látky, které mu vydobyly žezlo a posadily jej na prestol ruského básnictví dramatického. Vším právem možno říci, že by bez něho byli Rusové daleko ještě pozadu zůstali se svým dramatem. Dramatu národního, jak mu mnozí přičítají, sice nestvořil, nebyloť ani možným v tomto smyslu něčeho epochalnějšího vytvořiti v literatuře, která se mohla vykázati plody takovými, jako jest „Gore ot uma“ a „Revisor“, avšak byl-li Gribojedov nebo Gogol otcem ruské dramatiky, byl Ostrovskij jediným jejich dědicem, rozmnoživším jmění otcovské a zachránivším je před zkázou synů mrhačů.

Není ovšem každá práce jeho ceny nehynoucí, což jest zcela přirozeno při veliké plodnosti spisovatelově, avšak tolik klassických plodův, jako Ostrovskij, nevytvořil žádný ze současných dramatikův ruských. Ztráta jeho jest tedy tím bolestnější pro dramatiku ruskou, ježto se marně ohlížíme v řadách spisovatelských po důstojném nástupci a náhradníku A. N. Ostrovského.

Aleksandr Nikolajevič Ostrovskij narodil se v Moskvě dne 30. března (dle našeho p. 11. dubna) r. 1823. Již záhy ztratil matku a byl tak odkázán na sebe sama, neboť otec nemohl se pro svoje zaměstnání mimo dům s hochem zabývati Po ukončení studií na prvním moskevském gymnasiu vstoupil Ostrov-

Aleksandr Nikolajevič Ostrovskij.

skij na právnickou fakultu ve svém rodném městě. Studií však nedokončil, nepohodnuv se s jedním professorem, i stal se registratorem moskevského obchodního soudu, odkud rovněž brzo vystoupil. Rozhodl se, že bude psáti ruská dramata. Literarně vystoupil poprvé na veřejnosť r. 1847. vydav „Semejnyja kartiny“, napsané již roku 1846. Povzbuzen příznivým přijetím kritiky, uveřejnil téhož roku mnohem pokročilejší práce „Sceny iz zamoskvoréckoj žizni“ a „Očerky zamoskvorěčja“. Jsou to obrázky ze života moskevských kupců, oné zvláštní a zajímavé třídy ruského obyvatelstva, ze které berou své látky nyní mnozí belletristé ruští. Úspěch obou prací přiměl spisovatele k tomu, aby sahal i dále pro své látky do oněch sfér, a předvedl ruskému diváku celou řadu zajímavých figurek Tak za tři léta (r. 1850.) obohatil ruskou literaturu 5aktovou veselohrou „Svoji ljudi sočtemsja“, která jej rázem postavila po bok čelnějším básníkům ruským.

Jako kdysi „Revisor“ otevřel ruskému obecenstvu a zvláště činovníkům oči a ukázal jim v celé nahotě bureaukratický organismus ruský, odhalila tato veselohra Ostrovského temné stránky ruské třídy kupecké, aby se poznalo její kramářské a darebácké jednání. Zápasiště bylo opanováno, kus za kusem hrnuly se z péra šťastného autora. Vedlo by nás daleko, kdybychom měli uváděti všechny plody Ostrovského, vyjmenujeme tedy jen nejlepší. R 1852. vyšla v Moskvitjanině „Bědnaja nevěsta“, r. 1853. pak „Ne v svoji sani ne sadisj“ a hned roku 1854. „Bědnost ne porok“. Prvý z kusů těch byl přijat kritikou dosti chladně, za to však druhé dva získaly mu opět přízeň dřívější. Klassickou prací jest také „Dochodnoje město“ (v „Ruské besedě“ 1857.), v níž tepe nemilosrdně činovníky. Nejznamenitější práce své vydal Ostrovskij r. 1859. Jestiť to veselohra „Vospitannica“ a drama „Groza“, o níž se praví, že jest to nejlepší drama v současné literatuře. Z novějších prací uvádíme jen „Ne vse kotu masljannica“ a „Bezpridannica“.

Od r. 1862. začal pěstovati Ostrovskij nový druh dramat, dramata historická, jež sám nazývá dramatickými kronikami. Jsou to jeho práce slabší, psané sice ve krásných verších, pozadu jsouce však v jiném ohledu za ostatními dramaty, čerpanými ze života současného. Názvy jejich jsou: „Kuzjma Zacharjič Minin Suchoruk“, „Vojevoda ili son na Volgě“ (1865.), „Dmitrij Samozvanec i Vasilij Šujskij“, „Tušino“ a „Vasilisa Melentjeva“ (r. 1868.)

Mimo tuto činnosť původní přeložil Ostrovskij některé věci ze Shakespeara a některých francouzských a italských dramatiků, avšak práce tyto (zvláště překlady dramat francouzských a italských) nestojí na výši prací jeho původních. — Spisy A. N. Ostrovského vydány třikráte: poprvé hr. G. A. Kuševlevým Bezborodko (r. 1859.), podruhé Kožančikovým (1868.—70.), r. 1874. pak vyšlo vydání třetí pod titulem „Sobranije sočinenij A. N. Ostrovskago“ (8 sv.).

Roku 1872. slavil Ostrovskij 25letou ročnici dramatické své činnosti, při kteréžto příležitosti básník lichotivě vyznamenán petrohradským Sborem umělců. Za veliké zásluhy jeho dostávalo se Ostrovskému zvláště za posledních dob všeobecného uznání ve všech vzdělaných vrstvách národa ruského, kusy jeho staly se populárními v té míře, že je zná všecky každý vzdělaný Rus. Nejzřejmějším důkazem však té vážnosti, důvěry a přízně národa ruského jest, že byl spisovatel lonského roku jmenován direktorem moskevského divadla, z kteréžto hodnosti se však bohužel dlouho netěšil. Zemřel na svém statku v Kostromské gubernii, kamž se byl za příčinou napravení chatrného zdraví svého krátce před smrtí svou byl uchýlil. Pochován pak s velikou okázalostí. Věčná budiž česť jeho památce!

Rozhledy v literatuře a umění.

Ludwik Nabielak. Opowieść historyczna przez Wladysława Zawadzkiego. Lwów 1886., str. 202.

Nabielak — typická postava posledních desítiletí polských! Hned v nejmladších letech spatřujeme jej v čele národního ruchu se zbraní v ruce, jako bojovníka neohroženého, nadšeného a smělého, pak jako pracovníka tichého a neunavného, vždy a každou chvíli hotového sloužiti vlasti se všemi svými

silami, do posledního dechu. Boj v otčině a strádání v emigraci uprostřed mužného snažení na poli práce literarní i občanské — toť úděl života, jenž tím sympathičtěji se nám jeví, čím hlouběji do jeho základů vnikáme. Jméno Nabielakovo vyznívalo v posledních desítiletích nezřídka, vždy tam, kde mluveno o událostech památných a pracích platných — ale důkladnějších zpráv o něm dostávalo se nám velmi málo. Teprv nyní dostává se nám knihou Zawadzkého biografie obšírnější, kteráž i jinak zasluhuje povšimnutí jako obsažný pramen ku poznání polských poměrů nedávné minulosti. Doporučujeme čtení takových biografií co nejvřeleji všem, kdož hlouběji přejí si vniknouti do života polského.

Ludvík Nabielak narodil se r. 1804. v Glohově, v Haliči, studoval gymnasium v Řešově, načež do roku 1826. byl posluchačem university Lvovské. Již v tomto čase věnoval se Nabielak studiím literarním a stal se záhy duší „Spolku přátel Slovanstva". Chovaje obzvláštní zálibu k staré literatuře slovanské přeložil a v Haliczaninu (Chledowského) uveřejnil polský překlad Rukopisu Kralodvorského, později Výpravu Igorovu a staré písně srbské. Mezitím docházely z Varšavy zprávy o probuzené činnosti národní. V květnu r. 1830 zavítal Nabielak do Varšavy i vstoupil ihned do redakce „Dziennika powszechného". Ale nedlouho trvala klidná práce: vypuklo povstání a Nabielak sám náležel k nejpřednějším účastníkům přepadnutí Belvederu (29. listopadu 1830.). *) Krátce po tom byl Nabielak nucen nastoupiti trnitou pouť emigračního života. Pobyv krátký čas v Haliči uchýlil se přes Uhersko a Švýcarsko do Francie, kdež záhy se stal jedním z nejúčinnějších členů tehdáž značné a čilé emigrace polské. Rozvinul činnosť literarní i politickou, udržoval styk s vynikajícími vlastenci, pomáhal národní věci seč byl. Nejbližší literarní styk udržoval s A. Bielowským a B. Zaleským, jejichž dopisy, v knize Zawadzkého uveřejněné vrhají nad míru zajímavé světlo na období Nabielakovo V letech 1839—1843. věnoval se studiím hornickým, aby zajistil si budoucnosť, ale vrátil se později opět k pracím literarním. V ten čas (r. 1842.) seznámil se ve Ville d'Avray s příští svou chotí, se slečnou Žofií Conradovou, dcerou francouzského generala, padlého ve Španělsku.**) Dáma tato, ač cizího původu, stala se nejlepší družkou jeho života, a on sám pověděl o ní, že ona jediná mohla mu Polku nahraditi — Rok 1848 povolal Nabielaka do Haliče, odkudž však opět brzy se vrátil do Paříže. Sběh osudu zmítal pak ještě emigračním jeho životem po řadu let: spatřujeme jej ve Švýcarsku, v Alžírsku, ve Španělsku. Po roce 1863. téměř stále přebýval v Paříži a pracoval neunavně na sbírání historického materialu k dějinám polským. Z prací jeho tiskem vydaných připomínáme jen díla: „Konfederacya Barska" (Paříž 1835.), „O poetach polskich w XVII. w.", „Životopis Branického" a j Po různu v časopisech a sbornících uveřejnil množství článkův a rozprav vědeckých

Rukopisů zůstavil 40 svazků; jsou to vesměs cenné výpisy z archivů jmenovitě francouzských.

Nabielak zemřel r. 1883. a pohřben byl na pařížském hřbitově Père Lachaise. Na křížové desce nalézá se tento nápis:

Major Ludwik Nabielak
Belwederczyk
Wygnaniec z roku 1831.
„Do ostatka służył wiernie Bogu i ojczyznie".

Sám o sobě pravil: „Přese podivně neklidné živobytí počítám se k lidem šťastným. Bůh byl ke mně štědrým a laskavým; neboť neučinil mne ctižádostivým, ale nejednou dal mi příležitosť býti užitečným."

Těmi slovy končí také Nabielakův životopisec p. V. Zawadzki a podotýká zajisté případně, že „v nich spočívá tresť belvedercíkova dlouhého a pracovitého života". *J.*

Zabytki z Wystawy wieku XVII. 41 tabulek s polským textem.

Na oslavu jubilea osvobození Vídně uspořádána byla r. 1884. v Krakově výstava památek po králi Sobieském. Výstava tato, jejíž uspořádání svěřeno

*) Viz „Slovanský sborník" 1886., str. 202.
**) Viz „Slovanský sborník" 1886., str. 125.

hlavně pánům: prof. Lepkowskému, prof. Łuszczkiewiczovi, hr. Cieszkowskému, hr. Mycielskému, dru. Sokolowskému, Umińskému a Teodoru Ziemięckému, setkala se s úspěchem neobyčejně skvělým Pořadatelům podařilo se nahromaditi množství drahocenných uměleckých památek, připomínajících čas králebohatýra. Celkem vystaveno 1500 předmětů Na trvalou památku této znamenité výstavy vydáno bylo nádherné album reprodukcí, kteréž jako dílo umělecké vřele doporučujeme zejména knihovnám. Skvostný výtisk „Zabytek z Wystawy wieku XVII.“ stojí 16 zl a lze objednati v Národním Museum v Krakově.

Průvodce po klenotně kathedrály krakovské na Vavelu. Napsal kněz Hynek Polkowský, podkustos při kathedrále. V Praze 1885. (Prodává se v Krakově.)

Upozorňujeme na tuto českou knížečku, vydanou zvláště pro české navštěvovatele Vavelské svatyně. Průvodce to přehledný a při vší stručnosti úplný, tím milejší, čím živěji připomíná ctihodného pisatele, který zajisté všem účastníkům krakovské pouti r. 1884. utkvěl ve vděčné paměti, jako příznivec náš neunavný a nadšený na Vavelu, v městě i v Bielanech. Zároveň podotýkáme, že ctihodný kněz Polkowski vydal též Obrázkové dílo o klenotně kathedrální v Krakově, o kterémž též ve „Slov. sborníku“ byla svého času zpráva podána. *J.*

Pierwsza polsko-ruska wystawa archaeologiczna we Lwowie. Skreślił T. Nieczuja-Ziemięcki. Krakow 1885, str. 20.

U příležitosti lonského sjezdu archaeologů ve Lvově uspořádána byla první polsko-ruská výstava starožitnická se zvláštním vzhledem k památkám uměleckým Hlavní péčí mecenáše hrab. Vojtěcha Dzieduszyckého a ředitele L. Wierzbického dospěla tato první polsko-rusínská výstava v Haliči k úspěchu velice potěšitelnému. Přese značné mezery, jaké jevila, poskytla navštěvovatelům příležitosť seznámiti se alespoň poněkud pamětnostmi rozptýlenými dosud po různu Zejména umělecké památky rusínské došly na této výstavě platnosti. Spisek pana Nieczuje-Ziemięckého poukazuje k předmětům zvláště pozoruhodným I jinak byla lvovská výstava milým projevem vzájemného styku dvou kmenů slovanských, kteréž obývajíce jednu vlasť, tolik mají sobě blízkého a vzájemného. Jen schvalovati lze zásadu iniciatorů lvovského sjezdu, že umění této vlasti jest společným vlastnictvím a že společně má se badati. „Rusín ozdoboval kapli vavelskou a množství církví i monastýrů budovali polští Jagiellonové-Ostrogští, Sobiešti, Szeptyčtí.“ *J.*

V Kijevě dotiskují se právě „Dějiny literatury české“, kteréž sepsal pan Stepovič.

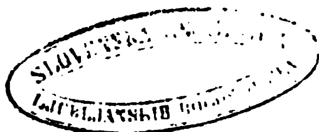
P. *J. F. Gaisler* ve Varšavě chová v rukopise dílo: „Rys dziejów czeskich, poprzedzony rzutem oka na Słowiańszczyznę pogańską. Skreślił według źródeł J. F. Gaisler.“

P. Stanislav Belza vydal ve Varšavě spisek: „W obronie opuszczonych“, v němž ct. spisovatel poukazuje k osudu opuštěných dítek vrhnutých předčasně do proudu výdělkového života. Spisovatel odkrývá temné stránky společenského ústrojí a zhoubné jeho následky. Doporučujeme rozpravu p. Belzovu, proniklou duchem logiky i humanity, všem lidumilům

---

„Slovanský sborník“ vychází vždy 15. každého měsíce a předplácí se v administraci (knihtiskárna J. Otty) Karlovo náměstí číslo 34. nové: na čtvrť roku 1 zl. 30 kr., poštou 1 zl. 40 kr., na půl roku 2 zl. 50 kr., poštou 2 zl. 70 kr., na celý rok 4 zl. 80 kr., poštou 5 zl.

Odpovědný redaktor: **Edvard Jelínek.** — Vydáním, tiskem a nákladem knihtiskárny **J. Otty** v Praze, na Karlově náměstí č. 34. n.

SLOVANSKÝ SBORNÍK.

Ročník V. — 1886 — Číslo 9.

Neznámá.

Črta ze života Zygmunta Krasińského.

Napsal František Kvapil.

Byla odněkud z Volyně, Polka, provdaná. Povahou nervosní a náruživá, vynikala nad svoje okolí neobyčejnými přednostmi ducha i srdce. Šlechtil ji hluboký cit, nabyla vzdělání vysoce pečlivého a honosila se vytříbeným, jemným uměleckým vkusem. Žila v poměrech obyčejných, ale spořádaných a šťastných. Manžel její byl dobrák, zámožný, bohatý šlechtic polský, a choť svoji zbožňoval. Měla i děti, které náruživě milovala. Zdálo se, že je stvořena k tomu, aby vedla klidný, bezstarostný život polské venkovské šlechtičny, která nikdy nepoznala nedostatku. strádání, hoře. Všichni ji ctili, v kruzích aristokratických požívala obecné vážnosti. Den po dni míjel před ní v idylickém, mírně zvlněném tempu, přinášeje s sebou řadu obvyklých příhod, někdy starostí, jindy radostí, při nichž duše se nezachvěje, srdce nezabolí.

Ale šťastnou se necítila. — Nevěděla sama, co by jí scházelo. Dostalo se jí všeho, po čem zatoužila, nižádné libůstky nemusila si odepříti. A přec tísnil ji zhusta jakýsi neurčitý, nevysvětlitelný stesk. Vloudil se jí samoděk pod dlouhé, hedbávné řasy snivých očí, závojem nevystihlých tuch obestíral jí mysl, nepokojil srdce. Krásnou, zajímavou hlavu skláněla mnohdy zadumána a jako unavena do bílých loktů, noříc se v melancholické myšlénky. Hleděla se rozptýliti, zaměstnati, vymýšlela si nejrůznější práce a drobné zábavy, aby zapudila prázdnotu, kterou čím dále, tím zjevněji pociťovala v duši. Žíznila po mocných, vzrušujících dojmech a žila smavou, příjemnou idylku. Marně se bránila, marně hleděla přehlušiti vnitřní svoji nespokojenosť. Domnívali se, že je nemocna a radili, aby odjela do cizozemských lázní, aby cestovala.

Uposlechla. Bylo to nedlouho před rokem 1834., když nejspíše v Italii setkala se se Zygmuntem Krasińským.

Také potomního básníka „Irydiona“ a „Nebožské komedie“ byl zahnal osud do vyhnanství dobrovolného. Osud trpký a nezasloužený, skutečné drama, které stihlo jej náhle, nepředvídaně

jako sotva patnáctiletého mladika. Roku 1825. zemřel car Alexandr I. a následkem spiknutí, které vypuklo při nastolení Mikuláše I., vyšlo na jevo i několik tajných spolků v Polsku. Nastalo dlouhé vyšetřování, zatčeno množství osob a konečně vláda svolala sněmovní soud, nejvyšší to tribunal zemský pro politické zločiny, aby nad obviněnými pronesl rozsudek. Senátorové, majíce na zřeteli současné poměry i hlas veřejného mínění, prohlásili obžalované za nevinna. Proti tomuto rozsudku hlasoval jediný místopředseda soudního tribunalu — otec Zygmuntův, hrabě Wincenty Krasiński.

Není proč se tomu diviti. Hrabě byl vojínem, generálem ruské armády, a protože vina přestupníků byla dokázána, nešel za radou vlasteneckého citu, ale činil, co činiti velelo mu svědomí a domnělá povinnosť. Důslednosti tohoto skutku nedaly na sebe dlouho čekati. Hrabě pozbyl najednou veškeré dřívější populárnosti i všech přátel.

Nedlouho na to zemřel náhle Petr Bieliński, předseda soudu, a mládeži akademické zakázáno pohřbu se súčastniti. Avšak studující vzájemně se zavázali, že vládního rozkazu neuposlechnou. Také vskutku všichni k pohřbu přišli až na jediného Zygmunta, který po přání svého přísného otce dostavil se do přednášek o polském právu, jež učený professor Bandtkie jemu samotnému celé dvě hodiny vykládal. Když následujícího dne objevil se opět mezi svými soudruhy, byl jimi po přednášce Ludvíka Osińského insultován. Okamžik ten hluboce otřásl citlivou duší mladého aristokrata. S bolestí dlouhá léta na něj vzpomínal, ač dávno všem odpustil, a ještě v „Nedokončeném poematu“ napsal: „Hrdý byl ze mne hošík, ač nedorostlý a útlý silami. Kráčel jsem středem jich všech s pýchou na čele, vědom toho, že mne nenávidějí, ale proč, nevěda! Křičí: „Panicz, panicz!“, jakoby hanbou bylo, že mohu ukázati, kde za vlasť hrdlo dal nejeden z mých předkův a v kterém kostele leží pochován. Bože! v dětských prsou ponejprv tehda peklo se zrodilo...“ Ale našel rovněž smělé a rytířské ochránce — ujali se ho Konstanty Gaszyński a Konstanty Danielewicz, k nimž od té chvíle přilnul nejčistším a nejsrdečnějším přátelstvím.

Nicméně další pobyt ve Varšavě stal se Krasińskému nesnesitelným. Provázen mentorem Jakubowským odjel roku 1829. do Švýcar a od těch dob takřka nepřetržitě meškal v cizině. Moralní útrapy jeho se ještě zvýšily, když 29 listopadu r. 1830. vypuklo v Polsku povstání a general Krasiński stanul při ruské straně. Zygmunt upadl do těžké choroby nervové, při níž i zrak jeho byl nebezpečně ohrožen, a teprve po dvouletém bolestném strádání se pozdravil. Ovšem jenom tělesně — duševní jeho muka mu zůstala, ale měl proti nim již zbraň nad jiné mocnou: poesii a lásku.

Již na podzim r. 1830. zahořel Krasiński prvním mladistvým zápalem k půvabné Angličance, která s ním zároveň prodlévala v Ženevě. Miss Harry měla pěkné oči a zlatý vlas, a nadšení osm-

náctiletého básníka bylo tak veliké, že k domu, v němž bydlila a jenž byl položen při samém jezeře, mnohdy i koňmo vodou se pustil a když později odjela do Londýna, vždy přece pod její okny smekával. Ale toto první májové vzrušení nezůstavilo v duši Krasińského krom hrstky. vzdechův a několika sentimentalních dopisů žádných zvláštních sledů. Vzpomínky na Miss Harry rozprchly se jako jitřní mlha, když spatřil onu, kterou biografové jeho nazývají doposud — „Neznámou".

Nejsou nám povědomy bližší okolnosti, kdy, při jaké příležitosti se ponejprv setkali. Ušlechtilé, krásné, idealní ty dvě povahy záhy se pochopily a sobě srozuměly. Vždyť uprostřed všedních lidí, plných přetvářky a egoismu, byli oba zelenou oasou, kde klíčilo símě vřelého, opravdivého citu a šlechetných snah. Navzájem sobě se obdivovali — a z obdivu, jak známo, k intimnější důvěrné přízni schází již jenom krok. Tehda nebyl Krasiński ještě oním mučedníkem fysicky zlomeným, v němž toliko genialní duch zdolal opírati se tělesným strastem. Zotavil se úplně po nedávné dlouhé nemoci a stal se z něho mladý muž plný ohně a zajímavosti. Byl duchaplný, jarý, činil si pro budoucnost nejsmělejší plány a hluboký, zádumčivý jeho zrak i tragicky chmurný osud v očích citlivé, chápající ženy činily ho ještě interessantnějším. Stýkali se často, hledali se a brzy nemohli se bez sebe obejíti.

Krasiński lačnil po přízni vášnivé a závratné. Nebylť dosud poznal skutečné lásky a nezvyklá, snad i poněkud chorobně nervosní její bytosť vábila jej k sobě neodolatelně. Věděl, že přiští jejich osud nemůže slouti štěstím. Ale nebyl s to, aby potlačil neukrotitelný hlas srdce, které volalo o svoje právo. Horší a krutější boje však musila podstoupiti ta, která v básníkovi rozžehla plamen první veliké náruživosti. Nežli celou duší se mu oddala, co stálo ji vnitřních zápasů, co výčitek svědomí, co hořkých slz! A přec již při první s ním rozmluvě jasně cítila, že v něm nalézá vše, co jí dosud chybělo, že záhada její nespokojenosti, touha, veškeré sny a stesky ve slunci jeho lásky se roztavily jako březnový sníh a ustoupily pocitu nikdy před tím nepoznanému, pocitu vroucí a hluboké lásky. Povinnosť však zastoupila jí cestu s tváří hrozivou. Tak má odplatiti věrnému, laskavému choti za všecku jeho starostlivou něžnosť, za spokojenosť několika let plných míru a domácího blaha? — A co více — měla děti... Krásné, ruměnné, zlatovlasé děti, svoji radosť a svoji pýchu, své štěstí největší...

Ale byla přec jenom ženou, na niž usmál se v životě svit první lásky. Bojovala a — podlehla. Slabá, nestřežená chvilka rozhodla osud obou mladých, ušlechtilých duší. Byla to smutná, velmi smutná láska.

Každé objetí, každý polibek byl vykoupen řadou moralních útrap. Vždyť vše za sebou musila nechati, rodinné štěstí, dobré jméno, úctu společnosti, s kterou se stýkala. Ale přec vytouženému miláčkovi nesla vstříc celé to svoje oddané, zlaté srdce. Uměla nahlednouti do jeho duše, čísti nejtajnější jeho myšlénky. Cítila,

že má potřebí sestry, ba více nežli sestry i nežli milenky — srdce, které by pochopovalo tajemné hlubiny genialního ducha, hvězdy, která by v každé chvíli, z každého soumraku i v závrati nejtemnějších společenských bouří a převratův ukazovala výš k zářícím idealům. Tehda právě vytvořil Krasiński svoji „Nebožskou komedii“, ono podivuhodné socialní drama s křesťanským reliefem, jemuž podobného v poesii světové bychom nadarmo hledali.

Avšak jestliže chvíle štěstí podobají se podzimnímu listí, které nejmenší větřík roznáší do širého světa, u Krasińského nedělo se jinak. Milenka jeho musila z Italie odjeti. Krasiński zůstal sám, a jen přátelé Danielewicz a Jaroszyński, kteří nevzdalovali se od jeho boku, byli s to, zoufalému, nespokojenému srdci jeho poskytnouti útěchy. Život plný obav a neklidu nastával oběma milencům. Aby na kratičký okamžik buď v Ostende nebo v Terstu se shledali, musili projížděti půl Evropy a loučili se opět s myšlénkou, že snad již nikdy se neuvidí. Po jednom z takých rozloučení píše básník svému příteli: „Zastal jsem ji dvojnásobně tak mne milující jako dříve. V životě svém dojista již takových šťastných dní více nedoznám. Snad bude ti milé zvěděti, že ten, který Tě miluje, dostal se do ráje a z ráje tobě píše.“ Bohužel ony rajské okamžiky bývaly trpce zaslouženy. „Obě dvě ty povahy,“ podotýká Jan Gnatowski, „vyšší v každém ohledu nežli obklopující je společnosť, delikátní, umělecké a šlechetné, pocifovati musily s dvojnásobnou silou vše, co moralně zlého a podle světa nepravého bylo v jich poměru; každá chvíle rozkoše a milostného opojení musila býti zakoupena dlouhým a těžkým utrpením...“

Dostavily se nepříjemnosti i jiného druhu. Roku 1835. list milenky Krasińského jemu zaslaný na poště dostal se náhodou v ruce dobrodruha téhož rodového jména, který hanebným způsobem ho zneužil. Psaní otevřel, seznal obsah, četl jej lidem, chlubil se, jakoby pro něho byl psán, a lidé — na předním místě ovšem sourodáci — vskutku začali již jméno neblahé ženy strhovati v kal nízkých klevet a mrzkého osočování. Té doby shledal se s ní Krasiński v Išlu — v jakých okolnostech, o tom nejlépe nám svědectví podává list, poslaný příteli jeho hraběti Lvu Sołtanovi z Terstu: „Nalezl jsem ji ve stavu nejhroznějším — a nebeský můj ráj prýskl rázem. Polky, paní G... i ostatní byly v Išlu. Není pomluv, není potupy a zloby, kterou by tu moji ubohou nenapojily. Zvláště ta G... slepená ze žluči a kalu, vyčouhlá, podobná kostlivci, zoufající nad uprchlými vnadami, vzteklá, že někdo jiný je krásný a milovaný, pod maskou přátelství plná nenávisti a podlosti, lhářka, utrhačná a přec řečnící ve jménu ctnosti! Dni tam strávené byly mi peklem. Večer teprv jsem si oddechl, když všichni usnuli: v onom saloně na věky památném, uprostřed keřů hortensií, při polosvětle lamp, při blesku její slzami naplněných očí. Tam celá její duše tak šlechetná a dobrá v slzy roztavovala se přede mnou, tam umučenou proto, že miluje, jsem si zamiloval ještě více nežli předtím... Nikdy jsem nemiloval, ne-

věděl jsem, co je láska; teprv dnes, sestoupiv s nebes do pekel, jsem to poznal. Teprv dnes chodím po vysmahlé dlažbě města (Terstu) a chtěl bych se položit a na ní zasnouti, tak mne trýzní každá chvíle bez Ní. Jestliže byly jaké bludy, Bůh je nám odpustí. Trudno tolik zápasit jak ona a tolik milovat i ctít jak já."

(Dokončení).

Písně o svatbě boha slunce s krásnou dívkou.

Příspěvek ke sporu o pravosti Verkovičovy „Vedy".

Od J. A. Voráčka.

(Dokončení.)

Majíce nyní obsah všech tří písní před očima, můžeme přikročiti ku vlastnímu srovnání. Vytkneme především, v čem a jak se která od sebe liší. Tak hned předem jest se zastaviti při jménu dívky. V písni Rakovského nazývá se Grozdankou*) „да и е грозно име то". Patrně národní etymologie, či jak jináče možno nazvati „velmi krásné děvče" hrozným, nebo-li strašným, po případě snad i škaredým? K tomu připomenouti sluší, že vlastní matka tak je nazvala! Proč by tak činila, aby své dítě, které krásou vyniká, „hrozným" nazvala. Patrně bylo by v tom viděti nelásku matčinu k dítěti. A skutečně! V písni Drinova, o níž předpokládáme a věříme, že je co nejúplněji a nejvěrněji zapsána, dovídáme se snad pravou příčinu, proč mohla matka nazvati dceru svou „hroznou". Píseň praví otevřeně:

„Marii matka-macecha
Marii matka nevěří."

Jinými slovy: Matka macecha zove svou nevlastní dceru „hroznou", poněvadž jako nevlastní matka závidí jí její krásu. Avšak zvláštnosť je, že právě u Drinova nalézá se jméno dívky zcela nahodile, kde by přece Grozdanka (Hrozná) bylo na místě, neb aspoň lehko vysvětlitelno. Podobně je i s Verkovičovou Adilenkou.

O tomto jménu podotýká již Geitler (str. 51.), že je „moderní, jež se však mezi Pomáky vyskytá". Možno tedy souditi, že jména Marija i Adilenka dostala se teprve později do písně, kdy již původní jméno z paměti vymizelo. Druhá zvláštnosť týče se matky děvčete. U Rakovského nazývá se Slavka, u Drinova nikterak a u Verkoviče naposled, byla to Juda-Samovila. Otcem dívky podle Verkoviče byl Bagenský král. Ve druhých dvou písních jméno otce se nevzpomíná.

---

*) Srovn. u Vuka Karadžiče písně 14., 15. i 30., kn. druhá. Dále pak studii dra. Ign. Henrychovského: Bjelbóg oder die identische Form und Bedeutung des altslav. und des alttestamentlichen Weltschöpfers. Original-Etymologien der indogermanisch-christlichen und der hebräisch-alttestamentlichen Hauptgottesnamen. Erster Essay. Ostrovo 1884.

Neméně zvláštním zůstává poměr matky k dceři ve všech třech písních. V písni Rakovského nedostává se dceři nijakého poučení od matky, aby se střežila před Sluncem. Dívka prostě vyjde si do sadův a Slunce tam ji zahledne. U Drinova matka nejen že dcery nepoučí, nýbrž i naschvál ji posýlá sebrat plének, které byly venku rozvěšeny, aby uschly, a to právě, když okáže se tmavý mrak a počne rosit. Dívka poslechne, sebírá pleny a Slunce ji při tom zahledne. U Verkoviče však Juda-Samovila nedovoluje dceři (я нзимъ ни хи дава), aby vyšla z domu, jináče že se zamiluje do ní jasné slunce. Juda jedná tedy jako pravá matka a tou také skutečně je. Hledíce k této okolnosti, nemůžeme zůstaviti bez vnímání, že ve dvou ostatních písních matky zdají se býti hned z počátku macechami, tak že Marija i Grozdanka přicházejí nevědomky do neštěstí. Jináče však jest u Verkoviče. Tam dívka Adilenka přes zákaz matčin chce vyjíti na dvory, aby se porozchodila a viděla, co je na zemi. Matka opětně jako pravá, vlastní matka dává jí následující poučení:

„Seď mi, děvče, nevycházej,
Slunce tvým je hlavním nepřítelem,
láskou k tobě vzplane,
na nebe tě vezme.
Jediná si matky dcera,
ostavíš mne samu o samotě,
samu jako kukavici.“

Avšak dcera matčiny zápovědi neuposlechne a tři dny, tři noci bloudí po otcovských sadech jakoby naschvál. Slunce spatřilo ji, právě když chtěla vrátiti se k matce. Z toho viděti, že trest sobě zasloužila svévolnou neposlušností. Tento moment je proto důležit, že ku konci opětně se opakuje, tak že píseň má i jiné zakončení nežli ve druhých dvou písních.

O zamilovaném Slunci všechny písně se shodují, že „tři dny a tři noci plálo, plálo a nezacházelo“, mezitím co ho vlastní matka čeká s večeří, sestávající z jedné jalůvky a sedmi pecí kvašeného chleba. U Drinova se o večeři zmínka nečiní. Když se konečně vrátí Slunce do paláce (seraje), matka mu domlouvá a vyptává se podle Rakovského takto:

„Matčino milé Sluněčko,
kde pak jsi, Slunko, prodlelo?“

U Verkoviče vyskytují se tytéž verše. U Drinova však, jakoby matka již věděla o lásce svého syna, praví mu, že již dosti prodlévalo a hřálo, a dává mu radu, aby, až bude Velik-den a slavnější ještě Gergjov-den, pomocí spuštěné houpačky uneslo svou milenku. U Rakovského a Verkoviče Slunce na otázku matčinu, kde dlelo, vypravuje co vidělo i prosí matku, aby zašla „pri Boga“ a zeptala se, jestli možno živou dívku za ženu dostati. Píseň Drinova, zdá se, jakoby na tomto místě chvátala, nemajíc epického klidu, tak že nám připadá, že na tomto místě není úplná. Podobně schází v ní odpověď, kterou obdržela Sluněčkova matka

od Boha na otázku, jestli možno, aby Slunce oženilo se za zemskou dívku. Gospod (u Verkoviče Dejne-bog) odpovídá, že je to možno i vhodno. Přitom sám teprve určuje den, kdy bůh Slunce může dívku na nebe odnésti. To vše, jak již praveno, radí v písni Drinově matka Slunečkova sama, čímž vypadly takřka nejpoetičtější verše, obsahující rozmluvu mezi matkou a Sluncem. Matka jako starostlivá žena o své dítě ptá se svého synáčka:

„Matčino milé Slunečko,
Kde pak jsi, Slunko, meškalo?“

I syn jako pravý junák veský netají se před matkou, napak ještě chlubí se:

„Kdybys ty, máti, věděla,
jakou jsem pannu vidělo,
na dolné zemi, na světě!
Jestli tu sobě nevezmu,
nebudu více zářiti
jako jsem dosud zářilo!“
(Rak. Pok., str. 127.)

Verše ty jsou ryze národní. Umělý pěvec stěží by dovedl vložiti do několika slov tolik citu a národního ducha. U Verkoviče opakují se tatáž slova s některými pouze rhythmickými nepravidelnostmi.

Přicházíme nyní ku hlavnímu momentu v naší písni, totiž k únosu dívky. Doba ve dvou písních určena je „na slavný den, na Velik-den, slavnější ještě Gergjov-den“. U Verkoviče však nalézáme „Kolen-den“. Béřeme-li Kolen-den za Koledu. to ovšem by se doba neshodovala. Pokud jsem sám viděl a se přesvědčil, je skutečně na balkanském poloostrově zvyk u žen a dívek houpati se na příhodném místě (Turkyně v Plovdivě na př. vycházejí z města ven do blízkého vrbového háječku u dráhy) a doba skutečně připadá na Velikonoční svátky i na svatého Jiří. O tom není pochyby. Proč ale podezřelý odevšad Verkovič, který mohl obě dříve zpomenuté písně míti před očima, má opětně svou zvláštnosť, která na první pohled zdá se býti absurdní? V té věci, myslím, kdyby si Verkovič nebyl jist, nemohl by se toho odvážiti. Spíše něco jiného třeba si připomenouti! Koleda, jak Afanasjev ve svých „Poet. vozr. Slavjan na prirodu“ vylíčil, byla vlastně dvojí: zimní a letní. Podle Hanuše (Kalendář, str. 186.) pak užívalo se na jihu slova koleda na místo letního slunovratu. Tím posunuli bychom dobu Koledy na 23. června. Nyní však je otázka, jestli na př. v Makedonii a zejména Pomáci na ten den (Kolen-den) skutečně takový obyčej mají? V každém však případě je zajímavo, že bůh Slunce (snad sám Koleda, kterého považujeme za slunečního boha) naznačuje ku svému zasnoubení Koledův den, či zkráceně Kolen-den! Pokud to se nezjistí, nelze pronésti platného soudu. Neméně zajímavý je způsob, jak byla dívka unesena. U Drinova matka-macecha radí dceři, aby se šla se svými družkami pohoupat, a jakmile dívka vsedne do houpačky, „Gospod

izdigna (vyzvedne) ljulila". U Rakovského „snesly se zlaté houpačky nad Grozdančiny dvory", a malí i velcí šli se pohoupat „na zdraví". Naposled přijde Grozdanka. Sama její matka ji houpá. Avšak najednou spustily se černé mraky a houpačky (ljulki) se zvedly. Matka pláče a naříká, dávajíc známou radu dívce Ne tak u Verkoviče. Mythologická síla objevuje se i nyní. Slunečkova stará matka udělala si zlatou houpačku (ljulka) a spustila ji na zemi. Houpačka odešla na dívčiny dvory, kam přicházejí malí i velcí se pohoupat „za zdrave". Dcera pak žádá matku, aby ji pohoupala na své i matčino zdraví, poněvadž prý matka pro své stáří nemůže se posadit do houpačky. Jakmile však usedla, houpačka se vznesla.

Pozastavme se nyní nad radou matčinou své odlétající dcerušce. U Rakovského radí matka Grozdance, aby „gověla" devět měsíců, totiž aby nepromluvila devět měsíců na otce ženichova, ani na matku, ba ani na svého milého. Totéž radí Adilenčina matka u Verkoviče. Jináče však je u Drinova. Tam radí matka Marii, by nepromluvila nejen na otce, na matku a na ženicha, nýbrž i na „devera" (družbu) a na „každého jiného", rozumí se z příbuzenstva. Dle toho můžeme věřiti úplně Rakovského poznámce, v níž praví, že bývalo v obyčeji, aby nevěsta chodila devět měsíců pod závojem a „gověla", dokud by neporodila. U Verkoviče však o příbuzenstvu není ani zmínky, tak že kdybychom odjinud toho neznali, od něho bychom se významu nedopátrali. Tato okolnosť při známé obšírnosti a mnohdy i rozvláčnosti Ved zasluhuje povšimnutí.

Předstíraná němota dívky je příčinou rozvodu. Ženich (Slunce) vybere si jinou nevěstu. Jméno její Dena-Denica uvádí pouze Drinov. Při nové svatbě je stará nevěsta kmotrou, majíc na práci dáti závoj nové nevěstě a držeti zapálenou voskovici. Vše hotoví se ke konci, ale najednou nastává v písni obrat. Neznámým způsobem se zapálí závoj nevěstin, která ve zlosti spílá své předchůdkyni, že když je němá, není přec slepá. Ostří těchto slov vyloudí úsměv prvé nevěsty a ta počne mluviti. Ženich udiven nad tím, vrací svou druhou milenku rodičům a přijímá opět první svou lásku. Zde zdálo by se, že píseň končí, poněvadž dospěla ke skutečnému rozřešení. U Rakovského skutečně také píseň je zde u konce. Jináče u Verkoviče a Drinova. V písni Drinově zklamaná Dena-Denica prosí vyšního boha, aby ji učinil nějakým ptencem (pilence). Gospod promění ji ve laštovici. U Verkoviče však neposlušná své matky Adilenka, jak jsme svrchu poukázali, nedá se usmířiti ženichovými slovy a prosí boha Dejne, aby ji učinil ptáčetem, by mohla létati na zemi i na nebi, protože se jí Slunce posmívalo pro její němotu. Zde tedy obě písně se rozcházejí. Jest však otázka, který motiv je lepší a přirozenější. Píseň Drinova usmiřuje nás úplně. Trpící, uražená dívka Marije dochází spravedlivé odplaty tím, že právě při nových oddavkách ženich vrací zpět Mariinu sokyni, která žalem a studem chce raději býti ptáčetem, které by stále připomínalo světu, že to byla Slunečkova nevěsta, kterou ono mladou od oddavek zapudilo. Jinými slovy:

zahanbené děvče chce nositi smutek, protože nemůže snésti pohany, která stala se mu tím, že je ženich nechce. Chce raději býti pláčetem a nositi smutkové roucho jako „černá“ vlaštovice. Černá barva od dávna značí žal a smutek. Tak je to u Drinova. U Verkoviče však stává se první nevěsta Adilenka vlaštovkou. Příčinou toho udává píseň posmívání se ženichovo, že nevěsta je němou. A toť právě casus divortionis. Nevěsta ve své citlivosti nemůže více žíti s tím, který ji do nejhlubšího nitra urazil. Jest tedy možným i tento případ, kde první nevěsta ustupuje druhé a raději nosí věčný smutek, jsouc proměněna v černou vlaštovku. Co se týče metamorfosy s vlaštovkou, ve slovanském bájesloví není to žádnou zvláštností. Národní písně i pohádky znají více případů. Nám zde více o to běží, proč Verkovičova píseň končí jináče nežli Drinova. Co mysliti o tom? Je to svévolnost, nebo přece jen pravda pravdoucí? Pověděl jsem již dříve, co o tom soudím. Vidím v tom spíše neodvislou jistotu Verkovičovu, neb i jeho sběratele. Jináče dá se očekávati, že by v případě falsifikace byl přizpůsobil věrněji svůj text ku jiným známým!

Celkový úsudek o všech těchto písních je asi tento:

Všechny tři písně látkou spadají do doby pohanské, postupem času však přijaly na se některé znaky, které o křesťanství svědčí. Takovým znakem vidí se mi slovo „Gospod“ proti vyskytujícímu se „Bog“ nebo Verkovičovu „Dejne“, dále svatební obřady, jako držeti svíci, přiodívati závojem, býti kmotrou atd. Avšak tyto obřady mohou býti pohanské rovněž jako křesťanské, podobně jako slova „svekra“ i „svekъrva“ atd.

Celá báje zdá se býti původu indoevropského a je známa, ač trochu pozměněna, i v jiných mythologiích. V latinském a řeckém bájesloví spřízněna je s bájí o Proserpině (Proserpina *Περσεφόνη*, *Περσεφόνεια*, *Περσέφασσα*), která byla dcerou Dia i Demetry (Od. XI., 217.). Mladou tuto krásku unesl bůh Hádes (Pluto), když se byla procházela na nivách nysejských. Matka nevědouc o tom, hledala svou dceru devět dní a devět nocí, těkajíc z místa na místo, až konečně Helios (bůh Slunce), který vše vidí, pověděl o jejím únosu. O báji sanskritské, jak Rakovský o ní zmíniti se přislibuje, na ten čas pomlčíme. Zde budiž připomenuto ještě to, že mythologové vidí v báji o Proserpině personifikaci jarního vzrůstu v přírodě, jako kvítí, obilí a vůbec všeho rostlinstva, které země (Demeter) rodí, a které na jaře i v létě bují, zelená se, ale v zimě hyne, t. j. vrací se do temného lůna země, odkud svůj počátek vzalo. Jináče však jest v našich písních. Zde na místo Háda odnáší dívku bůh slunečního světla, tak že základně od sebe se liší. Či by dívka v našich písních podobně jako Persefone dlela dvě třetiny roku na světě u své matky podle rozkazu Dia, přinášejíc s sebou počátkem jara všechno kvítí na zemi (*ἄνοδος*), a na podzim, kdy země pustá, vracela se k svému choti do podsvětí [*κάθοδος*?]*) Vysvětlení toho ponecháváme ji-

*) Srovn. L. T. Saska: Mythologie Řeků a Římanů, str. 115.

ným. Připomeneme pouze, že slunečnice (květina) nazývá se bulharsky „slnčeva lubovnica".

O stáří této báje můžeme částečně souditi podle vlaštovky, o níž Picté se domýšlí, že byla známá již praarijcům (I., 483.), a Jakub Grimm ve své německé mythologii podotýká, že vlaštovka byla posvátným ptákem a předzvěstem jara.

Přejděme nyní k Verkovičovi. Faktum je, že taková píseň existuje. Nejprve sebral ji Rakovský nejspíše v okolí Kotla. Že píseň Rakovského je pravá, dosvědčují M. Drinov a P. Slavejkov, kteří uveřejnili variant téže písně, sebrané na jiném místě Bulharska Možno tedy, aby se nalezl i jiný variant. Ten se nalézá skutečně u Verkoviče, ačkoli dosud od něho vydán nebyl. Variace, jak z hořejšího bylo viděti, je dosti značná, a píseň Verkovičova mimo nářečí má i mythologickou důležitosť. Co se času sebrání týče, je Verkovič poslední na řadě, tak že mohl se dopíditi všech dřívějších vydání téže písně. Co se formy básnické týče, připadá na některých místech, jakoby Verkovič byl skutečně měl text Rakovského po ruce.

Některé verše jsou doslovně v obou. Za to však konec jiný jest nežli u Drinova; u Rakovského o metamorfose dívky ve vlaštovku ani slovem není zavaděno. Byl by snad Verkovič doplnil druhou část z vydání Drinova? Proč by však nepodal aspoň obsah týž, jak je u Drinova? Či chtěl míti něco zvláštního, něco svého, jako v celé Vedě? Pak by ale musil se obávati každého, kdo srovná jeho píseň s Rakovským nebo s Drinovem, poněvadž neshoda mezi ním a ostatními není právě malicherna. Byl by se tedy vydával svévolně v nebezpečí býti postiženu při podvodu při svých přílepkách. K tomu však, myslím, že by nebyl propůjčil svou mnoholetou a nebezpečnou práci za svého pobytu v Serezu, aby prostou jednou písní uvrhl na sebe podezření i méně učených lidí. Ostatně přídavky Verkovičovy písně nejsou s to dodati větší ceny písni o svatbě Slunce s krásnou dívkou. Okázal by se tedy pouhým zkrucovatelem národních písní a ničím více. Věřím raději, že Verkovič sebral a podal píseň tak, jak mu přišla do rukou, ať si ji zkroutil kdo nebo ne. Případy takové, kde národní písně třebas i u jednoho národa v několika variantech se vyskytují, nejsou-li četny, nalézají se přece. Kdyby tedy podařilo se zjistiti v Rhodopách variant Verkovičovy písně, neb aspoň jí podobný, mohli bychom si učiniti bližší pojem také o jeho Vedě. Dokud tak se nestane, budou všechny důkazy pro i proti pravosti Vedy planým, více méně učeným rozumováním.

Sliven.

Z poesie slovanské.

Večer.

Napsal A. Harambašić. Přel. z chrv. **L. Tesař.**

Celá země voní dechem květu
dobrotou jak dívčí ňadro z hloubi,
blahý klid nastává všemu světu
a jas nebe s klidem tím se snoubí.
Pahorky, kamž slunce zapadalo,
zroubily již rudých mráčků spletě...
Chvíle čarná, strvej ještě málo,
moje srdce tolik miluje tě!

Klesá večer jak holubí křídla,
jako znaven rychle nějak padá;
moje duma nad uspaná sídla
krouží světem jako víla mladá.
A v tom letu oko moje mhliví,
teskno dusné srdce mladé kruší,
chvíli holub, chvíli sokol sivý,
odlétám tak ku své zlaté duši

Ó má sladká odkojenko štěstí,
co ty činíš v tomto čase ticha?
Však ty nevíš, že mé srdce jesti
gondolou jen, pod níž vlna dýchá...
Pouze pro tě chvěje se a tísní,
pro tvé štěstí v krůpěje slz taje,
vždyť by samo, uvěř mojí písni,
přineslo mi věčnou rozkoš ráje!

Moje tužby, zlatokřídlí ptáci,
letem plachým k tobě šly se skrýti,
každá v píseň u tebe se ztrácí,
by tvé srdce mohly vydobyti.
Necítíš však ty jich přítomnosti,
nevzruší tě svojím drsným hlasem,
tys jen dítě, netušící dosti,
jak tě rád mám, pro tě hyna časem!

Láska má jak tento večer chová
něhu, toužná jsouc a s vírou blaha,
vroucí jak modlitba andělova,
smířlivá jak nevinnosť a drahá.
Projde večer, mrak zemi zhalí všude,
všechen svět zasteskni žalem spolu:
tak i s láskou tvojí, věř mi, bude,
dáš ji druhu, lepšímu — byť v bolu...!

Projde večer lichotný a blahý,
temno celý obal země skryje;
klesnou rázem idealní snahy
mojí duše i mé poesie!
Co chtít mohu v této dvojí noci,
kde již večer v takou touhu padne?
Co můž' svět, kde láska nemá moci,
co můž' život, kterým peklo vládne?

— — — — —

Z Jalty do Simferopolu.

Z cest Josefa Kořenského.

(Pokračování.)

Povaha pobřežního horstva krymského jiná jest v polovici západní a jiná v polovici východní. Sami Tataři krymští různí od sebe ty půle. Hraničním bodem jest asi Gursuf, kde prý hradby stávaly za starověku proti vpádu se strany východní a odkudž Skytové přišli po jediné tehdejší (i nynější) cestě na krymský jih, aby si podmanili Kimmry, kteří v horách vyhledávali bezpečnosti před mocnějším nepřítelem.

Za našeho letopočtu zvláště byzantští Řekové osazovali břehy krymské. Ale když Janované převahy nabyli v polovici východní, podmaňujíce si město za městem, ustupovali Řekové se zbytky osadníků gotských na západ, kde klidně žili v poddanství chánů tatarských až do té doby, co Turci zmocnili se Krymu za sultana Mahomeda II. roku 1475. Tu pobořeny byly hrady a pevnosti a lid přinucován přijímati islam za svou víru.

S islamem šířil se na Krymu také jazyk tureckých Osmanů. Památka po něm zachovala se podnes ve jménech řek, potoků, vrchů, dědin, které shodují se s řečí, mluvenou podnes v Cařihradě mezi Turky, ale neshodují se s nářečím tatarským, mluveným na severovýchodě krymském a kolem kaspického moře. Ve spisovné řeči turecké označují se na příklad tekoucí vody slovem s ú (voda) spojovaným s příslušným adjektivem. Takové pojmenování mají též potoky a říčky západokrymské, jako na příklad S ó u k s ú (studená voda), kdežto východně užívá se obyčejně místo sú u s e n, jakož slýchá se též ve krajích zakavkazských a při kaspickém jezeře. Veliký sluje v turečtině b ö j ü k, na západě b i j u k nebo b j u k, v tatarštině severovýchodních krajů kavkazských a na východě jižního Krymu u l u. V těchto krajích sluje ves a u l (dvojslabičné), v oněch k ö i.

Alušta leží ve hlubokém údolí při samém břehu, upomínajíc nemálo na Jaltu, jíž velmi se podobá svojí polohou. Silnice rovněž sklání se tu od Bjuk-Lambatu k moři jako od Alupky a Oriandy do Jalty. Jako Jalta rovněž i Alušta vystavena jest při břehu mořském, splývajíc na úpatí svém téměř s hladinou Pontu. Ale údolí, v němž Alušta se rozkládá, jest široké a táhlé, kdežto terrain lázeňské Jalty spíše podobá se širokému žlebu skalní propasti. Protož silnice, vedoucí z Alušty do Simferopolu, mohla býti provedena bez velikých obtíží.

Staří Řekové nevyužitkovali výhodné polohy Alušty, ba ani se jí z těch dob nepřipomíná. Za to Byzanťané poznali důležitosť kraje, opevnivše ji za Justiniána hradbami.

Ale jen málo památek zbylo z někdejšího opevnění. Všeho všudy stojí tu ještě zříceniny dvou věží, z nichž jedna učiněna jest přístupnou. Po několika málo schodech dostupujeme jejího cimbuří a přehlížíme tatarskou dědinu na všecky strany. Ostatní

rozvaliny zmizely. Tataři odnášeli kus za kusem a slepovali z nich své chýže. Jest prý přece rozumnější, říká Tatar, vystavěti ze starých ssutin přístřeší pro člověka, nežli ponechávati vetché a neprospěšné trosky mrazu a lijavci ke zničení.

Do Alušty přibyli jsme po pětihodinné jízdě. Na stanici pod verandou byl již oběd uchystán. „Traktyrčík“ nabízel předem obligátní polévku se zeleninou, potom jídlo masité a za dessert talíř výborných hroznů vinných.

V každém obratu a v každém slově prozrazoval se v traktyrčíku potomek rozptyleného kmene židovského, o němž již dávno neplatí slova básnikova:

> **Divoký holub má nad hnízdem strop,**
> **svůj pelech liška — Israel jen hrob!**

Zaslechna, kterak traktyrčík úlisně promlouvá k jednomu hosti německy, otazuji se ho, kde se tomu naučil. Načež traktyrčík chlubně dal mi v odpověď: „Žid a nebude uměti německy!“

Dobrý nocleh, či lépe řečeno, čistá ložnice potěšuje pocestného na východě rovněž tak jako čerstvý pramen žíznivého. Protož, chtěje zdržeti se den v okolí Alušty, toužil jsem po tom, aby mi nebylo opouštěti lože za noci a vyhledávati klidnějšího spánku opět někde pod košatým ořešákem jako před tím v tatarské osadě Mischor, kam vypudila mě krvežíznivá posádka staré pohovky.

Traktyrčík aluštský dokládal se slovem i bohem, že u něho na stanici vše čisto jest a že budu míti pokojnou noc. Ale sotva že položil jsem cestovní svůj raneček na pohovku, povlečenou červeným aksamítem, vzrušila se cizopasná neřesť k čilosti a běhu ze všech záhybův a skulin již za dne. Za noci marně bys sypal bašty z perského prášku proti nájezdům nočních krvežíznivců.

Nezbývalo než ohlížeti se po lepším noclehu někde jinde v tatarské vsi, kde kromě poštovní stanice jsou ještě dva hostince hodny doporučení. V několika minutách vykládám ve druhé hospodě výzkumné své apparáty i s geologickým kladivem a spokojeně chystám se do vsi a okolí, kde Mickiewicz prodléval, opěvaje dědinu ve znělce „Ałuszta w dzień“:

> **Już góra z piersi mgliste otrząsa chylaty,**
> **rannym szumi namazem niwa złotokłosa,**
> **kłania się las, i sypie z majowego włosa,**
> **jak z różańca chalifów, rubin i granaty.**
>
> **Łąka w kwiatach, nad łąką latające kwiaty**
> **motyle różnofarbne, niby tęczy kosa,**
> **baldakimem z brylantów okryły niebiosa;**
> **daléj szarańcza ciągnie swój całun skrzydlaty.**
>
> **A kędy w wodach skała przegląda się łysa,**
> **wre morze, i odparte z nowym szturmem pędzi;**
> **w jego szumach gra światło jak w oczach tygrysa,**
>
> **sroższą zwiastując burzę dla ziemskiéj krawędzi;**
> **a na głębini fala lekko się kołysa,**
> **i kąpią się w niéj floty i ztada łabędzi.**

Alušta jest tatarská dědina, mající asi 120 domků se 700 obyvateli. Některé výstavnější budovy náležejí Rusům nebo poruštěným kolonistům německým. Úhlednější domky a skrovné dače (villy) jsou při pobřeží mořském, kde postaveno jest několik prostých koupelen pro nemnohé ty hosti, kteří přicházejí za léta do Alušty, by užívali mořských lázní, vyhýbajíce se drahé Jaltě. Ale je-li v Jaltě zábavy po skrovnu, je pro hostě v Aluště chvíle ještě trudnější. I to širé moře jeví se tu opuštěné, ani jediná skořepina mořských měkkýšů nepovaluje se na březích, a zřídka ukáže se na něm rybářský člun nebo koráb na dálném obzoru. Básníkova slova „i kąpią się w niéj floty i stada łabędzi — a koupou se v ní lodi, stáda labutí“ nehodí se na břehy smutné Alušty.

Pobřeží vroubeno jest silnicí, pod níž vlny mořské hučí, rozrývajíce mírně valounkovité mělčiny. Ostré hrany valounků ztěžují koupání jako v Alupce, Jaltě a vůbec při krymském Pontu, pročež ubírajíce se do mořské koupele, neopomínáme navlékati ochranné střevice.

Při silnici lelkuje několik Tatarů, potom hlouček bosých dětí s obarvenými vlasy a nehty a s fezy na hlavách. Někteří opírají se o sloupy silniční, natřené zpola bíle, zpola červeně. Toť celá pobřežní stafáž lázeňské Alušty.

Místy vypínají se při silnici vlaské topole, místy kolem domků rostou ajlanty a akácie.

Víska aluštská rozkládá se dílem na svahu, dílem na návrší. Tatarské chaty přiléhají buď jednou stranou k úbočí výšiny, nebo přístupny jsou se všech stran, pojíce se v nevelikých vzdálenostech v úzké a křivolaké uličky. Každá chata má malý dvoreček obehnaný plotem, všecky pak chaloupky, stmelené z kamení, dubového dřeva a hlíny, opatřeny jsou vodorovnými střechami. Střechy ty jsou terrassami, užívanými po způsobu národů asijských k sušení ovoce, tabáku, prádla. Na střechách zasedává se v letní podvečer ke přátelskému hovoru, tam přijímají se návštěvy, na střechách děti hrávají si jako u nás na ulicích, se střech vyhlížejí tatarské dívky a ženy na svatební a jiné průvody, zahalujíce si obličej ve dlouhý závoj otočený kolem hlavy a zvaný m e h r e m e nebo m a r a m a.

Procházím úzkými ulicemi, vystupuji se střechy na střechu, ociťuji se brzy mezi balvany, brzy na dvorečku, nebo v uličce slepé, kde cesta se zavírá. Opět vylézám na nízkou střechu a rozhlížím se po bezpečné stezce v tom spletitém labyrintu tatarské vísky.

Vyžaduji si také dovolení vstoupiti do vnitř tatarské chaty, ale žena obrací se ode mne tváří a nevrle oznamuje, že muž její prodlévá na vinici.

Hlásím se v chaloupce druhé.

„Assán! Assán!“ volá žena v chatrči vedlejší, a Assán objevil se na dvorečku, uváděje mě jakožto vzácného hostě do stínu svého zápraží, kdež oba usadíme se na koberci, majíce nohy křížem.

Assán hospodář přívětivě nabízí mi cigaretu, a mžikem přinášejí se dva koflíky černé kávy uvařené po tatarsku. Oba přikusujeme k ní ždibec cukru.

Zatím dostavily se děti hospodářovy a udiveně prohlížejí cizince. Otec představuje mi všecky ratolesti rodu svého. Emrali, Salé, Ramís, Amét, Sűin byla jejich jména. Dívky mají vlasy spletené asi ve dvacet nebo třicet cůpků, některé fez, pošitý všelikými penízky a lesklými cetkami, oblečeny jsouce jako chlapci v široké spodky. Oči všech plály radostí, když odcházeli, odnášejíce si obrázky všeho druhu a zářící bronzovým zlatem a stříbrem, jimiž rázem získal jsem si přízně a lásky celého domu.

Tatarský můj hostitel pěstuje hlavně víno a tabák jako jiní jeho sousedé, prodávaje pud tabáku po 15, 20 až 30 rublech.

Kde jaké bidlo v domku, všudy visí na něm pletence cibule a česneku. Česnek a cibuli vychvaluje Tatar do nebe. Moslimové vědí s jistotou, že česnek chrání je před morem a před zhoubnými účinky větrných bouří, jakkoli vzešel ze šlepěje pravé nohy ďáblovy, když tento poprvé doteknul se země. Cibule vypučela prý ze šlepěje levé jeho nohy.

Vcházím s hospodářem Assánem do domku. Všecko dýše pořádkem a vzornou čistotou. Již statečný rytíř Krištof Harant z Polžic chválí Tatary ve své Cestě do země svaté a Egypta, dávaje o nich svědectví, že jsou lidé „regimentu (řádu) dobrého a jiných dobrých věcí na lidi náležejících".

V kuchyni visí nevyhnutelný kotel, pod ním plápolá mírný plamének, a v kotle to praská a syčí. Připravuje se právě oblíbený pilaf k večeři. Kolem povaluje se několik dřevěných lžic, a na stěně visí menší a větší nádoby plechové.

Ve spižírně jest zásoba kukuřice, ve velikém sudě uschováno jest kyselé mléko, k němuž Tatar rád přikusuje chléb s cibulí. Na rohožkách nasypáno jest sušeného ovoce, zvláště planých jablek, hrušek, dřínek. V koutku uchystána jest hromádka vinného listí a trochu zeleniny ke přípravě chutné sarmy. Sarma jest pravou pochoutkou tatarskou jako u Turků dolma. Rozsekané maso zaobaluje se do vinného listu, zelí nebo okurek a peče se s rýží v tuku neb v oleji.

Čičirbőrek jsou koláče z mouky a rozsekaného masa a pečené v ovčí kůži. Zamilovanému tomu jídlu tatarskému říkají Osmani také tatarbőrek, t. j. tatarské koláče.

Za delikátní krmě platí u Tatarů zavařenina ze švestek, hroznů a broskví, pekméz, a podobná helva, jakož i rahatholkum (doslovně: lahoda jícnu), u Turků rahatlukum.

V síni přijímací rozprostřeny jsou koberce na hliněné podlaze, ke stěnám přiléhají nizounké divany a na stropě rozvěšeny jsou malé čalouny, vyšívané pestře rukou domácí. Světlo vniká do chaloupky malými okénky.

Domácí hosť odkládá obuv v předsíni, přicházeje návštěvou v přijímací síň tatarského domkáře a potom v harem.

Větší dcerka hospodáře Assána, sličná Anifé, zaměstnána jest vyšíváním dlouhého závoje, utkaného z jemné vlny. Červené a modré arabesky ozdobují pouze konce závoje. Milá tvář mladé Tatarky upomíná na typ řecký, jenž nápadně se jeví zvláště mezi Tatary krymskými. Živůtek kyprého těla tatarské té dívčiny vyšňořen jest lesklým dracounem, féz pošit jest několika zlatými penízky, a přemnohé copánky, zbarvené na rezavo, splývají po šíji a na prsou. Sedí na divanu, oblečena jsouc v široké šalvary. Nehty a dlaně červenají se hennou, jakož jest obyčejem u moslimů.

Henna (alkana) pocházejíc z kořene a listí keře řečeného Lawsonia inermis a pěstovaného v Africe, Malé Asii a Indii, chrání moslimy před zlým pohledem nevěřících.

Moslim napouští hennou nejenom své vlasy, vousy, nehty, dlaně a šlapadla na nohách, ale též koně a velbloudy pro větší slávu. Perský šach, meškaje v zemích evropských návštěvou, vyjížděl si rád na arabském bělouši, jehož břicho a ohon omalovány byly červeně.

A jako nehty, dlaně a rty spanilé Anifé rděly se hennou, tak zase obočí černala se jako uhel, jsouce natřena koholem, ličidlem, připravovaným ze surmy a koptu.

Nerad loučím se se sličnou Anifé, opouštěje útulný harem hospodáře Assána, jenž zve mě ještě na střechu své čistotné chaloupky. Odtud naposled uvidím něžné střevíčky safiánové, jež tak pěkně sluší půvabné Anifé. Vyšla v patách za námi na nádvoří, jakoby pochlubiti se chtěla ušlechtilou svojí postavou, a s úsměvem milostným zmizela opět v nitru tatarské chaty.

(Dokončení.)

O školách křemeneckých.

List z dějin polské osvěty.

Napsal Josef Dunin Karwicki.

(Pokračování.)

Kromě toho vidíme ještě ve sboru křemeneckých professorů: Michala Choňského, dra. filosofie na akademii vilenské a spisovatele četných děl učených, jenž vykládal přirozené právo a politické hospodářství od r. 1806.—1831.; Mdra. Karla Kaczkowského, pozdějšího lékaře generalního štábu, jenž maje rozsáhlou praxi ve městě a závodě s lékaři: Majewským, Mathiasem a Sedelmeirem, nastoupil r. 1823. na místo učitele všeobecného zdravotnictví, odkud byl r. 1829. povolán za professora therapie na universitu varšavskou. Novější jazyky také nebyly zanedbány na školách křemeneckých; Lefort a Gerlache učili jazyku francouzskému, Kołpaczkiewicz a Michalski německému a Mikulski anglickému. Soukromě učil jazyku anglickému Macdonald a francouzskému

Verdoyen, jenž později se stal knězem a ze sbírek vystavěl za Basiliany nemocnici pro chudé.

Tadyáš Czacki velmi dbal o to, aby mládež vychovávaná ve Křemenci kromě výkladu věd přesných měla také příležitosť rozvíjeti všeliké vlohy společenské. Vyhledával na všech stranách dobrých učitelův, jakými byli: Stanislav Grabowski, jenž učil hře na piano, Lanzi na housle, Pitschmann byl velmi dobrý malíř podobizen a Klembowski kreslíř vůbec, Francouz Russel, šermíř, súčastnil se pod Washingtonem války americké ve sboru francouzském, o čem ustavičně při vyučování vyprávěl. Paní Volangesová, učednice slavného Daporta z Paříže, učila tanci v domech soukromých. U královského mostu na Ikvé v čarokrásné poloze byla zřízena plovárna. Professor Olszański učil jízdě na koni, vydržoval jízdárnu a více nežli 50 velmi dobrých jezdeckých koní na pronajímání bohatším jinochům, kteří nejednou dávali představení velmi hezky sestavených karronsselů. Tyto se konaly pod dozorem p. chefa Drzewieckého, byvalého legionáře, místního krajského maršálka, jenž dbal o blahobyt a úpravnosť města, které skoro na novo ze základů se stavělo. On také horlivě podniknul sbírku na dlažbu ve Křemenci, doporučuje všem to děcko v kolébce, jež potřebuje péče všemožné. Hrabě Karel Mniszech z Wiszniowce, jenž nenáviděl Křemenec za příčinou neznámou, leč jak sám říkal, pro demokratické ideje, kteréž tam dle jeho mínění panovaly, ač se mu to jen zdálo, odpovídal na to s vlastní jemu uštěpačností: „Milý pane, nevychováte to dítě; marné úsilí, vždyť má ve hlavě bláto.“ Bláta bylo ve Křemenci ležícím v dolině ovšem tolik, že povozy vázly na ulicích, a často bylo třeba vynášeti z nich dámy jedoucí do zábavy. Ale přes to vše jaké to byly zábavy! Podíváme-li se na nynější Křemenec, nemůžeme tomu dobře uvěřiti.

Lyceum mělo velmi četnou a bohatou bibliotheku, kteráž po zrušení škol převezena byla se všemi jinými sbírkami do Kyjeva. Obsahovala drahá a vzácná vydání, pocházející ze královské bibliotheky a ozdobená erby a podpisem Stanislava Augusta. Spravoval ji knihovník Pavel Jarkowski, jemužto přidělena byla velmi vzácná numismatická sbírka, sestávající jednak ze sbírky královské, jednak z darů Czackého a osob soukromých. Numismatickou sbírku spořádal Rudzki, sekretář kommisse vychovávací.

Správcem kabinetu fysikalního byl prof. Jenc, chemického laboratoria pak, jakož i kabinetu mineralogického prof. Zienowicz. Se školami spojen byl konvikt na úplné vychování dvanácti geometrův, jejž řídil prof. Hreczyna, a stravovna dra. Lerneta. Prof. Besser měl v botanické zahradě sbírku rostlin a hmyzu z jihozápadních gubernií císařství; obsahovala více nežli 12000 exemplářův jeho péčí a prací sebraných. Honosil se tou sbírkou a rád ji ukazoval cizím osobám. Zahrada v tom utěšeném stavu svědčící o neunavné péči tak znamenitého botanika, jakým byl Besser, měla ostatně prostranné sklenníky, a zvláště krásnou sbírku palem, jakou každá zahrada hlavního města byla by se mohla honositi.

Czacki a jeho nástupci v dozorství nešetřili tedy výdajů na zvelebení ústavu křemeneckého, jenž ostatně měl značné jmění upsané na statcích v našich provinciích. Zdi bývalé koleje jezovitské znamenitě se hodily k umístění škol, sbírek, kabinetův a na byty četných professorů. V nádherném kostele dříve jezovitském, jejž byl založil kn. Janusz Wiśniowiecki, kastelán krakovský, r. 1731., sloužíval slavnou mši prelát Osiński a později, po odchodu jeho do Vilna, kanovník Kulikowski. Každodenně bývala mše pro studenty, a v neděli jakož i o svátcích míval slavný řečník, kapucín P. Prokop, kázání či spíše výklad své nauky pro mládež.

Školní rok se končil vždy slavností na den sv. Petra a Pavla dne 29. června. Studující se vyznamenávali řečněním a deklamováním, professoři předčítali své vědecké rozpravy. Tadyáš Czacki a jeho nástupci, předsedajíce při těchto slavnostech, sami rozdávali stříbrné a zlaté medalie, akcessity a pochvalné diplomy vynikajícím studentům, kteříž je přijímali u přítomnosti celého obyvatelstva, zvláště pak rodičů, sester a mladších bratří, jimižto tím způsobem dodáváno chuti ku studiím. Nejedna slza matčina zrosila zde čelo mladého laureata a zůstavila nesmazatelné sledy v dalších kolejích jeho žití; nejeden povzdech vznášel se k nebesům s prosbou, aby syn anebo vnuk veřejně byl vyvolán při slavnosti, a nemálo zde bylo hlasitých projevů radosti studující mládeže samé, když po slavném Te Deum laudamus byla propouštěna domů na prázdniny, při čem jinoši obyčejně zpívali: „Te Deum laudamus, domů hajdamus.“

Celá společnosť křemenecká živě se zabývala s tím, co tak živě se týkalo studující mládeže. Doba zkoušek, odjezd i příjezd z prázdnin — byly doby všem horečné; otázka, kdo ze třetího kursu dostane zlatou medalii a kdo stříbrnou, rozvášnila celou společnosť, k nížto náleželo mnoho sester, sestřenic a zvláště matek. Otázka ta brána do opravdy, velmi vážně, jako dnes na př. parlamentární otázky v nějaké říši konstituční; tvořily se strany pro i contra, leč dlužno přiznati, že uznání zásluh, vydané školním představenstvem, bylo vždy a při všech závěrečných slavnostech vítáno s radostí a potleskem, což bylo nejlepším důkazem jeho spravedlivosti. Všichni žijíce zde žitím studentským vřelé měli účastenství v tom, co se týkalo mládeže; dle našeho mínění bylo to skutečně jednou z nejkrásnějších známek vychování křemeneckého, že jinoch maje příležitosť kořistiti z vědy dokonale vykládané, žil jaksi žitím rodinným a nebyl v nebezpečenství, že se zkazí, jak se snadno mohlo státi ve víru města velikého. Dospělé osoby ze společnosti účastnily se také zábav mládeže, když hrála míčem; společné byly májové výjezdy do Podlisiec, procházky na horu královny Bony, ku slavné Raczkowské na kávu, na Čertovu horu na pirohy a kuřata k Mińczuczce, na královský most vystavěný pro krále Stanislava Augusta r. 1787., když jel z Wiszniowce do Kaniowa. Tam bývaly obyčejně pikniky, kteréž pro dámy uspořádala dospělá mládež, jež před lety již dokončivši studia, sjížděla

se sem z různých stran Polsky; ale všech těch zábav účastnili se studenti z vyšších ročníků, provázejíce dámy na koních vlastních anebo najatých v jízdárně prof. Olszańského.

Dlužno tu také podotknouti, že tehdejší společnosť křemenecká byla četná a vybraná. Sjížděly se sem celé rodiny na zimu, zdržely se do prázdnin a obyčejně pak pozdě na podzim se vracely. Uzavřelo se tu mnoho sňatků z různých stran polských; masopust býval neobyčejně stkvělý; společnosť bavila se velmi vesele v domech soukromých, kde se scházel obyčejně důvěrný kroužek, jako na příklad v úterý vždy u paní Cecilie z Platerův Ożarowské, každou sobotu u generala Rzyszczewského, ve středu u pp. Adamových Orłowských, ve čtvrtek u knížat M. Sapiehův, u paní starostky Gadomské, u paní Ludv. Giżycké, roz. Sobańské, u kněžny J. Czetwertyńské, roz. Chołoniewské, a ve mnohých domech jiných. Hosté tančili mnoho a s chutí mnohem větší nežli nyní; v soukromých těch tanečních zábavách hrával obyčejně slavný houslista Kaczkowski ze Lvova, asi taký jako nyní známý Lewandowski ve Varšavě, s průvodem violy a basy. V modě byly ještě solové tance, jako na př. gavotta, dobře vybraný pár tančil nejednou solo v mazuru; ano i nynější contredanse, v němžto tančící skoro jen chodí a to nejčastěji bez taktu, musil býti tehdáž tančen se zachováním všelikých krokův a obratů. Rovněž byl tančen angléz, nyní již neznámý. Mezi studenty, kteří se učili tanci u proslulé paní Volangesové, vynikali: Titus Sarnecki, Ant. Pruszyński, Jos. Rzyszczewski a Ignác Orłowski; mezi salonovou mládeží, která přijížděla do Křemence na masopust za příčinou zábavy anebo vyhledání přiměřených partií, ježto Křemenec tehdáž nazván malou Paříží, jmenovati lze: Konst. Bernatowicze, Witosławského z Podolu, Karla Chodkiewicze, Konst. Ożarowského, Michala Wielhorského, knížete Vladislava Sanguszka, Karla Kossowského, Jos. i Heřmana Potocké, Tadyáše Walewského, kníž. Karla Jabłonowského, Kazimíra Dunin-Karwického, Vladisl. Esterhazyho, Jarosl. Potockého, Václ. Rzewuského (Emira), Daniele Mężeńského a mnoho, mnoho jiných, jichžto zpomínkou zabývati se nemůžeme. Sláva zábav křemeneckých vábila i hosti z dalekých krajin vlasti. Na plesech bývalo viděti důstojníky dávného vojska polského, jako na př. Přemysla Potockého, syna Antonínova, Mečislava Chodkiewicze, plukovníky Kamińského, Błędowského a Martina Tarnowského, ano i hosti zakordonové, t. j. Haličany; z těchto připomínáme: Jana Stadnického, Jindřicha Fredra, Karla Krasického, Ignáce Komorowského a j. Uvádíme taktéž Bukowského, bývalého důstojníka rakouského, jenž tu přebýval s chotí, roz. Chołoniewskou, maje uherský titul Nagy Michel dle statků svých v jakémsi komitátě. Nosíval uniformu husarskou hojně vyšívanou, byl velmi dobrým jezdcem, a mladí studenti houfně za ním běhali, kdykoli se ukázal na ulici.

Konečně i Volyň posýlala nemalý zástup mládeže bažící po tanci a zábavě vůbec. Byli to většinou dávní vychovanci škol zdejších, kteří při každé příležitosti rádi se vraceli do Křemence milovaného. Starý praefekt Jarkowski a prelát Osiński chovali se k nim,

*

jakoby skutečně chodili ještě do školy. Prelát je připouštěl i ku svým oblíbeným hovorům se studenty na chodbách, úplně zapomínaje, že jimi již nejsou. Dokazujc to dle našeho mínění, čím byla zdejší společnosť a jaký duch ji oživoval: školy a společnosť tvořily zde celek jediný. Za naší doby toho již nikde neshledáme, leda v malých městech universitních v Německu, v Jeně, Giessenu a j.; leč tam vládne duch buršácký, pitky a časté souboje, o nichžto ve Křemenci bohudík nebylo nikdy slyšeti. Z počtu dospělé mládeže, kterážto vstoupila již ve kruh obyvatelstva, jmenujeme: Jana Tarnowského z Horochowa, Viktora Czackého, syna Tadyášova, Jana Stępkowského z Łabuně, vnuka známého velitele vojenského, a Celestina Zakaszewského, kteřížto dva byli nazýváni Orestem a Pyladem pro přízeň, jíž byli sloučeni, Edvarda Potrykowského, nedávno zemřelého ve Varšavě, Adama Chołoniewského, Leona i Xavera Sapiehy.

Kdo sobě zaznamenává takové zpomínky na Křemenec a dobře zná polské provincie, tomu mimovolně tlačí se do péra myšlénky smutné, velmi smutné. Jak málo osob námi zde uvedených posud žije! Nevíme, zdali by jich alespoň dvacet dostavilo se na zavolání — tak strašně řádila neuprositelná smrť v řadách starých Křemenčanů, zvláště v několika letech posledních. Taktéž děje se i se studenty, kteří v tehdejší době ještě navštěvujíce školy, v ústavu věčně památném, stvořeném prací neunavného Tadyáše Czackého, vzdělávali se k životu občanskému. Vyjmenujeme dva Zamojské, Zdislava i Jana, syny Ordinatovy, tři Lubomirské z Rowného, Kazimíra, Vladislava, jakož i Adama ze Krakowce v Haliči, dva Przezdziecké, Alexandra, muže ve vlastenecké literatuře velice zasloužilého, a Mečislava, Orłowské: Ignáce Alexandra z Jarmolinec, Michala a Antonína z Czajczynec, Świejkowské: Vladimíra a Leona, Rzyszczewské: Leona i Josefa, Jełowické: Edvarda, Adolfa a Josefa, Nykové: Karla a Polydora, Ledóchowské: Jana a Romualda, Pruszyńské: Mečislava a Bronislava, Januara Sulatyckého, Mečislava Komara, Arnošta Rzewuského, Joachima Piegłowského a mnoho, mnoho jiných, jež bychom zde zbytečně jmenovali, a kteří nám v té chvíli nepřicházejí na paměť. Ale z celé řady tehdáž mladých a na život se usmívajících studentů škol křemeneckých, hledících na budoucnosť skrze prisma mládí a štěstí, sotva pět neb šest zůstalo mezi námi, nemluvíme-li již o osobách dříve vyjmenovaných. Jedni zemřeli mezi námi, jiní zahynuli na poli slávy, jiní zase šli hledat smrti ve vyhnanství, a osud těch byl nejsmutnější, neboť oni v tesknotě k ničemu nepřirovnatelné obraceli zraky k milenému Křemenci, jenž jako nižší ústav vědecký. byť i nevychoval takové kontingenty znamenitých lidí jako universita vilenská, přece byl oživen jediným duchem a dal zemi nemálo znamenitých občanův a činných spisovatelů, z nichžto připomínáme jen Josefa Korzeniowského, Słowackého, Sierocińského, Chlebowského, Štěpána Witwického, Sienkiewicze, Olizarowského, Felińského a Zakrzewského, jichžto jména přicházejí nám právě na paměť. Uveřejňovali ve mládí plody ducha svého v „Rozmanitostech lvovských", v „Pa-

mětníku vědeckém", „Pamětníku varšavském", ve „Wandě", „Včelce polské" a j. tehdejších časopisech literarních. Polská literatura nebyla tehdáž ještě tak bohata jako nyní. Literarní ruch počal teprve se oživovati. Romantism činil své první kroky, a bylo mu bojovati se všcvládnoucí školou klassickou, kteroužto representovali zasloužilí spisovatelé z doby Stanislavovy. Literarní pokusy mladých Křemenčanů jsou tedy dvojnásob vzácné. (Dokončení.)

Boj na Kosově.

Napsal Václav Marek.

(Dokončení.)

III.

Za jitra zbudil Musić Štěpán milku svou a vyzval ji, aby se podívala, jest-li už ráno, zvučí-li buben před dvory Lazarovými a shromažďují-li se tam již páni, podotýkaje, že pod kletbou jest mu dostaviti se k boji na Kosovo. Milka poslechla a brzo přinesla zprávu, že páni již se shromažďují. I vstal Štěpán sám a opět poslal milku, aby mu vzbudila sluhu Vaistinu, by koně a čeho jest potřebí, připravil, neb Štěpán nechce za ostatními býti. Tu milka počne ho zrážeti s úmyslu jeho:

„Neodjížděj na Kosovo pole,
neb jsem bídná viděla sen smutný;
jak holubů hejno přeletělo
podle dvora našeho panského,
odletěli na Kosovo rovné,
do tábora Muratova padli,
a kde padli, už se nepozdvihli;
a to, bratře, vaše je znamení,
jest se báti, byste nezhynuli."

Ale Štěpán nechce cara zraditi, i připomíná milce kletbu, kterou Lazar všecky zavázal k účastenství. Tu šla milka Vaistiny vzbudit; ten vstal, osedlal dva koně, vynesl hedvábný prapor, na němž bylo dvanáct zlatých křížův, a zašel k pánovi na čardak.*) Ten se již připravoval a připíjel na šťastnou cestu a svatý kříž. Pak vsedli na koně a vyjeli.

Před dvory Lazarovými bylo již mnoho uherských pánů. Carice Milice skvostně oděná vítala je:

„Dobré jitro budiž vám, krásné uherské vy panstvo!
Krásno je tě pohleděti na ty ušlechtilé pány,
jakoby je jediný den matka jedna porodila!"

A Miloš jí odvětil:

Nadívej se, Milice, ještě na ty krásné pány,
na všecky ty krásné pány i své braty Jugoviće,
Bůh ví, udá-li se ti kdy spatřiti je ještě jednou!"

---

*) čardak: stavení, obývané v hořejší části. Kolář.

Milice porozuměla, slzy polily její ruměnné bílé líce a ona takto k Milošovi promluvila:

„Této noci, milý zeti, velmi trudný sen jsem měla,
jak mi hvězdy padaly s nebe na tu černou zemi,
to padati budou hlavy toho panstva uherského,
světlý měsíc na nebi že se chmurou zatáh' celý,
to se líce zatemní slavného knížete Lázy,*)
a že jasné nebe náhle na čtvero se rozpuknulo,
to zas pukne bolem smutné srdce Miličino
pro ty pány uherské i pro bratry Jugoviće.“

Tu Milice zarmoucená požádala Miloše, by se přimluvil u Lazara, aby jí jednoho z Jugovićů doma zanechal, aby snad celý rod nevyhynul. Ale Miloš nechce se přimluviti, vždyť jest ona ženou Lazarovou. I šla tedy sama k Lazarovi a přednesla mu žádost svou a to ráda by, aby Boško jí byl doma zanechán. Lazar svolil; jen má Milice, až zítra vojsko potáhne, na Boška si počkati, od Lazara ho pozdraviti a pohnouti ho, aby doma zůstal. Milice tedy z jitra čekala. První jel Musić Štěpán s 12.000 muži, dále jiní a jiní s oddíly vždy silnějšími, posléze Jug Bogdan s devíti syny, jako devíti sokoly. První z nich Boško. I obrátí se k němu Milice, pozdraví ho od Lazara a vyřídí mu i jeho svolení, aby u ní zůstal. Ale Boško odpoví:

„Vrať se, sestro, do své bílé věže,
neboť já ti tady nezůstanu,
ani z ruky nedám prapor s křížem,
byť car celý Kruševec mi dával.
Družina by o mně povídala:
„Hle bázlivce, Boška Jugoviće!
Vždyť on nesmí jíti na Kosovo
za kříž svatý krev svou prolívati
a za víru svoji umírati.“
Pak bod' koně a jel branou dále. (Kolář.)

Milice bez sebe klesla na studený kámen. Tu jel sám Lazar se dvěma zeti svýma Vukem a Milošem. Spatřil Milici, slzy mu pokropily tvář, i nařídil sluhovi Golubanovi, sprošťuje ho závaznosti na Kosovo táhnouti, aby kněžnu odnesl a při ní zůstal. Sluhovi slzy líce polily, odnesl paní do bílé věže,

nemohl však srdci odolati,
aby nešel k boji na Kosovo,
navrátil se rychle k svému koni,
vyskočil naň a jel na Kosovo. (Kolář.)

Celkem táhlo na Kosovo 388.000 bojovníků.

IV.

Vesele přijeli na Kosovo a rozbili tábor. Tamtéž již dříve se dostavili Vlatko Kranić a chrvatský ban Ivan s 20.000 Bosňákův. Ale nepřišel Záhumec Radić a o Lećaninu Baošovi došla

*) Láza = Lazar.

zpráva, že s vojskem čeká na hranicích své země a obmýšlí zradu. Proto se Lazar velice zarmoutil, i vyjel si se zeti svými stranou na pahorek vyhlížet, nepřijíždí-li Radič. V tom přijedou z tureckého tábora Ivan Kosančić a Milan Toplica s odpovědí Muratovou. Miloš k nim zajede a vyptává se Ivana o síle vojska tureckého. Ivan mu odpoví:

„... Turci mají mnoho vojska:
Kdybychom my v sůl se proměnili,
nelze Turkům oběd osoliti...“ (Kolář.)

Celé Kosovo jest jimi pokryto.

„Kůň u koně, junák u junáka,
bojných kopí jako černá hora,
prapory jak oblaky tam vlají,
bílých stanův jako kupy sněhu;
kdyby s nebe přívalem déšť spadl,
kapka by se na zemi nedostala,
leč na dobré junáky a koně.“

Vyslechnuv zprávu tu, zaklíná Miloš Ivana, aby tak to knížeti nepovídal, nebo starosť by se ho zmocnila a vojsko by se polekalo, nýbrž žádá ho, aby mu řekl, že mají sice Turci vojska celkem dosti, ale že snadno jest je přemoci, poněvadž málo jest mezi nimi opravdových bojovníkův a i ti jsou nemocí stíženi rovněž jako jejich koně. — Mezitím Vuk Lazarovi vytýkal, že by byl lépe udělal, kdyby se byl poddal, nyní že sultan přece toho dosáhne a nad to i Baoše a Radiće jeho zemí odměnı za to, že nepřišli proti němu bojovat. I vzbuzoval v něm podezření proti nenáviděnému Milošovi, že vše to je asi práce jeho, že po podobné odměně touží; beztoho se právě nyní asi s pobratimy umlouvá. Po té Ivan a Milan sdělují ve stanu Lazarově Muratovu odpověď: Murat bude do dne Vítova dopoledne čekati na určité rozhodnutí Lazarovo. Miloš radí k boji, i kdyby Radić a Baoša nepřišli, a všichni s ním souhlasí. Pak se vévodové rozejdou, jen Vuk s Lazarem ve stanu zůstanou.

V.

Za jitra den před sv. Vítem dával Lazar všemu vojsku přijímati u překrásného kostela Samodrežského. Poslední pobratimové Miloš, Kosancić Ivan a Toplica Milan. Odcházejíce spatřili tito dívku kosovskou, i dal jí Miloš plášť svůj, aby po něm na něho si vzpomněla a za něho se modlila, by zdráv z tábora se vrátil, a slíbil jí, že ji pak nevěstou učiní pobratimu Milanovi a sám při svatbě jí svědkem bude. Kosančić Ivan dal jí zlatý prsten z ruky, by na něho vzpomínala a za něho se modlila a taktéž jí slíbil, že ji učiní nevěstou Milanovou a že jí družbou bude. Konečně Toplica Milan dal jí zlatou spouku a slíbil jí, že si ji vezme za věrnou milku.

Večer na to hostil Lazar panstvo srbské. Při hostině pozdvihl zlatý pohár vína a takto promluvil:

„Komu bych měl připit tuto číši?
Kdybych ji měl po staršinstvu připit,
připil bych ji Jug-Bogdanu starci;
kdybych ji měl po hodnosti připit,
připil bych ji Vuku Brankovići;
kdybych ji měl podle lásky připit,
připil bych ji devíti svým švakrům,
devíti svým švakrům Jugovićům;
kdybych ji měl podle krásy připit,
připil bych ji Ivě Kosančići;
kdybych ji měl podle výšky připit,
připil bych ji Toplici Milanu;
kdybych ji měl připit po hrdinství,
připil bych ji Miloš-Obilići.
Nikomu ji také připit nechci,
než na zdraví Miloš-Obiliće.
Zdráv buď Miloš, věrný i nevěrný!
Nejprv věrný, později nevěrný!
Zejtra chceš mne zradit na Kosově,
k sultanu chceš zběhnout tureckému:
zdráv mi buď a přípitek můj vypij!
Víno vypij, pohár si nech darem!“ (Kolář.)

Miloš poděkoval za přípitek i za pohár, ale nařknutí zrady od sebe odmítá a na Vuka je svrhuje, a aby nevinu svou dokázal, doloží:

„Zejtra bude den svatého Vída,
uvidíme na Kosově poli,
kdo je věrný a kdo bude zrádcem.
Dokládám se velikého Boha,
že chci jíti zejtra na Kosovo,
že chci zabit cara tureckého,
že mu nohou na hrdlo chci vstoupit.

A vrátí-li se zdráv z boje, chce se na Vukovi pomstiti. Hned pak se vyptá Kosančiće a Toplice, kde je stan Muratův, a ač mu onen pošetilosť záměru jeho vytýká — ježto stan carův je právě ve středu tureckého vojska — on ve svém zámyslu jen se utvrdí a odjede přes pole rovná jako hvězda přes jasné nebe, a za ním oba pobratimové Kosančić i Toplica.

VI.

Když přijel Miloš před stan Muratův, Turci hned ho u cara ohlásili, a ten si jej dal předvésti, i tázal se ho, zda přišel o vojsku vyzvídat? Miloš odpověděl:

„Já jsem odtrhl se od vojska Lazara cara
i přišel jsem na pomoc tobě caru přeslavnému.“

Tu car mu připomene, že pak jest jeho povinností, caru se pokloniti a pravé koleno mu políbiti. Miloš se tedy sehne, v tom však handžar zlatý vytáhne, cara jím probodne a pak na něho šlápne. Potom jedním skokem vyskočí ze stanu, druhým se vyhoupne na koně a již pádí po Kosově. Za ním zdvihlo se všecko vojsko turecké. On statně se bránil, i když pobratimové mu padli;

ale tu hlas z oblak vyzval Turky, aby koni jeho štíty a šavle pod nohy metli. To Turci učiní, kůň se potkne a oni Milošovi pravou nohu utnou. Když se Miloš spatřil bez junácké nohy pravé, chopil kopí a tím se podpíral a zase statně Turkům se bráně, dovolával se pomoci.

„Kde jsi, kníže Lazare, ať tě vidí bůh veliký!
Pomožíš mi, tcháne můj, nyní nebo pak už nikdy!
Turky jsem ti k Sitnici, prudké řece, všecky sehnal:
něco jsem jich tam pohubil, a něco se potopilo.“

To vše dobře slyšel nevěrný Vuk, a místo pomoci Miloše mstivým výsměchem odbyl. I Lazar to uslyšel, a strach se ho zmocnil, není-li Miloš ve veliké bídě. Sebral se tedy s vojskem, a v tom již Turci na ně udeřili. Prvý útok odrazil Vlatko Kranić a bán Ivan s bosenským vojskem; i srbské vojsko do boje se dalo.

„Tu by Lazar byl přemohl Turky,
Bůh potresci Vuka Brankoviće!
On jest zradil tchána na Kosově,
on jest zradil tchána na Kosově,
i odvedl dvanáct tisíc mužů,
vojínů to veskrz obrněných.“

Turci vrazili do mezery tím povstalé a odloučili tak vojsko bosenské od vojska Lazarova. Tu nastalo strašné klání a rubání. Musić Štěpán tři paše pobil a když se čtvrtým se počal bíti, padl sám i se sluhou Vaistinou a s 12 000 mužů. Konjica Ivko zahynul při pátém pašovi s 13.000 m. Živko od Omolja padl při šestém s 15.000 m. Kučainac Ivo šest jich pobil, ale při sedmém podlehl sám se 16.000 m. Tu do boje uvedl vojsko starý Jug Bogdan s devíti syny. Přede všemi jel Boško s praporem křížovým. Statně se drželi, ruce do ramen měli krvavy a meče do rukojetí zeleny; sedm pašů pobili a když s osmým počali se bíti, sami všichni zahynuli i se vším vojskem — žádný nechtěl bratra zraditi; nejdéle se držel Boško, jenž Turky po Kosově proháněl jako sokol holuby. Potom padli statní hrdinové Petr Braničevac, Srdja Zlopogledja a Nemanjić, osm pašů pobivše. Kde po kolena krev proudila, tam zahynul bán Strahinić, dobrý to junák: jak jednou šavlí břitkou máchnul, dvacet hlav uťal. Posléze zavedl do boje sám car Lazar vojsko 70.000 mužů, ale

„nedá na se podívati Turkům,
jak by mohl bitvou pobit Turky!“ *) (Kolář.)

Měl však neštěstí; v nejprudším boji spadl s koně. Lid jeho vida koně samého, soudil, že kníže již padl; i ztratil srdce. Turci tím lítěji doráželi a všecko vojsko Lazarovo pobili. Vlatko Kranić, již dříve zpozorovav, že zradou Vukovou vše jest ztraceno, opustil bojiště.

Lazara zatím Turci jali a zároveň s Milošem dovedli je k carovi, jenž ještě na živě byl. Ten promluvil ku svým pašům a vezírům:

*) Turci před vojskem Lazarovým prchali a nestáli k bitvě.

„Jakmile se duše má s tělem na dobro rozloučí,
hlavu ihned utněte slavnému Lazaru caru,
taktéž hlavu utněte mi Miloši Kobilovići,
a potom mě pochovejte na Kosově rovném poli:
pod nohy mi položte slavného Lazara cara
a Miloše Kobiloviće na moji na pravou ruku."

To uslyšev Miloš takto k sultanu promluvil:

„Zdali pak tě mohu zač, světlý care, požádati?
Nedávej mne položit' na tvoji na pravou ruku,
ale dej mne Miloše položit pod nohy pod tvoje,
mého tchána Lazara na tvoji na pravou ruku.
Jako jsem mu úslužně se za života vždy dvořival,
nechať se jemu dvořím i ve mateři černé zemi."

Murat žádosti jeho vyhověl. A když Lazar slova zeťova slyšel, slzy mu polily bílé jeho líce, a on s Milošem takto se rozloučil:

„Ach, blažená matka tvoje, která jest tě porodila!
Tebou jsem se vždy honosil mezi bratřími i pány;
a prokleta byla matka, která Vuka porodila!
Ten mi hanbu velikou především učinil panstvem,
ten mi zradu hanebnou na Kosově jest učinil!"

V tom Murat duši vypustil, Turci Lazaru i Milošovi hlavy uťali, Lazara pochovali vedle cara po pravici, Miloše pak pod nohy světlého cara.

VII.

Dívka Kosovská za časného jitra v neděli odebrala se na Kosovo. Na zádech nesla chléb, v rukou pak dvě konvice, v jedné vodu, v druhé víno. Koho našla na bojišti ještě živa, vymyla mu vodou rány, vínem pak a chlebem ho posilnila. Tak učinila i Pavlu Orlovići, mladému praporečníku, těžce raněnému. Když se posilnil, tázal se jí Orlović, koho na bojišti hledá? I vypravuje mu ona, jak po přijímání před bojem setkala se s třemi hrdiny Milošem, Kosančićem a Toplicou, kteří jí jisté sliby učinili; těch hledá. Nato Orlović jí řekl, že všichni tři v nejkrutší seči padli; kde oni leží, že nejvíce jest nakupeno kopí a krev tam tekla koním po střemeny, ba až po udidla a junákům po pasy.

Jak ty řeči dívka uslyšela,
polily jí slzy bílé líce;
naříkala hořce bílým hrdlem:
„Běda, běda! zlý mi souzen osud!
Kdybych sáhla na zelený javor,
zelený by uschl od mé ruky!" (Kolář.)

Potom potkala dívka ta, jež nesla i bílý hedvábný klobouk skvostně ozdobený, vojvodu Radiće Záhumce se silným vojskem. Ten chtěje poznati, komu klobouk ten patříval, otáže se jí, kde byla a odkud jej má? Dívka s ním sdělí, že šla časně ráno s matkou na vodu na Sitnici, ale že ji našli zakalenu a plnu junáků i koní;

ten klobouk pak že vytáhla z vody mladšímu bratru a sobě pro krásné péro. Radić vzal ten klobouk a hned poznal, čí jest, i

Prolil slzy po své panské tváři,
udeřil se po kolenu rukou,
čistý šarlat na kolenu pukl,
zlatá sponka na pravém rukávu:
„Těžko jest mi, ach, pro Boha mého!
Na mou hlavu kletba padla strašná
od Lazara, knížete slavného.“

Nato vrátil klobouk dívce a dal jí na upomínku tři dukáty, pak vrazil si ostrý nůž do srdce. Vojsko jeho čestně ho pohřbilo a vrátilo se do své otčiny.

VIII.

Carice Milice prochází se s dcerami Marou a Vukosavou. Přijede k nim vojvoda Vladeta na koni uříceném. I táže se ho Milice, zda přijíždí z Kosova pole? zda viděl tam knížete Lazara? Vladeta jí odvětí, že Lazar asi v boji zahynul, ježto koně jeho Turci po Kosové honili. Tu zaplakala Milice i tázala se dále na bratry své Jugoviće i na otce Jug-Bogdana. Vladeta jí odpověděl:

„Já jsem projel po Kosově poli,
viděl jsem tam devět Jugovićův,
desátého Jug-Bogdana starce:
oni měli na Kosově poli
po ramena zkrvácené ruce,
po rukojeť zkrvácené meče;
ale ruce jim již umdlévaly,
sekajíce po Kosově Turky.“ (Kolář.)

Konečně otázala se Milice na své zetě Miloše a Vuka. A Vladeta jí sdělil:

„Já jsem projel po Kosově poli,
viděl jsem tam Miloš-Obilića;
on stál statně na Kosově poli,
na bojovné opíral se kopí;
ale kopí se mu přelomilo,
pak se davem hrnuli naň Turci;
nyní, myslím, že už také zhynul.
Neviděl jsem tam však Brankoviće,
bohdej by ho nevidělo slunce!
Neb on zradil na Kosově cara,
hospodára mého, jako tvého.“ (Kolář.)

Milice kvílíc odešla do svého dvora bílého.

Za jitra přiletěli dva havrani a usadili se na věži dvoru Lazarova. Uslyšela je Milice i otázala se jich, zdali přiletěli od Kosova? zda vojska se srazila a které zvítězilo? Havrani jí odpověděli, že vojska se srazila, a oba carové že zahynuli; z Turků že něco málo zbylo a ze Srbů i co zbylo na živě, vše že jest zraněno a zkrváceno. V tom přijel sluha Milutin,

„pravou ruku drží levou rukou,
sedmnáct ran kryje jeho tělo,
a kůň jeho celý krví zbrocen.“ (Kolář.)

I poprosil (carice), aby mu s koně pomohla, vodou studenou jej umyla i vínem červeným napojila. Což když ona učinila, odpovídal jí Milutin na otázky její o osudu hrdin jí nejdražších. Všichni padli na Kosově, Lazar a Miloš byli zajati a usmrceni.

„Miloš zabil cara Amurata
a pak ještě dvanáct tisíc Turkův.
Sláva matce, jež ho porodila!
Zůstavil si paměť v rodě srbském,
jež se bude povídat a zpívat,
dokud bude Kosova a lidí.
Neptej však se na kletého Vuka;
kletba mu i tomu, kdo ho zrodil!
Kletba jeho kolenu i jménu!“ (Kolář.)

A když byla Milice smutné zprávy srozuměla,
ach, tu jí se od žalosti živé srdce rozpuknulo. (Marek.)

IX.

Letěli jsou dva havrani černí
od Kosova pole širokého,
zkrvavené nohy po kolena
a krvavé zobce až do očí,
letěli jsou, při tom povídali:
„Již jsou tomu dvě neděle celé,
nenašli jsme dřeva ni kamena,
bychom mohli odpočinout' málo.“ (Marek.)

Na dvoře Jugovićův se usadili. Vyšla matka Jugovićův a otázala se jich, letí-li náhodou z Kosova, zda Lazar Amurata přemohl, a brzo-li synové její domů přijedou? Dověděla se, že všichni zahynuli bráníce Lazara.

Jugovićka když to uslyšela,
ona byla srdce junáckého,
ani slzy s tváře neuroní:
„Bohu chvála budiž za dar jeho!“ (Marek.)

I zavolala sluhu Luku, aby osedlal dva koně, jednoho jí, druhého sobě. To uslyšely nevěsty její i přišly, každá dítě nesouc, ku tchyni, kvílíce jako zmije líté. Tchyně je těšila klamem, že dostala od synů list, že jsou zdrávi a veseli a vyzývají ji, aby pro ně na Kosovo přijela, by je tak přátelé snáze propustili. Napomenuvši je pak, aby vnoučata opatrovaly i celý dvůr, odjela. Dojela Kosova a tam celé dva dni převracela koně i junáky, ale synů najíti nemohla. U zeleného háje spatřila devět vraných koní, u těch devět bílých chrtův a za těmi devět sokolův. Také ti hledají svých pánův, ale marně. Koně poznali matku svých jezdcův i přihnali se k ní. Poznala je, ale ani tu slzy neuronila. V tom havrani jí oznámí, že synové její mrtví leží za hájem. Tam je najde, všecky pozná, objímá a slzami omývá:

„Děti moje! Devět Jugovićů,
zhynuli jste mladi na Kosově;
já netruchlím, moje děti drahé,
já netruchlím, že jste zahynuli,
od nepřátel hájíce své země,
plémě svoje tím ste oslavili!“ (Marek.)

A když je oplakala, řadem je pohřbila a hroby křovím ozdobila. Pak se obrátila ku svému dvoru a koně i chrti i sokolové za ní.

Když to devět nevěst uviddělo,
zakvílely jako zmije lité,
krutě klnou janičarům Turkům,
více ještě nevěrnému Vuku,
neboť zradil cara na Kosově. (Marek.)

Jugovićka je těší:

„Buďte moudry, mé nevěsty drahé!
Bohu chvála budiž za dar jeho,
však za mlada nezrodila jsem je,
by leželi na peřince měkké,
než by země hájili od vrahův.
Neplačte mi, moje dcery drahé,
jeřábi-li nám jsou odletěli,
zůstali nám ptáčci jeřábkové,
plémě naše přece nevyhyne,
naše dvory přece nám nezpustnou.“ (Marek.)

O vlivu češtiny na jazyk polský ve knížectví těšínském.

Napsal dr. Jan Bystroň.

(Dokončení.)

Dr. Cinciała ve své sbírce „Pieśni ludu śląskiego“ podává 44 písně v nářečí moravském (str. 109.). Nevíme, jsou-li věrně napsány, ačkoli z celosti sbírky možná souditi, že jsou dosti přesně podány. V těchto písních máme tedy skutečnou mosaiku zvláštností českých i polských, čehož dokladem buďtež následující drobné ukázky:

Ten *Cieszyński* **kosteliczek**,
W *około* je **czerny les**,
Jeszcze **se** *podziwam*, *jeszcze* **se zohlidam**,
Gdzie mój miły jedzie **dnes**.
Oh! *jedzie* on, *jedzie*, *jedzie*,
Na tym brannym koníczku,
On **sobie** *przypina*
Na lewy bok szabliczku*) atd.

Co do nosovek mohli bychom ze sbírky dra. Cinciały z díla „Pieśni w dyalekcie morawskim“ uvésti veliký počet slov, v nichž, jako v čš., nosovek není. Přestaneme tu pouze na některých příkladech:

zoh*li*dam (pol. oglądam) 359. 1.;**) szablicz*ku* (pol. szabelką) 359. 2.; wojn*u* (pol. wojnę) 359. 5.; wz*a*ci (pol. wziąć) 359. 5.; wz*a*li (pol. wzięli) 359. 5; b*u*d*u* (pol. będę) 360. 5.; prochask*u* (pol. przechadzkę) 360. 5.; zabł*u*dził (pol. zabłądził) 365. 3. atd.

*) Ležatým písmem = polsk, tučným písmem = česk.
**) První číslo označuje píseň, druhé sloku.

Třeba si tu také připomenouti, že často není nosovek ani v písních jinak úplně polských, na př.:

Róża — ech já róża,
Powiel ni mam muža;
Jak bedę mieć muže,
Spadną ze mnie ruže.

Není pochybnosti, že tato píseň byla původně česká, vztažně moravská; zněla asi takto:

Růže jsem já, růže,
pokuď nemám muže;
jak budu mít muže,
spadnou se mne růže.

V ústech polského zpěváka mohla se všecka slova úplně přiměřiti k fonetice jeho nářečí, vyjímaje koncová slova, v nichžto rým překážel úplnému zpolštění textu původně českého; róża i róže v 1. a 4. v. měly vliv na zachování tvarů muža, muže ve 2. a 3. v. místo očekávaných polských: męża, męże.

Taktéž máme na př.:

Pszeniczki ech zasiáł
Nie bedę ji żyć (pol. żąć);
Piwkach sobie naláł,
Nie bedę go pić. (40. 2.)

Anebo:

Pán Bóg dał, Pán Bóg wzał. (53. 8.)

Zde by byl na místě vlastně dialektický tvar: vzón, jehož za příčinou rýmu s dał nemohlo být užito. Jiné podobné příklady:

Kto wie kan ja za rok budu
Kan budu mić prochasku,
Jak ja ciebie niedostanu
Malowany obrasku. (360. 5.)

Já se bedę jeździł na brannym koniczku,
A ty bedziesz wodzić syna za *rączyczku*. (131. 9.)

Zde máme ve slově *rączyczku* v prvé slabice (rą-) nosovku, v poslední (-ku) za příčinou rýmu jí není, poněvadž jest nemožna. Mohla tedy v ústech polských změniti se všecka slova původně česká v polská, ale koncové *-u* v rączyczku, mající tvořiti rým ku koniczku, opřelo se tomu zpolštění.

Více se nemůžeme zastaviti u těch písní, v nichžto někdy pozorujeme tak veliký boj živlu českého se živlem polským. Písně původu moravského, přicházejíce do krajiny polské, bývají nějaký čas zpívány skoro beze změny; zenáhla však počínají působiti polské zákony hlasové, dobývají jedné české posice po druhé, až konečně stanou před nedobytnou tvrzí, před poslední stopou, brání-li jí rým. Časem i tato obranná tvrz může se státi dobytnou, nahodí-li se zpívajícímu příhodné slovo, kteréž by se rýmovalo se slovem polským, postaveným na místo slova českého v tom posledním českém refugiu ve verši.

Mluvíce pořadem o přízvuku, vidíme toho potřebu podotknouti, že nejen v nářečí lasském, ale vůbec ve všech nářečích těšínských panuje přízvuk polský; známoť dokonce, že přízvuk tento sahá i za hranice slezské do severovýchodní části Moravy a do některých krajin slovenských (srovn. Ferd. Jokla: O přízvuku slovanském, zvláště českém. Listy filol. XII. 462. a Fr. Bartoše: Kapitola z prostonárodní geografie a ethnografie moravské, str. 31.).

Naproti tomu nemůže snad býti řeč o vlivu českého přízvuku na nářečí polská v Těšínsku. Slušelo by tu však pozorovati snad důkladněji zachování přízvuku v ústech mladšího pokolení, kteréž ve škole české patrně navykají českému způsobu akcentování. Mám za to, že vliv český v té příčině, je-li vůbec, nejeví se příliš silně. V každém případě však bylo by snad záhodno i tomu věnovati pozornosť.

Přecházeje nyní k vylíčení vlivu českého na polská nářečí v Těšínsku, upozorňuji především na hlavní rozdíly mezi českým a polským konsonantismem. Jsou to tyto:

1. Polskému *dz*, stsl. жд, žd — odpovídá české *z*: m'*edza* — me*z*e; naro*dz*on — naro*z*en; no*dz*e — no*z*e atd.

2. Polskému *g*, stslv. г, *g*, odpovídá české *h*: Bóg — Bůh; noga — noha; gonić — honiti a j. v.

3. V polštině se měkčí souhlásky před prvotnými *e*, *i*, *ę* = stslv. ѧ, jakož i před *o*, vzniklým z *e*, a *ą* vzniklým z *ę* = ѧ; v češtině však toho změkčení není. Na př. n'es'eš: neseš; b'eřeš: bereš; v'edźeš: vedeš; pięta: pátá; św'ęta: svátky atd.

4. V polštině není souhlásek českých *ť*, *ď*, jimž odpovídá v polštině *ć* = *tś*, *dź*.

Na základě těchto rozdílů bude třeba přiznati se, že nářečí lasské ve hranicích mnou podaných (poříčí Stonavky a Łuciny) sluší přičísti k nářečím polským; jinak ovšem se jeví v té příčině nářečí frydecké a ostravské. Pokud je sám znám, vím, že v těchto nářečích co do souhlásek převládají ty jazykové známky, na jichžto základě by třeba bylo přičísti je k českým, ač tu není úplné jednolitosti. V každém případě by slušelo i k této věci bedlivě prohlédati; kdyby byla věrně a přesně sebrána látka z okolí Frydku a Ostravy, bylo by možná rozhodnouti, zdali dle uvedených prve hlavních rozdílů mezi jazykem polským a českým nářečí frydecká by měla býti přičtena k polským anebo k českým.

Co však se týče nářečí lasského, ano i jiných, beze vší pochyby polských nářečí těšínských, nelze zatajiti jistého vlivu českého. Nežli ten vliv zevrubně dokážeme, hned zprvu zde podotkneme, že nejen v nářečí frydeckém a ostravském, leč i v jistých nářečích moravských místo *ď*, *ť* vystupují jako v polštině souhlásky *dź* a *ć*. Vzhledem k tomu nebude řeč o vlivu češtiny na polská nářečí v Těšínsku co do fonetických zvláštností, podaných prve sub 4. Naopak bylo by možná za pravdu dáti, že to *ć*, *dź* do nářečí frydeckého, ostravského a do některých moravských dostalo se vlivem jazyka polského, ač ne nevyhnu-

telně, a to z příčin, na něž redakce „Slov. sborn." náležitě upozornila (III. 175.) v poznámce (**) ku článku mému.

Co se týče čechismů v těch nářečích těšínských, jež na základě fonetických zvláštností určitě ku polským třeba přičísti, tudíž také v nářečí lasském, sluší tu především uvésti řadu slov, v nichžto přichází české *h* místo polského *g*. Náležejí sem slova tato: hrom (pol. grom), hrůza (pol zgroza), hrubý (pol. gruby); zhrubka (grubość); táhnóć (pol. ciągnąć); honem (prędko); hubka (gąbka); hóśle (pol. bylo by gęśle); hłavn'e (pol. główn'e); list mohovitný; hovado; mnoho; holka. — Jesti tudíž slov, v nichžto místo polského *g* přichází české *h*, dosti značný počet v nářečí lasském, a možná, že by bylo lze ještě jej zvětšiti.

V nářečí lasském vystupuje konsekventně souhlásková skupina *dz*, kde v češtině přichází samotné *z*, jako na př. mie'dza, urodzony a j. v. Jedinou výjimkou v té příčině je snad slovo cuzy, jehožto se často užívá vedle slova cudzy, neboť slovo zvučeć (pol. dźwięczeć) jest patrně beze změny přeneseno z češtiny, nepochybně také zvon (pol. dzwon), ačkoli též ve staropolských památkách shledáváme tvar zvon. Bylo by zajímavo, na základě důkladné látky vylíčiti zevrubným způsobem, jak daleko na západ v Těšínsku vystupuje polská skupina *dz*, a zdali časem, byť i sporadicky, nesetkáváme se s ní v nářečích moravských a v nářečí frydecko-ostravském.

Co se týče měkčení souhlásek před prvotným *e* (strsl. *ε*) a takovým *e*, které zastupuje staroslov. *ѧ*, jakož i před reflexemi staroslov. *ѣ*, tož měkčení toto jest bezpochyby velmi přesně provedeno v nářečí lasském, ano do jistého stupně (což by opět vyžadovalo zvláštního vyšetření) i v nářečí frydecko-ostravském. V nářečí lasském jsou však jisté, ostatně nečetné výjimky. Ve slovech prać, brać neměkčí se *r* v *ř* před samohláskou *e* a na konci slov. Máme tedy v nářečí lasském tvary: pieresz, bieresz; pier, bier místo obecných polských pierzesz, bierzesz; pier, bier. Neměkčí se též *r* ve slově oreł (pol. orzeł); *n* se nezměkčilo ve slově nadennik z češtiny přijatém, kteréžto slovo by dle polské fonetiky znělo nadziennik; *t* se neměkčí rovněž ve slovech beze změny z češtiny vzatých; kupitel, učitel, kazatel a kazatelnica, pak ve slovech táhnóć (čes. táhnouti, pol. ciągnąć), řetázek; *p* se nezměkčilo v *p'* ve slově patnást (české patnáct, polské piętnaście); *m* se nezměkčilo v: masář, masopust; *v* ve svaty, ob. święty; hovado, ob. owięzi (čes. hovězí). — To by byly hlavní kategorie vlivu češtiny na polštinu v nářečí lasském. Neupírám, že tímto látka není úplně vyčerpána, i kojím se nadějí, že v jednotlivých krajinách Těšínska jsou lidé, jimž otázka tato nebude úplně lhostejna, a kteří důkladně budou badati, jak v Těšínsku se jeví působení češtiny na polštinu.

Abych tu ještě se zmínil o flexi, podotýkám stručně, že ohýbání v nářečí lasském má nepopíratelně charakter polský, ač opět nelze upříti, že jsou jisté novotvary, kteréž nepochybně vznikly následkem vlivu češtiny. Tak možná poznati vliv tento

na vznik tvarů podstatných, jako: kázani (kazanie), zbawieni (zbawienie) a j. v., ač ne nevyhnutelně, ježto tu lze koncové *i* (čes. *í*) vysvětliti též jako výsledek kontrakce z prvotního -ije. Jistá podstatná na *-stvo* přestoupila k deklinaci na -ije; máme tedy v nářečí lasském bogactv'i m. bogactvo, gospodarstv'i m. gospodarstvo atd. Zde třeba v každém případě míti zřetel k analogickému zjevu v češtině.

V nářečí lasském končí se podstatná středního rodu na -ije, jako szczęście, ziele, ubranie a j. (laská: szczęści, zieli, ubrani atd.) v instr. sing. na -im právě tak jako v češtině, kdy ve spisovné polštině jest koncovka -em. Dám za pravdu, že tvary tyto vznikly vlivem sousední češtiny, ač i ve staropolštině byly velmi rozšířeny.

V deklinaci jmen přídavných jest v nářečí lasském gen. i dat. zakončen v -e jako v češtině (-é): dobre, piekne atd. (čes. dobré, pěkné), kdy v obecném jazyku polském máme koncovku -éj. Velice jest pravděpodobno, že tvary tyto vznikly vlivem českým, ale i tu netřeba zapomínati, že podobné tvary se vyskytují také v jazyku staropolském.

V nářečí lasském přichází kromě náměstek, vlastních taktéž jazyku obecnému náměstková formace jeji, jeja, jeji. skloňující se podle deklinace jmen přídavných. Tvar tento koná ve větě tutéž funkci jako česká: její, jejího atd. a beze vši pochyby vlivem českým se dostal do polských nářečí v Těšínsku. Ostatně je tato forma taktéž utvořena jako německá přivlastňovací náměstka ženská ihr, ihre, ihr od gen. osobní (od sie): ihr, na př. ihr Bruder, její bratr; ihres Bruders, jejího bratra atd.

Ze tvarů konjugačních zasluhuje povšimnutí 1. os. praes. časoslov IV. třídy (zakončených v infin. v -ić), na př. nosić (nositi), wodzić (voditi), sadzić (saditi), radzić (raditi), skoczyć (skočiti) atp. Vlastní koncovkou polskou je tu -ę (strsl. ѫ); v nářečí lasském přichází však koncovka -im, totiž: nośim, wodźim, sadźim, radźim, skoczym atd. (obyč. polské tvary: noszę, wodzę, sadzę, radzę, skoczę), jako v češtině: nosím, vodím, sadím, radím, skočím. Jako v češtině tak i v nářečí lasském působila tu analogie dalších koncovek: nośiš, nośi, nośimi, a analogie 1. os. časoslov bezesponových. České nosím, nosíš, jak vím, víš. Známo, že 1. os. sing. praes. i v jiných jazycích slovanských, na př. ve slovenštině a srbštině jest utvořena dle analogie časoslov bezsponových. Tak také lasské tvary nośim, wodźim, radźim atd., ač úplně se shodují s českými: nosím, vodím atd., mohly by být též samostatnými novotvary analogickými. Připouštím však, že dle pravděpodobnosti vznikly vlivem jazyka českého.

Konče tyto poznámky, obracím se opět ku všem přátelům jazyka národního vůbec a nářečí slezských zvlášť, aby ráčili sbírati jazykovou látku z krajin, kde živel český se stýká s polským. Teprv na základě velmi zevrubné látky bylo by možná zcela důkladným způsobem vylíčiti vzájemný vliv těchto sousedních jazyků.*)

*) K předmětu tomuto vrátíme se ještě. Red.

Lublaň a okolí.

Podal B. Popelka.

(Pokračování.)

Ve Sv. Vítě farařoval po půl století na slovo braný „illyrský“ vlastenec Blažej Potočnik. Tento vzácný člověk napsal první větší slovinskou mluvnici pro školní potřebu, redigoval do své smrti i v sousedním Chrvatsku známou „Kranjskou pratiku“, byl pilným spolupracovníkem „Novic“ a složil tu i tam dobrou báseň, již opatřil sám i nápěvem. Nejznámější jeho písní je „Pridi gorenc“. Svým farníkům byl Potočnik pravým otcem v každé příčině.

Na druhé straně spatříme nový zjev. Zrovna pod námi blyští se ve světle slunečním pěnivé vlny bystrotoké Sávy, a hned za protějším bujným břehem zdvihá se prostřed širokého pole vysoká hora člunu podobná, porostlá krásným zeleným lesem, a na vrcholu- jejím bělá se kostel Matky boží, od něhož se i hora zove „Š. Marijina gora“ čili zkráceně „Šmarna gora“.

Staří Slovinci rádi stavívali chrámy na nejvyšších vrcholech horských, kde již i samo místo vzdálené a povýšené nad světským lomozem a křikem lidským pobádá k pobožnosti. Proto podnes vidíme po slovinských horách všude plno kostelův a kaplí. Chrám na Šmarné hoře slušel by i každému městu, jak co do velikosti, tak i co do krásy. Strop ozdoben jest malbami známého slovinského umělce Langusa. Netoliko pobožní Lublaňané, nýbrž i přátelé přírody rádi vylézají na Šmarnou horu, s níž se oku otvírá přerozkošná vyhlídka na vše strany světa.

U stanice „Med vodami“ (Mezi vodami) vlévá se do Sávy řeka Sora a tu se nám naskytá příležitosť pozorovati, jak alpské řeky oplývají vodou, již možno s užitkem používati k účelům průmyslovým. Že se tak opravdu děje, svědčí papírna, kterou jsme spatřili nedaleko železnice v Goričanech. Kus cesty za papírnou bělají se letní příbytky lublaňských biskupův a sousední hory nám hlásají, že jsme se už značně přiblížili ke krajům horským, ač se trať železniční ještě nějaký čas vine po sorském poli.

Krásný krajinský obraz objeví se nám na západě. Vidíme povětší zelenou horu, pod ní na strmém chlumci starý prostranný zámek někdejších feudálních pánův a pod zámkem městečko Lóka opásané řekou Sorou a Poljančicí, které přicházejíce ze dvou protějších údolí, stékají se v jednu jedinou Soru.

Lóka bývala za starých časů majetkem německých biskupů brixenských (odtud německý název Bischofslack), a činí na nás podnes dojem německého města. Jako je původní sloh chrámů gothický, tak jsou i domy stavěny po způsobu německém a německá jsou i přemnohá jména rodinná, která svědčí o německém původu pradědů dnešních slovinských obyvatelů lóckých. V Lóce je Uršulinský klášter s vychovávacím ústavem ženským, do něhož nejvíce řecké a terstské rodiny posýlají dcery své na vychování.

Za novější doby stalo se toto místo oblibeným letním bytem Trščanův a proto bývá tam v létě živo jako v nějakých lázních.

Jedouce od Lóky jsme za krátký čas opět na Sávě. Z oné strany řeky bělá se v rozkošné poloze v dosti značné výši město Krajn (vysl. Kraň, od něho název země), za středověku středisko Kráňska. Gothické chrámy připomínají nám i tu vliv německý, ale to Kráňanům nevadí, aby se neprohlašovali za první vlastence v zemi. Nemáme v úmyslu jim toho upírati, vědouce, že z Kráně pošlo již mnoho statečných mužů, jako nebožtík dr. Bleiweis, básník Jenko a jiní, a potom že tam poslední dny své trávil a skonal i slavný básník Preširen a tam byl i pohřben. Neopomineme zajisté navštíviti hrob jeho, do něhož sklesl tak záhy.

Z oné strany Sávy viděti vysokou horu sv. Jošta, opět jedno z četných poutnických míst pobožných Slovinců. Toho Slovincům nikdo neupře, že si za pouti své vybrali místa tak krásná, že se ani největší bezbožník nezdráhá navštíviti jich, má-li jen trochu srdce a rozumu pro krásy přírodní. Za sv. Joštem zužuje se země mezi vysokými horami, které uzavírají pravou gorenskou dolinu až ku hranicím korutanským. Tolik krásných a různých výjevův a obrazů, co jich každým mžikem spatřuje oko naše hned tu, hned tam, mohlo by důstojně vylíčiti pouze péro onoho velikého pěvce, jenž se v tom božím ráji sám narodil. Bujné zelené lesy, vysoké stráně, milo hrčící potoky, šumící pěnivé vodopády, čistý vzduch a zdravá voda, dobré cesty a stezky, útulné vesnice, čilý a poctivý lid: vše to spojilo se tu v pravý ráj, v němž musí člověku býti dobře na těle i na duchu. Od Kráně do Trbiže mohli bychom kdekoliv zůstati a tam léto příjemně tráviti.

Od Kráně vede nás železnice překrásným krajem tím podél samé Sávy, brzy po břehu u samé řeky, brzy rákosím a proraženými vrchy ku stanici Lesce, kde, chceme-li k Bledskému jezeru, musíme vystoupiti a za nepatrnou náhradu si opatříme povoz před nádražím stojící, jenž dopraví nás, kamkoli nám libo.

Stoupajíce s vysočiny k sávskému mostu, podivíme se, jaké koryto si během času vyhloubila Sáva, jež hluboko pod námi hučí. Oč jsme s této strany sestoupili, o to zase musíme na oné straně do vrchu. Cesta se kroutí temným jedlím až na vrch vysočiny. Popožeňme koně a za malou chvilku se ocitneme před rozkošným jezírkem, z něhož jako drahokam se vynořuje ostrov, o němž básníci vybásnili nadšené písně. Jsme na Bledském jezeru. Staneme. Srdce naše zachvěje se pocity příliš různými, než abychom mohli v prvním okamžiku náležitě postřehnouti, co všecko vidí oči naše.

Známo jest, kterak se Alpy liší od jiných evropských hor i nepočetnými horskými jezery. Takovým je i jezero Bledské, které, jakkoliv náleží mezi jezera nejmenší, přece pro svoje krásy přírodní zaujímá jedno z prvních míst. V tom jsou všichni cestovatelé za jedno. Bledské jezero činí dojem na nás, jakoby se neselilo. Směrem k Sávě jest otevřeno, na ostatních stranách však je obklopují různé homole horské, vysoké i nízké. Z prvu řadí

se kol jezera pahorky s lesy listnatými, za nimi se vypínají vrchy s černými, jehličnatými lesy a nad těmi strmí do výše k nebi holé hory, jimž vévodí všem Triglav s temenem zasněženým. Ruka lidská mnoho přispěla k tomu, aby přírodní krásy Bledského jezera tím více vynikly. Bujně zelený pahorek, který se vleče podél severního pobřeží, spadá směrem východním k jezeru sráznou skalou, na níž strmí středověký hrad vystavěný od biskupů brixenských, někdejších feudálních pánů těchto končin kráňských. Pod samým brdem stojí u jezera farní chrám, za ním derou se domky Bledské vsi, podél břehu pak od východu k jihu bělají se četné letohrady s útulnými sady. Praporky na letohradech vztyčené svědčí o tom, že vlastníci krásných těch vill buď nejsou, nebo nechtějí býti z toho národa, v němž si je pro léto zbudovali za pobyt; jen tu a tam vlaje i slovinská trikolora, jakoby volajíc, že se Slovinci přece nedají odstrčiti z nejkrásnějšího kraje, který jim dal Bůh. Hotelů je sice na Bledském jezeře pansky upravených a drahých jako v nějakých světových lázních, ale cestovatel tu najde i hostince skromnější, po měšťansku zařízené. My se dlouho nerozmýšlíme; víme, kam se obrátiti. Slovan spěchá do hotelu Petronova, který je útulkem slovanských návštěvovatelů jezera Bledského. Před domem podél jezera založen jest malý park, v němž zřízena besídka s chrvatským praporem. To prý je chrvatská čitárna.

Jsa prost všelikých starostí o potřeby vezdejší výletník myslí pouze na to, jak by se bavil, jak by si křepil zdraví a bystřil duši, jinými slovy, jak by si duševně i tělesně odpočinul po celoroční námaze a nashromáždil sobě sil ku práci příští. Toho všeho lze na jezeře Bledském dosíci. Ku krátkým i dlouhým procházkám není nikde lepšího a většího výběru, ať po cestách rovných, ať po temenech třeba i nejvyšších hor. V jezeře možno se koupati ve vodě 20—24 stupňové, možno plovati nebo svaly své tužiti veslováním. Vzduch je čistý a zdravý, strava dobrá, společnosť vždycky veselá. Kdo nemá dosti na tom, nechť tam ani nechodí. Na Bledě by se zajisté nudil každý, kdo by prahnul po skvělých plesech, po hlučné hudbě, po milostných pletkách a jiných podobných zábavách, jaké „páni podle módy" přenášejí z města do lázní. Jako příroda jest i život na Bledském jezeře a v ostatním horním Kráňsku (Gorensku) zdravý a nezkažený. Chce-li si mládež zahráti, má tu klavír, chce-li kdo poslouchati koncerty, nechť sobě zazpívá sám. V pravdě tomu také tak bývá.

První touhou naší bylo dáti se po jezeře převésti na ostrov Matky boží, o němž někteří Slovinci tvrdí, že byl za pohanských dob zasvěcen slovanské bohyni Živě. I v nás — praví *S.* v popisu svém hned na počátku tohoto článku citovaném — vzbudil se nějaký neobyčejný, tajeplný, skoro pobožný cit, když jsme za soumraku vstoupili na malý onen pahorek, který se tak mile vynořuje z jezera, a prostřed zeleného lesíka stanuli před chrámem bohorodičky. Všude bylo ticho, odnikud nebylo slyšeti lidského hlasu, kolem nás šustělo listí, od jezera donesl se k uchu našemu

zášplun vody, a v tom zavzněl na vížce zvonek ku klekání. Bezděky si člověk vzpomene na řeckou Dodonu a snadno se domyslí, že se tu již i staří Slovinci klaněli své bohyni, kde i křesťanští potomkové jejich hledají léku a útěchy mdlé duši své.

Tma již pokryla zemi a my ještě nemohli se odloučiti od svatyně, kde se nám obraznosť plnila tolikerými rozmanitými vidinami. Na klenbě nebeské rozžehly se hvězdy a nad horami vyšel měsíc. Sedli jsme do člunu a odrazili k břehu. Srdce naše rozplývalo se klidnou radostí a oči naše těkaly po okolí, jež měsíčná záře přioděla rouchem tak čarovným. V tom rozlehla se nočním tichem pobožná píseň, jakoby oslavovala Hospodina, že takovou krásou obdařil pozemský náš byt. Zaměřili jsme, odkud milozvuční hlasové přicházeli k ušim našim, a tu spatřili jsme na břehu mezi košatými lipami starou sešlou kapličku a před ní zástup poutníků, kteří přišli, aby na zítřejší den Panny Marie odpravili křesťanskou pobožnosť na ostrově Matky boží.

Pobyt na Bledském jezeře sloužil nám den ze dne více. Duch náš se rozbystřil, tělo posilnilo a my jen litovali toho, že nám čas tak rychle uplynul. Každý den přinášel nové požitky, na každé procházce obeznámili jsme se s novými krásami horskými. Nesnadno bylo by popsati vše, čeho tu člověk zažije, a ještě nesnadněji pérem načrtati různotvarné ony scény, z nichž každá by sama o sobě poskytla dosti zábavy štětci malířskému. Bys chodil každý den třeba jenom podél jezera, nalezneš každý den něco nového. I na starý hrad by člověk vylezl a opět vylezl, aby se nabažil rozkošné vyhlídky.

Kdo prodlí na Bledu pouze několik dní, ten nemá kdy, aby obešel celé okolí, ale půl dne by mohl přece obětovati na procházku k Radolnskému „lesu" čili vodopádu. Údolí řeky Radolny utvořilo tu jez, přes nějž voda padá s horního koryta svého do dolního. Zjev ten je tím krásnější, že řeka Radolna oplývá vždy vodou a že je vodopád obklopen bujným zeleným lesíkem. Ku pohodlí bledských hostí spojila kraňská průmyslová společnosť oba břehy řeky Radolny zrovna před lesíkem visutým železným mostem, s něhož lze docela pohodlně pozorovati, jak se voda pění, rozprašuje, a došli-li jsme v pravý čas, kdy se paprsky sluneční koupají v stříbrobílé této koupeli, viděti, jak se nad vodopádem vzepjala různobarvá duha. (Dokončení.)

Dopisy Václava Hanky J. E. Purkyňovi. *)

III.

Draһý Přjteli!

Wáš list obalen w listu P. Kucharského sem obdržel, a penjze dle poukázanj Wašeho sobě u Calve wyzdwihl; bylo wšeho 34 zl. mince.

Zde Wám posílám 1 a 2hý swazek Musegnjho časopisu a 2hý swazek 2ho djlu Kroka

*) Sdělil s námi laskavě ct. pan tajemník Adolf Šimek.

Nowého newjm co Wám psáti mám, že se P. Kucharský s počátku tohoto měsjce wrátil; chtěl mi opět list Wám přiložiti, ale s Čelakowským do Klokot k Táboru wyběhl.

To Wám snad geště powědomo nebude, že w Petrowě, Moskwě, Charkowě a Kazani stolice wšeslowanské Literatury zřjzeny budau, a že mne od ministerstwa pozwáno, zdabych nechtěl takowau přigjti a kde mi se ljbiti bude. Přislibugj mi titul Dwornjho Rady a do pěti tisjc rublů ročnjho platu s tau wýhodau, že Professoři na wysokých školách w řád ruského šlechtictwa náležegj.

Jungmann, Preslowé, Berchtold, Horčička a moge Žena Wás pozdrawugeme, račte se na wšem dobře a šťastně mjti.

W Praze, na bjlau sobotu 1827.

Wáš upřjmný

Wáclaw m. p.

IV.

Drahý Přjteli!

Dodawatel ljstku tohoto gest P. Dutkiewicz z Krakowa, Slowan spanilomyslný, gejž Wám poručena mjti prosjm, on se wracj z láznj domů.

Poukázal sem k Wám též p. Balugynskému, Sekretáři Geho Milosti Cjsaře wšeruského, račte gim gakožto Slowanům památky starobylé naše laskawě ukázati. Tureckau nyněgšj wálkau usnuly na něgaký čas kathedry wšeslowanské.

Zde Wám posjlám 5 prawopisů a brošurku o témž, kterážto trinfugje wětšj djl (aspoň wšecky smyslné lidi) k analogickému psanj naklonila, a časopisem pro katholické duchowenstwo, kterémuž (gsauc od Pražské konsistoře tištěna) předchůdcem byla, latinské pjsmo nad neohrabané šwabské po Čechách upowšechnj.

Slowanskau a českau Grammatiku, gakož i Kollarowu Slawy Dceru a co wjce zbude, po Panu Mildnerowi doufám obdržjte, nebo gá to sám kaupjm a on to zaplatj a Wám odešle, též 1 a 2hý swazek Musegnjka 1828 Wám geště chybugjcj.

Že choti swau česky učjte, welmi mně těšj a posjlám gj pjsně. Buďte zdráw a měgte se nawšem dobře a šťastně. Žena moge Wás pozdrawuge,

Wáš upřjmný

Wáclaw Wáceslawic m. p.

Na Hradčanech, 17. srpna 1828

V.

Drahý Přjteli!

Ljsteček Wáš bez dáty a bez nápisu teprw wčera sem obdržel. Zastawil sem se u Pana Presla a strany zrostlináře tolik sem se dowěděl, že geště exempláře skollacinowané nemá, že mi nic gistého powěděti nemůže. a že Wám sám odepjše. Pro Waši Choti uchystané mám diwadelnj kusy Klicperowy a čekám, abyste mi psal co máte posud Musegnjho Časopisu a co Wám geště chybj, tedy Wám to pošlu. Pište též gakau přjležitostj, zdaž pu Calve či po Wašem winaři, gehož posud neznám. Nezapomeňte prosjm, zeptati se pana Bibl. Hofmanna v. Fallersleben, gestli můg list as před 10. nedělj ho došel, žádné odpowědi od něho nedostáwám a rádbych welmi měl zpráwu o prwnjm wydánj Statutu synodalia Wratislawensia bibliografickou, a gestliby geště něgaký list z nich měl, aby mi geg přepustiti račil. a nebude-li možná dostati originalu, tedy aby tak laskaw byl a ten Otčenáš a Zdráwas aby mi dal facsimilowati welmi mu wděčen za to budu. Obětowal sem mu dáti německý Passional Nornberský u Kobergera 1488 s pěknými řezbami, newjm ale, gestli oň stogj; pak sem mu dal zpráwu o Palinpsestech Sternberských s německými glossami, snad ty mu whod budau? Račte mu to přednesti a abych ty zpráwy dostal, péči mjti, nebo mi na tom welmi záležj. Též segdete-li se s Panem

Prof. Gauppem pozdrawte geg ode mne a na práwa posud žádného nakladatele nagjti nemohu.

Hrabě Sternberg byl přes sto dnj welmi nebezpečně nemocen, tak že sme oň již welmi w strachu byli, nynj ale chwála Bohu zas se zbjrá Že ste Dutkiewiče a zwlášť Balugynského nepoznal, welmi mi gest ljto. Jungmann pilně pracuge na Slownjku a od Winařického Wám přiložjm přeloženého Virgilia. Měgte se dobře a přigměte uctiwé pozdrawenj od mé Ženy. Schaffariks Abkunft der Slawen snad budete mjti.

W Praze, 20. pros. 1828.

Wáš upřjmný

Wáclaw m. p.

Císařská akademie nauk v Petrohradě r. 1885.

Dne 29. prosince m. r. (dle našeho počtu 10. ledna r. 1886.) konala ruská akademie nauk ve velkém konferenčním sále svém slavnou výroční schůzi, k niž se dostavily četné vysoce postavené osoby, jako metropolita kyjevský Platon, moskevský Joannikij, ministři: nár. osvěty J. D. Deljanov, vnějších záležitostí N. K. Giers atd.

Schůze byla zahájena za předsednictví vicepresidenta akademie V. J. Bunjakovského Na kathedru vystoupil stálý sekretář akademie nauk K. S. Veselovskij a četl zprávu fysickomathematického a historickofilologického oddílu akademie nauk za r. 1885. Akademik A. N. Veselovskij četl na to zprávu oddílu ruského jazyka a slovesnosti Posléze promluvil L. J. Šrenk o uspořádání akademii expedice na novosibiřské ostrovy a do prijanského kraje.

Uvedeme krátký obsah zprávy K S. Veselovského o histor. filologickém oddílu a zprávy A. N. Veselovského

V oboru historickofilologickém byly loni vydány akademií znamenité spisy, objasňující vlastenskou historii. Spadá sem hlavně vydání zpráv a výroků senátu za panování Petra Velikého a zpráv i výroků, učiněných v moskevské bojarské dumě, v rozličných úřadech a ústavech staré Rusi. Vydávání zpráv těch bylo myšlénkou zemřelého loni N. V. Kalačova, který celou věc řídil. Akademie slibuje pokračovati ve směru, počatém Kalačovým, při vydávání těch památek.

Památná epocha panování Kateřiny II. — připojení Krymu ku říši ruské — našla svého historika v osobě N. F. Dubrovina, který vydává nákladem akademie dokumenty z rozličných archivů, jednající o připojení Krymu ku Rusi. Massa listin oněch, určená původně na dva díly, vzrostla na čtyři, z nichž dva prvé již vytištěny.

Spis našeho učence dra. Řežábka (red. „Zeměp. sborn") o Jiřím II., posledním knížeti Malé Rusi, jsa pro svou znamenitosť připraven ku vydání ruským jazykem v „Zápiskách" akademie, vyvolal nové spisy ruských učenců; tak připojil Linničenko ku spisu Řežábkově doplňky a akademik A. A. Kunik sestavil přehled pramenů ku historii posledních Rurikovců na Červené Rusi, při čemž věnoval zvláštní pozornosť vypravování litevských letopisův o zahynutí posledních potomků Daniela Romanoviče, knížat Vladimíra, Ondřeje a Lva Jurjevičův. — Hrabě Dmitrij Andrejevič Tolstoj sestavil na základě dokumentův akademického archivu nárysy historie gymnasia a university, existujících při akademii v XVIII. věku. Jasný ten obraz jmenovaných škol přináší mezi jiným mnohé příspěvky ku vylíčení tehdejšího života a mravův a dává poznati, jaký pokrok učinilo školství ruské za 100 let. — Člen spolku E. A. Velter, který zná dobře hovory inflantských Lotyšů, vitebské gub. a pohraničných Litevců memelského okruhu v Prusku, jsa kommandován ministrem nár. osvěty na dvě léta za hranice, aby se naučil litevským nářečím, zabýval se studiem starých litevských knih XVI. v., poskytujících zcela nový material ku historii litev. grammatiky. Ve vilenské veřejné knihovně podařilo se mu najíti bezmála jediný exemplář málo známé knihy, vydaný totiž 1595.

Nikolajem Daukšejou Katechismus. Kniha ta jest důležita proto, že není psána pruskolitevským jazykem, nýbrž žmudskolitevským (nářečím teljševského újezdu kovenské gub.). Spis ten vydán v „Zápiskách“. — Studiem plemen iranské skupiny zabývá se mladý akademik Zaleman, který napsal studii o jazyku Jagnaubův, jednoho z iranských plemen Pamira, tak zvaných horních Tadžikův. — Oddělením ruského jazyka a slovesnosti vydán J. K. Grotův spis „Pravopis ruský“, který za několik měsíců dočkal se čtvera vydání. Akademie se chystá ještě vydati veliký slovník ruského jazyka, který se od ní stále očekává. — Akademik A. F. Byčkov přikročil minulého roku ku tištění prvního dílu psaní a listův cís. Petra Velikého. Díl ten počíná se úryvky z učebních sešitů císařových a končí se r. 1701. — Z nařízení akademie napsal též A. F. Byčkov rozbor práce R. V. Zotova, ucházejícího se o cenu hr. Uvarova spisem: „Ku historii černigovského knížectví. O černigovských knížatech po lubeckém Synodiku a o černig. knížatech v tatarské době“. Mimo to se tiskne pod dozorem téhož akademika „Běloruský sborník“ neunavného badatele v oboru národního (lidového) básnictví a nár. obyčejův — P. V. Šejna. — Po myšlénce presidenta akademie, hr. Dmitrije Andrejeviče Tolstého, přistoupeno ku vydávání „Materialů ku historii akademie nauk“, vybraných z archivu akad. kanceláře. Za redaktora zvolen Suchomlinov. Podnik ten jest důležitý proto, že jest zároveň historií rus. vzdělání v XVIII. věku. Prvá část materialů, sebraných M. J. Suchomlinovým, nyní vydaný, objímá periodu od r. 1716. do r. 1730. Jiným veledůležitým podnikem (a to pro všechny Slovany) jest vydávání korrespondence Dobrovského a Kopitara, pořízené akademikem Jagičem, se připojením několika listů Dobrovského ku známému polskému lexikografu Lindemu, Dobrovského a Kopitara ku ruskému archaeologu Köppenu. Kromě mnoha jiných spisovatelů jinoslovanských z času obrození slovanských literatur vystupují tu kolem Dobrovského a Kopitara i mužové naši, jako Zlobický, Hromádko, Pelcl, Posselt, Puchmajer, Nejedlý, Tomsa, Tham, Hanka, Jungmann, Palacký, Čelakovský a Šafařík. Z Rusův účastnili se hnutí slovanského tenkráte jenom nečetní mužové, jako Šiškov a Köppen, kteří dlívali v Praze a ve Vídni. S jinými jako Rumjancevým, metropolitou Evgeniem, Vostokovým a Kalajdovičem, udržovány byly jenom písemní styky. Podobiznu Dobrovského má sbírka oněch dopisů děkovati setkání se knížete Lobanova s Dobrovským v Marianských Láznich roku 1823. — Řeč, kterou měl J. V. Jagič při oslavě Cyrillomethodějské, vyšla v „Zápiskách“ akademie pod záhlavím: „Otázka o svatém Cyrillu a Methodĕji ve slovanské filologii“. — Akademik A. N. Veselovskij vydal své „Materialy a studia ku historii románu a povídky.“ Prvý díl obsahuje řeckobyzantskou periodu. Spisovatel si všímal hlavně památek, vyskytujících se ve staroslovanských překladech. Druhý díl bude věnován málo známým povídkám ruským XVI. v. a vyšetření jich pramenů. — Zpráva o oddílu ruského jazyka a slovesnosti končí vřelou vzpomínkou na veleuadaného a veledůležitého člena spolku — Nikolaje Ivanoviče Kostomarova, který loni po dlouhé nemoci zemřel. — Nezmínili jsme se o všech podnicích a vydáních ruské akademie nauk za minulý rok, avšak i z tohoto přestručného přehledu lze poznati ohromnou činnosť akademie nauk ve prospěch ruské osvěty.

Karel Kadlec.

„Národ sobě!“ v ruské censuře.

Nebude asi nezajímavo zvěděti čtenářstvu našemu, co ruská censura shledala v obsahu známé české publikace „Národ sobě!“, vydané ve prospěch Národního divadla v Praze, za nebezpečné (pro čtenářstvo v Rusku), t. j. co zamazala“ a „nepropustila“.

Majíce před sebou původní úřední škrty, shledáváme, že:

1. Z příspěvku dra. *Fr. L. Riegra* ruská censura škrtla toto:

... česť a svoboda... Podobně jest i s národy: čeká-li který vždy jen povzbuzení a příkladu jiných, nebude než jich nohsledou; pak-li dopustí, aby zaň jednali jiní, stane se jich sluhou. V soutěži národů na dějišti světovém

nedoufejmež ničeho od přízně jiných, aniž od náhody Nám Čechům štěstí nikdy nepřálo, a dílo české přízní nikdy nezrálo. V tisíciletém boji trvá národ náš, ježto vůkol nás zahynuly celé světy Slovanů. Náš národ stojí tím, že se sám neopustil... tím jsme nikoli milostí vlád neb přízní sousedů.. naše mladá a navzdor nepřízni i útokům sousedů stále rostoucí síla politická... Pakliže jsme posud nedobyli zpět celého dědictví otců našich, síla naše, jež se tuží bojem a prací, zaručuje nám konečný zdar. Není-li posud veliké, co jsme dokázali, jest to aspoň naše. Jen neustávejme činiti a tvořiti a odvaha naše nezůstávej nikdy za silou naší.

2. Z příspěvku *Jakuba Arbesa* škrtnuto:

Jsme sice, jak běžná fráse dí. „národ holubičí"; ale vydejte dnes heslo, aby každý z nás kamenoval, koho uzná za hodna — a jedním dnem ukamenujeme si nejlepší hlavy své.

3. Z příspěvku *Josefa Fořta* škrtnuto:

Bída že pověkým jest člověčenstva údělem? Nevěřím. Bída rodí se z ekonomických chorob a pramenem těchto jest zvrhlosť v ústrojí politickém: jarmo. Však tíže jarma stojí v přímém poměru k lidské slabosti — popatři jen na tisícerý rozvoj člověčenstva a viz, kterak vzrůstem duševní a hospodářské síly jeho politické okovy na všech stranách se uvolňují! Lidstvo dorůstá; ve věku jinošském sotva mu na skrocení tahouna stačila paže, dnes už spjata jest železným prutem k službám jeho celá zeměkoule. Až národové prostředkem ekonomického rozvoje dospějou v muže, zařídí si dle přirozených potřeb svých i domácnosť politickou: jarmo padne. Červánky doby té už na obzoru vystupují. Rozvoj ekonomický zdrtí pouta otroctví politického a pramen bídy bude vysušen. Nužc, do práce!"

Jan Lam.

Dne 3. srpna b. r. zesnul ve Lvově jeden z nejpopulárnějších spisovatelův a žurnalistů polských, Jan Lam. Jmenovitě v Haliči. kdež soustředěna byla jeho práce literarní, pronikmul Lamův talent v míře svrchované. Tam dotýkala se jeho působnosť zblízka téměř všech kruhů společnosti, kteráž zejména k jeho časovým plodům jevila napjetí neobyčejné.

Jan Lam narodil se roku 1838. v Stanislavově, konal studie gymnasijní v Bučači a dovršil vzdělání své na vysokých školách lvovských, kdež stal se r. 1855. posluchačem práv. Roku 1859. byl jako vojín účastníkem vlaského tažení. Vrátiv se do vlasti, věnoval se soukromému učitelství, v kterémž čase sepsal prvotinu svou „Zawichost", báseň historickou, uveřejněnou záhy, leč proti jeho vůli. Příznivý úspěch tohoto prvního pokusu uvedl Lama do literatury, na jejímž kolbišti setrval jako pracovník vydatný a nadaný do posledního svého dechu.

Lam stal se zprvu spolupracovníkem humoristického časopisu „Kuźnia" a „Dziennika literackého", v němž uveřejnil známou svou povídku „Pan komisarz wojenny", načež vstoupil do redakce „Gazety Narodové", řízené Josefem Dobrzańským. Teprv radou a péčí Dobrzańského vyvinulo se Lamovo nadání náležitě; Dobrzański vůbec vynikal vzácnou znalostí lidí a uměl spolupracovníkům svým určovati směr, na němž pak bezpečně prospívali. Tím zasloužil se Dobrzański také o Lama. Psalť on pak téměř po 17 let týdenní feuilletony (v Gazetě a Dzienniku), kteréž budily čilou pozornosť v celé Haliči. Vynikaly znamenitým humorem, jenž slučoval se nezřídka s citelným ostřím satirika a jízlivce. Jako výborný znalec místních poměrů přetřásal časové záležitosti tak obratně, že zastínil všechny současné „kronikáře".

S nemenším úspěchem setkaly se také jeho povídky, z nichž zejména vynikly „Panna Emilija“ (Wielki świat Capowic), „Koroniarz w Galicyi“ a „Głowy do pozłoty“. V některých z nich kreslil Lam také typy české, pravidelně však ve světle nepříznivém. Lam vůbec nenáležel k přátelům Čechův a nechuť tato pryštila zajisté z kalného zdroje, kterému vznik dali tak zvaní čeští úředníci Bachovy éry v Haliči. Hlubšího ponětí Lam o Češích neměl.

Nestálé živobytí valně podemlelo Lamovo zdraví, takže v posledních letech úžasnou hrůzou za své bralo. Přes to pracoval téměř do poslední chvíle, zasýlaje „kroniky“, korrespondence, feuilletony, ano i rozpravy historické netoliko časopisům lvovským, ale i varšavským a j. (Gazeta Polska, Kurjer Warsz.). Úmrtím Jana Lama stíhá žurnalistiku a literaturu polskou rána velice citelná.

K závěrku budiž podotknuto, že Lam byl synem Němce. Matka Polka vštěpila však do srdce jeho horoucí lásku k národu a tu osvědčoval Lam po celý svůj život vytrvale a účinně, dle nejlepšího svého přesvědčení a mínění.

Rozhledy v literatuře a umění.

Revue française de l'étranger et des colonies. Première année. Tome II. et III. No. 10—15. Directeur: Édouard Marbeau. Paris, 1885—1886. Imprimerie Chaix, rue Bergère. 20.

V Paříži vychází již několik vážných periodických publikací, v kterých zprávy o slovanském světě nalézají přijetí vždy ochotného. K jedné z nich v loni měli jsme příležitosť poukázati, a sice k „Revue universelle“, vydávané od Julia Lerminy a Ladislava Mickiewicze, kde články, týkající se záležitostí slovanských, zabírají skorem polovici veškerého materialu. Mezi Francouzi čím dál tím více vystupuje jednotlivců, jižto studium slovanských jazyků, historie, ethnografie, umění a literatur učinili takřka povoláním svého života. Snad netřeba připomínati v té příčině L. Legera, Anatola Leroy-Baulieua, Denisa, Alfreda Rambauda, Ernesta Dupuy, Melchiora de Vogüé a jiné, jejichž záslužné práce povšechného došly ocenění. Mnozí z nich nespokojili se však pouhým učeným badáním, leč sami, aby z vlastního názoru seznali poměry národů slovanských, cestovali do jich zemí. Výsledky těchto poutí byly utěšené. Jim děkovati jest, že snahy, utrpení, tužby Slovanstva dobývají si znenáhla sympatií francouzského obecenstva nejširších kruhů a porozumění, jakého při dřívějších kusých a namnoze nesprávných vědomostech o něm nalézti nemohly.

K předním průkopníkům slovanské myšlénky ve Francii náleží též Édouard Marbeau, redaktor měsíčníku „Revu française“. Již v prvním díle tohoto pozoruhodného časopisu podal několik zajímavých statí o Rusku týkajících se hlavně provincií západních. V dalších svazcích uveřejňuje rovněž řadu článků o slovanských záležitostech, psaných objektivně a s náležitou znalostí věci. Ve stati „Provinces Baltiques“ pojednává Marbeau o Kurlandsku, Livonsku a Estonsku. R. 1883. cestoval těmi krajinami, chtěje seznati socialní a národnostní jejich poměry, hlavně pokud se týče národního rozvoje Livonců a Estonců. V úvodě zmiňuje se o poměru Velkorusů k ostatním západním národnostem Ruska, k Polákům, Němcům a Židům, načež k vlastnímu předmětu přechází. Líčí nenáhlý rozvoj národnosti livonské i útisky se strany zbohatlých německých baronů a uvádí příčiny, proč živel livonský, ač v zemi je u veliké většině, posud byl takřka pouhým odstrčeným parobkem. Vyslání senátora Manasseina do baltických provincií, jemuž ruská vláda uložila, aby vyšetřil a prostudoval situaci mezi německou šlechtou a livonským lidem, dalo obrat posavadní ruské politice v baltických provinciích. Přestalo znenáhla bývalé hýčkání živlu germánského a většině obyvatelstva poskytnuto prostředků, jimiž by platně mohlo hájiti své existence. Snaha petrohradských politických kruhů se ovšem nese hlavně k porušténí těchto krajů. Carský úkaz, dle něhož při smíšeném manželství děti musí býti pravoslavné, je-li pravoslavným jeden z manželů, škodí stejnou měrou jak Němcům, tak Eston-

cům a Livoncům, poněvadž jsou ti i oni luteráni. Avšak již zlomením moci baronů německých odlehčí se Livoncům nemálo. Agrarní reforma vyprosťuje selský lid z dřívější nehodné odvislosti a zavedení ruské úřadní řeči ve správě vojenské a vnitřní zbavuje jich bezprostředního vlivu germanisace. Autor uvádí, že dle novějších výpočtů žije v baltických provinciích ruských vedle 1,272.300 Estonců a Livonců celkem toliko 108,000 Němců, pak 97,000 židů, 72,000 Rusů a 34 000 Litvanů a Poláků. Příčiny, proč Němci byli živlem vládnoucím, hledá především ve výhodném jejich postavení hmotném, velkostatky, obchod a průmysl měli úplné ve svých rukou. Taktéž vysoká učiliště, polytechnika v Rigě a universita v Dorpatu, byla německá, mimo to tvořili Němci vespolek uzavřenou, výborně disciplinovanou kastu, a ze šlechty německé dosáhli mnozí vynikajícího postavení v Petrohradě jakožto hodnostáři vojenští i civilní. Měli tudíž na vládní kruhy bezprostřední působení a své výhodné situace používali vždy k upevnění a zabezpečení svých privilegií Avšak každá nespravedlnosť na světě konečně k pádu se nachýlí Estonci i Livonci vzmužili se k novému životu. Jejich jest budoucnosť, ač posud nemají valně ani hmotných prostředků a kromě krásných prostonárodních zpěvů ani literatury. Marbeau zde podává taktéž analogické srovnání Livonců s Irčany, Čechy a Malorusy. O Češích vyjadřuje se následovně: „Quant aux Tchèques, qui étaient catholiques comme les dominateurs allemands, comme ils n'avaient été étouffés que depuis deux siécles et en pleine civilisation, ils avaient su conserver du temps de leur splendeur une littérature, qu'il était possible d'exhumer et une grande tradicion historique qui les signalaient á la sympathie des autres nations.“ Již z těchto několika slov možno seznati, že v redaktoru „Revue française“ máme upřímného a vřelého přítele —

V další stati „Le roi Hérode et le prince de Bismarck“ dává Marbeau náležitou odpravu brutalním pruským opatřením na vyhlazení poznaňských Poláků, která po věčné doby zůstanou skvrnou našeho věku jakožto neslýchané a neomluvitelné u národa, který při každé příležitosti svou vyšší (sic) kulturou se chlubí, barbarství. Vraceje se v díle III. ještě jednou k témuž předmětu apostrofuje autor velmi vhodně ruské slavjanofily: „Et vous, Russes de Saint-Pétersbourg et de Moscou, quand donc vous rappellerez-vous que les peuples de la Warthe et de la Vistule sont vos frères et que c'est l'avantgarde du slavisme qui est en danger!“ —

O Bulharsku, kteréž nyní svými politickými zápletkami všeobecnou pozornosť k sobě obrací, podává Marbeau dva články. První, „Vieux souvenirs“, zahrnuje v sobě stručný přehled dějin národa bulharského, hlavně pokud se týče záležitostí církevních, a vypisuje dosti obšírně okolnosti, za kterých národní znovuzrození bulharské se dálo. Autor cestoval Bulharskem r. 1879. několik dní před nastolením knížete Alexandra. Podává věrnou charakteristiku bulharského lidu, zmiňuje se o chudých církvích jeho a po uvedení nejnutnějších dat z bulharské historie vylíčuje zápas národa s řeckou hierarchií. Tvrdí na základě nezvratných dat historických, že řečtí popové, zvaní fanarioty, byli horšími nepřátely a utlačovateli Bulharů nežli sami Turci. Když tito zamýšleli dopřáti Bulharům alespoň v ohledu náboženském větší samosprávy, Řekové vždy tomu bránili, držíce lid bulharský v otroském podruží. Jak násilných a barbarských skutků neostýchali se dopouštěti, jen to budiž dokladem, že když při opravě metropolitního chrámu v Trnově nalezlo se více nežli pět set vzácných starobylých rukopisů bulharských, obsahujících řídké historické a kulturní dokumenty, kázal je patriarcha Hilarion Krétský spáliti, vymlouvaje se, že prý jsou načichlé kacířstvím Podobných inkvisičních zločinů stalo se několik. Při vypravování o počátcích národního obrození uvádí autor zásluhy Jury Venelina, Neofita a jeho následovníků, bratří Miladinovců i Verkoviče. Co do snah o církevní autonomii vypisuje Marbeau důkladně celý historický její proces, počínaje velikými vlastenci Hilarionem z Macariopolis a Auxenticem z Dyrrhachia Oba za své šlechetné a vlastenecké počínání byli cařihradským patriarchem Joachimem vyobcováni z církve a na jeho zakročení rovněž vypovězeni, onen do Malé Asie, tento do Thessalie. Avšak veškeré násilí nebylo nic platno. Poněvadž Porta nadržovala Řekům, šířily se mezi Bulhary ideje revoluční. Boháči bulharští, žijící hlavně jakožto dobrovolná emigrace v Rusku a v Rumunsku, předstihovali se navzájem ve

skvělých peněžních obětích k národním účelům. Zakládány školy, mládež odesýlána na studie do cizích universit, vydávány revoluční časopisy. Porta vidouc vzmáhající se ruch mezi Bulhary chtěla si je získati ústupky, oktrojující jim pravoslavnou církev autonomní. Avšak bylo již pozdě. Opak rovněž nic nevydal, a turecký Muravěv, Midhat-Paša, byl spíše příčinou, že obecná nevole tím mohutněji propukla. Nastala pak za nedlouho válka rusko-turecká a výsledky její jsou známy.

V druhém článku svém o Bulharsku líčí Marbeau cestovní svoje dojmy z r. 1879, při čemž hlavní pozornosť věnuje bulharské Planině, Sistovu, Sevlievu a Plevnu, podávaje všude hojnosť zajímavých podrobností. — Nejzajímavějším však příspěvkem Marbeauovým do „Revue française" jest stať „Aksakov le slavophile. Sa profession de foi." Vypisuje tu svoje setkání se s Aksakovem v Moskvě r. 1883., při němž ruský tento publicista o nejrůznějších slovanských záležitostech s ním se rozhovořil. Máme tu celou, a jak ze všeho patrno, autenticky věrnou konfessi Aksakova. Nebudeme opětovati jeho výklady o vzniku a zásadách ruských slavjanofilů, u nichž pravoslaví více platí nežli národnosti, o ruském lidu, o nenáviděných západnících, o církvi pravoslavné, demokracii, časopise „Rus" a jiných doktrinách jeho strany, která chlubně na prapor si napsala heslo: „Le peuple est notre maître, nous sommes ses appreutis." Uvedeme pouze výrok Aksakova o nás Češích, který na jeho zásady i životní snahy vrhá světlo nad jiné intensivní: „Cette conception antipapiste, démocratique et autonome, conforme aux idées de la Russie slave, n'est restée intacte que chez le Slave orthodoxe. Chez lui l'esprit slave s'est conservé dans sa plénitude; tandis que les Slaves, qui sont devenus catholiques comme les Polonais et les Tchèques, ont perdu par là une des notions essentielles du slavisme. La dernière lutte entre ces deux tendances a été la protestation hussite en Bohême contre le papisme; en perdant la tradition hussite, les Tchèques ont vu s'altérer chez eux le génie slave. Aussi le patriotisme tchèque a-t-il bien plus le caractère politique (!) que le caractère national slave. C'est encore par ce même fait que les Tchèques, qui sont pourtant plus près de nous par la race que ne le sont les Bulgares, en sont bien plus loin par l'esprit. Par l'influence de la religion catholique les Tchèques sont un rameau détaché du tronc de la grande famille slave. Ce sont moins des Slaves que des Allemands(!!) qui écrivent en tchèque." K tomuto konfusnímu výroku Aksakova dodává Marbeau: „J'en demande pardon aux Tchèques et à M. Rieger en particulier; je sens qu'il doit être douloureux, pour des gens qui ont lutté contre les Allemands comme l'ont fait les Tchèques, de s'entendre dire „qu'ils sont moins des Slaves que des Allemands qui écrivent en tchèque". Mais, reproduisant fidèlement l'entretien de M. Aksakov, mons devoir est de ne rien omettre et d'enregistrer, sans commentaires, ses déclarations. Que les Tchèques néaumoins se rassurent, en Occident nous les tenons pour des Slaves bon teint." Které z obou mínění jest pravé, zdali ono ruského vynikajícího slavjanofila nebo to zde pařížského publicisty, věru netřeba blíže podotýkati. Vidělo se nám však nutným doslova obé citovati z té příčiny, že u nás, nepovědomo z jakých důvodů, hleděno ještě do nedávna všemožně k tomu, aby slavjanofilské snahy Aksakova a jmenovitě jeho poměr k nám byly vystavovány ve světle co nejrůžovějším. —

Z ostatních statí o Slovanstvu zasluhuje zmínky článek „Une restauration religieuse en Serbie", jejž napsal baron d' Avril. Autor pojednává o principech, na nichž se zakládá vzájemný poměr panovníků a církve pravoslavné, při čemž dochází k axiomatu, že imperium sine patriarcha non staret. Probrav otázku, co rozumí se církevní autonomií ve smyslu východních křesťanů, vysvětluje důslednosti, které vznikly z principu svrchu uvedeného. Na to podává baron d' Avril stručný náčrt historický srbské církve za středověku počínaje císařem Herakliem a dochází až k dobám novějším, kdy zřízeno srbské samostatné království. Uvádí důležitější fermany Vysoké Porty, týkající se církevních záležitostí a rovněž dekret cařihranského patriarchy Joachima, jímž autonomie srbské církve pravoslavné utvrzena a slavně prohlášena. Článek vyhýbá se všem přebytečným podrobnostem, psán jest stručně, ale hlavní tresť podává a kladeným požadavkům vyhovuje. — Taktéž cestovní

črty A. Rivièra: „Slovènes et Croates. — Impressions de voyage“, vyhovují plně svému účelu. Jsou psány zručně, elegantně, postihují známky charakteru národního velmi dobře a čtenáři skytají záživné a příjemné lektury. Pouze objevující se tu německé transskripce, jako: Laybach, Agram, Pragerhof a jiné (i jim podobné, ač zřídka, v některých článcích Marbeauových) nemile dojímají. Bylo by v skutku žádoucno, aby francouzská zeměpisná věda zbavila se konečně tu i tam ještě zakořenělého germánského nátěru. — Z drobnějších článků buďtež ještě vzpomenuto následujících: „Bosnie: Voeux pour l'annexion. Le Métropolitain serbe. Par Douchau.“ — „Les Douze (Provinces baltiques).“ — „Expulsion des Polonais du sol prussien.“ — La presse en Serbie“. — „Mesures contre les Polonais. — Voyages du général Prejevalský.“ —

Mimo to přináší „Revue française“ referáty o spisech: „En Bulgarie et en Roumélie“ par Jean Erdic; „La Bulgarie,“ par Louis Léger; „Au Canada. Au Russie,“ par De Molinari, a studie, essaye, zprávy nejrozmanitější z ostatních částí Evropy, jakož i z Asie, Afriky, Ameriky i Australie. Je to měsíčník v každé příčině zajímavý a výborně redigovaný. —

Fr. Kvapil.

Нѣкои дѣлѣжки върху археологическитѣ и историческитѣ изслѣдования въ Тракия, отъ Вл. и Кар. Шкорпилъ. Пловдивъ 1885. (vlastně 1886.) str. 103.

Není snad literatury slovanské, v niž by Čechové, čeští spisovatelé a učenci, nezůstavovali přímé stopy své činnosti. Jest to zřejmý důkaz, že máme smysl pro sblížení a věcné pěstování vzájemnosti, vymykající se z pouhých frásí. Bylo by zajímavou studií, kdyby podjal se někdo vyličiti, na kolik pracovali a pracují Čechové v ostatních literaturách slovanských. Pozoruhodné látky skytá se k tomu již dosti i vrhla by nepochybně velmi příznivé světlo na kulturní stránku našeho života. Nejčileji a nejdůležitěji v té příčině zastoupeni jsme na jihu slovanském. Z novějších pracovníků jmenujeme jen dra. Konst. Jirečka, jehož literarní činnosť v Bulharsku a Srbsku zajisté dobře jest známa. Řadu takových pracovníků rozmnožili také bratří Škorpilové, jichž svrchu nadepsané dílo dnes jen oznamujeme, ponechávajíce odbornějšímu znalci věcné ocenění. Připomínáme jen, že bratří Škorpilové uveřejnili ve „Slovanském sborníku“ (1884.) článek „Pohraničný val v jižním Bulharsku“, kterýž k témuž předmětu se nese a částečně již seznamuje české čtenářstvo s obsahem řečeného spisu bulharského.

Свѣтъ и тѣни русской словесности. Сочиненіе Н. А. Воскресенскаго. С.-Петербургъ 1886., str. 219.

Knihou „Světlo a stíny ruské slovesnosti“ obohatil N. A. Voskresenskij značně ruskou literaturu, ukázav na zastaralé a na německé aesthetice spočívající názory ruských professorů slovesnosti. Ve knize jest tolik zdravých a užitečných myšlének, že bychom musili rozboru jejímu několik stránek věnovati, chtějíce jen z části obsah její podati. Spisovatel jest nespokojen s dosavadním způsobem přednášení ruské slovesnosti a historie literatury na ruských středních školách a vytýká učitelům, že jen oni, a nikoli žáci, jsou příčinou malého úspěchu a malé obliby předmětu toho u žáků. Již to jest velikou chybou, že Rusové ani nemají pořádné učebnice ruské slovesnosti, ve které by byli probráni i spisovatelé začavší svou literarní činnosť před 20—30 lety. Pro nedostatek učebnic přednášejí pak professoři slovesnosť i historii literatury podle svých vlastních zápisek, podle svých subjektivních názorů, jež jsou ovšem velice různy a často i sobě odporny, tak že žáci ztrácejí ku předmětu chuť. Charakteristickým jest také, že za posledního desítiletí neobjevil se na literarní areně ruské ani jeden mladý, začínající spisovatel, který by obrátil na se pozornosť technikou provedení nebo originalním jazykem. — Před stinnými stránkami vyučování slovesnosti uvádí autor též přednosti nynějšího vyučování, jež záležejí hlavně v tom, že slovesnosť jest prosta vší seminářské scholastiky a pedantismu, který trval v Rusku až do čtyřicátých let, ačkoli Žukovský seznámil již obecenstvo se vzornými spisy literatur západních, Gribojedov napsal svého „Revisora“ a Puškin se stal již popularním.

Další zásluhou nynějšího programmu vyučovacího jest životnosť jeho a zavedení historické methody. Životnosť ona datuje se též od čtyřicátých let, kdy následkem vlivu Bělinského vystoupil Galachov (r. 1844.) se svou chrestomathií a popřál v ní místa nejen starým spisovatelům (jako Lomonosovu, Cheraskovu, Karamzinu a j.), nýbrž i nové škole básnické (naturalní), založené Gogolem. Dle nynějšího programmu slovesnosti vzdělali se všichni lepší spisovatelé, následující hned za Gogolem, jako Avdějev, Gončarov, Grigorovič, Dostojevskij, Družinin, Někrasov, Pisemskij, Turgeněv a j.; jest tedy tím divnějším zjevem, že na nynější generaci vliv téhož vyučovacího programmu neúčinkuje téměř nic. Zjev ten vykládá spisovatel stinnými stránkami nynějšího vyučování. Již základní pojem slovesnosti: co jest slovesnosť? bývá špatně definován. Slovesnosť (ne tedy poesie) se totiž pojímá jako umění; dlužno tedy žákům vysvětliti, čím se liší umění od vědy. I vykládá se jim: Věda jest prostudování daného předmětu, t. j. vyhledání myšlénky v hotových již formách, kdežto umění — schopnosť vytvořiti nové zjevy, totiž formy dosud neexistující, avšak úplně odpovídající myšlénce ku jejímu provedení. Následkem takovýchto výkladů nechápe žák, kterak může býti prostudování jednotlivých druhův a tvarů slova (slovesnosť) uměním, je-li totéž prostudování rozličných zjevův elektrických vědou atd. Zkrátka, žák místo jasného pojmu nabude pojmu zmateného. Druhým stínem jest učení, že účelem umělce jest, aby forma jím vytvořená co možná nejkrásněji vyjadřovala jeho myšlénku; „on se málo stará, komu a jaký užitek přinese jeho výtvor“. A poněvadž slovesnosť jest umění, vyplývá z toho, že básník může tvořiti též bez ohledu na to, prospěje-li lidstvu, čili nic. Jiným stínem jest špatný názor o významu slovesnosti a krásných umění. Slovesnosti vyhražuje se prvé místo mezi všemi druhy umění, jelikož jen síla slova jest s to, by vyjádřila totéž, čeho může dosáhnouti sochařství, malířství i hudba. Paedagogové zapomínají, že všechna umění jsou si vespolek rovna, a že výtvory jednotlivých umění nemohou býti vespolek dle hodnoty srovnávány, jsouce veličinami různorodými. Toto jejich učení povstalo jen názorem německého pedantismu, usilujícího za každou cenu uzavříti všechny možné věci do rubrik a škatulek. A následkem toho jest opět zmatení pojmu u žáků. (Dokončení.)

Ставропигійске Брацтво Успеньске у Львовѣ, его засноване, дѣяльнôсть и значене церковно-народне. Написавъ Олександеръ Барвѣньскій.

Lvovský Stauropigický Institut slavil letošního roku 300. ročnici svého založeni. I vydal při té příležitosti Aleks. Barvěńskij pod výše uvedeným náslovem krátké dějiny tohoto církevně-národního spolku, který má neocenitelné zásluhy o rozvoj a udržení se rusínské národnosti v Haliči. Celá brožurka jest rozdělena na tři díly, z nichž prvý nám líčí vnitřní stav rusínské církve do polovice XVI. stol., druhý pak vznik a činnosť Stauropigického bratrstva při chrámu Nanebevzetí Panny Marie ve Lvově, třetí konečně význam a zásluhy tohoto spolku.

Nejprve nám autor popisuje přechod od starého zřízení církevního, kdy lid, jako ve prvých dobách církve, se účastnil volby svého duchovenstva, ku zřízení novému, dle něhož králové sami zadávali církevní úřady. Tím se stávalo, že úřady se dostávaly druhdy do rukou sluhů nehodných a tak nastala veliká zkáza mezi samými duchovními. I vzchopili se ze středu měšťanského mnozí uvědomělí muži ve prospěch ruské církve a zachránili ji před záhubou. Zachoval se totiž dosud přece v některých městech jako ve Lvově a Vilně starý obyčej, že lid účastnil se volby svých duchovních pastýřů. Při mnohých kostelích povstala tak zvaná bratrstva, která o to dbala, by dosazováni byli jen řádní duchovní, starala se o pohřby svých členův, o výživu chudých, o potřeby církevní a rozhodovala spory mezi členy. Z počátku bylo takových bratrstev málo, ode druhé polovice XVI. století vzrostl však jich počet velice. Nejčelnější postavení zaujímalo mezi všemi bratrstvo lvovské, povstavši bezpochyby brzy po založení Lvova (1250.), v nynější podobě však teprve 300 let staré. Roku 1585. přijel totiž do Lvova antiochijský patriarcha Joachim, maje mimo jiné záležitosti rozkaz od patriarchy cařihradského, by vyšetřil stav ruské církve pod polskou vládou. Toho použili měšťané a předložili patri-

archovi Joachimu přepracované stanovy bratrstva. Patriarcha je netoliko potvrdil, nýbrž i obdařil spolek bohatými výsadami. Z hojných práv bratrstva sluší vytknouti i ono, že mohlo pořádati způsob života a mravy svých členů, jakož i jiných bratrstev, ba i duchovních. Bratři volili si sami své starešiny a měli svůj zvláštní soud, který mohl i z církve vyloučiti Na sněmy posýlalo bratrstvo dva poslance, kteří zasedali mezi vyšším duchovenstvem. Pomocí biskupa Gedeona Balabana koupilo po smrti knihtiskaře Ivana Fedorova zastavenou jeho tiskárnu, začalo stavěti chrám a školu a tak rozšiřovalo osvětu v Haliči. Roku 1588. přijel do Lvova cařihradský patriarcha Jeremija a potvrdil práva propůjčená bratrstvu, ba rozšířil je ještě, tak že jen bratrstvo lvovské mělo právo vydržovati ve Lvově slovanskořeckou školu. Roku 1593. vyňal docela spolek ten z moci biskupa lvovského a metropolity kijevského a podřídil jej bezprostředně cařihradskému patriarchatu Na znamení té nezávislosti obdrželo bratrstvo trojramenný kříž a název Stauropigie. Vliv a význam Stauropigie, která založila několik nových bratrstev, rostl značně. Do spolku toho dávali se lidé urození, jako Konstantin Ostrožskij, vévoda kijevský, Michajlo Višněvěcký, Kirilo Rožiňský, knížata Zbaraští, Zaslavští a j. I multanští a valašti hospodáři bývali členy bratrstva. Jsouc podporována tak vysoce postavenými muži, konala Stauropigie spolu s jinými bratrstvy sněmy, na nichž se jednalo o zlořádech a nápravě církve. Brzy však počaly býti nepohodlnými veliké výsady Stauropigie ruským vladykům (biskupům) a lvovskému magistratu. Nejproslulejším odpůrcem bratrstva byl biskup Gedeon Balaban, který se však s ním později smířil. Předmětem sporů byla mezi jiným i církevní unie, které bratrstvo všemožně odporovalo, až ji konečně r 1708. samo přijalo. Téhož roku podrobil papež Kliment X. Stauropigii své bezprostřední moci. Císař Josef II. dal r. 1788. členům bratrstva název starešin a otců rus národa. — V poslední části své brožury vypisuje spisovatel zásluhy a význam Stauropig. bratrstva pro osvětu rusínského národa, pro utvrzení otcovské víry a národnosti. Založivši chrám, domy pro své členy, školu, tiskárnu a jiné ústavy, činně se účastnivši sněmu varšavského, na němž hájilo práv rusínského národa, bylo východiskem osvěty haličské a štěpnicí, v níž vypěstovány síly spisovatelů rusínských. Zvláště veliký význam měla stauropigická škola v oné době, kdy polská vláda málo se o Rusíny starala a zakládala v Polsku jen školy pro děti šlechtické. Škola Stauropigie pěstovala hlavně jazyk slovanský (církevní; a národní; nazývala se obyčejně „školou nauk řeckého, slovanského, ruského, latinského a polského písma“ Když pak založil kijevský metropolita Petr Mohila v Kijevě vyšší školu (později slavnou akademii), povolal na ni mnohé učitele ze školy lvovské. Neméně proslavila se též stauropigická tiskárna, založená prvým ruským knihtiskařem Ivanem Fedorovým (zemřel 1583.). Požívala zajímavých osudů, jsouc od Fedora zastavena židu Isr. Jakubovičí, později pak vykoupena bratrstvem za 1500 zl. Měla stálé spory s jinými tiskárnami a zejména pak s litevským tiskařem Michajlem Slezkou. Za tři století vydala asi 300 000 církevních a naučných knih. V poslední době přejala Stauropigie od ředitelstva ve Vídni prodej a vydávání školních knih, tak že od té doby má výhradní právo tisknouti rusínské knihy pro národní školy haličské. *K Kadlec*

Spis przedmiotów zawartych w 80 tomach „Przeglądu Polskiego“ od 1. Lipca 1866. r. do 1. Czerwca 1886. r. Sestawił Jarosław Pieniążek. (Příloha k 241. svazku Przeglądu Polského.) Kraków 1886., str. 62.

Naskytla se nám již několikráte příležitosť obrátiti zření ku cenným pracím uveřejněným v krakovském měsíčníku „Przeglądu Polském“, jenž zejména v posledních letech nemálo se zvelebil a důstojně po bok se postavil varšavským měsíčníkům „Ateneu“ a „Bibliotéce Warszawské“. V časopisech těchto složili polští spisovatelé již tolik důležitých příspěvků, že neobejde se bez nich žádný literarní historik. Je to literatura v literatuře. Právě vydaný rejstřík 80 dílů čili 240 svazků krakovského Przeglądu Polského zajisté nejlepším jest obrazem záslužné činnosti tohoto časopisu. Téměř půltřetiho sta spisovatelů soustředilo se zde během 20 let, i nalézáme v jejich řadách také nejzvučnější jména polské vědy. Obsah Przeglądu založen byl od samého

počátku na základech velice širokých, pojímal látky různorodé, ovšem s hlavním zřením ku věcem domácím, což učinilo jej dvojnásob bohatým pramenem rozličných vědomostí o Polsce minulé a současné. Vzhledem k varšavským měsíčníkům má Przegląd Polski tu přednosť, že není sevřen okolnostmi censury a že uveřejňovati může příspěvky v Rusku nepřipuštěné. Tak uveřejnil Przegląd již celou řadu příspěvků povahy pamětníkové, kteréž znamenité světlo vrhají na nedávnou minulosť polskou. K jednotlivým statím, v 80 dílech P. P. dosud uveřejněným, zvláště poukazovati není nám možno, podotýkáme jen, že někteří přispívatelé vynikli neobyčejnou povšechností a vytrvalostí. Z nich přední místo zaujímá hrabě St. Tarnowski. — Rozumí se, že Przegląd Pol. obracel zření také k záležitostem slovanským. Důležité jsou věcné příspěvky týkající se Ruska. O Češích nalézáme tam několik obšírnějších prací, jmenovitě Gasztowtův článek o Vrchlickém, Lipnického (Puffke) o Bozděchovi, Jeřábkovi a j Kromě toho přispíval do Przeglądu též jeden český spisovatel, z jehož obšírnějších příspěvků připomínáme stať „Idea słowiańska w Czechach". — V posledním čase pěstuje Przegląd velmi bohatou a věcnou hlídku literarní. Ku konci podotýkame, že redaktorem P. P. jest prof. dr. Jiří Mycielski, známý také našemu čtenářstvu. — Přejeme novému dvacetiletí krakovského Przeglądu mnoho zdaru ku prospěchu polské literatury a vědy. *J.*

Vojna polsko ruská r. 1831. zove se kniha vydaná právě v Petrohradě a sepsaná plukovníkem hlavního ruského štábu p. Puzyrevským.

Spis ten obsahuje důkladné i podrobné líčení památných událostí r. 1831., jednoho z nejzajímavějších období politické romantiky „porozborové Polsky". Ačkoli dílo p. Puzyrovského nedostalo se ještě do rukou našich, přece s potěšením přinášíme o něm zprávu, tím spíše, jelikož i z polských úvah vyzvídáme, že kniha Puzyrevského sepsána jest duchem věci veskrz důstojným, čehož bohužel nelze vytknouti na všech publikacích toho způsobu, ni v polské, ni v ruské literatuře. Plukovník Puzyrevskij postavil se patrně na stanovisko klidného pozorovatele, který uchvátiti se nedal žádnou vášní, ale na vše strany zůstal soudcem spravedlivým. Tento ruský autor ví o velkých ctnostech polské společnosti, unesen jest obětovností šlechty a zápalem národu; vedle toho neobyčejnou shovívavostí mluví o polských vadách. Spisovatel užil množství dosud neznámých pramenů, jako jsou „Žurnál vojenské činnosti (ruské)", „Memoire historique et militaire sur la guerre de Pologne en 1831" Prędzyńského, „Korrespondence caře Mikuláše s Dybičem," „Vzpomínky V. Davydova (tisknou se teprv nyní v Ruské starině), vzpomínky ruských účastníků v polském povstání, uložené v archivu hlav. rus. štábu a j. Polská kritika rozepíše se o tomto díle zajisté obšírně, nyní již chválí zejména mistrovské líčení třech epických episod oné války: bitvy u Ostrolenky, pochod Dąbrowského a dobytí Varšavy.

„Autor nikde nerouhá se šavli, která do posledního záblesku bránila vlasť!" praví jeden z posuzovatelů polských (Stb. v Gaz. Nar.).

K důležité knize této se ještě vrátíme i podotýkáme jen, že překládá se také již na jazyk polský. *J.*

„Adam Mickiewicz a Alexander Serg. Puškin" zove se zdařilá literarní úvaha Em. Faita připojená k 21. výroční zprávě o obecním gymnasii realním v Praze (1886.).

Mickiewiczův „Pan Tadeáš" vyšel nyní v Madridě také v překladě španělském: „Tadeo Soplica o ultimo proceso in Lituania". Překlad v prose pochází z péra p. Medina

---

„Slovanský sborník" vychází vždy 15. každého měsíce a předplácí se v administraci (knihtiskárna J. Otty) Karlovo náměstí číslo 34. nové: na čtvrť roku 1 zl. 30 kr., poštou 1 zl. 40 kr., na půl roku 2 zl. 50 kr., poštou 2 zl. 70 kr., na celý rok 4 zl. 80 kr., poštou 5 zl.

Odpovědný redaktor: **Edvard Jelinek.** — Vydáním, tiskem a nákladem knihtiskárny **J. Otty** v Praze, na Karlově náměstí č. 34. n.

SLOVANSKÝ SBORNÍK.

Ročník V. — 1886 — Číslo 10.

Polka mezi Češkami.

Zpominka na Honoratu Wiśniowských-Zapovou.

Z pamětí **Sofie Podlipské.**

Sláva českých žen byla shasla se slávou a s životem českého národa.

Doby husitské, kde každá selka znala nejen čísti, ale bibli vykládala, byly dávno minuly.

Minulyť časy reformace, kde ženy byly s nadšením mučedlnicemi za idey náboženské a v rodinách pevně udržovaly víru přijatou s hlubokým přesvědčením, kde duch český ryze a důsledně vládl.

Přešlyť ty velké pašije, kde v cizině se rozlily proudy exulantův s jejich hrdinskými ženami, jejichž oběti, úsilí, vytrvalosť bohužel se zdály marnými; neb nejšlechetnější tyto rodiny duchem vysoce nadané utonuly v moři ciziny, jež kořistila pro svou vzdělanosť z nadání těchto českých potomkův.

Ve vlasti bylo pusto. Ale české ženy byly tu ještě.

Velkou zásluhou pana Fr. Dvorského byla nám jedna z nich objevena. Zuzana Černínová představuje zajisté až podnes typ české matky, energické, obezřetné, pevné i laskavé, výtečné hospodyně, jež vedle domácích starostí zachovává čilého ducha a interess pro události veřejné, která dovede řiditi jak dcery tak syny ve všech okolnostech života neb moudře jim raditi.

Jen že vidíme spolu, jak plamen českého vědomí, v Zuzaně Černínce ještě tak vřelý a zářící, od pokolení na pokolení uhasíná.

Germanisace mocně vítězí. Dětem dostává se německého vychování. S ním překročil národ český práh osmnáctého století.

Komenský patřil v latinském ovšem překladě Němcům, Holanďanům, Švédům, a z jeho školy vycházeli Pestalozzi, Diesterweg, Fröbel, Salzmann...

Českou mládež zatím odchovávali Jezovité, vštěpujíce jí němčinu.

Balbín, Pešina z Čechorodu a jiní vlastenci byli stkvělými výjimkami. Bylo zajisté i více vlastenců mezi kněžstvem, jejichž jména zůstala neznáma.

Leč výsledek tohoto vychování objevuje nám v polovině osmnáctého století národnosť českou zničenou ve kruzích vyšších. Míza českého národa sbíhala se v srdci prostého lidu. Ale tam zachovala se v úžasné síle. Odtamtud vynořila se téměř veškerá intelligence českého národa v tomto století.

Byli to synové českých matek, nevzdělaných sice, v nichžto však jádro národa bylo uchováno. Bylyť neuvědomělé, ale ušlechtilá snaha, láska ku vzdělání, touhy človečenstva dřímaly v ňadrech těch prostých, pracovitých žen a tak dělo se, že jim nebyly žádné oběti těžké, aby dostaly syny své na studie.

Jeť známo, že není v celé Evropě národa krom českého, aby se hrnulo tolik studujících na školy z tříd selských a dělnických. Jakmile ukazuje hoch trochu schopností k liternímu vyučování, již ujímá se ho celá rodina, aby jen mohl studovati.

Tato čilosť ducha zvláště u českých matek z lidu byla snad nejhlavnějším činitelem našeho národního probuzení.

Neb tu přicházeli jinochové na půdu vzdělání svého věku, kteří měli v krvi českou mluvu, jimž nebylo možno vyrvati sobě z ňader českého ducha a kteří posléze tak se probudili, že tomu nechtěli.

Bylať tu vůle národa znovu obrozená, zúrodněná.

Takové cesty má příroda ku zachování toho, co žíti má. Byť záhuba již zastihla tepající ten život a krev mu zastavila, dech udusila, příroda zahloubí jeho símě do hlubin země anebo obdaří je perutěmi, a život ten, který tu má trvati, klíčí buď z hlubin zapomenutí, anebo chytá se na holé, nepřístupné skále a je tu zas na jevišti dějův a zápasů.

Za minulého desítiletí vede se sice nářek, že jest nyní již vadou, dává-li se tak velké množství jinochů na studie. Ale tato otázka patří už jinam.

My vidíme nyní jen, jak české matky, a sice ty nejprostší, spoluúčinkovaly k novému obratu a vzletu našeho žití národního.

Elita, jmenovitě šlechta česká, byla již v polovině XVIII. věku zcela odnárodněna. Že nikdo nečetl českou knihu, toho jest důkazem seznam literarní v těchto letech, kde pranic nevycházelo krom českých kázání a pohřebních řečí.

Uprostřed seznamu toho jednotvárně truchlivého vyskakuje jako svěží pramének uprostřed pouště Hübnerův „Slowář Czeský, to gest: Slowa některá Czeská, jak od Latinářůw tak od Němcůw wypůgčená, zase naprawená a obrácená, k uzjwánj Milownjkůw Czeské Rzeči... K dostání w Praze, u Jana Wáclawa Helma, w domě za Swatém Gilgj v Zlaté A. B. C. řečeném, 1716.

Tyto opravy jazyka českého podobají se prvnímu blabolení dítěte. Ale jak je to dojímavé, že čteme o milovnících české řeči, a jak jest nám, shledáváme-li se s vroucím citem vlasteneckým v předmluvě k tomu slováři. Nicméně jest viděti právě v tom, v jaké zapomenutí a neváznosť krásný náš jazyk rodný již byl klesl.

Malý ten slovář nepomohl mu prozatím pranic. Dílo záhuby kráčelo celým věkem ruku v ruce s utlačováním a vydíráním lidu, jež se dělo ve všech zemích.

Avšak u nás byl ještě rozdíl ten, že ubohý robotami a daněmi stížený lid byl dvakráte tupen, za jedno pro ten nízký rod, za druhé že byl český.

Ti, kteří se nad něj vypínali a z něho těžili, jeho sílu vyssávali, libovali si všude v tom, že se od něho lišili, tvrdíce, že mají jinou krev v žilách, že jsou vznešenějšími hned od narození a před narozením. U nás lišili se hlavně jazykem. Čech byl tedy vytlačen z řady vzdělanců̊v a v inferiorní raçu svržen.

Úřadnictvo a vojsko pojilo se k šlechtě. Professorstvo bylo kněžské. Kantoři byli ubozí a jejich žáci ještě nešťastnějšími.

Vznešené dámy neměly pražádného citu pro lid český. Nicméně vyskytují se přece mezi nimi příklady dobročinnosti, jaká jest ženskému pohlaví vrozená, a takové dobré šlechetné duše nevěděly sice proč, ale promluvily rády po česku k těm trpícím Čechům, jimž trochu té bídy ulevovaly.

Měšťanstvo, živnostníci, obchodnictvo vzkvétalo. Byly to rodiny starého původu, jež držívaly živnosti a od pokolení na pokolení je dědily. V těch zajisté trvalo dlouho staré vlastenectví. Dcery bývaly dávány do klášterů na vychování.

Tam učily se vesměs německy. Leč jakmile vystoupily z kláštera, vracely se v domácnosť posud českou. Matka, babička, snad prababička, byly ráznými Češkami, vesměs výbornými hospodyněmi, umělými kuchařkami, ráznými a spolu též něžnými matkami.

Takové typy českých žen zachovala nám tradice, posud se opakují, pamatujeme je také sami. Těm bylo přece nejvolněji, jestliže mluvily česky. Jakmile dceruška z kláštera se vrátila, kde bývala v celém zaopatření dva neb tři roky, honila ji matinka do kuchyně. Ačkoli ji dala matka jako slečnu vychovati, říkalo se potom: „Počkej, teď z tebe tu frajlinku zas vyženu. Který pak muž by si tě vzal, kdybys chtěla jen francouzsky parlírovat a kdybys nedovedla čeládce dobře po česku poroučet.“ Proti němčině nezval se právě odpor, ale mluvila-li slečinka z kláštera více po německu, než bylo nutno, bylo to čeládce směšné.

Také jí to neprošlo u babičky, u starých tet neb strýců. Nevěděliť ani dost málo, že se tu jedná o otázku národnostní. Jednaloť se jim o princip proti zpanštělosti, kterého střední stav velice hájil, zachovávaje si pýchu svoji měšťanskou.

Tak byla v těchto poměrech věc česká zaměněna či stotožněna s principem demokratickým.

Dívky tyto měšťanské, v klášteře odchované, vyvinovaly se pak dále dle povah svých. Některým protivil se jakživ mrav a jazyk český a byly šťastny, jestliže se dostaly za úřadníky neb důstojníky. V tom postavení staly se přívrženkyněmi germanisace, pronásledovaly český živel, ale trpěly přece, nevědouce samy proč, aby děti jejich nejprve česky žvatlaly.

Jestliže se dostaly dívky s takovýmto směrem přece za české živnostníky, byly nuceny mluviti celý den po česku s chasou, se zákazníky, s veškerým okolím mezi českým lidem. Nebylo jinak možno, než že zapomněly německy. Ale ty vedly děti zuřivě k přiučování se němčině. Synové musili státi se úředníky, dcery vdáti se do této vznešené třídy.

Jiné dívky byly tu pak ještě, které cítily v sobě povolání zůstati věrnými krbu domácímu a poměrům měšťanským. Ty pochopily úkol rázné činnosti a vrhly se po matkách a babičkách.

Duch, či démon času působil však, že bylo těchto posledních čím dále tím více pořídku. Tak odnárodňovaly se nám pozvolna též ženy rodu měšťanského.

Přes to všecko nevymíraly úplně ty rozšafné, pravé české hospodyňky.

Jen ta vada vystupovala časem na jevo, že tyto hospodyňky příliš jednostrannými se stávaly, že zabřídaly ve prose života, že je nic nezajímalo, než ta měchačka, že byly sice Češkami, ale to hlavně proto, že se vůbec nerady učily, že se obmezovaly na společnosť čeládky, že neměly smyslu pro nic jiného, než co jim bylo vrozeno.

Naopak ty nadanější propadaly zase zpanštělosti jako ty prostší obmezenosti. Ty vtipnější staly se Němkyněmi a neměly kusa povahy, ani srdce. Ty prostší byly dobré, ale neuvědomělé.

Tak rozdělila dvojí národnosť náš ženský svět a ušlechtilosť, pevnosť povahy padla při tom dělení z části pod stůl.

Tak měly se věci ještě za Josefa II., když ten vladař provedl revoluci poměrů společenských shora.

Tehdáž bylo literarní probuzení našeho jazyka již v živém proudu.

Josefova centralisace a germanisace rozproudila se proti němu. Z toho utvořil se však vír, který strhl s sebou staletou malátnosť a nečinnosť. Čím ublížilo poněmčování ve školách, to zhojil toleranční patent, který byl klíčem k pokladům schovaných českých knih, tak že vyšla najednou na světlo stkvělá část české literatury XVI. a XVII. věku.

Ta byla zde náhle a stála v šiku s probuzenci. Majitelé oněch knih šířili je, četli je znova, ssáli z nich nový život.

Ale germanisace českých žen ve středních třídách proudila dále, přes to všecko nezastavena posud hnutím probouzejícího se jazyka. Mezi šlechtou interessovala se pouze tu i tam některá dáma o Dobrovského, neb jiného českého učence. Její příklad však zůstával osamělý.

Po všeobecné té revoluci mysli, stavů, poměrů, kterou v Rakousku Josef II. provedl, změnily se valně měšťanské a z části selské poměry.

V těchto posledních uvolnil toleranční patent rovněž jak zrušení nevolnictví.

Nebylo také dědiny, aby neměli aspoň jednoho studovaného syna, jenž se objevoval o prázdninách či jindy také na návštěvu a přispíval k probouzení se mysli.

Tento syn byl matčinou pýchou, idealem sester. Rády sahaly k nějaké té české knížce, kterou jim přinesl. Neb tyto ženy nebyly nikdy odnárodněny. Ty vrhaly se ideji české takořka v náručí, kdyby jinak ne, tož z lásky mateřské.

Ale v měšťanských kruzích dál se tehdy jiný převrat. Kdežto až dotud měštky se lišily ve všem rozhodně od stavu panského, začal tento rozdíl mizeti.

Jmenovitě ženský kroj byl odznakem tohoto dělení kastovního. Dámy, totiž šlechtičny a po nich ženy vyšších úřadníkův a důstojníků, nosily dlouhé šaty, vlečky, tak zvané salupy, totiž šály, jak nyní říkáme, plaidy, klobouky, péra na nich a závoje. Měštkám příslušely krátké sukně, fěrtoušky i v parádním obleku, kabátky a čepečky.

Z toho rozdílu začaly se ženy emancipovati v měšťanských kruzích. Pozvolna blížil se jejich oblek kroji modernímu. Ale s modou byl přijímán spolu též německý duch. A dále to šlo tím směrem na počátku našeho století. České dívky stávaly se šmahem Němkyněmi, tvořily německou domácnosť, kladly základy německé společnosti přes hlavy našich Jungmannů, Šafaříkův a Palackých.

V roce třináctém po hrozné bitvě u Lipska, kde bída raněného vojska do nebe o pomoc volala, ujaly se německé, jmenovitě židovské pražské dámy povinné dobročinnosti.

Ty vařily na Velkém náměstí hladovým polévky, ošetřovaly nemocné, raněné a pracovaly na ně.

Českých žen nebylo tehdy žádných. Jinak byly by musily státi v šiku největší povinnosti žen, kterou jest ulevování bídě.

Národ český křísil se, jazyk jeho vstával z mrtvých v plné síle a kráse svých forem, stará literatura oživovala, nová tvořila se.

Ale českých žen tehdy nebylo.

Nicméně právě tehdáž rodily se první, nyní již staré vlastenky, z nichžto tu i tam posud některá žije a s tlukoucím srdcem sleduje běh věcí ku konci tohoto století, jehožto zoře ji vzbudila.

A ty pocházely většinou z rodů měšťanských.

Z rodu rovněž měšťanského na Vyšehradě narodila se první uvědomělá Češka Marie Antonie Pedalová Dobrovlastka.

V životopisné studii, tištěné v kalendáříku Tetínu, nákladem F. Urbánka, sebrala pisatelka tohoto článečku data a látku k vylíčení tohoto blahodárného žití, té vzácné povahy, tohoto ženského znamenitého nadání.

Marie Antonie vstoupila r. 1805. do kláštera Alžbětinek. Později proslavila se co spisovatelka česká povídkami a modlitbičkami plnými vroucího citu a vážné zkušenosti, nabyté za dlouholeté služby u nemocných. Tyto spisky byly hledány a čteny tak, že šly čtenářkám z ruky do ruky. Bylyť tu přichystány pro první

ty české vlastenky, které náhle se hlásily k novému vzletu českého národa.

Jmenuji je pouze z paměti, jak jsem je dílem znala, dílem o nich slýchala. Byly to sestry Němečkové, Jungmannové, slečny Zelinkové, slečna Hlavsová, potomkyně starého rodu měšťanského, slečny Brádkovy a více jiných.

Paní Bohunka Pichlová, rozená Svobodová, také náleží mezi tyto nejstarší vlastenky. Bylať po Marii Antonii druhou spisovatelkou českou. S ní dlužno jmenovati Dobromilu Rettigovou. Několika básněmi zavděčila se také Amalie Meissnerová, roz. Aubková. Tento seznam nečiní nároky na úplnosť. Vyžadoval by studie, k níž bohdá někdy přikročíme.

Zde budiž toliko nastíněno první hnutí ženské v letech dvacátých a třicátých.

Byly to rodiny mlynářské, pekařské, sladovnické a z jiných živností vedle professorských, z nichžto vyšly první tyto uvědomělé ženy. Tyto rodiny byly v sobě zachovaly uvědomělosť národní a nebyly nikdy nadobro odnárodněny. K těm náležela též rodina Natalova, kde paní a dívky záhy se hlásily k české věci a v jejichžto domě bylo střediště vlastenců.

Sestry Raisovy vynikaly spanilým duchem, vlastenectvím a výtečnou povahou. Byly napotom provdány za JUDra. Josefa Friče, za MDra. Staňka a nejmladší, vysoce nadaná, známá co Antonie Raiská, stala se, jak známo, chotí Fr. Lad. Čelakovského.

Tyto dámy a jejich družky účastnily se vřele hnutí literárního, byly nadšeny pro věc, rozuměly hlubokému významu jejimu, věřily v budoucnosť českého národa, nelekaly se žádných obtíži.

Bylyť ovšem v malé menšině proti davům jiných žen a dívek, jež byly zachváceny posud proudem germanisačním a s ním pohodlně pluly. Jejich srdce postrádalo největšího pokladu, jimžto je cit vlastenecký. Žily, milovaly a vychovávaly děti bez něho. Ale poměry naše tím trpěly. Nebylo povah, nebylo ráznosti, ani síly národní.

Té bylo třeba teprv se dodělati a nabyti ji ve dlouhých zápasech

Tak věci se měly, když po namáhavé cestě s churavým děckem ze Lvova do Prahy zavítala mladinká paní, Polka, dcera národa uvědomělého, hrdinského, ve svém neštěstí nepřemoženého.

Byla to Honorata z Wiśniowských Zapová jež se byla provdala za Čecha upřímného, za učence a spisovatele vysoce zasloužilého. Pro něj opustila náruživě milovanou vlasť Polskou a přinášela vlasti jeho české vstříc vskutku nadšenou sympathii.

(Dokončení.)

———

V době rusalek.

Rusínská črta národopisná.

Napsal František Řehoř.

Křesťanství, šířivši víru svou mezi pohanskými Slovany východu, nemohlo rázem vymítiti staleté obyčeje a obřady jejich, buď už z přímého odporu, na jaký naráželo, buď hlasatelé slova božího viděli větší prospěch církve když aspoň některé modloslužebné obřady ponechají a přioději je rouchem křesťanské nauky. Čas a systematické postupování církve pravda setřely ráz pohanských obřadů, ale nesmazaly s nich pohanskou známku úplně. Takovou pečeti starodávných, dřevných dob po dnešni den mnohé, do nedávna ještě záhadné obyčeje haličských Rusínův a Malorusů vůbec se honosí. Díky badatelům mythologie víme už mnoho, a mnoho čeká ještě na rozřešení, abychom si mohli utvořiti obraz, po jakém toužíme, obraz pospolitého žití starých Slovanů. Pěstováním srovnávací mythologie slovanské stále jasnějším bude náš obraz v společném někdy zrcadle, v němž budeme také dobře viděti, jak daleko postoupili jsme už na rozcestí, že čas vrátiti se na křižovatku, na níž zase můžeme býti mocnými a odkud lze si raziti cestu opět novou, vyměřenou dle vlastních potřeb a společného prospěchu.

* * *

Jednou ze slavností se známkou pohanskou jsou na haličské Rusi svátky svatodušní, soščestvě śvjatoho Ducha, jinak svátky zelenými nebo rusalnými zvané. Přívlastek zelený mají ještě jiné dny téhož významu vítání bohyně jara symbolicky zosobněné v zeleném stromu. Celý týden před sv. Duchem sluje na Malé Rusi „zelenaja nedilja“ a čtvrtek v tomto týdnu „zelenyj deň“, jinak „semik“, t. j. sedmý po velikonocích. Ze svatodušních zábav praktikovaných v různých stranách slovanského světa zřejmě viděti pozůstatky pohanské modloslužby, an v tyto dny slaven svátek bohyně jara v dívčí podobu případně ubranou. V sobotu, předcházející „Rusalčyn Vełykdeň“, jak obyčejně svátky svatodušní se zovou, rusínský hospodář všecky budovy ověšuje zelenými, krátkými větevkami javoru nebo lípy. Tato dekorace bývá zvláště na obydlí tak provedena, že haluzky zastrkány jsou v slaměném okapu střechy právě nad okénkami a dveřmi, ale nečiním z toho pravidlo, neboť vidíval jsem okap celé chaty ač ne právě symmetrický větevkami dekorován. Zdali se za rámečky oken zelené haluze z venčí zastrkují nebo jinak připevňují, už se nepamatuji. Myslím však, že užívá se pouhých listů se stopkami. Ve vsích na Pokutí, a Jasenov Polný uvedu hned za příklad, větevkami akátu nebo bezu zdobí okna na kříž. Myslíme-li si okno co čtverec a spojíme-li dva a dva protilehlé jeho vrcholy přímkou, z rohu do rohu, obdržíme onen kříž, jehož průsek leží ve středu okenního čtverce,

právě v průseku obou, kolmého a vodorovného, strany čtverce na polovic a okno na čtyři tabulky dělících rámečků.

V krajinách bezlesých užívá se k omájení budov větve vrbové.

Časně ráno v neděli svatodušní dvorská čeleď přede dveřmi pánova obydlí ustaví dvouřadovou kolonu, obyčejně březovou, jak vídáme u nás o Božím Těle při oltářích pod širým nebem, a cestu mezi ní postele zeleným „lepechem“ (Arctium Lappa č. Lappa major). Touže rostlinou a „tatarským zilem“ (Acorus Calamus L., puškvorec lékařský) postýlá se zem v rusínské světnici, aby rusalky ve svém týdnu nezaletly do chaty a domácích na smrť neulehtaly. Mimo to kouty a obrazy ve světnici ověsí se touže zelení, jakou omájena jest chata z venčí.

Týden po svatodušních svátcích sluje rusalčin. V tento čas přebývají na zemi rusalky, vcházejí do lidských obydlí a ve svévoli své činí lidu mnohé nepříjemnosti.

Název rusalek odvozuje se od rusa, jak prvotní Slované jmenovali řeku, jiní berou jej z kmene ras, ros, zachovaného v slově rosa a všecky obřady v česť těmto vodním vilám konané slují rusalie a rusadla.

V zelený čtvrtek děvčata a jinoši na Malé Rusi chodí do lesův a hájů, kde panny „zavivajut“ věnce, zpívají a tančí okolo stromů, různé hry při tom provozujíce. Po slunce západu upletené věnce věší na větve stromové, by jim Rusalky přály štěstí a nadháněly milovníky. Přitom ulamují březové pruty a hotoví z nich kruhy, přes něž děvčata s chlapci líbají se. V pondělí svatodušní, v tak zvaný „Troicyn deň“, nastupuje těchto věnců „rozvijaňa“ tím, že snímají se se stromův a rozloží po zemi. Zůstal-li věnec do té doby svěžím, předpovídá se dlouhý život a šťastné manželství, ze svadlého blízká smrť. Potom každá panna a mládenec dají si věnce na hlavy, v nich baví se a vzájemně uctívají. Také házejí je do řek a potoků rusalkám a kandidát ženitby musí vytáhnouti věnec z vody a dáti jej té, již za ženu chce míti. Že se obřad tento provádí na haličské Rusi podobně a ne-li všude, aspoň v okolí Obertyna, kde lid schází se v některý den, jejž sám určuje, slaviti v tomto městě svátek Nejek; jinak by tyto Nejky na svých vycházkách vše zhanobily. Bližšího o tom není známo, snad — dokládá pisatel této zprávy — činí se tak na oslavu pokutských rusalek.

Dle jiného podání rusalky žijí od jarního roztání sněhu až do Trojcyna dne v řekách a od tohoto dne až do Petrovky na zemi, hlavně na stromech, od čehož v některých stranách neděli před prvým pondělkem Petrova postu nazývají „rusalnym zahovjiňem“ a pondělek tento „rusalnym provožeňem“.

Základ mythičných zjevů rusalek dlužno hledati v jarní bouři, v šumu plynoucího potoka a ve svištění větru. Fantasie prvního Slovana náchylná k pověrčivé zázračnosti v těchto všech zvucích slyšela nadpřirozené písně, taneční hluk, šplíchání vody a p., přičítajíc vše bytostem více vzdušným, lehkým a krásným. V nich obrazil si lid spanilou v plném vývinu vesnu, jsou mu proto ru-

salky děvy báječné krásy, plné vnad, s dlouhým plavým vlasem, dle jiného podání zeleným, jejž rozčesují si sedíce na stromech. Mají modré oči a při míhání se vzduchem zůstavují za sebou teplý, jarní vánek. Rusalky vyvinuly se ze zjevu mračen, jež v postavě ženské se zosobňovala. Byvše prvotně obyvatelkami povětrných vod, přešly v dalším rozvoji do vod pozemských a při náchylnosti Slovana vyplňovati všechen vesmír tvory živými, týž zalidnil jimi háje, luka a lesy.

Ruský letopisec Nestor praví o slavnostech rusaliích, že shromažďovaly ke hrám tlumy lidu, jemuž hrála hudba a za jejíž zvuků dály se zábavy, pilo se, a v podoby hlavně zvířecí že lid při tom se přestrojoval. Toto přestrojování mělo symbolisovati dešťová mračna v různých a měnících se podobách na obloze. V sen zakletí a v původním po čas zimy bezživotí byvší duchové jarním teplem probouzejí se k životu naplňujíce vesmír. Hlavní jich činnosť soustřeďuje se v týdnu po svatodušních svátcích. Tehdy lid boje se jich, v řece se nekoupe, netleská v dlaně, nespravuje pláty, brány nehotoví a jiných vystříhá se prací, jen aby si rusalky nepohněval, poněvadž podrážděné rády se mstí, zejména na skotu, činíce, aby kráva vrhla tele s křivou hlavou nebo s křivýma nohama. V týdnu rusalek děvčata a jinoši přinášejí na břeh chléb, sýr, máslo a jiné pokrmy rusalkám, házejí jim do vody všelijaké klocy v domnění, že se v to ustrojí. Poznáváme z toho, že rusínská mládež k rusalkám chová se sympathicky, ač by je měla nenáviděti, neboť rusalky vystupujíce na zem mají se k ní nepřátelsky, stávají se vrahy mládenců a dívek. Svými vnadami a tancem při bledém světle měsíčném vábí k sobě lehkomyslné jinochy, jež objímají, líbají a v rozkošech lásky s nimi tonouce, naposled vrhají se v chladné vod. hlubiny a připravivše je v bezvědomí zanášejí je do svých skleněných paláců vodních, kde je na zeleném lůžku na smrť ulehtají. Z takového jinocha stává se „utoplenyk“ nebo „topelnyk“. Má kadeřavý vlas, jezdí na veliké rybě v kroužícím víru vodním a v noci baví se s rusalkami. Ruce má železné, studené jak led a pod vodu vtáhne každého, kdo ve víru onom se koupá.

Děvčata v tomto týdnu jsou od rusalek také pronásledována, honí se za nimi až do polí, po lukách a chytivše některou, zanášejí ji do houštiny, kde ji ulehtají. Chce-li se před nápadem rusalek uchrániti, má při sobě nositi mátu, pelyněk a „Ocymum basylicum“. Vůni těchto rostlin rusalky cítiti nemohou; proto táží se napadeného děvčete „petruška, či polyň“, a když jim ukáže jednu z vytčených bylin, rusalka okamžitě uteče. Také má býti na rusalky zaříkávání, ale to se mi najíti nikde nepodařilo. „Slyš mne, krásná dívko,“ praví rusalka k napadenému děvčeti, „dám ti tři hádanky, uhodneš-li je, pustím tě domů, neuhodneš-li, vezmu tě s sebou. Co roste bez kořene? Co běží bez oprati? Co kvete bez květu?“ Kámen, voda a kapradí. Děvče — dokládá podání — hádanky neuhodlo a proto je rusalka k smrti ulehtala.

(Dokončení.)

Lublaň a okolí.

Podal B. Popelka.

(Dokončení.)

Než se rozloučíme s Bledem, předsevzali jsme si navštíviti Bohiňské jezero a Savici, toto opěvované tolik od básníků slovinských prameniště řeky Sávy. Právě se rozbřeskovalo, když dali jsme se na pochod bohiňským údolím, jež se mezi vysokými horami vine od Bledského až k Bohiňskému jezeru.

Pod skaliskem, jež lid vhodně pojmenoval „Babím zubem", údolí se docela zužuje a pravděpodobno jest, že v těchto kráňských Thermopylách staří Slovinci nejdéle vytrvali v boji za víru a svobodu, jak to pěje Preširen ve svém „Krstu pri Savici". Nějaký neobyčejný, ale nikterak nepříjemný pocit zmocňuje se člověka v tomto kraji se všech stran uzavřeném, z něhož vyjíti můžeš pouze tudy, kudy jsi přišel. Obklopují nás vysoké hory, ale jsou porostly hustým jedlím a zdají se nám útulnými. Vsi jsou řídky, ale není v nich divochů, jakých bychom se musili lekati, nýbrž nacházíme v nich pouze dobromyslné lidi, kteří laskavě vítají vzácné sobě hosti. Není v nich bohatství, ale ani chudoby, tiché štěstí zavládá v tomto zapomenutém kraji. Člověk bezděky zvolá: Toť národ, jemuž zlatá doba ještě neminula!

Jeli jsme pět dobrých hodin a jízda v této boží zahradě nebyla nám ještě obtížnou, když se tu náhle objevilo před námi jezero Bohiňské. Tu končí cesta. Hory se rozstoupily tak, že obemykají jezero, ale kolmo se spouštějí do hrozných hlubin jeho, a kdo nemá srdce, ten se nebude dívati na vílí ony hrady, kde Sáva v dětinské svojí rozpustilosti poskakuje a se raduje z mladého života svého.

Mladý rybář, svižný hoch, že radosť naň hleděti, znalecky se uchopil vesla a odrazil s námi. Jezero bylo klidno a čisto a jako v nejčistším zrcadle obrazily se v něm sousední hory s každou maličkostí i sebe nepatrnější, kterou lze ve vodě pozorovati právě tak zřetelně jako ve vzduchu. Slunce stálo již vysoko na nebi a kolem nás přece ticho jako v hrobě, jako v hluché době noční. To je něco, co člověka dojímá nepříjemně. Bohiňské jezero je asi třikrát toliké co jezero Bledské, ale na břehu nikde památky po nějakém životě, nikde známky po nějaké osadě lidské a náhodou nebylo toho dne viděti nikde ani lovce ani pastýře. Jen skromný kostelíček v zeleném háji svědčil nám, že tu a tam i sem docházejí lidé, by se pomodlili Hospodinu na místě, jež neporušila ještě ruka lidská!

Prostřed jezera lodník zastavil, pustil vesla a ze vší síly zahvízdal a hle — hvizd se ti ozval od sedmi hor. A když jsme i my zakřikli nějaké jméno, sedmkrát se nám ozvalo. Tak nám ubíhal čas, dokud jsme se nedostali na druhý kraj jezera. Tam je cesta dobře ušlapaná a není tu žádných nesnází, jichž by nemohl překonati i člověk nejslabší. Bujná vegetace, pastviska, tu

a tam některá pastýřská „koliba" a holé skály čím dále tím častěji se objevující, dávají nám svědectví, že jsme „na horách". Čím dál tím zřetelněji dorážel do uší našich temný hukot padající vody, nejbezpečnější to znamení, že se blížíme k žádanému cíli. Urychlili jsme kroky a když jsme vylezli ještě kousek do vrchu, ejhle! — ocitli jsme se před čarokrásným zjevem, kterým tvůrce ozdobil dílo svoje.

Bílá co sníh a studená co led padá Savice se srázné skály do hluboké propasti, kterou sobě během času vyhloubila v kamenné půdě. Bystrá voda se na tvrdých skaliskách pění a stříká daleko od sebe nejdrobnější déšť, který ani tebe neušetří, aby tě posilnil požehnáním svojím, bys nepozbýval mysli bráně svou otčinu. Mladou svoji skotačivosť Savica provází takovým hlukem, že musí kolem ní umlknouti každý jiný hlas; proto jen mlč a div se, a máš i čemu se diviti. Zlaté slunce právě upřelo paprsky svoje v toto zákoutí vody a kamene a celá Savica pokryla se stříbrným práškem, nepočetné perly zaleskly se ve slujích a náhle objevilo se tolik duh, kolikerým směrem se rozstřikuje deštík. To je kouzelná kolébka Sávy, která se v dalším toku svém jmenuje Sávou bohiňskou, až se pod Bledským jezerem spojí se svou blíženkou, Savou podkoreňskou, v jednu velikou a silnou řeku Sávu.

K Savici utekl se druhdy slovinský vojevůdce Črtimír, nemoha odolati déle přesile německé; pouze nesouzená mu Bogomila, bývalá kněžka bledské Živy, nalezla ho v tomto úkrytě a přiměla ho k tomu, aby se dal pokřtíti čistou vodou Savičinou. Toť předmět vzpomenutého již „Křestu při Savici".

Těžko nám bylo rozloučiti se s tímto krajem, kde víly přebývají, ale půldne již minulo, a cesta na Bled je daleka. V bohiňské Bystřici jsme si odpočinuli. Istrianská Chrvatka nám tam posloužila dobrým jídlem a chrvatským vínem.

Nežli jsme odešli z Bystřice, prohledli jsme sobě tamní železárnu či hamry, které jsou největší a nejstarší v Kráňsku. Něco nového, čeho by člověk nespatřil i v jiných železárnách, marně bychom tam sice hledali, ale zajímavo jest hleděti, jak se tvrdé železo proměňuje ve žhoucí tekutinu.

Za novějších dob se v bohiňském údolí značně povznesl ještě jiný průmysl, t. j. výroba sýra. Bohiňci jako praví horalé už dříve zabývali se tímto odvětvím průmyslovým, ale aby mohli konkurrovati s jinými zeměmi, vydržuje jim zemský výbor kráňský kočujícího učitele, rodem Švýcara, který přebývá v Bystřici a když je potřeba, chodí po bohiňských sýrařích a je poučuje, jak mají pracovati. Bohiňský sýr požívá nyní v obchodě dobré pověsti, prodává se však pod cizím jménem sýra grojského a nikoliv pod svým jménem domácím.

Čas pobytu našeho na venkově chýlil se ku konci, ale než jsme se vrátili do města, rozhodli jsme se ztráviti ještě některý den v Poljčách, které za poslední doby mají také chvalnou pověsť jako příjemné letní bydlo. Rozloučili jsme se tedy s Bledským jezerem s pevným úmyslem, že za první příležitosti opět je na-

vštívíme, a vydali se na cestu k Poljčám. Asi po půl hodině jsme dospěli do Lesců. Překročivše dráhu železnou zabočili jsme od nádraží přímo do vsi. Železnicemi se všelicos změnilo, značně se změnily a zvelebily i Lesce, ale obrovská stinná lípa prostřed vesnice vydává nám svědectví, že jsme ve staré osadě slovinské. Byl všední den, a tak nebylo pod lipou žádné schůzky, jako bývá v neděli a ve svátek; za to si pod ní hrály městské děti, které tu byly na léto.

Poloha Lesců není zrovna nejkrásnější, neboť vesnice prostírá se na rovině o žádnou horu se neopírajíc; v příčině zdravotnické však prý je toto místo z dobrých nejlepší, jak tvrdil starý kráňský lékař. V Lescích jsou hostince a byty docela dobře zařízené.

Vyšedše z Lesců byli jsme asi po čtvrť hodině v Poljčách. Kdyby se byl kdo před dvacíti lety na Poljče tázal, sotva by se byl kdo našel, jenž by o nich byl věděl, a kdyby byl věděl, byl by se divil, co člověk v té maličké vesničce chce. Dnes je tomu jinak. Nejsou sice Poljče ani teď větší, ale jsou rozhlášeny pro svůj letní hôtel, jejž vlastník tak pohodlně zařídil, že tam nyní jezdí mnoho lidí na letní byt

Poljče stojí na svahu hory sv Petra, za níž se vypíná do výše 2233 metrů vrch Stol. Ponebí je ostré, poloha vyšší než poloha Bledského jezera a příhodna hlavně z té příčiny, že se nachází tak říkajíc uprostřed veškerých krásnějších a nedalekých vycházek. Hôtel je tak upraven, že se v něm může ubytovati na sto osob. Vnitřní zařízení jest jednoduché, ale čisté. Hostinec opatřen bývá povždy dobrými jídly a nápoji. Povozy jsou každou chvíli k disposici, a kdo chce, může se tu i koupati buď ve studené nebo v teplé vodě. Hôtel je spíše rázu soukromého; hosté docházívají každý rok tíž a jsou už dávno spolu spřáteleni. Mívají z toho velikou radosť, když se koncem srpna všichni sejdou. O zábavu starají se hosté sami, buď pořádajíce výlety, buď zpěvem nebo hrou na klavír, což nezřídka končívá malým plesem. Více než třetina hostí bývají děti a mládež poněkud odrostlejší, která značně oživuje letní osadu v Poljčách. Krom toho nemine dne, aby tam nezavítali hosté buď z Bleda nebo z jiných okolních míst, kteří se na výletech svých stavují v Poljčách velmi rádi. Ceny hôtelní jsou dosti mírny.

Kráčejíce příjemnou stezkou pod brdem dojdeme za malých deset minut do Begunů, povětší to vesnice s poštou, obecním a farním úřadem a se školou. I tam nalezneme dosti značný počet obyvatelů městských, kteří se ubytují buď v menších hostincích neb u vesničanů samých. Begunci jako všichni Gorenci jsou lidé průmyslní a mnozí z nich zabývají se mimo polní hospodářství i průmyslem. Nejdůležitější je průmysl soukennický. Tamní soukenné továrny jsou opatřeny novějšími stroji a vyrábějí zboží, které se valně neliší od zboží vídeňského, ač jsou ceny jeho mnohem nižší.

Beguny bývaly druhdy majetkem zlopověstné v Kráňsku a v Chrvatsku rodiny Kacijanerovy. Na konci dědiny, právě při vchodu do soutěsky, kterou jde cesta do uzavřených končin karavanských,

vyčnívají dnes ještě docela patrné trosky prostranného zámku mocných těchto pánů feudálních. Po některejších vlastnících jmenují se trosky tyto německy Katzenstein, lid však je zná pouze buď jménem Starý hrad nebo Bílý kámen, podle skály totiž, na které byl hrad vystavěn. Pozorujíce tyto pomníky smutné minulosti, vmyslili jsme se v dobu slavené tolik od některých lidí romantiky. Zdálo se nám, že se na vysoké oné věži prochází stráž a že slyšíme hlas její trouby. Z oken jako bychom slyšeli rozpustilý křik a lomoz rozkošnického panstva a oním zamřížovaným otvorem jakoby k našim uším doznívaly hrozné zvuky nešťastných obětí panské pýchy. — Vzpamatovali jsme se. Byl to pouhý sen. Uplynulo již přes dvě stě let, co se opuštěné tyto zdi znenáhla boří. Páni si vystavěli nový zámek na rovině před dědinou, ale dnes tu není ani toho; prostranný zámek přetvořen v ženskou trestnici pro země slovinské a pro Dalmacii. Pěkná to „vzájemnosť" chrvatsko-slovinská.

Hodinu cesty od Poljčí zdvihá se prostřed rovného pole nepatrný pahorek, na kterém stojí starý kostelík s malou vížkou. Vše je tak prosté, tak jednoduché, že by si člověk prostějšího kostelíčka v našich zemích ani nepomyslil. A přece nás tento starý chrámek dojímá více, nežli mnohý krásně vypravený kostel městský, poněvadž pěknému tomu kraji sluší jako básníku pěkná myšlénka. Hned za pahorkem skrývá se v ovocném stromoví vesnice Vrba, rodiště nejznamenitějšího básníka slovinského, Františka Preširna. Sešli jsme tedy od kostelíčka do vsi a již na prvním domě četli jsme na zazděné mramorové desce, že se tam r. 1800. narodil básník Preširen. Jest to prostý slovinský domek s malými okny a dochovou střechou. Stanuli jsme. Svatým nám bylo místo, kde se národu tak povrhovanému narodil pěvec tak slavný, že se nesmrtelným jeho výtvorům klanějí i sami nepřátelé jeho. Zahloubali jsme se do všelijakých myšlének; bol a zármutek básníkův zmocnil se i našich útrob a smutni vrátili jsme se domů

Z Vrby podniknut výlet na Kamennou Gorici Rovnou cestou kráčejíce dospěli jsme za nějakou čtvrť hodiny do starého kráňského města Radovljice, jehož největší znamenitosť je asi ta, že má 664 obyvatelů. Jest tam také dosti slušný gothický chrám, který je zevnitř obnoven, ale obnovení to svědčí, jak dobré jest svěřovati věci takové zkušeným odborníkům. Zmínky zasluhuje ještě zámek hrab. Thurna s krásným parkem, který je obecenstvu za každé doby přístupným.

Z Radovljice je překrásný pohled na Sávu, již s krásnou okolní krajinou sledovati možno až k jezeru Bledskému.

Na další cestě mění se krajina co chvíli, až se konečně zrakům našim objeví celé gorenské údolí. Kamenná Gorice není ovšem nic zvláštního. Vše, co tam viděti, svědčí o bídě obyvatelstva. Památná však je tím, že se tam narodil slavný slovinský malíř Mat. Langus a dr. Lovro Toman, kde byl podle přání svého i pochován, jak o tom svědčí pomník nedaleko dveří chrámových. Kéž sešle Bůh Slovincům takových mužů více!

Rozmluvy s hrab. L. N. Tolstým.

Podává V. Vogezskij.

(Druhá řada.)

II.

Z rozmluv s hrabětem Tolstým o náboženských otázkách nabyl jsem úplného přesvědčení, že on dokonce není sektář ani pokrytec a také ne formalista-scholastik u věcech víry, jak o něm soudí většina našich vzdělanců. Víra, jakožto smysl života, jest nerozlučitelna s bytostí člověka a nemůže mu býti zevně vnucena — toť jedna z hlavních zásad hraběte Tolstého. Jeho žádnou měrou nelze nazvati metafysikem v užším, vlastním smyslu toho slova. Naopak, ve svých úvahách on neustále se snažil přejíti k vezdejším a nevyhnutelným otázkám životním. Z dávnověkých filosofů líbí se mu Sokrates, Zeno, na díle Plato, tedy ti myslitelové, kteří ve svých spisech měli na zřeteli především mravní stránku lidstva, ethiku. Nikde však učení o pozemském štěstí a blaženosti lidské není vysvětleno tak jasně a tak mohutně, jako ve slovích Spasitelových, a hrabě Tolstoj se přesvědčil, že učení Kristovo jest ze všech nejvyšší a nejdokonalejší. Lev Nikolajevič myslí, že mínění mnohých, že život lidský jest zlo, má původ svůj v tom, že člověk nevykonává, čeho na něm vyžaduje jeho přirozenosť. Přesycený, nečinný život působí na organism, na duševní činnosť člověka, převracuje jeho soud o světě vůkolním, skrývá všecko, cožkoli jest opravdu dobré, a nevyhnutelně v něm vzbuzuje myšlénku, že život jest zlo, z něhožto se třeba vyzouti. Zkrátka, zlo životní vyplývá z nepravidelnosti a nepřirozenosti stavu toho nešťastného člověka, který uznává toto zlo. Případnými příklady vysvětloval hrabě svou myšlénku, mluvě takto:

„Poznal jsem, že, chci-li porozuměti smyslu života, jest mi především dosíci toho, aby život nebyl prázden veškerého významu, a pak teprve musím jej pochopiti rozumem. Dovtípil jsem se. proč jsem tak dlouho chodil okolo tak zřejmé pravdy, že totižto, chce-li někdo přemýšleti a mluviti o životě člověčenstva, dlužno přemýšleti a mluviti o životě člověčenstva, nikoli však pouze o životě parasitů života. Pravda tato vždycky byla pravdou, jako dvakrát dva jsou čtyři, ale já jsem jí neuznával, protože přijav za pravdu, že dva násobeno dvěma se rovná čtyřem, právě tím jsem musil uznati, že nejsem dokonalý. Míti se pak dokonalým bylo pro mne důležitějším a přednějším nežli $2 \times 2 = 4$. Nyní se mně vše stalo zřejmým. Kdyby kat, který ztrávil veškeren svůj život v mučírně a na popravišti, nebo notný piják nebo blázen, sedící celý svůj věk ve tmavé, špinavé komůrce a domnívající se, že zahyne, jakmile z ní vykročí — kdyby se sám sebe otázal: „Co jest život? — patrně nemohl by na tuto otázku obdržeti jiné odpovědi než tu, že život jest svrchované zlo; bláznova pak odpověď byla by úplně správna, však pouze pro něho.“

„Za našich časů,“ podotkl jsem, „s těžkem by se dali najíti úplní atheisté. Každý uznává první počátek všeho a málo kdo bude upírati,

že život všehomíra se vyvíjí dle něčí vůle a že kdosi tímto životem veškerého světa a životem naším vykonává svou jakousi práci."

„Zajisté," dosvědčil hrabě; „ale chceme-li míti naději, že porozumíme této vůli, jest nám především plně poddati se jí a konati to, čeho na nás žádají. Nebudu-li pak činiti, čehož ode mne žádají, nepochopím také nikdy toho, co chtějí ode mne a, toť se ví, ještě méně, čeho vyžadují od nás všech a od celého světa Kdyby otrhaného, hladového žebráka nalezli na křižovatce, přivedli v kryté místo pěkně zařízeného závodu, dali mu najíst a napít i přikázali, aby pohyboval nahoru i dolů jakýmsi bidlem, bude patrno, že žebrák musí dříve hýbati bidlem nežli bude s to, aby pochopil, proč byl přiveden, proč zdvihá toto bidlo, dobře-li je zařízen tento závod. Bude-li hýbati bidlem, uvidí, že toto bidlo přivádí v pohyb pumpu, že z pumpy jde voda, že se voda rozlívá po záhonech; potom jej odvedou od pumpy a dají mu novou práci; on bude sbírati ovoce a, přecházeje od nižší práce k vyšší, vždy víc a více bude chápati zařízení celého závodu a, maje v něm účastenství, nikdy si nebude lámati hlavy nad otázkou, proč je tam a za jisté nikterak nebude činiti předhůzek hospodáři."

Po těchto slovích hrabě, připadnuv na svou starou myšlénku, pokračoval:

„Vždyť nehanějí hospodáře ti, kteří činí jeho vůli — lidé prostí, pracovití, neučení, ti, které my považujeme za hovada; my pak mudrci neodříkáme se stolu hospodářova, ale nekonáme, čehož od nás žádá hospodář, a místo abychom se přičinili se pracovali, sesedli jsme se do kola a mudrujeme: „Proč bychom měli hýbati bidlem? Vždyť jsou to hlouposti a nesmysl." Hle, takovým způsobem nám konečně vlezlo do hlavy, že hospodář není rozumný nebo dokonce, že ani není žádného hospodáře, a že jenom my máme rozum; jenom se nám zdá, že nejsme k ničemu a že bychom se měli nějak sami sebe sprostiti."

Hrabě po dlouhých trapných pochybnostech přišel ku přesvědčení, že rozum lidský má jisté, určité meze, že však induktivně můžeme alespoň poněkud vniknouti v obkličující nás tajemství. V té věci hrabě částečně se shoduje s positivisty, ale v jeho názoru světovém je viděti širší rozhled a méně suchopárnosti. Ba opravdu, nám Rusům methoda Baconova nikdy se nemůže zdáti zúplna neomylnou již z té příčiny, že jako z milionu lidí není dvou docela stejných, tak i z milionu pokusů nelze najíti dvou mathematicky zevrubných pozorování. Proto vědění naše zajisté není spolehlivé, nýbrž podmíněné. Pouze rozhlížejíce se vůkol sebe a všecko přibližně uvažujíce, budeme s to, abychom se dopídili pravdy, která taktéž s našeho lidského stanoviska je podmíněna. Totéž řekl mi také hrabě Tolstoj, obrátiv svůj zřetel k nejbližšímu okolí, k bidlu u pumpy, jinak — k lidskému žití.

„To, že jsem poznal chybu rozumového vědění," pravil hrabě, „pomohlo mně osvoboditi se od příjemného, ale daremného mudrování. Přesvědčení, že znalosť pravdy možná najíti pouze životem, povzbudilo mne vzíti v pochybnosť pravidelnosť mého života; zachránilo mě však jen to, že jsem se dovedl vyrvati ze své výminečnosti a že, spatřiv život prostého lidu, jsem pochopil, že právě toto jest opravdový život. Viděl jsem, že, chci-li porozuměti životu a jeho významu, jest

mi vésti skutečný život, ale ne život parasita, a že přisvědčuje tomu významu, který mu dává opravdové lidstvo, musím se spřáteliti s tímto životem a ohledati pravosť jeho...“

Takto jsem ze slov Lva Nikolajeviče srozuměl, že veškeré jeho myšlénky jsou nyní obráceny na život, na poměry lidské, a že nejvroucnějším jeho přáním je to, aby úplně byla vykořeněna a zničena křivda, zlo, lež násilí atd.

Jako ku potvrzení všeho, co bylo řečeno, vypravoval mně hrabě svůj sen, obsahující v přehledném souboru vše, co vzrušilo jeho srdce a rozum za několik let trapné duševní práce. Hrabě si zapsal tento sen, mně pak se podařilo nejenom slyšeti jej, nýbrž i opsati v té podobě, v jaké je přidán k jednomu ze spisů slovutného tvůrce: „Vojny a míru.“

„Tento sen,“ pravil hrabě, „představil mně stručně vše to, co jsem přetrpěl a vylíčil, a proto se domnívám, že těm, kteří mně porozuměli, vypravování toto obnoví, vysvětlí a shrne v jeden celek vše, co bylo dříve tak obšírně vyloženo. Sen záležel v tomto: Zdá se mi, že ležím na posteli a že mi není ani zle ani dobře. Ležím na zádech. Avšak ve mně vzniká myšlénka, dobře-li se mi to leží; i zdá se mi, že nohám něco vadí: buď je postel krátká nebo nerovná — slovem něco vadí. Pohybuju nohama a zároveň počínám přemýšleti, jak a na čem to ležím, což mně do té chvíle nepřišlo na mysl. Co tak prohlížím svou postel, vidím, že ležím na pletených provazových popruhách, přivázaných k pelestem postele. Chodidla leží na jednom takovém popruhu, lýtka na druhém — zkrátka, nohám se to špatně leží. Připadá mně, že se tyto popruhy mohou popostrčiti a začínám nohama odstrkovati krajní popruh; myslím, že mi tak bude pohodlněji. Avšak pošinul jsem jej příliš daleko, chci ho dostati nohama, ale při tom hnutí vyklouzne pode mnou druhý popruh a nohy svěšují se dolů. Snažím se veškerým tělem přijíti do předešlé polohy, jsa pevně přesvědčen, že toho hnedle docílím, ale při tomto novém pohybu vysmekují a pošupují se pode mnou ještě jiné popruhy, i vidím, že začíná býti zle: celá dolní část těla klesá a visí, nohy nedosahují do země. Držím se pouze vrchní částkou zad a počíná mně býti nejenom nevolně, ale i jaksi úzko. Teprve v tento okamžik se ptám sama sebe na to, co mne dříve nenapadlo. Táži se, kde a na čem to ležím? Počínám se rozblížeti a nejdříve se dívám dolů, tam, kam se sklonilo mé tělo a kam zajisté za malou chvíli upadnu. Hledím dolů a nevěřím svým očím. Nalézám se ve výšce, kterou nelze přirovnati k nejvyšší věži nebo k ohromné hoře, ale ve výšce, jaké jsem si nikdy ani představiti nemohl. Nemohu ani pochopiti, vidím-li něco tam dole, v té bezedné propasti, nade kterou se vznáším a kam počínám klesati. Srdce se mi svírá a po mně jde hrůza. Strašno podívati se dolů. Cítím, že budu-li tam hleděti, v tu chvíli sjedu s posledního popruhu a zahynu. Nedívám se, ale od toho je mi ještě hůře, protože přemýšlím o tom, co se se mnou stane, až se svezu s posledního popruhu. I znamenám, že hrůzou ztrácím poslední podporu a pomalu sjíždím po zádech vždy níže a níže. Ještě okamžik — a bude po mně veta. V tuto chvíli přišlo mi na mysl: „To nemůže býti pravdou. Je to za-

jisté pouhý sen: procitni.“ Chci se probrati ze spaní — nemohu. Co mám dělati? co si mám počíti? ptám se sama sebe a hledím vzhůru. Tam nahoře jest také propasť. Vzhlížím k této propasti nebeské a snažím se zapomenouti na propasť pode mnou — a skutečně na ni zapomínám. Nekonečnosť pode mnou odpuzuje mne a děsí, nekonečnosť nade mnou mne k sobě vábí a utvrzuje. Visím zrovna tak, jako dříve nad propastí na posledních popruhách, které se pode mnou ještě nevysmekly, vím, že visím, ale pohlížím jenom vzhůru — a strach můj mizí. Jak to už bývá ve snách, jakýsi hlas mně šeptá: ‚Všimni si toho! To je to!‘ I hledím pořád a pořád do nekonečné výše a cítím, že se upokojuji; pamatuji si dobře vše, co bylo, a připomínám si, jak se to všecko sběhlo, jak jsem ševelil nohama, jak jsem zůstal viseti, jak jsem se zhrozil a sprostil hrůzy tím, že jsem počal hleděti nahoru. I táži se: ‚Dobrá, ale nyní co si mám počíti? vždyť visím, jako prve!‘ Rozhlížím se a celým tělem svým znamenám ten bod podpory, o který se opírám. Nabývám přesvědčení, že již nevisím a neklesám, ale pevně se držím. Ptám se, jak se držím. Hmatám kolem sebe, ohlížím se a vidím, že pode mnou, zrovna pode středem mého těla, jest jeden popruh a že, dívaje se nahoru, spočívám na něm ve velmi bezpečné rovnováze, že mne tento popruh držel i dříve. V tuto chvíli, jak to bývá ve spaní, představuje se mi onen mechanism, který mne drží, zcela přirozeným, pochopitelným a nepochybným, ačkoli ve skutečnosti nemá žádného smyslu. I ve snách se divím, že jsem mu dříve neporozuměl; vychází na jevo, že v hlavách u mé postele stojí sloup a že pevnosť toho sloupu je nade vši pochybnosť postavena přes to přese všecko, že není; na čem by tento sloup mohl státi. Dále je k sloupu přivázán jaksi podivně a zároveň prostě provaz se smyčkou a, leží-li kdo v ní prostředkem těla a dívá-li se vzhůru, nemůže býti o pádu ani řeči. Všecko to bylo mně zřejmo, i byl jsem rád a spokojen. Zdálo se mi pak, jakoby mně kdosi řekl: ‚Dej si tedy pozor, nezapomeň!‘ Potom jsem se probudil.“

Takový byl sen hraběte Tolstého, a zajisté většina jej pochopí stejným způsobem. Já mu rozumím takto: Nekonečnosť dolů a hrůza před upadnutím jest záporná filosofie, neodolatelně vlekoucí hraběte k smrti, která je zcela odporná živé bytosti s nezkaženým organismem. Patření na bezkonečnosť v opačném směru jest život bez názorů Schopenhauerových, jinými slovy — víra v život a v učení o životě Spasitelově. Třebas neměl sloup, na němžto je připevněna smyčka a popruhy, zdánlivě žádného základu, on zachovává člověka k životu, a na tom jest dosti. Spravedlivý život, t. j. život plný snažení, bez urážky a násilí, poskytuje člověku sebevědomí a důvěru v život, v udržování jeho. Potřeba rozeznávati život od existence. Život jest souhrn těch neb oněch projevů lidské nebo jiné činnosti, existence pak čili bytí samo v sobě je prosto všeliké činnosti aktivní. Kámen existuje, ale nežije. Hrabě Tolstoj hledí rozděliti život na pravidelný i nepravidelný.

„Opravdu,“ vysvětloval mně, „ptačí život záleží v tom, že pták lítá, hledá si pokrm, dělá hnízdo; když vidím, že to vše pták dělá, raduji se nad jeho radostí. Život kozy, zajíce, vlka zakládá se na tom, že se živí, rozmnožují, pečují o svá mláďata; a když to tak

konají, vzniká ve mně pevné přesvědčení, že jsou šťastni a žití jejich že jest rozumné. Co pak má činiti člověk? Jemu podobně jako zvířatům náleží pečovati o živobytí s tím pouze rozdílem, že on zahyne, staraje se o ně sám — jemu jest dobývati ho nejenom pro sebe, ale pro všechny. I když tak jedná, v duši jeho vzniká pevné vědomí, že je šťasten, a že jeho život je rozumný."

Počal jsem rozuměti hraběti a musel mu v nejednom ohledu dáti za pravdu. Vskutku, on nečinil násilí mému přesvědčení a mé vůli. Pravil: „Ty věříš v něco — věř, já nemám práva ničiti tvou víru a vnucovati ti jinou. Avšak přál bych si, aby to, co se mi v lidských poměrech zdá býti nejlepším, bylo uznáno i tebou i všemi, kteří mne vyslechnou. Touto pak nejlepší věcí, jak jsem se přesvědčil, není asketism, jak se domnívají mnozí neznalí mého smýšlení, nýbrž pokud možná úplný duševní a materialní blahobyt člověka, zakládající se na jeho osobní práci, nikoli na škodě bližního." Vzpomněl jsem si při těchto slovích na veškeré ty předhůzky, které se sypaly na hlavu hraběte, když naše obecenstvo poprvé se dovědělo, že hrabě Tolstoj nepíše jen romány, ale hlásá ethické pravdy, vysvětluje poměry lidské, zanáší se otázkami o práci a jistině atd. Přišla mi na mysl slova Lva Nikolajeviče k jednomu z jeho přátel v onu dobu trpkých pro jeho citlivou duši výčitek, ano i úšklebků. (Pokračování.)

Neznámá.

Črta ze života Zygmunta Krasińského.

Napsal František Kvapil.

(Dokončení.)

Lze poznati z tohoto úryvku, že jej psal netoliko vášnivý milenec, ale především také snílek, který tuto číši bolestných dojmů pil s nedočkavostí a snad i s mimovolnou, bezděčnou zálibou. Jinak bylo na její straně. Tam jevil se život v celé tragické příkrosti s důslednostmi, jimž nebylo možná se vyhnouti. Co dělo se v té důvěřivé, srdci vše obětující ženě, ocenil Krasiński teprve o tři léta později, když v římské Kampanii psal dojímavé, srdcervé verše, jež klade v její ústa:

„Vše pro tebe již ztratila jsem v žití!
Já opustila pro tebe své děti,
ač Bůh mi kázal věčně u nich dlíti —
v jich nyní stranu moje duše letí!
Kde jejich kolébka, kde smavá líčka?
Kdo rusé jejich vlásky splétá, hýčká?
Ač nadšený tvůj hlas mi pomoc věští,
přec tolik nevzníti v mém srdci štěstí,
co sen jich němý, vzdech, jejž duše vyčká!
Viz! Já též mohla čista být a svata,
teď kletba věčná za mým krokem chvátá!
Mým dětem otec neodpoví, plaše
když zeptají se: „Kde jest matka naše?"
Tak trpce, zimno mi a temně v duši —
leč myslívám, že hořký pláč můj vzruší

andělů srdce... Chvíle smrti siná
však odbila a muka moje střeží.
Bol zmírání se v ňadra má již vtíná,
a boží prst již na čele mi leží.
Zdaž ty, mne milovav, zde opuštěnou
též zradíš mne? Tu, již jsi nezval ženou,
a která víc ti byla nežli žena,
milenka, sestra — nad všeliká jména,
jež lidé kdy jen svaté lásce dali —
vždyť lidé lásky nikdy nepoznali.
Já lásku znám — jež mukou pekla mrazí,
když slza v oku vyplakaném schází!
Dej mi svou ruku! Ať vím, že jsi při mně —
tys velký, krásný, máš zrak archanděla,
když marná pýcha nehyzdí ti čela
a pravdy svit jen září s něho v hymně!
Dej mi svou ruku — slyš! Zde, přeji sobě,
u římských trosek pochováš mne v hrobě,
jejž pahorků lem ovíjeti bude
a krýti břečtan, hlohu květy rudé...
A v bílý kámen vryješ na ruinu
pak prosbu k Bohu, pod cypřiši v stínu
ten kámen za mou by se modlil vinu!“

Hluboká melancholie zmocnila se její duše. Nebyla s to, žíti dále v podobné nejistotě, vydána za kořisť klevetivé chásce nejrůznějšího druhu. Chtěla rázem vše ukončiti, překaziti, aby jinými byla obviněna a potupena. Nezbylo než učiniti krok rozhodný. Jakého byl způsobu, sděluje s přítelem opět Krasiński v jednom ze svých listů:

„Ona za deset dní odjede. Já ihned potom. Co jsem vytrpěl, o tom nemáš ponětí. Jak jsem byl šťasten, taktéž zřídka kdo býti může. Ale to štěstí je onoho druhu, které zabíjí spíše než aby sil přidávalo. Co mi nejmilejšího z toho všeho zůstalo, jest představa, že šlechetnější ženy na světě není, a přesvědčení, že takového srdce marně bych již v životě hledal. Ah! co mi život otravuje, je to, že ona si umínila vrátiti se domů. Muž ví všecko. Ona mu sama vše psala. Ví tudíž, co ji čeká. Ale pokládá za povinnosť odvésti mužovi děti a trpět. Vidí v tom jakýsi způsob pokání. Ale nebude míti sil a zemře... Již teď několikráte za den omdlévá, bledá jak mrtvola, neb rozpálená jako v horečce. Ale krásná vždy a sladká, andělsky sladká! Lidé to nazývají pobloužením, kněží hrozí za to peklem, ale což jestli to pobloužení již samo v sobě peklo svoje zavírá? Jestliže květ tím samým, že se na chvíli rozvinul, musí schnout a umírat? Bídný to svět, v němž jediné štěstí nazvali zločinem a bídná společnosť, která, aby se udržela, musí lháti... Za několik dní skončí se moje mladosť, vesna života mého. Začne se druhá polovice existence: rozum, jak lidé říkají, rozšafnosť! Což u některých znamená podlosť, u některých hlupstvo, a zřídka u kterých ctnosť...“

Nelze než obdivovati se přímosti a šlechetné, žádné oběti se neštítící povaze družky Krasińského, která za svoje provinění v očích světa tak trudnou uložila sobě expiaci. Za tu lásku, jež přinášela jí čím dál více hoře než radostí, které však nemohla

a nechtěla se vzdáti, volila podstoupiti již na té zemi očistec nejtrpčích strastí. Sama před svým manželem se obžalovala. Jaký život ji očekával? S jakým pocitem mohla přivinouti k srdci své děti, jaké myšlénky bude v ní buditi pohled na ty malé, rozkošné rusé hlavičky? Vše stane se jí odříkáním, trestem nejbolestnějším. Jen u žen římských v nejdávnějším starověku nalezneme tolik energie, tolik pevné nezvratné vůle. Již tímto činem očistila se před každým soudem budoucnosti.

Jinak bylo u Krasińského. Čím výš milenka jeho stanula v ohledu morálním, tím více vlastní jeho osobnosť ustoupila v pozadí. Všecky ty neblahé okolnosti doléhaly na něho ovšem velmi těžce. Ale přes to, že chápal i oceňoval dosah skutku, jejž vykonati si předsevzala, nepocítil plně hluboké jeho tragiky. Obsah jeho listů z té doby oplývá sarkasmem, nespokojeností, ale také vyzírá z něho jistá choutka své žití dramatisovati. Jest v tom dojista cosi patheticky divadelního, když píše: „V těchto dnech lós mojí duše se rozhodne. Buď vznítím v ní jiskru, nebo všecky síly sebrav stvořím sobě ideálně nějakou bytosť, kterou bych miloval, a dám jí tvar, neb konečně se přesvědčím, že jsem hlupákem na věky a rozkážu sobě udělati maličký sarkofag ze želvoviny s nápisem dne, v kterém jsem se s ní rozloučil, a vespod bude: „Den smrti mého rozumu.“ Ale co budu dělati potom? Či svině budu pást, či stříhati ovce, či na bubeníka se vycvičím, aneb, jako můj ujec, založím továrnu na hrnce? Tolik cest přede mnou a já váhám? Ne, — ne. Zřídím sobě spodky à la général Alexandre i dlouhý plášť a budu z něho sypati žemle vídeňským lazarům. Anebo... ożením se, usadím se v Římě, kachny z Haliče uvedu do Coliseum a budu přepisovati elegie své ženy nad nimi.“

Není zde němého, těžkého žalu, té bolestné odhodlanosti, která hroty svoje zapouštěla do duše oné, jež pravila: „I já jsem mohla čista být a svata...“

Podrobných zpráv o tom, jaký vedla život milenka Krasińského, když „odvedla manželu svému děti svoje“, nemáme. Ten celý svět nekonečného morálního utrpení zahalen před námi neprostupnou rouškou. Jen v listech Krasińského nalézáme řídké, ale vždy smutné toho sledy. V letech 1836. i 1837. trvá vše beze změny a přes mnohé nesnáze několikráte bylo jim možno se setkati. Avšak ponenáhlu vkrádá se v jejich lásku nový, rozrušující živel. Ve slovech básníkových, když o své milence vzpomíná, znáti začasté jakýsi tlumený hněv, jakousi lítosť nadevším, co se mezi nimi událo. Zdá se, že básník s letorou svojí živou, nestálou, vždy nových dojmů vyžadující, přes všechno umíněné přemáhání se v passivní své úloze nemohl najíti blaha, o němž blouznil. V jeho lásce vedle vroucího srdečného citu též zhusta důležitou roli měla obraznosť. A není divu. Tužby mládí ozývaly se v něm mohutně, lačnil po svěží nespoutané radosti, po úsměvu a štěstí — místo něho však odkrýval v duši své jenom vzpomínky zažitého příkoří.

A budoucnosť? Ta byla úplně beznadějná.

Nelze popříti, básník náš chladl zvolna, ale nepřetržitě. Milenka jeho dojista zasloužila vášně hlubší a vytrvalejší. Vždyť také ona více ztrácela. Krasiński, což plně sluší uznati, nepoddával se této mimovolné únavě bez odporu. Ještě r. 1837. psal příteli po opětném s ní setkání se: „Viděl jsem ji po tři dni; co z toho vidění zůstalo v mém srdci, ostatku mého života bude druhem: soužení, smutek, oddanosť... Řeknu ti, že bys ji nepoznal: hoře i choroba tak ji přetvořily. Tím dražší je pro mne. Její oči z blankytných v temné přihaslé se změnily. Krása lící zůstala, ale mrtvá, ustrnulá, a v duši nic, kromě stálého žalu, stálých muk a lásky ke mně. Chci přestat o tom mluviti a nemohu.“

Z několika těchto slov vyzírá plasticky zlomený, neblahý život milenky Krasińského. Je to tvář Nioby, tragicky stažená maska hrdinek Euripidových. Zapadlé, hasnoucí její oko více nám zjevuje, nežli proud nářků nejvýmluvnějších. Nicméně zůstala krásnou — zbožňování hodnou. Krasiński však jediný výslední dojem si podržel, ten totiž, že pro budoucnosť mu nezbývá nežli soužení a hoře. Teprve na konec ještě dodal: oddanosť. Ale buď jak buď, byl si vědom toho, co činiti mu velí čest a také ve zkoušce ohněm, která pro něho hned v zápětí se připravovala, zůstal vítězem.

Generál Krasiński, otec Zygmuntův, pokládal synův milostný poměr za pouhou mladickou avanturu Z počátku si ho valně ani nevšímal. Teprve když se stával známějším a v kruzích aristokratických budil pozornosť, umínil si všemu rázem učiniti konec. Starý voják, povahy despotické, přivyklý u svého syna k bezvýminečné poslušnosti, hřešící nejednou na jeho oddanou a ku každé oběti ochotnou lásku, nad to ještě plný ctižádosti a snův o synově kariéře, měl za to, že stačí pouhý rozkaz, aby mu všecko jinošské blouznění vyšumělo z hlavy. Rozhodl se starým polským obyčejem syna oženiti, neboť to dle šlechtických tradic bývalo nejlepším receptem proti přechmatům mladého mozku. Sám, v nejmenším na něho se neohlížeje, vybral Zygmuntovi nevěstu.

Avšak zmýlil se. Odpor byl mnohem tužší nežli se nadál. Krasiński odmítl návrhy otcovy určitě a rozhodně. Zmiňuje se o této záležitosti, podotýká však, ne bez tajného stesku, že dívka byla „krásná jako anděl. sličné podstaty“, že všecko v ní připovídalo dobrou ženu, „i směr ducha, i přirozenosť, i vychování“. Nebyla to slova lásky vášnivé a plným plamenem vybuchující, leč spíše cit pouhé chladné povinnosti, rozpak ozvavšího se svědomí, když 6. května 1837. psal z Vídně hraběti Sołtanovi: „Buď mým soudcem — víš, jak velice jsem miloval tam tu a znáš všecky koleje s ní prošlé. Ona zahrnula veškerou moji minulosť, ale v ní není pro mne žádné budoucnosti. To jsem věděl vždycky; ona to cítila rovněž jako já. Ale pro ni jsem já vším, ač daleký, ač ničím codenním, praktickým nedotýkající se její okolí; vším, neboť jsem ji před lidmi i před vlastním její svědomím pozbavil pokoje, vyhnal ji morálně z domácích prahů, neboť mi ona všecko obětovala a dnes jest nešťastnou, bez dří-

vější oddanosti k životu, jemuž byla přivykla, bez dřívější spokojenosti srdce i rozumu... Nyní jedinou její úlevou, potěchou jest myšlénka, že jsem ji nepodvedl, ale že jsem ji miloval; myšlénka. že se obětovala pro někoho, jemuž hodno bylo oběť tu přinésti. Kdybych s jinou se oženil, probodl bych jí srdce na věky. Nepochopila by nikdy, že možno pojmouti ženu jinou a jí zůstati přítelem, bratrem a milovati ji srdcem, vděčností. Kdybych se oženil, připadalo by jí, že ztratila dobrou pověsť a snad i spasení své duše pro hříčku měnlivého člověka..."

Toto vyznání, jak ze všech okolností souditi můžeme, upřímné podává nám hlubokou i věrnou perspektivu v duševní stav obou milenců.

Milenka Krasińského, posvětivši svůj život velké a vášnivé, byť scestné svojí lásce, mimo ni nemá jiné myšlénky, jiného štěstí na zemi. Od počátku až ke konci jeví se touž šlechetnou, hrdinsky trpící ženou, která dovede pro toho, k němuž přilnula na věky, nésti každé břímě i každou útrapu. V něm soustředila veškerou poesii, všecko blaho svého života a nemyslí na jiné. Silou, která ji podpírá, aby nad stroskotaným mírem své duše nezoufala, jest přesvědčení, že ji Krasiński neoklamal. Nečiní mu výčitek, vše, co následuje, přijímá s resignací. Ale básník-psycholog dobře uhodl, že jí k tomu nevyhnutelně potřebí mravní opory — jeho neproměnlivé stálosti. Tím hůře, že sám pro odmítnutí nevěsty otcem vnucované nemá jiného motivu. V srdci svém nenašel žádného něžnějšího výrazu, nežli to, že ji miloval (a snad již nemiluje!) a kdyby se oženil, že by se domnívala, že pohřbila svoji dobrou pověsť i spasení své duše pro člověka vrtkavého. Věda, že by ji takový čin jeho zdrtil, odřekl se manželství a jeho radostí. Avšak v jakém tonu o všem píše! Při každém slově znáti, že ho již poměr ten unavuje a tíží nesnesitelně. Praví otevřeně, že v ní pro něho není žádné budoucnosti. Což dříve o tom nevěděl? Nemohl-liž hned z počátku, když ji strhl ve svou žádostivou náruč, si představiti, k jakým koncům důsledně dojde? Rád by jí byl pojednou toliko přítelem a bratrem, chtěl by za ty předešlé dni opojivého štěstí odpláceti — vděčností. Sám dojista netušil, píše uvedený list hraběti Sołtanovi, jak záhy vykouřilo se mu ze srdce dřívější nadšení, jak chudou a nestálou byla jeho láska! Lze si ovšem psychologicky vysvětliti, ač nikoliv zcela omluviti jeho ochladnutí přirozenou reakcí, která musila nastati při nenáhlém vystřízlivění. Čím dále, tím patrněji však vysvitá, že tu, která pro něho vše ztratila, nemiloval tak, jak zasluhovala. Bylať hodna lásky největší, nejobětavější. Ale láska Krasińského kotvila více ve fantasii, více po vzrušujících dojmech, nežli v srdci. Nové důkazy toho nalézáme hned v zápětí v další jeho korrespondenci.

Na zprávu, že se má s milenkou opět setkati, zmocňuje se ho jakási obava. Stěžuje si, že ho trýzní stálými přechody od vášnivých výbuchů k mrazivé obojetnosti, že láska nestojí za nic, že toliko přátelství změnám nepodléhá. Zdá se tudíž, že družka

jeho prozírala jej naskrz, že tušila, co se děje v jeho duši. Předvídala s neomylným bystrozrakem milující ženy, že ho k ní poutá už jenom povinnost, nic více... Povinnost! Mimoděk napadla nám scéna z „Nebožské komedie", jejíž hrdinka Marie, má mnohé rysy, výrazně upomínající na neblahou milenku Krasińského. Skorem věštecky nakreslil tam básník toto místo:

„Muž.

Vím, že jsem povinen tě milovat.

Žena.

Dobil jsi mne tím jediným: ‚Jsem povinen'. — Ach! raději dodej a řekni: ‚Nemiluji'! Alespoň budu již věděti všecko — všecko!"

Nicméně Krasiński přes všechen vnitřní odpor hleděl si namluviti, že láska jeho neochabla. Píšeť ještě roku 1838.: „Nemilovati ji není v mé moci. Čím slabší, čím smutnější, čím více ztrácí krásu dřívější, tím mocněji lne k ní moje srdce... Celý den minul mi s ní jako sen, plný tesknoty. Časem, když se zamyslí a hledí Bůh ví kam, a sní Bůh ví o čem, řekl bys, že počíná lethargie temného šílenství. Tehda se mi srdce krájí, tehda ruce jí celuji s prosbou, aby promluvila, a cítím v duši slzy, ač jich nemám v oku. A za dva dni ji musím zůstaviti samu, samu na světě..." Ale v témž listě k hrab. Sołtanovi ze dne 19. května 1838. dodává hned v zápětí: „Ó Adame! neblahý ten, kdož s naivností děcka, s blouzněním o šlechetnosti sáhl na cizí práva, ženu od muže odtrhl, matku od dětí... Já jsem to učinil, mysle šílený, že na této cestě poesie a vesna; nyní hluboko jsem ponížen před sebou a ona před světem... Buď co buď, ty ani na ni, ani na mne nehodíš kamenem."

K těmto slovům již netřeba vysvětlení.

Téhož roku ještě mělo se vyplniti, čeho se milenka Krasińského obávala. Zygmunt k naléhavé žádosti otcově přijel do dědičného sídla Krasińských Opinogóry a tu užito všech prostředků, proseb i hrozeb, výčitek i rozkazův, aby básník přerušil s ní veškeré styky. Generál Krasiński snažil se s veškerou energií svého ducha, aby syna vyprostil z obtížné a trapné situace, která již oběma stranám byla zdrojem toliko neustálých strastí. Tenkráte s výsledkem se neminul. „Po třech nedělích nic při mně nemoha vymoci", píše v té příčině básník, „otec k ní (na Volyň) se odebral a prosil ji o to samé. Pochopíš opět, že tak, jak já svoliti jsem nemohl, nemohla ona nesvoliti. Otec můj se vrátil přivážeje mi několik slov od ní, psaných chvějící se rukou, v kterých praví, že musila shodnouti se s tím, aby naposled těch několik slov ke mně napsala."

Od těch časů dovídal se Krasiński o milence pouze prostřednictvím některých přátel, a to ještě velmi zřídka. Nesblížili se již nikdy. Básník dosti dlouho litoval nebohé a trpce si vyčítal, že stal se příčinou těžkého její osudu. Avšak rovněž z plné

duše si oddechl. Bylo mu, jakoby veliký balvan spadl s jeho hrudi. Opravdu lze se diviti, že tak brzy a navždy zapomněl na tu, s kterouž „přebyl tolik kolejí". Cítil se volným, ač ještě v prsou ozýval se chvílemi trpký stesk. Vnitřní spokojenosť, tiš jakási u něho nastoupila. Postavu milenčinu zvěčnil o něco později v „Nedokončeném poematu" jakožto ženu Rahogy a již po celém tom dramatu nebylo v jeho životě ani sledu.

Odjel do Italie, napájel duši pohledem na arcidíla umění pohanského i křesťanského, kochal se v čarovné jižní přírodě, dýchal z plných ňader lahodu a půvab ledovci stříbřených hor a citrýnových i pomerančových hájů. Vyjasnilo se mu v srdci i v hlavě a nedlouho na to spatřujeme ho u stop hraběnky Delfiny Potocké, druhé hlavní hrdinky jeho temně zachmuřeného života.

A „Neznámá"? Vrátila se k dětem a k mužovi, jemuž dříve již všecko byla se šlechetnou otevřeností vyznala, a žila vzpomínkami na svou lásku a na nevěrného básníka, jehož listy chovala jako posvátný amulet na svém srdci.

Hlubokostí citu, poslední velikou obětí, kterou na vždy Krasińského se odřekla, oddaností až k smrti i dobrovolným krutým pokáním září její bílá postava v dějinách básníkova srdce jakožto světlý, nikým nezatmělý vzor ryzího ženského charakteru. Delfina, k níž Krasiński zahořel láskou stálejší a vděčnější, nikterak se jí po bok stavěti nemůže.

Maria Magdalena!

Mnoho milovala, mnoho jí bude odpuštěno.

Z Jalty do Simferopolu.

Z cest Josefa Kořenského.

(Dokončení.)

Jako Turci tak i krymští Tataři mají příbytek rozdělený v síň přijímací a harem. Ale kromě jedné ženy zřídka který Tatar mívá dvě nebo tři. Tataři vedouce život střídmý, vynikají tělesnou konstrukcí nad příbuzné Turky. Jakkoli vyznávají islam a žijí podle koranu, jest mnohoženství mezi nimi zjevem ojedinělým, zachovávajíce se dle tureckého přísloví: „Bir eji šerâb ve bir güzel kary iki datli zehir dir — dobré víno a krásná žena jsou dva sladké jedy". Turek ovšem přidržuje se druhého a prvého ne zřídka přes to vše, že veliký prorok nazval „opojující šťávu vína matkou všech neřesti".

Na střeše hospodáře Assána suší se na několika rohožkách červené plody dřínu kůzil, potom vlaské ořechy, které Tatar rád pěstuje kolem svého stavení.

Hortikultura krymská, o níž tu onde tolik pěkného se vypravuje, jest vpravdě velmi bídná a zanedbaná. Mimo ořešáky

málo který hospodář vysazuje si jiné stromoví ovocné, a ovocnářství poskrovnu jen velmožové si hledí. Statkáři krymští odchovávají hlavně brav, jemuž stepní kraje a horská pastviska (jaily) zvláště tu svědčí.

Hostitel vypravuje mi, že má v hospodářství svém asi padesát ovec, potom dva buvoly a dva koně. Tatarský buvol poskytuje mu rovněž mléka, hustého, ale v malém množství. Assán má též pěknou vinnici v údolí aluštském, potom nevelikó pole, jež zdělává tak primitivně jako jeho praotcové. Naříká si na častá sucha. Bývalé vodovody, jež sbíravaly skrovné vody na horách, zanikly, a umělé zavodňování, jehož chánové krymští byli kdysi velmi dbalí, nelze teď prováděti.

Jiní hospodáři z Alušty a okolí mívají stáda bravu o několika stech a tisících kusů. Asi dva tisíce ovec tvoří otar, stádo, jehož náčelníkem jest ataman, to jest starešina. Po něm co do hodnosti přijde kašibar, pomocník (tatarské kaš = při, bar = pomocník) jako na pustách uherských juhasz (ovčák) s podřízeným bojtárem.

Jakmile roztají sněhy na blízkých výšinách a horách, a svahy jejich zazelenají se svěžím traviskem, tu vyhání se všecken brav v pohorské kraje, pásávaje se po celé léto zvláště na jailách nejvyššího velikána krymského, na Čadyrdaghu.

Pohorští ovčáci, čoban, tvoří mezi tatarským lidem zvláštní kastu, odívajíce se do ovčí kůže. Spodky, kabát, čepici, vše sami připravují si na sebe způsobem nejprostším, upomínajíce na první pastýře z časů biblických. Pouze obuv zhotoven jest z kůže buvolí.

Pohorští ovčáci neslouží pánu svému za plat, nýbrž dostávají v odměnu ovce. Na horách krátí si dlouhou chvíli kurají, pastýřskou flétnou, na níž pískají melancholické jednotvárné nápěvy. Stádo a věrní jejich psi jsou jedinými a vděčnými posluchači.

Slunce schylovalo se za hory, když slézal jsem se střechy hospodáře Assána. Přátelství zapili jsme notnou douškou jazmy, nakyslého mléka ovčího. Jazma a čardeng, odvar zakyslé šťávy ovocné s vodou, bývá obyčejný nápoj občerstvující za parných dní tak jako mezi Turky šerbet a choschâf.

Domácnost Tatarův aluštských, gursuffských, baidarských, kikineisských, mischorských a jiných, jejichž dědiny leží při krymské silnici, přístupnější jest nežli domácnost Tatarů baghčisarajských, kde rodina tráví život mezi čtyřmi zdmi, obklopenými k tomu všemu vysokými hradbami, mezi nimiž broskve, fiky a granátová jablka zrají.

Domky Tatarů baghčisarajských jsou výstavnější, často o jednom poschodí, se šikmými střechami a kryté trvanlivými prejzy, kdežto chatrče aluštských moslimů mají pouze přízemek a vodorovné střechy, uprostřed nichž nízký komín vyčnívá. Aluštský hospodář Assán cenil svůj domek na 400 rublů.

Aluštští Tataři mají také svou školu, mekteb, v níž tatarský molla zasvěcuje několik tatarských klučinů v tajnosti koranu.

Nechtěl jsem ani věřiti, když hošík, jenž nabídl se mi zavésti mě do tatarské školy, ukazoval mi chatrč podobnou chlívku se slovy „mekteb". Překročil jsem práh, ohýbaje se co nejvíce, bych nenarazil na nízký trámec. Světlo vnikalo do sedničky malým okénkem. Skla byla v něm již dávno vytlučena. Podlaha hliněná. U stropu několik bidel a na bidlech tabákové listí. Na zemi spočívalo několik prken, podepřených na koncích kamenem. Tak vypadají školní lavice tatarské. Před nimi rozprostřeno bylo několik cárů. Kolik cárů, tolik pilných školáků. Cár nebo hadr slouží za koberec. Na cáry školáci zasedají a odříkávají koran. Rozumí se. že každý a všickni nahlas, co hrdlo stačí. Čím větší hluk, tím větší chuť do učení a tím spokojenější molla. který krotívá rozpustilce dlouhým prutem, nepodobným dlouhému prutu udicovému, by tím spíše zasáhnouti mohl třebas nejzadnějšího neposedu Ješ tatarský molla příliš pohodlný, než aby schválně vstával se své kathedry.

Podivná jest tatarská ta kathedra. Říká se jí po tatarsku tošek nebo tüšek, polštář, ale vlastně to bývá bídný slamník, na nějž tatarský pan učitel zasedá, maje nohy křížem.

V aluštské škole bylo již dávno po vyučování. Za to jinde v tatarských dědinách bylo dosti příležitosti býti přítomnu vyučování. Vstoupiv do školy, žádám mollu za dovolení. Příchod cizincův nevyruší z pořádku ani školáky, ani mollu. Molla sedí na tošku jako přimražen, a bujná mládež „říká" tím horlivěji. Molla vrtí hlavou, znamení, že svoluje. Při tom pokynul rukou a trochu poklonil se. Z místa se nehýbaje, pokračoval ve své práci a prohledával rukáv své kazajky. Vykasal rukáv levý, a ničeho nepopadnuv, obracel rukáv pravý, až konečně podařilo se mu krvežíznivce polapiti. Zabit pak byl ještě v tu chvíli. a mezitím odříkávali žáci koran. Jinému sotva naučí se ve škole, zapomínajíce v brzku i to, čemu naučili se ze čtení.

Nemnoho Tatarů krymských umí čísti. V literním vzdělání hynou víc a více. Za to Tataři kazaňští překonávají své pokrevence, umějíce skoro všickni čísti.

Bohatý Ismail Mirza, chtěje šířiti lepší vzdělání mezi tatarským lidem krymským, zařídil v Baghčisaraji tiskárnu, v níž vydávají se tatarské noviny Terdcüman (jako tur. terdšuman), t. j. tlumočník. Též vydává tatarský Zalnaméh, t. j. almanach.

Tatarština krymská jest pouhé nářečí turecké, jemuž v Cařihradě dobře rozumějí, jenom že zní měkčeji, majíc přízvuk na vokálu poslední slabiky, na příklad: toprách (země), tur. toprak, kunéš (slunce), tur. güneš, babá neboli atá (otec), chüs (dívka), tur. kys, chardáš (bratr), tur. kardaš, bachčá (zahrada), tur. baghče, otmék (chléb), tur. ekmek, chán (krev), tur. kan, vachüt (čas), tur. vakyt atd.

Zvláště jemně znějí slova z úst mladých Tatarek, jejichž jména bývají nejčastěji: Anifé, Asisé, Chatydžé, Zainéb, Aliké, Gulzúm a j.

Mnohá slova, vyskytující se ve krymské tatarštině, jsou původu řeckého, tak jako řecké typy Tatarů krymských ukazují ke smíšenému plemeni mongolskému s krví řeckou.

Tatarskou grammatiku se cvičením konversačním a s výkladem ruským koupiti lze v Oděse a ve krymských městech za rubl. Má název: Самоучитель турко-татарскаго и новогреческаго языковъ отъ В. Кондараки.

Za tmy vracím se z procházky po tatarské Aluště do svého příbytku.

> Już góry poczerniały, w dolinach noc głucha,
> źródła szemrzą, jak przez sen, na łożu z bławatów,
> powietrze tchnące wonią, tą muzyką kwiatów,
> mówi do serca głosem tajemnym dla ucha.

Ranným jitrem bloudím opět po okolí aluštském, v jehož údolí samá jest vinice. Pěstuje se v nich réva druhu všelikého: uherská, španělská, rýnská, francouzská vedle révy krymské. Ale vína rýnská a bordeauxská stávají se tu těžkými nebo příliš sladkými.

Vinařství krymské dočeká se skvělejší budoucnosti, až ujmou se třídění vína velkoobchodníci po příkladě firem bordeauxských, které vysýlají své agenty do sklepů vinařských, aby víno okoušeli, kupovali, třídili, ukládali a dle potřeby mísili. Takovou procedurou získala si nejlepší pověsti margaux, lafite a jiná vína francouzská. Tím vzešly by i lepší časy malým vinařům krymským, kteří nejsou s to věnovati svému produktu tolik péče a pozornosti, prodávajíce výrobky své za peníz laciný.

Nejznámějším vínem jest ovšem krymské víno ze sklepů dědiců Voroncových. Přednosť dává se červenému vínu krymskému.

Poslední dobou vyváží se krymské víno do Bordeauxu, odkudž po náležitém pokřtění posýlá se do světa jakožto drahé víno francouzské.

Údolí aluštské jest z oněch míst krymských, kde rozmáhají se druhdy malarické nemoci jako ve krajích kavkazských, kdež intermitentní zimnice často končívají smrtí.

Druhým zimničním místem na Krymu jest údolí nikermanské u Sevastopolu, čehož původ hledati snad v bahniskách Černé říčky, vylévající se do zátoky sevastopolské.

Že však v okolí aluštském močály a bahniska nejsou, dlužno hledati příčinu malarii v jiných činitelích posud nepoznaných. Naopak okolí aluštské bývá za léta příliš vyprahlé postrádajíc potřebné vody a vláhy. Vedro za léta stává se každým týdnem palčivějším, stonky stepních travin a křoviskovitého burjanu (chebdí) vůčihledě usychají, a za krátko vichřice jimi zmítá po stepní pláni jako v pampách amerických. Jarem zelenají se všecky stepní kraje krymské, poupata rozvíjejí se v plný květ, větrové vanoucí od moře kolébají vysoké traviny, a všecken stepní kraj vlní se, jako bychom „zapluli na prostor suchého oceánu“. Tím travnatým mořem spěje člověk k cíli:

**Vůz v zelenosť se noří a jak loď se brodí
luk šumných vlnami, jež moře květův plodí.
(Mickiewicz: Stepi akermanské.)**

Jakmile však vzejde palčivé slunce letní, tu krymské pláně stepní podobají se pustině, prázdné vší vegetace. Řidké deště urychlují zánik travin, jež před krátkou dobou bujely ve svěží síle, a v pozdních měsících horského léta jen poskrovnu srážky vodní ovlažují kraj, takže v této době vykazuje se jich pouze 100—150 millimetrů. Věru pouhé to krůpěje naproti 14.200 mm. v hymalajském Čerapunči!

V těch úpalech letních obloha stkví se nejčistším azurem, ale na podzim nabývá barvy mléčné, a zapadající slunce krvavě sklání se za hory jako podobně v Arabii a Sahaře.

Měsícem zářím dostavují se dnové chladnější a blíží se počátek nové vegetace podzimní, jež vlhčejším počasím vyráží, by kraje na krátko ještě se zazelenaly.

V říjnu pršívá již velmi mnoho, stepní půda napájí se vlahou do syta, stávajíc se tak měkkou, že těžko lze ji proniknouti, načež v listopadu bouře a hrozné orkány řádívají vedle potomních vánic sněhových (vjuga), provázených čirou tmou, v níž i roztroušené mohyly mizejí očím zbloudilého: nigdzie drogi ni kurhanu!

Z Alušty do Simferopolu počítá se asi 48 verst. Dostaneme se tam párem bystrých koní a po kolesce bez per za 3 rubly a 34 kopějky.

Před námi v samých oblacích zakrývá se témě nejvyššího velikána krymského. Toť Čadyrdagh, „stěžeň krymského člunu". Omšená hlava jeho smáčela se včera po celý den v parnatém ovzduší, ale dnes rozptylují se mlhy, a co nevidět, ukáže se celé obrovské tělo jeho.

Silnice vine se výš a výše ve mnohonásobných oklikách, příkře dostupuje vysokých boků příšerného Čadyrdaghu, porostlého na úpatí vonnými bukovinami, habřím a lískovým ořeším. Nejvyšší jeho pláň jest holá, a úbočí plná výmolů. Hřeben Čadyrdaghu jako obrysy sfingy jest utvářen a na sto námořských mil ukazuje se plavcům černomořským.

Na horských paloucích bukového lesa pasou se stáda buvolův a ovec, a v pravo pod skalami ukrývá se mezi balvany malá osada tatarská.

S temen a hřbetů horských výšin vyhlížejí pastevci ve hluboká údolí. Za horkých měsíců uchylují se s bravem a skotem do hor a opustí pastviska když zima se blíží, táhnouce opět stepi, kde zatím druhé pupeny oživlých travin vyrážejí.

Z výšin čadyrdaghských naposled objeví se nám širošírá pláň Černého moře, a projíždějíce horským krajem vzácných půvabů spějeme letmo stínem staletých buků ve hluboký úval, v němž poštovní stanice Tavšanbazar (tur. tavšan = zajíc) o samotě stojí, obklopena jsouc kolkolem lesem vysokým. Cesta úvalem čadyrdaghským náleží k nejblaženějšímu putování po Krymu.

V úzkém tom průsmyku stávala prý před časy železná brána, demirkapu (tur. demir = železo, kapu = dvéře, brána), kteréž slovo označuje často pouhý průsmyk bez jakéhokoli opevnění branou, jakož shledává se vůbec v celém orientě, zvláště v severních zemích maloasijských až ke kaspickému moři. V Persii užívají na místě slova demirkapu derbend.

Správce poštovní stanice tavšanbazarské neměl pro občerstvení nic jiného kromě bílé kořalky, za jejíž pohárek dal si zaplatiti 10 kopějek, tedy dle našich peněz asi 13 krejcarů! Hostinská síň vyzdobena byla mnohými růžky srnčími. Srnčí a zvěř červená žije v lesích čadyrdaghských v hojnosti. Vlci ovšem nejsou tu hostmi řídkými a pro houštiny nelze se jich zbaviti snadno.

Třeba podotknouti, že tur. čadyr znamená stan a dagh horu, vrch. V dobách klassických slul Čadyrdagh Mons trapezus.

Na Čadyrdaghu pramení se říčka Salgir a spojivši se s prameny jinými teče k Simferopolu a dále stepí krymskou na východ, splývajíc s přítokem řečeným Karasú, aby společně vylévaly se do moře azovského. Salgir jest největší řeka na poloostrově krymském, ale po osmihodinné cestě u Simferopolu mívá za léta tak málo vody, že řečiště její přejíti lze snadno suchou nohou.

Pochopujeme, že básníku krymských znělek milejší byly kraje „drahé rodné Litvy“:

Litwo! piały mi wdzięczniéj twe szumiące lasy,
niż słowiki Bajdaru, Salhiry dziewice. Mickiewicz.

V Tavšanbazaru vyměníme unavené bělouše za rychlonohé ryzky, a tryskem uhání povoz v široké údolí, kde leží opět tatarská dědina a zároveň poštovní stanice Mahmut Sultan, vzdálená od Tavšanbazaru 15 verst a od Simferopolu 14 verst Na té cestě několikráte přebrodíme se Salgirem, minouce tatarské samoty a osady, jejichž domky přikryty jsou slamou nebo prejzy, majíce střechy šikmé, ne pak vodorovné jako chaty Tatarů alušlských.

Daleko široko po nějakém lese ani památky. Osadníci tohoto kraje, mající nouzi o dříví, sbírají pečlivě každý kravský výkal, sušíce je na plotech a střechách svých chatrčí a topíce jimi rovněž tak jako rodní bratři jejich na stepech kirgizských a jako Arab na poušti.

V Mahmut Sultanu postavili si Tataři pěknou džamii se štíhlým minaretem a obklopenou několika topoli, vlaskými ořešáky, košatými vrbami, lindami, ale po pěstování ovoce ještě nezatoužili.

Jednotvárnou krajinou ujížděje přibyl jsem do Simferopolu, jehož předměstí oznamovalo se již zdaleka veselejší tvářností. V kotlině, nad niž Simferopol rozkládá se na skalnaté pláni, zelenala se aleje vysokých topolů a v sadech dozrávalo ovoce.

Za nedlouho zastavuje povoz před výborným „hôtelem petersburgským“. Volně oddychuje si člověk v elegantním saloně Stainerově po dlouhé jízdě na drkotavé kolesce, a spokojenosť a mír

vrací se poutníku, když uvádí se do čisté a vkusně upravené „komnaty" hostinské, zařízené po velkoměstsku. Jeť Simferopol největším městem krymským po Kerči (23.000), maje nyní přes 20.000 obyvatelů. Po Simferopolu jest nejlidnatější Sevastopol (14.000 obyv.), potom Karasúbazár (12.000), Baghčisaraj (přes 10.000), Feodosie (asi 8500), Eupatorie (přes 8000), Perekop (4500), Jalta (přes 2000).

Simferopol jest hlavním městem taurické gubernie zaujímající kromě poloostrova Kerčského a Jenikaléského celý Krym až po Dněpr a po západní kraje při moři azovském. Celé to území bylo někdy panstvím chanů, kteří v „Malém Tatarsku" prožili poslední léta svého vladaření. Když pak roku 1783. tatarský chanát krymský připadl Rusku, tu mnozí obyvatelé jeho opustili svou tatarskou vlasť, uchylujíce se k Čerkesům, kteří prve uznávali vrchní panství Tatarů nad sebou, nebo vystěhovali se do Besarabie a po válkách krymských také do Bulharska. Po přivtělení chanátu krymského k Rusku zbyla v zemi sotva třetina dřívějšího obyvatelstva.

Podnes jest gubernie krymská jen málo obydlena. Majíc v rozloze 63.553 km², tedy více než Čechy (51.955 km²), čítá ani ne million obyvatelstva. Vypadá tudíž na 1 km² 15 obyvatelů, v Čechách 111, v Rakousku 61.

Simferopol slul za tatarského panství Ak Medžed (tur. a tatar. ak = bílý). Krymští Tataři posud jej tak nazývají. Rusové přijali název řeckého původu Symferopolis, což dle jedněch značí užitečné, dle jiných dvojité město.

Za prvých dob tatarských sídlel tu majordomus, sultankalga (jako arab. khalif, náměstek), kdežto chan tatarský měl sídlo v Baghčisaraji. Sultankalga býval předním pánem po chanu, jehož zastupoval, kdykoli chan churavěl nebo vzdálen-li byl svého chanátu. Sultankalga připojoval pečeť ke všem důležitým nařízením tatarského chana, maje velikou moc a působnosť v poddaném lidu.

Poslední z chanů Malého Tatarska byl Sahin Girej, jejž Rusové dosadili na trůn v podmaněném Krymu, by vládl jako chan, pocházeje ze slavného rodu samého Džingis chana. Ale Sahin Girej, nechtěje déle snášeti svízele mezi svým lidem, zřekl se panování. Spíše z nutnosti než z dobré vůle předán jest Krym Kateřině II., která znenáhla podmaňovala si tatarský národ.

Sahin Girej neměl pokoje ve své zemi a opustil ji, vystěhovav se do Cařihradu. Ale přijat byl jako někdejší poplatné kníže nemilostivě a vypovězen na ostrov Rhodus. Za nedlouho poslána mu byla v milosti hedbávná oprátka, jíž on sobě život vzal.

Soupeř Sahinův, Selim Girej chan, utekl se z Krymu a s ním též mnozí velmoži, kteří usadili se mezi Čerkesy, brojíce neustále proti panství ruskému.

Syn Selima Gireje, vzdálen jsa veřejného života, pojal za choť Angličanku, nechávaje vychovávati své dítky u víře protestantské.

Podivný jest osud národa, jenž postrachem býval všeho křesťanstva. Poslední potomek tatarských chanů opouští víru svých praotců a béře sobě křesťanku za manželku!

V Simferopolu žije podnes asi čtvrtina mohamedánů, většinu tvoří Rusové. Židů jest o málo méně než mohamedánů, ostatní jsou karaité (karaim), protestanti, katolíci a j., přebývající všickni asi ve 2000 domech.

Tataři přebývají ve staré čtvrti, nazývané posud Ak Medžed. Tatarská tato čtvrť jest obrazem východního života. Tu Asie, tam Evropa. V tatarské čtvrti simferopolské stojí bouda vedle boudy, krám vedle krámu, řezník vedle řezníka a zápach z vyvěšených skopců šíří se celým tatarským městem, v němž koupiti lze tatarské výrobky všeho druhu; pěkná vyšívání, prostěradla, koberce, zboží safianové a jiné. Jinde prodávají se sušené ryby, zboží kolonialní, ovoce, cibule, česnek, sýr, máslo, chléb. Řemeslníci tatarští pracují tu před očima pozorovatele, majíce dílnu v samém krámě. Ale hlučno tu nebývá. Prodavač nikoho nevábí, nikdo zboží svého nevychvaluje. Mlčky se kupuje, mlčky se prodává. Ještě nejspíše rozlehne se občas volání prodavače vody. Procházím se křivolakými uličkami, mezi nimiž zaleskne se tu onde třpytivý půlměsíc na minaretu moslimských medžid, kterých jest v Simferopolu osm, a vracím se do čtvrti ruské, vynikající výstavnými budovami moderního rázu. V širokých ulicích města kotouče prachu zvedají se již za malého větru, tak že rádi vyhledáváme opět útulného svého hôtelu, chtějíce zotaviti se k novému zítřejšímu putování po Simferopolu, kde dle Strabona stávala v dávných dobách troje opevnění: Palakion, Neapol a Chavon. Starobylý nápis, odkrytý roku 1827., zřejmě udává jméno krále Skylura a syna jeho Palakiona.

O školách křemeneckých.

L i s t z d ě j i n p o l s k é o s v ě t y.

Napsal Josef Dunin Karwicki.

(Dokončení.)

Z toho tudíž patrno, že mládež velmi dobře se učila a oživena byla duchem nejlepším; leč rodiny, kteréžto stále přebývaly ve Křemenci, aneb osoby, jež sem přijížděly, přivábeny byvše věhlasem tak stkvělé společnosti, protegujíce vědu a literaturu, přece neméně znamenitě se bavily nejen v domech soukromých, příliš malých pro četnější společnosti, leč i ve schůzích, jež protegoval zvláště Drzewiecki, tehdejší krajský maršálek, tudíž zcela přirozeně domácí hospodář. Schůze tyto bývaly ve veliké dřevěné budově, po níž není dnes již ani stopy; místnosti v ní nebyly sice elegantní, měly skrovně nábytku, přes to vše při vojenské hudbě výborně se tu společnost bavila až do rána bílého. Povozy vázly ve blátě na ulicích úplně neosvětlených. Nejednou bylo třeba vynésti dámy na zádech z povozu, a přece veselosti nikterak neubývalo, ježto všickni zde se znali, všickni se tu cítili mezi svými, a nebylo těch

koterií, kteréž nyní rozdělují společnosť v nejmenším městečku krajském.

Kdo chce míti pojem o tom, čím byla tehdejší společnosť křemenecká, a proč Křemenec sám skoro až do r. 1830. nazýván byl malou Paříží, nechť poslechne byť jen zběžné vylíčení osob a rodin, jež tu stále skoro celou zimu trávily. Bude to jakýsi pohled na společnosť volyňskou před více nežli 60 lety. Který čtenář náš zná tu provincii, jež tak stkvěle všude jest representována a mezi osedlým svým obyvatelstvem má tolik rodin historicky znamenitých, ten se žalem se přesvědčí, kolik rodin od toho času kleslo, ano některé z nich skoro úplně zanikly.

Vidíme tedy v tom veselém křemeneckém kaleidoskopu, jenž skoro každou zimu se měnil, některé rodiny stále zde přebývající a sotva na prázdniny se studenty na ves vyjíždějící. Z těch můžeme uvésti: paní Czackou, roz. Dębińskou, starostku novogrodskou. Úmyslně jmenujeme ji samotnou, ježto její muž, p. Tadyáš Czacki, jako školní dozorce tří rozsáhlých provincií ustavičně objížděl vědecké ústavy, hustě po zemi rozeseté, a za příčinou záležitostí kommisse vychovávací konal časté cesty do Vilna i do hlavního města. Ve Křemenci byl tedy jako hostem; ale ctěná jeho manželka, paní starostka novogrodská, přebývala zde stále až do smrti. Druhá byla rodina Felixa Czackého, synovce Tadyášova, majetníka Siedlec ve kraji vladimírském a později předsedy kommisse vychovávací. Tři rodiny knížat Sapiehů, Františka, Pavla a Mikuláše, u nichžto přebývali synovci Leon a Xaver, jenž později se oženil se Sobańskou, dcerou Jeronymovou. Manželky generalů Michala Wielhorského a Krištofa Dunina-Karwického, jediná dcera po posledním kancléři velkokorunním, Jakubu Małachowském, s překrásnou tehdáž dcerou, pannou Annou (zemř. v červnu r. 1881.) a všeobecně váženou manželkou Tadyáše Walewského, jakož i se synem Kazimírem, jenž sotva absolvovav školy křemenecké, občanstvem byl zvolen za člena kommisse vychovávací. General Gabriel Rzyszczewski s manželkou, syny a dcerami, ježto on po Drzewieckém stal se maršálkem křemeneckým. Za příčinou společnosti své sestry, paní generalové, byla tu hostem také kněžna Jindřiška Teresa Lubomirská s malými tehdáž dětmi a dospívající dcerou princeznou Izou, později kněžnou, chotí Vladislava Sanguszka, kdežto obě sestry byly dcery knížete litevského, majetníka knížectví koreckého.

Přebývali zde také stále: dva Malinowští, Jakub, oženěný se Świejkowskou, a Josef oženěný s Poletyłłownou, primo voto kněžnou Ponińskou, která ve školách zdejších vychovávala své syny, mladá knížata Ponińská z prvního manželství; kněžna Radziwiłłowá ze Szpanowa, manželka Michalova, s dětmi; hraběnka Chołoniewská z Chołoniowa s dcerami a synem Adamem; Adam Świejkowski z Kołodna s manželkou, dcerami a synem Vladimírem, jenž tu končil studia, a jehožto předčasně zemřelého r. 1871. všickni na Volyni jsme hluboce želeli, ježto to byl jeden z našich nejčinnějších maršálků gubernialních a kromě toho člověk neobyčejně

poctivý, rozšafný a zcela oddaný blahu obecnému. On skutečně s pěkné strany pojal úřad, jímž jej obyvatelstvo ještě mladého vyznamenalo; byl totiž pravým ochráncem vdov i sirotků celé provincie. Takovýchto zásad nabyl ve školách křemeneckých. S pravým pohnutím hleděli jsme na vážnosť a úctu, jakou prokazoval šedivému otci svému, panu Adamovi. Byla to vůbec jedna z krásných vlastností vychovanců křemeneckých.

Ale nejen Volyňané přijížděli na zimní pobyt do Křemence; i sousední Podol a Ukrajina měly tu též nemálo repraesentantů, z nichžto jmenujeme: Adama Orłowského z Jarmolinec s rodinou, paní starostku Gadomskou s dcerami; Zaleskou, choť Matěje Zaleského, a Sarneckou, matku Titovu; Grabianky, paní Giżyckou, roz. Sobańskou, choť Ludvíka Giżyckého; Rościszewské s dcerou, pozdější chotí Petra Mężeńského; Isidora a Gotharda Sobańského; Malczewské z Tarnorudy, jichžto syn Pius se zde vzdělával. Nemluvíme již ani o dvou rodinách jakoby srostlých se Křemencem, t. j. pana Dzewieckého se synem Karlem a paní generálové Cecilie Ożarowské, roz. Platerové, o nížto již dříve jsme se zmínili, a kteráž, věrna tradici, do samé smrti nepřebývala v sousední dědičné Horynce, leč zůstávala raději ve Křemenci, kde ctihodná i bohabojná ta stařenka snad žila ve zpomínkách na řadu let, jež byla šťastně prožila. Ona též do posledních časů byla žijící tradicí dávného Křemence; všickni ji zde navštěvovali, ježto celá naše provincie vysoce si jí vážila. Umřela ve Křemenci, proživši skoro 90 let; byla až do smrti ošetřována dvěma dcerama svýma, Marií a Celestinou. Třetí, Josefa, byla zasnoubena s hrab. Gustavem Olizarem, známým v literatuře polské: tento bývalý chovanec škol křemeneckých stal se ve 24. roce věku svého maršálkem gubernie kyjevské.

Není tedy divu, že ve městečku, byť malém a dnes bohužel tak kleslém, leč tehdáž se společností tak vybranou, výborně se dařily zábavy soukromé i veřejné. Starý praefekt Jarkowski, jak jsme již pověděli, nezabraňoval starším studentům účastniti se zábav těchto; naopak pobádal je k tomu, věda, že tím nabývají světské uhlazenosti, a že taková zábava čas po čase pilnému jinochu ve vědě nikterak neškodí. Sám také z povinnosti chodě do zábav, bedlivý míval dozor nad mládeží studující.

Časem bývaly také koncerty. Známí umělci spěchali, aby tu sbírali zasloužené vavříny, ostatně dosti hojně placené, ježto osoby zde přebývající byly zámožny a uměleckých zábav žádostivy. Víme, že se tu zdržoval proslulý polský houslista Lipiński; pí. Szymanowská dávala koncerty na piano, a slavná Catalani r. 1818. vzbudila ve Křemenci nadšení svým zpěvem a zůstavila tu pověsť velmi chvalnou. Jedna z ulic špinavého nyní městečka má posud její jméno jako v upomínku na bývalou dobu lesku, bohužel již uplynulou.

V postě scházela se společnosť v domech soukromých, kdež ochotníci hrávali divadlo aneb sestavovali živé obrazy historické; leč v největší modě byly hry duševní, skládání různých rýmů, z nichžto jiná osoba měla složiti slušné verše o čtyřech řádkách.

Nazývá se to podnes „les bouts-rimés“, leč zřídka kde hosté se tím baví.

Studenti žili velmi lacině. Bylo by možná na prstech vypočítati rodiče, kteří za syny své platili professorům po 100 dukátů za byt a stravu. V obyčejných bytech brali od chlapce ročně 500—600 zl. p. Studenti nosili předepsanou uniformu: pláště a fraky granátové s červenými výpustky a modrými „lampasy“. Byl to laciný oděv, jímžto bohatší jinoch šlechtický nelišil se nikterak od chlapce chudšího.

Všickni studenti křemenečtí byli pospolu neobyčejně solidarní, kollegialní duch byl vysoce rozvinut; každý sobě pokládal za moralní povinnost, po tichu varovati svého kollegu, kdyby tento chtěl vykonati něco neslušného. Pedelové byli ustanoveni teprve v poslední době, za časů praefekta Bokszczanina. Dříve nebyla uznávána jich potřeba, ježto pilné oko mileného praefekta Jarkowského s duchem nesmrtelného zakladatele škol, Tadyáše Czackého, bdělo nad Křemencem a studující mládeží.

Školy zdejší byly tedy více nežli 25 let ohniskem, okolo něhož se slučoval celý život intellektualní, nejen Volyně, ale i dvou sousedních gubernií. Mladí lidé, kteří vycházeli ze škol zdejších, chtějíce se všestranně vzdělati aneb oddati se nějakému zvláštnímu oboru, buď právnickému anebo lékařskému, přestupovali obyčejně na universitu vilenskou; ale občanští synové ze zdejších tří gubernií a jiní zámožnější ze sousedních provincií přestávali na tom, že absolvovali lyceum křemenecké, kde nabyli vzdělání humanitně encyklopaedického, přiměřeného pojmům a potřebám první čtvrti nynějšího století. Zdejší školy měly právem dobrou pověsť, protože tu vědy byly dokonale vykládány znamenitými professory, kteréž jsme částečně uvedli, ale zvláště za příčinou poctivé, moralní, ať tak díme originalní tendence, kteroužto zdejší vychovanci lišili se od jiných. Slovem, školy tyto byly v modě. Zahraniční obyvatelé z knížectví varšavského a pozdějšího království polského posýlali sem syny své na studia. Jediná Litva, majíc blíže do Vilna, slabě byla ve Křemenci zastoupena, ačkoli vlastně jeden duch poctivý a občanský oživoval ty dva vědecké ústavy prvého řádu: směr v obou byl skutečně jednostejný, vštěpovaný dvěma srdečnými přátely a kollegy na tom čestném poli práce, t. j. knížetem Adamem Czartoryským a Tadyášem Czackým, jimž, jak jsme již podotkli, ještě r. 1803. svěřen byl směr vychování polské mládeže v těch provinciích.

Nemáme tu nikterak na mysli zmenšovati zásluhy university vilenské; vzdělalať tolik znamenitých lidí a vydala spasitelné světlo zdravé vědy celému tehdejšímu pokolení, a co ještě více — probudila oblibu v domácí literatuře v tehdejší společnosti. Leč díme směle, že křemenecké lyceum bylo v každé příčině její mladší sestrou, ne-li tak vyvinutou, jako starší, ale rovně poctivou, rovně váženou, a taktéž pochopující vysokou úlohu, kterouž jí uložil nesmrtelný zakladatel a organisator její, Tadyáš Czacki. Jeho nástupci, Filip Plater, Jan Wyleżyński a později Kazimír Moniuszko, po-

volaný z Vilna, zastávajíce velmi důležitý úřad dozorců škol zdejších tří gubernií, řídili se vždy duchem, jejž jim ctihodný předchůdce byl vykázal; leč třeba vydati pravdě svědectví, že celé společenstvo náležitě jim v tom bylo nápomocno. Nikdy nebylo hluché při kterémkoli vyzvání, ale štědrou rukou podávalo oběti k zachování stkvělého stavu vědeckého ústavu, v němžto synové i nejbližší příbuzní tak důkladně byli vychováváni. Taktéž zasluhuje povšimnutí, že odtud nevycházeli nedověrci, atheisté, jací opouštějí nynější školy jako positivisté, realisté, darwinisté, konečně socialisté a nihilisté. Neudál se tu ani jeden případ samovraždy, jakých bývá nyní mnoho mezi studenty, ano i gymnasisty; nebylo tu ani soubojů, ne proto, že ve Křemenci byly přísně zapovězeny — neboť kdež by byly dovoleny aneb alespoň trpěny! — ale proto, že zdejší mládež nehrála úlohu lidí dospělých, uražených i nejmenším slovem, jež představený aneb jen kollega vysloví — a zvláště za tou příčinou, že náboženské ideje hluboko byly zakořeněny, že všickni veřejně a společně obcovali výkonům náboženským, že každodenně všecka studující mládež na ranní mši studentské vysýlala vřelé prosby k bohu, aby požehnal vědám, — že vyučování v každé třídě počínalo se modlitbou, kterouž vynikající student, jménem auditor, hlasitě odříkával. Mládež závodila o toto vyznamenání, a největším trestem bylo, jestliže praefekt někomu odňal tuto přednosť, obyčejně po celý rok zachovávanou. Kazatel P. Prokop ve svých nedělních pěkných a zajímavých kázáních, prelát Osiński a později kanovník Kulikowski vedli mládež k moralnosti; každý student byl povinen dvakrát za rok se zpovídati, a zpověď tato nebyla nikterak prázdnou formalností. Ostatně panoval tu život rodinný. Nejen školní představenstvo, leč i osoby ze společnosti znaly každého studenta; všickni v tom malém městečku byli tedy pod kontrolou veřejného mínění, nikterak shovívavého co do chování se a moralnosti.

Odtud vyvíjel se poměr divný, dnes již nepochopitelný, ale skutečně skoro pohnutlivý. Mládež milovala školy křemenecké, milovala své školní představené a ctihodné své professory. Pocházelo to odtud, že i první vychovanci křemenečtí, kteříž ukončivše studia stali se zdejšími obyvateli, nepřestali svou milovanou Alma Mater opravdově ctíti a milovati. Z kruhu jejich byli obyčejně voleni deputovaní čili členové vychovávací kommisse, a byl to úřad čestný, všeobecně vážený. Mnozí z nich tedy ukončivše studia, pořadem a z úřadní povinnosti přebývali ve Křemenci, jemužto se stali pravou ozdobou, kterážto srdečným poutem spojovala školy se společností.

Není tedy divu, že zpráva o zrušení škol křemeneckých a o převezení knihovny, kabinetův a vědeckých sbírek na universitu sv. Vladimíra, která tehdáž v Kyjevě měla býti zřízena, jako hromem působila na zdejší obecenstvo. Od toho času město, tvořivši dosud ohnisko sjezdův a zábav obyvatelstva těch tří provincií, počalo rychle kloniti se k úpadku, až konečně ocitlo se ve stavu, v němž je nyní vidíme.

Ještě několikráte tu však na chvíli zablyštělo žití společenské; poprvé r. 1835., když generál Kreutz, velitel IV. činného sboru

armádního, měl ve Křemenci svůj hlavní stan. General Lüders, pozdější velitel druhé armády za času války krymské a na to na krátký čas jmenovaný na místo náměstníka ve Varšavě, byl chefem štábu IV. sboru. Pobočníkem při veliteli sboru byl markýz Paulucci, na nějž ještě mnozí na Volyni vděčně zpomínají. Kromě toho byl velící general obklíčen stkvělým kruhem velmi dobře vychovaných důstojníků, kteří se sbližovali s místním obyvatelstvem, účastnili se jeho zábav, zejména stkvělých plesů, kde se společnosť velmi příjemně bavila.

• Když pak roku 1847. následkem vojenské přehlídky u Łucka císař Mikuláš I. vydal rozkaz, jejž tehdejší general-gubernator Bibikow přesně vykonal, aby totiž mládež obyvatelů zdejších provincií povinně vstupovala do služby vojenské s právem „junkrů", ale se vzhledem ku vědeckým stupňům z university, a když za příčinou očekávané války uherské IV. divise lehké jízdy byla rozložena na Volyni blíže hranic rakouských, množství mládeže vstoupilo do řad pluků jezdeckých. Štáb divise pod velením generaladjutanta Zassa byl ubytován ve Křemenci a při něm pluk pavlogrodských husarů následníka trůnu, jemuž velel nejprve general Ejnanten a později general Michal Paszkowski. Jiné pluky této divise byly rozloženy na blízku, zejména pak: iziumští husaři pod velením generala Poradowského ve Višňovci, olwiopolští huláni pod plukovníkem Kazlaninowem v Radziwiłłově a huláni woznieseňští pod generalem Loewenhagenem v Horochově. Tehdáž skutečně nastala Křemenci na několik let (do r. 1849.) nová stkvělá doba; zdálo se skoro, že se vrátily dávné, veselé časy, když tu ještě lyceum existovalo. Jen místo studentů bylo všude ve společnosti viděti švarné, mladé husary a hulány, syny zdejších obyvatelů, kteří podrobujíce se duchu času, vyvolanému novým nařízením, hrnuli se do řad vojenských, kde nalezli nejsrdečnější přijetí, nejlepší pro sebe společnosť, zvláště pak u vůdců zasloužené uznání za vzorné konání služby vojenské. Kollegialní duch byl velice rozvinut mezi tou mládeží, kteráž výborně pochopila cit pro česť, horlivě, skoro se zálibou oddávala se vojenským cvičením, přesně plnila někdy i nepříjemné povinnosti jezdeckých reglement, a těch několik let, strávených ve službě s výbornými kollegy, bylo pro ni školou znamenitou. Z vojínů těchto měla IV. divise lehké jízdy nejlepší důstojníky, muže uhlazené, pěkně vychované, kromě toho výborné jezdce, čím se Poláci vždy vyznamenávali; nemálo k tomu přispívali také dobré vlastnosti jezdeckých koní. Každý otec se staral o pěkného koně pro syna svého; jako zámožní lidé mohli vyhověti své fantasii, vědouce při tom velmi dobře, že to jest nejlepším doporučením kavaleristy, zvláště tehdáž za panování císaře Mikuláše, kdy tolik bylo dbáno o sílu, krásu a výběr koní.

Množství rodin, majících syny v řadách divise zde rozložené, přesídlilo znovu do Křemence. Bavily se výborně, pořádaly plesy, vycházky, zábavy, ohňostroje. Tenkráte uspořádali důstojníci u paty zámecké hory hojně osvětlené stkvělý společenský „večírek" pro dámy a na památku postavili na zříceninách staré pevnosti

kamenný kříž, jenž posud připomíná tu krátkou a efemerní stkvělost města. Křemenec aspoň na krátký čas opět se stal ohniskem, k němužto spěchal každý, kdo se chtěl dobře pobaviti a příjemně stráviti čas v milé společnosti. General Zass a jiní generalové, jakož i vyšší důstojníci pod jeho velením, dávali první příklad k těm zábavám a k tomu slučování, kteréž u nich bylo upřímně míněné, ježto každý z těch pánů pokládal si za česť býti přijatým v rodinách domácích. Ano toho času bylo uzavřeno na Volyni také několik svazků manželských, což bylo příčinou nových zábav a svatebních hodů ve vsích, kdež, jak se samo rozumí, důstojníci jako příbuzní anebo přátelé byli mezi účastníky. Asi po dvacíti letech rozmlouvali jsme náhodou s generaly a jinými vysokými hodnostáři, kteří tehdáž byli mladými důstojníky v té divisi; s nadšením zpomínajíce posud na ty doby křemenecké, ubezpečují, že později nikdy se jim již nepodařilo tak dobře, zvláště tak nenuceně se baviti.

Jaké budou příští osudy Křemence — nevíme; leč zajisté již nikdy neoživne k tomu životu, jaký se soustředil ve dvou dobách tohoto století.

Dopisy Václava Hanky J. E. Purkyňovi. *)

VI.

Weledrabý Přjteli!

Zde Wám posjlám žalostný ljstek o smrti Mistra swého, gehož sem po 18te let pilně nawštěwowal, a naposledy geště 22. zářj až do Berauna doprowodil.

Prosjm, račte přiložené listy, podobného obsahu na poštu dáti, aby se to přátele w Pánu zesnulého dowěděli. Wratislawským geho známým sám o tom powězte.

Gsem té naděge, že ste knihy žádané giž obdržel, ale odpowědi z strany té Incunabule Statuta synodalia Wratislawensia, ani Wy, ani Pan Hoffmann nic mi wěděti nedáwáte, prosjm, nezapomjnegte na to, gábych to welmi rád auplně wěděl.

Moge Žena Wás pozdrawuge, wyřiďte též moge poručenj Swogj a zůstawegte přjtelem swému

Wáclawowi m. p.

V Praze, 19. led. 1829.

VII.

Drahý Přjteli!

Co ste Wy we Wratislawi meškali, hledal sem gá, a wjte, že sw. Ewangelium nelže, když prawj: kdo hledá, nalezne. Také i gá sem nalezl bljzko, čeho sem zdaleka dlauho očekáwal.

W Klementinské i w Kapitulnj sem nalezl celé pěkně zachowané Kodices statut synodalnjch Wrat. a facsimile giž pěkné hotowo mám; za těch deset tolarů, daufám, geště w některém klášteře, až gen teplo bude, geště třetj Kodex pro sebe kaupiti.

Pročež račte, gestli se dělati facsimile počalo, práci zastawiti, a Panu Hoffmannowi mne srdečně poručena učiniti, aby na mne se slowanskými frag-

*) Sdělil s námi laskavě ct. pan tajemník Adolf Šimek.

menty, byť i dosti chatrny byly nezapomjnal. Welmi mne těšilo, když mně geho cedulíčku hrabě Vitalino dal Verme odewzdal.

Též Panu Gauppu moge srdečné pozdrawenj, a že mám nadĕgi, že učená společnost česká moge stará práwa na swůj náklad wydá.

O té peněžité záležitosti se starati budu. Pospjchám, abych pošty nezmeškal. Moge poručenj Wašj Choti, moge Žena Wás též pozdrawuge.

Wáš upřjmný

Wáclaw m. p.

V Praze, dne 1. února 1829.

Chci wydati Dobrowského Correspondencj.

VIII.

Drahý přjteli!

Dodawatel listu toho gest ubohý Hišpan u něhož sem se před 7mi lety Kastilské wýslownosti učil, gest kněz, a poněwadž mimo geště latinu žádnému ginému gazyku se naučiti nemůže, gest to s njm wšudy těžko, ubjrá se tedy přes Poznánj a Hnězdno k Wilně, kdež spokogenĕgšj žiwnost nagjti hodlá.

U Mildnera sem byl, a on že mně w pondělj penjze přinese sljbil, wšak giž od té doby dobře dwanáctý pondělj odplynul, a kde nic, tu nic. Gá také nemage nic w ruce, ku placenj ho nutiti nemohu. U Calvůw prý nic nenj, a že Wám sami psáti budau, co s tjm činiti magj.

Žádalbych, aby se žičenj Waše w metempsychosi wyplnila, a že ste památku geho we Wratislawských nowinách obnowili, welice nás těšj.

Posjlage Wám některé maličkosti, žádám, abyste mi wěrně přepsali to Viarze w bogu, Otčenáš a Zdráwas z onoho Rpsu.

U nás se strhla weliká wálka strany Prawopisu a gestli Bulletiny tištěné žádáte, tedy pište, w poslednjm gsau i praeliminaria mjru obsažena.

Pánům Hofmannowi a Gauppowi račte mne uctiwě poraučeti. Moge Žena, P. Prof. Jungmann, Winařický a Čelakowský Wás pozdrawugj. Wašj Choti uctiwé uklony prosjm.

Wáš upřjmný

Wáclaw m. p.

W Praze, 4. máje 1829.

IX.

Drahý přjteli!

Předewšjm přigměte djky za obstaránj listu mého, a za sdělenj se pjsně staré o Ševcjch, takowé wěci gsau wzácnĕjšj nežli nábožné, poněwadž nás takowými pobožnj předkowé naši méně obmyslili. Práwě teprw ty dni sem obdržel Panem Hoffmannem mi poslané wěci, bůh wj, kde se potulowaly. Račte Panu Hoffmannowi srdečné poděkowánj wyřjditi pokudž ho list můg se starým něm. Passionalem a Glossami našeho i Šternberských Rpsů nedogde. Za zpráwu o Mikulaji Kozlowi že mu wšickni wděčni budem, wypiska se do Musegnjka wměstná, ale gá nejsem toho mjněnj, že on ty české pjsně skládal: držel bych ge za staršj, gež on do manualu swého s proměnau forem w řeči přigal. Panna syna porodila nacházj se w neystaršjch bratrských kancionáljch, ostatnj gsau mi nepowědomy. Krnowia gest Krnovia, t. g. Krňow (Karnovia), z toho pošlo na otázku: co ge to za město? ge Krňow w německém uchu Jägrndorf. Prosjm, račte mi též tu pjseň wypsati: „Chcy na pannu žalowat“ a gestli gich wjce, byť by i hýřiwá byla.

Členstwj, daufám, že obdržjte, škoda, že ste se dřjw o tom nezmjnil, wčera bylo sezenj powšechné, Bandtkie gest též zwolen.

Za ty dwa zlaté můžete mi něco poslati, gá geště dlauho dost w Praze zůstanu, daufám. Preslowi to wyřjdjm, moge žena Wás uctiwě pozdrawuge a gá se dám Choti Wašj poraučeti. Zde Wám posjlám ze předmluwy ku Grammatice mé. Buďte zdráw a zachowej Wás Bůh!

Wáš

Wáclaw m. p.

Na Hradčanech, 4. dubna 1830.

Adressa:

Sr. Wohlgeboren

Herrn Herrn Johann Purkinje,

Professor an der Universität

zu

(pl. tit.) Breslau.

X.

Drahý přjteli!

Těšil jsem se, že nás w letošnjch prázdninách nawštjwjte, ale již odplynuly a wy ste nepřijeli. Gak pak to wyhljžj s tjm rukopisem u onoho antiquáře? zagjce w pytli ge těžko kupowati Co byste Wy geg u přjkladu cenil, začby mohl státi? Gá pochybugu, že by tam něco posud neznámého bylo, poněwadž wydánjm starých letopisů od učené Společnosti wšecko se bylo sebralo. To ge potřeba tomu člowěku powědjti, že to Opus ineditum nenj, ano ukázati mu w tištěném několik artikulů, srownáwaje s rukopisem, byť by i jazyku nerozuměl, wždyť to přece pochopj. Horčička a moje Žena Wás pozdrawugj.

Wáš upřjmný Wáclaw m. p.

W Praze, 10. řjgna 1830

Adresa:

Purkinie

we

Wratislawi.

Spolek Prosvěta ve Lvově.

Ze zprávy výboru Prosvěty dovídáme se, že výbor (v jehož čele stojí již po 8 let neunavný dr. Om. Ogonovskij, prof. univer.) věnoval svou činnosť především nejdůležitějšímu účelu spolku, totiž vydávání knih popularních. Tak vyšly r. 1885: 1. Žitě sv. Evstachija od J. Barvěňského; 2. Rodina Morozovičev od V. Tyroviče; 3. Pro napady Tatarski od R. Z.; 4. Drôbna ptica gospodarska a veliki groše od J. Barvěňského; 5. Kaljendar na r. 1886; 6. Polubotok i Kaljniševskij. Nejvíce mezi knížkami vyniká kalendář, jehož redakci vedl V. Lukič. Mimo zmíněné publikace pořídila Prosvěta lonského roku nové vydání „Koljadek i ščedrôvek" Os. Fedkoviče a zakoupila od prof. Om. Partyckého značný náklad „Opovědaň Marka Vovčka", jež za sníženou cenu prodává. Publikace vydávané spolkem rozšiřuje jednak členstvo jednak národní čítárny, jichž jest po celé východní Haliči velký počet. (Lonského roku na př. vstoupilo za členy Prosvěty 94 čítáren.) V poslední době přibylo jich tolik, že výbor spolku musil uspořádati již 3. vydání stanov pro členy těchto čítáren. Práce utvořivšího se ve spolku „komitetu pro čítárny" se zmenšily, jelikož úkol centrálního komitetu převzaly jednotlivé „komitety pro čítárny", založené po krajích a osvědčivší se lépe. Zvláště horlivou činnosť rozvily komitety při filialkách spolku ve Tarnopoli a Stanislavově.

Neméně věnoval výbor pozornosť i druhému účelu spolku, totiž materialnímu podporování literarních podnikův, spisovatelův a školní

mládeže. Tak vydáno 50 zl. jako příspěvek ku vydání národních písní „Kobzar", 50 zl. autorovi „Malého katechismu hudby" a „Malého zpěvníku", 150 zl. na vydání „Ruské historické biblioteky" a jiné podpory školní mládeži, pro niž jsou ve správě spolkové též 3 stipendia: Frant. Fronce, T. Ševčenka a Vitošiňské. Dle finanční tabulky přiložené ku zprávě obnášelo jmění spolkové koncem r. 1885. 40.687 zl. 79 kr. Zajímava jest také zpráva oekonoma, z níž viděti, kolik exemplářův které knihy Prosvěta vydala, kolik jich dáno do skladu spolku a kolik jich dosud zbývá nerozebraných. (Nejvyšší počet exemplářů jedné knihy jest 12.000.) *K.*

Příspěvky k dějinám slovanským.

Zprávy o výpravě arciknížete Maximiliana do království Polského, když někteří stavové téhož království po smrti jich krále volili jiného za svého krále, jak jest týž arcikníže s svým lidem válečným byl poražen a sám zajat spolu s mnohými svými officíry a služebníky, jak jest císař Rudolf strany vysvobození jeho při dvoře svém radu držal a na čem zavřeno bylo. 1587—8. (Archiv Jindř.-Hrad.)

V Polště stavové strany volení krále spor měli, někteří z nich Zikmunda, prince Švédů, někteří pak arcikníže Maximiliana za krále chtěli, pročež s obou stran lid zverbovali. A poněvadž Maximilian pro blízkost, a že přes moře jemu plaviti se potřebí nebylo, do Polska spíše přijel, ležení své před městem Krakovem zarazil a vyslané své do téhož města, aby jeho korunovali a slib jemu učinili vypravil, Krakovští pak (kteří s Švédou drželi) žádným způsobem se k tomu rozuměti nechtěli. A vypravivše Krakovští vyslané své k Zikmundovi i také do Švédů, aby jím co nejspíše k pomoci přispěl, tíž vyslaní brzy se zase zpátkem navrátili, že Švéda dříveji přijeti nemohl a již do Danciku se dostal, tak jakž brzy potom u Petriioneru (sic!) ležení své zarazil. Poněvadž pak v ležení Maximilianovém rána morová hrubě procházela, z té příčiny se odtud vyzdvihl a s competitory svými tu věc bitvou vynésti jim naproti táhl, když ale na cestě srozuměl, že Švéda jest mnohem silnější, do 30.000 při sobě mužův má, a ještě každodenně jemu více lidu přibývá, předsevzetí své změnil, a se zase k Krakovu, chtíce se o to snažiti takové město dosáhnouti. Však nadarmo obrátil, dosáhnouc Viclusa následoval jeho královský kancléř s dvanácti tisíci lidu válečného. Což když se v ležení Maximilianovém rozhlásilo, takový strach způsobilo, že jsou se ihned 22. Januarii z Polště vyzdvihli a do jednoho města Byčiny na Slezských hranicích ležícího obrátili, kdež jim kancléř královský tolikéž následoval. Načež arcikníže 24. Januarii s resolucí s nepřítelem bitvu svésti do pole táhl. Byla pak nedaleko Byčiny jedna dlouhá, však ouzká hráze, kterou dosti pracně dá se na koních jeti i pěším jíti. Tu poradil Melchar z Redern u válečných věcech dobře zkušený nejvyšší, aby se táž hráze některým lidem a střelbou osadila a nepříteli pas zabránil. Však taková rada Polákům v ležení Maximiliana knížete líbiti se nechtěla, pročež byli proti tomu.

Potom když lid válečný kancléře již na díle přes tu hráz byl, radil dotčený z Redern, aby se na nepřítele šlo a s ním se potýkalo, však Poláci žádným způsobem nechtěli. Velký kancléř dostal čas a příležitost bez překážky přes tu hráz přejíti a svůj lid v řad k bitvě přivésti a postaviti. Tu ihned z počátku spravoval a řídil své při sobě mající Uhry, kteréžto od Polákův, obzvláště od J. M. arciknížecích rejtarův zle přivítáni a na utíkání obráceni byli; když ale jich nejvyšší aneb jeneral polní silným houfem na ně dotíral, tu teprva rejtaři arciknížecí na utíkání se obrátiti musili a mnoho jich zůstalo, takže z obou stran do 6000 lidí padlo. Zámojský to místo tak silné oblehl, že Maximilianus se víceji držeti nemohl, nýbrž 25. dne měsíce Januarii Polákovi se poddati musel. Velký kancléř přijal arcikníže s náležitým respektem a reverencí, nechal jej na svém voze seděti, a vezl jej přes to místo na kterém bitva byla s sebou do Polska na zámek Krasnoslav, kdež dobře chován byl. — Město Byčina od velkého kancléře splundrováno bylo.

Když tehdy dotčené zajetí J. M. arciknížete se rozhlásila, hrabě Khevenhüller (kterýž z počátku tu radostnou novinu strany elekcí císařovně, arciknížecí paní máteři v známost uvedl) podobné tu zarmoucenou v známost uvésti musel, což ta pobožná a svatá paní s takovou trpělivostí a rozumem přijíti ráčila, že jest k podivení bylo; a v tom jejím největším zármutku hrabě Khevenhüllera z Madridu do Chiarria vypravila, který jemu hraběti Khevenhüllerovi, aby se s Don Christovalem de Mora a Don Juan Iliages co by dáleji činiti bylo, poradil, kteřížto zavřeli, aby se těch od krále k té válce uvolených dvakráte sto tisíc dukátův nerevocirovalo, item, aby Don Vespasianus Gonzaga v extraordinární legací k císaři byl vypraven, kdež aby strany vysvobození arciknížete Maximiliana jednati mohl; k papeži, velikému knížeti Florentskému, k kardinalům aby k takovému vysvobození všelijaké fedruňky činili, psaní poslána byla. Mnozí knížata a páni takovou neštastnou příhodu arciknížete Maximiliana vysoce cítili.

Papež potom Hypolita Aldobrandina (který potom léta 1592. papežem učiněn byl), aby mezi Zikmundem Švédským, který již poněkud poses v tom království Polském vzal a korunován byl, a domem rakouským pokoj, a s arciknížetem Maximilianem, aby svobodně to království renuncíroval, traktiroval, za nuntiusa vypravil; v trvajícím vězení Maximiliana Čechové Poláky, že jsou proti pokoji do Slezska, kteréž k království Českému připojeno jest, nepřátelským způsobem vpadli, v něm svého přítele arcikníže Maximiliana obválčili a z něho zajatého jej odvezli, hrubě obžalovali a proti tomu protestirovali.

S arciknížetem Maximilianem někteří z jeho komorníkův totiž Jiří Erazim, pán z Lichtenštejna, nejvyšší štolmistr, František Khevenhüller, Jan Friedrich Hoffmann, Jan Jakub Löbl a N. Žerotin zajati byli. Povídá se, že jest se císař Rudolfus ňákého Škota, kdo králem v Polšti bude, dotazoval, který J. M. odpověděl: „Deus“; a když jemu, že by se dobře vědělo, že pán Bůh králem nade všemi krály jest, replicírováno bylo, on na to pravil, aby se to slovo Deus naopak četlo, tehdy že se pravé jméno krále polského najde; a jak se takové slovo nazpátek četlo, tehdy jméno Sued z toho vynalezeno bylo.

Když tehdy kníže Gonzaga s španělským extraordinarním poselstvím do Vídně přijel, pan Adam z Ditrichštejna jej k sobě do svého domu vzal, vzáctně traktiroval, a s sebou do Prahy přivezl, kdež císař všechny v Němcích tehdáž se nacházející arciknížata, totiž Ferdinanda z Tyrolu, Karla, Arnošta a Matyáše, jakož také české, moravské a slezské stavy, kterak by polské věci akomodirovány a arcikníže Maximilian vysvobozen býti mohl, traktirovati a se společně o to uraditi, k sobě sepsal; kteří společně s španělským a burguntským ambassatorem se tam najíti dali. Directorium takového shromáždění císař na arcikníže Ferdinanda vznesl, který s výš dotčenými arciknížaty napřed pod baldachynem po pravé ruce oba extraordinarní španělský a burgundský vyslaný, a po nich čeští officírové zemští, po levé ruce biskup z Rábu, uherský kanclíř a vyslaní z Moravy a Slezska seděli. Císařské tajné rady při tom proto neassistirovaly, poněvadž J. M. C. to všechno v jich přítomnosti referirováno bylo.

V traktírování tomto řád byl zachován: předně mluvil uherský kanclíř, po něm čeští, moravští a slezští officirové zemští, potom ti dva poslové španělský a burgundský a k posledu arciknížata. Čeští, moravští a slezští officirové zemští, tehdáž byl purkrabí pražským pan Vilém z Rožmberka, nejvyšší hofmistr pan Jiří z Lobkovic, nejvyšší komorník zemský pan Jan z Valštejna, nejvyšší sudí zemský pan Jiří z Martinic, nejvyšší kanclíř pan Adam z Hradce, nejvyšší písař pan Michal Španovský. Z Moravy biskup Holomoucký, téhož markrabství hejtman; z Slezska kníže z Münsterberku, pan Hendrych z Kurcbachu, pan z Brumnic a Janovic.

V tom sjezdu všelijaké diškursy a zdání procházely, a mnozí na to šli, aby se vysvobození arciknížete mocně a kvaltem vyhledávalo, a ten domu rakouskému od Poláků učiněný despekt něčím vymstěn byl. Vespasiano Gonzaga pak byl jiný a této opinie: totiž válku bez slušných příčin začíti, pochází od spravedlivého smělého srdce, nebo že rason má se za každého času za práci a nebezpečenství, která z toho pochází, přetrhnouti a začátek i konec takovým způsobem učiniti, víceji content nežli victoria spůsobí. Po uvažování tehdy toho nachází, Sigismundus princ Švédský v possessí Polského království, kdež milován a aestimírován jest, na své straně velikého kanclíře Jana Zamojského má, který tolikéž pro svůj vzáctný rod, ouřad, krevně spřízněných a přátelův; pro valor, rozum a dobrý kredit velmi vznešený, zároveň milován a u veliké vzáctnosti jest, z druhé strany stojí interesse autority vzáctného domu Rakouského vysvobození arciknížete Maximiliana a k koruně mající právo; pročež tehdy má se víceji na success nežli na začátek a následující škody a na prostředky takové předcházeti, patřiti, má se tehdy konsiderírovati, jakou mocí, prostředky a formou taková válka by se mohla vésti. Poněvadž peněz není, náhled jeho jest, dobrovolné traktací nežli nejistým zbraním se podrobiti. Kteréžto votum také císař, arciknížata a tajné rady přijali a k jednání dobrovolnému taženo bylo. Mezitím pak císař zajatého knížete consolírovati vypravil Maximiliana z Ditrichštejna nejvyššího císařského hofmistra k J. M. arciknížecí, kterého Poláci připustili a zdvořile traktírovali.

— — —

Chrvatský hosť Národního divadla.

Přední náš ústav umělecký projevil již několikráte snahu poskytnouti obecenstvu příležitosť seznamovati jej s uměleckými vymoženostmi pobratimých národů. Tak bylo nám zaznamenati již řadu zdařilých v tom směru pokusů, kteréž Národnímu divadlu vždy jen ku cti sloužily a zřejmým jsou důkazem, že u nás skutečně mnoho je dobré vůle postihnouti zásady slovanského idealu.

Čím větší jsou obtíže, tím většího zasluhují uznání úspěchy. K zobecnělým pohostinným hrám v opeře přidružily se v novější době také pohostinné výstupy dramatických umělkyň, z nichž zejména polská tragédka sl. Deryngová zasloužilý u nás slavila triumf.

Nyní s potěšením zapisujeme pohostinné vystoupení předního člena záhřebského divadla — paní Marie Růžičkové-Strozzi, kteráž právě v těchto dnech hrála na jevišti Národního divadla a sice ve Fedoře, Majiteli hutí, Romeu a Mageloně (Eva z Losu).

Úspěch chrvatské umělkyně uspokojil zajisté ve svrchované míře všechna očekávání vzdělaného našeho obecenstva a zvýšil u nás na prospěch věci pověsť záhřebského divadla. V první tragédce chrvatské poznali jsme umělkyni dokonalou a výbornou. Hra její jest elegantní, svědčí o intelligenci i o vzácném vkusu uměleckém a nemá nic společného se šablonou německé divadelní hry. Talent paní Růžičkové sebyluje se spíše ku klassické půdě Italie a Francie. Neváháme vysloviti pochlebně, že ctěný chrvatský hosť připomíná slavnou tragédku polskou paní Modrzejewskou, jmenovitě v projevech vřelosti. Rozumí se, že přednosti první záhřebské umělkyně k plné platnosti došly hlavně u těch, kdož postihnouti mohli také řeč.

Podotýkám již jen, že paní Marie Růžičková, provd. markýzka di Strozzi, narodila se na Moravě v Litovli, z otce hudebníka, kterýž, dokud byla dceruška jeho ještě útlým dítkem, přesídlil na stálo do Záhřeba. Záhy pak stala se ozdobou a první podporou jediného téměř uměleckého ústavu v probudilé stolici bratří Chrvatů. *E. J.*

Literarní Sborník Matice Haličskoruské.

„Literarní Sborník", vydávaný redakcí B. Dědického jest publikací nejstaršího literarně-osvětového spolku rusínského „Halickoruské Matice", založené již r. 1848. Publikaci tuto vydává Matice od r. 1854., ač ne stále pod označeným titulem; jmenovalť se Sborník nejprve Haličským historickým Sb., později Naukovým, nyní pak Literarním. Čtvrtý svazek posl. ročníku přináší tři znamenité práce od předních spisovatelů rusínských. Slovutný archaeolog a historik Petruševič podává ve krátkém článku „Bývalé radovecké biskupství v Bukovině" original a vysvětlení ztvrzující listiny biskupství radoveckého, vydané Štěpánem, vévodou multanským, r. 1490. Kdo ví, jak úzce souvisela až do r. 1539. v náboženském ohledu pravoslavná Halič s Multanskem, ten pochopí cenu podobných prací Petruševičových,

*

v nichž jest specialistou. Mají spisy jeho toho druhu veliký význam pro kulturní svazky mezi Jihorusy a Multanskem, které trvaly téměř až do konce XVIII. stol., kdy rumunská církev zavrhla staroslovanský jazyk bohoslužebný a zavedla rumunský. Značný počet listin, týkajících se oněch svazků, nalézá se nyní ve sučavském monastýru v Bukovině, kamž byly zavezeny od mnichů po zrušení maňavskoskitského stauropigialního monastýra v Haliči. Vůbec Rumuni mají ve svých archivech mnoho listin slovanských, které by mohly objasniti jak jihoruskou historii, tak i základy dějin Multanska a Valašska. Dle slov Petruševičových však „jest dosud uzavřeno před veřejností nejdůležitější zřídlo ku prostudování rumunské historie, poskytované místními listinami a historickými akty, ku jejichž sebrání a uveřejnění byla zřízena za knížete Alexandra Kusy archaeografická kommisse“, a to proto, že špatně pochopené rumunské vlastenectví se bojí, aby z památek těch nevyšel na jevo vliv slovanské civilisace na Rumuny.

Dále přináší „Literarní Sborník“ řeč rusínského archaeologa a professora lvovské university, dra. Js. Šaraněviče o starožitnických výzkumech u města Haliče a Lvova, kdež dle methody Rotha von Schreckensteina, totiž na základě historicko-topograficko-statistických zpráv starých listin a dokumentův, našel pravá místa, kde stával Halič, starobylá stolice údělných knížat ruských, a Lvov, rovněž sídlo staroknížecí. K řeči Šaraněvičově jest připojen seznam archaeologických předmětův, nalezených na místě starého Haliče i okolí jeho a vyložených lonského roku na výstavě v polytechnice lvovské.

Velezáslužnou prací jest též pokračování článku B. A. Dědického „Materialy ku bibliografii a historii slovesnosti halickoruské“, v němž vypočítává autor spisy Antonína Petruševiče, vyšlé od r. 1847. v časopisech rusínských kromě „Sborníku“ matičního a „Vremennikův“ Stauropigie. (Publikace Petruševičovy vydané v těchto 2 časopisech byly Dědickým uvedeny ve prvých třech svazcích „Literarního Sborníku“ za r. 1885.) Spisův a článkův těch napočítal Dědický 77. Spadají pak do archaeologie, mythologie, literarní historie a kritiky, historie vůbec, theologie a linguistiky. Petruševič patří také mezi ony cizince, kteří se zajímali našimi rukopisy. Byl ovšem jich protivníkem.

Těšíme se srdečně ze činnosti, kterou Rusíni rozvinuli a kterou se pokusíme v některém ze příštích čísel „Slov. Sbor.“ podrobněji rozebrati, majíce před sebou „Letopis vespolné práce a síly Rusínův rakouských“, vydaný lonského roku horlivým Aleks. Barvěňským. Zdar Rusínům! *K.*

Rozhledy v literatuře a umění.

Pamiętnik Akademii Umiejętności w Krakowie. Wydziały: filologiczny i historiczno-filologiczny. Tom piąty. W Krakowie 1886. Velká osmerka, str. 240.

Také tento nový objemný svazek znamenitých publikací krakovské Akademie Nauk vyniká bohatostí obsahu. Nalézáme tu zajímavé studie dra. Tadeáše Wojciechowského „O Każmierzu Mnichu“ a „O życiu i pismach Wincentego z Kielc“, dále stať Jakuba Caro: „Jan Ostroróg“ (příspěvek k dějinám

politické literatury z XV. věku, pro dějiny umění důležité pojednání dra. Jana B. Antoniewicze: „O średniowiecznych źródlach do rzeźb znajdujących się na szkatułce z kości słoniowej w skarbcu kathedry na Wawelu“, k němuž připojeny jsou vyobrazení, a posléz Adama Rzążewského důkladnou studii o zlatém věku Dubrovníku. V stati této podává spisovatel velmi přehledný obraz dubrovnické slávy; probírá dějiny politické i literarní téměř od samého založení „slovanských Athén“. Práci svou rozdělil spisovatel takto: Dějiny Dubrovníka od založení až do ustálení převahy Benátské, Dubrovník pod vrchností Benátskou (do r. 1358.), Dubrovník v časech Uherských (do r. 1526.) a v časech Tureckých, Právnictví a vnitřní zřízení Dubrovníka, obyvatelstvo a jeho rozdělení, dějiny literatury. K monografiím o starém Dubrovníku druží se práce tato velmi důstojně, jako studie samostatná, založená na pramenech nejvážnějších. Jest to, tušíme, první toho způsobu obšírnější monografie o Dubrovniku v literatuře polské i dovolujeme si u té příležitosti vysloviti přání, aby podobné práce podjal se někdo záhy také u nás, nejspíše dr. K. Jireček. Jest to thema nad jiné zajímavé a vděčné. Starší české práce o Dubrovníku (jsouť větším dílem jen úryvky) bylo by nyní možno značně rozšířiti a doplniti, čímž poskytnut by byl čtenářstvu českému nádherný obraz znamenité kultury slavné republiky Dubrovnické — Athén slovanských.

Štatistika mjesta i žiteljstva Bosne i Hercegovine po popisu naroda od 1. maja 1885. (Ortschafts- und Bevölkerungs-Statistik von Bosnien und der Hercegovina.) Službeno izdanje. Sarajevo 1886 Zemaljska štamparija. Str. 362. a tabulky a karty.

Z tohoto úředního díla vyjímáme následující důležitá dáta: Dle popisu ze dne 1. května 1885. čítá Bosna a Hercegovina 1,336.091 obyv. proti 1,158.440 dle popisu z r. 1879.). Z počtu tohoto jest:

Mohamedanů	492.710
pravoslavných	571.250
katolíků	265.788
židů	5 805
jiných vyznání	538

Vzrůst obyvatelstva od r. 1879. do 1885. jeví se o 15⅓ % větší, což však hlavně přičísti náleží důkladnějšímu sčítání z r. 1885. Begův a Agů čítá Bosna a Hercegovina 8162.

Z čelnějších měst připadá na Sarajevo 26 268 obyv. (15 787 mohamedanů, 4431 pravoslavných, 3326 katolíků, 2618 židů, 106 jiných vyznání), Mostar 12.655, Baňjaluka 11.357, Travnik 5.933 atd.

Vedle přehledných tabulek přidány jsou k dílu zajímavé mapy, z nichž první znázorňuje obyvatelstvo dle náboženství, druhá poměr všeobecné obytelnosti, třetí rozdělení dle stavu selského a kmetského. *J.*

Wskazówki do zbierania właściwości ludowych. Napisał Roman Zawiliński. Kraków 1886.

Polská literatura může se již chlubiti značným bohatstvím spisův ethnografických a příspěvků ku poznání lidu, jeho názorů, myšlének, písní, podání, obyčejův atd. Známy jsou zejména znamenité sbírky Oskara Kolberga a jiných na tomto poli pracovníků. Krakovská Akademie nauk vydává každý rok objemný svazek ethnografických příspěvků z různých stran Polsky, Rusi i Litvy. Četné jsou též práce posvěcené polské dialektologii, pocházející většinou od žáků zasloužilého prof. L. Malinowského. Také spisovatel „Wskazowek do zbierania właściwości ludowych“, p. Roman Zawiliński, náleží do školy prof. Malinowského i znám jest již z nejedné platné práce z oboru polského jazykozpytu. Nyní touží p. Zawiliński povzbuditi kruhy co nejširší k účasti ve sbírání a hromadění ethnografických, jakož i linguistických pramenů. Návod p. Zawilińského jest všestranný a velice usnadní sběratelům úlohu, neboť obrací zření na vše, co povšimnutí zasluhuje. Nelze pochybovati, že Wskazówki, kteréž prostřednictvím časopisu Szkoly dostaly se jmenovitě do rukou haličských učitelů, neminou se s cílem a že budou na prospěch stálého doplňování a sbírání ethnografického a linguistického materiálu. Dr. *J. Bystroň.*

Извѣстія С.-Петербургскаго Славянскаго Благотворительнаго общества. Г. 1885.

Druhý tento ročník Zpráv petrohradského slovanského spolku dobročinného obsahuje hojně statí, řečí a zvěstí po původu slavnosti tisícileté památky úmrtí sv. Methoda, kterážto slavnosť na Rusi stala se všeobecným národním svátkem. Petrohradský slovanský spolek jsa pilným činitelem při této oslavě, všímal si též bedlivě slavnostního ruchu v ostatních důležitějších městech ruských a proto, kdo chce poněkud učiniti si představu o způsobu a rozměrech slavností konaných dne 6. dubna 1885. po celé Rusi, nalezne v tomto ročníku Zpráv hojnosť materialu.

Z důležitějších statí v té věci jmenujeme řeč J. Paljmova „O historickém významu nynějšího Velehradu“, řeči pronesené při slavnostním zasedání slovanského spolku dne 7. dubna, jako řeč prof. Bestuževa-Rjumina, prof. Lamanského „Cyrillo-Methodějská idea“, prof. M. O. Kojaloviče „Několik dat z literarní historie Panonských životopisů sv. Cyrilla a Methoděje a církevněslovanského písma“. prof O. Millera „Po velikém dni“ a mimo to dvě příležitostné básně od M. Rozengeima a K. Slučevského. Některé z těchto řečí nesou známku polemiky. Osudy sv. bratří slovanských vyličil zde stručně M. Sokolov v řeči, kterou četl při slavnostním shromáždění v historicko-filologickém institutě knížete Bezborodka v Něžíně. Vedle toho vyplňují obsah Zpráv slovanského spolku obšírné popisy slavností, konaných dne 6. dubna v Petrohradě, řeči a zdravice pronesené za tou příčinou, jakož i došlé telegramy, popis slavností v Moskvě, Kijevě, Něžíně a Oděse, kde promluvil slavnostní řeč prof. F. J. Uspenskij a mimo to referát o slovanské slavnosti ve Varšavě za příčinou příjezdu slovanských hostí, kteří vraceli se z Petrohradu, při které příležitosti promluvili delší řeči mimo jiné universitní rektor N. A. Lavrovskij, prof. P. A. Kulakovskij a prof. Perwolf. Referáty o průběhu slavností zahraničných a o některých pracích literarních i hudebních, vydaných za příčinou tisíciletého jubilea, jsou vhodným doplňkem k celistvému obrazu. Z dalšího obsahu dlužno uvésti více méně polemické články N. Danilevského „Vladimír Solovjev o pravosloví a katolicismu“ a článek A. Kirějeva „Sblížení Slovanův“. S veřejným životem ostatního Slovanstva seznamovala redakce čtenáře svého listu v rubrice „Zvěsti ze slovanských zemí“, kterážto rubrika jest sestavena dle zpráv denních listův a přidělena pravidelně ku každému číslu. Zvěsti ty čerpány jsouce z rozmanitých oborů, týkají se hlavně současných událostí veřejného života. Některým kmenům slovanským věnovány jsou zvláštní úvahy a delší stati, jakož i o důležitějších událostech u jednotlivých kmenů uveřejněny jsou též v tomto ročníku četné korrespondence. Z dalších statí třeba uvésti stať „Slovan na parlamentárním bojišti“, v níž Dmitrij Nikoljskij líčí politickou činnosť dra. Desančiče, použiv jako pramene knihy „Све досадање беседе дра. Мих. Полита-Десанчића са повесничким цртама из српске политичне борбе од год. 1861.—1883. Нови Сад, 1883. V korrespondenci shledáváme dopisy z Bělehradu, z Nitry, z Uher, z Prahy atd. Čechům mimo tyto dopisy z Prahy, obsahující zprávy o příjezdu Tomašíkově za příčinou jubilea písně „Hej Slované“, o některých našich spolcích a literarních podnicích, věnováno jest několik delších článkův. Tak p. Štěpovič pokračuje ve svém cestopise po Čechách článkem nazvaným „Z cesty do Čech,“ podávaje v tomto ročníku Zpráv popis Rudolfina, Vyšehradu, Kutné Hory, Poděbrad, při čemž ovšem nikde neopomíjí přičiniti poznámky historické. Ku konci zmiňuje se o stavbě našeho nového Musea a líčí bohaté musejní sbírky. Pan N. Potašev přispěl cestopisnou črtou „Z Prahy do Vídně“, v níž zmiňuje se o městu Táboru, Budějovicích, o biskupu Jirsíkovi a o Pošumavské jednotě. K seznání našich poměrů ve mnohém ohledě přispívá též stať „K postavení Čechů v Rakousku“, pocházející z péra Čecha a uveřejněná pod šifrou J. Č. Pojednává vedle všeobecné úvahy o germanisaci, národním antagonismu a o politickém i parlamentárním boji. O poměrech Čechův amerických jedná zajímavý článek Wagnerův „Čechové v Americe“, kde podán celkový obraz o veřejném životě našich krajanův. Aby byl vyčerpán pestrý obsah tohoto ročníku Zpráv, dlužno zmíniti se ještě o překladě stati PhDra. Karla Abela, jednající „O možnosti všeslovanského literarního jazyka“, kde proneseny mnohé myšlénky o této v přítomnosti nerozluštitelné otázce. Článek „K biografii Juzia Venelina“

jest důležitým příspěvkem k životopisu tohoto bojovníka za svobodu bulharskou na půdě vědecké, hlavně proto, že přináší jeho dopisy k A. Bělugovu, jež zde veřejnosti podává L. Mačejovič. Krátké nekrology věnovány jsou čilým pracovníkům v oboru slavistiky Jiřímu Semenoviči Anněnkovu a Lavoslavu Geitlerovi. Každé číslo Zpráv slovanského spolku obsahuje rubriku „Slovanské zvěsti bibliografické“, ve které jsou podány recense rozličných spisů ze slovanských literatur. Z české literatury jsou v tomto ročníku uveřejněny Anněnkův posudek o knize dra. Lenza „Učení Petra Chelčického o eucharistii“, dále posudky o brožurách vydaných za příčinou slavnosti Sv.-Methodějské, Štěpovičova recense o slorníku L. Kuby „Slovanstvo ve svých zpěvech“ a téhož recense o Zeyerovu dramatě „Sulamit“. K závěrku podotýkáme, že při čísle desátém přešla redakce Zpráv do rukou pp. K. N. Bestuževa-Rjumina a P. G. Morávka. *K. Štěp.*

Свѣтъ и тѣни русской словесности. Сочиненіе Н. А. Воскресенскаго. С.-Петербургъ 1886., str. 219. (Dokončení.)

Nemalým stínem jest též špatný názor o tvarech a druzích poesie a významu prosy v literatuře, vzatý za doby renaissance se mnohým jiným ballastem od starých Řeků a Římanův. Některé tvary poesie, zavedené Aristotelem, nyní již zastaraly, a v tom způsobu, jak je pojímá učební theorie, již neexistují. Professoři sami mají velmi chaotický pojem o nich. Ba i dělení poesie na 3 druhy: na lyrickou, epickou a dramatickou nedá se přesně provésti. Za příklad uvádí autor „Mrtvé duše“ Gogolovy, jež někteří mohou pokládati za epopeu, jiní za roman, jiní za lyrické poema atd. Význam prosy též se špatně pojímá. Přehliží se, že ony doby, kdy zaujímala podřízené místo, již minuly a že následkem zjevné převahy vědy nad poesií a uměním „již blízko jest doba, kdy jména básníkův a umělcův zcela ustoupí své místo mužům vědy jakožto hlavním původcům lidského pokroku. Jména básníkův zaznívají již řidčeji a řidčeji, kdežto jména učenců nabývají vždy větší a větší známosti. Jednou ze zásluh našeho století jest také ona, že věda a umění staly se za naší doby totožnými, že se spojily s poesií, majíce všechny za předmět výhradně svět skutečný. — Na konci 6. kapitoly spisu svého praví autor, že „panující nyní theorie slovesnosti, definující slovesnosť jakožto umění a dopřávající tomuto převahu nad spisy prosaickými pranic neodpovídá obzoru vědy naší doby a nijak nevyhovuje požadavkům všedního života čili lépe řečeno praxi současné literatury a nemůže proto sloužiti s úspěchem vzdělání mládeže“.

Ve posledních dvou kapitolách svého spisu pojednává Voskresenskij o nedostatcích, vyskytujících se ve přednášení literarní historie. Literatuře se prý vyučuje jako v nějakých duchovních seminářích, a ve Galachově chrestomatii, která se dočkala během 40 let již 20 vydání, jest velmi málo ukázek ze spisovatelů doby nové, kdežto mnohým starým spisovatelům a spisům, nemajícím jiné ceny než snad filologickou, archaeologickou nebo historickou věnuje se místa mnoho. Když pak žák vidí, jak mnoho času se popřává rozličným nechutným letopisům, theologickým řečnickým plodům a j. věcem, pozbývá i té špetky vážnosti, kterou ku literatuře dosud choval. Nedostatečným jest rozdělení nové periody ruské literatury na 5 období, z nichž celá tři (Petra Vel., Lomonosova a Kateřiny II.), zahrnující více než jedno století, jsou věnována rozboru plodů směru pseudoklassického či lépe řečeno napodobeninám francouzského pseudoklassicismu. Pátým obdobím, obdobím Puškina a Gogola, literatura končí. Říká se sice, že názor o nových spisovatelích se ještě neustálil, avšak činnosť mnohých z nich se již zakončila a jest také kritikou a obecenstvem náležitě oceněna, tak že se o spisovatelích těch ve školách již přednášeti může. — Na konci knihy své praví autor, že lepší výsledek ve vyučování literatuře jest jen tehdy možným, bude-li zavedena radikální reorganisace toho předmětu, a slibuje, že se pokusí ve příštím spisu svém postihnouti současné požadavky obecenstva od literatury a základy, na nichž třeba stavěti vyučová i vlastenecké slovesnosti. Celá kniha od počátku do konce vzbuzuje živý interess a bylo by zajisté její studium prospěšné i našim esthetikům, jichž pohříchu máme málo. —*dl*—

Шест приповедака Л. К. Лазаревича; Београд 1886., str. 215.

S dychtivostí sáhli jsme po knize jmenované, a věru že nás od počátku až do konce zajímala jako málo která druhá Šest krásných povídek, pravých perel poesie, podal tu mladý novellista srbský dr. Laza K. Lazarević národu svému, aby se postavil po bok předním básníkům domácím Ljubišovi, Milićevićovi, Glišićovi, Jakšićovi a Miloradu P. Sapčaninu, kterému přítomnou sbírku věnoval. Jako jiní novellisté srbští obral si i on prostý lid za předmět svrchovaně uměleckých svých povídek, které vynikají zdravým, nenadsazeným realismem, skvělou dikcí básnickou, lehkým humorem a, co nejvíce ceníme, psychologickou hloubkou Psychologický bystrozrak básníkův proniká až do nejtajnějších záhybův duše lidské a zastavuje se nejraději na pozorování rozličných nálad a zvláštností duševních. Co se této vlastnosti týče, vynikají z celé sbírky nejvíce dvě povídky, směrem a poněkud i obsahem sobě dosti podobné. Jest to „Prvi put s ocem na jutrenje“ a „Na bunaru“. Prvá předvádí nám mistrovsky srbskou rodinu, jejíž otec, zaveden byv špatnými přátely, málo dbá o svou živnosť, až konečně se obrátí, dojat byv andělskou dobrotou manželčinou, a praví synovi: „Synu, vstaň, a půjdeme do kostela“. Povaha podivínského otce jest vylíčena znamenitě Druhá povídka „Na bunaru“ (U studně) rozvinuje opět před námi život v širší srbské rodině — zádruze, v níž panuje vzorný pořádek a disciplina, až na nového člena jejího Anoku, která se do zadrugy vdala a pro svou neposlušnosť brzy na se uvalila hněv starešiny. Vidouc však, že by nic nepořídila, lituje svého chování a jde ku starému djedovi prosit ho za odpuštění Povídka končí krásnou scenou u studně, kde Anoka polévá vodou všechny členy rodiny. — Přítomná kniha jest prvou sbírkou povídek dra. Lazy K. Lazarevića, které byly dosud roztroušeny po rozličných časopisech a tak málo komu přístupny. Spisovatel vystoupil poprvé na literarní kolbiště svou povídkou „Školska ikona“, která byla r. 1880 vytištěna v dubrovnickém „Slovinci“, později pak ve „Srbadiji“, kde vyšla také jiná Lazarevićova povídka „Prvi put s ocem na jutrenje“, poprvé vytištěná r 1880. v „Srbské Zoři“ a později mimo „Srbadiju znova otištěna i v „Sokolu“. Ostatní čtyři povídky „U dobri čas hajduci!“ „Na bunaru“, „Verter“ a „Sve će to narod pozlatiti“ vyšly r. 1881. a 1882. v Otadžbině. Několik jich bylo přeloženo již do němčiny, jedna pak („Na bunaru“) i do frančiny, a sice r. 1885. v Revue de Belgique. *K.*

Záhřebská Akademie Nauk vydala právě literarní sborník ku oslavě padesátiletého jubilea hrvatské literatury: U proslavu petdesetgodišnjice preporoda hrv. knjige god 1885 O knize této, obsahující výborné příspěvky předních učenců chrvatských, rozepíšeme se příště obšírněji.

Slovenské povstanie z roku 1848. - 1849. zove se knížka vydaná právě v Trnavě nákladem spisovatelovým, jenž skrývá se pod jménem Očitého svědka. Spisek tento má ráz polemický vzhledem k životopisné rozpravě dra. Josefa Mil Hurbana o Lud Šturovi (Slov. Pohľady 1885), v němž vůdce Slováků také obšírně se dotýká dějin slovenského povstání z r. 1848—1849.

V nejnovějším svazku (20. 1886.) pařížské *Revue française de l'étranger et des colonies* (viz Slov. sborník 1886, str. 430) uveřejnil francouzský spisovatel pan C. Courrière překlad dvou stati p. n „Deux patriotes Bulgares I. Louben Karavélof II. Botev“ od J. A. Voráčka. Obě tyto práce přinesl prvotně náš Slovanský sborník (1885).

„Slovanský sborník“ vychází vždy 15. každého měsíce a předplácí se v administraci (knihtiskárna J. Otty) Karlovo náměstí číslo 34. nové: na čtvrť roku 1 zl. 30 kr., poštou 1 zl. 40 kr., na půl roku 2 zl. 50 kr., poštou 2 zl. 70 kr., na celý rok 4 zl. 80 kr., poštou 5 zl.

Odpovědný redaktor: **Edvard Jelínek.** — Vydáním, tiskem a nákladem knihtiskárny **J. Otty** v Praze, na Karlově náměstí č. 34. n.

SLOVANSKÝ SBORNÍK.

Ročník V. — 1886 — Číslo 11.

Čenstochova.

Z cest dra. Josefa Štolby.

Připsáno spanilomyslným manželům Marii a Bronislavu Grabowským v Čenstochově.

I.

Konám první svůj výlet do kraje slovanského. Vábí mne poznati život polský, a toužím, abych poznal, jak Rus má se k Polákovi.

Vlak zastavuje v předposlední rakouské stanici v Trzebini. Seděli jsme od rána ve vagoně a protož úpravné restauraci zdaří se snadno přiměti nás k tomu, abychom odbyli večeři ještě na rakouské půdě.

Sklepník, mluvící polsky, rusky, francouzsky a německy, přináší výbornou šunku a dobré pivo a my požívajíce těchto vynikajících darů božích s náležitou chutí, rozhlížíme se po společnosti, která chystá se s námi do ruské říše.

Není veliká. Hrstka Poláků, několik Rusů a Rusek vracejících se z cest po Evropě, jeden Francouz, několik Němců a houfec židů. Společnost tato jest rozložena kolem stolů a posilňuje se jako my na svou další pouť.

Pojednou vchází vysoký starý žid v černý kaftan zahalený, s dlouhým jak mléko bílým vousem, s bystrýma očima a čilý jako mladík. Rozhlíží se a již vážným krokem spěchá k nám.

„Pánové potřebují rublů?" táže se a pravice, vnořivši se v hlubokou kapsu kaftanu, vrací se po chvíli s balíkem bankovek ruských všech druhů. Jest jich jistě za 2—3000 rublů.

„Zač rubl?" táže se soudruh.

„Za 124."

Byla to cena nižší, nežli za kterou vyměnili jsme ruble v Praze.

„Jak dlouho již dává pán za 124?"

„K čemu třeba to pánu věděti? Chce-li pán, zde jsou, ne-li, s Bohem!"

Chvíli čekal žid a když uslyšel rozhodné ne, obrátil se klidně k sousedům našim.

Tento žid penězoměnec jest na rakouských hranicích první znamení blížící se Rusi. Po léta již očekává každý vlak v Trzebini, přejíždí s ním do Granice, kdež nabízí cestujícím peníze rakouské, uložené v druhé kapse dlouhého kaftanu, a vrací se s nimi zase, aby nejbližšího vlaku stejně opět použil. Každý, kdo v posledních letech Trzebiní do Ruska a odtamtud zpět se bral, povšimnul si zajisté figury této, která, ačkoliv židovských takových penězoměnců v pohraničních stanicích s obou stran dosti, zjevem i klidem svým přede všemi ostatními poutá pozornosť.

Za nedlouho vsedáme za úplného již šera opět do vlaku a brzy na to jsme v rozsáhlém nádraží poslední stanice rakouské: Ščakowy. Plných 18 minut nechávají nás tu státi, jakoby chtěli nám popřáti času, abychom důkladně rozloučili se s rakouskými doutníky, jichž dobrotu teprv v cizině poznáváme. Konečně stroj zapískne a již ubíháme děsnou písečnou pouští dále. Ještě jednou přesvědčíme se, máme-li pas, ruským konsulatem ve Vídni řádně vidovaný, v kapse, neboť on jest jediným klíčem do ruské říše, a pak napnutě hledíme z vagonu, kdy objeví se konečně půda říše ruské. Několik minut nic, nežli světle žlutý písek, jenž panujícím soumrakem vítězně proráží, konečně zaleskne se říčka dělící Rakousko od ruského Polska, stroj zapískne opětně, vlak uvolní rychlosť a vjíždí na most, v jehož středu vítá nás první ruský bodák, hájící přechod neoprávněným chodcům.

Několik okamžiků ještě a vjíždíme do velikého nádraží. Jest pusté. Jen v popředí řada četníků as deset kroků vždy od sebe vzdálených a v pozadí několik zvědavých celníků, kteří v duchu hrabou se již v našich zavazadlech.

Staneme, ale dvéře vagonů se neotevírají. Četníci, statné to postavy v tmavomodrém stejnokroji s vysokými botami, s černým řemením, s červenými šňůrami a se šavlí po levém a s revolverem po pravém boku, jako ostříži hlídají dvířka, aby z nich nikdo nevystoupil, a po dosti dlouhém čekání vstupuje do kupé četník a odjímá každému pas. Započal s prvním vagonem a nikdo nemůže uklouznouti, neboť jde od cestujícího k cestujícímu a kdo pasem není opatřen, toho pošlou s bezpečným průvodem zpět.

Nyní teprv otvírají se malá dvířka vedoucí do velikého Ruska. Rozumí se, že cesta další vede jen přes celnici.

Veliká, špatně osvětlená místnosť, do níž zřízenci v modrých bluzách vlekou celé barrikády beden a kufrů, na kteréž vrhají se celníci ihned jako hladoví supi na kýženou kořisť! Malé vaky je neváblí valně, avšak na ohromné ty kufry a koše dam, vracejících se z lázní, padají jako kobylky na šťavnaté role. Přihrádka za přihrádkou opouští útroby kufrů a beden, a zasvěcujíc diváka v nejtajnější podstatu dámské toiletty, stává se kořistí pátravých rukou celníků. Děsné podívání, jak krásně urovnané prádlo, šaty a bezčetné jiné drobotiny mění se v chaos, jenž pořádku milovného majitele mohl by přivésti v zoufalství. Avšak klidně hledí dámy na nešetrné počínání si celníků. Uvyklyť tomu a vědí, že jinak to nemůže býti.

Konečně zdařilo se také nám dopracovati se celníka, jenž dosti slušným způsobem pohrouživ ruce své do vnitra nevelkých našich zavazadel, známkou kontrolní je opatřil, načež odevzdavše je péči nosiče nádražního, spěchali jsme do restaurace.

První restaurace ruská. Rozsáhlá, slušná místnost na sloupech, v pozadí buffet a na něm neúřední znak Ruska: obrovský samovar.

Zastávka na hranicích trvala skorem hodinu, doba to, jež zajisté opravňovala k tomu, abychom pokusili se, nahlédnouti do útrob první ruské kuchyně. Avšak jak vzpomínali jsme rakouské šunky v Trzebini! Zalili jsme něco, co pocházelo patrně z hovězího Metusaléma, sklenicí dosti špatného piva, napravili žaludek šálkem výborné herbaty, jak Poláci čaj nazývají (herba the), a již zvali nás ku vstoupení do vlaku.

Světlemodří zřízenci rakouských drah zmizeli a konduktéři v ruském kroji otvírali dvéře vagonů. Zavalité postavy v tmavém dlouhém kabátě, červeným koženým pasem přepásaném, s širokými kalhotami do vysokých bot, s placatou bílou čepicí na hlavě a s krátkým zabijákem v koženém pouzdru po pravém boku na způsob anglických policemenů. Když vše vstoupilo, uzavřeli dvéře a četníci napnuli opět svou pozornost. Po chvíli objevil se četník, jenž nám byl pasy odejmul, s velikými deskami v náručí a provázen konduktérem obcházel jedno kupé za druhým. Každý cestující musil říci své jméno, on vyňal z pasů podle začátečních písmen sestavených dotyčný pas, doručil ho majiteli a opustil kupé, jež konduktér ihned na klíč uzavřel, aby nikdo více přistoupiti nemohl.

Když zdlouhavá procedura tato byla odbyta, zapískl stroj a konečně vlak ubíhal s námi po vytoužené půdě polské.

Byla chladná tmavá noc. Krajina, pokud bylo lze pozorovati, plochá, spoře porostlá a na každé stanici houf židů v dlouhých kaftanech.

Jen vševědoucí Bůh ví, co ti židé na stanicích v Polsku činí. Nechť jedeš ve dne nebo v noci, v každou hodinu nalezneš jich tam několik, kteří na vlak jakoby čekali, avšak klidně zase dále ho jeti nechají.

Stanice se svou židovskou stafáží míjela za stanicí a konečně o půl jedné v noci dorazili jsme do Čenstochovy, kdež očekával nás přes pokročilou hodinu noční i u nás dobře známý spisovatel polský a vzácny přítel Čechů: prof. Bronislav Grabovský s jinym ještě přítelem.

Přivítavše nás co nejsrdečněji uvedli nás do elegantního hostince, jemuž málo rovných v samé Praze.

II.

Hotel anglický v Čenstochové, jehož majitel pan Fux přes nepolské své jméno jest dokonalým Polákem, slouží Čenstochově opravdu ku cti. Pokoje jsou co nejelegantněji a nejpohodlněji upraveny, na zdech není jiných obrazů nežli z dějin polských, ob-

sluha velice správná a ceny mírné. Toť jsou vlastnosti, které zasluhují, aby mu věnována byla vděčná vzpomínka.

Krásné ráno a šťastná náhoda usmívaly se na nás v Čenstochově. Bylať právě pouť a několik tisíc poutníků ze všech konců Polsky dostavilo se, aby hledalo u Matky Boží útěchy a posily. Protož spěchali jsme, abychom záhy dostali se na Jasnou Horu, na níž trůní klášter Paulánský, každoroční to cíl tisíců nábožných poutníků, mezi nimiž často i množství Moravanů.

Čenstochova, jež dle posledního sčítání lidu chová 15.522 obyvatel, sestává z dvou částí: ze staré Čenstochovy a z Čenstochovky. Stará Čenstochova, ležící na západ od Jasné Hory, jest místem obchodním, v němž odbývají se pravidelně veliké trhy, a tudíž úplně v rukou židů, jichž počet tvoří plnou třetinu celého obyvatelstva. Domky jsou v těchto místech jednoduché, zanedbané, nečisté, ulice široké a špatně dlážděné a jedinou jich ozdobou houfy starých a mladých židů, židovek a žíďat, na nichž patrno, že Polsko jest jejich zemí zaslíbenou.

Čenstochovka, rozkládající se na samém úpatí Jasné Hory, podobá se co do zevnějšku staré Čenstochově až na to, že židů tu nepoměrně méně. Zde hostinec na hostinci, starající se o tělesné potřeby poutníků a od kláštera až téměř do středu jejího táhne se řada bud, naplněných především obrazy Matky Boží Čenstochovské ve všech velikostech, pak obrazy jiných svatých, mezi nimiž i náš sv. Jan Nepomucký velmi četně se vyskýtá, nalézaje v Polsku mnoho ctitelů, pak soškami svatých, růženci, modlitebními knihami a podobnými památkami, bez nichž žádný poutník neopouští město.

A spojení obou těchto míst, totiž Staré Čenstochovy s Čenstochovkou, zprostředkuje nejkrásnější třída, ulice Panny Marie, ohromně široká a 2 kilom. dlouhá se čtyřmi řadami starých košatých kaštanů, táhnoucí se od náměstí Staré Čenstochovy až k patě Jasné Hory. Toť hlavní tepna města. Zde jsou nejpěknější domky vesměs kamenné, z valné většiny balkony opatřené, zde jsou nejdůležitější budovy, jako radnice nevalně pěkná, gymnasium a hezoučká, malá církev ruská, a tudy táhnou s vlajícími prapory zástupy poutníků za nábožného zpěvu ku klášteru.

Avšak v noci poletuje ulicí touto divné ptactvo, jež by ruská policie v ní trpěti neměla. Několik židovských faktorů potlouká se tu do nejpozdnějších hodin a věší se na paty chodců, nabízejíc se co nejochotněji za vůdce k dámám, jež nemívají ve zvyku odmítati návštěvy cizích pánů.

Posnídavše rychle u cukráře, neboť v Polsku obyčejně kavárna jest přívěskem krámů cukrářských, brali jsme se třídou touto ku klášteru. Překrásná alej, založená r. 1825. za úřadování měšťanosty Gąsiorowského, končí v rozsáhlý park, jímž záhy dostoupili jsme holého svahu volného návrší, Jasné Hory, na jehož temeni klášter se vypíná. Jest to veliký soubor budov, z něhož vyniká krásná štíhlá věž kostela Panny Marie, menší vížka krásné práce

na střeše sedící a budova klášterní jako pevnosť vypadající, což vše obehnáno příkopy a baštami.

Avšak dlouho nemůžeme pozorovati krásný ten obraz. Neboť okolo nás hemží se tisíce poutníků tváří ryze slovanských, v nejrozmanitějších národních krojích, kteří nedají nám dlouho na jednom místě postáti. Nejvíce jich ze Sandomířska a z vnitřních krajů Polsky. Ženy mají okolo boků modré sukně zástěrám podobné s bělavými proužky, stejné zástěry splývají od krku dolů a na hlavě cosi jako turban — ty jsou ze Sandomířska. Jiné zdobí stejný šat červený — ty jsou z nitra. Muži mají modré kazajky s červenými rukávy a s červenými pasy, červené, modře pruhované šaravary do vysokých bot, jiní bílé, opět jiní modré dlouhé kabáty — zkrátka krojů tu, co do střihu velice podobných, avšak co do barev tak rozdílných, že až přechází zrak.

A jaký všude život! Na všech stranách plno žebráků, po celý den s odkrytými hlavami palčivému slunci vydaných a chroplavými hlasy usilovně almužny se domáhajících, mezi nimi malé. patrně improvisované krámky s nápoji, sem tam skupinky zpěváků zpívajících nábožné písně, a středem valí se dva proudy, jeden směřující ku klášteru, druhý ho opouštěje.

Udiveni se rozhlížíme. Věčný tu šum a neumdlévající hluk, avšak nikde rušivý smích neb rozpustilé pokřikování.

Tisíce lidí tu, avšak tisíce ty proniknuty jsou takovou vážností, takovou nábožností, že patrno, nejen že hledají, ale že skutečně i nalézají tu plné duševní útěchy.

Přibyli jsme dosti časně, ale přece již potkáváme některá procesí, jež vykonavše pouť svou, vracejí se k domovu. A pěkný tu zvyk zachován. Každý takový oddíl poutníků provází kněz z kláštera až k rozhraní jeho, kdež vypíná se socha svatého uprostřed několika stromů, zde vystoupí na stupně pomníku a loučí se s poutníky, dávaje jim na cestu ještě dobrá naučení.

Takové oddělení kráčí proti nám. Napřed šest statných jonáků nese pestré prapory, za nimi ženské nesou obraz Bohorodičky křiklavě malovaný, pak kráčí mladý kněz jiskrného zraku v rochetě a za ním valí se poutníci. U sochy zastavili. Kněz vystoupil na stupně a jako zázrakem stalo se utišení, že daleko bylo slyšeti hlas jeho, když mluviti k nim započal. Mluvil prostě, avšak tak dojemně, že záhy hlasitý pláč, vždy náhle sborem propukající, přerušoval na chvíli jeho slova. Pak za ohlušujícího pláče skončil, lid dral se, aby políbil ruce, roucho jeho a po chvíli za nábožného zpěvu bral se k domovu, kdežto kněz sám spěchal do kláštera, aby v nejbližším okamžiku snad zase vrátil se s novým zástupem.

Zvolna kráčíme ku klášteru. (Dokončení.)

Rozmluvy s hrab. L. N. Tolstým.

Podává V. Vogezskij.

(Pokračování.)

„Nastává jiná otázka, bezděky vyplývající z mých slov," mluvil hrabě. „‚Kázati umíte výborně, Lve Nikolajeviči, ale plníte-li pak to, co hlásáte?' Tato otázka je zcela přirozená, vždycky mně ji činí a vždycky mně vítězoslavně zatykají ústa. ‚Hlásáte, ale jak pak sám žijete?' Skutečně, mohu rozumovati výtečně a býti upřímným, ale nikdo mně nikdy neuvěří, pokud bude viděti, že zůstávám v paláci a utrácím za den tolik, kolik by stačilo chudé rodině na celý rok. Proto tedy odpovídám, že nehlásám a také nemohu hlásati, ačkoli si toho přeju všemi silami své duše. Hlásati mohu jenom svými skutky, ale skutky mé jsou zlé. To, co mluvím, není kázání, já si pouze přeju najíti smysl života na tomto světě."

Často říkají hraběti: jestliže nalézáte, že vně plnění učení křesťanského není rozumného života a milujete-li tento rozumný život, proč pak neplníte přikázání?

Odpověď hraběte zní: „Jsem vinen a zasluhuji opovržení za to, že neplním; ale při tom ani ne tak k ospravedlnění, jako spíše k vysvětlení mé nedůslednosti pravím: podívejte se na můj dřívější život a na život nynější i uvidíte, že se snažím plniti. Arciť nevykonal jsem ani $^1/_{80000}$ a jsem v tomto ohledu vinen, avšak nevykonal jsem ne proto, že bych nechtěl, ale proto, že jsem nedovedl. Naučte mne, jak se vymotati ze sítě pokušení, která mne zachvátila, pomozte — a já vykonám; však i bez pomoci doufám, že vyplním. Obviňujte mne, jako to činím sám, ale obviňujte jenom mne, nikoli však tu cestu, po které kráčím a kterou ukazuji těm, kdo se mě ptají, kde po mém mínění je cesta. Znám-li cestu domů a jdu po ní opilý, potáceje se brzo na levo, brzo na pravo, zdali pak kdo řekne, že je nepravá ta cesta, po které kráčím? Je-li nepravá — ukažte mi jinou; pakli bloudím a vrávorám, pomozte mi, podporujte mne na té cestě a nepleťte mě, neradujte se, nevolejte jako u vytržení: „Hle, podívejte se na něho, povídá, že jde domů, a zatím sám leze do močálu! Ano, neplesejte nad tím, nýbrž přispěte mi, přijďte mi na pomoc. Vždyť nejste zlí duchové z močálu, ale taktéž lidé, ubírající se k domovu. Vždyť jsem sám a vždyť přece si nemohu přáti, abych zabředl do bahna. Pomozte mi, mé srdce trne zoufalstvím nad tím, že jsme zbloudili, a co se takto strachuji všemi silami své duše, vy při každém novém poblouzení místo abyste mne politovali, strkáte mne a voláte jásajíce: ‚Vizte, zároveň s námi leze do bahna!'"

„Hle, takový jest můj poměr k učení a plnění jeho. Všemožně se zasazuji, abych dle něho jednal, a nejednám-li, tož nejen že toho lituji, ale prosím o pomoc, abych mohl tak jednati, a s radostí vítám každého, kdo hledá cestu jako já, a naslouchám jeho slovům."

III.

Hrabě Tolstoj s radostí vítá každého a ochotně mluví s každým, kdo může přispěti třebas i malým zrnkem k filosofii zákonů života nebo jest s to, aby ukázal nejbližší a nejsnadnější cestu k vyšetření těchto mravních zákonů životních. Hrabě jest pokaždé srdečně rád, kdykoli se mu namane kniha, v nížto se setkává s úryvky svých myšlének, protože je mu to důkazem, že jeho názory jsou již známy jednotlivcům a že tedy budoucně budou přístupny širším kruhům obecenstva. Za poslední doby bylo jej možná viděti s výtvory starověkých mudrců v ruce, an pozorně znova přečítá to, čím opovrhují mnozí a nač zapomínají, jakmile opouštějí lavice školní — systémy řeckých filosofů; těchto jiskřiček světla v pohanské temnotě, předchůdců učení křesťanského.

Komu se naskytla příležitosť prostudovati poslední spisy hraběte, kdo s ním rozprávěl a do opravdy přemýšlel a vnikal v nelíčená slova „Zpovědi" a „V čem záleží má víra",*) tomu nemohlo ujíti, že filosofické myšlení našeho belletristy se vyznamenává jakýmsi eklekticismem. A vskutku, v pokoře zlu, hlásané Heraklitem, přes všecku drsnosť a hrubosť názoru efesského myslitele spatřujeme zárodek dopodrobna vysvětlené zásady hraběte „Neodpírej zlému".**) Snaha jeho skrze člověčenstvo poznati vše lidské silně připomíná Protagora s jeho školou, ačkoli poslední uznávaje za měřítko ne člověčenstvo, nýbrž člověka, upadl v touž chybu, ve které se po nějakou dobu nalézal i hrabě Tolstoj. Přejdeme-li dále k Sokratovi. Antisthenovi, Platonovi, Zenonovi a Epikurovi, nalezneme pozoruhodnou shodu myšlének spisovatele „Zpovědi" s myšlénkami dotčených filosofů. Cokoli bylo dobrého, mravně dokonalého v učeních starého věku, všecko možná najíti ve slovích hraběte Tolstého, který, toť se rozumí, uspořádal a vyjádřil světové pravdy dle svého úkolu a povahy. Zdá se, jakoby on natáhl minulostí lidské myšlénky niť a na tuto nitku navlíkal jako perly důsledně, krok za krokem závěrky řeckých filosofů, očišťuje je od jalových škvárů, od zapletených fysických a politických doktrin. Jsa takto proniknut ethickou filosofií Řecka, béře se ku předu a řídě se nataženou nitkou, předělává pro sebe a svým způsobem positivism, uznává učení Spinozovo o počátku počátků, přisvědčuje zároveň s Hobbesem názoru o postoupení svých práv při živobytí společném ku prospěchu jiného a konečně dochází ku Kantovi a Fichtovi, jichžto ethické učení zdá se býti soustředěno ve spisech hraběte. Kdo tedy si chce učiniti přibližný pojem o ethických a náboženských zásadách hraběte Tolstého, může je najíti v Kantově „Náboženství", v „Kritice čistého rozumu" a ve Fichtově „Kritice veškerého zjevení". Obzvláště Fichte je blízký hraběti Tolstému, ačkoli poslední pochopil svou úlohu šíře; umínil si obléci

*) Z tohoto místa vysvítá, že „Zpověď" a „V čem záleží má víra" jsou dva rozličné spisy, nikoli jeden a týž, jak by se dalo souditi ze slov p. P. Durdíkových v jeho zajímavém článku o Turgeněvovi (Slov. Sborn. 1885 str. 262). Omyl dá se snadno vysvětliti tím, že oba zmíněné spisy jsou v Rusku zakázány a že i z Rusů málo kdo měl dosud jasné ponětí o posledních dílech výtečného romanopisce. Pozn. překl.

**) Evang. sv. Matouše 5, 39. Pozn. překl.

základní pravidla ethiky ve stručnější, jednodušší, srozumitelnější formy, t. j. umyslil si podati obecenstvu ethickou filosofii v přehledné podobě bez hledaných terminův a nejasných výrazů. Hrabě, jak se mi zdá, hledí přizpůsobiti výsledky filosofie ku každodennímu životu tak, aby se staly majetkem každého a mohly sloužiti za základ v živobytí lidském. Hrabě uvážil v mysli své a promyslil znova všecko, co bylo promyšleno více než za tisíc let, sjednotil v sobě vše, co bylo vyřknuto dávno před ním, nyní pak jest mu uvésti všecko toto v soustavu, přepracovati a utvořiti své další theorie. Avšak hrabě Tolstoj dokonce není takový eklektik, jako Viktor Cousin, Royer-Collard a j. On nevrhá se od Kanta k Proklovi, od Prokla k Heglovi, nevykládá filosofů, ale béře (ano možná říci, n e v ě d o m k y béře) jejich myšlénky a navléká na svou nitku, vedoucí ke blahu lidstva. Myšlénky tyto jako kalné potůčky a říčky stékají se v jeho soustavu a tvoří klidné jezero, ve kterém kovy a jiná přímės se usazuje na dně, a voda se stává průzračnou a chutnou. Veškerá moudrost lidská mnohých století, všecky ethické pravdy, přispívající ku štěstí člověka, našly ohlas v učení Kristově a toto učení se stalo takořka východiskem a počátkem ethiky hraběte Tolstého. Poznal jsem, že usilování o pravdu on považuje za nejvyšší usilování a povinnosti vůči bližnímu — za hlavní povinnosti. Slýchal jsem už dříve, že hrabě klade zvláštní důraz na slova Kristova „neodpírej zlému", nyní pak jsem se odhodlal požádati ho, aby mně vysvětlil tuto zásadu. „Hrabě chce asi vykládati slova božského učitele," pomyslil jsem si, „a sice způsobem pro mne zcela novým." Sdělil jsem svou myšlénku hraběti.

„Nechci vysvětlovati učení Kristova," odvětil mně, „nýbrž naopak, mým přáním bylo by z a p o v ě d ě t i, a b y h o n e v y k l á d a l i, protože všickni lidé, různí svou učeností a nadáním, moudří i hloupí, jsou stejni před Bohem, poněvadž všechněm jest přístupná Jeho pravda. Ano Kristus pravil, že nemoudrým zjeveno to, co skryto před moudrými. Všichni mohou a jsou povinni pochopiti to, co Kristus pravil ke všem millionům prostých a neučených lidí, kteří žijí a kteří žili . . ."

„Vy totiž chcete říci, že vše dobré, dokonalé, potřebné člověku musí a také může jím býti pochopeno? Souhlasím. Avšak na všechen způsob kdyby lidé plnili vše, co se rozumu zdá býti dobrým, nebylo by lidí nešťastných a také ne zlých. A přece jsou na světě i zlí i nešťastní lidé, ačkoliv jest jim pravda přístupná. Proč? Vy pravíte, že základ blahobytu a štěstí lidského záleží v tom, abychom neodpírali zlému; leč nebudu-li klásti odporu divochovi, který se chystá mne zavražditi, tož passivně a tudíž i proti všelikým zákonům mravnosti dopustím zlo. Může to býti?"

„Ku podivu! Za poslední doby míval jsem často příležitosť mluviti s nejrozmanitějšími lidmi o tomto zákoně, t. j. že nemáme odpírati zlému. Ačkoli zřídka, však přece setkával jsem se s lidmi, kteří se se mnou srovnávali. Leč dvě třídy lidí nikdy, ano i v zásadě nedopouštějí přímého porozumění tohoto zákona a horlivě dokazují, že jsme oprávněni odpírati zlému. Jsou to lidé dvou krajních polů: zuřiví konservatoři, považující své názory za jedině pravdivé, a atheisté-revolucionáři. Ani jedni, ani druzí nechtějí se zříci práva násilím protiviti se tomu,

co pokládají za zlé. I sebe rozumnější, vzdělanější z nich nikterak nechtějí pochopiti té jednoduché, zřejmé pravdy, že, připustíme-li, aby jeden člověk násilím protivil se tomu, co považuje za zlé, zrovna tak i jiný bude moci násilím odpírati tomu, co on sám pokládá za zlé."

„Dovolím si podotknouti, že nejsem ani zuřivý konservator aniž atheista-revolucionář."

„Ano, ale všickni nejrozmanitějšími způsoby rozumějí učení o pravdě, jenom zavrhují ten přímý, prostý smysl, který tato v sobě obsahuje. Založili jsme veškeren svůj život na těch základech, které odporují této pravdě, nechceme rozuměti učení pravdy v jeho prostém a přímém smyslu a namlouváme sobě a jiným, buďto že vyznáváme učení pravdy nebo že učení toto se nám nehodí. Zdálo by se, že prve nežli chceme vynésti svůj soud o učení pravdy, potřeba pochopiti, v čem ono záleží. Abychom pak mohli rozhodnouti, rozumno-li její učení čili nic, dlužno především uznati, že ona praví to, co praví."

„T. j. vy míníte, není třeba podřizovati pravdu našemu pravdy prázdnému životu, není třeba dle sofistů překrucovati pravdu sobě a jiným k libosti. Leč vzpomínám si na slova Pascalova: ‚Věříme v něco ne proto, že to je pravdivé, ale považujeme za pravdu to, co milujeme.' Nad to i Lewes praví: ‚Jenom neveliký počet filosofických hlav osvědčil se s dostatek schopným odloučiti se v duchu od praktických výsledkův a soustřediti veškerou pozornosť na pouhé pravdě.' Errare humanum est..." (Dokončení.)

Polka mezi Češkami.

Zpomínka na Honoratu Wiśniowských-Zapovou.

Z pamětí Sofie Podlipské.

(Dokončení.)

Zapová vypravovala často o této dlouhé a trapné cestě poštou, kde jí dítě skoro umíralo a ona sama, bez služky a k tomu nezkušená, sobě rady nevěděla.

Bylať vychována v kruzích aristokratických. Základ jejího vzdělání byl znamenitý a bylo její radostí, touhou, povoláním v tomto vzdělání pokračovati.

Seznámivši se se svým chotěm učila se s ním nejen jazyku českému, ale též dějepisu a zeměpisu.

Bylo jí tuším šestnácte roků, když s ním svatbu slavila.

Dvacetiletá v r. 1845. ubírala se s ním do Prahy, kde nikoho neznala, opustivši příbuzné a přátely ve vlasti.

V Praze přišla v jiné poměry, bylo jí podrobiti se jiným mravům a zvykům. Nebylať zvyklá sama řiditi kuchyni, neznala se v ručních pracích. Ve Lvově měla k tomu nějakou služebnou v domě. V Praze vyžadovaly poměry manželovy, aby sama domácnosti se ujala a dostala služku zcela nevycvičenou. Očekávala opět rodinu, cítila se churavou a umírala touhou po vlasti.

Nicméně přemohla malicherné, ale trpké nesnáze a naučila se vařiti, šiti, plésti a málem hospodařiti, jako kdyby byla bývala odjakživa k tomu vedena. Stálo ji to však namáhání velké

Byla brzo podruhé matkou, pak ztratila tuším dvě dítky za sebou úmrtím. Zápasila s velikými obtížemi a chorobami.

Nicméně nepozbyla svěžesti ducha a chuti k literarní činnosti. Libovala si v četbě polských básníků a spisech vědeckých. Našla i tolik času, že brala péro do ruky se šťastným výsledkem. Podalať do časopisův a almanachů pozoruhodné články národopisné.

V jejím domě shromažďoval se kruh českých literatův a všem bylo útulno pohostinstvím jejím. Dovedla vše tak úpravně uspořádati, hosti tak mile vítati, že srdce roztálo. Její hovor byl živý, poutavý, rozmarný, její způsob nenucený a okouzlující, vzdálen vší koketerie a rovněž tak šeredné protivy pedanterie. Vymaňovala se šťastně ze všeho, co ji skličovalo, a ukazovala se jakou byla od přírody.

Setkávala se ovšem také s paními a dívkami. Její milou přítelkyní stala se Bohunka Pichlová (Marie Čacká). Bylať uvedena k Hlavsovům, k Rittersbergovům, do domu paní Fričové a Staňkové. Kromě toho seznámila se ještě jinde. Její pojmy o salonním životu a pohostinství byly však zcela jiné než naše. Bylo jí krušno měla-li zasednouti v kruhu dam, v kávové společnosti a plésti s nimi půl dne. Kromě v domech výše jmenovaných, kde shledala čilý ruch literarní, scházela se s jinými rodinami, kde dámy mezi sebou rokovaly jen o kuchyni a své toilettě. Tak dělo se jí tuším mezi příbuznými jejího manžela. Takové měšťáctví na ni tížilo. Podrobovala se tomu, pokud poměry jí to kázaly, ale obmezenost většiny tehdejších paní a dívek byla jí nesnesitelnou. Hříšnou zdála se jí houževnatost, kterou lpěly na předsudcích, a hněv její byl probuzen, vyšlo-li na jevo, že tyto dámy míní býti ve svém právu a že jí mají za zlé její snahy.

Stěžovalať si pak někdy, jak se cítila osamělá.

Ve svém saloně, velmi jednoduše ale se vzácným vkusem zařízeném, měla na prvním místě mramorové poprsí svého strýce, Teofila Wiśniowského, jenž byl ve Lvově r. 1846. popraven.

Ukázala nám je při první návštěvě, kterou jsem u ní s mou sestrou konala. Hlas chvěl se jí a slzy jí vytryskly z očí, když o něm mluvila. Nemohla obšírně o něm vyprávěti pro pohnutí, čehož posud lituji.

Bylať rok v Praze, když ono nešťastné povstání bylo podniknuto, při němž Krakov přišel o svobodu druhdy na věčné časy zabezpečenou.

Tyto události zajisté přispívaly, aby byla ve smutek pohřížena v první době svého pobytu v Praze.

Ale roku 1848. pozdvihla hlavu jako mladý orel, jehož vítr vzbouzí na skalnaté poušti.

V národech se to hnulo a Zapová cítila v sobě víriti revoluční krev svých předků. Bylať z prvních, kteráť připjala k prsům

červenobílou kokardu. Sledovala události duchem lačným, rozuměla, cítila, plála. Byla pravou Polkou.

Nejskvělejším úkazem onoho hnutí svobody byl u nás slovanský sjezd v Praze, vládě zdál se nejnebezpečnějším.

Slovanští hosté ke sjezdu zavítávali do Prahy, jak Poláci, tak Rusíni, Rusové s Bakuninem v čele. Přijížděliť Jihoslované ze všech končin různých vlastí svých. Moravané se Slováky stáli nám Čechům co hostitelé po boku.

Nevím, uzří-li naše století ještě jednou sjíždění se všech členů slovanské velké rozrozené rodiny v takové nádheře, v tak nadějné náladě, v také plné svobodě, jak se dělo tehdáž před 11. červnem.

Přijíždějíce rozvíjeli různí kmenové své prapory. Členové sjezdu byli vesměs oděni v malebný národní kroj. Praha nabyla náhle jiné fysiognomie. Nebylať to více ta šosatá, copatá Praha předbřeznová, jež div neusínala klidem nevyrušeným. Náhle byl v ní probuzen život pravý.

Bylať Prahou slovanskou.

Z oken vlály trikolory, večer byla okna osvětlena. Kdo trochu mohl oblékal se ve slovanský kroj. Čamara povstala a k ní hodil se červený fez neb vydrovka či také nízký klobouk nazvaný demokrat.

Studující odívali se ve slovanský kroj. Pak byly rozličné sbory národní obrany. Pověstní svornostové měli šedé čamary a vydrovky. Kdo neměl slovanského kroje, ozdobil se aspoň kokardou. Tak proudilo a vířilo to v ulicích a hudba, zpěv, volání slávy doprovázelo davy, platilo jednotlivcům nejvíce pak jedné velké idei.

U Zapů byly dvéře dokořán otevřeny slovanským hostům

Mladá Polka byla ve svém rodném živlu a kdož byl více repraesentantem idey vzájemnosti slovanské než ona, jež nepřestávajíc býti Polkou celým srdcem zároveň Češkou se stávala, českou byla spisovatelkou, pro Češky pracovala a za ně myslila, až ji to sklátilo předčasně do hrobu?

Zajisté cítili to všickni, že byla geniem této myšlénky posud tak málo pochopené, tak pronásledované.

Večer před sjezdem tragicky přerušeným a rozptýleným byla dávána slovanská beseda na Žofíně.

České dámy usnesly se, že se objeví taktéž ve slovanském kroji, aby byly v souhlasu s pány.

Vesměs přišly české vlastenky v řasnatých sukních a kabátcích s vínky na hlavách.

Jejich řady byly valně rozmnoženy od minulého března. Nebyl to více jen malý hlouček.

Slečny Fastrovy vynikaly oblekem nádherným. Moje sestra a já byly jsme té besedě také přítomny taktéž ve kroji slovanském.

Tenkráte viděla jsem poprvé krásnou a půvabnou Honoratu z Wiśniowských-Zapovou. Byla jsem na ni upozorněna při mazuru, který začínala.

*

Byloť jí tehdáž 23 roků. Bylať v úplňku své neobyčejné krásy. Byla vysokého vzrůstu, velmi plného, což však nevadilo jejím harmonicky lahodným pohybům. Byla bílé perleťové pleti s nádechem ruměnným a černých lesklých vlasů co nejjednodušeji upravených. Její čelo bylo vyčnívající, mohutné, oči tmavočerné, sametové, s holubičím výrazem. Nos a ústa měla dokonalý útvar. Kolem úst hrál jí někdy čtveračivý úsměv, který byl tlumen zádumčivým výrazem očí. Brada svědčila o mužné odhodlanosti. Její bílé ruce byly velké a pevné, ale útvaru krásného. V chůzi i při tanci klonila se trochu stranou s gracií dokonalou.

Viděla jsem ji tedy tančiti mazura.

Byla v polském kroji z temného atlasu kožíškem premovaného, s konfederatkou stejné barvy na hlavě.

Tlačila jsem se blíže, abych ji viděla. Byla skromná, trochu zádumčiva té chvíle. Utrpení jejího národa tížilo na ni. Snad myslila právě na strýce Teofila. Vznášela, vlastně klouzala se lehkým labutím hnutím, aniž nohy ukázala, kolem tanečníka při elektrisující hudbě. Neviděla jsem jakživa nic tak čistě ženského, jak její zjev.

Tuším, že se brzo vrátila domů ze shromáždění, jehož byla perlou.

Bylať sobota před svátky svatodušními Odcházeli jsme za jasné vonné noci pěšky domů.

Slavíci pěli. Ale patrony a bodáky byly na nás již přichystány.

V pondělí svatodušní stala se známá srážka vojska s processím odcházejícím od slovanské mše, sloužené na Václavském náměstí. Téhož odpoledne vojsko střílelo. Lid stavěl barrikady. Sledoval zmatek, bombardování Prahy, prchání obyvatelstva.

Zapová byla s dvěma malýma dětma mezi uprchlíky. Spěchalať za svým chotěm do Kolína, kde pak nalezla bezpečí, nikoli však duševní klid. Toho bylo dlouho vzdáleno obyvatelstvo veškeré, až se dostavil s olověnou tíží.

Událostmi minulými byla Zapová vzrušena k duševní činnosti, k níž veškeré její nadání a ušlechtilost povahy by směřovala.

Přesvědčení vzmáhalo se v ní, že se má stavěti od základů, má-li býti stavba trvanliva, že se má mýtiti od kořene, má-li se vzmoci a vybujeti nové, zdravé rostlinstvo.

Krom z Taňských Hoffmannové, která jí byla vzorem, studovala jiné spisy vychovatelské. Přemýšlejíc o osudu národů, přišla na to, nač každý přijíti musí, že lepší obrat věcí záleží na ryzích povahách, že budoucnosť národní zabezpečuje vzdělanosť a duševní čilosť jeho. Dále soudila dávno uznaným řetězem závěrků, že lze jedině účinkovati vychovatelstvím a že je důležito vzdělati ženy a matky, aby byly schopny klásti dobrý základ ku zdárnému vývoji budoucích pokolení.

Kdo se vmyslí do této myšlénky, bývá jí vždy nadšen. Kdyby nikdy nedoufal v dobro a spásu lidstva, jakmile se vmyslí ve vývoj dětí, jest pln naděje. Tak nám to dala příroda do srdcí.

Zapová byla dvakráte vlastenkou, co Polka i co Češka. Nosilať v srdci touhy dvou národů. Milovalať své děti nevýslovně a spolu měla na srdci vychování veškeré mládeže.

V Praze nebylo jediného českého ústavu, nebylo českého paedagogia. ani dívčí školy a tato Polka byla první, jež neohroženým hlasem vyslovila, jak jest toho třeba.

Nejen to. Jejím úsilím sestoupil se první český spolek ženský, „Spolek Slovanek“, s účelem založení dívčího ústavu. Honorata Zapová byla jeho sekretářkou.

Moje sestra, ač velmi mladá ještě, byla taktéž jeho členem a seznámila se osobně se Zapovou.

Nesledovala jsem tehdáž dosti pozorně historii onoho spolku. Vím jen, že věci nešly tak, jak sobě výbor přál a vytknul.

Měla jsem z toho ten užitek, že jsem se dočkala milé návštěvy paní Zapové u nás, načež častěji jsem vídala tuto vzornou ženu.

Byla-li jsem jí často okouzlena pohledem z dáli, byla jsem dokonce zaujata její osobností bližším stykem.

Bylať to vskutku žena, na niž nelze zapomenouti. Mluvilať dokonale po česku s lehkým přízvukem polským, který byl hudbou v její slovech. Její zvučný mezzosopran měl sílu a lahodu. Slova plynula jí lehce ode rtů. Často řekla něco šelmovského. Mluvila-li vážně, byl v tom přízvuk něžný, přesvědčivý. Nedělala však paradu s ničím. Věci šly jí příliš od srdce.

Tehdy bydlila ještě proti Žofínu. V tom bytu vídala jsem ji často. Mělať tehdáž dvé dítek Zdislavu a Bohuslava. Pro ty žila hlavně. Mívala je vždycky kolem sebe K nám brávala je s sebou.

Spolek Slovanek, tuším, rozešel se. Zapové nezbývalo nic než pracovati sama pro sebe na svém životním úkolu, který byla sobě vytkla.

R. 1850. odhodlala se vydati se na návštěvu do Polska k rodičům a příbuzným, kam vzala ovšem děti s sebou.

Mám v živé paměti opětné s ní shledání po ročním její tam pobytu, když nás opět navštívila.

Ze Slavinky byla se stala za ten rok celá Polka. Byloť to roztomilé, kterak po polsku žvatlala. Za měsíc na to byla ovšem opět Češkou. Za nějaký čas narodila se malá Olga matce velmi podobná.

Bylo mi pak dopřáno velmi často k Zapovům docházeti. Čítala jsem se Zapovou polsky. Jednu zimu měla jsem k tomu ustanovený jistý den v týdnu.

Tehdáž bydlili Zapovic na Příkopech v domě vedle skladu páně Gottwaldova. Hodiny, jež jsem v tom domě strávila, zůstanou mi navždy nezapomenutelny. Kéž by je nekalila přebolestná upomínka na předčasnou smutnou smrt této svaté ženy!

Sedávaly jsme spolu v úzkém pokoji za hezkým psacím stolkem jejím, který stál před pohovkou.

Děti kolem nás přebíhaly. Moudrá Slavinka nás nerušila, přicházela se jen ptávat, co má teď dělati. Bohuslav míval někdy nějaké stížnosti, malá Olinka přicházela pomazlit se s maminkou.

Jakobych ještě viděla ty výjevy mateřské lásky, jakobych slyšela ty rozumné domluvy, ten sympathický hlas, jakobych viděla ten laskavý obličej, ten čtverácký úsměv, který platí Olince.

Ó drahé děti, jak málo jste té matky užily! Avšak upomínka pouhá na matku takovou může vás navždy sílit a dodávati vám útěchy! Nepamatuji se, že by byla Zapová tenkráte churavěla. Leč před tím již v bytu proti Žofínu byla těžce nemocna.

Chvíli čítaly jsme spolu a dlouho hovořily jsme. Zapová pracovala již tehdáž o Nezabudkách a oddávala se vážným studiím Pamatuji se mezi jiným, že jsem viděla u ní Humboldtův Kosmos v polském překladě. Sdílela se mnou, kterak mívá celý den rozdělen, jak se věnuje dětem, domácnosti, manželu, ručním pracím a pak literarní činnosti. Zvláště vzbudilo můj obdiv, když mi řekla, jak tráví nedělní dopoledne. Tu nekonala nepřijímala návštěv, nevyšla na procházku.

Do denníku zapisovala, co za týden vykonala, napsala, přečtla, ušila, upletla, co myslila, s kým mluvila, v čem chybila, o čemž rozjímala.

Jednou začala mi vypravovati o svém velkém plánu, zříditi polsko-český pensionat pro dívky.

Jaký to byl plán! Co vkládala do něho? Co mohlo z toho býti?

Mně zdálo se to vše z počátku až báječné a přiznávám se, že jsem si při sobě myslila, že to nedojde k uskutečnění, tím méně, ježto se přece zas ohlašovaly příznaky děsné její nemoci. Ale pro ni nebylo překážek, její ohnivý duch přemáhal pouta choroby. Toliko smrt sama nedala se přemoci.

Jelikož jsem se obírala učením se některým jazykům, povzbouzela mne. abych se podrobila veřejným zkouškám a výkonnou silou v jejím ústavě se stala.

Nikdy také nezapomenu přízvuk, jakým mi říkávala: „Tento ústav zřídím za věno svým dcerám!“

Jeť to srdcervoucí, že jí nebylo popřáno provésti úmysly tak šlechetné.

Konala nyní studie v oboru zřizování dívčích škol. Opatřovala si programmy, školní zprávy se všech stran Nemýlím-li se, korrespondovala s některými dámami polskými, jež jí také přispívaly radou a pomocí.

Tak došlo až k zadání o právo zřízení té školy. Ale tu byly obtíže. Nebraltě se zřetel na zásluhy dosavadní Honoraty Zapové, na její vzdělání, na postavení jejího chotě. Žádáno s drakonickou přísností, aby se podrobila zkouškám z paedagogiky a ručních prací a sice — v německém jazyku.

Ale Zapová neuměla německy. Jeť známo místo z Havlíčkova dopisu, když s ní v Polsku se seznámil, kde ji chválí že neumí německy.*)

Avšak co nyní naplat. Českých učitelek posud nebylo. Byl pouze německý kurs na Malé straně.

---

*) „Slov. Sborník“ 1881., str. 75.

Naše Polka, jedna z nejvzdělanějších žen své doby neuměla, německy, ale bez němčiny nemohla dosíci práva založiti a říditi **česk ý** ústav.

A ona neuměla německy, do dvaceti let neuměla dělati ručních prací. krom nějakého snad vyšívání tapisserie.

Nuže? Co stalo se? Umínila si, že si vštípí z té němčiny to nejnutnější. že se také podrobí zkoušce z ručních prací. A k tomu měla domácnosť s dvěma studenty stravníky, tři malé děti, jež posud do školy nechodily, dopisovala Nezabudky. Měla své zamilované studie.

To vše dalo se srovnati energickou pílí. Jen tělesná choroba nechtěla ustoupiti, jako všecky jiné obtíže a překážky.

Já ustoupila jsem ovšem této činnosti.

Viděla jsem drahou Zapovou asi dva dni po skvěle odbytých zkouškách.

Zářila radostí, ale její manžel byl smuten. Bylať zachvácena svou nemocí. Ona toho nedbala.

Vypravovala mi, kterak odpovídala professoru, jenž ji zkoušel z paedagogiky a tyto odpovědi byly by zasluhovaly býti sepsány a zachovány.

Professor Zap, její manžel, byl přítomen a líčil mi úžas a dojetí zkoušejícího professora.

Povolení ku zřízení ústavu přišlo pak brzo.

Místnost pro ústav byla najata v Krakovské ulici a zařizována s horečnatou horlivostí.

Zapová nechtěla mezitím pořád věděti o ubývání své tělesné síly.

Před otevřením ústavu byla jsem v místnostech a byly mi ukázány všecky síně, ložnice atd.

Vše bylo krásně zařízeno, výtečné síly vyučovací získány. Žačky hrnuly se s důvěrou v tento ústav, který měl velkou budoucnost.

V den otevření ústavu nedala si vzíti chorá již paní a doprovodila žačky k Veni Sancte do chrámu Panny Marie Sněžné.

Navrátivši se domů musila však ulehnouti.

Nebylo více pomoci, nedalo se více zápasiti. Nejlepší, nejkrásnější snahy ženy ducha velkého byly zničeny a rodina osiřelá.

Byla to jedna z těch ran, jež nedopouštějí slova útěchy.

Viděla jsem andělskou tu ženu několik dní před její smrtí. Byla na smrt připravena, velkodušná. ač hluboce smutna. Nic sobě nestěžovala. Pravila jen: „Vím, že musím umříti.“ Její poslední slova však byla: „Jsem nějak ospalá, doufám, že budu dobře spát.“

Položila hlavu a poslední rána byla milosrdná. Usnula sladce na věky 4. ledna 1856. Její srdce tu zůstalo u těch milovaných dětí.

Byla jsem jejím chotěm vyzvána, abych napsala její nekrolog do „Lumíra“ a to byla první slova, jež jsem vyslala tiskem do veřejnosti.

Jak známo, byla Honorata Zapová pochována na hřbitově Proseckém po svém přání.

Ústav jí založený byl rozptýlen. Nebylo tu nikoho, jenž by ho byl mohl dále říditi.

Professor Karel Vladislav Zap vešel později v druhý sňatek. Po jeho smrti pozůstaly tři dítky, jež měl s první chotí.

Nezabudky, pravé to nezabudky, byly vydány a svědčí o duchu a srdci spisovatelčině. V nich žije posud dále, co Zapová myslila a zakusila.

Darovalať Češkám vše, co měla a čím byla.

Byla by toužila činiti více, mnohem více.

Nicméně učinila mnoho, dala povzbuzení, naučení, velký příklad a patří mezi ty, na něž národ nepřestane zpomínati, s nimiž se honosí.

Její velebná památka podává však podnes ruku k vytoužené a žádoucí vzájemnosti slovanské.

V době rusalek.

Rusínská črta národopisná.

Napsal František Řehoř.

(Dokončení.)

Rusalky jsou trojího druhu: Mavky jinak Nedoljitky, tu a tam také Semiljitky zvané, potom rusalky Divy a rusalky Meluziny. Mavky jsou matkami utopené, nekřtěné děti, jež si lid představuje v podobě malých buclousků s rozpuštěným rusým vlasem a houpající se za svitu měsíčného světla na větvích vrb. Všemožně snaží se přilákati k sobě na blízku se procházející zamilovanou mládež, buď že napodobují pláč nemluvňat, tu zas smějí se a chechtají nebo tleskají dlaněma. Ať si děvče, ať si jinoch, jdou-li po svůdném jejich hlase, stávají se obětí Mavčina smrť v zápětí majícího lehtání. Obývají také lesy a stepi, berou na sebe podobu známých osob a mihají se chodcům před očima, čímž je omamují a v bezvědomí přivádějí. Obyčejně mění se v sličná, polonahá děvčata, dávají se do hovoru s mladými lidmi, laškují s každým, berou jej za ruce milkují se s ním, aby jej na konec zatáhli do vody a v ní jej utopily. Velmi často lze Mavky spatřiti v zeleném žitě, neboť chodí za bílého dne po obilí, vřískají a pláčí. Jedno děvče — vypráví lid — vyšlo v týdnu po sv. Duše vykopávat brambory. V poli bylo ticho a příjemno, z klenby modrých nebes sálaly žhavé paprsky na lid jako na mušky klidně pracující. Tekla okopávajíc, slyší v sousedově žitě plakati dítě Hned ustala v práci a když pohlédla k žitu, uviděla v něm hezkého klučinu, tak hezkého, že ani malíř hezčího vymalovati nedovede. Plakal a křičel, jakoby o něco prosil. Odhodivši motyku, běžela k dítěti, k němuž hovořila slovy plnými něžné lásky. Dítě po ní nepřestávalo sahati ručičkama a když je Tekla vzala na ruce a jala konejšiti, usmívalo se na ni, promlu-

vilo k ní několik slov, vzalo okolo krku a počalo ji dusiti. Děvče zkácelo se na zem. Chlapeček sedl si mu na prsa a tak dlouho je lehtal pod paží, až ztratilo paměť. V předvečer našli lidé Teklu na poli polomrtvou.

Také představuje si lid Mavky v podobě sedmiletých děvčátek, s jasnými, kadeřavými vlasy, v bílé spuštěné košilce. Na jejich potulkách lze prý často slyšeti je naříkati:

„uch, uch,
sołomjanyj duch!
mene maty porodyła,
nechreščenu*) położyła**) (nebo schoronyła)".

Rusalky Divy povstávají z utopených děvčat a jsou báječně krásny. Mají sněhobílé líce s nádechem slabého ruměnce, jasněmodré oči, průhledné jak hladina Dněstru ve vybraný letní den. Vlasy dlouhé a rusé, kdežto pohyby těla jejich přirovnati lze k vodní vlnce, s níž si vánek pohrává. Za půvabným zjevem rusalky Divy jinoch nerozmýšlí se vrhnouti se do vodní hlubiny. Žijí na dně hlubokých jezer, rybníkův a řek, ano i v studánkách, ve skleněných palácích, jichž střecha jest z liliových květů, okna z jasné pěny a podlahy z červených korálů. Tyto Divy podobně jako Mavky vyřinují se z vody za jasných letních nocí, tleskají a hrají si mezi sebou, chytajíce se obyčejně za kořeny pobřežních vrb, nebo laškují s vodními vlnkami. Vylézají na břeh, aby natrhati si mohly květin a plésti věnce, jimiž si zdobí hlavu, načež se berou za ruce, zpívají a tančí. Unavivše se, nebo nasytivše se zábavy, léhají na zelený pažit a vyhřívají se v bledém světle měsíce, aby brzo kratochvíle zahájily na novo. Odtud bývá tráva při řekách nebo obilí při březích vydupáno a vyléháno. Nade vše milují zpěv a hudbu, nejednou odvažujíce se za melancholickými tony vesnického houslisty, nebo za zvukem dumné písně dívčiny pod samu chatu, v níž tančí-li mládež při hudbě, ony činí totéž na dvoře, lehce nepozorovaně. Přivábí-li k sobě mladého hudebníka, musí jim hráti a samy tančí a skáčí v přerozmanitých, vždy ale malebných obratech.

Rusalky Meluziny jsou půvabné obyvatelky velmi velikých řek a Černého moře. V kráse nezůstávají za Divami. Mají dlouhé, plavé vlasy, jednu ruku lidskou a druhou zaměněnou v ploutev rybí. Hoření část těla mají dívčí, dolení zaměněnou v rybí ocas. Skládají písně a libezně je zpívají. Rádi naslouchají jim Čumáci, kteří vrátivše se z obchodních cest, učí jim doma mládež. Tak krásné jsou to zpěvy. Národní píseň připsala jim původ polobožský. Námořním tureckým vojákům, kteří nemilujíce je, střílejí do nich z děl, Meluziny brání se zpěvem, jistou zbraní, jíž každého ošálí. Zpívajíc přiblíží se Meluzina k vojákovi, načež ho polkne.

Všecky rusalky podřízeny jsou jedné nejstarší, kterou poslouchají a jíž lid ve svých pověstech nazývá Diva, Divka, Divšina

*) nekřtěné, **) pochovala.

a Dana. Vlastní příjmí této vrchnoporučnice rusalek bude pravděpodobno Dana, poněvadž v národní písni, ano i v kolomyjce s jménem tímto velmi často potkáváme se. Jest dcerou velmi bohatého cara. Macecha utopila ji z bázně, aby ji někdy, až se vdá za bohatého careviče Ivana, z carského paláce nevyhnala. Lepostí svého těla vyrovná se rusalkám, jež jsme byli poznali. Vlasy má zlaté, oči jasné jako slunce a tělo bělejší liliového květu. Jednou za rok, v poledne na „rusalčyn veľykdeň“, vystupuje z vody. V tomto okamžiku uhlídal ji jednou mladý syn carův, jehož panství rozkládalo se za sinou vodou: právě si česala vlasy a když ji chtěl jati, vrhla se do vody, v níž plovajíc půvabnými pohyby, svými vnadami jej do té míry dráždila, že týž skočil za ní do vody. Objavši jej hned na to, zatáhla ho do svých zlatých paláců. Od té doby milkuje se s ním na květnatém loži z barvínku a žije velmi šťastně. Druhé rusalky snáší jim každé noci množství různého kvítí, je konejší nebo baví tancem a kdykoliv Dana s carevičem sedá na zlatý, dvoukolový vozík, rusalky samy se do něho zapřáhají a vozí je po hladině vodní hlubokých vod až do měsíce.

Rusalný týden má své zvláštní písně časové, tak zvané písně rusalné. Lid zpívá je na procesí za zdar úrody zemské, jež vychází v tento čas do polí s korouhvemi, kříži a obrazy vesměs ověnčenými buď již doma ve vsi, buď dívky teprve pletou věnce na polní vycházce. Mimo příležitostné písně náboženské zvláště děvčata vyplňují písněmi rusalnými mezery mezi zpěvem náboženským, když trhajíce kvítí na věnce někde schválně zpozdí se a ztratí na chvíli hlavnímu procesí s očí. Obsah těchto písní, jevící představy církve křesťanské, starožitná podání i zmínky historické, svědčí o jich starobylosti. Vane z nich duch náboženskomravný, oddávání se do vůle boží a oslavování Boha. Hlavním předmětem a myšlénkou těchto písní, legendy připomínajících, zdá se býti prosba za požehnání ku vzrůstu vší bylině.

Z poesie slovanské.

Z básní **Tarasa Ševčenky**. Podává **R. Pokorný**.

Perebendja.

Perebendja starý, slepý —
kdo ho nezná z kraje?
Od vísky on k vísce chodí
a na kobzu hraje.
A kdo hraje, toho znají,
děkují mu všudy:
on je umí rozveselit,
ač má samé trudy.
Pode stromem ubohý kdes
dlívá ve dne, v noci;
nemá v světě nikde chaty;
v bídě, bez pomoci,

žije smutně, stará hlava,
bez přátel a druhů.
Sedne sobě, zazpívá si:
„Oj, nešum, ty luhu!“
Zazpívá si, zavzdychne si,
že je sirotinou,
pohubuje, posteskne si
pod zelení stinnou.
Takový je Perebendja
přeludný a bílý!
počne pěti o Čalohu,
„Hrdlička“ pak kvílí.
Děvčatům hrá na pastvině
„Vesňačky“ a „Hrice“,
a „Šinkarku“ hochům v krčmě,
až jim hoří líce;
ženatým zas o hostině,
tam, kde tchyně mají,
o topoli, o nevoli
a pak přidá „V háji...“
Na trhu hrá o Lazaru,
potom, byste znali,
žalně, vážně vypravuje,
jak Síč rozkotali.
Takový je Perebendja
přeludný a bílý!
Zazpívá on, zasměje se
a na konec kvílí.

Vítr věje, vítr vane,
hulá skrze kraje,
na mohyle kobzar sedí
a na kobzu hraje.
Kolem něho step jak moře
široké a siné
a mohyla za mohylou;
a tam — vše jen hyne.
Sivý vous a vlasy s čela
vítr rozevívá,
tu se stiší, tu naslouchá,
kterak kobzar zpívá,
jak se srdce směje, slepé oči lkají...
Naslouchá a duje...
Hlavu stařec skryl
na mohyle v stepi, tam se lidem tají,
aby vítr jeho smutek roznosil,
nepověděl lidem píseň — slovo boží.
Srdce mluví s Bohem, jemu počne pět,
slávu Hospodinu šeptá, hlavu složí,
a na mraku dumka jeho letí v svět.
Jako orel sivokřídlý výš a výše krouží,
o blankyt až bije mocnou perutí;
na slunci až spočne a zvědavě touží,
kde že přenocuje do procitnutí.
Moři naslouchá, co ono vypravuje;
proč tak němá, volá k hoře v dálavu.
A zas z pozemského smutku k nebi pluje,
neboť nemá koutku ani pro hlavu
ten, jenž všecko zná a všecko srdcem jímá,
co hovoří moře i kde slunce dřímá.

Jej však na tom světě nikde znáti nechtí!
Sám on mezi lidmi plá jak slunko jen.
Jeho lidé znají, neb on zemi šlechtí;
leč jak slyšeli by, kterak opuštěn
na mohyle pěje, s mořem hovoří,
slovu božskému by vysmáli se oni,
odehnali by ho, věštce, v příkoří:
„Ať se nad mořem tam,“ děli by, „kdes honí!...“

Dobře, věru, můj kobzare,
dobře, otče, robíš,
že zpívati, rozmlouvati
na mohylu chodíš!
Choď si tam jen, můj holoubku
smutný, neveselý;
pokud srdce bije, zpívej,
by tě neslyšeli...
Abys lidí nepopudil,
přisvědčuj jim, brate!
Skákej, vraže, jak pán káže:
časy budou zlaté!

Takový je Perebendja
přeludný a bílý,
zazpívá si vesele on
a na konec kvílí!

Z dějin společenského života v Polsce.

(Salon.)

Podává **Edvard Jelínek.**

... qu' une société, qui a un salon intelligent, c'est une société qui vit encore...

Villemain o saloně varšavském.

Družnosť je zákonem přírody, odlučování a samotářství chorobou. Potřebu vzájemného styku projevují jednostejně všechny vrstvy lidské společnosti. Lid dal vznik přítulným přástvám a jiným pravidelným schůzkám, intelligence vedena jsouc toutéž podstatou založila besedy za prahem domácím. Z nich vyvinul se později salon.

Jen životy polovičaté a rozhárané utvořily nový střed společenského života — hospodu. Druhdy sloužila hospoda jen za útulek cestujícím, okamžité náladě nebo potřebě. V zemích, kde dosud nevymřel smysl pro život rodinný, zaujímá hospoda stanovisko takové dosud; zejména ve vlastech slovanských, ve Francii a jinde nestala se ona ještě středem a druhým domovem společnosti.

Tam však, kde pohlcuje do svého jícnu massy, a sice způsobem pravidelným a obyčejovým, tam zhoubně ubírá vážnosti, důležitosti i vlivu rodinnému krbu. Společnosť spitá hospodskou dobrodružností, nepodléhající žádnému řádu rodinnému a zejména nekrocena ženskou jemností — zdivočí, zpustne a dostane alespoň

nátěr surovosti. Tolikéž působí na vývin a přetváření ctností: pružnosť společenská mění se v mameluctví, srdečná veselosť ve směs drsné rozpustilosti, tužba po ušlechtilé zábavě v tužbu po komediích a hloupostech, vtip v bezcitnou jízlivosť. Čím více do pozadí ustupuje takt, ohled, jemnosť a opravdivosť, tím úspěšněji tlačí se v popředí furiantství, domýšlivosť a egoismus. O ničícím vlivu na krásný smysl pro hostinnosť za takových okolností netřeba ani zvláště mluviti.

Těchto několik slov maní vymknulo se nám z péra chtějícím rozepsati se o společenském životě v Polsce, pokud se týká krbů domácích. Zasluhujeť jmenovitě u nás z mnohých příčin povšimnutí, jako tradicionalní zjev pobratimé společnosti, kteráž, ač mnohými byla stížena pohromami, přece zachovala rozsáhlou celistvosť ve smyslu národním. Tato celistvosť, t. j. zachování národního vědomí ve všech vrstvách společnosti, silena jsouc dědičnými tradicemi vyznačila se v Polsce také při konstellaci moderního života společenského, jenž skytá zajisté vedle některých nejasných stránek též množství vlastností jasných, národu i vlasti užitečných.

Poukážeme především krátce k minulosti, kterouž případně vylíčil Petr Jaxa-Bykowski v jedné ze svých varšavských přednášek „o polské společnosti a její salonech v rozličných časech“.*) Z pramene tohoto čerpáme nejprv.

Družnosť, spočívající v povaze člověka, byla také hlavní známkou povahy Poláků; okrašlovaly ji zejména veselosť, lahodnosť, úcta ku stáří i slabší pleti — a nesmírná hostinnosť. Kromě toho vynikali staří Poláci přirozeným humorem a vtipem, čehož skvělé sledy zůstavili polští básníci předešlých věků, jako Rej, Kochanowski, Górnicki, Grochowski, Morsztyn a j. v.

Starý Polonus býval „rubašný“ a žovialní. Ve zbytcích staré mluvy polské pronikají stopy neobyčejné vzájemné zdvořilosti a úcty, na př. wasza miłość, miłościwy panie (jegomość, waszmość, waść), upadam do nóg, rączki całuję, do stóp się ścielę, submittuję się wmość panu dobrodziejowi atd. Již tyto znaky, ač jsou jen povahy zevní, projevují stopy patrné snahy uhlazeného chování.

Život jádra polské společnosti, šlechty, soustřeďoval se ode dávna ve dvorech. Magnati obývali nádherné paláce, někdy skvělejší královských residencí, ale i nejchudší šlechtic měl svůj dvůr, dvorek, v němž rozvíjel své vlastní, samostatné, namnoze úplně nezávislé hospodářství a „panství“. Možno tudíž tvrditi, že polský venkov podřizoval sobě společensky i život sídelních měst.

Tito obyvatelé magnatských palácův a šlechtických dvorkův, ač značně byli rozptýleni po celé zemi, přece mravně velmi blízce k sobě se svazovali. Vypěstili vzájemnou hostinnosť v míře tak veliké, jinde zřídka postižené, netoliko vlivem dobrého smyslu pro

*) Nasze towarzystwo i salony w rozmaitých epokach. Odczyt Piotra Jaxę-Bykowskiego.

ni, ale i z příčin prosté potřeby. Samo národní příslovnictví, toto neklamné mudrosloví každého lidu, přisvědčuje k tomu: „Gość w domu, Bóg w domu, Czapką papką i solą ludzie ludzi niewolą. Lepiéj gościa nie przyjmować niż go tudzież wyforować. Rzadkiemu gościowi popiołu na nogi.“ Při loučení se mluveno z pravidla: „Dziękujemy za już a prosimy o jeszcze“.

Kryský kancléř, jenžto žil v XVII. věku, praví, že „po vše časy každý polský šlechtic hostil u sebe, neb že sám byl hostem — ale ani jediný neseděl samotně doma.“

V každém polském dvoře toužili po hostech; hospodáři chodili od okna k oknu, vyzvídajíce „odkud jich Bůh hostem obdaří.“ Vznikla dokonce i zvláštní pragnostika v té příčině. Maskiewicz vypravuje o tom ve svých pamětnících. Jestliže hospodáři neb hospodyni svrbělo v uchu, jestliže straka řehotala kolem dvora, anebo jestliže kočka se lízala (a líže se zajisté často!) — vždy z toho staří hospodáři polští předvídali, že do dvoru zavítají hosté.

A jakmile host se blížil, všichni — hospodáři i služebnictvo — vyhrnuli se přede dvorec, aby vzdali hosti náležitou úctu. Vítajíce jej srdečně a uvádějíce jej za stůl maní podotkli i za prohnutým stolem: „czem chata bogata, tem rada.“

Pohostinnosť stala se záhy epidemií, byla to „slabosť národní“.

Ale nectili ve staré Polsce „rád viděného hostě“ jen jídlem a pitím. S dostatek také bylo postaráno o zábavu. Hráli mu na loutnu, pěkné povídali veršíky se zvratkou la la la, zvali k hudbě, tanci a cudné rozmluvě s pannami.

Zámožnější šlechticové měli své dvorní kapely k obveselování přišedších hostí, chudší šlechta uskromňovala se poskytováním kobzarů. Tím způsobem dostalo se do staré Polsky také množství jihoslovanských pěvců, kteří putujíce ode dvoru k dvoru pěli vděčně slýchané písně o pobití nekřesťanských Turků.

Hra v karty, která později tak zhoubně byla po celé Polsce rozšířena, vyloučena byla ze všech slušných domů. Ženy byly by pokládaly za hrubý společenský poklesek, kdyby se byla dala přednosť kartám před jich společností. O Aleksandru Lubomirském jest povědomo, že dvořanům svým přísně zakázal hru v karty, kteráž zobecněla v Polsce teprve za cizáckého kralování Sasů.

Do jaké míry obrácen byl v Polsce zřetel ku věcem společenským a k „dobrému i uhlazenému chování“, toho rovněž skvělým jest důkazem literatura. Připomínáme jen Górnického „Dworzanina“ a Reje z Naglowic „Żywot uczciwego człowieka“. Znamenití tito spisovatelé kladli společnosti své přísná pravidla společenská a knihy jejich jasným jsou obrazem tehdejších časův. Jak i jinak pracováno ve prospěch povznešení společenské mravnosti, toho nemenším důkazem jest památná „Republika babinská“, o níž v našem „Slovanském sborníku“ již obšírněji bylo promluveno.*) Szaniawski vypravuje, že „moudrá tato zábava tak

---

*) Republika babínská. Črta z kulturní historie polské. Napsal F. A. Hora. „Slovanský sborník“ 1886., str. 35.

se líbila Francouzům, že si založili dle jejího vzoru slavný régiment de la calotte (v XVIII. století).

Dokud Polska žila vlastní podstatou národní, neklesla i mravnosť její do hloubky, která stala se mohutné kdysi říši smrtonosnou propastí. Když však do Polsky dráti se jaly cizí obyčeje a cizí formy, za své braly úžasnou rychlostí národní prvky, kteréžto vzkřísila v sobě společnosť teprve v novém období svého znovuzrození, dobře nazvaném „vzkříšením v úpadku".

Tak jeví se i historie moderního salonu v Polsce. Dětská jeho léta poskytují badateli málo utěšeného.

Budiž nám dovoleno, připomenouti dříve, že první salon vůbec založila markrabina de Rambouilletová za panování Jindřicha IV., okolo r. 1600. Salon této duchaplné a vynikající dámy všeobecně byl nazván Hôtel de Rambouillet, i byl jaksi protiagitatorem současné rozpustilosti francouzského dvoru. V saloně této markrabiny soustřeďovalo se vše, co toho času ve Francii vzděláním a dobrým mravem vynikalo. Již za Ludvíka XIII. jevil se vliv hôtelu Rambouilletové v míře svrchované a zůstavil ve společnosti nepopíratelně krásné stopy. Hodnými stoupenkyněmi své předchůdkyně byly v různých epochách sl. de Scudéry, kněžna Montausierová, sl. de Fenein, kněžna Orleanská, sl. Goeffrinová, znamenitá paní Staëlová a j. Mimochodem podotýkáme, že Goeffrinová byla v něžném styku se Stan. Augustem Poniatowským.

Nelze neuznati, že se Polska dlouho vzpírala cizím vlivům na vnitřní svůj život, který teprv za panování králů z rodu saského zaplavil zhoubně všechnu společnosť. Nové, tak zvané moderní formy valily se do říše, pohříchu většinou jen v podobě zmrzačené a pokažené. Ujímaly se spíše stránky špatné než dobré.

Král August II., ač Němec, opičil se vášnivě po Burbounech, nalézaje zálibu téměř výhradně v jejich marnivosti a rozpustilosti. On zavlékal cizozemštinu do Polsky, kde se šířila úžasnou rychlostí ode dvora na vše strany, tak že záhy přetvářila se společnosť k nepoznání. Za své bral starý obyčej, slovanská patriarchalnosť založená na rodinné mravnosti, a otevřenými vraty valil se vznět k dobrodružné hulance, kteráž za Augusta III. nabývala ještě větších rozměrů. Tento společenský úpadek vyvíjel se souměrně s politickým úpadkem říše. Salon — smí-li se tak nazývati tehdejší útulek společenský — málo měl společného s hôtelem Rambouilletové. Scházely mu především dámy, paní duchaplné, osvícené a samostatné, a to tím spíše, jelikož mužský svět zachvácen již byl dokonale dobrodružnými choutkami a v rukou svých třímal otěže. Žena polská v těchto časech s nemnohými výminkami zaujímala stanovisko pouhé Popelky a u veřejnosti nepronikala způsobem rozhodujícím. Ostatně neblahé časy saských králů znamenitě objasňuje pověstné pořekadlo: „Za króla Sasa jedz, pij a popuszczaj pasa." A kdosi trefně k tomu dodal: „Pil August, ale Polska była spita!" Zlořád velikých měst vkrádal se poznenáhla také na venkov do dvorů, hlavně asi přispěním takých velmožných pánů, jako byl něsvězský

vladař pan Karel Radziwill, zvaný Panie Kochanku, který nebyl sice přívržencem cizot, ale dobrodruhem nemalým.

Konečně dostal se na trůn Stanislav August Poniatowski, jenž vychován byv v cizině ujal se vlády za poměrů, které síla jeho nebyla s to již přemoci. Vladař tento měl zajisté mnoho dobré vůle, také mnoho dobrého učinil; zakládal školy, snažil se šířiti osvětu a křísiti zemdlelé údy veřejnosti. Stýkal se s učenci a básníky, pořádal pověstné čtvrtkové obědy, kteréžto shromažďovaly kolem královského stolu vynikající literaty varšavské, při čemž nejedna ušlechtilá myšlénka přišla na přetřes, ano i k uskutečnění. Tam vznikla též myšlénka Naruszewiczovy historie.

Ale hlouběji to nešlo!

I o učených obědech královských kolovaly všelijaké úsudky, z nichž epigram šambelana Kajetana Węgierského vyznívá dosti trpkou satirou:

„A uczone obiady? znasz to może imię,
Gdzie połowa nie gada, a połowa drzymie;
W których król wszystkie musi zastąpić ekspensa
Dowcipu, wiadomości i wina, i mięsa.

Také Ignác Krasicki, zavítavší r. 1768. do Varšavy, pořádal podobné schůze literarní ve svém paláci, tak zv. wieczory uczone, jimž obcovalo množství vynikajících osobností. Býval tam návštěvou též král. U Krasického bývalo sice více volnosti, než na zámku, společnosť nesvírala se přílišnou dvorní etyketou a bavila se dobře, nejen rozmluvami o učených věcech, ale i veselou zábavou, ale nápravě společnosti ani odtud nemohl ještě plynouti blahodějný zdroj.

Ohniska širších kruhů líčí Wl. Loziński těmito slovy: Tehdejší varšavské salony, jakož i všecken vznešenější ruch společenský neměly v sobě téměř ničeho polského. Jazyk polský byl skorem úplně vyloučen. Konversace i obyčeje byly francouzské. V řadách bohatýrův a bohatýrek salonního života nalézáme sice samá polská jména historická, ale kromě jmen nic v nich polského nebylo.“

A skutečně, všeobecně se holdovalo (ovšem že ne bez výminek) svévoli a demoralisaci Versaillu. V paláci „pod železnou střechou“ (pod Blachą) vládla paní de Vauban, francouzská emigrantka, dobrodružnice a milostnice knížete Josefa Poniatowského. Její vladaření zdá se býti hádankou, tolik však jisto jest, že nepovzneslo nikterak mravnosť cizáctvím již prosáklého okolí a že bylo povahy dvojsmyslné. „Starý papoušek“ (tak nazývána všeobecně paní de Vaubau) nezůstavil po sobě ani jediné vznešenější stopy.*)

Zevní lesk, forma, strojená elegance a nádhera nezvrátily všednosť a chabosť společenskou. V tehdejších salonech nenapravovaly se zkažené mravy, nebudil se cit k ušlechtilosti, vědě

*) K. W. Wójcicki: Warszawa i jej społeczność w początkach naszego stulecia. Warszawa 1875, str. 167.

a osvětě, ba ani dobročinnost nenalézala v nich své útočiště. Lidé přestihovali se jen v mámivé zábavě, prosté vší hlubší podstaty. Statky mizely jako v pohádkách, a nejzámožnější rodové magnatští upadali do dluhů.

Za takových okolností pociťoval zajisté každý střízlivý a vřelý vlastenec nutné potřeby důkladné nápravy. Již v čase, kdy Varšava a za ní částečně i venkov potácely se v šíleném víru společenského neladu, tu a tam probleskovaly jasnější paprsky věštící lepší budoucnosť. I tato společnosť měla ve svém jádru muže a dámy, kteří odhodlali se vzdorovati povšechnému proudu. Z počátku protivníci tito byli jenom výminkami, jichžto vliv nebyl okamžitě dosti vydatný, ale osvědčili posléz přece mravní svou sílu a stali se — vítězi. Nemohla bez ovoce zůstati ušlechtilá snaha byť jen hrstky osvícených dam a opravdových mužů.

Při samém počátku nového století jeví se již rozhodný obrat „v úpadku se křísící Polsky". Sám rok 1800 jakoby byl mezníkem nové epochy; na kolbiště vstupují lidé přísných zásad, vážní, ušlechtilí, horující pro osvětu, literaturu, vědu i umění. Agitace proti všelikému cizinství sílí váhu národního jazyka, názor o národnosti čistí se a ustaluje!

Především buďtež vzpomenuty Puławy, kde sídlila rodina knížat Czartoryských. V magnatském tomto sídle, ozářeném osvícenosti znamenitých hospodářů, konaly se pravidelně skvělé schůzky, zábavy a plesy. Rozmluvy pronikal duch politiky, přísné vědy, vzletné poesie a vtip. Karpiński, Kniaźnin, Ignát a Stanislav Potocki, Czacki, Ossoliński, Woronicz a mnozí jiní častými zde byli hosty. Jindy i Staszyc, Niemcewicz, Feliński, Kozmian a j. shromažďovali se u knížete a o těchto hostech trefně pověděl jeden ze současných spisovatelů, že tvořili školu puławskou. Duchaplné dámy, květ ušlechtilosti, osvěžovaly společnosť. Kněžna Isabella Czartoryská a dcera její Marie byly vladařkami. Společnosti jejich posvětil didaktický básník francouzský Delille nejeden verš pochlebný.*)

Mezitím dočkala se také Varšava prvních salonův, jichžto význam záhy připomínal podstatu hôtelu Rambouilletové. Průběhem první čtvrti našeho století otevřelo se dokořán několik domů varšavských, v nichžto pochopen a pěstován byl již náležitě společenský styk národní intelligence.

Prvenství patří osvícenému Mostowskému, kterýž jako státník a magnat udržoval dům svůj na vysokém stupni společenského vývoje ve smyslu moderním. U něho konaly se ministerské „recepcie" i úřední plesy. Vedle toho však shromažďoval Mostowski v salonech svých alespoň jednou týdně společnosť vědcův a literatů. Při „tenkém čaji", jak hospodář sám pravíval žertem, bavila se společnosť rozmluvami o vážných věcech nezřídka do rána.

*) Czartoryští v Pulavech. „Slovanský sborník" 1883., str. 85.—89.

Aleksandr Chodkiewicz z Volyně, muž vysoce vzdělaný, taktéž dokořán otevřel dům svůj milovníkům věd a umění. Brojil neúprosně proti zavlékání frančtiny, a v jeho salonech platili pánové i dámy hřivny ve prospěch chudiny, jako pokuty za užívání cizí řeči v rozmluvách.

Rovněž Felix Lubiński, ministr spravedlnosti a věcí zahraničních (v čase knížectví varšavského), byl horlivým protektorem literatův a omladiny posvěcující se naukám. Jeho salon slynul staropolskou hostinností, a knihovna jeho měla povahu veřejnosti. Po r. 1815 přibylo ve Varšavě ještě několik salonů, z nichžto zvláštní zmínky zasluhují jmenovitě salony ministra knížete Lubeckého a generala V. Krasińského, kterýž obnovil v paláci svém čtvrtkové obědy krále Stanislava Augusta.

Leč netoliko přední a zámožní magnati, také šlechta prostřední a občanstvo vůbec jali se otevírati pohostinně své přítulky společnosti, kteráž jim byla nejbližší a nejpřiměřenější. Ze salonů těchto nevymizela dávná veselosť, bujela jak druhdy, ale byla již prosta zažehnané rozpustilosti. V domácnostech počal se usazovati duch ušlechtilý, proniklý zásadami vzdělané společnosti. Pamětníky tehdejších současníků připomínají již často vzorné útulky nadšení pro vše krásné a ušlechtilé. Kruh Mickiewiczův ve Vilně (kolem r. 1820) v domácnostech docházel již přátelského ocenění, povzbuzení a pohostění. V rodinách osvícených paní a mužů zazněly první improvisace nesmrtelného Mickiewicze.*)

(Dokončení.)

Literatura lužická po válce sedmileté.

Lístek z dějin lužické literatury.

Napsal Adolf Černý.

Těžká doba třicetileté války převalila se ohromnou vlnou střední Evropou i zanechala po sobě spousty, z nichž některé dosud nejsou zahlazeny. My jsme zajisté z těch, kteří doposud smutné následky spoust oněch cítíme. Kdy zapomeneme Bílé Hory?... Válka třicetiletá v dějinách mnoho znamená — historik, pozoruje dobu po ní, nepoznává téměř Evropy předbělohorské. Co tu změn! Nechceme ovšem změn oněch vzpomínati — všimneme si pouze jediné, která v ohromném moři dějinném se ztrácí. Po válce třicetileté není více ani stopy po Srbech polabských (mezi Sálou a Labem)! Katastrofa ta ovšem byla dlouhé již věky připravována, ode dob reformace příchod její stále se uspěšoval — ale válka třicetiletá dílo dokonala... Moře Němectva rozlilo se i před bývalé území Srbů polabských — a Lužičané, t. j. potomci bývalých Milčanů (nynější Hornolužičané) a vlastních Lužičanů (nyn. Dolnolužičané), obliti byli vlnami jeho i na západě...

*) Vilenská mládež. Napsal Edv. Jelínek. „Lumír" 1879., str. 356.

A ku podivu! Právě v ony kritické doby spadají první práce Lužičanů v literatuře, právě ony těžké časy tvoří první plodnou dobu v dějinách lužické literatury! Působilť po Jakubicovi, Mollerovi, Tarovi (Tharaeovi) a Worjechovi (Warichiovi), prvých lužickosrbských spisovatelích století 16., ve století 17. a na počátku 18. Michal Brancl a slavněji ještě syn jeho Abraham Brancl (Frencel), Běrling (Birling), Ticin, Swětlik, Fabricius, Matej (Matthaei), Langa, Jan Böhmer, Wawer, Jokuš, Ast, Praetorius a j.

Jurij Mjeń (Möhn) pěje o nich v „rycéřském khěrluši", jejž r. 1806. syn jeho Aug. Rudolf Theodor Mjeń vydal,*) takto:

„... Hlajće tych fromnych
pisarjow rynk: — prjeni su, Molerus, Martini, a Wawrich —
kaž prěuje pruhi, zernička, rano ćěmneje nocy
sćele; tak steji Frencel! wón šěri z mócneju lampu
poznaća swětło, — zaćěri přibójstwo. — Čuderlij, Krügaŕ,
Prätorius, Wawer, Ast, Mattheji, a Radca, ći horje
pomhaju połnemu ranju!..."

Je to s podivením — ale vysvětlitelno. Blízkosť nebezpečenství, dříve nebývalá, byla asi příčinou, že upřímní Srbové, jimž popřáno bylo vyšší vzdělanosti nabyti, počali se strachovati o národ svůj, se všech stran tísněný a všemožně utlačovaný. Jak ho záhuby uvarovati? Ve školách pro německosť jich bylo působení ve prospěch národnosti lužické nemožné. Nezbývalo nic jiného, leč využitkovati ve prospěch národní věci známé nábožnosti lužického lidu, to jest prostřednictvím náboženských spisů a spisků srbsky psaných udržovati v lidu vědomí, že srbská řeč jest jeho mateřštinou, kteréž hájiti a jí věrným zůstati do posledního dechu povinen jest. Jiní z těchto prvých zákopníků v boji o zachování existence národu lužickosrbského poskytovali intelligenci srbské možnosť, zdokonaliti se v jazyce rodném, kterýž za dob studijních při stálém němčení ve školách mohli snadno z části zapomenouti. Psaliť grammatiky a slovníky lužické, jež zajisté přišly vhod i oněm poctivým kněžím německým, kteří, chtíce s prospěchem mezi Srby působiti, rádi by se jejich jazyku přiučili. Konečně zakládali mezi sebou srbští studující theologie společenstva, v nichž by se v mateřské řeči své cvičili a tak k budoucímu povolání svému uprostřed milovaného lidu řádně připravili. Tak založeno právě před 170 lety, tedy roku 1716., šesti studujícími theologie na universitě lipské „Serbske prědaŕske (= kazatelské) towaŕstwo w Lipsku", pozdější „Sorabicum", o němž budeme míti příležitosť častěji se zmíniti.**) Studující srbští ve Wittenberce založili r. 1749. podobné „serbske prědaŕske towaŕstwo".***) Oběma těmto spolkům měli tehdejší evan-

*) Ve knížce: „Serskeje Recžje Samożenje a Khwalbu w reczerskim Kyrlischu spjewasche Juri Möhn, duchowny w Neswadžidli. Porjedži a wohnda A. T. R. Möhn, duchowny w Kotecach. W Budyschini s Monsowymi Pismikami 1806."

**) Viz čl. „Srbske towaŕstwo Sorabikum w Lipsku" v „Almanachu... serbskeje studowaceje młodosće". Budyšin, 1884. Pak čl. „Serbskeje prědaŕske towaŕstwo w Lipsku" od K. A. Jenče v Časop. Mać Serb. r. 1867.

***) K. A. Jenč: „Serbskeprědaŕske towaŕstwo we Wittenbergu." Časop. M. S. 1856—1857.

geličtí Srbové co děkovati, že vycházeli jim přece někteří kněží národního smýšlení, kteří se pak o ně jak živým, tak i psaným lužickým slovem starali. Katolíci měli podobný prospěšný ústav již od r. 1704. ve svém srbském semináři, založeném dvěma obětavými bratry, lužickými duchovními, v naší české Praze. Bratr Martin Šimon nedočkal se do založení srbského semináře či konviktu, zemřev prve jako senior kapitoly budyšínské. Druhý pak bratr, Jiří Šimon, kaplan u karmelitek v Praze, koupil r. 1704. kus zahrady nedaleko kamenného mostu na Malé straně i vystavěl tu dům, jenž 19. dubna 1706. na jméno kapitoly budyšínské do zemských desk zapsán byl. To byl počátek pražského semináře lužického, který proto, že uprostřed slovanského národa založen jest, velmi užitečným se katolickým Srbům ukazuje.*)

Toť jsou asi hlavní rysy, kterými možno charakterisovati stav lužické literatury a lužických nadějí v udržení se a znovuzrození malého zbytku Polabanů před válkou sedmiletou. Naděje věru pěkně mohly kvésti a kdyby nepřišla neočekávaná nějaká pohroma, byli by Srbové mohli záhy trhati ovoce skutečného znovuzrození, jež by se bylo pod sluncem příznivého osudu vyvinulo... Ale, žel! přišly mrazy a větry války sedmileté a choulostivé květy ještě před rozvitím zahubily a sněhem zavály... Pro malý národ, existenci svou napjetím všech sil hájící, jest válka nejhorším neštěstím, takovým, které může jej rázem podkopati a zahubiti — nebo aspoň dlouho bolavé rány jemu zasaditi. Takovými pohromami byly pro Srby lužické válka sedmiletá a pozdější války napoleonské. Obojí přerušily vždy na čas dílo probuzení lužických Srbův, ač pozdější, třeba divější, ne tak, jako válka sedmiletá, poněvadž nalezly Srby silnější, nežli byli v dobách, kdy přikvačila válka sedmiletá.

Sedmiletou vojnou bylo mnoho osad srbských, jako Bukecy (Hochkirch), Hrodźišćo (Gröditz), Kotecy (Kotitz), Poršicy (Purschwitz) a četně jiných, úplně ochuzeno, obyvatelstvo pak i jinak dlouho ještě trpělo drahotou, morem a jinými zly — tak že byla doba postupu písemnictví nejméně příznivá. Všecko vázlo: život ve společenstvech na podporu živlu srbského, vydávání knih a prodávání jich atd.

„Serbske prědařske towařstwo“ ve Wittenberce, tak užitečné, nedávno založené, rozpadlo se již r. 1760. Příčinou byla asi nouze, pro kterouž nemohli lužičtí Srbové synů svých na theologická studia do Wittenberka posýlati. Bez srbských studujících bylo ovšem tovaryšstvo nemožno — i zaniklo tak samo sebou. Kdyby bylo na vždy zajíti mělo, byla by to ovšem škoda pro postup idee národnostní mezi evangelickými Srby a pro literaturu těchže. Tam nejen cvičili se v lužickém kázání, čímž připravovali se na dobré duchovní pastýře svého lidu, tam i srbskou řeč studovali, tak že, vniknuvše v základy její, mohli oddati se dráze literarní a rozmno-

*) Bogusławski a Hórnik: Historija serbskeho naroda, str. 117. — Hórnik: Serbowka w Prazy wot l. 1846.—1871. (Časop. M. S. XXV., str. 29. až 50. — Čl. v „Almanachu ... młodosće“ a j.)

žovati tak dosud řídké řady spisovatelů lužicko-srbských. Odtud (jakož i ze druhých podobných společenstev) vycházející kněží starali se, aby rodiče studující syny své zase tam posýlali a tak nový duchovenský a snad i spisovatelský dorost srbský připravovati pomáhali.

Avšak wittenberské tovaryšstvo nezaniklo na vždy. Nastala pouze desítiletá pausa, kteráž ukončena r. 1770. opětným založením téhož tovaryšstva. Toho roku probudil je dne 8. října Samuel Bohuvěr Ponich se svými několika soudruhy k novému životu. Ponich (Pannach) narodil se 13. ledna 1748. v Německých Jeńkecích (Němske Jeńkecy, něm. Jänkendorf, v budyšínském hejtmanství) i byl dán otcem svým Petrem, ev. farářem v Malešicích, na studia do Budyšína, potom na půldruhého roku do Lipska a posléze do Wittenberka. Na probuzení zdejšího srbského společenstva nikdo po celých deset let ani nepomyslil, až Ponich. Ten přišel sem teprve v r. 1770., kdy právě byl dostavěn nový chrám wittenberský, jenž ve válce sedmileté vyhořel Ponich, vzpomínaje na lipské tovaryšstvo, jež poznati měl za půldruha roku příležitosť, přišel na myšlénku, vzbuditi wittenberské „předaŕske towaŕstwo" zase k žádoucímu životu.*) To také učinil, zanítiv dříve pro svoji ideu srbské své spolustudenty a získav dovolení od probošta hradního chrámu, dra. Weikhmanna, jenž i předsednictví na se vzal. Tak užitečné ono tovaryšstvo znovu vzbuzeno a vlasteneckými zakladateli svými prospěchu národnosti lužické posvěceno bylo...

Zatím, co wittenberské srbské společenstvo po r. 1760. odpočívalo bez naděje na probuzení, prospívalo lipské. Uzavřelo přijímati příště i srbské studující jiných fakult, než theologické, jako mimořádné členy do svého středu. To by bylo mohlo tovaryšstvu a věci národní, najmě literatuře, jen k užitku býti — neboť nyní byli členové nuceni vzdělávati jazyk srbský nejen sestavováním kázání, nýbrž i spisováním věcí směrů jiných různých, čímž mnohostranněji mohli se v řeči mateřské zdokonaliti a tím ke všestrannějšímu její zpracování v literatuře se připraviti... Jen bohužel, že při pouhých přípravách zůstalo, které nepřinesly vskutku takého užitku, jaký přinésti mohly...

Prvý návrh k tomuto kroku dal 5. srpna 1764. tehdejší starší tovaryšstva, Jan Kocor z Budyšína. Podobný, ale určitěji formulovaný návrh zaslal v dopise ze dne 31. srpna téhož roku Mistr Jiří Körner, rodem Němec (nar. 1718. v Pölwicích u Cvikavy) a bývalý člen lipského tovaryšstva. V listě svém líčí, kterakým pokrokem by bylo, kdyby tovaryšstvo nelpělo na pouhém zpracovávání srbských kázání a jiných duchovních řečí, ale kdyby povšechně o zdokonalení srbské řeči pracovalo, čehož mohli by se i mimořádní členové, právníci, filologové atd., účastnými státi. Právníci mohli by pracovati o politických dějinách lužických, jazykozpytci zkoumati a zdokonalovati srbskou mluvnici a syntax, zabývati se

*) Laus. Monatschrift, 1798., str. 346.

studiemi literarně-historickými, sbíráním přísloví, národních písní atd. Toť přece širší a prospěšnější pole působnosti, než pouhé, úzkoprsé oddání se zájmům náboženským... To psal, prosím, duchovní. Nezapomněl ovšem ani zájmů jemu nejbližších, radilť ku překládání i skládání kostelních písní, „khěrlušů“, atd. — ale při tom zůstal rozumným přítelem pokroku všestranného, věda, že jednostrannosť všude škodí. Konečně navrhoval založení zvláštního „Letopisu“ spolkového, v němž by se tiskem uveřejňovaly a zachovávaly všeliké dobré, originalní práce členů tovaryšstva. „Letopis“ měl se tak státi sborníkem statí jazykozpytných, historických atd. a prvý jeho ročník vydán býti měl k padesátému výročí založení „towařstwa“, tedy r. 1766.

To byla věru energická slova, která Körner v několika listech lužickým Srbům lipské university o záležitostech jejich tovaryšstva psal.

Körner, jak z listů jeho patrno, chtěl lipské tovaryšstvo na srbskou učenou akademii přetvořiti, jež by se o zdokonalování srbské řeči starala, svou lužickou knihovnu, svůj časopis měla atd. Neposledním její úkolem mělo býti vydání úplného srbského slovníku, o němž Körner sám již dlouho pracoval a jejž nám v dvoudílném rukopise, nacházejícím se v knihovně zhořelecké společnosti náuk (Oberlaus. Gesellschaft der Wissenschaften in Görlitz), zůstavil.

Přirovnáme-li ideu Körnerovu k nynější Matici lužickosrbské, vidíme, že v této nalezly krásné záměry poctivého Němce po stu letech ztělesnění, uskutečnění.

Zdravé návrhy Körnerovy ovšem povzbuzovaly mladé členy lipského tovaryšstva k horlivé činnosti. Zajisté byli by rádi je viděli vyplněné i přičiňovali se o jich provedení. Ale vše nebylo tehdáž ještě možno. Musili se spokojiti s tím, že zavedli všestrannější cvičení ve zpracování slovesných děl. Že chtěli se i o svůj časopis postarati, dá se souditi z toho, že založili koncem r. 1766. prozatím rukopisný list s názvem „Lipske Nowizny a Schitkizny“, z něhož se snad měl časem tištěný letopis vyvinouti. Ale ani rukopisné tyto noviny nebyly dlouho vydávány — v knihovně Matice srbské nacházejí se alespoň pouze dvě čísla, ještě k tomu jen tehdejšími politickými zprávami vyplněná.

Ještě jeden muž vydobyl si o lipské tovaryšstvo pěkných zásluh — Mistr Jan Wencel z Dźěžnikec (Dźěžnikecy = Singwitz), jenž až do 19. února 1766. horlivým údem společenstva toho byl. On položil základ k budoucí spolkové knihovně „prědařského towařstwa“, zaslav mu dne 6. října 1766 sbírku vážných pro ně rukopisův a knih, v Lužici nashromážděných. Téhož roku připadlo padesáté výročí založení lipského kazatelského tovaryšstva, i sjednotil se Wencel s diakonem Janem Bedřichem Langou v Nesvačidle (Neschwitz) k vydání slavnostního spisu. Langa byl též kdysi členem tovaryšstva. Spojivše se tak, psali všem bývalým členům tohoto společenstva, aby je při vydání slavnostního spisu podporovali. To vše nedalo se však provésti tak rychle, jak oni si před-

stavovali a přáli, i přiblížil se jubilejní den 10. prosince 1766. dříve, než mohli býti s přípravami hotovi.

Ke dni tomu vydal starší tovaryšstva, Jan Kocor, šestnáctistránkovou knížku kvartového formatu s názvem „Kurzgefasste historische Nachricht von dem Anfange und Fortgange der jetzt lebenden Wendischen Gesellschaft in Leipzig“. Německá tato knížka obsahuje i srbský jubilejní zpěv Jiřího Raka a jest posvěcena starému příteli towaryšstva, Körnerovi. Knížka tato jen pro zajímavost, nikoli pro literarní důležitosť tuto jest uvedena. Obsahujeť pouze stručné dějiny towarstwa bez jakýchkoli bližších zpráv o tehdejším stavu lužické literatury neb národního života i bez vylíčení vnitřního života spolkového, což bylo by pro historii lužického probuzení velezajímavo... k tomu jest spisek tento smutným úkazem doby, jsa vydán Srbem o srbském spolku — německy...

Důležitější spis jest „Philologisch-kritische Abhandlung von der Wendischen Sprache und ihrem Nutzen in den Wissenschaften v M. George Körner“, jenž téhož roku rovněž k jubileu tovaryšstva vyšel, 74 stran in 8⁰ objímal a „sobustawom“ spolku věnován byl. Spisek ten vážný jest pro historii lužické literatury, poněvadž v něm nalézá se na konci zápis 71 hornolužických i dolnolužických knih, třeba na některych místech nesprávny. Jest psán s láskou k srbské řeči, což mohlo tehdejší Srby k vytrvalosti u vzdělávání téže pérem pobádati.

Padesátileté jubileum minulo a památkou na ně zůstalo ještě „Sserske Jubel-Prjedowanje (kázání) atd.“, které měl o dni slavnostním Jan Renč a jež tiskem vyšlo s předmluvou Jiřího Mjeňa, zajímavou zvláště zprávami o tehdejších školách v Lužici, na něž naříká Mjeń pro germanisační jich cíl.

Zůstala ještě jiná památka: čilejší život v tovaryšstvě. Nastalo korrespondování mezi tovaryšstvem a přátely jeho, zvláště Wenclem a Langou, kteří se zatím pilně starali o vydání obmyšleného dílka.

Sjednotili za tím účelem skoro všecky duchovní i kandidáty duchovenstva ze vší Lužice a sebrali přes 60 tolarů k vydání jubilejního spisu. Tento měl obsahovati netoliko podrobné dějiny lipského „towarstwa“ se životopisy všech jeho dosavadních „sobustawow“, ale i dějiny osudů všech hornolužických evangelických chrámů — vše věci důležité pro historii lužické literatury, lužického poněmčení a probuzení. Knihu takovou sestaviti měli Langa, Ponich, Šěrach a Wencel. Kniha ta, až dosud významu nepostrádající, vyšla skutečně již roku 1766. o 241 str. v 8⁰ pod titulem „Kurzer Entwurf einer Oberlausitz-wendischen Kirchenhistorie, abgefasst von einigen Oberl. wendischen evangelischen Predigern. Budissin.“ Kniha posvěcena jest dle prvotního úmyslu srbskému tovaryšstvu v Lipsku od evangelického duchovenstva v Horní Lužici. Ponich sestavil sem historii lužických evangelických kostelů se zprávami o duchovních, kteří při nich od reformace působili. Zprávy ty jsou důležity pro posouzení poměru církve k národnosti lužické. Následující Šěrachovy dějiny srbského tovaryšstva lipského

i zprávy o jeho členech mohly býti authentické i podrobné proto, že měl Šěrach, jakožto syn zakladatele tohoto společenstva, důležité listiny atd. k sepsání podobného náčrtku po ruce. Konečně nachází se ve knize té soupis všech knih, v lužickém jazyce od r. 1574. tištěných (od Langy), počtem 75, kterýž, třeba bez chyb nebyl, rovněž jest zajímavým jako vše ostatní, co kniha obsahuje... Spis ten jest výmluvným svědkem vlastenectví tehdejších lužických kněží — ale i vhodnou illustrací poměrů tehdejší lužickosrbské literatury. Dílo tak eminentně národní vyšlo — německy. Jediné Rakova píseň, otištěná již při „Serbskem Jubel-Prjedowanju", jest v něm lužická. Proč spis ten nesepsán a nevydán srbsky? Snad měli sestavovatelé jeho v úmyslu vzbuditi jím zájem Nemců pro Srby neb aspoň vyložiti jim dobrá snažení srbská — snad vydán byl německy z obavy, že by... nebyl čten? Srbové četli dosud jen knihy náboženské, modlitby, sbírky khěrlušů, kázání atd., i nebyli na knihy jiného obsahu zvykli. Ašak tu bylo dosti náboženského a lid by to jistě byl četl, spíše, než když německy vydáno bylo. A konečně, nežádali-li ani rozšíření v lidu aniž chtěli interessů německých dobyti, vydali-li knihu svoji pro učené Srby — mohli ji srbsky sepsati... Vydavatelům ani nepřipadlo, že by se co jiného v tehdejších poměrech srbsky vydati mohlo, než bible a nábožné zpěvníky.

Čilí vlastenci-duchovní Langa a Wencel nepřestali na tom, že sjednotili spolubratry své k vydání slavnostního spisu hezké důležitosti, což nemělo by konečné významu než pro vydání této knihy — oni přičinili se o zřízení jednoty širších cílů. Jednota ona uzavřena ještě v roce vydání právě odbytého spisu i sestávala ze dvanácti hornolužických duchovních. Byli to: Michal Bedřich Broda a Janaš, oba tehdáž při srbské „církvi" v Budyšíně, sekundarius Langa při kostele sv. Petra tamže, Jurij Mjeń, farář v Nesvačidle a Jan Bedřich Langa, jeden ze strůjců této jednoty, diakon též v Nesvačidle, archidiakon Hercog v Lubiji (Löbau), Jurij Janka, farář v Bukecích, Hodan Bohuchval Šěrach, farář v Budyšínku (klein-Bautzen), Wićaz w Hrodźišći (Gröditz), Arnošt Immanuel Boehmer, farář v Klětném (Klětno, n. Klitten), kand. theologie Jan Wencel v Budyšíně, druhý původce tohoto „zjenoćeństwa" a konečně často již připomenutý Körner. Slibili si, že se každoročně jedenkrát sejdou k poradě o potřebách lipského tovaryšstva, jako o podporování chudších studentův, o rozmnožování knihovny spolkové atd. Z listu, který tehdejšímu prvnímu professoru lipské university, dru. Aug. Crusiovi, dne 26. ledna 1767.*) poslali, patrno jest, že chtěli podobně o Srby pečovati, jako to nyní katolické „Towaŕstwo ssw. Cyrilla a Methoda" a „Serbske lutherske knihowne towaŕstwo" činí. Oni chtěli podle znění dopisu toho 1. o náboženské zaopatření srbského lidu se starati; 2. Srby laciným knihami zaopatřovati; 3. srbskou řeč brousiti a 4. lipské „towaŕswo" podporovati.

*) List odevzdala deputace studentů dne 6. února 1767.

Něco se v těchto směrech též vskutku pracovalo, towaŕstwo lipské podporovalo se hlavně knihami — ale to netrvalo dlouho a literatuře srbské skoro žádného podílu z prací těchto duchovních se nedostalo. R. 1770. zemřel původce tohoto svazku, Langa, druhý pak z původců, Wencel, přeložen byl do německého Wehrsdorfu — i rozpadnul se pak svazek duchovních sám, přestalo podporování a povzbuzování lipského tovaryšstva, čehož následek byl, že spolek tento r. 1773. zašel.*)

Ze všech dvanácti duchovních zasluhuje jediný vzpomínky jako lužický spisovatel, totiž Jurij Mjeń. Jeho srbské spisy jsou téměř osamělé v oné chudé době literatury evangelických Hornolužičanů po válce sedmileté. Od něho až do času Lubjenského se téměř nic v srbské řeči psaného u evang. Lužičanů neobjevilo. J. Mjeń narodil se 14. května 1727. v Hrubočicích a působil již před válkou sedmiletou v literatuře lužickosrbské, súčastniv se překládání Lutherovy domácí postilly, jež r. 1751. vyšla. R. 1760. vydal kajicné modlitby o mír, které se ještě dvakrát otiskly (1761. a 1769.?). Jak již na svém místě uvedeno, napsal k jubilejnímu kázání Renčovu předmluvu, v níž přede vším vystoupil jako horlitel pro vyčištění jazyka srbského od všelikých germanismů a jiných neleposti. Mimo to zůstala nám v tisku jeho dvě kázání: „Palaty ščěpowc, na kotrymž Haus Wjenk z Lubjenca 1772 pola Łahowa žiwy spaleny bu" (r. 1772. vydáno) a „Tón modlitwy dostojny Bóh w přihotowanju žnjów" (1773., 1863. we Wojerecích znovu vydáno). On jest jediny veršovec v literatuře srbské té doby. Mimo některé písně, z nichž jedna na počátku tohoto článku uvedena, přeložil i některé části Klopstockovy Messiady, aby dokázal, že jazyk lužický schopen jest i básnické myšlénky vyjádřiti.**)

Připomeneme-li ještě Hórčanského překlady dvou Schmolkových knížek zpovědních (z l. 1768), uvedli jsme vše, co v smutné oné době v srbském jazyce se strany evangelíků vyšlo... Byla to vskutku smutná doba. Lužičtí Srbové byli nejpotřebnějšími náboženskými knihami opatřeni i žádala nyní potřeba poučnych, snad i čistě vědeckých spisů v jazyce domácím... Ale na to srbští vlastenci tehdejší ani nepomyslili (jak již jednou uvedeno bylo) a psali svoje články a knihy — německy nebo latinsky, ztrativše naději v další život národa svého. Takoví byli Ponich, Langa, Hórčanski a j. Zvláště poslední mnoho do německých časopisů o lužických thematech psal. Zdá se, že od něho pochází i památný, maličky sice, ale velezajímavy spisek, anonymně r. 1782. v Budyšíně vydaný: „Gedanken eines Oberlausitzer Wenden über das Schicksal seiner Nation." Vyličuje v něm dobré vlastnosti ubohého svého lidu, chválí krásu mateřského jazyka svého a dokazuje, jak se libozvučná ta řeč za spisovnou řeč hodí — avšak sám ji opouští, nevzdělává jí,

*) Teprve za pět let se zase k jakémus životu probudilo. Vzkřísil je student Jan Bedřich Mička z Kupoje, byv k tomu keltickým duchovním Bracou pobídnut.

**) Tento částečný překlad dal syn jeho Rudolf r. 1806. otisknouti.

cizím píše jazykem, nemaje naděje ve znovuzrození lidu svého... Podivný cit jímá nás čtoucí jeho „Gedanken", prosáklé vřelým vlastenectvím: když takovýto „wótčinc", jakým Hórčanski byl, který takto o lidu svém a řeči své psáti dovedl, nechoval více nadějí ve šťastnější budoucnosť národa svého — jak smutné to asi tenkrát v Lužici vypadalo!...

Měli-li evangeličtí Hornolužičané v druhé polovici 18. věku málo spisovatelů, kteří by domácím jazykem psali,*) měli jich katolíci ještě méně. Tu pracoval téměř pouze jediný spisovatel**) — ale za to usilovně, tak že vším právem naši pozornosť k sobě obrací. Je to P. Michal Jan Wałda, budyšínský kanovník. Pilný ten, poctivý pracovník narodil se v nevelké katolické vsi Čornecích (Čornecy, Tscharnitz, 2 hod. záp. od Budyšína) dne 8. září 1721. (dle khróšćických farních knih). Studoval v Čechách, nejdříve 6 let v Krumlově, potom 1 rok v Praze; pak, za příčinou pohnutých poměrů válečných, jeden rok v Olomouci, načež dokončil studia svá zase v Praze. Na kněžství vysvěcen byl r. 1748., načež r. 1750. jmenován druhým kaplanem při srbském kostele Panny Marie v Budyšíně, r. 1759. pak prvním. L. 1761. dostal se do Radworja (nejprve za administratora, od června téhož roku pak za faráře), kteréž místo tak si zamiloval, že před svojí smrtí, která ho r. 1794. dne 14. října v Budyšíně překvapila, vyslovil přání, aby v Radworju pochován byl. Tak odpočívá ve stínu zdi kostelní blíže vchodu na hřbitově radworském, uprostřed nejprobudilejší části milované vlasti své... Působení jeho v náboženské literatuře katolických Srbů bylo velmi užitečné, již tím, že takových spisů hezkou četu vydal a tím prakticky k udržení srbského ducha přispíval. Prvá z těchto jeho knížek vyšla r. 1765. Všech podobnych jeho knížek máme sedm, z nich pak největší jsou: „Jězusowa Winca" z l. 1768. a 1785., potom „Spěwawa Jězusowa Winca" z l. 1787. (dotištěna 1788.). Wałda vskutku věrně k dobru národa svého pracoval, podobně jako něco později Tecelin.***) Avšak zůstával bez mála osamělý...

Jenom ještě na jedno jméno vzpomínáme. Jméno to jest P. Jan Jurij Prokop Hančka. Muž ten vydal mimo jedné drobnosti a snad i jednoho zpěvu srbského knihu „Pacżerske Knihi Duchowna Bróňerňa" r. 1765. Více v srbské řeči nevydal. V této knize užil zvláštního svého pravopisu, pro nějž musil všeliké nepříjemnosti snášeti, jak praví ve svém listě ze dne 17. května 1768. S druhé strany však byl za to ctěn, což dokazuje příležitostný spis (snad z r. 1771.?), v němž jej spisovatel „srbským Gottschedem" jme-

*) Mimo uvedené již byli to ještě Běmař (Böhmer), Hänig a Kapleř.

**) Jiný, kteréhož Jenč uvádí, totiž P. Tecelin Mèt, spadá literarním působením svým vlastně již do 19. věku, pročež ho tuto pomíjíme. Slov. Sbor. 1885., str. 640.

***) V radworských matrikách zemřelých stojí o něm: „...linguae sorabicae fuit promotor magnificus; varios enim libros hujus idiomatis typo edidit, inter quos facile liber hymnorum sorabicorum primatum tenebit ob versuum accuratam structionem..." A v budyšínském zápise duchovenstva: „Optime de gente sua sorabica meritus edendo plures libros valde utiles."

nuje. Na děkanství budyšínském chová se jeho rukopis „Grammatica serbicae linguae composita et conscripta a R. P. Procopio Hantschke, Lusata Radiborensi. 1768.“, v matiční knihovně pak „Appendix vocabularii pure sorabici“ (též okolo 1768.).*)

Tím můžeme pojednání svoje ukončiti. Podali jsme obrázek stavu literatury hornolužické v době těsně po válce sedmileté následující... Temné kontury... Počet vlastenců žalostně malý, počet srbských spisů rovněž tak. Společenstva, která byla pro dobro potlačovaného národa založena, nepůsobila buď bez mála zcela nic (wittenberské), buď málo (lipské). Vážnější spisy německy se psaly nebo latinsky, pouze knihy pro všední potřebu srbsky psány byly. Řeč pak v nich po většině špatná byla, germanismy jen jen se hemžící,**) pravopis pak zcela nerozumný, divoký, jenž k druhým řečem slovanským nehleděl. Každý spisovatel téměř svoji vlastní spisovnou řeč měl! Řeč pak kazila se víc a více, tak že ku konci minulého století v největším úpadku byla...

Temné obrysy — ale vedle jasnějších obrysů nynější literatury hornosrbské dávají nám ostře poznati rozdíl mezi literaturou nynější a před sto lety, pokrok od oněch časů k nynějším. Krok věru pěkný jest, takový, jakého by se tehdejší vlastenci, kteří sami očekávali v smutku konec národa srbského, nikdy nenadáli. V Lužici se tak veliké, potěšivé změny od těch dob staly, že může dobrým oněm Srbům, kteří tehdáž věrně působili, země vskutku lehká býti...

V Budyšíně, dne 13. srpna 1886.

Akademický sborník, vydaný na oslavu padesáté ročnice literarního obrodu v Chrvatsku.

(U proslavu petdesetgodišnjice prieporoda hrvatske knjige god. 1885. Vydala Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti. Knjiga LXXX. U Zagrebu 1886.)

Jak známo, slavili lonského roku bratří Chrvati padesátou ročnici svého literarního obrodu. Při příležitosti té vydali literarní památník na způsob našeho „Národ sobě“ pod názvem „Slava preporoditeljem“. Ježto však byla ona kniha věnována jen belletrii, odhodlala se jihoslov. akademie vydati jasný a úplný obraz činnosti vědecké Chrvatů za uplynulých 50 let. Všechny téměř vědy našly ve znamenitém jejím svrchu nadepsaném sborníku spisovatele, který by vylíčil jejich dějiny.

Po znamenité úvodní řeči předsedy akademie, Fr Račkého, následuje nejzajímavější pro nás článek prof. T. Smičiklasa „Obrana

*) H. Dučman: Pismowstwo katholskich Serbow. Bud. 1869.

**) To platí i o řeči spisovatelů, kteří sami pro opravu spisovného jazyka horlili, totiž o řeči spisů Mjeňových a Hančkových, to i o řeči Wałdově a j platí.

i razvitak hrvatske narodne ideje od 1790. do 1835.; godine". Zastavíme se u výtečného jeho článku trochu více již proto, že nám líčí povšechný obraz národního života chrvatského před obrodem literarním. Zmíněný akademik počal práci svou již od dob josefských. Reformy císaře Josefa nahnaly veliký strach chrvatské šlechtě. Strach potrval, i když reformy byly odvolány, a na místo nenáviděného dřívějšího bana povolán šlechetný hr. Ivan Erdödy. By se stará doba germanisace nevrátila, utíkají se Chrvati ku Maďarům. Chrvatský sněm nařizuje poslancům, aby na společném sněmu v Uhrách působili ku jednotě s Uhry co možná nejužší. Jakási maďaromanie zaplavila Chrvatsko, každý se strojil jen po maďarsku, ať muž, ať žena. Avšak neodměnili se dle toho Maďaři Chrvatům. Místo dříve obvyklého při sněmovních jednáních jazyka latinského vnucují jim jazyk svůj. Chrvati se brání a namítají, že jazyk latinský stal se konstitučním svým osmistyletým užíváním, oni (Chrvati) že nejsou poddanými, nýbrž spojenci Uherska, jazyk maďarský že není ještě jazykem vzdělaným, že jest v něm napsáno teprve několik překladův, originalní spisy pak žádné atd., avšak Maďaři zuří tím více. Následkem rázného vystoupení samého bana, podporovaného vlasteneckým biskupem Maks. Vrhovcem, jazyk maďarský nepřijat. Avšak již r. 1792 doráželi Maďaři opět, žádajíce, by se maďarský jazyk zavedl do úřadův. Chrvati se jeví již povolnějšími než dříve a doponštějí, aby byl jazyk maďarský zaveden do škol jako mimořádný. Roku 1805. vzrůstá vlivem Napoleonovým opět troufalosť maďarská; chtějíť zavésti svůj jazyk do úřadův a škol celé koruny uherské, tentokráte však marně. V době té byl život vyšších chrvatských tříd náramně kosmopolitický. Pořádaly se samé zábavy, divadla a hostiny, ženy se honily za modou a mluvily jen německy. Starý duch chrvatský vymizel, cizota se všech stran se roztahovala v zemi. Na lid prostý pohlíželo se s hůry, národní idea ještě neexistovala. Obrat způsoben vlastně francouzskou vládou, vydávající v Zadru prvé chorvatské noviny „Kraljski Dalmatin". Na lublaňské akademii byl ustanoven za prvého professora „illyrského jazyka" abbé Serević. Ze kněží vynikal zvláště v té době biskup Vrhovac, který chtěl zavésti jediný chrvatský pravopis a v Záhřebě založiti slovanskou knihovnu. Vydal za tím účelem roku 1813. na své duchovní okružník, který se však minul s cílem. Pozoruhodným jest také hlas (ovšem marný) Antuna Mihanoviće ve knížce „Řeč Domovini od hasnovitosti pisanja na domorodnem jeziku", kde vystupuje ve prospěch jazyka mateřského proti zkostnatělé latině. Vědecká literatura ležela téměř hladem. Velmi špatně se vedlo také poesii, která sestávala téměř jen ze samých příležitostných, bezcenných básní. Lepší výminkou v poetické literatuře jest trojice dramatických básníkův, jest to T. Brezovački, T. Miklousić a J. Lovrenčić. Ostatně byly všechny literarní práce velmi slabé a takořka jen pokusy, tak že literatura nemohla býti zbraní, kterou by se byli mohli Chrvati brániti proti Maďarům. Doba 13letého absolutismu v Rakousku minula (1825), a Maďaři opět usilují, by se pojistili před germanisací, zavésti svůj jazyk do úřadův a škol nejen Uherska, nýbrž i Chrvatska. Chrvati protestují, konečně však přijímají maďarský jazyk jako obligátní do škol. — Právě v té době, kdy usnesl

se chrvatský sněm na přijetí maďarského jazyka, vyšlo malé dílko L. Gaja, potomního křisitele národa chrvatského, dosud ještě neznámého, „Kratka osnova horvatsko-slavenskoga pravopisaňa, u Budinu 1830." Knížka byla prodchnutá duchem velikého apoštola slovanského znovazrození, duchem pěvce „Slávy dcery". Bouřlivé zrovna nadšení způsobil Gaj svými ideami mezi mládeží chrvatskou Vlivem jeho se stalo zajisté, že mladý právník Ivan Derkes napsal toho roku malé, avšak pozoruhodné dílko „Genius Patriae super dormientibus suis filiis . . . . Zagrabiae. 1832.", v němž hájí na základě historického a přirozeného práva mateřského svého jazyka. Ukazuje Chrvatům na ostatní národy slovanské, pěstující národní svůj jazyk; navrhuje, „aby se všechna podnářečí v Chrvatsku, Slavonii a Dalmacii spojila". Programmu toho se také chrvatští Illyrové nikde nespustili. Myšlénku Derkosovu měl provésti prvý jeho druh dr. Matija Smodek, který studoval v Pešti a tu byl od Kollára vyzván, aby vyučoval záhřebskou mládež v mateřském jazyku.

Smodek tedy žádal professorský sbor záhř. akademie o dovolení, by směl přednášeti. Na podzim r. 1832. mu to povoleno. Na akademii bylo však mnoho Maďarův, kterým Smodkovy přednášky nebyly po chuti, i bouřili se proti tomu. Nepokoje urovnal konečně tehdejší professor filosofie, dr. Štěpán Mojzes, rodilý Slovák. Zastalť se vřele Smodka, tak že mohl ku veliké radosti Chrvatův konati své přednášky, jež navštěvovali nejen studenti, nýbrž i jiní vzdělanci.

Čemu učil Gaj theoreticky, to pokoušel se prakticky prováděti hr. Janko Drašković, jeden z nejvzornějších vlastenců chrvatských. Jsa unaven vojenským zaměstnáním svým, vrátil se ku konci života do vlasti, by tím horlivěji pracoval o jejím blahu. Právě toho roku (1832.) měl se počíti veliký společný sněm, na němž by se konečně mělo dle moderních evropských pojmů zorganisovati Uhersko i Chrvatsko. Před tím sešel se sněm chrvatský, by dal svým poslancům instrukce na sněm společný. Hr. Drašković napsal za tou příležitostí znamenitou brožuru „Disertatia iliti razgovor, darovan poklisarom zakonskim . . .", ve které poučuje poslance, jak by se měli na společném sněmu chovati. (Řeč ta jest v úplném znění přiložena ku článku prof. Smičiklasa.) Chrvatský sněm se usnesl na tom, aby poslanci chrvatští v tom případě, kdyby se jim dála křivda na sněmě požuňském, vystoupili ze sněmu. Chrvatsko že se bude o sebe starati samo.

Téhož roku 1832. podal mladý, právě dostudovavší právník Ljudevit Gaj uherské místodržitelské radě (consiliu) žádosť, aby mu dovolila vydávati v chrvat. jazyku časopis pod názvem „Danica Horvatska, Slavonska i Dalmatinska". Rada poslala žádosť chrvatským županijím, aby vyjádřily své mínění. Ačkoli županije žádosť podporovaly, nechtěla rada nicméně dovoliti Gajovi vydávání novin. Činila mu všemožné překážky, žádajíc, aby dokázal schopnosť, že dovede takové noviny redigovati a že má potřebný kapitál ku jejich založení. Věc se táhla již celý rok. Nemoha se dočkati vyřízení jejího, obrátil se Gaj ku císaři, tak že po dlouhé době žádosti jeho vyhověno v dubnu r. 1834. Gaj se vrátil do Záhřeba, kde ho čekali přátelé s otevřenou náručí. Byl tehdy mladíkem 25letým, nevynikal nějakou obzvláštní genialností,

znal lépe německy než chrvatsky, se kteréž řeči znal vlastně jen svoje rodné, záhorské nebo lépe krajinské nářečí. Dlouhý čas prý ani nedovedl rozlišovati č a ć. Avšak za to byl obdařen jinými schopnostmi jako žádný z jeho přátel. Nevýslovná ctižádost a slavomam podněcovaly jej nesmírně. Jeho mystickopoetický způsob hovoru dovedl unášeti veškeru mládež, která na něho pohlížela jako na vyvolence božího. Výmluvnosti jeho neodolal nikdo; přišel-li k němu někdo s duchem sklíčeným, dovedl jej posíliti a nadchnouti ku veliké hrdinnosti. Jenom organisatorskému jeho duchu má Chrvatsko děkovati, že jím bylo vzkříšeno k novému životu.

Po výtečném článku Smičiklasově podává sborník neméně cennou studii nejlepšího chrvatského literárního kritika prof. F. Markoviće „O dru. Dimitriji Demetru kao dramatiku ilirske dobe". Dr. D. Demeter (1811.—1872.) byl brzy po literárním obrodu chrvatském hlavním repraesentantem básnictví dramatického. Ve svých dramatech (přepracoval mistrně Gledjevićovu Zorislavu a Š. Gundulićovu Sunčanicu) hlásal minulou slávu národa illyrského a šířil tak Gajovy ideje o Ilyrstvu na jevišti. Ve studii této neustupuje dr. Marković co do důkladnosti, veliké znalosti věci a bystrosti kritické svým pracím ostatním.

Velmi zajímavým jest článek chrvatského „polyhistora" (jest totiž přírodopiscem, filosofem, historikem, filologem, právníkem a publicistou) dra. Bohuslava Šulka, rodilého Slováka, „Naš napredak u prirodnih znanostih za minulih 50 godinah". — Studium přírodopisu započalo se u Chrvatů teprve po zrušení řádu jesuitského r. 1773., když vydala cís. Marie Teresie pro školy zvláštní řád pod názvem „Ratio educationis totiusque rei literariae per regnum Hungariae et provincias eidem adnexas. Vindobonae 1777. Avšak dle jmenovaného učebního plánu byl pěstován přírodopis na nižších školách velmi slabě, na akademiích pak (měly 2 fakulty: filosofickou a právnickou) tak povrchně, že nebylo řeči ani o nějaké soustavě. Za okolností takových nemohl ovšem existovati chrvatský přírodopis. Prvé chrvatské dílo v tom oboru pochází teprve z r. 1850.; jest to „Naravopisje (přírodopis) za porabu gimnazialnih učionicach u Hrvatskoj i Slavoniji". A jako tento spis jsou i ostatní prvé přírodopisné knihy chrvatské školními učebnicemi. Roku 1850. začala totiž rakouská vláda upravovati školy na nových základech. a tu bylo třeba nových učebnic. Ježto jich Chrvati neměli, naléhala vláda na to, by se zavedly německé. Tomu se ban Jelačić opřel a sliboval spisovatelům za každou učebnici během půl roku, t. j. do nového školního roku, sepsanou dvojnásobný honorář (80 zl. za tištěný arch). Z jiných věd se přihlásili spisovatelé, avšak ze přírodopisu postrádajícího terminologie, nehlásil se nikdo. Prvé práce přírodopisné, tenkráte vydané jsou „Početno naravoslovje" (fysika) Josefa Partaše r. 1853. a B. Šulka „Biljarstvo", vytištěné roku 1856. Ze překladův byl prvý z češtiny, a sice J. Smetanova fysika (1854.). Když pak zavládl v Rakousku absolutismus, užíváno bylo ve středních školách knih německých. Teprve r. 1860. začaly se opět vědy přírodní silněji pěstovati, avšak v některém oboru nemají přece dosud Chrvati samostatných vědeckých knih, jako na př. o fysice. V chemii zůstali také

trochu pozadu. Bylať prvá jejich chemie vydána teprve r. 1872. (od Pavla Žulića).

O přírodopisu jednají ještě 2 články a sice „Napredak mineralogie i geologije u Hrvatskoj, Slavoniji i Dalmaciji od god. 1835. do god. 1885." od Gjura Pilara a velmi poučná rozprava „Zoologija i Hrvati" od prof. S. Brusiny, předního chrvatského přírodopisce a redaktora časopisu „Glasnik hrvatskoga naravoslovnoga družtva", který napsal mnoho spisů chrvatských, italských, francouzských a německých. Ku článku svému připojil Brusina též bibliografii zoologickou od roku 1842. do konce r. 1885.

S. Ljubić, nejlepší jihoslovanský archaeolog, napsal pro sborník „O napredku arkeologičke znanosti u našej hrvatskoj zemlji". — Archaeologii pěstovali Chrvati již ve středověku, a sice nejvíce v Dalmacii, zemi ovšem jednak blízké starým římským památkám, jednak i na starožitnosti bohaté. Archaeologií se zabývali jak učenci, tak i někteří básníci, jako na př. Ivan Ivanišević (1608.), jeden z nejslavnějších chrvatských básníkův národních. Ba i vysoce postavené osoby, jako biskup Šimon Bega Zádřan († 1536.), onen, který r. 1531. založil ve Řéce prvou národní tiskárnu ku tištění glagolských knih, pěstoval archaeologii a sbíral staré památky. V nynějším století datuje se počátek nové lepší doby pěstování archaeologie od r. 1834., kdy Gaj vyzýval v Danici své rodáky ku založení musea. Za krátko sešlo se tolik archaeologických a přírodopisných předmětův jakož i knih, že r. 1846. byl palác hr. K. Draškoviće věnován museu i knihovně pod jménem „národní dům". Avšak odborníka přece hned Chrvati neměli. Ani r. 1850., když byl založen „Spolek pro jihoslovanské dějiny a starožitnosti" a vydáván „Arkiv" jakožto orgán spolkový, nepokročilo se valně vpřed. „Arkiv" vycházel až do r. 1875., kdy zanikl XII. knihou; „Spolek" se pak proměnil r. 1878. v „Chrvatský spolek archaeologický". Od doby té pěstuje se a zkvétá archaeologická věda utěšeněji.

Ve článku „Pogled na istoriju naše gramatike i leksikografije od 1835. godine" podává akademik Pero Budmani krátký, velmi přehledný však náčrt vnitřní historie literarního jazyka chrvatského, probíraje pravopis, výslovnosť, tvarosloví a bohatosť jazyka.

Poslední článek „Nacrt hrvatske historiografije od 1835. do 1885. godine" pochází z péra předsedy akademie, veleučeného Fr. Račkého. Již jméno autora, který náleží nejen ku nejčelnějším učencům chrvatským, nýbrž i slovanským vůbec, ručí za cenu článku jeho. Práce jeho jest rozdělena na 3 díly dle jednotlivých období; prvé č. illyrské sahá od r. 1835. do 1850., druhé od 1850. do 1867. a poslední od roku 1867. — V době illyrské bylo velmi málo pro historii učiněno, nebylať doba k tomu příznivou. Nebylo spolku, který by určoval spisovatelům směr a který by vydával staré památky, skryté v archivech. Význam jednotlivých dějepisných prací jest však ten, že budily lásku k vlasti a posilovaly národ v boji za jeho práva. Teprve ve 2. období (1850.—67.) nastal obrat ve pěstování dějin tím, že byl založen svrchu zmíněný „Spolek pro dějiny a starožitnosti". Spolek si vytkl dvojí úkol: jednak vydávati staré památky, jednak vzdělávati dějiny. Ku sbírání pramenů vysláni byli tedy J. Kukuljević r. 1851., 1854., 1856.

až 1857. a 1853.—4. M. Sabljar, aby prohlédali knihovny a archivy rozličných zemí. V „Arkivu“ vycházely mnohé prameny dějepisné; historie byla pěstována také v zábavných časopisech, jako týdenníku „Nevenu“ (1854.—58.), v zábavníku „Leptiru“ (2 ročníky 1859. a 1860.) a j. listech. Dějepisu byl také věnován nový časopis „Književnik“ (1864.—66., 3 knihy), určený pro jazyk, dějiny a přírodní vědy. „Književnik“ měl za úkol spojiti všechny domácí vědecké síly v jeden šik a byl tak předchůdcem „Radu“, který vydává nyní akademie, založená roku 1867. Akademií počala se nová epocha pro chrvatskou vědu a zvláště pak pro dějiny. Na poli historiografie dodělala se vůbec akademie úspěchu obrovského. Přední její zásluhou v tom směru jest vydávání historických pramenův. Prameny, jež vydala, dají se rozděliti na 3 hlavní skupiny, a sice: 1. na prameny ku politickým dějinám, 2. na prameny ku dějinám práva, 3. na prameny ku dějinám literarním. Památky druhu prvého jsou vydávány ve sborníku „Monumenta spectantia historiam Slavorum meridionalium“ (16 knih, kromě sborníku vyšly ještě 2 knihy), památky druhého druhu ve sborníku „Monumenta historico-juridica“ (3 kn.) a konečně třetího druhu ve sborníku „Stari pisci hrvatski“ (14 knih). Mimo to obsahují i „Starine“, vydávané akademií, památky všech 3 oborův (17 knih). Konečně vydala akademie i památky historie jazyka a literatury (4 knihy). Neméně důležitým dílem jejím jest veliký historický akademický sborník, jehož dosud vyšlo 7 svazkův.

Kromě uveřejňování starých památek má akademie též tím veliký význam, že vydává znamenitý časopis „Rad jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti“, který přináší práce nejpřednějších chrvatských učencův. Přítomná kniha jest již 80. svazkem „Radu“.

Šíře se o výtečném článku Račkého zmiňovati nemůžeme, podávat nejen vědeckou kritiku všech dějepisných prací chrvatských, nýbrž i bibliografii, která jest nad míru rozsáhlou.

Kdo pročte celý sborník, jehož obsah jsme jen s části podali, pozorně od počátku až do konce, přesvědčí se, že i malému národu může býti popřáno za pouhé půlstoletí vysoce se na kulturním poli povznésti a platně ku lidské vzdělanosti přispěti. „O patria salve lingua!“ *Karel Kadlec.*

Dopisy Václava Hanky J. E. Purkyňovi. *)

XI.

Drahý Příteli!

Nenj to mau, wjte dobře, winau, že tak pozdě odpowěd dostáwáte. Pan Schulze nechaw u knihkupce list Wáš s druhým zpěwem Tassa u mne se nestawil, a tak to až do teďka ležeti zůstalo. Za Waši srdečnost w čas té zhaubné nemoci přigměte uctiwé djky; staw gegj Wám popisovati nebudu, neb to bezpochyby z novin Wám powědomo bude. Zle řádila w Praze, nynj giž utuchuge, a aspoň z našich známých žádného posud nezachwátila.

Těšj nás welice že zábawa Waše naše drahá mateřčina gest. Co se mne dotýče, mně se přeloženj Waše ljbj, ačkolibych přál, abyste wjce nezakon-

*) Sdělil s námi laskavě ct. pan tajemník Adolf Šimek.

čených přjdawných gakož toho w češtině zhusta dosti, užjwal, polština ani, zwlášť gegj prosa na to choruge, a to mně na mysl dalo, že sem se domnjval, že ste snad Kochanowského Jerusalem při ruce měli, a ten že Wás wlastně w cizotu takowau wlaudil; nemage Kochanowského Jerusalema dal sem to mladému Jungmannowi k srownánj. on mi wšak prawj že to dle polského nenj, tedy nevjm gak to ge. Ale dal sem to též k přečtenj P. W. ten powjdá, že to nenj česky. Račte tedy co neywjce pozor dáti, aby wše hodně srozumitelno bylo, což nám zde odpornjci naši neywjce namjtagj. Tolik o duchownjm plodu Wašem. Nynj též o tělesném: Radugem se s Wámi že syna máte, kterýž započaté Waše namahánj Wašjm wedenjm dále doprowázeti bohda bude moci. Gen z něho Němečka nedopusťte býti, a nemáli býti Čechem, aspoň ať Polák gest, narozen gsa w dáwné Polsce t. w Slezku.

Hanba našim Stawům že ani o to názwoslowj technologické nedbagj — buduli mjti přjležitost s Buquau promluwiti — bez obalu mu to powjm. Nynj geště naděgi mám že Matice snad w žiwot národa wplyw mjti bude. Rád uhljdám gaký to aučinek mjti bude u dwora co nynj k 40leté slawnosti panowánj tisknauti dala, a to tak přewýborně, že posud nic tak skwostně w celém cjsarstwj tištěno nebylo. Gsou to básně od 15ti rozličných Čechů.

Co druzj pracugj nenj mi zgewno krom Winařického, kterýž Bohuslawa Hasistejnského Ódy překládá. Gá wydáwám nynj neydawněgšj vocabuláře a mám giž 17 archů wytištěných. Daufám že to prospěge. Také chci wydati pro Čechy grammatiku a slownjček gazyka polského, aby se naši kratšj cestau, než my sme k tomu přišli, řeči té naučiti mohli. W tom chci bohdá pokračowati po nářečjch. Také nowé wydánj Slawjna obstaráwám, a dal sem pro to řezati litery latině chybugjcj: w Slowanském s tjm začnu nebo w českém kdybych začal, mnozjby mne kamenowali. Až gak se to ljbiti bude, uhljdám půgdeli to s biblj, aspoň nowý zákon a žaltář by toho zasluhowal, poněwadž ty neydáwněgšiho přeloženj máme.

Gaký pak konkurs mjnj ten antiquář s tau chronikau udělati? Aby mu do Wratislawi se sběhli, to může geště sto let na to čekati. Račte mu ukázati wydánj Starých Letopisů českých, že to slowo od slowa wšecko giž tištěno gest, pročež že se mu žádný o to dráti nebude, moha to pohodlněgi w tištěném čjsti. Nemáteli wýtisku tedy Wám geg pošlu. Nynj dostanete calwowskau přjležitostj Grammatiku českau nowého wydánj a Pjsně. Račte mi zwlášť o tom připomenutj swé zdánj psáti.

Gauppa a Hoffmanna račte pozdrawiti, prwnjmu o wydánj slowanských práw od Prof Maciejowského Waršawě, a druhému o staroněmeckých werších, gež sem na desce našel, a kteréž mu k té grammatice přikládám, powěděti.

Poraučege se laskawé paměti Wašj od swé Ženy uctivé pozdrawenj wyřizugu a zůstáwám upřjmný

Wáclaw m. p.

W Praze 10. března 1832.

P. M. Mikuláš mi poslal křjž řádu sw. Wladimjra.

XII.

Drahý Přjteli!

Při přjležitosti opominauti nemohu abych Wám aspoň několik řádečků nepsal. Dodawatel ljstku toho gest Wám giž znám. Pan Woelffel kupec waršawský, gegž sem Wám giž předešle poraučel. Bylbych Wám byl poslal některé nowě wyšlé práce swé, ale on tak lehko gede, že mi s sebou wzjti nemohl. Nedáwno mi psal P. Hoffmann a poslal ruský kalendář rps. od r. 1679, kterýž nic giného w sobě nezawjrá než co se na každý den modliti a zpjwati slušj. Lépe by byl udělal, kdyby byl P. Milde ten český rps. na ukázku poslal, z oněch několika řádků záwjrky nic giného sem se dozwěděti nemohl než že ge z 15ho wěku a ascetický ale známýli čili posud neznámý nevjm. Z strany druhého rpsu u Antiquáře mluvil sem s hrabětem našjm: Kdyby to byly někaké skaměněliny aneb sušené byliny, spjše by ge kaupiti dal, do toho ale weliké chuti nemá. Gest arci cena welmi odstrašugjcj; necháme tedy anti-

quáře ať se s njm těšj, až se potěšj, snad geg lewněgi dá, když widěti bude že žádných auroků nenosj. Poláci nám ho gistě nepřekaupj. Buďte zdráw a pamatugte na swého

Wáclawa m. p.

P. Tomášek wydal opět nowý swazek českých pjsnj. Pjsně polské i ruské ludu galicyiskiego snad máte?

W Praze 12. ledna 1833.

XIII.

Drahý Přjteli!

Zásilka Waše mne štastně došla, list Wáš sem mohl geště Hraběti Sternbergowi ukázati newšak exempláře, neboť odpoledne pošta nic newydáwá, a pan hrabě časně ráno do Wjdně odgel; wšak požádal sem ho o byt geho we Wjdni že to za njm poštou pošlu, čemuž on powděčen byw sljbil, že co bude možného pro Wás i pro mne we Wjdni učiniti nezamešká; neboť gá také o professuru po neb. Negedlém konkurugi. Wčera tedy exempláře za hrabětem se hnaly, a wčera též wšecky po wšech stranách w Praze na swá určená mjsta rozneseny byly. Bohdegž Wás nám do Prahy nawrátily! Též psaní knihkupce Hirta Házowcům odewzdáno. O zármutku Wašem sem se byl giž dřjwe dowěděl, a Wás politowal. Hoffmannowi Fallerslebenskému račte wyřjditi moge pozdrawenj. Rps Schlesisches Landrecht gest giž geho. Moje Žena Wás uctiwě pozdrawuge a gá zůstáwám Wáš

Wáclaw m. p.

W Praze 19. dubna 1835.

Příspěvky k dějinám slovanským.

Císař Matyáš dává 27 ze zajetí tureckého osvobozeným Moskvanům list průvodní, aby do vlasti své se navrátiti mohli. 1614, 4. února. V Českých Budějovicích.

Matyáš ɔc urozeným ɔc Milost naši císařskou. Věrní milí! Věděti Vám milostivě dáváme, že ukazovatelé listu tohoto Našeho odevřeného, jichžto v počtu dvaceti sedm osob jest, od mnoha let v zajetí ouhlavního nepřítele všeho křesťanstva Turka zůstávali, a času nedávno minulého skrze odnětí některých galejí tureckých, na kterýchž oni dnem i nocí násilně pracovati museli, od Jeho lásky krále Španělského z téhož zajetí Tureckého vysvobozeni jsou, nyní se pak zase do země Moskevské vlasti své navracují. Kdež aby všady po cestách sebou tím bezpečnější býti a svobody průchod míti mohli, Vám všem vůbec a jednomu každému zvláště, milostivě poroučeti ráčíme, abyste jim v tom žádné překážky nečinili, ani jiným činiti nedopouštěli, nýbrž všudy a na všelijakých místech svobodna propustíce, jim jakožto lidem nuzným láskou křesťanskou velijaký fedrunk prokázali.

Noviny z Polsky. 1587, 30. prosince.

Poněvadž J. M. Kr. pro veliké nečasy a sloty na hranice odtrhnouti musil, tak aby se J. M. víceji lidem válečným a jinými k tomu potřebami opatřiti a což nejspíšeji možné do pole zase vtrhnouti moci ráčil, v tom čase jest Švéd (9. tohoto měsíce do Krakova přijel) a když

jest po několika dnech po příjezdu se svými do kostela založení blahoslavené panny Marie na tureckém koni jel a on pod ním drobet skákati počal, tehdy od uzdy hned pustil a oběma rukama se boku chytil a aby jej dokonce nesvrhl, musil jej štolmistr jeho pod ním za uzdu až k kostelu vésti, což se Polákům, že tak dobrý a spanilej rejtar jest, velmi líbilo, nebo že i prve když ještě na ces ě byl sobě stejskal, že větší nebezpečenství na koni jeti poznává, nežli aby se na moři plaviti měl.

Nyní pak mezi ním a Poláky veliké a nebezpečné nedorozumění nastává, nebo strany náboženství toho artikule ani strany země Liflandské přísahou ztvrditi nechce. Ty obě příčiny obracují hrubě ti přední páni, kteří při něm jsou, obzvláštně pak pánům Litvanům, kteří té víry nejsou, nemalé rozmyšlení to s sebou přinese. Tolikéž kanclíř s ním dobře spokojen není, nebo to, co mu prve připověděl, nyní mu nic držeti nechce; bude-li jen toliko moci, tehda mu jistě nějaký neforemný kousek kanclíř zase udělá, nebo se již na něj ostrými slovy domlouvati počal a tak mu mnoho na rozum dal, jestliže chce od nich zase domů k svému panu otci jeti, že za to nic nedbají, to že udělati dobře může.

Jeho M. král Maximilian ten ráčil poručiti městečko jedno Volyň obehnati, jest ta naděje že sou je na tu hodinu již vzali.

V Hřepini, 30. prosince.

Rozhledy v literatuře a umění.

Louis Leger: **Nouvelles études slaves.** Deuxième série. Paris. Ernest Leroux, éditeur (rue Bonaparte, 28) 1886.

Již vloni při vydání brožurky „Le monde slave au XIXe siècle“ měli jsme příležitosť zmíniti se podrobněji o snahách a významu francouzského učence, který studiu slovanského světa celý svůj život zasvětil. Mr. Louis Leger jest v pařížské literarní společnosti zjev opravdu řídký. Je to muž úsilné a vytrvalé práce, spisovatel hlubokých a důkladných vědomostí, který své stati o dějinách, literaturách i současných poměrech Slovanstva opírá vždy na výsledcích vlastního positivního badání. Nechce oslňovati podobně jak na př. Tissot pozlátkem vtipných paradoksů, které přes všecku duchaplnosť Francouzům vrozenou nedovedou zakryti povrchnosť nazírání a nedostatek přesného studia. Má vždy na mysli cíl vyšší nežli pouhé renommée vtipného a roztomilého spisovatele, o němž boulevardní žurnály přinášejí řady vymyšlených anekdot. Leger je skutečný učenec a zamítá slávu tohoto druhu, ač od té doby, co mluviti a psáti o slovanských záležitostech jest v modní pařížské společnosti „chicem“, snadně dosažitelnou se stala. V přední řadě jde mu o pravdu a vědecky správné vylíčení skutečnosti. Odtud jeho práce nepozbývají důležitosti ani po letech a zůstanou vždycky k poznání slovanských poměrův a kulturních dějin cenným materialem. Legerových publikací jest již obsáhlá řada. Chceme uvésti jen ony, které dotýkají se našich českých poměrů. S politickými dějinami naší vlasti seznamuje Mr. Leger své sourodáky spisem „La Bohême historique“ O slovanských věrozvěstech jedná studie „Cyrille et Méthode. Étude historique sur la conversion des Slaves au christianisme“. V díle „Chants héroïques et Chansons populaires des Slaves de Bohême“ podává naše starověké bohatýrské zpěvy a výběr z poesie prostonárodní. Naše postavení v Rakousku vyličuje správně i sympathicky v publikaci „Histoire de l'Autriche-Hongrie“. Drobnější monografie českého života dávného i zprávy o poměrech souvěkých zahrnují obšírné jeho publikace „Le monde

Slave", „Études slaves" a „Nouvelles études slaves". Ve spise nejprv jmenovaném upozorniti dlužno v té příčině na stati „De Paris à Prague" a „Les origines du panslavisme". — „Études slaves" obsahují zajímavé články „Une page d'histoire contemporaine. La Bohême et l'Autriche en 1871." a „La Bohême et le Panslavisme".

První serie díla „Nouvelles études slaves" konečně podává výtečné monografie historické a životopisné „Jean Hus" a „L'historien national de la Bohême — François Palacky", pak interessantní stať „Quelques documents tchèques relatifs à Henri IV." Jsou to vesměs studie založené na původních českých pramenech a plně vystihující svého účelu.

V posléze vydané druhé serii knihy „Nouvelles études slaves" nalézáme nový důkaz Legerových vřelých a srdečných k nám sympathií. Vedle stati „Les Slaves au XIXe siècle", která není ničím jiným nežli studií „Le monde slave au XIXe siècle", kterouž Mr. Leger zahájil své přednášky o slovanských jazycích a literaturách v Collège de France, a o níž v červnovém sešitu „Slovanského sborníku" r. 1885. jsme přinesli posudek obšírnější, zaznamenáváme dvě práce nás bezprostředně se týkající: „Jean Zizka et les Hussites" a pak „Le roman rustique en Bohême". První z nich jest stručnou, avšak historicky věrně podanou charakteristikou našeho velikého reka. Mr. Leger užil k ní vedle dějin Palackého zejména výborné monografie Tomkovy, k níž sám v úvodě poukazuje a jejíž stručné, leč charakteristické ocenění podává. Připomenuv vedle jiných hlavní dílo našeho zasloužilého historika, „Dějepis města Prahy", a vytknuv v rozvoji historické vědy v Čechách jeho význam, dokládá, že Tomkova studie „Jan Žižka" zdá se oproti heroovi husitských bouří poněkud chladnou, což tím vysvětluje, že Tomek psal výhradně pro své soukmenovce a pololegendarní postavu Žižkovu chtěl očistiti ode všech historicky nestvrzených přívěsků. Jinak přiznává mu úplnou nestrannosť a methodu přísně vědeckou. Domnívá se toliko, že chtěl Tomek svým dílem jaksi reagovati proti tendencím některých sourodáků svých, jevícím se v přemrštěném nadšení pro hlavního činitele husitského dramatu. Obraz, který Mr. Leger o národním našem hrdinovi kreslí na základě Tomkovy publikace, jest jasný, určitý, nepostrádá žádných význačných a charakteristických rysů. S tím zároveň přesně, byť jen v hlavních tazích nastíněny české poměry za doby tehdejší vůbec. — Stať „Le roman rustique en Bohême" není ničím jiným leč obšírným, hlavní dějové pásmo plně absorbujícím výtahem „Vesnického románu" od Karoliny Světlé. Dalo by se snad uvažovati o tom, zda by lépe nebylo přeložiti román celý, jak jest, a v původní nerušené podobě jej předvésti francouzskému obecenstvu, asi tak, jak činí Dentu a jiní pařížští vydavatelé s romány Dostojevského, Turgeněva, Tolstého a jiných moderních ruských novellistů. Avšak Mr. Leger musil nejprv pro český román připraviti půdu, aniž by jej už byly předcházely všeobecné sympathie k národu našemu Proto nelze způsob jeho nazvati nevhodným, zvláště když vlastní jádro „Vesnického románu" tím ničeho neztrácí a vypuštěny poměrně vedlejší neb francouzskému čtenáři méně srozumitelné jeho stránky. V krátkém úvodě vzpomněl autor Georga Sanda a značné popularnosti, jíž se těší romány této spisovatelky v Čechách, především „Consuelo". Paní Kar. Světlou nazývá ženou velkého talentu i velkého srdce a prvním nyní českým romanopiscem, dokládaje, že soukmenovci o ní praví: „C'est notre George Sand" — Z ostatních článků rozsahem i důkladností první místo zabírá studie „Le Nihilisme et la Russie". Mr Leger snesl tu vše, co o původě, rozvoji, zmohutnění i významu nihilismu na Rusi zajímavého v původních pramenech ruských čerpati se dalo. Vyličuje počátek nihilismu, především snahy tajných aristokratických společností revolučních za cara Alexandra I., které při nastolení Mikulášově způsobily zřejmou vzpouru, i další neblahé pro účastníky toho následky. Zmiňuje se o tom, který vliv měla německá filosofie na myšlénkový rozvoj ruské intelligence, vypravuje o Hercenovi a působení jeho „Kolokolu" a vylíčiv politické i společenské poměry v Rusku za cara Mikuláše, přechází k době Alexandra II. Reformy tohoto panovníka Mr. Leger náležitě oceniv, kreslí nihilismus a nihilisty, jak se jeví v románech ruských spisovatelů, především v Turgeněvových „Otcích a dětech" a v „Novu" i v románě Černyševského „Co dělat?" — Potom vyličiv události nejnovější i snahy a tužby nihilistů současných dle

vlastního jich orgánu ve Švýcařích vydávaného „Zemlja i volja", popisuje na základě authentických pramenů i autopsie společenské poměry na Rusi. Heslem jeho jest staré „non datur saltus in natura", jímž nejlépe objasniti se dá i jeho stanovisko v této vážné, avšak i nad míru choulostivé otázce. Neméně zajímavou je stať „Les écrivains français et la Russie", která jest vítaným pendantem k Legerovu článku „Voyageurs anglais en Russie" v publikaci jeho „Le monde Slave" (str. 264.—296) uveřejněnému. Bystře projednává tu autor některá francouzská díla o Rusku, podařená oceňuje dle zásluhy, však taktéž nespoří zasloužených šlehů povrchním a nekritickým. — K třistaleté památce Jana Kochanovského napsal Mr. Leger pěknou životopisnou a aesthetickou stať „Un jubilé littéraire en Pologne Jean Kochanowski", v níž uvádí i překlady některých básní polského pěvce, ovšem prósou. Zajímavou studii Legerovu o slovanské mythologii (Esquisse sommaire de la mythologie slave) zná čtenářstvo „Slovanského sborníku", pročež není třeba o ní blíže se zmiňovati.

V celku jest kniha Legerova skutečným obohacením francouzské naukové literatury, pokud Slovanstva se týče. Nelze si než gratulovati k tak svědomitému, slovanských poměrů znalému, horlivému i kritickému tlumočníku slovanských snah. Tím více si toho vážíme, že Mr. Leger vždy s obzvláštní sympathií dějin českých si všímal a v našich souvěkých tužbách i snahách vřelé účastenství bral. Svrchované uznání jeho ušlechtilé, vzácné činnosti jest malým toliko vděkem velkých a trvalých jeho zásluh.

Druhá serie Legerových „Nouvelles études slaves" vnitřní cenou i významem nijak v pozadí nezůstává za jeho výbornými publikacemi dřívějšími.

Fr. Kvapil.

Святочные Разсказы Н. С. Лѣскова. С.-Петербургъ 1886. (Stran 403. Cena 2 ruble 50 kop.)

Velmi úhledně vydaný svazek Vánočních povídek N. S. Leskova obsahuje celkem dvanáct povídek, jež byly napsány hlavně do novoročních čísel rozličných časopisův a z nichž některé nesou název „vánočních" nikoli snad podle vnitřního obsahu, ale toliko podle zevnějších okolností, že byly o těchto svátcích, ať již z kruhu přátel, sedících ve příjemném útulku domácího krbu při čaji, nebo v železničním voze při autorově cestě ku přátelům, vypravěny a spisovatelovým pérem dovedně zachyceny. Spisovatel v předmluvě sám praví, že jenom nemnohé z těchto povídek mají v sobě element čarovného nesmyslu nadpřirozeného a tajemného světa, ostatní pak že nezakládají se na něčem nadpřirozeném, ale vyplývají z vlastností ruského ducha a těch společenských zjevů, jež pro mnohé — a v tom čísle též pro samého autora — obsahují značnou část zvláštního a podivuhodného — N. S Leskov jest velmi nadaný spisovatel; jeho vypravování bývá z pravidla poutavé a vyznamenává se pozorovacím talentem jakož i humorem, dýšícím lehkou satirou. Jeho „Vánoční povídky" honosí se všemi těmito vlastnostmi, k nimž druží se krásná, ušlechtilá mluva a nehledaná, umělecky zaokrouhlená forma, které u Leskova nelze podceňovati. „Vánoční povídky" zahajuje „Žemčužnoje ožerelje", kterážto povídka byla vypravována ve společnosti u jedné vzdělané rodiny, kde mluvilo se o literatuře. Stěžováno bylo totiž do toho, že, jak již Pisemský kdesi podotekl, krásné literatuře ubývá půdy od té doby, čím více šíří se civilisace a železnice. Někteří ze společnosti odpírali tomu a za příklad uváděli Dkense, jenž psal v zemi, kde velmi rychle se jezdí a přece jeho povídky jsou obsahuplné až na jeho vánoční povídky, jež prý strádají poněkud jednotvárností, čemuž nelze se diviti, poněvadž takový druh literatury, kde spisovatel cítí se nevolníkem, má velmi těsnou a ohraničenou formu. Žádá se totiž od vánoční povídky, aby přiměřena byla k událostem vánočního večera od Narození Páně do sv. tří králů, aby byla poněkud fantastičná, měla nějakou morálku, třeba jen ve způsobě vyvrácení některého předsudku a konečně, aby na jisto končila vesele. V životě bývá takových událostí málo a proto prý ve vánočních povídkách bývá strojenosť a jednotvárnosť. Jeden usedlý muž ve společnosti s tím nesouhlasil a na důkaz, že vánoční povídka ve své ohraničené formě může se též volně rozvíjeti, vypravoval skutečnou událosť, jež odpovídá

všem požadavkům vánoční povídky. Vypravování samo jest zajímavo svým podáním, obsahujíc dosti obyčejnou historii o tom, kterak mladý muž se známil se o vánocích s hezkou dceruškou bohatého otce, oženil se s ní a nedostal — věna. Otec dal dceři své před svatbou perlový náhrdelník — než i ten, jak se po svatbě ukázalo, byl falešný. Podobně bez věna provdal již před tím dvě dcery a vznikly z toho rodinné mrzutosti. Než mladí novomanželé mírným způsobem oblomili otce, jenž vida ve svém zeti muže řádného, dal dceři padesát tisíc věna a když mladý muž nechtěl jich přijati proto, že by se zdálo choulostivým, aby žena jeho dostala věno a sestry její nikoliv, přidal i těm po padesáti tisících. Nadsmyslná říše zastoupena v této povídce pověrou, že perly znamenají slzy pro nevěstu a proto všichni divili se otci, když dceři daroval perlový náhrdelník. — Povídka „Něrazměnnyj rubl" zakládá se na pověře, že čarovnými prostředky může člověk nabyti takového rublu, jenž ať se utratí kolikrátkoliv, vždy objeví se opět celý v kapse. Zajímavý jest „návod", kterak takový rubl možná získati. Jest totiž nutno vzíti bez nejmenší poskvrny černou kočku a nésti ji ve štědrovečerní noci na prodej na křižovatku čtyř cest, z nichž při tom jedna musí vésti na hřbitov. Zde jest nutno stanouti, stisknout kočku tak, aby zamňaučela a přimhouřiti oči. To vše musí se státi několik minut před půlnocí. V pravou půlnoc přijde někdo a bude kupovati kočku. Kupec bude dávati za ubohé zvířátko velmi mnoho peněz, ale prodavač nesmí chtít ani víc ani méně než stříbrný rubl. Kupec bude se smlouvati dále, ale když konečně dá rubl, musí prodavač schovati jej do kapsy a držeti jej v ruce, co možná rychle odejíti a neohlédnouti se. Utržený rubl jest nerozměnitelný. Povídka, zakládající se na této pověře, podána jest ve formě snu malého chlapce, jenž dostal takový rubl k Ježíšku od babičky a zbavil se ho tím, že místo věcí prospěšných koupil zbytečné. Na konec provedena jest myšlénka, že nerozměnitelný rubl znamená naše duševní síly a náš talent — Kliduým vypravováním epickým se nese povídka „Zvěr", kde popsány jsou některé obyčeje při honbě na medvědy a líčena přítulnosť mladého Theraponta ku cvičenému a zkrotlému medvědu Sganarelu, kterážto přítulnosť vede Theraponta tak daleko, že když Sganarel počal objevovati povahu dravce a za tou příčinou byla naň uspořádána o Vánocích štvanice, Therapont v kritickém okamžení, kdy měl Sganarela střelnou ranou skoliti, nechal jej prchnouti, uvaliv tím na sebe hněv svého pána, přísného statkáře. Než za všeobecné nálady sváteční obměkčil se i přísný pán, jsa dojat láskou Therapontovou ku zvířeti a poměr jejich, jakožto pána a sluhy, změnil se v přátelství. — Velmi charakteristicky a typicky podány jsou povídky „Otbornoje zerno" a „Obman". Ve „Vybraném zrní" nakreslen jest podvodný šlechtic, kupec a mužík, z nichž v šibalství jeden druhého předstihuje a společným přičiněním nabývají všichni blahobytu na úkor cizí, německé pojišťovací společnosti. V povídce „Obman" vypravuje originalní vysloužilý voják poutavý příběh o tom, kterak Rumuni jsou mnohem horší nežli židé. V povídce této, jakož i v humoristické črtě „Maleňkaja ošibka", jest značný přiměsek humoru, jenž bezpochyby stal by se mnohým „bejlí proklepávajícím kritikům" kamenem úrazu. — „Prividěnie v inženěrnom zamkě" obsahuje líčení příšerného výjevu u rakve generala Lamnovského, z něhož za živa tropili si kadeti žerty, tak že je za to pronásledoval. Když stáli čtyři mladíci, kteří hlavně podrývali auktoritu generalovu, večer na stráži u mrtvoly, jeden z nich na důkaz, že se nebojí, zatahal nebožtíka za nos. V tom však rozlehly se v komnatě vzdechy a kolem zdí plížila se jako stín chorobná postava a blížila se k rakvi, kterou objala. Odvážlivec hrůzou upadl s katafalku. Později, když ostatní vojíni vrátili se od panychidy, která se právě konala, vysvětlilo se, že chorobné zjevení jest žena generálova, která pro churavosť vůbec nevycházela, tak že ji málo kdo znal, a nyní přišla rozloučit se s mrtvolou chotě. Z ostatních delších povídek dlužno ještě jmenovati povídku „Štopaljščik", dále „Židovskaja kuvyrkollegia" a „Duch gospoži Žanlis", jež jest psána z oboru „spiritismu" a vyznívá příliš drasticky a satiricky. Aby obsah knihy byl vyčerpán, zbývá jmenovati ještě dvě menší charakteristické drobnomalby „Staryj genyj" a „Putěšestvie s nigilistom", které jsou psány s jemným nádechem humoru, činícího vůbec větší část Vánočních povídek Leskova četbou poutavou a též méně sběhlým v ruštině přístupnou. *K. Štěpánek.*

Wiadomość o biblii litewskiéj drukowanéj v Londynie 1663. roku i o wrzekomym jéj tłómaczu Samuelu Bogusławie Chylińskim podał Maurycy Stankiewicz. Kraków 1886.

Bibliografové mnoho se zabývali litevskou biblí, tištěnou v Londýně r. 1663., jejížto překlad posud jednohlasně připisovali Samueli Bohuslavovi Chylińskému; tento totiž vyslán byl r. 1657. litevskými kalvinisty do ciziny, aby sbíral příspěvky, z nichžto se měla bible tisknouti a korrektury obstarávati. Chyliński odebral se nejprve do Holandska, potom do Belgie a odtamtud s odporučujícími listinami do Oxforda; stráviv tam v nedostatku dvě léta, získal konečně ode sboru učenců a vynikajících mužův Oxfordských vysvědčení, aby mohl sbírky příspěvků bez překážky předsevzíti. Takovouto legitimací jsa opatřen, vydal se Chyliński na cesty po Anglii, sbíral tři léta peníze, ale ku konci místo aby započal tisk bible, utratil nasbíranou summu. Jakmile doneslo se to na Litvu, vyslal kalvínský synod r. 1663. Jana Krištofa Kraińského, kazatele při dvoře Boh. Radziwiłła, muže učeného a ve starých i nových jazycích zběhlého, spolu s Mik. Minwidem, kand. theologie, aby tito sbírali příspěvky a bibli vytiskli. Kraiński dvakrát procestoval Anglii, sbíraje příspěvky, zatím co Minwid zaměstnán byl tiskem bible. Ale tisk z nedostatku nákladu musil býti zastaven, a tiskárna, jíž za práci ani zaplaceno nebylo, použila archů vytištěných až ku žalmu čtyřicátému nepochybně na makulaturu. Chyliński překladu nedokončil; později se jím zabývali na základě hotového již překladu celého písma sv. od Jana Bretkuna, litevského kazatele při chrámě ve Královci († 1602.), kníže Jiří Skrodzki a Senior Žmuďský, Jan Borzymowski, majíce překlad Žmuďského dokončiti.

Zprávy tyto, týkající se litevské bible z r. 1663., podává p. Stankiewicz (litevský Polák, bedlivý sběratel všelikých Lithuanic, který má již pěkné jich sbírky) na základě spisu Jos. Łukaszewicze: „Dzieje kościołów wyznania helweckiego w Litwie, 2 tomy. Poznań 1842. -1843.“ Jest to práce svědomitá a pilná, a proto jesti nám milou povinností vítati nového pracovníka na poli literatury litevské, jíž Poláci posud poměrně velmi málo se obírali.

Dr. *J. B. Bystroň.*

Rad jugoslovenské Akademije znanosti i umjetnosti. Razgredi filologičko-historički i filosof.-juridički. Knjiga LXXIX., LXXXI. Zagreb 1886., str. 248, 240.

Znamenáme prozatím jen nové práce uveřejněné v těchto dvou svazcích: Jmena Slovjenin i Ilir u našem gostinciju u Rimu poslije 1453. g. od dra. Iv. Crnčiće. Ivan, arcidjakon gorički. domaći pisac u XIV. vieku. Od Iv. Tkalčića. Nutarnje stanje Hrvatske prije XII. stoljeća. II. Crkva hrvatska. Od dra. Fr. Račkiho. Priorat vranski sa vitezi templari i hospitalci sv. Ivana u Hrvatskoj. Od Iv. Kukuljevića Sakcinskoga. O narodnim imenima i prezimenima u Hrvata i Srba. Od dra. T. Maretića. Ostatak optativa u staroj slovenštini. Od M. Valjavce.

Malarstwo ruskie. Napsal Maryan Sokołowski. (Otisk z „Albumu wystawy archeologicznej polsko-ruskiéj“) Lwów 1886.

Lonský sjezd archaeologický ve Lvově dal podnět k oživení zájmu pro zanedbané badání starého umění na Rusi, kteréž upadlo téměř úplně v zapomenutí a lehce váženi. Nyní však jeví se, jako výsledek snah zmíněného sjezdu, že umění ruské t. j. rusínské, zejména malířství a architektura nikterak nezaujímá stanovisko podřízené, naopak, že také ono mělo čas skvělého rozvoje. Nad to jeví se, že rusínské umění mělo v zemích polských své dějiny, své vlastní známky a že svého času odehrávalo i pěknou úlohu na kolbišti evropské civilisace.

Dva proudy civilisační stýkaly se a působily zde vydatně — západ i východ. Byl blahý čas, kdy oba tito živlové v míru šli za cílem vyšším, ale čas ten minul a zůstavil stopy své jen badatelům… Spisovatel svrchu nadepsané rozpravy zmiňuje se především o malířství byzantském, jeho zásadách i pravidlech, obrací zření k rozdílu pojímání umění na východě a na západě, načež odmítnuv domnění, jakoby byzantskou malbu stín mrtvoty zastíral, poukazuje k tomu, že i ona má dostatek života, půvabu, ano i svého

Rafaela. Po té přechází ct. spisovatel k charakteristice rusínského malířství, jehož matkou je sice byzantinism, ale vychováno bylo pod vlivem západu. Vliv ten jeví se v obsahu, thematě, formě, uměleckých motivech i v technice. Upjaté umění byzantské rozšiřuje se na půdě rusínské vlivem západu, tepna jeho života jinak bije, volněji a svobodněji, ale nepozbavuje se při tom svého prvku. Tvrzení toto dokládá spisovatel ukázkami rusínsko-polského malířství, na výstavě lvovské vyložených. Zmínili jsme se o chvalitebné a cenné práci p. Sokołowského toliko zběžně i obracíme již jen vřele pozornosť k ní našich odborníků a přátel slovanského umění. *P. P.*

Vereščaginova znamenitá výstava obrazů těší se v Praze všeobecné a zasloužené pozornosti. O obrazech slavného ruského mistra psáno ve „Slovanském sborníku“ obšírně již v ročn. I., kamž lask. čtenáře odkazujeme.

Bibliografie.

Archiwum do dziejów literatury i oświaty w Polsce, wydawane przez komisje do badań tego zakresu przez wydział filologicz. akad. umiej. v Krakowie powolaną: Tom IV-ty Liber diligentiarum z lat 1487—1563. Kraków 1886.

Kolberg O., Lud, jeho zwyczaje, sposób życia, mowa, podania, przysłowia, obrzędy, gusła, zabawy, pieśni, muzyka i tańce. Serja XIX-ta, Kieleckie, część 2-ga. Kraków, 1886.

Konic H., Samorząd gminny w Królestwie Polskiem w porównaniu z innemi krajami europejskiemi.

Wolff J., Ród Gedymina. Dodatki i poprawki do dzieł Hr. K. Stadnickiego: „Synowie Gedymina“, „Olgierd i Kiejstut“ i „Bracia Władysława Jagiełły. Kraków 1886.

Bukowski Julian X., Dzieje Reformacyi w Polsce wejścia jej do Polski aż do jej upadku. Tom II. Kraków 1886.

K. Brodziński-Wiesław, sielanka. Wstęp krytyczny i życiorys autora sprawował Maryan Gawalewicz. Illustr. Juliusz Kossak. Warszawa 1886. — Błędy nasze w mowie i piśmie ku szkodzie języka polskiego popełnione, oraz prowincyonalizmy, zebrał A. Walicki. Wyd. III. Kraków-Warszawa 1886.

Очеркъ исторіи чешской литературы. Составилъ А. Степовичъ. Съ фотографическимъ снимкомъ съ Краледворской рукописи. Изд. Кіевскаго Слав. общества. Кіевъ 1886. (Referát příště.)

Бѣлорусскій Сборникъ Романова. Томъ I. Губ. Могилевская. Пѣсни, пословицы и загадки. Кіевъ 1886. — Сборникъ статей, напечат. въ разныхъ періодическіхъ узданіяхъ по случаю кончины И. С. Аксакова. Москва 1886.

Мураневичъ А., Русско-балканскій торовый вопросъ и нѣкоторыя полезныя для путешеств. свѣдѣнія. Москва 1886.

Круговая порука у Славянъ по древнымъ памятникамъ ихъ законодат. Ив. Совѣстіанскаго. Прага 1886.

Острожская типографія и ея изданія. Историческая монограѳскія А. К. Сѣлескаго. Въ 2 частяхъ. Почаевъ.

Mencin Josip, Bosna, geografsko-historički pregled. Preštampano iz „Male hrv. enciklopedije“. U Osieku 1886. — Gruber Dane, Nelepić, knez cetinski Povjestna rozprava. Zagreb 1886. — Miloš Obilić. Narodna pevanija. Odabrao i uredio Al. Sandić U Nov. Sadu 1886. — Jana Amosa Komenskoga Informatorium za školu mat. Prev Maršik. U Zagrebu 1886.

Мала поетика, практички удешена за школу и домаћу потребу нап. Др. Ст. Павловић. Нов. Сад 1886. — Света гора Атонска: Израдио А. Е. митр. српски Михаил. У Новомъ Саду 1886.

„Slovanský sborník“ vychází vždy 15. každého měsíce a předplácí se v administraci (knihtiskárna J. Otty) Karlovo náměstí číslo 34. nové: **na čtvrť** roku 1 zl. 30 kr., poštou 1 zl. 40 kr., na půl roku 2 zl. 50 kr., poštou 2 zl. 70 kr., na celý rok 4 zl. 80 kr., poštou 5 zl.

Odpovědný redaktor: **Edvard Jelínek.** — Vydáním, tiskem a nákladem knihtiskárny **J. Otty** v Praze, na Karlově náměstí č. 34. n.

SLOVANSKÝ SBORNÍK.

Ročník V. — 1886 — Číslo 12.

Izvóščík.

Z „Moskevských figurek".

Od Čeňka Hornova.

Že je život moskevský ryze národního charakteru — o tom netěžko se přesvědčiti.

Poznáme to, jakmile vstoupíme na půdu staré stolice, jak vystoupíme z „vokzálu", nádraží Smolenského, kamž nás byl železniční vagon po třídenním a dvounočním cestování z Varšavy dopravil; neobyčejný ruch, jaký tu panuje, padne nám ihned do očí.

První, s kým se potkáte mimo železničního zřízence po celé Rusi, jakmile opustíte ochranná křídla a železné perutě Pegasa devatenáctého století, je neoriginelnější figurka ruského národa: izvóščik. Jako charakterisuje italské poměry líný lazzaroni, maďarské prohnaný cikán, polské dotěrný žid: tak vyznačuje Rusko, ruskou zemi a ruský národ izvóščik. Najdete jej všude, kam vámi jen osud vrtne, v poslední „děrevně" vám nabízí své služby; zdá se věru, jakoby celý ruský národ izvóščikoval. Na Rusi nepřihodí se vám nikdy, abyste vystoupivše za noční doby ze železničního kupé, musi i stráviti do rána ano i déle svůj čas povalováním se v peřinách některého chrámu slovanské pohostinnosti, zíváním a ohlížením se po oblacích; — jak se to pro nedostatek povozů v našich vesnických, ba i maloměstských nádražích někdy stává. Na každé „stáncii" najdete nejméně 2 nebo tři izvóščické povozy, které vám sice časem uvedou na mysl původní ideu všeho povoznictví, bodrou, důkladnou, trpělivou, ač zhýčkaným člověčenstvem zneuznanou káru, ale přece vyhovují vaší potřebě a dopraví vás k cíli vaší cesty.

Zvlášť velkou náklonnosť k izvóščikování zdají se míti Velkorusové, tento neposedlý, nestálý, všudypřítomný lid; kdekoli potkáte izvóščika, je to jistě Velkorus. A říká-li se vzhledem ke rtuťovosti povahy nejsilnější větve ruského národa, že každý pravý Velkorus musí vystřídati nejméně 20 zaměstnání nežli „zajde k otcům", mohlo by se právem dodati: a jedno z nich musí být izvóščictví.

Nad jiné tihnou izvóščíci, jak přirozeno, k větším městům, a nade vše, jak ještě přirozeněji, k matičce ruských měst Moskvě, jejíž ulicím dodávají zvláštního osoblivého rázu, a v níž zachovali si také svou národní osoblivosť nejplněji. Hleďte ho, poníženého s jakousi grandezzou a jen do jisté míry, úslužného, Honzíka hlupáka, který má za ušima, ruského Figara, vévodícího kozlíku! Dal by si, kdo by ho koupil! Potutela, učiněný potutela, ale srdce dobrácké při tom. Napálí vás, jak se mu dá, ale s pokorným úsměvem; doléhá na vás, abyste se „ráčili svést", ale není dotěrný; žádá sumy až báječné, pozná-li, že jste „Němcem", cizincem, ale svezete se nejlevněji na světě, umíte-li s ním jednat.

Na smolenský vokzál sjede se jich, jako na každý moskevský vokzál ku „pojezdu" (vlaku) vždy několik set. Jste celí udiveni, vystoupíte-li z nádražní budovy a spatříte to, ne-li moře, aspoň jezero anebo pořádný rybník izvóščíků, kteří opustivše své krotké, třeba ve větší vzdálenosti stojící koně, nahrnuli se řadou ke vchodu a chodníku, aby vám každý se smeknutým kloboukem, mnohonásobnými poklonami, nejsladším usmíváním a řečí plnou chvály na všechno, co s ním souvisí, služby své nabídl.

„Vaše blahorodí! Velectěný pane! Račte se svést! Račte!" křičí jeden přes druhého.

„Krásně vás svezu! Překrásně! A jakého pěkného koně mám! Kam ráčíte, vaše blahorodí? Kam poroučíte dovésti se?" hučí a bzučí vám do uší se všech stran.

Jste na rozpacích, nevíte, pro koho se rozhodnouti; je jich okolo vás 10 - 20 a vy jedete třeba poprvé Rusí, neznáte jejich čtveráctví, nejste mocen jejich řeči, ba stěží že si pamatujete a neohrabaně vyslovíte jméno ulice, do níž chcete jeti. Na tuto neznalosť řeči a poměrů také izvóščík u každého, komu kouká ze šosů cizina, počítá; vábí a láká jej tak dlouho, až cizinec odevzdá se do jeho ochrany; potom už náš čtverák ví, že cestující vyplatí raději tolik, mnoho-li žádáno, než by se tahal o kopejku, a žádáno bývá pak raději o rublík více než méně. Naučíte se aspoň, že na Rusi jako všude na východě třeba vše prve důkladně smluviti, řekněme po židovsku smluviti, poznáte, že první slovo, kterému se musí každý cizinec z ruštiny naučiti a nejvíce ho užívati, je slovo: Skolko? kolik?, a za ním hned že následují ruské základní číslovky, které jsou na štěstí tytéž jako v češtině anebo skoro tytéž. A toto naučení, toto poznání již za nějaký ten boží rubl stojí.

Jste-li však již starý kozák, víte-li, jak s izvóščíkem zatočiti, změní se ovšem scéna; přestanete hráti úlohu hloupého dobráka, stanete se do jisté míry pánem situace.

„Tam a tam," sdělujete izvóščíkovi; „skolko?"

„Tolik a tolik, baryň!"

Rozumí se, summa hezky natáhnutá. Následuje užití hlavního pravidla moudrosti života v ruské říši: podáte polovici anebo ještě méně.

„Nelze," zaříká se izvóščík, „nelze; je to málo, velmi málo."

Jako znalec poměrů spustíte:

„Co? Ty zloději! Hned zde za rohem je to! Několik kroků!“

V tom, ne-li již dříve, křičí vám do uší několik izvóščíků nabídku o grivník (10 kopejek) menší. Pak zase o grivník. A zase. Děláte jako byste se chtěli obrátiti k těmto lacinějším. „Váš“ izvóščík sleví tedy také a domlouvá až dojemně.

„Velmi daleká cesta, pane, velmi daleká. A jaký krásný vůz mám, hleďte!“

Následuje slevování grivník po grivníku. Najednou vzkřikne někdo ze zástupu:

„Pažálstě! Račte!“

Toto zvolání působí jako píchnutí do vos. V tom okamžiku křičí všichni bez výminky:

„Račte si sednout! Sem, vaše blahorodí! Hezky vás svezu.“

Sednete, jedete; méně pohodlně sice než ve výpravných fiakrech pražských, ale za to hodně lacino, a — co nejhlavnější — daleko rychleji.

Neboť Rus rád jezdí, ba na Rusi odnaučíte se choditi. Chce-li kdo na procházku, jede; jde-li kdo na návštěvu, jede; chce-li kdo nakoupiti sebe menší maličkosť, dojede si pro ni; ba pošlete-li služebného do města pro něco, musíte mu přidati ještě na izvóščíka. Každý Rus miluje jízdu, ale jízdu rychlou, prudkou, chcete-li, nerozumnou; kdy vše mizí kolem vás v báječném letu, kdy vaše tváře líbá i mrská proud větru, a v širé tiché krajině ruské opojně rozléhá se zvonek na duze trojky.

„Jaké kouzelné, lákavé, unášející a půvabné je to slovo jízda!“ praví Gogol. „A jak čarovná ona sama ta jízda... Jasný den, podzimní listí, chladný vzduch ... Rychle do cestovního pláště, čapku na uši a již pohodlně se těsnáte do kouta ...“

„Kterýže Rus nemiluje rychlou jízdu? Není-li jeho duši dáno pokřepčiti si, zaguljat, zvolati časem: Čert vezmi všecko! není-li jeho duši dáno milovat jízdu? Jak ji nemilovati, když slyšíte v ní cosi tak kouzelně krásného? Zdá se, že neznámá síla unesla vás na svá křídla, letíte sami a vše okolo vás letí: ulétují versty, letí vstříc kupci na svých kibitkách, letí s obou stran les s temnými skupinami jedlí a sosen, s hlukem seker a křikem vran; letí celá cesta nevědomo kam, v trativou dál; je cosi strašného v tom rychlém mizení: jen nebe nad hlavou, lehké mraky a pronikající měsíc zdají se býti nehybnými. Ech trojko, ptáče trojko! Kdo tebe vynalez'! Je vidět, že ty's jen u smělého národa mohla zroditi se — v té zemi, která nemiluje žertů, ale rovnou cestou rozkročila se v půl světa ...“

Z této obliby rychlé jízdy můžete souditi, že i jízda izvóščíků povznáší se nad pomalé, loudavé ku předu strkání nahnutých těl našich drožkářských kobyl; vskutku také vyvíjejí ty malé, dlouhosrstné, neúhledné „lošadě“ izvóščické rychlosť obdivuhodnou.

Zvláštní rychlostí vynikají tak zvaní „licháči“, lepší druh izvóščíků, s krásnymi, nádhernými hřebci, letícími jako blesk a s opravdovou elegancí. Věru, pokud se týče této elegance v chodu

a běhu, není lze viděti u nás něco podobného; v té věci mohli by choditi naši ořové k ruským ušlechtilým druhům do školy. Nezní-li to absurdně, přiznám se bez obalu, že jsem se těmto koním obdivoval. Způsob, jakým kladou své přední nohy ku kroku, je nenapodobitelný a nelze ho nazvati jinak, než nádherným: nejprve vyrazí se noha rovně ku předu, do polohy vodorovné, a pak z této kolmo k zemi; vše to s určitým vědomím vlastní krásy a s koketerii téměř ženskou. Při tom přijde k plné platnosti nezkrotná bujnosť koně a volnosť, jež mu vynecháním postraňků je poskytnuta; maje dvě tenké a elegantní voje připevněny pevně u samých prsou, kůň jakoby ztrácel své otrocké postavení a byl vládcem povozu.

Ještě velkolepější dojem než jednotlivý kůň skytá ruská trojka jež byla nejen mnou, ale všemi, kdo měli příležitosť jí se obdivovati, nazvána nádhernou. K prostřednímu koni, nad jehož hlavou vznáší se ušlechtilým obloukem „duga", jsou připřaženy po stranách dva jiné koně způsobem vějířovitým, t. j. tak, že krky jich ohnuty na strany zevnějši a hlavy mírně skloněny k zemi. Tímto způsobem jeví se býti nejvyšší částí těla ne hlava, ale plný, lesklý, bujný krk ořův, ohnutý, jak se zdá, jen k tomu, aby kypící tvary těla tvořily náležitý kontrast s tímto nehodným postavením ušlechtilého zvířete.

Abych tuto „koňskou" stať doplnil, dodávám, že tento druh temnočerných, velkých, silných koní jest domácího chovu, při němž hledí se ku křížení nejušlechtilejších rac, dále, že jsou to samí hřebci, bujní, kypící a navzdor tomu krotcí jako jehňata.

Jedete tedy s izvóščíkem — tam jsem laskavého čtenáře pro vedlejší reflexe zanechal, — a všimnete si blíže milého čipery i všeho „což jeho jest", anebo aspoň má býti. Chatrný, často velmi chatrný kočár o stejných malých kolečkách má ke koncům přední nápravy připevněny dvě svižné, mírně ohnuté voje, upevněné koňovi u samých prsou, kde drží je pohromadě úvaz chomoutový a dřevěný oblouk, o němž jsem se již zmínil, duga. Z toho patrno, že u toho prototypu ruských drožek nikdy někdo vypadnouti nemůže, což je pro pasažera nemalou útěchou. Koně má izvóščík vždy jen jednoho; jinak bývá obyčejně národní trojka; dvoukoňových „karét" zřídka kdy uvidíš.

Ačkoli uniformování izvóščíků zavedeno není, mají tito vlastním zvykem a oblibou do jisté míry uniformu: dlouhý, široký modrý kabát, zapnutý až ke krku a převázaný u pasu červeným šátkem nebo stuhou; nízký, tvrdý plstěný klobouk, mající formu zkráceného cylindru; vlasy sčesané do zadu a zastřihnuté „do rendlíku"; a na krku řetízek, na němž visí mosazná tabulka, „číslo", o němž nevíte mnohdy, visí-li „číslo" na izvóščíkovi, nebo izvóščík na čísle (mně se alespoň mnohokrát zdálo to druhé). Licháči nosí se právě tak, jak jsem byl popsal, jenom že s vybranou úpravou. Kočí karét a trojek mají hlavu pokrytu ne kloboukem, ale ruskou čapkou s barevným dnem jako u naší poděbradky, a u trojek při parádě ještě pestrý kabát.

U umělců prý bývá obyčejem, že je jich vlastní umění k větší pružnosti ducha přivádí; četl jsem aspoň o Paganinim, že se jeho matný, lhostejný obličej zaleskl. celé tělo jakoby oživlo, když chopil se housli; dle toho musil bych přiřknouti ruským izvóščíkům také jakési, byť i jen skryté umělectví.

Již „obyčejný" izvóščík je jakoby vyměněn, jakmile zasedne na kozlík: co ještě před chvíli v kole svých stejně čekajících druhů bavil se všemi věcmi, jež jsou s to sčeřit hladinu izvóščického obzoru duševního, je teď jakoby personifikací jízdy. Celá jeho pozornosť je věnována jen jí: křičení na ostatní soudruhy, již jako hejno ptáků prolétávají ulice a postranní ulice (pereuloky) moskevské, sladkému domlouvání koni, kterému se při každém vršíčku přivedou hezky na mysl všechna dobrodiní, které mu poskytuje jeho pán, a stálému šlehání koncem oprati; neboť biče ruský izvóščík užívati má pod svou důstojností. Povozy hrčí jeden vedle druhého a každou chvíli je slyšeti odněkud:

„Beregis! — Vyhni se!"

A nadávání, nestalo-li se ihned po vůli, hulákání obou stran, jež by u nás vzbudilo shluk obecenstva, ale čehož si v Moskvě žádný nevšimne. Jedete dále nekonečnými ulicemi i pereuloky a posloucháte svého izvóščíka.

„Jech! Jech! Stupaj skoreje! Utíkej rychleji! Utíkej! Víš, ovsa jsem ti ráno dal, žes ani nechtěl." — A napálí ho oprati. „Až dojedem, hezky si odpočineš, hlupáčku, proto si pospěš." A opět rána nebo dvě.

„Jech! Štó-ž? Co že ty? Každé staré báby se lekne, moloděc." Zase to několikrát zamlaskne na koňových zádech, izvóščík však domlouvá docela mírně:

„Něbojsa! Neboj se! Jech! Jech! Jech!"

A dále „rána na ránu jak blesk dopadá", až jste na místě. Potom poprosí izvóščík pěkně za přidání „na čajok", a když jste mu „pribavili", zmizí opět v tom moři domů, aby sháněl kde koho možná na svůj faeton a pár kopejek pro výživu do kapsy.

Postavení izvóščíků je velmi špatné, jako postavení nižších tříd na Rusi vůbec; ale proti ostatním mají se přece „pansky". Příčina jejich nepatrných výdělků je obrovská konkurrence, jež stlačuje ceny téměř na nullu; jeť izvoščíků ve staré stolici ruské neméně než 20.000, a když za nastalé zimy a napadlého sněhu sedláci celé střední Rusi jdou do Moskvy izvóščikovat — na 40.000! Že sebou při tomto čísle konkurrentů musí každý jednotlivec hezky mrsknout, aby postačil plniti kručící žaludek, rozumí se samo sebou; a že ona do světa rozkřikovaná zmrzlosť a ztuhlosť ruského národa je u nich illusorní, to jste též, tuším, z pověděného uhodli. Tak můžete v Moskvě projeti se za ceny tak nízké, jako nikde jinde, zejména v zimě. Jak podíval by se na vás asi náš drožkář, kdybyste mu nabízeli za kilometr jízdy — tedy asi obyčejnou cestu na nádraží — 10—20 kr.! A zde platíte tuto cenu; za hodinovou jízdu platí se 50—60 kopejek.

Navzdor tomu mají izvóščíci u cizinců, kteří jednou na Rusi byli, špatnou pověsť pro příčiny, jež čtenář z vylíčeného uhodne, a každý naříká na nedostatek „pevné taxy", již zavésti přese všechny pokusy se nepodařilo; pokud má zkušenosť stačí, sděluji ochotně, že jsem v Moskvě platil za sebe a zavazadla z Prečistenky na Nikolajský vokzál — je to přes celou Moskvu, asi 7 kilometrů — 1 rubl 20 kopejek, v Berlíně však za tutéž osobu a zavazadla z Fridrichstrasse do Leipzigerstrasse — ani ne 2 kilometry cesty — 3 marky, tedy skoro totéž; a Berlín je pověstný svým taxovnictvím! — Následkem velkého počtu izvóščíků je těchto na všech ulicích vždycky plno; co u nás v nejživějších ulicích často nenalezneš povozu, není o takový v Moskvě ani v posledním pereuloku nikdy nouze. Hleďte je, na každém rohu vaší ulice je jich v kopci několik, hovořících, smějících se, provádějících žerty na žerty, a mimo to někteří po délce ulice projíždějí. Nárožní zase vyvedli nějaký kousek, neboť se řihají, až se za boky popadají, a mimojdoucí obecenstvo s nimi.

Z postranního pereuloku sem vrávorá nějaká baba; je „trunkem přemožena", jak říkávali naši předkové. Sotva ji izvóščíci zhlednou, mají plán pohotově; jeden z nich běží k ní a křičí co nejhlasitěji:

„Báryňa! Milostivá paní! Vaše milosť! Račte se svézt!"

„Milostivé paní" je asi tato nezvyklá pocta příliš paprikovaná, neboť spustí bez rozmýšlení:

„A ty darebáku! Lotrase jeden! Vrána ti oči vykliniž!"

Ten, jehož se tato silná titulatura týká, ani brvou nehne, ale ptá se s nejsladším úsměchem:

„Kam račte, milosti? Za grivník svezu, za dva altiny (6 kopejek)! Račte jen, račte! Za kopejku!"

A zároveň rozjedou se všichni izvóščíci, kteří na rohu stáli, směrem do pereuloku. Ohlušivý hukot kol je vždycky neklamnou známkou nějakého znamenitého zákazníka, a proto jedou na malý okamžik všichni izvóščíci ulice s pekelným rachotem za nimi, v naději nějakého počinku. A jejich rachotem zbouřeni opět izvóščíci křížících se pereuloků, tak že je celá „část" na nohou. A ti všichni, smějíce se, nabízejíce svézti za kopejku, dobírají si opilou babiznu k nehorázné veselosti své vlastní a všech okolojdoucích.

Na Rusi jezdí každý, kdo není mužikem, proto také považují izvóščíci každého, kdo slušně oblečen a na ulici se ukáže, za vítanou kořisť, a málokdy jste nuceni zavolati si, chcete-li jeti: „Izvóščik! Pajdi suda! Pojď sem!" Obyčejně sjede se k vám, jak opustíte domovní kalitky (vrata), hned několik izvóščíků, nabízejících se vám k službám způsobem, jejž jsem byl shora vylíčil, načež nastane smlouvání a scény, jež laskavý čtenář také již z popisu zná.

Jinak je izvóščík dobrého srdce a má všecky vlastnosti pravého Rusa; na jeho vůz a zejména sáně může si sednout,

mnoho-li se tam lidí vejde, neboť izvóščík nepočítá od osoby, ale od cesty; rovněž zavazadel můžete vzíti si tolik, mnoho-li chcete, a mnoho-li dovedete od spadnutí udržeti; takovým způsobem vidíte mnohdy 6—8 lidí vézti se tam, kde by si u nás sedli nejvýše 3, a jindy podobá se povoz izvóščikův hromadě nakupeného, pohybujícího se zboží, jež s těží ovládá jediná osoba, spolu jedoucí.

Pravý život izvóščický i národní rozvine se v Moskvě teprve za zimy, tohoto „ruského léta". Druhý den po napadnutí prvního sněhu natáhne každý izvóščík beranici, vytáhne své sáně a již kmitají se po jakés takés sanici po ulicích tisíce malinkostí téměř miniaturních sáněk, a každý spěchá, aby této časové „novinky" co nejdříve užil. Sáně izvóščické připadají vám spíše jako hračka než jako věc vážná: trochu větší než dětské sáňky našich hochů, s malým jako dlaň sedátkem pro izvóščíka a zadním sedadlem pro vás; sedadlem, na němž se s těží dvě osoby stěsnají. A tento lehoučký povoz fičí po hladké půdě sněžné, vítr vás šlehá do tváře, mráz štípá jehlami na místa nepokrytá a pokrývá vaše vousy, vlasy, kabát šeďounkou jinovatkou; než přejedete dvě ulice, vypadáte i s izvóščíkem jako známé znázornění svatého Mikuláše, a nejkrásnější vraník je změněn v bělouše. Ech! Jen dále! Nemůžete než říci: jaká to krása! . . .

Asi za deset dní po početí sáňkové saisony objeví se v Moskvě přeletavé ptactvo venkovských izvóščíků; jsou to, jak jsem se již zmínil, sedláci střední Rusi, kteří jdou z nedostatku jiného zaměstnání vydělat si do Moskvy na jarní sej; mnozí jsou už staří kozáci v tom svém „vedlejším zaměstnání"; mnozí jsou už tu po dvacáté, po třicáté, ale mnoho je jich tu zcela nových, města neznalých, nedospělých, mnohému musíte naznačovat cestu, kterou se bráti má a na každé křižovatce ulic volati: „na pravo!" „na lěvo!" „prjamo!" A ubohý chlapec týrá rovněž ubohého koně klusem na druhý konec města, ku kteréž jízdě se zavázal, neznaje vzdálenosť, za 20, 30 kopejek.

Tak začíná život izvóščícký; každý rok uvízne v Moskvě několik těch mladých duší, aby se napájely falešnými přednostmi velkého města, které se jim zdají tak leskle zářící, a které vystřebávají jich nezkalenou spokojenosť, veskou prostotu. Představujete si v duchu příští osud mladého izvóščíka; vidíte jeho neustálé lopocení, pravou honbu po ulicích moskevských; mnoho starostí, málo požitků; vzpomínáte si, jak každé chvíle nalezen bývá za třeskutých mrazů na ulici zmrzlý izvóščík, čekající před palácem na konec zábavy, zmrzlý mezi tím, co se jeho panstvo uvnitř nejveseleji bavilo . . .

Izvóščík není na štěstí nakažen touto reflexivní filosofií, on přijímá život tak, jak je, bez hloubání, proč tak je a jak by býti mělo.

„Ech! Je to jedno, starostí všude dost; ber, vybírej, nic nevybereš," říkává

Jen protlouká-li se život snesitelně, a možno-li časem zaguljati si, vzkřiknouti po rusku: Čert vezmi všecko! a býti veselým, nevázaným nerozumou; pak vidíte bouřiti jej hrdě po pansku, jej, koně a druhy; opilí soudruhové nacpou se po pěti, šesti na sáňky, jeden jej drží na kozlíku okolo krku a hajdy po ulicích moskevských, v plném trysku, pokud dech stačí, za ohlušujícího hulákání a zpěvu . . .

Čert poberi vsjo! . . .

Z dějin společenského života v Polsce.

(Salon.)

Podává Edvard Jelínek.

(Dokončení.)

Blahodárný vliv počal se jeviti též na venkově, v tichých dvorech šlechtických, z nichžto zajisté nejeden záhy stal se středem snah vlasteneckých a mecenášských. Probouzela se záliba pro staré památky písemné i umělé. Zanedbané archivy nalezly pečlivé pořadatele, polská kniha — „bibliomany". Soukromých knihoven přibývalo den ode dne, čehož stkvělý doklad nalézáme v Radziszewského knize o polských knihovnách. Mnohý zalehlý dvůr šlechtický brzy honositi se mohl knihovnou, která by i ve velkém městě obracela po sobě pozornosť všech přátel osvěty a vzdělání.*)

Frančtina, která sice stále ještě nezanikala, nepůsobila již tak zhoubným vlivem. Spíše zdá se, že alespoň v jistém směru přispívala k širšímu rozhledu společnosti; neujímaly se již jen kazy, leč i prospěšné její prvky metající mohutné reflexe na vše strany světa. Společnosti. pochopující již mravnosť a horující za ideálem ušlechtilosti, nemohla jen škoditi řeč, kterou řešila se civilisace a v domovině jejíž slavilo se vítězství pokroku! —

Mluvili jsme dosud hlavně o životě v tak zvaném království, se zvláštním zřetelem k Varšavě. Budiž nám dovoleno obrátiti zření též k Haliči, kdež vyvíjela se společnosť uprostřed poměrů docela jiných. V prvních desítiletích našeho století nebylo v Haliči veřejného života. Systém byrokratický lehal jako upír na všechnu veřejnosť, a všechna činnosť soustřeďovala se — v úřadech. Administrace zemská děla se po německu, soudnictví svírala latina. Úřady zaplaveny byly cizinci, z nichž největší procento zaujali neblahé paměti tak zvaní „Čechové", kteří statně pomáhali Halič něměiti a přirozenou nenávisť k nám Čechům v nejširších kruzích polské společnosti v Haliči rozšiřovati (éra Bachova).

Za takových okolností nezbývalo než chrániti se za krbem rodinným. Jediné ohnisko domácí stalo se v Haliči vzdornou ba-

*) Wiadomość hist.-statystyczna o znak. bibliotekach atd. Przez Fr. Radziszewskiego. Kraków 1875.

štou, a sám život rodinný odehrál ohromnou úlohu v dějinách národnosti v Haliči. Nové pokolení vychovávalo se a vyrůstalo doma — tam, kam nezasahovaly otravující páry byrokraticko-německého systému.

Brzy dělo se pak, jako ve Varšavě. Několik domácností otevřelo dokořán dvéře své všem, kdož nadšeni byli pro zábavu ušlechtilou a věc národní.

V letech třicátých scházeli se všichni tehdejší spisovatelé lvovští, jakož i intelligence u Augusta Wysockého. On sám nebyl literátem z povolání, ale horoval pro písemnictví a umění. Žil ve přátelském styku s nejzasloužilejšími pracovníky na poli práce národní a také nemalé si získal zásluhy o všeobecný vývoj. Pokojíky jeho přeplněny byly knihami, rytinami, bronzovými odlitky. Literarní a umělecké novinky netoliko z trhu polského, ale i z Lipska, Paříže a Londýna vždy byly u Wysockého k nahlédnutí, a sice dříve než kdekoli jinde. Veliká a vzácná jeho knihovna měla ráz téměř veřejný. Mimochodem budiž podotknuto, že Wysocki vydal svým nákladem též některé spisy polské (na př. Spisy Severyna Goszczyńského).

Na schůzky u Wysockého při odpolední černé kávě, neb na večer. zpomíná každý účastník jejich s potěšením a vděčností. Byly příjemny a užitečny. Tam, ve kruhu lvovské intelligence vybrušovalo se mínění, objasňovaly se náhledy, uskutečňovala se nejedna myšlénka. Goszczyński, A. Bielowski, L. Siemieński, Václav z Oleska, Josef a Lešek Borkowski, J. Dzierzkowski, Fr. Smolka (předseda sněmovny), b. ministr Ziemiałkovski a mn. j. častými tam byli hosty. Když pak později ještě více oživil se haličský ruch literarní, vzpružil se také novými silami společenský život. Z domů v té příčině zvláště památných sluší vzpomenouti zejména salon maršálka Tadeáše Wasilewského, v němžto scházely se každý týden v určený den svět literarní a intelligence K vydatnému tomuto ohnisku vábila kromě výtečného hospodáře také duchaplná a vzdělaná dcera jeho Felicie.

Téhož času konaly se úterní večery u Kłodzińského, ředitele ústavu Ossolińských, kde vládly hlavně dámy, ač i zde jádrem zábavy nepřestávala býti literatura a umění. U Kłodzińského bavili se také čtením netištěných ještě prací současných vynikajících spisovatelů polských.

Mužské čtvrtky pořádal známý romanopisec Josef Dzierzkowski, jenž znamenitým svým vtipem udržoval společnosť v náladě vždy nejlepší.*)

Tolikéž Krakov, Poznaň a jiná větší města honosila se již svými společenskými středy nejušlechtilejšího rázu. Není možno jmenovati všecky domy, kteréžto záslužně působily pro povznešení společnosti vně vlastního života. Vedlo by nás to za rámec této rozpravy, a kromě toho nedostává se nám dostatečných zpráv o jednotlivostech zejména z té doby, kdy stal se řádný

*) Władysław Zawadzki: Literatura w Galicyi (1772.—1848.). Lwów 1878.

společenský život v rodinách a salonech známkou již více méně všeobecnou. Co do Poznaně vzpomínáme jen krásných časů, kdy slynuly hostinností nádherné salony kněžny náměstníkové z Potockých-Raczyńské a paní vojvodiny Działyńské. Bohužel, Poznaň pozbavena byla během času těchto vzácných předností z příčin snadno pochopitelných.

Ale netoliko doma přišel k plné platnosti vyvinutý vkus pro dokonalý život vnější, také za hranicemi vlasti vyznačoval on velmi příznivě polskou společnosť — uprostřed živlů cizích. Polská společnosť rozešedši se v časech národních pohrom téměř po celém světě, zakládala všady útulky rodinné. Mnohé z nich obrátily po sobě i pozornosť ciziny a vynikly nad obyčejnou všednosť. Proslulý byl salon paní Świeczynové v Paříži, nazvaný prvním středem vybrané společnosti nad Sekvanou. Neméně vděčné vzpomínky zasluhuje salon hr. Tyszkiewiczové (Wąsowiczové), kam se dostavovaly osobnosti, jako: de Flahault, kn. Morny, de Freycinet, Philarte Chasles, markrabě de Blocqueville a j. v. Také v jiných velkých městech evropských vynikala polská společnosť representační svou silou. Jak z Odyńcových pamětí patrno, byl v letech třicátých v Římě polský salon na vrchu. Zejména Potočtí pořádali ve svém paláci Gregorio velkolepé rauty. Znamenití umělci a umělkyně bavili společnosť, v nížto přední místa zaujaly dámy polské, ač v nepoměrné byly menšině. Odyniec líče raut u Potockých, praví o osmdesátileté kněžně stolníkové Czartoryské: „Ona jest právě tou osou, okolo nížto se tak rád a četně shromažďoval květ zdejší (římské) aristokracie. Kněžna stolníková měla zde po mnohá léta dokořán otevřený dům, pohostinný a nádherný...“

O salonu jiné polské dámy, Salomeně Dobrzycké, usazené v Drážďanech, píše týž Odyniec takto: „... dům její již od několika let jest ohniskem drážďanských Poláků, a paní sama pěstounkou polské společnosti zdejší, zejména mládeže, kteráž tu (v Drážďanech) četně přebývá v mužských a ženských ústavech vychovávacích. Každou neděli a svátek scházejí se pravidelně u ní, aby nezapomínali na jazyk a domácí obyčeje; hra, tanec a volná zábava provádí se pod jejím pozorným okem mateřským...“

Leč vraťme se opět do Varšavy, kterou nyní stále jest považovati za střed a tepnu moderního ruchu polského.

V pátém a šestém desítiletí našeho století, tedy až k výbuchu nešťastného povstání, bujel salonní život stále. Varšavu pronikal život čilý a veselý, ruchu tohoto byly účastny vrstvy nejširší.

Pamětihodnými staly se zejména veliké zábavy pořádané r. 1853. u hr. Uruského, jehož choť (z rodiny Tyzenhausů) nemálo přispívala k jich svrchovanému úspěchu. Společnosť sama představovala živé obrazy, druh druha předstihoval v půvabu a libeznosti. Hostí sezváno bylo do 400, mezi nimi též kníže Gorčakov. Ale se zábavou spojen byl též účel dobročinný: prodej „programmů“ vynesl ve prospěch ústavu zanedbaných dětí 3555 zl.

Hudební večírky (pondělky) Cichockých staly se vzácným požitkem všech umělcův a milovníků hudby. Nejeden talent došel u Cichockých povšimnutí a povzbuzení ku příšti dráze života. Totéž platí o hudebních večerech pořádaných u knížete Kazimíra Lubomirského a jinde.

Roku 1852. vzniklo též pořádání „čtvrtkových obědů“ v kupecké resursi, jichžto hlavním účelem bylo: uctiti osoby o literaturu a umění zvláště zasloužilé. Tak uctěn Korzeniowski, Kraszewski a j. Ačkoli schůzky tyto neměly již ráz uzavřeně rodinný, přece nevymykaly se úplně z povahy soukromé. Vzpomíná na ně následující verš:

> **Te obiady Resursowe**
> **Zakasują i Czwartkowe,**
> **Które z czasów Stanisława,**
> **Dotąd pomni aż Warszawa.**

Společnosť literarní a ta, kteráž ráda se s ní přátelila a stýkala, nalézala nejhostinnější útulek v domě hr. Leona Łubieńského a manželů Luszczewských. Niedzielne poranki Łubieńského, ač skromných byly rozměrů, podobaly se přátelským schůzím pořádaným u Wysockého ve Lvově. Pondělní večery Luszczewských shromažďovaly vedle aristokracie i širší vrstvy učencův, umělců, průmyslníkův, ano i řemeslníků. Do pohostinného domu tohoto uváděni byli také všichni vynikající cizinci toho času do Varšavy zavítavší, čím zjednán jim byl zajisté příznivý náhled o současné společnosti polské.*)

V těch a jiných domácnostech varšavských nikdo nespatřil zelených stolků, vítala jen upřímná snaha povznésti se nad všední lhostejnosť ke věcem ušlechtilého podkladu. Dámy, zápolivší o vavřín společenské obratnosti, staly se důležitým živlem i nejvážnějších dýchánků.

Vedle výše jmenovaných dvou salonů bylo by lze vyjmenovati dlouhou řadu jmen, s nimiž v bezprostředním byl spojení tehdejší krásně vyvinutý život společenský ve Varšavě. Hrabě Ondřej Zamojski, baron Edv. Rastawiecki, Aleksandr Przezdziecki, pak zejména znamenité dámy, jako kněžna Teresa Jablonowská, Rosalie Rzewuská (z domu Lubomirských), kněžna M. Radziwillowá, L. Krasińská, L. Małachowská, Ossolińská, Chodkiewiczová, Potočtí, Łubieńští, Sobańská, Janina Czetwertyńská, K. Branicki a jiných více pořádaly v domácnostech svých přátelské dýchánky i od potomků vděčně vzpomínané. Ti všichni a zajisté ještě mnozí jiní přispěli ku pověsti polského salonu, k jeho povznešení a popularisování. Otevírajíce své domácnosti, pronikajíce je duchem hostinnosti, osvícené líbeznosti a vzdělanosti přiměly Villemaina k pochlebnému a charakteristickému výroku, že salony varšavské zaujímají hned druhé místo po salonech pařížských.

*) Pamiętniki Warszawy z r. 1853. Przez Karola Kucza. T. I. Warszawa 1854. —

Takový přirozený a zároveň účinlivě pěstovaný smysl pro společnosť nemohl zůstati bez vlivu na nejširší kruhy a rozličné jeho projevy. Tím zobecněly v Polsce večírky, kteréž mnohdy přes nejskrovnější okolnosti vnější nepozbývají rázu salonu. Udržují, podněcují a platným činí jej hlavně polské ženy, vzdělané a vlastenecké polské paní a dívky, o jichžto neobyčejné způsobilosti v té příčině rozepsali jsme se obšírněji na jiném místě (Polské paní a dívky — „Slov. sborník" r. I. 1882.).

Spějeme k závěrku, v němžto shrnouti hodláme krátkými slovy ještě několik črt nynějšího salonu polského. Nedávno vydaná knižka „Towarzystwo Warszawskie. Listy do przyjaciółki" (Kraków 1886.) líčí velmi případně a zajímavě hlavní proudy a zásadní stanovisko současné polské společnosti se hlavním zřením ku Varšavě.

Od času povstání r. 1863. rozptýlila a rozprchla se všechna společnosť a způsob jejího života valně se přetvářil. Mizí duch staropolského salonu, důstojného při vší veselosti, a jeho místo počíná pronikati salon více kosmopolitický, což platí jmenovitě o salonech aristokratických a „finančních". Při všem tom nebylo by však správno domnívati se, že na př. i ve Varšavě není více domů, v nichžto nelnulo by se ku starým tradicím, ku zlaté zásadě: „Žiti sám a žíti nechati." Nelze neuznati, že Varšava jdoucí ve šlepějích této zásady holduje duchu demokratickému více než kterékoli jiné město polské. Výlučnosť a privilegium nerozděluje tam tak, jak ve Lvově a Krakově. Každý dobře vychovaný člověk může státi se účastníkem salonního života.

Blahodějný vliv společenského života v rodinách postřehnouti lze netoliko v patrném ušlechťování, zjemňování a uhlazování lidských vlastností, ale i ve zjevném vývinu opravdového vkusu pro krásu a výhodu vnějších stránek života. Přepych a snaha „žíti nad svůj stav", to jsou sice nejasné stránky společenského života v Polsce a vyskytují se častěji, než by bylo si přáti; leč nelze popříti, že vedle nich vystupují stránky, o jichžto prospěšnosti pochybovati nelze. Jestliže i v tom směru stojí Varšava před ostatními městy polskými, děje se tak zajisté následkem větší bohatosti a zámožnosti.

Ve velké většině polských domácností pochopeno již, že salon není dostižen pouhým nádherným zřízením bytův a ukazováním drahých toilett. Právě před několika lety vznikla čilá agitace proti všelikému zbytečnému a vnějšímu přepychu, což mělo za následek, že pořádány večírky tak zvané vlněné, t. j. s toilettou co nejskrovnější. Týmže časem vzmohla se však všeobecná obliba ku vyzdobování příbytků vkusem, jenž vlastní bývá jen společnosti skutečně vzdělané a intelligentní. Starý umělý nábytek, gobeliny a majoliky zakryly křiklavé tretky. I nejskrovnější salonek touží ozdobiti stěny své ne jarmarečními dřevorytinami neb olejotisky, leč alespoň jediným původním obrazem některého z předních umělců domácích. Tím se stává, že mnohý salon polský skýtá i požitek umělecký. Polákům zakázali založiti ve Varšavě

národní museum, ale malých národních galerií a museí v soukromých bytech je v Polsce počet nemalý. Zbytečno by bylo podotýkati, že také kniha polská není tu hostem vzácným. Postřehnouti lze ji na každém stolku, na každém vhodném místě.

Polský venkov netoliko následuje v těchto dobrých stránkách hlavní města, ale namnoze je i předstihuje. Šlechtické salonky ve dvorech polských mají ještě tu přednosť, že vše v nich zachováno více neporušeně a nestrojeně. Proto není také mylné tvrzení, že nejpolštější salony varšavské náležejí „obyvatelům" usazujícím se na čas, jmenovitě v zimě, ve městě. Tam nejspíše postřehnouti lze přívětivý způsob dávného života, stopy srdečné a upřímné družnosti. Také líbeznosť dam a skutečné vzdělání jejich slaví v těchto salonech triumf. Zábava je nenucená, nálada vždy veselá a milá. Podněcuje ji hovor vážný i veselý, tanec i zpěv... vše, co činí příjemným a milým styk lidí ušlechtilých a vzdělaných.

Končíme tuto črtu, v níž ovšem nemohli jsme vyčerpati všechnu látku maní pod rukou rostoucí.

Budiž nám dovoleno vysloviti již jen mínění, že podmínkou zdaru právě líčeného života netoliko v Polsce, ale i jinde nepřestane nikdy býti vzdělanosť spojená s jistou měrou blahobytu. Stísněnosť hmotná neb duševní mameluctví překáží nepopiratelně přirozenému rozvoji společenského života jemnějšího způsobu — za takových okolností stává se jedněm břemenem a druhým nudnou, nepochopenou hrou. Jinak však jest jmenovitě intelligenci osvěžujícím zdrojem uprostřed životních zápasův a vděčným polem důležité a prospěšné činnosti. Tam, kde posvátný krb rodinný, založený na zásadách nejryzejší mravnosti a vyspělé zkušenosti, stává se vydatnou školou příštích pokolení — tam s odtuchou hleděti lze do budoucnosti.*)

Čenstochova.

Z cest dra. **Josefa Štolby.**

Připsáno spanilomyslným manželům Marii a Bronislavu Grabowským v Čenstochově.

(Dokončení.)

III.

Masivní brána, zvaná brána knížat Lubomirských, poněvadž ji jeden z nich r. 1723. postaviti dal, stojí tu jako pozůstatek z dávných dob, neboť ohrada od ní kolem kláštera se táhnoucí jakoby nepatřila k ní. Zdobí ji obraz Matky Boží Čenstochovské, nad níž socha sv. Michala se sochami sv. Pavla a Antonína s obou stran a nese nápis Sub tuum praesidium. Brána jest takořka oble-

*) Pro nedostatek místa byli jsme nuceni článek ten, původně co do materialu obšírnější, všemožně zkrátiti

žena žebráky, z nichž někteří s žebráky orientalskými směle závoditi by mohli.

Za branou Lubomirských jest první příkop, přes nějž vede zdvihací most. Pak následuje druhá brána s poprsím Stanislava Augusta, za ní brána třetí s obrazem Panny Marie, pak přes druhý příkop most druhý, jenž kdysi býval také zdvihací a konečně brána čtvrtá s obrazem, jak Vladislav odevzdává Pavlanům, jež byl z Uher povolal, obraz Bohorodičky v ochranu. Nyní teprve stojíme před vchodem do hlavního chrámu.

Vstup tolika branami dokazuje s dostatek, že klášter Jasnohorský nebyl pouhým klášterem, že býval také pevností, a jak z pozůstatků opevnění posud patrno, pevností opravdu značnou. Založen byv Vladislavem Jagelonským domohl se záhy štědrostí králův a velmožů polských ohromného bohatství a takové pověsti, že přivábil roku 1432. i Husity, kteřížto, vydrancovavše klášter, unesli zázračný obraz, avšak, poškodivše jej dvěma seky v levo od hlavy, pohodili ho opět nedaleko Čenstochovy. Obavy před podobnými návštěvami přijměly mnichy k tomu, že počali pomýšleti na to, aby klášter opevnili, a tak obrany schopným jej učinili.

Roku 1500. započato s opevňováním tím a od doby té stal se klášter znenáhla pevností, jež prokázala vlasti služeb veledůležitých.

Opat byl z počátku také spolu vždy velitelem pevnostním a z opatů těchto nejvíce vynikl Klemens Kordecki, řeholním jménem Augustýn zvaný, jenž roku 1655. klášter, slabě jen opevněný, s pouhymi 160 žoldnéři a 70 mnichy slavně obhájil proti 12.000 Švédů za vedení generala Möllera. Zdá se téměř nepochopitelno, jak taká hrstka lidí mohla po celý měsíc odolati vycvičené armádě, opatřené obléhacími děly. Což divu, že slavná obrana tato přičítána samé Bohorodičce?

Čenstochova zachránila tehda Polsku, neboť dokázala, že Švédové nejsou nepřemožitelni. Důvěra vrátila se do řad polských a nedlouho na to Polska byla prosta nepřátel.

Za skvělý onen čin bojovného opata postavili mu v klášteře r. 1859. slušný kovový pomník, jenž představuje statného hrdinu v kroji řeholním s křížem v ruce.

Obrana Kordeckého objevila, že Čenstochova jest bodem v strategickém ohledu důležitým. Následkem toho opevnění její rozšířena a rozmnožena, tak že novým útokům nepřátel, zejména Švédů r. 1704. slavně odolati mohla. Avšak po té štěstí se od ní odvrátilo. R. 1772. podlehla Rusům, r. 1793. Prušákům, r. 1806. Francouzům a r. 1813. Rusům. To byl „labutí“ její boj. Bašty její jsou pobořeny, sláva světská, sláva pevnosti vzala za své a zůstala jen sláva duchovní, sláva zázračného obrazu Bohorodičky, kteráž stále roste.

Letmo mihly se vzpomínky tyto mozkem probuzeny byvše pohledem na zbytky někdejších bašt, jež jsme právě byli minuli. Avšak klidu k vzpomínkám takovým není. Zástupy tlačící se ku předu dávají záhy zapomenouti minulosti a proudem zbožných

poutníků takořka unášeni, vstupujeme do kostela Největější Marie Panny.

Velikolepá, překrásně zdobená a malbami opatřená klenba spočívá na četných, mohutných sloupech, jež dělí hlavní loď od lodí postranních. Několik tisíc lidí nalezne zde snadno místa, a dnes jich tu již mnohem více, neboť s namáháním jen tlačíme se ku předu. Několikráte uleknuti staneme: tváří k zemi s roztaženýma rukama leží tu lidé v děsné té tlačenici a jako bez citu snášejí kopání a šlapání tlačících se davů. Máme za to, že lidé ti snad omdleli. Avšak záhy přesvědčujeme se, že to způsob u poutníků polských velmi rozšířený. Všude v chrámě, v kaplích, na chodbách, ano i na dvoře a před klášterem lidí, již vrhajíce se celým tělem na zem, modlí se s vroucností závidění hodnou, stenají, pláčí, litujíce hříchů svých a po dlouhé, dlouhé době teprv zdvihají se opět.

Chrám Panny Marie byl původně zbudován v slohu gotickém Vladislavem Jagelonským. Průběhem dob pozbyl sloh ten následkem přestaveb své původní ryzosti, až konečně po strašném požáru r. 1690. obnoven ve způsobě nynější.

Pěkný až do stropu sáhající hlavní oltář, představující na nebe vstoupení Panny Marie, upoutá na chvíli naše zraky, avšak pokud tlačenice tomu dovoluje, spěcháme do kaple, v níž zázračný obraz Bohorodičky. Na levo vede z chrámu několik schodů do kaple dosti prostranné, částečně gotické, částečně v slohu vlaském zbudované a co nejnádherněji vyzdobené, v jejímž pozadí vypíná se oltář se čtyrmi ebenovými sloupy a šesti stříbrnými anděly, mezi nimiž pod mocnou korunou obraz zázračný. Oltář vyzdoben jest co nejbohatěji a opatřen přečetnými drahocennými dary.

Obraz sám jest nevelký a představuje poprsí Panny Marie s Jezulátkem s obličeji pleti temné, jež ještě více ztemněla během dob.

Z obrazu hledí jen obě tváře, nad nimiž zlaté koruny s brillanty, poslané r. 1717. z Říma: vše ostatní pokryto jest zlatem a drahým kamením.

Obraz malovaný na dřevě cypřišovém jest patrně původu byzantinského a velice stár. Avšak to zbožnému lidu nestačí. Podání připisuje ho sv. Lukáši Evangelistovi a vypráví, že náležel sv. Heleně. Ruská knížata zmocnila se ho při nájezdech svých na Cařihrad a odnesla jej na zámek Bělský, odkudž Vladislav kníže Opolské jej vyzdvihnuv, r. 1382. do Čenstochovy, jež tenkráte sestávala z malé dřevěné kapličky, odnesl a zde v ochranu mnichům Pavlánům odevzdal, kteréž sem byl povolal z Uher.

Obraz odkryt jest jen v určité hodiny dopolední a odpolední, a s opravdovým pohnutím hledíme na něj. Po staletí millionům a millionům lidí poskytl opravdové útěchy — kolik zoufalců zachránil, kolik zločinců přivedl opět na dobrou cestu. S nezlomnou důvěrou hledí k němu každý Polák a kdo slyšel z polských úst slova: Matka Božská vždy dá útěchy, nezapomene nikdy vroucnosť a přesvědčivou sílu slov těch. A co se týče zločinců? — Nejeden

předmět z lupu a krádeží pocházející přichází v Čenstochově do rukou zpovědníků, aby doručili jej pravým jich majitelům.

Vyzdobení kaple jest jak již praveno důstojné. Malovaná okna, freska, obrazy představující vyjevy ze života Panny Marie, portrety dobrodincův kaple, drahocenné lampy a bezčetné jiné ozdoby, vše tvoří zázračnému obrazu důstojné okolí.

Největší znamenitosť, perlu Čenstochovskou jsme spatřili a, vzdavše jí svůj hold, kráčíme přeplněnými chodbami, v nichž plno poutníků na zemi roztažených, do kláštera. Veškeré prostory proniknuty jsou následkem obromného návalu poutníků takovým puchem, že spěchajíce na lepší vzduch s politováním hledíme na mnichy Pavlány, kteřížto v bílých řízách svých dlouhé hodiny tráví ve zpovědnicích, velkými davy takořka obležených. Chodby vyzdobeny jsou obrazy rozličných kardinalův a opatů, mezi nimiž nejvíce arci zajímá podobizna statečného Kordeckého.

Klášter tvoří mohutný čtverec o dvou patrech s četnými ku latými vížkami, z facady vystupujícími, a vypadá sám jako pevnosť. Přiléhá těsně ku kostelu a chová mnohé místnosti pozornosti hodné.

Za zákristií rozsáhlá klenutá místnosť hostí poklad kostelní. Vzácné tu památky, jež zajímají nejen drahocenností a uměleckým provedením, nýbrž i dárci svými. Zde monstrance s 2366 diamanty, 2309 jinými drahokamy a 214 perlami, pořízena na památku osvobození Čenstochovy od Švédů za panování Jana Kazimíra: zde stříbrný vysoký kříž a gotická monstrance, jež sám Zygmunt I. byl vyrobil; kalich Michala Korybuta; ebenový oltářík sv. Kazimíra, stříbrem vykládaný; červený starý orientalský ornát stříbrem a perlami bohatě vyšívaný, jenž přišel sem se zázračným obrazem Matky Božské ze zámku Bělského, dále drahocenny ornát, na němž vyšila královna Jadviga zlatem a perlami Krista, Pannu Marii a jiné světce; meče Štěpána Batoryho a Jana III. a mnohé jiné drahocenné předměty, jež rozliční králové, jako zejména Jan Soběski z kořisti válečné u Vídně nabyté, a mezi nimiž i králové pruští, pak pánové polští byli darovali.

Neméně zajímavá jest bohatá bibliotheka klášterní umístěná ve velikém klenutém sále a chovající také četné rukopisy a veškeré náboženské knihy, jež mniši Pavláni, kteří od r. 1693. do r. 1865. měli svou vlastní tiskárnu; za dobu tu byli vydali a v bezčetných exemplářích byli rozšířili.

Vstupujeme do refektáře, kdež dlouhé, dubové stoly jsou již pro mnichy přistrojeny. Ohromná místnosť s mocnou klenbou až skoro k zemi sáhající, avšak křiklavě pomalovanou, v níž nalézají se obrazy polských králů! Nezdržujeme se dlouho a spěcháme ještě do sálu rytířského. Pod vysokou klenbou visí obrazy veškerých opatů kláštera, a mimo ně četných tu obrazů, představujících výjevy z dějin jeho. Sál jest jednoduchý, avšak slušný.

Opouštíme klášterní místnosti a vycházíme na zadní dvůr, kdež nalézá se hluboká studna a budova, která sloužila kdysi za kasárna. Zde nemůžeme již potlačiti poznámku, že vše, co jsme

posud viděli, bylo sice kdys upraveno skvěle, že však nyní vše jaksi sešlé, zpustlé a spotřebované.

Hlavou povážlivě kroutíce nad příčinami toho, opouštíme klášter. Chvíli ještě procházíme se mezi boudami, v nichž četných kupců, pohlédneme ještě na obrovský obraz Matky Božské, na vnější zdi kaple vymalovaný a z daleka již viditelný, před nímž poutníci, jakmile ho spatří, s pláčem vrhají se na zem, a zaměříme pak ku kostelu sv. Barbory.

IV.

Na polední straně as čtvrt hodiny od Čenstochovy vypíná se kulatá věž s prostým kostelíkem sv. Barbory a s klenutou kapličkou, kdež nalézá se pramen, jemuž lid připisuje moc zázračnou. Při kostelíku tom býval klášter nyní opuštěný.

Kostel založen s klášterem r. 1637. a sloužil Švédům za dob obléhání jako hlavní stan. Z počátku stál o samotě. Avšak když na úpatí Jasné Hory povstala Čenstochovka, obklopující klášter se tří stran, tu znenáhla přibývalo směrem ku kostelu sv. Barbory domkův, tak že kostel ten dnes spojen dlouhou ulicí s Čenstochovkou.

Kostel, věž i kaple jsou velice sešlé a nevábily by k návštěvě, kdyby s pramenem v kapličce nebyla spojena legenda.

Když Husité roku 1430. klášter Čenstochovský vydrancovali, odnesli také, jak již shora podotknuto, zázračný obraz Panny Marie. Avšak nedošli s ním daleko. V místech, kde stojí dnes kostel sv. Barbory, koně pojednou stanuli a živou mocí nechtěli dále. I rozhněvali se Husité a posekavše obraz zahodili jej, načež koně ihned opět vykročili. V tom okamžiku však strhla se bouře, a na místě, kam obraz dopadl vytryskl pramen, tentýž prý, jenž dnes kapličkou jest překlenut.

Vcházíme do kapličky. Uprostřed nalézá se studna s naplněným okovem a kolem ní stále poutníků, kteří naplňují si vodou láhvičky, kteří omývají si nemocné údy, ano i celé tělo. Kopule nad studnou zobrazuje způsobem prostým ve čtyřech odděleních legendu právě vylíčenou. První obraz představuje přepadení kláštera, druhý odvážení kořisti, třetí pohození obrazu, pod nímž vytryskuje ihned pramen, jejž anděl s oblak k zemi leje, a čtvrtý opětné jeho nalezení. Obrazy jsou malovány rukou ne valně umělou a Husité objevují se na nich v krojích — švédských.

Vyčerpali jsme veškeré znamenitosti Čenstochovy a vracíme se do města. Vše jest tu ryze polské, avšak nápisy nalézáme následkem úkazu všude nejdříve ruské a pak polské. Hovor neslyšíme nežli polský, avšak ruského vojska všude až nápadně mnoho. Jest již v letním obleku, v bílých plátěných kabátech a v bílých placatých čepicích a bílých, těch kabátů všude jen se hemží. Pojednou slyšíme pěkný zpěv. Pohlédneme v stranu, z které přichází: silný oddíl vojínů v úplné zbroji vrací se z cvičení a zpívá si cestou městem ve sboru. Pěkný nápěv a pěkný zpěv. Ale text ne vždy

pěkný. Téhož večera potkali jsme jiný oddíl, jenž zpíval píseň rázu velice povážlivého.

Tento sborový zpěv jest v ruském vojště velice oblíben. Z Čenstochovy ubírali jsme se přímo do Varšavy a zde nejednou v hlavních ulicích setkali jsme se s oddíly vojska, hlučně si prozpěvujícími.

Ostatek dne strávili jsme v polské domácnosti. Pohostinnosť jest ve všech slovanských zemích domovem, avšak pohostinnosť polská vyniká snad nade všechnu ostatní. Ne nadarmo praví polské přísloví: host do domu, Bůh do domu. Vítají nás s takou srdečností, s takou vřelostí, jak vítáme jen rodné bratry. Jsme doma!

I rodáka nám představují. — Ve dvoře ozvaly se pojednou zvuky harfy a hostitelé již jsou u okna. Stojí tam hoch as 16letý a odpovídá k otázkám mu kladeným, že pochází z Jindřichova Hradce.

Musí hráti „Kde domov můj“ a „Hej Slovoné“. Pak odměňují jej skvěle a hledí na nás plni radosti, jsouce přesvědčeni, jak velice nás potěšili.

Kdyby znaly ty neblahé poměry harfenické, nebyli by bývali tak úslužni!

Zvou nás na „májovku“ na výlet do zelena.

Poblíž staré Čenstochovy jest pěkný lesík, před nímž hostinec nazvaný „Ostatni grosz“ = poslední groš. Když venkovan ve městě utratil skoro vše, co měl, zastaví na návratu ještě zde a nechá tu své poslední — odtud jeho jméno.

Četná společnosť pánův a dám vítá nás co nejsrdečněji. Rozložili jsme se ve stínu staletých stromů na měkký mech, bezčetné koše a bedny vychrlily báječné zásoby pokrmův a nápojův a za srdečných přípitkův a veselého hovoru ubíhá hodina za hodinou.

To je májovka.

Při západu slunce vracíme se domů. Celá společnosť loučí se s námi, jako bychom byli z jedné rodiny a když o půlnoci béřeme se na dráhu, nemůžeme zabrániti, aby několik pánů dalo nám průvod svůj.

Za chvíli kynuli jsme vděčně na rozloučenou Čenstochovským svým přátelům, mezi nimiž zase náš neunavný Bronislav Grabowski!

Dopisy Václava Hanky J. E. Purkyňovi.*)

XIV.

Drahý Přjteli!

Zde Wám posjlám nowé wydání Rukopisu Kralodworského, daufám že se Wám ljbiti bude. Snad se předce dočkám, že ho někdy w polyglottě slovanské tisknauti moci budu. Literatura naše chwala Bohu předce se hýbá.

Na Wás se velmi často nazpomínáme, kdybyste byl zde, byl byste wůdcem oněch mladých, gešto se přjsnými wědomostmi a filosofij zanášegi.

---

*) Sdělil s námi laskavě ct. pan tajemník Adolf Šimek.

Pan Prof. Jan Presl gest sice plnou wůlj a srdcem pro Wlast, ale škoda, že geho wychowánj německé býti musilo: co nám wenkowským přirozeně samo plyne, tomu on se pracně naučiti musj, a předce to wždy gaksi wadj.

Že gsme poslednj y (Prof. Negedlého) pochowali, snad Wám giž wědomo bude.

Gá bych se rád na geho mjsto dostal, wšak newjm gak to půgde.

Wyžihýna doplniti mi několik kusů sljbil, ale posud žádný přjpowědi swé nedostál geště. My držjme onen weliký žurnál „Biblioteka čtenija“ wycházj 12 swazků po 30 aršjch na rok ze wšech wědomostj, a gsme s njm welmi spokogenj. Předce sem se dočkal, že na každý měsjc slowanského dosti čjsti mám, a wezmuli polské a srbské časopisy k tomu, sotwa wše přečjsti postačjm. Presl, Jungmann a Palacký wás pozdrawugj a moge žena uctiwé poraučenj skládá; pamatugte na swého horliwého ctitele a

upřjmného přjtele

Wáclawa (Hanku) m. p.

W Praze 3. unora 1835.

XV.

W Praze poslednjho pros. 1835.

Drahý Přjteli!

Abych Wám nezůstal opět odpowěď dlužen, wědomost Wám dáwám, že sem gak Waše tak Maciejowského prosby a žádosti wyřjdil. Šafařjk se Wám uctiwě poraučj a s radostj přigme, gestli ho pozwau: sám ze swé strany ale se wjce ucházeti nebude. Bylby arci giž čas aby se někde aspoň takowau professurau začalo, sice to dobré mjněnj wšudy usne. Nedostatek toho studium neylépe cjtj učenj seweroněmečtj při swých pátránjch w staré historii swých wlastj. U nás toho potřebu geště nenahljžegj, ač by gim to weliký prospěch přinášeti mohlo; gá sem se wládě zdarma obětowal, gen abych malé mluwnice gednotných nářečj na swětlo poroditi mohl, nedostal sem ale žádné odpowědi. O encyklopedii našj ani slowa neslyšeti, snad později tjm s lepší chutj a s wytrwánjm uchopena bude.

Panu Hoffmannowi račte přiložený zlomek doručiti, wětšj kausek geště zde mám, a gestli ho to zaujmati bude, stogj mu k službám. Zdá se to býti historie německých rytířů a sice dle pjsma saudě, dosti stará.

Přiložený ljstek račte přjležitě panu Maciejowskému doprawiti. Práwě dnes máme pohřeb Norberta Waňka, dokonal ubohý na sauchotiny průdušnice. Předlonjm těmi doby mladý Jungmann a Linda, wloni pater Černý, Negedlý a Hybel a tak to gde geden po druhém. S Horčičkau gsem geště nemluwil, on gest s odchodem colloredské gallerie pořád mrzutěgšj a newrlegšj. Od swé ženy a od sestry uctiwé poraučénj, žehnaje Wás

zůstáwám wždy upřjmný Wáš

Wáclaw m. p.

XVI.

Drahý Přjteli!

Na Wáš milý ljstek od 22. čerwence společně na gednom papjře posjlám Wám odpowěď po mladém Doktoru panu Maliszewském, kterýž Wám též čtwrté wydánj mých pjsnj odewzdá gako co dárek za dar přeloženého Ohlasu česk. p. — Chtěl gsem též polský překlad naproti přiložiti, ale wjdeňská mi geg šeredně poškrábala. — Posjlám Wám některé v rukopise.

Mluwnici mau směle přeložiti připustiti můžete. gá zagisté na žádný zisk z nj nepočjtám, neboť sem to odhodlal a rozdal gen abych trochu polským grammatikům cestu ukázal. Za poslanau rozpráwku o Tatrách panu Zeusznerowi při příležitosti račte mu moge srdečné djky powědjti, gá sem w Musegnjku kratičký wýtah tisknauti dal.

Račte se na wšem dobře a šťastně mjti a w paměti zachowati swého

neyoddaněgšjho

Wáclawa (Hanku) m. p.

W Praze 16. řjgna 1840.

Z poesie slovanské.

Listopad.

Napsal **Handrij Zejler**. Přeložil **Adolf Černý**.

Už lístečky, lupeny padají
u siptění jeseni dechu,
ty listy, jež v máji se zdvihají
po haluzích v nebeskou střechu.
  Jich pohřebné zvony jsou vichory,
  jim žalostné „božemje*)“ zvoní;
  sníh obloha slzí již na hory,
  sněť truchlivě k zemi se kloní.

Už lístečky, lupeny padají
a místečko hledají míra,
je větrové v náruči vítají,
je tráva a voda sbírá;
  jich služba se končí a poslání
  po hoři i radostech léta,
  je vítr po rovině pohání
  a k spánku je věčnému smetá.

Můj listopad, snové mně milení,
se jasněji přece mi světlí;
nechť spadnu a sprchám jak lupení,
ať neznámo tělo mé zetlí —
  já smrtí jdu k novému životu,
  v kraj s mladými, šumnými háji,
  ne v beznaděj, v děsivou prázdnotu,
  jdu smrtí vstříc věčnému máji.

Vy hynoucí, urvané listeny,
jež podzimek ve tvář mi metá,
teď spěte již, na vždycky pohřbeny,
vy zelená děťátka léta.
  Jste tišily zbouřené myšlénky,
  chlad horké jste hlavě mé daly,
  máť země vás chovej, ó lísténky,
  již abyste tichounce spaly ...

Rozmluvy s hrab. L. N. Tolstým.

Podává **V. Vogezskij**.

(Dokončení.)

„Ano, také já jsem bloudil, ale pochopil jsem, odkud vzniklo mé poblouzení. Vzniklo z toho, že jsem se slovy přiznával ku pravdě, ale skutky ji zamítal. Thesis, že nemáme odpírati zlému, jest věta, slučující veškeré učení pravdy v jeden celek, avšak jenom tehdy, když není pouhým výrokem, ale jest pravidlem, závazným k plnění, když je zákonem. Jest ona jako klíč, otvírající všecko, ale jenom tehdy,

*) S Bohem.

když tento klíč je zastrčen do zámku. Vyhlásiti tuto větu za pouhý výrok, kterého nelze uskutečniti bez nadpřirozené síly, znamená tolik, co zničiti veškeré učení. Jakým pak, kromě nemožným, může se jeviti lidem to učení, z něhožto byla vytržena základní, všecko sjednocující věta? Ano, nevěřícím zdá se ono nesmyslným a také se nemůže jeviti v jiném světle. Postavit stroj, zatopit pod kotlem, pustit, ale nenavlíknout na kolo hlavního řemene — totéž bylo učiněno s učením pravdy, když počali učiti, že možno následovati učení pravdy neplníc věty v tom, že nemáme odpírati zlému.“

„Dovolte, mně se přece zdá, že absolutní přiblížení ku pravdě je pro člověka věcí nemožnou. Dejme tomu, že vaše thesis je skutečně základem nejčistější mravnosti; nepopírám, ona je výborná; avšak možná-li pak ji uskutečniti za nynějších časů, kdy každý jest ochoten vlézti druhému na krk a jezditi na něm? Já mohu věděti, že to neb ono pravidlo je dobré, ale nejsem s to, abych podle něho jednal, protože nikdo se jím neřídí.“

Odporoval jsem hraběti nejistě, poněvadž on mluvil s jistotou člověka pevně přesvědčeného o pravdivosti svých slov, já pak napřed se bál, že podlehnu. Na mou obranu slabosti lidské odvětil takovým přirovnáním:

„Dejme tomu, že stavitel řekne majetníku domu: váš dům za nic nestojí, nutno jej docela přestavěti. Potom pak bude do podrobna vykládati, jakých je potřebí trámů, jak se mají řezat a tam položit. Majetník domu nevšimne si slov, že dům je špatný, a bude s líčenou úctou naslouchati slovům stavitelovým o dalších opatřeních a roztřídění pokojů v domě. Patrno, že všecky rady stavitelovy budou se zdáti nevhodnými a nemající úctu ke staviteli nazve tyto rady přímo hloupými. Totéž se děje zrovna tak i s učením pravdy.“

„Leč proč bych neměl chovati se kriticky k našemu výrazu pravdy? Mohu přec souditi . . .“

„Ano, ale od lidí, soudících o jakémkoliv učení, můžeme žádati, aby posuzovali učení učitelovo tak, jak on sám jemu rozuměl. Držím se toho, co mluvil Kristus; on pak nepovažoval své učení za jakýsi vzdálený ideal lidstva, jehožto uskutečnění je nemožné. On pokládal své učení za takovou věc, která poskytne lidstvu spasení. O takovém učení nelze říci, že jest — přeludem, pouhým snem. Každé učení pravdy jest — snem pro zabloudilé. Dospěli jsme k tomu, že jest mnoho lidí (i já byl jedním z nich), kteří praví, že učení toto jest nedostižitelné, protože není přizpůsobeno ku přirozenosti lidské. Nepřirozeno, namítají oni, povaze lidské nastavovati druhou tvář, udeří-li kdo v pravé líce, nepřirozeno pracovati ne pro sebe, ale pro druhého. Povaha člověka toho žádá, praví oni, abychom hájili sebe, svou bezpečnost, bezpečnost rodiny, majetek, jinými slovy, z povahy lidské jde, abychom bojovali za své bytí. Učený právník dokazuje vědecky, že nejsvětější povinností lidskou jest hájení svého práva, t. j. zápas.“

„Avšak vy nemůžete upříti, že ve přirozeném, prvotním stavu lidstva „bellum omnium contra omnes“ trvá a také dříve trvalo. Sám jste, nemýlím-li se, kdysi pravil, že zákon jest ustoupení svých práv

na propěch jiného, jinými slovy — obmezení chtíčů vlastního těla ku prospěchu zdravého bytí těla jiného."

„A o čem pak já mluvím? Nemluvím o tom, co jest anebo co bylo, nýbrž o tom, co by mělo býti. Mluvím o tom, že každý je povinen obmezovati své chtíče pro blaho bližního. Kdyby člověk žil sám, nebylo by také zákona, on mohl by se oddati svým choutkám a pro něho by nebylo zákona o poměru jeho k bližnímu. Avšak před námi jest zákon plný pravdy, ale my se ho nedržíme, nazýváme ho přeludem, smyšlénkou, básnickou fantasií. Odřekněte se na chvíli myšlénky, že to zařízení životní, které jest a které bylo zavedeno od lidí, jest nejlepším, svatým zařízením, a námitka, že učení pravdy se neshoduje s povahou člověka, ihned se obrátí proti vám, proti těm, kteří činí námitky tyto. Kdož pak bude spor vésti o to, že mučiti nebo zavražditi člověka, ano i trápiti psa, zabiti slepici a tele jest odporno přirozenosti lidské? Znám lidi, žijící rolnickou prací, kteří přestali jísti maso jediné proto, že jim samým bylo zabíjeti svá zvířata. Zatím pak veškeré zařízení našeho života je takové, že každého osobního štěstí se nám dostává utrpením lidí jiných, utrpením, které je na odpor přirozenosti lidské."

„Dobře; avšak dovolte mně nyní přednésti proti větě vámi vyslovené ještě jeden vývod. Vy činíte základem pravdy slova, že nemáme odpírati zlému, a zároveň si přejete nepodmíněného plnění tohoto pravidla. Avšak přisvědčíme-li takovému bezvýminečnému plnění, nevyhnutelně zabředneme v jakýsi orientální quietism, přispívající k rozkvětu tyranství, otroctví, vyděračství a vůbec všelikého zla podobného druhu. Po mém mínění v tomto pravidle se tají smysl, ničící samo pravidlo. Pravíte-li, že pod žádnou podmínkou a v žádném případě nemám odpírati zlému, zdali pak mám právo mluviti cokoli proti zlu vzhledem k tomu, že již svými slovy jdu proti zlu, odpírám mu a takto ruším pravdu? Haním-li zlo, činím-li dobře, chovám se na odpor zlému, hledím je vykořeniti, mezi tím co pravda hlásá: neodpírej zlému, t. j. podřizuj se mu, neusiluj o vykořenění jeho, ale dej mu rozšiřovati se svobodně, jinými slovy, neměj v něm účastenství, ale také nebuď mu na závadu. Zuří-li v tvém domě oheň, nehas ho, nalej naň vody a nenaříkej, nesvolávej lidí, ale dej pokojně hořeti tvému obydlí, domům bližních, jejich majetku a nechať tě ani nenapadne, že požár jest zlo, protože tímto ty zamýšlíš postaviti se mu na odpor. Odpusťte, ale já vidím cosi strašného v takovém stavu, připravujícím slabého o právo ochrany a poskytujícím silnému právo činiti násilí. Takové věci mohli hlásati rozliční Kalvínové, Grotiové, ale jak jste vy mohl vyhlásiti za základ absolutní pravdy jakési povzbuzování zla?"

Při posledních mých slovích na líci hraběte mihlo se cosi jako zármutek; jakoby ho to bylo zabolelo, že jsem takto porozuměl jeho názorům a dal jim tak hrozný smysl. Odpověď jeho zněla:

„Opět jste mně neporozuměl. Neodpírati zlému násilím není totéž co neodpírati zlému. Vaše slova jsou sofism a nepochopení mých výroků. Řeknu-li, dejme tomu: nesluší se hleděti na obnaženou ženštinu, může se mne nějaký milovník baletu optati: ‚A tonoucí ženu vytáhnouti z vody je dovoleno?‘ Anebo řekne: ‚A lékaři je dovoleno prohlídnouti

nemocnou ženštinu?' Opakuji ještě jednou: neodpírati zlému násilím není totéž co neodpírati zlému, nýbrž znamená: neodpírati zlému násilím. Zákon tento jest tak z míry věčný, že, je-li v životě historickém postup ku předu k odstranění zla, je za to děkovati pouze těm lidem, kteří tak porozuměli učení pravdy a kteří snášeli zlo, ale neodpírali mu násilím. Pokrok k dobru děje se nikoli mučiteli, alebrž mučedníky. Jako oheň nehasí ohně, tak i zlo nemůžete shasiti zlem. Pouze dobré, setkávajíc se se zlem a nenakaženo jím, vítězí nade zlem. Že tomu je tak, jest v duševním světě člověka také tak nezvratný zákon, jako je zákon Galileův, ano ještě nezvratnější, zřetelnější a úplnější. Lidé se mohou uchylovati od něho, tajiti ho před jinými, avšak postup lidstva ke blahu může se díti pouze touto cestou. Každý krok ku předu byl učiněn jediné ve jménu toho, že nemáme odpírati zlu. I přívrženec pravdy může s větší jistotou nežli Galilei při všech možných pohoršeních a výhrůžkách tvrditi: ‚A přece ne násilím, ale pouze dobrem vyhubíte zlo.' Děje-li pak se tento pokrok pomalu, je příčinou toho pouze to, že zřetelnost, jednoduchost, vhodnost, nevyhnutelnost a závaznost učení pravdy jsou skryty od většiny lidstva. Rmoutí mne to, že vy, jenž tak jemně a dobře pochopujete mnohé v této zapletené a složité úvaze, hledíte dokázati, že nevyhnutelně potřebí obmeziti mé pravidlo, že totižto nemáme odpírati zlému. Marno by bylo dokazovati nevhodnosť veškerého obmezování této zásady. Bylo vyřknuto pouze to, že lidé pod vlivem utrpení z bolesti, příkoří a zla vůbec jsou náchylni k témuž, k čemu jsou náchylna zvířata — k odplatě tímtéž zlem. Řečeno bylo, že právě toto jest pohoršení, poblouzení. Nač bych o tom mluvil více? . . . Poohledněte se jen ve své duši, není-li tam někde něco zbytečného, co vám překáží pochopiti věc jasnou a jednoduchou. Radím vám to proto, že činíte totéž, co často pozoruji. Člověk zůstává v domě, vystavěném bez olovnice a bez úhelníku, a když počal zkoumati zdi s olovnicí a s úhelníkem v rukou, pozoruje, že dům je křivý; ale aby to nemusil říci, dá se do geometrického počítání, dle kterého by vyšlo, že tupý neb ostrý úhel je pravý."

Zamyslil jsem se nad posledními slovy hraběte a poznal, že jsem neúplně pochopil vnitřní smysl věty „neodpírejte zlému"; i jal jsem se vyvraceti, co jsem sám vymyslil. Hrabě Tolstoj dí: „Neodpírati zlu násilím neznamená neodpírati zlu, nýbrž znamená neodpírati mu násilím." T. j. nevytloukej klín klínem; bije-li tě někdo, neodplácej mu tímtéž, ale hleď chovati se tak, abys i ty netrpěl zla, i tvůj protivník nezakoušel násilí jemu škodlivého. Vzpomněl jsem si na slova Fichtova: „Abys mohl zachovati svobodu rozumné bytosti, nečiň ničeho škodlivého tělu jiného, které jest podmínkou jeho činnosti." I počal jsem rozumovati takto: „Trpím-li zlo, má svoboda, jakožto rozumné bytosti, se obmezuje; nutím-li svého odpůrce trpěti zlo, obmezuje se svoboda mého odpůrce, i místo co bych zničil zlo násilnou obranou, dvojnásobně jsem je zvětšil. Dostanu-li od někoho ránu, vidím násilí, páchané na mně — zlo; odplaceje ranou, dvojnásobně rozmnožuju zlo; dostanu-li po druhé ránu a odpovím tímtéž, neničím zlo, ale jenom je zvětšuji úměrně s množícím se rozdrážděním. Takto je pravdou to, že nemáme odpírati zlu násilím? Zajisté pravdou, poněvadž tato zásada na uzdě

drží člověka a nedává zlu růsti, nýbrž je přetrhuje v samém počátku. Zajisté netřeba mně čtenáři vysvětlovati, že hrabě Tolstoj jakož i Fichte nemluví o abstraktním zlu, alebrž o zlu co rušení a obmezování práv lidských. Tak jsem i já pochopoval zlo, když jsem rozprávěl s hrabětem, i byl jsem nucen uznati oprávněnosť jeho tvrzení.

„Ano," pravil mně hrabě, když jsem se kál z dřívějšího příliš kvapného závěrku, „zatím pak učení a svobodní myslitelové neobmezují se smyslem pravdy a opravují ho. Říkají, že je to velmi vznešený výrok, avšak není prý možná upotřebiti ho v životě, neboť pravidlo, že nemáme odpírati zlému, ruší ten pořádek živobytí, který jsme si tak pěkně zavedli: tak mluví Renan, Strauss a všickni svobodomyslní vykladači. Avšak dostačí zachovati se k této pravdě pouze tak, jako se chováme k slovům kteréhokoli cizího člověka, který s námi mluví, totiž mysliti, že on mluví to, co on mluví, i budeme hnedle s to, abychom nezabředli do jakýchsi hlubokomyslných kombinací. Pravda hlásá: myslím, že způsob, jak se obezpečuje váš život, je velmi zpozdilý a špatný; nabízím vám docela jiný a sice tento . . . Zdálo by se, že dříve třeba pochopiti tato slova a teprve potom je opravovati. A právě k této věci se nikdo nechce odhodlati, poněvadž se napřed ustanovuje na tom, že život, který vedeme a který se ruší těmito slovy, jest svatý zákon lidský. Nepovažoval jsem náš život ani za dobrý ani za špatný a proto jsem porozuměl tomuto přikázání dříve nežli jiní. I když jsem porozuměl těmto slovům tak, jak tato byla vyřknuta, překvapila mne jejich pravdivosť, určitosť a zřetelnosť. Pravda dí: „Zlo hodláte vyhubiti zlem. Není to rozumné. Aby nebylo zla, nečiňte zla."

Spolková činnosť Rusínů rakouských.

(Лѣтопись суспôльной роботы и силы Русинôвъ австрийскихъ. Написавъ Олександеръ Барвѣнский. У Львовѣ 1885.)

Knížečka malá, ale obsažná. Ani půl sta stránek nemá, avšak „vespolná práce a síla Rusínův rakouských" vylíčena v ní zajisté velmi jasně a úplně, ač při tom velice stručně. Spisovatel její Alexander Barviňský, bratr zemřelého a velmi nadaného Vladimíra B., podal veřejnosti přítomnou knížkou stav rusínských spolkův a ústavů všeho druhu, které mají za účel podporovati rusínský národ jak v ohledu národním tak i literarním, jakož i kratinký přehled historie a stavu rusínské církve v říši rakouské. Na prvém místě uvedl ústavy, udržující rusínskou národnosť. Jest to: 1. Stauropigický ústav ve Lvově, 2. Rusínský Národní dům ve Lvově, 3. Národní dům v Kaluši, 4. Národní dům v Černovicích. O Staur. ústavě se na tomto místě zmiňovati nebudeme, jelikož již 9. č. Slov. Sb. o něm přineslo zprávu. Po Staur. Institutu jest nejdůležitějším ústavem „Národní dům" ve Lvově, založený na troskách shořelé university dobrovolnými dary Rusínův r. 1851. Účelem jeho jest vzdělávati rusínský jazyk, podporovati literarní činnosť, rozvíjeti vědy a umění a tak rozšiřovati osvětu a moralně povznášeti Rusíny. Ku dosažení toho účelu slouží knihovna s čí-

tárnou, vědecké sbírky (museum, gallerie obrazův, kabinety), vědecký časopis, vydávaný pode jménem „Věstník Nár. domu“ (od r. 1883.), tiskárna, odměny a podpory pro spisovatele, dále bursa, v níž se žáci cvičí zpěvu církevnímu, a nadační fondy pro školní mládež a podporu ústavů pro rusínská děvčata. Protektorem „Nár. domu“ jest každý metropolita haličský. Knihovna „Nár. domu“ má 10.200 děl ve více než 20.000 sv., mezi těmi jsou po výtce práce rusínské a jiné slovanské. V burse jest vydržováno 28 chudých žáků nebo sirotkův. Z uložených fondů jest největším fond Michaela Kačkovského k účelům literarním, mající 55.477 zl. 06 kr., na cenných papírech pak 4360 zl. Počet členů v poslední zprávě udán nebyl; r. 1881. jich bylo jen 380. Předsedou správního výboru jest Julian Gerovský, adjunkt finanční prokuratury ve Lvově. Ostatní jmenované „Nár. domy“ v Kaluši, Sokalu a Kolomyji založeny jsou za podobným účelem, avšak dosud se ještě úplně neustanovily. „Nár. dům“ v Černovicích povstal z fondu, který k tomu účelu založila r. 1874. „Ruska besida“ černovická. Za deset let vzrostl fond na 2000 zl., a spolek „Národního domu“ ustanovil se r. 1884., maje za výbor 15 členův a dozorčí kommissi 5člennou. Předsedou je prof. real. školy Jeroftej Pihuljak. „Nár. dům“ černovický má poskytnouti místnost pro všechny tamější spolky rusínské, by se mohly zdárně vyvinovati; má je materielně podporovati, vydávati svůj časopis a založiti rusínskou bursu pro chudé děti.

Druhou třídu ústavů tvoří spolky vědecké a osvětové. Na prvém místě sluší uvésti „Haličskoruskou (rusínskou) Matici“ a spolek „Prosvita“, dále pak „Spolek Kačkovského“, „Rusínský spolek paedagogický“, všechny to spolky lvovské. Nejstarším spolkem literarně-osvětovým rakouských Rusínův jest „Haličsko-ruská Matice“, založená 1. června 1848. ve Lvově. Účelem jejím jest povznésti vzdělanost v rusínském národě vydáváním laciných knížek hlavně v rusínském jazyce, které by sloužily ku rozšíření užitečných vědomostí, upevnění víry a mravnosti a ku povznesení průmyslu a rolnictví. Stanovy spolku potvrdila vláda 8. února 1851., císař pak je schválil teprve 18. srpna 1861., čímž Matice byla nemálo ve své činnosti zdržena. Řeckokatolický metropolita lvovský bývá vždy protektorem Matice, má právo dohlížeti na činnost její a vyhrazovati si schválení všech spolkem vydávaných knížek obsahu náboženského a předsedá na shromážděních spolkových. Výbor se skládá z 15 členův a 4 náhradníků, volených na 5 let. Předsedou jest Michael Malinovský, pensionovaný kněz lvovský. Výbor úřaduje v místnosti „Nár. domu“ ve Lvově. Ve prvých svých počátcích poskytovala „Hal. Matice“ veliké naděje, později však se její činnost zvrhla. Nejcennější knihy, jež vydávala, byly vědecké, za to však knihy školní byly po výtce špatné, nejhorší pak byly knihy pro lid. Když nepomohlo ani r. 1862. vystoupení několika horlivých vlastencův, začal se St. Kačala s několika jinými Rusíny domáhati, aby Matice vydávala knihy pro lid jazykem srozumitelným všem Rusínům. Avšak snahy mladších vlastenců neprorazily, a Matice šla svým krokem dále. Teprve ve posledních čtyřech letech jest viděti trochu větší čilost, ač knihy vydávané Maticí jsou stále psány jazykem přiblíženým ku církevnímu a ruskému (velkoruskému). Dle loňské zprávy měla Matice

320 členův. Za 37 let svého trvání vydala „Hal. Matice“ 81 knih asi ve 150.000 exem. Od r. 1854. vydává vědecký časopis pode jménem „Sborník“ (z počátku „Haličský historický“, potom „Naukový“ a konečně „Literarní Sborník“). Koncem r. 1877. zakoupila si Matice ve Lvově dům v ceně 17.000 zl.

Druhým spolkem vědeckým a osvětovým jest lvovská „Prosvita“. Myšlénka jejího založení vznikla mezi lvovskou mládeží akademickou a sice (r. 1868.) v tu dobu, když Matice sešla se své dráhy, přestala totiž vydávati knihy pro lid jazykem lidu srozumitelným. Prosvita založena za tím účelem, aby vydávala knížky rusínské pro intelligenci, učebnice pro střední školy a zvláště knížky popularní pro měšťany a vesničany, aby zakládala čítárny a bursy pro chudou školní mládež, podporovala rusínské literáty, učitele národních škol a mládež stipendii a odměnami, by vydávala časopis, odpovídající účelům spolkovým a pořádala přednášky a hudební večery. Devítičlenného výboru předsedou jest již po 9 let velmi zasloužený rusínský učenec dr. Omeljan Ohonovský, universitní professor. Přese všechny překážky vzmáhá se spolek tento pro svůj zdravý směr co nejvíce. Ačkoli měl ve prvých dvou letech jen 160 členův, měl jich koncem r. 1884. kolem půl třetího tisíce, počítaje v to dosti veliký počet čítáren. (R. 1884. bylo 130 čítáren členy Prosvity.) Prosvita má 4 filiálky: v Tarnopoli, Stanislavově, Kolomyji a Zločově. Že Prosvita daleko předčí svou činností Hal. Matici, svědčí nejlépe počet knih, jí vydaných. Byloť do konce r. 1884. knížek pro lid vydáno 81, a sice ve více než 330.000 ex.; mimo to vytištěno 9 rozličných formulářův pro potřeby lidu, 18 učebnic pro střední školy, 15 brožur a menších spisův. Přes 3 roky vydáván také popularní časopis „Pismo z Prosvity“. Prosvita spravuje též 3 nadační fondy, určené pro studující.

Třetím spolkem, spadajícím do této kategorie, jest „Spolek Michaela Kačkovského“ ve Lvově. Povstal r. 1873. působením Naumoviče, který, vida chatrnou činnosť Matice, chtěl, aby byla zároveň s Prosvitou zrušena, a založen spolek nový pod názvem „Matice lidu“. Prosvita, která čím dále tím více vzkvétala, nemohla přijati myšlénky, aby byla rozpuštěna, a Matice nepomýšlela právě tak na zrušení. Založil tedy r. 1875. Naumovič v Kolomyji nový spolek, který nazval „Spolek jména Kačkovského“. R. 1876. byl spolek přenesen do Lvova. Úkolem jeho jest: šířiti vědu mezi rusínským lidem, lásku k otcovské víře a práci, šetrnosť a národní uvědomělosť; za tím účelem vydává pro rusínský lid poučné knížky menšího objemu, bohužel však že jazykem lidu namnoze nesrozumitelným. Do konce března r. 1885. vydal 102 knižečky asi v 500.000 ex. po 1—2 arších tisku. Předsedou 8členného výboru jest Bohdan Dědický, spisovatel a knihovník „Nár. domu“ ve Lvově.

Přednějším spolkem jest také „Spolek jména Ševčenkova“ ve Lvově, založený koncem r. 1873. snahou a příspěvky 33 Rusínův haličských, jakož i ukrajinských k tomu, aby vydával a podporoval vydávání knížek a časopisů literarně vědeckých pro intelligenci, svolával shromáždění učencův a literátův a pořádal přednášky, literarní večírky a p. Ku dosažení toho účelu má sloužiti vlastní tiskárna. Pětičlennému

výboru předsedá Izidor Hromnický, professor rusínského gymnasia ve Lvově. Spolek vydržoval časopis literarně vědecký „Pravda" a vydal vlastním nákladem literarní část XI. ročníku a ročník XIII., cennou práci dra Om. Ohonovského „Studien auf dem Gebiete der ruthenischen Sprache" a od r. 1885. vydává dále svým nákladem časopis „Zorja". Všech členův má spolek asi 40.

Ještě jeden spolek spadá do této kategorie. Jest to „Rusínský spolek paedagogický" ve Lvově, uvedený v život r. 1883., dbající o potřeby národa na poli vychování veřejného i domácího na základě jazyka mateřského. Předsedou jest Vasil Ilnický, člen zemské školní rady a ředitel rusínského gymnasia ve Lvově. R. 1884. měl spolek 420 členův a vydal vlastním nákladem 7 illustrovaných knížek pro děti, a sice péčí prof. Vladimíra Šucheviče.

Další kategorii tvoří spolky ku podporování spolkového a národního života. Barviňský jich uvádí deset, totiž: Prvý rusínský literárně dramatický spolek v Kolomyji, Prvý dram. spolek v Černovicích, spolky pod názvem „Ruska Besida" ve Lvově, Tarnopoli, Peremyšli a Samboru, Rusínské kasino ve Stryji, Čítárna v Kolomyji a „Ruska Besida" v Černovicích. Lvovská „Ruska Besida" byla založena r. 1861. snahou soudního rady Juliana Lavrovského a zasloužila se hlavně o zařízení prvého rusínského divadla (r. 1864.), jemuž sněm haličský povoluje 5000 zl. roční podpory. Předsedou výboru jest gymnasialní prof. a poslanec zemský J. Romančuk. — Černovická „Ruska Besida" byla uvedena v život r. 1869. působením V. Prodana a jiných vlastenců bukovinských. R. 1879. proměnila se v literarní spolek. Od té doby pečuje o rozvoj rusínské literatury v Bukovině, vydávajíc co rok kalendář, který přináší plody bukovinských spisovatelův. Od r. 1885. začala „Ruska Besida" vydávati „Bibliotéku pro mládež" (sešitky po 10 kr.). Spolek má ve svých místnostech čítárnu a knihovnu, čítající 1440 děl ve 2549 sv. Předsedou je prof. Pihuljak. — Jako další druh spolkův uvádí Barviňský spolky pro vědu a podporování rusínské mládeže akademické. Studující akademikové rusínští mají 3 spolky; největší jest lvovské „Akademično Bratstvo", dříve „Družnyj Lychvjar." Vídeňský spolek akademický sluje „Sič" (zal. r. 1875.), černovický pak „Sojuz" (zal. r. 1875.). Velikou důležitosť pro Rusíny mají také tak zv. „Čítárny", založené po vesnicích, městečkách a městech pro vesničany a měšťany jako „Ruske Besidy" pro intelligenci. Účelem jejich jest šířiti lásku ku četbě užitečných knih a tudíž i osvětu mezi vesničany a měšťany pomocí hovorův o tom, co bylo přečteno, jakož i pomocí výkladův a přednášek. Prvé „čítárny" povstaly v Haliči na počátku let 70tých, načež zakládání jich utuchlo, až v 80tých letech zase počaly růsti „jako houby po dešti". Největší zásluhu o založení čítáren měl komitét, zařízený Prosvitou ve Lvově za tím účelem. Všech čítáren bylo v Haliči založeno 481, v Bukovině pak 29.

Velikou pozornosť věnuje též autor ústavům a spolkům ku podporování a vzdělávání chudých rusínských žákův. Ústavy ty, podobné našim chlapeckým seminářům, slují „bursy"; jest jich 8.

Další kategorii ústavů tvoří spolky a ústavy ku podporování a vzdělávání rusínského ženského pohlaví. Celkem jest jich 5.

*

Řadu spolkův a ústavův uzavírá Dobročinný fond knížete Konstantina Konstantinoviče Ostrožského při kostele Narození Panny Marie v Tarnopoli a spolky hospodářské, průmyslové a obchodní, jichž jest šest.

V závěrku brožury jest „krátký přehled historie a stavu ruské církve v rakousko-uherské říši". Jak známo, jsou rakouští Rusíni usazeni ve 3 zemích: v Haliči, Bukovině a Uhrách. Uherští Rusíni jsou při Rakousku již 300 let (od r. 1526). Rusíni haličtí 114 let (od r. 1772) a Rusíni bukovinští 111 let (od r. 1775). V Uhrách mají 2 biskupství: munkačevské se stolcem v Užhorodě a prjaševské se stolcem ve Prjaševě. V uherské Rusi vychází časopis „Karpat", vydávaný většinou jazykem maďarským, částečně pak směsí jazyka církevního, ruského a rusínského. Každý rok vychází tam též rusínský kalendář. Mimo to tisknou se rusínský knížky školní (pro školy národní), katechismy, liturgické a modlitební knížky buď v Pešti nebo Užhorodě. Rusínská církev řeckokatolická v Haliči a Bukovině má jednu archieparchii (metropoli), totiž lvovskou, a 2 eparchie (biskupství): přemyšlskou a stanislavskou. Bukovinští Rusíni řeckovýchodního obřadu, počtem 250.000 duší, podléhají řeckovýchodnímu metropolitovi v Černovicích.

Podali jsme z celé brožury jen to, co jsme pro nás pokládali za nejdůležitější. Při její četbě mile se nás dotkla ona nestrannosť, se kterou jest psána. Kdo zná jen trochu rusínské poměry a ví, jaká jest řevnivosť mezi stranou staro- a mladorusínskou, ten nám zajisté přisvědčí, přečta knihu, neboť spisovatel (ač náleží ku straně mladých) líčí docela objektivně činnosť spolkův strany protivné. *K. Kadlec.*

Příspěvky k dějinám slovanským.

Zdeněk Lev z Rožmitálu Petrovi z Rožmberka o válečných přípravách krále polského proti Prusům.

V Sýčově, 1520, 24. října. Orig. v arch. Třeboň.

Také račte věděti, že zde v Slezsku i také v Horním a v Dolním Lužickém markrabství na hotově se mají, jakož tento pondělí minulý toto Slezsko měli jsú w Wratislavi sjezd a na tom zuostali, aby hned dwa tisíce lidí hotových měli pro domácí potřebu, i také pro potřebu pokudžby byla wuole krále JMti pána našeho ku pomoci krále Polského JMti.

Neb přitáhlo jest z říše ku pomoci mistru Pruskému proti králi Polskému JMti, jakž jest slyšeti, lancknechtuow dosti přípravných na 14 tisíc a jízdných také dobře strojných na 2 tisíce koní, kteří skrze markrabě Joachyma zemi upřímo do Polsky táhli. A jakž hlas puštěn, že jednoho městečka při pomezí w Polště ješto nějakými waly bylo obděláno, dobyli, a že s sebau drahně děl mají.

Než toho nevím, co to jest, že w tuto potřebu tohoto času odtáhlo drahně lidí z Moravy a z Slezska a někteří snad i z Čech od krále Polského, kteříž u JMti v službě byli, toho pak newím, protoli, že by se jim slúžiti nechtělo, čili že by se králi nelíbili. Než také slyšeti, že by JMt něco jiných lidí w službu přijal. Také to sem slyšel,

žeby něco lidí z Polsky blízko od pomezí do Wratislawě ujeli, snad chtějíce radší nowin poslúchati o té válce, nežliby měli sami v ní býti.

Král Polský JMt také již leží polem asi okolo 28 mil odsud. A kterak slyšeti, že má již při sobě w poli lidí okolo 30 tisíc jízdných a pěších. A w tom počtu žeby mělo býti okolo 6 tisíc koní Taterůw. Také i toto slyšeti, že jest veřejně všecko swé králowství ku pomoci obeslal, aby k JMti tahli pod ztracením svých statknow, a že množství lidí rozličné zběři k JMti jede a běží, a že jest ta naděje, že w malém času bude míti při sobě na 80 tisíc, a některým se zdá, i na 100 tisíc lidí. Než proto nekaždý w kyrysu bude; a jakžkoliwěk jest, JMKé dobrého bych přál a w tak welikém počtu proto za to mám, že drahně tisíc zbrojných a strojných lidí bude.

Nežli jakož sem k wám psaní z Žitawy učinil, mám za to, že sem také to byl napsal, že kníže Fridrich Lehnický počel jednati o pokoj mezi JMti králem Polským a mistrem. Pruským; a to jistě wím, že jest u krále Polského JMti byl, a odtud že jest jel k mistru Pruskému konečně, než co jest zjednal, toho ještě newím oc . . .

Jak se to stalo?

Štědrovečerní vzpominka.

Napsal **W. Skiba.**

Přeložil z polštiny *F. A. Hora.*

I.

„Tu máš lístek, na němž je všecko sepsáno; jdi, vyřiď všecky záležitosti, abych dlouho nečekala. Co koupíš, pošli mi hned poslem. Služka dnes nemá času . . . Sám však nechoď domů až k večeru, neboť bys tu jen překážel. Ale pamatuj, abys ve městě si nedopřál ani jídla, ani pití, ani ničeho, což jeho jest; neb nebudeš-li míti appetitu o štědrém večeru, celý rok ti na to nezapomenu! No, nyní jdi již, jdi, ježto chci za tebou zamknouti dvéře . . . Mám tolik práce na mysli, že nevím, kde mi hlava stojí, a ty jen váháš!“

„Již jdu, Karolinko, již jdu! . . . Buď zdráva!“

„Nech všeho loučení! Dnes není času!“

Mužíček obrátiv se ku dveřím, chopil se kliky, otevřel a již byl v síni, již uslyšel za sebou rachot klíče obracejícího se v zámku, — leč náhle klíč zaskřípnul ještě jednou, dvéře se otevřely, ukázala se v nich hlava paní manželky, pokrytá nejaesthetičtějším ranním čepečkem, a bylo slyšeti tato slova:

„A pomni, abys nic nezapomněl! A neřiď se vlastní hlavou; kup jen to, co jsem napsala, neboť ty vždycky si něco vymyslíš a kazíš tím vždycky mé plány!“

„Dobře, dobře, dušinko; buď zdráva!“

Dvéře tenkráte skutečně již se zavřely.

Manžel takto vypravený byl zajisté laskavým čtenářům aspoň z vidění známý pan Valentin, jenž as o sv. Janě prodav svou vesničku

a koupiv si dům v Zelné ulici, usadil se ve městě za příčinou snadnějšího vychování šestera dítek, t. j. čtvera synův a dvou dcerušek. Čerstvá, zdravá, na vesnickém vzduchu opálená tvář páně Valentinova, přívětivá a obyčejně jasná, tvoří nápadný kontrast s obyčejnými fysiognomiemi městskými; proto máme za to, že postava jeho skoro každému bila v oči, tak že nám netřeba ji zevrubně opsati.

Pan Valentin sešed se schodův ještě ve vratech počal čísti ženin lístek, aby se rozhodl, ve kterém pořádku má vykonati kommisse jemu uložené.

Nebylo těch kommissí mnoho. Hospodyňská paní Valentinova v té příčině nepřetěžovala muže svého. Ale nerada kupovala ryby příliš záhy, ježto čerstvé jsou nejlepší, a snad i proto, že tržní cena klesá, jakmile většina kupujících jest zásobena. Víno a jiné nápoje obstarati se sluší mužovi, a zaplatiti cukráři za objednané vánočky — to přec nemá ženská na starosti. Pan Valentin měl tedy na lístku napsáno, mnoho-li má nakoupiti ryb, na jaká vína a jaké likéry domácí paní udílí sváteční povolení, a co třeba zaplatiti cukrářovi.

Cukrář byl na cestě nejbližší, k němu tedy pan Valentin přímo zamířil, úzkostlivě zachovávaje přikázání své manželky, aby nikde se nespletl.

Vstoupil do cukrárny, zaplatil, čím byl povinen, napil se alembíkovky, zajedl ji paštičkou a měl se k odchodu, nabyv jistoty, že vánočky bez odkladu budou odeslány. V tom okamžiku spatřil pána sedícího v koutě u stolku a pilně čtoucího noviny.

Byla to postava velmi neúhledná. Oděv těsně přiléhající, krátký, ošumělý, a co bylo nejdůležitější, zcela lehounký, ač byl venku mráz notný, nesvědčil nikterak o zámožnosti. Horší ještě známkou nepříliš příznivé situace hmotné byla tvář vyzáblá, zsinalá, ponurá, vous obvislý, vlasy v jakémsi neladě, ruce zimou skřehlé a zčervenalé. Patrně jakýsi ubožák, jenž vstoupil do cukrárny, jakoby se chtěl přebírati v časopisech, vlastně však za tou příčinou, aby se ohřál u kamen, vedle nichžto se umístil.

Pan Valentin patřil dosti dlouhou chvíli na tu neúhlednou figuru, jakoby nevěřil vlastním očím; konečně přistoupil ku stolku a zvolal hlasem srdečného soucitu:

„Rafaeli! tys to tedy skutečně?"

Čtenář novin pozdvihl hlavy a teprv nyní našel pana Valentina. Svadlá a zasmušilá jeho tvář na chvíli oživla. Rafael povstal, pohnul sebou, jakoby chtěl panu Valentinovi padnouti do náručí; ale couvnul patrně, zdržen jakousi vzpomínkou, oživení okamžitě zase zniklo z jeho tváře, výkřik, jímžto chtěl uvítati přítele, nevyšel z úst jeho. Máchnul rukou, kterou již již podával, a odpověděl jen zkrátka:

„Ano, ten jsem!"

Ta němá hra fysiognomie, ten pohyb mimovolný náhle zadržený, ta patrná nesmělosť, prozrazující ducha sklíčeného, pronikla pana Valentina ještě větším soucitem.

Objal neznámého, jehož dávno byl neviděl, k němuž jej patrně poutala vřelá sympathie, a políbiv jej v obě líce, tázal se srdečně, upřímně:

„A co se to s tebou stalo, můj drahý?“

„Bylo by třeba dlouho vyprávěti,“ odpověděl Rafael, opět máchnuv rukou; „jak vidíš . . .“

„Jsi tu pouze na chvíli?“

„Nikoli! . . . Jsem na zahálce.“

„A najatý dvůr?“

„Všecko to tam! . . . Požár . . . kroupy . . . nemoci . . . s majetníkem dvoru . . .“

Několika těmi slovy Rafael vyprávěl historii panu Valentinovi až příliš srozumitelnou. Krvácelo mu srdce, patřícímu na neštěstím zničeného, jenž děje toho neštěstí líčil slovy tak lakonickými, leč trefnými.

„A žena . . . děti?“

„Jsou také na zahálce!“

„Z čeho žijete?“

Rafael pokrčil jen ramenoma. Slza uroněná z oka splynula mu po vousu obvislém.

„Eh, což,“ začal pan Valentin, vida, že je třeba potěšiti nešťastného, ačkoli mu to nešlo, ježto viděl, že jemu samému, kdyby byl v takovém položení, nepomohla by mnoho slova potěchy; „eh, věř mi, netřeba poddávati se neštěstí! S osudem, můj drahý, na ostro. A nám, šlechtě, nikdy netřeba skládati zbraň. Zle či dobře, hlavu vzhůru . . . toť nejlepší zásada, milý Rafaeli!“

„Držel jsem se jí, pokud jsem mohl,“ odpověděl Rafael smutně.

„Hle, setkavše se tak na štědrý den, přejme sobě šťastnějšího nového roku! Napiješ se koňaku?“

„Děkuji ti. Nebudu píti.“

„Kýho ďasa! Již jest opravdu s tebou zle, ježto tebe ani na skleničku nelze přemluviti!“

„Ah! . . . Od toho času, kdy všecko to neštěstí na mne se svalilo, nejednou se mi jí zachtělo; ale té jediné ještě jsem se neoddal. Nebudu píti!“

Poslední slova Rafael vypravil ze sebe s rozhodností tak podivnou, horečnou, že pan Valentin déle nesměl naléhati.

„No, ale na štědrý večer přijdeš k nám?“ pravil.

„Ne!“

„Nepřijmeš pozvání?“

„Snadno pochopíš . . . žena . . . děti . . .“

„Ovšem . . . dnešní večer každý stráví se svou rodinou . . .“

„Byť o hladu . . .“

„Cože? . . . tedy až tak zle se máte?“

„Eh, nikoli! . . .“ dodal Rafael trpce, „přemnožuji trochu svou bídu . . . kousek chleba vždy ještě se nalezne, a to dostačí!“

Pan Valentin svraštil čelo.

„Poslyš, Rafaeli,“ pravil, „tak nemůže býti. Pověz mi, kde bydlíš, přijdu k tobě po svátcích . . . Nějak se o tom poradíme, postavíme tě na nohy. Člověk v mužném věku, poctivý, pracovitý, dobrý hospodář měl by zahynouti? . . . Ne, to nelze připustiti! Zatím . . .

Pan Valentin sáhnul do tobolky rychleji a zručněji, než bylo zvykem jeho. V tobolce měl storublovou bankovku. Svinul ji úhledně v ruku, a tu ruku podal Rafaelovi ku stisknutí tak, aby papír zůstal ve dlani přítelově.

Ale Rafael couvnul, jakoby jej opařil; nebyl však uražen, zašeptal jen:

„Kterak bych oplatil?“

„Blázníš?“ zvolal pan Valentin skoro hněvivě, „zapomněls, žes byl šest let mým sousedem, a žes mi také nejednou prokázal službu přátelskou? Máš mne za lichváře? Budeš slibovati procenta, psáti směnku, hledati rukojmě? To by se mi líbilo! Pravím-li, že tě postavíme na nohy, tedy postavíme a basta! Proto také vím, že mi oplatíš. Nebuď tedy podivín a ber, a ne-li, bude konec našemu přátelství!“

Tato prostá slova byla tak srdečná, že zlomila hrdosť Rafaelovu.

„Kdyby bylo více takových jako ty,“ pravil nešťastník polohlasem, „snad bych uvěřil, že mi ještě bude pomoženo!“

Tvář jeho se vyjasnila, a on již neodmítnul ruky podané.

Za několik minut vyšel pan Valentin z cukrárny, jsa šťasten, svoboden, spokojen jako člověk, jenž vykonav, co pokládal za svatou povinnosť, cítí, že skutek jeho byl dobrý.

Lehce a svobodně šel k vinárně, kde měl vyříditi jinou kommissi.

Již chtěl vejíti, když mu přišlo na mysl, že je třeba přesvědčiti se, má-li peníze.

Podíval se do tobolky — a ustrnul.

V tobolce byl jediný papírový rubl, samotný jako poustevník.

Sáhnul do portmonky, kde míval drobné. Shledal v ní všeho všudy sotva několik zlatých.

Pan Valentin stál na ulici, nevěda, co počíti.

„To jsem si dal!“ pravil ztícha, „jsem velmi žádostiv, odkud nyní vezmu na ryby?“

II.

Situace páně Valentinova byla horší, než na prvý pohled se zdálo. Nejjednodušší by bývalo jíti k ženě, kteráž měla zavřený malý balíček zástavních listův a malou jistinu v hotovosti, všecko jí pověděti a požádati o peníze. Ale právě proto, že to bylo nejjednodušší, pan Valentin jak obyčejně lidé dobrého srdce a velké energie ve slovích, ale velmi malé v činech, nemohl se k tomu odhodlati.

Paní Valentinová, kdyby neměla na mysli štědrý večer, ve volnější chvíli by snad byla vyslechla relaci muže svého a schválila jeho výdaj; ale bylo-li možná v tak slavných dnech s explikací zevrubnou přistoupiti k hospodyni, která náramně vážně strojí mandlovou polévku

a dohlíží na tření máku? Než by pan Valentin byl v polovici svého vyprávění, žena by ho byla vypeskovala až milo; neměl tedy tolik odvahy, aby dobrovolně se vydával v takové nebezpečenství. Proto bylo třeba hledati jiného prostředku.

Nebylo snadno nalézti ten prostředek. Ryby a víno vzíti na dluh nebylo možná. Přebývaje teprv půl roku ve městě, pan Valentin nemohl učiniti známosti s kupci zvláště proto, že paní sama obstarávala všelikou koupi a pouze výjimkou na štědrý den dala se zastupovati mužem. Z téže příčiny bylo těžko hledati půjčky u některého známého, ježto pan Valentin měl vůbec ještě málo známých. Zůstávala však přece půjčka jako poslední remedium, proto pan Valentin zastavil se v duchu u všech, jež posud znal, a rozjímal, ke komu by se měl obrátiti.

Nešlo to jaksi. K tomu jíti nebylo rádno, tam ten by snad odřekl, třetího by zajisté nebylo doma.

Mrzut a nespokojen sám s sebou Valentin kráčel ulicemi, nemoha se k ničemu rozhodnouti.

Na cestě byl jakýsi obchůdek. Vstoupiv napil se alembíkovky, domnívaje se snad, že účinkem té lihoviny přijde na myšlénku, kteráž jej vyvede z nesnází.

A přišel skutečně.

„Že jsem dříve na to nepomyslil!“ vyčítal sobě samému; „plahočím se, váhám, lámu si hlavu, Karolinka je doma již netrpěliva, ježto má již potřebí ryb a vína, a tu jest věc nejjednodušší ... jíti k Bučalskému. Bučalský mi zajisté půjčí ... Bydlí daleko, až na konci Lešna, toť pravda, no no, ale pojedeme drožkou.“

Zavolal drožkáře a odjel.

Zastihnul jen paní Bučalskou, kteráž jej zadržela na oplatek. Nebylo mu lze vymluviti se, ač ku chvále jeho dlužno vyznati, že svatosvatě se vymlouval, čehož byl následek jen ten, že kromě času ztráveného při oplatku a víně uplynul zcela nepotřebně jistý čas okolky a zdráháním.

Paní Bučalské nemohl pan Valentin říci o peníze; vyptával se pouze, neví-li, kde jest její muž.

„Nevím určitě, milý pane,“ odpověděla paní Bučalská, „vypravila jsem jej na celý den.“

„Tak jako mne žena má,“ podotknul pan Valentin mimochodem.

„A nevím, kam se poděl,“ dodala upřímná hospodyně; „ale nejspíše odešel do ulice Mokotovské k náčelníku Pstruhovskému. Ti dva nemohou žíti bez sebe.“

Konečně se pan Valentin dostal z domu. Pohleděl na hodinky, a bylo mu, jakoby jej polil horkou vodou. Hodinky ukazovaly pět minut před jedenáctou!

„Jeď do Mokotovské ulice!“ křiknul na drožkáře čekajícího.

Cesta nebyla krátká, leč herka drožkářská ji zmohla.

U Pstruhovských otevřela mu služka.

„Je tu pan Bučalský?“ tázal se.

„Nevím, pěkně prosím; ale snad je tu, ježto máme několik hostí v saloně.“

Pan Valentin rychle shodil se sebe kožich a vešel.

Zastihnul paní Pstruhovskou ve společnosti jakéhosi starého vojína, jenž přišel se svým sestřencem, aby jí vyslovil přání. Pana Pstruhovského a pana Bučalského tu nebylo.

Neobešlo se i zde bez oplatku, přání, likéru, sledě a sklenky vína. Ale pan Valentin aspoň se dověděl, že pánové Pstruhovský a Bučalský posláni byvše z domu, aby nepřekáželi ve přípravách ku štědrému večeru, odešli zajisté do známé vinárny na divadelním náměstí.

Pan Valentin ustavičně na to pomýšlel, aby nemařil času; můžeme to dosvědčiti s čistým svědomím — leč nadarmo. Bylo třeba dosti učiniti požadavkům slušnosti a zdvořilosti, a opět uplynulo půl hodinky, snad i více.

Drožkář jej zavezl na divadelní náměstí. Ve vinárně naznačené paní Pstruhovskou zastihnul pan Valentin společnosť dosti četnou a trochu již podnapilou, a v ní jakéhosi známého.

Tázal se ho na pány, jichžto hledal.

„Okamžitě vám povím," odvece podnapilý známý, „ale především seznámím vás s těmito pány."

„Odpusťte, milý pane . . . nemám času."

„Co to, nemám času? Víte, dnes je štědrý večer . . . všickni máme dovolenou . . . Pánové — pan Valentin, ex — rolník — národovec, jakých jest málo — národovec s tělem i duší! Na jeho zdraví!"

Sklenky zařinčely, připíjeno panu Valentinovi. Bylo třeba vypiti a poděkovati. Počne-li se něco takového, prochází obyčejně všemi instancemi.

Pan Valentin pil, ježto musil. Nepil snad proto, aby pil, ale za tou příčinou, aby se dověděl, kde je Pstruhovský s Bučalským.

Po každé sklence svědomitě se tázal po nich, ale pokaždé někdo s ním počal hovořiti, a on se nemohl dočkati odpovědi.

Konečně po páté či šesté sklence, když pan Valentin měl již trochu ve hlavě, ozval se tak hlasitě, že jej bylo slyšeti přese všecku vřavu podnapilé společnosti.

„Povězte mi konečně, pánové, zda tu byli Pstruhovský a Bučalský, a kam odešli . . ."

„Pstruhovský? kdo je to?" tázala se polovice společnosti.

A druhá polovice rovněž unisono se ozvala:

„Kdo jest Bučalský?"

Nejstřízlivější ze všech, pan Valentin porozuměl teprv, že jeho společníci ani vůbec neznali osob, jichž on hledal.

„Nevím, co bych tu déle měl činiti," pomyslil si.

Vytrativ se zticha vsedl strašně rozmrzelý do čekající drožky.

„Prosím, kam pojedeme?" tázal se drožkář.

„Kam chceš! K samému ďáblu! Všecko mi jedno!"

Drožkář švihnuv koně zahnul z vlastní vůle „ku třem křížům" a potom dále do stromořadí.

Snad by byl dojel až do Vilanova; ale pan Valentin cestou jinak se rozmyslil.

„Nenechám přece ženy a dětí bez ryb," pravil sobě samému, „ještě je čas. Teprve čtvrť na druhou. Zastavím hodinky, kožich, bude-li třeba, neboť ryby a víno míti musím!"

Kázal drožkářovi, aby se vrátil. Jel k nějaké zastavárně, ale dvéře její byly zavřeny. V ústavech toho druhu svátky již nastaly. Kázal tedy jeti na Nálevky, chtěje prvního žida, jejž potká, užiti za průvodce ku kterémukoli půjčovateli na zástavy. Teprv když přijel na místo a uzřel krámy uzavírané, přesvědčil se, že i ta poslední naděje jej zklamala.

Věren své zásadě, nepoddávati se neštěstí a držeti vždy hlavu vzhůru, ać jej černá pojímala zoufalosť, rázně křiknul na drožkáře:

„Obrať!"

„Kam, prosím, pojedeme?"

„Do Lešna, snad se Bučalský již vrátil."

Jeli.

Když přijeli do Bělaňské ulice, bilo již půl třetí. Panu Valentinovi studený pot vyrážel na čele.

Náhle zasvitnul mu paprsek štěstí. Na chodníku kráčel Bučalský, vedoucí se s panem Pstruhovským.

Zastaviti drožku, vyskočiti a přiběhnouti k oběma známým bylo panu Valentinovi dílem jediného okamžiku.

„Bučalský, pomoz!" zvolal.

„Co je ti?" tázal se Bučalský v uleknutí.

„Hledám tebe celý den! Potřebuji peněz, půjč mi!"

„Mnoho-li potřebuješ?"

„Dvacet, třicet rublů — kolik dáš!"

„Tu máš padesát," pravil ochotný Bučalský.

„Díky tobě, neocenitelný Bučalský, vysvobodils mne!"

Objal jej spěšně, vskočil do drožky a jel pro ryby.

Tu naň čekala katastrofa ze všech nejstrašnější. Ani za Železnou branou, ani kde jinde ryb již nebylo. Nikdo z prodavačů nespoléhal na to, že kupovači by mohli přijíti ještě v tak pozdní hodině.

Pan Valentin skloniv hlavu zakabonil se ještě více než pan Rafael ráno v cukrárně.

Neměl odvahy jíti domů. V jisté chvíli chtěl se pustiti bez účelu do světa, odjeti vlakem, telegrafovati ženě z Loviče, že se mu náhle nahodil jakýsi obchod, a kdo ví, nebylo-li dokonce úmyslem jeho utopiti se ve Bzuře, kdyby nebyla zamrzlá.

Ale pocit povinnosti přemohl a zapudil ty zoufalé myšlénky.

„Buď jak buď, pojedu domů!" pravil sobě samému; „není možná, aby Karolinka v tom neštěstí sama sobě nějak nepomohla. Vždyť má takovou hlavu! — Ale co mi zazpívá! Co zazpívá!"

Nešťastný pan Valentin na smrť zapomněl, že maje peníze mohl smazati část své viny a nakoupiti aspoň vína. Nedivme se mu. Hlavní věc o štědrém večeru jsou ryby, a poněvadž nebylo ryb, mohl pamatovati na věci vedlejší? . . .

*

III.

Zazvoniv nesměle, jakoby nebyl v domě svém, pan Valentin s tlukoucím srdcem stál u dveří, jsa jist, že hned, jakmile se otevrou, spadne naň krupobití výčitek přísných a bolestných, leč bohužel zasloužených a spravedlivých.

Zatím dvéře se otevřely, a ačkoli je otevřela paní Karolina, ježto služební byli ještě zaměstnáni v kuchyni a jídelně, nevyšlo z jejích úst ani jediné slovo, jež by vyjadřovalo nespokojenosť.

Kdybychom řekli, že ta vlídnosť ženina naplňovala pana Valentina náramným podivením, velmi mylně bychom naznačili city, jež v něm se vzbudily.

Pan Valentin byl tou vlídností nejvýš poděšen.

„Zdržuje se, tají v sobě hněv,“ myslil si, „chce náhle vybuchnouti s celou silou! Ó, vezme si mne do prádla, jak říkáme! Jsem jist, že mi navrhne rozvod . . . snad již dokonce složila své věci k odjezdu!“

Nechtěje se ozvati, opatrně, na prstech, aby ženě nepletl se v cestu, vstoupil do salonu.

Tam především pokradmo přiblíživ se ku dveřím u komnaty, díval se do vnitřku.

Věci nebyly složeny, všecko bylo v nejlepším pořádku.

„Nepochopuji, co chce se mnou učiniti?“ pravil sobě samému.

Přiblížil se ku dveřím u jídelny. Na stole bylo prostřeno jako každoročně o štědrém večeru. Láhve vína byly symmetricky rozestaveny.

Odvážil se přijíti ke kuchyni. Vycházela tam odtud vůně ryb smažených.

„Ryby jsou tu, víno také máme,“ rozmlouval sám s sebou; „neřekl jsem, že má žena vždycky sobě umí dáti rady? . . . Co z toho,“ dodal smutně, „když to všecko sešrotuje se na mně. Jsem jist, že začne takto: ‚Vidíš, poradila jsem si bez tebe; proč bych tedy měla s tebou žíti? K čemu se mi hodíš na tom světě? . . .‘ Oj! bude mi horko, bude mi horko!“

Děti rozestavivše se u oken, číhaly na první hvězdu. Několik osob ze příbuzenstva, pozvaných k večeři, živě rozmlouvalo v saloně. Pan Valentin netroufal si promluviti ani k dětem ani ku příbuzným, obávaje se, aby neuslyšel něco strašného, ačkoli skutečně byl velmi zvědav dověděti se, zdali Karolina nesmírně se naň hněvá, aneb zdali mu krutou pomstu přísahala.

Konečně nejmladší z dětí, pětiletá Madlenka, ulovila první hvězdu a oznámila to urbi et orbi, t. j. salonu a kuchyni.

Všickni přihrnuvše se ku stolu, počali se podíleti oplatkem.

Pan Valentin lámaje bílý chléb se ženou, sotva byl s to, aby promluvil několik slov, ale pilně hleděl na její tvář a naslouchal hlasu jejímu.

Nepochopitelná věc! Ani ve tváři ani ve hlase nebylo sledu tlumeného hněvu.

To přesahovalo rozum páně Valentinův, leč dodávalo naděje ztrápenému.

„Stal se tu jakýsi div!“ pomyslil si, „snad všecko to se ještě vyjasní tak, že žádné bouře z toho nebude.“

Kdybychom mohli vniknouti v tajnější ještě myšlénky páně Valentinovy, snad bychom se dověděli domnění jeho, že nebe chtějíc mu odměniti za vykonaný dobrý skutek, učinilo div tento.

Štědrovečerní hody konaly se v obvyklém pořádku, nenuceně, vesele. Každý host nalezl pod svým ubrouskem zabalený dárek od domácí paní na památku. Pana Valentina také neminul ten důkaz přízně, a paní netrhla hněvivě rukou, když ji líbal, děkuje za dárek na památku.

Pokaždé, když byl nový pokrm podáván na stůl, pan Valentin nabýval více jistoty, že všecko dobře se skončí.

Bylo mu však souzeno přestáti ještě toho dne těžkou chvíli.

Když okolo půlnoci všickni odešli na odpočinek, paní Valentinová věrná zvyku manželek, náležejících k řádu kazatelskému, oslovila jej zvláštním druhem úvodního textu k homilii, kterou Němci nazvali „Gardinenpredigt“, Francouzi „Lermon de l'alcove“, my však bychom mohli ve překladě nazvati kázáním přístěnkovým.

„Že ty také vždycky,“ pravila Karolina, „řídíš se svou hlavou!“

„Oho!“ pomyslil si pan Valentin, „bouře se počíná.“

„Vždycky říkáš, že je třeba spořiti, ale jakmile pocítíš peníze v rukou, rozhazuješ je,“ mluvila opět noční kazatelka; „koupils nejen víno dražší, nežli jsem nařídila, nýbrž i ryb více, než jsi měl napsáno, a ještě mi kupuješ jakési věci, kterých jsem si ani nepřála.“

Pan Valentin jednoduše zhloupěl. Nebyl jist, není-li všecko, co se stalo průběhem dne, pouhý sen, a nekonal li pod širým nebem něco jiného; byl přesvědčen, že nekupoval ničeho, a zatím jemu žena vyčítala, že nakoupil příliš mnoho.

„Věci . . . kterých jsi . . . sobě nepřála, dušinko?“ koktal nesměle, nevěda, co říci, aby neopatrnou odpovědí nepokazil příznivého obratu v té záležitosti.

„Zajisté! Vždyť jsem ti pravila, že mám pamlsky, a tys mi poslal čtyři libry mandlí ve slupkách, až čtyři libry! Tak drahé! Není ti líto peněz?“

„Vždyť se k něčemu hodí, uvidíš, dušinko.“

„Hodí se, hodí,“ pravila paní hněvivě, „několik domů také by se ještě slušelo, proč tedy nekupuješ? . . . Proč se mi pleteš do hospodářství? Chceš-li vládnouti v kuchyni a ve špižírně, přivaž si zástěru a . . .“

Pravidelný oddech byl znamením, že paní Valentinová usnula. Kázání tenkráte bylo krátké.

Pan Valentin však nemohl spáti. Pil dosti ve dne, potom při večeři, povzbuzen mírným rozřešením katastrofy, také si popřál nápoje; byl však střízliv, a přece nemohl zamhouřiti očí.

„Jak se to stalo? Jak se to stalo?“ opakoval.

Nadarmo si však lámal hlavu; nebyl s to rozřešiti hádanku.

Svátky uplynuly pokojně. Karolina se nehněvala. Pan Valentin zneenáhla zvykal myšlénce, že jeho štědrovečerní příhody byly jen přeludem jeho fantasie horečně roznícené.

Ve středu odpoledne šel k Rafaelovi. Co tam s ním uradil, aby mu pomohl na nohy, nenáleží již k této povídce; ale něco zajisté učinil, neboť když člověk dobrého srdce podá pomocnou ruku člověku poctivému, Bůh požehná takovým snahám a nedopustí, aby byly zmařeny. Nám sluší míti na zřeteli jen ostatní průběh příhod páně Valentinových, jež posud úplně se neskončily.

Pan Valentin vrátiv se domů, zabral se jako každodenně do čtení „Kurýra varšavského".

Obyčejně míval se k té činnosti sám; čítal pak svědomitě politický přehled, úvodní články, poslední poštu a zprávy telegrafické. Ve průběhu čtení přisedla ku stolu žena, načež došlo na denní zprávy a feuilleton, z nichž úryvky, které zajímaly Karolinu, pan Valentin čítal hlasitě.

I tenkráte lektura se konala v obvyklém pořádku.

Probrav stereotypní, ale reporterskou stylistikou okrášlený opis štědrovečerní slavnosti vykonané ve městě, pan Valentin bez přestávky pokračoval ve čtení takto:

„Zprávy policejní. Dne 24. prosince bylo panu K. B., přebývajícímu v Zelné ulici, ukradeno 8 láhví vína, dvé láhví likéru, 12 liber štiky, 7 liber kapra, 6 liber línečka, tolikéž drobnějších ryb a 4 libry mandlí ve slupkách. Po zloději se pátrá."

„Jak? jak? . . . Co že mu ukradli?" tázala se Karolinka s podivením.

„Celou štědrou večeři, ubožákovi!" odpověděl pan Valentin, jsa poněkud na rozpacích, ale snaže se zatajiti je; „představuji si, jak dobrá byla zajisté ta paní K. B. . . ."

„Celou štědrou večeři, dobře tomu rozumím; ale kolik liber bylo toho? Čti ještě jednou," pravila Karolina.

Pan Valentin měl chuť opponovati; ale pochopiv hned, že by opposice byla marna, přečetl podruhé seznam potravin.

„Pomysli si!" zvolala Karolina nanejvýš užaslá, „toť od A do Z všecko, co tys nakoupil!"

„To . . . totéž?" zajíkal se pan Valentin.

„Ovšem, totéž; vždyť jsem všecko převážila. Odkud bych věděla, žes koupil všeho více než bylo potřebí, poněvadž nikdy neposloucháš! . . . I ty čtyři libry mandlí, které bůh ví jak ti přišly do hlavy, tak jako u nás!"

„No, ale u nás přece ničeho neukradli, není-li pravda, dušinko?"

„Ovšem že ne, ale totě zvláštní, že tam ukradli všecko totéž. Snad znáš toho pána z ulice Zelné a kupovali jste pospolu a stejné věci?"

„I to to, Karolinko! Jak mne před sebou vidíš, neznám v Zelné ulici ani živé duše."

„Totě zvláštní věc!"

Tím skončila se rozmluva. Pan Valentin si oddechl. Obával se již, aby žena nevehnala ho do těsna a on nebyl nucen vyznati všecko. Stalo se však jinak. Hádanka zůstala paní Valentinové nerozřešena, jen pan manžel sám si umínil, že ji rozřeší na svůj vrub.

Druhého dne přišed na policii, oslovil jaksi nesměle úředníka, jenž měl denní službu:

„Prosím, nemohl bych se dověděti, jak bylo s těmi rybami ukradenými v Zelné ulici?“

„Velmi prostá věc,“ odpověděl úředník, „ten pán sám je tím vinen. Nakoupil potravin štědrovečerních, a místo aby je dal odnésti veřejnému posluhovi, odevzdal je jakémusi člověku, jehož neznal. Ten ovšem odešed připravil večeři sobě samému. Ale my jej polapíme.“

Pan Valentin vrtěl hlavou.

„Eh! račte dovoliti,“ pravil, „snad to nebyl ani tak špatný člověk.“

„Mohl byste nám o tom podati nějakou zprávu?“

„To jest, skoro. Zdá se mi, že tomu tak bylo, jak se domýšlím.“

„Račtež to tedy dáti do protokolu.“

„Onen pán kázal věc odnésti do ulice Zelné; ten člověk však nedal pozor a zanesl to do ulice Zelené do téhož čísla, kde jest mé obydlí.“

„A? . . . kterak jste to mohl přijati?“

„Nepřijal jsem ničeho, nýbrž moje žena“

„Milostpaní měla věděti . . .“

„Moje žena nevěděla ničeho, myslíc, že je to ode mne.“

„Ale vrátiv se domů, měl jste vysvětliti . . .“

„Toť právě chyba, že já také nevěděl ničeho.“

„Odpusťte, pane, tomu nikterak nerozumím; račte se o věci té pronésti určitěji.“

Ubožák pan Valentin pověděl všecko. Zpovídal se raději policii nežli Karolině. Zamlčel jen tolik, že peníze, které měl s sebou, dal příteli svému v nouzi postavenému. Nechtěje, aby levice dověděla se, co činí pravice, vzal celou vinu na sebe a podotknul, že se zmotrchal s kollegy.

Úředník se srdečně zasmál tomu vyprávění a zajisté ještě více, ač jen v duchu, prosbě, kterou pan Valentin svou řeč ukončil. Byl hotov zaplatiti a také hned zaplatil škodu, kterou měl onen pán ze Zelné ulice; prosil však navzájem o zachování nejhlubšího tajemství, aby paní Karolina časem neuslyšela o celé záležitosti.

Policie vždycky diskretní a shovívavá k nevinným slabostem lidským ubezpečila jej, že nemá se čeho obávati, a omyl, v němžto nebylo nic neslušného, nebude sdělen s nikým nepovolaným.

Pan Valentin s lehkým srdcem se vrátil domů, šťasten jsa, že se mu podařilo tak snadno vyklouznouti. Karolina posud ničeho se nedověděla o celé příhodě a zajisté se nedoví, neboť jak jsme viděli, sama nečítá novin, nýbrž užívá jen mužíčka za lektora; konečně kdykoli prosí pana Valentina o vyřízení nějaké kommisse, pokaždé dodává tonem napomínavým:

„Jen mi zase nekup něco nepotřebného jako ty mandle ku štědrému večeru! . . . Pochodíš vždy špatně, neuposlechneš-li mne, a odučiti se tomu nemůžeš!“

Ze styků československých.

Sděluje Al. Mattuška.

Vzácnou ochotou musejního knihovníka p. J. A. Vrťátka dostalo se mi k upotřebení dvou velmi zajímavých dopisů z první polovice našeho století, kteréž podávám na tomto místě jakožto příspěvek do dějin vzájemnosti dvou bratrských haluzí čechoslovanských.

První list pochází z roku 1837. a psán byl od Ant. Jar. Vrťátka důvěrnému příteli jeho Jaroslavu Pospíšilovi v době, kdy nalézal se p. Vrťátko s p. L. Riegrem na cestách po Rakousku, Uhrách a po té na Moravě. Zní pak takto:

„Drahý příteli!

Při mém odjezdu z Prahy jsem Vám sice slíbil, že z každého hlavního města jakési zprávy s Vámi sdíleti budu, nyní však tři neděle již uplynuly a já více znamenitých měst jsem spatřil, s mnohými drahými vlastenci se sešel, a přece teď teprve Vám píšu — píšu, avšak ještě žádných zpráv, kterých byste snad v příloze ku Květům umístiti mohl, Vám nepodávám. Nechci popis cesty své, jejž budoucně do jista vydám, napřed již jednotlivými výjimky trhati, a proto mějte strpení, až opět do Prahy milené zpět se vrátím, kdežto hned na úplném cestopise svém pracovati začnu.

Dne 24. srpna jsme dorazili do Peště. Kollár nás srdečně uvítal. Vašemu Almanachu byl velmi povděčen, neboť svůj prý někomu zapůjčil, takže se upamatovati nemůže komu, a proto dar Váš byl mu velevítán. Divno mi věru bylo, že i zde mnozí ještě o našich Květech ani nevěděli. Mnozí z vlastenců prešporských, jichž jsme v Pešti zastihli, sobě stěžovali, že v prešporských knihkupectvích ničehož dostati nelze. Mnohých kněh prý sobě zapsati dali, a ničehož se dočkati nemohou. V Rombáni jsem se s Ludevitem Štúrem sešel, nejvýtečnější to jinoch, cokoliv jsem jich na své pouti dosavád seznal. Jeť hlavou společnosti prešporské. I ten podobnou stížnosť sobě vedl a vroucně mě žádal, abychom až do Prahy přijdu, s Vámi jakési rychlejší a jistější zaslání nově vyšlých kněh obstaral. Jmenovitě 12 výtisků literatury Michlovy žádal. Deklamovánek 12, Wallenroda 30; a až Přemyslovci vyjdou, nejméně 20. Peníze pak kněhkupectví Schweigrovým odešle. Jeť on nyní učitelem české řeči na Lyceum prešporském. Květy, kdekoliv jsme byli, náramně se líbí. I Štúr si jich dosti vynachváliti nemohl. Včela naopak. Tak i Kollár pravil. I Kollár něčím do Vesny přispěti se zavázal. Ve Štávnici všichni si stěžovali, že ačkoliv již asi pětkrát Květů sobě byli zamluvili, že jich přece dostati nemohou. Tak i s ostatními knihami.

Dnes dne 3. září jsme v Bystřici u pana Kuzmányho. Nějaké básně, Ódu na Lobkovice Vám zaslal atd. Zdali to již tištěno

ve Květech? Dá nám asi dvě romance velmi pěkné do Vesny, jichž mně byl předčítal. Jen je ještě poněkud opraviti míní. Stěžoval si na Včelu, noviny se mu ještě líbí.

V Pešti, což ve Květech oznámiti můžete, chystá se Almanach na rok 1838. „Zabavnik Ilyrski" s všeslovanským přídavkem pod názvem „Sveslavjanski Slogonosac". Budeť obsahovati 4 rytinky a mimo práce původní i překlady z češtiny, polštiny a ruštiny. Kdo aspoň půl archu tištěného redakci odešle, dostane 1 výtisk honor. Předplácí se na krásném velínu v pěkné vazbě se zlatou ořízkou 3 zl. stříbra. Na nejkrásnějším velínu v hedbávné obálce, se stříbrným kováním 18 zl. na stříbře. Pakliby někteří z pražských básníků přispěti chtěli nějakou básní, ale všeslovanskou: tedy nejdelši lhůta zásylky jest do konce listopadu. Redaktorem a vydavatelem tohoto almanachu jest jakýsi Emerik Fr. Sandor z Gyala. Jinoch vroucí, šlechtic velmi bohatý. Mluvil jsem s ním v Pešti.

P. Tupého vroucně líbám.

V Báňské Bystřici 3. září 1837.

Jaroslav Vrťátko."

Druhý list psal Slovák Kroboň r. 1838 do Čech L. Riegrovi a Ant. Vrťátkovi, líčí pak v něm poměry národnostní a literarní na Slovensku:

Velectění Vlastenci!

Drazemilovaní Bratři!

Ještě dosud zaznívá v uších mojich ta liboplynná čeština, jež se z úst Vašich bratrských uprostřed mladých Slováků Levočských prýštila. Památka Vaše v srdci mém uhasnout nemohla, to srdce mne mocně ponúkalo, abych Vám city své sdůvěřil, a vroucně Vás požádal, byste mne jakoukoli příležitostí aspoň některými listy potěšili. O zboru učenců řeči Československé Levočských, o naší první zkoušce z Mateřčiny slov šířiti nechci, an P. Bohuslav Nosák nyní do Květů o tom zprávu zaslali; však myslím, že Vám nebude nepříjemno slyšeti domnění mé o národnosti naší ve Slovensku.

Pokud má zkušenosť sahá, plápolem národnosti jsou jen někteří jednotlivci nadšeni. Prošel jsem ve prázdninách nynějších Liptovskou, Turčanskou, Trenčanskou, Oravskou stolici a všudy téměř ten jistý stav národnosti a literatury jsem nalezl. Naše bídná, nevzdělaná, dolůzrazená (!) pospolitosť nezná svobodněji cílit. — Majetnější jsou buď od mladosti Maďarčinou zaslepení, buď nehrubě vzděláni; a tito buď uslyší něco Slavsku, zřídka si toho všímají. Přece se najdou, však nad bílého havrana řidčeji, někteří šlechtici, hustěji kněži Ř. katoličtí, nejhustěji Evangeličtí, kteří někdy i při skvělejších vchůzkách mužně za řeč mateřskou

a za národ bojují. Značnější podnikání ve Slovensku Vám známa budou, taková tedy mlčením pomíjím. Jen ještě něco čitanikách Českých podotknu. Ať bez okolků dím, sedláci krom modliteb a náboženských zpěvů, krom Písma Svatého a snad Bruncvíka, Genoféfy sotvy více knih Českých poznají a v těchto také valně nečtou. Mezi měšťany a zemanstvem velmi zřídka se české knihy oblibují; druhá část nečítá ani tolik jako sedláci, vzdělanější čtou německy, někteří maďarsky a někteří, však jen měšťané a nižší třídy zemané leckdy — česky. Ten jest obecní soud Bohužel! knih českých, že největší část Slováků vychována jsouc v učilištích nenárodních a po vyšším vzdělání ducha netoužíc, na knihy přísně vědecké ani nepomyslí, na básně české pro zatmělý a nadutý sloh aňi pohlédnout nechce, časopisy některé jestli si nadobudne, (!) pro tú jistou příčinu si téměř vždy zohavuje a zanechává, a sotvy do některých pro mládež psaných povídek a do — kalendáře nakoukne. Znám příklady městeček a jednotlivých mužů, jenž si Světozor, Pražské Noviny, a jiné knihy české zaopatřil, ale také velmi časně zrinovali.

Z jaké příčiny? „Ga kto by sa s tou Češtinou trápiu," odpoví omrzelý Slovák, hněvaje se na mnohá nepovědomá slova, na nadmutý sloh, na cizí spojování, na neslovenské skloňování, na pl. luka, oblaka m. luky, oblaky, na sing. naše duše, naší duši, m. -a, -e, na moje duše m. moga, na pl. znamenitější podnikání, na milování nevěrné atd., na imp. patřte m. patřite, zavřte m. zavřite (Sl. to čítá za-vr-te, pa-tr-te), na smrk m. smrek (Slovák mluví smrk tabáku do nosa), na osm, sedm, dska, na některá domácí nářadí, byliny a jiné věci, které Slovák jináče nazývá, na cizí slova, jako kšaft atd. A zajisté mám-li Vám upřímnou pravdu říci, i vedle mého i vedle mnohých učených mužů domnění, jak čeští tak slovenští spisovatelé posud velmi málo věci té šetří — Věřte mi bratři! — podejte Slovákům jen několik srozumitelných jim nábožných knih, povídek, v národním duchu složených básní, podejte jim prostonárodní zábavný i poučný časopis, obsahující básně, pojednání hosp., částky zeměpisné, a dějopravy Slawské i všeob. pojednání o pověře, přírodě, však jim to podejte tak, že velmi zřídka a to s připojeným významem Slovákům nepovědomá slova, užívati periodů dlouhých se vystříhati, toho co jsem Vám výše poznamenal, na kolik z Vaší strany možné se vystříhati bude, — věřte mi bratři! že se Slovensku snažením vlastenců za krátký čas čitací obecenstvo zdesateronásobní.

Ostatně Vám posýlám skrovnou selanku pro pospolitosť slovens. pro časoměru a někt. slova, ne dosti srozumitelnou a pro druh básnictví jen vzdělanějším Slovákům zanímavou z mých prací ve prázdninách učiněných, kterou jestli se Vám bude zdát, do Květů, buď jinému časopisu zašlite. Uctivě Vás prosím bratři! byjste mi v prvním listu, který již v září v Levoči očekávati budu, čím nejvíce zpráv o národnosti, o řeči, o svém stavu, přináležejícím Vám titule, o Vašich okolnostech atd. zvláště pak osobný dověrný soud o mé selance zaslati ráčili.

Odpusťtež drazí bratři! upřímnému Slovákovi, jestli nejsa povědom stavu Vašeho, upřímně Vám psal a buďtež přesvědčeni o jeho vroucí lásce k Vám a celému národu.

Mějtež se blaze!

S Bohem!

Váš přítel a ctitel

Sam. Bohodar Kroboň.

V Sřelnici Liptovské, 14. srpna 1838.

Rozhledy v literatuře a umění.

Wspomnienia z życia Maryi z ks. Czartoryskich ks. Wirtemberskiej. Przez Sewerynę Duchyńską. Warszawa 1886. str. 187.

V galerii nejznamenitějších paní a dívek polských jedno z nejčestnějších míst zaujímá kněžna Marie Wirtemberská z rodu knížat Czartoryských. V literatuře i ve společnosti proslavila se netoliko tvůrčím svým duchem, ale i cituplností neobyčejné spanilosti. Jako spisovatelka prvního polského románu pojistila si trvalou památku v dějinách národního písemnictví, jako vynikající dáma společnosti razila po celý svůj život cestu snahám ušlechtilým a vzorným. Tím více bylo litovati, že do poslední doby nedostávalo se téměř nižádných pramenů ku poznání vnitřního života této znamenité paní a jakkoli ani spisek výše jmenovaný nikterak nazvati nelze vyčerpaným životopisem, přece jsme za úryvek ctěné paní Sev. Duchyňské velmi povděčni. Odkrýváť nám mnohé stránky duševního života kněžny Marie, kterouž jsme dříve znali hlavně z kritických rozborů „Malviny“ (Siemieński, Chmielowski). Knížka paní Duchyňské obsahuje vedle zpráv obecně známých snůšku velezajímavých dopisů pozůstalých po kněžně, a z nich právě čerpati lze přesvědčení, kteréž přešlo také tradicionelně z předešlého pokolení na nynější.

Kněžna Marie narodila se roku 1768 a dorůstala v znamenitém ovzduší Puławského sídla knížecí rodiny Czartoryských, kdež právě toho času soustřeďoval otec její, generál Adam Czartoryski, květ polské vzdělanosti. V těchto polských Athenách, jak Puławy obecně se nazývají,*) působila na mladičkou kněžnu Marii vedle jiných výtečných osob především matka její, dáma duchaplná a spanilomyslná, kteráž vedla ji ke všemu, co krásné a vznešené. Tu probudil se v dívce i jinak bohatě nadané záhy cit, jenž sám vedl ji k činům všednosť pronikajícím. Roku 1815. vyšel ve Varšavě z nenadání první polský román: „Malwina“. Nový tento plod moderního písemnictví polského způsobil v celé společnosti sensaci a sám učený Jan Śniadecki překvapen novým zjevem literarním, „odvrátil dalekohled ode hvězd a chtivým okem sledoval zvláštní tento meteor.“ Spisovatelkou „Malwiny“, jakkoli na knížce podepsána není, byla kněna Marie Czartoryská. — Přese příznivé okolnosti, uprostřed nichž se kněžna narodila, protkán byl život její mnohým zármutkem a nejedním neštěstím. Již sňatek s knížetem Wirtemberským, vyplývající hlavně z ohledů politických, pokosil květ štěstí spanilomyslné Polky. Čím osudnější bylo však manželství, tím něžnější cit posvátné lásky vyvinul se v kněžnině srdci k rodině, lidstvu a vlasti. Skvělým toho dokladem jsou dopisy, jež psala kněžna příbuzným. V nich líčí pisatelka zajímavě netoliko současný život varšavský a částečně též pařížský, kdež kněžna trávila emigrační život, ale odkrývá mimo vůli i srdce své v plné ušlechtilosti a kráse. Dočítáme se tklivě o příkladné dobročinnosti, o společenské účinnosti, rodinné lásce a nesmírném toužení vlasteneckém. Kněžna Marie žila sice v časech, kdy frančtina zaplavovala všechnu polskou společnosť, ale v listech svých přes tu chvíli naráží vlídně a jemně na „oblibu a krásu národní řeči“. Horuje pro

*) Viz „Slov. sborník“ 1883. str. 85.

polský jazyk a s potěšením oznamuje matce, že vlastenci správnost její výslovnosti obdivují. V životních pohromách nezoufala kněžna nikdy, naopak, vždy ještě tolik jí síly zbývalo, aby jiné k snášení osudů pobádala. Heslo její bylo: „Snášejme život a jděme dále! Wear life a way!" Roku 1815, tedy ještě v mládí svém, přeje matce k novému roku: „Drahá maminko, buď dobré naděje ... Tolik bylo zlého, tolik utrpení a běd v letech minulých, že není ani možné, aby v příštím roce nebylo alespoň trochu lépe .. " Ale budoucnost zachmuřila se ještě temnějšími mraky. Kněžna přežila povstání r. 1831., sdílela osudy emigračního života ... Roku 1854. zachvátila ji smrt v Paříži. Podotýkáme již jen, že obšírnější monografie o kněžně Marii Wirtemberské z Czartoryských chystá se u nás do tisku. Tam bude život znamenité Polky vylíčen obšírněji. *J.*

Литературный Сборникъ издаваемый Галицко-Русскою Матицею. Ред. Богданъ А. Дѣдицкій. 1886 Выпускъ I., str. 128.

Ještě lonského roku vydávala „Haličskoruská Matice" svůj „Literarní Sborník" čtyřikráte do roka, letos však jej počala vydávati jen půlletně. Vydaný již prvý sešit letošního ročníku řadí se důstojně ku předešlým. Nejlepší rusínští učenci jsou zastoupeni. Slovutný rusínský učenec A. S. Petruševič podává úvod ku své práci o „Slovu o pluku Igorově". Zabývá se totiž již několik let studiemi o této epické památce staroruského básnictví a vydá ve příštím sešitě „Lit. Sb." opravený její text, který může spočívati jen na správných domyslech, jelikož původní a jediný rukopis hr. Musina-Puškina shořel. Sotva vyšel tento úvod, vystoupil proti Petruševičovi v čas. „Dilo" (č. 100. a 101.) jiný učenec rusínský, totiž Om. Partycký. Podezřívá tu autora ze plagiatorství z jeho spisu „Temni mistća v Slovi o polku Ig." (Lvov, 1883.). Partycký drží se slov Petruševičových na str. 30. „Lit. Sb.", kde tento vyslovuje domněnku, že spisovatel „Slova o pl. Ig." pocházel dle vší pravděpodobnosti z haličské Rusi, a myslí si, že na stejnou domněnku (která je vyslovena ve zmíněném jeho spise „Temni mistća . . .") prvý přišel, což mu ovšem Petruševič, odpovídaje mu v časopise „Slovo" (č. 98., 99.—100., 101. až 102.), popírá. Oba spisovatelé polemisují tu ještě o jiné věci, jako na př. o význam a původ slova Rus', které Petruševič odvozuje od slovanského kmene ryskati, rysiti, kdežto Partycký se drží výkladu spisovatelů německých. Při tom se můžeme zmíniti také o Petruševičově výkladu slova Ljach (Lech) a souvislosti jeho se slovesem lachać (vagari). Nám se tento výklad nezdá tak přirozeným a vhodným jako výklad jiných slovanských učenců, na př. Perwolfa, který slovo Lech srovnává se slovem lěcha, lícha, líha (Lechové = tedy Poláné, obyvatelé rovin, podobně jako Drevljané, obyvatelé dřev, lesů, Podolané a j.).

Za cenným článkem Petruševičovým následuje od téhož autora kratičký překlad z polštiny; jest to zpráva o době a místu objevení kamenné modly Svatovítovy v řece Zbruči r. 1848.

Velmi zajímavá jest „Řeč dra. Isidora Šaraněviče, seniora Staurop. ústavu, za příčinou 300letého jubilea lvovské Stauropigie . . ." Pomíjíme obsah článku, jelikož již „Sl. sb" o onom ústavě pojednal, a podotýkáme jen, že se kniha Barviňského o Staurop. a řeč Šaraněvičova krásně doplňují.

Od N. Kostomarova, zemřelého loni předního historika ruského, přináší „Lit. Sb." pojednání o knížeti Danilu Romanoviči haličském. Článek jest vyňat ze spisu „Ruská historie v biografiích jejích hlavních činitelů". (Petrohrad, 1873.)

Dále přináší tento sešit pokračování „Materialův ku historii haličskoruské slovesnosti", psaných Jakubem F. Holovackým. V nynější části vypravuje autor o svých cestách po pokarpatské Rusi a v Uhrách a líčí v ní strasti, jichž zakoušel mnohdy od úřadů nebo soukromých lidí, podezřívajících ho z nekalých úmyslův.

Mimo jmenované články přináší „Lit. Sb." počátek „Životopisu Tomáše Poljanského, ředitele gymn. v Přemyšli, část bibliografickou a archaeologickou (pocházející z péra dra. Is. Šaraněviče), k níž jest přidáno několik obrázkův.

—dl—

Федоръ Ивановичъ Тютчевъ. Біографическій очеркъ И. С. Аксакова. Москва 1886.

V Moskvě vyšla nedávno o sobě obšírná biografická studie o Fedoru Ivanoviči Ťutčevu z péra zesnulého I. S. Aksakova. Studie tato byla prvotně uveřejněna roku 1874. v časopise „Ruskij Archiv“ a jest jedna z prvních nejobsáhlejších biografií nyní poněkud pozapomenutého básníka, věrného druha M. P. Pogodina a příznivce našeho Hanky. Podati úplnou biografii F. Ťutčeva jest velmi znesnadněno, poněvadž on sám nikdy nestaral se o to, aby potomkům dostala se o něm zvěsť, ba nezanechal ani seznamu svých statí a básní, jež toliko náhodou, působením cizím dostávaly se na veřejnosť. Práce ta stížena též tím, že Ťutčev více než dvacet dvě léta ztrávil v cizině, kde mnoho podrobností o jeho životě jest nenavratně ztraceno. Hlavním pramenem jsou jenom jeho zachované spisy, jež vrhají jasné světlo na jeho bohatý duševní život. Neveliká knížka básní — praví v úvodě Aksakov — několik statí k otázkám současné historie, básně, z nichž toliko nemnohým dostala se údělem všeobecná známosť, stati, které všecky byly psány francouzsky asi před dvaceti ano i třiceti lety, tiskly se kdesi za hranicemi a toliko nedávno spolu s překladem počaly se objevovati v jednom z našich časopisův . . . Hle, to je vše, co může ruská bibliografie zaznamenati do svého úplného seznamu pod rubriku: „F. I. Ťutčev nar. r. 1803., zemřel r. 1873.“ Jméno jeho je málo známo nejen čtoucímu, ale i vzdělanému obecenstvu a přece těmto básním ještě z počátku let padesátých přidílí se ruskou kritikou místo ne-li v řadě zároveň s básněmi Puškinovými, a totéž jméno v průběhu celého čtvrtstoletí ve všech světských a literarních kruzích Moskvy a Petrohradu ctí a slaví se, znamenajíc o sobě: myšlénku, poesii a důvtip v tom nejskvělejším spojení. Aksakov při všem tom odporu, jaký jeví se mezi dřívější popularností Ťutčeva a nynějším jeho zapomenutím, staví jej nejen do řady hlubokých myslitelův a skutečných básníkův, ale i po bok nevelikému počtu buditelův a představitelův ruské národnosti, ačkoli všecek zjev F. Ťutčeva zevnějškem připomínal spíše cizí, vyšší a nikoli ruské vzdělání. A objasniti tento záhadný zjev od samého počátku, jak se rozvíjel, jest účelem biografie Aksakovy. — F. I. Ťutčev narodil se 23. listopadu r. 1803. ve vsi Onstugu v Orlovské gubernii a pocházel z rodu náležejícího ode dávna k ruské šlechtě. Rodinné podání vypravuje, že praotec rodu toho pocházel z Italie, kde prý dosud, zvláště ve Florencii mezi kupeckými rodinami, naskytá se příjmení Dudgi. Spisovatel, vylíčiv poměry rodinné, pojednává o mládí Fedora Ivanoviče, jemuž péčí rodičův po válce s Francouzi r. 1812. vybrán byl za učitele známý překladatel Virgilových „Georgic“, Tassova „Osvobozeného Jerusaléma“ a j. Semen Jegorovič Rajič. Jeho přičiněním záhy Ťutčev přilnul ku klassikům. R. 1818. vstoupil na universitu v Moskvě, kde seznámil se s Pogodinem. Ukončiv universitu, vstoupil r. 1822. do státní služby a ještě téhož roku odejel s hrabětem Ostermanem Tolstým do Mnichova. O pobytu jeho za hranicemi nelze dopátrati se podrobnějších zpráv životopisných. Byl několikráte poslán za státními záležitostmi do rozličných měst evropských, navštívil též po dvakráte Rus, až teprve v r. 1844. s druhou svou manželkou a s dětmi svými ubytoval se stále v Petrohradě, odkud každoročně jezdil do Moskvy a zřídka za hranice. V Petrohradě zaujal přední místo ve společnosti, jež podržel do své smrti. Byly mu otevřeny všecky dvéře paláců a aristokratických salonův i literarních příbytků. Roku 1854. objevil se ve veřejnosti prvý soubor jeho básní a to v časopise „Sovremennik“. Soubor tento vyšel později, poněkud jsa doplněn, samostatně. Od té doby počítán byl Ťutčev, abychom tak řekli, oficielně mezi ruské básníky. Dříve byly verše jeho nepovšimnuty, až dostaly se z Mnichova náhodou do ruky Puškinovi, jenž poznal v nich skutečný talent a počal je uveřejňovati v „Sovremenniku“ pod názvem „Básně poslané z Německa“. Po smrti Puškinově uveřejňoval je dále Pletněv, než později přestaly se objevovati vůbec. Teprve Někrasov poukázal znova na básně uveřejněné pod písmeny F. Ť., ocenil je náležitě a vyslovil přání, aby byly vydány souborně. Básníkovi Ťutčevu bylo tehdy již 46 let. Tou dobou teprve přišlo do veřejnosti úplné jméno autorovo, jehož verše nedočkaly by se snad vůbec souborného vydání, kdyby nevyskytl se jiný muž. Ivan Sergějevič Turgeněv

seznámil se s Ťutčevem, sebral pokud možná jeho verše a uveřejnil je r. 1854. souborně. Básník sám při tom neměl účastenství.

Od té doby práce jeho objevovaly se častěji ve veřejnosti a byly hledány. R. 1857. stal se Ťutčev předsedou Petrohradského komitétu zahraničné censury. V hodnosti této setrval do své smrti, jež jej zastihla v Carském Sele dne 15. července r. 1873. To jsou hlavní rysy zevnějšího života F. Ťutčeva podle líčení Aksakova, jenž doznává, že vnější život básníkův není na životopisná data bohatým. Za to duševní jeho činnost skytá badateli mnoho zajímavého a proto hlavní těžiště studie Aksakovy jest ve vylíčení duševního života Ťutčeva. Spisovatel objasňuje všecky jeho poměry jak za hranicemi tak v Rusku na základě jeho statí a básní, tak že žádná důležitější črta v jeho činnosti nezůstává neobjasněna. Nelze zde dopodrobna stopovati se spisovatelem všecky záchvěvy ušlechtilé duše básníkovy a proto poukážeme jen na některé zajímavější kapitoly biografie Aksakovy, k nimž patří líčení poměru Ťutčeva k slavjanofilům a Chomjakovu, význam jeho v ruské poesii, v níž patřil k plejadě básníků Puškinských, charakteristika jeho básní s hojnými příklady a přirovnání k ostatním básníkům, nad které vynikal nejednou zvláštností a předností, jak ve volbě myšlénky tak ve smělé formě. Pozoruhodny jsou též jeho verše k ostatním Slovanům a zvláště k našemu Hankovi jakož i za příčinou slovanského sjezdu r. 1867. Vedle básnické činnosti zasluhuje povšimnutí jeho politická prosa, kdež shrnul Ťutčev v několika statích a dopisech závažné myšlénky o Rusku a Německu, o významu revoluce, o r. 1848., o Slovanech, o římské otázce a papeži a rovněž i o jiných otázkách týkajících se tehdejší doby. Po jeho smrti nalezl se v jeho papírech nedokončený spis „Rusko a Západ“ (La Russie et l'Occident), jenž měl obsahovati 9 kapitol hlavně o poměru Ruska k římské otázce, k Italii, k jednotě Německa, k Rakousku, k Napoleonu, k revoluci a j. Z nedokončeného rukopisu je zjevno, kterak Ťutčev ovládal hojným materialem vědomostí a jasným rozhledem. Objasniv Aksakov tento nedokončený rukopis přistupuje k vylíčení dojmův, jaké učinila na Ťutčeva válka r. 1855. na základě dopisů, pojednává o důležité poznámce jeho o censuře, o osvobození sedlákův a zmíniv se o všeobecném významu Ťutčeva, probírá jeho dopisy rodinné, z nichž jeví se otcem starostlivým. Poslední okamžiky života F. Ťutčeva a jeho tichá smrť jsou závěrkem záslužného spisu. Přílohy obsahují nekrolog jeho v časopise „Journal de St. Pétersbourg“ a chronologii jeho básní. *K. Štěpánek.*

Bibliografie.

Podlěćo. Lyriska pěseń H. Zejlerja do hudźby zestajana wot K. A. Kocora. Spěwane 29. sept 1886. w Budyšinje. Budyšin 1886.

Rzętkowski St. M., „Livia Quintilla“. Dramat w 1. akcie. Warszawa 1886.

Źródła dziejowe. Tom XIV i XV-ty. Pawiński A., Polska w XVI wieku pod względem geograficzno-statystycznym. Małopolska tom III-ci i IV ty. Warszawa 1886.

Balzer Oswald dr., Geneza Trybunału koronnego. Studium z dziejów sądownictwa polskiego XVI w. Warszawa 1886.

Ruský umělec *Garin* počne vydávati „Slovník malířů ruských“. Slovník tento bude illustrován.

„Slovanský sborník“ vychází vždy 15. každého měsíce a předplácí se v administraci (knihtiskárna J. Otty) Karlovo náměstí číslo 34. nové: na čtvrť roku 1 zl. 30 kr., poštou 1 zl. 40 kr., na půl roku 2 zl. 50 kr., poštou 2 zl. 70 kr., na celý rok 4 zl. 80 kr., poštou 5 zl.

Odpovědný redaktor: **Edvard Jelínek.** — Vydáním, tiskem a nákladem knihtiskárny **J. Otty** v Praze, na Karlově náměstí č. 34. n.

Rejstřík

jmen, míst a věcí V. ročníku „Slovanského sborníku“.*)

A.

B.

---

*) Tam, kde v jednom článku zmínka jest o jedné a té samé osobě neb věci několikráte, odkazujeme větším dílem jen jednou. Rovněž k vůli úspoře místa nenalézají se z pravidla v rejstříku odkazy celých článků při jmenování jednotlivých národností a t. d. Tak jest na př. literatura polská, ruská atd., školy, divadla a t. p., ne pod „Polsko“, „Rusko“, „Chrvatsko“, nýbrž pod „literatura“, „školy“, „divadla“ atd. Ostatně doplňuje se rejstřík vhodně obsahem.

OBSAH.

Strana

Strana